

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Plàcid Vidal: memorialista singular d'obra viscuda

Fina Masdéu Abril

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Fina Masdéu Abril

Plàcid Vidal: memorialista singular d'obra viscuda

Director: Josep Murgades Barceló (UB)

Departament de Filologia Catalana

Universitat de Barcelona

Programa de doctorat: Estudis avançats en llengua i literatura catalanes

Setembre 2016

SUMARI

Resum	5
Introducció, objectius i metodologia	8
Agraïments	17
Notes prèvies	19
LA BIOGRAFIA: “... <u>OBRA VISCUDA</u>”	21
<u>Els primers anys</u>	22
<u>Les tertúlies a “La Regional”</u>	25
<u>La fita: Barcelona</u>	33
<u>La companya d’ideal. Uns quants anys a Reus</u>	62
<u>El retorn a Barcelona</u>	81
<u>Un (auto)marginat? O com el veien els altres</u>	105
<u>El compromís ideològic</u>	145
<u>El decés. El record pòstum</u>	164
Síntesi valorativa	181
L’OBRA: “<u>MEMORIALISTA SINGULAR</u>”	184
<u>Trets decadentistes en l’obra de Plàcid Vidal</u>	187
<u>L’actitud de Plàcid Vidal durant l’auge noucentista</u>	194
<u>La relació de Plàcid Vidal amb els intel·lectuals catòlics</u>	202
<u>La primera obra publicada: el monòleg teatral <i>L’escala del crim</i></u>	206
<u>Traductor (negre?)</u>	213

<u>Publicacions a la premsa: cròniques, ressenyes, articles d'opinió, poemes</u>	
<u>i relats</u>	217
Síntesi valorativa	284
<u>Col·laboracions en llibres col·lectius, pròlegs, almanacs, antologies</u>	
<u>Llibres de poesia</u>	
<i>Les Grans Accions & Les Soledats</i>	298
<i>L'Amor Artista</i> (poema dramàtic)	304
<i>Somni de primavera</i>	313
<i>L'Anhel cantaire</i>	319
Síntesi valorativa	329
<u>Narrativa: novel·les i relats</u>	
Novel·les: la trilogia de Jordi Saura	331
<i>Les Promeses Amigues</i>	333
<i>La Cançó dels Hèroes</i>	353
<i>Infinit</i>	382
Relats: a «La Novel·la Nova» i a «La Novel·la d'Ara»	403
Síntesi valorativa	427
<u>Literatura del jo</u>	
<i>Els singulars anecdòtics</i> (1920)	438
<i>Els singulars anecdòtics</i> (1925).....	461
<i>L'assaig de la vida</i>	491
<i>El convencionalisme de la vida</i> (1972 i 1984)	535
Síntesi valorativa	552

<u>Les altres obres (les pòstumes i les inèdites)</u>	555
<u>Recepció de l'obra de Plàcid Vidal després de la seva mort i fins a l'actualitat</u>	571
CONCLUSIONS	576
CENTRES DE DOCUMENTACIÓ	598
BIBLIOGRAFIA	604
Bibliografia general	604
Bibliografia concernent Plàcid Vidal	617
Bibliografia de Plàcid Vidal	641
ANNEXOS	
I. Correspondència	
I. a. Enviada i rebuda per Plàcid Vidal	656
I. b. Enviada i rebuda per M. Eugènia Vidal sobre el seu pare	659
II. Plàcid Vidal, interlocutor del nostre avui	660
III. Textos dedicats a Plàcid Vidal en actes d'homenatge	671
IV. Textos sobre Plàcid Vidal a la premsa, des de 1970	673
V. Diversos:	
Aproximació a un diagnòstic sobre els atacs de nervis que patia Plàcid Vidal (Dr. A. Labad Alquézar)	686
Una conversa amb la filla de Ferran Canyameres.....	688
VI. Índex onomàstic	690

Resum

Aquesta tesi té el propòsit d'actualitzar la presència de Plàcid Vidal (Alcover, 1881-Barcelona, 1938) i la seva obra en l'àmbit literari català, tant des de la perspectiva de la història de la literatura com des de la perspectiva del gènere memorialístic –en el qual s'insereixen *Els singulars anecdòtics* (1920 i 1925), *L'assaig de la vida* (1934) i *El convencionalisme de la vida* (1972 i 1984).

Plàcid Vidal, conscient ben aviat de la dificultat per aconseguir un reconeixement en el món de les lletres que el consolidés com a autor d'un cert prestigi, no cessà, tanmateix, en la recerca de l'espai i del suport que considerava que li pertocaven. És per això que en la seva obra manifesta, de manera progressiva, la voluntat de deixar testimoni d'unes vivències vinculades amb els sectors culturals i intel·lectuals catalans –barcelonins i, també, reusencs– del període que transcorre entre els últims anys del segle XIX i les primeres dècades del segle XX –fins al 1934. Aquests són els motius pels quals l'escriptor d'Alcover s'endinsa, a principis del segle XX –i havent escrit poesia, novel·les i relats, articles culturals i un parell de peces dramàtiques–, en el gènere de la literatura del jo; un gènere, aleshores, amb poca tradició, poc consolidat –si més no a Catalunya–, però que entén que és el terreny adequat per tal de dur a terme la seva tasca contra l'oblit d'uns escriptors –i, sobretot, d'ell mateix– que toparen amb les reticències d'un sector intel·lectual hegemònic que els menystingué. Sigui com sigui, Vidal esdevé el nucli de la pròpia obra, bé de manera explícita –en el gènere memorialístic–, bé caracteritzat com a personatge de ficció –en el cicle de novel·les que protagonitza Jordi Saura i en narracions com *El noi Aranyó* i *La singular amiga*.

El procés de revisió de l'autor, iniciat, entre 1970 i 1980, per Josep Iglésies i pel Centre d'Estudis Alcoverencs –amb el guiatge del filòleg Joan Cavallé, i amb el suport de la filla de l'escriptor, M. Eugènia Vidal–, va adobar el terreny per continuar amb la revaloració de l'obra de Plàcid Vidal –en morir, el 1938, en ple conflicte bèl·lic, fou víctima de l'oblit que tant l'havia preocupat–, cosa que implicava la recerca en hemeroteques dels textos publicats en un bon nombre de diaris i revistes esparsos, a més de la consulta del material conservat en el Centre d'Estudis Alcoverencs. Segons testimoni de la filla de l'escriptor, molts documents que Vidal guardava –sobretot correspondència– van ser destruïts en acabar la Guerra Civil, en considerar que podien ser compromesos per a la família; per això, era primordial la localització de textos

epistolars en altres fons i col·leccions particulars, per tal d'ajudar en el traç de la trajectòria de l'escriptor.

També cal subratllar l'interès de l'estudi de la recepció de l'obra, tant en el moment en què veu la llum com en períodes posteriors i, doncs, més actuals –que, atenent l'evolució de la manera d'entendre la literatura i la progressiva consolidació del gènere memorialístic, en fan una lectura distinta.

Finalment, aquesta investigació, per una banda, ha d'afavorir la reconstrucció de la biografia de l'escriptor, la qual es pot resseguir a través dels propis textos i s'ha de contrastar –i completar– amb la informació i les opinions d'aquells qui, poc o molt, l'havien tractat –opinions molt benèvols algunes, taxativament adverses d'altres–; i, per una altra, ha de proposar una lectura objectiva de la seva obra, sense prejudicis i actualitzada, que en confirmi el valor instrumental i historicista.

Abstract

This thesis aims at updating Plàcid Vidal's presence (Alcover, 1881- Barcelona, 1938) and revealing the importance of his work within the Catalan literary field, either from the history of literature perspective as well as from the memoirs genre perspective.

Plàcid Vidal, being aware of the difficulty in achieving prestige within the literary world, did not stop searching for the right place, he thought, he deserved. That is the reason why in his work he is eager to show some experiences related to the Catalan cultural and intellectual sectors within the period that goes from late XIX century to the first decades of the XX century –until 1934. Vidal, having written poetry, narrative, cultural articles and some drama, wants to get into the literary genre called "*literatura del jo*" or self literature, which had, at that time, a poor tradition in Catalonia; nevertheless it was the ideal field to carry out his task of rescuing some writers from oblivion, and specially himself, since all of them had to tackle with an intellectual, hegemonic sector that despised them all.

Between 1970 and 1980 this author's revision process was carried out by Josep Iglésies and *Centre d'Estudis Alcoverencs*, and monitored by the philologist Joan Cavallé. A process which prepared the ground to go on raising the value of his work, a task which

involved not only visiting newspaper libraries archives searching for his published texts in both a great number of newspapers and magazines but also consulting the well preserved material at *Centre d'Estudis Alcoverencs*. However, many documents kept by Vidal –especially mail correspondence– were destroyed by his family after the Spanish Civil War therefore it was necessary to find epistolary documents from other private sources.

The interest in the study of the reception of his work has to be remarked, both at the time of its publishing and in later periods –taking into account the way understanding literature has developed and the progressive consolidation of the memoirs genre.

This investigation has to favour the reconstruction of the writer's biography and propose an objective, updated and free-of-prejudice reading of his work, which confirms its historicist and instrumental value.

PLÀCID VIDAL: MEMORIALISTA SINGULAR D'OBRA VISCUDA

«La millor sort ens fóra poder fer de l'obra la vida.»

Plàcid Vidal, *Els singulars anecdòtics* (1925: 50).

Introducció, objectius i metodologia

Plàcid Vidal i Rosich (Alcover, 1881- Barcelona, 1938) va viure per escriure literatura, però no va poder dedicar-s'hi exclusivament, tal com li hauria agradat –en les primeres dècades del segle XX, i, si fa no fa, com en l'actualitat, aquesta era una empresa difícil. El memorialista, vorejant els cinquanta anys, deixava aquest testimoni de la seva trajectòria fins aleshores:

«Jo havia de treballar. I quan dic treballar, referint-me a mi, no heu d'entendre mai que ho digui en sentit d'escriptor. Podria treballar com a escriptor, la qual cosa alguna vegada ja he fet, però com a escriptor no he treballat ni espero treballar mai. Jo no m'he sentit destinat a exercir l'honorable missió del periodista. Jo, intel·lectualment, sols m'he dedicat i em dedicaré a la literatura, i solament ha estat i serà per pura necessitat espiritual, semblant a la del sacerdot que professa la seva religió.» (Vidal, 1934: 29).

Segons es desprèn d'aquestes paraules, Plàcid Vidal mai no va acceptar, si no hi havia una finalitat artística, d'escriure articles per a la premsa –tot i que li hauria pogut reportat algun guany econòmic i, tal vegada, una certa promoció com a redactor–; perquè ell, ja ho subratlla, es considerava un escriptor pur, un escriptor de literatura. Aquesta certesa l'encoratjà, doncs, a mantenir-se ferm en el seu ideal d'artista i, també, a no transigir davant la possibilitat d'exercir l'ofici de periodista¹.

Altrament, escrivia això quan, havent superat força entrebancs com a escriptor, estava convençut que havia trobat el camí adequat: la memorialística. A més de col·laborar en la consolidació d'un gènere poc valorat encara en la literatura catalana, deixaria un testimoni col·lectiu, d'una època, i personal, de les seves pròpies vivències.

---

¹ Tanmateix, en el decurs de la recerca de textos seus publicats en diaris i revistes, he localitzat una sèrie de ressenyes i articles d'opinió –sobre teatre i sobre altres temes de caire cultural– dels quals pràcticament no parla en les seves memòries i que, avui, podrien incloure's en l'anomenat periodisme literari. Per això, cal deixar plantejada la hipòtesi que, si va fer altres col·laboracions a la premsa, volgués romandre en l'anonimat i, doncs, no les signés o bé utilitzés pseudònims –cosa improbable, aquesta dels pseudònims, tenint en compte les dades obtingudes fins avui.

Aquesta atracció pel món de les lletres li venia de ben jovenet, quan al poble nadiu, Alcover, freqüentava els amics del seu germà gran, Cosme Vidal (Josep Aladern)², amb el qual es portava dotze anys. Les converses que els sentia, a més del contacte quotidià amb un germà que –com ell mateix faria més endavant– s’abocava amb total devoció a la ploma i al paper, a la lletra impresa, estimularen la curiositat d’un noi que es delia per conèixer i aprendre. Aladern es relacionà amb un bon nombre d’escriptors –uns de més coneguts, d’altres no tant– i el seu tràfec literari era una constant: correspondència amb Verdager³, amb Unamuno⁴, amb Maragall⁵, contactes amb Rusiñol –segueix ben de prop tots els incidents de les festes modernistes⁶–; i Plàcid Vidal en tenia notícia i es delia per entrar en aquest univers literari.

---

² A “El meu germà i la nostra família”, Plàcid Vidal fa una interessant aproximació a la biografia i a l’obra de Josep Aladern; veg. Vidal (1925: 155-173). Cf. infra, p. 288.

Joan Oller i Rabassa, a “Els meus records de l’Aladern” –dins *Centenari de Josep Aladern*–, diu: «Lector amic, en aquest llibre, preciós en tots conceptes, trobareu un treball amb aquest títol: “El meu germà i la nostra família”. Heus ací unes pàgines sòbries i precises, on tota la vida de Cosme Vidal o Josep Aladern hi és reflectida. Ell, com el seu germà Plàcid, autor del treball que esmento, sostenien que les persones, per humils que siguem, mentre vivim fem història. Ambdós germans tingueren sempre present aquest pensament i Plàcid, més que no pas l’altre, tot s’ho enregistrava a la memòria, per si de cas demà podia esdevenir història. I així copsava les dites, les fetes dels amics i coneguts. Això fa que hom pugui assegurar que tot allò que resta escrit en “El meu germà i la nostra família” és justa, justíssima expressió del fet i allí veureu ben estampada la vida moguda del gran treballador que fou Josep Aladern. Us semblarà, potser, assaborir-hi un lleu regust d’apostolat, i és cert, la seva vida va ésser un apostolat en el qual l’esforç no va anar compensat moltes vegades amb el resultat.» (Oller i Rabassa, 1970: 16-17).

Veg., també, l’article de Magí Sunyer: “Vigència literària de Josep Aladern” (1994).

³ Dins la “Correspondència de Jacint Verdager. Inventari” (Biblioteca de Catalunya, 2002), es comptabilitzen vint-i-tres cartes de Jacint Verdager a Cosme Vidal –procedents del seu fill Pompeu Vidal–, i dues d’aquest a Jacint Verdager –procedents de les capses d’esborranys literaris de Verdager. El nom de Plàcid Vidal no consta en aquest inventari.

⁴ A la Casa-Museu Unamuno es conserven els originals de sis cartes enviades per Josep Aladern a Miguel de Unamuno –però cap de Plàcid Vidal. Agraeixo la informació a la directora d’aquesta institució, Ana Chaguaceda, i al professor Adolfo Sotelo (UB). Aquestes cartes, més una altra que ja havia estat publicada a *Lo Somatent* (29-VI-1898), van ser editades per Carles Bastons: “Set cartes de Josep Aladern a Miguel de Unamuno”, dins el volum col·lectiu *Josep Aladern (1868-1918). Vida i obra*; veg. Bastons (1994: 33-50).

⁵ A l’“Arxiu Joan Maragall” (Biblioteca de Catalunya, 2009), es relacionen cinc cartes de Joan Maragall a Josep Aladern; no n’hi ha cap d’Aladern –ni de Cosme Vidal– a Maragall. El nom de Plàcid Vidal no consta en aquest inventari.

⁶ Joan-Lluís Marfany fa notar que «Aladern seria dut a la segona festa de Sitges com a exemplar de la literatura obrera.» (Marfany, 1986: 99, 8). A propòsit d’aquestes festes modernistes, Eduard Valentí, en el seu estudi *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos* (1973), observa que «Joan Maragall fue quizás el único de los escritores modernistas que sometió a una atenta crítica los dos discursos de Rusiñol pronunciados en Sitges en 1893 y 1894 [...]. Pero es aún más tajante en su oposición a la doctrina sentada en el discurso de la tercera fiesta modernista que es, realmente, el alegato más extremoso que Rusiñol hizo jamás de su concepto aristocratizante del “arte por el arte”.» (Valentí, 1973: 316-317).

També hi ajudà el fet que els seus pares regentaven una taverna amb una clientela nombrosa i variada, pintoresca en bona part i peculiar en els hàbits; cadascun dels parroquians oferia, en conjunt, un retaule de personatges ben curiosos que cridaven l'atenció del jove Plàcid i li anaven mostrant el poliedre de la vida. I quan els pares compraren la impremta de la Torre de la Saura, tingué més a l'abast encara l'accés al món de les lletres: observant com treballava el germà, aprengué, per mimetisme, l'ofici –el qual, durant bastants anys, esdevindria el seu principal *modus vivendi* i li aportaria els pocs ingressos de què podria disposar per intentar combinar, en fràgil equilibri, feina i vocació.

En els seus llibres de records, repartits en tres títols que abasten des de la seva infantesa al poble –Alcover– fins al 1934 –instal·lat de feia anys a Barcelona–, just després d'haver publicat *L'assaig de la vida*, Plàcid Vidal ens aporta un munt d'informació sobre la descoberta de la literatura i l'aprenentatge que en va experimentant. El moment decisiu en què pren consciència de la noble tasca d'escriptor per a la qual es considera elegit es produeix quan, durant un període de poc més d'un any, freqüenta la llibreria-impremta “La Regional”, el petit establiment que Josep Aladern obre a Reus i on s'apleguen una bona quantitat de lletraferits, d'aquesta ciutat i d'altres poblacions de la comarca del Camp, gent inquieta i plena d'ideals que amara d'exaltació i d'il·lusions l'esperit del jove alcoverenc. Ell, amb Pere Cavallé, Josep Recasens, Joan Puig i Ferrer, Xavier Gambús i uns quants noms més, és dels més joves⁷ de la tertúlia, que serà coneguda com a “Colla de l'Aladern” –o com a Grup Modernista de Reus en termes més formals, dins la història de la literatura.

Plàcid Vidal veu editada la seva primera obra –un monòleg breu, *L'escala del crim*⁸, escrit especialment per a un actor amic– el 1898, quan tenia disset anys. De seguida, anirà publicant poemes, narracions breus, i alguns articles i ressenyes literaris en revistes locals i comarcals, esperonat per un germà prolífic que viu amb abandonament la implicació literària i la ideològica. Perquè Josep Aladern és el guia, el mestre –i sovint el mentor– d'aquells aspirants a artistes que es reuneixen amb constància i fervor a “La Regional”⁹. Però l'eufòria de la colla va durar poc, perquè el negoci no acabava de

---

⁷ Veg. Vidal (1925: 16).

⁸ Aquest és l'únic títol de Plàcid Vidal que relaciona Palau y Dulcet –veg. Palau y Dulcet (1975: 436, XXVI).

⁹ «Allí, al local d'aquella casa del carrer de Jesús, [...] s'hi reunia cada dia una plèiade de gent animada per l'ideal, que tenia l'Aladern com a mestre en els seus somnis de poeta.» (Vidal, 1925: 166). «Quasi tots els jovenets de la

prosperar i els Vidal van decidir traspasar-lo; aleshores l'Aladern se'n va a Barcelona per encarregar-se de la redacció i la correcció de proves de *La Veu de Catalunya* –veg. Vidal (1934: 75). I Plàcid se n'hi va amb ell. Allí comença l'autèntica trajectòria com a literat, plena de vicissituds, d'esperances i de decepcions, perquè Plàcid Vidal no acaba de trobar la clau de volta que l'hauria de convertir en un escriptor d'anomenada, i consolidar-lo com a tal.

L'obra publicada de Plàcid Vidal voreja la vintena de llibres, que abasten diversos gèneres: poesia, narrativa –relats, novel·les curtes i la trilogia de Jordi Saura, *alter ego* de l'autor–, teatre, assaig breu sobre el fet literari, i literatura del jo –siluetes i memòries. Els volums corresponents a aquest darrer gènere són els que, en realitat, han fet possible que no s'arraconés del tot el nom de l'escriptor. En queda algun text inèdit, que conserven al Centre d'Estudis Alcoverencs (CEA)¹⁰, i que forma part del llegat de la filla, Maria-Eugènia Vidal i Güell¹¹. Malauradament, es tracta d'un llegat escapçat, perquè, quan es va acabar la guerra, la vídua i la filla van fer desaparèixer¹² –per por de les represàlies del règim franquista– la correspondència que Plàcid Vidal havia

---

ratlla dels vint anys, qu'erem donats a llegir i a escriure, ens deixavem caure a cal Aladern, mateix qu'un aixam de mosques a les bresques de la mel. Erem intel·lectuals de professió o aldemeny, així contínuament ens ho deiem els uns als altres [...]: tots tiravem per a savis i super-homes. [...] Aylò era una mena de club literari, una penya de petit athenèu provincià.» (Ventura, 1920: 58).

¹⁰ Cf. infra, p. 558.

¹¹ Joan Cavallé: “El llegat de Plàcid i Maria Eugènia Vidal”; veg. Cavallé (1997: 4-7). Rosa M. Sanromà: “El llegat de M. Eugènia Vidal”; veg. Sanromà (1998: 12-14).

Hi ha, també, una donació a dues entitats reusenques, en aquest cas de documents, quadres i altres objectes que havien pertangut a Hortensi Güell: «A la seva mort, Maria Eugènia Vidal ha volgut deixar el seu patrimoni a entitats d'Alcover i de Reus, en el nostre cas, al Museu Comarcal i al Centre de Lectura. // Entre les peces que han ingressat al museu procedents d'aquesta donació esmentem fotografies, correspondència, dibuixos i pintures d'Hortensi Güell, a més d'altres efectes personals del pintor reusenc. D'aquests dibuixos ja n'hi havia alguns de cedits com a préstec al museu per a l'exposició inaugurada el 1993. Destaquen també diverses peces de mobiliari, objectes artístics i d'ús quotidià que formaven part de la decoració de casa seva i que enriqueixen les col·leccions del nostre museu.» (Anònim, 1997: 11).

¹² Així ho va explicar M. Eugènia Vidal a Joan Cavallé: «la pròpia Maria Eugènia ja ens havia confessat que la major part de coses havien estat destruïdes en acabar la guerra i només havien conservat allò que podia tenir més valor sentimental.» (Cavallé, 1997: 7), com ara «una postal enviada per Miquel Ventura des dels Estats Units d'Amèrica el 1906 i una altra de Josep M. de Sucre.» (Cavallé, 1997: 5). Altrament, va conservar les cartes i altres documents que li van fer arribar, a ella –i, en alguna ocasió, també a la seva mare, Amèlia Güell–, força amics i coneguts de Plàcid Vidal, arran de la mort d'aquest i, sobretot, arran de la publicació pòstuma d'*El convencionalisme de la vida* (1972). Aquests escrits, ajuden, poc o molt, a traçar el retrat de l'escriptor, com és el cas dels de Joan Iborra, que defuig l'afalac convencional i gosa criticar-lo en diverses ocasions. Joan Iborra i Farré (Montblanc, 1907-1992), fou fundador i vicepresident del Cercle Obrer Intel·lectual de Catalunya, col·laborador de *L'Insurgent* i impulsor de la revista *L'Estel*. S'exilià a França el 1939. «Joan Iborra havia començat fundant, a Montblanc, un butlletí de joventuts, amb intervenció d'elements locals i de diversos pobles de la contrada. S'intitulava *L'Estel* i es publicà durant tres anys.» (Vidal, 1972: 252).

mantingut amb els seus coetanis, així com una bona part d'altres manuscrits; és per això que, en molts casos, hem de recórrer a la consulta dels seus llibres de records, on Vidal tenia l'encertat costum de reproduir –totalment o parcialment– moltes de les cartes que rebia relacionades amb la seva obra –la qual cosa ha pal·liat, en certa manera, els efectes de la destrucció de què van ser objecte els originals d'aquests documents. Sí que es conserven, esparses, en fons personals dipositats en biblioteques i arxius, cartes manuscrites de Vidal a altres corresponents, i que han estat prou útils a l'hora de resseguir i intentar perfilar la biografia de l'autor.

D'origen humil, de formació autodidacta, catalanista compromès, i fidel a l'ideari del modernisme¹³ regeneracionista –amb totes les conseqüències que això implicava en un moment en què l'hegemonia noucentista va anar imposant-se de forma progressiva i mostrant-se implacable amb altres estètiques–, la consideració de Plàcid Vidal com a home de lletres no obtingué el ressò que ell desitjava i reclamava; a les moltes referències que fa en els seus llibres a aquesta qüestió, pot servir de síntesi el fragment d'una carta que va enviar a Josep M. de Sucre¹⁴:

«[...] si temps a venir es fa una deguda i completa revisió dels qui hem lluitat per la causa justa sense rebombori ni valdre'ns de recursos enlluernadors, tal volta

---

¹³ Joan-Lluís Marfany estableix que «aquesta nova concepció del que ha de ser la cultura catalana va aparellada amb una nova concepció també del que és l'art i la cultura i, naturalment, del que són l'intel·lectual i l'artista. Els modernistes conceben per primera vegada l'escriptor i l'artista catalans com a professionals. No en el sentit d'homes que viuen *de* la literatura i l'art –aquí topaven amb l'amarga realitat que això era pràcticament impossible–, sinó en el sentit d'homes que viuen *per a* la literatura i l'art. [...] són] artistes i escriptors de dedicació plena i per vocació. S'autoconceben, de més a més, com a professionals *catalans*.» (Marfany, 1980: 21). Uns criteris, aquests, en què Plàcid Vidal encaixa per complet; però Marfany de seguida alerta que «el Modernisme implica un compromentament de l'escriptor, no sols amb tota la comunitat que vol modernitzar i a la qual vol donar una nova consciència nacional, sinó amb la burgesia que troba en el nacionalisme una ideologia adequada a les necessitats que li planteja una certa conjuntura sòcio-econòmica. I és evident que això es contradia amb l'impuls d'apartament social i de rebel·lió antiburguesa amb què neix el Modernisme. Cal tenir molt present aquesta contradicció perquè ens explica tota una sèrie de vacil·lacions i discrepàncies en la bibliografia sobre el moviment, en la interpretació d'aquest i en la inclusió o no en ell de molts autors.» (Marfany, 1980: 23). És per això que, pel que concerneix Plàcid Vidal, esdevé del tot oportú l'estudi de Magí Sunyer, *Els marginats socials en la literatura del grup modernista de Reus* (1984), en tant que ubica un sector d'aquests escriptors que, d'acord amb Marfany, no acaben de quadrar amb els preceptes teòrics del modernisme.

Tanmateix, Eduard Valentí ja havia avançat aquest canvi de perspectiva en els escriptors modernistes: «Es evidente que las propagandas de Almirall, con el paso al catalanismo de muchos federales, estimulado [...] por] las revistas populares en catalán, habían hecho surgir un nuevo tipo de escritor de origen más humilde que los de las generaciones anteriores (Iglésias, Aladern, Cortiella, etc.) y que simpatizaban o se sentían más amparados por los reformadores de *L'Avenç*.» (Valentí, 1973: 222).

¹⁴ La correspondència enviada per Plàcid Vidal a Josep M. de Sucre es conserva al Fons R. Borràs (Biblioteca de Catalunya). Aquesta carta està datada el Nadal de 1917, sense concretar dia ni lloc. Josep Maria de Sucre i de Grau (Barcelona, 1886 – 1969), poeta, assagista, traductor i pintor, va ser un dels impulsors dels ateneus obrers.

entre tant embalum d'escriptors teatrals i polítics ens consagraran un sentit record, imposant-nos definitivament en el món de les lletres.»

Plàcid Vidal no consta en la història de la literatura catalana més que de manera tangencial: en les enciclopèdies i diccionaris de literatura se li dedica, tirant llarg, un quart de columna –i sovint en relació al germà, com si hi fos esmentat més per deferència envers aquest que no pas per mèrit propi–, en els estudis sobre literatura també hi és esmentat ocasionalment –i, de vegades, com a exemple d'escriptor fracassat–, però de ben segur que és un dels molts anònims “etcètera” i “altres” amb què es tanquen les relacions de noms. Tanmateix, i amb una relativa freqüència –que ha anat en augment a partir de la dècada de 1980–, els seus llibres dedicats a la literatura del jo són referenciats i citats¹⁵ pels estudiosos i investigadors d'aquell període de la literatura catalana que abasta l'última dècada del segle XIX i les quatre primeres del segle XX –fins al 1934–; això significa l'encert de la percepció apriorística de Vidal en optar per aquest gènere, que ha estat útil per omplir buits i arrodonir informació sobre altres autors.

En tot cas, ni Plàcid Vidal com a escriptor, ni la seva obra com a producte literari, no han estat objecte d'un estudi aprofundit i exclusiu sinó en comptades i valuoses excepcions, la més destacada de les quals és la meritòria tasca duta a terme pel filòleg Joan Cavallé¹⁶: aquest, des del Centre d'Estudis Alcoverencs, dedicà a Vidal –a propòsit

---

¹⁵ A l'estudi *Una generació sense novel·la?*, Alan Yates exposa el cas de Plàcid Vidal de manera força eloqüent: «Les tàctiques dels líders són diligentment seguides pel fidel contingent noucentista, i molts de llurs efectes han passat a la història marginal de la literatura catalana. *L'assaig de la vida* de Plàcid Vidal descriu, des d'una perspectiva inevitablement molt subjectiva, l'actitud de l'élite i els maldecaps d'algunes de les víctimes. Més que pels casos individuals que s'hi esmenten, els records de Vidal expressen per llur to general un estat d'humiliació i de frustració. El fet de recórrer a l'autobiografia és ja per ell mateix una reacció reveladora. És un fenomen que es repeteix en molts altres casos, amb una uniformitat de causes i motius que en fa un dels trets centrals de l'experiència dels novel·listes modernistes durant (i després) l'hegemonia noucentista.» (Yates, 1975: 130).

Entre molts d'altres investigadors que referencien la bibliografia memorialística de Plàcid Vidal, podem esmentar Jaume Aulet, el qual recorre a *L'assaig de la vida* en algunes pàgines del seu article “La revista *Catalunya* (1903-05) i la formació del Noucentisme” (1984) –veg. Aulet (1984: 29 i 32)– i en l'estudi *Josep Carner i els orígens del noucentisme* (1992) –veg. Aulet (1992: 328)–; M. Pilar Perea, que cita diverses vegades *L'assaig de la vida* en l'article “Cartes de Ramon Clavellet, Joan Palomba i Joan Pais a Antoni M. Alcover”, publicat a *Revista de l'Alguer* (1999); Jordi Lladó i Vilaseca que, en la seva tesi doctoral “Ramon Vinyes i el teatre (1904-1939)” (2002), remet en força ocasions als testimonis dels tres llibres de memòries de Plàcid Vidal –per exemple, veg. Lladó i Vilaseca (2002: 31, 88, 222, 372, 379...); M. Carme Mas Morillas, que també remet a *L'assaig de la vida* en la comunicació “Dolors Monserdà i les dones escriptores” (2007) –presentada al I Congrés Internacional “Gènere i Modernitat a la Catalunya Contemporània. Escriptores Republicanes” (UAB, octubre 2007); veg. *Gènere i modernitat a la literatura catalana contemporània* (2009)–; i Dari Escandell, que, a “El pes de la literatura russa en l'obra de Joan Puig i Ferrer: el cas de *Camins de França*”, cita *L'assaig de la vida* i observa que «les memòries de Plàcid Vidal esdevenen un testimoni detallat.» (Escandell, 2008 : 11) [<http://hdl.handle.net/10045/4895>].

¹⁶ Amb la col·laboració de Magí Sunyer i de Josep M. Girona.

del centenari del seu naixement, el 1981, i en dates successives– diversos monogràfics de caire biogràfic i en publicà bona part de l’obra que restava inèdita; uns anys abans, el 1974, la bibliotecària M. Montserrat Bech i Camps¹⁷ havia elaborat una útil aproximació bibliogràfica¹⁸ a l’obra del memorialista; posteriorment, els filòlegs Magí Sunyer (1984) i Jordi Ginebra (1994) en van apuntar una sèrie de dades en els seus estudis sobre els membres del Grup Modernista de Reus¹⁹. En aquest àmbit investigador, una de les referències més recents sobre Plàcid Vidal de què tinc notícia és el llibre de Joaquim Capdevila i Capdevila (2013), *Temptats per l’atzar. La narrativa del joc a la Catalunya de la restauració*; hi analitza, curiosament –perquè, sens dubte, és la primera vegada que aquesta obreta és objecte d’anàlisi–, el seu monòleg en vers *L’escala del crim* (La Regional, 1898), que tracta el tema d’uns personatges arrossegats pels jocs d’atzar. Capdevila fa una aportació doblement interessant, perquè demostra la importància d’autors com Plàcid Vidal, aparentment irrellevants però que, en un moment o altre, són indispensables per arrodonir, i entendre, el corpus testimonial d’una literatura –en aquest cas, de la catalana–, i perquè n’estudia un vessant –el teatral– que fins aleshores havia estat obviat, ja que la majoria de treballs d’investigació on consta l’escriptor alcoverenc tenen a veure amb la seva obra memorialística²⁰.

L’objectiu d’aquesta tesi –que es va començar a gestar en un Treball Final de Màster²¹– és, doncs, aplegar totes les dades possibles que permetin, per una banda, aprofundir en la biografia de l’autor alcoverenc i, per una altra, ordenar, analitzar i revalorar la seva

---

¹⁷ Montserrat Bech i Camps (Girona, 1946 – Roses, 2005) era bibliotecària a la Biblioteca de Catalunya. Montserrat Prat Serra en va relatar la trajectòria professional a l’article “Montserrat Bech Camps i el món bibliotecari català” (2008). «La culminació de la formació lingüística de Montserrat Bech va ser l’obtenció, el 17 de maig de 1978, del títol de Llicenciat en Filosofia i Lletres, Secció de Filologia Romànica, subsecció Catalana, per la Universitat de Barcelona. Els seus coneixements lingüístics, els aplicà en la praxi professional diària.» (Prat, 2008: 297).

¹⁸ *Contribució a la bibliografia de Plàcid Vidal* (1974), “Treball [mecanoscrit] presentat a Literatura catalana moderna i contemporània”. Agraeixo al catedràtic de Filologia Catalana, Narcís Garolera Carbonell (UPF), la confirmació –mitjançant correu electrònic (9-II-2016)– que, aleshores, el professor de Literatura Catalana Moderna i Contemporània, «matèria que jo també vaig cursar», era el Dr. Antoni Comas.

¹⁹ Magí Sunyer: *Els marginats socials en la literatura del Grup Modernista de Reus* (1984). Jordi Ginebra: *El Grup Modernista de Reus i la llengua catalana* (1994).

²⁰ Ultra el cas extraordinari de Capdevila, n’hi ha un parell més a considerar en aquest aspecte: el de Xavier Güell, que, a l’article “Plàcid Vidal amb el ball de Pastorets el 1894 i 1895” (2014), comenta la primera temptativa literària del memorialista –veg. Vidal (1934: 29-30); cf. infra, p. 209–; i el d’Irene Gras Valero, que, a la seva tesi doctoral “El decadentisme a Catalunya: interrelacions entre art i literatura” (UB, 2009), n’analitza breument un poema –cf. infra, p. 189.

²¹ Fina Masdeu: Treball Final de Màster (UAB-UB, curs 2012-2013), “*Els singulars anecdòtics de Plàcid Vidal: plurals i categòrics*” –tutoritzat pel Dr. Josep Murgades.

obra. Però també es tracta de deixar constància del testimoni documental que Plàcid Vidal aporta amb la seva incursió en la literatura del jo, que esdevé font de consulta per ajudar a traçar els perfils biogràfics i literaris de molts autors: dels qui, com ell, han estat, durant dècades, oblidats o poc valorats –el seu germà, Josep Aladern, i companys d’ideals i de projectes literaris, com Anton Isern o com Josep M. de Sucre–, però també d’aquells que han assolit l’èxit –com és el cas de Joan Puig i Ferrer²²–; tot això, sense obviar que el cercle es tanca en ell mateix: perquè el camí que traça el corpus literari de Plàcid Vidal permet veure que la resolutiva idea de conjuguar vida i literatura el porta a ser, paral·lelament, personatge; primer a través de l’autoficció –en novel·les i contes– i, després, amb les memòries autobiogràfiques –en una mena de dualitat que ell procura no entremesclar, ni confondre.

La biografia, refermant les dades proporcionades pel mateix Plàcid Vidal i alhora completant-les –a través de la correspondència localitzada, de les notes i dels articles a la premsa en què se l’anomena, dels estudis esmentats més amunt i d’altres en què figura, poc o molt; i, també, mitjançant el testimoni aportat per la seva filla, Maria-Eugènia Vidal i Güell²³–, ha de corroborar aquesta “obra viscuda” que s’apunta en una part sintagmàtica del títol del present estudi. La revaloració de l’obra –que confirmaria el caràcter de “memorialista singular” amb què se’l qualifica també en el títol– implica, a més de l’anàlisi de les obres publicades, la recerca i la classificació del material dispers en un ampli ventall de publicacions²⁴ –de diverses localitats del Camp de Tarragona, de Barcelona i d’altres indrets–, i la identificació dels pocs textos que romanen inèdits.

Les investigacions sobre Plàcid Vidal realitzades per Joan Cavallé, i la consegüent divulgació a través de les publicacions del Centre d’Estudis Alcoverencs (CEA), són elements primordials de consulta, així com la correspondència que Vidal va mantenir amb amics, coneguts i corresponsals varis, la qual ajuda a perfilar-ne la figura i la

---

²² Guillem-Jordi Graells i Xavier Fort i Bufill, que s’han ocupat de l’obra de Puig i Ferrer, citen entre les seves fonts de consulta els llibres memorialístics de Plàcid Vidal; cf. infra, p. 33 i 132-133 –per a Graells– i p. 553 –per a Fort i Bufill.

²³ Ella és el testimoni de la quotidianitat de Plàcid Vidal: «quan era a casa, sempre de cap a la màquina. Escrivia incansablement.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 8).

²⁴ Amb la intenció de continuar la tasca, iniciada per Joan Cavallé i Magí Sunyer, de localització de textos de Plàcid Vidal publicats a la premsa reusenca en els últims anys del segle XIX i en els primers del XX, i, també, de completar la llista que aporta Montserrat Bech i Camps a la seva *Contribució a la bibliografia de Plàcid Vidal*.

personalitat –i, també, és útil per obtenir dades sobre el procés de redacció, d’edició i de recepció d’algunes de les seves obres. Si, com ja hem avançat, no es conserven gairebé cap dels escrits que ell va rebre, sí que hi ha, en diversos fons documentals, cartes i postals que Plàcid Vidal va trametre, cosa que permet fer un seguiment contrastat –però no complet– entre el que l’escriptor explica en els seus llibres i el que envia als diversos receptors. Aquest material, variat en el contingut –si bé centrat majoritàriament en els temes literaris–, obre algunes vies d’estudi, com ara:

- a) Una aproximació al seguiment cronològic de l’activitat epistolar de Plàcid Vidal.
- b) La relació o el vincle entre el remitent i el destinatari.
- c) L’enfocament dels temes: literaris, professionals, particulars –qüestions econòmiques, família i salut.
- d) L’estat anímic de l’escriptor: la cal·ligrafia i el contingut demostren, en alguns casos, una alteració causada per un fet puntual –problemes de publicació de l’obra, dificultat en l’obtenció d’una feina, decepcions per l’actuació d’un amic...
- e) La competència lingüística primigènia (no interferida pel corrector) de Vidal.

A aquestes fonts bàsiques, cal afegir-hi, com ja s’ha indicat, la consulta de la premsa, tant la contemporània a l’autor –que permet, tot i que de manera relativa, anar completant alguns dels buits de la seva biografia–, com la posterior –per valorar el record que se’n té.

En definitiva, Plàcid Vidal, encara que no forma part del cànon de la literatura catalana, és un dels molts escriptors que han afavorit que d’altres hi constin; com en tot allò que necessita una base sòlida on afermar-se, en la literatura calen noms de relatiu relleu que impulsin els que assoliran les cotes més altes. Tota pedra fa paret, valora amb saviesa la dita: una paret consistent, que pugui resistir qualsevol embat, necessita totes i cadascuna de les pedres que l’aglutinen i la sostenen –ergo, a una literatura que es vol sòlida, li calen tots els qui han col·laborat a construir-la, a impulsar-la i a engrandir-la. Per tots aquests motius en general, i per conèixer més a fons la vida i l’obra de Plàcid Vidal en particular, té la seva justificació aquesta tesi.

Agraïments

«Verba volant, scripta manent.»

En primer lloc, he d'agrair al professor Josep Murgades que hagi volgut dirigir-me aquesta tesi, i encara més: que m'hagi animat a dur-la a terme. Ell m'ha estat un guia i un mestre excepcional; amb el seu rigor, la seva exigència, i la seva paciència, m'ha fet avançar en la investigació amb seguretat i, alhora, amb un profund respecte envers el repte que havíem assumit –escric el plural a consciència: el repte, des de perspectives diferents, era per a ambdós. He après molt fent allò que m'agrada, aparentment senzill però en realitat ben complex: llegir i escriure. I puntualitzo que qualsevol error que s'hagi produït en el decurs de la investigació només és responsabilitat meva –en absolut del meu director i tutor ni, tampoc, per descomptat, de cap de les altres persones que consten en aquests agraïments.

Tot seguit, vull expressar el meu reconeixement a una persona que ja no hi és i que considero el meu mentor en l'apassionant exercici de la recerca literària: el Dr. Pere Anguera i Nolla. L'acompanyava a les llibreries de vell i em parlava d'autors que no constaven a la història de la nostra literatura –els quals ell havia descobert en el seu afany per rescatar de l'oblit tants i tants noms–; m'indicava quins llibres havia de llegir i, sovint, me'n regalava –la majoria relacionats amb la literatura reusenca i comarcal–; així, per una carambola de la vida –o, tal vegada, intuïtivament–, l'any 1979 em va obsequiar amb *El gran sapastre* –la lectura de Joan Puig i Ferrer m'era aleshores una fal·lera– i, el 1983, amb *L'assaig de la vida*; goso considerar-ho una complicitat del destí.

Un altre agraïment especial és per al filòleg alcoverenc Joan Cavallé, la generositat del qual m'ha permès accedir amb facilitat a una sèrie de dades sobre Plàcid Vidal que ell ja havia recopilat. La tasca de Cavallé en la recuperació de la vida i l'obra de Plàcid Vidal és pionera i m'ha estat de gran utilitat; i així cal que consti.

I, per descomptat, moltes gràcies a tothom –persones a títol individual, i equips de biblioteques, arxius i entitats diverses– qui m'ha facilitat l'accés a la consulta de documents, m'ha proporcionat qualsevol altre tipus d'informació, m'ha fet suggeriments, m'ha donat ànims i m'ha acompanyat en el trajecte. D'entre tants noms, aquests hi han de ser: Magí Sunyer (URV), Jaume Massó (arqueòleg de l'Institut

Municipal de Museus de Reus), Lluís Cifuentes (UB), Centre d'Estudis Alcoverencs (i, en especial, Rosa Sanromà, presidenta), Jordi Ginebra (URV), Joaquim Mallafrè (IEC), Joan Navais –historiador, i camarada–, Josep Camps i Arbós (UOC), Manuel Jorba Jorba (UAB), Guillem-Jordi Graells (IT), Narcís Garolera (UPF), Montserrat Corretger (URV), Llorenç Soldevila (UVic), Antonio Labad (Hospital Universitari I. Pere Mata, Reus), Joan-Lluís Marfany (Universitat de Liverpool), Maria Campillo (UAB), Adolfo Sotelo (UB), Jaume Coll (UB), Marc Comadran (Universitat de Bristol), Artur Quintana (IEC), Josep M. Girona Compte (director de la SER a Catalunya i de Ràdio Barcelona), Dolors Lamarca (vda. d'Antoni Comas) i Mercè Comas Lamarca, Montserrat Canyameres Casals i Enric Agut Canyameres (filla i nét de Ferran Canyameres, respectivament), J. M. Farré (llibreter de vell, Barcelona), Xavier Amorós Solà (escriptor), Joaquim M. Masdeu Guitert (escriptor i dinamitzador cultural de La Selva del Camp), Josep M. Balañà (CdL), Victòria Rodrigo (documentalista, BCRXA), M. Rosa Molas (responsable del patrimoni històric de la Biblioteca del CdL), Ana Chaguaceda (Casa-Museo Miguel de Unamuno), Guillem Martínez (CdL), Andreu Pujol del Pozo (CdL), Mabel Bofarull (filòloga), Editorial El Llop Ferotge, Ponç Puigdevall (escriptor), Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, Biblioteca Central Xavier Amorós de Reus, Biblioteca Pere Anguera, Arxiu Comarcal del Baix Camp, Arxiu Històric de Terrassa, Biblioteca de Catalunya (i, especialment, Maria Sadurní), Arxiu Històric Ciutat de Barcelona, Arxiu Nacional de Catalunya (i, especialment, Rosa M. Cruellas i Serra, responsable d'informació i qualitat), Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, Arxiu Comarcal del Berguedà, Museu Arxiu de Sta. Maria de Mataró, Oriol Baró (Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona), Esther Magrinyà (directora del Museu d'Alcover), personal administratiu de la Universitat de Barcelona, Carme Masquef i Montserrat Claramunt (Serveis Funeraris Reus i Baix Camp). Ramona Magrané, Jaume Vidal Alcover i Josep M. Pujol, professors de literatura, que em van descobrir aquest món tan atractiu i que em van animar a endinsar-m'hi.

A la meva família: el Ramon, la Irene i la Jordina, per ser-hi sempre.

Al Plàcid Vidal i a la seva passió per la literatura. In memoriam.

Notes prèvies:

- a) La transcripció dels textos de Plàcid Vidal, anteriors a 1913, és diplomàtica (fidelitat al text, cap correcció...), perquè és una manera d'apreciar l'evolució ortogràfica que experimenta Vidal²⁵. En els documents de 1913 endavant sí que esmento els pocs errors que pugui haver-hi.
- b) Les citacions d'*Els singulars anecdòtics* corresponen a l'edició de 1925 –sempre que no s'indiqui expressament la de 1920.
- c) Les abreviacions emprades corresponen als títols d'obres, a les publicacions periòdiques i als centres de documentació que es detallen tot seguit:

Obres de Plàcid Vidal:

ECV: El convencionalisme de la vida

LAV: L'assaig de la vida

ESA: Els singulars anecdòtics

LCH: La cançó dels herois

LAC: L'anhel cantaire

LPA: Les promeses amigues

Obres d'altres autors i publicacions periòdiques:

EPA: El pelegrí apassionat (J. Puig i Ferrer)

HLC: Història de la literatura catalana

LV: La Veu de Catalunya

Centres de documentació:

AB: Ateneu Barcelonès

---

²⁵ Quant als criteris estrictament lingüístics, hem d'entendre que Plàcid Vidal de seguida mostrà una actitud predisposada a aplicar la normativa fabriana del 1913, segons constata Jordi Ginebra: «Plàcid Vidal, si bé havia estat un seguidor fidel de l'ortografia etimològica, va deixar de fer-se fort en posicions gramaticals només haver arribat a Barcelona. Molt al començament de la seva estada barcelonina va imprimir encara, amb el seu germà, algun treball amb l'ortografia “de les hatxes”. Després va publicar els seus escrits adaptats a l'ortografia acadèmica que defensava llavors Aladern. I amb l'edició de la seva novel·la *Infinit* (1917) va adoptar ja del tot la codificació ortogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans.» (Ginebra, 1994: 56).

ACBC: Arxiu Comarcal del Baix Camp

AHCB: Arxiu Històric Ciutat de Barcelona

AHT: Arxiu Històric de Terrassa

ANC: Arxiu Nacional de Catalunya

BC: Biblioteca de Catalunya

BCXAR: Biblioteca Central Xavier Amorós de Reus

CdL: Centre de Lectura de Reus

CEA: Centre d'Estudis Alcoverencs

UB: Biblioteca Universitat de Barcelona

LA BIOGRAFIA: “... OBRA VISCUDA”

«La realitat sovint m’ha confós en personatge de novel·la i no sempre a gust meu.»

Plàcid Vidal, *El convencionalisme de la vida* (1972: 255).

Conèixer més a fons l’autor ens ha de permetre entendre més la seva obra? En el cas de Plàcid Vidal la resposta és, sens dubte, afirmativa; perquè ell vivia per escriure: escriure era la seva vida, i aquesta era la causa que es lamentés ben sovint de qualsevol incident que l’en pogués destorbar. Ara bé, les traces de la vida de l’escriptor alcoverenc serien difícils de resseguir si no fos perquè ell mateix ens n’aporta força dades a través dels seus llibres de memòries –i, poc o molt diluïdes, a través dels protagonistes de les seves novel·les i narracions²⁶. Només els últims anys de la seva biografia són els de més complexa reconstrucció, perquè el testimoni dels seus records arriba al 1934 i Vidal va viure fins al 1938, en un context –tant políticament com socialment– revoltat i inestable, que va derivar en el cruent conflicte bèl·lic; això, sense obviar que el seu estat de salut cada cop era més delicat i, doncs, esdevenia una trava més per sobreviure en una quotidianitat tan trencadissa i adversa.

Tot amb tot, per a la reconstrucció de la biografia de Plàcid Vidal, a més de la seva imprescindible aportació memorialística, cal tenir en compte les observacions de molts altres escriptors que n’han parlat –uns dedicant-li quatre ratlles, d’altres un espai una mica més generós. Així, en el decurs d’aquest apartat d’assaig biogràfic, es fa referència expressa als qui, a més de l’obra –o prescindint-ne–, n’han comentat el caràcter, la manera de fer i de ser, o n’han intentat una semblança –tot i que ben poques n’hi ha amb tants detalls com els que ell proporcionava amb les siluetes d’*Els singulars anecdòtics*. En aquest sentit, una dada rellevant és que el criptònim Benigne Constant²⁷ d’*El pelegrí*

---

²⁶ Per exemple, el pare del Jordi Saura de la trilogia novel·lística «en sa joventut havia sigut soldat de mar, y serví per llarch temps al govern, navegant en un barco de guerra que donà la volta al món.» (Vidal, 1910: 27); i en el relat breu “El convalescent”, el protagonista és un jove malalt que va a refer-se al poble; cf. infra, p. 271.

²⁷ Tot i que cal entendre que Puig i Ferrerer juga amb el nom de fonts, Plàcid, –casualment, força adequat al tarannà de l’escriptor d’Alcover–, també és oportú pensar que amb el nom de ficció vol reblar –i, sens dubte, extremar– la placidesa, la bondat, la docilitat i la fidelitat que el caracteritzaven. Per això, podríem cosiderar el criptònim Benigne Constant també aptònim, d’acord amb el significat del neologisme aprovat pel TERMCAT el març de 2014: «denominació [...] per a designar el nom de persona que semànticament té relació amb alguna característica física,

apassionat (1952-1977), la magna obra narrativa –empeltada de vivències personals– de Joan Puig i Ferrer, respon a la persona de Plàcid Vidal; si no perdem de vista la subjectivitat amb què s’expressa Puig i Ferrer, Benigne Constant és, doncs, un bon apunt a l’hora d’esbossar la personalitat del memorialista. Tanmateix, cal advertir que Ferran Canyameres²⁸, en la dura rèplica que va fer a Puig i Ferrer en el seu llibre *El gran sapastre* (1977), retreu a l’escriptor selvatà –entre moltes altres actuacions equívokes– el mal tracte que va dispensar a aquest seu amic de joventut²⁹, Plàcid Vidal, que en aquesta obra apareix amb el nom i el cognom reals.

Els primers anys

Plàcid Vidal va néixer a Alcover el 23 d’abril de 1881. Era el més jove d’una família formada pels pares –Josep i Montserrat–, un germà, Cosme, amb el qual es portava dotze anys, i ell; de fet, el matrimoni Vidal-Rosich havia vist morir tres filles ben menudes³⁰. «La meua família sempre ha estat de posició humil, però de llinatge

---

moral, professional o d’altra mena de la persona o el personatge de ficció a què fa referència.» http://www.termcat.cat/ca/Comentaris_Terminologies/Finestra_Neologica/203/ [en línia: 18-VI-2014].

Guillem-Jordi Graells, en l’epíleg a *El pelegrí apassionat* (vol. 12, 1977), fa un estudi detallat d’aquest cicle novel·lístic i estableix els paral·lelismes entre els fets i els personatges reals i els de la història de ficció: «De la mateixa manera que Puig s’utilitzà àmpliament en diverses figures de la seva novel·la, i sobretot en el protagonista, l’entorn en què es mouen els personatges i aquests estan extrets també, de manera majoritària, de la realitat que l’autor havia viscut. Des del moment de l’aparició del cicle, tothom adoptà unànimement el convenciment que aquella era una novel·la en clau, i fins trobem en algun comentari la petició que aquesta identificació es publiqui. [...] ens trobem amb un paper preponderant per part d’algunes persones de l’etapa formativa de Puig, com serien Plàcid Vidal (Benigne Constant), Hortensi Güell (Florenç Hortet), o Anton Isern (Jeroni Isard), mentre en canvi no apareix l’aglutinant de la colla que aquests formaven, Josep Aladern.» (Graells, 1977: 425). També adverteix Graells que «la novel·la no és, en cap manera, una autobiografia completa i fidel sinó que [...] Puig manipulà els materials autobiogràfics en funció d’unes necessitats expositives.» (Graells, 1977: 425).

²⁸ Ferran Canyameres (Terrassa, 1898 – Barcelona, 1964), escriptor i editor. Amic íntim de Joan Puig i Ferrer fins que un cúmul de malentesos i de disputes els convertiren en acèrrims enemics, és autor d’*El gran sapastre (Vida exterior d’un escriptor. Etopeia)* –escrit el 1941 a Bougainville (Eure et Loir), però inèdit fins al 1977. En *El pelegrí apassionat*, «trobem una atenció obsessiva cap a Ferran Canyameres (Armand Llavanes).» (Graells, 1977: 425).

²⁹ Veg. Canyameres (1977: 23-27).

³⁰ «Després [de Cosme] van tenir una filla, a la qual en seguí una altra, i aviat van morir ambdues en pocs dies. Ja essent mortes aquelles germanes, el dia de sant Jordi de l’any 1881 vaig venir al món jo, i més tard, va néixer una tercera nena que per allà en haver complert cinc anys va fer igual fi que les altres.» (*Centenari...* 1970: 30); veg. també Vidal (1925: 159).

interessant i amb segell característic» (Vidal, 1934: 9), explica, precís i amb un punt d'orgull, l'escriptor; el pare era oncle de la mare –motiu pel qual van haver de sol·licitar una dispensa papal per celebrar el matrimoni– i havia passat uns quants anys de la joventut a bord de la fragata “Numància”, cosa que el dotava d'una aurèola d'aventurer³¹. Dins el nucli familiar, Vidal, a més, evoca sovint la tia Antònia, germana del pare, molt present durant la seva infantesa³².

La parella Vidal-Rosich s'instal·la a Ca Cosme³³, vora el portal de la Saura, «en el començ del carrer Major» (Vidal, 1925: 155), i es fa càrrec d'una taverna que serà freqüentada per una rastellera de parroquians ben diversos. Plàcid Vidal creix observant aquesta clientela tan variada³⁴ i, també, escoltant les llargues i enfervorides converses que el seu germà manté amb els amics, amb els quals comparteix la passió per les lletres. És així com ben aviat va formant el seu bagatge cultural: sent parlar de literatura, d'experiències, i, sobretot, d'ideals; uns ideals que abracen la cultura i una actitud crítica davant la vida: república, catalanisme, acràcia, socialisme... són, aquests, conceptes que va assimilant i arxivant en la memòria. I noms d'escriptors, d'aquí i de més enllà. Llegeix i va al teatre –al poble, i a Valls– i s'adona que això li agrada, que ha d'esdevenir el seu món. La dèria que manifestava per acompanyar el germà, sempre que es trobava amb els seus companys de projectes, afavoria que de tant en tant accedissin

---

³¹ «[...] l'any 1864 va fer-se voluntari del servei militar i, essent elegit caporal de canó de la fragata “Numància” [sic] va trobar-se en el combat del Callao, on va ésser ferit i, en aquella embarcació, va donar la volta al món. En tornant del viatge va escriure un llibre de memòries de la seva epopeia, que jo ara tinc en el meu poder com a sagrat record del meu pare[*]. El soldat [...] va casar-se amb una filla d'aquella germana d'ell que estava maridada amb el servent de la família Figuerola.» (Vidal, 1925: 158). A la trilogia de Jordi Saura, el pare, Oleguer Saura, havia estat soldat en un vaixell de guerra, «exposant sa vida a totes les contrarietats de la natura y dels homens.» (Vidal, 1910: 27).

* Joan Cavallé, a “Els Vidal: una família d'escriptors” (1994), informa que, «malauradament, les aventures de Josep Vidal, que Plàcid Vidal conservava encara quan va escriure *Els singulars anecdòtics*, es van perdre amb la passada guerra.» (Cavallé, 1994: 59).

³² «La meva tia sempre em volia al seu costat i pertot l'acompanyava.» (Vidal, 1934: 14).

³³ A la *Guia d'Alcover* (1982), Andreu Barbarà i Joan Cavallé expliquen que, en l'edifici conegut com a Ca Cosme, «nasqueren i visqueren els germans escriptors Cosme i Plàcid Vidal.» (Barbarà i Cavallé, 1982: 35). Ca Cosme i L'Abadia, destaquen «per la seva magnificència arquitectònica i la seva unitat d'estil. Ambdues sembla ser que foren fetes construir pels germans Company, havent fet fortuna a Amèrica. Ambdues, també, són atribuïdes a l'arquitecte Pere Blai i datades l'any 1618. L'una fou destinada a Casa Rectoral; l'altra a vivenda particular i, posteriorment, a taverna i societat.» (Barbarà i Cavallé, 1982: 33).

També, sobre els orígens de les famílies Vidal i Rosich, els seu estatus social i la seva vinculació amb Ca Cosme, vegeu l'estudi de Joan Cavallé “Els Vidal: una família d'escriptors” (1994).

³⁴ «La nostra taverna gaudia de molt bon nom, i la gent que hi concorria, en general, era pacífica, però això sí, gent característica.» (Vidal, 1934: 19).

als seus precés i, així, Plàcid Vidal s'anava amarant d'un ampli ventall de coneixements i d'experiències. Al poble, tenia una colla amb la qual compartia aquestes inquietuds: una colla de xiquets que es reunien en el racó d'un cafè per parlar i intercanviar la informació que havien arreplegat escoltant arreu. Però l'escriptor recorda que hi va haver un parèntesi en la seva vida d'infant a Alcover:

«L'any 1890, en la meva infantesa, hi havia anat [a Barcelona] amb els meus pares i el meu germà; més ben dit, hi havia viscut amb ells. Els meus pares, animats per alguns compatriotes nostres residents a la capital catalana i pel meu germà, que desitjava ésser-hi, van establir un petit magatzem de vins en una botiga propera al carrer Major, de la barriada o poble de Gràcia. Al taverner alcoverenc no li provava la vida a ciutat, i al cap d'una breu temporada vam tornar a la nostra taverna d'origen. [...] D'aquella temporada de viure nosaltres a Gràcia sempre he recordat [...] que un altre dia em vaig recollir en una de les nostres habitacions a plorar, enyorant els meus avis i la meva tia deixats a Alcover.» (Vidal, 1934: 88).

Més endavant, per donar un cop de mà al fill gran, els pares de Cosme i Plàcid van invertir en el negoci d'una impremta, ubicada a la Torre de la Saura³⁵, on el germà gran treballava com a tipògraf i rebia les visites dels amics. El futur escriptor hi era sovint present, de manera que aprengué l'ofici que li serviria, al llarg de la vida, per guanyar-se el pa —generalment, amb més pena que glòria. És en aquest període que estableix una relació d'amistat amb un noi que vivia en una masia que distava cosa de mitja hora d'Alcover, també com ell enderiat pels llibres i les lletres: Antoni Isern. Ambdós xicots van confraternitzar instantàniament i van compartir lectures d'altri i escrits propis.

Amb aquesta trajectòria primerenca, es pot anar deduint que, a banda del que pogués aprendre el temps escàs que va anar a l'escola d'Alcover, la instrucció de Plàcid Vidal és totalment autodidacta: els seus mestres foren aquelles persones que es va anar trobant pel camí de la vida —el seu germà Cosme el primer, i el principal³⁶— i que anaren convertint-lo en un lletraferit amb tots els ets i uts. Ja de ben menut, sembla ser que Vidal mostrava un tarannà introvertit que no l'afavoria en la relació amb els companys:

---

³⁵ «Una petita impremta que havien comprat els nostres pares [...] en el local conegut per Torre de la Saura, damunt del portal del mateix nom. En el primer pis d'aquella torre, a la qual es puja per una estreta escala de caragol, el nostre literat i editor hi tenia instal·lat el taller de tipografia, [...] acompanyat d'un noi que delia per poder ajudar, de l'infant que ara és l'home que ofereix aquests records.» (Vidal, 1934: 40).

³⁶ Ell fou «qui, al costat dels nostres pares, va iniciar-me per la via de l'ideal com el seu primer deixeble.» (Vidal, 1925: 173).

«A col·legi també vaig assistir-hi durant molt poc de temps. Em pesava en gran manera passar allí tres hores tancat entre nois de diverses condicions i encara més de distint caràcter. Alguns d'ells grollers, i altres, travells, arribaven a fer-me burles i a mortificar-me³⁷], ni que jo em queixés al professor i ell renyés els insolents.» (Vidal, 1934: 13), de manera que va procurar abandonar aviat aquell ambient que insinua hostil: «En la meva família prou tenia bons inductors per a saber orientar el meu caràcter dòcil i estudiós, valent-me de l'exemple dels llibres i de l'experiència directa de la vida. Encara que als meus pares, primerament, els sabés greu que jo deixés d'anar a col·legi, aviat van escoltar les meves raons, i, amb la influència de la meva tia, vaig arribar a ésser atès del tot.» (Vidal, 1934: 13). Observem que ell mateix es defineix com un noi obediènt i aplicat que valorava l'aprenentatge a través de les lectures i de la vida; uns trets, doncs, que explicarien la voluntat de distanciar-se dels seus companys d'escola, entre els quals no se sentia ni còmode ni ben acollit. És, aquest, un primer indicatiu d'aïllament del personatge: defuig la multitud de l'escola i es retreu al sòl plaer familiar. També cal suposar que, si els escolars no l'haguessin fet objecte de les seves riotes, Plàcid Vidal no n'hauria defugit la companyia amb tanta contundència.

Les tertúlies a “La Regional”

La gran descoberta literària, però, es produí a Reus. «A mitjan any 1897» (Vidal, 1934: 57), Cosme Vidal –que utilitzava el pseudònim de Josep Aladern³⁸–, de nou gràcies a l'ajut dels pares, va obrir una llibreria en aquesta població, al carrer de Jesús, 31, amb el nom de “La Regional”; a la rebotiga hi va posar un taller d'impresaria. Aquesta no era la primera vegada que Cosme provava sort instal·lant-se a la capital del Baix Camp, perquè, com relata el seu germà a *Els singulars anecdòtics*, «l'any 1893, ja havent-se

---

³⁷ Ara, d'aquests maltractaments rebuts per part dels companys d'escola que denuncia Plàcid Vidal, se'n diu *bullying*. El TERMCAT remet des de *bullying* al concepte “assetjament escolar”: «Acció de sotmetre un company d'escola a un maltractament físic o psicològic sistemàtic i continuat, el qual pot provocar-li problemes físics i psicològics.» <http://www.termcat.cat/ca/Cercaterm/> [en línia: 18 juny 2014].

³⁸ «Cosme Vidal tingué el caprici de posar-se el pseudònim Aladern perquè li agradava aquesta paraula i per ésser ella el nom d'un arbust ple de robustesa. L'escriptor volia donar l'exemple de cosa vigorosa i natural.» (Vidal, 1934: 22).

casat, va voler anar a establir-se a Reus, a provar un negoci [...], i en un curt espai de temps que estigué en aquella ciutat va intentar fundar una revista literària anomenada *La Gent del Llamp*, qualificatiu que es dóna als naturals del Camp de Tarragona³⁹] pel seu esperit i el seu desprendiment.» (Vidal, 1925: 164). Després, Cosme Vidal es traslladà a Sitges, però abans de finalitzar l'any 1895⁴⁰ ja tornava a viure a Alcover –fins que no es va decidir a retornar a Reus.

L'anomenada que Josep Aladern tenia en els cercles culturals de la comarca afavorí que, de seguida, “La Regional” esdevingués l'espai habitual de reunió d'una colla de joves amb aspiracions artístiques. I Plàcid Vidal participava en les tertúlies que hi duïen a terme Miquel Ventura –filòleg⁴¹, poliglòt, autor d'una sèrie de propostes etimològiques per a la normativització de la llengua catalana⁴²–, el pintor i escriptor Hortensi Güell, el poeta Màrius Ferré, i els més joves, aspirants a literats, Pere Cavallé –que, amb els anys, esdevindria un reconegut dramaturg i un prestigiós referent cultural reusenc–, Xavier Gambús, Ròmul Salleres, Joan Puig i Ferrer⁴³ i Antoni Isern. Aquests darrers, amb Plàcid Vidal, eren els deixebles, els aprenents. Les dades aportades pels filòlegs Joan Cavallé i Magí Sunyer, quan, el 1981, van promoure un homenatge al memorialista amb motiu del centenari del seu naixement, són prou explícites pel que fa a la formació

---

³⁹ Segons la dita popular: “Gent del Camp, gent del llamp”.

⁴⁰ Veg. Vidal (1925: 165).

⁴¹ El mateix Ventura defineix, amb un to no exempt d'humor, la seva funció com a filòleg dins el grup de l'Aladern: «Servidor, era el filòleg de la companyia, però com l'affitió a la Philologia és una malaltia molt encomanadiça, l'Aladern al cap de l'any, era tant philòleg com servidor. I vinga philologar de valent tots dos.» (Ventura, 1920: 130).

⁴² Josep Murgades, en un article a la revista riudomenca *Lo Floc* –a propòsit del centenari de les Normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans–, esmenta Miquel Ventura entre altres «personalitats del Camp» que van enfrontar-se «obertament a la reforma fabriana i, en definitiva, més a gratient o més a la insabuda, a tot el moviment de transformació social i política que l'havia feta possible.» (Murgades, 2013: 14). Uns paràgrafs més endavant, Murgades aporta, i comenta, l'opinió que Miguel de Unamuno tenia sobre les propostes ortogràfiques d'aquest filòleg i professor reusenc: «bo és de cridar aquí l'atenció sobre una tàcita al·lusió malèvola que Unamuno va dedicar-li al seu article intítulat *La cuestión del vascuence* (de setembre-octubre de 1902). [...] “Hay en Cataluña un sujeto –o lo había no ha mucho– empeñado en la desatinada empresa de reformar la ortografía catalana en sentido etimológico, restableciendo ias griegas, tes, haches, y otras letras bien muertas (*mythologia* verbigracia).” Fins aquí l'afirmació és certa i la referència és ben diàfana: es tracta de Miquel Ventura, que, ignorant la indispensable viabilitat que ha de revestir tota normativa ortogràfica, sobretot si és de nou encuny, s'entestava, per causa d'un etimologisme hiperculturalista, a servir-se de grafemes, de sempre del tot inusuals en català, com ara *ph*, *th*, *ch*, *rh* etc.» (Murgades, 2013: 25).

⁴³ El segon cognom no el va incorporar fins més endavant: «Joanet de la Selva, el qual va ésser Joan Puig i després ha estat Joan Puig i Ferrer.» (Vidal, 1934: 61). «En aquella ocasió, signava [a *Lo Lliri*] per primera vegada amb tot el seu nom, però escrivint el segon cognom a la manera rutinària, “Ferraté”.» (Vidal, 1934: 71). «El nostre confrare selvatà tornava a usar el segon cognom, i llavors ja sortí correctament grafiat, per cura de la correcció gramatical de la casa editorial “L'Avenç”.» (Vidal, 1934: 112).

literària i ideològica que el grup reusenc significà per a Vidal –i també per als altres membres més joves del grup–:

«tot i que en Plàcid ja s’havia decidit a ser escriptor, la seva vocació encara no estava configurada. Reus, i molt específicament la colla de l’Aladern, li proporcionaren els elements ideològics i estètics necessaris que, de fet, ja s’havien esbossat en els anys anteriors. A les lectures d’Alcover (*La Renaixensa*, Heine, Leopardi...) s’hi afegeixen, ara, els nous models proporcionats pels seus amics. S’experimenta la influència dels francesos maleïts: Mallarmé, Baudelaire, Rimbaud. L’únic autor castellà que els entusiasma és Cervantes. D’aquestes lectures en sortirà el seu sentimentalisme, les seves ànsies d’aventura, l’exaltació de la pròpia personalitat, l’enlluernament vital, l’inconformisme, l’heroisme i, també, els suïcidis. Schopenhauer els impregnarà de pessimisme (potser ja inherent en el jove Plàcid, que el transmet a l’Isern), Nietzsche els exaltarà i Ibsen^[44] els revoltarà.

Tots aquests elements que l’Aladern, com a director, i l’Hortensi Güell, com a teòric, aporten al grup, són assimilats pel jove Plàcid, el qual els modifica lleument en allò que el seu caràcter retret li imposa.» (Cavallé i Sunyer: 1981: 18).

La llista de noms que freqüentaven “La Regional” era força més extensa, però els esmentats suara són els que van aglutinar-se en l’anomenat *a posteriori* “Grup Modernista de Reus”; un grup que fou estudiat per Magí Sunyer (1984) com a exemple representatiu de la bohèmia modernista regeneracionista que es donà fora dels cercles barcelonins. Sunyer estableix la tesi que és el primer grup de marginats socials que conformen un grup literari; és a dir, els primers d’una extracció de classe menestral i obrera, o pagesa, que es dediquen al món de les lletres:

«El gruix de la colla modernista reusenca no havia nascut en el si d’una família de la burgesia industrial, ni de propietaris rurals, ni tan sols d’una menestralia acomodada. La seva vida ho demostra: les èpoques de màxim respir econòmic les va viure Josep Aladern lligat un plec d’hores a la redacció d’un diari; les dificultats de Plàcid Vidal per obtenir humils ocupacions formen una llarga i penosa relació que estalviem però que es pot seguir a les memòries; [...] Màrius Ferré va deixar com a única herència, als vint-i-set anys, el seu llibret de versos i proses. [...] Amb ells, el proletariat s’incorpora a la renaixença, i ho fa amb

---

⁴⁴ Arnold Hauser, a la *Historia social de la literatura y del arte* (1980), apunta que «Ibsen era en el fondo un individualista anarquista que veía en la libertad personal el valor supremo de la vida, y de ahí partía para su idea de que el individuo libre, independiente por completo de trabas externas, pueda hacer mucho más por sí mismo, mientras la sociedad puede hacer muy poco por él. Su idea de la autorrealización de la personalidad tenía en sí una gran significación social.» (Hauser, 1980: 251, 3).

dedicació plena, també, assumint les idees regeneracionistes i revolucionàries del moviment i duent-les, per la pròpia condició, fins a uns punts més extrems que els seus companys de generació.» (Sunyer, 1984: 85-86).

Aquest estudi de Magí Sunyer és de gran ajut per entendre el procés que van experimentar els membres del grup reusenc segons l'opció per què es decantaren quan van haver de decidir quina direcció prendria la seva trajectòria literària tot just iniciada.

Vint anys després de la dissolució de la colla de l'Aladern, Miquel Ventura la va descriure en uns articles per a la *Revista del Centre de Lectura de Reus*, en els quals es percep, a l'ensem que una certa crítica, una actitud condescendent envers uns joves tan arrauxats i tan convençuts del paper que volien representar⁴⁵:

«En philosophia, erem scéptics; en litteratura, modernistes; en art, futuristes; en cathalanisme, ultra-radicals; i en sociología, àcrates. [...] En els temps moderns no hi havia temps per a llegir obres extenses: ni temps ni ganes. En això tots hi stavem de perfecta conformitat. Per això tot ço que nosaltres scrívem, eren coses curtes, contes curts, novel·les curtes, poesíes curtes: com més curtes meylor. [...] Tinc de fer constar que'l tractament de vós, era cosa obligada entre nosaltres: feia més moderniste y cathalanesc. [...] Tots els de la coyla erem tristos i pessimistes: tot ho veiem del color pitjor. [...] En litteratura erem affectats de l'imatgería rossinyolencia llavores molt de moda, i arribavem a un preciosisme embafador i intel·ligible. [...] Si un pensament l'enten tothom es que stà a l'*altura del betum*, és a dir, al niveyl de terra, deiem. No, no convé pas que s'ens entengui de primer antuvi.» (Ventura, 1920: 58-59).

El testimoniatge de Ventura té el mèrit indiscutible de reflectir els projectes i les peripècies d'aquesta colla des de la pròpia experiència –ni que, en el moment de fer-ne memòria, ho valori tot des d'una òptica ben diferent, àdhuc amb un to humorístic. Al tercer article, i últim, Miquel Ventura relata amb tota mena de detalls una de les idees – ara considerada de les més eixelebrades– que pretenien dur a terme, la festa druídica⁴⁶:

---

⁴⁵ Magí Sunyer opina que «les millors referències escrites sobre el grup» són els textos memorialístics de Miquel Ventura, “Remembrances de vint anys arrera”; *Els singulars anecdòtics i L'assaig de la vida*, de Plàcid Vidal, i *Camins de França*, de Joan Puig i Ferreter; veg. Sunyer (2003: 144, V).

⁴⁶ A l'article “Notes sobre la *festa druídica* del Grup Modernista de Reus” (2004), Jaume Massó Carballido aporta dades extretes «dels escrits redactats pels mateixos protagonistes» (Massó, 2004: 33); entre els d'altres testimonis de primera mà –Josep Aladern, Miquel Ventura...–, cita uns fragments de la silueta que Vidal va dedicar a Hortensi Güell, on explica en quina mesura el projecte els havia arribat a engrescar –cf. infra, p. 30. Aquestes «Notes...» aplegades per J. Massó constitueixen un document interessant per donar notícia de l'entusiasme amb què els membres del Grup Modernista de Reus es van abocar a l'organització de la festa que, tanmateix, no s'acabà duent a terme.

«Festa drúidica: [...] va ésser una pensada de l'Aladern i de l'Hortensi. Un vespre ens surten dient: Hem tingut una idea grandiosa, d'una importància colossal, d'una originalitat extraordinària, una cosa espectacular que tindrà renom universal [...]. Farem una excursió al *dolmen*, al *menhir*. [...] Havíem d'anar, doncs, a fer un sacrifici davant o demunt o dessota del dolmen que hi hà pel terme d'Alcover o de la Selva. El sacrifici qu'havíem de fer, consistia en un applec, uns àpats, unes brenades i un dia de camp. [...] havíem de rostir [tres bens] a la brasa en *aras del dolmen*, i acabat ens havíem de cruspir les víctimes a mossegades i a sgarrapades, tot de la manera més selvatja i drúidica possible. [...] De tot s'en van encarregar l'Aladern i l'Hortensi. Van anar a Alcover, i van treure una fotografia del dolmen amb un home nú al demunt. [...] havíem d'anar vestits o coberts amb una peyl de bé cada ú. [...] i penjat a la squena, un bon bot de bon ví de la Selva.» (Ventura, 1920: 142-143).

Com ja era de preveure, segons segueix recordant Ventura, l'exòtica festa no s'arribà a celebrar i tot quedà en un no res: «De mica en mica, i a mida qu'anavem fent els preparatius, anaven sortint els inconvenients: A mi no'm feia gaire gratia l'anar descalç i amb la peylota de bè al demunt, tot lo sanct dia. [...] De mica en mica, el foc de l'entusiasme es tornava cendra...» (Ventura, 1920: 143).

Com Ventura, també Joan Puig i Ferrer relata, a *Camins de França*, els seus primers contactes amb els membres de la colla, tot subratllant-ne el decaïment i el pessimisme d'una manera més accentuada que no fa el filòleg:

«A casa l'Aladern havia conegut el seu germà Plàcid Vidal, que feia uns versos malencònics i desconsolats. Havia conegut també el poeta pagès Antoni Isern [...] que cantava tristors del cor i de l'ànima. [...] Hortensi Güell, els temes dels escrits del qual eren la mort, els cementiris, les desil·lusions i els enganys de la vida. [...] Fins a mi arribaven els efluis d'una literatura decadent i morbosa. Jo anava a Alcover o Plàcid Vidal i Antoni Isern venien a la Selva, i jo sortia deprimat de les nostres converses, ofuscat, amb una sensació de menyspreu i de desamor de la vida i un regust de mort i de cendra a la boca.» (Puig i Ferrer, 1976: 123).

Massó també hi recull imatges i informació científica i històrica sobre el monòlit i la seva hipotètica funció en èpoques prehistòriques –veg. Massó (2004: 33-38).

Plàcid Vidal, en el retrat d'Hortensi Güell –promotor de la festa druídica, junt amb Josep Aladern; segons indica Miquel Ventura i corrobora el mateix Vidal–, explica que aquest

«tenia gran odi a les ciutats amb les seves aglomeracions, amb les seves inquietuds, amb els seus vicis i amb els seus convencionalismes, i un dels primers propòsits en l'idealitat del nostre poeta somniador va ésser voler anar a celebrar una festa de Natura, un retorn a la Natura, com ell deia. Va saber que en una vessant de muntanya del terme d'Alcover existia un altar druida, i promptament volia dirigir-nos a tots els companys cap allí a recordar els temps primitius dels homes forts [...]. Ell havia de començar la festa, fent ressonar la seva paraula en mig de l'estol de congregats, dient que nosaltres érem sacerdots de la natura, que retornàvem a ella avorrint la societat, que havia comès el gran error de separar-se'n [...]. El projecte va enardir els nostres cors; van escriure's les oracions per a llegir-se, i fins van fer-hi un viatge preparatori Güell i el meu germà, però el complement, la festa, amb tot i els grans entusiasmes i afanys dels dos organitzadors, no va poder arribar a celebrar-se, perquè sempre s'havia de lluitar amb obstacles i inconvenients dels companys.» (Vidal, 1925: 17).

El precipitat tancament –a finals de 1898, al cap d'un any i escaig de la seva inauguració– de la llibreria-impremta⁴⁷ de l'Aladern accelera el determini dels joves lletraferits: «va acabar-se la tertúlia i la plèiade d'escriptors i artistes restà dispersada» (Vidal, 1934: 76); que “La Regional” rebés moltes visites no implica que el seu propietari obtingués els ingressos suficients per guanyar-s'hi la vida, de manera que el germà de Plàcid Vidal va decidir donar per acabat el frustrat negoci i acceptar els tractes que li havien proposat des de *La Veu de Catalunya*⁴⁸. I Plàcid se'n va, tan aviat com pot, cap a Barcelona a viure amb ell.

---

⁴⁷ «Durant la vida del Grup, i fins al canvi de segle, van publicar els següents llibres: *El Déu del mal. Petit poema simbolic*, *La fi de Serralonga* i *Entre tenebras*, de Josep Aladern, *Verso y prosa*, de Màrius Ferré, *Sospirs del cor*, de Ròmul Salleres, *Sentiments*, d'Antoni Isern, *Justícia de la terra*, *Sagetes d'or* i *La cegueta*, de Pere Cavallé, *Cent cançons*, de Miquel Ventura, i *L'escala del crim*, de Plàcid Vidal. Afegim-hi *Florescència*, el llibre pòstum d'Hortensi Güell, recull de textos d'anys enrere.» (Sunyer, 2003: 142, V).

«A la nostra botiga de Reus [...] s'hi feren diverses publicacions. La primera va ésser el periòdic *Reus Tranquil*.» (Vidal, 1934: 61).

⁴⁸ «Josep Aladern, amb aspiracions i necessitats, ja anava consumint-se en l'estat gris de Reus, i va escriure, pregant, a Narcís Verdager i Callís, un dels principals organitzadors de l'empresa del nou diari. L'influent individu de seguida va contestar al sol·licitador oferint-li el càrrec de redactor-corrector de proves del diari *La Veu de Catalunya*, amb honoraris de cent cinquanta pessetes al mes.» (Vidal, 1934: 75).

A grans trets, cal dir que els joves del grup reusenc que van optar per cercar la glòria com a artistes a la capital catalana van topar ben aviat amb el recel –i el rebuig en més d’una ocasió– dels cenacles intel·lectuals establerts. Per contra, els qui no van focalitzar les seves aspiracions en el món literari barceloní, van veure, d’una manera o altra, realitzats els seus objectius; és el cas de Pere Cavallé⁴⁹ –va quedar-se a Reus, on va desplegar la seva tasca literària i política i el seu prestigi intel·lectual–, i de Miquel Ventura, que va obtenir una càtedra a Madrid⁵⁰ i es desvinculà, en bona part, dels ambients culturals catalans del moment, malgrat les periòdiques visites que realitzà a Reus –segons Plàcid Vidal, «la seva població nadiua, en general, mirava aquell jove com una cosa estranya; la gent vulgar se’n burlava.» (Vidal, 1934: 60). Constitueixen

---

⁴⁹ A la monografia que li dedica Xavier Ferré Trill, llegim: «Pere Cavallé representa una trajectòria prou destacada a les comarques del Camp pel que fa a la comprensió del pas del modernisme (cultural i polític) a un cert noucentisme (a través de la seva obra teatral). Manifesta una confluència d’ambdós moviments en la teoria i pràctica que genera pel que fa a la construcció nacional moderna. [...] La reiteració de la problemàtica civilista reusenca serà constant en la vida i l’obra d’aquest publicista, analista de les conjuntures socials i polítiques, crític literari i autor teatral.» (Ferré Trill, 2009: 206-207). En aquest estudi, Ferré Trill publica com a annex unes memòries que Pere Cavallé va començar el 1912 –titulades *Flor y Fruits d’una vida* i que es conservaven inèdites–; conformen unes quinze pàgines que s’inicien amb el seu naixement, el 1880, i arriben fins al 1913, quan es casa. La qüestió és que, en evocar el seu pas per ca l’Aladern, Cavallé escriu: «Ab tot això s’anà solidant la meua amistat ab l’Aladern [...]. Vaig intimar ab En Michel Ventura, l’Hortensi Güell, En Joan Puig y Ferrater, En Marius Ferré, l’Anton Isern, bona amistat ab En Salvador Borrut y Soler, En Ramon Suriñach Senties, En Romul Salleres y ab altres y altres qu’ara no recordo y que van esser base de les innombrables amistats y relacions que mes tart vaig anar adquirint.» (Ferré Trill / Cavallé, 2009: 222). Pere Cavallé no esmenta Plàcid Vidal; hi ha tots els membres de la colla excepte ell, que deu engruixir aquests “altres y altres qu’ara no recordo”.

⁵⁰ Com a introducció a l’edició de “Catorze cartes de Miquel Ventura a Mossèn Antoni M. Alcover” –dins *Ideòlegs, gramàtics i escriptors*–, Jordi Ginebra Serrabou aporta una síntesi biogràfica sobre Miquel Ventura i Balanyà (Reus 1879 – Madrid 1930) prou il·lustrativa dels seus periples: «va estudiar filosofia i lletres a Madrid i hi va obtenir, el 1900, una plaça de catedràtic de francès [...]. L’any 1904 va ser estipendiad pel govern espanyol per fer una estada acadèmica a Montpeller, on va estudiar occità. El 1907 va traslladar-se als Estats Units, a la Universitat Cornell, d’Ithaca, a l’estat de Nova York. Hi va fer de professor de llengües romàniques i hi va presentar la tesi doctoral en filologia catalana [“Historical Catalan Phonetics”]. Cap a 1910 va tornar a Madrid, per fer de catedràtic d’anglès.» (Ginebra, 2006: 94). Dins el mateix volum, a l’article “Notícia d’una tesi doctoral de lingüística catalana llegida als Estats Units l’any 1909”, Jordi Ginebra apunta que «Ventura va convertir-se, ben probablement, en la primera persona que va fer classes de llengua catalana en una universitat dels Estats Units.» (Ginebra, 2006: 85), i, una mica més endavant, deixa constància que «el nom de Miquel Ventura no ha transcendit enllà de l’àmbit reusenc i dels estudiosos vinculats a Reus, i pot dir-se que la seva activitat com a lingüista és encara completament desconeguda per la majoria de professionals de la disciplina del nostre país.» (Ginebra, 2006: 86). Tanmateix, Ginebra acaba la nota al peu núm. 64 anunciant que «tinc notícies que Lluís Fornés, de la Universitat de València, prepara la seva tesi doctoral sobre la labor occitanista de Ventura.» (Ginebra, 2006: 94). La cerca de l’esmentada tesi [en línia: 30-VI-2014] esdevé infructuosa, encara que, al web de l’IIFV (Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana), <http://web.ua.es/iifv/tesis.htm> [en línia: 15-VII-2015], sota l’epígraf “Tesis doctorals de l’àrea de coneixement de Filologia Catalana llegides a les universitats d’Alacant i València”, hi ha la referència a Fornés Pérez, Lluís: *El pensamiento panoccitanista (1904-2004) en les revistes: Occitània, OC, Taula de Ll. Valencianes, L’amic arts, R. Occitana P. d’OC*, Universitat de València, 20-12-2004. Jordi Ginebra –en correspondència electrònica (16-VII-2015)– m’aclareix, i li ho agraeixo, que, «efectivament, quan vaig publicar l’article editant les cartes de Miquel Ventura (2003), m’havia arribat la notícia que Lluís Fornés feia la tesi doctoral sobre la labor occitanista de Ventura (la feia, o tenia intenció de fer-la). Després vaig saber que no era ben bé això, sinó que va fer la tesi, presentada el 2004, sobre el panoccitanisme (amb algun apartat dedicat a Ventura). [...] En qualsevol cas, sembla que no és a la Xarxa.»

un cas a part Màrius Ferré –que morí ben jove, víctima d’una malaltia⁵¹– i Hortensi Güell –que posà fi a la seva vida el 16-VIII-1899⁵².

Els qui veieren Barcelona com a fita, en canvi, van tenir una sort desigual, tot i que la majoria patiren força decepcions i desenganys: Josep Aladern gaudia d’un cert reconeixement i era considerat, en determinats àmbits, un personatge de prestigi intel·lectual –la qual cosa no significa que pogués viure de la seva labor literària–; Ròmul Salleres, en adonar-se que la seva obra primerenca era poc valorada, «enfilà les seves aficions pels estudis científics i va determinar-se a escriure en llengua castellana, signant Rómulo S. Rocamora» (Vidal, 1934: 77); Xavier Gambús⁵³ es decantà pel periodisme; Antoni Isern, decebut i fracassat –tant literàriament com sentimentalment– acabà suïcidant-se. De tota la colla, l’únic que aconseguí l’èxit i que, en definitiva, ha passat a formar part del cànon literari, fou Joan Puig i Ferrer.

Ara bé, malgrat la dissolució del grup, i com explica Sunyer:

«l’empremta de la colla es va fer sentir a la ciutat força temps més. Sobretot en la primera dècada del segle nou, quan les revistes reusenques –*Revista del Centre de Lectura*, *Germinal*– rebien les col·laboracions dels que ja vivien a Barcelona; després, per l’acció persistent de Pere Cavallé, que encara imprimiria estètica de fi de segle a la *Revista del Centre de Lectura* dels anys vint, [...] i [de] Plàcid Vidal.» (Sunyer, 2003: 144, V).

---

⁵¹ Plàcid Vidal el recorda així a *L’assaig de la vida*: «Màrius Ferrer i Segarra, escriptor que signava “F. Mario”, en plena joventut, estava malalt de mort. Ja feia qui-sap-lo temps que no venia a veure’ns a la botiga, ell que en la primera temporada ens havia visitat cada dia, [...] havia estat feble de salut fins que amb la malaltia de la tuberculosi es guanyà el taüt i la fossa. [...] Era un individu que sempre vestia segellant la seva humil posició social, amb gorra, i sempre hagué de correspondre al món com a esclau, encara que li agradés propagar l’esperit lliure [...] escribia sols per expansió i tal com ell sentia en la seva manera d’èsser, amb una cultura rudimentària i sense pretensions d’èmul.» (Vidal, 1934: 72).

⁵² «[...] hom va trobar Hortensi Güell ofegat, a la platja de Salou. Allí a la costa, damunt d’unes roques, el punt des d’on ell s’havia llançat, hi havia el seu capell, amb un paper a sota, escrit, dient: “Perdó, pares meus, perdó! Cureu de la meva promesa!”» (Vidal, 1934: 104). En un article a la *Revista del Centre de Lectura*, Magí Sunyer (15-II-2014) explica: «El 16 d’agost de 1899, després d’haver escrit un missatge demanant perdó a sos pares i protecció per a la seva promesa, es va suïcidar a la mar de Salou.» (Sunyer, 2014) <http://www.centrelectura.cat/revistadigital/> [en línia: 6-I-2016].

⁵³ Jordi Ginebra constata que Xavier Gambús i Ballvé (Reus 1883 – Auish 1970) és «el membre menys estudiat del mític i mitificat grup modernista de Reus. [...] Les dues etapes menys conegudes de la vida i obra de Gambús són la de Barcelona (1906-1939 i la de l’exili (1939-1970). D’aquestes, la primera té un interès especial, ja que estudiar la trajectòria ideològica, política i literària d’aquest autor en aquests anys podria fer força llum no solament en relació amb el seu propi itinerari [...], sinó també en relació amb els vincles, durant el període, entre literatura, catalanisme i esquerra. L’etapa de l’exili presenta també interès, [...] per aportar dades per a l’estudi general dels catalans exiliats.» (Ginebra, 2006: 113-114).

Quant a Plàcid Vidal, el resum és que, malgrat les seves esperances, i els seus esforços, no va assolir la glòria a què aspirava; almenys en vida, perquè, si més no, les paraules amb què és definit en la “Justificació de l’edició” que obre el volum *Centenari de Josep Aladern (1869-1918)*⁵⁴, signada per una vintena de lletraferits, li fan prou justícia: «el no menys inoblidable Plàcid Vidal, cronista vital de la seva època.» (*Centenari...*, 1970: 5).

A *ECV*, l’escriptor evoca els passejos nocturns i solitaris que feia quan residia a Reus, tot just acabat de casar, i diu, amb un deix nostàlgic que deixa entreveure una certa mitificació del passat o, si més no, la voluntat de retre homenatge a una breu però intensa etapa vital que l’hauria de marcar definitivament:

«En algunes altres d’aquelles passejades nocturnes me n’anava a passar pel carrer de Jesús, i en ésser davant de la casa on havíem tingut l’obrador i la llibreria, on s’havia format la plèiade de la revista *La Nova Catalunya*, m’aturava per un moment a recórrer amb la mirada la porta i tota la façana de l’edifici amb la curiositat i l’emoció amb què hom sol observar un monument històric. Allí en el misteri de la penombra i del silenci, consagrant un moment que era de tots els temps, em semblava sentir junt amb mi Josep Aladern, Hortensi Güell, Miquel Ventura i Balenyà, Màrius Ferrer i Segarra, Antoni Isern, Joan Puig i Ferrer, Pere Cavaller i tots els meus antics companys idealistes; els sentia espiritualment, i tots ells se’m revelaven molt més importants del que realment eren o havien estat.» (Vidal, 1972: 80).

La fita: Barcelona

Seguint amb l’esbós de la trajectòria biogràfica de l’escriptor alcoverenc, podem aventurar l’afirmació que, si la coneixença d’escriptors i lletraferits locals, comarcals i

---

⁵⁴ Guillem-Jordi Graells, a l’article “La recuperació de dos noms: Josep Aladern i Plàcid Vidal” –*Serra d’Or*, octubre 1973– celebra l’aparició d’aquest volum i, també, la d’*El convencionalisme de la vida*, amb unes paraules molt significatives, que reclamaven el reconeixement, en el món de les lletres, de Cosme i Plàcid Vidal: «Unes iniciatives benemèrites bé que modestes ens han permès reprendre contacte amb dues figures secundàries però essencials del nostre passat literari, els germans Vidal i Rosich. [... són] dos llibres, doncs, oportuns per a reprendre contacte amb dues figures massa oblidades, i eficaços per a la comprensió del nostre segle, i que ens agradaria veure acompanyats aviat per un estudi complet i solvent sobre els germans Vidal i les empreses i iniciatives diverses que els envoltaven.» (Graells, 1973: 62).

visitants –amics del germà–, ja l’havien engrescat a fer de la literatura la seva vida, en una dualitat que esdevindria indissoluble, l’anada a Barcelona, acompanyant Josep Aladern, significà per a ell la possibilitat de consolidar aquelles aspiracions d’artista engendrades a Reus: «El meu camí de Barcelona va ésser la carretera. Una nit d’abril de 1899, del mes en què jo complia disset anys, vaig sortir d’Alcover en un carro carregat d’una màquina-minerva i unes quantes caixes de lletra d’impremta (el material que el meu germà havia tingut en el seu establiment de Reus), junt amb el carreter, un compatriota que de bon grat s’oferí a transportar-ho.» (Vidal, 1925: 11). En aquest mateix capítol, que precedeix les siluetes d’*Els singulars anecdòtics*, l’alcoverenc manifesta així la seva admiració per la ciutat: «Oh, Barcelona! [...] em vaig presentar a tu, una tarda d’abril del 1899; i, fora d’una temporada en aquell mateix any, i altra en el 1900, que va morir el meu pare, a Alcover, sempre més m’has tingut ciutadà; i jo t’he estimat tant com si hagués nascut en el teu reclòs. En tu m’he fet home, i en tu he gaudit i he sofert intensament vivint.» (Vidal, 1925: 14).

En el fragment anterior, com en molts d’altres, es fa evident que Plàcid Vidal se sentia subjugat per la capital. Vet aquí un altre exemple de la sublimació que en fa: «jo, oh Barcelona!, seré en tots els joves somniadors que del seu poble nadiu vindran consagrant-se a tu, eternitzant la meua idea agermanats amb els teus fills, entre sentiments de la natura i la ciutat.» (Vidal, 1925: 14); una sublimació que, tanmateix, no satisfaria els anhels utòpics que manifesta l’escriptor.

Sembla ser que els primers mesos de vida barcelonina resultaren atractius per a Plàcid Vidal: hi estableix amistats i descobreix la ciutat –va de tant en tant als “Quatre Gats”⁵⁵– i el seu entorn; ajuda el germà en les tasques d’impressor⁵⁶, i escriu, però no té un *modus vivendi* consolidat. Barcelona era un món que de cap de les maneres no

---

⁵⁵ «Un dels primers dies d’ésser jo a Barcelona el meu germà va acompanyar-me a l’hostal dels “Quatre Gats”.» (Vidal, 1934: 89). Alfons Maseras l’hi va convidar: «Veni alguns dies als “IV Gats”, que allí és el nostre punt de reunió. Allí us podreu relacionar amb tota la nostra colla..., tenint en compte que també hi trobareu tots els mestres o capparees de la família.» (Vidal, 1925: 44).

Jospe Palau i Fabre, en el llibre *Picasso i els seus amics catalans* (2006), diu: «els 4Gats [...] foren inaugurats el 1897 i clausurats el 1903.» (Palau i Fabre, 2006: 20).

⁵⁶ «Allí en l’antic taller d’impremta del carrer d’Escudellers, un capvespre, mentre el meu germà m’ensenyava en detall la funció de la màquina que brandava admirablement, fabricant l’edició del diari, vaig sentir que un individu, [...] em dirigia la paraula com de franca coneixença. Era Ramon Caselles i llavors jo el veia per primera vegada.» (Vidal, 1934: 98).

s'hauria pogut imaginar, perquè, a banda de la magnitud de possibilitats, les lectures –i les converses– no l'havien advertit de manera feaent de les aspreses del camí en un lloc desconegut i, en algunes ocasions, inhòspit. Una cara, aquesta, que encara trigaria a descobrir o, més ben dit, de la qual trigaria a ser-ne conscient, a experimentar-ne la duresa. Mentrestant, arriben a la capital alguns amics de la plèiade reusenca: Joan Puig i Ferrer⁵⁷, Eugeni Fornells⁵⁸... El memorialista evoca els inicis barcelonins com a plens de projectes: «Joan i jo som a Barcelona. ¿No ho sabeu? Puig i Ferrer vol ésser actor i també empresari de teatre. Oïu-lo. // –Al Paral·lel hi ha el teatre Olímpia, que està en vaga. Lloguem-lo? Nosaltres mateixos podrem actuar-hi, representant les nostres obres, alternades amb traduccions dels millors autors estrangers. Me sembla que prou tindrem condicions.» (Vidal, 1925: 35).

Quan el pare emmalalteix, Plàcid Vidal torna a Alcover⁵⁹ i hi roman fins a la seva mort, que es produí pels volts de sant Jaume de 1900⁶⁰ –entremig, havia fet una estada breu a Barcelona, amb motiu del bateig d'un fill de Josep Aladern⁶¹.

És en el decurs d'aquesta estada a Alcover que el jove Vidal escriu a Josep Güell i Mercader les dues cartes que segueixen⁶². La primera té data del 10-VI-1900, i l'escriptor s'hi esplaia comentant diversos aspectes de caràcter literari –referents a Hortensi Güell, a Anton Isern i a ell mateix– i lingüístic –com ara les reticències que té envers l'ortografia proposada per Miquel Ventura–:

---

⁵⁷ «Arribà a Barcelona Joan Puig, de la Selva, i volgué anar amb mi al “Quatre Gats”.» (Vidal, 1934: 91).

⁵⁸ «Vingué a visitar-nos Eugeni Fornells, el qual també havia fugit de la seva població de Reus per la il·lusió de viure a Barcelona (malgrat que hagués de domiciliar-se a Sant Andreu de Palomar).» (Vidal, 1934: 92).

⁵⁹ «Vam rebre carta del nostre pare en la qual es condolia del seu feble estat de salut, i aquella queixa em va fer tornar a mi cap al poble i a la casa dels meus íntims records. Havia sojornat tres mesos a Barcelona. En arribar a Alcover em semblava despertar d'un somni.» (Vidal, 1934: 98).

⁶⁰ Ho explica a *LAV* i a *ESA*: «El meu progenitor, qui, després de greus sofriments, va expirar, [el mes de juliol] en el darrer any del segle XIX [es refereix al 1900].» (Vidal, 1934: 111-115). Observem que, seguint la norma aritmètica, Plàcid Vidal considera que el canvi de segle es produeix el 31 de desembre del 1900: «El darrer mes de l'any 1900 nosaltres, a Barcelona, establírem la nostra impremta en una botiga del carrer de Viladomat [...]. Allí vam veure començar el segle XX. Jo sempre estaré content d'haver viscut en dos segles, gràcia o sort natural que no haurà obtingut molta gent privilegiada de la meva època.» (Vidal, 1934: 118); també, veg. Vidal (1925: 167).

⁶¹ «[...] en la festa del bateig d'un nou fill del meu germà, ens retrobarem amb Joan Puig i amb Ròmul Salleres i Rocamora. Aquells dos amics, llavors, eren dos companys imprescindibles l'un per a l'altre.» (Vidal, 1934: 108).

⁶² Agraeixo a Jaume Massó i Carballido que me n'hagi donat notícia. Les cartes es conserven a les carpetes de documents del Fons Josep Güell i Mercader (ACBC).

«Apreciat amic i distingit escriptor, senyor J. Güell i Mercader: Sapiguent que l'amic Anton Isern li escriu, avui també jo m'apresuro a fer aqueixa, complint un deber que ja l'hauria d'haver complert més aviat, després de donarme tantes vegades records vosté, de les cartes del meu germá estant. No ho prengui a mal: una forta malaltia del meu pare'm va fer deixar Barcelona fa dies, i essent aixís, ja sap que a un mai li falten destorbs; però, ja sé jo també que mai falta una estona pera recordarse dels bons amigs com vosté. Per lo tan aquí'm té ara i sempre a la seva disposició, com no mes ni menos m'hi tenia'l seu anyorat fill, que cregui que era ferma la voluntat que'ns lligava a tots dos.

Com ja li diu l'amic Isern, els tres exemplars dels seus *Sentiments*^[63] que va rebre fa temps, els hi vaig remetre jo mateix de Barcelona estant. De temps que ja estaven impresos, i no mancanthi mes que l'encuadernarlos, jo mateix el vaig acabar en un dia de lleura. No mes cal dir, distingit amic, que entre el meu germá, l'Hortensi i jo, vam portar a cap l'impressio del dit llibret. Molts, molts amigs mes volien seguirnos, pero a la derreria no mes vam quedar tres que vam parar fort, valgues a l'amistat del autor abandonat, faltat de medis. De l'ortografia, no cal dir res, sapiguent que está fet d'un any endarrera, que aleshores l'haviem acceptat. Avui, l'ortografia den Ventura, la veig massa enredada, poc literaria, i al mateix temps molt alunyada del veritable catalá, per mes que sigui etimologica, perquè despedeix regust extranger, molt, moltíssim, i no hem de conrear això. Avui, com ja veu en la present lletra, n'hai acceptat una altra de mes senzilla i mes fina i catalana, implantada com ja sabrá, per els de "L'Avenç". Aqueixa, es clara i apreciable, com ho han demostrat ja molts filòlecs i poètes moderns.

Hai llegit alguns treballs pòstums del Hortensi a *Lo Somatent*, que am tota la franquesa i bon cor d'amic, diré que els hai trobt de primera força, principalment "La Nota blanca" i "Amor foll". Sobre'l primer, diré que en la meva curta vida no hai llegit res tant bell, tant noble i decadent^[64]; aqueixa escola tant dolça!... I, del segon, no mes me cal dir que aquell die que vaig esser a casa de vosté a Reus^[65], ell me va llegir molts treballs seus, i aqueix va esser el que vaig escullir per a dedicarme-l, com ell va volguer, i ho va prometre que al publicarlo compliria la promesa. Jo, are, aquí li renovo records, sense pensar que a vosté encare li pesarán mes que a mi mateix!...

Després, trobantme aquí a Alcover, no hai tingut ocasió de veure *Lo Somatent*, per a seguir llegintlos els que publiquen, i cregui que'm pesa, que la seva obra es la meva. No mes tenia una cosa en la literatura, que li venia a ser una falta

---

⁶³ Vidal es refereix al llibre d'Anton Isern *Sentiments: poesies íntimes* (1898), que havia prologat Hortensi Güell.

⁶⁴ Sobre la vinculació d'Hortensi Güell –i de Plàcid Vidal– amb el decadentisme, cf. infra, p. 192.

⁶⁵ Veg. Vidal (1934: 102-103).

alguns cops: un poc descuidat en expressar l'oració, aixó sí. Jo, allavores, també ho era mes encare, com ja em va aconcellar vosté mateix. Escrivia jo, sense gramatica ni res, i deixava anar les idees sense pesarles avants degudament^[66]. Avui, si no escrig sense ripis, gracies a Deu m'hai anat practicant en la forma. Dies endarrera *Lo Somatent* m'en va portar un que encare estava molt esquelebrat^[67]; però, en conservo alguns d'inèdits, am la sintaxis, prossodia i filologia corresponenta. Aixís vull seguir escrivint, com escriuen els principals poetes catalans-moderns, com Maragall, Plans i Font, Massó i Torrents, Iglesias i altres.

Avant! Disposi en tot del seu amic i a l'hora admirador.»

L'altra carta és escrita el 6-VIII-1900⁶⁸, en un plec de quartilles rivetejat de negre, pel dol de la mort del progenitor de Plàcid Vidal, que és la primera cosa que comunica a Güell i Mercader; després reprèn els temes literaris, com en la missiva anterior:

«[...] tant bé l'amic Isern com jo havem rebut les seves *Cosas de Reus* ^[69] que ha tingut a bé enviarse. [...] i ja que es així'l seu desitj, vull passar a donar-li [el] meu parer sobre'l seu llibre, si pobre de llògica en moltes parts, vessat en tot d'aquella sana franquesa que uso entre'ls bons amics.

Cosas de Reus es un llibre de records, i en ell hi traspuen naturalment sense artificis de cap mena, i els que tinguin ocasió de consultar aqueix reliquiari se sentiran empenyuts a les coses passades (no de la pensa i del cor). “La Missa dels Soldats” destaca una munió de figures que passen vivament; però, allà a on mes l'admiro es en “Lo Parroy”, “Los Porxos de la Plassa”, “Las Grayellas”, “L'Euterpe” i “La Sugestió del Campanar”, que son la major part. No vull dir que'ls altres no siguin de bon caracter, perquè en tots hi ha coses que m'encanten, sinó que aquèts els veig pujar per damunt dels altres, com hi pujan “Las Grayellas”, “Lo Parroy” i “La Sugestió del Campanar” per damunt de tot. Si mal no recordo, el primer ja l'havia publicat a *Lo Somatent* fa cosa de dos

---

⁶⁶ El memorialista diu que «l'il·lustre reusenc [Güell i Mercader] tingué especial interès per a mi, dirigint-me conversa detingudament i demanant ell mateix per a llegir aquells versos meus de seguida que els hi esmentàrem. Me'ls comentà amb elogi. No obstant, m'hi va remarcar certs defectes de ritme; i aviat generalitzà les objeccions, censurant els descuits o les llibertats que es prenien els prosèlits dels cabdills de les arts modernes.» (Vidal, 1934: 102).

⁶⁷ Possiblement, Vidal fa al·lusió al poema “Camp enllà” (*Lo Somatent*, 20-V-1900); cf. infra, p. 223.

⁶⁸ Dins el plec, hi ha també una carta d'Anton Isern, datada a Alcover (5-VIII-1900). Fons Josep Güell i Mercader (ACBC).

⁶⁹ «Algun temps després [de la mort d'Hortensi Güell] se'm donà l'ocasió de tornar a relacionar-me amb Josep Güell i Mercader, quan ell publicà el seu llibre *Coses de Reus*, que ja tenia en preparació en morir l'Hortensi. Però la nostra nova relació solament fou per carta. El pare deia que ell volia ésser amic de tots els que havíem estat amics del seu fill, i, verament, va saber ésser-ho.» (Vidal, 1934: 106).

anys. [...] En efecte, vosté es amic de les coses passades, i es dol de que am l'escusa de progressar les enterrin, com ho soc jo i fruheixo d'aquella tristesa melancòlica que acompanya als seus records que també son meus d'ençà que'ls hi conec. "La vida es una grand escala –diu vosté– a on tots els sers anem pujant. Sols els que no estimen defalleixen". Desgraciat de qui no estima, que pujará aqueixa escala cançadament! Ah! es precios, es precios aixó! Si vosté en lloc d'afegir aqueixes reflexions al "Campanar", hagués fet un "Epíleg" apart junt amb elles, el llibre fora tot un retrat del passat, present i avindre. En qüestió de records, sento mes aquells íntims que no pas aquells que's decanten a esser històries, com "Dias de Gloria" i "Los vells patricis". I, en conjunt, *Cosas de Reus* sempre'm será un llibre que'm transportará al record viu i intimament com jo desitjo.

[...] Degut a la mort del meu pare, conveniencies involuntaries ens obliguen a marxar a Barcelona dintre pocs dies a fer-hi estada, que'm crec que será passat la Mare de Deu. [...] Li estimo que s'hagi recordat del treball del Hortensi, en la dedicataria que li vaig manifestar. En tot cas, fassiho constar aixís. El seu bon amic:»

Com ja avançava a Güell i Mercader, poques setmanes després de la defunció del pare, la seva mare i ell decideixen instal·lar-se definitivament a la capital: «Què havíem de fer la meva mare i jo sinó anar a reunir-nos amb el meu germà i la resta de la família a Barcelona?» (Vidal, 1925: 167); allí, reprenen el negoci de la impremta, però amb la mala fortuna que el lloc escollit no està gaire ben ubicat i, doncs, els costa agafar clientela:

«El darrer mes de l'any 1900 [...] establírem la nostra impremta en una botiga del carrer de Viladomat, prop del Paral·lel. [...] Aquell punt de la població no era gaire cèntric, i també resultava molt poc transitat. Nosaltres no ens en donàrem compte fins que ja hi residírem, esperant clients que vinguessin a fer-nos comandes o afanyant-nos a anar cercant-les en les coneixences que teníem dins de la capital». (Vidal, 1934: 118).

Perseguint una prosperitat que no arribava, canviaren en diverses ocasions de local: a principis de 1904 es traslladen al carrer Sant Gil, vora la Ronda de Sant Antoni⁷⁰, fins que el 1909 Josep Aladern va rebre la proposta «d'anar a Reus a imprimir *Foment*⁷¹, quan de setmanari es va convertir en diari, i es traslladà per tercera vegada cap a aquella

---

⁷⁰ Veg. Vidal (1934: 178).

⁷¹ *Foment. Diari nacionalista republicà* va néixer el 1906 com a setmanari, el 1909 esdevingué diari; fou clausurat el 1936.

ciutat, amb el seu taller d'impremta i la seva família, acompanyats per la nostra vella mare, que sentí haver de deixar el segon dels seus fills a Barcelona.» (Vidal, 1925: 170). Però tampoc aquesta feina del germà gran no va respondre a les expectatives esperades i, a finals del mateix any, ja tornaven a ser tots a Barcelona.

Paral·lelament, Vidal va introduint-se en algunes de les tertúlies que solen tenir lloc en bars i cafès: «Allí prop de casa nostra, a la Ronda de Sant Antoni, cantonada al carrer de Floridablanca, hi havia el “Cafè de l’Austràlia”^[72], en el qual, per relació del pianista, es formava una tertúlia d’artistes i altra gent interessant.» (Vidal, 1934: 215). També assisteix a conferències, a representacions teatrals⁷³, a concerts, a espectacles de cabaret...⁷⁴; en el fragment que segueix, Vidal fa una interessant enumeració d’actrius, a cadascuna de les quals aplica un qualificatiu que la vol singularitzar, tot i que n’hi ha una que hi destaca amb escriu:

---

⁷² Mario Verdaguier parla d’aquesta tertúlia a *Medio siglo de vida barcelonesa* (1957), tot referint-se a Manuel Fontdevila –i és l’única ocasió en què esmenta Plàcid Vidal–: «Este periodista pertenecía al grupo de estudiantes bohemios, formado por Jaime Pahissa, estudiante de arquitectura que dejó pronto la carrera para llegar a ser un gran músico; José Antonio Peipoch, estudiante de abogado; Carlos Capdevila, abogado y actor. El grupo se reunía a primeras horas de la tarde en el Café Australia, de la Ronda de San Antonio, frente a La Bohemia, baile de criadas. Después se trasladaron a un bar del centro de la Rambla, uniéndose a ellos el pintor Joaquín Biosca, el escritor Plácido Vidal y Juan Recasens, que comenzó como autor dramático y acabó en banquero. La peña iba también al Alcázar de la calle de la Unión.» (Verdaguier, 1957: 242-243). A LAV, el memorialista anomena Fontdevila entre els diversos joves que freqüentaven el “Bar del Centro”; veg. Vidal (1934: 333).

També en parla Luis Cabañas Guevara –pseudònim de Màrius Aguilar–, a *Cuarenta años de Barcelona (1890-1930)* (1944): «Fontdevila procedía de la bohemia que se había reunido, primero, en el café “La Australia”, Ronda de San Antonio, frente a la *Bohemia*, y después en el Bar del Centro, a la que asistían Plácido Vidal, el pintor Francisco Canyellas, Joaquín Biosca y Juan Recasens.» (Cabañas Guevara, 1944: 210). Per al pseudònim de Luis Cabañas Guevara, veg. Manent-Poca (2013: 290).

⁷³ Vidal explica, arran d’un vespre que va anar al teatre Novetats, que «en aquell temps tenia l’instint d’aposenar-me en els llocs més elevats dels coliseus per a dominar més l’espectacle en general i apercebre l’efecte i el parer de la gent del poble.» (Vidal, 1925: 77).

⁷⁴ Vidal dedica paràgrafs ben extensos als espectacles que l’impactaren, com és el cas d’aquell en què actuava l’actriu anomenada “Bella Chelito”: «Una tarda, en aturar-nos davant del teatre “Circo Español”, ens assabentàrem que en aquell coliseu actuava una dansarina i cantatriu nova a la capital. Hi havia diversos retrats seus exposats allí a les portes, anunciant l’artista amb el nom de “Bella Chelito”. Ens interessà i entràrem. Si l’artista ens havia estat simpàtica en retrat, molt més ens agradà en persona, veient-la amb la seva figura bonica i graciosa, dansant i entonant cançons, a les quals, malgrat ésser frívols i entremaliades, ella donava encís i tendresa amb la seva veu de noia, tot ajudant-hi el seu esguard d’ulls privilegiats i un especial somris de gran ingènua. Ens agradà tant que aquella vetlla hi tornàrem a veure-la, i vam tornar-hi altres vetlles. Sempre, sempre la trobàvem bonica, àgil i graciosa. L’encís ens dominava per complet.» (Vidal, 1934: 151). La seva filla, M. Eugènia Vidal, corrobora la debilitat del seu pare per aquesta actriu: «el Paral·lel i la Rambla eren una passió per a ell. Sovint parla de la “Bella Chelito” i s’hi encanta. En la seva obra es nota un gust per la vida frívola de les artistes del Cafè-Concert d’aquella època i de l’ambient bohemí dels “Quatre Gats”, i tot aquest ambient. Hi tenia una predilecció. A vegades, en tornar d’una excursió, ell se n’anava a donar un tomb per la Rambla.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 7).

«Vam veure actuar moltes notables actrius estrangeres: la prehistòrica Sarah Bernhardt, l'elegant Virginia Reiter, la pomposa Madame Réjane, la sacra Eleanora Duse, la rara Sada Yacco, la fina Teresa Mariani, la benformada Blanca Iggius, la intel·lectual Georgette Leblanc-Maeterlinck, la digna Agnès Cristina, la règia Susagna Desprès, la discreta Gemma Farina, l'exquisida Tina di Lorenzo, l'estudiosa Dora Baldanello i l'apassionada Mimí Agugli; i encara que en aquelles potser n'hi hagués alguna més eminent que Itàlia Vitaliani, cap ens va plaure en la manera d'aquesta, que, amb la seva cara seca i remarcada d'ossos, no la distingien els atractius de les seves competidores belles i polides, però que tenia una expressió tan viva i espiritual en sentit d'humanitat, amb ajuda de la seva veu íntima i del seu posat franc i familiar, que no hauríem desitjat altra companya per a confiar la nostra existència.» (Vidal, 1925: 51).

I fa caminades pels afores de la ciutat. En alguna ocasió visita poblacions properes⁷⁵ o és convidat a dinar a casa d'algun amic. Antoni Isern passa una temporada a Barcelona⁷⁶, i dorm a casa dels Vidal-Rosich: «La meva família estava contenta d'allotjar Antoni Isern a casa nostra.» (Vidal, 1934: 120). Coincidint amb aquest període de noves coneixences, es conserva un programa d'actes d'unes "Sessions literàries [de l'Aplec Catalanista, Barcelona]" (setembre 1903), dedicades als dos joves poetes, Isern i Vidal; en la primera sessió, «En Manel Ainaud llegirà'l poema d'En Plácido Vidal *Les Grans Accions*.»⁷⁷. Aquest poema també és objecte d'una conferència, segons informa *La Vanguardia* (14-XI-1903)⁷⁸: «Proyectadas una serie de conferencias por los jovenes que constituyen el grupo "Ideales Modernos", hoy, a las nueve de la noche, en el local de la Escuela Moderna (Bailén, 70), tendrá efecto la inauguración de las mismas a cargo de don Rómulo S. Rocamora, el cual hará un estudio detenido de la obra de don Plácido Vidal "Les grans acciones".» (Anònim, 1903: 3).

---

⁷⁵ «A l'estiu de l'any 1903, desitjós d'expansionar-me fora del reclus de Barcelona, a les festes sempre feia excursions; i al matí del dia de la mare-de-Déu d'Agost, havent jo arribat en tren a l'estació de Sabadell, vaig animar-me a emprendre la via a peu cap a tu, oh Terrassa!, que sols t'havia vist de les altures del Tibidabo estant. [...] vaig donar una volta per tu, ciutat, pels teus carrers més cèntrics.» (Vidal, 1925: 265).

⁷⁶ «Antoni Isern vingué per primera vegada a Barcelona el dia de la festa dels Reis de l'any 1901. Aquella matinada havia nevat i ell, en arribar, trobà la ciutat blanca. La neu [...], els tramvies, el batibull de la gent... tot allò era un esdeveniment extraordinari per al jove camperol influït d'ideal, impregnat de literatura.» (Vidal, 1934: 120).

⁷⁷ Llegat M. Eugènia Vidal, CEA.

⁷⁸ El memorialista també en parla: «Ròmul Salleres i Rocamora [...] proposà publicar, també, *Les grans acciones* per subscripció. Volgué començar fent-ne una lectura acompanyada d'una conferència sobre la meua obra. L'acte va celebrar-se al local de l'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia.» (Vidal, 1934: 173).

Per aquest període, fent bona la dita que la joventut és agosarada i no sol arronsar-se fàcilment davant els obstacles, Joan Puig i Ferrer⁷⁹ i Antoni Isern⁸⁰ van marxar a provar sort a França; Plàcid Vidal no va tenir prou empena per acompanyar els amics: ell, malgrat les ganes d'aprendre i de triomfar, no es decideix a compartir una aventura tan atrevida i, sobretot, plena d'incògnites⁸¹: «Per a nosaltres, llavors, Barcelona era París. ¿Sabeu per què? Senzillament: perquè nosaltres, amb tot i el nostre esperit idealista, no teníem prou despreniment per a aventurar-nos a partir cap a la capital de França.» (Vidal, 1934: 170). Però Antoni Isern tornarà, aviat, ben desanimat de l'experiència francesa⁸².

El 15-I-1905, el diari *Las Circunstancias* informa que Plàcid Vidal es desplaçà des de Barcelona per presenciar l'estrena, al Teatre Fortuny de Reus, de *La dama alegre*⁸³ de

---

⁷⁹ «En tornar, jo, a casa meua vaig trobar una carta de Joan Puig i Ferrer [...]. La susdita missiva no portava data, però, segons el text, va ésser feta dos dies abans de la festa de Sant Jaume [de 1903]. Joan m'avisava que partia cap a França i em deia que no s'acomiadava sinó de la meua família i de mi.» (Vidal, 1934: 165). «Estava decidit a no dir una paraula del meu viatge als meus amics Plàcid Vidal i Jaume Aiguader, primerament perquè no em traguessin el projecte del cap, puix que ells haurien estat els únics capaços de fer-me vacil·lar, i segonament perquè no veia la manera de donar-los una explicació lògica del meu acte. [...] La qüestió era més difícil de resoldre respecte a la meua mare.» (Puig i Ferrer, 1976: 366-367). Puig retornà a Barcelona a mitjan 1904: «Un diumenge al matí, [...] em sorprengueren la mare de Joan Puig i Ferrer i llur parenta conveïna [...]. Joan havia tornat de França. Joan havia arribat aquella nit i llavors era al pis, dormint.» (Vidal, 1934: 187).

⁸⁰ La primavera de 1905, Joan Puig i Ferrer marxava altre cop a França, amb Antoni Isern, segons la carta del primer a Plàcid Vidal reproduïda a *LAV*: «'Amic Plàcid: l'Isern i jo hem fet una marxa cap a lo desconegut; jo, l'etern bohemí, el follet incompreensible, he tingut prou poder per arrossegar-lo amb mi cap a França [...]'.» (Vidal, 1934: 207).

⁸¹ M. Eugènia Vidal diu al respecte: «jo crec que, per ell, tot el que representa París com a "capital del món", per a ell era Barcelona. De totes maneres m'estranya aquest poc afany de sortir a l'estranger per part del meu pare. Tan sols va anar a Madrid. Aquesta falta de viatjar em sorprèn. Potser no tenia mitjans per a fer-ho, tot i que en les seves obres no es veu aquest desig de viatjar.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 8). I, per la seva banda, Joan Cavallé i Magí Sunyer opinen que «Plàcid Vidal, curull d'esperit cosmopolita, impregna la seva obra de països, de llengües, de races, de món. En el fons però, la seva vida s'haurà de conformar amb un breu recorregut: Alcover-Reus-Barcelona.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 16).

⁸² Com explica Puig i Ferrer en una altra carta enviada a Plàcid Vidal, el 28-V-1905, i també reproduïda a les seves memòries: «'se'ns va morir la il·lusió un matí que marxàvem a peu sobre la carretera, morts de son [...]. Aleshores ell [Isern] es va determinar de tornar cap a Espanya, però no a Barcelona [...]. Jo vaig determinar quedar-me a França (ja saps com sóc); [...]'.» (Vidal, 1934: 208). «A finals de setembre tornà Joan Puig i Ferrer, satisfet.» (Vidal, 1934: 214). A *El pelegrí apassionat*, Puig i Ferrer narra la impressió que li causà la retrobada amb Plàcid Vidal: «[L'endemà, Janet] decidí d'anar a veure Benigne. El trobà molt ensopit. Vivía amb la seva mare al carrer de Ferlandina. [...] Trobava un gust estrany a agafar el to de Benigne. Sempre, quan era amb ell, se li enganxava, sense voler, alguna cosa. [...] A Benigne] se'l veia cansat, malenconiós. Tenia vint-i-cinc anys i ja començava a envellir.» (Puig i Ferrer, 1954: 552, III).

⁸³ En *Els singulars anecdòtics*, Vidal parla de l'estrena d'aquesta obra a Barcelona, però no a Reus: «Ens trobem en el teatre de Les Arts, en anar a començar la primera representació de *La Dama Alegre*. L'autor vol que jo resti a sa vora per a poder continuar comunicant-nos impressions d'intimitat compresa. Enric Lluelles llegeix una brillant conferència preparatòria que ha escrit Bernad i Durand.» (Vidal, 1925?: 38). Sí que en fa esment, en canvi, a *L'assaig de la vida*: «jo us podria assegurar, sense mentir, que no vaig conèixer el drama *La dama alegre* fins a la nit de la

Joan Puig i Ferrer. El to de la nota –a la secció “Crónica”– és una prova que, a la capital del Baix Camp, l’extinta colla de l’Aladern encara gaudia d’anomenada i de reconeixement, si més no en els sectors culturals⁸⁴:

«La nota del día fué ayer en esta ciudad el anuncio del estreno del hermoso drama catalán original de nuestro amigo Don Juan Puig y Ferrater *La Dama Alegre*. [...] Junto con el señor Puig y Ferrater, llegaron ayer de Barcelona para asistir al estreno de *La Dama Alegre* nuestros buenos amigos y distinguidos caballeros señores Bernad y Durand, Plácido Vidal, Rómulo S. Rocamora y J. Aguadé y Miró quienes regresan mañana a la capital del Principado.» (Anònim, 1905: 2).

De fet, la primera plana del periòdic d’aquell dia és gairebé tota dedicada a *La dama alegre*: hi ha una extensa ressenya signada per Bernad y Durand⁸⁵ i un poema de Plàcid Vidal⁸⁶, de títol “La Dama Alegre”, en què l’alcoverenc fa gala de conèixer bé el desenvolupament de l’obra:

«La Dama Alegre estava orgullosida,
rihent ab sos galants festejadôs,
fins que de sopte’s va sentí afligida
devant del fill humil y virtuós.

Com a tots ells per un igual besava,

---

seva estrena (17 de desembre del 1904) [al teatre de Les Arts]. [...] Joan Puig i Ferrer, Josep Bernat i Duran i jo vam anar a Reus junt amb aquella companyia d’actors, que representaren *La dama alegre* en el teatre Fortuny. ¡Oh, quina reunió d’interessats reusencs i selvatans van comparèixer, i quins apassionats cometeris en pro i en contra!» (Vidal, 1934: 194-195 i 198).

⁸⁴ El 17-I-1905, a la mateixa secció “Crónica” de *Las Circunstancias*, llegim: «Ayer regresaron á Barcelona nuestros buenos amigos, los señores Bernad y Durand, Plácido Vidal, J. Aguadé Miró y Rómulo S., que vinieron á esta ciudad con objeto de asistir al estreno de *La dama alegre*.» (Anònim, 1905: 2). Altrament, el *Diario de Reus* (14-I-1905 i 15-I-1905) es limitava a anunciar les representacions de l’obra de Puig i Ferrer, que tindrien lloc el dissabte 14 i el diumenge 15; veg., en ambdós casos, p. 3.

⁸⁵ Entre altres valoracions sobre l’obra, Bernat i Duran opina que «el segundo acto [...] es uno de los pasajes que mejor impresión estética causan en el teatro español contemporáneo; acto que es un severo anatema fulminado por el autor contra la liviandad materna y que quien seriamente lo medite hallará rico en máximas de perfección del espíritu y de disciplina social.» (Bernad y Durand, 1905: 1); l’article es clou amb aquest paràgraf: «Tal es la primera obra de ese joven de veintidós años, á quien he tenido la altísima honra de apadrinar, facilitándole el camino de su empresa literaria, y que teneis la dicha de aplaudirle como autor de talento y como hijo ilustre de esa provincia.» (Bernad y Durand, 1905: 1). Josep Bernat i Duran era un crític teatral amic de Josep Aladern, i, durant un temps, fou mentor de Joan Puig i Ferrer; veg. Vidal (1934: 138 i 189-191).

⁸⁶ Aquest poema havia sortit publicat, deu dies abans (5-I-1905), a *Catalunya Artística*. Cf. infra, p. 237.

l'anaven voltejant a tot moment;
sols la deixá "Filó" y depres tornava,
mostrantse al jove en clá'l presentiment.

Y en tant, la franca dona, sentint creixe
per altre cop el foch del goig primer,
més que en son fill pensá en ella mateixa,
rebut l'abrá brutal del "Fariner".» (Vidal, 1905: 1)

Antoni Isern havia anat a fer de pagès en una masia de Premià de Mar⁸⁷, on una sèrie de despropòsits i situacions adverses l'abocaren a posar fi a la seva vida⁸⁸. Isern se suïcidà el 29 de juny de 1906⁸⁹, al castell de Burriac⁹⁰ –«cercà la mort de la manera més

---

⁸⁷ Rafael Tasis s'hi refereix en evocar la figura de Francesc Mas i Abril (Vilassar de Dalt, 1880 – Barcelona, 1960), que fou un dels bons amics de Vidal: «Plàcid Vidal relata en el seu llibre autobiogràfic l'amistat que va unir, a Premià de Mar, el pagès-poeta que era Antoni Isern, suïcida per amor en una cisterna del castell de Burriac, i l'obrer entusiasta de la literatura, disposat a col·laborar en tota empresa editorial i a elogiar i admirar l'obra dels seus amics, que era aleshores i, en el fons, ha restat sempre, Mas i Abril.» (Tasis, 1965: 30). L'alcoverenc diu que coneix Mas i Abril quan aquest va a Barcelona «a explicar-me detalls del suïcidi del seu company [Isern]. [...] a l'any 1906, Mas i Abril era un jove intel·lectual que provenia de la classe humil del poble, [...] devot de totes les manifestacions de l'ideal. [...] destacava per] la seva enteresa de caràcter i pel seu afany de sacrificar-se en bé dels amics, [...] fent sempre via en línia recta com un raig de llum, que en el món de la confraternitat és el sol.» (Vidal, 1925: 255-256 i 258).

⁸⁸ «Antoni Isern no podia alliberar-se de la mania de pensar que en l'adversitat el suïcidi és una acció heroica.» (Vidal, 1934: 108).

⁸⁹ Veg. Vidal (1934: 223-226): hi relata, consternat, l'última conversa amb Anton Isern, poques hores abans que es matés. Uns quants anys enrera, ja s'hi havia referit al text evocatiu "El comiat d'Anton Isern", publicat a la revista *Foc Nou* (26-IV-1911): «Aquella nit ens recullirem abdós en una mateixa cambra, y, ants de dormirnos, en la continuada variació de la nostra conversa –idealista fins en el fons del nostre pessimisme, del teu negre pessimisme, oh decaygut cantayre de *La Pageseta* y d'*Animes joves*–, recordo que vas eixir a parlar-me de Don Quixot. [...] A l'endemà vas pendre comiat de mí –el comiat que havia de ser per sempre!... // Vas venir a dir-me que te n'anaves, y no't vaig saber comprendre. Però, encara que t'hagués comprès, hauria sigut prou jo pera privar l'intent que ja't vencia?...» (Vidal, 1911: 133). Aquest text esdevindrà una de les siluetes d'*ESA*, amb alguns canvis, el més substancial dels quals és el receptor de la veu narrativa, que passa de ser la segona persona del singular a la tercera: «Va venir a dir-me que se n'anava i no el vaig saber comprendre. Però, encara que l'hagués comprès, ¿hauria estat prou jo per aprivar l'intent que ja el vencia?...» (Vidal, 1925: 30).

Plàcid Vidal reproduceix íntegrament el poema "La Pageseta", d'A. Isern, a la novel·la *LCH* –veg. Vidal (1915: 313-314). Cf. infra, p. 372.

⁹⁰ J.F.G., que signa la secció "Memoràndum de l'any 1906" de *L'Esquella de la Torratxa* (1907), dóna així la notícia: «Juliol, 1.- Se suïcida a dintre d'una cisterna del castell de Burriac el jove poeta don Antoni Isern.» (J.F.G., 1907: 6). El castell de Burriac, medieval, es troba dalt d'un turó, a 400 m. sobre el nivell del mar. Aleshores, pertanyia al municipi de Cabrera de Mataró –actualment, Cabrera de Mar (Maresme). Aquest mateix lloc seria escenari, uns anys després, d'un altre fet luctuós: «A l'any 1914 va suïcidar-se Antoni Samarra al castell de Burriac, deixant comenat que se'l sepulrés al costat d'Anton Isern.» (Vidal, 1925: 55).

premeditada i lenta», (Vidal, 1934: 224). El succés trasbalsa fortament els amics i els companys del malaurat poeta d'Alcover. Per casualitats de l'atzar, un dels testimonis dels tràmits immediats al suïcidi fou Josep M. de Sucre, amb qui Plàcid Vidal havia anat consolidant una estreta relació⁹¹: «Quan al jutjat de Barcelona es va rebre la nova del suïcidi d'Antoni Isern, el nostre confrare Josep Maria de Sucre, que era empleat en aquelles oficines, es trobava de guàrdia en el departament del districte de Mataró.» (Vidal, 1934: 225).

S'organitzaren diversos actes d'homenatge⁹² en memòria del “poeta pagès”, com ara el que, l'11 de juliol de 1908, se celebrà a l'Associació Popular Catalanista de Barcelona: una “Vetllada commemorativa de la mort de l'infortunat poeta”⁹³ –hi participen una vintena de literats i amics, entre els quals, com no podia ser d'altra manera, Plàcid Vidal, que llegeix *Fragment d'una obra inèdita, hont se parla de l'Antòn Isern*. El mateix Vidal hi convidà el poeta anarquista Felip Cortiella⁹⁴:

«Sabeu que volem celebrar una vetllada en honor del malhaurat poeta Antón Isern, en l'Associació Popular Catalanista d'aquesta ciutat, quina entitat se

---

⁹¹ Es coneixen a finals del 1902, quan el jove Josep M. de Sucre li demana un poema per a la revista *Catalunya Artística*; veg. Vidal (1934: 156). Però no freqüenten el tracte fins a mitjan 1904; veg. Vidal (1934: 173-174, 186-187 i 196). Uns mesos abans, el febrer de 1904, Sucre havia publicat el poema “A n'en Plàcid Vidal Rosich”, a la *Revista del Centro de Lectura*: «Jo tinch un mestr'amich / que canticel·la ardit / com rossinyol garlaire, / [...]. Ningú l'escolt'el crit / que sens restâ encongit / del cor ix del cantayre: / els uns, els deixondits, / d'enveja empetitits / no escoltan al psalmayre; / els altres, inconscients, / no saben qu'és Avens / lo que sembr'l rimayre. / [...] Tu has d'assol'l Triomf! / Somriure y test avança!» (Sucre, 1904: 27-28); l'escriptor en parla a les seves memòries: «[...] uns versos de Josep M. de Sucre, en català, plens d'emoció, en lloança de Plàcid Vidal. Però jo llavors, no veia aquell jove enlloc, i ningú no em sabia proporcionar la seva adreça.» (Vidal, 1934: 173-174). La silueta dedicada a Sucre es troba ja a la primera edició d'*Els singulars anecdòtics*, amb grans elogis a les seves qualitats per relacionar-se amb els altres i complaure'ls amb eficàcia, alhora que en destaca els dots epistolars: «Josep Maria de Sucre ha escrit molt per als amics. En les seves cartes, espargides per tot el món on batega un cor per a la generositat de l'ideal, deixarà escampada la seva principal obra; i en mi algunes vegades s'ha fet possible el pensament de que fóra el millor homenatge a aquest poeta recollir-li les publicades i editar-les.» (Vidal, 1925: 89). La importància que dóna el memorialista a la correspondència de l'amic poeta no deixa de ser un indicatiu del reconeixement d'aquest gènere literari.

⁹² Veg. Cavallé i Busquets, Joan: “L'Isern, record i oblit”, *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 22, abril-juny 1983 (p. 6-14). Hi ha informació molt completa sobre els actes d'homenatge impulsats pels amics d'Anton Isern i sobre altres aspectes relacionats amb la mort d'aquest poeta.

⁹³ Es conserva un exemplar del programa de l'acte al Museu d'Alcover. Vidal també s'hi refereix a *L'assaig de la vida* (1934: 249). A *La Escena Catalana* –secció “Societats recreatives”– (18-VII-1908), hi ha la següent nota: «**Associació Popular Catalanista.**– El dissapte anterior, la secció d'excursions d'aquesta entitat dedicà una vetllada a la memoria del malhaurat poeta Antón Isern. Hi prenguren part notabilitats literaries, entre altres, els Srs. Joseph Aladern, Plàcid Vidal y Joseph Plana y Dorca. També hi col·laborà la “Lectura Catalana”, llegint treballs de l'Isern el Sr. Parés y les senyoretas Agna de Canalías y Teresa Freixa. Tots foren calurosament apludits.» (Anònim, 1908: 3).

⁹⁴ Cf. infra, p. 148-149.

cuyda d'organisar la festa, y per lo tant desitjaria que vos escrivissiu una poesia en recort de nostre estimat amich, per a ser llegida en dit acte, que, a tot més trigar, ha de celebrarse l'últim dissapte d'aquest mes de Juny. Me sembla que'ns complaureu de bon grat, oy? Donchs avant, y que tot sigui en bé d'aquell gran esperit que ha de reviure en nosaltres pera l'obra del pervindre! Vostre amich.»⁹⁵

Més tard, al cap de sis anys del decés, s'inaugura el monument funerari⁹⁶ que Cèsar Cabanes havia fet construir al cementiri de Cabrera de Mataró. Encara, el 15 d'octubre de 1916, fou l'Ajuntament d'Alcover qui impulsà un acte commemoratiu⁹⁷ en record d'Antoni Isern.

Quant a la creixent amistat amb Josep M. de Sucre, se'n pot anar seguint la progressió a través d'una sèrie de cartes, postals i notes que Plàcid Vidal li tramet. Així, el juliol de 1907⁹⁸, li enviava una postal amb un breu missatge, que, a més d'il·lustrar-nos sobre una de les activitats que duïen a terme aquests escriptors, ens informa del canvi de domicili dels Vidal:

---

⁹⁵ Carta sense datar, conservada al Fons Felip Cortiella (BC).

⁹⁶ Veg. Vidal (1934: 312-314).

⁹⁷ Veg. Vidal (1934: 380-385).

Plàcid Vidal ho comunicà al seu amic Josep M. de Sucre mitjançant una postal (3-VIII-1916):

«Benvolgut amic Josep Ma. De Sucre: la festa de l'homenatge a l'Isern no se celebrarà fins al dia 15 del corrent mes, o sigui vuit dies més tard de lo que primerament s'havia pensat. Ara tracten de posar també una làpida a la casa on va néixer. La sessió literària se celebrarà a la tarda, a fi de poguer anar a agafar el ràpid a Reus els qui els convingui tornar a Barcelona el mateix dia. Marxarem el mateix diumenge dia 15, a un quart de sis del matí (Baixador del Passeig de Gràcia). Us esperem. No falteu. [...]» (Fons Borràs, BC).

El periòdic reusenc *Foment* informava (5-X-1916) d'aquesta commemoració: «El dia 15 del corrent, en la camperola vila d'Alcover, a la tarda, tindrà efecte l'acte d'homenatge al poeta Anton Isern i Arnau. Aquest tribut que els seus amics i admiradors dediquen al trobare del nostre camp, consistirà en el descobriment d'un làpida commemorativa [...] i] una sessió literària [...]. // L'acte, doncs, tindrà una importància transcendentalíssima [...].» (Anònim, 1916: 2).

I la revista valenciana *Pàtria* (7-X-1916): «El propinent diumenge dia 15 tindrà lloc a la vila d'Alcover un acte d'homenatge en memòria del malaguanyat poeta, fill de la mateixa, N'Anton Isern i Arnau, amb motiu de la reimpressió de la seva obra *Esplets d'ànima jove*. Se descobrirà una làpida a la casa on ell nasqué i après es celebrarà una sessió necrològica a la Societat "Cercle d'amics", en la que hi prendran part els distingits literats Maria Domènech de Cañellas, Emili Guanyabens, Josep Aladern, Joan Puig i Ferrer, Plàcid Vidal, Josep Mª de Sucre, Joan Ferraté, J. Tardà i Ferran, Francesc Rossell i Josep M Francés. És de desitjar que aquest simpàtic acte en llaor del desgraciat i inspirat Isern, tingui força èxit. Aquest setmanari hi tindrà representació i probablement hi enviarà un redactor.» (Anònim, 1916: 3).

També s'anunciava a *Renovació*, setmanari nacionalista republicà de Tarragona (8-X-1916). En aquesta mateixa publicació, el 22-X-1916, hom podia llegir una extensa crònica de l'homenatge; veg. Anònim (1916: 1-2).

⁹⁸ No hi ha data al missatge, la que s'intueix al mata-segells és 28-VII-1907. En respecto l'ortografia prenormativa, de clara influència "micheliana" –en al·lusió a les propostes ortogràfiques de Miquel Ventura i Balanyà. (Fons R. Borràs, Biblioteca de Catalunya).

«Amich Sucre. Ja tinch acabada l'obra que us vaig dir. Dissapte a la nit, si us vé bé, podem llegirla. Com que es molt llarga, si no l'acabem ab una lectura serà ab dues. De la millor manera que més us pugui interessar.

Hem cambiat y estem al carrer de Mallorca, 198, botiga.

Ens podriem veure ants de dissapte? Vostre,

Plàcid Vidal»

De tant en tant, Plàcid Vidal es desplaça, per temes personals, de Barcelona a Alcover, o a Reus. Com, per exemple, l'estiu de 1909, quan, en ocasió d'anar a veure la mare, sojorna uns quants dies al seu poble; aquesta vegada, l'escriptor reconeix que hi havia algun motiu més per allargar-hi l'estada:

«quan em disposava a tornar cap a Barcelona, m'assabentaren que a la capital catalana les multituds s'havien revoltat. [...] vaig retenir-me en el meu poble durant tota aquella setmana, coneguda dins de la història barcelonina amb el qualificatiu de Setmana Tràgica. El motiu de romandre, jo, a Alcover fou, tant com la revolta de Barcelona, la simpatia que m'inspirava una noia vilatana filla d'una família molt apreciada de la meva; una fadrina de la meva edat, que sempre s'havia interessat per les nostres publicacions.» (Vidal, 1934: 263).

La noia en qüestió –que, per confrontació de dades, és la que inspirà a l'escriptor la novel·la breu titulada *La singular amiga* (1923)⁹⁹– «s'anomenava Anna Girona i Tomàs, i ella personalment, en intel·ligència i caràcter, resultava d'una importància infinitament superior als seus versos i a les seves proses.» (Vidal, 1934: 263). Tanmateix, en aquesta novel·leta, Vidal s'hi refereix sense identificar-la –«jo no havia pensat que aquell dia del mes de juliol era la festa de la santa patrona¹⁰⁰ d'aquella amiga meva (que haig de prescindir de posar aquí el nom).» (Vidal, 1923: 16)–, però amb total embadaliment:

«L'amiga que canto comptava amb totes les proporcions per ésser una completació [...]. Jo, espiritualment, l'havia tinguda tota confiada a mi, i el meu amor, en la flor de l'amistat i de la joventut, augurava la dona; però en la moral possessió encara no l'havia demanada per muller, ni m'havia atrevit a delectar-me començant a sadollar la set de l'enamorat avençant la boca a la font de la

---

⁹⁹ Cf. infra p. 420-424.

¹⁰⁰ La festivitat de santa Anna se celebra el 26 de juliol. Plàcid Vidal havia anat a Reus i a Alcover «el dia de Sant Jaume [25 de juliol]» (Vidal, 1934: 263). Altrament, la Setmana Tràgica s'esdevingué entre el 26 de juliol i el 2 d'agost de 1909.

vida i formosor que era aquella rema rendida als meus sentiments. Amb la companyia i la conversa en comunió íntima n'hi va haver prou per ocasionar-se'm en el poble una setmana gloriosa, mentre en la capital, amb la discòrdia i la revolta, es feia tràgica.» (Vidal, 1923: 38-39).

Ara bé, malgrat la idolatria que es manifestaven mútuament, el festeig no va quallar, perquè «no ens poguérem comprendre en la realitat per tal de formar una unió com a esposos. Per bé que Anna se'm mostrés íntima en les relacions, en el fons de la seva ànima sempre hi havia una ombra de misteri.» (Vidal, 1934: 264). No és l'única vegada que l'escriptor s'enamora i la relació no arriba a bon port.

Paral·lelament, en el decurs de les seves memòries, Plàcid Vidal ens informa de les tasques laborals en què s'ocupa: el 1911 treballava «a “La Neotípia”^[101], defensant-me molt reduït jornal. Desitjava provar un altre taller, però m'acovardia.» (Vidal, 1934: 289). Gràcies a un conegut, aconsegueix una plaça de caixista –amb millors condicions econòmiques– a la impremta “La Renaixensa”, però la feina li dura encara no dos dies: «En ésser l'hora del migdia, un dels nebots de l'amo [...] em cridà a part. Va donar-me sis pessetes i em digué que jo no podia continuar exercint allí en aquell taller. // –Ací s'ha de treballar molt i vostè no és apropiat.» (Vidal, 1934: 289-290). Després, s'està unes poques setmanes en un taller d'impremta i, en acabat, torna a treballar en el negoci familiar: «una botiga del carrer de la Universitat, en una casa una mica més enllà d'aquella on havíem estat aposentats abans.» (Vidal, 1934: 294).

Malgrat les adversitats laborals, és evident que Vidal coneix a bastament el sector tipogràfic, com ho demostra en la carta que, el 12 de setembre de 1911¹⁰², escriu a Carles Rahola¹⁰³, i en què sembla respondre a una consulta d'aquest sobre les

---

¹⁰¹ Jaume Passarell, a les seves memòries, aporta una mica d'història sobre aquesta impremta: «La Neotípia, fundada l'any 1900, va viure fins el 1948. Primerament funcionà al passeig de Gràcia. Després passà a la Rambla de Catalunya. De primer antuvi fou, ja, una de les imprentes més notables de Barcelona. De La Neotípia, en va sortir el noucentisme tipogràfic. [...] s'hi varen imprimir les primeres publicacions d'aquella entitat [l'Institut d'Estudis Catalans].» (Passarell, 1968: 283).

¹⁰² La data està anotada al final de la carta, després de la signatura, amb una tinta i una cal·ligrafia diferents.

¹⁰³ Accés al Fons Carles Rahola a través del Servei de Gestió documental, Arxiu i Publicacions (SGDAP) de l'Ajuntament de Girona. Carles Rahola i Llorens (Cadaqués 1881 – Girona 1939), escriptor, historiador i traductor autodidacte, formà part del grup modernista gironí; també fou col·laborador de les enciclopèdies Espasa i Salvat. Condemnat per un tribunal militar franquista, va morir afusellat –paradoxalment, Rahola havia escrit, el 1934, *La pena de mort a Girona* (1975), obra en què, a partir de la crònica de les execucions dels segles XVIII i XIX, es manifesta absolutament contrari a la pena capital.

impremtes barcelonines més qualificades. La informació aportada al respecte és ben completa¹⁰⁴:

«L'Avens y La Neotipia són les dues impremtes de Barcelona que millor li poden imprimir l'obra, però treballen una mica a preus cars, sobretot la segona. [...] Després d'aquestes dues cases hi ha les impremtes de Joaquim Horta y de L'Elzeveriana, que també treballen molt bé, y l'Horta potser li faria més barato que a L'Avens. Es un impressor que s'ha acreditat bastant ab la presentació de *L'Almanach dels Noucentistes* y d'altres llibres d'autors catalans. Si a vostè li agrada la presentació tipogràfica de *L'Elogi de la Poesia*, ningú li faria tant econòmicament com el mateix Baixarias¹⁰⁵, advertint-lo en cas d'això que tingúes compte ab la bona correcció de les proves, perque treballa de vegades molt descuydadament per lo depressa que sol enllestir les feynes.»

Arran d'una malaltia infecciosa que l'afebleix considerablement –i que li impedeix col·laborar en el quart i últim número de *Panteisme*¹⁰⁶–, Plàcid Vidal torna al seu poble: «A començaments de l'any següent, 1912, la meva mare i jo partírem cap a Alcover, amb intenció de romandre-hi durant la meva convalescència.» (Vidal, 1934: 306). Però la recuperació «de la meva malaltia fou més llarga del que jo pensava i no vaig passar-la solament a Alcover. La vida al meu poble, en ple hivern, sense altres relacions intel·lectuals que algunes cartes i postals d'amics [...], em consumia l'esperit i em

---

Josep Benet, en el llibre *Carles Rahola, afusellat* (1999), ofereix una detallada crònica sobre el procés de detenció, judici i execució d'aquest escriptor.

¹⁰⁴ Vidal aprofitarà la missiva per comentar a l'escriptor gironí un parell d'assumptes literaris; cf. infra, p. 261. La relació entre Carles Rahola i Plàcid Vidal fou sobretot de caràcter epistolar, segons es desprèn del comentari que aquest fa quan el retroba en persona, a finals del 1929: «La meva oïda també va percebre que al posseïdor d'aquell secret se l'anomenava Carles Rahola. Sí, era el meu amic de Girona que havia vingut a casa nostra, en vida del meu germà, ja feia més de vint anys. Vaig saludar-lo, preguntant-li si em reconeixia. Va observar-me tot demostrant estranyesa, i, quan vaig pronunciar-li el meu nom, la seva figura interrogant es va sorprendre amb satisfacció. Bescanviarem uns mots, ensems que ens donàvem una forta encaixada, renovant per un moment la relació que sempre hem tingut més per escrit que de paraula.» (Vidal, 1972: 234). Només he localitzat una carta i dues postals trameses per Plàcid Vidal a Carles Rahola –Fons Carles Rahola (SGDAP de l'Ajuntament de Girona)–; una de les postals té la data il·legible, però sembla escrita a principis de 1910: «varem rebre'l vostre llibre. Jo, ja n'he llegit bona part, y m'agrada molt pel fons de humanitat que s'hi fa sentir. Es una obra santa, de pietat, d'amor, com poques se'n produeixen en aquesta terra [...]. El meu germà us dona moltes mercès, també, y pensa parlarne en *El Progreso*. // Ab molt gust conversaré ab vos quan vingueu a Barcelona.» Casualment, hi ha també una postal de Josep Aladern a Rahola, datada el 16-III-1910, que ratifica les paraules del germà: «les meves ocupacions no m'han permès llegir lo seu llibre fins avuy, y un dia d'aquests ne parlaré al *Progreso*. M'agrada de debó, més de lo que esperava, puig en ell vos mostreu molt superior als altres treballs que vos coneixia [...].» El volum en qüestió és, amb força probabilitat, *El llibre de l'August d'Alzina* (1910).

¹⁰⁵ Bartomeu Baixaries s'encarregà d'imprimir la revista *Panteisme*, un dels cinc directors de la qual era Plàcid Vidal; veg. Vidal (1934: 296 i 299).

¹⁰⁶ Cf. infra, p. 264.

demorava el reforçament del cos. Abans de començar la primavera ja vam tornar cap a Barcelona.» (Vidal, 1934: 308).

El 15 d'agost de 1913, i des del Centre de Lectura de Reus, Ricard Ballester i els seus companys, que idolatraven la figura d'Hortensi Güell, van voler «tributar un homenatge pòstum a llur malaurat conterrani» (Vidal, 1934: 334), motiu pel qual van convidar a desplaçar-se a Reus els qui havien gaudit de la seva amistat. Alguns se n'excusen, d'altres s'hi avenen; «jo vaig escriure la silueta d'Hortensi Güell i, a més a més, vaig prometre la meva assistència a l'acte d'anar a ofrenar el pomell de flors [a la seva tomba].» (Vidal, 1934: 334), explica l'alcoverenc. També recorda que «érem bona i remarcable colla, però hi trobarem a mancar la majoria d'amics íntim de l'Hortensi, [...]. Allí en l'acte parlàrem Josep Maria Vidal i Pallejà, Ferran Gay i Massó [...] i jo.» (Vidal, 1934: 335). És aleshores quan escriu en el llibre de signatures de l'entitat cultural reusenca unes paraules d'elogi a l'amic homenatjat:

«Amical i sentimentalment jo avui acudo a honorar la memoria del meu amic – del meu mestre– Hortensi Güell, i vull consignar-ho en aquest àlbum que uns meus estimats amics m'ofereixen. Soc dels pocs que acudo a n'aquest acte d'entre'ls molts que vam tractar a l'amic i un dels comptats que'l vam coneixe en vida, que altres se n'han retret, poguent-me acompanyar, ja sigui per contrarietats polítiques, ja sigui per indiferencia a la memoria del gran i incomprès Hortensi. Què heu fet, germans meus? Ont es la nostra ansiada identitat, i sobretot, l'esperit de confraternització, mostrant-vos contents en les vostres idees? Ah, mon Déu! permeteu-me que ara jo aquí senti una gran transcendencia d'ànima en aquest mon de miseries dient que'ls grecs, com els màrtirs cristians, sentien més l'esperit de companyerisme i sacrifici que nosaltres. // Amb molt honor! Plàcid Vidal // Reus, 15 d'agost de 1913.»¹⁰⁷

L'homenatge va culminar amb la publicació del llibre *Tribut d'homenatge a la memòria de l'artista Hortensi Güell*¹⁰⁸, en el qual col·laboren Plàcid Vidal¹⁰⁹ i una dotzena més de noms.

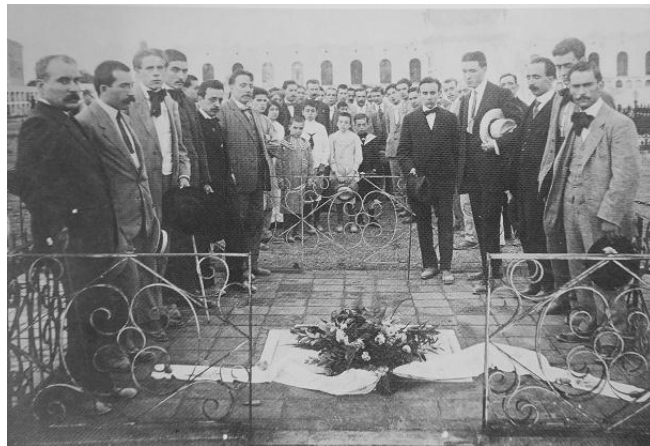
¹⁰⁷ Aquesta de Plàcid Vidal és una de les dedicatòries aplegades al volum *150 autògrafs* (2010), editat en commemoració del 150è aniversari del Centre de Lectura de Reus –veg. *150 autògrafs* (2010: 53).

¹⁰⁸ Dada que Pere Anguera recull al monogràfic *El Centre de Lectura de Reus. Una institució ciutadana*: «El 1913, [...] Ferran Gay, Josep Maria Vidal i Pallejà, Francesc Martí i Torcal i Josep Martorell i Òdena organitzen l'homenatge a Hortensi Güell amb la publicació d'un petit volum a la seva memòria.» (Anguera, 1977: 126).

¹⁰⁹ Cf. infra, p. 288.

Un dels assistents a l'homenatge, Jaume Sardà i Farran, n'escrivi una crònica detallada a *Las Circunstancias* (21-VIII-1913), en la qual expressa el seu disgust per la poca participació dels intel·lectuals reusencs en aquest acte; també dóna dades que permeten identificar els personatges que surten a la foto adjunta:

«[...] el punt d'hostatge era'l "Centro de Lectura", a les cinc de la tarda. [...] Un membre dels de la "Comissió" em presenta an el conegut poeta en Plàcid Vidal, qui baixá expofés d'Alcover per a pendre part a l'acte. ¡Com se coneix que no es dels *intelectuals* fills de Reus! [...] ¡Quanta miseria moral!... Una... dugues... tres dotsenes... els que fossim, per fi vam emprendre la marxa envers el Cementiri. [...] Consirosos seguirem el camí envers la tomba on se serven les despulles del pare i fill: En Josep i l'Hortensi Güell. La tomba's troba edificada en el camí central, pujant a ma dreta, a pla terreno; l'envolta una barana de ferro, i té la senzilla inscripció següent: *Familia Güell y Mercader*. [...] Entorn de la fossa, i a la part d'adins tocant a la barana, s'hi col·locaren en J. M. Vidal i Pallejá, Ferrán Gay, A. Fuster Valldeperas, Ricard Ballester, Joan Ferraté, T. Martí Torcal, Salvadó Miró, J. Martorell, Sardá i Ferrán, Plàcid Vidal i Alfons Güell. I pel redós bastantes persones que escoltaren amb religiós silenci els treballs que's llegiren.» (Sardà i Ferran, 1913: 1).

Plàcid Vidal és el tercer per la dreta. Font: *Història gràfica del Reus contemporani* (1986: 147, I). (Fotografia: F. Masdeú).

«[...] Digne també de la grandesa de sentiments i de sa bondat com poeta, fou el treball d'en Plàcid Vidal, llegit per ell amb aquella dolça entonació d'una ànima melangiosa: "En aquesta tarda d'estiu, guiats misticament per la fe de la germanor, venim en pelegrinatge a la teva tomba. Venim aquí a senyalar el lloc de pau ont tu reposes al costat del teu pare.[...] // El sol ja estava a la posta feia molt rato. Per la carretera del Cementiri ´navem davallant tots consirosos, anavem caminant envers Reus, pensant en les miseries i les rencunies dels

homes... [...] a l'entrar a Reus, vaig acotxar el cap de vergonya!» (Sardà i Ferran, 1913: 2).

Per tal de contextualitzar els ambients barcelonins en què es mou l'escriptor d'Alcover per aquests anys, és adient el retrat sociològic que aporta Just Arévalo, a *La cultura de masses a la Barcelona del nou-cents* (2002), tot parlant de Lluís Capdevila¹¹⁰, el qual

«[el 1912], és un assidu freqüentador de diverses tertúlies literàries existents a la ciutat comtal. Una d'aquestes, la de l'escriptor Plàcid Vidal al "Cafè Austràlia"[¹¹¹] de la Ronda de Sant Antoni, acull el que podem qualificar com una bohèmia ignorada, un reduït grup d'artistes, en general, d'humil extracció social, vinguts de províncies, que no són més que un grupuscle de modernistes autodidactes marginats per la societat burgesa, o, potser millor, pel moviment legitimat del Noucentisme. Un grapat de personatges abeurats en els corrents finiseculars i hereus d'una mena de messianisme artístic o diguem-ne d'un aristocratismespiritual que, una vegada per setmana i després de les obligacions laborals, els uneix sota les fileres de "l'art per l'art" amb la saníssima intenció de compartir els somnis i anhels i, doncs, de fer-los oblidar per unes hores el seu jou rutinari a un ofici qualsevol que els permet de seguir vivint. [...] és el cas dels] escriptors incipients com Francesc Recasens, Joan Fígols i Pujolà, Joan Tomàs, Francesc Susanna i Ricard Ballester, i també dels pintors Joaquim Biosca i Francesc Canyelles, i del músic Agustí Verdura» (Arévalo, 2002: 48-49)¹¹².

D'aquesta bohèmia barcelonina tan peculiar, Just Arévalo en destaca «una característica local que consisteix en el fet que, per tal de sobreviure, els personatges no es dediquen a la *picaresca*, sinó a oficis més prosaics poc o gens relacionats amb la literatura» (Arévalo, 2002: 53); com és el cas de Plàcid Vidal, que sol treballar en l'àmbit de la tipografia. Que Arévalo es refereixi a la *picaresca* es justifica pel fet que compara la bohèmia de Barcelona amb la de Madrid on, allí sí, els personatges bohemis són

---

¹¹⁰ Just Arévalo (2002) cita *L'assaig de la vida* com a font per il·lustrar el capítol que dedica a Lluís Capdevila, del qual Plàcid Vidal fa una prosopografia força precisa: «Lluís Capdevila, llavors, tenia de vint-i-dos a vint-i-tres anys d'edat; no era gaire refet d'estatura ni de cos; es deixava créixer el cabell; portava monocle i fumava pipa; vestia modestament, però amb preocupació d'artista a la bohèmia.» (Vidal, 1934: 318).

¹¹¹ Pels volts de l'any 1917, segons explica el memorialista, «la tal tertúlia, de cada dissabte desmereixia més. De vegades havia de romandre tota la vetlla jo sol allí al racó, acompanyat, de tant en tant, del pianista, que en algun dels seus moments de lleure venia a prendre seient vora meu, preguntant-me pels companys absents i acabant entretenint-se llegint el diari.» (Vidal, 1934: 404-405).

¹¹² I remet, Arévalo, a *L'assaig de la vida*: «des memòries d'un dels seus principals protagonistes i freqüentadors, Plàcid Vidal» (Arévalo, 2002: 49, nota 10); amb la qual cosa col·labora a la ponderació de l'obra d'aquest escriptor com a testimoni d'una època.

autèntics¹¹³, per això incideix en «la difusa dicotomia entre el *ser* i el *fer de bohemí*, que es configura, al nostre entendre, com una de les diferències fonamentals que existeixen entre les bohèmies literàries madrilenya i barcelonina.» (Arévalo, 2002: 49). A Barcelona, continua, «la bohèmia és una actitud postissa, manllevada: o bé l'ideal, l'aspiració d'unes vocacions artístiques frustrades (com s'esdevé amb el grup format a l'entorn del “Cafè Austràlia”), o bé una passa, una afectació passatgera i puntual, una posa dels joves cadells de la burgesia.» (Arévalo, 2002: 50).

Malgrat que, tant d'aquestes dades aportades per Just Arévalo, com de les memòries de Plàcid Vidal en què estan documentades, es desprèn que el tracte entre l'alcoverenc i

---

¹¹³ Lluís Capdevila en parla així: «El foraster [un madrileny del qual l'escriptor diu haver oblidat el nom], molt engrescat [...], contava i cantava les glòries heroiques, que vosaltres escoltàveu bocabadats, de la bohèmia madrilenya: Carrere, que era el Pontífex indiscutit i indiscutible; Alejandro Sawa, orb com Edip, un Edip sense Antígona, [...]; Dorio de Gadex, el més complicat i estrafolari dels bohemis [...]; altres que ja no recordes, anònims que rodolaran pel cingle de l'anònim.» (Capdevila, 1975: 44). També s'hi refereix Ramon Pla i Arxé a l'article “Quatre modernistes marginals” –que dedica a J. Brossa, D. Ruiz, E. Vendrell i C. de Domènech– (9-III-1986): «el Modernisme [...] és especialment propici per a trobar aquestes personalitats curioses i una mica extravagants que es donaven a totes les cultures: tipus com Alejandro Sawa, l'heroi valleinclanesc de *Luces de Bohemia* o els personatges francesos que Darío descrivia a *Los raros*, o els nostres *Singulars anecdòtics* de Plàcid Vidal. Sovint, però, no sols han estat marginats, sinó que foren també marginals.» (Pla i Arxé, 1986: 6).

A propòsit de Sawa (Sevilla, 1862 – Madrid, 1909), Amelina Correa Ramon –a la biografia *Alejandro Sawa, luces de bohemia* (2008)– diu que «se [le] consideraba representativo de la lucha por la nueva literatura y por la cuestión social.» (Correa, 2008: 211). I, també, que «a lo largo de esos años [entorno al 1900] el prestigio literario de Alejandro no ha hecho sino consolidarse. Su firma aparece además, en multitud de periódicos y revistas [...]. Es un autor que tiene la puerta abierta en las más destacadas redacciones, y trabaja incesantemente, pues tiene ahora una familia que mantener.» (Correa, 2008: 227). En aquestes circumstàncies, és més que probable que Plàcid Vidal hagués conegut la figura de Sawa, bé llegint-ne els textos, bé havent sentit parlar-ne. A més, les vides d'ambdós escriptors presenten unes certes coincidències –malgrat la vintena d'anys que els separaven i altres diferències evidents, des del físic, de traces gregues i atractives en el castellà, fins a la llarga estada que aquest va realitzar a París–, ja que Sawa, com després Vidal, va viure «una vida literaturizada, [...] encarnando la tragedia absurda de tantos escritores que acabaron fracasando en la turbia –e inestable– vida cultural de la España de finales del siglo XIX i comienzos del XX.» (Correa, 2008: 12), i «puede ser considerado representante prototípico de la bohemia heroica, de esa bohemia químicamente pura, que luchará contra todas las adversidades confiando siempre en la divisa azul del arte.» (Correa, 2008: 161).

Quant a *Los raros*, el llibre en què Rubén Darío –(1896) i (1905, ampliat)– fa les semblances de vint-i-un escriptors considerats excèntrics, amb la intenció de reubicar-los al lloc que, com a artistes, els pertoca, és també possible que Vidal en tingués alguna referència. Per les seves pàgines, hi desfilen, entre d'altres, Poe, Leconte de Lisle, Ibsen, Verlaine, Villiers de l'Isle Adam... Darío escriu sobre aquest darrer: «es un ser raro entre los raros [...]. Nació para triunfar y murió sin ver su triunfo; [...] vivió pobre, casi miserable; aristócrata por sangre, arte y gustos, tuvo que frecuentar medios impropios de su delicadeza y realeza.» (Rubén Darío, 1920: 58-59), uns trets que tenen un cert paral·lelisme amb l'escriptor alcoverenc –excepte, és clar, els orígens aristocràtics.

A *La novela de un literato* (1995), Rafael Cansinos Asséns –cf. infra, p. 56– s'identifica amb aquest comportament bohemí i solitari, rar: «Yo vivía enteramente para la Literatura. [...] Yo era un joven raro y soñador, que apenas hablaba en casa y reservaba su efusión para las reuniones literarias en casa de Villaespesa, en el sanatorio de Juan Ramón o en los cafés. Salía de casa en la tarde, ya oscurecido –como los murciélagos, comentaba mi tío–, y vagaba sin rumbo, entre la muchedumbre de individuos vulgares, con el íntimo orgullo de ser un literato, un elegido. [...] A veces, sin embargo, una gran tristeza descendía sobre mi alma; una tristeza juvenil, sin causa ni objeto.» (Cansinos Asséns, 1995: 150,1).

Lluís Capdevila devia ser, si més no en algun període, força freqüent, és simptomàtic constatar que aquest, en el seu llibre de records¹¹⁴ *De la Rambla a la presó* (1975), es refereix només en tres ocasions a Plàcid Vidal, i que a més ho fa de manera tangencial, dedicant-li, tirant llarg, un parell de línies; per exemple, quan explica que ell, Capdevila, va ser detingut [vers el 1916] a causa d'uns altercats entre aliats i germanòfils: «A la tarda vingué a veure't Josep Maria de Sucre^[115], l'amic de Plàcid Vidal, que en la revista *Panteisme* et descobrí a Silverio Lanza, el poeta gens vulgar [...]» (Capdevila, 1975: 191)¹¹⁶.

També els records de Jaume Passarell a *Homes i coses de la Barcelona d'abans* (1968 i 1974)¹¹⁷ proporcionen dades ben poc convencionals sobre aquests ambients de la bohèmia; per exemple, quan escriu:

«Què era, fet i fet, el Bar del Centro? Un bar de boigs que estava situat a la Rambla del Mig, al costat mateix de la Llibreria Francesa. Funcionà durant tota la guerra del 14. [...] Els bohemis érem una colla bigarrada. En Fontdevila^[118] n'era el capità. Feia d'assessor de l'amo. [...] En Plató Peig era el més pintoresc de tots. Escrivia versos *surrealistes* ja en aquella època. Havia dormit de les maneres més estranyes. [...] va morir pobre, rosegat per la misèria i la cocaïna.» (Passarell, 1968: 242 i 247-248).

o quan, des de la distància del temps, analitza el seu propi capteniment:

«Jo, aleshores, tenia el cap ple de pardalets artístics. Es tracta d'una malura que s'agafa de jove. Vaig caure a Barcelona, com les papallones a la llum, disposat no pas a cremar-me les ales, sinó a fer-me allò que se'n diu un nom.

---

¹¹⁴ «Aquest llibre no és unes Memòries, car no et consideres prou important per a escriure unes Memòries, ni un Diari més o menys íntim, sinó la crònica del pas els anys –fets, gent, aventura i estudi, joia i angoixa i esforç– en la vida d'un home.» (Capdevila, 1975: 196).

¹¹⁵ Lluís Capdevila fa un breu retrat molt afalagador de Josep M. de Sucre: «Alt, magre, amb un riure sacsejat com un grapat de nous dintre d'una paperina, sense la vanitat llastimosa de tants professionals de la literatura, no parlant mai d'ell i sempre parlant dels altres, generós, amic de lloar més que de condemnar, defensor de totes les causes nobles.» (Capdevila, 1975: 191).

¹¹⁶ Pel que fa a les altres dues vegades en què Capdevila esmenta Plàcid Vidal, cf. *infra*, p. 116 i p. 378.

¹¹⁷ Es tracta de dos volums, publicats amb sis anys de distància. Jaume Passarell (Badalona, 1890 - Barcelona, 1975) hi recorda moltes anècdotes de la bohèmia i dels personatges que la freqüentaren. Plàcid Vidal només l'esmenta en una ocasió, a propòsit d'un projecte editorial que, com molts d'altres en què es va veure implicat, es frustrà abans d'hora: «També constaven com a organitzadors de l'edició diversos joves escriptors que es reunien, de nit, en el "Bar del Centro" o en el "Café Condal", de la Rambla. Entre els tals escriptors hi havia Josep Amich (Amichatis), Manuel Fontdevila, [...], Andreu Nin i l'escriptor i dibuixant Jaume Passarell. [...] No arribàrem a editar el llibre, ni a celebrar el banquet, ni a publicar la revista.» (Vidal, 1934: 333).

¹¹⁸ Quant a la seva relació amb Plàcid Vidal, cf. *supra*, p. 39.

Sortosament, els anys, que tenen més enteniment que no pas els homes, ho van anar esbandint. Així i tot, gràcies a Déu, d'això que dic ja en fa bastants que el tinc net de totes aquelles brosses engavanyadores, balderes, i poca-soltes.» (Passarell, 1974: 127-128).

Cal remarcar que la colla del Bar del Centro¹¹⁹ que evoca Passarell aglutinava els bohemis més disbauxats, els que volien ser més transgressors –aliens, doncs, al grup habitual de Plàcid Vidal, si bé es coneixien poc o molt i coincidien en algunes ocasions. També Passarell, parlant de Lluís Capdevila¹²⁰, dedica unes ratlles al memorialista alcoverenc: «[Lluís Capdevila] formava part de la colla d'en Plàcid Vidal, l'autor d'*Els Singulars Anecdòtics* [...]. En Plàcid Vidal passà un moment, al país, com un geni incomprès. [...] Formaren part de la seva colla, un cert temps, a més d'en Capdevila, en Susanna, en Recasens, en Joan Tomàs, l'Alfons Maseres, una mica en Puig i Ferrer, el pintor *pseudo-nonellià* Biosca i algun altre que ara no recordem...» (Passarell, 1968: 249-250). Aquesta condició de “geni incomprès” que Passarell atribueix a l'alcoverenc sembla que la corrobora un poema que Francesc Recasens li va dedicar¹²¹, “El Poeta”:

«El poeta passava, macilent, / pels camins que en el món la vida traça; / pels camins que petgem forçadament, / trobant-hi poques flors, cansant-nos massa; / pels camins que ens atrauen fatalment. / Més ell per la il·lusió transfigurat, / essent esclau d'ensomni i fantasia, / visqué dintre els tumultes isolat, / sentint en el seu cor la simfonia / de son formós anhel realitzat; / de son formós anhel d'ésser comprès / trobant en l'ample espai l'ànima pura / que cerca nostre afany per tot, empès / per la set de bellesa i de ventura; / per nostra set eterna del seu bes.» (Recasens, 1927: 262).

---

¹¹⁹ També Emili Eroles parla del grup que es reunia en aquest Bar del Centro: «Sens dubte fou el darrer reducte de la bohèmia barcelonina, trista i amarga, perquè al seu final solament hi havia la sala grisa de l'hospital o la cel·la freda de la presó. Eren cavallers d'un ideal imprecís, sense goig i sense glòria, eternament sotmesos, preferint viure amb tota mena de privacions que ajupir-se davant d'un burgès.» (Eroles, 1971: 149-150). Eroles aporta una breu biografia d'alguns dels components d'aquesta bohèmia caduca, mentre al·lega que, havent passat tants anys, «és difícil recordar ben bé tots els qui van integrar aquest grup» (Eroles, 1971:149); en successives pàgines evoca Plató Peig, Carles Muñoz, Lluís Capdevila, el pintor Terruella, Mateo Santos, Manuel Fontdevila, l'Amichatis, Manelet Parés, Àngel Samblancat, l'Ortega i l'Aguilar... Però no hi consta, enlloc, Plàcid Vidal –de fet, l'alcoverenc tampoc no l'anomena, ni a *LAV*, ni a *ECV*.

¹²⁰ Passarell el considera un dels pocs bohemis autèntics: «el veig davant meu, amb la pipa ratada enganxada als llavis, el xamberg, la mirada vaga de miop, i un bocinet de monocle encastat sota la cella dreta. [...] el seu cas fou una prova d'heroisme. Cap, de tots els de la colla no hauríem estat capaços d'encaixar les patacades que va aguantar ell, i de segur que hauríem plegat veles a mig camí. Ell, més fort que nosaltres, ho va resistir tot i va arribar a reeixir.» (Passarell, 1974: 127).

¹²¹ Tot i que l'he localitzat a la *Revista del Centre de Lectura* (1927), és probable que Recasens l'hagués escrit anteriorment, durant l'època en què compartia colla amb Plàcid Vidal.

Ponç Puigdevall sintetitza amb encert aquesta actitud bohèmia de Plàcid Vidal i dels seus acòlits, a l'article "Un retaule d'extravagants" (2-III-2002):

«Hortensi Güell va ofegar-se a la platja de Salou, i mai no va aclarir-se si al darrere hi havia unes raons idèntiques a les que van dur Anton Isern i Antoni Samarra a suïcidar-se al castell de Burriac. El cos estafet de Xavier Dachs només va trobar la tranquil·litat aristocràtica que buscava quan va morir al manicomi on el van recloure. [... Narcís Gili Gay, Ernest Vendrell, Isidre Nonell, Diego Ruiz, Ramon Vinyes] Són alguns dels personatges que Plàcid Vidal convoca en un dels llibres majúsculs de la literatura contemporània, *Els singulars anecdòtics*, un retaule d'una insòlita poesia a frec de la màscara fúnebre, un catàleg d'esperances i tristeses protagonitzat per una plèiade de bohemis malmesos per la il·lusió d'una cosa innominable i que sobreviuen incertament en cambres decrepites mentre combaten els forats negres dels seus caràcters indòmits. "Jo no vull ésser un de tants escriptors que juguen el seu paper en l'espectacle de la vida sense preocupar-se de deixar esment dels seus records personals en comunió amb els companys d'idealitat", va escriure Plàcid Vidal, i mai s'agrairà prou que complís amb delit el propòsit anterior a pesar de les adversitats quotidianes que l'assetjaven dia rere dia.

"*La vie de Bohème c'est le preface de l'Académie ou de la Morgue*", adverteix Henri Murger^[122], l'escriptor parisenc que a mitjan segle XIX va canonitzar les característiques d'aquella literatura precària, que [...] no volia resignar-se a la pobresa magnífica de l'obra mestra desconeguda i solitària. La bohèmia sorgia d'una actitud clarament romàntica, i era com un vol sublim cap a un ideal que requeria sacrifici i constància, una manera de ser i entendre el món segons el

---

¹²² Henri Murger (1822-1861) esdevindrà el cronista oficial de la bohèmia daurada, que havia sorgit cap a mitjan segle XIX. Murger escriu *Escenas de la vida bohemia* (1847-1849), una obra que inspirarà l'òpera *La Bohème* (1896) de Giacomo Puccini –veg. Correa Ramon (2008: 158). Murger recull fragments de la vida d'escriptors, poetes i artistes en general que freqüenten el Quartier Latin, i que s'enfronten a qualssevol regla i convencionalisme i valoren la Bellesa per damunt de tot. El dia a dia és dur, però no renuncien a assaborir els plaers de l'existència i menyspreen els valors pragmàtics de la vida burgesa. S'enorgulleixen del talent, tot i que massa sovint veuen com se'ls menysté. Murger deixarà constància des d'una òptica d'admiració, d'aquest *modus vivendi*, d'aquest concepte de vida: «Vida de paciencia y de valor, donde no se puede luchar sino revestido de una fuerte coraza de indiferencia a prueba de tontos y envidiosos; donde no se debe, si es que no se quiere tropezar en el camino, abandonar un solo momento el orgullo de sí mismo, que sirve de bastón de apoyo; vida encantadora y vida terrible, que tiene sus vencedores y sus mártires, y en la cual no se debe entrar sin resignarse, de antemano, a sufrir la implacable ley del *vae victis*.» (Murger, 1899: 18).

Segons Arnold Hauser (1980), «la bohemia [a la que pertencia Murger] era una bohemia real, esto es, un proletariado artístico, integrado por gente cuya existencia era totalmente insegura, gente que estaba fuera de las fronteras de la sociedad burguesa y cuya lucha contra la burguesía no era un juego de ingenio agudo, sino una amarga necesidad. Su modo de vida no burgués era la forma que sentaba mejor a la existencia dudosa que llevaban [...]. La idealización de Murger se propone presentar más inofensivo de lo que es el peligro que amenaza por esta parte a la sociedad burguesa y permitir al burgués confiado el lujo de seguir en sus equívocos sueños ilusos. Los personajes de Murger son habitualmente alegres, un poco frívolos, pero jóvenes de absoluto buen natural, que recordarán su vida bohemia cuando sean viejos como el lector burgués recuerda los bulliciosos años en que él era estudiante. A los ojos del burgués esta impresión de lo provisional quitó el último aguijón a la bohemia.» (Hauser, 1980, 223, 3).

culte per l'Art, una exaltació de l'individualisme i la llibertat i un atac al filisteu i als compromisos burgesos. [...]

Els singulars anecdòtics comença de l'única manera possible, amb la narració del viatge en carro, des d'Alcover fins a Barcelona, d'un fill de les muses que tan sols posseeix l'esquàlid patrimoni d'uns versos inèdits, la roba que porta posada i les il·lusions daurades de la poesia. Però la intenció de Plàcid Vidal no és narrar les seves aventures contra el convencionalisme de la vida en una Barcelona dura i moderna, sinó que el que l'anima és la generosa voluntat de deixar constància de les peripècies i els fets que s'esdevenien més enllà dels àmbits culturals regits pel prestigi i l'èxit. Sense caure en l'esquematisme turbulent, els patètics i minuciosos retrats literaris d'*Els singulars anecdòtics* representen un pas endavant respecte de les siluetes d'escriptors que va esbossar F. Gras i Elies. L'autor és una ombra distant i fugissera, però arreu s'hi observa la llavor d'on naixeran els *Homenots*. Ara bé, per conèixer els avatars de Plàcid Vidal s'hauria d'esperar que escrivís *L'assaig de la vida*, un llibre que s'ha de situar en el mateix lloc on figuren les memòries de Pla, Gaziel i Sagarra.» (Puigdevall, 2002: 20)¹²³.

---

¹²³ A *Els convidats de pedra*, Puigdevall (2015) aplega una sèrie d'articles, entre els quals "Un retaule d'extravagants", que, en les últimes línies, a partir de la referència als *Homenots*, canvia substancialment respecte del text primigeni (2002): «*Els singulars anecdòtics* és un llibre que s'ha de situar a la mateixa alçada de les memòries de Rafael Cansinos Asséns, *La novela de un literato*, un llibre ple d'energia vital i d'una desaforada alegria que desassossega tant com la tristesa.» (Puigdevall, 2015: 105). També, cf. infra, p. 595.

Plàcid Vidal i Rafael Cansinos (Sevilla, 1882 – Madrid, 1964) són contemporanis i ambdós van deixar a través de la literatura els records de les vivències de l'època que van compartir –records en què, evidentment, hi ha coincidències i dissemblances. Cansinos, a *La novela de un literato* (1995), escriu: «Apremiado por mi tío, [...] don José Nakens hacía por colocarme de redactor en algún periódico; cosa que a mí en verdad me horrorizaba y me parecía el fracaso de todas mis ilusiones de poeta.» (Cansinos Asséns, 1995: 69-70, 1). «Desde ayer, no soy periodista... [...] Vuelvo a ser simplemente literato, como cuando hace trece años traspuse de mala gana las puertas de ese periódico... [...] estaba ya harto de oír a ese baturro despotricar a gritos contra los literatos y decir que él no quería allí más que periodistas, y como allí no había ya más literato que yo, sus palabras me sonaban como una ofensa personalmente dirigida a mí...» (Cansinos Asséns, 1995: 372, 2). I, unes pàgines més endavant: «¡Sinceridad! Todo desde ahora va a ser sincero en nuestra vida... Trabajaremos, lucharemos a cuerpo limpio, sin ese escudo del periódico..., [...] Si no triunfamos, si nos hundimos, aceptaremos honradamente el fracaso e iremos a sentarnos en los bancos de los asilos... He volado todos los puentes y siento que he hecho el verdadero poema ultraísta.» (Cansinos Asséns, 1995: 375, 2). Si més no, tant pel que fa al concepte en què Rafael Cansinos té de la tasca dels periodistes enfront de la categoria d'un literat, com per la defensa acèrrima de la sinceritat, podem parlar de coincidències amb l'escriptor alcoverenc. Però, a més, Cansinos també assistia, poc o molt, com Vidal, a tertúlies: «Poco a poco, yo, que huía de las tertulias, me he visto de nuevo convertido en centro de una de ellas, formada por literatos nuevos, noveles y de algún escritor que no es ya exactamente un joven, pero sigue siendo un novel. Casi todos ellos son redactores [...]. Amor, literatura y política son los temas de conversación habituales. Todos los contertulios son enemigos acérrimos de la Dictadura, y de la Monarquía que la ha traído, y todos alardean de conspirar para derribarla.» (Cansinos Asséns, 1995: 91 i 95, 1).

Veg. l'estudi de Ramón Oteo Sans (Reus, 1941 – 2015): *Cansinos-Asséns: entre el modernismo y la vanguardia* (1996).

Aquest text de Ponç Puigdevall portà Joan Cavallé a escriure l'article "Vidal" a *El Punt* (17-III-2002): «Sempre que m'arriba un catàleg d'un llibreter de vell, la impaciència m'empeny a cercar uns cognoms concrets. Un d'ells és Vidal, en què coincideixen alguns dels escriptors sobre els quals han recaigut els meus afectes. Hi va haver Jaume Vidal Alcover, a qui vaig tractar força. Hi va haver Cosme Vidal, un dels esperits més inquietos i sorprenents de la

Mentrestant, amb la Gran Guerra, a Barcelona s'havien incrementat ostensiblement les activitats d'oci nocturn; Vidal no està en condicions econòmiques de seguir el ritme febril dels nou-rics¹²⁴, però tampoc no es priva d'assistir de tant en tant a alguns espectacles de teatre i a concerts¹²⁵, com en deixa constància la crònica apareguda al setmanari *El Teatre català* (30-X-1915): «Animadíssim aspecte ofería l'hostatge [sic] social del Foment del Teatre Català la nit de dissabte passat amb motiu del recital de cançons catalanes que, a càrrec de la gentilíssima cantatriu Na Concepció Badia [...] hi tingué lloc. [...] algunes personalitats artístiques honoraren la festa amb sa presència, entre les quals recordem els poetes Apeles Mestres i Plàcid Vidal.» (Anònim, 1915: 714).

Tanmateix, l'alcoverenc es lamenta de la situació: «Oh, les conseqüències de la Gran Guerra! Alguns individus pobres havien sabut fer-se rics, però n'hi havia majorment de rics esdevinguts pobres, i, a més, a més, degut a la infinitat de víctimes dels combats i al mal acondicionament dels cadàvers, s'estengué pel món una forta epidèmia de grip que solia convertir-se en broncopneumònia.» (Vidal 1934: 421).

En aquest context de rerefons bèl·lic, l'escriptor continua amb els projectes literaris¹²⁶ però també amb les feines inestables i amb els problemes de salut. N'és un testimoni

---

seva època. I hi va haver Plàcid Vidal, germà d'aquest, de qui vaig tenir la sort de canalitzar cap al Centre d'Estudis Alcoverencs i cap al Centre de Lectura de Reus el seu llegat format sobretot per llibres i quadres. Per què recordo ara tot això? Per unes lectures que aquests dies m'han deixat parat. Formo part d'un petit grup de gent que ens hem dedicat a reivindicar el record i l'obra d'aquests tres escriptors que, per diferents motius, van patir formes diverses de marginació. Dels dos alcoverencs, Cosme i Plàcid, avui per avui gairebé ja no se'n parla fora dels cercles literaris del Camp de Tarragona. Però dijous passat *El País* publicava un article de Ponç Puigdevall en què col·locava *L'assaig de la vida*, de Plàcid Vidal, al costat de l'obra memorialística de Pla, Sagarra i Gaziell. I avui (ahir), el mateix autor, a *El Punt*, qualificava una altra obra d'aquest autor, *Els singulars anecdòtics*, com "un dels llibres majúsculs de la literatura catalana". Estic content. De sobte, la meua biblioteca s'ha vist revaloritzada.» (Cavallé, 2002: 28). Tanmateix, Cavallé es confon en atribuir a dos articles diferents de Puigdevall el que diu en un de sol.

¹²⁴ Explica Lladonosa: «[el nou-ric] fóra el client assidu dels restaurants, espectacles, festes i dels nous establiments nocturns: el cabaret, que apareixia en aquells anys de la Gran Guerra a Barcelona, el "music hall" modernitzat i el bar "més o menys americà" establert a tot arreu. [...] Aquest fet lògicament havia de tenir les seves repercussions socials en palesar de manera més estrident les diferències de classe entre la burgesia i el proletariat.» (Lladonosa, 1988: 230).

¹²⁵ També, si en té l'ocasió, va al Liceu; veg. Vidal (1925: 120-121).

¹²⁶ El 16-XII-1916, la revista *Pàtria* anunciava: «Ens enterem amb satisfacció, i així ho comuniquem a nostres lectors perquè se n'alegrin, que uns quants joves escriptors, fills de nostre esplèndid Camp, tracten de fer sortir a Barcelona per Cap d'Any una revista catalana en la que tindrà hermosa floració tot lo que sigui literatura, pensament i art de aquestes nostres comarques tarragonines. Un dels intents dels joves fundadors, és donar un matís tarragoní a la puixant literatura catalana i ajudar a l'ensens a que creixin i es facin poderosos alguns plançons que en el camp de la poesia, de la filosofia i de les arts han brollat en la nostra comarca. Entre els entusiastes fundadors hi sabem els nostres compatricis Carles Magriñà i Albert Sans, el volgut col·laborador Àngel Grau, el gran dramaturg Joan Puig i Ferrer, En Plàcid Vidal, i dos joves poetes, plens de inspiració, en Lluís Bertran i Bonaventura Gassol. Ademés en

documental el contingut –en el qual es percep un deix autoirònic– de la postal¹²⁷ que adreça, el 22 de novembre de 1917, a Josep M. de Sucre i a la seva esposa:

«Mos sagrats amics Josep Ma. de Sucre i Eulàlia Cuyàs: he rebut l'amable carta. Sí, he estat un poc malalt, però ara ja començo a trobar-me bé. La fatalitat va desposar-se amb mi i cerco la llei que pugui divorciar-me'n, perquè no em convé gens per muller. Que aviat pugui deseixir-me'n!»

La malaltia a què al·ludeix Vidal en la carta deu coincidir amb l'episodi que exposa a *L'assaig de la vida* i que li representà, per prescripció mèdica, haver d'abandonar el lloc de treball que tenia aleshores:

«Un matí, a la impremta, [...] vaig sentir-me malament del cap. I m'alçava per provar si em guaria distraient-me passejant-me una mica. El flagell va ésser més fort que la meva voluntat, i al moment d'haver-me posat dret vaig caure estenallat a terra, pres d'un atac de nervis. [...] La mare] em demanava que renunciés el meu càrrec de corrector de proves, i fins volia que deixés, per una temporada, tota classe de treball. [...] Vaig consultar el nostre amic doctor Francesc Canyelles i Elies i també em va aconsellar que canviés d'ofici, i, ensems, va recomanar-me que no m'atropellés dedicant-me a les meves labors intel·lectuals robant temps degut a la digestió i al recolliment.» (Vidal, 1934: 400)

És també del 1917 un article, “Les anècdotes”, que tanca el recull de contes que encapçala *El noi Aranyó* (1917), i en el qual Plàcid Vidal al·ludeix a la seva situació laboral i econòmica¹²⁸ i a l'única manera que té d'evadir-se'n:

«jo quan treballava de caixista d'impremta no era per esport, i amb prou feines guanyava per a poder menjar. De llavors ençà la meva situació material no ha millorat gaire; però ara m'afligeixo considerant la meva sort moral; perquè [...] sento que en la grandesa de la vida real el meu únic consol ha d'ésser el recurs d'haver de trucar a les portes del temple de la mare Poesia per a que ella, en

---

la revista hi col·laboraran molt distingides personalitats, principalment de nostres comarques, i entre aquestes col·laboracions, la molt valiosa en arqueologia tarragonina dels nostres amics Vives i Castellet i César Martinell. No cal dir que desitgem a la futura revista una vida esplèndida i ben llarga.» (Anònim, 1916: 3). La síntesi del memorialista és: «vam parlar-ne [de fundar una revista literària] en diverses ocasions, però no passarem més enllà dels propòsits.» (Vidal, 1934: 385).

¹²⁷ Fons Borràs (BC).

¹²⁸ En relació a l'aspecte econòmic, és també pels volts de la publicació d'aquest recull que l'alcoverenc explica la següent anècdota: «vaig rebre un bitllet de banc francès, de deu francs, dins d'un sobre clos i escrit a màquina. No sé pas qui me'l va trametre, ni vull saber-ho, perquè tothom pot manifestar que va ésser ell l'afavoridor i jo em trobo privat del recurs de fer demostrar la veritat.» (Vidal, 1934: 407).

somni, faci la caritat de donar-me entrada al refugi del món imaginari.» (Vidal, 1917: [20]).

A començaments de l'any 1918, Plàcid Vidal estrena ocupació –per fi no relacionada amb el món de la impremta–, si bé en unes condicions especials¹²⁹ que ignorava en acceptar-la:

«El dia primer de febrer de 1918 jo començava a entrar a treballar d'escrivent en una relatoria de l'Audiència de Barcelona. Per fi se'm proporcionava col·locació, però subvencionant-me-la els amics que me l'havien proporcionada. Que ells me la subvencionessin vaig ignorar-ho fins molt de temps després. Entre aquells protectors meus (esmento els que sé) constaven Josep Maria de Sucre, Francesc Mas i Abril, Joaquim Biosca, Francesc Recasens, Jaume Pòlit, Tomàs Torrent i Roig i un dependent industrial anomenat Joan Tapioles. // Jo entrava a l'Audiència com a ajudant de l'oficial Alexandre Bros. [...] A mi se'm destinava a passar els matins vora d'Alexandre Bros, al palau de Justícia, i cobraria setanta-cinc pessetes cada mes.» (Vidal, 1934: 412-413).

Altrament, deixant de banda la nova activitat laboral de Plàcid –que li aporta una certa tranquil·litat anímica¹³⁰–, el 1918 és un any advers i trist per als Vidal-Rosich: el febrer havia mort Montserrat Rosich, «la nostra mare, [...] que ens estimava tant i tenia tant de goig llegint tot el que nosaltres escrivíem i n'hi fèiem present per amor; i el 15 d'aquell propi octubre també defallí per sempre el meu germà, sobtadament, prematurament, quan en les seves qualitats i facilitats d'escriptor havia arribat a la maduresa de la vida i encara podia produir la millor part de la seva obra.» (Vidal, 1925: 173)¹³¹. En morir –a causa de la pandèmia de grip–, Josep Aladern tenia 48 anys i deixava vídua i cinc¹³² fills: «El meu germà frisava per a poder tornar a França. Allà tenia el seu fill gran, el qual s'hi havia casat, i ell i la seva muller li escrivien invitant-lo

---

¹²⁹ Unes condicions de les quals –així com d'alguna altra feina successiva– també deixa constància Rafael Tasis: «Durant alguns anys tingué un càrrec a un jutjat municipal. Era un càrrec, però, fictici, puix que el sou li era donat, a insabuda seva, per uns quants amics que cada mes reunien la quantitat que li lliurava el relator que el feia treballar. Més tard, quan el seu amic Jaume Aiguader fou alcalde de Barcelona, va procurar de fer-lo entrar a l'Ajuntament, però el mateix Plàcid féu tot el que pogué per a impedir una regularització del seu càrrec, i no passà de temporer, en un lloc on feia més nosa que servei.» (Tasis, 1965: 32).

¹³⁰ Veg. Vidal (1934: 415-416).

¹³¹ També, veg. Vidal (1934: 413-414).

¹³² «El nostre Cosme moria. La seva muller i jo, allí vora d'ell, no ens trobàvem amb més companyia que quatre jovenets fills d'aquell malaurat matrimoni. El fill gran estava privat de venir, per no ésser detingut pel govern espanyol, amb motiu d'haver mancat a la llei d'acudir, a la seva hora, a complir el servei militar.» (Vidal, 1934: 421).

a emprendre un viatge per aquelles terres per veure els estralls de l'epopeia. [...] Aquell octubre el meu germà va posar-se malalt. [...] l'epidèmia desenrotllada a conseqüència de la guerra feia una de les seves víctimes en la persona del meu germà.» (Vidal 1934: 421). I Plàcid Vidal recorda, amb disgust, que no van rebre gaires visites de condol, ja que «l'aprensíó del contagi de l'epidèmia no va deixar entrar gaire gent a casa nostra, i encara menys en va pujar a l'entresol del domicili, on hi havia la víctima.» (Vidal, 1934: 423).

Aleshores, malgrat que encara treballa a la relatoria de l'Audiència, l'escriptor intenta, debades, obtenir la plaça d'oficial que havia deixat vacant, en morir, el seu germà:

«Eusebi Coromines i Xavier Gambús van trobar bé que jo dirigís una sol·licitud a l'ajuntament de Barcelona desitjant que continués en mi el càrrec que tingué el meu germà en l'oficina de la Ciutadella, al·legant que fóra per a poder ajudar al sosteniment de la família del difunt. Eusebi Coromines no em va permetre que l'al·legació l'afermés posant en la sol·licitud que jo comptava amb documents i mèrits propis per a poder prosseguir convenientment la labor de l'oficial Josep Aladern.» (Vidal, 1934: 424).

En definitiva, que la plaça fou amortitzada per un altre candidat. En les seves memòries, Plàcid Vidal es mostra ben sovint insatisfet amb les ocupacions temporals, que, a més de no respondre a les seves expectatives personals, li aportaven escasses retribucions econòmiques. Ara i adés demana –a qui creu que ho té per mà– el favor d'una feina estable i ben remunerada; així, el motiu de la carta que escriu a Josep M. de Sucre, el 28-I-1919¹³³, és que faci alguna gestió per tal que li concedeixin una plaça de vigilant:

«[...] es tracta d'una plaça de vigilant del Parc de Montjuich, [... Gambús], després, junt amb en Giralt, ja es cuidarien de posar-me en un millor lloc, encara que aquest no sigui gens menyspreuable, que l'ocupava un jove fill de Reus, anomenat Colom, intel·lectual, que ha mort [...]. Avui fa un any just que vaig entrar al càrrec que tinc, per bé de vós que m'ho vau procurar amb Bros.»

Però l'adversitat torna a jugar a Vidal una mala passada quan Josep M. de Sucre, convalescent d'una llarga malaltia, li comunica que «no hi ha més diners» (Vidal, 1934: 435), sense dir-li explícitament que eren ell i uns amics els qui li subvencionaven la paga que ell creia cobrar de la relatoria. L'escriptor recorda que, ignorant aleshores

---

¹³³ Barcelona, 28-I-1919. Escrita en una quartilla amb la capçalera «La Novela [sic] Nova. Publicació Catalana. Direcció i Administració: Portaferrissa, 15, 1er BARCELONA». (Fons Borràs, BC).

encara la veritat¹³⁴, «vaig voler pensar-me que el relator em suprimia el càrrec de la secretaria, i no creguí haver de replicar per res a ningú.» (Vidal, 1934: 435). En definitiva, que es tornava a quedar sense feina. Tanmateix, la situació no devia durar gaires mesos perquè, en la postal que envia a Josep M. de Sucre, des de Barcelona estant, el 25-VI-1919, li diu: «tinc aquella col·locació que us vaig anunciar. És poca cosa, però va bé per a esperar quelcom millor, si la sort algun dia m'ho concedeix.»¹³⁵ Segurament, l'escriptor alcoverenc es refereix a la feina que aconsegueix en el despatx «d'un enginyer industrial anomenat Francesc Cerveto, expenedor de coixinets de maquinària d'una fàbrica sueca, qui necessitava un minyó per a la secció de propaganda. [... el qual] no va trobar inconvenient a retribuir-me el treball amb vint-i-cinc duros mensuals, i fins va prometre que més endavant m'augmentaria la paga.» (Vidal, 1934: 435-436). I, efectivament, l'enginyer va complir la seva paraula:

«tal com m'havia anunciat, allí al despatx, amplià la meva secció i va presentar-me dues dependents, posant-les a les meves ordres com a director [...]. Francesc Cerveto, corresponent a la seva prometença d'augmentar el meu sou, en entrar a l'any 1920, em va destinar trenta duros al mes.» (Vidal, 1934: 444).

Aquesta és la feina a què renunciarà Plàcid Vidal en deixar Barcelona per establir-se a Reus, a finals del mateix any, arran del casament amb Amèlia Güell.

Per aquestes dates, esperonat per amics seus i de l'Aladern, Vidal va impulsar un homenatge a Alcover en memòria del germà desaparegut; un homenatge que s'havia començat a gestar el mateix dia de l'enterrament de l'escriptor:

«Molta gent [...] vingué fins al cementiri, i allí alguns dels nostres amics van començar a parlar de l'organització d'un homenatge pòstum al meu germà, posant una làpida commemorativa a la casa on va néixer, celebrant una sessió necrològica a la Plaça Major d'Alcover i editant un opuscle al·lusiu amb escrits dels intel·lectuals que s'havien relacionat amb Josep Aladern. Es designaria una

---

¹³⁴ Una prova de la desconeixença de la realitat pel que fa a la feina en qüestió és el que escriu en *Els singulars anecdòtics*: «Sucre i un altre entranable amic, també poeta, Francesc Mas i Abril, [...] me procuraren una humil col·locació en una relatoria de l'Audiència, junt amb un tercer favoreixent que hi vaig trobar, Alexandre Bros [...]. Amb el relator no vaig franquejar-m'hi mai, i crec que ni es va fixar en mi fins després de més d'un any que em tenia llogat.» (Vidal (1925: 92); i, en comunicar-li Sucre que la feina s'havia acabat, Plàcid Vidal es mostra convençut que és el relator qui ha suprimit el seu càrrec; veg. Vidal (1925: 92).

¹³⁵ Fons Borràs (BC).

comissió^[136] adient que ho activés, reunint la col·laboració i procurant donatius oficials i particulars per a les despeses.» (Vidal, 1934: 423).

A l'acte, que tingué lloc el 19 d'octubre de 1919¹³⁷, «van assistir-hi nombrosos amics intel·lectuals, corporacions en representació oficial de Barcelona, Tarragona i Reus, i comparegué al nostre poble gent de tots els indrets de la contrada.» (Vidal, 1934: 441)¹³⁸.

La companya d'ideal. Uns quants anys a Reus

A més del reconeixement literari, Plàcid Vidal també tenia altres fites, com ara la de trobar qui seria la seva esposa, la seva companya de vida. En les seves memòries, molt de tant en tant, fa al·lusions a dones que coneix¹³⁹ i al tracte que hi té, però, com bé manifesta en la carta que envia a Josep M. de Sucre –el 17 d'agost de 1917¹⁴⁰–, no acaba mai d'estar segur d'haver trobat la parella que desitja¹⁴¹. Vidal li explica, entre moltes altres coses, que hi ha una família, la qual ha visitat en un parell d'ocasions, que vol un exemplar dedicat de *La Cançó dels Hèroes*, si bé l'escriptor intueix que, en realitat, la mare pretén que ell estableixi una relació formal amb la gran de les seves tres filles. Malgrat el to força satisfet, l'al·lusió al seu caràcter denota la consciència que tenia Vidal de les possibilitats de fracassar en la comesa:

«[...] la seva pròpia mare va ésser la qui va voler fer-me-la conèixer a mi. Abans d'ahir celebrava la seva festa onomàstica^[142] i ja d'alguns dies havia sigut

---

¹³⁶ «En la susdita comissió constaren Xavier Gambús, Pere Vilalta, Francesc Mas i Abril, Lluís Massó, Marià Solà, Josep Capdevila, Josep Costa i Pomers, Lluís Millà i Josep Maria de Sucre.» (Vidal, 1934: 424).

¹³⁷ Hi va convidar el matrimoni de Sucre-Cuyàs: «Com ja sabreu, el pròxim 19 se celebrarà la festa de l'homenatge a la memòria del meu germà, i espero que fareu tots els possibles de venir a Alcover, vós i l'Eulària. Veritat que sí?» Carta breu, datada a Barcelona, 10-X-1919 (Fons Borràs, BC).

¹³⁸ Per a tenir notícia detallada del desenvolupament d'aquesta jornada, veg. Vidal (1934: 441-443).

¹³⁹ Cf. supra, p. 46-47.

¹⁴⁰ Fons Borràs (BC).

¹⁴¹ El juny de 1917, Alfons Maseras comunica a Plàcid Vidal que aviat es casarà i li pregunta si ell no en té intenció. Aquest li respon: «El cas del matrimoni, per a mi, el veig molt difícil.» (Vidal, 1934: 391).

¹⁴² Unes línies més avall l'anomena Maria, onomàstica que se celebra el 15 d'agost –data que coincideix amb la visita que Vidal efectua a la família en qüestió.

invitat amb gran interès a anar a casa seva en tal diada, per tota la família, reclamant ella que no hi faltés, la qual amiga últimament havia llegit *L'Amor artista*. [...] aquesta amiga, que no puc negar que l'estimo, però que el meu caràcter tan pessimista com enamoradís me fa dubtar d'haver trobat l'esposa. No obstant és estimable poder relacionar-nos així.»

De la mateixa manera que es refereix a les seves inseguretats i indecisions en el terreny amorós, Vidal tampoc no s'està d'anotar que algú atribuïa els trasbalsos nerviosos que patia¹⁴³ a la manca de relacions sexuals: «—A vós us convindria casar-vos. Vós, allò que es diu, no heu tocat dona. La vostra naturalesa necessita desfogar-se. Els atacs us desapareixerien per complet.» (Vidal, 1934: 417); això li deien. Però l'escriptor opina amb determinació que «si jo havia o no tocat dona, no cal referir-ho ací. Quant a si em convenia casar-me, declaro que sí que em convenia.»¹⁴⁴ (Vidal, 1934: 417).

En relació a aquestes qüestions de sexe¹⁴⁵, és força interessant la informació que aporta Joan-Lluís Marfany en el seu estudi *La cultura del catalanisme* (1995), en què analitza minuciosament la manera de fer dels catalanistes, en tots els vessants; així, subratlla que, en la seva poesia, «hi destaquen, per l'abundor, dues formes molt característiques: la patriòtica i l'amorosa. [...] i aquesta] és molt explícitament eròtica, gairebé agosarada per als hàbits de l'època» (Marfany, 1995: 283); el motiu d'aquesta desinhibició — reduïda al terreny literari— l'atribueix Marfany al fet que els catalanistes joves, «com tots els joves, pensaven sobretot en una única cosa, tant més obsessivament com més difícil els era d'aconseguir-la.» (Marfany, 1995: 285). I posa el dit a la nafra quan relata els criteris que, com a bons catalanistes, havien de seguir, així com el comportament i l'actitud que se'n derivaven:

---

¹⁴³ Cf. infra, p. 68.

¹⁴⁴ A *EPA*, el narrador explica que «Elvira embruixà la imaginació de Benigne que, durant la seva joventut, gairebé no conegué cap altra dona —llevat d'alguna de baix preu a Barcelona—, fins que un dia, al cap de molt de temps, trobà una bona noieta que es prestà a dir-li “el meu heroi, el meu cavaller”; una noieta insignificant, sense gràcia, ni bellesa, en la qual a Benigne li semblà veure l'Elvira del castell que havia encisat per sempre la seva imaginació de poeta.» (Puig i Ferrer, 1952: 283-284, D); i, en un altre volum, Eixamús diu: «Llavaneres, abans de casar-se Benigne, el portava a les cases de prostitució, em va dir. Li va fer conèixer les dones de mala vida. Benigne no s'hi sabia bellugar, s'acostava a aquestes dones sentimentalment, queia en el ridícul, els feia versos.» (Puig i Ferrer, 1957: 47, VI); però no podem donar credibilitat a la ficció sense incórrer en una paradoxa...

¹⁴⁵ Pel que fa al tema de l'erotisme en l'obra vidaliana, Joan Cavallé i Magí Sunyer opinen que «Plàcid, que evoluciona de l'amor pur i idealitzat dels seus poemes a l'erotisme de *L'Estalviema*, no gaudia de l'agosament d'altres joves modernistes. Però mentiríem si volguéssim manllevar-li el gust que va sentir per les xicotetes en la seva vida de solter. [...] fins que no es casà, fou bon sovintejadador de cabarets i enamoradís d'actrius.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 19). Cf. infra, p. 309.

«A les dificultats que les convencions socials del món en què vivien oposaven a la satisfacció del seu desig sexual, s'afegien, per a aquests joves, les que es derivaven de la seva condició de catalanistes: joves, doncs, de classe mitjana o, pitjor encara, que hi aspiraven, [...] no vulgars i rutinaris, sinó conscients, responsables, amb una missió a la vida, joves que [...] rebutjaven] tant el recurs denigrant a la prostitució com les inanitats ridícules i insatisfactòries del festeig convencional, la qual cosa deixava els joves catalanistes, en aquest terreny, en un carreró sense sortida. Els lerrouxistes, en la cultura dels quals sí que entrava l'anar de putes i el mundanisme *fin-de-siècle* –el que se'n deia “*la vida galante*”–, ho aprofitaven per mofar-se dels seus principals enemics.» (Marfany, 1995: 285).

Aquestes diferents actituds enfront la satisfacció dels desitjos carnals explicarien la recepta tan pràctica que l'anònim expert –tal vegada un lerrouxista?– dona a Plàcid Vidal, com a remei i solució per als seus atacs de nervis.

Sigui com sigui, quan a mitjan 1920 publica *Els singulars anecdòtics* sembla que la sort comença a venir-li de cara. El llibre és ben rebut i s'exhaureix, i Plàcid Vidal se sent satisfet. Els companys i amics de Barcelona organitzen un sopar¹⁴⁶ per celebrar-ne l'èxit; aleshores, també els de Reus volen aportar-hi el seu gra de sorra, perquè, en aquella ciutat, Plàcid Vidal tenia un petit estol de seguidors –nostàlgics, epígons del modernisme, que el consideraven el seu mestre, el seu model literari–, entre els quals, els promotors de l'homenatge: Antoni Fuster Valldeperes i Josep Martorell i Òdena. Els reusencs acorden de fer un dinar¹⁴⁷ a l'ermita de la Mare de Déu del Remei d'Alcover, «el primer diumenge d'agost» (Vidal, 1934: 476); hi faran cap els amics de Reus, els d'Alcover¹⁴⁸ i els d'altres pobles veïns. També, la mare i la germana¹⁴⁹ del desaparegut

---

¹⁴⁶ «L'acte de Barcelona el vam celebrar dins del mes de juliol, al restaurant Moritz. Aquell migdia ja havia comparegut Antoni Fuster i Valldeperes. Joaquim Biosca i jo vam acudir a rebre'l al baixador del Passeig de Gràcia.» (Vidal, 1934: 473). A LAV, Plàcid Vidal fa constar el nom de tots els assistents a la festa: un total de vint-i-nou, a més d'ell; veg. Vidal (1934: 474-475).

¹⁴⁷ «Heus aquí, doncs, que tinguérem dos homenatges en perspectiva. Vaig anar a veure el meu antic company Jaume Aiguader i Miró i em mostrà un número del diari *Foment* que parlava d'ambdós actes com a fets pròxims a realitzar-se.» (Vidal, 1934: 473). Tot i que no he localitzat el número de *Foment* en què, segons Vidal, es dona notícia dels dos actes, sí que s'hi fa referència per separat, en diverses dates; cf. infra, p. 452.

La secció “Crònica local” de *Las Circunstancias* (15-VII-1920) anunciava que «Se ha fijado para el día primero del próximo Agosto el homenaje que la vecina villa de Alcover dedicará a su hijo predilecto, el pulcro escritor Plácido Vidal. // Entre los actos proyectados, figura un banquete en el ermitorio del “Remei”, con asistencia de gran número de amigos y admiradores del celebrado autor de *Els singulars anecdòtics*.» (Anònim, 1920: 2).

¹⁴⁸ «—¡A la nostra festa de l'ermita d'Alcover vindran els germans d'Antoni Isern.» (Vidal, 1934: 476).

Hortensi Güell. Aquesta afortunada coincidència amb les parentes de l'admirat i enyorat amic de la primera joventut serà el preludi del festeig entre Plàcid i Amèlia¹⁵⁰ –la germana d'Hortensi. L'escriptor té 39 anys, ella 30¹⁵¹.

En el poema "Autobiografia", que obre *Els singulars anecdòtics*, Plàcid Vidal es lamenta de no haver trobat encara la dona que el vulgui acompanyar en el difícil camí d'assoliment de la glòria: «Jo no he tingut l'esposa que amb mi s'ha unit, fidel», llegim en el primer vers (Vidal, 1920: [7]). Amb Amèlia sembla, doncs, que finalment els seus desitjos s'han acomplert, com podem constatar en les paraules que dedica, en un exemplar de *L'Amor Artista* (1909)¹⁵², a qui ha esdevingut la seva promesa:

«Estimada Amèlia Güell,

filla de grans pares i germana d'un gran artista sacrificat per a l'ideal: tu prou saps qui sóc jo, tu que has d'ésser la meva muller, que ja ho ets en esperit, i que per virtut d'ella teva fe i el teu amor triomfa la meva vida. Aquí t'ofereixo aquesta humil obra, que no per ésser humil deix d'ésser sentida i representativa en la meva missió de poeta. Amb afecte etern.

Plàcid Vidal

Reus, 3 d'octubre de 1920»

També deu ser per aquestes dates¹⁵³ que escriu a l'amic Josep M. de Sucre i, entre altres temes, li explica alguns detalls del seu festeig –el qual sembla que algú no acaba de veure amb bons ulls:

---

¹⁴⁹ «Hi havia [...] la vella senyora vídua del patrici Josep Güell i Mercader, i vora la susdita dama m'aparegué la germana de l'artista de *Florescència*, amb tendresa i candor que m'induíren a recordar que aquella damisel·la jo l'havia coneguda de nena.» (Vidal, 1934: 477).

¹⁵⁰ Pel que escriu Vidal, podem intuir que l'enamorament fou immediat per part d'ambdós: «La germana d'Hortensi Güell em va donar una de les flors, pregant-me que la posés al retrat de la meva mare. L'ofrena fou rebuda per mi fent-hi un petó, i, de pensament, també vaig besar l'amiga. [...] Uns quants dies després de la meva festa d'Alcover, de Barcelona estant, vaig escriure una carta d'agraïment a Amèlia Güell i a la seva mare. ¡Allí sí que hi vibrava de ple el tresor de la meva ànima! Els anunciava que jo aniria a veure-les; i Amèlia, amb la mateixa franca amistat, em contestà dient-me que m'esperaven.» (Vidal, 1934: 481-482).

¹⁵¹ A l'àlbum de records de M. Eugènia Vidal i Güell –que donà al CEA–, hi ha les dates del naixement (Madrid, 23-II-1890) i de la mort (Barcelona, 7-VII-1974) de la seva mare.

¹⁵² Llegat M. Eugènia Vidal, CEA.

¹⁵³ És una carta sense datar, però, pel que hi diu, ha d'estar escrita en els darrers mesos de l'any 1920. Fons Borràs (BC).

«[...] Doncs sí, amic meu: la meua vida ha començat a experimentar el sentiment de la felicitat que ens obre la satisfacció de veure l'ideal d'amor correspost, i estic segur que en la companyia de la intel·ligenta i dolça Amèlia Güell recompensaré totes les meves penes i sacrificis, que em comprèn i m'estima com més se pot estimar, com diu ella. Moltes festes vaig a Reus, a veure-la a ella i a la seva mare; i segurament diumenge tractarem de senyalar el nostre projectat casament.

Ja hi ha serpetes que treballen per a destorbar-ho, ja, però la voluntat nostra i de la seva família és forta i segura. Tot serà en bé del record del gran Hortensi. De moment, els meus afanys encara persisteixen, com podeu pensar; però l'ànim d'ella i el de sa mare em donen coratge. Tindrè goig en fer-vos-la conèixer. És molt bonica.»

A les seves memòries, l'escriptor confirma el que relata a Sucre, tant les visites freqüents: «jo em dedicava a trametre missives a la meua futura muller i anant a veure-la, gairebé cada festa, a Reus» (Vidal, 1934: 485), com l'al·lusió a l'atractiu de la jove: «Amèlia em donà un retrat seu en fotografia, ampliat, en el qual es mostrava en gran figura de majestuós aspecte, i el vaig ensenyar a les dues noies que estaven col·locades a la meua secció del despatx. Ambdues van fer un clam d'admiració, i em dirigiren preguntes tot indicant-me que desitjaven conèixer-la personalment.» (Vidal, 1934: 487). Casualment, Francesc Cerveto, a les ordres del qual treballava Plàcid Vidal aleshores, estava vinculat amb la família Güell: «ella [Amèlia] és quelcom parenta meua. La mare d'Amèlia i la meua mare són filles de cosines.» (Vidal, 1934: 487).

La data del casament es fixà amb el vistiplau de l'erudit bibliòfil Eduard Toda i Güell¹⁵⁴ –nebot de Josep Güell i Mercader–, el qual, recorda l'alcoverenc, «en la meua presentació sols correspongué saludant-me i avisant que l'endemà vindria a trobar-nos a casa de les seves dues parentes. [...] Eduard Toda i Güell se'm mostrà amable, però sobri en paraules.» (Vidal, 1934: 488). En morir Güell i Mercader, Eduard Toda havia assumit el paper de protector i d'assessor de les dues dones.

Establerts tots els acords, l'enllaç es va celebrar el diumenge 30 de gener de 1921 –al cap de pocs mesos de nuviatge–, al santuari de la Mare de Déu de Misericòrdia, i el banquet –un dinar– en un hotel reusenc¹⁵⁵. L'amic Francesc Mas Abril els regalà un

---

¹⁵⁴ Veg. l'estudi monogràfic de Jordina Gort Oliver (2015): *Eduard Toda i Güell. La passió per la cultura*.

¹⁵⁵ Plàcid Vidal aporta els detalls del casament al capítol LXXIV de *LAV*; veg. Vidal (1934: 489-492).

poema seu amb acompanyament musical de Pius Anfres i Alsina¹⁵⁶. Plàcid Vidal també va obsequiar la núvia amb el poema “A Amèlia Güell, la meva muller, el dia de la nostra boda”, el primer que es troba al recull *L’anhel cantaire*; compost per quatre quartetes heptasíl·labes de rima consonant, comença així: «Germana espiritual, / amiga la preferida, / joia d’amor que em preval / per al consol de la vida.» (Vidal, 1924: [7]), i, d’aquesta manera, queden enrere els versos en què l’escriptor trobava a faltar la companyia d’una dona que l’entengués i compartís amb ell la vida.

A *Las Circunstancias* (1-II-1921) va sortir aquesta crònica de l’enllaç:

«El domingo último, a las 12 de mediodía, contrayeron enlace matrimonial en el Santuario de Ntra. Sra. de Misericordia, la distinguida señorita doña Amelia Güell y Güell, hija del que fué notable periodista y preclaro hijo de Reus, don José Güell y Mercader, con el laureado poeta y literato don Plácido Vidal. // Fueron padrinos de boda, por parte de la novia, nuestro distinguido amigo particular don Eduardo Toda, y por parte del novio, don Jaime [sic] Biosca. // Los invitados fueron obsequiados con un espléndido banquete servido en el Hotel de Londres. // La feliz pareja emprenderá mañana el viaje de novios a diversas capitales de España. // Que gocen de mil felicidades les deseamos, haciendo éstas extensivas a las distinguidas familias de los contrayentes.» (Anònim, 1921: 3).

El 21-I-1921, una breu nota a *Foment* anuncia que «Per al dia 30 del present mes s’han fixat les noces del notable poeta Plàcid Vidal, amb la distingida senyoreta N’Amalia [sic] Güell i Güell, filla de l’il·lustre reusenc Güell i Mercader.» (Anònim, 1921: 3). El mateix diari (1-II-1921) publica aquesta crònica del casament: «Com veníem anunciant, el diumenge passat van efectuar-se en el Santuari de Misericòrdia, les noces del poeta Plàcid Vidal, amb la distingida senyoreta N’Amèlia Güell i Güell. Apadrinaren als joves deposats, per part del nuvi el pintor Joaquim Biosca, i per part de la núvia nostre il·lustre amic don Eduard Toda. // Celebrada la cerimònia religiosa, la felicitat parella i els nombrosos invitats varen traslladar-se a l’Hotel de Londres, on els hi fou servit un suculent dinar. Comencà els brindis l’il·lustre reusenc N’Eduard Toda, seguint-lo en l’ús de la paraula, el pintor Joaquim Biosca, Josep Iglésias, Serra Pàmies, Martorell i Òdena, Fuster Valldeperas, Alfons Güell i l’escriptor Mas i Abril, cantà una cançoneta original seva i amb música del jove compositor Pius Anfres, dedicada als recent casts. El poeta Plàcid Vidal agrai els brindis contestant amb sentides frases que foren rebudes pels comensals amb xardorosos aplaudiments. Varen fer-se constar les adhesions d’Alfons Maseras i de Pius Anfres. Rebin els joves esposos la nostra més cordial enhorabona desitjan-los-hi una interminable lluna de mel.» (Anònim, 1921: 4-5).

¹⁵⁶ A l’àlbum de records (CEA), M. Eugènia Vidal va guardar dos originals de *Brindis* (lletra i partitura), amb les dedicatòries manuscrites dels autors: «En les noces del poeta Plàcid [sic] Vidal y Amelia Güell (Janer 1921). Lletra de Francesch Mas-Abril, Música de Pius Anfres y Alsina.». Plàcid Vidal ho explica en la silueta que dedica a Francesc Mas i Abril: «Un dia de goig, trobant-nos a l’entorn d’una taula íntims amics, aplegats en celebració d’una festa que va significar per a mi un punt culminant en la virtualitat de la meua vida, va alçar-se entre els comensals Mas i Abril, dominant el moment i l’emoció, innovant que ell per aquell acte havia escrit una poesia [... musicada per] Pius Anfres Alsina.» (Vidal, 1925: 258).

I el mateix dia, a *La Veu del Camp*, Antoni Fuster Valldeperes publicava “Brindis”¹⁵⁷, el text que havia dedicat al nou matrimoni. Encara, el 15-II-1921, i també a *La Veu del Camp*, hi ha el poema “En les noces d’En Plàcid Vidal, poeta”, de Joan Malagarriga¹⁵⁸.

El matrimoni s’instal·la a Reus, a la casa pairal de la muller, amb la mare d’ella, al número 10 del Passeig de Mata. L’escriptor explica que la tercera nit després del casament fou víctima d’un atac dels que l’afectaven periòdicament, la qual cosa va provocar que l’esposa i la sogra s’espantessin en veure el seu estat. Preocupat pel que li passa, Vidal es dol, a més, que l’endemà gairebé tota la ciutat sabia el que li havia succeït, ja que el metge que l’havia atès ho havia esbombat entre els seus coneguts:

«Ja feia uns dos mesos que jo no havia tingut cap atac de nervis i arribava a pensar si aquell mal m’era desaparegut del tot. No havia gosat posar Amèlia en antecedents d’allò per no enquimerar-la [...]. Fins havia deixat de prendre el medicament que em tenia receptat Jaume Aiguader. La tercera nit del meu matrimoni, [...] quan ja anàvem a emprendre el son, vaig sentir-me senyals de l’atac nerviós i no poguí evitar que em dominés. [...] L’endemà tota la població de Reus atenta als esdeveniments locals sabia que la proppassada nit havia sofert una atac el marit d’Amèlia Güell [...]. Sols va caldre que el metge cridat ho expliqués en la tertúlia que cada dia es formava en una farmàcia reusenca.» (Vidal, 1934: 493)¹⁵⁹.

---

¹⁵⁷ “Brindis. Llegit pel seu autor en l’àpat de noces del poeta Plàcid Vidal i Amèlia Güell”. Reproduït sencer a l’Annex III.

¹⁵⁸ «Presonera d’ardenta fantasia / en son palau vivia la princesa / esperant, confiada, nit i dia, / que un trobador sol·lícit / hagués esment de sa gentil bellesa. / I, sovintment, així, acaronava / temps venturosos d’ideals llegendes, / mentre al país del somni encaminava, / com cànvides colomes, / les seves il·lusions de son cor prendes. / El trobador vingué... Enamorat d’ella / reconegué la imatge preferida!... / El déu Amor va fer la meravella, / i, avui, tots dos s’uneixen / per a cantar la joia de la vida!...» (Malagarriga, 1921: 2).

¹⁵⁹ En pàgines anteriors, Vidal ja havia fet referència a aquests atacs; veg. Vidal (1934: 416, 426 i altres). En torna a parlar, d’aquest mal que l’afecta, a *ECV*: «En aquest nou llibre encara no he dit la cosa més tristament interessant; almenys ho era per a mi i la meva família. Continuava estant perjudicat d’atacs de nervis [...]. Sofria l’atac cada quinze o vint dies, poc més o menys, i sempre era quan era al llit i ja anava a agafar el son. Mentre la meva ment s’ensopia, per tal de lliurar-se al repòs, tot de sobte, sentia com si dins del meu cap uns exèrcits es violentessin en horrorós combat, de manera que l’efecte repercutia per tot el meu cos en un fort tremolor i fent-me llençar xiscles fins que la meva persona quedava completament rendida i s’adormia amb un defalliment tan cruel que, tant llavors com en despertar-me, em semblava haver estat bastonejat. A vegades l’atac també es presentava de dia [...]. Els metges que jo consultava encara no podien encertar el remei per aquell mal que venia mortificant-me i que tenia la meva muller i la nostra mare en quimera, com m’enquimerava a mi mateix. Vaig arribar a fixar-me la mania que el clima de Reus no em provava, i ho deia al meu amic doctor Jaume Aiguader i Miró. [...] Els metges em recomanaven que cada vespre sopés aviat i que després de menjar esperés una bona estona a anar-me’n al llit, però que llavors m’abstingués per complet tant d’escriure com de llegir. Alguna vetlla, només d’haver passat la vista per un diari o un llibre, quan em recollia (potser hi influïa l’aprensió), m’agafava l’atac.» (Vidal, 1972: 78-79).

Eduard Toda¹⁶⁰ –que havia esdevingut cosí polític de Plàcid Vidal, arran del matrimoni d'aquest amb Amèlia– proporciona una feina a l'escriptor: s'ocuparà de catalogar els llibres de la Biblioteca del Centre de Lectura. L'historiador Pere Anguera, a l'estudi *El Centre de Lectura de Reus. Una institució ciutadana*, n'aporta aquesta informació:

«El pressupost per a 1921 ascendeix a 44.319,50 pessetes. [...] mentrestant, les obres de la biblioteca estan enllestides i s'encarrega a Rocarol el disseny de les taules i de les cadires. Eduard Toda, perquè es pugui enllestir ràpidament la confecció del catàleg, s'ofereix a pagar un sou mensual de 125 pessetes al seu nebot¹⁶¹, Plàcid Vidal, com a auxiliar de la biblioteca [,] i Pius Beltran, catedràtic de l'Institut, s'ofereix per catalogar el monetari.» (Anguera, 1977: 137).

Per la seva banda, Plàcid Vidal ho relata així:

«Pere Cavaller, president del Centre de Lectura, va enviar un ordenança a cercar-me: –En Toda vol que t'empleem com a auxiliar per a la catalogació de la biblioteca del Centre i no podem negar-li-ho –em va dir Pere Cavaller. Ací, nosaltres, podrem donar-te molt poca mesada, perquè l'entitat, principalment en aquests moments de reforma de l'edifici, té moltes despeses i li cal la bona voluntat de tothom, com no ho ignora el teu parent, que també és protector nostre.

En una carta a Tomàs Roig i Llop (9-V-1935) Vidal escriu: «dispenseu que el dia que vau venir a l'oficina del Cens Electoral jo no us atengués com mereixíeu, perquè –com ja vau veure– no em trobava gaire bé de salut. Sovint se me n'anava el pensament i no podia sostenir conversa seguida.»; Fons Tomàs Roig i Llop (ANC).

La seva filla, M. Eugènia Vidal, recorda que «ell, de petit, havia tingut una sèrie d'atacs epilèptics. I jo quasi que diria que va ser això que li va produir el seu caràcter enquimerat. A vegades tenia una absència mental, semblava com si el cervell se li aturés. Això li succeïa sota l'efecte d'alguna sorpresa o emoció. Ell d'això en deïa “que se li anava el pensament” i en aquell moment no podia dir res i rascava la taula.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 6). Ferran Canyameres es refereix també a la malaltia, que considera causa del seu capteniment: «La misantropia, complicada amb atacs d'epilèpsia, l'acabaven d'allunyar de la gent insensibilitzada.» (Canyameres, 1977: 23). Cal considerar, a més, la possibilitat que es tractés d'un factor hereditari: quan Vidal explica els dies que van precedir la mort del seu pare, escriu que aquest «es consumia, acovardit pel seu mal que li vencia els nervis, la memòria i el sentit de la paraula.» (Vidal, 1934: 112).

Amb aquestes dades, el Dr. Antonio Labad Alquézar –catedràtic de Psiquiatria– ha determinat un diagnòstic aproximatiu del que podria ser una epilèpsia frontal nocturna –veg. Annex V.

¹⁶⁰ A l'últim capítol de *L'assaig de la vida*, Plàcid Vidal relata la visita que ell i la seva esposa, convidats per Eduard Toda, van fer al monestir-castell d'Escornalbou –del qual Toda era propietari des del 1911–; veg. Vidal (1934: 496-499). La segona edició d'*Els singulars anecdòtics* (1925), la va dedicar a E. Toda, com una mostra de reconeixement i d'agraïment –però, segons Vidal, l'erudit no va fer gaire cas d'aquesta deferència.

¹⁶¹ Per lapsus, Anguera diu que Plàcid Vidal era nebot d'Eduard Toda. En realitat, Eduard Toda era nebot de Josep Güell i Mercader –fill d'una germana seva– i, doncs, cosí d'Amèlia Güell, l'esposa de Plàcid Vidal; per tant, Eduard Toda i Plàcid Vidal eren cosins polítics –«el nostre cosí Eduard Toda i Güell» (Vidal, 1972: 15). Veg. també Olesti Trilles, J. *Diccionari Biogràfic de Reusencs* (1992: 641, II).

Va explicar que Eduard Toda havia demanat aquell favor per a mi com una cosa interina perquè, segons ell, confiava posar-me en un lloc on el meu treball pogués ésser retribuint amb una paga més important. El president cridà la bibliotecària: [...] Francesca Farró. Acordàrem amb ella, que jo hi aniria els matins, per ajudar-la a registrar i catalogar els llibres de la biblioteca, que en aquells temps ja eren nombrosos i encara estaven gairebé tots desordenats; fins molts d'ells jeien amuntegats en els departaments de l'arxiu i a la golfa¹⁶². Les principals col·leccions eren donatius d'Eduard Toda i de Miquel Ventura i Balanyà¹⁶³.

El Centre de Lectura pagava el meu càrrec amb la considerable quantitat de cent vint-i-cinc pessetes mensuals, tenint-me ocupat solament mig dia. Primerament fou el matí, com ja he dit, però aviat vam determinar que les hores del meu treball fossin les de la tarda.» (Vidal, 1972: 15-16).

Sembla que Vidal ignora que el sou que cobra de l'ateneu, en realitat, prové de la generositat del mecenes –i parent– Toda¹⁶⁴. I sembla, també, que es considera ben remunerat, malgrat les prevencions del president de l'entitat a l'hora de comunicar-li l'import de la mensualitat.

Ben aviat, com a conseqüència d'aquesta tasca, Pere Cavallé li encarrega de revisar les proves de la *Revista del Centre de Lectura*, i, d'aquí a col·laborar-hi amb escrits propis, només hi ha un pas. És l'època en què ja li balla pel cap de fer una segona edició d'*Els singulars anecdòtics*, ampliada amb més retrats, els quals, a mesura que els redacta, va publicant en aquesta revista ateneística¹⁶⁵.

---

¹⁶² Malauradament, és impossible consultar els registres d'entrades bibliogràfiques del Centre de Lectura corresponents als anys en què Plàcid Vidal hi treballà: tots els llibres de registres anteriors a 1936 es van perdre a causa del desgavell de la Guerra Civil. Aquesta informació fou transmesa per la bibliotecària Maria Martorell a la bibliotecària M. Rosa Molas, que és la font oral que he consultat. Així mateix, gràcies a M. Rosa Molas, he pogut localitzar unes quantes fitxes manuscrites de Plàcid Vidal, corresponents a la Sala Ventura, cosa que confirma les dades que aporta Vidal. Per a la identificació cal·ligràfica vam recórrer a una carta manuscrita de l'escriptor, la qual ens serví de referència.

¹⁶³ Quant a les col·leccions donades al Centre de Lectura de Reus per Eduard Toda i per Miquel Ventura, respectivament, veg. Gort Oliver, J. (2015: 222-223); l'article de Pere Anguera "Miquel Ventura, el fons donat al Centre i la feina feta fins ara", publicat a la *Revista del Centre de Lectura* (Anguera, 1997: 4-6), i Xavier Ferré Trill: "La Biblioteca del Centre de Lectura de Reus", dins *Llum entre ombres* (Ferré Trill, 2011: 19-41).

¹⁶⁴ Bastants anys més tard, encara es va sentir que li ho retreien; en un autocar de Reus a Alcover, acompanyat del matrimoni Canyameres, «la meua oïda va percebre una veu que deia: –Allà hi ha el poeta que viu a l'esquena del Toda!» (Vidal, 1972: 246).

¹⁶⁵ En dona notícia l'opuscle imprès amb motiu del primer centenari de la fundació del Centre de Lectura (1859-1959): «A l'any 1925 la Revista reprèn alè [...]. Cal esmentar per altra banda una col·lecció d'articles d'En Plàcid Vidal, que porta el rètol de "Els singulars anecdòtics", apunts vius sobre gent d'aquell temps, entre els quals hi

Tot això, Plàcid Vidal ho explica¹⁶⁶ a Josep M. de Sucre; però també li transmet un cert disgust pel poc acollidor ambient cultural que troba a la ciutat reusenca, sense deixar de banda la preocupació pel tema econòmic:

«Jo, ara, vaig escrivint i publicant en la *Revista del Centre de Lectura* la segona sèrie d'*Els singulars anecdòtics*. Ja he publicat, també, la biografia de Gargallo¹⁶⁷, i tinc escrita la de Malagarriga (ja devia esperar-ho), en la qual us hi esmento a vós [...]. // Aquí a Reus, amic meu, fora de la família, hi estic molt perdut. [...] no correspon a lo que era d'esperar. Me falten amistats de bona relació, que pugui confiar-m'hi, i també em falta la protecció material, que ajudi al gran esforç que vénen fent per mi la meva muller i la meva sogra [...]. // En Toda em va col·locar, interinament, en la biblioteca del "Centre de Lectura", poca cosa, que hi vaig al dematí; i anem esperant... [...].

El nostre goig, ara, l'ha augmentat la naixença del nostre fill, que encara que es presentà difícil el part, tot va seguint bé.»

David fou el primer fill del matrimoni Vidal-Güell: «Érem al mes de febrer de l'any 1922. La meva muller m'havia donat un fill, que constituïa el nostre ídol familiar.» (Vidal, 1972: 19-20), però l'infant morí als pocs mesos de néixer (tenia mig any més o menys), el 29 de juny de 1922; les seves despulles reposen a la tomba de la família Güell i Mercader, segons relata Plàcid Vidal¹⁶⁸.

---

trobem alguns reusencs.» (sense signatura, 1960: 57). *Centro de Lectura Reus, 1er centenario 1859-1959, diciembre 1960*; sense cap altra dada. La majoria dels textos que conté són en català i sense signatura.

¹⁶⁶ En una extensa carta, datada a Reus el 4-II-1922. Fons Borràs (BC).

¹⁶⁷ Plàcid Vidal diu que Pau Gargallo va ser «el primer artista que vaig conèixer a Barcelona, [la primavera de 1899, quan] jo era un adolescent que tot just acabava d'arribar del meu poble.» (Vidal, 1925: 189).

¹⁶⁸ Veg. Vidal (1972: 28-29 i 255).

A la "Sección oficial" del periòdic *Las Circunstancias* (1-VII-1922), llegim: «**REGISTRO CIVIL** del día 27 al 28 de Junio de 1922. [...] DEFUNCIONES: David Vidal Güell, 6 meses, Paseo Mata, 10.» (Anònim, 1922: 2). El llegat de M. Eugènia Vidal al CEA inclou «un retrat de David Vidal, el primer fill de Plàcid Vidal que va morir quan encara era un nadó, aquesta obra és del nebot de Plàcid, Ignasi Vidal.» (Sanromà, 1998: 14).

Des dels Serveis Funeraris Reus i Baix Camp, em proporcionen aquesta informació: «El nínxol de la família Güell i Mercader estava en el passeig central número 32, actualment, n'és concessionària una altra família. En aquesta tomba hi va ser enterrat el nen David Vidal Güell el 30 de juny de 1922. Les restes d'aquesta tomba van ser exhumades quan va canviar de concessionari i traslladades a la fossa comuna que hi havia en el lloc que actualment ocupa la tomba de cendres.» (correu electrònic, 20-V-2016).

Aquest fet luctuós és un dels motius de la carta adreçada a Ferran Canyameres¹⁶⁹ – datada a Reus, 27-X-1922–; també li transmet el malestar per la vida que porta en aquesta ciutat:

«Per sant Pere proppassat se'ns va morir el nostre fill, que estava per a complir sis mesos, i això ens ha causat un gran transtorn. Era un nen preciós, que encantava de veure'l. Es va trencar; el metge ens el va fer treure a l'aire per anar a posar-li un braguer, i resultant que li volia sortir el sarampió, allò li va causar la mort. No ens en sabem oblidar de cap manera, perquè ell ens era el més gran goig.

La vida aquí a Reus ens és molt ensopida, molt. El nostre somni és poguer venir a Barcelona. [...] Aquí en aquesta població no tinc ningú per a poguer esplaiarme, si no és la meva muller, que resulta com si fos jo mateix. Els amics d'aquí, en tants com n'hi tenia, quasi tots han anat tornant-se indiferents per a mi. No us puc explicar res interessant de Reus. A Barcelona hi ha més ambient i sobretot més revelació intel·lectual. I això que jo aquí habito en el Centre de Lectura!»

I acaba confessant a l'amic terrasenc: «Jo també guardo molt d'inèdit». Li envia, adjunt, l'exemplar de la *Revista del Centre de Lectura* on hi ha la biografia de Pere Salom¹⁷⁰, de qui, diu Vidal, «ja fa temps que no en sé res».

El 16-VI-1923, des de Reus, torna a escriure a Canyameres¹⁷¹; comença refermant-li la seva amistat, i després l'informa de la seva activitat literària i, també, de la situació familiar –reitera que no se senten bé a la capital del Baix Camp i li anuncia que esperen amb ànsia el naixement del segon fill–:

«Acabo de rebre la vostra sorprenedora carta i m'afanyo a escriure-us per a dir-vos fermament, amb tot el meu cor, que no tingueu quimera de la nostra amistat, que per mi continua igual, encara que no ens puguem veure per a complaure'ns en les nostres amables i íntimes converses, i encara que haguem passat molt temps en complet silenci.

[...] Jo tinc quatre o cinc llibres en preparació, poesia, novel·la i conte, i espero una favorable ocasió per a treure-ho a llum.

Ja fa dos mesos que no he pogut venir a Barcelona [...]; aquesta ciutat de Reus que té la pretensió de voler ésser la segona de Catalunya i és pitjor que un poble

---

¹⁶⁹ Fons F. Canyameres (AHT).

¹⁷⁰ Cf. infra, p. 273.

¹⁷¹ Fons F. Canyameres (AHT).

petit, per les ridiculeses i per les xafarderies, i que hi ha molt poca gent de caràcter i de constància. Ens trobem sols, molt sols...

Ja fa més de vint dies que estem esperant un nostre nou fill, i això em té en ànsia. La meva muller passa algunes estones molt apesarosa, i cregueu que em fa pena. Que arribi l'hora del naixement! Ja us ho farem saber.»

Dos dies després d'aquesta carta —i al cap d'un any aproximadament de la mort de David—, arriba la nena, Maria Eugènia Montserrat¹⁷². «A l'Amèlia li ha costat molt de refer-se del part, però ara ja va bé. La nena, molt grassa i maca», explica l'escriptor al seu amic Sucre, en una carta¹⁷³ datada a Reus, el 4-VIII-1923. També, en la carta que envia a Felip Cortiella, l'1-XII-1923¹⁷⁴, li parla succintament de tots dos fills: «[...] Vam tenir un nen que va morir als sis mesos d'haver nascut, però ara, en justa compensació de tan sentida pèrdua, tenim una nena molt maca, que ja fa cinc mesos que va venir a refer la nostra íntima satisfacció.»

Tenint constància, doncs, que l'estada a Reus no resulta prou satisfactòria per a Plàcid Vidal, que no acaba de sentir-s'hi a gust i que enyora els ambients barcelonins, on creu que encara té l'oportunitat de fer-se un lloc destacat, cal plantejar els següents interrogants: Què ha passat amb els amics reusencs que tant van celebrar¹⁷⁵ la publicació d'*Els singulars anecdòtics*? Se n'han distanciat o és Vidal qui els defuig? Per què? Com és que no s'introdueix més entre la gent del Centre de Lectura? No debades, cap al final de *L'assaig de la vida*, escrivia Vidal: «Els meus amics reusencs estaven molt contents que jo em quedés a habitar a Reus, principalment els joves Fuster, Martorell, Iglésies i Serra. ¡Que en feien de bells propòsits!...» (Vidal, 1934: 488).

La resposta es troba, almenys parcialment, en l'anàlisi que fa Magí Sunyer del panorama cultural reusenc, el qual, coincidint amb els anys en què Plàcid Vidal resideix

---

¹⁷² El 18-VI-1923. Al Llegat M. Eugènia Vidal (CEA) es guarda la targeta comunicant-ne el naixement.

¹⁷³ Fons Borràs (BC).

¹⁷⁴ Fons Felip Cortiella (BC); cf. *infra*, p. 79.

¹⁷⁵ I no havia passat tant de temps: la festa per l'èxit del llibre se celebrà l'estiu de 1920 i Plàcid Vidal es traslladà a viure a Reus a principis de 1921; el distanciamment es degué iniciar aquest mateix any.

a la capital del Baix Camp, no té gaires al·licients; hi ha alguns escriptors –entre els quals Pere Cavallé– que enyoren la iniciativa que caracteritzava Josep Aladern¹⁷⁶:

«Pot sorprendre que entre la dissolució del Grup Modernista de Reus, a principis del 1899, i l'aparició d'una nova generació d'escriptors, cap a l'any 1919, passin vint anys en què la vida ciutadana estigui tan escassa d'escriptors. Encara més, passada la primera dècada de segle, en què l'activitat literària es manifesta, sobretot, en les revistes del Centre de Lectura, alimentades per la inèrcia de l'impuls de la colla de ca l'Aladern, fa l'efecte que només Pere Cavallé i Antoni Fuster Valldeperes escriguin a la ciutat. Sembla que la sensació de buit es feia notar encara a principis dels anys vint^[177]. [...] Els motius d'aquesta “secada” creativa al Reus d'aquells anys es poden anar a buscar en la falta d'un cap de colla com l'Aladern o en el poc interès per la literatura, i [...] també en podem trobar uns altres relacionables amb el que s'esdevenia, en general, al país.» (Sunyer, 2003: 150-151, V).

I es va percebent una progressiva manca d'entesa entre els primers noucentistes –Prous i Vila¹⁷⁸, Iglésies¹⁷⁹, Santasusagna i Vallespinosa¹⁸⁰– que sorgeixen a la ciutat i els

---

¹⁷⁶ Aquest enyor d'una figura com Josep Aladern és palès en l'article, publicat a *Reus*, “A recés de l'ombra blava” (Anònim, 22-X-1925); cf. infra, p. 471.

¹⁷⁷ El 29-VII-1925, Josep Serra Pàmies escrivia al *Diario de Reus*: «Podem dir que ens havem quedat sense escriptors i poetes. Cal fer més espiritual la nostra joventut.» (Serra Pàmies, 1925: 2).

¹⁷⁸ A l'article “Presentació pòstuma i apressada de Josep M. Prous i Vila”, Pere Anguera diu: «Prous, malgrat residir a Reus, mantenia contacte directe amb els principals escriptors catalans del moment i segons reporta Plàcid Vidal en la segona edició d'*Els singulars anecdòtics* volia fer-ne una antologia en les pàgines de *Foment* i el sol anunci del projecte motivà la supressió del periòdic. A Reus era ell el que estava considerat com un dels joves valors locals.» (Anguera, 1978: 13). Vidal, que havia conegut Prous i Vila a la festa d'homenatge en memòria d'Aladern, comença la silueta que li dedica fent notar que «aquest és el més jove dels meus singulars anecdòtics.» (Vidal, 1925: 289), i, tot parlant de la seva obra, n'esmenta el bon tracte personal: «ens plau la serenitat de Josep Maria Prous i Vila, com la seva noblesa de considerar als seus companys aspirants que mereixen l'estímul confraternal. [...] Durant la temporada d'habitar jo a Reus vaig tenir ocasió de veure sovint a Prous i Vila. M'apareixia amb aspecte simpàtic i parlant-me amb paraula suau.» (Vidal, 1925: 290-291). Parlaven de projectes i comentaven l'actualitat de les publicacions reusenques, de qualsevol tipus, «però que ja havia d'ésser prou per a poder seguir demostrant-se que Reus és la població provinciana que té més publicacions suspeses.» (Vidal, 1925: 291).

D'aquesta observació de Plàcid Vidal, se'n feia ressò uns quants anys després un editorial de *Les Circumstàncies* (21-VI-1930): «Reus, segons un escriptor quasi reusenc, Plàcid Vidal, és el poble català on han nascut i mort més fulles periòdiques. Convindria que ens traguéssim de damunt l'adjectiu de versàtils que això ens podria endossar. I, per aconseguir-ho, només caldria que abans d'emprendre una tasca periodística penséssim si tindrem prou alè per a sostenir-la llarg temps.» (Anònim, 1930: 1).

¹⁷⁹ En el volum *El Noucentisme a Reus. Ideologia i literatura* (2002), Xavier Amorós hi col·labora amb “Els noucentistes reusencs que he conegut”, en què evoca les tertúlies a casa del matrimoni Iglésies-Fontserè, a Barcelona, a principis de la dècada de 1950, on coincidien Marià Manent, Tomàs Garcés, Josep M. López Picó «i moltes altres persones que seguien, diria amb fe, la inèrcia noucentista fins i tot en les formes; un noucentisme que si s'havia general al principi del segle i fins al 1923, seguia informant i determinant els comportaments, les actituds i els gustos d'un bon aplec d'intel·lectuals catalans.» (Amorós, 2002: 23). Al seu torn, Magí Sunyer, que hi aporta l'estudi “La narrativa de Josep Iglésies: els senyals de la terra”, opina que «no perquè sigui rural el lèxic genuí que Josep Iglésies utilitza pot ser desemmarcat d'una estricta ortodòxia lingüística noucentista; si féssim això, potser també n'hauríem

«escriptors que eren pocs anys més grans que ells però que partien de pressupòsits radicalment diferents [Vidal i Pallejà, F. Recasens Mercadé, Gay Massó...].» (Sunyer, 2003: 151, V), malgrat que Pere Cavallé, mentre va ostentar la presidència del Centre de Lectura (1915-1922) –veg. Anguera (1977: 149)– procurà donar cabuda, en la revista de l'entitat, a totes les tendències estètiques, als escriptors consolidats i a les noves promocions¹⁸¹.

Sens dubte, i paral·lelament a les desavinences entre els diversos sectors culturals de la ciutat, el caràcter retret de Vidal abona aquesta manca de relació amb la societat reusenca; però també es produeixen una sèrie de factors que, si no són cap d'ells determinants, sí que van omplint el got de les decepcions, com és el cas d'una conferència¹⁸² que l'escriptor alcoverenc havia de donar al CADCI¹⁸³ de Reus a principis de l'any 1922 i que, al final, sense rebre cap explicació versemblant, s'anul·là –uns mesos més tard, Vidal s'assabentà que hi havia hagut una persona que l'havia

---

de descartar algun dels primers fruits del nou-cents. // A més a més, Iglésies respon a una de les constants del moviment: poca tendència a deixar desbordar la imaginació, si no és dintre d'un terreny acotat.» (Sunyer, 2002: 48).

¹⁸⁰ Així com Plàcid Vidal explica a les memòries que va relacionar-se amb Prous i Vila i amb Iglésies, sembla que no establí cap mena de lligam amb Santasusagna i amb Vallespinosa –els quals només anomena un parell de vegades.

Xavier Amorós diu que els noucentistes reusencs «eren, en tot cas, uns noucentistes tardans, que havien tingut en els primers noucentistes catalans els seus models a seguir i, en el millor concepte, a imitar. Aquests reusencs feien tota la seva labor amb un objectiu que després se'm va fer nítid i que em sembla a la base del noucentisme: dedicar tots els seus esforços, des de la seva localització, a contribuir a la normalització de catalunya, a sumar-se als qui s'esforçaven per normalitzar el fet cultural català i especialment en la vessant literària i lingüística i, quan era possible, en tota mena de manifestació cívica.» (Amorós, 2002: 12).

¹⁸¹ Veg. Sunyer (2003: 150-162, V).

¹⁸² El CADCI de Reus «organitzà una sèrie de conferències que havien de donar alguns intel·lectuals barcelonins. Josep Martorell i Òdena formava part de la junta i volgué que jo m'encarregués d'un d'aquells actes. [...] Vaig excusar-me tant com em fou possible. Al·legava que jo no era indicat per a omplir una vetllada parlant en públic, degut a les meves qualitats excessivament particulars, i amb major perjudici havent de dirigir-me als veïns d'aquella població comarcal on llavors jo em trobava vivint. Els tals arguments, la junta encara els va fer servir de pretext per a obligar-me a acceptar.[...] Vaig reservar-me unes quatre setmanes per a preparar-me escrivint la dissertació que faria. [...] un assaig sobre el valor de l'anècdota.» (Vidal, 1972: 22); veg. també Vidal (1972: 23-24).

¹⁸³ CADCI són les sigles del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. «Després de diverses reunions al cafè dels Quatre Gats, catorze dependents decidiren, a començaments de març de 1903, de crear una entitat amb el nom de Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria [...]. El seu objectiu era la constitució d'una “nova força que, al costat de les altres que en el nostre país existeixen, lluiti amb fe i ardor per la santa causa de les reivindicacions catalanes”, [...] i alhora difondre “la instrucció i la cultura entre la dependència mercantil i industrial.» (Lladonosa, 1988: 67); per a més informació, veg. Manuel Lladonosa i Vall-llebrera (1988): *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. El CADCI tenia delegacions en diverses ciutats de Catalunya, Reus n'era una.

vetat¹⁸⁴. Un altre exemple de decepció és el distanciament que es va produint amb Fuster Valldeperes –arran d’algunes topades que havien tingut ambdós escriptors i en les quals es percebien força discrepàncies de criteris–, com es verifica en l’actitud que aquest adopta en una visita que fa al Centre de Lectura: «Una tarda, al Centre de Lectura, en sortir jo del meu departament de treball, se m’aparegué al davant Antoni Fuster i Valldeperes, saludant-me amb un gest d’arrogància» (Vidal, 1972: 86); el jove visitant va presumir ostensiblement davant les bibliotecàries de les coneixences de personalitats literàries que havia fet a Barcelona i, en acomiadar-se, Plàcid Vidal ja s’havia fet càrrec de l’evidència: «aquell amic meu que avançava de pressa, sempre allunyant-se més de mi.» (Vidal, 1972: 86)¹⁸⁵.

Per tot plegat, la família Vidal-Güell planteja a Eduard Toda el desig de Plàcid –i també d’Amèlia– de tornar a viure a Barcelona. Toda els en dóna el vistiplau i recomana a l’escriptor que vagi a visitar Ventura Gassol i Joan Estelrich, amb la intenció que li proporcionin alguna ocupació –el primer estava a la Secció de Cultura de l’Ajuntament de Barcelona; el segon, a *La Veu de Catalunya*. Vidal respon al cosí polític: «–Ventura Gassol ja <no>¹⁸⁶ és amic meu; a Joan Estelrich encara no el conec personalment.» (Vidal, 1972: 48).

---

¹⁸⁴ «Josep Martorell i Òdena, en ocasió que ens veié anar junts [amb Salvador Torrell i Eulàlia], s’encarà amb mi, dient-me: –Sí, contempleu Torrell! Va dir que vós sou un impotent! Ell va ser la causa que vós no donéssiu la conferència al “Centre Autonomista de Dependents!”...» (Vidal, 1972: 44). Aleshores, l’alcoverenc va retreure a Martorell que no hagués rebut l’argument de Torrell: «Doncs heu de saber, Martorell, que en mi hi ha un home que si s’hagués trobat en el vostre cas hauria dimitit el càrrec que teniu en la junta de l’entitat!» (Vidal, 1972: 44). El qualificatiu “impotent” que Torrell atribueix a Vidal pot quedar aclarit amb aquestes paraules de Miquel Ventura: «[als de la Colla de l’Aladern] ens agradava fora mida qu’ens diguessin desequilibrats, eixalabrats i incongruents. L’ésser equilibrat, sensat i ordenat era cosa poc recomenable entre nosaltres. [...] Com més hardideses i incongruentfes, meylor. Tot lo demés era ésser amanerat, eunuch, fracassat, impotent i galipau. Calificatiu que solíem aplicar a altres litterats de Reus i de fòra» (Ventura, 1920: 59). Tanmateix, Vidal va recuperar el text de la desafortunada conferència per a un acte de l’entitat “Jove Atlàntida” de Sabadell, celebrat pocs dies abans del cop d’estat de Primo de Rivera: «Amb molta il·lusió vaig convenir d’anar a Sabadell [convidat per Joan Sallarès, ...]. Els llegiria l’assaig que ja tenia escrit tractant de la psicologia i la valor social de l’anècdota.» (Vidal, 1972: 84). La recerca de més informació sobre aquesta entitat sabadellenca i sobre *Reflex*, el butlletí literari que publicava Sallarès amb l’ajut d’uns amics, ha donat, per ara, dues localitzacions en sengles estudis de Ricard Vinyes: l’article “Els marxistes en la cultura nacional” (1983) –el qual remet novament a la font de Plàcid Vidal (1972); veg. Vinyes: (1983: 152)– i el monogràfic *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)* (1989) –«per al seu projecte editorial [de Sallarès] cf., Plàcid VIDAL [1972], *op. cit.*, p. 144.» (Vinyes, 1989: 182, n. 61). I a Torrent-Tasis, en l’apartat de “Revistes culturals i literàries” de Sabadell, s’hi esmenta «*Reflex*, un mensual del qual només sabem que era publicat l’any 1925.» (Torrent-Tasis, 1966: 105, II).

¹⁸⁵ També, veg. Vidal (1972: 250).

¹⁸⁶ Pel context i pel que explica Vidal a *El convencionalisme de la vida* (1972: 51), aquest adverb de negació és una errata –aporta el significat oposat al que vol dir la frase: Gassol ja és, aleshores, amic de Plàcid Vidal. També ho confirma a *L’assaig de la vida* quan explica que, arran de la reedició de les poesies d’Antoni Isern, el 1917, va

La coneixença d'Estelrich¹⁸⁷ es produí a la redacció de *La Veu de Catalunya*, on Vidal anà a trobar-lo; però l'entrevista es va desenvolupar en unes condicions inusuals per al tema que tractaven –en part caminant de pressa pels carrers i en part en un trajecte amb tramvia:

«[Estelrich], en donar-me la mà, va dir-me que sortís junt amb ell. Tot conversant, del carrer d'Escudellers enfora, en quatre salts fórem a la Rambla [...]. Em manifestà el seu desig de col·locar-me, com havia promès a Eduard Toda, però assegurava que de moment li era impossible complir-ho. Segons deia, havíem d'esperar que l'Editorial catalana es traslladés al nou local que ja s'acabava de construir.

–Vós hi entrareu de corrector de proves o confiant-vos-hi qualsevol altre càrrec adequat [...], també podreu publicar al diari una secció de reportatges anecdòtics...

Jo, malgrat no oblidar-me d'haver hagut de renunciar al treball de corrector tipogràfic perquè em perjudicava la salut, i encara que íntimament no em sentia predisposat a exercir de periodista, no demostrava cap inconvenient davant dels propòsits de Joan Estelrich, el qual anava parlant-me sempre amb ànim.» (Vidal, 1972: 52).

En realitat, Vidal s'hauria estimat més, com manifesta en força ocasions, que algú li oferís una plaça de funcionari, o una ocupació que no l'obligués ni a les servituds del periodisme ni a patir amb les màquines tipogràfiques. La reflexió que fa després de reproduir la conversa amb Joan Estelrich és, tanmateix, prou significativa: «¿Eren dos, tres o quatre, els que procuraven col·locar-me? Per molts que fossin no serien massa. El que em convenia, d'entre tot allò, era que se'm proporcionés una ocupació digna de les meves condicions i recompensant-me amb els honoraris deguts a un cap de casa.» (Vidal, 1972: 53).

Però Joan Estelrich es feia pregar i no acabava de concretar res a Plàcid Vidal sobre la feina que, suposadament, li tenia reservada. Aquest és el motiu de les tres cartes –no

---

conèixer, «a Barcelona, dos nous joves poetes fills del Camp de Tarragona: Ventura Gassol, de la Selva, i Lluís Bertran i Pijoan, de la Canonja.» (Vidal, 1934: 385).

¹⁸⁷ Cal advertir que Joan Estelrich no fa cap esment de Plàcid Vidal en els seus *Dietaris* (2012), els quals, tot i que intermitents, comprenen alguns anys en què ambdós van relacionar-se.

n'he localitzat cap altra d'aquest període— que l'escriptor alcoverenc li adreçarà entre el 16 de febrer i el 4 d'octubre de 1923¹⁸⁸:

16 de febrer de 1923. «Distingit amic meu Joan Estelrich: me plau remetre-li *Els singulars anecdòtics* dedicats, com li vaig prometre en la nostra entrevista [...].

Referent a l'assumpte de la meva col·locació en el treball de l'empresa de vostès, li agrairé en gran manera, mon respectable amic, que es procuri solucionar-ho com més aviat millor, per tots els motius que en mon sentit franc li vaig exposar [...], i crec que s'interessarà tant com pugui en bé de mi, ja que en mi sempre tindrà un bon company, com li pot assegurar la meva obra *Els singulars anecdòtics*, i vostè se'n sabrà convèncer així que em vagi tractant. Desitjo treballar a Barcelona altra vegada, tornar a la vida activa de la meva enyorada ciutat. La meva fe sempre serà gran, com la meva constància, procurant que les facultats corresponguin. Com li vaig indicar a vostè, de moment, desitjaria que el meu treball fos en un medi entre material i intel·lectual [... i] saber quin ha d'ésser el meu guany com a sou mínim [... perquè] si hagués de conhortar-me sols amb aquella retribució per un treball de tot el dia, se'm faria quasi impossible realitzar el meu intent de traslladar-me amb la família a Barcelona.»

2 d'abril de 1923. «Distingit amic meu: poc després de l'entrevista que vam tenir per allà a darrers del proppassat gener li vaig escriure una carta, acompanyant-li el meu llibre ESA, que suposo ja ho devia rebre.

Com vam quedar que pel març o per l'abril vostè podria resoldre l'assumpte de la col·locació que se'm té promesa en la seva empresa, i el meu cosí senyor Eduard Toda també em va dir que vostè li havia promès que fóra per l'abril, estimaria moltíssim que si tingués un moment per a mi m'escrigués referint-me'n quelcom, [...] perquè així prepararia les meves coses per a venir a viure a Barcelona quan se'm demani, ja que trobant-me casat i amb família [...], disposant de temps precís, podria arreglar-ho tot millor.

Si em necessités per alguna altra entrevista, per acabar de solucionar l'assumpte detallant-lo [...], avisi'm donant-me dia i hora, que compareixeré a Barcelona a trobar-lo allà on me designi. Però hauria d'ésser per a pogueu resoldre-ho de segur.

[...] espero que vostè sempre més me podrà comprendre i apreciar com més me vagi tractant i coneixent.»

---

¹⁸⁸ Fons Joan Estelrich (BC). En el moment de consultar-lo, el fons encara no estava integrat al catàleg, per això agraeixo des d'aquí la intervenció del Dr. Manuel Jorba i Jorba (UAB) perquè se'm facilités l'accés als documents.

4 d'octubre de 1923. «Distingit amic: per *La Veu de Catalunya* m'he enterat que ja s'ha inaugurat el nou local de l'"Editorial Catalana".

Jo he anat recordant molt a vostè i aquella entrevista que vam tenir a Barcelona. Per tot lo que vaig tenir ocasió d'expressar-li en la meua conversa i en les dues cartes que li vaig trametre després, agrairia de la bondat de vostè que s'interessés per a poder solucionar el meu assumpte que va exposar-li el senyor Eduard Toda. Penso que un d'aquests dies vindrà el meu cosí a veure'l a vostè per a parlar-n'hi de nou, si no ha vingut ja. Pot demanar al senyor Toda tots els informes que vulgui de mi, com al senyor Emili Guanyabéns i al senyor Manuel de Montoliu, amics que m'aprecien molt i crec que prou veurien amb goig que arribés a bon terme la meua demanda.»

En l'endemig d'aquesta correspondència amb Estelrich, i persistent en el seu desfici per abandonar la ciutat que tant l'ha decebut, Plàcid Vidal confessa a Josep M. de Sucre, el 4-VIII-1923¹⁸⁹: «Cregueu que tant jo com l'Amèlia estem més cansats d'estar a Reus...! Amb anhel esperem l'hora de poguer venir a viure a Barcelona.»

És el mateix escenari que exposa a Felip Cortiella¹⁹⁰ en la carta enviada des de Reus l'1-XII-1923¹⁹¹:

«És cert lo que en sa bona voluntat d'amic us ha explicat l'Aguadé Miró. Vaig casar-me aquí a Reus i visc en una família que, efectivament, ha resultat la meua família en tot i per tot. Tinc una companya que m'estima molt, intel·ligenta i de grans sentiments^[192], com ho eren el seu pare i el seu germà –Josep Güell i Mercader i Hortensi Güell– i com ho és la seva mare, la nostra mare. Ara, en lo que pertany a la nostra vida a Reus, no ens és gens agradable ni a un ni a altra, cosa que, demés de no poder expansionar-hi els nostres ideals, la població no ens és gaire estimuladora. Particularment, jo hi he sofert molts disgustos i decepcions. Me consideraven molt més quan venia per un dia, de passada, que no pas ara que hi visc... Demés d'això, Barcelona m'atrau molt més que Reus i que totes les poblacions provincianes. I més que poeta de natura, ho sóc de món. No hi puc fer més.

---

¹⁸⁹ Fons Borràs (BC).

¹⁹⁰ Cf. supra, p. 73.

¹⁹¹ Fons Felip Cortiella (BC).

¹⁹² Al final de la silueta que dedica a Miquel Ventura, Plàcid Vidal escriu: «fixo l'esguard en la germana de qui fou Hortensi Güell, la germana que és la meua muller i la tinc al costat mentre la memòria em guia la ploma, i el cor se m'omple d'emoció i els llavis de la meua companya em clouen els ulls.» (Vidal, 1925: 182).

Quan ens veurem ja parlarem d'aquestes coses, i em sembla que em comprendreu, i que em donareu raó.»

Aquesta missiva és la resposta a una carta prèvia de Felip Cortiella i representa la represa del contacte amb aquest escriptor llibertari, amb qui Vidal es relacionava des de 1903 però que, per un seguit de circumstàncies, hi havia perdut el contacte. Cortiella – que desconeixia el domicili particular de Plàcid Vidal a Reus–, seguint el consell de Jaume Aiguader i Miró, li havia fet arribar una carta al Centre de Lectura per tal d'agrair-li la silueta que li havia dedicat, formant part de la nova sèrie d'*Els singulars anecdòtics*, a la revista d'aquesta entitat. El text de la carta de Cortiella és reproduït íntegrament a *El convencionalisme de la vida* (1972: 92-93) i se'n conserva un esborrany –datat a Barcelona, el 28 de novembre de 1923– al Fons Felip Cortiella (BC); el remitent es mostra molt satisfet de l'afecte que Plàcid Vidal li ha demostrat recordant-se d'ell per fer-ne un retrat, i ho aprofita per lamentar-se de la seva crítica situació econòmica i de la seva precària salut; quant als consells que dóna a Vidal perquè no es precipiti a marxar de Reus, revelen que la coneixença entre ambdós no era pas superficial:

«Estimat Plàcid: si no se us presenta una ocasió molt propícia per a tornar a viure a Barcelona, amb falaguera i molt segura situació econòmica, us demano, per greu que ens sàpiga a tots, que vegeu de calmar els vostres anhels per la nostra immortal ciutat, que res ni cap mena de traïdors ni d'exòtics malvats i seculars tirans nostres no podran jamai anul·lar ni sisquera desfigurar els seus veritablers dalers de progrés, cultura i llibertat; i consoleu-vos amb lo bo i bell que també hi ha a Reus i els seus defores, com per tot Catalunya, i fent-nos alguna visita als barcelonins cada any. Per la vostra salut i el bé de la família que vàreu fundar, us ho dic. Guardeu-vos tot el possible de perillous enyoraments. Enteniment, Plàcid, a no perdre el poc o molt amb què actualment vós i els vostres podeu comptar!» (Vidal, 1972: 93)¹⁹³.

---

¹⁹³ Les diferències amb el text de l'esborrany són mínimes; en aquest, el paràgraf comença així: «Si no se us presenta, estimat Plàcid, una ocasió [...]», i acaba: «a no perdre el poc o molt amb què actualment pogueu comptar!». Altres canvis: a la tercera línia, «vegeu de calmar» ha substituït la forma «calmeu»; a la cinquena, el barbarisme «sisquera» ha reemplaçat l'adverbi «tan sols»; i, a la vuitena, «gardeu-vos» ha substituït «cureu-vos». (Fons Felip Cortiella, BC).

El retorn a Barcelona

Finalment, i després de bastants intents infructuosos, la tornada a Barcelona, a principis de 1924, es fa efectiva gràcies al suport d'un nebot, fill de Cosme Vidal, al qual se li acut d'ampliar el negoci d'una fàbrica de sobres per tal que el seu oncle hi pugui treballar:

«El nostre nebot Pompeu, [...] veient que no se'm proporcionava la col·locació, ens havia escrit proposant-nos engrandir una diminuta fàbrica de sobres que en aquella temporada era el treball d'ell i de la seva muller i amb la qual cosa aconseguien guanyar-se la vida. Formaríem companyia amb ells, augmentant convenientment la maquinària i utensilis; [...] i jo també em dedicaria a aquella indústria, que no fóra gens perjudicial a la meva ressentida salut. [...] La nostra mare continuaria a la casa de Reus, acompanyada de la serventa.» (Vidal, 1972: 94-95).

No es pot negar, doncs, l'evidència que, al capdavant, qui l'ha ajudat a trobar un *modus vivendi* ha estat, potser, la persona més humil de totes les que el podien haver ajudat... El capítol XXVII d'*El convencionalisme de la vida* comença amb unes paraules plenes de significat: «No anava a Barcelona a fer de funcionari municipal o de buròcrata, sinó a treballar d'obrer fabricant de sobres. La primavera de l'any 1924 vam establir-nos en una botiga de vora l'Hospital Clínic, en un punt que llavors encara estava gairebé tot despoblat i s'hi anà edificant.» (Vidal, 1972: 95-96).

Així ho testimonia una postal que el memorialista envia a Felip Cortiella, el 28-V-1924¹⁹⁴: «Benvolgut amic Cortiella: torno a estar aposentat a Barcelona. Junt amb un meu nebot, hem establert una fàbrica de sobres i relleus, i com en el principi ens dóna molta ocupació, encara no he pogut passar a veure-us. Estem en el carrer de Casanova, 157.»

Hi ha, a més, una carta de Plàcid Vidal, datada a Barcelona el 17-XI-1924¹⁹⁵, en què, precisament, l'escriptor tracta de la comanda d'uns sobres, alhora que aprofita l'ocasió per parlar del procés d'edició d'un llibre seu, entre altres temes relacionats amb les

---

¹⁹⁴ Fons Felip Cortiella (BC).

¹⁹⁵ Carta conservada al Museu d'Alcover. El full té una capçalera impresa, amb una filigrana que enquadra el text: «TALLERES VIDAL, Casanova 157, Barcelona. Confección de sobres y bolsas, etiquetas en relieve, [...] etc.»

lletres. El destinatari n'és l'«amic Martorell»¹⁹⁶. Els sobres en qüestió requereixen un paper car, motiu pel qual Vidal demana a Martorell que sigui precís i rigorós en els detalls de la comanda. Després, ja es refereix als altres afers: «Penso que ja deveu haver rebut el diari *La Noche*^[197]. Jo ja rebo, també, *Justícia Social*^[198]. Gràcies. Ara em

---

¹⁹⁶ Josep Martorell Òdena (Reus, 1890 - 1983). El *Diccionari Biogràfic de Reusencs* el defineix com a «Escriptor i col·leccionista» i n'explica que «se sentí atret per les lletres i es dedicà a l'ofici d'impressor. [...] En 1916 organitzà un homenatge al poeta modernista d'Alcover, Antoni Isern, i en 1917 en portà a cap un altre de similar al malaurat poeta reusenc Hortensí Güell, del qual tenia un bonic quadre que, portat pel seu reusenquisme, regalà al Museu Municipal. [...] La seva passió era col·leccionar autògrafs de les personalitats mundials més destacades; [...] es decidí a cedir la seva valuosa col·lecció d'autògrafs dels S. XIX i XX al Centre de Lectura.» (Olesti Trilles, 1992: 433).

Amb l'article "Una col·lecció d'autògrafs interessant", en dona notícia Ferran Gay a *Foment* (15-XI-1917): «Vull parlar des d'aquestes planes d'una col·lecció notable d'autògrafs que ha reunit l'amic En Martorell Òdena, [...] un esperit inquiet [...]. Hi ha pensaments per a tots els gustos i per a tots els estómacs. L'amor, les idees, el patriotisme, l'art, estan glosats amb preferències especials. [...] Enriqueixen la col·lecció, a més, les valuoses firmes de l'Ignasi Iglésies, Ambrosi Carrion, Duran i Tortajada, Miquel S. Oliver, Plàcid Vidal, Dolors Monserdà [...]. Amb lo transcrit fins aquí creiem que n'hi haurà prou perquè el llegidor es faci càrrec de la importància que inclou aquesta col·lecció.» (Gay, 1917: 2). Entre els abundants autògrafs que conté, n'hi he localitzat tres de Plàcid Vidal: el que es troba en el que seria el primer àlbum no té data –si bé podem situar-lo entre abril i maig de 1914, tenint en compte que va precedir d'un que signa Jaume Cabré, el 16-IV-1914, i que els que el segueixen ja corresponen al maig de 1914–, i diu:

«Jo tinc record de cosa que ha sigut, / semblant no haver sigut, / perquè m'ha deixat ombra d'estranyesa. / Jo sento en mi quelcom que no ha sigut, / semblant haver sigut, / de tan clar que esplendeix en ma fixesa. // Plàcid Vidal.»

Aquest poema es troba a *L'Anhel Cantaire* (1924) amb el títol "Íntima" –veg. Vidal (1924: 30).

Els altres autògrafs de l'alcoverenc són dos poemes, solts –en unes targetes que Martorell havia fet fer a propòsit i que li devien resultar més còmodes per sol·licitar l'autògraf en qualsevol ocasió, ja que li estalviaven d'haver de carregar tothora amb l'àlbum– i sense datar; es tracta de "Santa Fé" –cf. infra, p. 243– i "A l'Aspiració", que és el primer poema del recull *LAC* –veg. Vidal (1924: 11).

En una carta anterior (21-X-1924) –conservada al Museu d'Alcover–, Plàcid Vidal deia a Martorell Òdena: «Amb l'amic Biosca vam tornar a parlar del vostre projectat llibre d'autògrafs, i diu que té rebuts tots els autògrafs que li heu enviat i que us ha tramès dues postals.»

¹⁹⁷ Foren directores de *La Noche* (Barcelona: 1-XI-1924 – 23-I-1939): Màrius Aguilar (1924-1933), Joaquín Montero (1933-1934), Lluís Almerich (1934-1936) i Jaume Balius (1936). «*La Noche* va sortir de la mà de l'industrial Joan Pich i Pon quan aquest estava deslligat del partit Radical, al qual després tornaria. [...] s'hi publicaven] cròniques de tres corresponents a l'estranger (París, Berlín, Londres), un conte quasi diari i un fulletó de Víctor Balaguer [...]. Els dilluns oferien un diari esportiu com a complement de l'habitual. Els dimecres el dedicaven a reportatges de temes barcelonins. [...] el 1931] va començar a voltar en l'òrbita del Partit Radical, davant la reconciliació del seu propietari amb Lerroux»; veg. *200 anys de premsa diària a Catalunya (1792-1992)* (1995: 378).

¹⁹⁸ Aquest setmanari, *Justícia Social*, té el seu origen a Reus. Ho expliquen M. Dolors Capdevila i Roser Masgrau a *La Justícia Social: òrgan de la Federació Catalana del PSOE, 1910-1916*: «L'Agrupació Socialista de Reus es reanima el maig de 1909 [...]. L'organització de resistència progressa i es constitueix el Centre de Societats Obreres, aplegant 13 entitats, entre elles l'Associació de Dependents de Comerç. A l'entresol de la seva seu social s'hi domicilià l'Agrupació Socialista, i hi va néixer *La Justícia Social*, impulsada pels 13 encoratjats membres de l'Agrupació, el primer número de la qual sortí el 6 de novembre de 1909. [...] El director de la revista fou Josep Recasens i Mercadé [...]. Era redactat en castellà i apareix quinzenalment.» (Capdevila i Masgrau, 1979: 6). Tanmateix, el setmanari a què es refereix Plàcid Vidal ja correspon a la segona època, en què se'n repregué la

diuen que el meu llibre^[199] no sortirà fins al mes entrant; fins que estiguin acabats dos més que n'han de sortir junts. En fi, quan sigui hora, ja el rebreu.» Tot seguit, explica que el «llibre d'En Mas^[200] també va entretenint-se, però em sembla que ara sortirà aviat» i que «ahir vam estar una estona junts amb ell i En Biosca.» Torna a parlar del negoci: «Encara no hem posat la impremta, però ara aviat ho farem», i acaba dedicant un paràgraf a les respectives famílies –la pròpia i la de Martorell–, entre les quals s'entén que hi ha una relació de cordialitat. Després de la signatura i la data, hi ha unes anotacions amb llapis, que semblen fetes a cuita-corrents per Vidal, abans de trametre la missiva: «Junt amb aquesta carta va una mostra. Digueu si us convé el preu. Preciseu bé com han d'ésser els sobres, si s'han de fer.» El negoci és el negoci, i Vidal reprèn, per tant, el motiu primer de la carta.

El fet és que, al cap d'un any d'haver-lo endegat, «no podíem reeixir en el negoci^[201] de la fabricació de sobres i Eduard Toda va aconsellar-nos que establíssim una impremta, canviant la maquinària i adquirint unes quantes caixes de lletra. Ell ens assegurava feina per a dos o tres anys.» (Vidal, 1972: 158). I, efectivament, el senyor d'Escornalbou va complir la seva paraula, tot i que això va suposar una bona càrrega de tensió i cansament per a Plàcid Vidal, que no havia pogut escapar-se de tornar a fer de tipògraf, en detriment de la seva salut i de les seves aspiracions artístiques:

«Eduard Toda feia portar al nostre obrador paquets d'originals i gravats amb destinació a la seva *Bibliografia espanyola d'Itàlia*. [...] Tot allò jo ho havia de compondre, lletra per lletra; i em caldria unificar l'ortografia del text d'aquella obra [...]. Jo, també, ho compaginaria, i, després de tot, s'imposaria el deure de repassar les proves definitives. [...] Jo, que en la meva obligació de cada dia de treball i en evident perjudici de la meua salut, havia hagut de sacrificar anys

---

publicació, després de superar serioses dificultats econòmiques: «Quan a l'any 1923 la Unió Socialista de Catalunya adopti com a òrgan *Justícia Social*, en 2a època, publicat llavors en català, la seva orientació serà ja distinta: deixarà d'ésser una revista feta per obrers i tindrà un to més intel·lectual.» (Capdevila i Masgrau, 1979: 10).

¹⁹⁹ Plàcid Vidal es refereix al llibre de poesia *L'anhel cantaire*, malgrat que al colofó consta que sortí publicat el 25 de setembre de 1924. Hi ha un poema, “Cançons de moda”, dedicat a Josep Martorell Òdena, el destinatari de la carta de què parlem.

²⁰⁰ Segons es pot deduir per la data, es tracta del recull poètic *La corona anyal* (1924), de l'escriptor Francesc Mas i Abril (Villassar de Dalt 1880 – Barcelona 1960), amic de Plàcid Vidal. El *Diccionari de la Literatura Catalana* explica que és «autor d'una poesia senzilla, amable i ingènua, de caràcter popular i costumista.» (DLC, 2008: 606).

²⁰¹ En són bon testimoni les paraules que adreça a Josep M. de Sucre, en una carta datada a Barcelona el 28-III-1925, en què el convida a visitar els Tallers Vidal: «Veureu el nostre taller, que hem de treballar molt per a poder-nos guanyar la vida.» Fons Borràs (BC).

dedicant-me a la feina de corregir, essent un trist home que oficialment encara ni sabia escriure.» (Vidal, 1972: 160).

El 7-VI-1926, Plàcid Vidal diu en una carta a Ferran Canyameres²⁰²:

«Ara estic preparant documents per a escriure aquella obra que us deia. Tinc moltes coses per a posar en ordre cronològic, i hi ha molts fets interessants que dec esmentar, i això em preocupa en gran manera, perquè cada dia m'esclavitzo més el treball material de la nostra impremta, i, després de faltar-me temps per a destinar a la meua obra literària, van decaient les meves forces físiques, que no puc fer esforços de voluntat.»

L'alcoverenc torna a escriure a Canyameres el 21-XII-1926²⁰³, per tractar sobre l'organització d'un homenatge a Martí Alegre, «exemple de talent i noblesa», en el qual participaria²⁰⁴. I aprofita l'ocasió per tornar a parlar a l'amic de la seva situació laboral i literària:

«No estic en relació amb cap publicació. En algunes més aviat hi tinc contraris. Això m'ho han causat el meu generós afany d'apòstol de l'amistat i la meua obstinació d'home de caràcter constant. Ja sabeu que he rebut molts disgustos i decepcions, fins d'intel·lectuals que havien estat amics íntims meus i que no podrien dir de mi altra cosa que bé, principalment Puig i Ferrer.

Fa molt temps que no col·laboro enlloc sinó que hi tingui compromís o que reconegui que se'm vol de bona fe. Gairebé es pot dir que el món literari ja em té fora del seu cercle, prescindint de mi. Després de tot, també em perjudica molt la meua manera de viure actual. Passo tot el sant dia ocupat en el taller de la impremta, i al vespre no vaig mai enlloc, no surto de casa sinó per a complir alguna diligència molt precisa. Si vull escriure m'he de llevar a les sis de la matinada, perquè a les vuit ja he d'ésser en el treball del taller, i després de sopar ja no puc ni agafar un paper per a llegir, per conveniències de la meua salut. Ja veieu quina vida estic portant!

Escriuiu, escriuiu i publiqueu si se us presenta ocasió. Ja sabeu que jo crec en vós intel·lectualment. [...] Jo continuo escrivint aquelles memòries i tinc treball emprès per llarg temps.»

La veritat és que, pel que fa als documents objectius –col·laboracions en la premsa i edició de llibres–, sí que es percep un descens en l'activitat literària de Plàcid Vidal, si

---

²⁰² Fons F. Canyameres (AHT).

²⁰³ Fons F. Canyameres (AHT).

²⁰⁴ Veg. Vidal (1972: 177-180).

més no de caràcter públic, ja que en les cartes i postals que envia als seus amics sol informar-los que no deixa d'escriure. El fet d'haver estat tres anys allunyat del món literari barceloní fou, sens dubte, la principal causa d'aquesta situació adversa, a la qual va contribuir la recelosa recepció de la segona entrega d'*ESA*. Tanmateix, resseguint les seves memòries i els testimonis d'altres autors, anem trobant l'alcoverenc en tertúlies i actes culturals.

L'empresa incorporarà el cognom de l'esposa de Plàcid Vidal: TALLERES VIDAL-GÜELL, com es pot observar en una carta adreçada a Ramon Xuriguera²⁰⁵, el 9 de gener de 1928, on l'escriptor d'Alcover, a més d'agrair-li un esment que aquest fa d'*Els singulars anecdòtics* i comentar-li unes quantes qüestions literàries –cf. infra, p. 487–, explica: «de temps aprofitable no en tinc gaire, degut al molt de treball que tenim en la nostra impremta i, per altra part, al trobar-me delicat de salut.». Amb aquestes dades queda constància que, si més no durant una temporada, la impremta va tirar endavant i, també, que la manca de salut de Plàcid Vidal anava esdevenint crònica.

Tot amb tot, l'escriptor anava a can Sastre, al passeig de Gràcia²⁰⁶: «Cada dimarts, al capvespre, s'hi celebraven lectures, conferències o concerts, i s'hi aplegava un bon nombre de gent coneguda en el nostre món de les arts i de les lletres.» (Vidal, 1972: 192). En un article dedicat a Ramon Sastre, Marçal Subiràs i Pugibet opina que aquestes sessions «decididament no són simples reunions de societat. L'estudi de Sastre fou un lloc d'intercanvi i de trobada, obert a tothom, escriptors, músics i artistes plàstics. [...] un punt de referència que no es pot negligir. No hi ha dubte que Sastre va desenrotllar d'una manera efectiva el paper de catalitzador de relacions interpersonals i de promotor cultural.» (Subiràs, 2007: 111); i, sobre el memorialista d'Alcover, apunta: «Plàcid Vidal, al seu torn, l'ha pintat [a Sastre] mitjançant la descripció de múltiples anècdotes, com un personatge curiós per la cultura, emprenedor i tenaç.» (Subiràs, 2007: 102).

---

²⁰⁵ Ramon Xuriguera i Parramona (Menàrguens, 1901 – Brageirac, 1966). Novel·lista, assagista i traductor; entre el 1926 i el 1928 dirigí la revista *Lleida*. Des del 1931 i fins al seu exili a França, el 1938, residí a Barcelona. Josep Camps i Arbós m'ha facilitat la consulta d'aquesta i de dues cartes més de Plàcid Vidal a Ramon Xuriguera. També estan publicades al seu estudi monogràfic *Ramon Xuriguera (1901-1966): biografia, activitat cultural i literatura* (2007).

²⁰⁶ «En unes habitacions sota terrat. Allí hi havia l'estudi de l'arquitecte Ramon Sastre.» (Vidal, 1972: 192).

Certament, el relat de la primera visita de Vidal al taller de l'arquitecte poeta²⁰⁷ exemplifica una bona entesa entre ambdós:

«M'obrí la porta el mateix patrocinador d'aquelles sessions, i en donar-m'hi a conèixer em va rebre amb una amabilitat que per ella sola ja em feia comprendre aquella ànima. Però, per major intel·ligència i agraïment, m'assabentà que en temporades seves de sojorn a París havia estat company dels meus amics Joan Pérez-Jorba²⁰⁸, Alfons Maseres i Albert Schneeberger, i que junt amb ells col·laborà en publicacions i actes.» (Vidal, 1972: 192).

Vidal descriu amb minuciositat –cosa que no acostuma a fer, quan es refereix als llocs– l'espai on se celebraven aquestes reunions artístiques; possiblement, el caliu que hi trobava i la sensació de deixar a fora els maldecaps contribuïren al fet que en volgués deixar un testimoni ben complet:

«Era un tercer pis o golfa, consistent en un passadís, tres cambres i una sala, tot baix de sostre i arranjat de manera típica que recordava el costum de l'intel·lectualisme vuitcentista. A la sala hi havia una taula llarga, en forma de taulell, amb plànols, revistes i altres papers diversos escampats per damunt. Allà, en un costat de l'estatge, una senyoreta estava revisant llibres que es mostraven disposats dins d'uns armaris i en diferents prestatgeries de les parets. [...] Vam prendre seient, els uns en cadires, els altres en bancs o caixes, de la manera que es pogué, i en situació com si ens trobéssim a casa nostra, en una casa de tots nosaltres en conjunt, congregats en un regne que no hi tenien res a veure la moda ni el convencionalisme. Això ja indicarà que també ens semblava haver-nos reunit fora de l'ambient real i, en sentit vulgar, fins lluny de la veritat.» (Vidal, 1972: 193).

El memorialista ofereix, així mateix, la llista de noms que protagonitzaven les sessions musicals: «el violinista i musicògraf Enric Roig Masriera, el violoncel·lista Joaquim Homs, els pianistes Pere Vallribera i Pau Josep Bartolí, la pianista i cantatriu Anna March d'Estelrich, la cantatriu Pilar Ruff i la mateixa Carme Montoriol [poetessa], que

---

²⁰⁷ Ramon Sastre (Barcelona, 1896 - 1988) signà amb el pseudònim Ramon de Curell la seva obra poètica; veg. Subiràs (1997 i 2007). Sastre també fou l'impulsor de la revista *Joia*; cf. infra, p. 279.

²⁰⁸ Pilar Garcia Sedas, a l'article "Joan Pérez-Jorba: «un modernista convertit en banquer a París»" (2004), diu: «Des del 1895 –any de la seva irrupció en el món de la literatura– fins a l'anada a París, el 1901, Joan Pérez-Jorba manté unes relacions molt estretes amb els personatges clau del modernisme català i amb els seus òrgans d'expressió. Pel que fa a les relacions literàries i personals hem d'establir dos nuclis: la Colla de Reus, d'una banda, i la Colla del Foc Nou barcelonina, de l'altra.» (Garcia, 2004: 97).

també es distingia en recitals de piano. [...] Jo no mancava cap dimarts a can Sastre.» (Vidal, 1972: 195-196). Xavier Benguerel també anava a can Sastre: «Molts dimecres, en aquest conegut taller d'en Ramon Sastre, de set a nou, s'hi celebrava una vetllada musical o literària o mixta. [...] Un cop d'ull als programes donaria idea de la categoria d'aquelles vetllades que, a vegades, arribaven a fer insuficient el taller. Que jo ara recordi, els seus mantenidors més assidus eren Pere Vallribera, Joaquim Homs, [...] Josep Palau, Plàcid Vidal i Joaquim Biosca [...].» (Benguerel, 1971: 173)²⁰⁹.

En una ocasió, Sastre demana a l'escriptor d'Alcover que sigui ell el protagonista de la lectura literària: «—Encara no us hem dedicat cap sessió a vós! [...] Avanceu-nos les primícies de la vostra obra de memòries!» (Vidal, 1972: 211); però Plàcid Vidal defuig llegir aquells textos i en proposa uns altres: «Vaig triar dos capítols de la novel·la *Infinit* i dos contes d'entre els meus originals preparats.» (Vidal, 1972: 211).

I, si més no ocasionalment, Vidal era tingut en consideració com a figura representativa en el món literari: el 16 de maig de 1926 fou invitat pel Centre de Lectura de Reus a «un àpat d'homenatge a Ignasi Iglésias, amb motiu d'haver-li concedit una medalla d'or l'Institut Nacional de Previsió, com a autor d'*Els vells*» (Vidal, 1972: 164), però l'alcoverenc declina el convit i es limita a enviar la seva adhesió a l'acte. També era objecte d'algun acte de reconeixement públic, com el que anota Xavier Padullés (2006), a l'article “Felip Cortiella. Dramaturg anarquista fundador del teatre polític català del segle XX”: «el 17 de març de 1927 l'Agrupació Cultural de la Dansa, a Les Corts, va estrenar *La parella ideal*[²¹⁰]. Celebrant aquesta associació, el 2 octubre d'aquell any es va fer un acte d'homenatge als escriptors Felip Cortiella i Plàcid Vidal i als músics Ramon Bofarull i Alfred Prius.» (Padullés, 2006: 176). Padullés no dona més dades sobre aquest homenatge i Vidal no en parla en cap dels seus llibres de records —com tampoc no anomena enlloc ni Ramon Bofarull ni Alfred Prius. Sí, però, que és possible

---

²⁰⁹ La llarga llista de noms, tant els assidus com els que visitaven de tant en tant can Sastre, és elaborada per Subiràs a partir de les dades que aporten Plàcid Vidal (1972), Xavier Benguerel (1971), i el mateix Ramon Sastre a les seves memòries inèdites —segons Subiràs, conservades a l'arxiu familiar, conformen el llibre *La meua història del 78*, i abasten els anys compresos entre el començament del segle XX i el 1939. Subiràs situa el taller de Sastre al Passeig de Gràcia, número 78, àtic, i també informa que les reunions artístiques s'hi celebraren des de 1926 fins a 1936, amb algun període inactiu; veg. Subiràs (2007).

²¹⁰ El manuscrit d'aquesta peça teatral de Felip Cortiella, no publicada, es conserva a la Biblioteca de Catalunya; veg. Padullés (2006: 176 i 189).

resseguir la relació entre el memorialista i Cortiella, els quals, el 1927, ja feia més de vint anys que es coneixien i que mantenien una certa amistat:

«Pel conducte de Joan Puig i Ferrerter vaig conèixer [el 1903] Felip Cortiella, a qui vam trobar, una tarda de festa, fent una excursió a Vallvidrera acompanyat d'uns obrers d'ideals llibertaris com ell²¹¹. Felip Cortiella, llavors, havia traduït el drama d'Octavi Mirbeau *Les mauvais bergers* i era autor d'algunes obres originals [...]. Treballava de caixista tipògraf²¹² a la casa editorial *L'Avenç*, i en aquell temps el tal operari ja s'havia ensinistrat [...] en els elements de l'idioma català i en les regles de la seva gramàtica [...]. Jo vaig incloure'l en *Els singulars anecdòtics* i tindrè el goig d'haver aconseguit que ell escrigui les seves memòries per a poder llegar a Catalunya l'autobiografia d'un dels seus homes interessants.» (Vidal, 1934: 161-162).

Efectivament, Felip Cortiella va començar a redactar unes memòries²¹³, *La vida que jo he viscut*, vers el 1929²¹⁴; a la “Confidència prèvia al lector”, reconeix que «des de fa alguns anys, i tot sovint aquests darrers temps, companys d'idees i amics meus de diversa relació [...] m'inciten a que escrigui la meua biografia. Els al·ludits companys i amics, i particularment entre els últims En Plàcid Vidal, que mai no em calla amb ell mateix, en voler que em decideixi a realitzar una tal tasca, per a mi per tants conceptes difícil [...]» (Cortiella, 1929: 2). Sens dubte, Vidal procurava que el gènere de la literatura del jo agafés solidesa mitjançant la implicació d'aquelles persones que ell considerava que tenien vivències per explicar.

En el primer volum de les seves memòries, Tomàs Roig i Llop²¹⁵ dona una altra dada sobre els actes a què assistia Plàcid Vidal; en aquest cas es tracta d'un homenatge dedicat al primer:

---

²¹¹ Cf. infra, p. 147.

²¹² Formant part del Fons Felip Cortiella (BC), hi ha unes “Notes biogràfiques, per M. Guitart”, manuscrites, datades a Barcelona el 1917, que corroboren les paraules de Plàcid Vidal: «Se pot ben dir que l'impremta fou la seva escola, la seva universitat. Se va fer notar molt dejorn per un esperit observador i crític, aficionant-se de ben jovenet a lo que representava art seriós [...]; dotat moralment d'un caràcter enèrgic i lluitador i enamorat de sentiments enlairats d'humanitat, sense proposar-s'ho s'encaminava a la lluita contra les injustícies socials.» (Guitart, 1917: 5-6). Felip Cortiella, al final d'aquestes notes biogràfiques, hi afegeix –el gener de 1928– la següent observació: «Corregeixi's bé, en tot cas, si es vol aprofitar i acabar de completar aquesta ja molt incompleta biografia quan fou escrita; la qual, de tota manera, ja tal com està, a més de fidel d'essència i justa d'interpretació en general, crec que fóra, quan menys, singularment interessant, si es publicava, a tot aquell qui la llegís.» (Cortiella, 1928 [dins Guitart, 1917]: 46).

²¹³ Inèdites, manuscrites, es conserven –enquadrades en un volum– al Fons Felip Cortiella (BC).

²¹⁴ La “Confidència prèvia al lector” és datada l'1 d'abril de 1929. Fons Felip Cortiella (BC).

²¹⁵ *Del meu viatge per la vida. Memòries 1902-1931* (1975).

«La publicació de *La noia de bronze* [1927], com s'esdevenia amb motiu d'obres d'altres autors, va donar lloc perquè un grup d'amics i literats integrat per Jordi Codina, Octavi Saltor, Plàcid Vidal, Joaquim Biosca, Joaquim Armisen i Agustí Granada, em dediqués un àpat al barceloní Hotel Ranzini, el dia 26 de gener de 1928, situat al Passeig de Colom; el preu del tiquet era de 12 pessetes.» (Roig i Llop, 1975: 230).

Pel que explica Josep M. Prous i Vila, en un article que el febrer de 1929 dedica a Plàcid Vidal en la seva faceta de memorialista, tenim notícia que portava una «vida d'escriptor solitari, car no se'l veu mai enlloc i escriu només en els lleures que li deixa el seu treball quotidià en una impremta.» (Prous i Vila, 1929: 4)²¹⁶; si més no, aquesta és la percepció que en té l'articulista.

El 1930, Vidal freqüenta «una tertúlia formada per una colla d'amics meus a l'interior del cafè Colom. Van induir-m'hi Octavi Saltor i Tomàs Roig i Llop²¹⁷. [...] Allí s'acostumava a parlar, principalment, de literatura, d'arts i de política, d'aquest tema darrer més que de cap altre.» (Vidal, 1972: 237-238). Poc després, aquesta penya va traslladar-se, com apunta el memorialista, «al pintoresc local de l'Hostal del Sol.» (Vidal, 1972: 260). La trajectòria de la penya, l'explica amb força detalls Rafael Tasis, al volumet *Història d'una penya literària*:

«Quin any i per quines raons la Penya va traslladar-se del Colón al cafè-restaurant del carrer de Mallorca, tocant al passeig de Gràcia, que duu encara el nom d'Hostal del Sol? Potser hi van influir raons polítiques –la cosa devia tenir lloc pels volts del 1931, després de proclamar-se la República– o potser un desig de fer-se independents dels prestigiosos ancians de la Penya presidida pel senyor Matheu, aferrissadament encastellats, per bé que per pocs anys encara, en l'ortografia de les hacs finals i les i gregues. [...] En el trasllat, algun dels assidus

---

²¹⁶ Cf. infra, p. 495.

²¹⁷ Plàcid Vidal coneix aquests dos escriptors l'any 1926, a través de Josep M. Prous i Vila: «Una de les festes d'aquell estiu passades per mi a Reus vingué a trobar-me Josep Maria Prous i Vila per innovar-me que Octavi Saltor i Tomàs Roig i Llop eren allí a la població i desitjaven veure'm. Vam anar a trobar-los a la Plaça de Prim. [...] Aquells col·legues barcelonins, amb llurs demostracions d'afecte i prodigant la paraula expansiva, em feren sentir el desvetllament d'una nova legió. Em parlaren d'altres joves escriptors que em presentarien, i van posar a la meua disposició diversos diaris, periòdics i revistes comarcals en els quals ells col·laboraven amb caràcter de redactors corresponsals.» (Vidal, 1972: 165). Tomàs Roig i Llop va omplir de satisfacció el memorialista quan li digué: «—Vós sou un dels homes que m'han ensenyat d'escriure!» (Vidal, 1972: 165). En el Fons Tomàs Roig i Llop (ANC) es conserven tres postals i una carta de Plàcid Vidal; les postals, totes tres trameses des de Reus, estan datades 16-X-1927, 23-XII-1928 i 10-VIII-1929, respectivament, i el text és força convencional, sense cap dada destacable; pel que fa a la carta, cf. infra, p. 99.

va separar-se de la resta dels companys, però d'altres van afegir-s'hi. [...] Jo vaig incorporar-m'hi l'any 1932.» (Tasis, 1965: 19).

També es Tasis qui, en un article que dedica al poeta J. Gimeno-Navarro²¹⁸, amb motiu del seu traspàs, suggereix que algú s'hauria d'encarregar de fer la història d'aquesta penya, en la qual recorda que hi havia vist, «més o menys regularment» i entre molts altres noms –Joan Oller i Rabassa, Joan Santamaria, Ramon Vinyes, Prudenci Bertrana...–, Plàcid Vidal –veg. Tasis (1955: 74). Les dades que aporta l'assagista i crític literari sobre la tertúlia de l'«Hostal del Sol» esdevenen així mateix prou útils per resseguir la trajectòria de Plàcid Vidal: «Quan jo vaig anar-hi, la penya estava presidida, d'una manera tàcita, per Prudenci Bertrana [...]. Al seu costat, gairebé sempre, seia, encongit i gemebund, Plàcid Vidal.»²¹⁹» (Tasis, 1965: 25-26).

Es conserva una carta²²⁰, del 6 de març de 1932, que els assidus de la tertúlia fan arribar a Prudenci Bertrana en ocasió d'un homenatge que se li dedica; Vidal n'és un dels signants: «Amic Bertrana: En aquest acte de cordialitat i admiració envers la vostra persona i la vostra obra, els primers a solidaritzar-nos-hi amb comprensió i afecte, volem ésser els qui setmanalment ens honorem fent-vos companyia entorn d'una taula amical i que tothora us hem professat una lleial estima. [...]».

---

²¹⁸ «Vaig conèixer-lo, em sembla, pels volts de 1930, a la penya de l'Hostal del Sol. És una penya que, després de molts avatars, encara [1955] existeix i a la qual encara, cada dissabte a la tarda, ens trobem tot de vells amics, units només pel comú denominador de la literatura catalana.» (Tasis, 1955: 74).

²¹⁹ En aquest punt, Tasis, cita unes notes del poeta i dramaturg Jaume Rosquellas (Barcelona, 1897 – 1978) que, per ara, no he pogut localitzar i que reproduïxo, doncs, a partir del llibret de Tasis: «Ja he dit que Plàcid Vidal seia gairebé sempre al costat de Prudenci Bertrana. “Quan no es parlava d'ell o de literatura –escriu Rosquellas a les seves notes– quedava emmurriat i pansit, sense dir res. I, en aixecar-se de la cadira, es queixava amb el to planyívol conegut de tots, al veí que tenia més a prop”. Això va determinar, a proposta d'en Bertrana, una conjura. Cinc minuts abans d'aixecar la Penya, algú –en Bertrana gairebé sempre– es dirigia a Plàcid Vidal, demanant-li què feia o deixava de fer. Aquells cinc minuts deixaven satisfet el pobre Plàcid, i les seves celles contretes i espesses se li suavitzaven un xic.» (Tasis, 1965: 31).

Un article signat per Arnaldo de Vilademany, al diari “Los Sitios” (21-XI-1967), recorda així aquesta penya: «Conocí a Prudencio Bertrana en la única tertulia de escritores que frecuenté. Los jueves nos reuníamos en los sótanos de la cervecería “Heidelberg”, entre otros, Rafael Tassis Marca, Tomás Roig y Llop, Víctor [sic] Saltor, Jaime Termens, Rosquellas Alesan, Placid Vidal, Gimeno Navarro y Doménech Parramón; la presidencia efectiva y tàcita, la ocupaba el autor de *Josafat* y como buen presidente, hablaba muy poco dejando a la juventud que discutiéramos y nos andáramos por las ramas. [...] yo diría que enaquel entonces (1930) el fermento burgués del que todos tenemos un poco o un mucho le aconsejaba que en la vida lo más práctico es ir tirando. // No sé por qué razón casi siempre me sentaba a su lado.» (Vilademany, 1967: 5).

²²⁰ A la UdG: <http://dugifonsespecials.udg.edu/> [en línia: 26-V-2015]. Escrita en un full amb la capçalera de l'Hostal del Sol. No hi puc identificar la signatura de Rafael Tasis.

La primavera de 1932, el dibuixant Daniel Masgoumiery, que també era membre de la penya de l'Hostal del Sol, exposa a les Galeries Laietanes una col·lecció de trenta-tres caricatures dels seus companys de tertúlia: «llur exhibició pública fou molt celebrada. Fins va efectuar-s'hi una sessió literària, en la qual Joan Malagarriga –que era qui ens havia aportat aquell artista a la nostra colla– va voler ésser qui parlés de l'expositor.» (Vidal, 1972: 288). Joaquim Bas Gich va parlar extensament de l'exposició a la revista *La Gralla* (1-V-1932):

«Masgoumiery és concurrent a la penya [... d'aquesta] colla d'artistes que fan tronar i ploure dins l'ambient artístic barceloní. [...] en les reunions enraona poc, però escolta i mira molt, [i] no ha pogut menys d'interessar-li aquest espectacle, tan propici per a ésser exterioritzat d'una manera plàstica, [...] amb quatre trets per cap ha fet una col·lecció de caricatures, cada una d'elles un tractat de psicologia. [...] Si després de l'emoció que aquestes personalitats [Malagarriga, Biosca] us encomanen, voleu saturar-vos d'honesta serenitat, us recomano que passeu per davant la caricatura de Plàcid Vidal, puix que si allò no és placidesa no sé pas què ho serà.» (Bas Gich, 1932: 7).

El record de Tomàs Roig i Llop a propòsit de l'actitud de Vidal en aquesta penya és ple de detalls prou interessants, per significatius –malgrat la possible hiperbolització que puguin haver sofert–:

«acudia a la nostra tertúlia de l'Hostal del Sol sempre amb un plec de quartilles sota el braç, disposat a llegir-les encara que fos contracorrent de les converses i dels fets que aquells dies ens havien impressionat. Mitja hora abans d'aixecar-nos, Vidal posava les quartilles damunt la taula amb tota parsimònia, aconseguia un moment de silenci, amb una mirada circular, sorprenentment imperativa, i començava a llegir seguit, seguit, sense pertorbar-lo la desaparició de cada un dels companys. Ell vingia reblar en el clau de la paciència amb els ulls sobre el paper, i els únics que aconseguia que li fessin d'auditori, fins a la darrera paraula, érem Saltor i jo. Això era una tàctica consigna que mentre va durar la tertúlia mai no vam trencar i que Plàcid Vidal ens ho agraiïa amb una forta estreta de mans.» (Roig i Llop, 1978: 144).

Els anys de feina garantits per Eduard Toda²²¹ s'allargassaren, però arribaren a la seva fi. A principis de 1931, es féu enrere d'una comanda que els havia promès i, explica Vidal,

---

²²¹ Pel que deixa escrit Plàcid Vidal, el cosí polític supervisava l'economia del matrimoni Vidal-Güell, en qualitat d'«assessor de la pubilla dels seus oncles, [i] ens indicava que primerament anéssim a desmoblar aquell xalet de Reus, i aconsellava que fos venut així que fos enllestit el tràmit del registre de la propietat.» (Vidal, 1972: 261).

«va cridar-nos a mi i a la meva muller i ens aconsellà que, morta la nostra mare, nosaltres renunciéssim a la indústria de la impremta. El nostre nebot Pompeu es comprometia a continuar l'obrador pel seu compte [...]. A mi se'm donaria una col·locació en una oficina oficial. Se'm donaria? Calia cercar-la. El nostre cosí em deixava, com abans, amb autoritat de pregar en nom seu els seus amics o coneguts que poguéssim col·locar-me. Em semblava que llavors no em caldrien recomanacions. Teníem erigit batlle de Barcelona Jaume Aiguader i Miró [...]. Jo també em recordava de qui teníem de conseller de Cultura. A Ventura Gassol, en aquella situació, ja li fóra més fàcil poder complaure'm.» (Vidal, 1972: 261).

Malgrat que no ho detalla amb precisió, les visites i precés que va haver de fer Plàcid Vidal suplicant un lloc de treball s'intueixen innombrables; les respostes evasives i les excuses, tant de Ventura Gassol, com de Puig i Ferrer i de Jaume Aiguader i Miró²²² – «al municipi no hi ha diners, i tu tens el principal defecte, que passes de l'edat...!» (Vidal, 1972: 267)– el deixaven astorat, però no el vencien: «Au!, novament a fer-me notar pel Saló de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya» (Vidal, 1972: 267). Però el temps passava i «el meu problema de poder jo ésser estimulat proporcionant-se'm un senzill càrrec per a guanyar-me els mitjans de viure no es resolia.» (Vidal, 1972: 272-273); situació aquesta que agreuja encara més el neguit de Plàcid Vidal, perquè «a les dues tertúlies, de les quals jo formava part, sovint em calia sentir manifestar que diversos subjectes més o menys relacionats amb nosaltres aconseguien ésser col·locats al municipi o a la Generalitat» (Vidal, 1972: 273).

El cas és que, l'agost de 1931, i després d'incomptables visites a coneguts ben situats que tal vegada li haurien pogut facilitar un lloc de treball, Vidal es queixa que «jo encara estava sense col·locació!» (Vidal, 1972: 283).

L'escriptor reconeix que «el resultat del conjunt dels estalvis de la família Güell i Mercader, disminuïts bona part per la manca de negoci en la nostra empresa industrial, podria privar-nos de morir de fam tot esperant-nos la necessitat de viure.» (Vidal, 1972: 261-262).

²²² Aiguader havia nascut a Reus, i Gassol i Puig i Ferrer a la Selva del Camp; tots tres havien aconseguit ocupar càrrecs distingits i de responsabilitat a Barcelona, al contrari que Plàcid Vidal, que encara s'escarrassava per trobar alguna feina estable.

Finalment, el 1932, aconseguí, gràcies a qui era aleshores alcalde de Barcelona, el reusenc Jaume Aiguader i Miró²²³, una feina com a temporer al Cens Electoral. Les peripècies fins que no li arriba a mans el nomenament i fins que no aclareix en quin lloc ha de presentar-se, que Vidal relata fil per randa a *El convencionalisme de la vida*, aboquen a pensar que, efectivament, l'escriptor d'Alcover era una persona poc afortunada en el terreny laboral; així, quan arriba al Palau de Projeccions de Montjuïc, «el director de la secció del Cens Electoral, en rebre'm, se'm mostrà amable, però de manera que em digué que ja feia alguns dies que se m'esperava. Érem a darreries de març de 1932. Quants anys jo havia hagut de passar aspirant a una modesta col·locació en el municipi de Barcelona...?» (Vidal, 1972: 287). Allí coincideix amb Ramon Vinyes²²⁴ i Joan Iborra: «Aviat vam trobar-nos [...] treballant matí i tarda, al Palau de Projeccions, tots tres companys amb el càrrec de funcionari temporer i cobrant seixanta duros el mes.» (Vidal, 1972: 289)²²⁵. I, com que la feina era temporal, va arribar un dia que es va acabar: «L'endemà de l'enterrament de Joaquim Biosca²²⁶ jo tornava a ésser despatxat del meu càrrec del municipi.» (Vidal, 1972: 294). Les peripècies laborals de Plàcid Vidal depenien, en gran manera, de Jaume Aiguader i Miró; gràcies a ell, segons relata el memorialista, «vaig entrar, per tercera vegada, com a empleat temporer a la secció del Cens Electoral. [...] en una oficina instal·lada en un pis del carrer de Duran i

---

²²³ A les “referències biogràfiques” que Jaume Agudé i Miró envia a Carles Rahola –en una carta, suposadament del 1930; veg. Aragó i Clara (1998: 231)–, perquè aquest redacti la seva biografia a l'*Enciclopèdia Espasa*, hi ha un paràgraf on diu: «A Barcelona, vaig fer coneixença amb varis literats i artistes, entre els quals es comptaven en Puig i Ferrer i en Plàcid Vidal, amb els qui des d'aleshores m'ha lligat una amistat fraternal.» (Aragó i Clara, 1998: 232), i una crida remet a la p. 234: «Plàcid Vidal i Rosich (Alcover 1881 – Barcelona 1938), poeta i novel·lista.»

²²⁴ A la seva tesi doctoral, Jordi Lladó i Vilaseca explica que «[Jaume] Aiguader fou valedor de Vinyes quan ingressà a la conselleria d'estadística de l'ajuntament barceloní, però també pesà que hi treballés prèviament el seu germà Joan Vinyes.» (Lladó i Vilaseca, 2002: 372). També aporta el testimoni de Plàcid Vidal a *ECV* i de familiars de Ramon Vinyes; veg. Lladó i Vilaseca (2002: 372, n. 1779).

²²⁵ Però quan feia encara no mig any que treballava al Cens, Plàcid Vidal va patir un bon ensurt: «A finals d'agost d'aquell any 1932, acabava la tasca de renovar el Cens i el Padró, i el nostre director general, en lliurar-nos el tiquet per anar a cobrar la mesada, ens comunicà que l'Ajuntament despatxava tots els empleats temporers.» (Vidal, 1972: 290). Finalment, al cap d'uns dies de prec i d'incerteses, Vidal explica que «em va plaure poder assabentar als meus contertulians que ja se m'havia tornat a emprar.» (Vidal, 1972: 291).

²²⁶ Joaquim Biosca i Vila va morir el 28-IX-1932. Octavi Saltor li va dedicar, a *La Gralla*, l'article “L'amistat de Joaquim Biosca” (1-I-1933), en què feia al·lusió a l'escriptor alcoverenc: «Plàcid Vidal [...], eternitzador abnegat i objectiu d'aquella dècada esmentada per López-Picó i dels anys que la precediren en el trànsit del segle i dels que l'han seguida en la que en podríem anomenar superació del noucentisme, ens podria parlar d'aquest sentiment d'amistat de Biosca com d'una companyia fraternal, tan generosa amb tots, que a voltes els esbarzers dels camins la ferien i n'arrabassaven els flocs més subtils, sense que l'amic traduís exteriorment –tan extraordinàriament sensible com era– la seva decepció o la seva sofrència.» (Saltor, 1933: 89).

Bas. Treballàvem sols al matí i jo cobrava cinquanta duros el mes. Se'm destinà el càrrec de revisor de fitxes.» (Vidal, 1972: 298).

El 1933, Plàcid Vidal freqüentava l'Ateneu Barcelonès²²⁷, la tertúlia de can Vilaró i, pel que explica, mantenia contactes amb intel·lectuals²²⁸ que el tenien en bona consideració: «Calia celebrar el centenari de la Renaixença catalana. Josep Maria López-Picó va venir a cercar-me a can Vilaró per a dir-me: –Necessito un fragment de la vostra obra de memòries^[229], el que vós vulgueu donar-me» (Vidal, 1972: 302). El memorialista deixa constància, tot seguit, de la bona sintonia i, sobretot, del respecte, que hi havia entre ell i el director de *La Revista*; cosa que corrobora amb aquesta anècdota: «Vaig anar a l'Ateneu Barcelonès amb Jaume Térmens i allí trobarem Agustí Esclasans, el qual vingué a posar-se davant nostre saludant el company. –Josep Maria López-Picó està

---

²²⁷ «[Julià Gual] va preguntar-me si jo era soci de l'Ateneu Barcelonès. No havia pas d'enganyar-lo, però em sembla que el se sorprengué de la meva resposta negativa.» (Vidal, 1972: 148).

Efectivament, sembla que Vidal mai no va ser soci de l'Ateneu Barcelonès, segons la recerca efectuada per Marta Bilbeny, de la Biblioteca d'aquesta entitat: «Hem consultat el nom de Plàcid Vidal (1881-1938) en els diferents *Llibres de registre de socis* de l'Ateneu Barcelonès i no consta com a membre associat (referències: Arxiu [AB/AS4, AB/AS15-17]). Així també us fem saber que no s'esmenta el seu nom en els llibres sobre la història de l'Ateneu: *L'Ateneu i Barcelona: [un] segle i [mig] d'acció cultural* / director de l'obra: Jordi Casassas (2006). [...] Casassas i Ymbert, Jordi. *L'Ateneu Barcelonès: dels seus orígens als nostres dies*. (1986) [...] i Sans Orenga, M. *Breu història de l'Ateneu Barcelonès: amb tot allò que fa referència al Premi Crexells* (1987).» (correu electrònic 17-II-2016). Agraïxo a l'AB tota la informació i l'ajuda rebudes en el decurs de la meva investigació.

Així doncs, i tenint en compte el que explica a les seves memòries, Vidal sempre devia anar a l'Ateneu en qualitat de convidat d'algun soci, com, per exemple, de Diego Ruiz; veg. Vidal (1925: 111-112).

²²⁸ Ramon Vinyes és un d'aquests intel·lectuals, segons consta a la tesi doctoral de Jordi Lladó i Vilaseca, en què també esmenta Bertrana, Carrion, Maseras, Plàcid Vidal, Agustí Bartra, Ramon Bech, Jaume Terrades –i Caterina Albert, que hi anava esporàdicament– entre els tertulians de Can Vilaró; veg. Lladó i Vilaseca (2002: 215).

A les seves memòries, Tomàs Roig i Llop aporta molts detalls sobre aquesta tertúlia: «Una altra de les penyes més apassionades i actives de la Barcelona dels anys vint als trenta, va ser la de Ramon Vilaró, apòstol del catalanisme de bona fe, comerciant honest i home veritablement bondadós. Es reunien a la rebotiga del seu establiment d'obsequis, ventalls, porcellanes, etcètera, al carrer de Fernando (durant la República, Fivaller), cada dissabte feiner, de sis a nou del vespre. Hi assistien d'una manera habitual els comediògrafs Ramon Vinyes, Ambrosi Carrion, Lluís Capdevila i Enric Lluelles; [...] Octavi Saltor, Plàcid Vidal, Melcior Font [...]» (Roig i Llop, 1975: 240).

I Sempronio [Andreu-Avel·lí Artís] escriu, en un article dedicat a “Vinyes, el sabio catalán”, *Avui* (15-VIII-1997): «Vinyes tingué la dissort de no pertànyer a la penya dels exquisits, que emmurallada a l'Ateneu, feia i desfeia en la literatura catalana. Ell i els seus amics –Bertrana, Plàcid Vidal, Ambròs Carrion, Bertran i Pijoan, Roig i Llop, etc.– solien reunir-se a la botiga d'una tenda de paraigües i ventalls del carrer Ferran, que els penyistes de l'Ateneu, despectivament i humorista, batejaren *penya del paraigüero* al·ludint a l'amo del negoci, el senyor Vilaró. Que era un sant baró ensems que un provat patriota.» (Sempronio, 1997: 16-17).

A les seves memòries, J. M. Francés –cf. infra, p. 116– es refereix així a alguns dels membres destacats de l'Ateneu Barcelonès: «[la Biblioteca Catalana] nos permite familiarizarnos con los poetas de peso fuerte López-Picó y Alejandro Plana, magnates literarios del Ateneo, con Bofill y Matas (Guerau de Liost) que comienza a ganar su generalato.» (Francés, 1962: 360).

²²⁹ Pel que fa als fragments que Plàcid Vidal portà a López-Picó perquè els publicués a *La Revista*, cf. infra, p. 284.

molt content de vós, va dir-me quan haguérem fet coneixença personal per intervenció de Jaume Térmens.» (1972: 302-303). D'aquest mateix any és un dibuix a la cera realitzat pel seu nebot, Ignasi Vidal, amb motiu de l'onomàstica de l'escriptor –5 d'octubre–, en el qual el presenta assegut, fumant una pipa amb aire distès, i envoltat d'unes quantes persones; l'acompanya amb la dedicatòria «Al meu oncle Plàcid, [...] remembrant aquells dies dels “Quatre Gats” que reviu en la seva obra, que frisem per veure-la prompte publicada.»²³⁰. També, segons informa *La Vanguardia* (22-X-1933), Plàcid Vidal fa una conferència sobre la Renaixença catalana al Casal dels Lluïsos de Gràcia –concretament, el 30 d'octubre–, dins els actes commemoratius del centenari d'aquest moviment cultural.

A les pàgines inèdites –fins al 1984- de les seves memòries, Vidal fa referència a una altra tertúlia, que s'aglutinava al voltant dels seus nebots, fills de l'Aladern, i en la qual sembla que ell també prenia part, si més no de tant en tant: «[El 1934], la colla dels joves artistes que es reunien a l'obrador dels meus nebots havia anat creixent en nombre i en interès. S'hi havia donat lliçons, conferències i lectures diverses. Joan Pardellans hi donà a conèixer una inspirada col·lecció de siluetes personals en vers, i ens corprengué presentant-nos el retrat intel·lectual de la majoria d'escriptors catalans solvents.» (Vidal, 1984: 11). També explica que, aquella primavera, els seus amics i col·legues li organitzen, a tall d'homenatge per la publicació de *L'assaig de la vida*, un vermut al restaurant del parc de la Ciutadella²³¹; el memorialista esmenta tots els qui hi fan parlaments²³² –d'alguns dels quals ofereix una síntesi, i, d'altres, com és el cas del de Francesc Curet, els reproduïx íntegrament–, i, en referir-se al de Puig i Ferrer, diu, amb un cert to de disgust: «El meu antic company selvatà va dirigir-se als oients, tant per a elogiar-me a mi com per a reivindicar-se a si mateix. [...] Opinà que *L'assaig de la vida* era la millor obra meva, la de veritable valor. [...] Però afegí que [a] la producció meva que celebràvem, tot i comptant-la amb tals qualitats, no podíem assegurar-li la

---

²³⁰ Llegat M. Eugènia Vidal, CEA.

²³¹ *La Publicitat* (16-V-1934) se'n fa ressò en una nota: «“Vermut Plàcid Vidal”.- Diumenge tingué lloc al Restaurant del Parc el vermut de companyonia que els amics i admiradors de l'escriptor Plàcid Vidal li van fer ofrena per a celebrar l'èxit del seu llibre *L'assaig de la vida*. Van parlar del llibre i de l'autor, en la dita festa, els senyors Puig i Ferrer, Alfons Maseres, Joan Estelrich, Joan Oller i Rabassa, Josep M. de Sucre, Maria del Carme Nicolau, Francesc Curet i Joan Malagarriga; i els joves Terrades i Josep M. Rigol, en nom de la joventut.» (Anònim, 1934: 2).

²³² Veg. Vidal (1984: 14-18).

posteritat, perquè el referit privilegi no estàvem designats a profetitzar-lo nosaltres en judici d'obres nostres.» (Vidal, 1984:15).

És, segurament, a principis de 1934 que Vidal escriu a Ferran Canyameres aquestes ratlles²³³, subsegüents a la informació sobre el procés en què es troben les galerades de LAV²³⁴; l'escriptor es lamenta, un cop més, de la manca de temps per escriure, de les males condicions laborals i de la manca de suport dels companys que el podrien ajudar: «A la tarda, de tres a vuit hores del vespre, treballa, actualment, en l'oficina del negociat Central (Casa de la Ciutat), i encara de temporer, completament oblidat dels amics governants i de la majoria que frisen per a governar.»

Per la carta que escriu a Ramon Xuriguera, el 28-V-1934²³⁵, tenim constància que encara treballa al Cens Electoral, els matins: « Jo guardo molts bells records de vós, de la revista *Lleida* i de cartes, i desitjaria tenir alguna entrevista amb vós, per a refermar més la nostra coneixença personal. Podeu telefonar-me al Cens Electoral, els matins, o escriure'm al meu domicili, Casanova 157, pral. 3a, avisant-me per a trobar-nos una tarda i tindriem una conversa sobre moltes coses.» També, en la carta que adreça a Joan Estelrich, el 20-XI-1934²³⁶, li recorda: «Sempre que m'hàgiu de comunicar alguna cosa telefoneu-me o envieu-me comanda a l'oficina del Cens Electoral, els matins.» I, així mateix, interpel·la Jaume Aiguader i Miró²³⁷:

«Per allà a l'oficina corre la nova que ara serem adaptats tots els empleats temporers. Ja fa uns dos anys i mig que jo ho sóc. Darrera meu van entrar dos individus de la meva edat, i fins un que ja passa dels seixanta anys, i al cap de poc temps ja van ésser adaptats [... i] de dos mesos ençà se'ls ha augmentat el sou. A nosaltres, l'ajuntament, si vol, encara ens pot tirar al carrer. I només cobrem cinquanta-set duros escapçats. Jo no guanyo res més que cinquanta-set duros menys cinquanta-cinc cèntims. I amb poca cosa més hem de mantenir-nos. Què podem fer nosaltres?...» (Vidal, 1984: 23)

---

²³³ Barcelona [1934]. Fons F. Canyameres (AHT).

²³⁴ Cf. infra, p. 504.

²³⁵ Cf. supra, p. 85.

²³⁶ Fons Estelrich (BC).

²³⁷ En una carta que Vidal reproduïx de memòria, perquè «no em vaig reservar còpia de l'original» (Vidal, 1984: 24), al final d'*ECV* (pàgines inèdites); tenint en compte que la hi adreça després de l'homenatge per la publicació de *LAV*, havia de ser redactada a mitjan 1934.

Les dades dels quatre últims anys de la vida de Plàcid Vidal són més difícils de resseguir, perquè el seu darrer llibre de memòries –tenint en compte les pàgines que van restar inèdites fins al 1984– acaba a mitjan 1934. Tanmateix, he pogut localitzar algunes referències sobre l'escriptor en aquest període i, sobretot, unes quantes cartes a Ferran Canyameres –i dues d'aquest a Plàcid Vidal–, una a Tomàs Roig i Llop, i una altra a Pere Calders –que, ateses les circumstàncies, tenen un interès rellevant.

Intentant establir un fil cronològic, cal esmentar en primer lloc la carta que escriu a Canyameres el 16-VI-1934²³⁸, la qual enllaça amb les darreres pàgines de les memòries publicades el 1984, concretament amb la referència a «una exposició general de les pintures i els dibuixos d'Hortensi Güell» (Vidal, 1984: 23), que Josep Iglésies havia proposat de celebrar al Centre de Lectura de Reus. Vidal s'havia compromès a demanar, als particulars que en tinguessin –Jaume Aiguader i Miró n'era un–, les obres d'aquest artista perquè formessin part de la mostra –veg. Vidal (1984: 23-25). L'escriptor explica a Canyameres que «demà anirem a Reus, a inaugurar l'exposició de l'Hortensi. Vaig escriure a Puig per si volia venir i no m'ha contestat res.» També es lamenta que trigaran a veure's –perquè Canyameres emprèn aviat un viatge pels Balcans– i que quan es retrobin «serà solament per cinc minuts»; i acaba: «¿és que val la pena que jo em preocupi escrivint? Els nostres temps només estan per a la política i els polítics, i jo sóc un pobre comparsa de la comèdia encara que de vegades hagi tingut virtut de fer reunir alguns amics al voltant meu, notant la meva acció. Demà anirem a celebrar Hortensi Güell.»

La correspondència conservada entre l'alcoverenc i el terrassenc es reprèn el 30-XII-1934²³⁹. És una missiva llarga, en què, entre altres temes, aquest li reitera l'amistat, tot excusant-se que, a causa de la vida que porta, sense parar de viatjar, no tingui tot el temps que voldria per dedicar-li; tal vegada en compensació per no visitar-lo amb freqüència, es desfà en elogis envers el tarannà i l'obra de l'amic:

«Potser la gran diferència dels nostres caràcters influí en l'afiançament de la nostra amistat. El contrast entre la meua manera d'ésser i la vostra ha fet que des del dia que ens vam conèixer no pogués passar-me de la vostra companyia, interessant-me per vós més que com per un germà. Germà espiritual meu heu

---

²³⁸ Barcelona; còpia mecanoscrita de l'original. Fons F. Canyameres (AHT).

²³⁹ Terrasa; mecanoscrit. Fons F. Canyameres (AHT).

estat d'ençà que vaig arribar de la meva primera estada a París, tot i ésser vós un somiador i jo un home aferrat als gaudis terrenals sense deixar de comprendre, però, que en el fons sóc un sentimental [...].

La ingratitud i l'oblit és la moneda amb la qual avui dia es correspon a una amistat entranyable, a una camaraderia en les lletres [...]. Vós teniu una idea de l'amistat que avui ja no s'estila i que sols els que us estimen de veritat poden compartir amb tot el seu abast, amb totes les seves exigències. És com un culte al qual us enorgulliu de lliurar-vos, i us indigna que hi hagi qui ho considera com un qualsevol compliment de convivència entre els homes.

Per això en les vostres darreres obres heu consagrat capítols als amics que no obliden, tot i que ells semblen oblidar-vos, i no hi ha dubte que el vostre recordatori en forma de llibre ha remogut els sentiments dels que, malgrat separacions temporals, no han deixat d'estimar-vos, ensems que han molestat als que, en passar per la vostra vida no s'han sentit agraïts de l'afecte que vós, amb una espontaneïtat exemplar, mística, els havíeu brindat. I en parlar vós d'aquests amb certa amertume [²⁴⁰], esdeveniu més digne que ells, i feu la vostra obra més consistent [...].

En parlar de l'obra *L'assaig de la vida*, superació d'*Els singulars anecdòtics* –ja que aquesta podríem considerar-la com un esquema de l'anteriorment esmentada–, és necessari no comparar-la perquè si aquella és l'obra de l'artista, del poeta, del romàntic, *L'assaig de la vida* és, abans que tot, l'obra de l'home que no ha deixat d'ésser artista, ni poeta, ni romàntic, però que per damunt de tot se sent home.

[...] en el vostre darrer llibre hi he copsat paisatges d'una intensa emoció, d'una aclaparadora franquesa, d'una punyent sagacitat i d'una pena infinita. Potser sí que algunes pàgines resulten fluïxes a causa de topar amb gent de relativa importància, però això no vol dir que llevi transcendència a l'obra que serà un bon llegat pels homes que vindran. [...] Hi ha moments, ho confesso, que em feu pena i fins i tot hauria volgut que no haguéssiu escrit certes coses doloroses, però reaccio de seguida i em dic que, de no haver-ho fet així, no trobaria el llibre tan fort, tan digne de sinceritat^[241].

Quanta vida escampada en aquelles pàgines! Quanta bona fe en els vostres actes i quanta incomprensió en els camins que heu trepitjat. L'home que llegeix el vostre llibre –fins i tot el que no us coneix– i no us comprèn, no us estima, no es

---

²⁴⁰ Subratllat a l'original. «L'amertume est un mélange de colère, de révolte et de tristesse à l'égard de souffrances qu'on a vécues comme étant injustes. On garde de ces expériences un goût amer parce qu'il nous semble que les responsables de la situation (en général on impute la responsabilité à d'autres que soi) auraient pu éviter de nous imposer ces souffrances.» <http://www.redpsy.com/guide/amertume.html> [en línia: 31-VIII-2015].

²⁴¹ En el penúltim paràgraf de l'article que Canyameres publica a *Meridià*, utilitza pràcticament les mateixes expressions; cf. infra, p. 170.

fa càrrec dels vostres sentiments, no s'identifica amb el vostre esperit, és un estult. Amb *L'assaig de la vida* us heu reincorporat a les avançades de les lletres catalanes i perpetuarà el vostre nom i la vostra obra tota. Llibres com aquest no s'estilaven a Catalunya, i molt menys que atresorin tanta noblesa en la narració dels fets. Serà un llibre perdurable, que es buscarà, que marcarà una època i que, temps a venir, llegiran amb més deteniment els mateixos que ara el silencien.

[...] Gràcies per les ratlles que m'hi dediqueu i estic orgullós de veure'm considerat en elles com un bon amic. [...] en aquest llibre que es llegeix i es llegirà sempre amb fruïció, curiositat i afecte.»

La resposta de Plàcid Vidal no es fa esperar (Barcelona, 3-I-1935)²⁴²; el memorialista s'hi mostra insatisfet, amoïnàt i decebut:

«[...] Avui m'he llevat pensant en vós i m'he posat a continuar el segon llibre de *L'assaig de la vida* comentant una carta que em vau trametre a Reus quan jo vivia en aquella població²⁴³. M'agradarà que quan ens vegem ens posem d'acord sobre alguns assumptes vostres que penso tractar en aquesta crònica.

Continuo escrivint *L'assaig de la vida*, sí, però solament ho faig perquè aquesta crònica autobiogràfica és per a mi una preocupació que em distreu d'altres preocupacions. Si no fos així, cregueu que ja ho hauria engegat tot al diable. L'obra ha tingut èxit de crítica, no es pot negar; però el món, la societat, no s'ha fet càrrec de l'estat en què es troba l'autor, que encara ha d'ésser un pobre home, sense altra ajuda que la seva família i amb un trist sou de jornal del municipi, jornal que cada dia pot ésser acomiadat. [...] Per a distreure'm d'aquestes preocupacions m'emprenc la gran preocupació de portar a terme el segon llibre d'una crònica autobiogràfica, completament històrica. En la meua joventut –en l'època d'*Els singulars anecdòtics*– tenia ajudant-me la meua mare i el meu germà. Ara, escrivint *L'assaig de la vida*, tinc al meu costat la meua muller i la meua filla. Encara m'he de considerar com a provisional en la societat i ella ara més que mai em ve tenint esclau, com a presidiari que sofreix una condemna moral. No tindrè altre recurs que haver de venjar-me fent més irònic i cruent el segon llibre de *L'assaig de la vida*.»

La carta que Vidal escriu a Tomàs Roig i Llop²⁴⁴, datada a Barcelona el 9-V-1935; és una prova fefaent que encara treballava al cens i que el seu estat de salut era ben delicat, però també permet tenir notícia sobre l'activitat literària que està duent a terme

²⁴² Aquesta és l'única carta de Plàcid Vidal adreçada a Ferran Canyameres de la qual es conserva l'original manuscrit, a més de la còpia mecanografiada. Fons F. Canyameres (AHT).

²⁴³ A *ECV*, Vidal reproduïx, i comenta, dues cartes que li va enviar Canyameres a Reus –veg. Vidal (1972: 37-38 i 81-82)–; és difícil precisar a quina en concret es refereix en aquest paràgraf.

²⁴⁴ Fons Tomàs Roig i Llop (ANC).

aleshores i de la sensació de desemparança que l'aclapara; demés, cal subratllar que Vidal s'expressa –com és costum en ell– amb afabilitat i correcció i que s'estén valorant l'obra del destinatari, especialment les *Siluetes epigramàtiques*, de les quals destaca l'interès testimonial:

«Estimat amic Tomàs Roig i Llop: dispenseu que el dia que vau venir a l'oficina del Cens Electoral jo no us atengués com mereixíeu, perquè –com ja vau veure– no em trobava gaire bé de salut. Sovint se me n'anava el pensament i no podia sostenir conversa seguida.

Em vaig descuidar de felicitar-vos per haver-vos estat concedit el premi Narcís Oller dels Jocs Florals de Barcelona. Us felicito, ara, per això i pel vostre llibre *Ronda d'històries*, que ja he llegit. M'ha agradat pels contes i per llur forma poètica en to entre irònic i sentimental, que és aquesta la manera amb què sempre heu anat distingint-vos. No obstant, encara em sembla que la part més remarcada d'entre tota la vostra producció en general, l'obra que brilla amb més personalitat, és aquella col·lecció de figures que la gràcia del vostre temperament té presentades en conjunt de *Siluetes epigramàtiques*. Aquell llibre, a més a més d'obra literària –d'obres literàries en si se'n fan moltes–, és un viu document històric de la intel·lectualitat catalana d'una època, amb nombrosos homes i detalls, agafats des del punt de vista d'un caràcter particular que sap jugar amb les valors personals d'interès general. Les vostres *Siluetes epigramàtiques* avui encara resulten un llibre únic, en gènere, en tota la nostra literatura, i sempre seran una obra interessant i de consulta. Per això m'ha agradat retreure-ho ara que heu publicat una altra obra, també ben estimable.

Tractant de mi, us diré que vaig escrivint el segon llibre de *L'assaig de la vida*. Hi tinc una feïnada enorme i compto amb molt pocs al·licients. Si aquesta obra hagués d'ésser una novel·la –per més que existeixi el Premi Creixells– jo hauria renunciat a continuar-la. Però, com que em convé fer història –d'aquella història que em dóna dret a deixar un record de la meva lluita i de la dels meus companys– no manco cap dia a la missió que em vaig emprendre. La societat m'abandona, em té al marge de tot, i la meva missió d'història col·lectiva –que en si ja és complicada–, trobant-me jo amb tantes privacions i dificultats, resulta un pes superior a les meves forces. Però no desistiré, sinó que m'esclafi!

Records a la vostra família de part de tots nosaltres. Records, també, a Octavi Saltor. Us abraça el vostre amic de sempre, Plàcid Vidal.»

El que expressa l'escriptor en el tercer paràgraf, ho remarca August Rafanell: «l'ancià Plàcid Vidal no vivia del favor, ni tan sols del reconeixement de ningú. [...] Vivia més del passat que del present.» (Rafanell, 2006: 1179); aquesta observació de Rafanell és

feta com un comentari a l'entrevista de Mercè Rodoreda²⁴⁵ al memorialista, poc després d'haver publicat *L'assaig de la vida*:

«La jove escriptora Mercè Rodoreda publica a *Clarisme* una entrevista amb Plàcid Vidal, el germà d'Aladern que acabava de desvelar algunes interioritats del primer occitanisme en unes atapeïdes memòries titulades *L'assaig de la vida*. [...] Vidal no havia oblidat el desdeny que els felibres havien dispensat a les empreses del seu germà²⁴⁶. [...] ¿També li havia afectat, a Vidal, el clima de contracció catalana de 1934²⁴⁷? Segur.» (Rafanell, 2006: 1179).

A través de *La Vanguardia* (17-VIII-1935), tenim notícia que l'escriptor ha participat en els actes culturals de la festa major de Badalona: «En el acto de apertura [...] han ocupado sitios preferentes [...] el dibujante señor Opisso y los literatos señores José María de Sucre y Plácido Vidal.» (A., 1935: 7). També, gràcies a un article de Miquel Saperas a *La Vanguardia Española*, titulat “La peña del Oasis” (15-IV-1967), sabem que, almenys l'any 1936, Plàcid Vidal n'era tertulià²⁴⁸: «La peña del Oasis nació a comienzos de nuestra guerra civil, la tarde de un sábado, en un amplio café de ese nombre, en la calle Canuda, cerca del Ateneo [...]. Fue siempre animada y animosa por los distintos y, a menudo, enconados pareceres que la festoneaban; la acusada timidez agresiva de Plácido Vidal [...].» (Saperas, 1967: 13). I Jordi Lladó i Vilaseca consigna que, el maig del mateix any, el memorialista va signar un diploma-dedicatòria “al company Ramon Vinyes”, amb motiu d'haver-li estat concedit el Premi Fastenrath – veg. Lladó i Vilaseca (2002: 393).

Després, una nota al *Full oficial del dilluns de Barcelona* (20-IX-1937)²⁴⁹, que informa de l'homenatge pòstum a l'escriptor llibertari Felip Cortiella –mort el 31 de juliol de

---

²⁴⁵ Mercè Rodoreda: “Parlant amb Plàcid Vidal”, *Clarisme*, núm. 32 (26-V-1934).

²⁴⁶ Cf. infra, p. 240.

²⁴⁷ El 30 d'abril de 1934 la signatura de Pompeu Fabra encapçala un manifest contrari al corrent que defensa la filiació occitana de la llengua catalana; veg. Rafanell (2006: 1140-1164). Robert Lafont opina al respecte que «la ruptura amb l'occitanisme que van decidir els intel·lectuals catalans l'any 1934 és filla precisament d'un ressorgiment del mite de la Gran Occitània. [...] És en plena eufòria panoccitanista que peta la tronadissa del manifest del 30 d'abril [... que] era una condemna de tota la il·lusió occitana, firmada pels més grans noms de la intel·lectualitat catalana, Fabra el primer de tots.» (Lafont, 2006: 1443 i 1446). Veg. també, i sobretot, *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, de Xavier Lamuela i Josep Murgades (1984: 283-289), on hi ha reproduïdes les dues versions del manifest.

²⁴⁸ Albert Manent i Rafael Tasis aporten, respectivament, més dades sobre les característiques i les activitats d'aquesta penya; veg. Manent (1990: 31-33) i Tasis (1938: 473-478).

²⁴⁹ La mateixa nota es troba a *La Vanguardia* (23-IX-1937).

1937– aporta, de retruc, una nova dada sobre l'alcoverenc –el qual, si més no, encara participa en algun acte cultural–: «[...] l'Agrupació Anarquista Els d'Ahir i Els d'Avui ha organitzat una escollida sessió necrològica per al vinent diumenge, dia 26 de setembre, a les cinc de la tarda, al seu estatge social, Corts Catalanes, nº 610, pral. // L'ordre d'aquesta sessió serà el següent: “Felip Cortiella tal com jo l’he conegut i tractat”, pel literat Plàcid Vidal. [...]» (Anònim, 1937: 2).

El 25-III-1938²⁵⁰, Vidal escriu a Ferran Canyameres: «Vaig rebre la vostra carta. [...] Podeu passar a veure'm a l'Arxiu històric sempre que jo hi sigui?», i li explica que «ara hauré de quedar-me uns quants dies a casa nostra. Vaig caure i vaig donar un cop de cama, i fins que estigui guarit no podré anar a treballar. Compto que n'hi haurà per sis o set dies. [...] Desitjo molt veure-us i parlar-vos.»

Des de Terrassa (29-IV-1938)²⁵¹, Canyameres contesta:

«Faig vots per tal que la present ja us trobi amb la cama guarida, i que tots estigueu bé. No us he vingut a veure perquè els mitjans de locomoció m'ho han impedit. Per a venir a Barcelona cal fer tres hores de cua a Terrassa i, per a tornar, cinc a la capital.

¿Heu mirat de recuperar aquella pintura atribuïda a Goya? A veure si ho aconsegiu. Em sembla que us la faria vendre bé. En cas que estiguin disposats a tornar-vos-la satisfent el que us en van donar, aviseu-me i us enviaré els diners.

Sobretot no us en veneu res més. Si en teniu necessitat, aviseu-me. Ja sabeu com us estimo i que podeu disposar de mi. Per què serveixen, sinó, els bons amics? Si en passeu alguna i no m'ho dieu, consideraré que encara no em teniu prou confiança.»

Els segon i el tercer paràgraf posen en evidència que l'economia de la família Vidal-Güell es va agreujar a causa del conflicte bèl·lic i sembla que intentaven pal·liar-ho amb

---

El 27-IX-1937, el *Full oficial del dilluns de Barcelona* explica que la sessió resultà «interessantíssima i alligadora» i que la dissertació de Plàcid Vidal «meresqué unànimes mostres d'aprovació i palesà una vegada més l'estima en què tenia Felip Cortiella, alhora que demostrà els excel·lents dots literaris del culte novel·lista i escriptor.» (Anònim, 1937: 4).

²⁵⁰ Còpia mecanoscrita. Fons F. Canyameres (AHT).

²⁵¹ Còpia mecanoscrita. Fons F. Canyameres (AHT).

la venda d'alguns quadres²⁵². Si més no, la resposta de Plàcid Vidal (3-V-1938)²⁵³ a l'amic terrassenc deixa pocs dubtes al respecte:

«No estaria bé que féssim tornar aquell quadre a qui ens el va comprar –un amic dels nostres nebots–, perquè prou favor ens va fer. [...] sabent els diners que necessitàvem, va donar-nos quatre-centes pessetes. [...]

Tenim el retrat d'Hortensi Güell pintat per Joaquim Mir, signat. El seu mateix autor desitja quedar-se'l, però primerament vol veure'l, perquè no recorda prou bé com és. [...]

Després també tenim un retrat d'Hortensi fet per Claudi Castelucho, de pintura [...], molt ben traçat. [...]

La nostra situació, certament, no és gaire favorable en aquesta actualitat anormal, en què tot s'ha encarit tant i tot és tan difícil d'adquirir. Ens veiem obligats a vendre'ns aquestes obres per tal de poder ajudar-nos, esperant a veure si la situació s'arregla. Jo no cobro res més sinó el petit sou del meu treball; i la meva dona, de moment, no pot cobrar el rèdit d'una humil quantitat que té a la banca, el record d'allò que li deixaren els seus pares. [... Mentrestant,] avanço la meva obra. Compteu si en tinc de voluntat!...»

I ho corrobora aquesta altra, també a Canyameres, escrita l'1-VII-1938²⁵⁴:

---

²⁵² Deu anys abans (20-XII-1928), Vidal havia dit també per carta a Canyameres: «[...] Si veniu [a casa, a Barcelona], podreu veure una bonica col·lecció d'obres del malaguanyat Hortensi Güell, dibuixos i pintures, i triareu per a vós la que més us agradi. Després, veureu altres coses també molt interessants.» Fons F. Canyameres (AHT).

A *ECV*, fa esment, en diverses ocasions, dels quadres procedents d'Hortensi Güell –hi havia pintures i dibuixos i, també, retrats que altres pintors li havien fet–, que el matrimoni conservava d'ençà de la mort de la mare d'Amèlia, i d'alguns dels quals el memorialista s'aniria desprenent en diverses circumstàncies: «La nostra vella mare, a la fi i de bon grat, va cedir-nos la clau d'un armari en el qual tenia reservats alguns records d'Hortensi i que ella sempre havia guardat tancats. Allí vam trobar una vella col·lecció de dibuixos i pintures del seu fill i un bon nombre de retrats d'ell fets pels seus companys i germans en aspiracions. D'entre aquells retrats n'hi havia dos amb la signatura de Pau Ruiz-Picasso. Portaven la data de 1895 i eren fets a Madrid.» (Vidal, 1972: 213). «Vaig agafar una col·lecció de petites teles pintades per Hortensi, que havíem trobat entre altres records [...]. També havíem trobat, a la nostra casa de Reus, dos dibuixos més de Pau Ruiz Picasso: l'un era un tercer retrat d'Hortensi i l'altre una figura fantàstica d'infant.» (Vidal, 1972: 255-256). «Vaig posar-li una col·lecció de dibuixos d'Hortensi Güell damunt de la taula [...]. Jaume [Aiguader] feia exclamacions d'elogi, i trià per a ell uns quants d'aquells treballs. Tots, en general, li agradaven. [...] I s'erigien amb heroisme els dos retrats que allà hi havia dibuixats per Pau Ruiz Picasso i que el meu vell company també admirava bategant: –Un que té en Biosca, un que n'hi ha per a tu i un que em quedarà per a mi –vaig fer.» (Vidal, 1972: 269). «Joan Estelrich [...] sabia que jo posseïa una petita aquarel·la de Marià Fortuny (una figura de pagès de la ribera de l'Ebre català) i dos dibuixos de Pau Ruiz Picasso (aquell tercer retrat d'Hortensi Güell i un caprici escadusser, amb una caricatura de noi [...]). El meu disposador va demanar-me que li portés aquells tres quadres com a producte dels diners que jo necessitava [per poder publicar *LAV*].» (Vidal, 1972: 311); així doncs, «vaig haver de donar aquell retrat [d'Hortensi Güell fet per Pau Ruiz Picasso], la caricatura escadussera i l'aquarel·la de Marià Fortuny.» (Vidal, 1972: 317).

Hi ha alguna dada més sobre aquests dibuixos i pintures a *LAV*; veg. Vidal (1934: 106-107).

²⁵³ Còpia mecanoscrita. Fons F. Canyameres (AHT).

«Vam haver de vendre de pressa aquell retrat de l'Hortensi a en Mir, el seu autor. La necessitat no ens permeté esperar. Ara també ens desprendríem d'algunes altres pintures si ens les comprassin, tot a preu raonable. Aquests dies tenim la nena malalta. Jo, dies enrera, vaig caure, al carrer, i van haver de portar-me a un dispensari sense sentits. He caigut diverses vegades. No obstant, vaig seguint anant al treball, i també continuo avançant la crònica biogràfica. Ja devíeu llegir la nota que se'm va dedicar, abans d'ahir a *La Publicitat*[²⁵⁵]. Molt bonica, molt!

Ja no tenim aquella família de refugiats. Celebraria que vosaltres estéssiu bons. Desitjo que torneu a passar a veure'ns. He de fer-vos unes consultes, referent a l'obra que estic escrivint. Ja sabeu que he de parlar-hi de vós, recordant moltes coses.»

Finalment, la carta a Pere Calders –datada a Barcelona el 30-VII-1938, i que ocupa una quartilla per ambdues cares– constitueix un dels últims documents²⁵⁶ escrits per Plàcid Vidal. Aquest agraeix a Calders que l'hagi obsequiat amb el seu llibre *Unitats de xoc* i, també, la «tan valuosa dedicatòria que m'hi heu destinat»²⁵⁷. Després d'un seguit d'elogis i de reflexions sobre l'oportuna publicació d'aquest volum, tenint en compte l'escenari en guerra, el memorialista parla de l'obra que està acabant²⁵⁸ i apunta: «Disposo de poc temps per a escriure i, a més, estic perjudicat de salut.»

---

²⁵⁴ Còpia mecanoscrita. Fons F. Canyameres (AHT).

²⁵⁵ Vidal es refereix a l'article que li dedica F. S. Forner (29-VI-1938); cf. infra, p. 537.

²⁵⁶ Per ara, és el més proper a la seva mort que he localitzat; es troba en el "Fons personal de Pere Calders", dipositat a la Biblioteca d'Humanitats de la UAB: <http://www.bib.uab.cat/human/fonspersonals/calders/publiques/> [en línia: 26-III-2015]. L'inventari del fons fou realitzat per Magda Alemany (Departament de Filologia Catalana) i per personal de la Biblioteca d'Humanitats (abril 2010). Concretament, la carta forma part de l'àlbum personal que Calders va començar durant el període bèl·lic: «conté a més de retalls de premsa algunes cartes personals ("Tísner", Rubió i Balaguer, Feliu Elies, Plàcid Vidal, Oller i Rabassa, etc.), és una altra de les joies del fons.» (2010: 9). Plàcid Vidal va trametre la carta a Vicenç Caldés i Arús, tot demanant-li que la fes arribar al seu fill, Pere –com explicita la postdata que hi ha després de la signatura. Vidal no esmenta Pere Calders en cap dels seus llibres, però sí que es refereix en dues ocasions al seu progenitor; una, a *L'assaig de la vida*: «Vingueren, també, a casa nostra Pere Bohigues i Tarragó i Vicenç Calders i Arús, els quals, llavors [1905-1906], publicaven o havien publicat el periòdic *Talia*.» (Vidal, 1934: 229); i, l'altra, a *El convencionalisme de la vida* –aquí, es troba en la carta que Joan Sallarès envia al memorialista i que aquest reproduïx gairebé íntegrament–: «sóc [Joan Sallarès] bon amic d'En Vicenç Calders i Arús, que va viure a casa seva [d'En Calderer Morales] prop d'un any, a Barcelona» (Vidal, 1972: 83).

²⁵⁷ No l'he localitzat aquest llibre entre els llegats per M. Eugènia Vidal (CEA).

²⁵⁸ Cf. infra, p. 538.

Quant al tema laboral, les següents dades²⁵⁹ confirmen que Plàcid Vidal va estar treballant a l'AHCB des del 23-VII-1937 i fins a la seva mort –tot i que uns dies abans havia sol·licitat un permís per malaltia–; també indiquen que abans havia estat empleat a l'IME –Cens Electoral–:

«1.- 23 de juliol de 1937. Ofici de la Conselleria de Governació de l'Ajuntament de Barcelona comunicant al director de l'Arxiu Històric que l'escrivent **Plàcid Vidal i Rosich** adscrit a l'Institut Municipal d'Estadística passa a prestar els seus serveis a l'AHCB, d'acord amb el decret del 23 de juliol de 1937.

2.- 28 de juliol de 1937. Ofici del Director de l'Arxiu Històric comunicant al Cap del Negociat de Personal que P.V.R. s'ha incorporat a l'Arxiu Històric, d'acord amb el decret del 23 de juliol de 1937.

3.- 2 de novembre de 1938. Ofici de la Conselleria de Governació dirigit al director de l'Arxiu Històric sobre el permís per malaltia de P.V.R.

4.- 10 de novembre de 1938, ofici del director de l'Arxiu Històric dirigit al Cap de la Secció de Cultura i al Cap del Negociat Central-Personal comunicant el traspàs de P.V.R. el dia 8 de novembre.»

Un (auto)marginat? O com el veien els altres

Amb totes les vicissituds i peripècies, afegides al caràcter i a la fisiologia, es va anar configurant el personatge. Les descripcions sobre Plàcid Vidal coincideixen en una sèrie de dades: la seva bondat, el seu aspecte taciturn i un cert decaïment anímic, la veu nasal i, en conjunt, un físic que –si fem cas de la majoria de les fotografies i dels dibuixos que se'n conserven– no el feia especialment atractiu: baix, esprimatxat... A aquests trets s'afegia un sentiment exacerbant d'estar, intel·lectualment, poc considerat –o fins i tot, de ser rebutjat. Ara bé, hi ha un retrat fotogràfic de l'escriptor alcoverenc –amb una dedicatòria a Josep M. de Sucre, datada a Barcelona, el 8 de juny de 1919²⁶⁰–, d'una

---

²⁵⁹ Agraeixo aquesta informació a Maria Inma Nuño Rodríguez –Àrea de Programes Públics de l'AHCB– i a M. Carme Martínez Rodríguez –Cap d'Àrea de Fons i Col·leccions de l'AHCB–: «A l'arxiu d'oficina de la nostra dependència disposem de quatre oficis amb les dates i resums següents: [...]» (correu electrònic: 18-I-2016).

²⁶⁰ Fons Borràs (BC).

mica menys de mig cos, fins sota el pit, on apareix mirant a la càmera amb posat seriós, però no sorrut, que contradiu aquestes apreciacions que el desmereixen: Plàcid Vidal no té la fesomia lletja, i va ben afaitat, amb el cabell negre allisat enrere, tot deixant al descobert un front ample que presagia una progressiva calvície; les celles espesses i corbades, fosques, emmarquen uns ulls melangiosos; té el nas recte, les orelles discretes, i la boca petita, amb els llavis ben dibuixats. Sota l'americana, l'armilla; i una corbata amb un petit estampat envolta el coll de la camisa, de puntes rodones, emmidonat. Sens dubte, Plàcid Vidal volia causar bona impressió.

Fotografia amb dedicatòria a Josep M. de Sucre (Fons Borràs, BC).

Però sembla que els trets morals esmentats i el posat de poca vitalitat s'anaren aguditzant a mesura que es ratificava en els seus ideals modernistes –que els seus coetanis, fins i tot els que havien estat “companys d’Ideal”, ja consideraven obsolets–, cosa que el situava encara més al marge de les tendències noucentistes hegemòniques i, en conjunt, de qualsevol possibilitat d’ocupar un lloc rellevant en els cenacles literaris en els quals, uns anys enrere, havia gaudit d’un cert predicament. En aquestes circumstàncies, hi ha qui el considera un ressentit; uns altres, un envejós; hi ha qui opina que la marginació de què fou objecte l’alimentà encara més ell amb la seva actitud i el seu posat... Però del que no hi ha dubte és que aquests retrets envers la seva persona començaren, o es feren evidents –o més notoris–, a partir del 1920, just després de la publicació d’*Els singulars anecdòtics*. I, encara amb més força, quan l’escriptor

manifesta, il·lusionat, la seva intenció de fer-ne una segona edició, ampliada. És com si s'hagués produït un desfasament: els mateixos amics i coneguts que van rebre bé el primer volum de siluetes, ara més aviat demostren que la reiteració en el tema els fa nosa. Potser el problema subjacent és que Plàcid Vidal insisteix en la sinceritat del que escriu i els seus interlocutors s'ho creuen i no ho accepten, en comptes de plantejar-se que, aquesta sinceritat, pot ser que l'esgrimeixi Vidal com a *captatio benevolentiae*, sense cap altre rerefons. Però Vidal, en apel·lar a aquesta suposada veracitat, se situa, d'alguna manera, en una situació compromesa: ni que ell sigui conscient que la utilitza com a element retòric, és, possiblement, la insistència amb què la remarca allò que el posa contra les cordes²⁶¹.

En definitiva, la qüestió és: Plàcid Vidal estava realment marginat o era ell que s'automarginava? Potser una cosa portava l'altra, perquè l'escriptor, cada vegada més, s'anava recloent en un cercle tancat, com una mena de refugi que, alhora, li era advers, perquè esdevenia infranquejable per a molta gent –i ell també volia, necessitava, que li fessin cas, que li demostrassin afecte. Cal suposar que els atacs nerviosos de què parla en diverses pàgines de les seves memòries²⁶² podrien haver influït en aquest retraïment; sense gosar fer cap asseveració rotunda, és possible que fossin una de les causes d'aquesta actitud²⁶³. Aquesta situació hauria afavorit així mateix un caràcter

---

²⁶¹ Dari Escandell, a l'article «La paraula com a eina de reinstauració d'una imatge pública: Joan Puig i Ferrer, escriptor difamat» (2007), subratlla que «s'ha de tenir en compte que l'autor [Puig i Ferrer], adequant-se al seu ideal, intenta d'emfasitzar l'element de la sinceritat en aquest intent per deslliurar-se dels retrets que li havia manifestat l'elit literària d'aleshores.» (Escandell, 2007: 510). Així, i tenint en compte la formació comuna d'ambdós escriptors sota el guiatge de Josep Aladern, es reforça la hipòtesi que, també en Plàcid Vidal, l'apel·lada sinceritat era, sobretot, un recurs literari; hipòtesi que es pot reforçar amb els estudis sobre aquesta qüestió realitzats per René Wellek i per Philippe Lejeune:

A la *Historia de la crítica moderna* (1972-1973), René Wellek opina que, «de tomarse en serio la norma de sinceridad, la crítica habría de desplazarse desde la obra al examen de la vida y psicología del autor.» (Wellek, 1973: 159-160, II), i, referint-se a Tolstoi i a Wordsworth, diu: «el denominador común a los dos autores es la filiación roussoniana, el odio a las ciudades civilizadas, la fe en la espontaneidad y sinceridad del sentimiento, el interés por el influjo de las literatura en el hombre en cuanto instrumento de armonía y espíritu de amor. A nuestro juicio, no cabe soslayar las muchas dificultades que plantea este criterio basado en la sinceridad, con su imposible deslinde entre arte y persuasión afectiva o propaganda ideológica.» (Wellek, 1973: 163, II). En un altre capítol, exclama: «¿Como si la sinceridad, las creencias y convicciones de un autor fuesen garantías de excelencia artística y “lo peor” no pudiera estar “pletórico de apasionada intensidad”!» (Wellek, 1972: 125-126, III).

I Philippe Lejeune, a l'assaig “Autobiografía i història literària” (1984), destaca «la passió per la sinceritat que domina el final del segle XIX i s'estén fins als anys 1930.» (Lejeune, 1984: 20).

²⁶² Cf. supra, p. 68.

²⁶³ Segons Canyameres, els atacs serien causa de l'aïllament, no conseqüència –veg. Canyameres (1977: 23)–, cosa que l'aproximació a un informe diagnòstic del Dr. A. Labad confirma. Veg. Annex V, p. 687-688.

hipocondríac, com es percep en la constant preocupació de Vidal per la seva salut, cosa que expressa tant en la correspondència²⁶⁴ com en molts dels textos literaris²⁶⁵.

Tal vegada, les respostes ens les donaria un repàs a la seva trajectòria com a individu en relació amb els altres, des de la infantesa. Hem vist que ja de ben jovenet va voler abandonar el col·legi en favor d'un aprenentatge a casa, amb l'ajut de les lectures i les converses amb familiars i amics. Aquesta opció no deixa de ser una manera de marginació, més encara: d'automarginació; Plàcid defuig les companyies dels nois de la seva edat, que més aviat el tracten amb poca deferència. Tampoc no perdem de vista que gaudia amb la companyia de la tia Antònia²⁶⁶, una dona ja gran, amb la qual es devia sentir protegit, alhora que li devia servir d'excusa, quan li convenia, per eludir els jocs amb els nois del poble.

En els seus records, l'escriptor anota, amb desimboltura, els comentaris que li feien alguns amics i coneguts, en relació al seu aspecte i a la seva fesomia; uns comentaris que no solien ser ni de bon tros tan afalagadors com els elogis –també anotats– que rebia pels seus escrits. Un bon exemple n'és el que reproduïx d'Ignasi Bo i Singla, el qual, segons adverteix Plàcid Vidal, «sempre volia actuar de decidit i ironista, i tant en la paraula com en els fets solament resultava un deseixit.» (Vidal, 1934: 93); així doncs, «en trobar-me a mi a Barcelona, [Bo i Singla] digué: –Aladern, abans, jo, encara no podia formar opinió sobre el teu germà, perquè llavors ell era noi. Ara que ja és fadrí, amb aquest posat així tímid, ¿saps qui sembla? El “Lázaro”^[267] d'aquell drama *La*

---

²⁶⁴ Valguin com a exemple les cartes que remet a J. M. de Sucre (22-XI-1917), a R. Xuriguera (9-I-1928) i a T. Roig i Llop (9-V-1935); cf. supra, p. 58, 85 i 99, respectivament.

²⁶⁵ A més de parlar-ne als llibres de memòries, Vidal reflecteix la seva condició malatissa en poemes i en relats breus, mitjançant el jo líric i el narrador; en són exemple: “Somni febrós”, *Lo Somatent* (17-IX-1899); “De las notas d'un malalt”, *Lo Somatent* (19-XI-1899); i “El convalescent”, *Revista del Centre de Lectura* (abril 1921).

²⁶⁶ Cf. supra, p. 23.

²⁶⁷ El Lázaro a qui es refereix Bo i Singla és un personatge, estudiant de seminarista, de l'obra en castellà *La Dolores*, del dramaturg i periodista Josep Feliu i Codina (1892). N'hi ha una versió lírica del 1895. Curiosament, Jordi Castellanos, a la ponència «L'escriptor modernista i l'esfera del sagrat» (2007), considera que «al capdavall, el Modernisme estarà ple de pobres Llätzers com els que trobem en aquells inefables llibres de memòries que va escriure un d'ells: Plàcid Vidal. Em refereixo a *Els singulars anecdòtics*, *L'assaig de la vida* i *El convencionalisme de la vida*» (Castellanos, 2007: 132). L'ús de l'adjectiu “inefables” per qualificar l'obra memorialística de Vidal esdevé d'interpretació ambigüa, ja que, tenint en compte l'etimologia del mot –veg. Coromines (1984: 850, IV)–, Castellanos tant pot haver-lo emprat per insinuar que aquests llibres són indescriptibles –per rars? per peculiars?– o, com a eufemisme, per no dir clarament que, segons el seu criteri, no valen res.

El *Diccionari català-valencià-balear* dóna tres accepcions per al mot “Llàtzer”: «**1.** Nom propi d'home [...]. **2.** Un pobre Llàtzer: un infeliç, un pobre home (Barc.). **3.** [...] fet un Llàtzer: en estat molt lamentable, sobretot ple de

Dolores.» (Vidal, 1934: 93). El mateix Vidal, el 1906, ja es preocupava de deixar constància del «nostre caràcter previngut, que en aquest ambient de falsa il·lustració y vanitat a voltes ens fa desconfiar de tot.» (Vidal, 1906: 4).

Quant als elogis referits, en són testimoni una nota –reproduïda a *LAV*– que Francesc Cubells i Florentí²⁶⁸ escriu al diari reusenc *Las Circunstancias* (20-X-1911)²⁶⁹ –arran de l’aparició de la revista *Panteisme*–, amb unes afalagadores valoracions de l’escriptor d’Alcover: «Plácido Vidal [...] es el mismo de siempre: un hombre puro, vehemente, carne y alma de poeta, que tiene la poesía por finalidad, que escribe bellas abstracciones aun mientras sufre y que vive en una ansia constante de proyectar, de crear, de hacer letras.» (Vidal, 1934: 298), i l’article que publica Francesc Rosell al periòdic vallenc *Patria* (10-I-1914):

«En Plàcid Vidal es tot un caràcter, una voluntat. No és el poeta de llargues melenes i capell d’amples ales i corbata de gran llaçada, no fuma amb pipa, ni guarneix la seva pose amb trajos a la *dernier*, i que com un *dandy* llueixi la seva elegància per les senyorials vies de la ciutat augusta. No, En Plàcid Vidal, no ho és de la pasta d’aquets artistes extravagants i que tan justament un eminent frenòpata català els qualifica d’anòmals; és l’home que viu concentrat en la seva carrera artística, que estudia contínuament i observa amb pacienta atenció les accions dels homes, grandeses o hipocresies humanes, les alegries i tristors del

---

ferides o contusions.» (Alcover-Moll, 1980: 910, VI); la segona és la que més s’adiu amb la semblança que estableix Bo i Singla i amb l’observació de Castellanos. El *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* coincideix en el concepte «home infeliç, o ple de parracs o de nafres [...]». “Pobre *Llàtzer*, exp<ressió> met<afòrica>: pobre, miserable [...]» (Coromines, 1985: 95, V). I també el *DIEC*: «[...] **2 pobre Llàtzer** Infeliç, pobre home.» (2007: 1023). Sebastià Farnés, a la *Paremiologia catalana comparada*, recull la frase feta «Estar fet un Sant Llàtzer» (Farnés, 1996: 424).

Els versicles de l’*Evangelí segons Lluc* referits a Llàtzer diuen: «**19** Hi havia un home ric que portava vestits de porpra i de lli i celebrava cada dia festes esplèndides. **20** Un pobre que es deia Llàtzer s’estava ajagut vora el seu portal amb to el cos nafrat, **21** esperant de satisfer la fam amb les engrunes que queien de la taula del ric; fins i tot venien els gossos a llepar-li les nafres. **22** El pobre va morir, i els àngels el portaren al costat d’Abraham. El ric també morí i el van sepultar. **23** Arribat al reialme de la mort, enmig de turments, alçà els ulls i veié de lluny Abraham, amb llàtzer al seu costat. **24** Llavors va exclamar: “Abraham, pare meu, tingues pietat de mi i envia Llàtzer que mulli amb aigua la punta del seu dit i em refresqui la llengua, perquè sofreixo terriblement enmig d’aquestes flames.” **25** Abraham li respongué: “Fill, recorda’t que en vida et van tocar béns de tota mena, mentre que Llàtzer només va rebre mals. Ara, doncs, ell troba aquí consol i tu, en canvi, sofriments. **26** A més, entre nosaltres i vosaltres hi ha oberta una fossa tan immensa que ningú, per més que vulgui, no pot travessar d’aquí on som cap a vosaltres, ni d’on sou vosaltres cap aquí”.» (*Nou testament grec-llatí-català*, 1995: 214-215).

²⁶⁸ Francesc Cubells Florentí (Reus, 1881 – Tarragona, 1958), escriptor. «El seu ideal era viure de la ploma, però no volent deixar les terres del Camp i no volent endinsar-se en els laberints del periodisme barceloní, no va poder portar la vida per ell desitjada en la qual ben segur que hauria esdevingut periodista de primera fila, cosa que no aconseguí a Reus per manca de protector. [...] assumí la direcció de *Las Circunstancias*.» (Olesti Trilles, 1991: 208-209, I).

²⁶⁹ Cf. infra, p. 262.

pròxim, el dolor humà. les grans lluites que commouen la societat moderna i tot lo que és realitat, que tot plegat és vida.» (Rosell, 1914: 1).

Encomiàstiques són les paraules que li dediquen²⁷⁰ arran de l'èxit obtingut amb la publicació d'*ESA* (1920); per exemple, un jove Fuster Valldeperes escriu al diari *Foment* (1-VIII-1920): «Avui, dia de gloria, tot un estol d'admiradors vostres, de la meua ciutat amada, acudeix a Alcover, el vostre bressol daurat, a saludar-vos. Ell us porta tot l'encís de la seva admiració i de la seva amor. [...] Sou el seu dolç i bondadós guaiador, i, eternament, l'adolescència de totes les generacions, us tindrà per Mestre.» (Fuster Valldeperes, 1920: 3).

Plàcid Vidal sol reflexionar sobre el tracte que rep de la gent amb qui estableix una relació: considera que una bona part dels qui l'han volgut conèixer, després no compleixen amb els propòsits inicials –de dur a terme plegats algun projecte artístic, o, simplement, de conversar amb regularitat– i, fins i tot, hi ha qui se'n distancia, amb excuses o sense. És, per exemple, el que succeeix amb Lluís Capdevila, el qual manifesta a Francesc Recasens el desig que li presenti l'escriptor d'Alcover –i a qui fins i tot arriba a demanar permís per traduir una novel·la seva–; després de la segona trobada, l'actitud de Capdevila donava a entendre a Vidal que s'escapolia de parlar amb ell:

«[Lluís Capdevila] em va prometre que continuaria visitant-me per assabentar-me de tota cosa pertanyent a l'assumpte de la traducció de la meua novel·la²⁷¹. [...] Anava transcorrent temps i jo, directament, no [en] sabia res més. [...] “Es devia enganyar llegint-me a mi i després tractant-me”, pensava jo. Amb tot i escriure procurant revelar-me tal com sento, i amb tot i parlar demostrant-me personalment tal com sóc, hi ha molta gent que, en el meu pas pel món, a mi m'ha pres per altre.» (Vidal, 1934: 320).

Amb aquestes paraules, Vidal manifesta, amb un evident disgust, que, malgrat la intenció de mostrar-se en la seva obra tal com és en la realitat, la gent se'n sol fer una idea equivocada quan el llegeix, com si les expectatives que desperta el literat no s'acabessin de complir amb el tracte personal. Tanmateix, el tracte amb Lluís Capdevila va continuar, però qui en marcava les pautes era aquest i no Vidal, en el sentit que les

---

²⁷⁰ Cf. infra, p. 452-459.

²⁷¹ Es refereix a *Les promeses amigues*; veg. Vidal (1934: 317-319).

trobades puntuals que desitjava Vidal no tenien èxit i sí, en canvi, les espontànies, pròpies tant de Capdevila com de molts altres bohemis del moment. Per això, el tarannà de Plàcid Vidal, complidor i metòdic, xocava amb la improvisació i la imprecisió amb què actuaven la majoria dels seus col·legues i coneguts.

La carta que l'alcoverenc envia al seu amic Josep M. de Sucre el Nadal de 1917²⁷² il·lustra a bastament aquests neguits que experimenta amb la majoria de persones, uns neguits que li fan témer per la seva vida: una mort abans d'hora, abans que pugui demostrar, al desagraït i poc amable món de les lletres, el que realment val com a escriptor; per això demana al seu amic que, si es dóna el cas, sigui ell l'encarregat de situar-lo al lloc que considera que li pertoca:

«[...] Vosaltres prou sabeu l'estat de pena en què em trobo en aquesta meva actual situació, en què amb tants amics i coneguts com tinc, pocs, molt pocs s'interessen per mi i em conhorten tan bonament com vosaltres, quan s'ha donat el cas de que molts que abans sempre els tenia al meu costat oferint-se'm, avui que em veuen sense col·locació, malalt i en la misèria, m'han deixat amb els meus apesaraments, i si els vaig a reclamar me fan el sord i fins s'allunyen de mi. [...] Cregueu, mos estimats companys, que si no fos pel conhort de vosaltres i de tres o quatre confraternitzants més, potser ja fóra mort. No és que mai pensi en suïcidar-me, perquè m'espanta fins la idea i la repugnància que deixa darrera la seva obra el poeta que se suïcida, i, a més, me sabia molt de greu haver de morir sense poguer acabar de mostrar tot lo que porto en mi, tot lo que encara puc treure a llum del meu esperit escrivint, encara que actualment sigui tan poc comprès per aquesta gent tan superficial i sols protectora per als que cultiven aquest art inferior que es diu Teatre, que s'ha de valdre de tants recursos ridículs i renyits amb el ver ideal del sentiment humà, que converteixen tota la nostra literatura i la vida en un conjunt de ficcions.

[...] jo en el meu fons no sóc pessimista, sinó que em queixo de tant que sento el bé que podria haver, de tant que em nega [? la paraula no és prou llegible] l'adversitat en la meva situació, tenint tan poca ajuda per part de molts que podrien fer quelcom per mi, d'alguns que venien al meu costat quan veia [sic] que jo anava defensant-me el jornal.

[...] Els uns s'excusen que jo desconexo la comptabilitat, els altres del meu caràcter... I jo sofreixo, sofreixo, perquè sóc un ésser en extrem sensitiu, i perquè tinc una vella mare bona, que s'ha sacrificat molt per mi i que temo veure-la morir de pena... de la meva pena.

---

²⁷² Se sobreentén que Vidal l'escriu el mateix 25 de desembre; tampoc no hi anota el lloc. A la carta es dirigeix a Sucre i a la seva esposa, Eulàlia Cuyàs.

[...] Sols temo que la fatalitat pugui tant en mi que se m'extraviï el poder mental entre aquesta lluita fatídica que vinc sostenint... Per tot lo que pogués esdevenir de mal, mon estimat amic Josep Maria de Sucre, vós fóreu un dels qui podríeu respondre més clar i dignament explicant al món qui he estat jo; ¿veritat?

[...] Com menys amics se tenen, més s'estimen; i encara amb més raó quan aquests són tan bons com vosaltres.»

Ni a Barcelona ni a Reus trobava Vidal l'acollida que cercava. Quan porta mig any de residència a la capital del Baix Camp, pel fet d'haver-se casat amb Amèlia Güell, Plàcid Vidal confessa²⁷³ a Josep M. de Sucre que «aquí a Reus, a casa, visc molt bé, però en la ciutat molt a disgust, per monòtona, insípida i xafardera. M'hi relaciono poc.» Pel que es desprèn d'aquest comentari, les expectatives de reforçar els lligams amb els col·legues reusencs, un cop Vidal s'hagués instal·lat a la seva nova llar, es van diluir ben aviat. El febrer de 1922²⁷⁴, la situació no havia millorat, ans al contrari: «Encara que vagi al Centre, que hi sigui, que escrigui en la revista, poc m'hi relaciono»; cal remarcar que la frase «m'hi relaciono» en substitueix una de ratllada, però tanmateix intel·ligible: «se relacionen ells amb mi», que evidenciaria de manera més feaent el buit que li demostraven aquells que li havien promès amistat. Potser la rectificació es deu al fet que Vidal no volia expressar-se d'una manera tan crua o, tal vegada, és que també se sentia responsable d'aquest distanciament envers els reusencs.

Si l'amistat amb Josep M. de Sucre fou un bon suport per a l'escriptor alcoverenc, també ho van ser la bona relació amb Joaquim Biosca²⁷⁵ i la cordial entesa que establí amb Ferran Canyameres²⁷⁶ –bastant més jove que no pas ell. Vidal recorda que, quan el va conèixer –l'any 1918, poc després de la mort del seu germà Cosme–, li aportà alegria i entusiasme: «[Canyameres] congenià molt amb mi, i jo, des de llavors, en ell vaig tenir un volenterós company que va ajudar-me a ser optimista, comprenent-me i estimulant-

---

²⁷³ En una carta datada a Reus el 16-VII-1921 (Fons Borràs, BC).

²⁷⁴ Carta a Josep M. de Sucre, datada a Reus el 4-II-1922 (Fons Borràs, BC).

²⁷⁵ «El dia que ens vam conèixer amb Joaquim Biosca, encara que el déu Destí m'hagués assegurat que aviat amb ell havíem d'ésser tan amics, i que aquesta congeniació havia de resultar tan constant en la nostra vida, no ho hauria cregut.» (Vidal, 1925: 47).

²⁷⁶ Plàcid Vidal el descriu com a «jove escriptor terrassenc de vida aventurera que havia passat una bona temporada entre París i Londres, [...] sempre sentint-se animat per ideals, tractant companys molt diversos. [...] Tenia caràcter afable i estava ple d'experiència, comptant amb la privilegiada qualitat d'ésser senzill en l'enginy de la conversa, sense gens de presumpció ni petulància.» (Vidal, 1934: 426). També, veg. Annex V: “Una conversa amb la filla de Ferran Canyameres”.

me amb generositat.» (Vidal, 1934: 426). Sucre, Canyameres, Biosca, Martorell i Òdena, Iborra, Roig i Llop, Saltor... són noms que consten com a amics fidels de l'alcoverenc, al costat d'altres que, per motius diversos, van anar entrant i sortint de la seva vida –Güell, Isern, Maseras²⁷⁷, Puig i Ferreter, Aiguader i Miró, Fuster Valdeperes, Cortiella... La llista és incompleta, i encara caldria afegir-hi els noms d'aquells amb els quals, sense tenir-hi un tracte amistós i proper, hi havia una coneixença cordial i afable –Rahola, Xuriguera, López-Picó, Prous i Vila, Amigó... Per això, potser cal atribuir a un exacerbat –i equívoc– sentit de l'amistat allò que causava en Vidal la impressió que els amics no li eren incondicionals o bé que mereixia mostres d'afecte de molta més gent.

Sigui com sigui, els comentaris a favor i en contra del memorialista són ben nombrosos, com ho demostren els que relacionem a continuació.

A *El convencionalisme de la vida*, Vidal reproduïx un sonet que li dedica Joan Arús²⁷⁸ arran d'una anècdota esdevinguda a l'Hostal del Sol, de la qual l'escriptor alcoverenc havia estat protagonista i que havia fet somriure els contertulians; en aquesta silueta versificada predomina l'etopeia, si bé hi ha alguna referència a l'aspecte físic:

«Plàcid de nom i d'esperit,
eixut d'inútil verbalisme:
teniu l'esguard immòbil, fit
a no sé quin pregon abisme.

El vostre cos eixarreït,
divorciat de tot dandisme,

---

²⁷⁷ Tot recordant la coneixença amb Biosca, Vidal diu que vol fer «un tribut de remerciament a Alfons Maseras (amb el qual tampoc hem renyit ni oblidarem mai l'antiga voluntat, encara que les circumstàncies de la vida ens hagin separat i de vegades ens puguin tenir en perllongat silenci com a amics), agraint-li que m'encarís en tal manera el company Biosca a la primeria de relacionar-nos, profetitzant que havíem de congeniar tant.» (Vidal, 1925: 50).

²⁷⁸ Marc Comadran Orpi, a la comunicació “«Destruïx la lletra una volta llegida»: l'epistolari de Joan Arús”, observa que «el primer Arús, que puja al tren de la modernitat durant el noucentisme, s'adona que la seva poesia i la defensa a ultrança d'una poètica classicitzant el releguen, entrada la dècada de 1920, a un paper més secundari en el panorama literari català.» (Comadran, 2013: 265). Aquest procés que experimenta Arús té força punts coincidents – malgrat la divergència de criteris estètics i ideològics entre ambdós– amb l'arraconament de què fou objecte Plàcid Vidal. Després, Joan Arús «es va convertir en un “col·laborador autòcton” del franquisme. [...] enderrocats el projecte noucentista i els seus pocs canals de projecció, Arús va aprofitar la nova conjuntura per cercar visibilitat en altres espais, on al capdavant tampoc no s'imposaria com a figura de primer ordre. [...] Altrament,] malgrat l'adhesió pública al franquisme, Arús continua formant part de diferents cercles intel·lectuals catalans. És el cas de la barcelonina penya Oasi, iniciada abans del 1936 per Prudenci Bertrana i Joan Oller Rabassa, que discuteix temes literaris i que, per por de les autoritats franquistes, sempre es dissol a les cinc de la tarda.» (Comadran, 2013: 265 i 268).

sembla xuclat per l'esperit,
fornal d'encès idealisme.

De tant en tant, com una espurna
que surt de l'íntima cofurna,
ens oferiu amb gest sobtat

–vencent l'externa sorrudesa–
un vell record, una promesa
o uns mots de càlida amistat.» (Vidal, 1972: 277).

Com és habitual en la majoria dels qui el descriuen, Arús subratlla el posat introvertit que acompanya, de manera indestriable, el físic de l'escriptor; tot i així, també reconeix Arús que, de tant en tant, Vidal és capaç de sortir d'aquest capteniment i de sorprendre els seus interlocutors amb unes paraules o uns gestos amicals. Un altre tertulià de l'Hostal del Sol, Rafael Tasis, qualifica el memorialista d'«ingenu xafarder» (Tasis, 1965: 17) i li dedica unes pàgines en què no hi ha cap concessió a l'afabilitat ni a la benvolença:

«Plàcid Vidal, criat a l'ombra del seu germà, un home impetuós i desigual que donava una certa celebritat al pseudònim Josep Aladern i deixava el recull de narracions *La gent del llamp*, va tenir tota la seva vida un complex d'inferioritat que se li transformava en malfiança dels seus millors i més generosos amics i en una deformació de les accions i les intencions que presenciava. Situat, per l'edat i per l'origen, en mig d'una brillant generació d'escriptors, gairebé tots ells procedents de Reus i la seva comarca –aquell Camp on la gent s'exalta tan fàcilment–, havia de veure'n triomfar, en diferents aspectes, una colla, com els seus íntims amics Joan Puig i Ferrer, Alfons Maseres, Jaume Aiguader, Ventura Gassol, Pérez Jorba, Francesc Recasens, o adquirir, per raons sentimentals, una certa notorietat, com en el cas dels poetes-suïcides Antoni Isern i Hortensi Güell. [...] amb el temps, una sordesa que se li afegia a la morbosa timidesa trencada per esclats d'irritació, el feien “literalment insuportable” –com escriu un amic seu– per als seus més constants benefactors. [...] Parlava amb una veu gemegosa, nasal, d'una desagradable monotonia, i sempre es queixava i envejava els qui triomfaven en la vida o en l'art. D'això, és clar, se'n ressentien les seves memòries. [...] La seva suprema recompensa per als amics que el suportaven amb més paciència i no es cansaven mai de pagar amb nous favors la seva ingratitud, era de dir-los: –Vós quedareu molt bé, a les meves memòries!» (Tasis, 1965: 32-33).

En els paràgrafs inicials que precedeixen l'entrevista realitzada (26-V-1934)²⁷⁹ al memorialista per Mercè Rodoreda, que aleshores era redactora de la revista *Clarisme*, el descriu amb bonhomia: «Un tros de pa. Una bona persona en tota l'extensió de la paraula. Un àngel. Un àngel baixat del cel que, per oblit involuntari, hi hagués deixat les ales. Un Sant Francesc que, embarbussat, digués: germà home... germà lleó...» (Rodoreda, 1934: 1).

Miquel Saperas també fa al·lusió a la notòria timidesa de Vidal –i podríem dir que, en conjunt, n'aporta un breu retrat moral força coincident amb el que en fa Joan Arús–, en l'article a *La Vanguardia Española* ja esmentat²⁸⁰, en el qual evoca –arran de la mort, en un breu període de temps, de quatre amics– els personatges que en formaren part –cal remarcar que el de l'escriptor alcoverenc és el primer nom que esmenta dins la llarga llista de contertulians²⁸¹–:

«[La peña del Oasis] fue siempre animada y animosa por los distintos y, a menudo, enconados pareceres que la festoneaban; la acusada timidez agresiva de Plácido Vidal [...]. José Guardiola y Plácido Vidal eran tremendamente pintorescos y sin disimulo acusaban ribetes de egoismo. [...] El autor de *Els singulars anecdòtics*, con su peculiar pausada voz nasal y mirada opaca, evocaba el ambiente artístico y literario de su Alcover y Selva del Camp, con los Aladern, Gassol, Puig Ferrater [sic], el malogrado suicida joven pintor Hortensio Güell. Luego, le veíamos huraño, pensativo, ausente.» (Saperas, 1967).

Tomàs Roig i Llop va dedicar al memorialista una de les seves *Siluetes epigramàtiques* (1933)²⁸² –il·lustrades amb caricatures de Salvador Mestres–, en la qual es constata,

---

²⁷⁹ Cf. infra, p. 519.

²⁸⁰ Cf. supra, p. 101.

²⁸¹ Malgrat les variades peculiaritats dels integrants de la penya, Saperas deixa constància que «nunca hubo resquemor entre nosotros. La camaradería perduró pese a los encontrados sentimientos, ideas, opiniones. [...] sangra aún en mi corazón el vacío que dejaron.» (Saperas, 1967: 13).

²⁸² Les siluetes van encapçalades per un text breu, “Gairebé dues paraules”, que en justifiquen la intenció i el to: «Aquest llibre que acabeu d'obrir és un llibre sense fel. Els seus autors, amb la més bona intenció del món, no han pretès altra cosa sinó fer-hi una mica d'entomologia literària. [...] nosaltres hem fet aquest llibre amb l'única pretensió, gràficament i literàriament, d'estergir unes quantes ratlles esquemàtiques de gent del nostre ambient espiritual, sota la visió una mica deformada de l'epigrama. Tots viatgem amb la febre de la premsa esqueixant-nos la cara. Veus ací, col·leccionades, unes quantes ganyotes sorpreses al pas dels viatgers [...]. En aquest terròs de sucre que en diem Catalunya, fa molt i molts anys que la seva gent s'hi entrededora amb un coratge meridional inlassable. I som tan conscients del pecat, que fins ens el censurem l'un a l'altre, amb les venes botides d'indignació, mentre ens anem queixalant esportivament.» (Roig i Llop, 1933).

malgrat el to exagerat, l'aspecte malaltís i el tarannà pusil·lànim que anaven esdevenint la carta d'identitat de Plàcid Vidal²⁸³:

«D'una magresa esgrogueïda i allargassada, a la manera d'un Greco de segona mà. Nasqué a la Lluna i ara passeja per la Terra la seva infinita desesma de transplantat. Dialoga lent, gairebé somicant, cap cot i les mans encreuades damunt del ventre, com si sempre estigués dictant les seves últimes voluntats. Només el refà l'escalforeta dels records de joventut, que ell assaboreix com dolços terrossos de recança.» (Roig i Llop, 1933).

Tanmateix, potser la descripció més despietada –encara que brevíssima– sobre Plàcid Vidal és la que aporta Lluís Capdevila en el seu llibre de memòries *De la Rambla a la presó* (1975): «Joan Fígols Pujolar [... anava] els dissabtes a la nit a escoltar com Plàcid Vidal, ple de caspa i amb veu de nas, parlava d'aristocràcia al Cafè d'Austràlia.» (Capdevila, 1975: 250-251). Al seu torn, Jaume Passarell, amic de Capdevila, opina que Plàcid Vidal «era, al capdavant, un enderiat de literatura. Feia sempre posat de víctima.» (Passarell, 1968: 250).

És precisament en aquesta tertúlia que Vidal i José María Francés es coneixen, segons explica aquest darrer a les seves *Memorias de un cero a la izquierda* (1962)²⁸⁴: «Por aquellos días [abril 1916], en el café de Australia, [un] antiguo conocido mío, Pere Riba me ha presentado a un escritor interesante si los hay, Plácido Vidal, hermano de Cosme,

---

²⁸³ Josep M. Prous i Vila cita aquesta silueta de Plàcid Vidal traçada per Tomàs Roig i Llop en un article de *La Publicitat* que dedica, el febrer de 1929, al memorialista; per tant, ja feia uns quants anys que havia estat redactada –i, poc o molt, difosa– quan el seu autor l'aplegà en el llibre, l'any 1933. El text de Prous i Vila conté una interessant etopeia de Vidal; cf. infra, p. 495.

Encara, Roig i Llop torna a reproduir aquesta silueta de Plàcid Vidal en el seu segon volum de memòries; veg. Roig i Llop (1978: 141).

²⁸⁴ Tanmateix, el memorialista recorda el fet en unes altres circumstàncies: «[a finals de 1914] vaig tenir ocasió de fer coneixença amb Josep Maria Francés, jove literat que llavors havia estrenat, a Barcelona, un drama en un teatre d'aficionats. [...] formava part com un dels principals socis [d'una entitat catalanista].» (Vidal, 1934: 355). Francés, per la seva banda, diu, en una probable referència a aquest fet: «al finalizar este año trágico de 1914 [27-XII] tiene lugar un acontecimiento memorable para mí. *El baptisteri de Münster* es estrenado en un teatro de verdad [teatro del Bosque], por una compañía de profesionales. No alcanzo con ello un éxito pero tampoco cosecho un fracaso. [...] Una salva de aplausos acogió la caída de la cortina y Graells Soler me obligó a salir a saludar [...]. En los pasillos del escenario tuve oportunidad de saludar a Julio Vallmitjana y Juan Puig y Ferrater, autores consagrados, que estuvieron muy amables conmigo y con la obra.» (Francés, 1962: 348 i 351). Sens dubte, posat que parlin del mateix esdeveniment, les percepcions van ser ben distintes.

L'escriptor Josep Maria Francés (Lleida, 1891 – Mèxic, 1966) serà un dels amics que acompanyen Vidal en el sopar barceloní d'homenatge arran de la publicació d'*Els singulars anecdòtics* (1920); veg. Vidal (1934: 475). I també és present al dinar a l'ermita del Remei d'Alcover organitzat amb el mateix motiu –en què pronuncià un dels diversos parlaments–; veg. Vidal (1934: 477 i 481).

el que usa el seudónimo de Josep Aladern. Otro abnegado paladín de las letras, Francisco Mas y Abril, frecuenta dicho café y también el joven Requesens [...].» (Francés, 1962: 376). Tot seguit, procedeix a descriure l'alcoverenc:

«Plácido Vidal posee una cabeza enorme²⁸⁵], sobre un cuerpo desmedrado y es de aparente timidez en sus dichos y actitudes. No obstante tiene su alma en su almario y es un franco tirador [sic], rebelde a todas las capillas. Con su sombrero, chalina y una curiosa garibaldina de punto, se parece más a un espécimen del Barrio latino, que a un nativo del campo de Tarragona. Es poeta y novelista, pero sus novelas no han tenido el éxito merecido a causa de su modo de ser. Puig y Ferrater conterráneo suyo, es acaso su mayor enemigo. Con todo Plácido Vidal es un valor auténtico, un “memorió” como pocos y erudito por los cuatro costados. Seremos amigos hasta su muerte, en 1938.» (Francés, 1962: 376-377).

En alguns trets caracterials, Plàcid Vidal deixa constància de la semblança amb el germà: «[...] ajudat pel meu germà, el qual, amb la seva bona fe semblant a la meua [...]» (Vidal, 1934: 95). Una semblança que serveix a Alexandre Galí per qualificar ambdós germans Vidal com a «destarotats»²⁸⁶ (Galí, 1984: 259). De fet, en l'aspecte que els Vidal mostren més divergència és entre la dedicació periodística del gran –cosa que li servia per escampar les seves idees i, també, per garantir-se uns guanys econòmics– i la puresa literària, artística, que pretenia preservar el petit. Se sentia, Plàcid, inferior –o superior– a Cosme? Potser la resposta és més senzilla i és que volia, simplement, saber-se'n diferent, tot i que, sens dubte, l'admirava.

A propòsit de la seva prosopografia, el mateix Plàcid Vidal insinua, reproduint una conversa amb uns companys, que no és fàcil que el descriguin físicament: «Joan Pardellans, quan em va conèixer, en trobar-se davant meu, va quedar sorprès, i, estrenyent-me la mà, no va poder estar-se de proferir: –La veritat, jo creia que vostè era més jove.» (Vidal, 1934: 332). Vidal li replica que l'hauria trobat més vell quan tenia vint-i-un anys que no pas ara, a punt de fer-ne trenta-tres. I afegeix l'observació –ben

---

²⁸⁵ Francés remarca aquest tret físic de Vidal altres vegades: «En una de sus portadas ha aparecido ya la efigie melancólica de mi amigo Plácido, con su cráneo enorme, su pelo lacio y unos ojos entornados, de largas pestañas.» (Francés, 1962: 409).

²⁸⁶ El context en què Galí utilitza aquest adjectiu és referent als col·laboradors de la revista *Catalònia* (1906): «La gent més o menys oblidada com Eudald Canivell, [...] els destarotats com els Vidal, Plàcid i Cosme (Josep Aladern), Xavier Viura, mossèn Grandia, el doctor Falp i Plana [...]; els desesperats que es suïcidaven, com el poeta A. Isern, tots els trobem en aquesta revista.» (Galí, 1984: 259).

curiosa— de Francesc Font i Perxés: «En Plàcid Vidal no se'l podrà definir mai per l'edat ni per l'aspecte.» (Vidal, 1934: 332).

Vidal evoca, amb una evident complaença, la vegada que, «a la nostra reunió del “Cafè de París”, trobant-se les nostres esgualds observant-nos l'un a l'altre amb misteriosa atenció, ens vam somriure, i Juli Piferrer²⁸⁷, amb el seu deix de melangia, va dir-me: — Noto que vostè, en el rostre i el somrís, s'assembla a Voltaire.» (Vidal, 1934: 407).

Curiosament, la percepció que manifesta Oller i Rabassa sobre les maneres de fer de l'alcoverenc s'allunya de la de molts altres que l'han descrit , com es desprèn de l'article que li dedica a *La Publicitat*²⁸⁸, en el qual en fa un aprofundit retrat — prosopogràfic, però sobretot etopeic—:

«És, Plàcid Vidal, un dels nostres literats de major vida interior. Sota el seu front espaiós, on de vegades s'esfumen fines arrugues; darrera els seus ulls, tantost esmorteïts, tantost fiblants, i el seu rostre serè, violentat, de lluny en lluny, per càustics somriures, batega una ànima sensible. El seu esperit està sempre tan despert, tan hipersensible, que, com finíssima placa, copsa i registra el detall, l'anècdota i la intenció de tot allò que passa al seu entorn, i ho arxiva en la seva portentosa memòria. No hi ha res ni ningú desapercbut per a ell. “Els homes no pensem que mentre vivim fem història”, diu, tot sovint, amb un irònic somriure. [...] té el caminar de vençut, l'aspecte deprimit, la veu apagada [...]. Molts no veuran, potser, que tot ell és esperit, passió viva per les arts i pels artistes, i que somnia i observa, que medita i compara, que riu i que plora, que ataca i perdona, i que sempre vibra, de cap a peus, com un bon apassionat. Per això la seva veu apagada esdevé un espinguet feridor, el seu cos decaigut s'omple de força i vigoria i el seu caminar de vençut es torna la marxa ferma i decidida d'un lluitador quan l'emoció artística, la crítica o la lloança l'animen.» (Oller i Rabassa, 1934: 10).

Oller i Rabassa sap conjuminar els trets físics amb el tarannà de l'alcoverenc de tal manera que n'acaba proporcionant una impressió molt positiva: «Ningú com ell no és capaç d'apassionar-se pel drama de la gestació o deslliurament d'una obra artística, per la lluita d'un autor amb el públic o els seus enemics. Ell, que estima tant les arts i les

---

²⁸⁷ «Juli Piferrer havia actuat considerablement en l'Audiència, com a defensor, en causes extraordinàries, i gairebé sempre amb èxit. Com a publicista polític radical, tenia rellevant amistat amb Hermenegildo Giner de los Ríos.» (Vidal, 1934: 406).

²⁸⁸ *La Publicitat* (22-IV-1934), Fons Estelrich (BC). Plàcid Vidal el reproduïx sencer a *ECV* (1972: 328-331).

lletres, sent també, com ningú, els drames dels intel·lectuals i dels artistes.» (Oller i Rabassa, 1934: 10).

Contemporani d'alguns d'aquests retrats de Plàcid Vidal és el dibuix que, l'any 1933, va fer-li David Santsalvador²⁸⁹; la imatge de l'escriptor s'adiu força amb els textos aquí reproduïts:

Dibuix de Plàcid Vidal (D. Santsalvador, 1933). Materials Gràfics de la Biblioteca de Catalunya.

Al CEA, formant part del llegat de M. Eugènia Vidal, hi ha el mecanoscrit original, sense datar, d'un article de l'escriptor Joan Iborra i Farré²⁹⁰, que s'havia d'incloure dins

---

²⁸⁹ David [Desiré] Santsalvador (Niça, 1909 – Front de l'Ebre, 1938), començà a dedicar-se professionalment al dibuix l'any 1932. Va realitzar una àmplia galeria de dibuixos al carbonet de personatges catalans de la seva època, molts dels quals es conserven al Fons David Santsalvador (BC) [en línia: 31-I-2016].

També fou Santsalvador qui, un any després, va dibuixar el bust de Plàcid Vidal –aquest no l'he localitzat al Fons D. Santsalvador– que il·lustrava l'entrevista que li va fer Mercè Rodoreda per a *Clarisme*; cf. infra, p. 519.

²⁹⁰ Cf supra, p. 11.

la sèrie “Catalans” de la revista *Vinçle*²⁹¹ –del Casal Català de París durant l’exili–, i que, en principi, sembla que ha romàs inèdit²⁹². També, del mateix Iborra, es conserva una carta. El contingut d’ambdós textos va molt bé per perfilar la personalitat de Plàcid Vidal i, si no n’aporta dades sobre el físic en conjunt, sí que ho fa sobre el posat i l’abillament. Iborra encapçala l’article –del qual val la pena reproduir-ne uns quants fragments– referint-se a Plàcid Vidal com a «Tècnic tipògraf, escriptor i poeta», per aquest ordre, i continua:

«Recordant En Plàcid, l’amic de les penyes d’escriptors i artistes de Barcelona que cada dissabte anava a l’”Hostal del Sol” del carrer Mallorca, penso fer justícia a l’home que fou ensems que un bon obrer impressor, un escriptor i anecdotari de l’amistat literària de Catalunya. Encara el veig, caminant Rambla avall, igual com el veia des del meu quiosc de llibres, revistes i diaris [...]. Plàcid no podia passar per aquest indret sense reposar-hi, i en un temps limitat llambregava totes les novetats sense que em donés beneficis econòmics. Però la forta estreta de mà seva, signe d’amistat sincera, no em faltà mai [...]. En Plàcid, solament faltava veure’l de rellam i una sola vegada per no oblidar-lo més. Quan caminava, els seus braços anaven endavant i endarrera. Portava un capell negre que li feia una dotzena de gests i semblava que l’hi havien clavat el cap a cops de puny. Caminava sempre abstret amb ses idees i records, com si somniés en ple dia i en mig dels cops de colze de la gent apressada. Igual com el seu germà Cosme, [...] Plàcid fou un gran català, forjat en la vida anònima, era l’home que escrivia abans d’anar al seu treball professional i de bon matí, i pensava per descansar del seu esperit poètic. Cada dia classava un full de paper escrit a màquina. I, segons ell, li era difícil d’escriure, i com tots els obrers passejava les seves idees i records d’ací d’allà. No obstant, els seus treballs literaris van ser molt considerats pel món de les lletres catalanes²⁹³. I les opinions seves sobre la vida interior dels homes i pobles, han estat, són i seran ben nostrats per la seva simplicitat i senzillesa. Cal remarcar, però, que les seves paraules no deixaven d’ésser iròniques, arma secreta dels qui no arriben a dalt de tot per culpa de la passió política, injustícia econòmica i social.

---

²⁹¹ *Vinçle* neix el gener del 1952 com a *Publicació mensual patrocinada pel Casal de Catalunya de París*, sota la direcció, primer, d’Andreu Cortines –president del Casal de Catalunya– i, a partir de gener de 1955, d’Ambrosi Carrion. Desapareix a finals del 1956. Per lògica, l’article d’Iborra devia ser escrit, doncs, entre 1952 i 1956. *Vinçle* no arribarà mai a sortir impresa, sinó mecanografiada, cosa que es presentarà com una prova de la pèrdua de consciència de poble per part dels catalans i de la situació crítica dels exiliats a França; veg. Llombart i Huesca (2002: 127-128).

²⁹² Aquesta informació precedeix una còpia de l’article de Joan Iborra, que, segurament, M. Eugènia Vidal tornà a mecanografiar tot corregint-ne algunes errades ortotipogràfiques.

²⁹³ Crida l’atenció la valoració tan positiva que fa Iborra del conjunt de l’obra literària de Plàcid Vidal, ja que no és un fet habitual.

El vaig conèixer al morir en Narcís Oller [...]. Va comptar-me dintre el seu gros fardell d'amistats. El caricaturista Masgoumièry va estar encertat al presentar Plàcid [...] com el missatger de l'amistat vertadera. [...]

Plàcid no sabia el francès, l'anglès ni l'alemany, però pronunciava a la perfecció els títols de les obres millors i els cognoms de llurs autors, donant molta importància a moltíssimes i interessants anècdotes de la vida intel·lectual d'aquells homes i països, [...] a part aquesta arrelada cultura universal que havia fet camí en el seu esperit d'autèntic català, no deixà de ser un infant de cor, home de bona fe, el qual seguia creient en el miracle de fer sortir molts diners de les butxaques dels grans rics, naturalment perquè els escriptors i artistes pobres poguessin seguir vivint i escriure tranquil·lament. I un dia vingué al quiosc, dient-me. –Si un ric català m'edités *L'assaig de la vida*, us asseguro que em veurieu regalant els exemplars des de la Plaça de Catalunya fins a la Plaça de la Generalitat.»

Sens dubte, el concepte elevat de l'amistat és el tret més rellevant²⁹⁴ en el retrat etopeic de Plàcid Vidal que aporta Iborra, tret al qual afegeix una proverbial bona fe esquitxada d'ironia –i en tots aquests punts coincideix amb les descripcions d'altres que el van conèixer–; és notable també el pòsit cultural que li atribueix. La impressió positiva que té aquest articulista de la recepció de l'obra de Vidal no acaba, tanmateix, de reflectir la realitat.

La carta, mecanografiada, de Joan Iborra, adreçada a M. Eugènia Vidal i datada del 27 d'agost de 1972, manifesta la intenció de voler comunicar-li les impressions que li ha causat la lectura d'*El convencionalisme de la vida*, encara que les primeres ratlles més aviat tenen un cert to de retret envers l'actitud que Plàcid Vidal mostrava, ja que Iborra considera que l'escriptor alcoverenc es va equivocar en fer massa cas de segons quins intel·lectuals que només miraven pels seus propis interessos i menystenien els de classe inferior:

«Aquestes anècdotes d'altura i de baixeses humanes viscudes i escrites pel teu inoblidable pare, l'amic bondadós i sincer que vaig apreciar sempre però que no va arribar a comprendre'm del tot ni saber desprendre's del control de certes

---

²⁹⁴ També S. Mateu i Pla, en l'article que li dedica arran de la publicació de *L'assaig de la vida*, destaca que Vidal ha «convertit l'amistat en un sacerdoci; no sabríem establir cap paral·lel ni recordem cap cas semblant a casa nostra. Joaquim Biosca, Alfons Maseres, Josep M. de Sucre, Francesc Mas i Abril, Jaume Aiguader i Miró i tot un seguit nombros de figures dels nostre món intel·lectual, podrien haver obtingut un panegirista de ploma més dringant, però s'ha de reconèixer que difícilment podrien establir un parió de tanta cordialitat i obligada correspondència.» (Mateu i Pla, 1934: 4); cf. infra, p. 527.

persones pèssimes que la preocupació seva solament era la de presumir d'intel·lectuals d'ofici i polítics providencials, sense el mínim respecte pels altres catalans de dignitat obrera que també s'afanyaven a col·laborar en el necessari desvetllament de les lletres catalanes [...].»

Quant al llibre de memòries, Iborra reconeix a la seva destinatària que li va plaure més l'anterior, *L'assaig de la vida*, perquè

«en ell ens conta de la joventut, de les seves naturals generositats i voluntats ingènues i sentimentals, amb la seva sempre contínua lluita romàntica que hom s'obligava a donar sense esperar res dels altres que la pròpia satisfacció de veure's publicat. [...] Escrivint d'ell [de Josep Aladern] Plàcid es rebel·là com mai no hauria hagut de deixar de fer-ho ni en les coses que s'oposaven a la seva dignitat d'home, de català, obrer i d'escriptor correcte.»

I, a continuació, rebla el clau en un tema controvertit, que afecta de manera directa l'escriptor d'Alcover, amb unes consideracions que poden ajudar a aclarir el capteniment que el caracteritzava i que tantes especulacions, i tants prejudicis, ha generat:

«Sort, però, que *El convencionalisme de la vida* ha tingut un clar i mig justicier presentador, el qual s'aproxima bastant a la veritat donant a conèixer i entendre que certs intel·lectuals d'aquell temps tenien costums desagradables i d'esperit de menyspreu devers les coses que venien dels autodidactes. Però com que Iglésies deixa d'entrar dins el difícil problema de les diferències de religió, política, situacions econòmiques i socials d'aquella època, els qui les desconeixen poden prendre a Plàcid per un pobre home mig malalt, d'esperit dèbil o massa sofert malgrat la seva puresa d'ideal, virtut de vida i gran mèrit literari²⁹⁵. Però com que és una presentació d'interès i molt ben escrita no ens queda altre remei que agrair moltíssim aquesta primera presentació defensiva i de gran mèrit del teu pare i amic meu.»

Pel que es desprèn d'aquestes paraules de Joan Iborra –que no fan més que corroborar les que ja havia escrit a l'article per a la revista *Vinçle*–, Plàcid Vidal va cometre l'error de confiar massa en aquells que no el tenien per res –ni a ell ni a altres com ell: autodidactes, de baixa condició social, d'ideologia no conservadora–, la qual cosa li ocasionava un patiment, i una desil·lusió, que es reflectien en la seva manera de fer i que se solien atribuir, equivocadament, a un esperit malaltís i taciturn. Iborra celebra

---

²⁹⁵ De nou, com ja feia a l'article comentat abans, Iborra no estalvia l'elogi envers l'obra literària de Plàcid Vidal.

que Iglésies sigui el primer a trencar una llança a favor del seu amic, tan menystingut i silenciats durant força anys –no oblidem que la publicació d’*El convencionalisme de la vida* és del 1972, trenta-quatre anys després de la mort del seu autor.

Aquesta reivindicació que fa Iborra del seu amic Plàcid Vidal es pot confrontar amb el concepte que en tenia Josep M. Benet i Jornet, i que Joan-Lluís Marfany va recordar en un parlament amb motiu de la concessió, l’any 2013, del Premi d’Honor de les Lletres Catalanes al dramaturg. Explica Marfany²⁹⁶ que «en Benet, a les nostres converses d’estudiants a altes hores de la matinada, insistia sempre que ell no passaria mai de ser un Plàcid Vidal, és a dir un fracassat i un fracassat que es rabejava en el seu propi fracàs a base de fer-se l’eulogista de tots els altres, començant, és clar, per Puig i Ferrer.»²⁹⁷.

La descripció de la colla de ca l’Aladern que aporta Miquel Ventura a les seves “Remembrances” sembla feta a propòsit per justificar el captivament de Plàcid Vidal:

«Tots els de la coyla erem tristos i pessimistes: tot ho veiem del color pitjor. [...] El principi cartesià el modificavem dient “perquè m’abhorreixo sé que visc” i de tant en tant exclamavem ¡quina remaleïda vida! De tot en tenia la culpa la vida. La vida i la societat actual i vinga dir pestes de l’una i de l’altra; sobre tot de la societat actual: la deixavem (jo i tot) com un drap brut i maleïem la societat, la vida, el capitalisme, els diners...» (Ventura, 1920: 59).

Una descripció que no podem deixar de vincular amb la referència de Jordi Castellanos (1983)²⁹⁸ als «cercles bohèmics i marginats de Plàcid Vidal», ni a la condició de marginats socials amb què Magí Sunyer qualifica –ja en el mateix títol del seu estudi– el grup modernista reusenc:

---

²⁹⁶ Aquest fragment és reproduït del correu electrònic que Marfany va tenir l’amabilitat d’enviar-me (23-VII-2013) en resposta al meu, en què li demanava com podria localitzar el text en què es referia a Vidal, atès que només n’aconseguia reproduccions de tercers, com per exemple d’Elena Hevia a *El Periódico* (12-VI-2013): «Va ser càlid el record de l’amic, Joan Lluís Marfany, amb qui intercanviava confidències i discussions al pati de la vella facultat de Lletres i on Benet i Jornet s’entestava a demostrar als seus amics que això de la vocació existeix, encara que amb el seu habitual determinisme autocrític ell va mantenir davant els seus amics que es convertiria en un nou Plàcid Vidal, un membre del grup modernista de Reus tristament cèlebre per ser un escriptor fracassat.» [en línia: 16-VI-2013], i de Jordi Bordes a *El Punt Avui* (12-VI-2013): «El mèrit del premiat ha estat la perseverança, admetria el seu company d’universitat i de passejades nocturnes, Joan Lluís Marfany. Benet i Jornet s’augurava una carrera tan lamentable com la de l’envejós i mediocre Plàcid Vidal.» [en línia: 16-VI-2013].

²⁹⁷ Tot seguit, Marfany adverteix: «Com pot veure, no és pas un comentari especialment il·luminador, i menys encara per a algú que està fent una tesi doctoral sobre el personatge.»

²⁹⁸ Veg. Castellanos (1983: 136, n. 23, II).

«La diferenciació d'aquests homes respecte del proletariat era més teòrica que real, els venia de la seva concepció de l'art i l'artista, de la superioritat que atorgaven a aquests noms. Quan discutien en una tertúlia, quan escrivien, se sentien posseïts pels déus més poderosos i embriagadors, es comunicaven amb la bellesa universal i amb els genis de totes les èpoques, però quan havien de dedicar al treball remunerat el temps que haurien volgut esmerçar en la creació artística, havien de suportar l'angúnia de la falta de diners, de la necessitat de mantenir la família, de la impossibilitat d'editar-se un llibre.» (Sunyer, 1984: 86).

En un altre estudi, Sunyer escriu sobre Plàcid Vidal que «es va immersir en una bohèmia grisa i va concentrar el seu talent en la crònica de món que havia viscut.» (Sunyer, 2003: 144, V).

També, a l'escriptor d'Alcover, se l'ha inclòs, o relacionat –tot i que de manera bastant tangencial–, amb el que alguns teòrics de la literatura han denominat el “lumpenproletariat”²⁹⁹. Però, en contra de l'actitud de molts dels que han estat classificats sota aquesta denominació despectiva, cal subratllar que Plàcid Vidal no es rebaixa –per dir-ho des del seu punt de vista– a escriure renunciant a la qualitat artística. És a dir, cap a finals de la dècada de 1910, hi ha una bona rècula d'aspirants a literats que, en veure com la fama els passa de llarg, opten per acceptar d'escriure per a la premsa –diaris i revistes de consum, sense cap intenció artística–, cosa que l'autor d'Alcover considera inapropiat per a un lletraferit de debò. Poc o molt, els qui es passen al món del periodisme, reben alguna remuneració a canvi del que escriuen; però Vidal, blindat en els seus principis ètics i estètics, renuncia a aquest mercadeig. Tanmateix, hi

---

²⁹⁹ En alemany, “Lumpen” significa “parrac”. Entre el 1845 i el 1846, Karl Marx i Friedrich Engels redacten *Die Deutsche Ideologie (La ideologia alemanya)* –que no serà publicat íntegrament fins al 1932–, on apareix per primer cop el concepte “lumpenproletariat”: «Tot el proletariat és format, doncs, per burgesos arruïnats i proletaris arruïnats, tota una col·lecció d'*esparracats*, que han existit a totes les èpoques, i l'existència *massiva* dels quals, després de la liquidació de l'edat mitjana, precedí el naixement *massiu* del proletariat profà [...]. El *lumpen-proletariat* es transforma en els “obrers”, els proletaris profans [...]» (Marx i Engels, 1987: 280-281, D). Els mateixos autors, el 1848, a *Manifest der Kommunistischen Partei (El manifest comunista)*, escriuen: «El lumpenproletariado, esa putrefacción pasiva de las capas más bajas de la vieja sociedad, puede ser arrastrado a veces al movimiento por una revolución proletaria; en virtud del conjunto de sus condiciones de vida estará más bien dispuesto a dejarse sobornar y prestarse a maniobras reaccionarias.» (Marx y Engels, 2012: 39). El 1852, Karl Marx, a *Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte (El Dieciocho Brumario de Luis Bonaparte)*, explica que «la *Sociedad del 10 de diciembre* [...] data del año 1849. Bajo el pretexto de crear una sociedad de beneficencia, se organizó al *infraproletariado* de París en secciones secretas, cada una de ellas dirigida por agentes bonapartistas [...]. Junto a vástagos degenerados y aventureros de la burguesía, vagabundos, licenciados de tropa, licenciados de presidio, esclavos huidos de galeras, timadores, saltimbanquis, *lazzaroni*, carteristas y rateros, jugadores, *maquereaux*, dueños de burdeles, mozos de cuerda, escritoruelos, [...] mendigos; en una palabra, toda esa masa informe, difusa y errante que los franceses llaman la *bohème*; [...] todos sus componentes sentían, al igual que Bonaparte, la necesidad de beneficiarse a costa de la nación trabajadora.» (Marx, 1971: 85).

ha la possibilitat –és un interrogant no resolt per ara– que cap periòdic no li oferís de col·laborar-hi i, aleshores, és lògic admetre que Plàcid Vidal no hauria ni pogut tenir l'ocasió de sentir-se temptat per cap oferta d'aquesta índole. Sí que hi ha el seu nom en algun diari de l'època, però signant sobretot textos de caire literari –poemes, fragments de narrativa...–, i només excepcionalment un article d'opinió o de crítica literària³⁰⁰; en tenim un exemple amb *El Poble Català*: l'any 1913, Plàcid Vidal hi publica uns quants fragments de la novel·la *La cançó dels herois* –llavors encara inèdita–, però res més³⁰¹.

En la línia de les anteriors consideracions, l'estudi sociològic que du a terme Just Arévalo, a *La cultura de masses a la Barcelona del nou-cents* (2002), posa èmfasi en

«la dificultat intrínseca d'analitzar la trajectòria vital, ideològica, política i cultural d'un conjunt d'escriptors esdevinguts publicistes i d'un inframón de grups i grupuscles literaris, absolutament desconeguts avui dia, els quals, sota la influència directa de fenòmens similars esdevinguts a París i a Madrid, van ser –o van fer de– bohemis a la seva manera i entre 1910 i 1920, és a dir, en el moment en què el moviment cultural cohesionat del Noucentisme era en el seu apogeu.» (Arévalo, 2002: 39).

No és el cas de Plàcid Vidal, però hi ha el risc que una valoració col·lectiva del fenomen l'arrossegui cap a aquest sector; per això és important resseguir-ne la trajectòria i, possiblement també per això, cal entendre la insistència amb què ell deixava ben clara la seva desvinculació del món periodístic. Perquè, quant a la radiografia ideològica que fa Arévalo d'aquests escriptors infravalorats, és ben cert que és força coincident amb la que definiria l'escriptor alcoverenc:

«Es tracta, en la gran majoria de casos, d'una munió d'escriptors autodidactes d'ideologia republicana radical d'extrema esquerra, o, el que ve a ser el mateix, d'un lumpenproletariat de la ploma que prové tant del regeneracionisme finisecular com de la tradició popularitzada del Modernisme, la qual cosa fa que, per això mateix, es vegi obligat a emmarcar-se a la contra del moviment dominant i, doncs, en les fileres de la marginació, la radicalització política i la bohèmia [...]. Per això la contesa és perduda sense a penes lluita.» (Arévalo, 2002: 39-40).

---

³⁰⁰ No obstant això, i tenint en compte que en la premsa solia haver-hi textos sense signatura, és arriscat negar rotundament que Vidal no va col·laborar, a canvi d'una retribució econòmica, amb algun diari o setmanari.

³⁰¹ Ni Torrent i Tasis (1966) ni Givanel (1931-1937) no esmenten Plàcid Vidal en la relació de firmes d'aquest periòdic.

I Vidal respon als qualificatius d'autodidacte i de republicà i procedeix del regeneracionisme finisecular; però, al revés del que faran la majoria d'aquests escriptors que analitza Arévalo, no renega dels seus orígens, ni de la seva formació, ni de la seva missió com a artista. En definitiva: Plàcid Vidal no claudica, no s'integra –perquè no ho vol, o perquè no pot–, i, per això, pateix tant.

El sentiment que li crea el fet de sentir-se arraconat, ignorat, queda palès en moltes pàgines de les seves memòries –i també en les seves novel·les, mitjançant el personatge de Jordi Saura–, com ara en aquests fragments:

«jo, a la reunió de la rebotiga o de l'entresol de la casa del Ventall del Poeta [302], gairebé sempre hi havia d'anar a representar el paper del més ínfim

---

³⁰² Es refereix a la tertúlia que es feia a la rebotiga de Ramon Vilaró. Potser Vidal es queixa, de vegades, per defecte, ja que unes pàgines abans havia escrit: «Ramon Vilaró preparava, com cada any, a la seva botiga, la festa del Ventall del Poeta, i em digué que aquella no se celebraria sense que jo li escrivís uns versos en un d'aquells objectes d'art i de gràcia destinats a vendre's a benefici de l'Asil-Empar de Santa Llúcia.» (Vidal, 1972: 259); tanmateix, en els exemplars corresponents a cinc edicions consecutives (1926-1930) d'*El Ventall del Poeta* –“Reproducció de les poesies autògrafes amb què els poetes de Catalunya han enjoiat els ventalls”– que he pogut consultar, no hi ha cap poema de Plàcid Vidal –potser hi hauria col·laborat, doncs, en alguna edició posterior que no he localitzat.

El *Full oficial del dilluns de Barcelona* porta una notícia sobre la VII Festa del Ventall (30-V-1932): «fou celebrada ahir amb la mateixa brillantor de cada any. [...] els aparadors de la Casa Vilaró ofereixen un aspecte brillant i suggestiu. Tenint per fons la bandera catalana, hi ha exposats una sèrie de ventalls preciosos, les barnilles dels quals porten escrites per a la festa d'aquest any versos d'Ignasi Iglésies, Apelles Mestres, [...]» (Anònim, 1932: 3), però no de Plàcid Vidal. «Recordem entre els assistents [...] Lola Anglada, Enric Lluelles, pintor Biosca, [...] Plàcid Vidal, mossèn Baldelló, Pich Salarigas i senyora; Aureli Capmany [...]. Els convidats foren obsequiats amb un esplèndid lonx. La festa finalitzà prop de les vuit del vespre.» (Anònim, 1932: 3).

Per a una informació detallada sobre la tertúlia de can Vilaró i la festa del Ventall del Poeta, veg. Albert Manent (2009): *Ramon Vilaró i «El ventall del poeta (1926-1932)» per ajudar els presos polítics de la dictadura*.

A les *Memòries 1892-1984* (2015), Lola Anglada aporta aquest testimoni sobre la tertúlia de Can Vilaró: «Ramon Vilaró amb la “penya” d'intel·lectuals catalans que es ruenien a la seva rebotiga del carrer de Fernando varen organitzar [1933] la meua exposició de *Visions de la Barcelona vuitcentista* a Ca l'Ardiaca, un dels actes commemoratius del primer Centenari de la Renaixença Catalana. [...] Tots els caients de tarda fins a quarts de deu de la nit aquella rebotiga estava concorreguda; discutien de tot i també era un xafardeig, per bé que sense malícia, però xerraven tant d'aquest i de l'altre que cap dels que allí estaven reunits gosava ser el primer a sortir. En aquesta concurrència ells mateixos s'estimaven com a anarquistes idealistes i aquell que es vantava amb orgull de ser-ne era en Cortiella, el qual tenia una botiga de vetes i fils que portava el nom dolç d'El Bell Caprici. Tots aquests concurrents de can Vilaró puc comptar-los com a bones amistats meves i mai no els oblidaré. Heus-los ací: Salvador Alarma, escenògraf; Jaume Passarell, dibuixant i escriptor; [...] Plàcid Vidal, literat; [...]» (Anglada, 2015: 254). Després del text de les *Memòries*, les curadores –Núria Rius Vernet i Teresa Sanz Coll– incorporen un apartat de “Biografies” per informar succintament sobre els noms que apareixen en el cos del llibre; el de Plàcid Vidal n'és un: «Conreà la poesia i la novel·la de caire idealista com la trilogia autobiogràfica de Jordi Saura [...]. També col·laborà en revistes i periòdics i realitzà un interessant conjunt de cròniques i retrats de la vida bohèmia modernista.» (Rius Vernet i Sanz Coll, 2015: 495).

Que hi havia una certa relació –si més no de cordialitat– entre Plàcid Vidal i Lola Anglada, n'és una prova aquesta breu carta (17-VII-1930), redactada en mitja quartilla amb la capçalera “Tipografia Vidal-Güell, Casanova, 157 // Telèfon 75465 Barcelona”:

comparsa: amb tot i apreciar-me tots ells i dignar-se estar per mi individualment, en el tracte col·lectiu se'm tenia com un enze. No se'm solia dir res més que els senzills mots de salutació de la rebuda i els del comiat. Ningú no feia esment de cap cosa meva, ni el mateix Joaquim Biosca; i era una gran estranyesa que en la conversa d'aquell aplec de gent instruïda i garlaire, que s'interessava per comentar tota mena de novetats, hi tingués ressò la meva veu.» (Vidal, 1972: 270-271).

«A la nostra tertúlia de l'Hostal del Sol, si se m'hi rebia com un hoste de bona acollida, tampoc no solia tenir-hi solvència convertida en brill. I això que els companys em deien que jo era el president! Allò arribà a mortificar-me, i no vaig abstenir-me de queixar-me'n. No trigà a concórrer, també, allí, Prudenci Bertrana i llavors ningú ja no va gosar afalagar-me prenent donar-me, per sistema, aquell títol. Vingués qui vingués, el tertulià que tenia més èxit resultava ésser Joaquim Biosca. [...] amb la seva patxoca, animós, taral·lejant el motiu de la cavalcada de les valquíries, de Wagner.» (Vidal, 1972: 271-272).

També, les reflexions que llegim a l'article "Celebritat i heroisme"³⁰³ posen de relleu aquesta sensació de no ser valorat en justa mesura, de ser invisible entre bona part del sector cultural. Una sensació que s'havia anat accentuant amb el pas del temps:

«Si el vostre nom no dringa, si no representeu un paper reeixit en la comèdia social, ja podeu tenir talent i bons sentiments, fins arribar a ésser herois en condició humana, que en demostrar la vostra voluntat assistint a un acte de germanor o reconeixement, si es fa referència pública dels individus que s'hi trobaren i vosaltres no sou simpàtics als recensors, ells sempre sentiran no poder recordar-vos. Més aviat anirà inclòs a la llista el nom d'algun personatge cèlebre que vosaltres no el vau veure assistir –i segurament que tampoc no el veié ningú dels vostres companys–, perquè tothom sap o tothom considera que aquell individu no podia mancar a l'acte. Si va mancar-hi és clar que fou cosa greu, però deixant posar ell el seu nom en el recompte ja ha subsanat [sic] la falta, actuant d'afavoridor, mentre a vosaltres, qualificant-vos de personalitat gratuïtament, us confondran amb la multitud anònima i a la vista del món semblareu els passius, els indignats i els que haureu descuidat de complir el deure moral.» (Vidal, 1936: s.n).

«Distingida senyoreta Lola Anglada: hem rebut la seva atenta lletra. Ja sap que nosaltres sempre estem agraïts de vostè. // Desitgem que la seva obra que prepara obtingui un bon èxit. Totes les obres de vostè han estat molt ben acollides, tal com elles es mereixen, i també ho serà aquesta. // Salutacions de tots nosaltres, especialment de la petita Maria Eugènia, que sovint l'esmenta a vostè. // Disposi del servidor i amic,» (Fons Lola Anglada, BC). Atès que el Fons Lola Anglada es troba en procés de catalogació i té l'accés restringit, agraeixo a Maria Sadurní (Servei d'Accés i Obtenció de Documents, BC) la gestió que m'ha permès accedir a la consulta d'aquesta carta [19-V-2016].

³⁰³ Publicat a la revista de Manresa *Ciutat, ideari d'art i cultura* (1928, any III, núm. 18), i, posteriorment, a l'opuscle *La necessitat d'escriure* (1936).

L'article "Llambregada. Felip Cortiella i Plàcid Vidal", signat per Black Gipsy – pseudònim que, per ara, no he pogut identificar– a *Catalunya* (21-IX-1937)³⁰⁴, corrobora aquesta percepció de menysteniment; és un text que increpa els qui han abonat, i causat, l'oblit immerescut d'escriptors com Felip Cortiella i el seu amic Plàcid Vidal³⁰⁵:

«Ha calgut que morís definitivament Felip Cortiella perquè tots els "plumífers" empastifats amb una capa de vernís intel·lectual i àdhuc amb fums d'eminències d'aquest cantó dogmàtic que és Catalunya (la Catalunya inquisitorial) escrivissin unes paraules o llancesin uns brams parlant del preclar escriptor català. Cortiella ja és mort definitivament –aquesta és la tàctica de la intel·lectualitat catalanesca inquisitorial–; ja podem, doncs, parlar-ne ara sense témer l'ombra que pugui fer-nos!... Però –afegeix encara aquesta criminal tàctica– parlem-ne amb veu baixeta, amb sordina, amb paraula condicionada i racionada: resta encara la seva obra. I aquesta està condemnada a ésser ignorada i a fer-la oblidar als qui no la ignorin!... parlem baixet, ben baixet. Però hem de parlar-ne poc o molt, vulgues o no vulgues, perquè en parlar-ne recobrem encara més aire d'intel·lectualitat nosaltres; si no en diguéssim res, semblaríem ignorants; ens convé de dir-ne alguna cosa, però sense fer soroll...

Sense fer aqueix soroll que, en un país veritablement civilitzat, la mort d'un Tarrida del Màrmol, un Pompeu Gener i fins i tot la d'un Bó i Singla, hauria d'esdevenir eixordador!!! // Els botxins de la moderna inquisició són com una mena de corbs que, de les despulles de llurs víctimes, en treuen la millor tallada que poden per tal d'engreixar-se amb la carn, la sang i l'esperit del difunt (que

---

³⁰⁴ Conservat en el Fons Felip Cortiella (articles i retalls de premsa), BC.

³⁰⁵ Jordi Sabater, en el seu estudi *Anarquisme i catalanisme* (1986), aporta abundant informació sobre *Catalunya*: «òrgan regional de la CNT, començà a publicar-se [...] el 22 de febrer de 1937, i desaparegué, després de 377 números, el 28 de maig de 1938. [...] heretà moltes de les característiques de *L'Instant* –al cap i a la fi periodistes d'aquest estaven al seu equip de redacció–, en especial l'interès pels temes frívols i anecdòtics. // A aquesta inclinació n'afegí una altra de ben típica de l'anarquisme: la preocupació per temes culturals –*Catalunya* mostra una gran inquietud per la literatura, el teatre i l'art– i científics o pseudocientífics.» (Sabater, 1986: 85). Dóna noms de redactors com Josep Masgomiery, Jaume Bausà, Joan Uson, Josep Maria Vilà, Joaquim Civera i Sormaní, Josep Maria Co i de Triola i Josep Maria de Riquer i Palau –veg. Sabater (1986: 90-91, 103 i 107), però adverteix que «un greu problema a l'hora de precisar els redactors de *Catalunya* és el gran nombre de pseudònims que hi apareixen, la majoria dels quals, a més, no són fixos.» (Sabater, 1986: 217); no relaciona, doncs, cap nom amb cap pseudònim. Malgrat tot, és possible que Black Gipsy amagui la identitat de Josep Maria de Riquer, atès que aquest «posa l'accent no en la qüestió nacional sinó en la problemàtica de l'intel·lectual. [...] En els seus articles [...] Riquer s'interessa especialment per dos temes: la manca d'un art nou i revolucionari i l'absència d'intel·lectuals en el moviment llibertari, i la reivindicació dels marginats per la cultura oficial catalana. [...] era] dels homes que esperaven i demanaven que la revolució assolís el que a principis de segle havia quedat en un anhel frustrat. Anhel que en el cas de Riquer se centrava gairebé exclusivament en el reconeixement social del paper de l'intel·lectual, de l'artista.» (Sabater, 1986: 107-108).

són les seves idees i la seva intel·ligència), car els inquisidors volen inútilment apropiars'ho o fingir que també és seu.

Mireu quin testament ha deixat per Catalunya aquesta víctima de la inquisició moderna que es diu Felip Cortiella:

“Em sento caure de febre, / com un heroi he batallat: / tot el fel que es pot percebre / mon pobre cor ha apurat. / Jo no moro com pensava, / trossejat per vils tirans, / que el que em pren i amb mi acaba / és l’oblit dels meus germans. / Deu-me un instant d’alegria, / que n’estic d’assedegat! / No em negueu a l’agonia / un raig de fraternitat!”

En morir Cortiella, no coincidiren en la notícia de la malaltia que li causà la mort els nostres periòdics de Catalunya. Naturalment, Cortiella, **NO MORÍ**; ha estat **ASSASSINAT** pels botxins!

¿No heu conegut a Catalunya aquest personatge “insignificant”, ple de bonhomia, parlant amb veu dolça i musical (com si parlés en mallorquí, però que ho fa en bon català), que es diu plàcid Vidal? No. No l’heu conegut.

Plàcid Vidal resta també arraconat.

És una flor d’hivernacle.

És una joia de preu.

No! És un veritable novel·lista!

¿Qui preguntava si hi havia novel·listes a Catalunya? Doncs sí, n’hi ha! Ara, que aquests potser no es diuen Prudenci Bertrana, ni Llor, ni tan sols Puig i Ferrater.

No fem esment dels “anarquistes de Terrassa”, d’aquests idealistes de pa mastegat o de paper d’estrassa mullat, que de primer es diuen Pere Coromines i després Puig i Ferrater (el novel·lista més llegit de Catalunya, el més amargat de la seva procedència, ferm només quan parla de la seva mare).

Plàcid Vidal. Aquest sí!

Ferm, sí! Però materialment acollonit. Suporta com totes les víctimes, amb més o menys resignació, la condemna inquisitorial. La suporta amb massa placidesa, però. Vidal Plàcid.

“Plácido” fou aquell pseudònim de Narcís Oller quan escrivia en “El Tío Camueso”. Quan aquest novel·lista català (d’empenta com Zola) es creia un intrús –i estava en el cert– en trobar-se al costat de Coroleu i de Balarí.

Es veu que els novel·listes catalans, bons de trinca, no són pas “prudencis”, sinó més aviat “plàcids”.

M'astoro de pensar què hauria estat de Gabriel Miró (altra víctima de la hispànica inquisició), si hagués estat fill de Catalunya en comptes d'Alacant, o hagués viscut a la nostra "hospitalària" terra. Potser hauria mort com Felip Cortiella.» (Black Gipsy, 1937)³⁰⁶.

El retrat tan complet –prosopogràfic i etopeic– de Plàcid Vidal que fa Josep Iglésies, dins les "Paraules prèvies"³⁰⁷ a *El convencionalisme de la vida*, seria del tot adient per tancar aquest apartat, perquè hi sintetitza la vàlua moral d'un home que se sap menystingut i la seva presència fràgil i, tanmateix, impertèrrita i constant, en els cercles en què no era rebut amb prou calidesa i afecte.

«L'autor d'*El convencionalisme de la vida* fou, això sí, un ésser bo i sensible, incapaç de fer mal a ningú i un lleial company, però no fou ni incaut, ni innocent, ni candorós. Fou conscient sempre, cal proclamar-ho.

Val a dir que l'aire afligit de Plàcid Vidal, el seu esguard marcit, les celles abundoses i molt corbades, el tors lleugerament arquejat, la gran testa, d'ample front, coberta per un capell obscur d'ales amples, amb el cabell llarg caient-li al clatell, la veu cançonera, queixosa, opaca i d'una invariabilitat de to, el camejar lent i bast –malgrat fos un bon caminador–, les mans mogudes amb un deix sacerdotal, en fi, l'aspecte de poeta decadent, es prestava a la plasenteria, sobretot en aquells temps en què en perdura el dandisme entre els ateneuencs Barcelonins, el qual en alguns vorejava fins i tot la petulància. Plàcid Vidal semblava separat del present i prenia l'aspecte d'una pervivència dels temps romàntics³⁰⁸. La semblança física reflectia el seu esperit, la fidelitat a unes aspiracions i concepcions literàries absorbides en la seva joventesa d'autodidacte comarcal, el desengany de la seva ànima llatzerada i, malgrat tot, l'orgull de no sentir-se vençut. [...] suca la ploma en les pròpies entranyes adolorides i va anotant desconsideracions i autèntics escarnis rebuts de persones que se li deien amigues.» (Iglésies, 1972: 8-9).

Però aquestes "Paraules prèvies" serveixen també per incidir en la persona que més atia –i provocà?– l'arraconament de què fou objecte el memorialista d'Alcover:

---

³⁰⁶ No hi consta el número de pàgina perquè l'article està retallat.

³⁰⁷ El text "Paraules prèvies" és una ampliació de l'article "La part inèdita de les memòries de Plàcid Vidal" –veg. Iglésies (1969: 722-724). Cf. infra, p. 539.

³⁰⁸ Artur Bladé i Desumvila comenta, a *Cicle dels Dietaris (II). Obra Completa* (2012), aquesta frase d'Iglésies: «"[...] dels temps romàntics". És per això que [Vidal] va fer sempre la impressió d'un fracassat, d'un vençut; un vençut bo i sensible, que és com ser-ho dues, tres vegades.» (Bladé, 2012: 50).

«La confabulació contra les memòries de Plàcid Vidal sorgí sobretot dels que abans s'havien dit els seus deixebles, junyits ara a la cua del carro triomfal, mig de literat, mig d'ocasional polític, de Joan Puig i Ferrer. Cal constatar com la temença que es pogués denigrar a l'autor de *Camins de França* creà entorn de Plàcid Vidal una atmosfera gairebé irrespirable, accentuada per la impietat d'altres escriptors joves d'un cercle divers que es complaïen a tractar-lo caricaturescament. Totes les suposicions entorn d'una possible detracció de Puig i Ferrer per part del nostre autor resultaren, però, ben infundades.» (Iglésies, 1972: 6).

I resultaren infundades perquè Plàcid Vidal tenia idealitzat el concepte de l'amistat, i sempre procurà referir-se al seu amic, amb el qual havia intercanviat tantes confidències, amb el màxim respecte. Potser per això, Iglésies apunta que, havent intentat superar, ambdós, el període de més tensió en el tracte:

«Puig i Ferrer havia traçat un esbós tal volta lleugerament borrós de Plàcid a *Camins de França*. Una vegada traspassà Plàcid Vidal, el va retratar de cos enter en el personatge Benigne dels primers volums de *El Pelegrí Apassionat*, i es pot ben dir que ho feu amb molta major benevolència que la que utilitzà per a retratar-se ell mateix en les seves obres semi-biogràfiques.» (Iglésies, 1972: 6).³⁰⁹

Sigui com sigui, Josep Iglésies deixa ben clar que, al seu parer, el nom de Puig i Ferrer va planar constantment sobre la vida literària –i també sobre la vida personal, anímica– de Plàcid Vidal, i la va trasbalsar: «La part més considerable del llibre [ECV] és, però, dedicada al comerç intel·lectual amb personalitats barcelonines [...] i sempre, ara present, ara absent i esmunyedís, però etzibant la seva ombra abassegadora, Joan Puig i Ferrer. La figura d'en Puig és com un fantasma que es projecta ininterrompudament damunt d'en Plàcid Vidal.» (Iglésies, 1972: 8).

Per la seva banda, Guillem-Jordi Graells, especialista en la vida i l'obra de l'escriptor selvatà, considera que «la recreació que en fa [de Plàcid Vidal] a *El pelegrí apassionat* com a Benigne Constant, [és] en bona part producte de la seva mala consciència per no

---

³⁰⁹ Rafael Tasis discrepa sensiblement de l'opinió de Josep Iglésies, segons es desprèn d'aquest comentari: «Joan Puig i Ferrer, el seu amic íntim, n'haurà fet un retrat més aviat cruel, primerament a *Camins de França* i després, sota el nom transparent de Benigne, en el seu *Pelegrí Apassionat*. Potser mereixia més.» (Tasis, 1965: 34).

haver-lo ajudat en la seva precària situació durant la guerra, si bé és cert que Puig i Ferrerter va marxar a final d'estiu del 36 i, per tant, va viure tota la guerra a París...»³¹⁰.

Plàcid Vidal encapçala amb aquests mots la silueta³¹¹ que dedica a Joan Puig i Ferrerter: «Nosaltres dos en som avui els companys de lletres més antics, i segurament també els més coneguts en el nostre tracte, perquè en nosaltres hi ha hagut vera afinitat de creences sempre que ens hem parlat lliures de tota reserva i preocupació» (Vidal, 1925: 31). I en comença una amable descripció: «El meu novell amic és un estudiant encara amb aire de col·legial: cara tendra i rosada, i porta el distintiu de la típica boina. Parla amb vivor, mes amb veu dolça i infantívola, i els seus ulls blaus miren tranquils i confiadament com dos estels d'esperança.» (Vidal, 1925: 31). També, a *L'assaig de la vida*, recorda amb to admiratiu que «Joan Puig, en conèixer el meu germà, de seguida es va trobar amb mi i amb els altres aspirants que venien a la tertúlia de la botiga. [...] quan nosaltres el vam conèixer ja estava assabentat dels principals poetes del renaixement literari català, i d'alguns d'ells fins en sabia versos de memòria.» (Vidal, 1934: 64). Una mica més endavant, continua:

«El nostre admirat Miquel Ventura i Balanyà, el qual, com a home d'estudis i de món, tenia una intuïció molt punxeguda i refinada, en saber el cas de la vida d'aquell novell escriptor, va dir: –Aquest xicot està ben preparat per a ésser cèlebre. // Cèlebre, entre nosaltres, de seguida ho fou; més que cèlebre, familiar nostre. A tots nosaltres ens guanyà la simpatia i la franquesa, tant pel seu tracte amable i constant com per la demostració de naixent intel·ligència.» (Vidal, 1934: 66).

---

³¹⁰ Correu electrònic de Guillem-Jordi Graells, rebut el 8-I-2015, en resposta a un escrit meu demanant-li si tenia notícia que es conservés correspondència entre ambdós escriptors. A la BC hi ha dipositat l'arxiu Puig i Ferrerter, encara pendent de classificació –tanmateix, consta que les cartes conservades són o bé familiars o bé posteriors a la Guerra Civil [consulta en línia: 5-I-2015]. Graells afegeix que «el fons Puig a la BC és el que vaig repatriar jo de París, és a dir tot el que la filla petita conservava en un parell de baguls dels papers que tenia PF, la immensa majoria material dels anys 1940-1956. És a dir que bona part de l'arxiu d'abans del 36 es va quedar a Barcelona i el va confiar a un llibreter-distribuïdor amb qui tenia confiança dels temps de Proa. Amb els anys, sobretot després de la mort de Puig i la seva dona, la filla va perdre-hi el contacte i em consta que el llibreter es va anar venent manuscrits i, sobretot, correspondència, que deu ser a mans de col·leccionistes si no s'han perdut.» També em comenta, Graells, els intents de consultar els materials de Plàcid Vidal que conservava la seva filla –abans de donar-los al CEA–, els quals «mai vaig aconseguir que em deixés veure, estava massa ressentida amb PF i no volia contribuir en res a la recuperació literària que jo n'estava fent.»

Joan Puig i Ferrerter «amb la guerra és nomenat conseller d'Assistència Social i, posteriorment, delegat i pagador de la Generalitat a París.» (Graells, 1982: 5).

³¹¹ Publicada per primera vegada a *Panteisme*, 1-XI-1911, p. 3-8.

En canvi, Puig i Ferrer, quan a *Camins de França*³¹² evoca les prematures morts d'Anton Isern i d'Hortensi Güell, subratlla el característic posat taciturn –segons el seu punt de vista– de Plàcid Vidal, sense compensar-lo amb cap tret favorable: «Antoni Isern es suïcidava al cim d'una muntanya. Hortensi Güell, en un gest de renúncia, s'havia esberlat la testa damunt les roques de Salou. Plàcid Vidal havia de conservar tota la vida l'íntim gust del dolor reclòs en la solitud d'un amarg individualisme.» (Puig i Ferrer, 1934?? 1976: 123-124). Però és en *El pelegrí apassionat* –com indiquen Iglésies i Graells– que l'escriptor selvatà dedica força pàgines a parlar de Plàcid/Benigne³¹³, amb tot de matisos, incidint en l'amalgama de vida i obra que sempre caracteritzà Plàcid Vidal:

«Benigne tenia un temperament retret, de solitari, d'individualista concentrat. Era un jove encongit, espantadís, com si tingués por de la vida, que s'havia reclòs en una gran ambició i que vivia aparentment decebut i apenat. Potser al centre d'aquell adoloriment en què semblava viure, hi havia una voluptuosa fruïció, una mica amarga, un orgull secret que es revelava en una tendència forta i irònica cap a la crítica. El seu gest, l'expressió del seu rostre, la seva veu, el cos una mica corbat, ja abans dels vint anys, el pas arrossegadís, però més encara la timidesa, i l'endinsament del seu esguard, tot delatava en ell l'home destinat a la infelicitat, a la consumpció interior, a la terrible concentració en si mateix i en la

---

³¹² Plàcid Vidal explica així la impressió que li causaren els primers capítols del llibre: «Al número de la *Revista de Catalunya* pertanyent al mes d'agost de l'any 1926 començà a publicar-se la crònica *Camins de França*. I seguiren altres capítols autobiogràfics de Joan Puig i Ferrer referint-se als seus temps d'iniciació. S'hi parlava de la Selva, de Reus, de Barcelona, i sorgien noms de gent que d'una manera o altra havien influït en l'ànima d'aquell jove aspirant que tant el nostre Cosme com jo vam considerar com a germà espiritual, però enlloc no hi constava ningú ni res en recordança de la plèiade que fou la primera agrupació intel·lectual de què el predestinat escriptor formà part [...]. Tanmateix, aquella crònica autobiogràfica, fins englobada en un títol parcial, era massa improvisada i parcialista. Tot el magnífic cas històric de rica perspectiva es convertia en un reduït document individual, excessivament subjectiu.» (Vidal, 1972: 162-163). Sobre aquest tema, Guillem-Jordi Graells, en el pròleg a l'última edició de *Camins de França* (1982), escriu: «Aquesta primera versió [...] es publicà al periòdic dirigit per Rovira i Virgili entre el juliol de 1926 i el gener de 1928 en onze lliuraments, articulats en nou epígrafs d'extensió molt desigual. El conjunt d'aquesta primera versió és notablement més reduït i parcial que la versió definitiva, que fou reescrita íntegrament, amb canvis bastant substancials. Fins a quin punt aquests canvis foren provocats per comentaris, crítiques i circumstàncies exteriors, ho podem comprovar llegint els dos llibres de memòries de Plàcid Vidal, que contenen una autèntica crònica de les vicissituds que travessà la redacció d'aquesta obra.» (Graells, 1982: 6-7).

³¹³ Guillem-Jordi Graells estudia el sistema que Puig i Ferrer emprà per denominar els personatges que conformen el complex univers d'*El pelegrí apassionat*: «El procediment general és l'heterònim transparent: Canyameres / Llaveneres, Arquer / Arter [...]. En ocasions, els heterònims són formats de manera més complexa [...], o més declaradament conceptuals (Plàcid Vidal / Benigne Constant) i fins amb jocs verbals (Hortensi Güell / Florenci Hortet).» (Graells, 1977: 427). Altrament, adverteix que «el problema que planteja el bateig dels personatges no és, però, tan complex com el de saber si darrera els personatges de ficció hi ha un únic model o diversos, i encara els dels models reals desdoblats en diversos personatges de ficció.» (Graells, 1977: 427).

seva “idea”; l’home per a qui el món exterior a penes si arribaria mai a existir. Però noble, lleial, sincer, apassionat de veritat fins al fanatisme, amb dos cultes que li governarien, i sovint li amargarien la vida: el culte de les lletres i el de l’amistat, en els quals més endavant es clouria tenebrosament i tancaria les finestres que li haurien portat la llum i l’aire de la vida, del món exterior.

[...] Benigne, en realitat, no pensava mai en res més; gairebé mai no se’l sentia parlar d’amor, de felicitat, de plaers, ni de dones, ni de diversions, ni de política, ni d’afers de cap mena; només parlava d’obres, d’autors, de crítiques, d’exemples d’homes que havien sofert privacions i dolors, però que havien deixat un rastre de glòria darrera llur visa penosa, obscura i trista. Comentava aquelles vides amb admiració i voluptat, com si per a ell fos un plaer de pensar en una vida lamentable, amarga, dura, si aquesta vida havia donat un fruit de poesia durador, com si en una d’aquelles vides doloroses i glòries veies dibuixar-se el seu destí.» (Puig i Ferreter, 1952: 235-237, I).

En algun fragment, però, Puig i Ferreter es deixa portar per la hipèrbole i ofereix un retrat físic gairebé caricaturesc de Benigne:

«Els diumenges, aquell estiu, Benigne i Florenci, acompanyats de Geroni, el venien a veure al castell. [...] La més gran delícia d’aquells joves durant l’estiu i fins a primers d’octubre, foren els banys a la platja de vora el castell. Janet era un nedador magnífic i atrevit; Florenci ho era també. Geroni es podia aguantar amb penes i treballs damunt de l’aigua. Benigne, tremoladís i avergonyit de l’esqualidesa del seu cos i de la magror de les seves cames, a penes si es mullava més amunt del melic, i encara els altres l’havien d’arrossegar una mica endins i acompanyar-lo, vigilar-lo, banyar-lo com si fos un malalt o una criatura» (Puig i Ferreter, 1952: 337-338, I).

I relata així la reacció de Plàcid/Benigne en assabentar-se de la mort d’Hortensi Güell – Florenci Hortet en la ficció–:

«–Uns pescadors han trobat el cadàver al mar, entre Tarragona i Salou. S’havia esberlat el cap en una roca... Han trobat la seva roba sota uns pins.

[...] Benigne va fer un gest desesperat, que semblava d’ira més que de dolor i amagà el rostre. [...] Benigne, amb el rostre demacrat, estirat, sense color, semblava que no escoltés, absent; semblava l’ombra d’un home mig apuntada al fons d’un quadre, arreconat com estava a l’indret menys aclarit del menjador» (Puig i Ferreter, 1952: 413, 416, 418, I).

Els primers anys a Barcelona, la relació entre el selvatà i l’alcoverenc era, segons va relatar Plàcid Vidal, de bona camaraderia, tan bona, que la considerava immarcescible:

«Érem a l'estiu [1903] i durant aquell temps, les tardes de festa, Joan Puig i Ferrer i jo fèiem excursions cap a alguns pobles del Pla del Llobregat, de la Costa de Llevant i de la Comarca del Vallès. Pel camí conversàvem de la nostra vida i de la nostra obra, d'una cosa i altra alhora, i sempre aspirant confiats.» (Vidal, 1934: 164). Cal subratllar que, en recordar aquestes vivències compartides, Puig i Ferrer es mostra afable amb l'amic d'Alcover –una afabilitat que es fa extensiva a tot el capítol que li dedica: “L'amic Plàcid Vidal”³¹⁴ (Puig i Ferrer, 1976: 211- 217)–: «[Plàcid Vidal] havia vingut a Barcelona a treballar de caixista. La nostra coneixença datava de temps. Passàvem junts totes les festes, car entre setmana tots dos treballàvem. Era un apassionat de literatura. No li feia res de passar angúnies econòmiques, d'anar mal vestit, de viure arreconat, si en tornar del treball podia escriure uns quants versos, unes quantes pàgines de prosa.» (Puig i Ferrer, 1976: 214-215), i li dedica uns llargs paràgrafs encomiàstics, en el vessant etopeic:

«Ben cert que la seva tortura moral era de no poder consagrar tota la vida a les lletres, però una estrofa ben reeixida el compensava de tot. [...] si algú ha tingut un ideal aferrat a l'ànima i per ell ha viscut i per ell ha donat alegria, salut i totes les possibilitats de l'home, ha estat aquest amic poeta i obrer. Ell ha viscut en una constant espera dolorosa, segur de la seva força, segur del seu talent, però segur també que les seves condicions de vida –les pitjors que hom pugui imaginar-se– oprimien, ofegaven el seu geni natural. [...] Sovint li entrava un pessimisme horrible, d'home que pressent el seu fracàs. Però aviat es refeia. Era un miracle de fe i de voluntat. En aquell temps, els seus companys l'admiràvem apassionadament i el vèiem com l'elegit entre nosaltres. [...] Ulls de bondat i d'amor, tenien la intel·ligència i la pudícia de l'amistat pura, feta de respecte tant com d'afecte!» (Puig i Ferrer, 1976: 215-216).

---

³¹⁴ Plàcid Vidal recorda que «sortí el número de la revista d'Antoni Rovira i Virgili corresponent al mes de desembre i Joaquim Biosca va telefonar-me, cridant: –Compreu la *Revista de Catalunya*, que hi ha dues pàgines i mitja en elogi de vós!» (Vidal, 1972: 163), però que la sorpresa fou gran perquè «enlloc no hi trobava el meu nom. Era que jo no sabia llegir? Era, senzillament, que la meua ànima s'atribulava? [...] Era que Joaquim Biosca m'havia parlat en un to d'ironia...?» (Vidal, 1972: 163). El cas era que Puig i Ferrer es referia a un company d'ideal –identificable amb Plàcid Vidal–, sense anomenar-lo mai; i «parlava d'alguns altres antics companys de l'autor, també prescindint de llur nom personal» (Vidal, 1972: 163-164). Joaquim Biosca comenta a Puig el disgust de l'escriptor alcoverenc per haver estat omès el seu nom i el d'altres companys de joventut; per això, «en la propinent continuació de la crònica *Camins de França* l'autor feia constar que els dos referits amics íntims seus eren Jaume Aiguader i Miró i Plàcid Vidal. Llavors més que mai vaig creure haver encertat el meu títol *L'assaig de la vida*.» (Vidal, 1972: 164). Uns anys més tard, el 1930, Plàcid Vidal i Joan Puig i Ferrer es troben casualment pel carrer; dubten, però acaben aturant-se a conversar; entre els diversos temes que recreen, hi ha el d'haver publicat inicialment *Camins de França* sense els noms dels amics: «Joan Puig i Ferrer va dir-me que en *Camins de França*, de primer antuvi, havia prescindit del nom de Jaume Aiguader i Miró, del meu i del d'altres antics companys, perquè amb la seva narració volia fer una obra biogràfica, a la manera d'*Adolf*, de Benjamí Constant. Jo vaig censurar-li haver desistit.» (Vidal, 1972: 238).

Curiosament, enmig d'aquest panegíric, Puig i Ferrer confessa que «de vegades em feia vergonya i ràbia de sentir-me tan petit al seu costat. [...] em creia més instruït que ell, l'obrer caixista, i em meravellava i m'atordia que tingués sobre totes les coses un cop d'ull més original i més profund que el meu. [...] De vegades sentia gelosia. Però ens estimàvem de debò; ell era tot noblesa i bondat; jo era la nina del seu ull.» (Puig i Ferrer, 1976: 215).

Aquestes vivències també són relatades en *El pelegrí apassionat*:

«Com que Benigne estava frisós per escriure, Janet li digué que a les tardes es quedés a casa, que ell ja se la camparia sol per Barcelona. Benigne, agraïdíssim i emocionat, li prometé que li consagraria totes les tardes de diumenge i de dies de festa. [... Janet] pensà en Benigne abocat damunt la taula “per fer una gran obra”.» (Puig i Ferrer, 1952: 457, II).

I s'hi entremesclen les dones, que tant seduïen el selvatà i que tant espantaven l'alcoverenc; si més no, Benigne confessa a Janet:

«Jo em sento capaç de cantar les grans passions. Vull fer el poema de l'amor i de la mort, però la dona em fa por, Janet. Vols creure que no n'he vist cap de nua? Tu ja saps què és l'amor...» (Puig i Ferrer, 1952: 457, II).

Més endavant, però, sembla que Plàcid/Benigne es va anar tornant més llançat en el terreny sexual. Així es pot interpretar arran d'una conversa entre Janet Masdeu/Joan Puig i Ferrer i Jeroni Isard/Antoni Isern; diu Janet: «Les dones mig nues ballant m'alegren no sé què, i no sols el sensual. Quant a Benigne, no t'hi equivoquessis, li agrada molt tot això. La “Bella Chelito” me'l tenia tot engrescat; jo crec que se'n va enamorar, li feia versos i tot... [...] Benigne no té res d'ascètic, ni tan sols de frare llec, ni menys d'hipòcrita. El que hi ha és que és púdic.» (Puig i Ferrer, 1956: 205, IV). Aquesta debilitat per la “Bella Chelito”, que el mateix Plàcid Vidal reconeix³¹⁵, també l'apunta la seva filla, Maria-Eugènia Vidal³¹⁶. Janet, entremaliat, atribueix a Armand Llavaneres –Ferran Canyameres– el fet d'haver-se assabentat «de certes coses d'ell [Benigne], tot i que Llavaneres, segons el seu costum, les tiri a mal i en faci mofes grotesques, [i] d'ençà que sé aquestes coses que no et vull dir, veig Benigne més home,

---

³¹⁵ Cf. supra, p. 39.

³¹⁶ Cf. supra, p. 39.

més normal, més complet, i no sols un arrenclador de ratlles curtes com me'l feia abans.» (Puig i Ferrer, 1956: 205, IV).

Les desavinences i el distanciament arribaren progressivament i s'accentuaren, sobretot, arran de la publicació d'*Els singulars anecdòtics* (1920). Per exemple, el 1908, Puig, que es movia entre Barcelona i el seu poble nadiu, va mostrant predilecció per la companyia del reusenc Jaume Aiguader i Miró –i de noves amistats que anava conreant³¹⁷–, en detriment de la de Plàcid Vidal –segons aquest deixa entreveure; veg. Vidal (1934: 245-246)–, tot i que continuen freqüentant-se; abans, tots tres havien compartit moltes hores de complicitats i d'anhels:

«Durant força temps Plàcid Vidal, l'Aiguader i jo vàrem formar una mena de trinitat i d'unitat ideal. I com que l'estudiant amb la seva joia perenne neutralitzava l'accídia del poeta, aquest ajuntament era el més feliç del món. Tots tres ens completàvem, ens foníem en un. Aquest un esdevenia una entitat que recollia les millors qualitats de tots tres i per a la qual tot era motiu d'exaltació. [...] Nosaltres, els tres companys que en fèiem un, teníem potser una estètica fluixa, puix que érem bastant ignorants [...]. Menyspreàvem folklorisme, tipisme, pintoresc local i tota la literatura de fer bonic. Ens rèiem del catalanisme de cintetes i llacets barrats [...]. Volíem ésser realistes, universals i, sobretot, verídics. Havíem fet nostra la dita de Nietzsche: "Cal escriure amb sang".» (Puig i Ferrer, 1976: 217-218).

Tres anys més tard, quan Plàcid Vidal publica la silueta de Puig i Ferrer a *Panteisme* (1911), aquest li etzibà unes paraules que el deixaren sorprès, perquè de ben segur que Vidal esperava una reacció més agraïda i encomiàstica per part de l'amic: «–Ja he llegit allò. Està molt bé. Un altre dia, jo, també parlaré de tu, però he d'esperar una ocasió que vingui a tomb. [...] esperaré a tractar d'aquest assumptes personals nostres fins a ocasió d'escriure una obra biogràfica. ¿Pensa si en puc retreure, jo, també, de coses teves interessants!... Adéu!» (Vidal, 1934: 303). Tal vegada, Puig i Ferrer intentà després justificar –indirectament i subtil– aquesta inexplicable reacció amb els paràgrafs en què expressa els ideals de joventut que havia compartit amb Plàcid Vidal:

---

³¹⁷ Segons les pròpies paraules de Puig i Ferrer: «Els meus amics íntims seguien essent Jaume Aiguader i Plàcid Vidal. Però de tant en tant passava dies com amagat, dalerós de solitud o d'altres companyies. Ara no em refereixo a cap dona [...], sinó a la plèiade d'incipients escriptors barcelonins, entre els quals m'agradava d'ésser rebut com a company. En coneixia una colla.» (Puig i Ferrer, 1976: 226). També, l'escriptor selvatà fa dir a Janet, en *El pelegrí apassionat*: «[Benigne] té un concepte de l'amistat massa romàntic i exclusiu. Jo, per a ell, sóc més que un amic; sóc l'amic, el germà de l'ànima, i no li podria fer entendre mai que tot i estimant-lo molt, només el vulgui veure de tant en tant.» (Puig i Ferrer, 1952: 516, II).

«[El nostre] no era un romanticisme fluix. Aquesta posició comportava molts sacrificis. Fer de l'obra escrita la imatge de la pròpia vida moral, el desdoblament fidel de l'ànima; escriure una *confessió en esperit* més que no pas en anècdota; unes *memòries* que s'obrin amb la primera ratlla pueril i es cloguin amb la que la mort no et deixarà acabar, és l'ambició més orgullosa del món – també la més humil– i la més difícil de sostenir. És dir als homes: “Ací em teniu tal com sóc. Jutgeu-me.”» (Puig i Ferrer, 1976: 220).

Sembla que allò que molesta l'escriptor selvatà és el fet de constar com a singular anecdòtic –la silueta que li dedica Vidal inclou, a més, un enfilall d'anècdotes–, és a dir, de no ser presentat exclusivament com a figura plena de valors morals i artístics, més enllà de les contradiccions i de les febleses humanes.

Ferran Canyameres és testimoni en diverses ocasions dels conflictes entre Vidal i Puig i Ferrer; en parla a *El gran sapastre*, on no amaga la desafecció que sent envers l'escriptor selvatà –després d'anys d'haver-hi tingut una bona amistat–: «Des de feia molt temps Puig i Ferrer tenia en l'oblit l'escriptor Plàcid Vidal, el seu inseparable amic d'adolescència i de joventut, amb el qual havia compartit el seu ideal literari i totes les seves penes i tragèdies de noi bord. Jo cada dia em sentia més inclinat vers el seu company ventejat, abandonat, ombra trista d'allò que havia estat.» (Canyameres, 1977: 23). La descripció que Canyameres fa del memorialista matisa la percepció de la seva personalitat:

«M'atreia aquell poeta romàntic que tots els de la colla, amb Puig i Ferrer al davant, havien considerat com el més ben dotat per a encaçar un lloc culminant en el món de les lletres catalanes. Els seus poemes havien fet sensació quan tots encara portaven els cabells llargs i la xalina voleiant al vent de la il·lusió. // Tots evolucionaren menys Plàcid Vidal, el qual quedà per sempre més postergat als seus èxits passats, com una figura quimèrica que recorda una època llunyana, perduda en el dinamisme d'un món nou. Tots el defugien. [...] El malaurat poeta, que jo havia conegut abans que a Puig i Ferrer, vivia principalment apenat per l'abandó en el qual aquest el tenia, i no li ho perdonava.» (Canyameres, 1977: 23).

Quant al tracte de què Vidal era objecte per part de Puig i Ferrer, Ferran Canyameres el planteja de manera que la balança es decanta a favor de l'alcoverenc:

«En saber-me tant en contacte amb el seu antic amic, Plàcid Vidal m'abassegava a preguntes, es condolia, s'indignava, em contava passatges intrincats de llur amistat, en la qual l'esperit rebel, però dolçament hipòcrita de Puig i Ferrer,

contrastava amb la mansuetud del poeta arraconat i de la qual sols sortia quan parlava d'ell. I esdevenia porfidiós, no admetia cap de les excuses que jo creia saludable aportar-li de l'amic inconstant. És així com vaig començar a adonar-me de la veritable personalitat de Puig i ferreter, car Plàcid Vidal el coneixia bé des del seu origen; havia nascut en un poble veí del seu i feia anys que àdhuc analitzava els seus actes més insignificants per presentar-me'l tal com era, avançant-se a l'obra que escrivia feia anys, de la qual el seu amic incomprensiu esdevenia el personatge predominant, amb tots els seus defectes morals i les seves qualitats intel·lectuals.» (Canyameres, 1977: 23).

Les decepcions causades pel tracte distant de Puig se succeeixen, segons constata Vidal, una rere l'altra. Quan, a les acaballes de 1917, Plàcid Vidal assisteix a l'estrena, al "Romea", de *Garidó i Francina* de Puig i Ferreter, recorda, amb un cert to desolat, que

«d'aquella obra estrenada poc vaig tenir ocasió de parlar-ne amb l'autor. Quan vaig entrar a l'escenari a saludar Joan Puig i Ferreter ell estava ocupat, conversant, distret de mi, entre les diverses persones que solen trobar-se, ocasionalment, per aquells llocs; allí damunt de l'empostissat, a mi, barrejat amb aquella gent interessada que funcionava a teló caigut, em va pertànyer representar el paper de comparsa, preocupat en secret pel conflicte de la meua vida.» (Vidal, 1934: 410).

El 1918, Puig i Ferreter es casa amb Clotilde Barranco, i Plàcid Vidal no és convidat a la cerimònia³¹⁸: «Joan Puig i Ferreter feia alguns mesos que s'havia casat. Jo sols coneixia la seva muller per haver-hi parlat en ocasió d'haver vingut ells a casa nostra a donar-nos el condol per la mort del meu germà. Miquel Poal-Aregall va fer expressives lloances de la dona d'aquell nostre amic dramaturg, explicant que [...] havia trobat una vera companya col·laboradora dels seus ideals.» (Vidal, 1934: 434). Entre una cosa i l'altra, el cabal de paciència de l'escriptor alcoverenc envers el dramaturg selvatà es va acabant i, per això, quan els amics Joaquim Biosca i Francesc Mas i Abril s'engresquen a organitzar un sopar per festejar la publicació d'*Els singulars anecdòtics*, «convinguts amb mi, per a comunicar a Joan Puig i Ferreter el determini de celebrar la festa, es limitaren a trametre-li una invitació impresa, precisant-li, "en nom de la comissió", dia, hora i lloc.» (Vidal, 1934: 471). I Puig va assistir al sopar: «en presentar-se, m'assabentà que arribava de Vilanova i la Geltrú, on havia passat aquell dia en companyia de Jaume Aiguader i Miró i la seva família. Demostrava estar content.»

---

³¹⁸ Per la seva part, Vidal explica que «no me n'havia anat cap a Reus, a casar-me, sense assabentar-ne Joan Puig i Ferreter i la seva família.» (Vidal, 1934: 493).

(Vidal, 1934: 475); fins i tot, en els parlaments subsegüents a l'àpat, i malgrat que es va fer pregar, «féu l'elogi de mi com a amic.» (Vidal, 1934: 475).

Poc després del seu casament amb Amèlia Güell, Plàcid Vidal va amb la muller a visitar uns quants amics de Barcelona. També van a casa de Puig i Ferrer, el qual, en el moment d'acomiar-se, li diu: «-¡Creu, Plàcid, que l'amic que més s'alegra de la teva sort sóc jo!» (Vidal, 1934: 494).

Ara bé, les reaccions de Vidal als comentaris de Puig eren imprevisibles, com també ho eren les dels qui tenien notícia de les opinions del memorialista d'Alcover en referència a l'escriptor selvatà. Si més no, és la constància que en deixen les paraules de Plàcid Vidal, el qual també insinua una certa tergiversació dels seus mots per part dels acòlits de Puig i Ferrer:

«Era tan viva i perillosa la influència de la suggestió entre els joves reusencs que frisaven per fer mèrits d'intel·lectualitat, que si jo, invitat per ells, avançava alguna dada dels assumptes que en les meves memòries tractaria referent als nostre antic company selvatà, al cap de pocs dies ja em venia la nova que algú ja n'havia parlat a Joan Puig i Ferrer, i gairebé sempre s'havia pretès originar la meva manifestació en un sentit d'odi. Fins diversos amics meus barcelonins arribaren a interpretar el meu cas com un instint d'adversitat que dominava la meva ànima.» (Vidal, 1972: 176).

Com no podia ser d'altra manera, la tibantor entre Plàcid Vidal i el seu amic de joventut Joan Puig i Ferrer va esdevenir prou coneguda entre els qui freqüentaven l'alcoverenc –i que, sovint, també es feien amb el selvatà–; però així com hi havia qui, actuant amb prudència, no l'hi esmentava per a res, hi havia també qui no s'estava d'explicar-li els comentaris que Puig feia sobre ell, i que solien tenir una bona càrrega de menyspreu³¹⁹. Enfront dels qui optaven per la discreció envers aquest tema, Joan Malagarriga representava el sector murri:

«Aquell contertulià ens explicava que s'havia trobat amb Joan Puig i Ferrer a la botiga d'Antoni Fuster Valldeperes, i que el dramaturg esdevingut novel·lista triomfant, discutint de mi amb Joan Malagarriga, exclamava: “Ja s'ha acabat l'època placidiana!” // Jo, de cop, vaig impressionar-me. En un moment

---

³¹⁹ Segons Josep Faulí, «els triomfadors d'ells mateixos [el grup de Reus] –Puig i Ferrer– fan la traveta i barren el pas a la resta del grup: sembla haver-hi més envegetes i rancúnies particulars que no pas grans formulacions estètiques.» (Faulí, 1997: 22).

extraordinari arribà a influir-me el dubte de si jo realment existia o si era sols la mòmia d'un anterior personatge. Però [...] vaig esclafir una rialla, reconeixent que l'expressió tenia gràcia. La rialla em donà la certitud que jo em diferenciava de la mòmia, i la màquina del cervell i el cor se sentia lluny de deixar-me convertir en cadàver.» (Vidal, 1972: 208).

Tampoc no li devia resultar gaire encertada la frase amb què el saludà Cecili Gasòliba quan els presentaren: «Ja sé que escriviu una obra contra en Puig i Ferrer!» (Vidal, 1972: 272).

En altres ocasions, els comentaris transmesos adquirien un to més amable, potser assuaujat pel mateix intermediari: «Tomàs Roig i Llop [...] es franquejava amb Joan Puig i Ferrer i tots dos havien sortit a parlar de mi, motivat per la referència feta en *Camins de França*. Tomàs Roig i Llop em deia que Joan Puig i Ferrer em tenia en molt bon record i bella consideració i que li hauria agradat poder-nos veure refermant la nostra antiga amistat.» (Vidal, 1972: 171). En aquest cas, és molt possible que Roig i Llop hagués distorsionat, poc o molt, la realitat, perquè aquesta dada que apunta Vidal no coincideix en absolut amb el que escriu Roig i Llop a les seves memòries: «Podem dir que la Penya Vilaró³²⁰ era una mena de port de consols, desfogaments i esperances dels nostres artistes, amb aigües agitada; encara que sense arribar mai, però, a extrems violents, llevat quan hi anava Puig i Ferrer, que era com una mena de lleó literari que s'ho volia menjar tot, començant per Plàcid Vidal, una ovella a la qual Puig no podia veure ni en pintura.» (Roig i Llop, 1975: 241).

Ferran Canyameres era un altre dels qui no volia posar més llenya al foc, sinó que advocava per una reconciliació dels dos antics amics³²¹; Vidal explica que aquell li havia enviat una postal citant-lo a casa seva, a Terrassa, per tal de relatar-li la conversa mantinguda amb Puig i Ferrer sobre un intent de reunió entre tots tres:

«Se m'assegurava que entraríem en plena concòrdia. Ferran Canyameres no ignorava res de tot el que m'havia esdevingut amb aquell amic nostre, però jo tornava a explicar-li-ho, i remarcava més que mai els detalls. L'interventor volia disculpar l'acusat, atribuint-ho tot al seu caràcter especial. Vaig respondre: – Doncs deixeu-me, també, tenir el meu a la meua manera! És que a Puig i

---

³²⁰ Cf. supra, p. 94.

³²¹ «Tingueren alguna entrevista que jo havia preparat, però les coses empitjoraven. Plàcid Vidal ho veia tot a través de l'esperit lúcid de Goethe, i l'altre a través de l'esperit tenebrós de Dostoievski.» (Canyameres, 1977: 24).

Ferreter no l'interessa veure'm. Si l'hi interessés, ja sabria venir a trobar-me, tal com sap escriure!» (Vidal, 1972: 228-229).

En efecte, Canyameres va intentar en diverses ocasions apropar els enemistats; com la vegada que va organitzar una excursió a la muntanya en què els principals convidats eren ells dos: «Per tal que no es veiés massa que havia estat preparada amb el bon intent de posar-los frec a frec tot un dia, vaig convidar una colla d'amics, un autocar ple, i anàrem vers la solitud [...], que havia d'emmarcar llur reconciliació convencional.» (Canyameres, 1977: 25); també, veg. Vidal (1972: 239-246). Aleshores, era pels volts de l'any 1930, es va establir una treva, uns quants mesos, fins que es trencà a causa que Puig i Ferrerter es va desentendre de la promesa que havia fet a Plàcid Vidal de publicar a Proa, en una nova secció d'obres biogràfiques, el seu llibre de memòries *L'assaig de la vida*³²².

Un altre motiu de disgust de Plàcid Vidal envers Puig i Ferrerter s'esdevé quan llegeix a la premsa que «Francesc Macià, Ventura Gassol i Joan Puig i Ferrerter, entre altres personalitats representatives de l'element oficial, havien anat, el 22 de novembre [de 1931], a Alcover, a col·locar la primera pedra d'un casal per a bastir unes escoles. *L'Opinió* m'ho explicava [...]» (Vidal, 1972: 283); en el seu discurs, Puig no va ni anomenar Vidal, si bé va subratllar, segons aquest va llegir en l'article que reproduïx: «"tingueu-me com fill d'aquest poble que jo estimo com si ho fos, on jo he passat mantes hores de la meva infantesa i a on [...] hi tinc enterrada gent que jo estimo moltíssim."» (Vidal, 1972: 283). Però en aquesta ocasió, el disgust de Plàcid Vidal es fa extensiu als alcoverencs, que no havien comptat per a res amb ell a l'hora de preparar aquest acte tan significatiu:

«les meves esclavituds i les meves preocupacions em van tenir ignorant-lo fins a assabentar-me que ja s'havia celebrat. Per què no va poder haver-hi un déu que volgués fer-me una avinentesa que havia estat descuidada per la memòria humana o que no cabia dins del temps dels homes...? Sols asseguraré que el dia 22 de novembre de 1931, en aquell poble on va néixer Cosme Vidal i Antoni Isern, i on jo vaig veure la primera llum, on he gaudit i he sofert tant, havia de comptar-se qui trobés a mancar-m'hi.» (Vidal, 1972: 284).

Amb tot plegat, l'escriptor d'Alcover va decidir que «ja no aniria més amb l'intent de retrobar l'antic Joanet de la Selva fins que li pogués portar jo mateix a Joan Puig i

---

³²² Cf. infra p. 498.

Ferreter, ressuscitat en el meu llibre de memòries.» (Vidal, 1972: 284). Altrament, a *El pelegrí apassionat*, Puig i Ferrer es refereix a les memòries de Vidal –a causa d’un comentari que Benigne atribueix a Janet i que aquest no recorda haver fet– amb unes paraules que desprenen un to conciliador, benvolent:

«Quan Janet llegí les memòries del seu amic, llavors que ja la vida els havia separats, tot i que tots dos es tinguessin un gran afecte, es sentí tan incomprès de Benigne com Benigne se’n sentia d’ell. El nostre heroi negava haver pronunciat tals paraules. [...] Benigne jurava que les havia sentides, Janet que no les havia pronunciades. [...] Benigne, de tan fidel memòria quan esdevé el cronista de les petites anècdotes que ha presenciades. [...] Benigne, home d’una memòria tan segura i fidel.» (Puig i Ferrer, 1956: 89-90, IV).

I Ferran Canyameres posa l’accent en el gest de Puig i Ferrer, qui, «en aparèixer el llibre *Camins de França*, després de publicar Plàcid Vidal *L’Assaig de la Vida*, reféu els capítols publicats aïlladament i hi esmicolà el seu amor propi per evitar que el seu amic ho fes en el segon volum de memòries.» (Canyameres, 1977: 26).

A la part inèdita –fins al 1984– de les seves memòries, Plàcid Vidal explica que, en l’homenatge³²³ de què fou objecte, la primavera de 1934, amb motiu de la publicació de *L’assaig de la vida*, Joan Estelrich

«va posar-se a rebutjar les manifestacions que s’havien fet d’èsser jo humil i benèvol, i afirmà que Plàcid Vidal era un orgullós i un comprometedor, perquè contava la seva vida servint-se dels seus relacionats, agavellant com a mitjans totes les actituds, confidències i raons amb el mateix interès dels seus propis mèrits per imposar-se a ell. // Reincidí: –Però que consti que si a Catalunya es fa alguna cosa d’importància és gràcies als grans orgullosos i als imprudents, qualificats en aquest sentit.» (Vidal, 1984: 17-18).

Si, efectivament, Estelrich va pronunciar aquestes paraules –per ara i tant l’únic testimoniatge que em consta al respecte l’aporta el memorialista–, cal tenir-les en especial consideració pel punt de vista distint sobre el caràcter i la manera de fer de Vidal –al qual sembla que no va desagradar-l’hi sinó que s’ho va prendre com un compliment o, més encara, com un reconeixement qualitatiu. Estelrich actua amb traça: desmunta l’aparent –segons ell– docilitat de Vidal i el posa en evidència tractant-lo de prepotent i d’embolcaire, però ho suavitza –com ja s’encarrega de remarcar el mateix Vidal – afegint que, gràcies a aquest tipus de gent, sorgeixen coses d’interès. En

---

³²³ Cf. infra, p. 512.

definitiva, que allò que hauria pogut quedar com un estricte retret acaba essent un amable elogi –si més no en aparença.

A l'*Epistolari* de Canyameres, hi ha una carta d'Ignasi Vidal –fill de Josep Aladern i nebot de Plàcid–, datada a Montecarlo el desembre de 1945, sense especificar dia, en la qual, després de preguntar-li si ha pogut fer alguna gestió amb la seva obra –Ignasi és il·lustrador– i si ja han sortit uns llibres de Canyameres sobre Picasso i Grau-Sala, confessa: «Jo no perdo mai l'esperança que un dia veuré publicats els meus; amb això sóc com el meu pare i com el Plàcid, que tu també coneixies: optimistes malgrat tot, fins al darrer moment. [...] Els dies passen i els anys corren, però no és eterna la vida de l'esperit? L'important és fer l'obra; un dia la gent comprendrà.» (Canyameres, 1996: 166). Sens dubte, el nebot del memorialista compartia el tarannà de la família: calia persistència en el camí escollit, perquè algun dia arribaria el reconeixement. Tanmateix, el vessant optimista que atribueix als germans Vidal sembla més aviat una percepció subjectiva del remitent, si més no pel que fa a Plàcid.

Es conserva una altra carta d'Ignasi³²⁴ –des de Montecarlo (1-VI-1972)–, adreçada a Amèlia i a Maria-Eugènia, dient-los que havia rebut el llibre «de l'estimat oncle Plàcid», *ECV*, del qual, a més de celebrar-ne l'edició, opina que «ajudarà a educar la joventut actual i a aprendels humanament la ciència de la vida, que no tot són joies ni alegries». A continuació, desgrana una sèrie de records relatius al seu oncle: «va sofrir una amarga experiència amb les seves decepcions, dels imbècils que no varen sapiguer compendrel. [...] L'oncle Plàcid també va tenir, apart això, moments de joia i de plaer, quan us va conèixer, Amèlia, que tant us va estimar; quan va néixer Maria-Eugènia, quina joia, quan sortia a passejar amb vosaltres, i també amb mi, que l'acompanyava sovint [...]».

Finalment, també cal considerar aquí algunes de les dades referides per M. Eugènia Vidal i Güell en el decurs de l'entrevista que li van fer Joan Cavallé, Josep M. Girona i Magí Sunyer per al *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*; tot i que insisteix diverses vegades que el seu pare va morir quan ella era ben joveneta –tenia quinze anys– i que «el judici d'ell me l'he format a través dels seus escrits i contrastant les opinions dels seus amics» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 4), és un testimoni de primera mà pel que

---

³²⁴ Llegat M. Eugènia Vidal (CEA).

fa als aspectes domèstics i quotidians relacionats amb el seu pare i, també, aporta altres matisos per confegir-ne l'etopeia. Així, M. Eugènia Vidal opina que

«de Plàcid només en tenia el nom i l'esperança. Sempre hi havia dintre seu un dinamisme, una força, però potser es tractava d'un... foc contingut. [...] Ell sentia una gran devoció pels seus amics, un veritable culte per l'amistat. Ara, no dubto que moltes vegades es devia enfadar amb ells per poca cosa. [...] tenia una susceptibilitat, no mal geni, però de seguida es sentia ferit. En aquest sentit, segurament hi va haver represes, sense oblidar el cas del seu amic Puig i Ferrer, que van estar distanciats molt de temps i els altres amics els van reconciliar. Per desgràcia, després va venir la guerra i van estar distanciats, però jo me'n recordo de petita, que anàvem a casa de Puig i jugava amb les seves filles. [...] El pintor Biosca era dels amics de la seva preferència. [...] tenia un temperament enquimerat. Li feia por que anés sola pel carrer. Algunes vegades m'havia acompanyat a l'Institut-Escola. [...] Quan anàvem junts, ell sempre caminava molt de pressa. [...] era un bon pare i un bon espòs.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 4-9).

El compromís ideològic

Plàcid Vidal era catalanista³²⁵ i republicà. Indiscutiblement, l'alcoverenc portava a la sang els ideals polítics transmesos –a l'ensem que la devoció per la literatura– per Josep Aladern³²⁶. El Grup Modernista de Reus és el punt clau en l'assumpció d'aquestes actituds ideològiques, tant per a Vidal com per als seus companys³²⁷; ho confirma l'opinió de Jordi Ginebra:

---

³²⁵ Ho demostren amb escreix alguns textos publicats a *Lo Somatent* i *Occitània*, entre d'altres; cf. infra, p. 221-222 i 241, respectivament. I Maria-Eugènia Vidal afirma que «ell estimava la terra, Catalunya.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 9).

³²⁶ Josep Aladern vivia intensament pels ideals en els quals creia, cosa que explica la influència que exercí en el seu germà pel que fa als posicionaments ideològics: «Aladern agrupa els testimonis que havien descrit la identitat catalano-occitana, i en fa programa. Des de la llengua, fa un programa d'actuació catalanista i alhora occitanista. No s'inventa res de nou. [...] En Aladern no solament hi ha un saber arxivístic o un deport literari, sinó també un compromís vital.» (Rafanell, 2006: 214-216).

³²⁷ Plàcid Vidal «acceptava l'ideari polític, la concepció de l'heroi, el paper del plaer i l'amor que exaltaven els modernistes. Difícilment, però, aconseguia dur-ho a la pràctica; és més, no ho intentava. En política potser no havia estat tan anarquitzant com alguns dels seus col·legues; però, en canvi, havia assumit plenament el republicanisme català. Se sentia republicà des de la seva estada al poble i moriria amb aquestes idees, en algun cop expressades a la seva obra. Tanmateix, la política com a acció sempre restà allunyada de la seva ment.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 18).

«potser allò que aglutinava més el grup [modernista de Reus] era el seu catalanisme, de signe progressista i republicà. Un catalanisme que no implicava l'acceptació de cap programa polític concret [...], sinó que més aviat cal considerar-lo com una emanació del mateix ideal literari, com una conseqüència natural del fet d'escriure literatura en català. La vinculació entre literatura catalana i catalanisme –polític, historicista o, més generalment, fet d'una barreja inconcreta d'elements– havia estat constant des dels inicis de la Renaixença» (Ginebra, 1994: 20).

I també ho confirmen les consideracions de Joan-Lluís Marfany, tot i que referides a un àmbit més extens: «el catalanisme era molt més que no una causa política justa: era un ideal sublim de vida.» (Marfany, 1995: 281). El catalanisme, diu Marfany, era «un moviment que proclamava la germanor de tots els catalans, la desaparició de les distincions de classe per la comuna catalanitat [...]: dins el catalanisme hi cabia tothom.» (Marfany, 1995: 188). Tothom i, sobretot, els joves que se sentien responsables del futur del seu país, que volien ser cultes –no com l'alta burgesia finisecular, tan blasmada des de determinats sectors de la premsa per la seva incultura–i que, per això mateix, es consideraven uns lletraferits compromesos –el fet d'escriure, i d'escriure en català, era un tret gairebé intrínsec al catalanisme, motiu pel qual es fomentaven les conferències, les vetllades literàries i qualsevol altra manifestació vinculada al món de les lletres. Fou així com s'establí una progressiva simbiosi entre els intel·lectuals modernistes, que no n'eren gaires, i els catalanistes, que n'eren més; aquests adoptaren la retòrica i l'estil d'aquells: els modernistes s'emmirallaven en Ibsen i en D'Annunzio, proposaven innovacions ortogràfiques, els agradava l'*art nouveau* i mostraven una actitud no tradicionalista, de manera que els catalanistes es van fer seves aquestes proclames i esdevingueren, ells també, moderns i progressistes. És per això que Marfany assegura que els catalanistes «reivindicaven obertament [...] la identificació del catalanisme amb el modernisme.» (Marfany, 1995: 363).

Plàcid Vidal també es considerava d'esquerres³²⁸, segons explica Maria-Eugènia Vidal, en una entrevista feta per Joan Cavallé i altres membres del CEA³²⁹: «El meu pare, sense

---

³²⁸ Ideològicament, Vidal estaria, doncs, en consonància amb les argumentacions de Marfany: «els modernistes no eren més que els hereus del catalanisme esquerrà i regeneracionista de Valentí Almirall.» (Marfany, 1986: 95, 8).

³²⁹ El 1981, amb motiu del centenari del naixement de Plàcid Vidal, el CEA li dedicà un monogràfic, amb la voluntat de reivindicar la seva figura i la seva obra. Curiosament, un dels aforismes de Vidal, que forma part de "Lemes i emblemes" –publicat en aquest mateix butlletí– diu: «No hi ha res més trist que una reivindicació pòstuma.» (Vidal, 1981: 41).

tenir una militància determinada ni estar mai afiliat a cap partit, tenia una ideologia d'esquerra i republicana. En *El convencionalisme* parla amb molt d'entusiasme, malgrat que se sentia proletari i amic del poble. Tenia un amic, Cortiella, amb el que discrepava bastant, precisament per ser anarquista.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 7). Aquestes paraules de la filla del memorialista i les pàgines inèdites d'*ECV*, publicades després per Cavallé al *BCEA* l'any 1984, són testimoni que Plàcid Vidal manifestava la seva opinió quan el succés tenia relació directa amb els punts que el definien ideològicament; es tracta, doncs, de comentaris sobre el catalanisme, sobre la dictadura de Primo de Rivera, sobre l'atemptat del Garraf³³⁰ i sobre l'adveniment de la República.

Però més a més del testimoni del propi autor –i del de la filla–, hi ha algunes referències –cartes, manifestos, estudis sobre un període o un fet concret– que ajuden a fer un seguiment cronològic –si no exhaustiu, sí aproximatiu– de la trajectòria i de la implicació de Vidal en el vessant sociopolític, del seu compromís social i cultural, sempre coherent amb la pròpia condició, si bé mai no se significà de manera notòria ni arriscada: «És que no m'ha agradat immiscir-me en política...!» (Vidal, 1972: 325), replica Plàcid Vidal a Joan Estelrich en una ocasió en què li retreu que és massa bon home i que hi hauria sortit guanyant si hagués freqüentat els àmbits polítics³³¹.

El 1903 coneix Felip Cortiella³³². És interessant, en aquest apartat, subratllar la manera com Vidal, a *LAV*, valora la personalitat i el tarannà d'aquest jove anarquista –tipògraf i

---

³³⁰ Cf. *infra*, p. 159.

³³¹ A *EPA*, Puig i Ferrer reproduïx una resposta de Benigne Constant en la mateixa línia de no voler compromisos amb la política: «–No! exclamà Benigne, amb una ganyota de menyspreu. Polític, no! Abans fes-te lladre, aventurer!» (Puig i Ferrer, 1952: 404, I).

³³² Pere Foix, a *Apòstols i mercaders*, en fa la següent semblança: «Felip Cortiella va morir el 2 d'agost del 1937. Era tipògraf i segurament fou el més dinàmic i potser també el més eficient del grup [Avenir]. [...] L'amic Miquel Guinart, que en la seva joventut va veure representar les obres i les traduccions de Cortiella en els teatrets de les societats obreres del Poble Nou i del Clot, diu que[,] entre els assistents, sempre hi havia treballadors de parla castellana i que els agradava tant el teatre de Cortiella, que aplaudien amb entusiasme. A principis del nostre segle, les activitats de caràcter social d'un treballador intel·ligent i insubornable, eren malvistes per la burgesia i per les autoritats. En el cas de Felip Cortiella, la burgesia de les arts gràfiques el va boicotejar. La malvolença els engegava i era com si tiressin pedres a la pròpia teulada, perquè els seus companys tot seguit van obrir una subscripció entre els treballadors barcelonins i van aconseguir prou diners per a muntar un taller de tipografia. [...] que] va servir per a imprimir el periòdic del grup, manifestos i opuscles de propaganda sindical, alguns dels llibres de poesia del propi Cortiella i la producció literària dels altres companys.» (Foix, 1976: 264-265). Quan Pere Foix esmenta l'amic de Felip Cortiella, Miquel Guinart, es deu referir a Miquel Guitart, que és qui redactà les “Notes biogràfiques” del tipògraf i dramaturg anarquista; Guitart hi explica que el 1902, havent tornat Cortiella d'un intent fallit de trobar feina a París, «concebí i portà a terme, ajudat per un petit grup de companys als quals havia comunicat la magna idea, que molt aviat se revelaria, sent-ne'l fruit, les memorables “Vetllades Avenir”. ¡Quina lliçó pràctica va donar en Felip Cortiella a n'els nostres artistes, incapaçs de produir res verament deslliurador, mostrant-los una vegada més la

escriptor com ell–, cosa que demostra que Vidal sentia envers Cortiella, a més de simpatia, una certa afinitat de pensament³³³: «Felip Cortiella va contemporitzar, també, amb Ignasi Iglesias i Pere Coromines, i això cal tenir-ho present en recordar la primera època d'aquests dos intel·lectuals representatius de les aspiracions del poble. Aquell obrer escriptor, pels seus conseqüents ideals llibertaris i pel seu esperit actiu i intransigent, podem dir que ha estat un cas extraordinari entre nosaltres.» (Vidal, 1934: 162).

L'amistat entre ambdós es pot resseguir a través d'algunes cartes i postals que el memorialista envià a Cortiella; en una de breu, sense datar –però amb tota probabilitat escrita l'any 1908³³⁴–, li diu:

«Mon estimat amich Felip Cortiella:

He rebut la vostra obra *Anarquines*, y al haverla llegida us felicito ab tota la bona fè d'amich. Hi ha poesies en aquell llibre que m'agraden extraordinariament, ab tot y agermanarse totes en conjunt ab l'ideal que a mi m'encoratja. Entre elles, trobo altament inspirades “Per la societat futura”, “A Montserrat”, “Lo Real y lo Ideal”, “A la dona futura”, “Germinant”, etc. Quan ens vegem us en parlaré de paraula millor que podria fer ara en aquesta lletra que sols es per enviar la meva humil però sincera felicitació al poeta que avuy dona al publich lo seu primer llibre de poesies.»³³⁵

Dos anys més tard, el 1910, Plàcid Vidal li envia aquest missatge³³⁶ ple de consideració, que ratifica la bona entesa amb Cortiella:

---

missió de l'artista modern! [...] Es varen dur a terme les “Vetllades Avenir” amb el sol esforç de sis modestos obrers» (Guitart, 1917: 20- 21).

³³³ Si més no en els primers anys en què es van relacionar; després, segons diu Maria-Eugènia Vidal, discreparen ideològicament –veg. Cavallé, Girona, Sunyer (1981: 8).

També Manuel de Montoliu fa referència a les influències anarquistes del Grup Modernista de Reus –no de Plàcid Vidal en concret– en un article que escriu arran de la publicació de *LAV*: «és típica en aquest cenacle, format al voltant del nucli de Reus, la marcada tendència àcrata i llibertària dels seus adherits.» (Montoliu, 1934: 8); cf. infra, p. 526.

³³⁴ Ho confirma l'apunt de M. Guitart a les “Notes biogràfiques” ja citades: «El 1908 donava a l'estampa *Anarquines*, elegant volum d'exquisidíssimes poesies anarquistes, l'únic, com creu el seu autor, publicat en català, i que fou rebut amb la mateixa hostilitat de sempre per part d'alguns de la premsa burgesa i no burgesa; però altres, en diferents publicacions, en parlaren molt agradats[...]; i també volem que se sàpiga que entre la joventut més intel·ligenta i depurada de l'anarquisme va causar gran entusiasme.» (Guitart, 1917: 36).

³³⁵ Correspondència conservada al Fons Felip Cortiella (BC).

³³⁶ Postal, sense datar i amb el mata-segells il·legible. Fons Felip Cortiella (BC). Les “Notes biogràfiques” de M. Guitart permeten establir-ne la data aproximada i ens il·lustren sobre la conferència en qüestió i sobre el context intel·lectual i polític en què es donà a conèixer: «I ja som al cim més alt de la producció de Felip Cortiella amb la

«Mon estimat Felip Cortiella: acabo de llegir la vostra conferència que tant me va agradar ja en el dia que us la vaig sentir llegir a vos, y ara us repetesch, encara ab la viva emoció produhida per la lectura en mon reculliment, el testimoni d'una ànima agrahida admirant, encara ab més intensitat que en la primera volta, totes les vostres idees y'ls vostres sentiments humanitaris en bé dels qui lluyten y sofreixen pera la més santa causa.»

Les vel·leïtats anarquistes que Plàcid Vidal hagués pogut manifestar de jove, les il·lustra Enric Jardí, a *Quatre escriptors marginats* (1985), tot parlant de la campanya per impulsar un monument a Ibsen³³⁷, en què l'alcoverenc col·laborà:

«Aquell “jovent modernista” al qual es refereix el diari català^[338] i que semblava tan receptiu al missatge extremament individualista, gairebé àcrata, del dramaturg nòrdic, va servir-li una devoció que uns anys més tard arribà a assolir el grau de comicitat que revela el fet que, quan va morir, quatre xicots afeccionats a la literatura (Plàcid Vidal, Avel·lí Artís i Balaguer, Antoni Isern i Joan Puig i Ferrer) suggerissin, des de les planes d'*El Poble Català*^[339], la idea que convindria erigir un monument a Ibsen a Barcelona, proposició que és objecte de dos articles entre irònics i violents que signa al mateix diari el novel·lista Josep Pin i Soler^[340].» (Jardí, 1985: 39).

---

publicació (1910) de la seva conferència, llegida en l'Ateneu Enciclopèdic Popular, “Irradiacions. De la simplicitat de cor i elevació moral i intel·lectual com a condició essencial pera la més alta creació i fruïment de la bellesa”. És lo més sel·lecte i exquisid que's deu [a en Cortiella ...]. D'aquesta obra, d'”Irradiacions”, només se'n va fer ofrena a alguns dels més distingits intel·lectuals de Catalunya i a algunes de les més modestes publicacions obreres d'aquí i de fora, per estar son autor fastiguejat dels altres, inclòs dels llibertaris en general; i de les valiosíssimes impressions que se'n reberen, no podem resistir la temptació de fer conèixer l'enviada pel nostre plorat Maragall.» (Guitart, 1917: 38 i 41).

³³⁷ Aquesta devoció de Plàcid Vidal per Ibsen fou, sens dubte, induïda pel seu germà. August Rafanell, a l'estudi monogràfic *La il·lusió occitana* (2006), explica que Josep Aladern «s'havia dedicat a professar un anticristianisme ibsenià i provocatiu, marmites druídiques incloses.» (Rafanell, 2006: 283).

³³⁸ El diari en qüestió és *La Renaixensa* (18-VII-1896), on «es parla de l'estrena de “la primera funció del Teatre Independent constituït pel jovent *modernista* català que vol introduir en la nostra literatura la saba d'altres que consideren viuen una vida més moderna, més deslligada de tradicions artístiques i socials.”» (Jardí, 1985: 38). Jardí no identifica l'autor de la crònica.

³³⁹ Enric Gallén aporta una àmplia relació dels articles generats a favor i en contra de la idea d'erigir un monument al dramaturg Ibsen: «[...] Davant la proposta de Plàcid Vidal, Avel·lí Artís, Antoni Isern i Joan Puig i Ferrer de fer-li un monument, Josep Pin i Soler respongué iradament a *El Poble Català*: “Ibsenians”, 7-VI-1906. La contra rèplica no es féu esperar: Josep Pous i Pagès: “Resposta a *Ibsenians*”, 9-VI-1906; Plàcid Vidal, Avel·lí Artís i Balaguer, Antoni Isern, Joan Puig i Ferrer: “Contra *Ibsenians*”, *El Poble Català*, 13-VI-1906.» (Gallén, 1986: 387, 8). L'article de Pous i Pagès es titula, en realitat, “A mestre Pin y Soler”, i el de Plàcid Vidal i els seus tres companys “Tornant a lo de l'Ibsen...” i surt publicat a *EPC* en dos dies consecutius (13 i 14-VI-1906), atesa la seva extensió. També, el 8-VI-1906, opina al respecte Mestre Fídias –pseudònim emprat per «Ernest Vendrell en crítiques artístiques a *El Poble Català*» (Manent-Poca, 2013: 321)–, amb l'article “Les estàtues de la nostra glòria”; aquest article es troba així mateix publicat a l'opuscle *Homenatge dels catalans a Enrich Ibsen* (1906).

³⁴⁰ Els dos articles de Pin i Soler, “Ibsenians”, són publicats a *El Poble Català* el 7 i el 10 de juny de 1906, respectivament; veg. Jardí (1985: 39).

Sota l'epígraf “La vida teatral fins a la Primera Guerra Mundial” –en el volum 8 de la *Història de la Literatura catalana*–, també Enric Gallén fa notar que «en morir [Ibsen], el maig de 1906, l'admiració i la polèmica suscitada a la premsa vorejà, en més d'un cas, la idolatria en reiterar el caràcter sobretot educador i evangelitzador del seu teatre. Així, es publicà un *Homenatge dels catalans a Enrich Ibsen*, fins i tot s'arribà a proposar, no sense discrepàncies, de bastir-li un monument i de crear una Associació Ibseniana.» (Gallén, 1986: 387, 8). Quant als noms que signaren l'*Homenatge*... –que conforma un opuscle, datat el juliol de 1906–, diu Gallén: «Impulsat per Felip Cortiella, hi col·laboraren autors ben diversos. [...] Ernest Vendrell, Carles Costa, Ignasi Iglésias, Plàcid Vidal, Antoni Rovira i Virgili, Joan Maragall, [...] d'un total de quaranta-cinc.» (Gallén, 1986: 387, 8). L'article amb què hi participa Plàcid Vidal porta per títol “Les dones d'Ibsen”³⁴¹ i és una proposta d'estudi dels personatges femenins en el teatre d'aquest autor.

Així mateix, Marisa Siguan, a l'estudi *La recepción de Ibsen y Hauptman en el modernismo catalán*, es fa ressò tant de l'opuscle³⁴² com de la iniciativa a favor del monument i de les reaccions que provocà: «Otro aspecto interesante en la valoración de Ibsen³⁴³] está en la polémica entablada, también en *El Poble Català*, a partir de la propuesta de Plàcid Vidal, A. Artís i Balaguer, A. Isern y J. Puig i Ferrer de construir un monumento a Ibsen que testificase la importancia reconocida de su obra en la modernización de la cultura catalana.» (Siguan, 1990: 167).

Per la seva banda, Plàcid Vidal ho explica així³⁴⁴:

«Morí Enric Ibsen. Joan Puig i Ferrer³⁴⁵], Antoni Isern, Avelí Artís i jo vam trametre una carta a la redacció d'*El Poble Català*, proposant que a Barcelona

---

³⁴¹ Cf. infra, p. 286.

³⁴² «Como indica el título, la publicación es de homenaje, y los artículos hablan de la importancia de Ibsen en la modernización de la cultura catalana, rememoran representaciones importantes, etc., pero en general no cuestionan la validez de sus modelos dramáticos para el futuro del teatro catalán. (O si lo hacen lo consideran positivamente, como en el caso de Tintorer). El homenaje se encabeza con una valoración del espíritu universalmente válido y aplicable del pensamiento de Ibsen, lo que motiva la importancia de su recepción en Cataluña y justifica el homenaje.» (Siguan, 1990: 168). També observa Marisa Siguan que «es significativo que no participe la joven generación que será de “noucentistes”, aunque sí lo hace G. Alomar.» (Siguan, 1990: 169).

³⁴³ En el seu estudi, Marisa Siguan argumenta que «el impacto de Ibsen sigue estando en los movimientos regeneracionistas, en el espíritu de rebelión contra la sociedad y de regeneración moral resultante. En los ideales de renovación de la cultura catalana protagonizados por los intelectuales catalanes del modernismo, provenientes en buena parte de la burguesía media y alta barcelonesa, de ambientes trabajadores más o menos cualificados (como sería el caso de Iglésias o Cortiella), y de los constituyentes de una bohemia no siempre dorada (Plàcid Vidal, A. Isern).» (Siguan, 1990: 170).

³⁴⁴ També, veg. Vidal (1925: 126-131).

s'alcés un monument al dramaturg noruec, molt admirat, llavors, de la intel·lectualitat de la nostra pàtria. La carta fou esmentada al diari³⁴⁶] i Josep Pin i Soler va contestar, enfurismat, contra la personalitat d'Enric Ibsen i contra nosaltres. Vam sostenir una polèmica amb ell, i al capdavall, el nostre contradient, malgrat no voler reconèixer les valors humanes dels personatges del drames d'aquell autor noruec, es rendí tractant-nos amb una generositat que encantava. [...] determinàrem publicar un opuscle³⁴⁷] en homenatge dels catalans a Enric Ibsen, en el qual col·laboraren diversos intel·lectuals.» (Vidal, 1934: 222).

En l'article de resposta a Pin i Soler, els signants rebaten fil per randa tots els arguments que dona l'escriptor tarragoní en contra del monument proposat i fan una anàlisi detallada de cadascuna de les obres del dramaturg noruec; finalment, conclouen, amb to conciliador: «Així com el seu enuig per l'Ibsen no'ns ha fet decaure la gran devoció que sentim per l'obra del dramaturg noruec, tampoc els petits *agravis* que'ns infereix han fet decaure la veneració que sentim per l'eminent autor de *La familia dels Garrigas*.» (Vidal et al., 1906: 2). Marisa Siguan fa un extracte del contingut del text i explica que

«los proponentes de la idea del monumento basan su defensa en la enumeración de las obras de Ibsen representadas y traducidas, exponiendo el dato de que *Espectres* ha pasado quizás de las 30 representaciones [...]. El artículo muestra la colaboración de P. Vidal y A. Isern, amigos de Cortiella, que ponen el acento en las representaciones de Ibsen a todos los públicos, resaltando la labor de la Compañía Libre de Declamación y de las Vetllades Avenir. Y afirman los autores del artículo el impacto que ha causado Ibsen entre los espectadores de sus obras, atentos y emocionados siempre.» (Siguan, 1990: 167-168).

Però subratlla que «la idea no encuentra apoyo o interés suficiente y no se llega a realizar nunca.» (Siguan, 1990: 168).

---

³⁴⁵ Jaume Passarell, a *Cent ninots i una mica de literatura*, diu sobre Joan Puig i Ferrer que, «quan anava disfressat d'Ibsen jove, amb una gran cabellera, bigoti i barba d'apòstol, jove, va crear un teatre d'excepció. Un teatre que fou el cop de pedra que féu emmudir les granotes del safareig. // Després clavà un cop de pedra per l'estil a la novel·la.» (Passarell, 1930).

³⁴⁶ C. supra, p. 149.

³⁴⁷ L'opuscle, intitulat *Homenatge dels catalans a Enric Ibsen* (1906), es compaginà al taller dels germans Vidal; veg. Vidal (1934: 223). Al núm. 3 de la revista *Catalonia* (11-VIII-1906) –cf. infra, p. 247–, s'hi reproduceix, traduïda del francès, una breu carta d'agraïment del fill d'Ibsen, Sigurd: «He tingut lo gust de rebre'ls exemplars de la publicació dedicada a la memoria del meu pare [...]. M'ha conmogut fonament y la conservaré com un preciós recort del interés que Catalunya literaria y artística ha testimoniado a l'obra del difunt. Volla acceptar y trasmetre als vostres companys, [...] la meva més distingida consideració.» (S. Ibsen, 1906: 6).

Catalanista de pedra picada, Plàcid Vidal veia els lerrouxistes com un focus de conflictes:

«El radicalisme capitanejat per Alexandre Lerroux, llavors [1912], a Barcelona, continuava en increment, però bullint en el foc dels personalismes. Al municipi sempre hi havia majoria de regidors lerrouxistes i sempre s'esdevenien divergències entre ells i llurs electors. Va arribar a haver-hi tants odis i tantes protestes, entre aquella gent radical, que alguns dels mateixos correligionaris, públicament, demanaven a llur cabdill el cap de llurs regidors barcelonins» (Vidal, 1934: 306).

Però el memorialista ha de reconèixer que el seu germà, Josep Aladern, col·laborà amb aquest grup polític³⁴⁸ –concretament en un sector crític– arran del seu nomenament com a director del diari *El Intransigente*, l'escissió del portantveu lerrouxista *El Progreso*: «Kosmophilo³⁴⁹], afalagat pels seus conqueridors, anà continuant amb goig la tasca periodística. Ell, en aquelles pàgines, donà a conèixer alguns joves escriptors de tendència avançada.» (Vidal, 1934: 307). La realitat era que Aladern s'adonava que «el catalanisme l'havia marginat, i ell l'odiava incisivament. I ara [1912] l'odiava més que mai³⁵⁰], quan la Lliga comença a controlar tota la política catalana.» (Rafanell, 2006: 418).

---

³⁴⁸ Escriu l'occitanista Robert Lafont: «Aladern s'inscriu al Partit Radical espanyolista d'Alejandro Lerroux. Així s'acaba el temps de la Gran Guerra en una Catalunya en què només una part petita de la població, amb el jacobi Rovira i Virgili al capdavant, es definia com a francòfila.» (Lafont, 2006: 1442-1443).

³⁴⁹ Kosmophilo era un pseudònim emprat per «Cosme Vidal i Rosich en articles, en castellà, a periòdics barcelonins.» (Manent-Poca, 2013: 266).

En el seu estudi *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)* (1986), J. B. Culla i Clarà diu que «[*El Intransigente* “Diario Republicano de la Noche”] sortí al carrer el 27 de març del 1912, sota la direcció d'Antonio Soria, que seria rellevat un mes després per Arturo Mori; a la redacció hi figuraven Josep Aladern (“Kosmophilo”), [...] desaparegué el 23 de gener del 1913, després d'arribar al número 258.» (Culla i Clarà, 1986: 436).

Veg., també, els articles de Pere Anguera –“L'ideari polític de Josep Aladern”– i de Jordi Ginebra –“Josep Aladern, lluitador per l'idioma”–, dins *Josep Aladern (1868-1918). Vida i obra*.

³⁵⁰ Com observa Robert Lafont, «a Catalunya, des de 1910, moltes coses havien canviat. S'havia revelat la fragilitat de la societat, entre l'extremisme dretà del rei, del clero i de l'exèrcit, i l'extremisme esquerrista del món obrer, contaminat d'anarquisme. L'explosió de la Setmana Tràgica representarà un advertiment per a tot el catalanisme burgès.» (Lafont, 2006: 1442). Josep M. Girona i Compte argumenta que aquests fets serveixen a Plàcid Vidal per acabar la segona part de *LAV* i iniciar la tercera; cf. *infra*, p. 506.

Un parell d'anys després, Plàcid Vidal no pot evitar de viure els efectes que la Gran Guerra (1914-1918) causa entre la societat espanyola –i catalana³⁵¹–, com ara la gairebé obligació d'haver de prendre partit per una o altra causa: per la dels germanòfils o per la dels francòfils o aliadòfils³⁵². Encara que ell no es manifesti de manera explícita al respecte, tot sembla indicar, d'acord amb les poques dades que tenim –per exemple, la signatura del “Missatge a la Nació Sèrbia”³⁵³, el gener de 1916–, que es deuria decantar pels segons³⁵⁴.

---

³⁵¹ «El govern espanyol declararia la neutralitat de l'Estat davant del conflicte bèl·lic. Tanmateix, malgrat aquesta el país no fou una illa encalmada. Els problemes i les contradiccions que feia temps arrossegava la societat espanyola i el seu sistema polític, les reivindicacions nacionalistes de Catalunya i les seves clivelles socials es veurien replantejats i agreujats com a conseqüència dels efectes de la contesa internacional. [...] La victòria dels aliats, identificats per les esquerres catalanes i espanyoles com els avançats dels valors democràtics, laics i republicans, revigoritzaria les formacions esquerranes [...]. A Catalunya, a més a més, el triomf aliat i el ressò dels 14 punts de Wilson, amb el reconeixement del principi de les nacionalitats, desfermaren la il·lusió entre els medis catalanistes que era possible l'emancipació de Catalunya o almenys l'autonomia.» (Lladonosa, 1988: 225-226).

³⁵² «La divisió, de fet, correspondria a les divisions entre “dretes”, que s'inclinaven per les potències centrals, i “esquerres”, que es decantaven pels aliats, amb els lògics matisos i amb la presència també dels neutralistes [la posició de la CNT].» (Lladonosa, 1988: 234). Segons E. Cortade, «en general i al començament de la guerra, tenint en compte naturalment totes les excepcions i matisos que una tal classificació pot comportar, l'Espanya catòlica i tradicionalista prenia partit per Alemanya i Àustria. Entre els homes d'Església, militars, carlins i gent de dretes, França, país de la revolució, del sufragi universal, dels Drets de l'Home, de l'anticlericalisme militant fins a la vetlla de la guerra, tenia poques simpaties. Per contra, els seus amics eren sobretot els obrers republicans, la classe mitja, els catalanistes i la totalitat de la intel·lectualitat liberal i esquerrana.» (Cortade, 1969: 7).

³⁵³ Agraeixo aquesta informació a Joan Navais. El “Missatge a la Nació Sèrbia” fou publicat a *Renaixement: Revista de la Joventut Nacionalista de Catalunya* (29-I-1916), p. 77-78. Sèrbia, en el decurs de la Primera Guerra Mundial, va ser envaïda per les potències centrals; i des dels sectors republicans i nacionalistes es va impulsar aquesta campanya. És un dels més paradigmàtics dels missatges en solidaritat amb els aliats; veg. Martínez-Fiol (1988: XIV).

³⁵⁴ Lluís Capdevila aporta una relació ben exhaustiva dels partidaris d'un bàndol i de l'altre –tanmateix, no hi esmenta ni Plàcid Vidal ni Josep Aladern–: «*El Día Gráfico*, malgrat la francofilia d'alguns dels seus redactors, i *El Tiempo* venien, doncs, a recolzar la labor antifrancesa d'*El Correo Catalán*, del *Diario de Barcelona*, de to molt agressiu [...]. *La Veu de Catalunya* oscil·lava entre la influència germanòfila de Cambó i Prat de la Riba, i la francòfila de Duran i Ventosa, Rahola i Josep Carner. [...] Defensant la causa de França [...] figuraven *El Liberal*, *La Publicidad*, *El Poble Català*, *El Diluvio*, *El Progreso*, *L'Esquella de la Torratxa* [...]. Vázquez Mella, Ramiro de Maeztu, Pio Baroja, Benavente eren germanòfils. I ho eren el mestre Pahissa i Rafael Moragas: l'un tal vegada per admiració a Ricard Wagner i l'altre per esperit de facècia. D'Ors també ho era, però d'una manera més complicada: a dies, a intermitències [...]. Valle Inclán, Unamuno, [...], Ramón Gómez de la Serna, Corpus Barga eren francòfils. I a Catalunya ho eren Guimerà, Ignasi Iglésias, Santiago Russinyol, Gabriel Alomar, Josep Carner, Miquel dels Sants Oliver, Narcís Oller, Màrius Aguilar, Alexandre Plana, Alfons Maseras, Pere Inglada, Pérez Jorba, Massó Torrents, Pompeu Fabra, Romà Jori, Apel·les Mestres, el doctor Soler i Pla, Jaume Brossa, Ramon Raventós, Pere Coromines, Agustí Calvet [...], Pompeu Gener, Casas Carbó. I ho eren Lerroix [... i] Romanones, que venia mules a l'exèrcit francès. I ho eren els fabricants que s'enriquien venent a l'exèrcit francès mantes de borra [...]. I ho era el poble, la “canalla”, com deia Alfons XIII; la *immensa minoria*, com deia Machado. I el poble sí que compta.» (Capdevila, 1975: 109-112).

Molts d'aquests noms que relaciona Capdevila són els que signen “La Guerra Europea. Manifest dels catalans”, a *L'Esquella de la Torratxa* (26-III-1915): «Estem al costat, en esperit i en anhels, de l'Anglaterra, la França i sos aliats. Pel seu triomf fem vots cordials des de la terra de Catalunya, a la qual la mar llatina recorda tothora quin és el seu lloc.» Però Capdevila també dóna referència dels firmants del “Manifiesto germanófilo” –*ABC* (18-XII-1915)–,

A l'”Apèndix” a la seva novel·la *La cançó dels hèroes*, fa una referència a aquest conflicte bèl·lic, interpretable com una manifestació en favor de la pau entre ambdues potències, però, també, com una previsió davant la possibilitat d'interpretacions errònies³⁵⁵ que pugui generar la història narrada:

«En trista actualitat se publica aquesta obra volent celebrar un enllaçament d'ideal llatí-germànic, estant els ànims apassionadament exaltats per causa de la guerra abandonada entre les nacionalitats enemistançadores d'aquestes dues niçagues, perillant que, sols per ardenta manifestació patriòtica, se rebí el fruit del poeta excitant ires, com també que se li tributi incens de circumstancialitat per part de germanòfils. En mala actualitat se publica la present obra; però l'autor, que sempre ha consagrat amb voluntat sincera la flor del séu esperit, no vol atendre's a esperar actualitats favorables.» (Vidal, 1915: 399).

En diverses pàgines d'*ECV*, Plàcid Vidal es refereix al cop d'estat de Primo de Rivera:

«El dia 13 de setembre d'aquell any [1923] es sublevà el general Miquel Primo de Rivera, junt amb altres militars. Aquella sublevació de seguida agabellà el poder de la nació espanyola i establí una dictadura absoluta. [...] La dictadura del govern presidit per Miquel Primo de Rivera anava combatent la causa del catalanisme. Tota la premsa catalana, principalment la barcelonina, havia de sortir amb gairebé tots els seus articles polítics mutilats i sovint amb alguns completament suprimits. [...] Eren clausurades més i més entitats, es privaven actes de caràcter polític, però el moviment literari català augmentava, obrant-se en indirecta manifestació patriòtica. La manifestació catalanista directa la feia, inconscientment, el mateix govern censurant.» (Vidal, 1972: 84-85).

Ara bé, l'escriptor no vol seguir relatant uns fets que pensa que corresponen més als analistes polítics i als historiadors: «El directori militar anava fent la seva via. No cal, doncs, que m'entretengui a contar-ne res en general, perquè prou es troba historiat a la

---

«amantes y cultivadores de las ciencias y de las artes, afirmando la neutralidad del estado español, [que] se complacen en manifestar la más rendida admiración y simpatía por la grandeza del pueblo germánico.»; veg. Julià (2014: 172-173). A propòsit del “Manifest dels Catalans”, David Martínez Fiol considera que «incideix en un punt important de la propaganda del catalanisme pro-aliat: la identificació de Catalunya amb Sèrbia com exemples de nacionalitats oprimides per monarquies que consideraven absolutes i militaristes.» (Martínez Fiol, 1988: XIV).

³⁵⁵ Perquè alguns dels personatges són d'origen alemany: «considerant que'l nom de Wolsner avui a Alemanya encara és un dels més respectats noms.» (Vidal, 1915: 180), «Era una tarda a sol ponent, en la companyia dels meus pares, vora el Rhin, quan ens fou presentat un jove estranger de molt bones relacions a Berlín i a Colonia...» (Vidal, 1915: 181), «[la carta] està escrita en germànic, però tu no ho has de judicar imprudència. Ja t'ho traduiré.» (Vidal, 1915: 253).

M. Eugènia Vidal aclareix: «La seva admiració germanòfila no era hitleriana [sic], sinó romàntica, Wagner sobretot. Si sentia atracció per algun heroi, crec que seria fictici o ideològic. En tot cas, els grans autors (Goethe) poden ser herois llegendaris.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 8).

premsa i als llibres.» (Vidal, 1972: 87). Cosa que no impedeix que, amb motiu de la visita de Jacinto Benavente al Centre de Lectura de Reus³⁵⁶, per tal de fer-hi una conferència, faci notar que Benavente era «recomanat pel govern de la dictadura.» (Vidal, 1972: 88).

L'11 de setembre de 1924, Plàcid Vidal es troba a Reus –han anat a veure la mare de l'Amèlia– i és testimoni de la detenció de Josep M. Prous i Vila; el memorialista deixa clar que està en desacord amb els reusencs que van propiciar l'empresonament de Prous i Vila i els seus companys:

«Vingué la data de l'onze de setembre. Aquella matinada, en unes façanes de les casernes de Reus, trobant-nos en ple règim militar, van aparèixer unes banderes catalanes. Qui eren els qui les hi havien posades i com les hi havien pogut posar? A Reus tornava a haver-hi Josep Maria Prous i Vila, que ja havia acabat el servei militar [...]. Aquella proppassada nit ell s'havia reunit amb uns joves, companys seus d'ídèntics ideals i desprendiments, i heus aquí que, amb motiu d'unes significades paraules que uns reusencs amants de fer mèrits en ordre oficial van sentir dir a aquells xicots, la colla de catalanistes de seguida va ésser empresonada. // Hi va haver nombrosa gent que, en admirable manifestació, s'afanyà a visitar aquells presos i jo també vaig congregar-m'hi, junt amb la meva muller.»³⁵⁷ (Vidal, 1972: 108).

L'historiador Ricard Vinyes, en el seu article “Els marxistes en la cultura nacional”, esmenta una sèrie de noms vinculats amb aquesta ideologia, molts dels quals són referits per Plàcid Vidal a les seves memòries, cosa que porta a pensar que, d'alguna manera, l'escriptor d'Alcover també devia mostrar –o sentir, si més no– una afinitat per la doctrina socialista:

«La cohesió del marxisme autòcton com a moviment polític, és a dir, del moviment socialista, va arribar més tard, però no va sorgir del no-res, tanmateix. El país disposava d'un “socialisme individual” que es passejava pels carrers de Barcelona –perquè era eminentment barceloní– i que va omplir els anys de la dictadura. Eren socialistes de no-se-sap-per-què. La majoria de personatges que

---

³⁵⁶ Benavente –premi Nobel de Literatura el 1922– va pronunciar al Centre de Lectura, el 27-III-1924, la conferència “La Mujer y su mayor enemigo”, ocasió en què va firmar al llibre de signatures de l'entitat, amb aquestes paraules prèvies: «Con la más grata impresión del Centro de Lectura que honra a Reus y enaltece a Cataluña.»; veg. *150 autògrafs* (2010: 87).

³⁵⁷ Curiosament, Vidal afegeix: «Posaria en *Els singulars anecdòtics* Josep Maria Prous i Vila; però, no faria esment del fet que acabo de relatar d'aquest biografiat.» (Vidal, 1972: 109). Joan Navais cita les pàgines 108 i 109 d'*ECV* en el capítol que dedica a les actuacions de caire catalanista dutes a terme per Prous i Vila durant la dictadura de Primo de Rivera; i valora que «el testimoni de Plàcid Vidal és ben significatiu.» (Navais, 2005: 140). Per a més dades sobre aquest incident i altres de protagonitzats per Prous i Vila en el període primoriverista, veg. Navais (2005: 134-145).

es consideraven marxistes i disposaven d'una certa incidència pública eren homes d'ateneu i de bohèmia, com Cristòfor de Domènec o Alfons Maseres, erudits de diumenge com Màrius Vidal i Gort³⁵⁸, [...] obrers il·lustrats animadors de revistes literàries i vinculats al teixit associatiu del país, com Joan Sallarés o el jove Rafael Massip; personatges –pocs– amb formació universitària i vinculats al món de les lletres, com Josep Roure i Torrent, o que disposaven d'oficis liberals, com el metge Josep Bonifaci, que manifestava sentir-se “filosòficament antiburgès”, i Jaume Ayguadé [...].» (Vinyes, 1983: 145).

Encara unes pàgines més endavant, Ricard Vinyes insisteix en aquest sector tan proper a Vidal, tot aportant unes adients puntualitzacions:

«La presència dels qui deien tenir objectius socialistes no faltava en la confusió de la petita bohèmia cultural barcelonina. És més, la majoria dels qui han passat com a “intel·lectualitat socialista” hi van adquirir la seva formació i a partir d'ella la seva projecció pública; i per treure la desconfiança del significat d'aquell món i la seva convenient atenció, és el bon punt per recordar ocasionalment que en ella es van relacionar consellers de la generalitat, com Ventura Gassol, alcaldes com Ayguadé i Miró³⁵⁹; escriptors de prestigi inqüestionable i vida pública activa, com Puig i Ferrater; autors que recollirien certs èxits d'escena, com Lluís Capdevila o Navarro i Costabella; i, òbviament, una muntanya de periodistes que ompliran les redaccions de *La Rambla*, *La Humanitat*, *El Be Negre*, *L'Opinió*, *Justícia Social*.[...] La veritat és que no hi ha un excés de noms que es reclamessin socialistes: Vidal i Gort, Cristòfor de Domènec, Feliu Elies, Joan Sallarès.» (Vinyes, 1983: 151).

La bona relació de Plàcid Vidal amb Domènec³⁶⁰ i amb Sallarès és ben palesa en les evocacions que en trobem a *El convencionalisme de la vida* –sobretot, del primer–; amb els altres noms que desgrana Vinyes: Aiguader, Maseras, Puig i Ferrater... l'afecte i la cordialitat van ser fluctuants, sobretot amb el pas dels anys –i amb els matisos pertinents en cada cas. Quant a Navarro i Costabella, se'n conserva una breu carta³⁶¹ –adreçada a Ferran Canyameres– que deixa prou explícita l'opinió que tenia de l'escriptor

---

³⁵⁸ Pseudònim d'Ignasi Armengou; cf. infra, p. 197.

³⁵⁹ Jaume Aiguader i Miró va ser alcalde de Barcelona entre els anys 1931 i 1933.

³⁶⁰ Malgrat el caràcter tangencial de la informació, és interessant de considerar l'opinió de Vinyes sobre Domènec: «La figura de Cristòfor de Domènec és probablement la més amable i pertinent per exemplificar les confusions i els límits del que s'ha anomenat intel·lectualitat socialista amb certa pompositat, afavorint l'irat atac del pulquèrrim empirisme autòcton [...]. Tot indica que Domènec gaudia d'anomenada com a intel·lectual socialista.» (Vinyes, 1983: 151).

³⁶¹ Datada a Barcelona (21-IV-1930). Fons F. Canyameres (AHT).

alcoverenc; Navarro i Costabella s'excusa que el dia que va anar a dinar a casa de Canyameres va marxar de pressa perquè «la bona veritat [és] que m'esperava una dona. Vós què hauríeu fet?», però que en aquell moment no va gosar dir-ho: «la veritat, la presència d'en Plàcid Vidal, que té posat de pastor protestant, em va cohibir.»³⁶².

Ara bé, concernent Plàcid Vidal, allò que crida més l'atenció de l'article de Vinyes és que remet al llibre de Rafael Tasis, *La literatura catalana moderna* (1937)³⁶³, amb una nota al peu que diu: «En els comentaris sobre l'assaig polític-social (ps. 52-63), Tasis es limita als noms següents: Gabriel Alomar, Plàcid Vidal, Prat de la Riba i Martí i Julià, Ferran Soldevila, Torras i Bages, Carles Cardó i Carles Pi Sunyer.»³⁶⁴ (Vinyes, 1983: 151, n. 25).

El mateix Ricard Vinyes, al monogràfic *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)* (1989), per exemplificar el concepte que es tenia dels socialistes –sobre els quals observa que «a diverses fonts que descriuen els anys vint es parlava de socialistes, de marxistes. Vull dir que no passaven desapercebuts a la literatura memorística^[365] de la més diversa índole, i tampoc a la producció assagística coetània.» (Vinyes, 1989: 159-160)–, recorre al testimoni de Plàcid Vidal: «En d'altres ocasions es comenta el socialisme com una pràctica “d'ateneistes empedreïts”»³⁶⁶ (Vinyes, 1989: 160-161). Unes pàgines més endavant, sota l'epígraf “Bohemis, republicans i socialistes: l'antinoucentisme”, Vinyes esmenta *Els singulars anecdòtics* (1925), amb una extensa citació que exemplifica aquestes paraules prèvies: «La major

---

³⁶² Per la seva banda, Plàcid Vidal recorda així aquella reunió: «A Terrassa, a casa de Ferran Canyameres, vaig trobar-me amb Josep Navarro i Costabella, el qual, llavors, formava part de la redacció de *La Veu de Catalunya*, i durant la conversa [...] semblava que aquell home, tot amablement, s'entestés a fer-me la contra [...]. // Li va caldre tornar-se'n cap a Barcelona. Ferran Canyameres va retenir-me per a enraonar a soles amb mi.» (Vidal, 1972: 228).

³⁶³ Cf. infra, p. 199.

³⁶⁴ A més dels noms que apunta Vinyes, Tasis també esmenta Pere Coromines, Cristòfor de Domènech, Jaume Serra i Hunter, Miquel d'Esplugues i Antoni Rovira i Virgili; veg. Tasis (1937: 61-63). En canvi, Vinyes es confon amb Carles Pi Sunyer, que Tasis no anomena aquí sinó al capítol VII: “L'esforç editorial” –veg. Tasis (1937: 69)–; la confusió pot ser deguda al fet que Tasis, en parlar de Domènec Martí i Julià, diu que en els seus llibres polítics seguia «les orientacions socials de Pi i Margall i Valentí Almirall» (Tasis, 1937: 62).

³⁶⁵ A la bibliografia d'aquest estudi, Ricard Vinyes referencia els tres llibres de memòries i records de Plàcid Vidal; veg. Vinyes (1989: 221)

³⁶⁶ Vinyes, en nota al peu, aclareix: «Per exemple la descripció que Plàcid VIDAL fa de Cristòfor de Domènech a *El convencionalisme de la vida*. Memòries acabades de redactar el 1934 i editades per la Fundació Vives i Casajoana el 1972, p. 97.» (Vinyes, 1989: 161, n. 26).

part de la intel·lectualitat socialista dels anys vint arribà al compromís polític a través d'una insurrecció ètica. Van ser molts –no tots– els qui s'incorporaren al socialisme passejant pels suburbis de Barcelona. Plàcid Vidal deixa bona constància d'aquest procés en la persona del doctor Aiguader.» (Vinyes, 1989: 179)³⁶⁷; certament, la citació al·ludida corrobora l'atracció que, tant Vidal com els seus companys, sentien per la ideologia que promulgava Jaume Aiguader:

«deambulant pels barris de la ciutat arran del poble obrer, [...] gaudíem dels seus goigs i sofríem de les seves penes, interessant-nos més com més anàvem resseguint enllà dels ravals, entre barraques i famílies misterioses que sortien dels seus caus com esperitades i alguns noies avançaven demanant-nos caritat [...], l'Aguadé començava a donar-se a conèixer com a escriptor, col·laborant en el diari *Las Circunstancias*, de Reus, que tots els articles que hi publicava, de literatura purament sociològica, agradaven molt a tota la nostra plèiade de joves intel·lectuals, que tots ens fèiem ressò entre la gent d'ideals i voluntat.» (Vidal, 1925: 207 i 209).

Vinyes exposa que, «des d'aquella bohèmia confegida per socialistes que acabarien sent alcaldes republicans i liberals que ingressarien al partit comunista, s'articulà la batalla antinoucentista, i la contribució socialista va consistir a *captar* el canvi que s'anava esdevenint en els suports socials del moviment catalanista. I el que passava als teatres i les sales del paral·lel hi tenia molt a veure. Eren locals que gaudien d'una ambientació humana inequívocament popular.» (Vinyes, 1989: 182). Tenint en compte totes aquestes dades, cal apuntar que, en aquest context, si Plàcid Vidal no n'era part activa sí que n'era espectador directe, o, en paraules de Vinyes: «cronista d'aquell món.» (Vinyes, 1989: 181). Vinyes té bona cura de contraposar i distingir la «cultura sociopolítica [...] dels republicans i socialistes que omplien la bohèmia barcelonina» (Vinyes: 1989: 201), d'aquells altres personatges «que provenien de grupuscles nacionalistes radicals, com Amadeu Bernadó, o Miquel Ferrer, que havien participat en el confús i eclèctic món de les conspiracions armades contra la dictadura, com Jaume Miravittles.»³⁶⁸ (Vinyes: 1989: 201), i puntualitza que «el contacte d'aquells dos móns era tangencial, tan sols ocasional, i els seus projectes culturals expressaven aquestes diferències.» (Vinyes: 1989: 201). Unes diferències que exemplifica de la següent manera:

---

³⁶⁷ En nota al peu, Vinyes afegeix que «hi ha moltes referències a aquest tipus d'opció ètica d'aquella generació en l'obra de PUIG I FERRETER: *Camins de França*, Barcelona, Proa, 1939 (particularment la primera part "Oratge i Tenebra").» (Vinyes, 1989: 179, n. 57).

³⁶⁸ Cap d'aquests noms no és esmentat en els llibres memorialístics de Plàcid Vidal, cosa que confirma el distanciament ideològic que assenyala Vinyes entre la bohèmia barcelonina i els nacionalistes radicals.

«quan un grup d'aquells socialistes i republicans van decidir fer una revista cultural que presentés la producció artística avantguardista, van precisar que la nova publicació, anomenada *Panteisme*, mai no s'ocuparia de política. I això que el nucli de la redacció estava format per gent amb activitat política inequívoca, important i valuosa, per exemple el mateix Recasens i Mercader, un dels principals quadres del socialisme autòcton, o Josep M. de Sucre, president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular [...], o Joan Puig i Ferrer, diputat, i tres noms indestruïbles de la xarxa ateneística: el pintor Joaquim Biosca, el literat Plàcid Vidal i l'editor Ballester.»³⁶⁹ (Vinyes: 1989: 202).

En evocar l'any 1930 i la fi de la dictadura de Primo de Rivera, Vidal fa la següent reflexió al voltant de l'actitud d'Alfonso XIII envers la llengua catalana:

«Va constituir-se el ministeri moderat del general Berenguer, i Eduard Toda ens encomanà l'edició –privada– d'un missatge, que es dirigí, particularment i en secret, al rei Alfons XIII. Se li parlava, tot fent història, del monestir de Poblet. [...] Alfons XIII va correspondre al missatge que se li havia adreçat i a totes les atencions amb una de les seves amables prometes. Era una promesa que, amb tot i ésser seva, no resultaria del mateix sistema d'aquella amb la qual Alfons XIII, abans de la dictadura, tractava d'estimular el sagrari del nostre esperit sempre que el susdit monarca venia a Catalunya: que, en tornar a visitar-la, ell ja parlaria català.» (Vidal, 1972: 237).

A Vidal li dolia que el monarca s'estimés més «signar una ordre manant que l'estat espanyol destinés unes quantes mils pessetes per a començar els treballs de salvació d'un conjunt de valors representatius de gran monument nacional, [... que no pas] perdre el temps estudiant una parla subordinada.» (Vidal, 1972: 237).

Catalanista, republicà, solidari, però reticent a afiliar-se a cap partit polític, com ho confirma l'anècdota que explica arran de la signatura d'una sol·licitud d'amnistia per als presos polítics, entre els quals hi havia els acusats de l'atemptat al Garraf³⁷⁰ contra el tren reial:

---

³⁶⁹ Per a més dades sobre la trajectòria, breu, de *Panteisme*, Vinyes remet a Plàcid Vidal: *L'assaig de la vida* (1934: 296-306); veg. Vinyes (1989: 202, n. 91). Tanmateix, cal observar que els noms que consten com a capdavanters o col·laboradors habituals de la revista no havien assolit encara la representativitat –i, especialment, els càrrecs– que Vinyes els atribueix –per exemple, Sucre va ser nomenat president de l'AEP el 1912, i Puig i Ferrer no era aleshores diputat.

³⁷⁰ Es coneix com a “complot de Garraf” l'intent d'atemptat, per part d'un escamot catalanista radical, contra el tren en què viatjava Alfons XIII, el 6 de juny de 1925. Veg. Joan Crexell (1988: 51-74).

«Jo vaig entendre, i també Joaquim Biosca, que la nostra adhesió³⁷¹ a la sol·licitud l'havíem de trametre a la redacció de *La Nau* [...]. Després vaig saber que aquella adhesió confiada a *La Nau* era per allistar-nos a un nou partit catalanista de tendència esquerrana. Joaquim Biosca es mantingué d'acord amb els propòsits d'aquell nucli (per atenció a uns amics seus que en formaven part activa). Jo vaig fer pública protesta, explicant la meva equivocació.» (Vidal, 1972: 238).

I el tema semblava tancat amb aquestes paraules. Però al pròleg de l'edició (1984)³⁷² de les pàgines suprimides d'*ECV* el 1972, Joan Cavallé reproduïx l'explicació de Vidal, que havia estat censurada, tot subratllant que «el fet de constituir la referència més explícita a la ideologia del seu autor, fa que ens vegem obligats a transcriure-la íntegrament.» (Cavallé, 1984: 8). L'escriptor s'expressava en aquests termes:

«El meu ideal de catalanisme republicà, ja arrelat de la meua infantesa, a Alcover, en companyia dels meus pares i del meu germà ja actuant –ultra parlar-me al cor tant el sacrifici dels compatriotes exiliats com el dels presoners–, va fer-me pensar que la meua persona no havia de comptar-se en el nucli que alçava bandera especial de patriotisme català inspirat per un capitost que, en passar pels nostres pobles, no podia recordar-se dels catalans lluitadors que eren externs a l'amistat particular del vianant; i encara amb més justesa va influir-me aquesta creença sabent que el meu respectable escriptor Antoni Rovira i Virgili m'havia donat a mi per liquidat en la lluita, considerant-me com a legionari d'esforç negat.» (Vidal, 1984: 8).

Tot i que procura no immiscir-se en el relat d'esdeveniments reservats als historiadors, Plàcid Vidal dedica alguns comentaris –amb incisos de temàtica literària– a la proclamació de la República³⁷³: «El govern de Madrid, en una curta temporada, havia canviat dues vegades. Vingueren els afusellaments de Jaca. Es van fer eleccions municipals i va proclamar-se, en definitiva, la República espanyola. Tancat el nostre obrador, aquella tarda pensàrem anar a recórrer la Rambla, que bullia de gent.» (Vidal, 1972: 259-260). I, a més, no s'està de referir l'opinió del seu parent respecte als recents

---

³⁷¹ Explica Joan Crexell que «a finals de gener de 1930 [...] la Dictadura, desproveïda ja de qualsevol funcionalitat per a les forces que l'havien catapultada al poder –rei, exèrcit, alta burgesia–, és abandonada per aquestes com un instrument inútil. Però, per a substituir-la, no hi ha, el gener de 1930 cap solució a la vista. [...] La Dictadura va passar a “*Dictablanda*” i la vida política començà a reprendre amb força, malgrat les limitacions. [...] va començar una recollida de signatures, [...] i s'arribà a la xifra de més de 200.000 firmes [...]. La pressió popular va ésser tan forta que, per fi, el 2 d'abril, el rei es veia obligat a signar el decret d'*indult* total –no pas d'*amnistia*– per als presos de Garraf.» (Crexell, 1988: 159, 161-162).

³⁷² El pròleg és titulat “Convencionalisme. El joc dels equilibris” (Cavallé, 1984: 5-8). Cf. *infra*, p. 540.

³⁷³ Cf. *infra*, p. 540.

canvis polítics: «[Eduard Toda] no donava a aquella forma de govern més vida que uns tres mesos. Assegurava que el canvi havia estat fet d'acord amb els mateixos elements monàrquics, per a protestar de certes arbitriarietats del rei, i que ells de seguida tornarien a imposar-se.» (Vidal, 1972: 260).

El 16-V-1931, el periòdic vallenc *Lluita* dona notícia d'una sèrie d'actes que es realitzaren en diverses poblacions de l'Alt Camp amb motiu de la visita del secretari general de la Unió de Rabassaires, Amadeu Aragay. A Alcover, J. Farré Bella – president de la Junta Municipal Republicana de Valls i director de *Lluita*– «dedica un sentit record al poeta d'Alcover Plàcid Vidal, primer cantor de la llibertat, encara que el tinguin sempre present en les hores de lluita que s'apropen.» (Anònim, 1931: 4). Si aquestes paraules van arribar al memorialista, sens dubte el devien satisfer; en tot cas, són testimoni d'un reconeixement expressat davant d'un públic «vertaderament extraordinari, àvid d'escoltar les paraules dels oradors.» (Anònim, 1931: 4).

Pocs mesos després, el 2-VIII-1931, «es feia el plebiscit per a reclamar l'autonomia catalana al govern central. A les ciutats i als pobles, a més dels col·legis electorals, hi havia taules presidides per dones catalanes que recollien la signatura de les compatriotes.» (Vidal, 1972: 280). El memorialista deixa constància que

«Daniel Herмосilla³⁷⁴ i les seves col·laboradores, també, havien lliurat una munió de mil signatures d'adhesió a l'Estatut de Catalunya, el qual en el plebiscit, resultà en nombre enormement favorable. [...] Fou organitzada la comissió per anar a presentar al govern de Madrid aquell document, que seria acceptat amb vehemència per a després discutir-lo i retallar-lo, ni que es fes una manifestació general amb pancartes i crits demanant que el respectessin en tota la seva integritat. Al Palau de la Generalitat hi havia una animació extraordinària de gent representativa i representable. Jo també hi era.» (Vidal, 1972: 282).

Aquesta presència seva en un moment històric i decisiu, la matisa Vidal amb un deix irònic, referit a la “gent representativa i representable”: «No sé exactament si se'm podia considerar dels uns o dels altres.» (Vidal, 1972: 282).

Plàcid Vidal és també un dels testimonis de la reacció que provoca, el 30 d'abril de 1934, el manifest *Desviacions en els conceptes de llengua i de Pàtria*, a favor de la diferenciació entre llengua catalana i llengua occitana. Les dues versions d'aquest

---

³⁷⁴ Vidal observa amb to crític que «no es pogué evitar de sorgir temeraris que diguessin que [el periodista castellà] Daniel Herмосilla havia emprès i treballat aquell manifest a favor nostre sols per interès particular seu. Caigné malalt, i no havia de trigar gaire a assabentar-nos la premsa que aquell catalanòfil era mort.» (Vidal, 1972: 282).

manifest –en acurada edició crítica– es troben a *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, de Xavier Lamuela i Josep Murgades (1984), els quals fan constar que comparteixen «aquestes reserves [de Loïs Alibert], per tal com el manifest fa una simplificació acrítica de les dades lingüístiques, tendent a la justificació “científica” d’una opció ideològica;» (Lamuela i Murgades, 1984: 283).

Per la seva banda, August Rafanell, analitza la situació des d’una perspectiva peculiar:

«A vint-i-cinc anys, una jove intel·lectual i catalanista com Mercè Rodoreda devia contemplar amb autèntica passió el bull d’idees que s’estava produint al voltant de les possibilitats d’expansió de la llengua catalana. Encara a mitjans de juny, Rodoreda treu a *Clarisme* una entrevista a Alfons Maseras en què torna a fer sortir el tema³⁷⁵] de la veritat del manifest. Maseras, com Plàcid Vidal, ocupava un tros de la recent història cultural catalano-occitana.» (Rafanell, 2006: 1180).

Maria Campillo, a l’estudi *Escriptors catalans i compromís antifeixista* (1994), aporta les dades sobre l’origen de l’Agrupació d’Escriptors Catalans (AEC)³⁷⁶, entre els objectius de la qual hi ha «el de la plena professionalització dels escriptors» (Campillo, 1994: 62), i, com que cal que aquests tinguin el seu sindicat, els membres de la nova organització mostren «un consens amplament decantat cap a la UGT» (Campillo, 1994: 62). Continua amb la informació que «alguns dies després s’hi afegeixen [a l’AEC] la majoria d’escriptors. Els llistats que apareixen a la premsa durant l’agost [de 1936] són, d’una banda, incomplets i, de l’altra, fan tota la impressió de barreja precipitada: hi consten, al costat dels noms que realment configuraran l’entitat [...], els d’al·luvió – producte de la sindicació obligatòria– [...]. I, també, alguns dels que han desaparegut de la vida activa» (Campillo, 1994: 62-63). En una nota al peu, consten els noms de tots els escriptors –més de seixanta– que s’hi han adherit: «Les llistes de premsa consignen (per

---

³⁷⁵ Cf. infra, p. 240.

Rodoreda, en el decurs de l’entrevista, havia preguntat a Plàcid Vidal: «Què penseu del manifest signat per Pompeu Fabra, entre d’altres, que si esdeveníem occitans perdríem el nom de catalans com nominalment ocorregué amb Aragó i els seus reis, que ens eclipsaren?» (Rodoreda, 1934: 1). Per a l’entrevista a Alfons Maseras, veg. Rodoreda, *Clarisme*, núm. 35 (16-VI-1934).

³⁷⁶ A les seves memòries, J. M. Francés en dóna aquestes dades: «El sindicato o agrupación de escritores, radica ahora en la Rambla de Cataluña [...]. Zeni de Vals es el hombre fuerte de la *colla*, con sus incondicionales Pere Quart, Benguerel, Muntanyá, Pilar Rodoendros, Xuriguera y otros; los “viejos” formamos grupo aparte: Santamaría, Oller Rabassa, Maseras, Tasis y Marca y alguno más como yo.» (Francés, 1962: 808). Sembla que Zeni de Vals és el renom que Francés dóna a Francesc Trubal –Zeni és el protagonista de la seva novel·la *Vals* (1935)– i que el de Pilar Rodoendros correspondria a Mercè Rodoreda.

ordre d'aparició): Ernest Martínez Ferrando, Carles Riba, [...] Plàcid Vidal» (Campillo, 1994: 63, nota 9).

Natàlia Kharitonova, a “Escriptors compromesos? Sobre el moviment d’escriptors revolucionaris catalans”, explica que «en el curs de la meua recerca sobre l’Associació d’Escriptors i Artistes Revolucionaris Espanyols als Arxius i Biblioteques de Moscou vaig descobrir informació sobre l’agrupació catalana, la qual cosa em permet [...] reflexionar sobre un dels seus trets més característics: el fet de definir-se com a escriptors compromesos abans d’esdevenir escriptors professionals» (Kharitonova, 2007: 425), i, tot seguit, es pregunta: «Quina explicació pot tenir aquesta peculiar manifestació de la literatura compromesa, quan el compromís polític i l’autoproclamació com a artistes i escriptors són anteriors a la praxi artística i literària estricta?» (Kharitonova, 2007: 425).

La qüestió plantejada i la reflexió que segueix impliquen, directament, Plàcid Vidal, en qualitat d’escriptor adherit a l’AEC:

«Pel que fa a l’Associació d’Escriptors Catalans, podem afirmar amb seguretat que es tracta d’un cas peculiar dins de l’àmbit de la literatura compromesa. Els seus integrants van assumir la primacia del compromís polític per damunt de la praxi literària i artística. L’experiència de les altres associacions del moviment internacional dels artistes revolucionaris –de les associacions madrilenya, valenciana o francesa– mostra que la seva existència més productiva es deu en gran part a la participació d’uns intel·lectuals de renom i a l’energia personal dels seus promotors. A més, l’evolució de les associacions esmentades els va fer passar dels conceptes de la literatura proletària cap a la literatura del compromís antifeixista.

A Catalunya la manca d’artistes o literats prestigiosos en el grup, la poca popularitat de la ideologia comunista i l’absència d’una publicació literària pròpia van fer impossible la difusió i la realització del projecte d’una associació dels artistes proletaris i revolucionaris i de les idees de la literatura proletària – unes idees el fracàs de les quals fou predeterminat per la seva incongruència interna». (Kharitonova, 2007: 435-436).

També, si més no, hi ha un parell de documents que evidencien el compromís del memorialista en aquest conflicte bèl·lic³⁷⁷; per una banda, «Plàcid Vidal, escriptor»

---

³⁷⁷ Un conflicte sobre l’evolució del qual, Rafael Tasis, el maig de 1937, escrivia amb to optimista: «Tots els símptomes, i sobretot, la voluntat dels homes dirigents de la Revolució i l’afany de cultura de les masses catalanes, permeten de creure que la Guerra serà un tombant decisiu en la història de la cultura nacional. Empesa per una nova ambició, la literatura catalana s’adreçarà a tot un poble i assolirà un caràcter ensems més humà i més universal. Al

(Juliá, 2014: 286), és un dels nombrosos signants del “Manifiesto de los intelectuales catalanes”³⁷⁸ –datat a Barcelona el novembre de 1936³⁷⁹–, aplegat per l’historiador Santos Juliá en el volum *Nosotros, los abajo firmantes* (2014). Per l’altra, en una carta que Vidal adreça a Pere Calders, el 30-VII-1938,³⁸⁰ expressa el sentiment que li provoca la contesa: «La lluita dels drets d’humanitat es remarca bé en totes les vostres frases. [...] aquests documents de guerra soferts i escrits per ajudar a fer prevaldre la grandesa de la personalitat col·lectiva bateguen amb enardiment sense caldre-hi gaires procediments literaris.»

El decés. El record pòstum

Quan Plàcid Vidal va morir, el 8 de novembre de 1938, en plena Guerra Civil, tenia 57 anys.

La filla, Maria-Eugènia Vidal, és segurament el millor testimoni pel que fa a les circumstàncies en què es produí la defunció del memorialista. En una entrevista, explica que «nosaltres havíem de viure del treball d’ell. Però al final crec que va poder-se situar i, fins i tot, crec que va ser empleat fix. Últimament treballava a l’Arxiu Històric^[381], a la “Casa de l’Ardiaca”; allà és on el va sorprendre la mort.» (Cavallé, Girona, Sunyer,

---

mateix temps, totes les classes socials redimides acolliran amb devoció i entusiasme la producció dels poetes i dels novel·listes i un nou període de plenitud i de fecunditat començarà per a les lletres catalanes.» (Tasis, 1937: 73).

³⁷⁸ El manifest denuncia els recents bombardejos de Madrid per part de l’aviació al servei de l’exèrcit rebel, es pregunta com pot ser que s’hagin oblidat ja les crueltats de la Gran Guerra, i acaba amb aquestes paraules: «Es necesario, es urgente detenerse. Por eso nosotros, los trabajadores del espíritu, los hombres del pensamiento, de la ciencia y de las artes de Catalunya, al lado de nuestros hermanos de otros pueblos que nos acompañan en esta hora, unidos todos por el anhelo de salvar a las tierras hispánicas y a Europa entera de una catástrofe irreparable, alzamos nuestra voz indignada y apenada en un llamamiento a todos los compañeros y a todos los hombres de conciencia del mundo, en demanda de solidaridad activa y de asistencia moral en nombre de cuantos luchan y sufren.» (Juliá, 2014: 284).

³⁷⁹ I recollit en el llibre *La voz de la inteligencia y la lucha del pueblo español* (1937, p. 9-11); veg. Juliá (2014: 283-286). També es troba parcialment reproduït per Alberto Reig Tapia dins *La Guerra de España, 1936-1939 (El País, 1986: 300)*.

³⁸⁰ Fons Pere Calders (UAB); cf. supra, p. 104.

³⁸¹ Cf. supra, p. 105.

1981: 7). Però és en el relat autobiogràfic “Adriana i Maria-Eugènia” (1978), que n’aporta els detalls més colpidors:

«Vingué la guerra. Vingué la fam. Vingué l’estupor de veure com els amics anaven desapareixent en la mort del front o en la de l’exili. I l’angoixa de viure una situació que semblava que no podia ser [...]. El pare en perdé gairebé el seny. [...] Encara caminàrem junts uns quants dies de novembre. El pare era tot el dia a casa, car havia calgut dar-se de baixa del seu treball a la Casa de l’Ardiaca. Ens havia tornat dos cops a la llar amb sang a la cara perquè havia caigut pel carrer. Caminador incansable, ell pujava cada dia des del barri gòtic Aribau amunt a peu³⁸²].

[... Ell] escrivia la segona part de les seves memòries, que deixaria inacabades. Pensava escriure també un altre llibre que titularia *La guerra, tal com jo l’he viscuda*. Immèrgit en la claror bondadosa del sol de la tarda, semblava que havia rebut un alè que el refeia, i jo em plaïa a veure’l. Era bo que hi fos, era dolç que existís, que escrivís tant, que jo ho veiés, que fes sol...

Però tot plegat no era per gaires dies; venia el comiat. Ara ja no tenia forces pera alçar-se del llit. Ho anava a fer un vespre, ajudat per la mare, car venien a buscar-lo per traslladar-lo a una clínica on potser podria refer-se, quan la mort el voltà amb els seus braços, que foren suaus per a ell.

–Etic content, molt content...– deia, perquè per fi venien a auxiliar-lo. No sabia, però, que la seva planeta d’ajut era ser recollit en la pau abans no fos profanat pels enemics que ja hi eren a les portes. Ell havia conegut, més que res, l’oblit i la indiferència; tampoc no el tocava ara l’odi ignorant i estult del guerrer embrutit per tres anys de caminar per camps regats amb sang.

Fou amortallat amb la bandera catalana. Hi hagué sort de poder-lo enterrar de seguida en tomba particular, car al cementiri les caixes s’anaven apilant sota els xiprers.» (Vidal Güell, 1978: 10-11)³⁸³.

El dijous 10-XI-1938, a *La Publicitat* li dedicaven l’article “Obituari. Plàcid Vidal”, en el qual l’autor, anònim, feia un repàs de la trajectòria biogràfica i literària de l’escriptor:

---

³⁸² «Plàcid Vidal viu prop de l’Hospital Clínic», informa Rodoreda a l’inici de l’entrevista a l’autor; veg. Rodoreda (*Clarisme*, 1934: 1). I en una carta a R. Xuriguera (28-V-1934), Vidal li indica la seva adreça particular: Casanova 157, pral. 3a –cf. supra, p. 96. Si es desplaçava a peu fins a Ca l’Ardiaca, devia trigar uns trenta minuts.

³⁸³ Les despulles de Plàcid Vidal reposen, junt amb les del seu germà Cosme i altres familiars, al cementiri de Montjuïc (o del Sud-Oest).

«Abans-d'ahir a la tarda, als 57 anys, morí a la nostra ciutat el poeta Plàcid Vidal. Desapareix, amb ell, un altre dels escriptors que contribuïren a l'estabilització dels esforços dels forjadors del nostre renaixement per a infondre alè a la literatura catalana. // Plàcid Vidal era un autodidacte format amb l'exemple del seu germà Cosme [...]. A l'entorn d'aquest s'havien agrupat, primerament a Reus i després a Barcelona, sengles nuclis juvenívols, dins dels quals figurava Plàcid. A la nostra ciutat, entre els satèl·lits de Josep Aladern, hi havia Joan Puig i Ferrer, Alfons Maseres, Avelí Artís, Josep Maria de Sucre, Francesc Curet, entre molts d'altres.

En una botiga sòrdida del carrer de Sant Gil³⁸⁴, que servia ensems d'estatge i de taller tipogràfic especialitzat en el tiratge de “romanços”, un cop acabada la jornada de treball, s'hi reunia aquell cenacle juvenívols, per a comentar-hi i discutir-hi l'editorial de “La Renaixença”, el fet polític del dia, el llibre acabat de sortir o l'obra acabada d'estrenar.

Plàcid Vidal era dels més inquiets i dels més treballadors. Cada dia tenia poemes, contes, fragments de novel·les a punt per a donar-los a conèixer als seus contertulis. En totes aquelles obres de joventut, d'una ambició universalista més literària que sentida, batejava sempre l'enyorança per les terres assolellades del Camp de Tarragona, sobretot per la vila d'Alcover, on havia nascut, i la qual havia hagut d'abandonar amb la seva família, per la necessitat del viure. Havia arribat a Barcelona, després d'una estada d'uns quants anys a Reus, amb una gran il·lusió. Però el seu temperament no aconseguí, ni llavors, ni en tota la seva vida, aclimatar-se a l'esperit de la nostra ciutat. Les primeres obres de Plàcid Vidal –*L'amor artista*, *Les grans accions i les soledats*, *Les promeses amigues*– acusen el jove influït per les lectures una mica desorbitades de l'època, i delerós de superar una visible insuficiència de coneixements. A mesura que passa el temps, però, l'home curiós que era Plàcid es lliurà a estudis més aprofundits i les seves obres oferiren una major consistència. *Infinit* i *L'anhel cantaire* acusen ja una notable maturitat.

L'obra més reeixida de Plàcid Vidal fou, indiscutiblement, la darrera: *L'assaig de la vida*, publicada fa tres o quatre anys, i que fou una ampliació de la que publicà anteriorment amb el títol d'*Els singulars anecdòtics*. En *L'assaig de la vida*, Plàcid Vidal traça una sèrie de semblances de les figures més destacades en les lletres i les arts de Catalunya dels darrers trenta anys. // L'home cordialíssim que era Plàcid Vidal li féu contraure amistat –en molts, íntima– amb un gran nombre dels nostres literats i artistes. I això li permeté traçar-ne unes biografies en les quals els trets psicològics dels biografiats hi són, generalment, copsats amb una fidelitat força reeixida. // Li feia una gran il·lusió veure publicada una segona part d'aquesta obra notable, única en la nostra literatura,

---

³⁸⁴ Cf. supra, p. 38.

en la qual treballava conscienciosament des de feia molts anys. La mort no li ha permès de veure-la realitzada.

Catalunya perd, amb Plàcid Vidal, un fill que li fou sempre fidel i féu tot el que pogué per honorar-la. Reposi en pau i rebin la seva vídua, la seva filla i els seus nebots –entre ells els excel·lents dibuixants Ignasi i Lluís–, el testimoni del nostre condol.» (Anònim, 1938: 3).

La Vanguardia del divendres 11 de novembre de 1938 publicava una nota, sense signar, amb l'epígraf "Ha fallecido el poeta catalán Plácido Vidal", en la qual es deixava constància que «su nombre va unido estrechamente al de los literatos y artistas de principios de siglo, entre los cuales se destacó por sus trabajos literarios». Se'n relacionen sis títols –ben valorats– i, a continuació, el redactor adverteix: «Pero la mejor obra de Vidal es, sin duda alguna, la última que ha escrito, hace unos cuatro años, con el título de *L'assaig de la vida*, que viene a ser una continuación de *Els singulars anecdòtics*.» També li fa favor la breu etopeia amb què acaba l'escrit: «era un hombre cordial, afable, cariñoso con todo el mundo, y contaba entre sus numerosas amistades a todos nuestros literatos y artistas, viejos y jóvenes. Con su muerte desaparece uno de los más notables escritores que tanto han contribuido a la formación y estabilización del renacimiento de las letras catalanas». (Anònim, 1938: 4).

Aquest mateix dia, *La Publicitat* donava notícia puntual de l'enterrament:

«Ahir al matí tingué lloc l'acte de l'enterrament del que fou distingit escriptor català Plàcid Vidal. Assistí a la cerimònia, que fou presidida pels nebots del finat i per Josep Picó, secretari general de la Comissaria General d'Ordre Públic, un nombrós grup d'amics de Plàcid Vidal, entre els quals recordem l'exconseller de la Generalitat senyor Martí Barrera, amb el seu secretari Simó Llauneta; el conseller municipal senyor Roc Boronat, i els escriptors Josep Maria de Sucre, Joan Malagarriga, Enric Lluelles, Jaume Rosquelles, Ramon Tor, Josep Maria Francès, J. M. Prous i Vila, Miquel Saperes, Ramon Vinyes i Rafel Tasis i Marca, que duien la representació de l'Agrupació d'Escriptors Catalans, J. Torrades, Serrat i Puig i altres.» (Anònim, 1938: 2).

Ferran Canyameres li dedica un extens article necrològic a la revista *Meridià* (10-XII-1938), en què, a més de repassar tots els trets de la seva peculiar personalitat i la trajectòria de la seva obra literària, i de mostrar-se crític amb les circumstàncies que, insinua, n'afavoriren el decés, aporta breus fragments de converses i de

correspondència³⁸⁵ entre ell i el memorialista –cosa que dota de valor documental el text–:

«Tota una vida de somni, d'ideal i d'amor a Catalunya, s'ha extingit en extingir-se la vida humana del poeta Plàcid Vidal, artista abans que home, espiritual abans que terrenal i sempre en contraposició amb el que és matèria. Ha passat per entre els altres mortals com una visió inoblidable, com la fulguració d'una època lluminosa que ell, persistent, s'enorgullia mantenint, amb tot el seu esclat, enmig de les tendències sorolloses, desconcertants, per bé que imprecises, de la nostra actual tongada, tan moderna com despietada. // El contrast entre la màgia del món exterior i els crims de l'ànima; la impuresa i la bestiesa del drama humà en l'esplendor del seu decorat, l'havien saturat de malenconia, d'una tristesa amarga, conscient, en revolta contra la mateixa vida. El desengany i el pessimisme eren els viàtics que portava en el seu bagatge intel·lectual, el qual havia esdevingut com una feixuga càrrega de la seva pròpia existència.

Temperament encongit, penetrava flonjament en l'ànima dels inquietos, dels qui es mouen amb el cos englotit en la prosa i l'esperit en la poesia; d'aquells qui tenen el reialme de la carn en el món i l'ànima i llur ardor en la cambra dels sentiments particulars. No era un tímid com molts han dit, sinó que era un gran sensitiu. Per això el sofriment era un complement de la seva obra, i per això el neguit el consumia en el foc massa viu dels nostres dies. I els qui vivíem la seva tragèdia, la seva lluita interior, tenint un concepte més carrat dels homes i de les coses que ell, ens sentíem transportats, per obra i gràcia del seu sentimentalisme, vers un paradís que ell s'havia creat, inaccessible pels qui no el tractaven íntimament.

La nova de la seva mort ha estat com la perllongació, en nosaltres, de la seva pena; de la pena que el minava i que amb tant d'amor havíem intentat aturar a temps. Però Plàcid Vidal vivia intensament, pel record, una època que, pels altres, ha quedat oblidada, per bé que ell s'obstinava a conservar mentalment fresca, amb franca camaraderia amb els qui el veien segons els dies presents i no segons la seva profunda concepció, plena d'un passat d'il·lusions. No cal lamentar solament que s'hagi mort, sinó que també cal lamentar que se l'hagi deixat morir, perquè aquest poeta, flor de joventut fins a última hora, s'ha colltorçat enmig d'una atmosfera de despreocupació, per manca de cura d'aquells qui més obligació tenien d'endolcir-li la vida, vida sense exigències de sacrifici voluntari, d'amor propi exemplar. Ara sols resta la seva obra i el seu record; un record que perdurarà, que ens fa acotar la testa, que ens psoa la boca amarga, que ens escruta la consciència, que ens oregunta si vàrem correspondre com calia a l'estimació que ens tenia,

---

³⁸⁵ Cf. supra, p. 102-104.

No satisfets de la memòria, cerquem lletres seves, sentim l'eco de la seva veu apagada, vivim moments en els quals s'exaltava, creixia com un gegant, impel·lit per una necessitat de veritat, amb furors d'home que es rebel·la, que exigeix. Eren aquests uns moments en els quals nosaltres l'hauríem abraçat d'emoció, sentint-nos satisfets de la seva revolta. [...] Pocs com nosaltres poden vanar-se d'haver estat en lligam estret amb el seu art i la seva vida. Ens hi sentíem fermament units per un llarg període d'anys. [...] Havíem arribat a creure que la nostra amistat li era imprescindible i, quan trigàvem a veure'l, ens semblava que havíem mancat a una obligació. Repassem lletres seves i llegim: “Com sempre, ja sabeu que tinc ganes de veure-us. [...] Ens hem tingut tanta confiança!... Veritat?”, “[...] Oh, els bells records de l'amistat!...”, “No em deixeu en silenci!...”

Aquests paràgrafs ens porten al costat del poeta de *Les Grans Accions i Les Soledats*, *L'Amor Artista*, [...]; del líric novel·lista de *Les promeses amigues*, *La cançó dels herois*, [...] i per últim fullejo *Els singulars anecdòtics* i *L'assaig de la vida*, aturant-me rellegant algunes d'aquestes pàgines autobiogràfiques, en les quals Plàcid Vidal aboca tota la intensitat de la seva vida, del seu art i del seu sentiment, recordant-hi passatges de la nostra amistat, fent història de les inquietuds elevades del nostre poble, i posant de relleu aquells homes que ell hi ha conegut, vers els quals anà sempre amb el cor esbatanat i la mà estesa. Mentre Vidal corregia les proves d'aquest últim llibre, ens digué: “Estic emocionat revivint una infinitat de records de la meua vida atzarosa i em poso nerviós fins a sentir-me malalt. Més que res, per ara, em convindria una temporada de repòs. La meua vida encara és un assaig, com ja dic en la meua obra, disposada a sortir aviat.”

Un cop publicada ens escrivia: “Aquesta missiva vostra és molt important per a mi. Tot el que em manifesteu referent a la meua persona i a la meua obra, m'ha entrat al cor, com totes les coses que ens confessem en els moments més sublims de la nostra amistat posada a tota prova. [...] M'he llevat pensant en vós i m'he posat a continuar el segon llibre de *L'assaig de la vida* comentant una carta que em vàreu trametre a Reus³⁸⁶]. Continuo escrivint *L'assaig de la vida*, sí, però solament ho faig perquè aquesta crònica autobiogràfica és per a mi una preocupació que em distreu d'altres preocupacions. Si no fos així, creieu que ja ho hauria engegat tot al diable. L'obra ha tingut èxit de crítica, és veritat; però el món, la societat, no s'ha fet càrrec de l'estat en què es troba l'autor.

El meu viure actual gairebé sempre és de casa al treball i del treball a casa. Per a distreure'm d'aquestes preocupacions m'emprenc la gran preocupació de portar a terme el segon llibre d'una crònica autobiogràfica, completament històrica. En la meua joventut –en l'època d'*Els singulars anecdòtics*– tenia ajudant-me la

---

³⁸⁶ A *ECV*, Vidal comenta dues cartes de Canyameres rebudes mentre viu a Reus; veg. Vidal (1972: 37-38 i 81-82).

meva mare i el meu germà. Ara, escrivint *L'assaig de la vida*, tinc al meu costat la meva muller i la meva filla. Encara m'he de considerar com a provisional en la societat, la qual, ara més que mai, em ve tenint esclau, com a presidiari que sofreix una condemna moral. No tindrè altre recurs que haver de venjar-me fent més irònic i cruent el segon llibre de *L'assaig de la vida*.”

Si no hi acudíem, insistia: “Vàreu prometre’m que tornàrieu a finals de setmana i temo que ara ja no ens veurem més, fins que hàgiu tornat de Rússia, i llavors, com de costum, també serà per cinc minuts. [...] jo sóc un pobre comparsa de la comèdia, encara que de vegades hagi tingut la virtut de fer reunir alguns amics al voltant meu, notant la meva acció.” [...] Era un home que havia viscut sempre la vida seva en contacte amb la dels seus amics, i se sentia colpit profundament quan algun d’ells no era constant o s’oblidava de la seva amistat entranyable. Això, per a ell, era com un culte al qual s’enorgullia lliurar-se, indignant-se en veure que molts ho consideraven com qualsevol compliment de convivència entre els homes. // Per això en les seves darreres obres havia consagrat capítols enters als amics que no obliden; per això el seu recordatori, en forma de llibre, remogué els sentiments dels qui, malgrat separacions temporals, no havien deixat d’estimar-lo, i per això indignà als qui, en passar per la seva vida, no se sentiren agraïts de l’afecte que ell, amb una mística espontaneïtat, els havia brindat.

L'assaig de la vida és l’obra, abans que tot, de l’home que no ha deixat d’ésser artista, ni poeta, ni romàntic, però que, per damunt de tot, se sent home. És un vigorós colofó que Plàcid Vidal ha posat a la seva labor literària. En ella es copsen paisatges d’una intensa emoció, d’una aclaparadora franquesa, d’una punyent sagacitat, i d’una pena inacabable. Ell és l’essència del llibre, i tot el que s’aparta de la seva persona esdevé pà·lid. Hi ha moments que us acora; hom pensa que potser hauria valgut més que no hagués escrit certes coses, però és precisament per aquesta sinceritat que serà sempre llegit, que serà sempre tingut en compte com un testimoni de fe.

Quanta vida escampada en aquelles pàgines! Quanta bona voluntat en els actes del seu autor, i quanta incomprensió en els camins que ha trepitjat! L’home que les llegeix i no el comprèn, no l’estima, no s’identifica amb l’esperit de Plàcid Vidal, és un estult. I els qui les hem llegides després de viure-les en part, seguirem repassant-les de tant en tant, fent-nos la il·lusió que llur autor no ha mort, que encara el tenim al davant, obrint-nos el cor a cada entrevista, amarant-nos amb el seu caràcter, a nosaltres, de temperament avalotat, [...] com avergonyits davant de tanta mansuetud, de misticisme tan esplendorós i de tanta lírica rebel·lia.» (Canyameres, 1938: 3 i 5).

Pocs dies després (21-XII-1938), Ignasi Vidal, nebot de Plàcid, enviava aquesta carta³⁸⁷ a Ferran Canyameres:

«He llegit l'article del *Meridià* vostre dedicat a l'oncle, i m'ha omplert d'emoció. Veritablement ell era tot ço que vós dieu i ningú més que vós podíeu conèixer-lo, ja que us lligava tan íntima amistat. M'heu fet revenir les llàgrimes als ulls. Us ho agraeixo molt, com també us donc les gràcies de la meua tia Amèlia i de la Maria Eugènia.

Aquest article vostre s'ha vist molt i tothom me'n parla. Haurà fet una gran propaganda espiritual en bé d'ell i de la seva obra.

Estic escrivint actualment unes ratlles, que us vaig anunciar, que em plaurà acompanyin *El convencionalisme de la vida*. Són ratlles fetes amb una gran sinceritat i retraten ben objectivament els seus darrers dies entre nosaltres, i coses que ens digué. Ja m'hi donareu una repassada ortogràfica i subjectiva, vós que, com ell, tan planament escriviu, i m'agrada força el vostre estil sense complicacions literàries. Quan ho tingui fet³⁸⁸ ens veurem un dia i ens ho mirarem juntament amb l'obra d'ell.»

Maria Campillo, que estudia i analitza el testimoni de les gasetes radiades –de les quals diu que tenien «realment i fins allà on m'arriba la informació, un interès molt viu» (Campillo, 1994: 336)–, ens assabenta que s'hi donà notícia, en aquests gasetes, de la mort de Plàcid Vidal: «als “Esdeveniments literaris” se'n reporten de tota mena: escriptors estrangers que visiten Barcelona, conferències, [...], efemèrides (aniversari de Barbusse, traspàs de Plàcid Vidal o Francis Jammes, etc.» (Campillo, 1994: 337).

Josep M. López-Picó havia anotat al seu *Dietari*, el 13 de febrer de 1938, la visita de Plàcid Vidal, sense cap comentari específic al respecte –veg. López-Picó (1999: 121)–; però el 12 de novembre del mateix any, hi escriu:

«És mort a Barcelona Plàcid Vidal, fidel supervivent de la colla d'escriptors idealistes de començaments de segle. Deixa a mig corregir les seves memòries, continuació de l'*Assaig de la vida* (publicat fa cinc³⁸⁹ anys) indispensable noticiari documental de la història dels trenta darrers anys del nostre renaixement. Deixa també el record dels més abnegats sacrificis al servei de la seva vocació i de la nostra terra. La nostra coneixença personal havia estat

---

³⁸⁷ Datada a Barcelona, mecanoscrita. Fons Ferran Canyameres (AHT).

³⁸⁸ En cas que Ignasi Vidal hagués enllestit el text que anuncia, no l'he pogut localitzar –i, fos pel motiu que fos, no va formar part, com el nebot pretenia, de l'edició d'*ECV*.

³⁸⁹ López-Picó es confon: el 1938 feia quatre anys que s'havia publicat *L'assaig de la vida* (1934).

tardana però m'havia distingit amb especial cordialitat.» (López-Picó, 1999: 136-137).

El 7-I-1939, Jaume Aimà, en l'obituari que dedica a Francesc Matheu –traspasat el 10-XII-1938–, a la revista *Meridià*, es recorda del memorialista alcoverenc: «l'hivern s'ha fet més cru, més desprietat, i enmig d'aquesta profunda desolació [...], entre les noves punyents que vénen a colpir-nos ara i adés: Plàcid Vidal, Vaireda, Llaveries, de cop, una altra: Francesc Matheu, també, és mort. ¿Una contribució més, si no total, relativa, a l'hora dolorosa?» (Aimà, 1939: 6).

També, l'*Enciclopedia Espasa*, que li havia dedicat un quart de pàgina en el tom LXVIII (1929: 767), deixa constància de la seva mort en el *Suplemento 36-39, 1a parte* (1966: 573) –en una nota de quatre línies.

Sobta, atesa la relació d'amistat que mantingué amb Plàcid Vidal durant força temps, el mode distant i esbiaixat amb què s'hi refereix Josep Maria de Sucre a les seves *Memorias* –publicades el 1963. Sucre només en parla en dues ocasions, una en acabar de recordar Hortensi Güell i el seu suïcidi: «Hortensio Güell tiene un familiar todavía viviente, es decir, su hermana octogenaria, Amelia Güell, viuda del que fue escritor reusense Plácido Vidal, hermano de José Aladern³⁹⁰ que recientemente y como glorificación póstuma ha declarado su hijo adoptivo la Villa de Alcover, del Campo de Tarragona.» (Sucre, 1963: 148, I); i l'altra quan esmenta la revista *Panteisme*³⁹¹ –aleshores, de passada, elogia breument *L'assaig de la vida*.

En canvi, José María Francés, que aporta una crònica molt extensa de les peripècies viscudes durant la guerra, li dedica un record més sensible:

«Mis 75 kilos de antes de la guerra, son hoy 57. [...] Pero alguien está peor que yo. [...] mi patrono Masó] no terminará este año [1938] sin que muera de hambre.

---

³⁹⁰ Sucre torna a parlar d'Aladern al volum II, remarcant-ne unes qualitats que, diu, pocs van saber veure-li: «una pequeña hoja denominada *Catalònia*, que tenía lanzada a la calle sin beneficio particular alguno, Cosme Vidal Rosic, que firmaba José Aladern y que tuvo muy poca fortuna. En Madrid, Salvador Canals, que era diputado por Valls [...], fue uno de los pocos que se dio cuenta del interés intelectual de Cosme Vidal y lo designó su corresponsal en Barcelona de la revista *Nuestro Tiempo*, de la que era propietario publicándole cada mes un texto que era muy celebrado por la ecuanimidad con que el autor apreciaba lo ocurrido durante el mes transcurrido. El barón de Romañá, y el editor Francisco Granada, que eran propietarios del semanario barcelonés ilustrado *La Actualidad*, ante el hecho realizado por Salvador Canals, optaron también por dedicarle cada número la libertad de publicarle un texto.» (Sucre, 1963: 106-107, II). Veg. també Vidal (1934: 238).

³⁹¹ Cf. infra, p. 264.

Mi conuño Samuel Cort, correrá la misma suerte; un día de principios de invierno será recogido en la calle su cuerpo. Diagnóstico: inanición. El escritor Plácido Vidal, mi viejo amigo, incapaz en su cortedad de luchar por un mendrugo, morirá igualmente de necesidad. La última vez que le vi, en el Casal de la Cultura, donde otra persona hubo de leer la conferencia que había escrito, me pareció un espectro. Pronto lo será en realidad.» (Francés, 1962: 824).

Uns quants articulistes i estudiosos de la literatura s'han referit a les circumstàncies que envoltaren la mort del memorialista, i tots conflueixen en el fet que la gana hi jugà un paper determinant. Rafael Tasis s'hi refereix en aquests termes:

«Pobre Plàcid! Va morir durant la guerra, de misèria fisiològica. El seu orgull li privava de demanar favors, de sol·licitar queviures dels amics, de fer-se recordar dels altres –que prou feina tenien per ells– en el gran trasbals. Fins al darrer moment, però, va anar repartint els premis i les censures, justicier i fidel historiador –almenys ell, sincerament, s'ho creia– de la vida literària barcelonina, a la qual s'havia incorporat, venint del seu Alcover natal, a començament de segle.» (Tasis, 1965: 33-34).

Josep Iglésies evoca la mort de l'alcoverenc de manera realista i colpidora:

«A Plàcid Vidal li va tocar morir el dia 8 de novembre de 1938, als 57 anys, a les acaballes d'un dels grans drames de la nostra història. Va sucumbir a les terribles circumstàncies d'un poble afamat, desgovernat i violentat per l'onada bèl·lica. Els qui podíem acompanyar-lo a la darrera estada érem dispersos i mancà al difunt una darrera mostra d'apreci intel·lectual i d'humana afecte. Fins això li fou negat.» (Iglésies, 1972: 10)³⁹².

I Tomàs Roig i Llop, en la mateixa línia que els anteriors, escriu: «Tinc entès que cap a finals d'aquesta [guerra civil] va morir, també, el notable escriptor Plàcid Vidal, mancat dels més elementals recursos per combatre la seva malaltia, quan s'havia d'esperar l'ajut, si més no, de les persones que ocupaven càrrecs importants i que es deien amics seus.» (Roig i Llop, 1978: 314).

També Ponç Puigdevall, en un article a *El País* (27-IX-2007), comenta al respecte: «Plàcid Vidal [...] va ser l'únic habitant de Barcelona que es va morir literalment de gana durant la Guerra Civil.» (Puigdevall, 2007) [en línia: 30-XI-2015].

---

³⁹² Aquest mateix paràgraf ja formava part de l'article "La part inèdita de les memòries de Plàcid Vidal"; veg. Iglésies (1969: 724). Hi ha pocs canvis substancials, el més remarcable és el canvi en la persona del subjecte d'aquesta frase: «Els que podien acompanyar-lo [...] eren dispersos» (Iglésies, 1969: 724), que passa de la 3a del plural (1969) a la 1a del plural (1972).

Joan de Déu Domènech, a la crònica *La batalla de l'ou* (2012), aporta força dades sobre la crítica situació viscuda per la població, durant els anys de la Guerra Civil, amb la carència d'aliments bàsics³⁹³, i relata les solucions que es cercaven per pal·liar la fam, com a conseqüència de la qual «la primavera de 1938 es varen començar a detectar casos molt greus. [... així] Eugenio Cansado³⁹⁴, l'estiu de 1938, reporta les primeres morts per desnutrició. Per la seva banda, J. M. Francès³⁹⁵] n'explica un parell de casos. El d'un parent [...] i el de Plàcid Vidal, l'escriptor, l'amic, mort també per inanició, mort de necessitat, el 10 [sic] de novembre de 1938.» (Domènech, 2012: 202-204).

Fins aquí, les referències localitzades –exceptuant-ne una, també de Ferran Canyameres, que incorpore unes pàgines més endavant– en relació a la mort de Plàcid Vidal³⁹⁶. Unes referències que atribueixen les causes del decés tant al fràgil estat de salut del

---

³⁹³ «Mai s'havia mirat tant el rellotge com al 1938. S'acabava de dinar, i es comptaven les hores que encara faltaven per sopar. I no és que el sopar fos res d'extraordinari, només alguna cosa calenta i una altra per rosegar. I en acabat, al llit, amb gana, i llevar-se sense ganes però amb gana. [...] Es menjava però era una alimentació deficitària. Per esmorzar, mitja llesca de pa i una fulla d'enciam. Era una alimentació de restes.» (Domènech, 2012: 173).

³⁹⁴ Eugenio Cansado González, redactor de *El Noticiero Universal*, i quintacolumnista, va autoeditar-se el llibre *Diario de la Guerra (17 Julio 1936 – 1º Abril 1939)* (1939), en el qual recull aquestes dades: «**Dia 16** [-IX-1938].- Mientras en los almacenes la comida abunda, y hasta en muchos casos se estropea, se han registrado [en Barcelona] infinidad de muertes por falta de alimentos y medicamentos. [...] **Dia 19** [-X-1938].- Desde hace ya una larga temporada el racionamiento de víveres para la población civil consiste en cien gramos de arroz o legumbres semanales, y muchas veces este pequeño reparto ha fallado.» (Cansado, 1939: 182 i 187).

³⁹⁵ «El hambre arrecia. Se ven caer desfallecidos en las calles a hombres y mujeres de buena presencia. [...] Se hallan ya racionados casi todos los productos alimenticios y, como son insuficientes las razones, el mercado negro prospera y enriquece a los pulpos de los que no se fusila, que yo sepa, a ninguno.» (Francés, 1962: 820). Cf. supra, p. 173.

³⁹⁶ Cal observar que la situació viscuda pel memorialista en els darrers anys de vida té força punts en comú amb la viscuda per Alejandro Sawa: quan la salut d'aquest va anar minvant «y disminuyendo, por tanto, sus posibilidades de salir adelante con solvencia, [...] con demasiada frecuencia se vio obligado a solicitar ayuda de terceras personas. Así, por ejemplo, en el epistolario recibido por el consagrado político y poeta catalán Víctor Balaguer [...], se encuentra una carta de Alejandro Sawa, sin fechar, pero probablemente de finales de 1891, en la que en tono muy respetuoso, le solicita su ayuda económica, alegando graves problemas de salud.» (Correa, 2008: 199). «Enfermo, abandonado por casi todos, olvidado y en la miseria, Alejandro sueña con dejar publicado su diario íntimo, *Iluminaciones en la sombra*, que ha escrito a lo largo de los años anteriores y que constituye, sin duda, su obra cumbre. Sin embargo [...], las casas editoriales de Madrid y Barcelona han mostrado un más que dudoso interés en el proyecto, por lo que se ha decidido a editarlo por su cuenta. Es por ello que solicita la ayuda económica del nicaragüense [Rubén Darío], quien contestará dilatando la cuestión hasta bien pasado el verano.» (Correa, 2008: 239).

Casualment, Rafael Cansinos Asséns va conèixer Sawa en aquesta època de decadència: «me quedé atónito cuando me encontré ante aquella casucha de vecindad del callejón de las Negras, donde alojaba su gloria el gran escritor fracasado. Y más atónito me quedé todavía cuando [...] pasé y me encontré ante un hombre ya proveccto, rasurado como un actor, con unas melenas casi blancas y unos ojos grandes, cansados, soñolientos. Estaba en calzoncillos y se cubría con la sábana de la cama, donde sin duda estaba echado antes de llegar yo. Y en aquel pergeño, mostraba el gesto arrogante de un César. Sus rasgos de estatua clásica contribuían a la impresión.» (Cansinos Asséns, 1995: 70-71, 1).

memorialista com a la manca d'aliments –cosa, aquesta darrera, que podria haver accelerat la mort. Són dades objectives i documentades.

Altrament, el terreny de la ficció, adobat per la imaginació, permet que la realitat es reinterpreti, es capgiri i es distorsioni. I això fa Joan Puig i Ferrer a *La traïció de Llavaneres* –llibre del cicle novel·lesc *El pelegrí apassionat*–, on parla de la mort de Benigne Constant³⁹⁷, el qual hauria traspasat no només a causa de la fam i de la mala salut, sinó també per un altre motiu que s'explica mitjançant un joc metaliterari. En aquest volum, Puig i Ferrer sembla voler rescabalar-se de no haver ajudat prou l'alcoverenc i la seva família durant la guerra³⁹⁸; i cal advertir, a més, que s'acarnissa amb dos personatges: Llavaneres i Puigeliu –Ferran Canyameres³⁹⁹ i Francesc Pujols⁴⁰⁰– i els culpabilitza de traïcions i enganys a amics i coneguts; una d'aquestes traïcions, que focalitza en Llavaneres, hauria estat la d'intentar seduir l'esposa de Benigne, Eugènia, i, tot i que aquesta no hauria fet cas de les intencions de l'home, Benigne hauria acabat sospitant que Llavaneres i Eugènia mantenien relacions sexuals; per això s'hauria deixat morir. L'escena, una conversa entre Janet i Eixamús, transcorre a París: «Quan Eixamús [⁴⁰¹] portà a Janet la nova de la mort de Benigne, el nostre, dolorosament emocionat, va dir: –“¿És cert, doncs, com Llavaneres suposava, que el pobre Benigne s'ha deixat morir de fam?” Eixamús va fer una ganyota enigmàtica. [...]

---

³⁹⁷ Es tracta del capítol amb l'epígraf “Intermedi del cínic i el sentimental i mort de Benigne”. Puig i Ferrer recorre a la metaliteratura amb un relat, “El cínic i el sentimental”, d'autoria desconeguda, que Benigne havia rebut, que la vídua de Benigne va trobar i que ara ha donat a Eixamús. Aquest el llegeix a Janet: s'hi explica com Llavaneres va voler seduir l'esposa de Benigne, Eugènia –el cínic i el sentimental fan al·lusió a Llavaneres i a Benigne, respectivament–; veg. Puig i Ferrer (1961: 123-201).

³⁹⁸ El selvatà –per boca de Janet– insisteix a mostrar penediment per la seva actitud envers Benigne/Vidal: «Jo que havia abandonat Benigne feia tants anys!, exclamà Janet apesadadíssim. Ell que havia estat el més gran i el més fidel amic meu durant tants anys! Eixamús: què devia pensar de mi en aquests horribles moments? [...] Amb tot el que em pugui passar de mal en tota la vida no pagaré prou d'haver-me portat tan malament amb Benigne. Què podria fer per desagreguar la seva memòria?» (Puig i Ferrer, 1961: 175). Guillem-Jordi Graells, en l'article “Puig i Ferrer. Alcover i alguns alcoverencs.” (1982) opina que «absolutament biogràfica és també la fi del personatge [Benigne], oblidat pel seu antic amic, i la mala consciència que es produeix en aquest després de la mort de l'antic company. Segons sembla, Puig desatengué diverses peticions d'ajut a Plàcid Vidal que li arribaren indirectament durant els anys de la guerra, segurament justificat en part per l'allunyament físic produït a partir de l'agost de 1936, quan marxa a París, i quan li arribà la notícia de la seva mort se'n sentí molt afectat i, d'alguna manera, una mica culpable. Per això, la visió del personatge al *Pelegrí* oscil·la entre la voluntat de valorar i reivindicar aquella persona antany entranyable i la constància de l'allunyament que s'havia produït realment.» (Graells, 1982: 27).

³⁹⁹ Cf. supra, p. 22.

⁴⁰⁰ «Hi ha una àmplia dedicació a la colla de Francesc Pujols (Puigeliu), [...] amb els quals la relació de Puig havia estat escassa.» (Graells, 1977: 425).

⁴⁰¹ Eixamús és el criptònim de Jaume Aiguader i Miró –veg. Graells (1977: 427).

el nostre el veié força afligit.» (Puig i Ferrer, 1961: 125). Janet, sorprès per la reacció d'Eixamús, continua interrogant-lo:

«Per què has fet aquesta ganyota quan t'he preguntat si Benigne s'havia deixat morir de fam? Tot el que afecta Benigne em toca el cor. [...] ¿La vas veure, tu, la mort de Benigne? ¿El freqüentaves, als seus darrers temps? Quan Llavaneres em va dir que passaven necessitat, jo els vaig enviar alguns paquets de provisions; després, cada setmana els n'he enviat de nous. No n'he sabut mai res: potser Benigne ja era mort i vaig arribar tard. Què menys podia fer per aquest gran cor del qual m'havia apartat ben injustament? Ah, Eixamús! Quina pena que tinc ara de no haver-lo sabut estimar prou! Ell que vivia per als seus amics, que era el sentimental de l'amistat.» (Puig i Ferrer, 1961: 125).

I Eixamús, amb to preocupat i afectat, fa una extensa relació dels motius que portaren Benigne a la mort:

«Ell no era home per a suïcidat-se: s'ha deixat morir de fam en un temps en què tanta gent de la nostra terra passava fam. Per a ell ha estat una solució... [...] Eugènia m'ha dit que Benigne havia acabat per no menjar res. [...] Ja feia temps que a penes s'aguantava. Jo l'havia visitat darrerament. El seu cor era a les acaballes. Ell només es queixava del cap: "El cap se me'n va, em roda; la memòria em fuig. Per a escriure m'haig d'aguantar el cap amb una mà. Allò que de dia havia pensat d'escriure, a la nit no ho trobo, com si m'haguessin buidat el cap. Si m'esforço a recordar, em ve un mareig estrany, i el que és pitjor és que, de sobte, se'm posa un tel als ulls, i no veig res... [...] si no puc escriure, m'estimo més morir! [...] Acabar les memòries i plegar velles." I així ho ha fet, digué Eixamús. Ara, que jo ignorava d'altres coses de Benigne: Eugènia me les ha revelades, molt discretament, però molt tristament. Als seus darrers temps, Benigne va rebre una punyalada per l'esquena. Jo crec que això, i Eugènia també ho creu, el portà a voler morir, a deixar-se morir de fam. Però l'horrible situació d'una Barcelona afamada per la guerra i la revolució anarquista a penes hi són per a res. La situació, la tristesa que Benigne devia sentir a causa d'aquesta situació va ésser la seva excusa per a deixar-se morir. Benigne era molt púdic en tot el que es referia als seus sentiments. El seu cor, darrerament, estava emmetzinat...

[... Benigne] havia perdut la fe en els amics, en tu primer que en cap altre. Tu havies arribat a ésser el seu dolor, la seva passió d'amistat desapareguda. Però el pitjor era que havia perdut la fe en la seva muller, en el seu fill... [...] Eugènia li ha estat sempre fidel, Eugènia és una dona noble, un gran cor, coratjosa... Potser s'enfastidia una mica prop seu; potser estava decebuda i una mica cansada de passar privacions amb Benigne; potser una mica cansada del seu caràcter apocat i trist, i potser no creia tant com ella mateixa hauria volgut en el talent d'escriptor

del seu marit. Però ella li va ésser sempre fidel; el va ajudar a animar-lo, a donar-li confiança [...]. Benigne arribà a dubtar de la fidelitat i de l'honradesa d'Eugènia. [...] Ja havia rebut aquesta història ["El cínic i el sentimental"]. Eugènia encara n'ignorava l'existència. Però ell estava afligit secretament. A partir d'aquí ja només va veure ombres, infidelitats, traïcions entre la seva dona i alguns dels seus amics. [...] Benigne, al llit de mort, no era una forma humana; era una ombra, una idea d'home. Havia mort com un pollet dels que arrosseguen la manta temps ha.» (Puig i Ferrerter, 1961: 126-129).

En definitiva, tot i les traces de voler fer-se perdonar –ni que sigui amb caràcter pòstum–, Puig i Ferrerter no evita el to mordaç i cínic que tant desplaïa el memorialista –el qual no hauria aprovat aquesta intromissió en la seva privacitat. Aquesta història, malgrat correspondre al gènere novel·lesc⁴⁰², deixa entreveure que el selvatà actua deliberadament per tal de provocar una situació conflictiva que podria posar en entredit unes quantes persones reals, sobretot pel que respecta a Ferran Canyameres, que havia estat amic de Puig i Ferrerter i de Plàcid Vidal, però també, en certa manera, podria esquitxar l'esposa de Vidal, Amèlia –Eugènia, com l'anomena en la novel·la, era també el nom de la filla del matrimoni Vidal-Güell. Després de les reflexions d'Eixamús i de Janet, l'envitricollat episodi es clou amb una filigrana al·lusiva al fet narratiu, on s'entremesclen realitat i ficció, autor i personatge:

«Benigne, el nostre Benigne, va fer una mort semblant a la d'aquest botiguer que mai no existí. Va morir com un pollet, sense voler menjar, i havent perdut la fe en Eugènia, que s'havia comportat fidelment i heroicament amb ell, i que avui ni viu sinó per defensar la botiga i l'obra del seu marit. –Quina història més sinistra! M'ocorre un fenomen estrany: [...] veig les figures de la realitat sota les de la ficció; veig, sobretot, com per uns raigs X, el que Puigeliu i Llavaneres porten dins. Per altra part, el narrador no amaga el seu esperit. [...] L'autor, després de transcriure això, callaria. Però Janet no podia callar: era d'aquells qui no poden callar sinó sota terra. I la meua novel·la només existeix per a fer-lo parlar i actuar fins a la mort.» (Puig i Ferrerter, 1961: 201).

És adient de reproduir a continuació el relat que aporta Ferran Canyameres de la retrobada amb Puig i Ferrerter a París, a primers de febrer de 1939; entre molts altres

---

⁴⁰² Ja ho explicita Guillem-Jordi Graells: «tractant-se, en definitiva, d'una obra de creació, i no d'unes memòries, no tenen cap sentit els retrets que s'han fet i es fan a Puig respecte a la manipulació dels personatges ja que, de fet, el novel·lista parteix d'una base real –i tendeix a mantenir-la clara a través dels noms que reben els personatges– però després procedeix a complicats mecanismes de reelaboració i de construcció.» (Graells, 1977: 427).

temes, parlen de Plàcid Vidal. Aquestes dades sobre els últims dies del memorialista d'Alcover són, per ara i tant, les més completes i, si no són absolutament certes, són del tot versemblants; sens dubte, basades en la correspondència amb el memorialista i en el testimoni d'Amèlia Güell i de Maria-Eugènia Vidal:

«[Puig i Ferrer] em demanà disculpes per no contestar les lletres que li havia adreçat pidolant-li queviures per als meus fills, en una època que a Catalunya s'hi moria amb una resignació admirable. Em preguntà per Plàcid Vidal, i vaig contestar, sec:

–Es va morir de gana.

S'aturà, em mirà als ulls, i jo vaig continuar:

–Sí, sí, el metge va certificar que havia mort d'inanició. Expirà al moment de treure'l del llit per posar-lo a la llitera d'una ambulància que l'esperava a la porta. A última hora, quan ja no hi havia res a fer, havien decidit transportar-lo a un sanatori. Li havien promès que, en sortir-ne, el portarien a viure al camp amb la seva esposa i la filla, en una caseta ben clara, [...] però mentre ell i els seus es debatien en la fam, aquells que es deien amics seus el negligiren d'una manera inhumana. L'anava a veure sempre que els mitjans de comunicació m'ho permetien. En una ocasió em digué que volia vendre's un apunt de Goia i un retrat d'Hortensi Güell fet per Picasso⁴⁰³. [...] Un dia em digué, plorant, que s'havia venut els llibres que més s'estimava. [...] Ja sabeu el valor que les pessetes tenien darrerament a casa nostra. El que necessitava, doncs, eren articles alimentaris.» (Canyameres, 1977: 86-87).

Canyameres explica que, en aquest punt de la conversa, el selvatà va insinuar-li que en més d'una ocasió havia pensat d'enviar a Vidal algun paquet amb aliments⁴⁰⁴, però que ell va fer com si res i va continuar dient:

«Últimament, creieu que feia llàstima de debò. Ja sabeu que, des del punt de vista de la salut, Plàcid Vidal sempre havia estat poca coseta; imagineu-vos com el deixà el fet de no menjar quasi durant dies i dies. A l'Arxiu Municipal, on treballava, li pregaven que no hi anés, que descansés. Però ell volia complir i hi anava apuntalant-se a la paret, car no s'aguantava dret de debilitat. En travessar

---

⁴⁰³ Carta de Plàcid Vidal a F. Canyameres (3-V-1938). Cf. supra, p. 103.

⁴⁰⁴ A *Memòries polítiques*, Puig i Ferrer escriu: «Penso en el bon i pobre Plàcid Vidal, mort a Barcelona de decaïment moral i físic, a causa de les privacions materials durant la Guerra Civil. I d'aquest sí que em reprovo de no haver-lo ajudat a temps des de França, car quan ho vaig fer ja era tard, ja no li arribà el meu ajut material.» (Puig i Ferrer, 1981: 292).

un carrer feia la impressió d'un embriac. Un dia, a la feina, li rodà el cap trobant-se a dalt d'una escala de peu, amb un pilot de llibres als braços; caigué i es trencà una cama. Un vespre, sortint de treballar, caminant a les palpentes, car tot estava fosc a causa dels atacs aeris, topà de cap a un fanal i perdé el coneixement⁴⁰⁵. Un altre dia donà una lectura de coses seves, i caigué de cap a la taula, desmaià també. En fi: un calvari. El que s'ha fet amb aquest home no té perdó.» (Canyameres, 1977: 87).

Segons Canyameres, aleshores Puig i Ferrer li preguntà si l'alcoverenc havia pogut acabar la segona part de les seves memòries; la resposta fou contundent: «Això és el que haurien volgut molts. Però és precisament la febre d'acabar aquest llibre, el que va encoratjar-lo. Heu de saber que el darrer full fou escrit dos dies abans de morir. Aquesta obra farà sensació. [...] La seva esposa la guarda com un tresor. Abans de morir li demanà que, llevat dels seus nebots, no la deixés llegir a ningú.»⁴⁰⁶ (Canyameres, 1977: 88).

Quant al record pòstum, Joan Cavallé evoca els tres membres alcoverencs de la colla de l'Aladern en l'article "L'Isern, record i oblit":

«Suposo que comparar l'Isern amb els seus companys Cosme i Plàcid és el més escaient. Tots tres foren igualment apartats –un cop morts– de l'actualitat literària. Tal vegada, l'Aladern menys que els altres dos. I potser Plàcid ja no l'havia tastada mai, l'actualitat. A més, tingué la desgràcia de morir en plena guerra civil, per la qual cosa ni tan sols li fou retut el mínim homenatge de familiars, convilatans i amics.» (Cavallé, 1983: 6).

Si bé, tot seguit, Cavallé fa notar que «tanmateix, aquests familiars, convilatants i amics han sabut mantenir viva la flama vidaliana (reedicions, homenatges, carrers dedicats, etc.), gràcia que no ha afavorit tant l'Antoni Isern.» (Cavallé, 1983: 6), i constata «l'activitat contínua que han realitzat els fills dels germans Vidal per servir la memòria de llurs respectius pares.» (Cavallé, 1983: 6).

---

⁴⁰⁵ Aquests accidents, els havia explicat Plàcid Vidal per correspondència (25-III-1938 i 1-VII-1938) a Ferran Canyameres. Cf. supra, p. 102 i 104.

⁴⁰⁶ En una nota al peu, l'editor, Agut, aclareix que l'obra en qüestió «ha estat publicada, amb el títol *El convencionalisme de la vida* per la Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1972.» (Canyameres, 1977: 88).

Segurament, Canyameres distorsiona una mica la realitat pel que fa a l'estat de redacció de les memòries, ja que la filla diu que Vidal va morir quan encara no les havia acabat –veg. Vidal Güell (1978: 10-11). També, cf. supra, p. 165.

El maig de 1964, coincidint amb la festa de Corpus, i quan feia uns quants mesos que s'havia complert el vint-i-cinquè aniversari de la seva mort, Plàcid Vidal fou nomenat fill il·lustre d'Alcover; durant l'acte es col·locà, a la Sala de Sessions de l'Ajuntament, el retrat de l'escriptor realitzat per Josep Rovira –i donat per Octavi Saltor⁴⁰⁷.

També a Alcover, el 1981, amb motiu del centenari de l'escriptor, se li va retre un homenatge en el decurs del qual fou inaugurada l'avinguda Plàcid Vidal⁴⁰⁸ –prolongació de l'avinguda de Sant Pau– i, «finalment, es procedí a la inauguració de dues noves estances al Museu Municipal, instal·lat a l'antiga casa Batistó [...]. Una d'aquestes estances es destina a cripta d'alcoverencs il·lustres i hi fou descoberta també una làpida amb la inscripció de “Plàcid Vidal i Rosich, poeta i cronista (1881 – 1938)”» (Anònim, 1981: 28).

A Reus, des de l'any 2000, el nom de Plàcid Vidal està immortalitzat en una de les estrelles encastades al terra de la Plaça del Teatre, davant mateix de la porta d'accés al vestíbul del Teatre Bartrina. En les altres, òbviament, hi ha els noms dels restants membres del Grup Modernista de Reus⁴⁰⁹. I també des del mateix any⁴¹⁰, a la zona adjacent al Barri Gaudí⁴¹¹, hi ha el carrer Plàcid Vidal Rosich⁴¹².

---

⁴⁰⁷ Veg. llegat M. Eugènia Vidal, CEA. També: <http://www.alcover.cat/> [en línia: 14-I-2016]. Aquest quadre va ser exhibit a l'Exposició de Primavera de Barcelona, l'any 1935, segons la crònica d'Alejandro Plana (7-VI-1935): «Hay que citar también [...] el retrato de Plácido Vidal, por José Rovira.» (Plana, 1935: 9); el mateix crític d'art diu en una ressenya posterior, tot parlant del pintor Josep Rovira (1900-1998): «Sus retratos del maestro Enrique Morera y del escritor Plácido Vidal significan un loable esfuerzo para animar la corrección técnica con una profunda corriente sanguínea.» (Plana, 1936: 9).

⁴⁰⁸ Ben a prop, hi ha el carrer Poeta Anton Isern; i, tocant al carrer Major, hi ha la plaça d'en Cosme Vidal.

Veg. “La vila d'Alcover homenatja Plàcid Vidal. Una avinguda amb el nom de l'autor”, *Avui* (7-VII-1981), p. 28.

⁴⁰⁹ Per ordre, d'esquerra a dreta, entrant al Bartrina: Josep Aladern, Màrius Ferré, Hortensi Güell, Miquel Ventura, Pere Cavallé, Ròmul Salleres, Plàcid Vidal, Joan Puig i Ferrer, Xavier Gambús i Antoni Isern. L'obra artística, titulada “L'alçament d'una partida”, va ser realitzada per Francesc Vidal. En un article a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* (desembre 2000), Francesc Vidal en fa la descripció i n'explica la gènesi, la intencionalitat i el significat, també el suport que l'obra va rebre: «“L'alçament d'una partida”: conjunt escultòric constituït per deu peces de ferro colat que en cada peça incorpora el nom d'un dels deu components del Grup Modernista de Reus [GMR], a la manera de les estrelles amb noms de personatges famosos del món del cinema col·locades al terra de Sunset Boulevard, a Los Angeles. [...] com la majoria de peces d'art contemporani, ofereix múltiples lectures. En aquest cas, la més evident és la de l'homenatge. Si tenim en compte que no ens referim a un col·lectiu de triomfadors i que algun d'ells va rebutjar, posteriorment, aquesta etapa de la seva vida, el terme “homenatge” grinyola una mica. Jo prefereixo que provoqui una reflexió sobre la condició d'artista, tot entenent que això implica la possibilitat d'èxit, però també la de fracàs, i que aquest col·lectiu ens mostra moltes de les tipologies que es donen en aquesta pràctica: el reconeixement, la mediocritat, la regressió, el suïcidi, la marginació, la importància de l'entorn i del lloc i de l'època en què l'artista desenvolupa el seu treball.» (F. Vidal, 2000: 16).

Síntesi valorativa

Plàcid Vidal era una persona delicada⁴¹³, en diverses accepcions del terme. Ho era en el correcte tracte amb els altres, en el procedir escrupolós, en la hipersensibilitat emocional i en la salut. Si els dos primers aspectes l'afavorien, els altres dos el perjudicaven. Per això la controvèrsia –que no contradicció– a l'hora de fer-ne l'etopeia: de la mateixa manera que hi ha qui el descriu com una persona amable, atenta i bona –incapaç de cap trampa ni engany–, hi ha qui el qualifica de rondinaire, persistent –pesat– i inoportú –en el sentit de no saber adaptar-se a la circumstància del moment, a causa de l'excés de rigor en la transcendència i en el delit de coherència en les seves actuacions, tant de caire personal com professional; el que ve a anomenar-se manca d'empatia.

Durant la infantesa ja havia manifestat un caràcter introvertit, en haver-se decantat per la companyia d'una tia anciana en comptes de la dels companys d'escola, on va deixar d'assistir perquè no s'hi acabava de sentir bé; de fet, els anys que visqué a Alcover, solia relacionar-se amb persones adultes més que no pas amb gent de la seva edat –a més de la tia ja esmentada, hi havia els clients de la taverna familiar i, sobretot, el germà, Cosme: el seu referent i mestre. No va ser fins que va freqüentar “La Regional”,

---

També, veg. Carles Hac Mor: “Una obra al carrer de Francesc Vidal”, *Avui* (30-XI-2000), p. 76.

⁴¹⁰ Veg. Pere Alegre i Llaberia (2010): *Els carrers de Reus, 1700-2010*; p. 84-85.

⁴¹¹ Enric Tricaz, a *Homes i dones pels carrers de Reus*, en dona la següent localització: «Al barri Gaudí. Surt del carrer Pere Domènech i arriba al carrer Magda Folch Solé.» (Tricaz, 2010: 120).

⁴¹² Com en força altres casos, el nom d'aquest carrer és, possiblement, fruit dels assessoraments que, en successives legislatures, Ramon Amigó i Anglès realitzà per a l'Ajuntament de Reus. Amigó parla sobre el nomenclàtor d'aquesta ciutat en el seu article “Influència de la política en la denominació de les vies urbanes reusenques” (1988), on exposa: «Com ja s'ha dit moltes vegades, els noms de les vies públiques ciutadanes els posava la veu popular, per entendre'ns» (Amigó, 1988: 19); i, més endavant: «La ciutat va experimentar una gran expansió urbana a partir de cap al 1955 i va caldre batejar moltes dotzenes de carrers, i quatre dotzenes d'aquelles moltes van haver de suportar noms estranys no desitjables, a mesura que la ciutat s'engrandia.» (Amigó, 1988: 44).

Xavier Ferré Trill, a l'estudi monogràfic *Ramon Amigó i Anglès, pedagog del territori (1925-2011)*, refereix aquesta col·laboració del toponimista amb el consistori de Reus: «La trajectòria d'Amigó sobre el nomenclàtor reusenc culminà en l'encàrrec del regidor municipal de cultura entre 1999 i 2007, Xavier Filella i Fargas, del 21 de gener de 2000 [...], perquè elaborés un projecte de criteris normatius que haurien de regir el nomenclàtor urbà. Aquesta fita [...] es formulà en la *Proposta de criteris per a l'assignació de nom a les vies públiques*, enllestida el 28 d'abril i aprovada en Ple municipal el dia 5 de maig de 2000. [...] Aquestes contribucions sistematitzaven l'aportació amigoniana a la nomenclatura urbana i reflectien el coneixement de les referències toponímiques i historiogràfiques (Gras i Elies, Josep Iglésies, Ezequiel Gort, Pere Anguera) que servien per a sostenir les anàlisis dutes a terme.» (Ferré, 2013: 160 i 163).

⁴¹³ Cristòfor de Domènech comença una carta al memorialista amb aquestes paraules: «Amic Plàcid, delicadíssim home [...]» (Vidal, 1972: 24).

a Reus, que trobà afinitats i establí lligams amb joves com ell; aquest és el moment de les grans il·lusions, dels grans projectes, dels ideals, i Plàcid Vidal, sensible i exigent – amb si mateix i amb els altres –, es traça un objectiu al qual mai no voldrà renunciar: la literatura. Si el tarannà retret podia dificultar-li les relacions espontànies i intranscendents, la perseverança en l’acompliment de les fites li atorgava un toc distint i digne d’admiració –era, per als altres, el lluitador incansable, l’aspirant a heroi en un món, el de la cultura, en què resultava ben difícil assolir els primers llocs. Però aquesta admiració que despertava en els qui l’acabaven de conèixer, de vegades derivava en rebuig, perquè el que l’alcoverenc els demanava –els exigia–, per poc que arribessin a intimar, era una fidelitat simètrica a la que ell oferia: sublimava l’amistat i, doncs, no entenia el poc compromís en aquest àmbit. Aquesta mancança de correspondència afectiva li creava un desassossec que aflorava en els seus escrits, de manera subtil però perceptible. Tot això s’accentuà amb el pas del temps i amb el trasllat a Barcelona – tampoc en el transitori retorn a Reus no va tenir la bona rebuda que se li havia promès–; la no consolidació en l’àmbit literari –els èxits eren escassos i fluctuants– i el progressiu deteriorament de la salut –que l’obligava al repòs físic i a la inactivitat intel·lectual, a més d’impedir-li de desenvolupar-se amb eficàcia en el món laboral– li incrementen la sensació de no ser prou valorat com a escriptor ni correspost en l’amistat. I es mostra cada cop més ressentit: amb la seva fisiologia i amb el seu entorn. Un cos que no l’acompanya, que li posa traves, i un entorn que tampoc no l’ajuda i que, cada cop més, li fa prendre consciència de la seva condició d’inadaptat: socialment, intel·lectualment i laboralment.

Socialment i intel·lectualment, perquè procedeix del món rural i d’una família d’extracció social mitjana-baixa, no té estudis i, per molt que s’hagi procurat una formació autodidacta, no pot evitar sentir-se en un estatus inferior: no qualla en els cenacles culturals hegemònics barcelonins –ni en els reusencs–; també, li manca el caràcter ferreny, o despreocupat, que el faria més impermeable als comentaris i a les reaccions dels altres. Laboralment, perquè va haver d’empassar-se l’orgull per implorar –als amics que havien anat ascendint en l’escalafó professional i social–, ara i adés, una feina que sempre acabava essent temporal i poc remunerada; un altre factor, aquest, que col·laborà a alimentar el ressentiment.

I, tal vegada, caldria plantejar-se si el seu germà, que fou el seu protector i el seu mentor, no incidí d’alguna manera –involuntària, accidental– en el capteniment del

memorialista. Perquè Josep Aladern era l'home que coneixia tantes coses i que no parava quiet, era l'escriptor compromès i reconegut, i Plàcid va créixer, tant en el sentit positiu com en el negatiu, a l'ombra d'aquest germà. En el positiu, perquè amb ell va aprendre i va escriure i va publicar; en el negatiu, perquè mai no va poder desvincular-se del tot de la seva personalitat: Cosme era intrèpid i agosarat, Plàcid era prudent i reservat; ell, el petit, sempre “el germà de Josep Aladern” –i aquest fet, poc o molt, el devia molestar, ni que mai no en va deixar constància.

Possiblement, Vidal va envejar més d'una vegada la sort dels altres –d'aquells que ho tenien tot fàcil–, però abans lamentava la seva pròpia dissort. Tanmateix, tenia bons amics que l'apreciaven, l'escoltaven, l'animaven i l'ajudaven –ell en reconeix les aportacions econòmiques, els articles elogiosos, les gestions editorials interminables i els homenatges literaris–, però que no li podien garantir el que ell desitjava per damunt de tot: la glòria com a escriptor. L'acompanyaven en el camí, però hi havia trams que havia de fer ell tot sol. En aquest camí, l'esposa esdevingué el puntal que durant tant de temps havia cercat i, ella i la filla, en el terreny afectiu, li atenuaren l'amargor de les amistats poc compromeses i dels disgustos/fracassos literaris.

Plàcid Vidal va viure per a la literatura, però també mostrà una fidelitat incorruptible a l'amistat, a l'amor de l'esposa –la companya espiritual– i als ideals republicans i catalanistes –sense comprometre's mai a una militància activa.

Delicat en extrem, llegia i escrivia la vida des d'un vessant transcendent, sense concessions a la futilitat, per això patia en desmesura. Una actitud que, als ulls de molta gent, resultava rara: no l'entenien i, doncs, se'n distanciaven.

L'OBRA: “MEMORIALISTA SINGULAR ...”

«... la vida que vaig assajant en el meu pas pel món.»

Plàcid Vidal, *L'assaig de la vida* (1934: 453).

«... aquest home inspirat per l'experiència.»

Plàcid Vidal, carta a Pere Calders (1938).

Si el Grup Modernista de Reus és un clar exponent de la bohèmia modernista regeneracionista, amb l'exaltació de l'artista com a demiürg i guia de la societat que ha de ser culturitzada, amb el concepte d'Ideal amb majúscules com a fita a assolir, i amb el catalanisme com a vincle amb el compromís ideològic, Plàcid Vidal respon amb exactitud a aquests paràmetres, perquè l'escriptor s'ha fet seva tota la simbologia que caracteritza aquesta tendència. Magí Sunyer sintetitza així la trajectòria del grup:

«El Modernisme va tenir una vitalitat inusitada a Reus per la concurrència d'un grup de joves escriptors o aspirants a ser-ho a la llibreria-imprensa de Cosme Vidal i Rosich [...]; els últims anys de segle, de revitalització del moviment, són els de vida real del Grup Modernista de Reus; en la primera dècada del noucents, alguns dels seus membres més joves participaran, des de Reus o a Barcelona, en la darrera etapa modernista d'*El Poble Català* –o, a Reus, al diari *Foment* i les revistes del Centre de Lectura– i patiran les conseqüències de la seva substitució pel Noucentisme.» (Sunyer, 2003: 138, V).

Precisament, és a propòsit d'aquesta estètica que, havent llegit la segona edició d'*Els singulars anecdòtics*, Ramon Xuriguera tramet les següents reflexions a Plàcid Vidal: «jo, que sóc jove i estic tip de trobar-me sol, puc afirmar que ja no n'hi ha de joves com aquells que jo em figuro que devien ésser els que vós aplegueu en el vostre llibre. [...] una generació d'idealistes, [i] què voleu?, vaig deixar-me emmenar pel cor.» (Vidal, 1972: 189). Xuriguera manifesta, com també farien Fuster Valldeperes i altres escriptors nascuts en el tombant del segle XIX al XX, la seva admiració envers aquells predecessors seus que, si més no en la joventut, s'havien mostrat disposats a lluitar incansablement per aconseguir els seus ideals artístics –i Vidal, amb la seva perseverança, n'és un dels casos més representatius. Tanmateix, amb el pas del temps,

aquesta admiració dels joves envers els pioners va anar perdent consistència –i fins i tot en alguns casos es diluí totalment.

El panorama ideològic i cultural amb què es troben els germans Vidal, Cosme i Plàcid, en els primers anys que viuen a Barcelona –entre les acaballes de la dècada de 1890 i principis del 1900–, el defineix amb precisió Joan-Lluís Marfany:

«el Modernisme empenia una nova direcció, el portaveu de la qual era la revista *Juventut*. Aquest canvi era motivat per dues importants transformacions en el terreny sociopolític: l'expansió i consolidació del catalanisme entre les capes petitburgeses i les professions liberals i el massiu i impressionant desvetllament polític i cultural de les comarques i les zones rurals. Per això, les tres característiques diferencials de la nova tendència foren el catalanisme, el ruralisme i l'estètica vitalista. [...] Però, a mesura que la direcció del nacionalisme passava, sobretot a partir de 1906, a les mans de l'alta burgesia i que aquesta elaborava uns programes polítics i culturals sòlids i coherents, el Modernisme tornava a oscil·lar cap a la tendència cosmopolita, regeneracionista i europeïsta que anys abans havia representat *L'Avenç*. Coromines, Alomar, els Montoliu, algun element nou com Diego Ruiz i, naturalment, Brossa, reprengueren la direcció del moviment des d'un nou òrgan d'expressió, *El Poble Català*.» (Marfany, 1969: 8-9).

Però sobretot, com subratlla Marfany, cal no obviar que «la burgesia nacionalista necessitava un equip intel·lectual més dòcil, menys messiànic i sense vel·leïtats revolucionàries i també més sòlid, més eficient i menys esburbat que el que podien oferir els modernistes. La nova generació noucentista els desplaçà ràpidament dels primers llocs de la nostra vida cultural.» (Marfany, 1969: 9). S'entén, doncs, que Josep Aladern –i el seu germà, Plàcid, que n'era un fidel deixeble–, entossudit a mantenir-se ferm a uns principis que anaven essent bandejats inexorablement, no reeixís en l'assoliment del prestigi que esperava; la seva actitud, intransigent per convicció, envers els canvis que experimenta la intel·lectualitat barcelonina, arrossega el germà jove i provoca que tots dos vagin topant amb el rebuig –més o menys explícit, segons els casos– dels representants del nou ideari.

D'altra banda, són així mateix imprescindibles les aportacions de Jordi Castellanos sobre la complexitat del moviment modernista –amb tots els replecs i matisos que presenta–, en les quals afirma que «en els primers anys de segle [XX] resultava una

mica difícil de distingir on era l'ingenuïsm[⁴¹⁴] i on la manca de professionalitat.» (Castellanos, 1983: 322, I); és en relació a aquest segon concepte que assenyala, com a indignes d'un reconeixement intel·lectual amb tots els ets i uts⁴¹⁵, «un Plàcid Vidal, un Isern⁴¹⁶] o qualsevol altre dels subproductes culturals de l'època. [...] sortits del mateix clima cultural creat pel Modernisme; perquè Isern escrivia per la pressió d'aquest ambient i no pas per la seva condició de pagès, és a dir, també en ell era la “cultura” allò que provocava el naixement dels versos.» (Castellanos, 1983: 322, I), amb la diferència que «Pijoan i Pujols, com Carner i Rafael Masó eren uns productes del mateix ambient, però amb un mitjàs econòmics i d'educació suficients per reconvertir unes mateixes influències en valors integrables, mentre que els altres no comptaven amb aquests avantatges i allò que produïen no tenia les mínimes condicions per a esdevenir valors – culturals– de canvi. Aquesta és la diferència.» (Castellanos, 1983: 322-323, I). Ras i curt: qüestió d'estatus social –ja ho afirma Magí Sunyer⁴¹⁷–; Plàcid Vidal no tenia a

---

⁴¹⁴ «Ingenuïtat d'home primitiu» (Castellanos, 1983: 321, n. 50).

⁴¹⁵ Altrament, ells sí que es consideraven intel·lectuals; evocant un fet de l'any 1903, Vidal es refereix així als seus companys i a si mateix: «Tots nosaltres, els novells intel·lectuals.» (Vidal, 1934 : 159).

⁴¹⁶ Pel que fa al menyspreu de què foren objecte els joves nouvinguts de comarques per part de la nova elit cultural barcelonina, Plàcid Vidal explica una anècdota, amb uns comentaris no exempts d'ironia, que reflecteix la tibantor existent entre ambdós sectors: quan Antoni Isern va publicar *Esplets d'ànima jove* (1903)*, la premsa en va fer una recepció prou favorable, exceptuant la revista *Catalunya*, que desqualificà tant el poeta com el disseny de l'edició –el llibre tenia les cobertes d'un vermell intens–; veg. Vidal (1934: 172). «Ara, vosaltres, no heu de suposar que la publicació *Catalunya* fos una revista qualsevol. Era de les millors i més ben presentades de l'època i solien col·laborar-hi alguns dels autors catalans de més prestigi. Sinó que hi havia una secció de comentaris bibliogràfics en la qual els seus redactors, anònimament, cercaven tot motiu per a dedicar-se a enlairar llurs amics i a tractar en sentit despectiu tothom que influïa en la intel·lectualitat sense simpatitzar-hi o intervenir-hi ells. I ho feien tan arbitràriament que el sistema de la mà esquerra dels redactors de la revista *Catalunya* els féu cometre una atzagaiada que ara podem retreure com a xocant anècdota. La tal revista també editava llibres. Poc abans o després de sortir el d'Antoni Isern ella va donar una obra al públic i en la secció crítica de l'empresa es deia que aquell llibre tenia unes cobertes roges com un sol ixent. Veritat que això és molt pintoresc. Tot ajuda a formar història. Però la mare Catalunya, pobreta!, no ha tingut ni tindrà mai res a veure amb aquestes particularitats.» (Vidal, 1934: 172-173).

Sobre les característiques d'aquesta publicació, vegeu l'article de Jaume Aulet a *Els Marges*: “La revista *Catalunya* (1903-05) i la formació del Noucentisme” (1984: 29-53) –hi cita LAV de Plàcid Vidal; veg. Aulet (1984: 29 i 32). Aulet aporta la relació dels nou títols publicats dins la col·lecció impulsada per *Catalunya* –veg. Aulet (1984: 32), «amb la finalitat de fer un regal trimestral als subscriptors. [...] La tria és acurada.» (1984: 31-32). Per les dades que dóna el memorialista sobre el llibre que té les cobertes vermelles “com un sol ixent” –no he pogut localitzar la referència en concret, però sí veure un exemplar d'aquest llibre–, es tractaria de *Manyoch de fruyta mallorquina* ([1903]), de Joan Rosselló.

* Palau y Dulcet relaciona les dues edicions d'*Esplets d'ànima jove* (1903 i 1917) –veg. Palau y Dulcet (1954: 120, VII).

⁴¹⁷ Veg. Magí Sunyer, *Els marginats socials en la literatura del Grup Modernista de Reus* (1984: pàssim).

La descripció social i cultural que aporta Iris M. Zavala –a l'estudi preliminar a *Cròniques de la bohèmia* de Sawa (2008)– corrobora la visió que en dóna Sunyer a *Els marginats...*: «Época, la de estos mediados y postrimerías del XIX, de desarrollo industrial, revolución maquinista, grandes negocios de la banca, bolsa de valores: es decir, de

l'abast els mitjans que li haurien pogut permetre ser productor de valors culturals significatius. Fins aquí el que es desprèn de la tesi de Castellanos. Ara bé, si com a modernista *stricto sensu* Plàcid Vidal pot ser, tal vegada, considerat un subproducte, no és menys cert que, quan es decanta pel gènere del memorialisme, fa un gir en la seva trajectòria literària i va temptejant el camí de la producció d'aquests valors culturals de canvi. Això, i també la manca d'altres productes semblants, justificaria que els seus tres llibres inclosos dins l'esmentat gènere siguin consultats per tants estudiosos⁴¹⁸ del període que hi evoca.

Trets decadentistes en l'obra de Plàcid Vidal

Arran de la troballa a *La Veu de Catalunya* (4-XI-1899) del text breu de Plàcid Vidal "Nota de dol" –prosa poètica–, cal plantejar la hipòtesi que l'escriptor podia haver fet un intent d'aproximació estilística al decadentisme. Una hipòtesi que reforçarien altres textos seus, com "Nota de ciutat" –*Lo Teatro Regional* (19-VIII-1899)–, de característiques semblants a l'anterior –prosa suggestiva mitjançant la contemplació emotiva de l'entorn–, i el poema "Ressurrecció" [sic] –*Catalunya Artística* (6-XI-1902)–, el qual Irene Gras Valero, a la seva tesi doctoral *El decadentisme a Catalunya. Interrelacions entre art i literatura* (UB, 2009), aporta com a exemple de literatura decadentista a Catalunya; també, dos personatges femenins de la novel·la *Les promeses amigues* (1910), la Gràcia i l'Helena Ferrà, mostren semblances amb la prostituta⁴¹⁹ i la *femme fatale*⁴²⁰, respectivament, de l'estètica decadentista.

---

capitalismo ascendente. Toda una clase social –la burguesía intelectual vive al margen de los negocios y la alta empresa; pero, al mismo tiempo, se mantiene alejada de la clase proletaria, cuyo espíritu levantisco había dado ya más de una prueba. Desvinculada de su sociedad, no se integra a las actividades capitalistas, sino que engrosa las filas de los marginados e insatisfechos. Es esta una burguesía intelectual, que, como bohemia, se ve condenada a la miseria y sólo encuentra refugio en las actividades periodísticas, desde donde se abalanza contra la burguesía emprendedora y la sociedad capitalista.» (Zavala, 2008: VIII).

⁴¹⁸ El mateix Jordi Castellanos n'és un exemple des del moment en què fa constar *Els singulars anecdòtics* (1925) i *L'assaig de la vida* (1934) a la bibliografia del seu estudi *Raimon Casellas i el Modernisme* (1983); veg. Castellanos (1983: 136, n. 23, II) i Castellanos (1983: 240, n. 3, II). També en són exemple August Rafanell i Pilar Garcia Sedas –cf. infra, p. 593–, entre d'altres.

⁴¹⁹ «En Saura, al sentirse pres d'aquella prostituhida, de primer moment, se resistí ab gest de brusquetat y sorpresa: era temor y vergonya al ensemps lo que en tal hora'l dominava. [...] provant de reconeix son rostre pàlidament emmorenit, ab uns ulls negres y vius que encara donaven expressió a n'aquella jova revellida pel vici y la miseria. [...]

“Nota de dol” és una reflexió –mitjançant una analogia amb les fulles seques, la boira i la tardor– sobre la mort i sobre la desolació que causa en aquells qui han perdut l’èsser estimat:

«El cel estava trist com ho está en els dias de novembre. [...] A voltas com á plors ofegats de fullas secas, arribavan fins á mí crits d’anyoransa que llansavan els aucells. [...] Allá al poble las campanas brandavan un poch pausadament á mort, aquell toch trist anunciant el dol. // Va foradarse la boyra tot poch a poch pera ferme presenciar una nota trista, d’aquellas que’s fican a l’ánima per no oblidarla ja més. Un matxo portava una caixa de mort, pinta de negre, cap al poble pera enterrarla poch després dins del fossar. L’home que’l guiava era de mitja edat; dels ulls li lliscavan unas grossas llágrimas.» (Vidal, 1899: 1).

Així mateix, “Nota de ciutat” és un intent, potser menys reeixit, d’explorar l’estètica decadentista:

«Pe’l llarch y ample carrer la gent se mou neguitosament, produhint un seguit soroll que’s barreija ab el que fan els cotxes, passant de quan en quan tot escampant el luxu corrent.

Els transeünts, com presos d’una sorpresa han anat apartantse apoch apoch... Es que vé un cotxe negre, trist; el de morts. Casi tothom s’arrassera per las asseras,

---

sola y abandonada en la nit, cayguda en el llot y en mig de la via deserta, com una aucella ferida, al alcanç de tothom!» (Vidal, 1910: 18-19).

Arnold Hauser (1980) opina que «la simpatía por la prostituta, que los decadentes comparten con los románticos [...], es la expresión de la misma relación vedada y culpable con el amor. Desde luego, es sobre todo la expresión de la rebelión contra la sociedad burguesa y la moral basada en la familia burguesa. La prostituta es la desarraigada y la proscrita, la rebelde que se rebela no sólo contra la forma institucional burguesa del amor, sino también contra la “natural” forma espiritual. [...] Es fría en medio de las tormentas de la pasión, es y se mantiene espectadora por encima de la lujuria que despierta, se siente solitaria y apática cuando otros están arrebatados y embriagados; es, en suma, el doble femenino del artista. De esta comunidad de sentimientos y destino surge la comprensión que los artistas decadentes tienen por ella. Ellos saben bien cómo ellas se prostituyen, cómo vencen sus más sagrados sentimientos y qué baratos venden sus secretos.» (Hauser, 1980: 219, 3).

⁴²⁰ «L’amiga anava coquetejant, ilusionada, mentres s’escorria’l transparent vel, sempre tenint la vista fixa en l’escayenta imatge del amich. [...] ab veu contorbada y vacilosa [...] va seures a una *chaise-longue*, provant l’intenció del company, y respirant ab tota l’alè del seu pit, com a dona que ja comença a possehir ab l’ilusió del plaher que desitja.» (Vidal, 1910: 199).

A propòsit d’aquests conceptes, són interessants les aportacions de Hans Hinterhäuser, el qual diu que la *femme fatale* o «la “bella destrozadora de corazones” fascinó durante largo tiempo a todos los historiadores del arte y la literatura, como si fuese la única figura simbólica femenina del Fin de siglo digna de estudio y consideración. // Sólo mucho después, y en parte debido al repentino interés despertado por la pintura prerrafaelita, comenzó a prestarse atención a un tipo opuesto al de la *mujer fatal* y tan frecuente como ella: la mujer frágil, etérea y espiritualizada del Fin de siglo, que llegó incluso a ser sospechosa de santidad. la época de esplendor abarcaría el período comprendido entre 1890 y 1906, pues con anterioridad a él los seres frágiles sólo aparecen de modo esporádico [...]. Se da por supuesto que este tipo femenino tiene su origen en los prerrafaelitas ingleses, pero [...] los escritores y artistas del Fin de siglo lo adaptaron a su propia imaginación decadente.» (Hinterhäuser, 1980: 92).

per poguer deixar el suficient pas al carro funerari que va fent sa ruta misteriosa, guiat per un parell de sapats cavalls plens de vida y joventut.

–D’ahont es?... –no falta qui pregunta un poch baix á un altre; sempre hi há qui pena, qui plora per dins invocant algun recort trist... alguna pobre mare...

–Es un noy *bort* que aqueix dematí s’ha mort dels “tifus” –saltá prompte una dona ab cert tó de despreci y amb un so sé que... demostrant estarne ja enterada.

–No farà plorar á ningú!...

–¿Qui sap de qui es fill!... ¿Qui’l té de plorar?

Y en tant, el cotxe va passant movent algun petit sotrach que produh’eix un soroll... un xisclé més estrany... Me sembla una veu que demana plors pe’l pobre orfanet; es trista, trista y fins freda...

La gent se tornen á apilotar: sos rostres ja s’han tornat alegres; la tristor no més ha estat en un moment, prompte ha fugit, y siguent un ser que’l món no’l plorará ni’n portará dol, encare ha marxat més depressa. La visió trista s’ha escorregut carrer en-llá tan rápita, que aquella veu misteriosa no ha pogut fer estada en cap cor.

¡Quanta pena fá un enterro sense plors! ¡Quánt trist haver de finir com les fulles que despulla la tardor, sense una queixa, sense una llàgrima!» (Vidal, 1899: 381).

Del poema “Ressurrecció”, Gras Valero –sota l’epígraf “El poble mort”– en comenta els tres primers versos: «Com el cadávre que’s consúm en l’ombra, / el Poble’s consumía en l’impotencia / d’una buydor de mort que l’engolia.» (Vidal, 1902: 720):

«Pel fet de no haver patit el procés de la industrialització i trobar-se envoltat de natura, el poble encara conserva certa puresa. Però això no el deslliura de patir un dels mals de la metròpoli: aquell de la malaltia anímica, de l’incurable fàstic vital. Davant l’incessant èxode cap a la ciutat, els pobles van quedant-se buits, ancorats en el passat; estan destinats a desaparèixer [...]. Tot en ells resulta ensopidor: la uniformitat de les seves cases, el polsim del terra, els espais deshabitats, la manca d’animació, el ritme quotidià...»⁴²¹ (Gras Valero, 2009: 305).

---

⁴²¹ Tanmateix, els últims versos esdevenen vitalistes, tot lloant l’enginy i la lluita: «[...] desafiant la multitud, / sortí un home de testa recremada, / cridant ab convicció: / “Poble abatut: abrassat ab l’esforç! / sacut la pols dels sigles [...]; / l’Idea es el secret de la rahó, / la que’ns ensenya á eternisar la Vida. / Hossana, al atrevit que pensa y obra!» (Vidal, 1902: 720). En l’apartat Llibres de poesia del present estudi, hi ha més dades sobre les característiques de la poesia de Plàcid Vidal; cf. infra, p. 296 i pàssim.

Altrament, si tenim en compte que aquests textos de Vidal daten de finals del XIX i de principis del XX, no és d'estranyar que mostrin característiques del decadentisme. Explica Joan-Lluís Marfany –a “El Modernisme”, dins *HLC*– que en els darrers números de *L'Avenç* de l'any 1893 Rusiñol publica «dues narracions, o més ben dit, poesies en prosa⁴²²], com en diu ell, que representen el seu intent d'introduir el decadentisme a la literatura catalana.» (Marfany, 1986: 82, 8), si bé adverteix que «el modernisme català conté [...], des de la seva aparició, una certa contradicció interna [...] que es reflecteix en l'ambivalència estètica dels modernistes, temptats per un costat per l'esteticisme decadent i, per l'altre, pel vitalisme ibseniano-nietzscheà.» (Marfany, 1986: 95, 8). L'any 1895, la crisi modernista –ja havia desaparegut *L'Avenç*, a causa de la seva radicalització i, doncs, d'haver perdut el suport dels modernistes més moderats, o pactistes– havia arraconat la tendència vitalista, una tendència que Aladern havia volgut recuperar i revifar, debades, atès que la intervenció directa de Rusiñol⁴²³ deixava fora de dubte que «l'autèntic modernisme s'identificava ara amb l'estètica decadent.» (Marfany, 1986: 104, 8); per això, quan el 1894 Rusiñol fou nomenat mantenidor dels Jocs Florals i, en anys successius, ho foren Casellas, Maragall, Alexandre de Riquer..., «els conreadors de la poesia decadentista hi comencen a guanyar premis, tants, que hom arribà a sospitar que era pel seu caràcter de “modernistes” més que no pas per la qualitat de les obres que les guanyaven.» (Castellanos, 1986: 252, 8). Sigui com sigui, i tenint en compte que Josep Aladern fou el primer referent literari del seu germà Plàcid, de segur que aquest va rebre ben aviat notícia del decadentisme.

---

⁴²² “Els caminants de la terra” (15-X-1893) i “Suggestió del paisatge” (30-XI-1893).

Sobre la poesia en prosa, Mariàngela Cerdà i Surroca, a l'article “Modernisme i paradisiisme (Notes sobre el Modernisme literari a Catalunya)” (1986), apunta que «durant la dècada finisecular sorgeix un gènere literari força inèdit, el precedent del qual pot remuntar-se fins a *Amic i Amat* de Ramon Llull, és a dir, el poema en prosa, les proses líriques, [...] que] assoleixen una mística de l'estètica.» (Cerdà i Surroca, 1986: 195-196). I Jordi Castellanos, a “La narrativa curta en el Modernisme” (1986), diu: «La prosa de Rusiñol [...] en la narració, en el poema en prosa [...] és tributària del Simbolisme i model per a molts narradors i prosistes [...]. Ensenya als Enric de Fuentes, Hortensi Güell [...] a prendre els elements costumistes, però no pas per donar-ne la tipicitat, sinó per traduir o descobrir-hi una sensibilitat. Tanmateix, l'equilibri no sempre és fàcil i des de la sensibilitat decadentista aplicada a l'observació psicològica fins a la nota sentimental i carrinclona només hi va un pas que molts autors no s'estan de fer. [...] Tota una variant d'aquest corrent seria el poema en prosa o l'anotació impressionista que pren com a pretext els cicles temporals, la natura o el paisatge, és a dir, els diferents moments del dia, de l'any o de la vida, especialment els de canvi o transició.» (Castellanos, 1986: 170, 8).

⁴²³ Veg. Marfany (1986: 99-104, 8). Altrament, quan Vidal es refereix als autors catalans que més influïren en els joves de la colla de ca l'Aladern, diu: «Pertocant a la prosa, el sentimentalisme i la ironia de Santiago Rossinyol ens valien per a tot. A aquest autor sí que de cor li concedíem el mèrit de la importància amb què el comentaven els crítics catalans de l'època.» (Vidal, 1934: 77-78).

També Jordi Castellanos, al capítol “Les diverses formes de decadentisme”, dins *HLC*, classifica aquest corrent –pel que fa a la narrativa catalana– en dues etapes

«ben definides: la primera, del 1899 al 1906; i la segona, del 1906 al 1910. En la primera, [...] la temàtica decadentista hi és, sovint, tractada des d'angles vitalistes. En general, s'escriuen proses que defugen els esquemes realistes i les formes convencionals de la narrativa, [fent servir] la primera persona i seguint fórmules que permeten acudir a la intimitat personal inaccessible al públic (diàlegs íntims, dietaris, cartes, monòlegs i confessions amoroses) amb un to pretesament aristocratitzant i selecte. Els personatges acostumen a ser purs estereotips, de classes altes o, sinó, dotats d'una gran sensibilitat; sovint són representats per abstraccions (“El caminant”, la “Dama”, etc.) o per personatges de la *Commedia dell'Arte* (Pierrots i Colombines). Tota la temàtica decadentista hi desfila: les “*belles dames sans merci*”, les pobretes noies tísiques^[424] o deformades, la necrofilia i el lesbianisme, la barreja del sagrat i del sacríleg, la màscara, l'idealista i el suïcida, etc. [...]. En general, però, es tracta de contes o proses poètiques publicades a diaris o revistes i mai no aplegades en volum. [...] La segona etapa d'aquest corrent de literatura decadentista^[425] se situa en els moments de reorganització del Modernisme com a moviment entorn d'*El Poble Català* i cal relacionar-lo amb el parnassianisme carduccià i rebel que hi predomina. El conte hi ocupa un lloc importantíssim [...] Els col·laboradors literaris són, fonamentalment, intel·lectuals procedents de comarques. [...] De fet, és una última tongada de literatura decadent, que serà abandonada amb el triomf del Noucentisme.» (Castellanos, 1986: 555-556 i 558, 8).

Si, doncs, els escriptors de prestigi reconegut mostraren traces decadentistes en les seves obres, és comprensible que Plàcid Vidal hagués assajat d'escriure alguns textos seguint aquestes mateixes directrius. Es tractaria d'un cas de decadentisme practicat per un

---

⁴²⁴ En el poema “Vida que fuig” (1903), Vidal evoca el vagareig d'un tísic cap a la Mort, en majúscula: «Penosament avensa'l pobre tísich, / llensant a son redós glops d'existència, / com si's donessin pressas l'un al altre / pera deixá un cadàvre que respira.» (Vidal, 1903: 36).

⁴²⁵ Jordi Lladó i Vilaseca també es refereix a aquesta segona etapa decadentista, en la qual inclou, amb una certa reserva, Plàcid Vidal: «S'ha remarcat la coincidència d'uns quants joves procedents de comarques que intentaven situar-se: destaquem els lligams de l'autor [Ramon Vinyes] amb membres dels grups gironins o del Camp de Tarragona, i alguns escriptors de la capital com Ambrosi Carrion, Emmanuel Alfonso o Lluís Capdevila, tots a la recerca de situar-se dins els mitjans culturals del catalanisme. No ens trobem amb un grup homogeni sinó en una coincidència d'interessos i aproximació generacional, desmarcats però no ben lluny del grup aplegat a *Catalunya* sota Torras i Bages, d'extracció més urbana, formació universitària i ideologia més conservadora. Malgrat la dispersió del grup, present a *Catalunya Artística*, *Juventut* o *El Poble Català*, cal remarcar comuns posicionaments estètics sota la tutela –catalanista i esquerrana– dels germans Cebrià i Manuel de Montoliu i Gabriel Alomar. // D'aquest grup conformat cap a 1906 segons el propi Vinyes quan evoca l'amistat amb Alfons Maseras, cal destacar Emmanuel Alfonso, Pere Prat i Gaballí, Josep Maria de Sucre, Alfons Maseras i el propi Vinyes com a components d'un segon període decadentista català, que podem ampliar a Plàcid Vidal, Xavier Viura, Octavi Pell i Cuffí, Ismael Smith, Xavier Montsalvatje, Miquel de Palol, Josep Tharrats, Alexandre Plana i alguns vessants d'Eugeni d'Ors.» (Lladó i Vilaseca, 2002: 87-88).

escriptor de baix nivell, d'extracció popular, que es correspondria més amb la classificació que Jordi Castellanos estableix per a la segona etapa de literatura decadentista a Catalunya –produïda, sobretot, diu, per “intel·lectuals procedents de comarques”–, tot i que els exemples de Vidal abasten, cronològicament, les dues etapes que proposa l'estudiós. Al capítol “La novel·la modernista” i, més en concret, sota l'epígraf “Simbolisme i decadentisme”, Castellanos opina, davant la dificultat de delimitar a quina estètica en concret pertany una obra d'aquest període, que «tota la literatura modernista conté, amb major o menor grau, elements procedents del simbolisme o del decadentisme, simplement perquè formen part de la cultura de l'època.» (Castellanos, 1986: 537, 8). I afegeix que la llista de «novel·listes pròpiament simbolistes o decadentistes és, per tant, molt reduïda: Víctor Oliva, Miquel de Palol, Alfons Maseras i, molt parcialment, Plàcid Vidal. I, encara, cadascun d'aquests autors exigeix moltes precisions.» (Castellanos, 1986: 540, 8). Tal vegada per aquest motiu, Castellanos nega que la trilogia de Jordi Saura, de què forma part *Les promeses amigues*, sigui decadentista⁴²⁶.

Malgrat la dificultat implícita, caldria discernir si les temptatives decadentistes de l'alcoverenc eren espontànies, fruit del mestratge de Josep Aladern, d'influències⁴²⁷ rebudes dels companys de tertúlies i, també, de lectures, o bé eren conscients, deliberades, fruit de la seva ferrenya voluntat de fer-se un lloc en els primers rengles literaris, motiu pel qual experimentava en els terrenys estètics contemporanis i en auge. Són uns supòsits que podrien recolzar en els arguments aportats per Gras Valero –amb unes consideracions que ajuden a clarificar les subtils interferències estètiques que es produeixen en aquest període:

«el fet que un artista o un literat pugui sentir-se atret, ja sigui en un moment puntual o durant un període de temps més o menys llarg, per un tipus de sensibilitat decadent, no vol dir que tota la seva obra, en conjunt, pugui

---

⁴²⁶ Cf. infra, p. 333.

⁴²⁷ Marfany fa notar que Hortensi Güell, «amb el seu prestigi d'universitari entre aquella colla d'autodidactes, va acabar d'empènyer, durant una temporada, Aladern i els seus seguidors cap al decadentisme.» (Marfany, 1986: 104, 8), i potser ho va fer una mica ressagat, perquè aleshores, Joan Maragall, abandonant la tònica decadentista present en el seu primer llibre, *Poesies* (1895), impulsava una reacció vitalista, amb una sèrie de matisos respecte d'anys anteriors, i la iniciativa anà trobant ressò en el modernisme dels darrers anys del segle XIX –veg. Marfany (1986: 105-106).

Vidal explica que «[amb Hortensi Güell] vam eixir a passejar per la ciutat, i recordo que em va parlar dels poetes decadentistes francesos, del portuguès Eugenio de Castro i del venezolà Ismael E. Arciniegas.» (Vidal, 1925: 19).

qualificar-se com a decadentista. Per aquest motiu, tret d'alguna excepció, no parlem d'autors decadents, sinó més aviat d'obres decadents. [...] és possible trobar diverses manifestacions decadentistes que han sorgit més per raons purament estètiques o de moda, que no per la participació del seu artífex en el *mal-du-siècle*.» (Gras Valero, 2009: 5-6).

A més, Gras Valero adverteix que

«en països com Itàlia o Polònia [... i Catalunya], el sentiment nacionalista i regeneracionista de finals de segle era tan acusat que una bona part dels intel·lectuals de l'època, tot i estar obert a les noves tendències estrangeres –com el decadentisme–, no podien acceptar d'aquestes darreres tots els seus postulats, especialment aquells relacionats amb un individualisme exacerbant que només pretenia evadir-se de la realitat. D'altra banda, tampoc és cert que el concepte de “revolució” no pugui associar-se al de decadentisme: els decadents [...] també pretenien substituir els valors característics del món burgès –tradicional, positivista i democràtic–, per altres valors que permetessin la instauració d'un nou tipus de llenguatge.» (Gras Valero, 2009: 81-82).

Aquestes remarques fan possible confirmar –en termes relatius– el tempteig de Plàcid Vidal amb el decadentisme: s'hi va sentir atret en un o altre moment, per estètica, per moda, o per valors, i això es reflectí en algunes de les seves obres.

La justificació s'aferma si tenim en compte que Gras Valero observa, i conclou, que els lligams entre simbolisme i decadentisme són evidents⁴²⁸,

«i més quan parlem d'una estètica que, a manca d'uns trets estilístics concrets, es troba caracteritzada per la voluntat de *suggerir*, més que no pas d'esmentar o de descriure, de transcendir el món real per anar més enllà i evocar estats d'ànima [sic]. D'expressar allò inexpressable, inefable, fins i tot a través de l'absència, del silenci, o del pur pressentiment. L'*atmosfera* adquireix així un protagonisme destacat, sovint a través de la difuminació dels contorns de les figures i de l'accentuació de la sensació de *vaguetat*. Cal emprar aquesta darrera paraula, però, més enllà de l'àmbit purament formal. En conclusió, i com hem pogut comprovar, la *vaguetat* és allò que millor caracteritza qualsevol intent de definició d'una estètica pròpiament decadent.» (Gras Valero, 2009: 108).

---

⁴²⁸ La imprecisió de límits entre els corrents estètics de finals del XIX i principis del XX també l'analiza Matei Calinescu: «En la década de 1880, el decadentismo literario y el vanguardismo literario habían llegado a ser, si no completamente sinónimos, nociones muy estrechamente relacionadas.» (Calinescu, 2003: 164). A més, subratlla la dificultat de definir el decadentisme: «La definición de Croce del *decadentismo* oscila entre una opinión estética general de la cuestión de decadencia (opinión que equipara decadencia con el Arte por el Arte, el formalismo, o el esteticismo) y un enfoque histórico más específico, que considera el movimiento decadente moderno como producto directo del romanticismo.» (Calinescu, 2003: 215). Per la seva banda, Hans Hinterhäuser defineix la novel·la *À rebours* (1884), de J.-K. Huysmans, com la «Biblia del decadentismo.» (Hinterhäuser, 1980: 99).

Això explicaria, doncs, que Vidal s'hagués endinsat, puntualment, i amb més convicció que no pas espontaneïtat, en el decadentisme. Entenent-lo com una continuïtat, o una inflexió, de les estètiques simbolistes i regeneracionistes. I com una mena de promoció estètico-intel·lectual.

L'actitud de Plàcid Vidal durant l'auge noucentista

La reacció de Plàcid Vidal envers l'hegemonia noucentista respon a l'anàlisi que fa Alan Yates del context que es produeix a partir de l'establiment de la nova ideologia social i cultural; és evident que Vidal no tenia gairebé cap altra alternativa:

«el Noucentisme no fa pas cap concessió més⁴²⁹], ni als modernistes ni als novel·listes (modernistes o no). [...] La mentalitat noucentista no reconeix discrepàncies ni neutralitats: només hi ha amics i enemics declarats [...]. La teoria havia de tenir una aplicació social, sobretot en vista de les dimensions microcòsmiques del món literari i cultural de Barcelona. Esdevé una pugna entre els elegits i els despistats, els intel·lectuals vencedors (que es qualifiquen de joves) i els intel·lectuals vençuts (que són qualificats de vells) [...], a través del menyspreu o l'omissió, i en el favoritisme exercit des d'una situació de monopoli dels òrgans culturals [...] que] nega [a l'escriptor] reconeixement tant de la seva obra com del seu valor individual.» (Yates, 1975: 128-129).

Ara bé, el posicionament cultural de l'autor alcoverenc també pot entendre's, en bona part, des de l'òptica dels anomenats antinoucentistes⁴³⁰. Josep Murgades –a *Els Marges*

---

⁴²⁹ Ruyra, a part d'Alcover i Costa i Llobera, «és l'únic a ésser acceptat [pels noucentistes] amb un bagatge literari que ha passat sense modificacions del Modernisme al Noucentisme.» (Yates, 1975: 128). Joan Cavallé i Magí Sunyer, seguint aquesta línia, opinen que «ser modernista s'identifica, a partir d'ara, amb ser un intel·lectual dedicat a les feines més humils i amoïnoses del periodisme i l'edició; significa ser un marginat de la societat. I Plàcid accepta aquest paper a canvi de poder anar publicant, amb penes i tribulls, les obres que ja tenia escrites i algunes altres que anirà composant.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 22).

⁴³⁰ Eugeni d'Ors encunya aquest terme a la glosa "Oleguer Junyent, noucentista" (2-II-1909): «L'Oleguer Junyent "data" d'abans del Nou-cents. Abans del Nou-cents –com sembla de raó– no era noucentista... Mes diré: sospito que, per aquelles calendes, devia representar quelcom de lo que anomenariem, si fos menester, "l'antinoucentisme"... No sé quines vagues sugestions desvetllava son pas, que no eren d'avenir, sinó de pretèrit.» (Ors, 2001: 404).

Josep Murgades, a l'article "Sinopsi de l'antinoucentisme històric" (1996), opina que «la crítica al Noucentisme no troba millor denominació que la designi que la que la defineix per contraposició explícita amb aquest; d'on el terme d'"antinoucentisme".» (Murgades, 1996: 106-107). Tanmateix, subratlla Murgades que l'oposició al moviment noucentista ja es va produir «des d'un bon començament i fins l'època en què, arran del tall produït per la guerra, aquest deixa de ser un moviment d'una o altra manera operatiu per convertir-se en un referent històric tan ineludible com, alhora, tanmateix llunyà.» (Murgades, 1996: 107).

(1978)⁴³¹– fa una anàlisi incisiva sobre aquesta actitud adoptada per alguns sectors culturals i intel·lectuals⁴³²:

«són adversaris directes del Noucentisme, en l'àmbit estètic-literari, naturalistes i modernistes ressagats i avantguardistes despistats; en l'àmbit lingüístic, filòlegs energumènics i escriptors desplaçats; en l'àmbit polític-cultural, no hi ha contrapropostes equiparables. I això no és gens d'estranyar perquè, [...] no disposen encara les altres classes socials ni dels mitjans materials ni del grau de consciència necessaris com per contrarestar eficaçment el programa burgès amb un de propi, d'abast encara més operatiu i immediat.» (Murgades, 1978: 117)

una anàlisi que, per la descripció caracterial, aglutinaria Plàcid Vidal i alguns dels escriptors que aleshores freqüentava, perquè, en efecte, Vidal pot considerar-se un modernista ressagat –o, més concretament, pertinaç– i és, *malgré lui*, un escriptor –per orígens i procedència– sense recursos per enfrontar-se a l'estructura noucentista i sotragar-la. Continua Murgades: «Les diatribes contra el Noucentisme no provenen

---

⁴³¹ Es tracta d'una ressenya del llibre *Contra el Noucentisme* (1977), de Joan Fuster; veg. Murgades (1978: 115-118).

⁴³² En l'article "Sinopsi de l'antinoucentisme històric" –cf. supra p. 194–, Murgades exposa que «les dues primeres etapes en la impugnació del Noucentisme són coetànies d'aquest [...] i que] n'és la més persistent la promoguda des de medis vinculats a la Renaixença. [...] la mútua animadversió obeeix a la diferència de projectes a què responien l'un i l'altre moviment, i que no era al capdavant sinó la que separava el catalanisme d'inspiració romàntica i extracció pairal del catalanisme convertit en basa política per la burgesia urbana i industrial.» (Murgades, 1996: 107); en aquest sector inclou els noms de Pin i Soler, Francesc Matheu, Carreras Candi, Anfós Par, Miquel i Planas, Apel·les Mestres, Lluís Via... refractaris tots ells a «la reforma normativitzadora encapçalada per Fabra [...] i que], en contrapartida, opten de preferència, en nom de la tradició, per solucions lingüístiques diacrònicament desfasades.» (Murgades, 1996: 108). També podríem afegir, en aquest grup, Eduard Toda –el parent polític de Plàcid Vidal–, el qual, com bé anota el memorialista en diverses pàgines, es mostrava força reticent a les normes de l'IEC; així, explica Vidal que Toda li va dir que ell mateix podia proporcionar-li feina però que, de seguida, es féu enrere, tot retraient-li que «tu també ets dels escriptors de l'ortografia badalonina!...» (Vidal, 1972: 57). L'alcoverenc fa la següent reflexió sobre l'estirabot d'Eduard Toda: «L'expressió "ortografia badalonina" devia voler ésser un tret dels renaixentistes aferrats a la tradició, contra les normes ortogràfiques dirigides per Pompeu Fabra; un tret convertit en ironia sols per la particularitat que el cap principal de l'Institut d'Estudis Catalans estava domiciliat a Badalona.» (Vidal, 1972: 57). En una altra ocasió, anota aquesta anècdota: «Li vam preguntar [a Toda] si escrivia les seves memòries, i ell va somriure, fent: –Ja hi ha editorials que me les demanen, ja! Però voldrien posar-me-les amb l'ortografia que vosaltres useu...!» (Vidal, 1972: 165-166). A propòsit de l'actitud de Toda envers la normativa fabriana, Artur Bladé i Desumvila anota aquesta observació als seus *Dietaris...*: «Una cosa que sorprèn en *El convencionalisme de la vida* és que recalca l'entestament d'un home tan conegut com Eduard Toda –i tan intel·ligent en certs aspectes– en no voler deixar imprimir els seus escrits amb l'ortografia normativa. I això l'any 1926, o 1927, quan Narcís Oller, fins i tot, havia acceptat les normes.» (Bladé, 2012: 49).

L'altra etapa antinoucentista que assenyala Murgades «és la gestada des del Modernisme i és la que podem qualificar com d'oposició pròpiament dita. La discrepància [...] ja no és tant de concepcions globals ni d'objectius com d'estratègies i de procediments. [...] la separació més tallant entre Modernisme i Noucentisme passa primordialment per la contraposició entre natura i artifici. // Aquesta antítesi, segons és prou sabut, es tradueix de manera molt vistosa en l'àmbit de la literatura i en el de la llengua.» (Murgades, 1996: 111); és l'actitud que mostren Joan Maragall, Francesc Curet, Víctor Català, Santiago Rusiñol, Antoni M. Alcover, Gabriel Alomar, Jaume Brossa... (veg. Murgades, 1996: 111-116).

d'unes posicions crítiques d'esquerra, sinó d'ideologies preburgeses, repròpies o incapaces de comprendre allò que el Noucentisme comporta i possibilita d'innovador en l'art i en la literatura, de cohesionador i flexibilitzador en la llengua, de fundacional en la imprescindible institucionalització del país.» (Murgades, 1978: 117). D'acord amb aquesta premissa, el capteniment de Plàcid Vidal en l'ideari modernista li impediria d'acceptar el canvi programàtic que promulgava el Noucentisme i doncs, encara menys, d'incorporar-s'hi. Ara bé, cal tenir en compte que Vidal no és contrari, en absolut, a les normes de l'Institut d'Estudis Catalans, sinó que les adopta immediatament⁴³³; cosa que demostra que és més refractari al noucentisme des dels punts de vista estètic i ideològic que no pas des del lingüístic; és a dir, entenia com era de necessària una normativa, però, en canvi, no acceptava l'artifici ni el classisme que ostentava el corrent que havia desbancat els modernistes⁴³⁴.

El memorialista alcoverenc entenia la perdurabilitat a través de l'anècdota:

«Jo sols he obrat per amor de companyerisme intel·lectual [...] i a fi de constituir un document en favor de l'anècdota, tan mal compresa fins ara entre nosaltres, per la falsa qualificació que s'ha pretingut donar-li, volent-la mostrar com a cosa inútil en el món de les idees, quan les més importants figures de l'humanitat, de totes les edats, més es vénen recordant per les seves anècdotes que per les seves obres creades; i desgraciada la persona que d'ella no es puguin explicar d'aquests especials poemes brollats en un moment de caràcter en el seu pas per la vida!» (Vidal, 1925: 151-152).

Mentre que «el classicisme noucentista deia aspirar com a meta màxima a la universalitat; [i que]capténir-se clàssicament, en l'activitat que fos, equivalia a remuntar-se per sobre de l'anècdota i assolir el nivell excels de la categoria, assegurar-se la perdurabilitat.» (Murgades, 1976: 50). Divergència absoluta de criteris.

---

⁴³³ M. Eugènia Vidal diu: «Ell estava d'acord amb les normes, el que passa que alguns autors no ho acceptaren; no s'adonaven de la importància de tenir una llengua estructurada, amb unes normes. Si no era així, la llengua es perdia. A ell no el comprenien.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 9).

⁴³⁴ Josep Murgades (1976), dins "Assaig de revisió del noucentisme", fa notar que «els burgesos i els intel·lectuals – de diversa extracció social– que s'avenen a col·laborar al servei d'aquest programa, no ho fan pas tant perquè han decidit deliberadament i lliure la seva actitud personal d'acord amb el respectiu grau de maquiavel·lisme i/o de "carcúndia", com pel fet d'haver assumit inconscientment els components fonamentals de la ideologia que, no en va, respon als interessos de la classe progressivament dominant.» (Murgades, 1976: 39). Plàcid Vidal no és, doncs, dels qui fan aquesta assumpció inconscientment.

Precisament, sobre el sector d'aquesta intel·lectualitat antinoucentista⁴³⁵ en què Plàcid Vidal més encaixa, Ricard Vinyes observa que

«tenia la seva principal font d'informació al carrer, i al carrer coincidí amb la petita bohèmia barcelonina, dirigida per la darrera tongada modernista i a mans de sublllicenciats i literats que, des de diverses zones del país, havien arribat a Barcelona quan el segle tombava i es trobaven perfectament afincats a la ciutat als anys vint. Formaven una generació que havia estat dipositària d'una cultura popular desenvolupada al marge de la Renaixença i radicalitzada per les conseqüències de l'industrialisme i per la crisi de la fil·loxera [...]. Sovint –no tots– eren gent confosa en un ambient confús.» (Vinyes, 1989: 180).

Amb aquestes dades, Vinyes no fa més que corroborar la situació en què es trobava Plàcid Vidal respecte dels nous aires culturals.

Alan Yates considera que «durant els anys de màxima cohesió i disciplina del Noucentisme (del 1912 al 1917) [...], la crisi de la novel·la sembla agreujada per l'escassetat de possibilitats editorials. Però això, és clar, no ho explica tot: la cosa comença al nivell de la creació i la producció. Amb prou feines s'editen novel·les perquè amb prou feines se n'escriu cap de publicable. Un cercle viciós.» (Yates, 1975: 149). També, continua l'investigador, entre el públic lector s'intueix, «davant la mancança d'una novel·lística viva en català, [...] un rumor vague d'insatisfacció que

---

⁴³⁵ Màrius Vidal publica, el 15-VIII-1925, al setmanari socialista català *Justícia Social*, l'article "L'antinoucentisme": «En el nostre petit món literari s'hi ha accentuat resoltament un moviment de reacció contra el noucentisme. Era fatal; havia de venir. El noucentisme, entre altres moltes coses, significa el divorci entre el poble i la seva literatura. [...] ha significat la superposició de la cultura damunt del sentiment, de l'emoció i de la passió. La cultura ha predominat i la literatura s'ha ressentit del seu pes, per això sembla que li manqui força, naturalitat i sobretot humanitat.» (Vidal, M., 1925: 3). A l'últim paràgraf, després d'un seguit de crítiques a la pedanteria i al fetitxisme cultural, Vidal proclama: «Potser ja seria hora de que no parléssim més de l'ideal de perfecció i perseguíssim simplement un ideal d'humanitat.» (Vidal, M., 1925: 3). De seguida, el setembre de 1925, A. R. i V., a la *Revista de Catalunya*, es fa ressò de l'opinió de Màrius Vidal amb l'article breu "L'antinoucentisme a Catalunya": «constata l'articulista la posterior reacció antinoucentista, reacció que al seu entendre havia de venir forçosament. Creu que el noucentisme, entre altres moltes coses, significa el dicvorci entre el poble i la seva literatura. [...] Creu també que aquesta mateixa situació ha produït en les nostres lletres un efecte lamentable. El noucentisme ha significat la superposició de la cultura al sentiment, a l'emoció i a la passió.» (A. R. i V., 1925: 334), i, tot seguit, il·lustra aquests comentaris amb la transcripció d'alguns fragments del text de M. Vidal per acabar dient: «No compartim totes les afirmacions concretes que fa Màrius Vidal en aquest article; però ens sentim d'acord amb ell respecte a algunes orientacions que combat i sobretot a les que defensa.» (A. R. i V., 1925: 334-335).

Màrius Vidal era el pseudònim emprat per «Ignasi Armengou i Torra (Manresa 1895 – Buenos Aires 1954) a *Justícia Social* i *Mirador*.» (Manent-Poca, 2013: 313). En l'article "El manresà Ignasi Armengou i Edicions Diana", publicat a *Serra d'Or*, explica Albert Manent que «Ignasi Armengou i Torra [...] estudià la carrera de dret i després s'establí a Barcelona i s'afilià a la Unió Socialista de Catalunya, de Campalans, Alomar i Serra i Moret. L'òrgan del partit, *Justícia Social*, on signava Màrius Vidal [...]» (Manent, 1993: 41), va veure garantida la continuïtat durant la primera època, en diverses ocasions, gràcies a ell, «atès que era d'una família benestant i es devia guanyar bé la vida.» (Manent, 1993: 41). Armengou va fundar a Barcelona, el 1925, Edicions Diana, "Biblioteca d'autors independents", i «va tenir [...] la glòria d'ésser el primer editor en català de l'escriptor empordanès [Josep Pla].» (Manent, 1993: 42).

tardarà a formular-se amb precisió i determinació; [...] fins que atreu l'atenció d'una part influent de la crítica.» (Yates, 1975: 149).

Així, en els primers anys de la dècada de 1920, coincideixen dos factors socioculturals determinants. Per una banda, el trasbals que la dictadura de Primo de Rivera provoca en la societat catalana en general⁴³⁶; per una altra, amb la pèrdua de l'hegemonia noucentista⁴³⁷, la crida⁴³⁸ –impulsada per Josep M. de Sagarra i Carles Riba⁴³⁹– a la producció d'una novel·la en català moderna i representativa dels nous corrents europeus. Tot amb tot, el teixit literari s'anava diversificant, potser perquè no es definien uns models autòctons prou sòlids –i no sortien escriptors que gosessin perfilar-

---

⁴³⁶ Si bé és justament entre els anys 1923 i 1936 que la Fundació Bernat Metge, dirigida per Joan Estelrich, experimenta un augment considerable en la producció: vuitanta-quatre volums d'«edicions crítiques i traduccions notables dels autors antics»; veg. Joan Fuster, *Literatura catalana contemporània* (1976: 197). A més, el 1924, Josep M. de Casacuberta impulsa, des de l'Editorial Barcino, la col·lecció *Els Nostres Clàssics*, amb els objectius de «facilitar als lectors catalans l'accés als textos antics en la llengua del país –en aquest cas, específicament als medievals– i difondre'n el coneixement. En aquest sentit el nom de la col·lecció, que havia d'acollir clàssics nostres, és a dir, obres de referència en llengua catalana, era ben significatiu. També [...] proporcionar models lingüístics de qualitat als escriptors contemporanis.»; veg. Joan Santanach i Suñol, “Les edicions d'El Nostres Clàssics i els criteris d'edició” (2012: 264).

L'any 1937, Rafael Tasis en donava aquestes dades: «Una de les més grans empreses editorials és la *Fundació Bernat Metge*, actualment sota el patronatge de la Generalitat, i que duu a terme d'una manera seguida la traducció al català dels clàssics grecs i llatins. [...] les edicions] tenen un gran prestigi internacional.» (Tasis, 1937: 67). «L'Editorial Barcino, empresa d'un erudit, Josep Maria Casacuberta, ha assolit també una importància enorme. La base de la seva producció la formen les edicions d'*Els Nostres Clàssics* que publiquen les obres immortals, oblidades o introbables (algunes d'elles inèdites fins ara), de la literatura catalana antiga.» (Tasis, 1937: 68).

⁴³⁷ «L'exhauriment [del Noucentisme], conseqüència de la defecció primoriverista de la classe que l'havia auspicat en primordial instància, no va seguir d'una alternativa global [...]. És com si, en esgotar-se la propulsió del catalanisme polític de filiació preferentment burgesa, s'estronqués la continuïtat d'una dinàmica cultural de pretensions globalment reformadores.» (Murgades, 1996: 105-106).

J. M. Francés aporta la seva impressió, ben subjectiva, de l'ambient intel·lectual de principis de la dècada de 1920: «Será en este año de 1921 cuando entre en contacto directo con los escribas y fariseos que pululan en Cataluña como en todas partes. Hasta ahora, oscuro y modesto aficionado, no he podido dar importancia al nefando maniobreo que se oculta bajo la superficie de las cosas relacionadas con la literatura y el arte. [...] Autores de la importancia de Apeles Mestres y Julio Vallmitjana han visto torpedeadas sus obras. [...] Predomina el absurdo criterio de la especialización. [...] El sanhedrín de autoridades que hace y deshace en mi tierra en los años veintes, lo integran los escribas de la crítica y los fariseos directores artísticos y asesores técnicos. Recuerdo entre los últimos a un señor Rolando Gaiferos o algo así que fue durante mucho tiempo eminencia gris del empresario Gibert.» (Francés, 1962: 459-460).

⁴³⁸ Una crida que s'havia anat gestant en textos precedents, com ara els d'Alexandre Plana; veg. Yates (1975: 149-151).

⁴³⁹ En l'article “L'antinoucentisme”, Màrius Vidal –cf. supra p. 197– es refereix a la conferència de Carles Riba amb aquestes observacions: «Les raons que va donar el conferenciant per explicar l'estat present de la nostra producció novel·lística i el procés que va anunciar per arribar a un estat de plenitud en aquest gènere literari, em van semblar [...] bastant artificiosos i que podien fallar per molts punts. La solució del problema potser no és tan complicada com el professor Riba suposa. Està demostrat que, contra el que va dir un escriptor per explicar les seves dificultats, elements per a fer novel·la no en falten. [...] El que manca realment són escriptors amb prou curiositat, amb prou sensibilitat i amb prou traça per escriure-les.» (Vidal, M., 1925: 3).

los— o perquè l'alteració social influïa en la indecisió a l'hora d'establir referents estètics. És constatable, doncs, que l'àmbit literari —cultural, en conjunt— anava patint diversos sotracos i no acabava de trobar el nord, si bé el cas de la novel·la era, de bon tros, el més greu.

Quant a la situació de la novel·la durant aquestes primeres dècades del segle XX, és il·lustrativa la visió que n'aporta, a *Assaigs sobre la novel·la*, Maurici Serrahima (1934), després de deixar ben clara la situació del gènere a finals del XIX:

«En temps de Narcís Oller, l'humanisme que la novel·la exigeix existia a Catalunya. Era una mena d'humanisme cristià, sòlid [...]. En els autors d'aquella generació hi ha un interès moral per als homes capaç de fer viure una novel·lística sencera. [...] L'aparició de l'escola nova, modernista, ferrenya o com es vulgui, condemnà totalment aquest interès. De primer s'hagué de demostrar que el món era dolent, els homes baixos i pervertits, i tot això a gran orquestra [...]. Els partits presos d'idees i literaris mataren la veritat en la novel·la; la posició dels escriptors que després vingueren no els permeté tampoc la contemplació, massa preocupats amb l'actitud.» (Serrahima, 1934: 92-93).

Una visió que es pot complementar amb les observacions de Rafael Tasis, a *La literatura catalana moderna* (1937):

«Al cap de vint anys d'haver publicat Narcís Oller les seves obres darreres, hom s'adonà a Catalunya que tota una generació havia viscut sense novel·la. [...] Aquests noms [Oller, Víctor Català, Prudenci Bertrana, Joaquim Ruyra, Santiago Rusiñol] eren les valuoses excepcions que omplien un llarg silenci. [...] La represa de la novel·la data de meitats de la Dictadura. Els llibres d'imaginació esdevenen un dels vehicles per a expressar els neguits polítics i socials, reprimits per la tirania. Sorgeixen tot de novel·listes prometedors. Un dels gèneres preferits és la novel·la d'ambient rural [...].» (Tasis, 1937: 47 i 49).

Tasis anomena els autors de novel·la que han anat sorgint en els darrers anys i que considera que cal tenir en compte: Puig i Ferrer —«ha escrit obres d'un caràcter autobiogràfic, que poden posar-se entre les novel·les catalanes més interessants d'aquesta darrera època.» (Tasis, 1937: 50)—, Sebastià Juan Arbó, Pere Coromines, Joan Santamaria, Carles Soldevila, Miquel Llor, Josep Maria de Sagarra, Joan Oller i Rabassa, Josep Maria Francès, Xavier Benguerel, Domènec Guansé, Maria Teresa Vernet, C. A. Jordana, Francesc Trabal... —veg. Tasis (1937: 49-55). I acaba la relació fent esment dels qui considera fermes promeses en el gènere —com ara Ernest Martínez Ferrando, Josep Pla, Mercè Rodoreda, Salvador Espriu, Carme Montoriol i Puig—, per

«l'obra que la major part d'ells duen ja a llur darrera, [amb la qual] demostren que la novel·la catalana té assegurada la seva fecunda continuïtat.» (Tasis, 1937: 55).

Uns quants anys després, Rafel Tasis exposava, a *La novel·la catalana* (1954), aquests raonaments:

«L'any 1925 era publicat l'assaig de Carles Riba *Una generació sense novel·la*. L'havia precedit de poc –i n'era la motivació aparent– una conferència de Josep M. de Sagarra en la qual era aconsellat als nostres escriptors que esdevinguessin novel·listes. “La novel·la –venia a dir– és [...] un gènere literari indispensable per a una cultura completa, el signe infal·libre de la seva maduresa. Llancem-nos-hi tots i fem-ne.” A aquesta crida, Carles Riba contestava enumerant els motius que, segons ell, havien fet emmudir la novel·la catalana que, l'any 1906, presentava una realitat tan falaguera. Podien resumir-se en dos; un relacionat amb la forma i l'altre amb el fons. Aquests vint anys havien estat emplenats, en la nostra literatura, per la poesia, i aquesta creava l'idioma literari apte per a tots els matisos psicològics i descriptius que requeria el gènere narratiu i que fins aleshores havia d'ésser [...] negat en absolut a molts novel·listes que, si l'haguessin posseït, potser haurien pogut deixar-nos una obra considerable. (Tasis, 1954: 52-53).

En l'assaig referit per Tasis, Carles Riba planteja una sèrie de qüestions a les quals procura donar una resposta clara, contundent, i crítica, per tal de descriure la situació cultural en què es troba el país; aquest fragment n'és una bona mostra i és oportú per ajudar a entendre l'actitud de Plàcid Vidal:

«Els nostres escriptors, presos col·lectivament, ¿amb què poden comptar, inicialment, per a la creació de la novel·la que hom els demana? [...] ¿[Hi ha] per ventura aquell interès, o aquella curiositat, o tan sols aquell amor per l'home en si; aquella passió per tot allò que és humà, nostre o dels altres, tota intel·lectual com hem vist a França, o tota moral com hem vist a Anglaterra, o tota mística com a Rússia? No és, certament, una qüestió liquidable en un racó d'article; però gosaríem respondre –i voldríem poder ésser contradits– que un tal interès simpatètic per l'home, avui, a Catalunya, *col·lectivament, culturalment, socialment* –és a dir, fent *atmosfera*– no existeix. Cadascú estableix entre ells i els altres una zona estèril de malfiança, vici típicament servil.» (Riba, 1965: 47-48).

La “zona estèril de malfiança” que tant preocupa Riba sembla que qualla en Plàcid Vidal i en els cercles culturals en què es mou: com més va, més es manifesta una certa

aprensió envers ell i, al seu torn, ell recela de l'actitud de molts dels seus companys i coneguts⁴⁴⁰.

Tasis, seguint la línia d'opinió traçada per Carles Riba, comparteix aquesta sensació de desconfiança, i corrobora que el context polític i social no era el més adient perquè se solucionés la crisi de la novel·la catalana:

«[Barcelona] s'havia convertit en la ciutat de les vagues, en la metròpoli universal de les bombes. Aconseguíem i ultrapassàvem el milió d'habitants, amb tots els problemes d'immigració i de descaracterització que això comportava. Es produïen profundes ruptures entre les capes socials de la ciutat, i l'"humanisme cristià" que –segons la dita de Maurici Serrahima– inspirava l'obra dels novel·listes barcelonins dels anys de la primera Exposició, era insuficient per a superar i cohesionar el tumult de les passions i els interessos en conflicte. Els catalans ens malfiàvem els uns dels altres.» (Tasis, 1954: 54).

Són més arguments per perfilar la situació de Plàcid Vidal; a més del desconcert i dels altercats socials, Tasis insisteix en el desgavell caracterial de la ciutat, i, sobretot, en l'absència d'una voluntat comuna per solucionar-lo.

El que sembla prou clar és que Plàcid Vidal no va fer cas de la crida per recuperar la novel·lística en català, al contrari: va continuar, resolt –i bastant sol–, traçant el seu camí en la literatura del jo; probablement, decebut per l'escàs ressò de les seves novel·les –publicades en el període en què, segons la lectura predominant de la història de la literatura catalana, gairebé no es produí novel·la⁴⁴¹– i, també, pel menyspreu editorial de què fou objecte *Ideal i realitat de la paraula* –que ja tenia escrita el 1919⁴⁴²

---

⁴⁴⁰ Un cop més, les pàgines d'*EPA* serveixen –sense obviar el caire de ficció que puguin contenir– per exemplificar aquest procedir de l'alcoverenc: «Jo veia el principal defecte de Benigne, potser l'únic, i tant com a home que com a escriptor, en el fet que no havia viscut, que ell era, voluntàriament, un *arraconat*. És la pitjor situació per a contar coses, si potser és bona per al poeta líric (el cas de Leopardi). Jo veia que Benigne encara podia trobar uns accents íntims personalíssims i profunds, si li fos possible desprendre's de la mania de considerar-se com un geni incomprès, o oblidat dels seus contemporanis per gelosia de la seva personalitat o per malignitat dels literats i dels crítics, o aneu a saber per què. Ell amb tot això, s'hi feia un garbuix que el perdia. El món li fugia de vista. I era malaurat. N'era més a causa de la seva bondat pregonia. Hauria estat una sort per a ell no ésser tan bo. Si hagués estat una mica dolent hauria llançat el fel damunt els altres. Ara se l'empassava tot ell.» (Puig i Ferrer, 1957: 49-50, VI).

⁴⁴¹ Vidal explica que, pels volts de 1912, li havien rebutjat en diverses editorials l'original de *La cançó dels herois*, malgrat que «en la literatura catalana, llavors, no es produïen gaires novel·les, i el públic trobava a mancar-ne.» (Vidal, 1934: 317). Alan Yates opina que, «quan Vidal es refereix a una concreta demanda de novel·les, toca, gairebé inconscientment, la incompatibilitat entre els productes literaris del Noucentisme i els gustos i exigències d'un públic més ampli, refractari a intel·lectualismes. [...] En l'observació de Plàcid Vidal es pot distingir una identificació bàsica entre "novel·la" i "públic". [...] La demanda de novel·les per part d'un públic repentinament privat de la seva ració implica una crítica fonamental a la torre d'ivori noucentista.» (Yates, 1975: 147-148).

⁴⁴² Veg. Vidal (1934: 446). Cf. infra, p. 567-570.

i que, finalment, restà inèdita. Així, és presumible que l'escriptor es trobés més còmode redactant els seus records que no pas intentant adaptar-se als nous corrents narratius que es propugnaven i, per això, es decantés, cada cop amb més convicció, pel gènere memorialístic⁴⁴³; un gènere per al qual va intuir –tard o d'hora– un reconeixement, malgrat que aleshores no gaudia de gaire prestigi en el món literari català. Aquesta actitud de Plàcid Vidal, que Alan Yates sintetitza amb precisió, ens permet afirmar, doncs, que l'alcoverenc opta, cada vegada més, per anar a la seva:

«Si l'artista no pot imposar la seva voluntat a la societat [...] s'esquivarà per compensació en un món ideal i particular, creat a imatge seva. L'obra de Vidal és un cas crònic d'aquesta evasió. Les novel·les avortades (autobiografia idealitzada) i l'autobiografia real proporcionen una visió íntima de la liquidació del Modernisme. Vistes en conjunt, revelen el poder dels seus mites i, alhora, la inevitabilitat de la desil·lusió anihiladora.» (Yates, 1975: 75).

I en aquest context cal considerar, si més no com a complement, la referència a l'"humanisme cristià" que fa Rafael Tasis en l'anterior citació, una tendència de caràcter religiós que, aprofitant l'esgarriat panorama literari, anava maldant per fer-s'hi lloc:

La novel·la és, essencialment, un gènere moralista –en el més alt sentit del mot, no pas en la forma catequística que massa sovint adopten els pseudonovel·listes "catòlics"– i necessita, per a florir amb tota la seva plenitud, [...] un ambient moral, una densa cultura humanista, la curiositat activa de l'home per tots els altres homes.» (Tasis, 1954: 53).

La relació de Plàcid Vidal amb els intel·lectuals catòlics

A mitjan de la dècada de 1930, en els anys subsegüents a la fi de la dictadura primoriverista, quan el noucentisme anava perdent embranzida⁴⁴⁴, Plàcid Vidal es

---

⁴⁴³ M. Eugènia Vidal opinava que, possiblement, el seu pare es va sentir marginat pel sector cultural català i que «potser això el va inclinar a l'aspecte de la crònica i la biografia, faceta que jo crec que és la millor d'ell.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 8).

⁴⁴⁴ Sobre aquesta qüestió, tan complexa, Josep Murgades fa notar, en un article a *L'Avenç* (1995), que «amb la liquidació del noucentisme a començaments dels anys vint com a projecte conjunt de política i cultura, s'inicia una envestida contra aquest que, significativament, no es produirà tant des de l'avantguarda –que hi reacciona només de manera epidèmica–, com sobretot des del periodisme. [...] En qualsevol cas, la polèmica central des de la premsa sobre el paper jugat pel noucentisme girarà a l'entorn de la novel·la i la nul·la o escassa rellevància que li hauria

relaciona amb una sèrie d'escriptors que formen part del sector intel·lectual que preconitza el catolicisme. Alguns, ja els havia tractat amb anterioritat, però sembla que hi ha un moment en què la coneixença s'accentua. Joan Estelrich, Poal-Aregall, J. F. Ràfols, Josep M. Junoy, Manuel de Montoliu⁴⁴⁵, Leandre Amigó, Octavi Saltor⁴⁴⁶... – tots ells col·laboradors, si no impulsors, de revistes⁴⁴⁷ que volen difondre el que és la base del pensament cristià– són força presents a la segona part de les memòries de Vidal, atès que es van implicar en la publicació de *L'assaig de la vida*; sobretot, Octavi Saltor –que va aconseguir que Joan Estelrich edités el llibre–, però també Leandre Amigó i Manuel de Montoliu –del qual el memorialista sol mencionar, o reproduir, segons l'ocasió, les crítiques⁴⁴⁸ que, sobre els seus llibres, publicava a la premsa.

La monografia de Carles Lluç, *La novel·la catòlica a Catalunya* (2000), aporta dades ben il·lustratives sobre aquest grup:

---

donat el moviment; era, de fet, la veu d'unes classes progressivament identificades amb un catalanisme diferent del de la Lliga.» (Murgades, 1995: 54-55). Però Murgades també deixa constància que «l'aportació cabdal del Noucentisme [es troba] en el fet que tot i haver desaparegut les realitats històriques de base que l'havien engendrat [...], hagi cristal·litzat en unes pràctiques d'integració social que resulten altament operatives i eficaces en l'àmbit institucional, cultural i científic. Els resultats seran evidents al llarg dels anys 20 i 30: el Noucentisme, arrambada la seva bel·ligerància política i cultural de primera instància, pot considerar-se certament ja periclitat com a tal, però [...] hom troba en la creació de diferents artistes i escriptors, en capteniments de determinats grups socials i, no cal dir, en nombroses institucions docents, tot de trets característics del sistema de valors introduïts i refrendats pel Noucentisme.» (Murgades 1976: 42)

⁴⁴⁵ Margarida Aritzeta, a l'estudi *Obra crítica de Manuel de Montoliu* (1988), recull dos articles dedicats a Plàcid Vidal: "La cançó dels heroès" (*La Vanguardia*, 4-XI-15) i "Un llibre de memòries" (*La Veu de Catalunya*, 20-VII-34) –cf. infra, p. 380 i p. 525, respectivament–; veg. Aritzeta (1988: 174). A la "Bibliografia consultada", hi consten els tres llibres memorialístics de Vidal –d'*Els singulars anecdòtics*, les dues edicions–; veg. Aritzeta (1988: 186).

⁴⁴⁶ Sobre l'inici de l'amistat entre Plàcid Vidal i Octavi Saltor, cf. supra, p. 89.

Una mostra de l'afecte d'Octavi Saltor envers l'escriptor alcoverenc és l'article que publica a *La Riuada* (25-VIII-1927) de Móra d'Ebre –cf. infra, p. 282–, titulat "Vindicta" i adreçat a Antoni Rovira i Virgili; el cas és que aquest, referint-se, en un dels seus editorials, al Camp de Tarragona, havia esmentat un escriptor de la Selva del Camp –Joan Puig i Ferrer– i un d'Alcover –Antoni Isern–, però Saltor opina que Rovira i Virgili s'ha deixat dos noms prou importants d'aquestes poblacions: el selvatà Ventura Gassol i l'alcoverenc Plàcid Vidal. Tot atribuint l'oblit a un fet involuntari, diu: «Alcover cova tots els records d'infantesa d'aquesta ànima humil i sincera, que fins de la seva funció d'escriptor en fa un culte d'amistat, romeu de tots els camins del romanticisme i de l'ideal humà, que és en Plàcid Vidal, germà de l'inoblidable Aladern. // Ens plau avui ajuntar, simplement, l'associació d'aquests dos noms, dels quals flueix la vocació d'una cordialitat vivíssima i noble. Una cordialitat que en l'autor d'*Àmfora* era passió trepidant i caliu als ulls i a la paraula, i que en el poeta de *L'anhel cantaire* és efusió íntima i manyagosa dolcesa de records. Dintre llur profunda diversitat psicològica, ambdós són estats veritables apòstols de l'amistat, i són creditors al millor record. // Vagi aquest als dos, des d'aquestes pàgines llunyanes de la Catalunya nova, com un testimoni de la supervivència de la seva obra i de llur recordança.» (Saltor, 1927: 16). Vidal transcriu l'article sencer a *ECV* –veg. Vidal (1972: 186-187).

⁴⁴⁷ Aquestes revistes són esmentades molt tangencialment per Vidal a *ECV*: en tres ocasions *La Nova Revista*, i una sola vegada *El Matí* i *La Paraula Cristiana* –veg. Vidal (1972: pàssim).

⁴⁴⁸ Cf. infra, p. 380, 477 i 525.

«Cap a la meitat dels anys vint, el moviment de renovació de l'Església catalana, que s'havia iniciat en les primeres dècades del segle, va començar a manifestar-se en el món cultural català, amb l'aparició a la palestra pública de determinats sectors catòlics que pretenien definir-se com a tals, si bé no sempre des d'una perspectiva que puguem considerar avançada, ja que dintre del catolicisme convivien tendències força diverses. Això es va concretar en l'aparició d'unes quantes plataformes específiques: en un primer moment, *La Paraula Cristiana*⁴⁴⁹ i *La Nova Revista*⁴⁵⁰, sobretot, i en un segon estadi, el diari *El Matí* ⁴⁵¹. Des d'aquestes publicacions els sectors culturals catòlics van fer les seues propostes literàries i van començar a cercar la manera de fer compatibles l'activitat literària i la seua fe catòlica, de crear a Catalunya una cultura i una literatura catòliques.» (Lluch, 2000: 163)

Però a més d'impulsar aquestes publicacions de clara empremta confessional, també escriviem amb assiduïtat en altres revistes del moment; ho explica Lluch:

«la permeabilitat que caracteritzava les diverses publicacions durant aquells anys [1925-1936] explica que molts dels col·laboradors de les plataformes específicament catòliques aparegueren en altres diaris i revistes, com ara *La Veu de Catalunya* –coincidint en alguns punts amb les propostes catòliques perquè vehiculava la ideologia d'un partit, la Lliga, que en aquella època feia bandera precisament del catolicisme–, *Mirador*, *La Publicitat* o *La Nau*.»⁴⁵² (Lluch, 2000: 45).

---

⁴⁴⁹ *La Paraula Cristiana* va sortir, mensualment, entre el 1925 i el 1936; dirigida per Josep Maria Capdevila, comptà amb Carles Cardó com un dels principals redactors. Era una plataforma del pensament religiós obert i intel·lectual, i tractava des d'una òptica cristiana temes culturals i polítics. Entre els seus col·laboradors: Josep F. Ràfols, J.M. Batista i Roca, Miquel d'Esplugues, Pau Vila, Josep Maria Junoy, Rafael Benet, Josep Gudiol i Lluís Bertran i Pijoan.

⁴⁵⁰ *La Nova Revista* es publicà entre el 1927 i el 1929, amb periodicitat mensual. Dirigida per Josep M. Junoy, tenia pretensions cosmopolites; dedicà una especial atenció a les arts plàstiques i publicà una breu col·lecció de llibres. Pompeu Fabra, Carles Riba, Joan Estelrich, Carles Soldevila i Joan Sacs en foren alguns dels col·laboradors.

Tasis opina que *La Nova Revista* fou «un assaig ben interessant de revista literària i artística independent [... que] publicà bells volums de prosa, novel·la i contes, d'autors catalans, i començà la traducció de les obres de Chesterton.» (Tasis, 1937: 66-67).

⁴⁵¹ «*El Matí*, a més d'ésser un rotatiu català d'opinió, va representar la plataforma pública d'expansió i consolidació del pensament catòlic obert a les qüestions socials modernes. [...] La direcció de [Josep M.] Capdevila va durar cinc anys, des de l'inici, el 24 de maig de 1929, fins a l'any 1934 [...]. El 19 de juliol de 1936 *El Matí* ja no va ser repartit.»; veg. Jordi Giró i París (2004: 58-59 i 74). Per la seva banda, Marta Puig Pérez argumenta, en un article sobre la trajectòria d'aquest diari, que, «per als conservadors i sobretot per als rics, a qui atacava de manera contundent, *El Matí* era massa progressista. Per als socialistes i els anarcosindicalistes, als quals criticava per la seva tendència a l'agitació social, era un diari conservador, retrògrad i, el pitjor, catòlic confessat. Característiques que els impedièren acceptar les seves propostes socials compartides. Per als moderats espanyols era massa catalanista. Per als catalanistes era poc nacionalista.» (Puig Pérez, 2001: 56).

⁴⁵² *Mirador*, setmanari de literatura, art i política (1929-1937), fou fundat per Amadeu Hurtado; va col·laborar a la introducció d'un nou model periodístic que va servir d'inspiració a altres publicacions. Carles Singla en fa un estudi aprofundit a "*Mirador*" (1929-1937). *Un model de periòdic al servei d'una idea de país* (2006).

I van definir un model de novel·la catòlica, partint d'uns criteris que pretenien

«defugir el tractament de temes que eren considerats immorals, centrant l'argumentació en aspectes més ideològics que no pas artístics. Aquesta visió estava molt lligada a una tendència en les teoritzacions entorn de la novel·la catòlica que en prioritza el component moral i apologètic en detriment del literari; era el cas [...] de crítics com Manuel de Montoliu, condicionats per una herència de prevencions morals que els feia anteposar el component moralista i religiós al literari, tal com es va posar de manifest en la polèmica sobre l'art i la moral que tingué lloc entre 1926 i 1927, en què els intel·lectuals catòlics van defensar la subordinació de la literatura a la moral.» (Lluch, 2000: 166-167).

Són aquests uns punts de vista que podrien justificar el comentari –amb evidents ressonàncies de la fraseologia cristiana⁴⁵³– fet per Leandre Amigó sobre *L'assaig de la vida*, i que reproduïx Plàcid Vidal: «L'expressió és senzilla i clara, i en el fons domina un sentit d'humanitarisme que arriba a tenir un to místic! Jo us prometo fer l'elogi d'aquesta crònica vostra a *La Paraula Cristiana*^[454] o a *El Matí!*» (Vidal, 1972: 260).

Sigui com sigui, Plàcid Vidal teixeix un vincle amb aquests escriptors de tendència catòlica, els quals l'acullen i, en certa manera, el protegeixen; cosa que es pot interpretar com un reconeixement de la vàlua literària i, sobretot, testimonial, de l'obra del memorialista. En canvi, atesa la disparitat de criteris sobre el concepte d'escriptor, Vidal difícilment podia quallar en el sector dels anomenats postnoucentistes, entre els quals Josep Pla es comptava –com en deixa constància a *Notes disperses* (1981)–:

La Publicitat (1878-1939), redactat inicialment en castellà, es convertí, el 1922, amb la intervenció d'Acció Catalana, en un diari en català.

La Nau (1927-1933), diari de caire liberal i democràtic, fou fundat i dirigit per Antoni Rovira i Virgili.

⁴⁵³ En aquest sentit, també cal tenir en compte l'opinió de Josep Maria de Sucre en un article sobre *L'Anhel cantaire* –veg. Vidal (1972: 127-129)–, en el qual vincula, en certa manera, el seu autor amb el món catòlic; cf. infra, p. 329.

⁴⁵⁴ L'única referència que he trobat, en aquesta revista, a Plàcid Vidal i a *L'assaig de la vida*, ha estat en l'apartat “Biografies – Memòries – Epistolari – Anècdota” –encapçalat per *Camins de França*, de Joan Puig i Ferrer–, dins la llista, elaborada per Lluís Bertran i Pijoan, “Els llibres de l'any 1934” (Bertran i Pijoan, 1935: 502-503). La llista va precedida d'un article, signat per Pau Romeva, que opina sobre la realitat literària del moment: «una literatura nacional ha de contenir tots els gèneres i ha de satisfer les apetències naturals i honestes del poble. No totes les obres que s'escriuen tenen l'obligació d'aspirar a la immortalitat. Hi ha un ofici d'escriptor modest que a tots els altres països s'exerceix sense pretensions, i que ací no existeix de cap manera, que prepara l'adveniment i l'èxit de realitzacions més altes.[...] Mentrestant, [...] a tot arreu, no veieu altra cosa que el llibre castellà.» (Romeva, 1935: 492).

Lluís Bertran i Pijoan és mencionat dues vegades a *ECV*; veg. Vidal (1972: 40 i 195). També, cf. supra, p. 57.

«Jo –dintre la més gran modèstia i com aquell qui va a la processó amb una petita candela– formo part de la generació postnoucentista. Aquests noucentistes foren uns formidables personatges: molt europeistes, antiruralistes, molt oberts, ciutadanistes. Escriviren una llengua no gaire natural, molt universitària, amb molts filferros aristocràtics. [...] Nosaltres, els qui vinguérem després dels noucentistes, creguérem que el fet d'escriure és perfectament compatible amb la utilitat general. En la situació en què es troba la nostra llengua, la primera obligació de l'escriptor és interessar-hi el poble i, dintre la màxima dignitat, fer-la còmoda, fàcil, donar-li el màxim d'apetència.» (Pla, 1981: 575-576).

La primera obra publicada: el monòleg teatral *L'escala del crim* (1898)

La formació literària de Plàcid Vidal, autodidacta⁴⁵⁵, a base de lectures i de converses, de molta observació i d'una gran constància, té el seu origen a Alcover, al costat del germà gran, Cosme –Josep Aladern– i comença a consolidar-se en el període en què la llibreria “La Regional” obre les portes a Reus. Tot l'aprenentatge que li proporcionen les tertúlies de la plèiade reusenca i els llibres que llegeix és la base del que escriurà, com queda demostrat en la seva primera obra publicada, datada a Alcover, el juny de 1898⁴⁵⁶; Plàcid Vidal tenia disset anys –tanmateix havia començat les seves col·laboracions a la premsa el 1896. Es tracta del llibret *L'escala del crim. Monòleg tràgic*, imprès a “La Regional”⁴⁵⁷ –cal entendre, doncs, que el germà no dubta a encoratjar-lo, i a ajudar-lo, a avançar en el terreny de la literatura–; és una peça teatral breu: d'onze pàgines numerades, el text del monòleg n'ocupa set, i, possiblement, la durada de la representació no depassa els 30 minuts. També, sembla pensada per a un actor en concret; si més no, així es desprèn del fet que adjudica l'únic personatge, que

---

⁴⁵⁵ M. Eugènia Vidal explica els gustos musicals i literaris del seu pare: «li agradava molt la música. [...] Aquí, a Alcover, ja anava a cantar en un cor, amb un mestre molt rígid. Anava al Liceu, als últims pisos, com els bohemis. [...] Shakespeare li agradava molt, també Lord Byron. També tenia una gran admiració pel *Quixot* pel que fa a la literatura castellana. Quan jo, essent petita, llegia Folch i Torres, ell em deia que llegís el *Quixot*. També li agradava Lope de Vega i tenia gran admiració pels clàssics castellans. [...] L'Ibsen li mereixia una grandíssima atenció. No els va arraconar mai. També coneixia a Nietzsche. A tots els va conservar. [...] Últimament, quan es dedicava més a la seva obra, no [llegia] tant, però al principi, abans de dedicar-se a la seva obra, havia llegit moltíssim, ja ho crec.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 9).

⁴⁵⁶ Veg. Vidal (1898: 11).

⁴⁵⁷ A l'exemplar, del CdL, consta que procedeix d'un “Donatiu” (sense més dades, però tenint en compte la dedicatòria pot ser que formés part del llegat de Miquel Ventura a aquesta entitat). La dedicatòria manuscrita en qüestió diu: «Al distingit escriptor, en Miquel Ventura Balanyá. Son admirador: L'Autor» (s.d.).

Vidal anomena Martí i té 40 anys, a Agustí Cubells⁴⁵⁸ –el mateix nom que consta a la dedicatòria impresa a l’encapçalament del text: «A Agustí Cubells». L’obreta informa, a més, que el monòleg fou «Estrenat en lo teatre de la societat “El Alba” [Reus], la vetlla del 16 d’Octubre de 1898.» (Vidal, 1898).

L’estrena s’anuncià en diversos periòdics reusencs. Així, el diari *Las Circunstancias* (14-X-1898), a la secció “Crònica local”, publica aquesta informació⁴⁵⁹:

«Para ponerse en escena el próximo domingo 16 del actual, en el teatro de la sociedad “El Alba” se está preparando el estreno de tres obras. Primera: *Promesa d’Amor*, drama en dos actos original del conocido joven escritor don Pedro Cavallé. Segunda: *L’escala del crim*, monólogo trágico, original de don Plácido Vidal, y tercero *Al fi casori*, comedia en un acto original del joven don Pablo Borrell.» (Anònim, 1898: 2).

També se’n fa ressò *Lo Ventall* (15-X-1898), a la secció “Teatros” –que signa Un Aficionat–: «Tres estrenos s’anuncian per demá. [...] Después lo monolech trágich *La escala del crim* de nostre colaborador Plácit Vidal [...]. Am tal programa creyem no hi faltará concurrencia.» (Un Aficionat, 1898: 6). I el *Diario de Reus* (16-X-1898): «En la recreativa sociedad “El Alba” se pondrá hoy en escena el drama en dos actos *Promesa d’amor* original del joven don Pedro Cavallé, 2º el monólogo trágico *L’escala del crim*, original de don Plácido Vidal, 3º la comedia [...].» (Anònim, 1898: 2).

Dos dies després, la recepció de l’obra es pot llegir a *Las Circunstancias* (18-X-1898), on el cronista fa una valoració positiva de la sessió en conjunt i relata les impressions que li van causar cada una de les obres; sobre el monòleg de Vidal, diu:

«Del monólogo trágico *L’escala del crim*, puede decirse que es un trabajo bueno, pues á un fin altamente moral, como es el poner de relieve una vez más, lo repugnante que es el vicio del juego y los denigrantes extremos á que se ven conducidos los que se dejan subyugar por el mismo, acompaña una forma literaria muy correcta y por ello tan solo merece nuestros plácemes su autor don Plácido Vidal. [...] Los aficionados que tomaron parte en la función trabajaron á conciencia, especialmente el señor Cubells quien en el monólogo antes citado encajó bastante, si bien nos hubiera gustado más no llevando tan seguido un mismo tono y destacando con mas fuerza determinados pasages de su recitado. //

---

⁴⁵⁸ Agustí Cubells «era el principal actor de la companyia d’aficionats que actuava en el teatre de l’entitat reusenca “El Alba”.» (Vidal, 1934: 73).

⁴⁵⁹ La nota es repeteix, a la mateixa secció i amb text similar –canviant el circumstancial “próximo domingo” per “hoy”–, el 16-X-1898.

El público sumamente satisfecho, prodigó los aplausos á autores y artistas llamándolos á escena al final de cada acto.» (Anònim, 1898: 2).

Per la seva banda, el *Diario de Reus* (18-X-1898) explica:

«Anteanoche tuvimos el gusto de asistir a la función dada por la sección dramática de la sociedad “El Alba”, en el teatro Cervantes, de la misma. El anuncio de tres estrenos, atrajo a ella numerosa concurrencia [...]. Como segundo estreno, recitóse un monólogo trágico, original de don Plácido Vidal, titulado *L’escala del crim*. Por ser el primer trabajo que para la escena ha escrito el señor Vidal, joven que solo cuenta 15 años, está bien versificado, y es digno de aplauso.»⁴⁶⁰ (Anònim, 1898: 2)

El mateix Vidal, a la revista barcelonina *Lo Teatro Regional*⁴⁶¹ (5-XI-1898), n’esmenta una lectura que se’n féu a Alcover. Posteriorment, el memorialista apunta que l’obreta «va fer un gran efecte al públic, reunió composta de gent de bona fe, i tota la premsa local va constatar l’èxit de l’estrena d’aquell monòleg, encoratjant-me. Fins el corresponsal de *Lo Teatro Regional*[⁴⁶²], [... deia] que el seu autor, Plàcid Vidal, havia demostrat ésser de la mateixa fusta del seu germà» (Vidal, 1934: 73). Aquestes reaccions favorables l’animaren a voler publicar-la –decisió a la qual el seu germà no es va oposar–; d’aquell impuls juvenil, una trentena d’anys més tard, el seu autor en fa la següent reflexió:

«L’esmentat monòleg va ser el segon èxit que jo aconseguia en les meves pretensions literàries, però ja us asseguro, amb tot el respecte que em mereixen les memòries de la infantesa i l’adolescència, que si no m’haguessin aplaudit i elogiat públicament *L’escala del crim* jo no hauria editat l’obra. Els meus disset anys de llavors haurien tingut prou esperit per a fer desaparèixer aquells versos com ja havien desaparegut els de la celebrada sàtira[⁴⁶³] dedicada al jai Bardina

---

⁴⁶⁰ Per contra, el cronista opinava sobre l’obra de Pere Cavallé, que havia precedit *L’escala del crim*, que «[en *Promesa d’amor*] no hay situación alguna dramática, ni se vé el drama por parte alguna. Al terminar la obra, el público se quedó como viendo visiones; y eso que entre la concurrencia abundaban, como es natural, los amigos del autor.» (Anònim, 1898: 2).

⁴⁶¹ Cf. infra, p. 225.

⁴⁶² Al núm. 350 (22-X-1898) de *Lo Teatro Regional*, llegim a propòsit de *L’escala del crim* i del seu autor: «Tenintse en compte que son autor es un jove de 15 [sic] anys, deu sa obra reputarse de mestra, donchs á un interessant argument hi uneix una bastant correcta versificació. Demostrá ser de la fusta de son germà l’celebrat poeta Cosme Vidal (Joseph Aladern).» (Anònim, 1898: 339).

⁴⁶³ El memorialista explica el motiu d’aquesta sàtira, que va representar el seu primer èxit: «jo, amb decidida precocitat vaig escriure uns parlaments nous per a la nostra dansa [dels Pastorets] i amb entremaliadura de noi ressentit vaig improvisar uns versos contra el jai Bardina, explicant el cas del pagès ric amb el qual havíem tractat. La meva intenció venjativa fou rebuda amb tanta gràcia, [...] que pertot arreu on anàvem a ballar tothom sol·licitava que jo recités aquells versos. Van tenir un èxit formidable.» (Vidal, 1934: 29-30).

del meu poble. Aquell monòleg no era la primera obra teatral que vaig escriure, ni hauria estat, tampoc, l'única que hauria estripat.» (Vidal, 1934: 74).

Com es desprèn d'aquest comentari, Vidal no es mostrava, anys després, gaire entusiasmat amb la seva primerenca producció teatral, la qual insinua que no es va limitar al monòleg esmentat. En aquest sentit, les dades aportades per Joan Cavallé i per Magí Sunyer ajuden a conèixer l'existència d'un altre text de caràcter dramaturgic escrit per l'alcoverenc: «les primeres lliçons literàries de son germà ell [Plàcid Vidal] les volgué adreçar al camp de la dramaturgia. Recollí la tradició teatral catalana i l'admiració per Ibsen i escriví, als disset anys, dues peces: la “gatada” còmica *A casa del curandero* i la tragèdia en vers *L'escala del crim*, la primera inèdita⁴⁶⁴ i la segona estrenada a Reus i publicada a la impremta de son germà.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 24). Cal observar que Vidal no parla del primer títol en cap de les seves obres memorialístiques, i ben poc del segon: a *LAV* –veg. Vidal (1934: 73-74). *L'escala del*

Josep Bargalló i Badia, a *Balls i danses de les comarques de Tarragona. V: Alt Camp i Conca de Barberà* (2005), parla de la intervenció de Plàcid Vidal en el Ball de Pastorets d'Alcover, prenent com a referència les explicacions del memorialista –tot i que, a la bibliografia, no en consigna cap llibre–: «sabem que el Ball de Pastorets ja es feia molt temps abans a la vila de l'Alt Camp. Així, Plàcid Vidal, a *L'assaig de la vida*, es refereix a aquest ball [...]. Fixant-nos en el fet que Plàcid Vidal va néixer el 1881, podem afirmar que el ball es remuntava com a mínim al darrer terç del segle XVIII, i fins i tot podria ser més antic. [...] Gràcies a aquesta referència sabem una altra data en la qual es va fer el Ball de Pastorets: fou el 1894, any en què s'inaugurà la font de la plaça Nova, com diu la placa que hi ha fixada. [...] Junt amb els personatges del Ball de Serrallonga, els pastorets anaren a fer un dinar al Remei. Al segle passat, Plàcid Vidal, que feia el paper de Majoral, i els altres actors del ball també feren un dinar amb els diners que la gent els havia donat.» (Bargalló i Badia, 2005: 25-26). Bargalló i Badia aporta la partitura i els fragments conservats de la lletra d'aquest ball, tot observant que s'ignoren els parlaments del Majoral –veg. Bargalló i Badia (2005: 27-28).

El 17-III-2014, Xavier Güell va publicar al seu blog l'article “Plàcid Vidal amb el ball de Pastorets el 1894 i 1895”, on també comentava aquest capítol de *LAV* i acotava els anys en què el memorialista va participar en la dansa, tot basant-se en les següents dades: «una gasetilla a la premsa de Tarragona situa la participació del ball de Pastorets a la Festa Major d'Alcover el 1894; els dies 20, 21 i 22 d'octubre. Els Xiquets de Valls i diverses colles de grallers de renom, a més d'altres exercicis, no fallen tampoc. La data quadra amb l'edat suposada de Vidal fent els Pastorets. Uns tretze anys. [...] Un altre breu tarragoní reporta la intervenció del ball de Pastorets i altres elements del país poc després, l'1 i 2 de febrer de 1895, a les festes d'inauguració de les fonts públiques.» <https://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/2014/03/17/placid-vidal-amb-el-ball-de-pastorets-el-1894-i-1895/> [en línia: 24-I-2016].

Tornant a la sàtira, és probable que Vidal –aleshores un adolescent d'uns tretze o catorze anys, si ens guiem per les dates que aporta Xavier Güell– volgués imitar Rusiñol –influenciat pel seu germà, Josep Aladern. Vinyet Panyella, a l'estudi biogràfic *Santiago Rusiñol, el caminant de la terra* (2003), explica que «Rusiñol, en el seu particular procés de recapitulació, havia fet diana. L'experiència dels Jocs Florals de Barcelona de 1894 [...] havia constituït la base argumental de la sàtira. I, és clar, la sàtira era sàtira partint d'un retrat de família on era fàcil posar-hi noms i cognoms.» (Panyella, 2003: 366).

⁴⁶⁴ Joan Cavallé i Magí Sunyer van trobar el manuscrit d'*A casa del curandero* a l'Institut del Teatre i en van dipositar una còpia al Centre d'Estudis Alcoverencs; veg. Cavallé i Sunyer (1981: 24 i 28). En aquest estudi, ens hi referim a l'apartat “Les altres obres (pòstumes i inèdites)” –i, en concret, cf. infra, p. 565 i 567.

crim tampoc no consta a les relacions d'obres escrites per Plàcid Vidal que acompanyen algunes de les seves publicacions posteriors.

No s'ha d'obviar que *L'escala del crim* és un títol prou significatiu –sobretot en el vessant moral que amaga–, reblat amb un subtítol, *Monòleg tràgic*, que circumscriu les característiques formals i de gènere. Significatiu, perquè suggereix en el lector –o en l'espectador– una cadena de successos dels quals no cal esperar un desenllaç gaire favorable, tenint en compte el substantiu “crim”, i, alhora, perquè suggereix una espiral –o una escala– que xucla cada cop més qui s'hi troba atrapat, en un deixar-se portar sense fi, sense remissió.

El text és escrit en versos decasíl·labs femenins, de rima assonant als parells [á/ə], i empra un vocabulari connotatiu –per subratllar el desassossec que sent el protagonista–: «Oh malehida creu!... (Deu, perdoneume!) / [...] Com s'enfila per tú l'eura ufanosa! / com s'arrapa per tot! Que fort t'abraça! / Com si pagar volguesses a la víctima / lo mal que l'hi vaig fer ab mon vil acte.» (Vidal, 1898: 6).

La sinopsi és com segueix: el Martí, pare de família, està davant una creu⁴⁶⁵ en un descampat («camp ras»), de nit, i es mostra ple de remordiments pel fet d'haver comès un crim:

«La creu!... Senyal funesta / que pregonas tot jorn ma negra falta! / terrible y trist recort! Oh, feste enrera! / marxa ben lluny de mi! no'm matis l'ánima! / Jo voldria arrencarme de ma pensa / lo teu recort crudel qu'aquí se'm clava. [...] Vivia honradament ab ma família / que trevallant ab goig re'm feya falta; / [...] Fins qu'un día fatal per sort funesta / un núvol negre y gran mon cel tapava. / Quan recordo aquell jorn de gran desdítja / la sanch de tot mon ser tota se'm glassa.» (Vidal, 1898: 5-6).

Va relatant les causes del delictes mitjançant la reproducció del diàleg amb l'antic company de la fàbrica –el Pere, despatxat de feia una setmana–, que l'induí a cometre un assassinat després d'haver passat, sense fortuna, per una sala de jocs, on perderen tots els diners que s'hi jugaren:

«[...] pesseta per pesseta me'n jugava; / guanyarne cap, qu'es cas! vaig arribarne / sense un diner tantsol á ma butxaca! / [...] aquell home / es l'hereu d'un mas

---

⁴⁶⁵ Capdevila fa notar que «Martí, el desventurat jugador, comet un sacrilegi extrem: arrenca la creu [...] mortuòria del jugador a qui havia assassinat per robar-ne els guanyos. No podent resistir els remordiments pel crim [...]. Tanmateix, per tal de redimir-se, abans de suïcidar-se, replanta la creu i repara el sacrilegi.» (Capdevila, 2013: 146).

rich d'eixa contrada, / que baixa per jugar aquí molts dias / y á la nit se n'entorna cap á casa. / Cada cop, d'aquest joch ell se n'emporta / molts diners de tothom quant d'aquí marxa, / [...] anem sota las branques d'una mata; / quan passi sens soroll ne fem sortida / y aquest punyal al cor com jo l'hi clavava.» (Vidal, 1898: 9).

Després de matar l'hereu i robar-li el que havia guanyat aquella nit jugant, el Pere li proposa de fugir a França; el Martí es desespera, rebutja la part que li pertocaria i el Pere marxa sol, amb tot el botí: «[...] deix aquí l'arma / y marxemne ben lluny, no entretenintse / si vols ab mi venir, me'n vaig á França. / –Ja hi pots anar tu sol! No vull venirhi! / Ell va partir content á llunyas terras.» (Vidal, 1898: 10). Aleshores, el Martí, ple de dolor pel que ha fet, i havent-se esplaiat en l'explicació dels fets i en l'explosió de sentiments, se suïcida⁴⁶⁶ –amb l'esperança, exclama, que Déu el pugui perdonar–, ja que no veu altra solució per expiar la seva culpa que llevar-se la vida: «Ja que pau ja no'm queda en eixa vida, / vinga la mort á dar repòs á l'ànima. / [...] Al peu d'aquesta creu pago ma culpa, / ma sanch expiará la sanch vessada... / No ploreu may fills meus per la mort meva, / l'escala del fer crim ja l'hay pujada. / [...] Oh, creu! Oh... bona creu no m'abandonis! / Potser... Deu... el perdo'm donará... encare!» (Vidal, 1898: 11). I cau el teló.

Cal prestar atenció a la dada que els criminals, el Martí i el Pere, són obrers, de classe treballadora i, doncs, no gaudeixen d'un benestar econòmic –per això el busquen en el joc. Per contra, la víctima, l'hereu, a qui no caldria temptejar l'atzar, també frequenta aquest món; potser per afany d'augmentar els béns o, tal vegada, per l'atractiu del risc que comporta. Sigui com sigui, Plàcid Vidal ens vol presentar tres persones abduïdes per l'afany d'obtenir diners d'una manera no especialment ortodoxa, i cadascuna per uns motius diferents⁴⁶⁷.

---

⁴⁶⁶ Es clava un punyal que portava a la cintura. L'acotació adjunta mostra que l'autor dóna una certa llibertat d'acció a l'actor: «(Se l'esfonza, y sa veu va perdentse lo mateix que va defallint, fins al lloch que l'Autor [sic] ho trovi més convenient per caure).» (Vidal, 1898: 11).

⁴⁶⁷ Joaquim Capdevila, a *Temptats per l'atzar. La narrativa del joc a la Catalunya de la Restauració*, observa que «l'hereu jugador té una dilatada tradició en la literatura catalana. [...] “L'hereu d'un mas rich d'eixa contrada” que és jugador apareix en [...] *L'escala del crim*.» (Capdevila, 2013: 115), també és ben cert que «el Martí [és exponent] del tipus d'obrer a qui el joc ha fet desgraciat» (Capdevila, 2013: 197). «Una mostra d'aquest arquetipus de l'obrer desgraciat pel joc és en Martí [...]. Aquest, obrer modèlic, zelós de la seva família, així que és ensarronat per un company de feina –que representa el mal obrer, lladregot i viciat–, accedeix a jugar, i havent perdut la setmanada i veient-se aclaparat per no poder portar res a casa, s'avé a participar en el furt d'un jugador de la mateixa timba que, circumstancialment, ell mateix occeix.» (Capdevila, 2013: 129).

El ja esmentat estudi de Joaquim Capdevila⁴⁶⁸ constata que hi ha una sèrie d'obres que coincideixen «en un esquema bàsic quant a la narració del joc en termes de sentit [, cosa que] permet corroborar l'existència, en la literatura catalana de les últimes dècades del segle XIX i de les primeries del XX, d'una narrativa possible amb relació al joc.» (Capdevila, 2013: 74) I, al costat de les novel·les *La bogeria*, *L'hereu Noradell*, *La punyalada* o *Solitud*, entre d'altres títols⁴⁶⁹, posa els exemples d'obres «destinades al consum popular: de tradició vuitcentista, com *El joch, vici dels vicis*^[470] o *L'escala del crim*, de Josep Verdú i de Plàcid Vidal, respectivament» (Capdevila, 2013: 74). En apartats successius, l'investigador va comentant aquest monòleg de l'escriptor alcoverenc, de manera que n'ofereix una anàlisi prou exhaustiva; així, per exemple, en aquest fragment, en valora l'estil i en comenta la lliçó moral que es desprèn de l'única acció que el pot rescabalar del seu mal pas:

«Vegem unes altres obres que al·ludeixen a l'encegament causat pel joc. En aquestes creacions, l'ofuscació és atíada per factors circumstancials de la tanda de joc. Així succeeix, d'una banda, a *L'escala del crim* (1898) [...]. En aquest text, escassament reeixit en termes literaris i expressió d'un romanticisme ingenu i juvenil, Martí, el seu protagonista, arquetip del mal obrer desviat pel joc i que se n'acaba redimint exemplarment amb la pròpia vida, en afegir-se a la partida sent com “lo brill de tant metall com jo vaig veure / me va encegar, lo seny ja'm feya falta”^[471].» (Capdevila, 2013: 87).

Joaquim Capdevila és detallista –en alguna ocasió, fins i tot reiteratiu– en l'estudi que fa de les diferents obres sobre les quals basa la seva tesi, i n'observa a fons el desenvolupament dels fets. Així, les conclusions a què arriba són prou il·lustratives:

«*[Lo joch...]*, i *L'escala del crim*, de Plàcid Vidal, són obres que presenten una afinitat palesa. Són punts bàsics d'aquesta similitud el fet que les dues siguin monòlegs versificats, arromançats, protagonitzats per sengles jugadors –el Julio i el Martí, obrers ambdós– que narren en primera persona la seva peripècia dramàtica ocasionada per la seva afecció al joc, o el fet que, en l'ordre estètic i ideològic, les dues posin en relleu tres factors: un romanticisme conservador –les

---

⁴⁶⁸ Cf. supra, p. 14.

⁴⁶⁹ Els altres títols que aporta Capdevila són *Lo joch*, d'Ayné; *L'aposta*, de Josep Iglésies; *Els teus petons*, de Poal-Aregall; *Lo segador*, de Bosch Gelabert; *La família Asparó*, de Dolors Monserdà; *Eros-Christ*, de Víctor Oliva; “Un jugador”, d'Oller; i “Un cas”, d'Yxart; veg. Capdevila (2013: 74-75).

⁴⁷⁰ «VERDÚ FELIU, Josep (s. d.), *Lo joch, vici dels vicis: Monólech en vers...*, Biblioteca de Catalunya, ms. núm. 1101/9, f. 289-303.» (Capdevila, 2013: 236).

⁴⁷¹ Capdevila remet a una nota al peu, 191, on cita dos versos més i n'aporta la referència: (Vidal, 1898: 8); veg. Capdevila (2013: 87).

seves plasmacions en les lletres de la renaixença—, un conservadorisme catòlic popular i unes formes narratives heretades del romancer popular i oral. Si aquests són, efectivament, els punts bàsics de l'afinitat entre les dues obres, és també remarcable, pel que fa a la seva trama narrativa, el fet que, en les dues, els respectius jugadors, atrapats per urgències de diners, cometin furts i matins.» (Capdevila, 2013: 187-188).

Finalment, l'anècdota que Vidal refereix a *La necessitat d'escriure* (1936), i que té relació directa amb l'obreta que ens ocupa, sintetitza la seva dedicació al gènere teatral:

«Un espectador de la nostra gesta intel·lectual m'emprenqué per a dir-me:

-Vós, com a literat, heu provat la poesia, la novel·la, la biografia... i no heu reeixit en cap d'aquests gèneres. Home, proveu el teatre! Potser us resultarà.

-No, jo no he provat ni provaré res en la meua obra d'escriptor! —vaig respondre—. Tot el que he fet, amb consciència, ha estat per necessitat d'ésser, i sempre aniré comportant-me així, en la meua missió a la vida. Si no reixo com a literat, almenys s'haurà de reconèixer que jo hauré estat un home digne d'estudi. Per mi això és la part més essencial.

Aquell espectador imprudent ignorava que jo, si alguna cosa he provat, és el teatre. Feia treballar la ploma lleugerament, tramant drames, comèdies i monòlegs quan jo encara no tenia consciència de la necessitat d'escriure, en la meua edat i en l'època dels quinze als divuit anys. Solament m'afanyava impulsat per l'instint d'emulació, veient representar obres teatrals i llegint-ne. Jo també volia ésser autor dramàtic i comediògraf. Vaig poder complaure el meu desig molt fàcilment, i fins una d'aquelles produccions meves va estrenar-se. Anà passant temps i les complicacions del viure em feren saber que en mi el literat encara havia de començar.» (Vidal, 1936).

Traductor (negre?)

Hi ha un punt, en l'activitat literària de Plàcid Vidal, que queda una mica fosc, diluït, però que cal tenir en compte ja que tal vegada és el cap del fil per esbrinar altres tasques a què es podia haver dedicat per tal d'augmentar els seus ingressos econòmics i, també —potser per damunt de qualsevol altre motiu—, per procurar-se un altre mitjà d'accedir als àmbits dels lletraferits. Es tracta del fet d'haver treballat de traductor, i, per tots els

indicis, sense signar la tasca realitzada; això porta a plantejar la hipòtesi que Vidal podria haver fet, també, de negre –mal fos només en la traducció de textos.

La primera font sobre les esmentades traduccions –que es dugueren a terme el 1906– n'és el mateix Plàcid Vidal, a *L'assaig de la vida*:

«Francesc Figueres [...] volgué que editéssim la *Historia de Catalunya*, d'Antoni de Bofarull, traduïda al català, alternant amb una traducció que ja publicàvem de l'obra clàssica de Francesc de Moncada *Expedición de catalanes y aragoneses contra turcos y griegos (Els almogàvers)* [sic].

Aquelles dues obres castellanes, primerament, me les feren traduir a mi mateix i m'assignaren una paga pel meu treball, comptant per quaderns. Francesc Salom corregia les proves [...]; així que nosaltres ens separàrem de l'empresa, Francesc Figueres va demanar a Josep Carner que s'encarregués de la tasca de traduir les dues obres d'història i de triar les composicions destinades a la secció literària.» (Vidal, 1934: 220-221).

Pel que es dedueix del relat de l'escriptor alcoverenc, ell va començar les traduccions de totes dues obres –la de Moncada i la de Bofarull–, però no les va acabar, ja que després la tasca fou encomanada a Josep Carner; concretament, quan Francesc Figueres i Francesc Salom, que ajudaren econòmicament Aladern per tirar endavant l'empresa de la *Biblioteca Clàssica Catalana*, de mica en mica en van anar agafant les regnes, fins que els Vidal se'n separaren⁴⁷².

La versió al català d'aquesta obra d'Antoni de Bofarull, consultada a la Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, presenta els volums –quinze– enquadernats de dos en dos. Efectivament, no hi consta cap referència als traductors. Passa el mateix amb l'altra obra traduïda –que també es troba al Centre de Lectura–, *Expedición de catalanes...*, de Francesc de Moncada (1906): deixa en l'anonimat els artífexs de la versió.

Si fem un seguiment cronològic de qui pot haver deixat constància d'aquest vessant de Plàcid Vidal –sense anomenar-lo, per raons òbvies–, cal esmentar en primer lloc Samuel Gili y Gaya –autor dels pròlegs a les edicions en castellà de l'obra de Francisco de Moncada–, qui, en referir-se a les altres edicions del llibre, escriu: «Otras ediciones: [...]

---

⁴⁷² Veg. Vidal (1934: 220-221). A *ESA*, Plàcid Vidal explica que un amic seu «havia trobat Josep Carner en una impremta d'allí enfront (on llavors s'editava una publicació nomenada “Biblioteca Clàssica Catalana”, que també l'havia fundada el meu germà, i després passà a mans d'altra empresa, intervenint-hi en una temporada Carner entre els molts que la van dirigir).» (Vidal, 1925: 110).

Hay una traducción francesa [...]; y otra catalana, anónima, Barcelona, Bibl. Clásica Catalana, 1906». (Gili y Gaya, 1941: XXVIII, nota 1).

Trobem la traducció de la *Història crítica...* d'Antoni de Bofarull referenciada al *Manual del librero...* de Palau y Dulcet, al segon tom: «Bofarull y Brocá (Antonio de) [...] Historia de Catalunya. Traducció catalana. B., *Biblioteca Clásica Catalana*, 1906-1910. 30 vols. Gran 8º 31320. Suele correr encuadernada en 15 vols. y se cotizaba a lo sumo 100 pts., 1930.» (Palau y Dulcet, 1949: 298, II). De la mateixa manera, al tom desè, hi ha una extensa relació de les moltes edicions de l'obra de Moncada (Francisco de), *Espedición de los Catalanes y Aragoneses...*, entre les quals consta que «Existe traducción catalana bajo el título: -Los Almogàvers ó siga expedició de catalans y Aragonesos contra Turchs y Grechs. Per En Francesch de Moncada, Comte d'Osona. B., *Biblioteca Clásica Catalana*, 1906, 4º, 293 páginas, 4 h. 75 pts.» (Palau y Dulcet, 1957: 13, X). En ambdós casos, tenint en compte el caràcter estrictament informatiu del *Manual...*, és lògic que no hi hagi cap hipòtesi sobre qui s'ha pogut encarregar de fer la versió al català.

L'erudit reusenc Joaquim Santasusagna, al seu llibre *Reus i els reusencs en el renaixement de Catalunya fins al 1900* (1982), fa una llista de les publicacions d'Antoni de Bofarull i esmenta una traducció de la seva *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*: «(en els anys 1906/10 se'n publicà a Barcelona una traducció al català, anònima, però deguda a Josep Carner i a Plàcid Vidal; conté algunes addicions i és incompleta [...]).» (Santasusagna, 1982: 94). No indica com n'ha identificat els traductors, però possiblement la font⁴⁷³ és la que aporta el mateix Vidal, ja esmentada abans.

Magí Sunyer i Jordi Ginebra, en sengles estudis, segueixen la mateixa línia de Santasusagna; Magí Sunyer diu: «L'arribada de dos nous socis a l'empresa, Francesc Figueres i Francesc Salom, que es van apropiat ràpidament de la biblioteca, va provocar que l'Aladern hi perdés la seva part i que les traduccions de l'esmentada obra de Francesc de Montcada i de la *Historia de Cataluña* d'Antoni de Bofarull que realitzava Plàcid Vidal fossin acabades per Josep Carner.» (Sunyer, 1984: 78). Jordi Ginebra, a *Antoni de Bofarull i la Renaixença* (1988), en fa, a més, la seva interpretació personal:

---

⁴⁷³ A la bibliografia corresponent al capítol "IV.- Antoni de Bofarull", llegim: «Plàcid Vidal, *L'assaig de la vida*, Barcelona, sense data.» (Santasusagna 1982: 132).

«Alguna estimació degueren professar-li [a Bofarull...] els homes de la generació dels noucentistes, ja que Josep Carner i Plàcid Vidal van estar disposats a traduir-la al català i reeditar-la.» (1988: 135)⁴⁷⁴. A l'apèndix del monogràfic, on consta la bibliografia de Bofarull, es refereix dues vegades més a aquesta traducció: «1876: *Historia crítica...* [...]. Reeditada en català el 1906.» (Ginebra, 1988: 282), i «1906: Traducció catalana [...]: *Història crítica de Catalunya*, [...]. Versió amb addicions i incompleta feta per Plàcid Vidal i acabada per Josep Carner.» (Ginebra, 1988: 285).

D'altra banda, la cerca d'informació sobre la participació de Josep Carner en aquestes traduccions ha resultat, per ara i tant, infructuosa⁴⁷⁵. L'única dada obtinguda, i encara tangencial, l'aporta Jaume Aulet a *Josep Carner i els orígens del noucentisme* (1992): «Carner també intervé durant 1906 a “Biblioteca Clàssica Catalana”. En aquest cas és una participació lateral, poc interessant i purament individual. La iniciativa és del grup reusenc, amb Josep Aladern al capdavant.»⁴⁷⁶ (Aulet, 1992: 328); tanmateix, Aulet no hi esmenta per a res les referides traduccions iniciades per Plàcid Vidal que –segons explica l'alcoverenc– acabà Josep Carner.

També és a *LAV*, quan evoca l'any 1919, que explica: «El doctor Pere Borràs, client de la impremta Giró, estava content de mi [...]. Vaig anar a veure[1 ...] per assabentar-lo de la meua situació [econòmica], i ell m'encomanà la tasca de traduir del castellà al català uns escrits d'uns confreres seus, treballs destinats a un llibre commemoratiu d'un congrés de metges catalans.» (Vidal, 1934: 435). Això porta a pensar que, encara que no en deixi constància ara i adés, Vidal devia anar fent algun treball de traducció, com un mitjà més de subsistència.

---

⁴⁷⁴ Concretament, nota 39, en la qual Ginebra remet a *L'assaig de la vida* (1934: 220); veg. Ginebra (1988: 135).

⁴⁷⁵ La resposta de Jaume Coll (UB) en referència a aquest tema fou la següent: «[...] em sap greu haver-li de dir que no tinc cap notícia d'aquestes traduccions; el buidatge que tinc fet de la revista [Biblioteca Clàssica Catalana...] no dóna cap clarícia sobre el que em demana.» (correu electrònic: 27-VIII-2014).

⁴⁷⁶ Aulet remet a *L'assaig de la vida* (1934: 210 i 237), però no té en compte les p. 220-221 (1934) –en les quals es parla de les traduccions.

Publicacions a la premsa: cròniques, ressenyes, articles d'opinió, poemes, relats...

Paral·lelament a l'edició dels seus llibres, Plàcid Vidal anirà publicant poemes i relats curts a la premsa reusenca i comarcal –segurament, en els inicis, convidat o apadrinat pel seu germà, ja que en la majoria d'aquestes publicacions periòdiques també consta el nom de Josep Aladern com a redactor o col·laborador–, i, de mica en mica, també en premsa d'altres indrets de Catalunya: Lleida, Girona, Badalona, Barcelona, Granollers, Móra d'Ebre... De vegades, però, hi escriurà articles d'opinió: reflexions sobre el fet creatiu –l'acte d'escriure, la solitud de l'escriptor, les reaccions de la crítica i del públic– i cròniques o ressenyes de caire cultural; ocasionalment, els textos corresponen a algun dels retrats aplegats a *Els singulars anecdòtics* –deixant de banda, en aquesta observació, *Panteisme* i la *Revista del Centre de Lectura*. A mesura que avancen els anys, hi sol aportar capítols, o fragments, de *L'assaig de la vida*.

Cal fer, però, algunes puntualitzacions: primera, que hi ha uns quants textos repetits, en capçaleres de llocs diferents i en un període de temps més o menys distant –per exemple, la crònica “Sobre *Els Mestres Cantaires de Nuremberg*”, a *Estil* (Barcelona, 1907) i a *Foc Nou* (Reus, 1911)⁴⁷⁷–; segona, que hi ha alguna revista en què l'alcoverenc consta com a col·laborador però, en els números que he tingut a l'abast⁴⁷⁸, no hi he pogut localitzar cap text seu –és el cas, per exemple, de *Lo Lliri* i de *L'Avençada*; tanmateix en deixo constància per a possibles investigacions posteriors–; i, finalment, que cap de les siluetes d'*Els singulars anecdòtics* que es troben a la *Revista del Centre de Lectura* (1921-1924)⁴⁷⁹ no figuren en el volum de 1920, atès que són de redacció posterior.

Segueix ara la relació⁴⁸⁰ de les revistes i diaris on es troben textos de Plàcid Vidal, per ordre cronològic dels anys en què hi col·labora:

---

⁴⁷⁷ I el relat “Entre germans (esbós de novel·la)”, a *Lletres* (desembre 1907) i a *Foc Nou* (21-VI-1911), entre d'altres.

⁴⁷⁸ També cal advertir que, en algun cas, no n'he aconseguit consultar cap –per exemple, de *Gent Jove*.

⁴⁷⁹ No hi comptabilitzo, doncs, la d'Hortensi Güell (novembre 1920) –que ja havia aparegut a la primera edició d'*ESA*– ni la d'Ignasi Iglésies (setembre 1925) –que surt en aquesta revista quan ja s'havia publicat la segona edició d'*ESA*, on consta.

⁴⁸⁰ Elaborada a partir de la informació de Magí Sunyer, de Joan Cavallé, de Montserrat Bech, del mateix Plàcid Vidal i, també, de la recerca personal.

- **Revista *La Nova Catalunya / La Nova Cathalunya*, Alcover i Reus (1896 i 1898)⁴⁸¹:**

La Nova Catalunya «va ésser fundada per Josep Aladern a Sitges, en una temporada que el meu germà visqué allí [1895], i la continuàrem a Alcover (1896), en una petita impremta que havien comprat els nostres pares.» (Vidal, 1934: 40)⁴⁸². Pel que va anotant Vidal en diverses pàgines de *LAV*, cal entendre que la segona etapa de la revista es correspondria amb l'edició feta ja a Alcover, per distingir-la de la primera, feta a Sitges (veg. Vidal, 1934: 42, 47 i 54). En la seva tercera època –amb el títol sensiblement canviat: *La Nova Cathalunya*⁴⁸³–, la revista aparegué «el dia 11 de febrer del 1898» (Vidal, 1934: 65)⁴⁸⁴.

Miquel Ventura n'explica així l'origen i la curta vida:

«El primer que se ens va occorrer [als de la colla de l'Aladern] va ésser fer una revista que fos l'orga dels enlairats ideals que professavem. Vam star varis dies discutint-ne el títol [...]. Per fi vam adoptar el que volia l'Aladern: *La Nova Cathalunya* segona època⁴⁸⁵. [...] per malaurança no va viure més aylà de mig any i encara perquè afluijavem diners de tant en tant. Nosaltres la llegíem i re-llegíem amb entusiasme, però fora de nosaltres, no la llegia ningú.» (Ventura, 1920: 59).

---

⁴⁸¹ Entre parèntesis s'indiquen els anys en què hi ha publicat algun text de Plàcid Vidal.

⁴⁸² Sunyer diu que de *La Nova Catalunya* «en van sortir 10 números. [...] Només hem pogut consultar el n. 9, a la Biblioteca de Catalunya.» (Sunyer, 1984: 150). A l'AHCB es conserven els números 2 al 10, de l'any 1896, i els dos primers de l'any 1898. En el n. 1 de la darrera etapa (11-I-1898), hi ha una nota advertint que aviat aplicaran a la revista les reformes ortogràfiques de M. Ventura, cosa que influirà en el títol: *Cathalunya* –veg. *LNC* (1898: 12); el canvi ja es pot comprovar en el n. 2 (26-II-1898): *La Nova Cathalunya*.

Givanel aporta dades sobre aquesta revista a partir de Plàcid Vidal –*Homenatge a la memòria d'En Cosme Vidal*–; veg. Givanel (1937: 439, II). Però no esmenta el memorialista entre els col·laboradors de l'any 1896 –veg. Givanel (1931: 10, I).

⁴⁸³ Veg. Vidal (1934: 65). Pere Anguera en parla a l'article "La Colla de Ca l'Aladern": «En la *Nova Cathalunya* es publicava en forma de fulletó *Lladres!*, d'Ignasi Iglésies i en cada número sortia un capítol de les reformes ortogràfiques del català proposades per Miquel Ventura. [...] El primer número de la revista havia sortit l'onze de febrer de 1898 i s'estroncà en arribar al número 9. La seva duració resulta, però, més llarga que l'anterior publicació de la colla, el *Reus Tranquil*, del qual tan sols en sortiren tres números, del trenta d'octubre de 1897 al vint-i-set de novembre del mateix any.» (Anguera, 1978: 4).

⁴⁸⁴ Aquesta tercera època és, doncs, la que descriu Gras i Elias: «*La Nova Catalunya*. Esta notable revista de la que desgraciadamente sólo se publicaron 9 números, apareció en 11 de febrero de 1898. Nació en las tertulias literarias que tenían lugar en la librería del notable literato y poeta Aladern [...].» (Gras i Elias, 1973: 50).

⁴⁸⁵ L'etapa de què parla Ventura ha de ser, per força, la tercera, atès que es correspon amb el període de "La Regional".

I Vidal corrobora les paraules de Ventura: «La revista i el taller anaven malament en la situació econòmica, i com que no es podia viure solament d'ideals, s'hagué de suspendre per tercera vegada *La Nova Cathalunya*, llavors amb *h* i tot.» (Vidal, 1934: 68).

Magí Sunyer remarca que *La Nova Cathalunya* –subtitulada *Revista del modern moviment intel·lectual*– era «la revista per excel·lència de la colla. En van sortir nou números l'any 1898. La falta de numeració en els darrers provoca una confusió en l'ordre.» (Sunyer, 1984: 150).

En els exemplars localitzats hi ha tres poemes de Plàcid Vidal: “Tempesta” –*La Nova Catalunya* (11-VII-1896)–, “Al poeta Verdaguer” –*La Nova Catalunya* (11-X-1896)– i “Matinada” –*La Nova Cathalunya* (8-V-1898). Per ara i tant, el primer seria la publicació més antiga de Vidal, als quinze anys d'edat.

“Tempesta” –signada per Plácido Vidal– consta de tres estrofes breus: «Gran tempestat el mar domina, / no para l'ona de rodar, / lleugera barca endins fa via— / la porta'l mar. // Los marineros pegan y ploran / inútiles son sus oraciones... / una gran ona la capgrai [sic, per capgira?] / y sen va á fons. // Tremenda pena al hom ne causa / la mort d'els pobres marineros, / ensempls lonada corra y canta / ab sons riallers.» (Vidal, 1896: 12).

En el poema següent, la signatura passa a ser P. Vidal y Rosich: «Oh gran Verdaguer / vos sou el bon mestre, / vos sou el mellor / dels nostres poetes. / Vostres bellas *Flors* / arriban tan altas, / que jamay podràn / los vils esfullarles. / Yo planyo de cor / la vostra greu pena, / jo veig en la flor / l'espina cruela.» (Vidal, 1896: 66).

-*Reus Tranquil*, Reus (1897).

D'aquest “periòdic humorístic, satíric, literari i il·lustrat”, només se'n van fer tres números, amb una periodicitat quinzenal. El memorialista explica que *Reus Tranquil* va ser la primera publicació que va sortir de “La Regional”, i en dóna aquesta informació:

«Francesc Gras i Elies, en la seva obra *El periodismo en Reus*⁴⁸⁶, l'esmenta així: “Periódico humorístico, satírico, literario e ilustrado. Salió en 30 de octubre

---

⁴⁸⁶ Veg. Gras i Elías ([1904] 1973: 50).

de 1897. Modesto ensayo de unos cuantos jóvenes de corta edad.” [...] L’humor i la sàtira del periòdic eren de pura innocència i encara més la part literària. Tots els treballs de Josep Aladern que s’hi destinaren se li van extreure d’antigues publicacions. El principal redactor de *Reus Tranquil* es deia Enric Rovira Salvador, i també hi intervenia Xavier Gambús, que era el més jove de tots ells. Generalment, la col·laboració anava signada amb pseudònim.» (Vidal, 1934: 61).

Tot i que, com indica Vidal, la majoria de col·laboradors empraven un pseudònim, en el primer número (30-X-1897) hi ha un poema, “Hivern”, signat P.V., sens dubte atribuïble al memorialista; és format per vuit quartetes heptasíl·labes –que alternen rimes consonants, assonants i versos blancs–: «Ay, que freda l’ivernada / se tira á sobre dels camps!... / Com s’escampa per la prada / la ventada tot bufant! / [...] Sols s’oviran negras boiras, / fredosas llencas de neu; / pobres arbres! Pobres prades! / qui us ha vist ants y ara us veu!» (Vidal, 1897: 3).

-Diari *Lo Somatent*, Reus (1897, 1899, 1900, 1902)

Magí Sunyer afirma que *Lo Somatent* «és la principal font d’informació periodística sobre la colla» (Sunyer, 1984: 149), i en dóna dades detallades: «diari catalanista redactat sempre completament en català. Es va fundar el 1886 i es mantingué fins el 1903. El seu home bàsic, fundador, director i articulista, va ser Pau Font de Rubinat. L’Aladern en va ser redactor en cap des del juliol del 1897 fins el juliol del 1898. L’any 1901 se’n va fer càrrec la Lliga Catalanista i van entrar a la redacció Pere Cavallé i Xavier Gambús.» (Sunyer, 1984:149)⁴⁸⁷.

I Rosa Cabré, en un reportatge a l’*Avui* (23-V-1976), en el qual anomena Plàcid Vidal i gairebé tots els restants membres de la colla de ca l’Aladern, especifica que,

---

⁴⁸⁷ F. Gras i Elias, a *El periodismo en Reus desde 1813 hasta nuestros días (1904)* (1973 [1904]), diu: «*Lo Somatent*. Este periódico regionalista es el más importante y batallador de cuantos escritos en catalán han visto la luz pública en Reus. Apareció en 1886, y era el propietario el distinguido abogado D. Pablo Font de Rubinat. [...] Fue en decadencia, después de una brillante historia, y en septiembre de 1901, unos cuantos jóvenes, socios de la Lliga Catalanista, [...] acordaron reorganizarlo de nuevo, haciendo de él un diario independiente, regionalista y radical [...]. Los esfuerzos de los organizadores fueron decayendo poco a poco, y durante algún tiempo arrastró una vida lánguida, desapareciendo del estadio de la prensa en junio de 1903, después de una campaña ruda, violenta y apasionada. Fue diferentes veces denunciado, y algunos de sus directores encarcelados.» (Gras i Elias, 1973: 38-39).

Veg., també, Jordi Tous (1987): *La formació del catalanisme polític a Reus: “Lo Somatent” (1886-1903)*.

«de mica en mica, *Lo Somatent* va anar donant cabuda en les seves planes a la crítica d'arts i a la creació literària. La importància que adquirí la pàgina literària del diari és per causa de la influència que sobre d'ell van exercir els elements de la colla modernista de Reus. Aquests s'introduïren molt aviat com a col·laboradors assidus [... i] vincularen *Lo Somatent* a la sèrie de publicacions significatives per a la història del modernisme català.» (Cabré, 1976: 24).

Tanmateix, la informació aportada per Miquel Ventura esdevé un testimoni de primera mà:

«Llavores, es publicava a Reus, un diari regionalista titolat *Lo Somatent* i del qual n'erem redactors o col·laboradors espontanis i gratuïts, tots els de la coyla. Doncs bé, vàrem acordar fer-ne un rotatiu, amb informacions de Reus, París i Londres i fins de Nova York. Ah! I cosa insòlita a Reus: Vam acordar pagar bé als redactors, corresponsals i col·laboradors: S'havia de pagar al qui treballava. Fins vam fer un pressupost d'unes quantes mils pessetes. Però com resultava que tots plegats no reuníem ni quatre cireres... el rotatiu s'en va anar a rodar com tants altres projectes nostres.» (Ventura, 1920: 131).

Per la seva banda, Plàcid Vidal s'hi refereix en aquest termes: «Suspesa que fou, llavors, la revista [*La Nova Cathalunya*] que ja no havíem de tornar a reprendre més, va refermar-se la secció literària de *Lo Somatent*. El meu germà, en aquella estada a Reus, sempre havia exercit de principal redactor del susdit diari regionalista i tota la nostra plèiade hi havia col·laborat.» (Vidal, 1934: 68).

Les col·laboracions localitzades⁴⁸⁸ de Plàcid Vidal en aquest periòdic són les següents:

“La parla catalana” (1-VIII-1897), text en prosa, un panegíric de la llengua, que comença així: «Qu'hermosa es la llengua de nostra terra!... // Quí no será'l bon català que no exclamará eixas paraulas, al ohir una cansó catalana? Cansó sortida dels llabis d'una mare mentre fa dormir son fillet en lo bressol [...].» (Vidal, 1897: 1).

“Las cansons populars y *L'Avenç*” (5-VIII-1897)⁴⁸⁹, prosa, una barreja de ressenya i article d'opinió: «L'establiment editorial de *L'Avenç* és el que més se mou envers lo

---

⁴⁸⁸ Coincideixen amb les que ja aporta Magí Sunyer, si bé el primer text relacionat no és poesia, sinó prosa; veg. Sunyer (1984: 201-202).

⁴⁸⁹ En l'estudi monogràfic *Els segadors. Com es crea un himne*, Pere Anguera explica que Enric Morera havia fet una versió harmonitzada de la cançó popular *Plany*, la qual, des de les pàgines de *La Veu de Catalunya* (1-VIII-1897), era considerada una «cançó plena d'anyorança per nostra perduda llibertat, que mereix ésser coneguda de tots los bons catalans.» –veg. Anguera (2010: 25). L'historiador reusenc afegeix: «Morera no era l'únic que la divulgava [*Plany*]: Plàcid Vidal en reproduïa la lletra, “divina y patriòtica”, que suposava popular de debò, en un article periodístic.»

verdader camí del Art [...]. S'han emprés publicar las cansons populars de nostra terra; las mes bonas entre ellas, tan sentidas!, tan inspiradas!» (Vidal, 1897: 1).

“Cant catalá” (15-X-1897), un poema manifestament catalanista que comença i acaba amb aquesta estrofa: «Catalunya es nostra mare, / catalá volem parlar, / catalans tots volem esser, / pera viure ab llibertat.» (Vidal, 1897: 2).

“Mort y vida” (1-XI-1897), poema que commemora la diada de Tots Sants: «A dintre de las fossas / tot es pau resignada, [...] / es hont jau pera sempre / la trista vida humana. [...] / Tant sols guaytant a fora / la cosa es tot cambiada; / els xiprers tan altívols / sobre las tombas s'alçan [...].» (Vidal, 1897: 1).

Tres poemes més: “Fentse fosch” (12-II-1899), “Torment” (30 VII-1899)⁴⁹⁰, i “Sempre” (13-VIII-1899) –amb una endreça que diu: «Al amich mes íntim: Jo» (Vidal, 1899: 2).

A continuació, en el núm. 3.350 (27-VIII-1899), dedicat a Hortensi Güell –mort pocs dies abans: el 16 d'agost⁴⁹¹–, l'alcoverenc hi publica “El meu dol”: «Quins cops mes terribles se tenen de rebre al mond! Ahir mateix en Mario Ferrer, i avui en Güell. En menos d'un any, d'una fuyla del arbre de la Vida, hai vist desapareixe per sempre mes dos sers que no sé a quin mes estimava, de tant que'm dolen abdós. [...] Malaurat Güell com a scriptor i pintor de merit! Malaurat amig de l'ánima! Que la pau mes dolsa i eterna en éll sigui!» (Vidal, 1899: 1-2).

Després vénen els poemes “Somni febrós” (17-IX-1899) –format per quinze quartets decasíl·labs–, “Impresions: L'Endolada. Vetllant”⁴⁹² (24-IX-1899), “Octubre” (22-X-1899), “De las notas d'un malalt” (19-XI-1899) –sembla inspirat en una experiència pròpia: desvaris produïts per un estat febril; Vidal escriu: «Á moments, á mos ulls / fantasmas se'm presentan / y espectres molt estranys / que'm fan una feresa!... / Que cosas á mos ulls / la febre me presenta!» (Vidal, 1899: 1)–, i “Misteri” (10-XII-1899).

(Anguera, 2010: 30), i, en nota al peu, remet a aquest article de l'escriptor d'Alcover –veg. Anguera (2010: 30). Agraieixo a l'historiador Joan Navais que m'hagi informat d'aquesta citació de Vidal en el llibre d'Anguera.

La referència esmentada de *LVC* (1-VIII-1897) es troba a la p. 257, sota l'epígraf “Moviment regionalista”, sense autoria.

⁴⁹⁰ Publicat un mesos després a *Lo Teatro Regional* (23-IX-1899); cf. infra, p. 227.

⁴⁹¹ Cf. supra, p. 32.

⁴⁹² Es tracta de dos poemes que evoquen les impressions causades per la percepció de la mort; “Vetllant” acaba amb aquests versos: «El misteri an el llog ja hi feia falta / quant el cadávre hai vist de la malalta.» (Vidal, 1899: 1).

En l'endemig, havia publicat el text en prosa "Contestacions" (13-X-1899), a propòsit de la qüestió plantejada –a diversos col·laboradors del periòdic, pel seu director, Pau Font de Rubinat– sobre l'ús dels segells editats per la Unió Catalanista; Plàcid Vidal reconeix que no en sabia res fins que no li'n va arribar un, juntament amb la pregunta esmentada, i diu que, tenint en compte que no és permès d'usar-los com a timbre postal, «jo l'usaria en els llibres de casa nostra, á dintre les cartes d'amigs, i fins en el peu dels meus propis treballs, i en coses que fossin ben dignes de portar-lo, en coses ben catalanes [...]» (Vidal, 1899: 2).

L'any 1900 hi ha dos textos de Plàcid Vidal a *Lo Somatent*, els poemes "Camp enllà" (20-V-1900) i "Escoltem á les flors, com pregunen" (10-VI-1900). El primer obtingué "Menció honorífica als Jochs Florals de Lleida"⁴⁹³, segons s'indica a l'encapçalament; un aspecte que cal remarcar, atès que no hi ha constància que Plàcid Vidal hagués participat regularment en certàmens literaris.

L'última col·laboració sembla que és del 1902, amb el poema "Comiat"⁴⁹⁴ (11-XI-1902), sobre una dona que ha mort per l'absència d'algú estimat.

- Periòdic *Lo Ventall*, Reus (1898)

El 1898, Pere Cavallé fundà el setmanari humorístic *Lo Ventall*, «col·laborant-hi gent que ara brilla en el món de les lletres catalanes i el memorable Hortensi Güell» (Vidal, 1925: 185). Güell li va fer canviar el títol de capçalera per *Lo Lliri* –veg. Vidal (1925: 185)⁴⁹⁵. Segons Gras i Elías, era un «bonito periódico humorístico y literario e ilustrado, redactado en catalán, que salió en 30 de julio de 1898 [...]. En el número 17 cambió el título de *Lo Ventall* por el de *Lo Lliri*.» (Gras i Elías, 1973: 50-51).

---

⁴⁹³ Gerard Malet, a l'"Annex III" del llibre *Els Jocs Florals de Lleida (1895-1923)* (2009), fa una relació, per anys, de tots els premis que hi foren concedits, amb el nom dels corresponents autors: enlloc no he sabut veure-hi el de Plàcid Vidal; veg. Malet (2009: 209-224).

En referència a la participació en certàmens literaris, l'alcoverenc escrivia a *ESA*: «[...] encara que jo no cregui en concursos, o que no en compregui la necessitat.» (Vidal, 1925: 71). També, uns anys més tard, a *ECV* deixa constància que «jo no trameto res als Jochs Florals, però de vegades també m'agrada interessar-m'hi.» (Vidal, 1972: 181).

⁴⁹⁴ Publicat posteriorment a *Pàtria* (agost 1903); cf. infra, p. 235.

⁴⁹⁵ Però a *LAV* ho explica així: «El tal periòdic [setmanal] era humorístic i literari [...]. Va començar a sortir en ple estiu i en arribar a la tardor canvià el títol de *Lo Ventall* per *Lo Lliri*, flor molt de moda en la literatura i en el dibuix d'aquella època.» (Vidal, 1934: 70).

Hi ha dos poemes de l'alcoverenc: “A una morta” (13-VIII-1898) –«Parteix donchs per sempre mes / y vesten á gosar ditxa / entre-mitx la quietud / del Cementir, que ja’t crida.» (Vidal, 1898: 5)– i “A la mort del amich Mario Ferré (F. Mario)” (8-X-1898)⁴⁹⁶, molt breu: «Te n’has anat, amich / y has fugit de la vida; / malhaja ja la Mort / que no sap qui castiga! / Ton nom no morirá / per mi, que dins ma pensa / lo portaré grabat / durant ma vida entera.» (Vidal, 1898: 6).

I dos textos en prosa. A “Nota de novembre. Dia dels morts” (10-IX-1898), Vidal parla sobre la basarda que causa la mort:

«Avuy, hay sentit contar que’ls morts deixen les tombes i surten á trovar als vius... hasta’m sembla veure’ls... que s’acosten... Son les ombres que fan els arbres al pegarhi la lluna! Talment semblen calaveres qu’han deixat les caixes podrides per la terra i el temps hi hagin vingut á pararse aquí... Y sembla que s’estiren... que’s bellugan... es que jo tremolo de por i fret. Les campanes encare tocan, i em sembla que llur piu s’ajunti ab el soroll del vent i de les fulles que corren... Quin cuadro mes trist!...» (Vidal, 1898: 3-4).

Per contra, a “Amor” (1-X-1898), fa un sintètic joc d’homonímia entre una rosa i una noia que es diu Rosa: «No m’has dit que t’agradava la rosa?– // Y’l jove, acostántseli á l’orella, l’hi diu baixet: –Que no’t recordas que tú també t’ho dius Rosa?» (Vidal, 1898: 4).

-Setmanari *Lo Lliri*, Reus (1898?-1899?)

De *Lo Lliri*, *Periódich Humorístich y Literari*, F. Gras i Elias en dóna aquesta informació:

«Se publicaba una vez por semana. Introdujo en él [l’anterior *Lo Ventall*] notables mejoras y en vez de festivo convirtióse en literario. Formaban la redacción algunos jóvenes que profesaban culto a las bellas letras, entre los que recuerdo Mario Ferré, Hortensio Güell, José Tous, Pedro Cavallé, Miguel Ventura, Juan Puig Ferrater, Plácido Vidal, y Antonio Isern, todos muy conocidos de nuestro público. En 14 de enero de 1899, cesó en su publicación.» (Gras i Elias, 1973: 51).

---

⁴⁹⁶ *Lo Ventall* dedica un monogràfic, el núm. 11 (8-X-1898), a Mario Ferré –mort el 26-IX-1898.

En els dos exemplars consultats⁴⁹⁷ no hi ha cap text signat per Plàcid Vidal.

- Revista *Lo Teatro Regional*, Barcelona (1898-1899)

Lo Teatro Regional, “setmanari il·lustrat de literatura, novas y anuncis”, va sortir del 1892 al 1902, amb un total de 517 números⁴⁹⁸. «El 6 de febrer de 1892, [...] havia sortit un setmanari que venia a fer la competència a *Lo Teatre Català* i que no solament comptava amb una part dels redactors que havien fet fins aleshores aquest periòdic, sinó fins amb el mateix director [Joan Bru Sancliment] (almenys fins al núm. 63 [...]).» (Torrent-Tasis, 1966: 299, I).

Plàcid Vidal no fa constar enlloc –si més no, no ho he trobat– que hagués col·laborat en *Lo Teatro Regional*⁴⁹⁹ –potser per evitar que se li retregui aquesta juvenil vel·leïtat periodística com a cronista teatral?–; tanmateix, entre el març i el novembre de l’any 1898 hi ha un seguit de notes i articles breus, a la secció “Servey de fora”, que, parlant de les activitats teatrals que tenen lloc a Alcover, alternen la signatura amb les inicials P.V., V., o P.V.R. –quasi amb tota certesa al·lusives a les inicials del nom i dels cognoms de l’escriptor. També, en uns quants números posteriors d’aquesta revista –excepte un del novembre de 1898, la resta corresponen al període comprès entre el maig i l’octubre de 1899–, hi publica poemes i un text en prosa. Observem que, entre el novembre de 1898 i el maig de 1899, hi ha un parèntesi inactiu de mig any en la seva col·laboració a *Lo Teatro Regional* –l’abril de 1899, Vidal es trasllada a viure a Barcelona i, doncs, ja no podria ser el cronista teatral d’Alcover.

---

⁴⁹⁷ Concretament, el núm. 17 (10-XI-1898), que és el primer amb la capçalera *Lo Lliri* –el núm. 16 encara era *Lo Ventall*–, i el núm. 23 (1-I-1899). Per ara no n’he sabut localitzar altres números.

⁴⁹⁸ Rafael Tasis dedica l’article “Un procés literari a la Barcelona vuitcentista” (1959) a fer un breu estudi de la revista *Lo Teatro Regional*: «sortia els dissabtes, valia quinze cèntims i tenia habitualment vuit pàgines de format foli, acompanyades de trenta-dues pàgines de fulletó –l’indispensable “fulletó” de les publicacions vuitcentistes– en les quals eren donades obres del teatre català [...]. Havia començat a publicar-se l’any 1892, com a producte d’una escissió entre els redactors de *Lo Teatre Català*, i n’era director en Joan Bru Sancliment.» (Tasis, 1959: 2). Plàcid Vidal diu que aquesta revista «ressenyava tot el moviment teatral de Catalunya en l’època.» (Vidal, 1925: 256).

⁴⁹⁹ «Revistes com *Lo Teatro Regional*, *L’Atlàntida*, *L’Aureneta* i d’altres serviren d’aglutinants de sectors ideològics gairebé antitètics ideològicament, sense altre punt de contacte que el de la marginació comuna en relació amb els grups culturals establerts i d’*élite*, inclosos els modernistes.» (Castellanos, 1986: 273, 8).

L'aportació de Vidal a la secció "Servey de fora" comença en el núm. 313 (12-III-1898):

«Alcover.- Lo diumenge, día 27 de Febrer, se posá en escena en el teatro de la societat coral "La Dalia" d'aquesta vila, la celebrada tragedia del nostre gran Guimerá, *Mar y cel* y la pessa de'n Joseph Maria Arnau, *Las tres alegrías* [...]. // La senyora Piqué ens feu una *Blanca* com no's pot desitjar més [... i] el senyor Cubells en el difícil [paper] de *Said*, també fou aplaudit bastant. // La comedia *Las tres alegrías*, fluxejá molt, á causa dels pochos ensajos.- P.V.» (p. 93).

En el núm. 319 (19-III-1898), hi esmenta (p. 102) la representació a Alcover del drama *La Flor de la montanya* i de la peça *¡Mala nit!*, però no en diu els autors. També signa la nota «Vendrell.- Las obras últimament posadas en escena en aquesta població son: *Lo ninot de mollas* y *Lo ferrer de tall* [...].- P.V.» (p. 101-102).

En el núm. 322 (9-IV-1898), escriu: «Alcover.- El día 19 y 20 del passat se representá en el teatro de "La Dalia" el drama *Don Juan de Serrallonga*. [...] // A la senyora Piqué, senyor Cubells y demás papers, els hi envio amb aquestas ratllas ma mes choral felicitació.- P.V.R.» (p. 126). En el següent, núm. 323 (16-IV-1898), al final de la breu crònica, referint-se a una peça curta que va cloure la vetllada teatral, l'alcoverenc gosa fer un retret ben explícit:

«Alcover.- [...] Per final representaren un arreglo de *Poste restante* (encare que son autor no ho fassi constar) que per part del desempenyo, la senyora Piqué y'l senyor Cubells hi estigueren acertats. // Si es que'm vulgan creure mon concell, es que may mes possin en escena estupidesas y porquerias tant grans, escritas mes castellanias que catalanias y fetas per tant mals autors.- P.V.R.» (p. 133).

En canvi, les ressenyes que vénen a continuació valoren positivament les obres representades; així, llegim, en el núm. 327 (14-V-1898)⁵⁰⁰: «Alcover.- [...] el drama de'n Soler *La ratlla* dreita tingué un desempenyo molt bo. S'acabá ab la pessa de'n Pons, *¡Per una solfa!* Que feu riure molt.- P.V.R.» (p. 166-167); en el núm. 330 (4-VI-1898): «Alcover.- Lo dia 29 de maig, en la societat "La Dalia" se verificá una gran funció teatral. [...] Tot aná molt bé.- V.» (p. 187); en el núm. 332 (13-VI-1898), signant V., fa un elogi de la companyia d'aficionats d'El Alba de Reus (p. 202); en el núm. 338

---

⁵⁰⁰ També en aquest número, a la secció "Novas", i sense signar, llegim: «La nova Catalunya.- Lo número 6 de la notable revista d'aquest títol es importantíssim segons se desprén del següent sumari. // *Un monument pre-històric á Alcover*, per Joseph Aladern. *Nostres reformes ortogràfiques*, per Miquel Ventura. [...] *Matinada*, per Placit Vidal.» (Anònim, 1898: 167). I segueixen altres noms: Hortensi Güell, Ignaci Iglesias, S. Russinyol, Joan Puig, Jaume Terri, Valeri Serra Boldú...

(30-VII-1898): «Alcover.- [...] una representació de la joia catalana de'n Soler: *Cércol de foch*.- P.V.» (p. 251); en el núm. 349 (15-X-1898): «Alcover.- En la societat “La Dalia” lo dia 9 per ser la fira d'aquesta Vila, uns aficionats de la secció de “El Alba” de Reus posaren en escena las sarsuelas [...]. Ditas obras foren molt ben desempenyadas. // Acabá amb un lluhit ball.- P.V.» (p. 335).

Els comentaris identificables amb la signatura de Plàcid Vidal s'acaben en el núm. 352 (5-XI-1898), on fa esment del seu monòleg teatral⁵⁰¹: «Alcover.- S'ha celebrat la festa major d'aquesta vila [...], y después lo señor Cubells recitá lo monólech *L'escala del crim*, que l'hi valgué bastants aplausos. [...].- V.» (p. 360). Després, la seva presència en les pàgines de *Lo Teatro Regional* serà efectiva mitjançant poemes i un relat breu; els poemes que hi publica són els següents: “Lo Roser y el Pensament”, núm. 354 (19-XI-1898)⁵⁰²; “Mitx Día”, núm. 380 (20-V-1899); “Vora'l mar”, núm. 381 (27-5-1899); “La corona”, núm. 383 (10-VI-1899); “Torment” i “Amor de claustre”, núm. 398 (23-IX-1899); “Sarcasme”, (30-IX-1899); “Trossos”⁵⁰³, núm. 401 (15-X-1899); i “Eternal”, núm. 403 (28-X-1899).

El text en prosa, “Nota de ciutat”, surt en el núm. 393 (19-VIII-1899) i guarda una certa semblança amb un altre que publicarà a *La Veu de Catalunya* (4-XI-1899) amb el títol “Nota de dol”⁵⁰⁴; ambdós reflexionen sobre la mort arran d'haver presenciat el narrador una comitiva fúnebre, la primera en un espai urbà, la segona en un ambient rural.

-Diari *La Autonomía*, Reus (1898, 1899, 1900, 1901)

Periòdic reusenc de tendència republicana federal que va iniciar-se el 1890, com a setmanari, si bé aquesta etapa no va durar encara un any. Se'n reprèn la publicació el 1894 i aviat passa a ser diari. El 1901 torna a ser setmanal, fins a la seva clausura,

---

⁵⁰¹ Cf. supra, p. 206.

⁵⁰² En aquest mateix número, a la secció “Novas”, hi ha la següent nota: «Obras rebudas.- Don Plácid Vidal y Rossich ens ha favoregut amb un exemplar del seu monólech *L'escala del crim*. // Es tracta de la primera producció d'un jove que versifica com no es propi a la seva edat. Algunas ideas que hi tanca, acusan l'inseguretat de criteri, que pot solidificar rodejant se d'autors que gradualment puga anar pahint.» (Anònim, 1898: 375).

⁵⁰³ Efectivament, semblen sis fragments de poemes –o bé sis poemes inacabats–, o sis poemes breus, tots de caire reflexiu i moralista...

⁵⁰⁴ Cf. infra, p. 229.

aquest mateix any. «Era bilingüe, amb articles de col·laboració en català. [...] de setmanari que era va passar a ésser diari, fins a 1901, que va plegar.» (Torrent i Tasis, 1966: 318, II).

Vidal hi publica un text en prosa, “La nevada” (28-IV-1899), en què denuncia l’actitud d’uns pagesos que, reunits al voltant del braser en una taverna, estan comentant la nevada que ha caigut durant la nit i, de sobte, entra una captaire amb dues nenes, tot demanant una mica de menjar; els homes se’n riuen i li diuen que mengin neu. «Tant bon punt [la dona] fou á la porta, aquella massa d’estúpits, esclatá en grant riatllada. Encare era mes freda aquella riatllada que tota la neu qu’havía caygut durant la nit.» (Vidal, 1899: 3).

I també els poemes “La darrera flor” (18-XII-1898), “Tristesa dolça” (5-V-1899), “Íntima” (19-V-1899), “Desitj” (26-V-1899), “Satira-Epígrama” (9-VI-1899), “Els destins” (14-VI-1900), “¡Morta! Amor romántich” (28-XII-1900), i “Balada” (4-I-1901).

“La darrera flor” porta l’aclariment «(D’un llibre en preparació)⁵⁰⁵: «Quand t’en haijas ja marcit / guardaré tas fullas secas; / ton recort me portará / las grandesas d’un poema.» (Vidal, 1898: 2). De “Tristesa dolça”, diu l’alcoverenc que és «Casi imitació á la poesia “O Alalalaa!” del poeta gallego Valentí Lamas⁵⁰⁶ (Vidal, 1899: 3); els versos són sextets eneasíl·labs de rima assonant als parells: «trinar an ella cançons tan bellas / ab veu melosa meteix que Fada, / quant cada día lo sol s’acotxa / y va finintse després la tarde.» (Vidal, 1899: 3).

“Íntima” és un poema format per cinc sextetes hexasíl·labes consonants: «Deixeu-me-l veure blau [l’avenir] / en somnis, plé de pau, / d’amor y benaurança.» (Vidal, 1899: 3);

---

⁵⁰⁵ Tanmateix, no he sabut localitzar el títol “La darrera flor” en cap volum de poemes de Plàcid Vidal.

⁵⁰⁶ Plàcid Vidal es refereix al poema que forma part del recull *Espiñas, follas e frores* (1875), de Valentín Lamas Carvajal (Ourense, 1849 - 1906). Dins el *Catálogo de obras literarias en lingua galega traducidas a outros idiomas. Unha primeira achega* (Carlos Casares Mouriño, coord.) (2003) consta que Josep Aladern va publicar la traducció que féu d’aquest poema, “L’Alalalaa”, a *Lo Somatent* (1897); veg. Casares (2003: 223). [en línia: 21-III-2016]: http://culturagalega.gal/especiais/aviles/catalogo_traducidas.pdf

En efecte, el poema, precedit d’una introducció sobre l’autor i la seva obra, es troba a *Lo Somatent* (17-IX-1897), sota l’epígraf “La literatura gallega. VIII”. Aladern opina que «la composició “L’Alalalaa...” és una obra mestre, potser la millor composició que en gallego s’ha escrit.» (Aladern, 1897: 1).

“Desitj”⁵⁰⁷ estableix una analogia entre el poeta i el mar: «Per demunt d’un llit / blau com la grand volta, / l’ona va corrent / cridant ab veu ronca.» (Vidal, 1899: 3); “Satira-Epígrama”, comença amb una imprecació carregada d’ironia: «Poeta ets? Desdixat! ja’t compadeixo! / com riurá de tu’l mon!» (Vidal, 1899: 3); en “Els destins”, el jo líric es planteja l’etern dilema sobre com ha de ser l’actitud davant la vida: «Qué faig? Hon vaig? –Misteri entre misteris! / [...] Si l’un destí’m fa irat, l’altre m’humilla. / Qui forma idea justa del contrast?» (Vidal, 1900: 3). A “¡Morta!” el lament per la mort de l’estimada impregna tots els versos: «Ploreu companys meus, ploreu / que n’es morta la Matilde; / la dona del meu amor, / conçol de la meva vida! / [...] Mes, no ploreu, no ploreu / que tindria gelosia!...» (Vidal, 1900: 3); i “Balada” estableix una analogia entre la primavera i la tardor i el pas del temps per al poeta: «Vingué’l temps de les flors, / Y am sa lira’l bell Matí també al Poeta / li feya brotar cants rics de tresors. / [...] Vingué’l temps de Tardor, / y en plena soletat queixes llençava / tot ritmant sos cantars sols de tristor.» (Vidal, 1901: 3).

- Diari *La Veu de Catalunya*⁵⁰⁸, Barcelona (1899)

Josep M. Figueres, a la monografia *La Veu de Catalunya (1899-1937)* (2014), esmenta Plàcid Vidal com a col·laborador d’aquest periòdic, el 1899⁵⁰⁹. Tanmateix, per ara, havent consultat tot l’any 1899 i el gener de 1900, solament he trobat un text, “Nota de dol” –a la primera plana del núm. 307 (4-XI-1899)–, signat per Plàcid Vidal y Rosich –i cap altre que li sigui atribuïble, com, posem per cas, algun on constin les seves inicials⁵¹⁰. Cal especular, per tant, que si hi va publicar altres textos, ho devia fer de

⁵⁰⁷ Tot i que a *L’Anhel cantaire* hi ha dos poemes de títol coincident, “Íntima” i “Desig”, el contingut dels versos no té res a veure amb el d’aquests publicats a *La Autonomia*; veg. Vidal (1924: 30 i 33).

⁵⁰⁸ Portaveu de la Lliga regionalista, surt el 1899 (i fins al 1937, amb alguns canvis de nom: *La Creu de Catalunya*, *Diari de Catalunya*...); de 1899 a 1933 se’n fan dues edicions, una al matí i l’altra a la tarda. Enric Prat de la Riba n’és director entre el 1899 i el 1914, i Raimon Casellas redactor en cap del 1899 al 1910); veg. *200 anys de premsa diària...* (1995: 278-279). En les pàgines que Torrent i Tasis dediquen a aquest periòdic, no hi esmenten en cap cas Plàcid Vidal; sí, en canvi, que anomenen Josep Aladern; veg. Torrent i Tasis (1966: 158-163, I).

⁵⁰⁹ A la llista consta ell abans que el seu germà:

«VIDAL i ROSICH, Plàcid (1899)

VIDAL i ROSICH, Cosme (1899-1901)» (Figueres, 2014: 653).

⁵¹⁰ Figueres adverteix que les relacions de redactors i col·laboradors de *LVC* «s’han efectuat de forma marginal a través de les anotacions en treballar amb el periòdic. Efectuar el buidatge, com hauríem volgut, és una labor titànica i,

manera anònima –sense signar o amb un pseudònim per ara no identificat–, com podria ser el cas de les inicials P. y C.⁵¹¹ –relacionables amb els noms de fonts dels dos germans Vidal: Plàcid i Cosme–, que firmen una “Gazeta bibliográfica” –en concret, el 17 i el 23 de setembre de 1899–, però és només una hipòtesi...

Plàcid Vidal relata detalladament a *LAV*⁵¹² com Josep Aladern va entrar a formar part de l'equip de *La Veu de Catalunya*; fins i tot valora el sou que cobraria, una dada, aquesta, força interessant per entendre l'escala de valors de la societat d'aleshores:

«A Barcelona s'anunciava amb solemnitat la pròxima conversió del setmanari *La Veu de Catalunya* en diari, el qual havia de començar a sortir quotidianament el primer jorn de l'any 1899 [...]. Josep Aladern, amb aspiracions i necessitats, ja anava consumint-se en l'estat gris de Reus, i va escriure, pregant, a Narcís Verdager i Callís, un dels principals organitzadors de l'empresa del nou diari. L'influent individu de seguida va contestar al sol·licitador oferint-li el càrrec de redactor-corrector de proves del diari *La Veu de Catalunya*, amb honoraris de cent cinquanta pessetes al mes. Aquella paga, que per a viure en una gran ciutat i haver de treballar tarda i nit fins a quatre hores de la matinada no era gaire cosa, a nosaltres, llavors, ens va semblar una fortuna, tant pels diners del sou com pel caràcter de la col·locació.» (Vidal, 1934: 74-75).

El fragment que segueix, a més d'analitzar la situació del tema lingüístic i d'un sector de la intel·lectualitat d'aleshores, és una mostra de l'admiració que sentia Plàcid pel seu germà gran:

«a Josep Aladern li oferien el sou per tal que el legionari intel·lectual anés més que mai a la campanya, que el seu fort havia d'ésser el taller d'impresca de *La Veu de Catalunya*, corregint originals i proves de treballs destinats al nou diari. Prou sabem amb quina deixadesa s'escrivia, llavors, en general, el català, i no mancaven improvisats periodistes en la redacció del quotidià que, a darreries del segle passat, començava a veure la llum escrit en el nostre idioma; periodistes més improvisats que el mateix corrector, el qual, a la seva manera, ja tenia tradició i pràctica, i solament per aquelles qualitats intuïtives hom l'havia

---

ara com ara, factible només en equip. [...] S'inclouen ací tots els noms que apareixen com a signatura d'un text informatiu, d'opinió o altri [...]. S'inclou entre parèntesi l'any on s'ha vist la signatura. [...] Sovint apareixen noms que no són col·laboradors, i molt menys redactors!, que pel seu interès també recollim. [...] La relació s'ha efectuat a partir del buidatge dels mesos corresponents als períodes següents: gener a juny, octubre a desembre (1899); març a juny (1900); maig a octubre (1901); [...]» (Figueres, 2014: 627-628).

⁵¹¹ Figueres relaciona «P. y C. (1899)» (Figueres, 2014: 645), a l'apartat de redactors i col·laboradors, però no en diu res més. Manent-Poca (2013) no recull aquest pseudònim.

⁵¹² Veg. Vidal (1934: 74-77 i 83).

col·locat, afavorint-lo amb un càrrec que els literats o gramàtics millors que Josep Aladern, tal volta, no haurien pogut acceptar, per motiu de privar-los-en la política dels personalismes o les afanyoses obligacions que imposava tarda i nit la campanya de defensar els trenta duros oferts per paga cada mes.» (Vidal, 1934: 75-76).

- *La Palma*, Reus (1899-1900)

L'any 1899, la societat "La Palma" fa sortir un periòdic literari amb el mateix nom –i dirigit per Pere Cavallé–, «contribuint-hi amb els seus assaigs una infinitat de joves escriptors de Reus i de Barcelona.» (Vidal, 1925: 185). Se'n van publicar vint-i-vuit números, «el darrer dels quals, extraordinari, conté bells gravats i treballs literaris diversos, signats per Hortensi Güell, Joaquim M. Bartrina [...], tots reusencs.» (Torrent i Tasis, 1966: 314, II)⁵¹³.

L'alcoverenc hi col·labora en diverses ocasions; en primer lloc, amb la prosa "Al fossar" (1-XI-1899):

«Que desert estava aquell dia'l fossar! [...] Lo llarch caminal donava senyals de que feya alguns dias que no l'havia petjat ningú; las herbas ja hi creixian [...]. Vaig arribar al lloch de las tombas; quin aspecte feyan! mes de la meytat estavan cobertas d herba fresca que tapava sas llosas; alguna qu'altre n'hi havia qu'encare's conservavan un poch las lletras qui hi havían grabat al ferlas. [...] Al doblegar una mota de llacsons, me vaig adonar de que hi tenía son niu [...] un aucell am los petits que encare no hi veyan. [...] aquells pobres aucells, tant bon punt van arribar al mon ja s van trovar cara á cara am la incompassiva Mort.» (Vidal, 1899: 3-4).

Després, amb un altre text en prosa, "Instantania" (1-XII-1899); i amb els poemes "De la vida (d'en Giacomo Leopardi)" (15-XII-1899)⁵¹⁴, "Any jove" (1-I-1900): «Sempre'l

---

⁵¹³ Torrent i Tasis no esmenten Plàcid Vidal com a col·laborador de *La Palma*.

⁵¹⁴ Vidal recorda una conversa amb Farran i Mayoral i l'intel·lectual italià Giuseppe Parodi sobre els poetes italians cèlebres, «entre els quals s'hi comptava Leopardi, que [...] jo vaig fer-me'n defensor, junt amb Parodi, contra Farran.» (Vidal, 1925: 136).

Sobre la recepció de Leopardi a la cultura catalana, veg. María de las Nieves Muñiz Muñiz (2012): *L'immagine riflessa. Percezione nazionale e trame intertestuali fra Italia e Spagna*, i en especial el capítol "Leopardi in Spagna: ricezione e traduzione" (p. 347-396) –on Muñiz fa referència a «un campionario significativo di imitazioni: [...] l'Epístola del catalano Joaquim M. Bartrina, [...] *El ciprés de mi huerto* ed *El moliner del vent*, dei maiorchini Joan Alcover e Miquel dels Sants Oliver rispettivamente.» (Muñiz, 2012: 350).

mateix, que á tot hora / fa via en mitj bé y mitj mal: / la Vida que naix y mora / tot fent la lluyta eternal.» (Vidal, 1900: 6), “Íntimes” (1-II-1900): «Creu en un blau avindre; / pénsahi en la nova auba / que esclata en llums divines / y engendra’l goig de l’ànima!» (Vidal, 1900: 6), “El contrast de la vida” (1-VI-1900): «Al entrant del Cementiri / hi ha crescut ufá un roser, / y al peu d’una creu de fusta / hi ha crescut un pensament. / El primé aixampla ses rames / per damunt de la paret / [...] L’altre –pobre–, ningú’l guaita / fóra d’un acotat vell [...]» (Vidal, 1900: 5-6) i “La pietat” (1-X-1900).

-Revista del Centro de Lectura, Reus (1901, 1902, 1903)

Aquesta publicació quinzenal surt l’1 de març de 1901; «és la segona època d’aquest títol i, també, la setena del periòdic del Centre. [...] La col·laboració en català hi és cada vegada més intensa, i hi trobem els noms de Plàcid Vidal, Pere Cavallé, [...] i Antoni Isern. Aquesta segona època [...] va sortir fins al número 79, de l’any IV (setembre de 1904).» (Torrent i Tasis, 1966: 306, II).

Entre els anys 1901 i 1903, Plàcid Vidal publica amb una certa freqüència a la revista de l’ateneu reusenc. A *LAV*, diu: «La susdita revista, llavors, era bilingüe i es comptaven entre els seus redactors catalans els nostres amics reusencs Pere Cavaller i Xavier Gambús. Jo, també, vaig publicar-hi una composició de *Les grans accions*⁵¹⁵.» (Vidal, 1934: 149). A *ESA* en parla, amb un to benèvol, explicant que els era «un alicient estimulador la Revista, que en aquella època continuà veient la llum durant alguns anys i seguírem col·laborant-hi en via d’anhel, recordant-ho ara amb dolcesa, encara que en passar per aquelles pàgines la vista amb ulls de l’experiència que ens ha fet homes llegim aquells nostres escrits impresos somrient a la nostra incipiència de nois» (Vidal, 1925: 185).

En total, hi he comptabilitzat divuit textos signats per ell, dels quals setze són poemes:

I, també, Rossend Arqués (1991): “Leopardi a la literatura catalana. (Panorama general i nota sobre les traduccions de Josep Carner)”.

Montserrat Corretger, a “L’obra poètica d’Alfons Maseras” (1997), observa que la poesia de Maseras mostra la influència de Leopardi, del qual aquest escriptor traduí alguns poemes –veg. Corretger (1997: 150 i 167).

⁵¹⁵ Atès que aquesta evocació de Vidal correspon als capítols dedicats a l’any 1902, deu referir-se al poema “L’expiació”. El 1901, però, ja havia publicat a la mateixa revista un altre poema que després incorporaria a *Les grans accions*: “La copa del mal plaer”.

“Idili primaveral” (març 1901) –poema que després publicarà a *Pàtria* (25-XII-1902), amb el títol “Anhels primaverals” i amb algun canvi en els versos–, “Epígrames” (abril 1901), “El pas per la vida” (juny 1901), “Llibertat selvatge” (setembre, 1901), “La copa del mal plaer” (octubre 1901), “Als companys” (novembre 1901), “Hivernal” (desembre 1901), “Passa'l tren” (febrer 1902), “L'expiació” (març, 1902), “La còmica al cómic” (octubre 1902), “Cant redemptor” (novembre 1902), “Vida que fuig”⁵¹⁶ (març 1903), “Negació” (abril 1903) –aquest és el poema escollit per ocupar el “Racó literari” que *Lo Mirall de Reus*⁵¹⁷ ha dedicat a l'any 1903; veg. Aran, Boquera i Pallarès (2002: 14)–, “Cansó dels presos” (juny 1903), “Agrahiment” (setembre 1903), i “El camí de la fera. Cants selvàtics” (desembre 1903).

En prosa, el relat “Sentiment burgés” (desembre 1902), i “El Teatre” (abril 1903), un exaltat panegíric d'aquest gènere: «Oh, Teatre; poderós teatre, mirall de totas edats y de totas costums: tu tot ho renovas y en tu tot pren vida novament.» (Vidal, 1903: 56).

- **Revista *Joventut*, Barcelona (1902)**

Joventut va sortir, amb periodicitat setmanal, entre el 15 de febrer de 1900 i el 31 de desembre de 1906. Lluís Via, Alexandre de Riquer, Adrià Gual, Pompeu Gener... foren alguns dels molts col·laboradors de renom amb què comptà aquesta revista, portaveu del modernisme barceloní i de clara ideologia catalanista⁵¹⁸.

---

⁵¹⁶ Aquest poema recorda, en alguns versos, “La vaca cega” (1893) de Joan Maragall; cosa que no ha de sobtar, tenint en compte l'admiració que Plàcid Vidal sentia per aquest poeta. A més d'estar format també per decasíl·labs blancs, la semblança es troba, sobretot, en la solitud que experimenta el tísic, que «avensa pel camí que va extenentse / [...] / Avensa poch-apoch, y acota'l rostre, / [...] / penosament avensa'l pobre tísich, / [...] / Fent un esforç de voluntat, aixeca / la testa cap al cel, extasiantse.» (Vidal, 1903: 36).

⁵¹⁷ *Lo Mirall de Reus. Un tomb per la ciutat a començaments del segle XX* fou una iniciativa del Patronat Municipal de Turisme per tal d'oferir una eina didàctica pluridisciplinària per als alumnes de secundària –ESO i Batxillerat. Com expliquen els seus autors, «el treball que presentem neix de la inquietud per descobrir els elements del context que acull el corrent modernista i aflora a la ciutat de Reus en tots els seus vessants. De vegades es percep la història com un recull de fets aïllats. El format de diari [...] pretén submergir els lectors i lectores en el mateix moment en què tenen lloc aquests fets que es consideren rellevants. [...] és un recull de notícies publicades des de l'any 1898 fins al 1909. A cada any es dediquen dues pàgines.» (Aran, Boquera i Pallarès, 2002: 2).

⁵¹⁸ Veg. Torrent i Tasis (1966: 344-349, I).

Imma Farré i Vilalta, a la seva tesi doctoral, “*Joventut* (1900-1906) i el darrer modernisme” (UB, 2016)⁵¹⁹, en fa una anàlisi exhaustiva, i referencia entre els autors que publicaren a la revista el nom de Plàcid Vidal: «només col·labora al setmanari en una ocasió, l’any 1902, i ho fa amb el poema “La veu dels esclaus”, que podríem adscriure a l’orientació primera, imprecativa i revolucionària, que el seu mateix germà havia conreat anys enrere.» (Farré i Vilalta, 2015: 530). Aquest poema, que surt al núm. 135 (11-IX-1902) de *Joventut*, formarà part posteriorment del volum *Les Grans Accions & Les Soletats* (1904). No em consta que el memorialista expliqui enlloc aquesta participació puntual a *Joventut*.

- **Revista *Auba*, Barcelona (1902)**

Auba, “revista mensual d’Arts y Lletres”, de caràcter avantguardista, era dirigida per Emmanuel Alfonso. El primer número va sortir el novembre de 1901 i els dos últims, 5 i 6, junts, corresponien al març-abril de 1902 –veg. Torrent i Tasis (1966: 391, I). En aquest número extraordinari, que tancava la breu trajectòria de la publicació, hi ha el poema “Terra Mater”, de Plàcid Vidal: «Oh Terra, Mare Terra! d’hora en hora / l’Humanitat avança en sa carrera, / augmenta mes i mes impetuosa / y tu abastant pel tot, feconda sempre.» (Vidal, 1902: 78)⁵²⁰.

- **Revista *Pàtria*, Tarragona (1902 i 1903)**

Explica Marc Llaurador Anglès (2013)⁵²¹ que

«la revista *Pàtria* nasqué com a portaveu del Centre recreatiu Catalanista Les Quatre Barres, [... que] es constituí l’1 de gener de 1899 i es va dissoldre cap a finals de 1903. [...] Si bé el director oficial de la revista era Antoni Quintana, a la

---

⁵¹⁹ M’informa d’aquest estudi el Dr. Josep Murgades, que formà part del tribunal davant el qual Imma Farré i Vilalta féu la defensa de la seva tesi de doctorat, el 29-I-2016.

⁵²⁰ Aquest poema fou publicat després a *Patria Nova* (1905), amb alguns canvis en els versos: «Oh Terra, Mare Terra! D’hora en hora / l’Humanitat progressa, / treballa amorosida, laborante, / y tu pagant l’esfors, feconda sempre.» (Vidal, 1905: 139). Cf. infra, p. 243.

Vidal parla d’aquesta revista a *LAV* (1934: 135-136).

⁵²¹ Marc Llaurador Anglès (2013). “Estudi i índex de la revista *Pàtria*” (URV, TFG, 2012-2013) <http://www.tinet.cat/portal/sheet-show.do?id=82166&ch=9> [en línia: 22-V-2014].

pràctica qui la dirigia era Lluís Benaiges i Vila⁵²²], un jove tarragoní [... que] va trobar en la revista una eina molt útil per promocionar la seva activitat literària. [...] El primer número sortí el 18 d'agost de 1900 [...]. El darrer número de la revista va publicar-se el desembre de 1903.» (Llaurador, 2013: 9-10)⁵²³.

Plàcid Vidal hi publica nou poemes⁵²⁴, entre els anys 1902 i 1903. En el núm. 9 (23-IX-1902), “La Pietat”, un poema al voltant de fer caritat als indigents. En el següent (23-X-1902), “Bíblica”, poema sobre la creació: «El Déu, va extendre sa mà dreta / y de la Llum nasque'l Poeta. / Humans; rebeu vostre Profeta!» (Vidal, 1902: 112), en el qual s'aprecia un cop més el valor sagrat –en el sentit de sublim, superior, poderós– que té la creació poètica per a un autor iniciat en el modernisme com Plàcid Vidal. En el núm. 12 (25-XII-1902), “Anhels Primaverales”, on els ametllers representen, personificats, el tòpic de la primavera i l'amor: «Els ametllers –ayrosos y atrevits / entre'ls companys ressechs y esporuguits– / sentint que nova vida'ls vessa'l cos, / frisan per esclatâ ab primeras flôds.» (Vidal, 1902: 141). “Renaixement”, en el número corresponent a març de 1903, recorda –tot alternant hexasíl·labs i decasíl·labs– el vitalisme de Maragall: «Cantem, companys: el cant es complascent / y ofega la tristor mal agradosa. / El cant es l'expressió del sentiment, / la veu mes ideal y mes hermosa.» (Vidal, 1903: 30).

En el núm. 18 (juny 1903), mitjançant el poema “Natura”, l'escriptor estableix una analogia entre la força de la natura, d'un riu, i l'ànim que l'ajuda a tirar endavant: «Jo vull coneixe'l riu potent, / no, aqueix que'm besa'ls peus, calladament: / aquell riu jove y esforsat / que entona cants de llibertat.» (Vidal, 1903: 63). En el núm. 20 (agost 1903), hi ha el poema “Comiat”⁵²⁵. En el següent (setembre 1903), el poema “Triomf de la Sátira” és una exaltació de la joventut: «Retirat en son estudi, / passa'l temps el

---

⁵²² A finals de 1902, Benaiges s'instal·la a Barcelona; tot i que segueix dirigint la revista, l'encarregat de la redacció i de l'administració és Josep Oller i Domingo; veg. Marc Llaurador Anglès (2013: 10). Plàcid Vidal diu sobre Lluís Benaiges: «[era] home i escriptor de molt bona fe, que a Tarragona, la seva població nadiua, va fundar una revista titulada *Pàtria*, que també la va fer sortir en la nostra ciutat comtal.» (Vidal, 1925: 59).

⁵²³ Segons Torrent i Tasis, «*Pàtria*, que surt per primer cop a Barcelona pel gener de 1908, és la continuadora d'una publicació que va sortir mensualment a Tarragona entre 1900 i 1903. [...] En realitat, com remarca Givanel, és una publicació tarragonina feta a Barcelona. Al peu dels articles trobem els noms d'Alfred Opisso, Plàcid Vidal, Bernabé Martí, Josep Aladern [...]» (Torrent i Tasis, 1966: 395, I). Pot ser que aquesta referència a Vidal sigui en relació al període 1900-1903, perquè en els exemplars consultats dels anys posteriors no hi he pogut trobar cap text signat per ell.

⁵²⁴ Veg. Marc Llaurador Anglès (2013: 62-63). Els exemplars consultats corresponents al període 1900-1903 confirmen les dades aportades per Llaurador.

⁵²⁵ Publicat un any abans a *Lo Somatent*; cf. supra, p. 223.

filosof: / com més pensa, més quimeras / empresonan el seu cor» (Vidal, 1903: 101), fins que se li presenta un jove que li diu: «-Germà meu: d'una rialla, / quan ne donariau, vos?... / El vell home alsa la testa / ferit per un raig de sol.» (Vidal, 1903: 101).

En números successius, 23 (novembre 1903) i 24 (desembre 1903), les composicions comparteixen l'epígraf "Cants selvàtics"; el primer, "Cants selvàtics. El misteri dels pins", personifica pins i ocells, com a al·legoria dels humans: «En el cim de la serra'ls pinatells / entonan la cansó de l'esperansa, / atrayent els aucells / que'ls besan y se'n van cap á la plana. / [... però hi ha un pi] magestuós, de cos sapat, / [que] no desitja aucells ni remoreja. / Es que viu pressentint ser coronat / pel vol de la tempesta.»⁵²⁶ (Vidal, 1903: 128). A l'altre, "Cants selvàtics. Amors", les muntanyes guarden secrets que el vent vol saber, però, com que no els hi expliquen, s'engelseix i «llavors, desenfrenat, / doblega'l pí gemat/ y's llensa cingle avall, cap á la plana, / fuetejant el bat de tramontana.» (Vidal, 1903: 142); quan ja s'ha calmat la ventada, «las dolsas quietuts van renaixent / més prodigas que may, / pera incensar l'amor més reverent.» (Vidal, 1903: 142).

-Revista *Catalunya Artística*, Barcelona (1902, 1903 i 1905)

Joan Triadú explica⁵²⁷ que *Catalunya Artística* era un «"setmanari il·lustrat de literatura, arts i teatres" que comença a aparèixer l'any 1900. [...] Entre els col·laboradors del setmanari, a la mateixa època, figuren homes de teatre com Ramon Vinyas i Pompeu Creuhet, personatges literaris singulars com Plàcid Vidal i Rafael Nogueres Oller, i el polifacètic Apel·les Mestres.» (Triadú, 1969: 7). A propòsit de Rafael Nogueres i Oller, Plàcid Vidal recorda que era un dels «novells poetes catalans més celebrats, llavors [1902]»⁵²⁸ (Vidal, 1934: 145).

---

⁵²⁶ Les dues últimes estrofes semblen al·lusives a "El pi de Formentor".

⁵²⁷ En el pròleg a *Pere Coromines i el seu temps*, de J. Pous i Pagès (1969).

⁵²⁸ Imma Farré i Vilalta, en la seva tesi doctoral, també recorre a aquesta dada que aporta Plàcid Vidal sobre Rafael Nogueres i Oller; veg. Farré i Vilalta (2015: 517).

Sobre aquesta publicació, escriu el memorialista: «La revista *Catalunya Artística* era formada de fotografies, dibuixos⁵²⁹] i literatura, i en números extraordinaris o senzills – gràcies a la prodigalitat del senyor Joaquim Ainé i Rabell– vam col·laborar-hi gairebé tots els novells escriptors catalans de l'època.» (Vidal, 1934: 157). Així, en el núm. 125 (6-XI-1902) hi ha el poema “Ressurrecció”⁵³⁰, i, en el núm. 136 (22-I-1903), “La creu del moliner”; en relació amb aquest poema, el memorialista relata la següent anècdota: «Se'm presentà un jove, anomenat Josep M. de Sucre, demanant-me una poesia per a un número extraordinari de l'esmentada revista, que hom preparava per a celebrar el començament de l'any 1903. [... però] a causa d'ésser d'un autor que –segons el director⁵³¹] de la revista– encara no era “una firma”, no fou inserida en el número extraordinari d'Any Nou, sinó en el fascicle senzill de la setmana subsegüent.» (Vidal, 1934: 157). Aquest fet el porta a manifestar que «de llavors ençà he lluitat molt, escrivint i publicant, i jo mateix, a hores d'ara, encara no sé si he arribat a ésser “una firma” en consideració literària.» (Vidal, 1934: 157).

A la segona època de la revista (14 juliol 1904 - 13 abril 1905), Vidal hi col·labora en una ocasió (5-I-1905), amb els poemes “Brand” i “La Dama Alegre”⁵³², aplegats sota l'epígraf “El món ideal”.

-Revista *Gent Jove*, Tarragona (1902 o 1903 aprox.)

Aquesta revista mensual de literatura i arts «inseria treballs en prosa i en vers, notes de crítica local i notícies referents a les belles lletres. Els seus deu o dotze números publicats van aparèixer en dos períodes, des de novembre de 1901, i des de l'abril de 1903. Cal assenyalar que en aquesta revista publicà Rovira i Virgili els seus primers treballs literaris.» (Torrent i Tasis, 1966: 287, II).

---

⁵²⁹ Maria Àngela Cerdà i Surroca observa que «*Catalunya Artística* (1900-1902) presenta unes portades amb gravats d'estil marcadament pre-rafaelita, tant en la decoració com en la intenció.» (Cerdà i Surroca, 1981: 185).

⁵³⁰ Cf. supra, p. 187 i 189.

⁵³¹ Joaquim Ainé i Rabell; veg. Vidal (1934: 157).

⁵³² “La Dama Alegre” també apareix al diari reusenc *Las Circunstancias* (15-I-1905). Cf. infra, p. 239.

Plàcid Vidal explica a *LAV* que «tots els novells escriptors catalans de l'època [vam col·laborar] a les revistes tarragonines *Pàtria* i *Gent Jove*» (Vidal, 1934: 157); en l'únic exemplar localitzat –núm. 6 (abril 1902)–, no hi ha cap text signat per l'alcoverenc.

-Revista *Germanor*, Barcelona (1904-1905)

«És el periòdic portaveu del “Casino Andresense”. [...] era distribuït gratuïtament entre els socis de l'entitat. Era, realment, una publicació literària, amb tots els treballs de col·laboració, amb signatures distingides, com les d'Ignasi Iglésias, Joan Maragall, Santiago Rusiñol, Emili Guanyavents, Plàcid Vidal i moltes altres.» (Torrent i Tasis, 1966: 400, I).

En el núm. 2 (25-XII-1904), l'alcoverenc hi publica el poema “Mon viatge”⁵³³, compost per quartets decasíl·labs consonants, que comença així: «Jo no he sortir jamai de Catalunya: / sempre en ma vila o sempre aquí a Ciutat; / més, somniant tota hora en terra llunya, / molts anys de pensament he viatjat.» (Vidal, 1904: 11), i va celebrant les nacions d'Europa –França, Itàlia, Alemanya, Suïssa, Grècia...– que la seva fantasia li permet conèixer. Acaba, després de lloar «el Déu que en tant bona hora m'ha creat», dient: «I així també, com arbre que s'aferra, / jo donaré am mes obres el fruit d'or; / més sempre somniant en llunya terra / que sols am l'ideal pot veure'l cor.» (Vidal, 1904: 11).

El juny de 1905 és el torn del poema “La fi de Sancho Panza”, en el qual s'alternen sextets, quintets i quartets decasíl·labs consonants. Vidal hi fa un repàs del record que queda de Don Quijote⁵³⁴ després de la seva mort i recalca en la fidelitat de Sancho Panza, «que'l vegé morir, / el va plorar com fill el pare plora.» (Vidal, 1905: 3), i, conscient que ha perdut la llum i l'ànim que el guiaven, «llavors l'engoniment am la tristesa, / va

---

⁵³³ Després, amb el títol “Mon somni”, fou publicat en l'*Almanach de L'Esquella de la Torratxa per a 1909* (1908) –i reeditat en el *Butlletí del CEA* (octubre-desembre 1979). A *L'Anhel Cantaire* recupera el títol primigeni: “Mon viatge” (Vidal, 1924: 14-15). Títol a banda, no s'aprecien canvis substancials en les diferents versions, excepte els derivats de la normativització ortogràfica.

⁵³⁴ A *Occitània* publica el poema “Don Quixot” –cf. infra, p. 241. De ben segur, també en l'admiració per aquest personatge, l'havia influït el seu germà; Plàcid Vidal explica que «[el 1899] Josep Aladern va escriure, en castellà, un article intencionalment inspirant-se amb gran entusiasme en el *Quixot* com a idea social, un treball d'apologista i de crític.» (Vidal, 1934: 96).

vence tot afany interior, / fins que la mort, després de breu vellesa, / finí am la seva vida i seu dolor.» (Vidal, 1905: 3).

L'altra col·laboració apareix en el núm. 9 (27-XI-1905): el poema dialogat “La joia de l'obrer”; el marit planteja a la muller de què serveix treballar si no poden tenir ni un moment de goig, per això, decideixen comprar una joguina als fills, els quals fa temps que la reclamen. Tanmateix, són conscients que no assoliran mai la plenitud del gaudi, perquè «La festa ja ha finit. Nova auba avança, / seguint son curs el temps vertiginós. / No és auba lluminosa, d'esperança, / sinó d'un dia trist i nuvolós. / L'obrer torna al treball, i en aquella hora / que's desperta, friso, la ciutat, / va recordant la festa que ha passat, / i son esperit plora / perquè encara la joia no ha alcançat.» (Vidal, 1905: 6).

-Diari *Las Circunstancias*, Reus (1905)

Las Circunstancias va sortir a Reus l'any 1874, «com a [...] òrgan del partit possibilista dirigit per Emilio Castelar. Cal dir que el títol procedeix [...] d'una intervenció de la censura [...] perquè] el nom original del diari republicà era *El Clamor del Pueblo* [...]. En la tercera dècada del segle XX començà de catalanitzar-se [...], va sortir fins al mes de desembre de 1936.» (Torrent i Tasis, 1966: 302, II).

El 15-I-1905, Plàcid Vidal hi va publicar un poema, de títol “La Dama Alegre”⁵³⁵, amb motiu de l'estrena, al Teatre Fortuny de Reus, d'aquest drama de Joan Puig i Ferrer. Tanmateix, el poema ja havia aparegut a les pàgines de *Catalunya Artística*, deu dies abans⁵³⁶.

-Revista *Occitània*, Barcelona i Tolosa (1905)

Explica August Rafanell, a l'extens estudi *La il·lusió occitana* (2006)⁵³⁷, que, cap a finals de 1904, Aladern havia definit com havia de ser el seu nou projecte de revista,

---

⁵³⁵ Cf. supra, p. 41.

⁵³⁶ Cf. supra, p. 237.

⁵³⁷ Rafanell recorre en diverses pàgines del seu estudi a citacions de *L'assaig de la vida*, obra que considera molt útil per a la reconstrucció de la biografia de Josep Aladern; veg. Rafanell (2006: 289).

Occitània [⁵³⁸], per a la qual ja tenia «emparaulats treballs del català Joan Maragall, el valencià Teodor Llorente i l'alguerès Joan Pais, entre altres.»⁵³⁹ (Rafanell, 2006: 285). Plàcid Vidal en dóna una completa informació⁵⁴⁰:

«En encetar l'any 1905 va començar a sortir *Occitània*, revista redactada en llengua catalana, amb el conjunt de totes les seves variants, i en tots els llenguatges originals dels territoris germans nostres pertanyents a França. Fou la primera que es publicà de les tals revistes. Sortia cada mes, amb designació de Barcelona i Tolosa, i constaven com a directors, respectivament, Josep Aladern i Pròsper Estieu. Aquella publicació féu un efecte estrany a la majoria de la intel·lectualitat barcelonina. Comercialment tingué molt poc èxit. [...] solament se'n venien cosa d'uns cinquanta exemplars. Com a singulars col·laboradors vam tenir Ramon Sempau⁵⁴¹ i Eugeni d'Ors⁵⁴².» (Vidal, 1934: 199).

També Montserrat Corretger, en el seu recull d'articles *Al marge: escriptors catalans del segle XIX* (2012), cita en diferents ocasions Plàcid Vidal; més en concret, a "Josep Aladern i Prosper Estieu: la utopia d'*Occitània*", remet a *ESA* i a *LAV* –veg. Corretger (2012: 135 i pàssim).

⁵³⁸ El nom de la revista no portava accent gràfic. Però a *L'assaig de la vida*, Vidal, d'acord amb la normativa, l'hi afegeix; veg. Vidal (1934: 199-203).

⁵³⁹ Per a la relació de col·laboradors, més detallada, veg. Vidal (1934: 199-203). A *ESA*, el memorialista explica que en l'elaboració de la revista els ajudaven Josep M. de Sucre, Antoni Sayós i Francesc Curet; aquest darrer «venia quasi cada vespre a la botiga; entrava al taller d'impremta, [...] i si trobava que s'havien de doblegar els fulls del paper per a fer el tiratge en la minerva, ell se'n cuidava. [...] gaudia tant ajudant-nos activant la confecció de la revista com escrivint-hi alguns articles defensant la causa de l'occitanisme. [...] Se pot dir que van començar a lluir les seves armes intel·lectuals en les pàgines d'*Occitània*. [...] Després d'aquell entusiasme polític natural, llavors Curet ja sentia inclinació a l'estudi del teatre català, preferint, com ara, a Guimerà d'entre tots els nostres autors.» (Vidal, 1925: 222). Precisament, l'alcoverenc diu que comença a redactar la silueta dedicada a Francesc Curet «en acabant de llegir l'obra *El arte dramático en el resurgir de Cataluña*.» (Vidal, 1925: 221).

Curet, que no parla de Plàcid Vidal en aquest seu llibre ([1917]), diu a l'epígraf "Situación actual del Teatro Catalán": «El teatro catalán no ha sido jamás un espectáculo grato a las clases aristocráticas ni a nuestra burguesía elegante y banal. En el pueblo y en la menestralía ha reclutado siempre sus devotos más adictos y entusiastas, pero ha habido un momento también en que el arte dramático no ha respondido a los deseos de las multitudes. [...] Parece que la cuestión, a primera vista, se reduce a estos dos términos: El público no da suficientes medios para que el teatro catalán responda a las exigencias de los descontentos y, por otra parte, las empresas, los autores ni los cómicos, en general, proporcionan al público aquel deleite necesario para que se sienta insensiblemente atraído al espectáculo. [...] El teatro catalán espera todavía su empresario, hombre idealista, culto, inteligente, conocedor de los asuntos escénicos y de la psicología del público, que tenga tacto y sepa distinguir. Que sea, sobre todo, hombre de negocios, pues la explotación del teatro es una empresa mercantil como cualquier otra, pero en el bien entendido de que la defensa de sus intereses ha de armonizar con la dignidad artística y el respeto que se debe a una institución que tanta influencia ejerce en la cultura.» (Curet, [1917]: 393-394 i 396). De ben segur, l'escriptor alcoverenc devia compartir aquestes opinions sobre el teatre català.

⁵⁴⁰ A la qual remeten Torrent i Tasis, tot afegint que Plàcid Vidal «és un testimoni d'excepció.» –veg. Torrent i Tasis (1966: 388-390, I).

⁵⁴¹ Ramon Sempau i Barril (Barcelona, 1871 - 1909), escriptor i periodista. Formà part de la Colla del Foc Nou, de l'equip de redacció d'*El Diluvio* i col·laborà a *Occitània*. Involucrat en el procés de Montjuïc (1896) i en un atemptat anarquista (1897), fou empresonat i jutjat militarment, si bé després fou absolt per la jurisdicció civil. Com a resultat d'aquesta experiència, va escriure *Los victimarios. Notas relativas al proceso de Montjuich* (1900); veg. <http://www.encyclopedia.cat/EC-GEC-0061753.xml> [en línia: 20-V-2015]. Plàcid Vidal el descriu així: «Ramon

Al primer número –gener 1905–, Plàcid Vidal hi publica “Cançons de la vella Espanya”⁵⁴³, poema compost per quatre quartets decasíl·labs de rima consonant, en els últims versos del qual es lamenta «que no es d’amor la vostra cançó estranya, / sinó un creixent de dols y d’ironies, / anguniós desvari de l’Espanya.» (Vidal, 1905: 12).

Al número 4 –abril 1905–, sota l’epígraf “Lo món ideal”, hi ha un parell de poemes de Vidal: “Macbeth” i “Rollà”, dedicats als personatges llegendaris que posaren fi a la seva existència.

També, tot sembla indicar que l’autoria de l’article titulat “Moviment catalanista” –núm. 5, maig 1905–, signat amb les inicials PV, és atribuïble a Plàcid Vidal; hi fa les ressenyes de tres novetats editorials, d’un acte literari en homenatge a Mistral i d’una exposició de dibuixos i escultures d’artistes rossellonesos. En el paràgraf final, escriu, d’acord amb la línia de la revista: «Nostra més coral felicitació a n’aquets artistes rossellonesos que per primera vegada han portat les seves obres a Barcelona, mostrant que la nostra patria també es la seva.» (Vidal, 1905: 14).

Al número 7-8, corresponent a juliol i agost –1905–, Vidal publica tres poemes més de la sèrie “Lo món ideal”: “Faust”, “Don Quixot” i “Brand”⁵⁴⁴.

I a l’últim número de la revista, 9-10 –setembre i octubre 1905–, signa el poema “Polç y ombra”, en què enalteix el record com a motiu que ajuda a seguir endavant malgrat les

---

Sempau havia estat un home d’idees anarquistes que en l’època dels seus companys reclosos al castell de Montjuïc les posà en acció, atemptant contra la vida d’una important personalitat de l’autoritat militar de Barcelona, per la qual cosa, l’agressor, es trobà en imminent perill d’èsser afusellat. Durant el temps de presó, l’intel·lectual, va evolucionar en sentit místic, d’un misticisme contra l’ortodòxia [...], quan nosaltres el vam conèixer i tractar, accionava i parlava suaument, amb la humilitat i la tendresa d’un infant dulcificat i engrandit pels anys. Tenia molt d’amor a la poesia.» (Vidal, 1934: 199).

⁵⁴² «Eugeni d’Ors –o Eugeni Ors, com llavors, encara, signava– [...] va col·laborar a la nostra publicació allò que hom diu per voler de Déu, i això que els versos que ens brindà tractaven del diable.» (Vidal, 1934: 202). Veg. Ors, *Papers anteriors al Glosari* (1994), edició a cura de Jordi Castellanos.

⁵⁴³ A propòsit d’aquest poema, Plàcid Vidal evoca l’anècdota de la visita d’Eugeni d’Ors al taller dels germans Vidal, mentre estaven enllestint el tercer número d’*Occitània*: «jo, allí a la impremta, portava brusa i gorra, i ningú no havia dit als tals visitants que aquell obrer fos el germà de Josep Aladern. Eugeni d’Ors va prendre el full amb curiositat, i, mentrestant, va girar-se a enraonar amb els seus companys: –Heu vist *Occitània*? Del primer número, llegiu *Cançons de la vella Espanya* [...]. –Jo sóc l’autor de *Cançons de la vella Espanya* –no em vaig poder estar de dir. Eugeni d’Ors va fixar l’esguard en el meu rostre, com sorprès, i em dirigí una salutació oficial, inclinant la testa: –Celebro de conèixer-lo. Vejam el tercer número d’*Occitània*...» (Vidal, 1934: 200).

⁵⁴⁴ “Brand” havia aparegut anteriorment a *Catalunya Artística*; cf. supra, p. 237.

adversitats de la vida: «Sigues ardit; la sabia Experiència / té potestat per endolcï'l dolô.» (Vidal, 1905: 27).

Efectivament, *Occitània* no depassà l'any d'existència: «A la darrerria [de 1905] ens vam veure obligats a renunciar a tal publicació, per indiferència dels catalans en general i per violentes divergències que sorgiren entre els llenguadocians i provençals adherits a nosaltres i uns avinyonencs satèl·lits de Frederic Mistral.» (Vidal, 1934: 202-203). El memorialista també es mostra crític amb el disseny de la revista: «literàriament, és notable, però el format tipogràfic i la part de les il·lustracions acusen una gran negligència, un llastimós desordre. El meu germà va posar-hi gravats d'ornament i d'ocasió, les coses més inadequades. Sols hi escauen dos retrats que va dibuixar Joaquim Biosca i una fantasia inspirada per Pau Olivella.» (Vidal, 1934: 203).

En l'entrevista que li fa Mercè Rodoreda per a la revista *Clarisme*⁵⁴⁵, Plàcid Vidal li explica que «el meu germà Josep Aladern havia estat l'ànima del moviment catalano-occità. Durant tot l'any 1905 va sortir la revista *Occitània* com a senyal indiscutible de germanor. Però va caldre plegar per imposició dels provençals. Són una gent individualista, imperialista.» (Rodoreda, 1934: 1). Segurament, tenint en compte l'admiració que l'escriptor sentia pel seu germà gran, aquestes paraules van ser pronunciades amb un to amarg, de queixa pel tracte poc respectuós que els provençals van dispensar a Aladern, perquè afegeix: «Quan van venir, no fa pas gaire temps, a visitar-nos un aplec d'occitans, no es va esmentar per a res ni el nom de Josep Aladern ni el de la revista *Occitània*...» (Rodoreda, 1934: 1).

-Periòdic *Patria Nova*, Reus (1905-1906)

Aquest “Periòdic Nacionalista” sortia els dies 1, 11 i 21 de cada mes; el primer número és de l'1 de gener de 1905. «Hi trobem treballs de Plàcid Vidal, Alfons Maseras, Joan Puig i Ferrer [...] i altres. Van sortir-ne, almenys, dinou números, el darrer, de l'1 de juliol de 1905⁵⁴⁶.» (Torrent i Tasis, 1966: 303, II).

---

⁵⁴⁵ El 26-V-1934. Cf. infra, p. 519.

⁵⁴⁶ Al CdL es conserven gairebé tots els números d'aquesta publicació, l'últim –núm. 56– és datat l'11-VII-1906. En el núm. 1 (1-I-1905), hi ha la llista de redactors i col·laboradors: Plàcid Vidal i Rosich, entre molts altres –veg. Anònim (1905: 7).

Plàcid Vidal hi aporta els poemes “Chor d’atrebits” (21-I-1905) –«Nosaltres som els hèroes que avancem / per la carrera eterna de la Vida; / no solsament som homes que pensèm / sinó que som també soldats que obrèm, / realisant l’idea benehida» (Vidal, 1905: 23)–, “Santa fé” (1-III-1905) –«[...] Si un moment has sentit l’Eternitat, / per què no has obrat? / [...] Tothom en son bon temps se fa immortal, / creyent en el poder de l’Ideal» (Vidal, 1905: 52)⁵⁴⁷–, “Vull ser Bohemi!” (21-III-1905) –«Vull ser Bohemi! vull ser Bohemi! / jo us ho demano de veritat. / Escriuré versos a les revistes / y estaré un dia sense menjar.» (Vidal, 1905: 70)–, “Cants selvatichs: El niu malehit. El misteri dels pins”⁵⁴⁸ (1-V-1905), “Terra mater. Conspiració”⁵⁴⁹ (21-VI-1905), “Cansons: Madrid. El temps va passant” (1-IX-1905) –“Madrid” reflecteix una ciutat trista perquè no té el mar a prop: «En somnis, veig Madrid, el trist Madrid / que defalleix tan lluny de la mar blava.» (Vidal, 1905: 198)–, “L’ideal etern” (21-X-1905), “Tragi-Comedia”⁵⁵⁰ (1-I-1906), “Primavera a ciutat” (21-III-1906), i “Dintre’l desert. Al amor del temps passat” (11-VI-1906) –«Amor del temps passat: sigues l’estrella / que’m dugui al port llunyà que’l cor ovira. / Si tu també en eixa hora m’abandones, / s’ignorarà ma fi desgraciada.» (Vidal, 1906: 2).

I dos textos en prosa: l’article “Sobre la mort d’en Güell i Mercader” (1-X-1905)⁵⁵¹ i el relat “La tercera pregunta (conte fantastich)”⁵⁵² (11-II-1906). El text que dedica a Güell i Mercader –datat a Barcelona, el setembre de 1905– té un doble interès, perquè és un dels primers textos de Vidal amb un cert caràcter memorialístic i, doncs, amb un valor testimonial; a més, hi reconeix el mèrit d’evocar els records de joventut:

⁵⁴⁷ Es conserva una còpia manuscrita –sense datar– d’aquest poema, amb la signatura de l’autor, a la Col·lecció d’autògrafs J. Martorell Òdena (CdL). Cf. supra, p. 82.

⁵⁴⁸ “El misteri dels pins” ja fou publicat a *Pàtria* (1903). Cf. supra, p. 236.

⁵⁴⁹ “Terra Mater” es troba anteriorment a *Auba* (1902). Cf. supra, p. 234.

⁵⁵⁰ Es tracta d’un poema narratiu que situa en una sala dos nobles, un de jove i un de vell, que es confessen els respectius patiments: «l’un se dol d’un mal amor, / l’altre’s dol del joch de Borsa.» (Vidal, 1905: 295); de sobte, apareix «un altre Noble, / vestint trajo de Pierrot / y empunyant dues pistoles. / [...] Ara’ls mostraré l’invent / d’unes armes prodigioses.- / Y’ls desvia sobre’l front / un parell de taps d’estopa.» (Vidal, 1906: 296).

⁵⁵¹ Montserrat Corretger (2012), referint-se a Josep Güell i Mercader, cita un fragment d’aquest article de Plàcid Vidal –«llegiu el pròlech de *Florescència* y poques vegades més a la vida sentireu tan fonament el dolor d’un pare oferintvos l’obra del seu fill, aquell bategant poema d’amor que havia arrencat de sa propia existencia.»–; veg. Corretger (2012: 50).

⁵⁵² Aquest conte fou recuperat per Joan Cavallé i publicat a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* (1997). Cf. infra, p. 564.

«Vaig fer coneixensa ab ell un mes abans de la mort de son fill Hortensi y no l'he pogut tornar á reveure. Mon inoblidat company, el tant sentit poeta de *Florescencia*, ab tota la bona voluntat de son cor va dirme: –Avuy vindreu á casa nostra y us presentaré al meu pare.– Jo ab gust vaig acceptar l'invitació de l'amich [...], aleshores sols era un noy, però encare ho recordo com si fós avuy.

En Güell y Mercader me va rebre ab la benevolencia d'un sant home, y junt ab son estimat fill durant llarga estona vam estar parlant de literatura y art, puig era això lo que més l'nteressava en la vida de continuat treball en bé del Nacionalisme.

En Güell y Mercader ha sigut una personalitat en el moviment literari-polític catalá, una personalitat de les que més han contribuït a la tasca de regeneració del nostre poble. Llegíu els seus treballs escampats en diversos perriòdichs y revistes de Catalunya y de fòra y en tots ells coneixereu un gran esperit generós que enlayrará vostre cor; llegiu el pròlech de *Florescencia* y poques vegades més a la vida sentireu tan fundament el dolor d'un pare oferintvos l'obra del seu fill, aquell bategant poema d'amor que havia arrencat de sa propia existencia. Però, allá hont se revela més el caràcter de aquest home, es en son llibre *Cosas de Reus*, els “recorts d'un jove que ja no ho es.” Aquesta obra l'ha fet digne fill de sa patria y es la que deuen continuar els joves d'avuy en l'època del demá, quan al trobarse ja en l'experiencia de la vida sentin renaixe'ls recorts de sa vigorosa joventut. S'ha dit qu'en Güell ha deixat escrita una segona sèrie de *Cosas de Reus*, que havia anat preparant durant aquest últim temps de sa vida. Si aixó es cert, com desitgèm que ho sigui, per honrar sa memoria y per honrar la patria catalana, convé que surti a llum aquest segón llibre de *recorts*, tendres y sentits com tot lo que li dictava la seva privilegiada memoria y'l seu amorós cor en les hores de goig y de dolor.

Vaig coneixe a en Güell y Mercader una esplendent diada d'estiu que sempre tindré present. Oh! Y quí havia de dirme, al pendre comiat de tant estimada familia, que no tornaria a veure més al fill ni al pare.» (Vidal, 1905: 223).

-Revista *Germinal*, Reus (1905-1906)

Aquesta “Revista d'arts, literatura y ciencias” s'inicià l'agost de 1905 i l'abril de 1906 passà a anomenar-se *Ars*, segons un acord amb el Centre de Lectura –veg. Sunyer (1984: 151). «La redacció estava formada per Jaume Agudé i Miró, Miquel Barberà i Baldrich, Francesc Cubells i Florentí, Ròmul Salleres Rocamora i Jaume Simó i Bofarull.» (Sunyer, 1984: 151).

L'escriptor alcoverenc hi publica un poema narratiu, que tracta del geni artístic, "Mestre Fritz" (1-VIII-1905): «El pianista Fritz, ja de molt jove / va conquerir en son art gran nomenada, / per tot arreu el públic l'aplaudí, / els rics de la ciutat l'afalagaven, / [...] va executar les obres més difícils / dels genis de la música alemanya » (Vidal, 1905: 6), fins que un dia el rei li demana que toqui alguna peça original seva i això traspasa el pianista, perquè «quin desconsol! Tot lo que feya / pera crear de nou, sacrificantse, / sols era imitació dels seus grans mestres, / y més que imitació fins plagiava, / tenint al pensament aquelles obres / que havia lluytat tant, estudiantles.» (Vidal, 1905: 6), i, sabent-se mancat d'inspiració, malgrat l'habilitat insuperable en l'execució de l'obra dels millors compositors, «sentí'l remordiment del home feble, / davant d'un món de llum en plena aubada / y ab tremoloses mans se cobrí'l rostre, mes sense plor restá com una estàtua.» (Vidal, 1905: 7).

A més, els poemes "El poeta del dolor", "L'orgull de l'abella" i "La dansa dels botiguers" (16-VIII-1905); en el primer, constata la solitud del poeta: «Poetes del Dolor, companys de captiveri / que a tot moment friseu, sentint l'esclavitud; / que us escarneix tothom, befant vostre misteri, y'ls amichs, inconstants, un a un heu perdut. / Jo avuy vinch a animar la vostra solitud.» (Vidal, 1905: 18); a "L'orgull de l'abella" equipara aquest insecte amb el poeta i la formiga amb el pagès –fill de la terra–, cadascú ha de fer segons li pertoca: «Fill de la terra; jo no soch formiga / que arrossega son cos, silenciosa; / jo visch, alsant el vol al sol y al ayre, / cantant cançons d'amor. No'm malaheixis / si pera tu no són prou agradívols: / cert es que són sentits els cants que entono.» (Vidal, 1905: 19); "La Dansa dels Botiguers", format per deu quartetes heptasil·labes de rima assonant als parells, és ple de ritme: «Botiguers, balleu, balleu, / puntejant l'alegra dansa, / sigueu fins com vehements, / l'un bras alt y arrimat l'altre.» (Vidal, 1905: 19).

En altres números de *Germinal*, hi ha "Lo plor dels ídols" (16-IX-1905): «Els pobres Idols ploren, / esclaus de sos pecats; / els pobres Idols preguen, / volent ésser adorats / y cridan y gemeguen, / tement ser destronats. / [...] Mes l'home ja no creu en els seus planys / que avuy ja no vol Idols: sent afanys / de redempció / y aixeca'l front ab tota magestat.» (Vidal, 1905: 62); "La vella mare" (16-X-1905), sobre una vella captaire cega a qui van matar el fill per rebel·lió: «Recorda son poblet abandonat / allà en la solitud de llunya terra, / y son estimat fill massa atrevit, / que'l van matar, cegat per una idea.» (Vidal, 1905: 85); "Don Juan" (1-XII-1905); "Després" (1-I-1906), poema

narratiu en què una mare i el seu fill enfronten la vida després que el pare hagi estat internat en un asil, «caygut en la demencia» (Vidal, 1906: 170), i ambdós temen que el noi també pateixi la mateixa malaltia que el seu pare –en una clara al·lusió al determinisme biològic–: «quina mirada, oh Déu! quina mirada / li havia dat el fill, prés per la febre!... / l’indignació del boig, les energies / y fins l’amor d’espós hi havia en ella.» (Vidal, 1906: 171); i, finalment, “Arrel de fe” i “La cega” (16-I-1906). En “Arrel de fe”, el jo poètic diu: «Jo vull creure en ton bé, dolça estimada, / com creu el sacerdot en el grand Déu. / Dona-m el teu anhel d’enamorada, / i enlairém l’esperit em l’amor teu.» (Vidal, 1906: 189); “La cega. Desilusió” està format per decasíl·labs blancs i recorda l’estructura de “La vaca cega” maragalliana⁵⁵³: «En fora del portal, seguda a l’hombra, / s’está la pobra cega am ses amigues. / [...] am testa resignada y decaiguda, / semble un aucell perdut d’entre’l ramatge, / [...] I ofega un plor suau, avergonyida, / sentint que’l raig del sol la petoneja.» (Vidal, 1906: 189).

-Revista *Ars*, Reus (1906)

Ars. Revista del Centro de Lectura, «continuadora evident de *Germinal*, només va conèixer 4 números, del 15 de març a l’1 d’agost del 1906.» (Sunyer, 1984: 151)⁵⁵⁴. En el núm. 3 (30-IV-1906), Plàcid Vidal hi publica les poesies “La missió del campaner” i “Nova Oda a la Fortuna”. A la primera, el jo líric hi és ben present: «Jo estimo les campanes / ab enamorament. / De tant que les estimo / se’m mostren tant fidels / que a la meua ventura / confien sos secrets. / Jo ab mon poder desperto / y domino ses veus, / tant les de sons melosos / com les de sons cruents. [...]» (Vidal, 1906: 40-41). En l’altra, hi ha el ressò del món clàssic llatí: «Escolta la meua ànima, Fortuna! / Un día va cantarte’l vell Horaci, / quan s’aixecava Roma orgullosida, / y avuy jo encara’t canto una altra volta / com aquell héroe. / [...] Escolta la meua ànima, Fortuna! / Son vant es tant sincer com el d’Horaci. / Temps ha que’l vaig dictant sobre la terra, / creyen en mon treball de cada día. / Que ell me recordi!» (Vidal, 1906: 41).

⁵⁵³ Cosa que també s’adverteix en el poema “Vida que fuig” (març 1903). Cf. supra, p. 233.

⁵⁵⁴ En el núm. 4 (1-VIII-1906), secció “De la quinzena”, una nota informa que «ha sortit a Barcelona la revista literaria setmanal *Catalonia*, qu’entre altres coses publica remarcables una poesia den Plácid Vidal y un altre den Puig y Ferrer, un article den Joseph Aladern [...]. Inutil es dir que li desitgem una vida llarga y próspera.» (Anònim, 1906: 64).

-Revista *Garba*, Barcelona (1906)

Dirigida per Josep Bagunyà, *Garba* (1905-1906) va ser concebuda com a revista artística i literària de clara filiació modernista –el primer número (18-XI-1905) l’obria un text de Joan Maragall–, però va derivar cap al vessant satíric en una segona etapa, de la qual només aparegué un número, l’11 (10-II-1906) –veg. Torrent i Tasis (1966: 387-388, I).

Plàcid Vidal hi publica el poema dialogat “L’afillada”, a la pàgina 3 del número 10 (27-I-1906), en el qual també col·laboraren Martí Genís, Pompeu Crehuet, Jeroni Zanné, Francesc Thió, i d’altres.

-Revista *Catalònia*, Barcelona (1906)

Alexandre Galí explica que «abans de desaparèixer *Joventut*, els supervivents de la inadaptació i el descontentament van aplegar-se en aquesta *Catalònia* –la segona almenys– que va sortir només del 28 de juliol de 1906 al 15 de desembre del mateix any.»⁵⁵⁵ (Galí, 1984: 259). Entre aquests que Galí anomena supervivents es compten Josep Aladern, Plàcid Vidal, Xavier Viura, Falp i Plana, Brunet i Bellet, Anton Isern...

En el breu període d’existència d’aquesta revista setmanal, en sortiren vint-i-dos números; i Plàcid Vidal en fou un col·laborador assidu –de ben segur, més que no podem demostrar, atès que potser alguns dels textos sense signar foren escrits per ell⁵⁵⁶. Així, en el núm. 1 del setmanari (28-VII-1906), hi publica el poema “Nou amor” i també signa, amb les inicials P. V., la ressenya “Bibliografia. *La Posta dels Déus* y

---

⁵⁵⁵ Galí es confon: la data exacta en què es publicà el darrer número, 22, és 28-XII-1906; la que ell aporta com a final, correspon al núm. 21. Altrament, Jordi Albertí i Oriol (2006) realitza un exhaustiu estudi d’aquesta publicació a “Les revistes de Josep Aladern. *Catalònia*, 1906 (I)” i “Les revistes de Josep Aladern. *Catalònia*, 1906 (i II)” –una de les fonts de consulta d’Albertí són les memòries de Plàcid Vidal; veg. Albertí (2006: 91).

Veg. també Torrent i Tasis (1966: 390, I).

⁵⁵⁶ En el pròleg a l’edició de *Contes d’un filòsof...*, de Diego Ruiz, Lurdes Malgrat explica que Josep Aladern i Plàcid Vidal «van dedicar un número de la revista *Catalònia* a Diego Ruiz l’1 de setembre de 1906» (Malgrat, 2009: 15), i que –juntament amb Manuel de Montoliu, Miquel Cabeça i Menéndez Pelayo– van donar suport a l’Escola Filosòfica Catalana, un projecte impulsat per Diego Ruiz; veg. Malgrat (2009: 15). Malgrat es refereix al núm. 6 de la revista (1-IX-1906), en el qual no consta cap signatura de Plàcid Vidal.

Rienzi, d'en Ricart Wagner, traducció d'en Xavier Viura y en Joaquim Pena⁵⁵⁷. En el núm. 3⁵⁵⁸ (11-VIII-1906), hi ha el seu poema "Egoisme triomfant". En el núm. 4 (18-VIII-1906), un article –il·lustrat amb un dibuix de Joaquim Biosca– dedicat a Giuseppe Parodi, escriptor genovès, de qui Vidal aporta una elogiosa etopeia⁵⁵⁹:

«Voldriem parlarvos d'en Parodi tot lo be que's mereix: del poeta que sent tant fundament com los més grans poetes y de l'home que ha sofert en silenci pel calvari de la vida, recorrent lo món que ell ha ansiat coneixe. Mes això us ho pot dir molt millor ell que nosaltres en aquestes quatre ratlles; contempleulo, escolteulo'ls amichs que sabeu compendre'l fons de l'ànima y descobrireu en son rostre, en son gest y en ses paraules un esperit que lluyta coratjosament pera dignificarse en la vida. Aleshores podreu abraçar-lo, dihentli com diu un guerrer a un altre guerrer que al fort del combat vé en sa ajuda: Oh soldat del Ideal, tu ets germà meu; sigui quina's vulgui ta patria, per igual via aniràs allà hont jo aniré. // Oh, sí, en Parodi es un germà nostre; un germà de Gènova, que sent y escriu ab la dolcesa italiana, llatí d'ànima y de raça, segons veyem en les seves obres y en lo que'ns conta ell de la seva infantesa. [...] va ser quan començà a llegir els grans poetes que han donat nom a l'Italia: Dante, Petrarca, Tasso, Ariosto y Leopardi, y en la infantesa fou quan ell va començar a sentir bategar son anhel escrivint y representant lo seu primer drama que avuy recorda íntimament ab la dolcesa que's recorda la primera gesta de quina l'home n'ha sortit vencedor, preludi d'altres més atrevides en l'edat de l'experiencia.» (Vidal, 1906: 4).

En el núm. 7 (8-IX-1906), Vidal signa el poema "Los homes de fé", en què el jo líric es pregunta «quin sera'l millor camí?» per tal d'assolir la «més alta gloria en l'obra»; veg. Vidal (1906: 3).

El núm. 10 de *Catalonia* (29-IX-1906) està dedicat a la memòria d'Anton Isern; Plàcid Vidal hi col·labora amb un panegíric, "Antón Isern", en el qual mostra el dolor que sent per la prematura desaparició de l'amic poeta, fa elogi de la seva obra i anima a llegir-la; també hi evoca un altre company difunt, l'estimat Hortensi Güell:

«Es cosa trista, parlar de la mort d'un jove poeta, y encara més quan se tracta d'un amich tant sincer y franch com l'Antón Isern. // Jo us voldria explicar tal

---

⁵⁵⁷ Alfonsina Janés i Nadal, en l'estudi *L'obra de Richard Wagner a Barcelona* (1983), no fa referència a cap dels dos articles que Plàcid Vidal dedica a aquest compositor –cf. infra, p. 253. Sí que parla, òbviament, de X. Viura i de J. Pena, traductors al català de l'obra de Wagner –veg. Janés i Nadal (1983: 349 i pàssim).

⁵⁵⁸ També, en aquest número, hi ha una breu carta del fill d'Ibsen agraïnt l'*Homenatge dels catalans...* (cf. supra, p. 151).

⁵⁵⁹ A *ESA*, Vidal explica com es va produir la coneixença, i una breu relació, entre ell i Parodi –i també amb Josep Aladern; veg. Vidal (1925: 135-136). En canvi, a *LAV*, només li dedica tres línies; veg. Vidal (1934: 231).

com ho sento, qui era l'Antòn Isern; jo us voldria fer viure en aquestes ratlles mal girbades tot lo que'ns havíem expressat nosaltres dos en les nostres converses d'íntima comunicació, d'ençà que'ns coneixíem, pera fer son més gran y digne elogi avuy que tots lo plorem; mes aquest sentiments viuen tant arrelats al fons del meu cort afligit, formant part de la meva propia existencia, que may podré retreurels en mos escrits tal com ho demana'l meu anhel. [...] L'Isern era un esperit divinísat, y com a tal era poeta, un poeta idealista com aquell altre infortunat que's digué Hortensi Güell, tant gran com desconegut de la major part de nostres escriptors; per això abdòs havien somniat un camí sembrat de flors y varen fer via entre esbarzers; per això abdòs han trobat una meteixa fi, no decayent com a vençuts, sinó aclaparats al pès de les miseries humanes que s'oposaren al seu somni d'eterna bellesa.

[...] amichs poetes que sentiuh y estimeu com estimava nostre anyorat Isern: llegiu, estudiheu, apreuevos de memoria les seves poesies com jo me les he apreses, que aquest serà l'honor més gran que li podrem fer, lo tribut més expressiu que li podrem rendir sobre sa tomba. [...] i digueu a tothom qui ho dupti, que al nostre bon amich en sa curta existencia no li han mancat moments de gran esperit pera ferse hèroe.» (Vidal, 1906: 3-4).

Després, no es troba a *Catalonia* cap altre text signat per l'escriptor alcoverenc fins al núm. 17 (18-XI-1906); es tracta de l'article –amb clares traces de retrat– dedicat a “Jaume Pahissa”⁵⁶⁰, que, cosa no gens habitual en Plàcid Vidal, ocupa la primera plana. Vidal manifesta la seva admiració pel jove músic i poeta amb expressions empeltades de lirisme: «jo en ma solitud y allunyament del gran món sempre tindria un cor de poeta per recordar *La Presó de Lleyda*, lo poema musical amb quin se'm va revelar en Pahissa com un raig de llum en una regió tenebrosa. [...] despertà en mí fonda emoció y a tot moment guardo grabat a la memoria'l recort d'aquell dia que per primera vegada vaig sentir executar l'obra del amich Pahissa.» (Vidal, 1906: 1). I en els últims paràgrafs en fa una breu retrat moral: «En Pahissa es sincer ab tot, tant ab la seva conversa com ab les seves obres; ell, primer que tot, es home que sent y estima. [...] sabeu com us revelarà la seva fonda admiració l'autor de *La Presó de Lleyda*, com penetrareu en son cor de jove enamorat y somniador? parleuli dels musichs y dels poetes alemanys, sobretot dels poetes.» (Vidal, 1906: 2).

---

⁵⁶⁰ El qual compta amb una silueta ben extensa a la primera edició d'ESA; veg. Vidal (1920: 115-123).

Ors també li va dedicar, uns quants mesos abans, una glosa (14-III-1906), la primera de la seva galeria de noucentistes –veg. Ors, *Glosari 1906-1907* (1996).

En el núm. 20 (9-XII-1906), hi ha l'última col·laboració –identificable– de Plàcid Vidal en la revista: “Joseph Burgas”, un article, també a primera pàgina, en què dona notícia de l'estrena d'una obra dramàtica d'aquest escriptor –que ja tenia publicats dos volums de poesia–, *Jordi Erin*, «un episodi historich, hont pren gran relleu aquell brau defensor de les llibertats d'Irlanda, siguenthi cantada l'alta magnitud de la seva vida ab versos que per sa força d'expressió'ns recorden les grans concepcions shackesperianes [sic].» (Vidal, 1906: 1). L'alcoverenc no s'està de cloure la ressenya amb un comentari gens exempt de crítica: «en la nostra terra [...], lo públich aprecia més les produccions del dramaturch que veu representar en les taules del teatre, realçades per la figura y la traça del actor, que'ls llibres de poesies, sols coneguts d'un reduhit nombre de lectors intelligents.» (Vidal, 1906: 1).

- **Revista *Estil*, Barcelona (1906-1907)**

Va sortir del desembre de 1906 a l'agost de 1907, primer a Barcelona i després a Molins de Rei, i «reuní un cos de col·laboradors força nodrit i notable: Pere B. Tarragó, Albert Albert i Torrellas, Plàcid Vidal [...], Vicenç Caldés i Arús⁵⁶¹], Joan Puig i Ferreter [...].» (Torrent i Tasis, 1966: 393, I).

En aquesta revista es localitzen dos dels pocs articles d'opinió –tots de caire cultural– que consten signats per Plàcid Vidal. En el primer número (22-XII-1906), un monogràfic dedicat a Frederic Soler (Serafí Pitarra), l'escriptor alcoverenc hi col·labora amb “Frederich Soler”:

«En Frederich Soler pot dir-se que va escriure per una época y per un públich. Comprench que un poeta fill del poble com era ell, un obrer sense estudis que'l guuessin per una cultura de fons universal, tantsols gosés en donar a coneixer lo que sentien y pensaven els seus propis companys de treball valent-se del meteix llenguatge que empleaven per expressar-se en les converses de la vida corrent. Aixó també m'explica ab claretat el motiu de com aquest poeta, ab tot y sa virtut, arrocegués tots els vicis y defectes de la época, que eren molts, contant-hi entre els tals les lluites de fanatismes que en son temps havien portat a la nostra terra'l més gran desordre social, contraries a tota vera y sana manifestació d'art y literatura.

---

⁵⁶¹ «Vicents Caldés i Arús, escriptor, fundador de les revistes literàries *Enllà* i *Estil*.» (Vidal, 1925: 150).

Si mirem a Frederich Soler desde la nostra época floeixent, d'avançada educació artística, no deixarem de trobar la seva obra antiquada y fins mancada d'interés; mes si per estudiar-lo com és merescut, partim del seu temps fins a nostres dies, comprenent les coses per l'evolució que les porta, veurém ab ell no sols l'home que en ses hores d'expansió escriu versos y comedies per entretenir un poble desconexedor de tot principi de cultura, que's llença inconcientment ab ses males passions a baixes lluytes polítiques; tampoch el correcte literat d'are, qui trevalla desocupadament en ses obres sense'l dolor creador, com en un joch de guany segur, sinó l'esperit etern, el geni de la terra, que esmanifesta ab constant esforç, en un ambient oposat al seu ideal de suprema bellesa. [...] els nobles sentiments del nostre primitiu autor dramátich sempre havien procurat elevar la dignitat del poble, lliurant-lo de sa mesquinesa. Ens ho prova clarament ab la fundació del Teatre Catalá.

Es cert que avuy el drama social modern está mot per sobre l vell drama romantich d'En Pitarra, en quins les situacions més embrancades, ab sa inverosimilitut, se resolien sempre al gust del autor, com si ls personatjes qui intervenen en l'acció fossin poch menys que figures de putxinellis, sense voluntat; en quin lo traydor, calumniador de honres y pertorbador de la pau de modestes fammilies, jogava l principal "paper" fins a la última escena de la trama artificiosa, hont casi sempre trobava la mort a mans d'un galant ultratxat, qui en aquell moment, per venjar-se, se declarava absolut representant de la justicia, mostrant un coretge y un atreviment may vist fins allavors, com si per encant li hagués previngut del Cel.

Aquesta és la part dolenta de nostre autor, la part que no l podrá revelar com a gran dramaturch la posteritat, y hont el seu contemporani Feliu y Codina s mostra superior a n'ell, sobretot en la comedia *Lo Gra de mesch*, condempnada injustament per tots els crítichs de l'epoca, per motiu de ser obra poch complicada, obra tractada humanament y ab una naturalitat que ningú més havia lograt alcançar fins aquell día. Cal regoneixer que aquesta comedia és la més ben fonamentada de nostre vell teatre catalá, y pot dir-se digna germana de les més belles de nostres moderns autors, ab tot y conservar alguna deixa d'aquell sens fi d'efectismes falsejadors, dels quals encare avuy no tots els joves se n'han pogut lliurar.

Mes, perquè al primer cop d'ull veyem aquest important defecte en l'obra d'En Soler, com a dramaturch ¿no el podem admirar venerar com a home y com a poeta y escriptor satírich, una volta l'hagim estudiat y conegut a fons? Jo crech que en aquestes tres parts és allá hont ell mostra ses bones qualitats, sobretot en la sàtira, un art tant decaygut a la nostra terra y rebutjat per tota la munió de criticayres pedants y escriptors de saló pseudo-aristocrátichs; un art tant dificil y al meteix temps tant mal comprés per altres versayres que l confonen cegament ab la insubstantial broma de taula de café o de ball de societat recreativa! Aquí és hont lo hem de regoneixer més digne y original aquest home, fixant-nos en les

obres que senyalen la primera época de sa vida floreixent: los *Singlots poetichs*, *Les Francesilles*, *Les papellones*, *L'Apotecari de Olot* y moltes altres, junt ab una producció que no ha pogut ser coneguda de tothom, ab tot y ser la més cercada, per motiu d'estar escrita ab una llibertat d'estil y de llenguatge cent vegades més descarnat que l dels contes de Boccaccio, l'antich escriptor italià proclamat mestre genial per ses creacions lliurement amoroses, sadollades de sàtira y humorisme, les quals els autors y editors "pudorosos" s'apressuren a espurgar al seu gust perquè les traduccions puguin anar a caure en mans de tots els lectors moderats y fins d'algunes senyores de sa casa.

En totes aquelles esmentades obres d'En Soler hi campeja ayrosament aquest humorisme satírich, sentit y traçat ab versos que devegades ratllen a lo grotesch, però que sempre brolla espontaniament y ab frescor. No diré que la seva sàtira sigui psicológica com la d'un Aristófanes, un Molière o un Regnard, perquè no és aquesta la viventa en l'ànima del nostre poble senzil y franch: és una sàtira joganera purament catalana, que tothom l'enten y la sent com filla del seu caràcter expansiu. El seu humorisme no té l'estimable fons de tristesa d'En Vilanova, perquè és l'humor viu sense dolor, com tampoch se revela ab la delicadesa d'aquell virtuós costumista, per motiu de que Soler ab son temperament emprendedor y ab sa manera de viure entre companys actius qui enarboraven a tota hora son ideal d'artista glorificat, no tingué temps ni ocasió d'estudiar detingudament la vida que per tot se fa sentir ab sos goigs y dolors, ni de purificar la forma de la seva obra a fi de que com un mirall de bellesa resplendís meravellosament a través de totes les edats.

Mes, perquè l fundador del Teatre Catalá no pogué alcançar tals virtuts en un temps de tanta rudimentaria instrucció, de tanta rutina com fou el de la seva primera época, y després, quan havia de mostrar més fermament ses bones qualitats ab lo seu, va abandonar-se ab ansia folla a volguer fer lo que sols era propri d'un desequilibrat com Echegaray, no hem de venerar sa memoria? Aixó fora indigne, com si reneguessim de nostres pares que s'han sacrificat per nosaltres, perquè en Frederich Soler és l'iniciador de nostre moviment literari y la primera escola de nostres dramaturchs moderns; sense l valió trevall d'aquell home tant actiu, de tanta empresa, no s'hauria arribat fins a aquesta gran evolució en la cultura del poble catalá. Respectem l'heroe que junt ab en Clavé senyala l pas de tota una época, o sinó ns fará vergonya a tots els cataláns d'esperit revolucionari el dir-nos apóstols d'un sagrat ideal de nova vida!» (Vidal, 1906: 11-12).

Vidal té molt clar que cal reconèixer, amb totes les seves mancances i amb tots els seus defectes, el valor i la tasca dels literats que han obert el camí en què ara es troben els qui han encetat el segle XX, perquè, en contrapartida, han fet una aportació impagable a l'evolució de les lletres catalanes –i, en aquest cas concret, en l'àmbit de la dramaturgia. L'escriptor alcoverenc, que es permet força intervencions subjectives, demostra que

coneix bé tant l'autor de qui parla com el context en què desenvolupà la seva obra teatral; i, amb la frase que clou el text, manifesta el corrent del qual és compromès deixeble.

L'altre article, "Sobre *Els Mestres Cantaires de Nuremberg*"⁵⁶², en el núm. 3 de la revista (31-I-1907), ofereix una completa ressenya de l'obra de Wagner⁵⁶³, que comença amb aquestes paraules: «Tothom que, confiant en ell, s'ha isolat per crear la seva obra ideal, en un dia ha sentit necessitat de deixar la solitud y s'ha encarat ab el poble per a fer la obra real, fonamentant-la ab l'estudi de la vida dels seus germans.» (Vidal, 1907: 18). Plàcid Vidal hi aporta, com en l'article anterior, opinions personals que recolza en argumentacions prou sòlides:

«*Els Mestres Cantaires* es la obra que en cas de no haver sigut creada se hauria d'exigir a Wagner, després de *L'Anell del Nibelung*. [...] En aquest poema, no hi trobarem ni una situació que no correspongui: tot s'enllaça ab tanta finesa y veritat, que'l espectador devant d'aquella deliciosa comedia, és més que espectador, perquè ell també se sent part activa de la obra, regoneixent-se [sic] germà de sentiments ab els seus personatjes, i son esperit reviu entre ells, lluitant pel triomf d'aquells heroes que's realicen també sentint les seves aspiracions. // La veritat en *Els Mestres Cantaires* hi es eterna; els seus personatjes i la seva acció son de tos els pobles y de totes les edats, poguent-se-n trobar exemples tant a Alemanya com a Catalunya. Aquí a la nostra terra, es ont més ens volem lliurar de velles escoles i falsos procediments, i al mateix temps també es ont més impera el rutiranisme subgectantnos a fer la nostra obra ab motllos gastats i frases fetes que desdiuhen de tota fí digna i seriosa; aquí tampoc manquen, encare avui día, els tradicionals mestres que tracten de reclourer l'art y la literatura a la mida del seu gust [...]. // Aquesta es la gran creació de Wagner, com a poeta i com a home, sobretot com a home que ha comprés les ansies dels

---

⁵⁶² Aquest article tornarà a ser publicat, el 1911, a *Foc Nou*. Cf. infra, p. 259.

⁵⁶³ Plàcid Vidal admirava el romanticisme de Wagner, segons explica la seva filla, M. Eugènia Vidal –cf. supra, p. 154. Alfonsina Janés i Nadal no esmenta aquest article en el seu estudi sobre *L'obra de Richard Wagner a Barcelona* (1983) –cf. supra, p. 248.

Arnold Hauser analitza aquesta admiració que despertava el compositor alemany: «Wagner fue, ciertamente, la última y tal vez la más grande revelación del Romanticismo. Ningún otro nos permite comprender tan íntimamente con qué intoxicación de los sentidos impresionó al público contemporáneo y hasta qué punto se sentía rebelde contra todos los convencionalismos muertos y sentía el descubrimiento de un mundo joven, feliz y prohibido. [...] Aparte de sus nervios sobrecitados, de su pasión por la narcosis y los efectos estupefacientes, Wagner comparte con Baudelaire los mismos sentimientos cuasi-religiosos y el mismo anhelo romántico de redención. [...] Tiene un talento tan escasamente natural y espontáneo, y lucha con su obra casi tan violenta y desesperadamente, y tiene en el arte una fe tan escasamente auténtica como Flaubert. [...] Ambos sintieron que el arte era el tormento de su vida, que estaba entre ellos y el disfrute de la vida, y ambos consideraron el abismo entre realidad y arte, entre *avoir* y *dire* como infranqueable.» (Hauser, 1980: 123-124, 3).

seus germans, cantantles en la seva gloriosa obra que tant l'ha dignificat en sa vida d'amor.» (Vidal, 1907: 18-19).

Encara, Plàcid Vidal col·labora en dos números més d'*Estil*, el 10 (31-V-1907) i l'11 (15-VI-1907), amb el poema narratiu “La Via Santa” (de la col·lecció *Poemes passionals*)⁵⁶⁴ –escrit en versos decasíl·labs consonants, exceptuant algun hexasíl·lab. En el 10, hi ha les parts I, II i III del poema, que parla d'un jove, obedient i respectuós amb els pares i amb els mestres, que es retreia a casa, a la ciutat, i s'allunyava dels companys de l'escola: «Mes ell no era expansiu ni ho volgué ser / y a casa en solitud se recollía. [...] Així va anar passant els primers anys, / sense sentir més goig ni altres afanys / que atendre al bé que ls pares li volien. / Y al veure'l tant quiet, els seus companys / ja prest no l van pregar com ants solien.» (Vidal, 1907: 112). Tampoc no es mirava les noies i només tenia tractes amb una, perquè era cosina seva; ell se la mirava amb innocència, però ella... «Era una bella noya, sa cosina, / criada ab llibertat, sempre joyosa; / son gest tenia l'ayre d'una nina, / mes ja s mostrava dona ingeniosa.» (Vidal, 1907: 112).

Amb l'esclat de la nova primavera, el jove decideixi aïllar-se com un eremita per tal de refrenar qualsevol impuls sensual: «per viure com aquells que s retiraven / en solitaries coves, hont pregaven, / com la llegenda santa al creyent deya. [...] Els pares van sentir gran alegría / per l'illusió del fill y l'animaren.» (Vidal, 1907: 113). I va fer un petó a la cosina per acomiadar-se'n: «ell ab ignocencia la besava / y ella sentint ses galtes xardoroses.» (Vidal, 1907: 113). El jove, resolut, se'n va «al fons de la montanya, hont s'escorrien / les aygues dels avenchs per un torrent, / y ls arbres sos brancatges extenien / dessota l gran encant del firmament» (Vidal, 1907: 113); allí, s'extasia de poder dur a terme els seus desitjos, en una minúscula capella ubicada en un paratge solitari, enmig de la magnífica natura, que esdevé un locus amoenus per a la vida contemplativa que el noi pretén: «L'amorositat encant de la natura / li entrava al fons del cor y l possehia: / l'aubada desvetlant-se ab sa llum pura, / la força xardorosa del mitgdía / y l cap-al-tart rublert de melangía, / tot era sa creyencia y sa ventura. / Sols el recort a voltes li parlava / del món de la ciutat que abandonava.» (Vidal, 1907: 113).

En el número següent de la revista hi ha les parts IV i V de “La Via Santa”, que l'autor vol cloure amb un cop d'efecte i, per això, va preparant l'escenari: «Era una nit

---

⁵⁶⁴ Cf. infra, p. 565.

hermosa. Les estrelles / brillaven en l'espai asserenat, / mostrant-se als ulls humans les meravelles / que a tots els cors en somni han breçolat.» (Vidal, 1907: 126). Aleshores, el noi es recorda de la infantesa, de la seva cosina i... «aquell ardent petó del comiat / sentia en el seu cor d'enamorat.» (Vidal, 1907: 126); debades intenta allunyar aquesta evocació que retorna ara i adés, vol ser fort, però fins i tot els mateixos ermitans s'adonen del que li està succeint quan ell, amb l'excusa que enyora els pares, els diu que se'n torna a la ciutat: «Jove inexpert! No s pot sacrificar / quan ens incita una ànima frisosa.» (Vidal, 1907: 127). Els pares el reben contents i emocionats, convençuts que retornarà a la vida ermitana; tanmateix, el noi s'adreça a la cosina, «que veyà al seu enfront tant franca y bella: / -Y tu no m'anyoraves, ma cosina?... [...] Llavors, ab la franquesa y la passió, / varen unir els cors ab un petó, / seguint la via santa de la joia. / Era un petó d'amor y als vells mostrà / quant forta és l'infantesa per lligà / la voluntat d'un jove y una noya. » (Vidal, 1907: 127).

El valor sagrat, de santedat, que el poeta atorga a la relació amorosa dels joves, remet a la valoració que exposa Marfany⁵⁶⁵ sobre la poesia composta pels catalanistes de començaments del segle XX –Vidal es troba força dins d'aquesta línia. Endemés, aquest poema mostra unes constants que s'aniran retrobant en altres textos, tant poètics com en prosa⁵⁶⁶: un amor de joventut, quasi infantil, que, sense ser-ne del tot conscients els protagonistes –sobretot el jove, l'home–, qualla tan endins del seu cor que acaba imposant-se a qualsevol altra voluntat; i un personatge masculí, idealista, ple de bondat, sensitiu, que no és ningú més que l'*alter ego* de l'autor⁵⁶⁷.

-Diari *El Poble Català*, Barcelona (1906 i 1913)

El juny de 1906, arran de la polèmica suscitada per la carta⁵⁶⁸ que uns admiradors d'Ibsen, entre els quals l'escriptor alcoverenc, envien a *El Poble Català* proposant

---

⁵⁶⁵ Cf. infra, p. 297.

⁵⁶⁶ Per exemple, la relació que manté Jordi Saura amb la neboda del seu padrí, a la novel·la *Les promeses amigues*; si bé, en aquest cas, no s'atorga a l'amor el caire de santedat de manera tan evident.

⁵⁶⁷ Es pot anar comprovant que l'experiència i els desitjos són l'eix tant del lirisme com de l'argument narratiu, i –per descomptat– de l'evocació dels records, en la trajectòria literària de Plàcid Vidal.

⁵⁶⁸ La carta no és reproduïda directament, sinó que se'n fa ressò, a primera plana (5-VI-1906), l'autor de la columna "Ecos", que hi aporta el seu punt de vista i una alternativa a la idea rebuda: «Uns amics nostres, els senyors Plàcid

d'erigir un monument al dramaturg noruec, surt publicat, distribuït en dos dies consecutius –el 13 i el 14–, l'article "Tornant a lo de l'Ibsen...", signat per Plàcid Vidal, A. Artís Balaguer, Antoni Isern i Joan Puig i Ferrer –per aquest ordre.

Uns quants anys més tard (28-IX-1913), es troba en aquest diari el poema "La fi de Sanxo Panza" –que ja havia estat publicat a *Germanor* (juny 1905)⁵⁶⁹. Unes setmanes després (12-X-1913)⁵⁷⁰, Vidal hi publica un fragment del primer capítol de *La Cançó dels herois*. Successivament, n'aniran sortint més, també dels primers capítols: 26-X-1913, 2-XI-1913, 9-XI-1913, 23-XI-1913. Plàcid Vidal ho relata així:

«Em donava neguit d'haver de guardar tant de temps dues novel·les inèdites i vaig trametre una part del primer capítol de *La Cançó dels herois* a la Plana Literària d'*El Poble Català*. En el número del propinent diumenge –12 d'octubre– va aparèixer inserit, en primer lloc, tot aquell escrit meu, ocupant gairebé tot un costat del full del diari, i a l'altra banda, també preferentment entre la restant col·laboració, constaren uns amples versos d'una extensa poesia de Joan Fígols i Pujolar dedicada a mi.» (Vidal, 1934: 339-340).

«Vaig trametre al diari l'altra meitat del primer capítol de la novel·la. Aquella segona meitat s'hi publicà en dos o tres números. Se'm féu saber que el director de la secció literària era Prudenci Bertrana i vaig anar a la redacció a donar-li les gràcies. Em va plaure recordar-li que tots dos havíem estat col·laboradors de l'antiga revista gironina *Lletres*, dirigida per Carles Rahola, i vam estar contents de conèixer-nos personalment i de poder tenir una estona de conversa.» (Vidal, 1934: 340).

Vidal, G. Artís Balaguer, Anton Isern y Joan Puig y Ferrater, ens han dirigit una carat, proposant que s'aixequi a la nostra capital un monument en recordansa dels altíssims mèrits de pensador y artista que han fet de l'Ibsen un home de fama universal y immortal. Nosaltres creiem també que Catalunya deu donar belles proves de la seva veneració a l'Enric Ibsen. Estem convençuts de la benefactora eficàcia de la seva obra [...], però si bé estem d'acord en l'intenció, molt lloable, que ha guiat als nostres esmentats amics al escriure la carta referida, no ho estem tant en el medi que ells proposen. [...] Pensin que molts dels nostres homes eminents no tenen una estatua a Catalunya. No la té en Pi y Margall, no la té en Verdaguier, no la tenen encara ni en Frederic Soler ni en Robert. És de creure, doncs, que pugui tindre-la Enric Ibsen, el noruec Enric Ibsen? [...] La millor manera d'honorar la memoria del ilustre revolucionari de l'Art dramàtic, és contribuir a fer conèixer les seves magnífiques produccions, que resten encara inconegudes de moltíssimes persones.» (Anònim, 1906: 1). Màrius Aguilar era qui redactava aquesta columna, sense signar-la; cf. infra, p. 358.

⁵⁶⁹ Cf. supra, p. 238.

Givanel Mas i Plaza Escudero recullen aquesta publicació de Plàcid Vidal al *Catálogo de la Colección Cervantina (1891-1915)*: <http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/catalogo-de-la-coleccion-cervantina-volumen-iv-anos-1891-1915> [en línia: 18-V-2016].

⁵⁷⁰ En el mateix diari, a la pàgina següent, hi ha el poema "Melangia del crepuscle", de Joan Fígols Pujolà, dedicat «Al gran amic i poeta, En Plàcid Vidal». L'últim vers diu: «¡Oh, dona, escolta, escolta, el càntic del Poeta mateix que un cant d'Homer!». També, veg. Vidal (1934: 339-340).

- Revista *Lletres*, Girona (1907)

«Durant a aquell temps sortia, a Girona, una bella revista literària, *Lletres*, dirigida per Carles Rahola, el qual va invitar-me a col·laborar-hi. Vaig publicar-hi unes poesies i després uns contes.» (Vidal, 1934: 244). Efectivament, al núm. 4 (1-VII-1907) hi ha tres poesies de Plàcid Vidal: “La meva cansó”, “Un petit héroe” i “Comens d’historia”; al núm. 6 (setembre 1907), el relat “L’Aranyó (Recort del Camp de Tarragona)”⁵⁷¹, i, al núm. 9 (desembre 1907), “Entre germans. (Esbós de novela)”⁵⁷²; en aquest text, mitjançant la conversa de dos germans, Frederic i Gabriela, que manifesten els seus dubtes sobre l’estimació sincera de qui ha de ser l’esposa del germà, s’insinua que hi ha un enamorament, mai no dit, tàcit, entre ambdós; el conte acaba així: «Quan els dos joves se vegeren sols, ja separats l’un de l’altre, sospiraren greument y es cobriren el rostre am les mans, fent recort d’aquella cansó de l’infantesa que diu: *Si no fossim germans propis / ens casaríem tots dos.*» (Vidal, 1907: 173).

-Revista *Catalana*, Barcelona (1909-1910)

Jordi Albertí i Oriol, a l’article “*Revista Catalana* (1909-1910). Una onada noucentista (i II)” (2006), opina que «la revista pot ser considerada una publicació malgrat estar amarada dels valors ètics i estètics del noucentisme. [...] en les pàgines de *Revista Catalana*, en els onze números que van aparèixer, no hi ha unes seccions fixes que donin caràcter a la publicació, sinó que hi predominen d’una manera clara els articles diversos.» (Albertí, 2006: 97-98).

En el núm. 1 (14-X-1909), a la primera pàgina, hi ha una relació, molt extensa, dels “Redactors y Colaboradors principals” –més de 150–, entre els quals figura el nom de Plàcid Vidal⁵⁷³. Tanmateix, en els exemplars consultats, tots els que van sortir, no hi ha cap text signat per ell.

---

⁵⁷¹ El 1917, Vidal aplega a “La Novel·la Nova” un poema, tres contes i una reflexió sobre les anècdotes. El primer conte es titula “El noi Aranyó. Record d’un fill de poble”. En aquest, a banda dels canvis en el títol i l’adequació a l’ortografia normativa, no s’hi observa cap diferència destacable –només la substitució d’alguna paraula per una altra de sinònima: per exemple, a l’últim paràgraf, “estrelles” per “estels”. Cf. infra, p. 410.

⁵⁷² També publicat, el 1911, a *Foc Nou*. Cf. infra, p. 259.

⁵⁷³ Albertí, que no esmenta Plàcid Vidal com a col·laborador, diu que «els principals [...] van ser Eugeni d’Ors, Josep Lleonart, Josep M. López-Picó, Xavier Viura [...]. Tots ells, juntament amb Pompeu Crehuet i Joan Oller que la van

-Revista *Foc Nou*, Reus (1910-1911)

Entre el 1910 i el 1911 apareix la revista quinzenal *Foc Nou*, d'ideologia catalanista. Magí Sunyer anota que «es va constituir en el darrer reducte reusenc d'aquella colla [de ca l'Aladern] de deu anys enrera. Va publicar un número d'homenatge a l'Antoni Isern i va seguir la tradició dels fulletons que constituïen biblioteca.» (Sunyer, 1984: 76). També adverteix Sunyer que «l'any 1910, la revista *Foc Nou* va publicar com a fulletó una “Biblioteca *Foc Nou*” que no hem de confondre amb la dels anys 1905 i 1906^[574]. Hi van sortir tres llibres: *Maria-Agna*, de Francesc Recasens i Mercader; *Brossa...* de Claudi Montanya ([pseudònim de] Pere Cavallé) i *Somni de primavera*^[575], de Plàcid Vidal.» (Sunyer, 1984: 82). Per la seva part, Vidal n'aporta la informació que segueix:

«Recasens i Ballester, arribats de poc a la capital, ens ensenyaven una revista literària que ells i altres amics de llur temps^[576] publicaven a Reus. Era una

---

promoure, eren nascuts entre 1880 i 1886. Aquesta dada cronològica ja explica per ella mateixa que hi hagués un sentiment generacional de renovació. [...] No busquen la transcendència de la genialitat, no volen difondre una literatura d'herois i de marginats, sinó de lectors que agafen el tren amb el llibre sota el braç... Malgrat tot, no es poden sostreure a la influència dels valors romàntics ni a l'admiració dels gegants del modernisme.» (Albertí, 2006: 97); i acaba constatant que, «malgrat la voluntat d'esdevenir una publicació de referència, *Revista Catalana* –com tantes altres dotzenes d'iniciatives semblants– no va poder superar la dotzena de números. Les lleis implacables del mercat tallaven les ales als grups d'escriptors que volien intervenir activament en la regeneració cultural i política del país.» (Albertí, 2006: 113). Si tenim en compte els anys de naixement que vinculen els noms que relaciona Albertí, Plàcid Vidal també podria haver compartit aquest “sentiment generacional de renovació” –i ho corroboraria el fet de constar a la llista de col·laboradors–; per tant, que no hi hagi cap text seu en els números de la revista que van veure la llum, pot atribuir-se a la poca durada que aquesta tingué.

En aquest mateix article, Albertí demostra conèixer l'obra del memorialista: «Quan Viura va col·laborar amb *Revista Catalana* [...], ja havia aconseguit fer-se un nom en els cercles literaris gràcies a reculls de poesia [...], i també, d'una manera especial, a les traduccions de Wagner [...]. Segons opinió de Plàcid Vidal el seu nom era tan celebrat com el de Josep Carner.» (Albertí, 2006: 100). A LAV, Vidal escriu: «Els novells poetes catalans més celebrats, llavors [1902], eren Josep Carner, Xavier Viura, Rafael Nogueres i Oller i Joan Oliva i Bridgman.» (Vidal, 1934: 145); veg. també Vidal, (1925: 69).

⁵⁷⁴ Rafanell diu que «el 1905 [Miquel] Ventura inicia la publicació d'una col·lecció de llibrets breus que du el nom evocador de “Biblioteca Foc Nou”. La primera entrega correspon a un recull de contes gascons d'Antonin Perbosc, que Ventura passa al català mantenint uns quants fragments de l'original.» (Rafanell, 2006: 284). En un article a la *Revista del Centre de Lectura*, signat T. C. –inicials que corresponen a Teresa Cabré Monné–, consten les següents dades: «Entre els anys 1905 i 1906 es publicà a Reus la Biblioteca “Foc Nou”. Pretenia divulgar les obres més importants de la literatura mundial [...]. La colla de Reus va ésser la promotora d'aquesta col·lecció, prenent com a model la que es publicava a Barcelona amb el nom de Biblioteca Popular de l'Avenç. [...] sols se'n van publicar sis volums. [...] aquesta col·lecció, amb totes les seves obres projectades, no va ésser acollida com pensaven els seus promotors, la crítica literària no es va preocupar de comentar i divulgar aquestes obres i, no podent mantenir-se econòmicament per si mateixa, va deixar de publicar-se.» (T. C., 1972: 3-4).

⁵⁷⁵ Cf. infra, p. 314.

⁵⁷⁶ A més de Francesc Recasens i Ricard Ballester, col·laboraven habitualment a *Foc Nou*: Pere Balagué, Marcial Badia, M. Baiges, Pere Cavallé, F. Cubells i Florentí, Joan Ferraté, Xavier Gambús, Josep Martorell, T. Martí Torcal, i J. Recasens i Mercadé, entre d'altres.

revista quinzenal, intitulada *Foc Nou*, i s'hi editava, en fulletó, un quadre dramàtic de Francesc Recasens, obra estrenada en una entitat reusenca. En acabar-se la publicació d'aquell drama els dos companys reusencs van demanar-me que jo els facilités una obra meva inèdita, i jo, fent-me un favor a mi mateix, els vaig donar el poema cíclic *Somni de primavera* [...]. Els joves de *Foc Nou* van voler, també, dedicar un número a la memòria d'Antoni Isern.» (Vidal, 1934: 284-285).

I, unes pàgines més endavant: «Els joves del periòdic *Foc Nou*, de Reus, acabaren de publicar en el fulletó l'obra que jo els tenia confiada. [...] El periòdic *Foc Nou* va plegar, i jo i els meus companys, junt amb aquells joves de Reus, convinguérem fundar una revista a Barcelona» (Vidal, 1934: 296); la revista que anuncia el memorialista és *Panteisme*.

A més de *Somni de primavera* –com a fulletó de la Biblioteca *Foc Nou*, adscrita a la revista–, Plàcid Vidal va publicar, en la revista pròpiament dita, la poesia “Cançons de moda” (15-X-1910) i els textos en prosa “El comiat de l'Anton Isern”⁵⁷⁷ (26-IV-1911), “Entre germans (esbós de novel·la)”⁵⁷⁸ (21-VI-1911) i “Sobre *Els mestres cantaires de Nuremberg*”⁵⁷⁹ (28-VI-1911).

-Revista *Panteisme*, Barcelona (1911)

Torrent i Tasis en donen la següent informació, no exempta d'una certa simpatia envers els promotors de la revista: «[*Panteisme* és] una publicació del que podríem dir-ne el grup del Camp de Tarragona. El títol ja és prometedor i significatiu [...], vol ésser una revista d'avantguarda, i ho és en tant com són joves i audaços els homes que hi escriuen i hi dibuixen.» (Torrent i Tasis, 1966: 508, I). Sens dubte, el nom escollit, en una clara

---

⁵⁷⁷ Cf. supra, p. 45.

A la columna “Gazetilles” del núm. 19 (29-III-1911) de la revista, hi havia aquesta nota: «Anunciem als nostres lectors que'l prop vinent nombre'l dedicarem á la memoria del malhaurat poeta Isern. Al efecte han ofert la seva valiosa colaboracio'ls distingits poetes Guanyabens, Maseras, Prat Gaballí, Plácid Vidal, Aladern y altres.» (1911: 122). “El comiat de l'Anton Isern” també forma part del monogràfic, dut a terme pel CEA, *Anton Isern. Obra literària* (1984: 101-105).

⁵⁷⁸ El relat ja havia aparegut a la revista *Lletres* (desembre 1907). Cf. supra, p. 257.

⁵⁷⁹ Aquest text havia estat publicat a la revista *Estil* (gener 1907). Cf. supra, p. 253.

al·lusió al concepte d'harmonia universal, és altament representatiu de l'estètica modernista⁵⁸⁰.

Com no podia ser d'altra manera, Plàcid Vidal proporciona dades de primera mà sobre la gènesi de la revista. En primer lloc, hi ha la carta que, coincidint cronològicament amb la immediata aparició de *Panteisme*, envia a Carles Rahola, el 12 de setembre de 1911⁵⁸¹; després d'informar-lo sobre algunes imprentes barcelonines, li diu:

«Uns amichs, entre ells en Joseph Maria de Sucre y Joaquim Biosca, estem a punt de publicar una revista literaria y artistica, ilustrada, aquí a Barcelona. Si no hi ha destorb en els nostres plans, començarà a eixir a primer del vinent Octubre. Compto a vostè com a col·laborador, y, per lo tant, estimaria molt que m'enviés un treball pera'l primer número, ants de la susdita fetxa. Hi escriuràn en Sucre, en Puig y Ferrer, etc., y hi haurà dibuixos d'en Nonell (inèdits), Canals y Biosca. // Queda a les seves ordres el seu bon amich, donantli les gracies per els elogis que va estampar del meu *Somni de Primavera*.»

Després, el memorialista recorda la iniciativa a *LAV*, on explica que la impulsen «pagant-la entre tots nosaltres, [...] i ja suposareu que ningú del projecte no hi podia correspondre amb gran quantitat. [...] els dissabtes al vespre ens reuníem en el “Cafè de l' Austràlia”.» (Vidal, 1934: 296); i, també, a la narració *La singular amiga*⁵⁸² i a *ESA*:

«Josep Maria de Sucre fou un dels cinc directors amb què va comptar una revista nomenada *Panteisme*, que, en l'any 1911, vam fundar, junt amb Joaquim Biosca, Francesc Recasens i Ricard Ballester, on, demés de col·laborar-hi els companys Ricard Canals i Francesc Canyelles, amb dibuixos, s'hi publicaren uns apunts inèdits d'Isidre Nonell; i on jo vaig començar a obrar la meua idea d'escriure

---

⁵⁸⁰ «Tots els panteistes o religiosos en l'ideal de l'art i la vida venim a ésser uns.» (Vidal, 1920: 43); la frase varia a la segona edició: «Tots els legionaris de l'ideal de l'art i la vida venim a ésser uns.» (Vidal, 1925: 45). El nom de la revista no convenç Alfons Maseras, segons es desprèn del comentari que en fa a la carta que envia a Plàcid Vidal; cf. infra, p. 262.

Aquest concepte d'harmonia universal ja es troba en el franciscanisme; una bona mostra n'és el poema de Jacint Verdaguer *Sant Francesc* (1895), del qual Isidor Cònsul va fer l'edició crítica (2001). Veg., també, Isidor Cònsul (1995): “1895, Tres llibres en dansa: *Flors del Calvari, Sant Francesc, En defensa propia*”, dins l' *Anuari Verdaguer* (1995-1996).

A la seva tesi doctoral, *El pensament religiós de Joan Maragall* (UPF, 2008), Ignasi Moreta Tusquets es refereix al franciscanisme de Maragall en relació a «l'actitud contemplativa del poeta, el seu punt de mira estètic.» (Moreta, 2008: 32).

⁵⁸¹ Fons Carles Rahola: SGDAP de l'Ajuntament de Girona. Carles Rahola col·laborà a la revista *Panteisme* amb els articles “Divagacions sota el pòrtic” (núm 1, p. 4-6) i “De la presó provinciana” (núm. 3, p. 1-3).

⁵⁸² Veg. Vidal (1923: 61). També, cf. infra, p. 419.

aquesta col·lecció de biografies amb la qualificació d' *Els singulars anecdòtics*.» (Vidal, 1925: 91-92).

Els quatre únics números de *Panteisme* veuran la llum, amb periodicitat quinzenal, entre el 15 d'octubre⁵⁸³ i l'1 de desembre de 1911:

«En el primer número jo hi vaig emprendre una sèrie de siluetes literàries de companys meus, intitolada *Els singulars anecdòtics*. Fou començada amb la silueta d'Alfons Maseras. Josep Maria de Sucre hi obrí una secció que portava la rúbrica “Dones, llibres, fets i homes. Sensacions del temps”. Francesc Recasens s'hi ocupava d'art dramàtica. A més a més hi figuraren originals de Carles Rahola, Joan Puig i Ferrer, Ricard Ballester, Joan Malagarriga i una traducció de Holderlin. Hi hagué dibuixos d'Isidre Nonell, Ricard Canals i Joaquim Biosca.» (Vidal, 1934: 298).

La relació que fa el memorialista sobre el contingut del número amb què s'inaugura la revista (15-X-1911)⁵⁸⁴ és, per descomptat, coincident amb l'original. El retrat d'Alfons Maseras n'ocupa les quatre primeres pàgines, però, a més, Vidal hi publica el poema “Uns ulls”⁵⁸⁵.

---

⁵⁸³ La revista *La Escena Catalana* anunciava (7-X-1911): «*Panteisme* es el títol d'una revista quinzenal, de literatura y art, que comensarà a sortir el dia 15 del corrent. Forman la redacció d'aquesta nova revista els senyors Joaquim Biosca, Plàcid Vidal, J. M. de Sucre, Francesc Recasens y Ricart Ballester.» (Anònim, 1911: 8).

⁵⁸⁴ Al cap de pocs dies (20-X-1911), F. Cubells y Florentí publicava a *Las Circunstancias* l'article “Panteisme”, que Vidal reproduïx sencer –veg. Vidal (1934: 297-298)–: «Me consumía una intensa soledad y vagaba, sin propósito, por una de las ramblas barcelonesas. // En la obscuridad [sic] de la noche avanzada, fulguraban claridades rosa y violeta los arcos voltaicos, bajo el follaje caduco de los plátanos. Parecía encauzarse, por la anchurosa vía desierta, la desolación de mi espíritu, cuando advertí que junto a mí pasaban, con andar entre resuelto y abatido, tres hombres jóvenes, discurrendo, abstraídos, bajo la pesadumbre de sus negros chambergos de amplias alas. // Conocí la voz de uno de ellos: era Plácido Vidal. Le acompañaban dos amigos, más jóvenes: Francisco Recasens y Ricardo Ballester. Al primero le traté de estudiante: hace dos años; el segundo, de niño: “parece que fué ayer”. En junto, tres simpáticos camaradas que me ofrecía el azar para reanimar mi espíritu con los fervores de la simpatía. [...] aquella noche me enteró Plácido Vidal, me enteraron sus acompañantes, de un nuevo proyecto. Y viví con ellos aquel proyecto que hoy es una realidad lisonjera y se llama *Panteisme* –revista de literatura y arte. // Y es tan grande la sugestión de los amigos que creen y fructifican, que, al recibir la nueva revista, me ha parecido que clareaba en mi alma después de aquella noche de soledad interna y nimbos de luz rosada bajo el follaje caduco de los plátanos...» (Cubells y Florentí, 1911: 2).

⁵⁸⁵ L'autor indica que aquest poema és «extret del romanç inèdit *La Cançó dels Hèroes*» (Vidal, 1911: 15). En la novel·la esmentada, la segona de la trilogia de Jordi Saura, “Uns ulls” es troba a les pàgines 343-344; els únics canvis perceptibles entre la versió de 1911 i la de 1915 són ortogràfics –per exemple, l'últim vers, «y encara'm retindreu en aquest món» (Vidal, 1911: 16), presenta dues esmenes en el llibre: «i encara em retindreu en aquest món» (Vidal, 1915: 344).

Primera pàgina del núm. 1 de *Panteisme*⁵⁸⁶

En el núm. 2 (1-XI-1911), “Els singulars anecdòtics. II: Joan Puig y Ferrer” ocupa les pàgines 3-8. Hi ha, també, la carta⁵⁸⁷ que Alfons Maseras adreça “An en Plàcit Vidal” – en agraïment per la silueta que li dedicà en el número anterior– i que el memorialista transcriu, parcialment, a *LAV*: «Alfons Maseras havia tramès una carta de París, contestant a la silueta, i vam publicar aquella lletra del nostre amic, admirable missiva, de la qual, ara, reproduiré els paràgrafs més importants com a documentació i comentari.» (Vidal, 1934: 300-301). Vidal n’omet el fragment d’un paràgraf en què Maseras li demana que oblidí alguns dels seus escrits de joventut: «Vullguen els deus que ni el poema ni el músic [que va començar a posarli il·lustracions musicals] surtin mai més de l’obscuritat qu’els sepolta [...].» (Maseras, 1911: 13), i, també, aquestes línies finals:

«[...] y aquí esteu vosaltres, ab *Panteisme*, proclamant tàcitament un art nú, selvatge y individual, certament ab contradicció ab el títol de la vostra revista, nom d’un sistema filosòfic que nega a l’home tota personalitat y tota llibertat, identificada, al propi temps, a Deu⁵⁸⁸]. // Mes no vull entrar en aquest intrincat paratje. Y ans d acabar, permètem que’t diga que, segurament, la teva

⁵⁸⁶ Fotografia: <http://www.bnc.cat/digital/arca/titols/panteisme.html> [en línia: 20-XI-2015].

⁵⁸⁷ Datada a París (24-X-1911); veg. Maseras (1911: 15).

Montserrat Corretger ha estudiat a fons la biografia i l’obra d’aquest autor a *Alfons Maseras: intel·lectual d’acció i literat* (1995), *L’obra narrativa d’Alfons Maseras* (1996) i *L’obra poètica d’Alfons Maseras* (1997).

⁵⁸⁸ En el núm. 3 de la revista, hi ha una esmena a aquesta frase: «[...] tota llibertat, identificantlo ab la terra, identificada al propi temps, a Deu.»; veg. *Panteisme* (1911: 15).

imaginació, cercant analogies de títols, ha galanament judicat de “rèplica nietzscheana” una obra que tot just he acabat, el continu de la qual ignora tothom y que no es cap rèplica ni s’assembla, malhauradament, a res de lo que produí aquell gran vessànic que dictà les profecies a Zarathustra. El meu llibre *L’arbre du bien et du mal* es una novela que m’atreviré a calificar de poemàtica y de filosòfica, y que no té res que veure ab *Les mémoires d’un cynique*, llibre encara en projecte, que no sé si may tindrà realisació, en el qual havia pensat exposar les impressions y els judicis d’un home modern, no del cinisme a la moda, sinó practicant les regles d’Epicur y d’Antisenos. Reb una forta estreta de mà del teu amic,» (Maseras, 1911: 14-15).

En el tercer número (15-XI-1911), Plàcid Vidal hi publica “Els singulars anecdòtics. III: Antón Isern” i “El Teatre”⁵⁸⁹, signat P. V. –inicials que Vidal emprava en alguna ocasió, com ara en les ressenyes que feia per a *Lo Teatro Regional* i, en un cas, en un article a *Catalonia*.

En el quart i darrer número de *Panteisme* (1-XII-1911)⁵⁹⁰, una nota avisa que, «a causa de la malaltia qu’està sofrint nostre company estimadíssim En Plàcid Vidal, no podem publicar la seva secció “Els Singulars anecdòtics”.» (nota, 1911: 2); segons havia anunciat en el núm. 3 l’escriptor alcoverenc, el retrat era dedicat a Hortensi Güell⁵⁹¹, tot i que, a *LAV*, confessa:

«al capdavall del text d’aquella [silueta d’Antoni Isern] ja anunciava la d’Hortensi Güell, però encara no la tenia escrita. Ja feia dies que jo no reposava ni un moment, i, per més que m’esperonés l’ideal, em sentia materialment cansat. Un vespre, jo, en tornar a casa meva, molt tard, amb gran enquimerament de la meva mare, per tot aliment des del migdia, vaig ingerir un menjar molt perillós en el meu estat, i caiguí malalt.» (Vidal, 1934: 304).

---

⁵⁸⁹ Aquest article ja havia estat publicat a la *Revista del Centro de Lectura* (abril 1903). Cf. supra, p. 233.

El text inicial ha estat retocat; hi ha el canvi, l’addició o la supressió d’algunes paraules o d’algunes frases, però el sentit no canvia substancialment: «Mes, oh, Teatre! entre aquets homes forts, entre aquets heroes que aixecas de la tomba del oblit, també s’hi reviscola l’Artifici, sonrihent cinicament com á bon diable.» (Vidal, 1903: 56). «Mes oh, Teatre! entre aquets homes forts, entre aquets héroes que aixeques de la tomba del oblit, també hi reviu l’Artifici, somrient ab ironía com a bon diable que’s distreu contemplant l’enginyosa comedia de la vida humana.» (Vidal, 1911: 16).

⁵⁹⁰ S’hi pot llegir un sonet de Miquel d’Unamuno [sic], “Temple de carn”, en català –no s’especifica si es tracta d’una traducció ni qui l’ha pogut haver fet–; veg. Unamuno (1911: 5).

⁵⁹¹ «En el número pròxim: Hortensi Güell» (Vidal, 1911: 6).

La malaltia implica que el visitin força amics, entre els quals els impulsors de *Panteisme*, que assabenten Vidal de la fi de la publicació: «Francesc Recasens venia a veure'm alguns vespres, en plegant del treball, i em parlava de *Panteisme*. Digué que ells, els meus companys de redacció, encara tenien diners per a fer el quart número de la revista. Sortí el darrer número.» (Vidal, 1934: 305).

Així mateix, hi ha el testimoni d'un altre dels fundadors de la revista, Josep M. de Sucre, que en fa aquests comentaris a les seves *Memorias*:

«A medida que hurgamos en la memoria nos aparece el recuerdo de diversas publicaciones en que interveníamos [...]. Recordamos entre ellos una denominada *Panteisme* que confeccionábamos Plàcid Vidal, del que no puede dejar de leerse su libro *Assaig de la Vida* [...], el que luego fue reconocido como singular dramaturgo Joan Puig i Ferrater, el novelista Alfonso Maseras, el maestro de Montroig Ricardo Ballester [...] y el que ahora es prestigioso banquero don Francisco Recasens [...]. Esta revista *Panteisme* estaba en relación con otra que en París publicaba con la denominación *Pan*⁵⁹² el escritor Schneeberger que ha sido en Francia uno de los primeros en la apología de la obra de Eugenio d'Ors oponiéndola a la de don Miguel de Unamuno.» (Sucre, 1963: 58, I).

I precisament devia ser la relació entre ambdues revistes que apunta Sucre allò que va impulsar el catalanòfil A.-R. Schneeberger a dedicar, en el núm. 5 de *Pan: revue libre* (mai-juin 1912) i dins l'article "Lettres catalanes", aquestes paraules d'elogi a *Panteisme* –Schneeberger segurament desconeixia que ja feia mig any que s'havia deixat de publicar– i als seus promotors:

«En ces temps où la décentralisation est une question brûlante et actuelle, il est sans doute intéressant de signaler aux lettrés l'effort des provinces à l'étranger pour susciter un mouvement d'art régionaliste. // En France, aucune revue n'a jusqu'ici ouvert semblable chronique, *le Mouvement Catalan* dépasse pourtant en importance celui de nos plus vivantes provinces, il est bon que nous le sachions, ne serait-ce que pour stimuler notre émulation. Les Catalans ont un idiome simple, fort, et qui ne manque ni de douceur, ni de charme, ils ont des journaux, des livres et des revues. Parmi ces dernières, *le Pantéisme* est une nouvelle publication d'art et l'un des organes de la catalogue littéraire et

---

⁵⁹² He pogut localitzar set números de la revista *Pan: revue libre*, datats entre 1910 i 1913: <http://gallica.bnf.fr/services/engine> [en línia: 19-XI-2015]; la firma d'A. Schneeberger només es troba en el núm. 5 (mai-juin 1912), en un article titulat "Lettres catalanes" que fa referència, entre d'altres temes literaris, a la revista *Panteisme*; veg. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5570811p/f78.item.r> [en línia: 19-XI-2015].

artística. J'y ai noté les noms aimés de Josep M. de Sucre, déjà cité dans notre revue, dont l'inspiration s'est élargie dans la traduction du *Psaume de la Vie*, de Bjoernstjerne Bjoernson, M. Joan Puig i Ferrer avec un poème, *la Presencia* au charme finement nuancé, et un article sur M. Alfons Maseras dont je vais parler à propos des *Contes fatídics*, son dernier volume, qui est le directeur d'une intéressante revue anecdotique *l'Aube* et dont la vie toute de dévouement à l'art est esquissée d'une plume originale par M. Placit Vidal. *Le Pan* français adresse sa bienvenue cordiale au *Pantéisme* de Barcelone.» (Schneeberger, 1912: 452).⁵⁹³

-Setmanari *Renaixement*, Barcelona (1913)

Aquest setmanari sortia per primera vegada el 12 de setembre de 1910 i estava adherit a la Unió Catalanista; tractava de política, però també de literatura, art, esports, etc. Va sofrir diverses denúncies i suspensions⁵⁹⁴. El darrer número data del 15 d'octubre de 1916 –veg. Torrent i Tasis (1966: 364-365, I).

L'escriptor alcoverenc hi publica la narració “El llaç de la família” (en dues entregues: 23-I-1913 i 30-I-1913)⁵⁹⁵ i un fragment de *La cançó dels hèroes*: “Sí i no encara” (1-I-1914), que després correspondrà a les pàgines 206-211 del llibre⁵⁹⁶ –tanmateix, no fa constar enlloc que el text formi part d'una novel·la inèdita.

-Setmanari *L'Avençada*, Barcelona (1915-1916)

Aquesta publicació «surts per primera vegada el 6 de març de 1915, es presenta com a “setmanari radical-nacionalista”. [...] Era un esforç que feia el partit lerrouxista per acostar-se al catalanisme d'esquerra [...]. [Emprava] un llenguatge que no era gaire corrent dintre els rengles del lerrouxisme i que es justifica per la procedència dels qui

---

⁵⁹³ Pels títols i els autors que esmenta Schneeberger, és segur que, almenys, va tenir a les mans els dos primers números de *Panteisme*.

⁵⁹⁴ «Al seu entorn va iniciar-se un reviscolament patriòtic que es traduí en una nova organització del catalanisme radical. Un dels col·laboradors freqüents [...] era el president de la Unió Catalanista, Dr. Domènec Martí i Julià.» (Torrent i Tasis, 1966: 365, I).

⁵⁹⁵ Després, aquesta narració formarà part del mateix número de *La Novel·la Nova* en què hi ha “El noi Aranyó” (1917) –cf. infra, p. 317.

⁵⁹⁶ No s'hi aprecien canvis substancials.

feien *L'Avençada*. El director era Xavier Gambús, antic redactor de *El Poble Català*, i entre els col·laboradors assidus hi havia Josep Aladern, Pompeu Gener, [...] Plàcid Vidal i Xavier de Zengotita. Publicava també articles en castellà [...]. No creiem que tingués gaire durada.» (Torrent i Tasis, 1966: 535, I)⁵⁹⁷.

-Revista *Gent Nova*, Badalona (1917)

Portaveu del Centre Catalanista “Gent Nova”, passà de ser quinzenal a setmanal –veg. Torrent i Tasis (1966: 31-32, II). Plàcid Vidal hi publica el poema “Tribut” en el núm. 813 (30-VI-1917) –dedicat gairebé íntegrament al Dr. Domènec Martí i Julià⁵⁹⁸, amb motiu de la seva mort, esdevinguda el 25-VI-1917:

«El mestre d'ideals és qui ens aplega,
vivint en els deixebles son record.
La veu de nostra ànima, que prega,
i el cor de Catalunya, que batega,
continuaran el gran patrici mort.» (Vidal, 1917: 11).

-Revista *Ressorgiment (Resurgiment)*, Buenos Aires (1919)

El nom d'aquesta publicació mensual es normativitzà a partir del número 20: *Ressorgiment*. Segons Torrent i Tasis, «és una de les publicacions catalanes més

---

⁵⁹⁷ Només n'he pogut consultar números esparsos, i no hi he trobat cap text de Plàcid Vidal.

A la segona pàgina del núm. 1 (6-III-1915), en un requadre, es llegeix: «Ademés dels redactors de *L'Avençada*, escriurán en el periòdic, entre altres, els senyors: Joseph Aladern, “Amichatis”, [...] Plàcid Vidal.». També, veg. Givanel (1931: 393, I).

J. B. Culla i Clarà dona aquestes dades sobre *L'Avençada*: «Sota l'encapçalament “Setmanari Radical-Nacionalista. Política-Literatura-Crítica-Sports”, apareix el 6 de març del 1915 amb 8 pàgines i una presentació força acurada; és l'òrgan del grup de joves nacionalistes incorporats al PRR [Partido Republicano Radical: ho poso?] amb l'esperança de catalanitzar-lo. El director n'és Xavier Gambús, i els redactors Pere B. Tarragó, Francesc Curet [...] amb col·laboracions de Conrad Roure, Pompeu Gener, Apel·les Mestres, Ignasi Iglésias, Gabriel Alomar, Carles Rahola, o A. Rovira i Virgili. Aliadòfil fervorós, el periòdic concedeix gran relleu als termes culturals i artístics des d'una estricta ortodòxia nacionalista-federalista; en el terreny polític segueix disciplinadament la línia oficial del Partit Radical, però també informa sobre les activitats de la Unió Catalanista o la Unió Federal Nacionalista Republicana, amb l'objectiu llunyà que el PRR esdevingui l'eix d'una gran federació republicana-autonomista catalana. Els pocs èxits assolits feren que, després d'uns mesos de publicar només 4 pàgines, *L'Avençada* desaparegués el 26 d'agost del 1916, després de treure el seu número 78.» (Culla i Clarà, 1986: 438-439). No hi esmenta Plàcid Vidal.

⁵⁹⁸ D. Martí i Julià (Barcelona, 1861- 1917), metge i polític, col·laborà en diversos diaris i revistes, entre els quals *La Renaixença*, *La Pàtria*, *Catalunya*, i *El Poble Català*. Era considerat «eminent Mestre en Nacionalisme»; veg *Gent Nova* (30-VI-1917: Anònim [editorial], p. 1).

importants de l'Argentina i actualment la degana de les que són publicades a Amèrica. Tracta d'assumptes polítics catalans, publica composicions literàries i cròniques catalanes.» (TT, 1966: 625, II). Joan-Josep Tharrats explica (1992)⁵⁹⁹ que la revista *Ressorgiment* fou publicada a Buenos Aires, des de 1916 a 1972, per Hipòlit Nadal, «durant 56 anys sense interrupció. [...] Cap periòdic català no va durar tant de temps. Gairebé tots els escriptors catalans hi participaren d'una manera o altra. La idea de l'editor era la de meditar sobre l'exposició actual de Catalunya en el món. [...] hi] havien intervingut poetes com Jeroni Zanné, Joaquim Folguera, [...] Plàcid Vidal.» (Tharrats, 1992: 14).

Plàcid Vidal hi publica “El teu coll” –en el núm. 31 (febrer 1919)–, un poema breu format per cinc quartetes pentasíl·labes consonants: «El teu coll de noia, / on jo vaig penjar / una sacra joia / dels qui em van crear, / sosté aquesta testa / de front pur i ulls vius [...]» (Vidal, 1919: 498).

-Revista *Llaç*, Reus (1919-1920)

Segons Magí Sunyer, *Llaç* era «una publicació que seguia amb fidelitat els patrons del moviment [noucentista]: claredat tipogràfica, contenció, seguiment d'un suposat classicisme [...]. Tanmateix, a l'hora d'expressar les idees i els models, la fidelitat a l'orsisme ve matisada, [...] i] s'hi percep una barreja estéticoideològica.» (Sunyer, 2003: 154-155, V). En la mateixa línia, Joan Navais fa notar «l'aiguabarreig ideològic i estètic dels autors que omplien les planes de *Llaç*: Joaquim Folguera, Josep M. López-Picó, Pere Cavallé, Joan Pérez-Jorba, Josep Carner, Plàcid Vidal i molts altres.» (Navais, 2005: 66)⁶⁰⁰.

A *ESA*, el memorialista explica que la revista se suspengué quan Prous i Vila i Vallespinosa es traslladaren a Barcelona, i ho aprofita per fer notar que «Reus és la població provinciana que té suspeses més publicacions.» (Vidal, 1925: 289)⁶⁰¹.

---

⁵⁹⁹ A l'article “Vicenç Riera Llorca. Darreres ratlles a Pineda”, *Diari de Girona* (16-II-1992).

⁶⁰⁰ També en parla Agnès Toda a l'article “*Llaç*, la revista noucentista de Reus (1919-1920)” (5-X-2013).

⁶⁰¹ Es tracta de la silueta que dedica a Josep M. Prous i Vila. Dues pàgines més endavant, Vidal repeteix aquesta observació sobre les publicacions –veg. Vidal (1925: 291).

L'únic text localitzat de Plàcid Vidal a *Llaç* és “Fecunditat” (15-XI-1919); un text que, com els altres seus articles d'opinió sobre el fet literari, posa de manifest les dificultats d'alguns escriptors –i d'ell mateix– per assolir el reconeixement que mereixen. Vidal blasma la quantitat de producció, que sol repercutir negativament en la qualitat de l'obra, i, també, advoca per una escriptura lliure de servituds estètiques:

«No és necessari escriure gaire per a produir molt. Heus aquí la veritat defensant-se en una paradoxa. // Com més se va avançant en la vida i més se coneix, hom se pren major interès per aquells autors que han passat o passen pel món creant poques obres, perquè solen ésser els qui revelen més personalitat, concentrant l'esperit. // El geni no està predestinat a ésser jeroglífic, i és de dordre si s'hi demostra.

Oh, Shakespeare, company estimat, confessor dels nostres ideals de joventut: tu, sols havent traspassat els límits de la reducció, ens sap greu que hags escrit certes coses, que procurem deixar-les en oblit, encara que tinguem voluntat de recollir les teves obres completes, on hi ha tants bells passatges que ens sembla que formen part de la nostra mateixa existència, que els vivim, de tant que hi pensem i ens afalaguen. I a fe que aquests perjudicis a què ara ens referim no són els defectes que t'assenyalen Voltaire i Moratín.

Ai Honorat de Balzac, quantes disputes hem hagut de sostenir defensant-te com a pare i senyor de tots els novel·listes, amb tant com se t'ho deu reconèixer, i amb tant poder com véns animant-nos en els nostres goigs i dolors, sols per motiu d'haver de portar el teu nom la meitat de les teves produccions, que (la veritat sigui dita) prou sabrien remarcar una personalitat firmant-les un autor mediocre!

Dante, Goethe, Leopardi, Baudelaire, Flaubert, el nostre Maragall i altres, no van tenir necessitat d'escriure gaire per a produir molt. // Fa pena veure l'afany de publicar que tenen els actuals literats castellans, sense comptar que Cervantes (amb tot i altres seves apreciables valors) sols és representatiu per la creació del Don Quixot, per lo qual els autors que han anat succeint-lo no s'hi han pogut acomparar, i encara és més difícil que ho aconseguixin els d'ara amb la seva vertiginositat escrivint i llençant llibres i més llibres damunt d'una obra que per

---

D'aquestes paraules de l'escriptor alcoverenc, se'n féu ressò el diari *Reus* a l'editorial “La pietat de la nostra premsa” (5-XII-1925): «Plàcid Vidal en el seu darrer llibre suara aparegut, *Els singulars anecdòtics*, referint-se a les publicacions reusenques diu una veritat com un temple: “Reus és la ciutat provinciana que té suspeses més publicacions”. De ben segur que la major part dels reusenques que això llegeixin, en faran cas omís i no hi donaran la importància que es mereix, però si ens hi fixem una mica, veurem, a desgrat nostre, que Plàcid Vidal té molta raó, malgrat que aquesta al·lusió faci bon xic de mal a la nostra ciutat,, de portes enfora, és clar. [...] Tanmateix, a Reus, hem tingut un excés de publicacions que han durat quatre dies només –llevat de dos o tres–, degut al número excessiu de senyors que han agafat la ploma, sense com va ni com costa, com si això fos una feina a l'abast de tothom.» (Anònim, 1925: 1).

a considerar el geni no cal exigir-ne altres al seu creador, i fins ni llegir res més de la discreció de Miquel de Cervantes. Per aquesta raó no ens preocupen les nombrosíssimes comèdies de l'hàbil Lope de Vega. En literatura, com en tota art, és necessari prescindir dels discrets i dels hàbils, per cert, úniques condicions que vénen a lluir la majoria dels actuals escriptors castellans.

L'home que judica lliura de deliris i preocupacions va castigant amb la indiferència els autors prolífics que no remarquen el geni, i, en veure repetir sovint un nom en portades de llibres o al peu de composicions en periòdics, si no s'assegura aviat la personalitat en la producció, esdevé que ja no llegeix lo que li va oferint aquella firma. I no vulgueu res més trist que haver-se de fer conegut un escriptor per la continuïtat en publicar i no ésser llegit dels intel·lectuals, i per lo tant, ni sols considerat, encara que de vegades, amb el seu afany i la seva traça, arribi a produir quelcom magistral. Un crític de reconeguda vàlua s'empenyava en formar una antologia del més bon gust literari en el sentit d'humanitat i estètica seleccionant passatges d'obres dels dos Dumas, de Xavier de Montepin, de Carolina Invernizio i altres consemblants autors de baixa categoria. I així com se faria això amb els de fama universal, els grans conqueridors de públic en nombre, també es podrien triar composicions o fragments molt notables d'escriptors que no logren atreure l'atenció per més que es prodiguin. I és que, després de saber que les obres no s'apressen pel nombre, sinó per la qualitat, convé tenir present que la qualitat la perjudica el nombre, i que de vegades l'esperit del geni es fa nul, amb tot i la seva virtuositat, perquè no és constant; i hem de celebrar que la mare Natura ho hagi disposat d'aquesta manera, per millor estímul de l'autor que pensa, sent i es revela sabent-se lliurar tant de la dalera del prolífic com dels vicis de les èpoques i dels capricis de les modes.» (Vidal, 1919: 49-50).

-La Veu del Camp, Reus (1920-1921)

Va sortir a Reus, el 5 de gener de 1913, amb el subtítol "Setmanari català" –que, el 1920, es transformà en "Periòdic Nacionalista". «Demés dels articles polítics i de la localitat, inseria notes sobre els mercats d'importació i exportació del Camp. Les seves campanyes polítiques li van ocasionar algunes interrupcions. Va sortir, almenys, fins al número 362, de l'1 de setembre de 1920.» (Torrent i Tasis, 1966: 304, II).

Plàcid Vidal hi publica el poema "Homenatges" (1-IX-1920)⁶⁰²:

---

⁶⁰² En aquest mateix exemplar, hi ha el text "Joaquim Biosca", signat per Lluç –pseudònim d'A. Fuster Valdeperes; cf. infra, p. 440–, en què explica una anècdota viscuda amb Plàcid Vidal: «Una vegada, amb el meu admirat amic Plàcid Vidal, vaig visitar una gran exposició de pintures. I el poeta alcoverenc, esguardant aquelles calamitats artístiques, i veient com els acabats les compraven, em deia, somrient: "La pintura és l'art que engalipa a més gent". Joaquim Biosca havia de venir a trobar-nos en aquella exposició, però afortunadament no va venir. [...] s'hauria

«La tarda havia estat assolada. / Un brau toreador fou aclamat, / i, en distinció d'heroi de la diada, / varen portar-lo a coll per la ciutat. / La taula del sopar n'era parada, / i de companys jo estava allí envoltat, / fent-me ells tribut per l'obra tributada. / La dona d'una amic a un meu costat. / ¿On eres tu, ma esposa celebrada / per l'ideal anhel d'eternitat, / que no et vares poder trobar comptada / vora del teu poeta homenatjat?» (Vidal, 1920: 2)⁶⁰³.

I, uns quants mesos després, l'article "El gran desconeixement de la dona" (15-VII-1921), que, en realitat, no se centra exclusivament en el tema que insinua el títol sinó que aquest també és un recurs per reivindicar el mèrit d'un escriptor:

«Honorat de Balzac comptava amb alguns dels seus contemporanis que deien que l'autor de *La Comèdia Humana* mostrava en les seves obres un gran desconeixement de la dona; i els tals desprestigiadors no eren gent vulgar, sinó de talent, i, entre ells, escriptors de reconegut criteri i influència, ajudats per aquella cèlebre dama novel·lista que firmava amb el pseudònim "Jordi Sand". Un dia Balzac se va trobar amb un amic que va tenir la despreocupació d'inferir-li de paraula la consabuda acusació, i aquell geni que va distingir-se tant per l'amor propi, que va renyir amb un dels seus editors pel sol motiu de sentir-se igualar en preu material amb Alexandre Dumas –el més gran prestigiós de l'època–, va agafar a l'impertinent sense enfadar-se, demanant-li que el seguís. Van anar a casa de Balzac, i aquest va obrir un calaix del seu escriptori, dient: "Aquí hi ha la meva defensa". I va mostrar una infinitat de cartes que li havien enviat dones de diversos punts de França: unes d'aquelles dones atribuint-se semblança amb dames estudiades per ell en les seves novel·les, i altres explicant-li fets viscuts per elles o la seva mateixa vida en esperit, a fi que ho escrivís. Totes aquelles ànimes se reconeixien o anhelaven contribuir en l'obra de Balzac, del genial Balzac, tan captivador de les seves lectores com a escriptor, i tan poc agradable de les dones com a home, que fins desil·lusionava a les admiradores amb la seva figura desproporcionada i el seu tracte ridícul!

Certament que el meu indicat autor va presentar en aquella ocasió una bona prova que coneixia la dona, i jo creuria sense cap recel que sabia compenetrar l'ànima femenina en totes les seves diversitats i complicacions, encara que ell no hagués pogut defensar-se ensenyant aitals cartes, perquè es deu reconèixer que és un dels que millor l'ha estudiada, en la seva Comèdia humana, comparable, per importància psicològica, amb la de Dante, que la posteritat va qualificar de

---

indignat i hauria passat una estona molt desagradable. I mentre Plàcid i jo anàvem seguint aquella galeria de retaules, el poeta em deia, somrient: "La pintura és l'art que engalipa a més gent". Joaquim Biosca, l'amic entranyable de la sinceritat estètica, [...] hi hauria calat foc.» (Lluch, 1920: 2). Lluch repeteix intencionadament la frase de Plàcid Vidal sobre la pintura.

⁶⁰³ Aquest poema, pel contingut, devia ser escrit poc abans de formalitzar-se el nuviatge entre l'escriptor i Amèlia Güell. Cf. supra, p. 66.

divina; comparable amb aquella, dins el seu estre, malgrat els seus nombrosos defectes i convencionalismes propis de l'època. Però, ¿podia ésser allò una prova prou segura per a convèncer Balzac als seus contemporanis negadors del seu principal do? Jo penso que aquell individu, guanyat de moment en aparença, en la reacció del propi orgull o de la vanitat, continuaria suposant que coneixia molt més ell la dona que el seu amic, i encara que de paraula s'abstingués de fer cor amb els desprestigiadors de l'escriptor heroic, l'acusació persistia entre els seus col·legues decidida i creient que era certa, perquè tothom se compta superior a un Balzac en tractar-se de saber conèixer la dona; i és així que se sol i es pot fer més mal a un novel·lista, no volent-li reconèixer talent o gràcia de compenetració de l'ànima femenina, havent arribat a demostrar-ho fins Aurora Dupin per sobre la valor de l'amistat.» (Vidal, 1921: 3).

-Revista *L'Idée*, Barcelona (1920-1921)

“Revista d'Arts” fundada el 1920 per Miquel Saperas, que també n'era el director; entre molts altres col·laboradors, comptava amb Narcís Oller, Riera i Bertran, López-Picó i Plàcid Vidal⁶⁰⁴; veg. Torrent i Tasis (1966: 516, I).

En el primer número de la revista (1-IX-1920), Plàcid Vidal hi publica el poema “A un poeta màrtir”. En el 5-6 (1-I-1921), “Somni pagà. Símbol de la mitologia”, un poema llarg –ocupa tres pàgines– compost per tercets decasíl·labs blancs, per on el jo líric fa desfilar una sèrie de déus pagans abans d'elogiar Venus: «la deessa com a dona de la bellesa en flor [...]. / Jo, apòstol de l'amor, sentint respecte / per tota cosa bella i perdurable, / també t'obro el meu cor i et canto glòria.» (Vidal, 1921: 84). L'altra col·laboració de l'alcoverenc a *L'Idée* es troba en el núm. 9-10 (maig-juny 1921): el relat breu “El convalescent”⁶⁰⁵, redactat en primera persona; sembla un fragment que ben bé podria formar part de *L'assaig de la vida*: «Havia estat malalt i anava a reforçar-me al meu poble, recercant la salut recorrent els llocs on vaig veure transcórrer el temps

---

⁶⁰⁴ A *El meu llibre de l'Orfeó Català*, Saperas esmenta Plàcid Vidal a propòsit de parlar del seu «encontre espiritual» (Saperas, 1962: 46) amb Joan Llongueres: «L'any 1920, quan jo en comptava vint-i-dos, vaig fundar i dirigir la revista *La Idea*, on publicaren els seus primers versos Saltor, Solervicens, Sánchez-Juan, i on col·laboraren, entre altres, Narcís Oller [...], Bertrana, Llongueres. No el vaig conèixer, però, encara personalment. Potser no arribàrem a l'encaixada fins als moments dolorosos de la nostra guerra civil. [...] Remembraria amb efusió els nostres diàlegs amicals formant part de la penya de Can Llibre entre els Oller i Rabassa, el ceramista Guardiola, Plàcid Vidal, Ramon Vinyes, Joan M. Guasch, etc.» (Saperas, 1962: 46-47).

⁶⁰⁵ Publicat l'abril de 1921 a la *Revista del Centre de Lectura*; cf. infra, p. 273.

de la meua infantesa. Eixia al camp i pensava en la ciutat [...]. Jo, llavors jove de trenta anys, no obstant i el meu esperit en la fe, demostrava en el rostre la senyal de l'home revellit; i portava barba crescuda, [...] envellit pels sofriments d'una angoixosa malaltia.» (Vidal, 1921: 163-164)⁶⁰⁶.

-Revista del Centre de Lectura, Reus (1920-1925 i 1927)

Sobre la tercera època de la revista de l'ateneu reusenc, que s'enceta el 1920⁶⁰⁷, explica Magí Sunyer:

«En els primers sis anys, dirigida per Pere Cavallé, s'hi troben les firmes de literats locals o de la comarca, renaixentistes o modernistes com Pau Font de Rubinat, Eduard Toda, Miquel Ventura, Pere Cavallé o Plàcid Vidal al costat d'altres de més allunyats geogràficament com Miquel de Palol, Ambrosi Carrion, Francesc Curet o Cristòfor de Domènech, i de representants de les noves promocions com els reusencs Josep Maria Prous i Vila i Antoni Fuster Valdeperas, el selvatà Ventura Gassol o els barcelonins Carme Monturiol, Marià Manent i Joan Salvat-Papasseit.» (Sunyer, 2003: 153-154, V).

Entre 1920 i 1927, es comptabilitzen vint-i-sis textos de Plàcid Vidal a la revista de l'ateneu reusenc: la majoria corresponen als anys 1921 (onze) i 1922 (set); els altres anys, excepte el 1926, n'hi publica un o dos. Dels vint-i-sis, dinou⁶⁰⁸ són siluetes – introduïdes, menys la primera, amb l'epígraf “Els singulars anecdòtics (nova sèrie)” – que després aplegarà a la segona edició d'*Els singulars anecdòtics* (1925). Per ordre

---

⁶⁰⁶ Vidal podria estar referint-se a la malaltia que li va impedir col·laborar en el quart número de *Panteisme*; aleshores, el 1911, tenia trenta anys, i va passar uns quants mesos de la convalescència al seu poble nadiu; veg. Vidal (1934: 304-309).

⁶⁰⁷ «És una publicació materialment rica, amb belles orles, capçaleres i culs de llàntia. [...] L'ànima de la publicació era Pere Cavallé, i hi trobem poemes i articles no sols dels elements més rellevants de la ciutat, sinó de la intel·lectualitat catalana en general. [...] Pel gener de 1926, [...] sofreix una radical transformació, [...] i és lliurada a mans d'escriptors joves de Reus, els quals hi aporten un nou esperit. [...] L'any 1936 deixà d'aparèixer, i l'1 de juliol de 1952 reaparegué com a butlletí mensual.» (Torrent i Tasis, 1966: 306-308, II).

Pere Anguera informa que «el 31 de gener de 1920 Pere Cavallé va demanar autorització a l'Ajuntament per a publicar una nova etapa de la *Revista del Centre de Lectura*, amb el president de la societat com a director. Atorgat el permís, Josep Banús i Sans en fou nomenat redactor en cap i el mateix Pere Cavallé director. En cessar Cavallé com a president [el 1922], el nou president Josep Caixés passà a dirigir la revista i Pere Cavallé hi ocupà el lloc de cap de redacció.» (Anguera, 1977: 186).

⁶⁰⁸ En realitat, en són vint-i-una, però el memorialista inclou en un mateix capítol les de Guimerà i Maragall, i, en un altre, les de Soler i Abella.

d'aparició, estan dedicades a Hortensi Güell⁶⁰⁹ (novembre 1920), Felip Pólvora, Miquel Ventura, A. Fuster Valldeperas, l'autor de *Mar i cel*, Joan Maragall, Pere Salom, Juli Vallmitjana, Pau Gargallo, Iscle Soler, Mercè Abella, Joan Malagarriga, F. Mas i Abril, Emili Guanyabéns, Francesc Curet, J. Pérez-Jorba, Emili Pòlit, Pere Cavallé, Felip Cortiella, Josep Subirana⁶¹⁰ i Ignasi Iglesias⁶¹¹ (setembre de 1925).

Els altres textos són el poema "A la meva ombra" (febrer 1921), el conte "Les dues esteles" (març 1921), dos relats breus: "D'un llibre de notes i records. El lladre fa l'ocasió"⁶¹² i "El convalescent" (abril 1921), el conte "La preocupació de la confiança. Memòries íntimes d'una muller" (octubre 1923), el poema "Nova oda a la fortuna"⁶¹³ (juliol 1925), i l'article "Vida intel·lectual comentada" (octubre 1927): unes reflexions al voltant de la crítica literària⁶¹⁴.

"A la meva ombra", compost per sis quartetes heptasíl·labes de rima consonant, comença amb aquests versos: «Misteriosa companya / que tant has vingut amb mi / i encara el destí t'afanya / a estendre't per mon camí.» (Vidal, 1921: 74), que evocuen la complexitat de la vida, i acaba amb una pregunta retòrica que n'evoca la fugacitat: «Què esdevindràs quan jo mori, / si els passos que em tens seguits / no seran dol de qui em plori / ni l'obra dels meus escrits?» (Vidal, 1921: 74).

---

⁶⁰⁹ Aquesta ja formava part de la primera edició d'*ESA*; veg. Vidal (1920: 13-21).

⁶¹⁰ En la silueta de Subirana, l'autor explica que aquest, el 1906, es va presentar a casa dels germans Vidal amb un plec de poemes i que Josep Aladern «va triar, d'aquella col·lecció, les composicions millor expressades, i, juntes amb el retrat de l'autor, va publicar-les en la revista *Catalonia*, parlant-ne amb tota la voluntat i noblesa que aquell home acostumava a estimular els joves aspirants.» (Vidal, 1924: 9). Efectivament, el retrat esmentat es troba en el núm. 16 (10-XI-1906) de *Catalonia*: "En Joseph Subirana (un poeta ignorat)"; veg. Aladern (1906: 3-4).

⁶¹¹ L'autor hi afegeix una nota al peu: «Del llibre d'aquest nom. Pròxim a publicar-se.» (Vidal, 1925: 212).

⁶¹² Text que, amb alguns canvis en el vocabulari i l'estructura sintàctica –que hi aporten més fluïdesa–, constitueix el capítol XI de la primera part de *LAV*; veg. Vidal (1934: 22-23). Així, mentre que en l'inici del primer redactat llegim: «A la taverna que tenien els meus pares en el nostre poble hi habitava gent de tota manera, i s'hi distingia un per la franquesa en la família, un home ja entrat en temps, que li deien per renom Joan del Bord. Era un individu que en la seva joventut havia fet parlar quissable d'ell per entremaliadures, havent-se'l de vegades acusat de robaments [...]» (Vidal, 1921: 139), a *LAV* el capítol comença: «Sovint es trobava en la nostra taverna un home ja avançat en temps, a qui els alcoverencs anomenaven, vulgarment, Joan del Bord. Era un subjecte que en la seva joventut havia fet parlar molt d'ell per treball i que fins se li havien atribuït robatoris [...]» (Vidal, 1934: 22).

⁶¹³ L'autor fa constar que el poema és del llibre *L'Anhel Cantaire* (1924) –en aquest volum, es troba a les pàg. 18-20. Anteriorment, havia estat publicat a la revista *Ars* (1906); cf. supra, p. 246.

⁶¹⁴ Després, amb el mateix títol, en publica una nova sèrie a *Almanac de Catalunya* (1929) –cf. infra, p. 291. Pòstumament, el *BCEA* (1981) n'aplega una selecció amb l'epígraf "Lemes i emblemes" –cf. infra, p. 558.

La narració “Les dues esteles” fa referència a Teresa Marfany i Rosana Gilbert, dues «litterates de nom glorificat, dames tant d’intel·ligència com d’amor propi.» (Vidal, 1921: 105) que no es coneixen tot i tenir-ne ganes⁶¹⁵ i manifestar-ho, ara i adés, a una comuna amiga pintora, Berta Vallí. Aquesta ordeix una manera que les dues escriptores puguin trobar-se, al seu taller de pintura; l’una, Teresa, és de condició humil, i l’altra, Rosana, és casada amb un home ric. Malgrat les diferències socials i familiars d’ambdues dones, la coneixença resulta altament profitosa, ja que Rosana –l’obra de la qual és més llegida perquè s’adequa a la moda– de seguida diu a Teresa que la té com a mestra, i enceten, totes tres, una conversa de caire intel·lectual en què Plàcid Vidal deixa entreveure la seva situació i les seves opinions, com si, en certa manera, es manifestés, desdoblant-se, a través d’aquests personatges; Rosana subratlla en Teresa:

«la vostra missió espiritual de creadora en el món de la intel·lectualitat. Fora modèsties, que no estan bé en una persona de la vostra representació! L’orgull, ben entès, és el segell de la valor individual. Aquest pensament podria servir de tema per a un assaig titulat *Psicologia de l’Orgull*. Doncs bé, mestra, ¿escriuiu gaire? És necessari que produïu, vós que deveu tant en honor de la nostra literatura! [...] ¿vós, Teresa, deixeu la missió literària per a dedicar-vos a feines de la vida vulgar i a destorbs dels qui us rodegen?... La posteritat us en demanarà comptes! Perquè vós heu de passar a la posteritat! Jo, cada dia em senyalo el temps necessari per a escriure, i quan estic consagrada a la meva taleia, que no vinguin ni el meu marit ni els meus fills a distreure’m! i això que els estimo molt!

Va iniciar-se una disquisició, judicant si la dona intel·lectual se devia o no preocupar de les coses de la seva família en el pòndol domèstic; i la Gilbert sempre guanyava en paraules i en arguments, per més que la Marfany, i un poc també la Vallí, volguessin imposar el valer de l’amor i la satisfacció que fan sentir aquella vida i aquells destorbs, amb tot i la seva vulgaritat i les seves dolors.» (Vidal, 1921: 106).

---

⁶¹⁵ És altament probable que el memorialista s’hagués inspirat en un fet que explica a *LAV*, tot parlant de l’escriptora d’Alcover Maria Domènech de Canyelles, la qual, «sovint ens visitava, deixant, en alguns espais de lleure, la seva residència de Tarragona, on el seu marit exercia de metge. La nostra compatriàcia ens parlava de les seves relacions amb escriptores catalanes, remarcant, principalment, Dolors Monserdà de Macià i Víctor Català. Maria Domènech i el seu marit, Francesc Canyelles, es preparaven per a traslladar llur domicili a Barcelona, i ella ens deia: –La Dolors Monserdà i la Víctor Català desitgen fer coneixença personal, mútuament, i, l’una per l’altra, no gosen anar a trobar-se. Quan nosaltres viurem a Barcelona jo les invitaré a venir a veure el nostre pis, a totes dues en un mateix dia i en una mateixa hora, sense preparar-les donant-los compte del meu intent, i, d’aquesta manera, totes dues es trobaran allí i jo podré presentar-les.» (Vidal, 1934: 228). Maria Domènech, sens dubte, s’identifica amb l’amfitriona del conte –la pintora Berta Vallí.

A les “Memòries íntimes d’una muller” sembla que l’autor vol assajar un exercici literari diferent, amb una protagonista que narra en primera persona i va directa al tema de la història, que es presta a equívoc:

«Ens era el més constant amic, ens plavia tenir-lo moltes vetlles a casa nostra, i una vegada, parlant amb el meu marit sobre la responsabilitat de l’home en la passió, va dir: –Si em fessis guardar una quantitat de diner, per important que fos, la trobaries ben segura; però si pretenguessis confiar-me la teva dona, estimat Dalmau, hauria de negar-m’hi, perquè jo amb ella no et podria respondre de mi. // El meu consort, al qual anava dirigida aquesta expressió, no va fixar-s’hi gaire; jo estava aposentada prop d’ells, escoltant-los, per més que creguessin tenir-me distreta brodant, i, la veritat, me va preocupar en gran manera» (Vidal, 1923: 258).

Per un seguit de casualitats, el marit s’ha d’absentar i l’amic i la muller passen una vetllada a soles; l’endemà, el matrimoni valora el recte comportament de l’amic. Però quan vol tornar a posar-lo a prova, aquest cop en l’aspecte econòmic, l’honestetat de l’amic no es mostra tan ferma com el matrimoni esperava; el conte esdevé, doncs, una lliçó moral: «el diner no l’esperis, que no et tornarà. [...] És en merescut càstig d’haver-se’m provat per segona vegada la confiança. Consola’t amb la teva dona, que amb ella encara ets molt més ric que jo.» (Vidal, 1923: 261).

Quant a l’article “Vida intel·lectual comentada”, és evident que l’autor hi aboca tota la seva experiència amb els crítics literaris –tant els qui l’han blasmat com els qui l’han elogiat per compromís–, als quals demana que siguin exigents i que no abonin la mediocritat; hi reivindica, també, la literatura entesa com a acte creatiu, més enllà d’un text sotmès a l’estricta correcció lingüística –i, de retruc, lloa la tasca dels correctors que es posen al servei dels escriptors. Ambdós aspectes queden exemplificats en els paràgrafs següents:

«Es demana que els crítics siguin de cada dia més exigents; sí, sí, que ho siguin!, però no solament exigents en judicar-nos a nosaltres, els que escrivim descurant –sensiblement– les regles de la gramàtica, sinó també combatent l’habilitat dels autors fàcils, d’aquells autors que fan córrer la ploma induïts per l’enginy com a mestres d’ofici, sense conèixer el dolor de l’esforç i el goig de la persistència sacrificant-nos per a un millorable fi, perquè aquests perfectes artesans són els que més directament inclinen l’individu vers la decadència espiritual. D’ells influeixen tots els passatemp de moda, tota la fraseologia d’imitació i tots els ressorts del mercantilisme literari.

[...] Catalunya és al món. Hem de tenir caràcter; hem d'ésser orgullosos; hem de demanar obres de concepció genial, encara que no estiguin escrites amb pulcritud. Si convé millorar-les gramaticalment, bé prou hi haurà bons oficials correctors que podran curar-ne. Encara no s'ha elogiat com es mereix el servei del corrector d'originals o de proves d'impreses. Jo conec més d'un d'aquests grans benemèrits que s'han passat bona part de la vida sacrificant-se sota la glòria de molts autors catalans cèlebres. Si l'obra és de concepció genial, el corrector sempre se sacrificarà amb goig per tot quant pugui fer en bé d'ella, perquè així com de les obres anodines sols en respon el seu autor, les significatives, les que representem, ens pertanyen a tots els que les sabem comprendre i estimar, i més importants seran com més resisteixin les variants de llenguatge i de costums.» (Vidal, 1927: 237-238).

-Revista *Ceretània*, Puigcerdà (1925)

Aquesta revista, primer setmanal i després quinzenal (1906-1936), amb el temps s'anà afermant en el catalanisme i en el republicanisme⁶¹⁶. L'alcoverenc hi col·laborà (25-I-1925) amb el poema "Edat Mitjana"⁶¹⁷.

-Revista *El Muntanyenc*, Camprodon (1925)

En aquesta revista de periodicitat quinzenal –i que va sortir entre 1924 i 1936⁶¹⁸–, Plàcid Vidal hi publica el poema "Convalescència"⁶¹⁹ (22-XI-1925).

-Revista *L'Avi Muné*, St. Feliu de Guíxols (1926)

El primer número d'aquest "Setmanari popular independent" va sortir el 16 d'abril de 1918, i «tenia, naturalment, una significació local intensa, que es manifestava amb notes

---

⁶¹⁶ <http://www.valldepi.cat/ceretania.htm> [en línia: 4-VII-2016].

⁶¹⁷ Aquest poema forma part del recull *Les grans accions & Les soledats* (1904).

⁶¹⁸ <http://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora> [en línia: 4-VII-2016].

⁶¹⁹ Cf. infra, p. 410.

informatives i crítiques sobre problemes administratius i polítics de Sant Feliu. Van sortir-ne també molts números extraordinaris. L'any 1929 encara era publicat.» (Torrent i Tasis, 1966: 166-167, II).

Plàcid Vidal explica que «Emili Albert, escriptor empordanès que fou amic del meu germà [...], va portar-me un número⁶²⁰ del setmanari popular *L'Avi Muné*, de Sant Feliu de Guíxols. [... hi inseria] uns versos de Josep Aladern, com a pretext per a tractar de qui va ésser Cosme Vidal; i en una nota de la redacció se m'invitava a parlar del meu germà. Vaig escriure agraint l'interès [...]» (Vidal, 1972: 170). Els fragments finals de la carta –publicada en el número següent (30-X-1926) de *L'Avi Muné*, a primera pàgina– són reproduïts a *LAV* –veg. Vidal (1972: 170-171)–; els precedien aquestes paraules:

«Agraeixo sincerament que [...] s'hagi donat lloc a posar en evidència la memòria de l'Aladern, ara que en la nostra premsa tan poc se l'esmenta, amb tot i haver estat ell un dels més braus lluitadors en les campanyes periodístiques; amb tot i haver passat una vida de labor constant escrivint estimables obres de literatura, d'història i de filologia, publicades unes, i altres encara restant inèdites, esperant editor. // És just reconèixer que l'Aladern [...] fou l'instaurador a Catalunya de la poesia social moderna; que amb les seves dues col·leccions de contes *La Gent del Llamp* ha estat el prosista que ha retratat més intensament el caràcter de la gent del Camp de Tarragona, [... i que] fou un gran propulsor de l'esperit racial de totes les terres del Llenguadoc.» (Vidal, 1926: 1).

-Revista *La Crónica de Valls*, Valls (1927)

Aquest “Semnario comarcal” –que va sortir entre 1905 i 1942⁶²¹– «era bilingüe, [...] una publicació independent, i contenia notes locals i comarcals, [...] així com articles de cultura, agricultura i literaris. Ha estat el periòdic de més llarga vida de Valls [...]. L'any 1935 encara sortia.” (Torrent i Tasis, 1966: 225, II).

Plàcid Vidal hi col·labora almenys una vegada (26-III-1927), aportant la seva opinió – junt amb d'altres escriptors: A. Esclasans, O. Saltor, J. M. de Sucre...– sobre la novel·la

---

⁶²⁰ El corresponent a 16-X-1926.

⁶²¹ <http://www.iev.cat/> [en línia: 5-IV-2015].

que el vallenc Pere Mialet acaba de publicar: *La germana* (1926). El memorialista considera que *La germana* «demostra remarcant coneixement de la vida, aconseguint interessar per l'estudi d'observació i revelació de les ànimes.» (Vidal, 1927: 1).

- **Revista *Lleida***, Lleida (1927 i 1928)

Nascuda el 1921, estava vinculada a la Joventut Republicana. Plàcid Vidal explica que uns joves de Lleida «fundaren una “revista d'informacions i estudis”, a la qual van posar per títol el mateix nom de llur població. Constaven com a principals redactors els germans Ramon i Baptista Xuriguera.» (Vidal, 1972: 188). Seguint Torrent i Tasis, en la 2a època (1924), *Lleida* era dirigida per Amali Prim i Seguí, Ramon Xuriguera n'era crític literari i Baptista Xuriguera hi feia recensions culturals; veg. Torrent i Tasis (1966: 461, II)⁶²².

L'alcoverenc hi col·labora en dues ocasions; la primera, una mica de retruc, perquè l'aleshores director de la revista, Ramon Xuriguera, per iniciativa pròpia, reproduïx en el núm. 62 (25-XII-1927) la silueta de Miquel Ventura –habitual col·laborador d'aquesta revista–, extreta de la segona edició d'*ESA*, que Vidal li havia fet arribar⁶²³. L'altre text, un fragment de *LAV*: “Dos capítols d'un nou llibre de records”⁶²⁴, surt publicat en el núm. 64 (25-I-1928).

---

⁶²² Josep Camps i Arbós, en un article dedicat a Ramon Xuriguera, aporta aquesta informació: *Lleida* (1921-1930) fou «dirigida per Xuriguera entre el setembre de 1926 i el juliol de 1928, any en què se'n va a París per ampliar estudis. L'accés de Ramon Xuriguera a la direcció de *Lleida* [...] és paral·lel a la vinculació de la revista amb el grup polític de Joventut Republicana, tot i que no arriba a esdevenir-ne el seu òrgan oficial. [...] s'hi percep un] increment progressiu de la temàtica literària i artística, detectable en l'augment del nombre de col·laboradors tant de les terres de Ponent (Humbert Torres, Fermí Palau [...]) com de fora (Tomàs Roig i Llop, Plàcid Vidal, Joan Casanovas...)» (Camps, 2001: 106-107).

⁶²³ Cf. infra, p. 486.

⁶²⁴ Es tracta dels capítols XXI i XXII de la primera part del llibre; veg. Vidal (1934: 35-38).

-Revista *Ciutat, ideari d'art i cultura*, Manresa (1927 i 1928)

De caràcter noucentista, se'n publicaren vint números entre gener de 1926 i finals de 1928 –els cinc últims, corresponents al 1928, no especifiquen el mes d'edició. Fou impulsada i finançada pel manresà Ramon Torra i Pujol (1887-1946), llibreter i impressor, per tal de donar a conèixer els pensadors, autors i artistes del Bages i de tot Catalunya⁶²⁵.

Plàcid Vidal hi col·labora en dues ocasions: al núm. 12 (abril-maig 1927), amb el text “Un capítol d'un nou llibre de records”, que correspon al capítol XXVII de la primera part de *LAV* (Vidal, 1934: 45-46). I al núm. 18 (1928), amb l'article “Celebritat i heroisme”⁶²⁶, on reflexiona al voltant de la funció social de l'escriptor.

-Revista *Joia*, Badalona (1928)

A les seves memòries, Xavier Benguerel explica: «A les acaballes de 1927, sota la direcció d'en Ramon Sastre, s'organitzà la publicació de la revista “Joia”, [... que] va aparèixer pel març de 1928 i expirà per l'octubre del mateix any.» (Benguerel, 1971: 173)⁶²⁷.

Al respecte, Vidal recorda que «Ramon Sastre i Enric Roig havien reprès la publicació de la revista *Joia*, que ja havia estat fundada per ells. [...] els principals col·laboradors [n'eren] Xavier Benguerel, Sebastià Sánchez-Juan i [...] Pere Mialet.» (Vidal, 1972: 211-212).

---

⁶²⁵ Veg. <http://www.civtat.cat/index.html>. Aquesta web també conté una breu informació sobre Plàcid Vidal: http://www.civtat.cat/vidal_placid.html [en línia: 1-VI-2015].

⁶²⁶ Després, aquest text formarà part de l'opuscle *La necessitat d'escriure* (1936). Cf. infra, p. 555.

⁶²⁷ Aquestes dades també es troben en l'article que, sobre la breu trajectòria d'aquesta publicació, escriu Marçal Subiràs i Pugibet: «*Joia* fou una revista que, dirigida pel poeta Ramon de Curell, va aparèixer el març de 1928 i va desaparèixer l'octubre del mateix any. La periodicitat fou mensual.» (Subiràs, 1997: 122). És evident que, per fonamentar el seu article, Subiràs es basa sobretot en les memòries de Xavier Benguerel (1971); en canvi, Plàcid Vidal no consta a la bibliografia consultada; en el text, només és esmentat en una ocasió, quan Subiràs diu que la revista va sorgir arran de les vetllades literàries i musicals al taller de l'arquitecte i poeta Ramon Sastre –que emprava el pseudònim Ramon de Curell–: «Entre els mantenidors més assidus, Benguerel cita Pere Vallribera, Joaquim Homs, Enric Roig i la seva dona, Carme Montoriol, Pilar Rufí, [...] Plàcid Vidal, Joaquim Biosca [...]» (Subiràs, 1997: 123). Cf. supra, p. 86.

L'article que publica Plàcid Vidal, al núm 5 de la revista, el juliol de 1928, es titula "Pau Ruiz Picasso i Hortensi Güell"⁶²⁸. Tot parlant de Picasso i dels pintors catalans que s'hi relacionaren, entre els quals Hortensi Güell, Vidal va centrant-se en aquest artista reusenc i fa una reivindicació de la seva obra –sobretot dels dibuixos i de la pintura–, la qual, opina, caldria donar a conèixer més enllà de Reus. Vidal hi anota, al final, tots aquells que s'haurien d'implicar i comprometre en aquesta gestió.

Atès que al Fons Borràs (BC) es conserva el manuscrit original de l'article, és possible contrastar les diferències entre aquest i el text publicat; reproduïxo en primer lloc el que es llegeix a l'original i, al costat, el redactat definitiu, de manera que es pot observar que la majoria de correccions aplicades són de caràcter morfosintàctic –relacionades amb la pronominalització i amb l'ús inadequat de gerundis:

- «Amb Picasso, s'hi acompanyaven uns joves disfressats d'intel·lectual que les seves pretensions no cabien a Barcelona.» «Acompanyaven Picasso uns joves disfressats d'intel·lectual que no cabien a Barcelona, amb llurs pretensions.»
- «[...] a Nonell, discutint-li en tota ocasió les qualitats i l'obra.» «[...] Nonell i li discutia en tota ocasió les qualitats i l'obra.»

---

⁶²⁸ «Ramon Sastre i Enric Roig em demanaren per a publicar a *Joia* un retrat d'Hortensi Güell fet per Picasso. Volgueren que jo el presentés. Vaig referir, tal com m'era sabuda, l'amistat que Hortensi Güell i Pau Ruiz-Picasso havien tingut a Madrid; i també evocava l'època en què aquell cèlebre artista vivia a Barcelona [...]. Jo feia evident l'antitesi que hi havia entre Picasso i Nonell.» (Vidal, 1972: 213). Vidal explica a *LAV* que va conèixer Picasso, als "Quatre Gats", l'any 1902: «Pau Ruiz i Picasso, quan jo el vaig conèixer personalment, solia acompanyar-se d'uns joves disfressats d'intel·lectuals que amb llurs pretensions no cabien a Barcelona. [...] a tot arreu on anava la colla de Pau Ruiz i Picasso es feia cèlebre en tota classe de sentits. [...] Picasso] entrava precipitadament, donant cop a la porta; fixava l'esguard endavant, com un llampec, i ho feia anar tot en renou pertot arreu allà on passava, Parlava en castellà, en català i en francès, però val a declarar que no s'expressava correctament en cap d'aquests tres idiomes. I tampoc no solia tenir conversa correcta en sentit de l'art i de l'espiritualitat. D'aquesta falta darrerament esmentada, que era la més greu, no en tenia la culpa ell, sinó els seus mateixos companys, els seus prosèlits. Entre els tals individus no hi havia ningú comparable amb l'amic que havia estat, a Madrid, Hortensi Güell relacionant-se amb el prometedor artista nascut a Màlaga.» (Vidal, 1934: 142).

Josep Palau i Fabre fa la referència bibliogràfica de *L'assaig de la vida* al seu estudi *Picasso vivent (1881-1907). Infantesa i primera joventut d'un demiürg*; veg. Palau i Fabre (1980: 558). No hi esmenta, però, l'article de Plàcid Vidal publicat a *Joia*. Sobre Hortensi Güell, Palau i Fabre diu: «També fou a Madrid on [Picasso] conegué un jove pintor i escriptor català, Hortensi Güell, del qual fa diversos retrats al llapis. Güell era un pintor luminista i la lluminositat dels seus quadres contrasta amb el pessimisme del seu esperit. [...] asseguraríem que un dels retrats que va fer-li Picasso és traçat de memòria, recordant el que li havia fet a Madrid.» (Palau i Fabre, 1980: 134). Dels retrats al llapis fets a Hortensi Güell per Picasso, també en parla Plàcid Vidal a les seves memòries –veg. Vidal (1972: 268).

En canvi, al volum *Picasso i els seus amics catalans* (2006), Palau i Fabre no hi esmenta Plàcid Vidal i només una vegada, breument, Hortensi Güell: «Picasso [...], possiblement, també conegué, a la capital castellana, el pintor i escriptor reusenc Hortensi Güell, que s'havia de suïcidar un any més tard a Salou.» (Palau i Fabre, 2006: 48).

- «i va moure gran rebombori entre els intel·lectuals barcelonins.» «i allò ocasionà molt de rebombori entre la intel·lectualitat barcelonina.»
- «[...] adust, sabent-lo tractar íntimament es comprenia que en el seu fons de vida interior hi havia el foc sagrat del geni animant-lo.» «[...] adust, qui el tractava íntimament, comprenia que en el seu fons de vida interior hi havia el foc sagrat del geni que l'animava.»
- «esmentant aquest artista amb la consideració d'un Velázquez.» «i esmenta aquest artista amb la consideració d'un Velázquez.»
- «[...] revista que ara jo em descobreixo i m'inclino evocant-ne el sant record.» «[...] revista, davant la qual ara jo em descobreixo i m'inclino en evocar-ne el sant record.»
- «El primer que a mi em va parlar de Pau Ruiz Picasso fou el meu enyorat amic Hortensi Güell, que havien estat companys de taller durant una temporada, a Madrid,» «El primer qui em va parlar de Pau Ruiz Picasso fou el meu enyorat amic Hortensi Güell, qui havia estat company seu de taller durant una temporada, a Madrid,»
- «Picasso se'n vingué a Barcelona, i després marxà cap a París, i aconseguí amb la seva sort [...]» «Picasso vingué a Barcelona i després marxà cap a París, on aconseguí, amb la seva sort [...]»

-La Riuada, Móra d'Ebre (1928)

Aquesta revista quinzenal va néixer l'any 1927 com a «propulsora de la cultura catalana a la comarca [Ribera d'Ebre]. Després d'estar una curta temporada sense sortir va reaparèixer per l'1 d'octubre de 1930 com a periòdic català d'esquerra.» (Torrent i Tasis, 1966: 333, II). La dirigia «M. Rouret i Callol, que era mestre d'escola de Móra d'Ebre i fóra diputat de la futura Generalitat de Catalunya» (Vidal, 1972: 187).

Plàcid Vidal hi publica (1-VII-1928) “La gent del Camp de Tarragona. (Fragment d'una obra en preparació)”. Es tracta del que seria el capítol VIII de la primera part de *LAV – veg.* Vidal (1934: 18-19).

-La Gralla, Granollers (1929)

Publicació setmanal que «va sortir, almenys, [des de 1921] fins a finals de 1929; és una de les publicacions més importants de Granollers.» (Torrent i Tasis, 1966: 141, II).

L'alcoverenc hi publica "En la mort d'Ignasi Iglésies" (14-X-1928), una recordança breu d'aquest dramaturg, que havia traspasat pocs dies abans; l'últim paràgraf, més desenvolupat, es troba a *ECV* –veg. Vidal (1972: 214-215). Després, el 15-IX-1929, un text en prosa, "A Granollers": «Vaig venir a Granollers per primera vegada un dia de festa de l'any 1903, de Mollet enfora, a peu. Era al matí i anava jo sol, per la via del tren, animat i component els versos d'un poema, que a cada esparsa m'aturava a escriure-la. [...] sempre he recordat amb íntima emoció la primera vegada que vaig venir-hi, de jovenet. Encara no sóc vell. Encara tinc cor de jove.» (Vidal, 1929: 7). I, el 9-X-1932, "Fragment d'un llibre encara inèdit (en memòria de Joaquim Biosca)" –que correspondria al capítol XXV de la segona part de *LAV*; veg. Vidal (1934: 168-170).

-*Diario de Reus*, Reus (1930)

Torrent i Tasis donen aquestes dades sobre el *Diario de Reus*: «(Des de l'1 d'octubre de 1932: *Diari de Reus*). En néixer [1859], estava afiliat al partit conservador i va continuar-li fidel fins que, l'any 1930, i per la intervenció de la Lliga regionalista, que adquiria la propietat del diari, començà la catalanització de les seves pàgines –30 de març de 1930–, en un llarg procés que culminà en la catalanització del títol, un parell d'anys més tard.» (Torrent i Tasis, 1966: 299-300, II).

Coincidint amb la Festa Major de Sant Pere, aquest periòdic havia convidat una colla d'escriptors a participar en un número extraordinari (29-VI-1930)⁶²⁹; Plàcid Vidal hi col·labora amb l'article d'opinió "La necessitat d'escriure"⁶³⁰.

---

⁶²⁹ El 27-VI-1930, el *Diario de Reus* anunciava que «per tal de celebrar la diada de Sant Pere, patró de la ciutat, publicarem diumenge que ve un número extraordinari. [...] Entre els escriptors que ens han fet la mercè de llur col·laboració, s'hi compten els senyors Pere Coromines, Alfons Maseras, Pere Cavallé, Plàcid Vidal, [...]» (Anònim, 1930: 1).

⁶³⁰ El 1936 aquest article donarà nom a un opuscle en què també hi haurà el text "Celebritat i heroisme". Cf. infra, p. 555.

-Renovació, Montblanc (1931)

El quinzenal *Renovació* (1931) «era el portaveu d'Esquerra Republicana de Catalunya a la Conca [de Barberà], i va sortir fins a començaments de 1932 (una vintena de números).» (Torrent i Tasis, 1966: 325, II).

El 22-XI-1931, Plàcid Vidal publica en aquest setmanari un text, “Lletres per la nostra història”, que després conformaria el capítol XXVIII de la primera part de *LAV* –veg. Vidal (1934: 47-48). Joan Iborra en fa la introducció:

«Coneixedors de l'obra biogràfica *L'assaig de la vida* (treball inèdit), del nostre particular amic i celebrat novel·lista En Plàcid Vidal, i havent-hi llegit un fragment que parla d'un escriptor vuitcentista montblanquí, hem cregut d'interès per la història de la nostra vila fer públic el que l'escriptor amic en diu. I seguidament la Faula poètica, treball únic en català per l'autor que en Vidal ens don a conèixer. Això d'únic però, ho dubtem, i per aquesta causa preguem als montblanquins tots, vulguin interessar-se a cercar aquests treballs diversos que per cas s'haguessin escrit.» (Iborra, 1931: 4).

El memorialista hi parla de Joan Dalmau i Sabater. El poema a què es refereix Iborra –i, evidentment, també Vidal–, “El ruc del vidrié. Faula”, és reproduït al final.

-La Revista, Barcelona (1933)

Josep Maria López-Picó⁶³¹ va demanar a Plàcid Vidal uns fragments de les memòries que estava escrivint per publicar-los a *La Revista* (gener-juny, 1933) en ocasió de commemorar el centenari de la Renaixença. Els capítols de *L'assaig de la vida* que hi apareixen són el XXXVII i XXXVIII de la primera part –que, a la revista, consten com a XXXVI i XXXVII respectivament– i el XXXIV de la segona part⁶³². Al final del

---

⁶³¹ López-Picó n'era un dels fundadors –juntament amb Agustí Esclasans, Ramon Rucabado i Joaquim Folguera. *La Revista* es publicà des del 1915 i fins al 1936; també donà lloc a *Les Publicacions de La Revista*: quaderns de poesia. A l'estudi de Maria Carme Ribé (1983), “*La Revista*” (1915-1936). *La seva estructura, el seu contingut*, hi ha una detallada relació dels textos que s'hi publicaren: «A més dels contes i altres obres d'imaginació, [...] hi ha representada a *La Revista* la narrativa viscuda, la prosa no imaginativa, és a dir, memòries, dietaris, records de viatge, unes notes de treball de J. Verdager i diversos epistolars. // Com a memòries, trobem [...] tres capítols –34, 36 i 37– de *L'assaig de la vida* de Plàcid Vidal, publicat més tard per Edicions Estel.» (Ribé, 1983: 94).

Tasis subratlla la «tasca indefallent [de López-Picó] com a director i editor de *La Revista*, fogar de cultura i de convivència intel·lectual.» (Tasis, 1937: 28).

⁶³² Cf. infra, p. 505.

XXXVII, Vidal afegeix: «(Dels tals minyons aniré parlant, consegüentment, en el curs d'aquesta narració, quan l'editi en llibre.)» (Vidal, 1933: 68).

Síntesi valorativa

En total, hi ha comptabilitzades gairebé cinquanta capçaleres en què figura la col·laboració de Plàcid Vidal, la majoria de Reus i de Barcelona –una quinzena en cada cas–; la resta correspon a diverses poblacions d'arreu de Catalunya: Alcover, Valls, Tarragona, Girona, Lleida, Badalona, Camprodon, Sant Feliu de Guíxols, Móra d'Ebre, Granollers i Montblanc –excepte una, de Buenos Aires. D'acord amb els textos localitzats⁶³³, el primer que l'escriptor hauria publicat seria el poema “Tempesta”, a la revista d'Alcover *La Nova Catalunya* (juliol de 1896), i l'últim, tres capítols de *L'assaig de la vida* a *La Revista*, de Barcelona (gener-juny, 1933).

El període en què participa amb més assiduitat en diaris i revistes, amb una vuitantena de textos, es dona entre els anys 1898 i 1903 –sobretot a *Lo Teatro Regional*, *Lo Somatent*, *Revista del Centro de Lectura* i *Pàtria*–; després, entre 1905 i 1906, publica uns quaranta textos més, la majoria dels quals a *Germinal*, *Pàtria Nova*, *Occitània* i *Catalònia*. El 1907, sis textos –a *Estil* i *Lletres*–, i, el 1911, set, repartits entre *Panteisme* i *Foc Nou*. Del 1912 al 1920 només n'he localitzat deu, repartits en diverses capçaleres. L'activitat augmenta el 1921 –quinze textos– i el 1922 –set–, coincidint amb la col·laboració a la *Revista del Centre de Lectura*. Finalment, entre el 1923 i el 1933 hi ha una vintena de textos, la meitat dels quals o bé ja havien estat publicats anteriorment o bé corresponen a fragments del futur llibre *L'assaig de la vida* –sembla que la primera vegada que en publica un capítol ho fa a la revista *Ciutat*, el 1927. Sens dubte, Vidal intentava treure rendiment del que escrivia i ho distribuïa en revistes de diferents localitats i en anys diversos.

---

⁶³³ Vora cent vint-i-cinc poemes, una vintena d'articles –sense comptar els d'”Els singulars anecdòtics”– i uns quinze relats. Cal tenir en compte, tanmateix, que hi ha algun text publicat un parell de vegades.

a) Llibres col·lectius:

- *Homenatge dels catalans a Enrich Ibsen*

En l'opuscle *Homenatge dels catalans a Enrich Ibsen* (1906)⁶³⁴, Plàcid Vidal demostra, amb l'article "Les dones d'Ibsen"⁶³⁵, que coneix prou l'obra d'aquest dramaturg, tot reivindicant un estudi aprofundit dels personatges femenins que hi desfilen i per a cada un dels quals aporta alguns detalls característics⁶³⁶:

«Tots los homes genials han creat grans caràcters de dona en ses obres. Los que més s'hi ha distingit entre ells, han sigut Shakespeare, Goethe, Wagner y Ibsen. // Si'l celebrat escriptor francès en Pau de Saint-Victor va escriure'l llibre *Dones de Goethe*, estudiant una a una totes les belles dames ideades per l'autor del *Faust*, també fora molt curiós que un altre s'empengués la tasca de reunir, estudiar y comparar totes les dones de l'Ibsen en una obra ben ordenada. Ja sé que es un trevall que reclama gran energia y comprensió, quan aquells caràcters són de tanta trascendencia y están tant arrelats a l'idea fonamental de l'obra, més tots són tant simpàtics ab los seus sentiments altruistes que ab prou amor y voluntat un podria eixirne bastant ayros.

Los sentiments altruistes fins al sacrifici: heus-aquí lo que més revela'l caràcter de les dones creades per l'Ibsen. Si'ls seus homes són toçuts, impertinents y a voltes egoistes, no respectant res més que lo que pertany a la seva idea, elles casi

---

⁶³⁴ Cf. supra, p. 149.

Enric Bosch i Viola recorda aquest *Homenatge...* a l'article "Centenari d'Henrik Ibsen" –*L'Avi Muné* (24-III-1928)–: «Enric Ibsen va tenir entre nosaltres molts devots. [...] En traspasar l'any 1906 l'autor de *L'ànec silvestre*, els catalans varen retre-li un fèrvor homenatge. En un fullet càlid i apassionat, els seus admiradors nombrosos palesaren el testimoni de la seva fervor per l'egregi fill d'Skien. Signen el document, per ordre de treballs, Ernest Vendrell, Josep Falp i Plana, [...] Plàcid Vidal [...]» (Bosch i Viola, 1928: 1).

⁶³⁵ El 15-VIII-1928 (ed. vespre), *La Veu de Catalunya* reproduïa parcialment una conferència, amb el mateix títol, pronunciada a l'Ateneu Polytechnicum, per l'escriptora Regina Opisso (Tarragona, 1879 – Barcelona, 1965). La conferència era anunciada en aquest periòdic el 13-VIII-1928.

⁶³⁶ L'any 1922, a l'assaig *El sentimiento de tristeza en la literatura contemporánea*, el professor José Deleito y Piñuela s'expressava, en referir-se a les heroïnes d'Ibsen, amb uns termes molt similars als apuntats per Plàcid Vidal en aquest seu article: «en nombre de su personalidad ahorrrojada, *Hedda Gabler* se suïcida, para no vivir a merced del hombre oscuro que la atormenta con la posesión de un infamante secreto; y Regina, en *Los espectros*, para defender su derecho a la alegría de vivir, huye de casa de la señora Alving, donde se pretende convertirla en enfermera, o quizás en amante incestuosa de su hermano infeliz, el epiléptico Oswald; [...] y Nora, en *Casa de muñeca*, abandona a su esposo y a sus hijos, cuando se convence de que en la casa no es más que un *bibelot*, un objeto de adorno o placer; y Ellida, en *La dama del mar*, obsesionada con el recuerdo del marino extranjero a quien conoció de soltera, y solicitada por él, sólo se aviene a permanecer al lado de su esposo, cuando éste la permite optar libremente entre ambos: es decir, cuando no es la ley ni voluntad ajena alguna, sino su propia resolución, quien decide.» (Deleito y Piñuela, 1922: 277-278).

sempre són les que sofreixen ignocentment y's resignen pagant les seves culpes. Se poden citar exemples com Nora en *Casa de Nina*, Hilda en *Solness lo Constructor*, Hojoeldis en *Los Guerrers a Helgelant*, Elida, *La Dama del Mar*, y alguna altra que poguem haver oblidat, però la major part d'elles, en les obres més interessants, ens poden donar la rahó sobre això.

Voleu sacrifici més dolorós que'l de la Senyora Alving en *Espectres*? Ella ha hagut de soportar los vicis del espos pervertit, a qui ha vist baixar a la tomba després d'haverli engendrat lo fill que purgará sos pecats, y en l'hora que aquest va finant y en l'agonia del mal malaeix la vida que li van donar, trobantse abandonada de tothom s'ha de sentir caure a sobre la ruina de sa familia, veyentse enfront del pobre desvalgut que demana'l *sol*. Oh! quina voluntat! quina fermesa en l'ánima conhortada a sofrir!...

Sacrifici immens es lo de l'Ella Reinteim per Borkman, quan després de la seva desgracia encara li vé reclamant lo fill que ell ha tingut ab l'altra dona, volent ferli de mare en recort del amant que l'ha abandonada injustament, cegat per ses idees d'ambició mal dirigides. Ell, en son deliri li diu que si es necessari una dona pot ser reemplaçada per una altra dona, y la que ha sigut la seva víctima no l'insulta ni frisa pera venjarse, sinó que li obra son cor ab més amor que may, demanantli'l seu hereu –una negació del ferm caràcter del pare– per companyia en sa prematura vellesa. Aquest es lo pur afecte d'aquesta dona tant bona y sincera; demostra una santetat de cor com poques vegades se pugui trobar igual en les creacions de les obres mestres. L'Ella Reinteim es un esperit divinísat, com també ho es la Lona de *Los Puntals de la Societat*, que al veure cambiar la passió del seu estimat per altra dona més jova y hermosa, Dina, ella meteixa'ls enllaça benehint l'unió, y'ls embarca cap a Amèrica perque puguin viure lluny dels seus ulls en plena felicitat. Pobres vides d'esperança y de martiri, que no han sigut prou sentides ni apreciades ab la dolcesa que's mereixen!

En *Lo Noy Eyolf* trobem la Rita, muller de l'Almers, y l'Asta, que són dues dones que's revelen humanament ab tot lo seu cor apassionat. L'Asta está tractada ab tant amor que es una de les figures de l'Ibsen que més s'estiment, y no's pot pensar en ella que no's renovin sagrats recorts.

Qui referma y aconsola més l'esperit de Brand sinó l'Agnès, que sacrifica la vida de son fill y la d'ella per l'ideal de redempció d'ell, que ha de ser lo de tothom? Qui sent y anyora l'aventurer Pere Gynt sinó Solveig? Quan aquell retorna a n'ella, y veyentse ja al fi de sa vida mal esmersada en somnis y follies, li demana que per a salvarse li digui hont era ell durant tot aquell temps que l'havia deixada, l'esposa-mare li contesta que Pere Gynt sempre havia sigut en sa voluntat y en sos pensaments.

Si l'Hilda en *Solness lo Constructor*, ilusionada y discreta representa la joventut que fa caure al mestre de la torra del seu poder, també hi trobem la muller

d'aquest, sofrida y resignada, que ab tot y'l seu silenci dona a comprendre fonament la seva vida de dolor.

En totes les obres de l'Ibsen trobarem grans caràcters de dona, moltes d'elles sacrificades, com Rebecca, Gina Hedwige, Hedda Gabler (ab tot y sa inconsistència y vacilació), Thea la del cabell ros, Linke, Irene y altres. Totes són prou viventes y sentides y en lo fons totes venen a formar una unió en sa vida que tant bé ha sabut revelar lo poeta.

Oh! quina gran obra a fer, estudiar y comprendre en tot les dones creades per l'Ibsen! Les dones que fan bategar a n'aquells homes de grans aspiracions, y en quines tant poch s'han fixat bona part dels admiradors del genial dramaturch noruech!» (Vidal, 1906).

- *Tribut d'homenatge a la memòria de l'artista Hortensi Güell*

El 1913, Plàcid Vidal col·labora amb la silueta “Hortensi Güell” en el llibre *Tribut d'homenatge a la memòria de l'artista Hortensi Güell*⁶³⁷. És la mateixa silueta que set anys després reproduirà, normativitzant-ne l'ortografia, a la primera edició d'*Els singulars anecdòtics* –veg. Vidal (1920: 13-21).

- *Homenatge a la memòria d'en Cosme Vidal (Josep Aladern) (1921)*

Plàcid Vidal hi publica el text memorialístic “El meu germà i la nostra família”, que després formarà part de la segona edició d'*ESA* (1925) i, posteriorment, del volum *Centenari de Josep Aladern (Cosme Vidal i Rosich, 1869-1918). Selecció literària (1970)*⁶³⁸.

---

⁶³⁷ Teòricament, aquesta silueta havia de sortir en el núm. 4 de *Panteisme* (1911): «Vaig destinar al tercer número de *Panteisme* la silueta d'Antoni Isern, i al capdavant del text d'aquella ja anunciava la d'Hortensi Güell, però encara no la tenia escrita. Ja feia dies que jo no reposava ni un moment, i, per més que m'esperonés l'ideal, em sentia materialment cansat [...], i caigui malalt. [...] Sortí el darrer número [de *Panteisme*], i al començament del text constava aquesta nota: “A causa de la malaltia que està sofrint el nostre company estimadíssim En Plàcid Vidal, no podem publicar la seva secció d'*Els singulars anecdòtics*.» (Vidal, 1934: 304-305).

El memorialista aporta força informació sobre l'homenatge a Hortensi Güell; veg Vidal (1934: 334-336). Cf. supra, p. 49.

⁶³⁸ *La Hoja del Lunes*, en una nota publicada el 31-I-1972, diu que en aquest llibre, que «honra y enaltece al autor de *La gent del llamp, Verdguer reivindicat* y de otras numerosas obras [...], se inserta además una semblanza, “El meu germà i la nostra família”, escrita por su hermano Plàcid Vidal.» (Anònim, 1972: 18). I acaba: «Si bien Aladern fue

b) Pròlegs:

- *Esplets d'ànima jove*, d'Anton Isern

En aquesta segona edició (1917), el recull de poemes *Esplets d'ànima jove* va precedir de “Paraules sobre la personalitat i l’obra de l’autor”, una sèrie de textos escrits per Josep Aladern⁶³⁹, Josep M. de Sucre, Emili Guanyavents, Plàcid Vidal, Joan Puig i Ferrer i J. Pérez-Jorba, respectivament⁶⁴⁰.

Plàcid Vidal hi col·labora amb la silueta “Anton Isern” –veg. Vidal (1917: 17-24)–, que ja havia publicat a *Panteisme* (1911) i que posteriorment incorporarà a *ESA* (1920).

c) Almanacs:

- *Almanach de L'Esquella de la Torratxa* (per a 1907, 1909, 1910)

Poema “El Poeta a Ciutat”⁶⁴¹. *Almanach de L'Esquella de la Torratxa per a 1907*.

Poema “Mon Somni”⁶⁴². *Almanach de L'Esquella de la Torratxa per a 1909*.

---

tipógrafo de profesión, no debe ser olvidado como hombre de letras. // Texto e ilustraciones constituyen un auténtico homenaje de amor familiar y de amistad que merece, sin duda, los calificativos de modélico y ejemplar.» (Anònim, 1972: 18).

Guillem-Jordi Graells també se'n féu ressò a *Serra d'Or* –octubre 1973–: «L'edició d'un volum commemorant el centenari del naixement de Cosme Vidal, més conegut com a Josep Aladern, ens el presenta en la seva doble faceta narrativa i poètica. Tot i que queden marginades d'altres activitats seves –el periodista, el filòleg, l'editor de periòdics i llibres–, aquest és un primer tast d'una activitat literària a cavall entre les darreries renaixentistes i el Modernisme. Hauríem desitjat, però, una presentació adequada del volum, que ens il·lustrés definitivament sobre el paper cabdal exercit per l'Aladern com a animador de les més diverses empreses i com a aglutinant i mentor de la colla literària reusenca de tombant de segle en la qual intervenien Hortensi Güell, Plàcid Vidal, Anton Isern, Joan Puig i Ferrer i tants altres.» (Graells, 1973: 62).

⁶³⁹ El text de Josep Aladern és el mateix –i l'únic– que encapçala la primera edició (1903).

⁶⁴⁰ El 27-II-1917, *Foment* publicava aquesta significativa nota: «[...] els treballs tipogràfics per a la reimpressió del llibre *Esplets d'ànima jove* han tingut començ aquesta setmana. Celebrem moltíssim s'hagi pogut realitzar una empresa tan difícil i escabrosa com és, sens dubte, editar per subscripció popular un volum de versos en aquesta època de marcada indiferència a tota relació espiritual i artística, per més que ens dolgui dir-ho i fer-ho constar així. És un èxit del qual se'n poden vanagloriar els elements integrants de la comissió, mereixent, per tant, la nostra enhorabona. // Prologant les poesies de l'Isern sabem hi aniran uns estudis crítics deguts als prestigiosos escriptors Josep Maria de Sucre, J. Pérez-Jorba, Plàcid Vidal i Emili Guanyabens.» (Anònim, 1917: 2).

⁶⁴¹ Recollit a *L'Anhel Cantaire*, amb el títol “El poeta camperol a ciutat” (Vidal, 1924: 47-49).

⁶⁴² Cf. supra, p. 238.

Poema “Una monja”⁶⁴³. *Almanach de L’Esquella de la Torratxa per a 1910*.

- *Almanac de la poesia* (1926)

Poema “El repòs” –dins *L’Anhel cantaire* (1924)⁶⁴⁴.

«Érem a finals de desembre [de 1925]. Aparegué l’*Almanac de la poesia* pertanyent a aquell any, i se’m digué que hi constava una composició extreta de *L’Anhel cantaire*. Jo dubtava que fos veritat, i el meu nebot Ignasi [m’ho] refermà.» (Vidal, 1972: 145). «Vaig anar a reclamar, com a col·laborador i sense descobrir el meu nom, un exemplar a la impremta Altès. La meua composició que va ser preferida per a incloure a la col·lecció, cabalment, fou “El repòs”. Va passar-hi una errada de les que molts lectors no se n’adonen i que a l’autor li fan estremir els nervis. Però vaig beneir el gest del director, d’haver comptat amb mi.» (Vidal, 1972: 145- 146). El director era Josep Maria López-Picó, i l’*Almanac* –amb data de 1926– era un obsequi de la impremta als clients i als amics.

A l’exemplar en qüestió, que forma part del llegat de Maria Eugènia Vidal –CEA–, el memorialista hi va marcar i corregir l’errada referida, en els versos antepenúltim i penúltim. Els originals diuen: «com l’aigua d’aquell riu, plàcidament, / davall la immensa volta del cel blau.» (Vidal, 1924: 13), i a l’*Almanac* consta “aire” en comptes d’“aigua”, i “davant” en comptes de “davall” –veg. Vidal (1926).

- *Almanac de Catalunya* (1926 i 1929)

L’any 1926 hi publica l’assaig breu “Temor de la mort”:

«Si veieu una fossa oberta, penseu que la Mort us espera. // Llavors, tement trobar-la per la vostra via, o, millor dit, tement per a vosaltres mateixos, cercareu un lloc on poder-vos lliurar de la vostra enemiga. // No us tanqueu en cap castell de portes forrades perquè, com l’antic condemnat Ugoli, finarieu corsecats per la

---

⁶⁴³ En nota al peu, Vidal adverteix: «Del poema inèdit *Somni de Primavera*» (Vidal, 1909: 101). Cf. infra, p. 314.

⁶⁴⁴ Cf. infra, p. 320.

set i la fam; ni us construïu cap torre per a realçar-vos escalant els núvols, que el llamp vindria a coronar-vos, o bé, atrets per la profunditat de l'abim, perdrieu la serenitat i cauríeu, com Solness.

Oh desventurats humans! Oh éssers porucs que, sols amb la temor d'emorir, ja us sentiu orfes de tot goig que ens dóna l'existència! Guaiteu la fossa oberta a tota hora i penseu en la Mort, aquesta incansable dallaire que eternament va segant vides, sense compassió; aquesta froça destructora que es remou en les ones de la mar tempestuosa i brilla en les flames de la foguera i en l'acer dels punyals i de les espases!

Son vol és més lleuger que el del mateix llamp, i son esforç és més potent que el d'un Hèrcul obrant amb la voluntat d'un prometeu.

Entra a la cabana del pobre i al palau del ric, sempre amb igual majestat; estronca els pits de les mares i escanya els infantons innocents. Té tanta influència en nosaltres que, sols tement-la, ja ens fa esclaus d'un mal destí.

Oh desgraciats germans que féu via cap a la fossa oberta, cap a la mort! On podreu trobar l'ansiat refugi?, quina serà la vostra sort?... D'ençà del jorn de la vostra naixença, d'ençà que exhalàreu el primer plor, que la condemna pesa sobre vosaltres, despertant-vos el desig de viure, que us ha d'ensenyar a desafiar els perills. I com que no us podeu lliurar de la Mort, no us resta altra esperança que la d'existir la major part de temps possible, treballant en bé d'una bona obra, per tal que els vostres germans us apreciïn i vetllin per a la vostra estimada existència. Per a obtenir el premi de la immortalitat es deu ésser fort; per a viure, hom, deu fer-se digne de la vida.» (Vidal, 1926: 56).

El 1929, una sèrie d'aforismes i reflexions, "Vida intel·lectual comentada", en què empra el mateix títol que ja havia utilitzat en un assaig sobre la creació literària i la crítica, publicat a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* (1927)⁶⁴⁵:

«Qui escriu per a donar gust a una època perilla de morir amb ella. Encara que una època pugui fer un escriptor, més val que un escriptor faci una època.

***

Les obres, en arribar a la condició de bones, augmenten d'importància davant del públic segons l'interès, el talent i l'habilitat del crític en judicar-les.

Totes les obres en prosa es podrien posar en vers, però hi ha moltes obres en vers que no es poden posar en poesia.

---

⁶⁴⁵ Cf. supra, p. 273.

***

Feu vida entre gent que parli malament i acabareu no sabent ni parlar. Tracteu persones insípides i vosaltres anireu descendint a la categoria d'elles. Els que porteu en vosaltres aspiració heroica, sols entre els grans acostumareu a sentir-vos importants.

***

És terrible petulància que un escriptor consagrat, per a elogiar l'obra d'un principiant, digui: "Jo la signaria".

***

En una població on la coneixença vulgar, sentint parlar la gent pel carrer, us faci comprendre de qui es tracta, ai de la coneixença espiritual!

***

Mon esperit és un conjunt de forces
que frisen per la seva llibertat.» (Vidal, 1929: 80).

d) Antologies:

- *Antologia de poetes catalans d'avui* (1913)

Aquesta antologia⁶⁴⁶ aplega vuitanta-sis poetes, un dels quals és Plàcid Vidal, amb "La set del caminant" (p. 130-131) –al final del poema s'indica que correspon al llibre *Somni de primavera* (1911)⁶⁴⁷.

-*Anthologie des poètes catalans contemporains* (1922)

El 1922 va sortir publicada, a París, a cura del catalanòfil Albert Schneeberger, l'*Anthologie des poètes catalans contemporains*. L'antòleg diu sobre Vidal que «[...] ses

---

⁶⁴⁶ Els editors diuen al pròleg: «El compliment d'un deure ens ha dut a emprendre la tasca present. Entre les moltes coses que s'han deixat de fer al bastir el palau del renaixement català, les antologies figuren en lloc preferent. Les repetides demandes d'un llibre on pogués trobar-se comprès el major nombre de poetes vivents possible, on se poguessin estudiar els diversos corrents que han guiat per un espai de quaranta anys la poesia catalana, [...] ens han dictat la idea d'aquest llibre, de molts anys promès i començat, però fins avui no dut a terme.» (Els editors, 1913: 5).

⁶⁴⁷ Cf. infra, p. 314.

poésies, qu'il recueillit en quelques volumes, restent d'un lyrisme dont la caractéristique paraît de forte sincérité dans cette simple effusion de son esprit et de ses sens.» (Schneeberger, 1922: 211), i en selecciona “Cançons de la vella Espanya”, que tradueix al francès (“Chanson de la vieille Espagne”)⁶⁴⁸: «Disgraciés aveugles qui, chaque jour, / parcourez les longues rues de la ville, / une main sur l'épaule de celui qui vous guide / et quêtant cote aumône. [...]» (Schneeberger, 1922: 212).

«Jo (per directe interès de Joaquim Biosca i Alfons Maseres) vaig constar-hi.» (Vidal, 1972: 36), explica l'escriptor, tot deixant testimoni de qui eren els responsables de la seva presència en aital selecció. El seu amic Josep M. de Sucre, que no apareix a l'antologia, li adreça aquests mots sobre el tema –en els quals es pot copsar l'avinença de criteris amb Plàcid Vidal, ja que ambdós compartien la voluntat de ser reconeguts en el món literari per mèrits propis ans que per favoritismes i amiguismes:

«Ja us he vist a l'*Anthologie* de Schneeberger. Per cert, que és cosa de riure de trobar-hi a qui ni tan sols ha publicat cap llibre. En lo que a mi respecta, prou és d'endevinar el secret de no figurar-hi, amb tot i que conec i escric a Schneeberger des del 1911. Vós em coneixeu prou i sabeu com d'aquí a la cantonada, jo mai no he fet res per a destacar. Totes les al·lusions que m'hagin pogut afavorir han vingut sempre pel camí dret. Aquesta rectitud en l'obtenció de l'èxit és, precisament, lo que em fa germà vostre. N'estic content, perquè tot lo altre, què és sinó farsa? [...] Ell [Schneeberger] ha fet l'obra de l'Antologia de bona fe. La culpa és dels que, d'aquí, l'han informat. Ni a aquests ni a aquell sóc creditor ni deutor de cap benefici. Altrament, mentiria si digués que m'ha plagut l'ésser omès. Però no m'adoloreix. Estic lluitant contra la incomprensió.» (Vidal, 1972: 36-37).

Hi ha dues cartes de Plàcid Vidal –enviades des de Reus– en resposta a les consideracions que exposa Josep M. de Sucre. L'una és del 8-IX-1922⁶⁴⁹:

«[...] el meu agraïment de germà a germà en sentit d'espiritualitat. Així hem de considerar-nos.

Teniu molta raó en tot quant dieu respecte a l'Antologia. Llegint les biografies ja s'endevinen els qui aquí se n'han cuidat. Lo que és jo, desseguida vaig trobar a faltar-hi vós, i fins ho he fet constar en l'exemplar que vaig adquirir fent-lo comprar a Barcelona, quan sé que a molta gent se'ls ha regalat, sols perquè en

---

⁶⁴⁸ Cf. infra, p. 320.

⁶⁴⁹ Fons Borràs (BC).

parlin, etc. Quan mestre Guanyabéns va publicar *Trasplantades*, fins se va pagar propietat als autors traduïts. ¿No esteu en bones relacions amb Schneeberger? Estranyo moltíssim que us hagi oblidat en la seva obra. [...].»

L'altra, breu, del 18-IX-1922⁶⁵⁰:

«Teniu molta raó, caríssim amic Josep Maria de Sucre, en la comparació que feu; però també, per companyerisme i per llei, Schneeberger havia de pensar en vós. Estranyo en gran manera que se n'hagi descuidat. Prou s'us troba a faltar en l'Anthologie!»

– *Les cent millors poesies antigues i modernes de la llengua catalana* ([192-])⁶⁵¹

El memorialista explica que Rossend Ràfols, pels volts de l'any 1922, li va dir: «ara que us veig, us encomanaré una cosa que em sembla que us agradarà molt. Recolliu les cent millors poesies de la llengua catalana, que les editaré, acompanyades d'un pròleg vostre.» (Vidal, 1972: 61). I confessa que adonar-me del perill de la comanda ni del deure que se m'imposava per excés de bona voluntat. L'agraïment de l'estímul em féu respondre a favor.» (Vidal, 1972: 61). Però, d'acord amb el seu estricte concepte de l'honradesa, va recapacitar:

«aviat vaig reflexionar que a mi m'era impossible de triar les cent millors poesies de la llengua catalana [...]. És tan difícil com a un savi astrònom voler assenyalar els cent estels que brillen més. [...] vaig contestar que si ell volia jo li faria una recol·lecció de cent poesies catalanes seleccionades, tenint en compte els autors, però que hauríem de prescindir del tòpic que s'acostuma a exhibir en la portada del llibre com a títol. L'editor no volgué avenir-s'hi.» (Vidal, 1972: 64).

I Ràfols va publicar «unes preteses cent millors poesies de la llengua catalana. Foren prologades per Tomàs Garcés. S'hi va incloure una composició meva, per interès de l'editor, el qual me la féu triar a mi mateix.» (Vidal, 1972: 64)⁶⁵². Però l'alcoverenc no diu quin poema va escollir, ni dóna cap més dada al respecte; solament, unes quantes

---

⁶⁵⁰ Fons Borràs (BC).

⁶⁵¹ Llegat Maria Eugènia Vidal (CEA).

⁶⁵² I, a continuació, adverteix: «Tinc la feblesa o la virtut de pensar que aquells versos meus són dels més expressius i personals que existeixen en la llengua que els meus pares van ensenyar-me a parlar; però, qui em pot assegurar que aquella composició meva, distingida allí oficialment com una de les cent millors joies del tresor líric català, és una de les cent millors poesies de la llengua catalana?» (Vidal, 1972: 64).

pàgines més endavant d'*ECV*, llegim que consta «una composició meva en un llibre que porta per títol *Les cent millors poesies de la llengua catalana*.» (Vidal, 1972: 149). El títol complet de l'antologia és *Les cent millors poesies antigues i modernes de la llengua catalana*, consta de quatre volums, i en el quart, *Començos del segle XX*, dedicat als joves poetes d'aleshores, hi ha el poema “A la meva ombra”⁶⁵³ –veg. Vidal ([192-]: 46-47).

– *Conteurs catalans* (1926)

En aquesta antologia, feta també per A. Schneeberger, Plàcid Vidal només hi figura al pròleg, en la relació de contistes que, per un motiu o altre, no han estat seleccionats. Però també cal fer-ne esment, i amb més motiu pel comentari que fa J. P.⁶⁵⁴, en una extensa recensió del volum, a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* (1-15 juny 1926)⁶⁵⁵. Aquest, després de valorar la tria d'autors, i de contes, diu: «Obre el llibre un pròleg, en el qual s'estén el panorama de la nostra prosa, de la renaixença ençà. Ens sembla que no hi ha cap nom omès. No solament hi figuren els que fan prosa literària, sinó els que en conreen altres classificacions. Ni el de Plàcid Vidal hi és negligit.» (J. P., 1926: 170). L'al·ludit trasllada a les memòries el disgust que aquesta frase li causà: «O l'observació estava feta ignorant els meus desvetllaments de contista i novel·lador o el *ni* jugava per a mi un sentit encara més trist.» (Vidal, 1972: 154).

El fragment a què es refereix J. P. diu: «De nouveaux prosateurs se manifestent dans ces derniers temps. [...] Enfin, parmi les romanciers, on pourrait signaler encore Plàcid Vidal, esprit ardent, Puig i Ferreter d'un réaliste âpre et vigoureux [...]: ce sont là des noms qui restent également à retenir dans l'évolution renaissante de la prose, avec beaucoup d'autres [...]» (Schneeberger, 1926: XIII).

---

⁶⁵³ Publicat a la *Revista del CdL* (1921) –cf. supra, p. 273– i dins el recull *LAC* (1924).

⁶⁵⁴ J. P. són les inicials de Jeroni Prat, pseudònim, al seu torn, de Joaquim Santasusagna; veg. Anguera (1977: 196).

⁶⁵⁵ El 13-II-1926, un article sense signar al diari *Reus* ja s'havia referit a *Conteurs catalans*: «una gran obra, un veritable estudi crític sobre els literats catalans del renaixement ençà. [...] El pròleg del llibre del senyor Schneeberger és un interessant resum de la història de la nostra literatura moderna. [...] entre els novel·listes el senyor Schneeberger remarca En Puig i Ferreter, d'un realisme aspre i vigorós, [...] Plàcid Vidal, d'esperit ardent i d'altres com [...]» (Anònim, 1926: 1-2).

Llibres de poesia

Deixant de banda, per obvietat, la traça en la creació poètica i el domini de les regles de versificació i dels recursos lírics que cadascú, individualment, presenta, la poesia dels integrants del Grup Modernista de Reus tenia uns trets comuns, fruit dels referents en què s'emmirallaven; al respecte, Magí Sunyer opina que «la poesia del Grup oscil·la entre el realisme bartrinià, el maragallianisme i el poema en prosa decadentista.» (Sunyer, 2003: 144, V).

La idiosincràsia de la colla de l'Aladern es veu prou reflectida en l'aportació de Jordi Castellanos a propòsit del vitalisme –sota l'epígraf “Poesia i marginació social”–, quan opina que aquest corrent esteticista

«ha proporcionat els arguments perquè molts autors que, pels seus orígens socials i mancances d'estudis i lectures, no compten amb la mínima preparació professional i intel·lectual, trobin la seva justificació moral en el caràcter messiànic, superior, de què se senten investits. Al capdavall, la “condició” d'artista, per a ells, és innata i els sembla lògic que vagi acompanyada del rebuig social (el seu autèntic fantasma), perquè ells, com a portadors dels ideals i del futur, viuen en permanent conflicte amb la societat insensible, estancada i materialista que els ignora.» (Castellanos, 1986: 272, 8).

Havent constatat que Josep Aladern lluità per incorporar-se al Modernisme i, per això, «va anar renunciant a les formes més estridents del seu radicalisme i, amb el grup de seguidors i amics del Camp de Tarragona, va fer de comparsa en les activitats que Rusiñol organitzava a Sitges.» (Castellanos, 1986: 273, 8), l'estudiós fa la següent valoració de la poesia produïda pel grup modernista reusenc:

«En els poemes que publiquen hi predomina la influència d'Apel·les Mestres, bé que en general tots els tòpics vuitcentistes sobre la natura i els sentiments hi són contínuament repetits. [...] L'interès literari d'aquest grup és molt relatiu. Alguns, que destacaran més endavant, hi fan les primeres passes. La majoria, però, no arriben a entrar als cercles d'alta cultura. Basteixen, encara sota el pes de l'herència de Campoamor i Bartrina, amb retalls de Verdaguer, Apel·les Mestres i, anys a venir, de Maragall⁶⁵⁶, tota una tradició poètica que sobreviurà

---

⁶⁵⁶ Diu Plàcid Vidal que «Jacint Verdaguer i Joan Maragall ens encisaven, i Àngel Guimerà ens portava fins a l'arravatament. [...] També ens agradaven molt Emili Guanyavents amb les seves *Alades* i l'Apel·les Mestres de les *Odes serenes*, de les *Noves balades* i de les composicions cantant els misteris de la natura.» (Vidal, 1934 : 77). Sobre la influència exercida per Maragall, Rafael Tasis opina que «[Maragall], sense proposar-s'ho, per la sola força de la seva obra, assoleix una autoritat [,] que fins aleshores mai ningú no havia tingut, sobre els literats catalans. El seu mestratge és, al mateix temps, intel·lectual i patriòtic, per tal com ell és, en tot moment, la veu de Catalunya, i

en els ateneus i institucions de la petita burgesia de les barriades barcelonines. Parteixen d'un concepte de poeta extret del Romanticisme, bé que pastat amb els tòpics derivats de la formulació modernista del conflicte entre l'artista i la societat.» (Castellanos, 1986: 273, 8).

A més d'aquesta explícita anàlisi de Castellanos, també cal tenir en compte les dades que aporta Joan-Lluís Marfany sobre els catalanistes –entre els quals, òbviament, Plàcid Vidal i els seus companys de ca l'Aladern–: «escrivien brindis, himnes, cants de lluita i celebracions de la primavera nacional, d'una banda, i, de l'altra, poemes d'amor. Però uns poemes d'amor una mica especials. [... com una] mena d'invitacions a la còpula.» (Marfany, 1995: 283-284). Uns quants paràgrafs més endavant, després d'aportar alguns exemples d'aquesta poesia de trets eròtics, Marfany considera que

«l'important és de comprovar com retrobem aquí la mateixa disposició psicològica vitalista de la literatura estrictament patriòtica, i expressada per la mateixa celebració de la primavera [...]. La poesia amorosa catalanista canta el goig sexual com a manifestació suprema de vida. Els idil·lis apassionats que imaginem els versaires catalanistes tenen lloc sempre en el marc de la natura i en estreta harmonia amb ella. [...] aquesta poesia és l'expressió més pura de l'optimisme vital “nacional” dels catalanistes i seria, doncs, un error d'establir cap distinció, tret de la purament formal, entre ella i la més explícitament patriòtica.» (Marfany, 1995: 286-287).

En la poesia de Plàcid Vidal es troben aquestes característiques, especialment les de caire decadentista⁶⁵⁷ que indica Sunyer i les dels poemes d'amor que apunta Marfany – si bé no hi sol traspuar la invitació a la còpula⁶⁵⁸. En aquests, es percep la «màxima

---

expressa les reaccions de l'individualisme català, el desencís total envers Espanya i els Governos, la flama del patriotisme.» (Tasis, 1937: 19-20).

⁶⁵⁷ Cf. supra, p. 295.

⁶⁵⁸ Dada que Marfany rebla amb un irònic comentari: «No hi havia, però, cap motiu per escandalitzar-se, perquè la poesia eròtica catalanista era totalment inofensiva. Si invitava al coït, era estrictament dins el clos de les relacions matrimonials. L'orgasme que celebrava –sempre de manera púdica i al·lusiva– era un orgasme ben entès.» (Marfany, 1995: 289), i amb alguna puntualització curiosa: «Una versió molt especial d'aquest erotisme vitalista és el tema de la monja que copula amb el sol (o, alternativament, amb Jesús). Jo en conec tres exemples: Trinitat CATASÚS CATASÚS, “Flor de la luxúria”, Alfons MASERAS, “Éxtasi”, i Joan VERGÉS y BARRIS, “Profanació” [...]» (Marfany, 1995: 289). Vidal té alguns poemes sobre monges, més castes, això sí, en les seves manifestacions amoroses; en un d'aquests, la monja es plany: «Reclosa aquí al convent, aní plorant / el desengany de ma il·lusió primera; / y avuy que'l Maig esclata ab nou encant, / encara faig memoria de l'aimant, / sentintlo en la meua ànima sincera.» (Vidal, 1911: 20).

Són interessants les conclusions de Marfany sobre el capteniment dels poetes catalanistes a l'hora de donar corda a la seva lírica amorosa: «Els poemes eròtics catalanistes són, sense dir-ho, epitalamis –epitalamis, si voleu, a compte. Retrobem aquí la mateixa ambivalència [...] de] l'actitud dels catalanistes més esquerrans respecte de la qüestió social: la mateixa contradicció entre una retòrica agosarada, per exemple: “llavis abrusats de febre”, “mirades brillants”, “ardents vapors”, “desvaris”, “goig sense mida”, i una pràctica perfectament conservadora [...], retòrica de literatura

gosadia dels poetes catalanistes» (Marfany, 1995: 290), que consistia «a fer extensiva la consideració d'”espòs” i “esposa” als promesos [...]. Quan la relació amorosa era imaginada en l'estadi prematrimonial, en efecte, la dona era invariablement verge i en algun cas, sorprenentment, continuava sent-ho després d'haver-se “entregat” [...], condició, però, que [...] perdria si es deixava simplement besar per un altre.» (Marfany, 1995: 290-291). En un poema de Plàcid Vidal, “La Corona nupcial”, observem el pudorós diàleg de la parella: quan l'Enamorat ofereix a l'Enamorada una corona de flors, aquesta li diu que és més valuosa una abraçada: «Ab flors de lliri vols gornirme? / No es gran ofrena pera mí. / [...] La meva testa, entre'ls teus braços / reviurà més que entre les flòs. / Ells formaràn els sagrats llaços, / unint l'esposa ab son espòs.» (Vidal, 1911: 26).

En la silueta que té el significatiu epígraf “La generositat de Maragall”, l'alcoverenc manifesta que «una de les meves més grans veneracions ha estat per a Joan Maragall⁶⁵⁹], i en conservo un record de l'home, que em reforça en l'esperit el sagrari del poeta.» (Vidal, 1925: 225). També explica que «Maragall s'havia fixat interessadament en la meva primera obra, i, havent elogiat les meves aptituds de poeta, havia manifestat opinió contrària a la manera d'iniciar-les en aquella producció.» (Vidal, 1925: 225)⁶⁶⁰; per això, i sabent que Maragall estava al cas dels poemes que anava publicant aquí i allà, l'alcoverenc es preguntava: «¿quan arribaré a crear una obra digna de poder agradar a Maragall com jo voldria, per a poder presentar-m'hi a saludar-lo personalment com a aventatjat deixeble?» (Vidal, 1925: 226). Una inesperada visita de l'admirat poeta a casa dels Vidal marca un moment culminant en els records del memorialista, tant, que l'explica fil per randa a *ESA*⁶⁶¹ i a *LAV*:

«Un matí de festa que jo em trobava a la galeria de casa nostra, [...] vestit amb negligència i preocupat escrivint, vaig sentir el meu germà i un altre individu

---

eròtica o d'història edificant de full dominical? En aquest terreny també el catalanisme, ideologia de joventut, de força, de vida, i, alhora, d'ordre mesocràtic, oferia el miracle de la revolució que ho deixava tot intacte.» (Marfany, 1995: 292).

⁶⁵⁹ A *LAV*, Plàcid Vidal diu: «A Joan Maragall el distingia la consideració de mestre entre la nostra joventut intel·lectual.» (Vidal, 1934: 110). I, en l'entrevista que li féu Mercè Rodoreda per a *Clarisme*, es declarava «entusiasta de Maragall, de les primeres poesies de Maragall, tan humanes.» (Rodoreda, 1934: 1).

⁶⁶⁰ Es tracta de *Les grans accions & Les soletats*; Vidal n'havia tramès un exemplar dedicat a Joan Maragall; veg. Vidal (1934: 235).

⁶⁶¹ Veg. Vidal (1925: 226).

que em cridaven [...]. Allí se'm presentava Joan Maragall, acompanyat del seu vell amic Josep Aladern i oferint-me l'abraçada, que vaig rebre tremolant d'emoció en la comunió espiritual. [...] Aquell dia li vaig parlar de les meves obres que jo preparava i no em fou avar en estímuls.» (Vidal, 1934: 235)

Aquesta coneixença amb l'admirat mestre s'esdevenia pels volts de 1906 i, per bé que no de manera intensa i continuada, la relació entre ambdós s'anà perllongant fins a la mort de Maragall; poc abans, Vidal va rebre una carta –lamentablement desapareguda, com tantes altres– «impregnada de satisfacció, felicitant-me per una meva nova col·lecció de poesies⁶⁶².» (Vidal, 1925: 226).

Segons el testimoni de Vidal, aquest era el panorama dels joves poetes de començaments del segle XX: «Els novells poetes catalans més celebrats, llavors [1902], eren Josep Carner, Xavier Viura, Rafael Nogueres i Oller i Joan Oliva i Bridgman. Els meus companys Joan Puig i Ferrer i Alfons Maseres també eren elogiats, i tampoc no mancava qui parlava de mi amb entusiasme.» (Vidal, 1934: 145)⁶⁶³. Si no amb entusiasme, sí que ho fa amb contundència –i cercant les paraules adients– Joan Puig i Ferrer a *Camins de França*: «Els seus versos [de Plàcid Vidal] eren durs, abruptes. En canvi, tenien força, vida personal i una vibració anímica tan intensa, entre dolorosa i violenta, que em produïen l'efecte de fuetades d'ideal.» (Puig i Ferrer, 1976: 215). Finalment, l'any 1904, havent publicat ja un bon nombre de textos en revistes diverses, l'alcoverenc pot veure editat el seu primer volum de poesies.

1904: *Les Grans Accions & Les Soletats*

«[A mitjan 1902] Jo havia acabat d'escriure la meua obra *Les grans accions*, col·lecció de composicions narratives, en vers, de caràcter dramàtic, i les llegia als meus amics íntims, els quals escampaven la nova, impressionablement, entre els joves intel·lectuals

---

⁶⁶² Es refereix, amb força probabilitat, a *Somni de primavera*.

⁶⁶³ Abans, en la silueta dedicada a Xavier Viura, Plàcid Vidal havia escrit: «Els novells poetes més coneguts en l'època típica, eren: el persistent i brillant Josep Carner; el ja difunt i oblidat Joan Oliva Bridgman, que, entre altres obres de menys importància, deixà publicat el llibre de poesies *Jovenesa*; Rafel Nogueras Oller, autor de *Les Tenebroses*, que tenen certa parentela amb *Les Flors del Mal*, de Baudelaire, però amb esperit moralista i català; i Xavier Viura, que d'aquests serà l'únic que biografaré, perquè d'ells, en aquell temps, no en vaig tractar d'altre.» (Vidal, 1925: 69).

barcelonins.» (Vidal, 1934: 145). Aquest recull de poemes també va ser objecte de diverses sessions literàries⁶⁶⁴ abans de la seva publicació, i algunes composicions havien aparegut ja en revistes: “La Copa del mal Plaher” (*Revista del Centro de Lectura*, 1901)⁶⁶⁵, “La Veu dels Esclaus” (*Joventut*, 1902)⁶⁶⁶, “El Tísich” (*Revista del Centro de Lectura*, 1903)⁶⁶⁷, “Comiat” (*Lo Somatent*, 1902, i *Pàtria*, 1903)⁶⁶⁸, “La Creu del Moliner” (*Catalunya Artística*, 1903)⁶⁶⁹ i “Cansó dels presos” (*Revista del Centro de Lectura*, 1903)⁶⁷⁰. El 1925, el poema “Edat Mitjana” és publicat a la revista *Ceretània*.⁶⁷¹

«Per allà el febrer o el març de 1904 va sortir a la llum el meu llibre *Les grans accions & les soletats*, amb una portada dibuixada per Joaquim Biosca, simulant una làpida, sinó que no va signar-la. Ens apressàrem a trametre exemplars de l’obra a totes les principals publicacions catalanes.» (Vidal, 1934: 176).

L’autor encapçala el recull, que divideix en dues parts –com ja indica el títol amb els sintagmes coordinats–, amb una “Crítica de *Las Grans Accions*”. En conjunt, es tracta de poemes mètricament ben escandits –la majoria deca síl·labs i alexandrins–, però sovint de rima poc treballada⁶⁷² –la qual cosa pot manllevar elegància als versos–; els de *Las Grans Accions*, de reminiscència medieval⁶⁷³, solemnes, retòrics i de to grandiloqüent⁶⁷⁴; pessimistes els de *Las Soletats* –en són un clar exemple “Desitg

---

⁶⁶⁴ Cf. supra, p. 40.

⁶⁶⁵ Veg. Vidal (1934: 149). Cf. supra, p. 233.

⁶⁶⁶ Cf. supra, p. 234.

⁶⁶⁷ Amb el títol “Vida que fuig”. Cf. supra, p. 233.

⁶⁶⁸ Cf. supra, p. 223 i 235, respectivament.

⁶⁶⁹ Cf. supra, p. 237.

⁶⁷⁰ Cf. supra, p. 233.

⁶⁷¹ Cf. supra, p. 276.

⁶⁷² «He vist la vostra llum y he bategat / com bategueu sofrint dolors sens treva. / Per això ara, fora del combat, / vinch a mostrà’us el brill de l’obra meva.» (Vidal, 1904: 22).

⁶⁷³ Com és el cas de “L’últim festí del Rey”: «Tota la gent de la noblesa, ‘ls més / anomenats y dignes cavallès, / atents, s’han invitat sense tardansa. / Fins els joglars, els més tranquils y astuts, de totes parts y a una convinguts, / a la festa han vingut, plens d’esperansa» (Vidal, 1904: 36); i d’“Edat Mitjana”: «Un temps va esdevenir que’l fill del Poble / s’enamora de la donzella noble, / com ella del esclau.» (Vidal, 1904: 67).

⁶⁷⁴ Per exemple, “Amor Imperial”: «No l’has sentit el gran desitg del Poble, / penant esclavísat per la miseria? / Jo l’he sentit en una nit d’angunia / y per això, company, me sento esclava.» (Vidal, 1904: 49).

inútil”⁶⁷⁵ i “Desastre”, impregnats, a més, d’un aire morbós. També s’hi percep el gust de Vidal pel poema dramàtic, que manifestarà de manera evident a *L’Amor Artista*⁶⁷⁶; així, “Roch-fort y Regnissinda”, “El Fill hereu”, “El Dolor del Sacrifici”, entre d’altres, inclouen estrofes narratives i amb diàlegs.

Seguin aquesta línia, els poemes traspuen clares influències del romanticisme; el que obre el recull, “Endressa”, que en té tots els ingredients, convida el lector a endinsar-se en les gestes dels herois, dels joves lluitadors per l’ideal –dels Poetes, en definitiva–: «Vinch a mostrar mon goig, mon fruyt primer. / Rebeulo en la vostra ánima amorosa: / es l’esperit del fruyt avenir / que germina en la ment fantasiosa. / [...] En fí, veurem els hèroes, els dempnats / de les Grans Accions, en sos combats [...]» (Vidal, 1904: 23-24), i “El Poeta” encoratja els esperits intrèpids a no deixar d’avançar: «Però no defalliu, que aquest exemple / no marceixi la flor de vostra fè: / l’home que sent, que pensa y que contempla / sols vens servant son esperit serè.» (Vidal, 1904: 101). No hi falta, per descomptat, la sublimació de l’amor –fidel a ultrança, però que també pot esdevenir fals, traïdor, egoista–, com a “Viudetat”, en què el sentiment perdura més enllà de la mort: «Hauria sigut forta sa abrasada / y hauria sigut dols el seu petó. / (Oh cor, oh feble cor que no gosares / a confessar la teva passió!...)» (Vidal, 1904: 65), mentre que la traïció amorosa és cantada a “La Copa del mal Plaher”: «Es una cansó trista, massa trista, / però es l’experiencia d’un amor. / Es la cansó d’un ignoscent Poeta / y d’una hermosa dona de mal cor.» (Vidal, 1904: 25).

Les paraules amb què Vidal obre la seva “Crítica de *Las Grans Accions*” no poden ser més explícites:

«Tothom que sent en son sí alguna forsa que’l fa superior als demás y sentintse oprès lluyta pera alcansar sa llibertat y recoperar sos drets, es hèroe de Las Grans Accions. *Gran Acció* vol dir aixecar el crit d’indignació contra lo que s’oposa a la nostra voluntat; vol dir lluytar, fer un esforç d’esperit, reunir totas las nostras forsas, pera impulsar ab ellas la nostra aspiració o pera llensarlas al buyt, junt ab la nostra existencia. [...] Heus aquí què significa *Gran Acció*: forsa de voluntat pera alcansar el propi benestar y cada escú obra pera ell mateix segons l’impuls de la seva naturalesa. Donchs nosaltres hem volgut presentar un exemple sobre

---

⁶⁷⁵ «Marit y molla se sentían / aclaparats per la dissort: / tots els infants que concebían / els concebían per la Mort.» (Vidal, 1904: 86).

⁶⁷⁶ Cf. infra, p. 305.

aquesta qüestió, donant a coneixre diversos personatges que lluytan sentintse influhits per unas mateixas aspiracions.» (Vidal, 1904: 7).

Tot seguit, procedeix a explicar detalladament la intenció i el significat dels poemes que conformen aquesta primera part del llibre –l'únic que no comenta és "La Jornada"–, i finalment, diu: «repassarèm la vida, l'idea y l'acció de tots els personatges d'aquesta obra, y segons com ens dicti'l nostre seny judicarem. [...] al arribar a "Amor Imperial" aixecarèm l'esperit cap a la nova voluntat, com eixint dels tenebrosos avenchs de la terra s'aixeca'l front cap a la llum del Sol que aclareix l'Univers y dona vida y forma a tot lo creat ab son petó infinit.» (Vidal, 1904: 20).

Recepció de l'obra:

A *ESA*, Vidal recorda que «Oller i Rabassa, en demostració de bon amic, me feia evident que jo, en *Les Grans Accions & Les Soletats*, havia estat rebutjat com a poeta pel judici del ressenyador de *L'Esquella de la Torratxa*, aquest periòdic popular que en el curs de la seva llarga existència s'ha dedicat a propagar treballs de tants escriptors insignificants.» (Vidal, 1925: 78). Efectivament, la ressenya esmentada surt (18-III-1904) a la secció "Llibres", sense signar⁶⁷⁷, i, com diu l'escriptor alcoverenc, cal reconèixer que no fa cap favor a la seva obra:

«Reunidas aquestas composicions en un volum no's pot dir que pequin per falta de pretensions. Son autor explica en un llarch prólech lo que s'ha proposat demostrar, y aixís y tot, al llegirlas, se troban una mica per no dir un bon xich raras com influhidas per certas corrents moderníssimas si bé mes de intenció que de realitat. // Se diria que'l Sr. Vidal vol y no pot. // Y pera ser poeta no basta volguer, es precís serho y serho ab totas las de la lley, ab imaginació, ab sentiment y possehint aquell art que no consisteix sols en medir y rimar regularment els versos, sino qu exigeix además una compenetració íntima y perfecta del fons y la forma, fins al punt de que apareguin com inseparables per lo ben fosas. En aquest últim concepte sobre tot, las composicions del Sr. Vidal resultan deficientíssimas.» (Anònim, 1904: 182).

A *La Vanguardia* (2-VII-1904), Rómulo Rocamora dedica a *Les Grans Accions* una extensa ressenya –que Vidal no recull a les memòries–, en què analitza minuciosament

---

⁶⁷⁷ A *LAV*, referint-se a aquesta ressenya, diu Vidal: «[jo] confiava ésser molt ben rebut pel comentarista del periòdic popular *L'Esquella de la Torratxa*. Doncs, ai caram!, el comentarista d'aquell periòdic fou el qui va tractar-me amb més desconsideració.» (Vidal, 1934: 176-177).

els poemes, tant en la forma com en el fons⁶⁷⁸, i, tot i que en subratlla la desigual qualitat, aquest aspecte no implica especialment una valoració negativa de tot el recull:

«He aquí dos obras reunidas en un volumen [...]. La diversidad de sensaciones que se experimenta al leerlas ha de pesar e influir en la opinión sugerida, contradictoria a cada nueva composición sometida a nuestro análisis. [...] Junto a la estrofa rítmica, de acento enérgico y vigoroso, cincelada primorosamente, aparece y síguele la estrofa inarmónica, de lenguaje desaliñado, despojada de la fuerza que acompaña a las otras. Tras el poema de asunto grande, [...] surge inesperadamente la composición trivial, de asunto baladí.

Entre la “Endressa” i el “Epílech” de *Les grans accions* hay una diferencia incomprensible. De “La copa del mal plaher” a un poema como “Rochfort y Regnissinda” media un abismo. Esta diferencia persiste, y aun podriamos afirmar que se acentúa en *Las soletats*. [...] “Comiat” es una composición que no tendrían interés en firmar poetas incipientes. Al pie de “El demá de l’historia” o “La creu del moliner”, pondría con satisfacción la firma cualquier maestro.» (Rocamora, 1904: 2).

Rocamora opina que Plàcid Vidal «es una individualidad completa: un carácter íntegro, literariamente expresándonos. No pertenece a los poetas de la hojarasca, ni forma parte de ninguna de esas capillitas independientes.» (Rocamora, 1904: 2), i fa notar diferents matisos en la seva poesia: el caràcter filosòfico-social⁶⁷⁹ –un gènere difícil de tractar i pel qual l’alcoverenc mostra predilecció–, el pessimisme «fatalista a lo Zola; derivado con propiedad de las circunstancias anormales que envuelven al autor, no como primordialidad esencial de temperamento.» (Rocamora, 1904: 2), i l’originalitat, «una originalidad perfecta y natural⁶⁸⁰, [que] es también una nota distintiva de los poemas.» (Rocamora, 1904: 2). Per això, diu l’articulista,

«no acierto a explicarme satisfactoriamente el desvío y el silencio de la crítica. [...] Ni se molestaron fijando su atención y estudiando la trágica grandeza de

---

⁶⁷⁸ Per exemple, quan analitza “El demá de l’historia”, diu: «forma y fondo, pensamiento y desarrollo, van paralelamente y se dirigen con derecho a la finalidad preestablecida. Las estrofas, cinceladas primorosamente, distinguen desde la primera a la última por una elegante concisión y sobriedad. Hay, además, un conjunto de ideas y precisas y conceptos claros y enérgicos.» (Rocamora, 1904: 3).

⁶⁷⁹ En el mateix article, Rocamora adverteix que «limitar la poesía a lo filosófico social es encerrarse dentro de un círculo de corto diámetro: en cambio, rómpese y se ensancha de una manera admirable al darle carácter épico al género. El resultado obtenido es sorprendente.» (Rocamora, 1904: 2).

⁶⁸⁰ Pel que fa a aquesta originalitat, diu Rocamora: «La única obra con la cual adviértese un lejano parentesco –tan sólo en cuanto a forma hace referencia– es la hermosa traducción de Hamlet, por el señor Masriera.» (Rocamora, 1904: 2).

“L’últim festí del rey”; ni la sarcástica ensenyanza de “El fill hereu”; ni la hermosa idealidad a que se sujeta el poema “Amor imperial”, el más acabado y vibrante, con su conjunto de pensamientos engarzados con tal galanura que sorprende y avasalla el ánimo del lector. [...].

Resumiendo las impresiones. Plácido Vidal aporta otra modalidad a la floreciente literatura catalana, cultivando con envidiable buen acierto un género de los más difíciles y expuestos a contrariedades. Prosiga la marcha si observa que sus facultades encajan dentro del mismo y crea que hay quien sigue con interés y atención cuidadosa la evolución.» (Rocamora, 1904: 2-3).

A *Catalunya Artística* (14-VII-1904), una nota signada per Arxiver, diu: «Hem rebut las següents obras, de las que’ns en ocuparém en el vinent número, avensant, per are, las gracias á sos autors: [...] *Las Grans Accions & Las Soletats*, d’en Plácit Vidal.» (Arxiver, 1904:15). És Leopold Negre, quatre números després (11-VIII-1904), qui hi signa la ressenya –que Plàcid Vidal no recull i ni tan sols esmenta– sobre el llibre, amb un to afable, prudent en l’afalac i comprensiu envers l’autor novell:

«No’s tracta d’una obra mestra, però sí d’una obra interessant, que’s llegeix ab gust y fa concebir grans esperansas. Aixó no vol dir que alambicant molt, tal vegada no hi poguessim trobar alguns defectes però cal considerar que l’autor es jove, que [...] es la primera obra que ha dat á l’estampa y per aquets motius no’s té de filar tan prim, sinó considerar la cosa de conjunt, mirarla ab carinyo y analisarse ab sana benevolensa.» (Negre, 1904: 86).

En els paràgraf següents, el crític comenta el pròleg amb què Vidal presenta el llibre:

«Segons l’autor, “els héroes de las Grans Accions son éssers que ja de sos primers moments s’han sentit enrobustits de vida y com á forts tart ó d’hora senten necessitat d’esbargir las sevas forsas y reclaman la llibertat de sos drets naturals.” Aquesta afirmació materialista fá que l’autor en alguns llocs de la obra caygui en veritable perill. Però estem considerant la cosa baix el punt de vista artístich y no escas que’ns detinguém á criticarla per l’esperit filosófic que l’informa.» (Negre, 1904: 86).

I continua, amb l’anàlisi d’alguns dels poemes que es troben a *Les Grans Accions*:

«sobressurt en mérit la poesia “Amor Imperial”. Sos personatges Grimaldi y Christiana estan presentats ab molta veritat. Grimaldi es l’home de cor débil, que dominat per las gents cortesanas satisfà las sevas concupiscencias; esclavitzal poble porque’ls concellers li fan creure que es necessari pera l’estabilitat del trono. Christiana es la “dona previsorá que sent el dolor universal”, que’s compadeix dels sofriments del poble y vol redimirlo. Grimaldi escolta la veu llibertadora de Christiana, comprén la bondat del seu ideal, cedeix a las sevas

aspiracions y desfentse de las influencias cortesanas que'l feyan obrar com á despota, obra els brassos pera rebre'l poble que per la generositat de Christiana esdevé lliure.

Es una poesía optimista, encoratjadora, que treu el decandiment que produheixen “la Copa del mal plaer”, “Roch-fort y Regnissinda”, “L'últim festí del Rey” y “El fill hereu”. En ellas hi domina un pessimisme estremat. Els héroes que intervenen passen esterilment per la vida y's perden com diu l'autor “sense deixar més rastre que'l recort d'un día tempestuós en la regió dels días serens.”» (Negre, 1904: 86).

Toca, després, el torn a *Les Soletats*, on «sobressurten las poesias “Edat Mitjana”, “El Matrimoni fidel”, “El Demá de l'Historia” y “El Dolor del sacrifici”. Aquesta última está escrita ab molta delicadesa y com las demás esmentadas es verament agradosa de forma, però li falta veritat en el fondo y resulta artificiosa. Del mateix mal pateix la poesía “Desitj inútil” que'ns ha fet l'efecte d'una flor seca en mitj d'un ramell de flors frescas y flayrosas.» (Negre, 1904: 86).

1909: *L'Amor Artista* (poema dramàtic)⁶⁸¹

A mitjan de 1906, Josep M. de Sucre celebra unes “Sessions Plàcid Vidal” a l'Ateneu Enciclopèdic Popular⁶⁸²; en paraules de Plàcid Vidal, es desenvoluparen «llegint, en tres vetlles, respectivament, *L'Amor artista*[⁶⁸³] i aquelles dues altres obres meves[⁶⁸⁴].

---

⁶⁸¹ A la relació d'obres de Plàcid Vidal que hi ha a *La cançó dels hèroes* és definit com a «poema escènic» (Vidal, 1914: [2]).

⁶⁸² Explica Pere Solà, al seu estudi sobre *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939)*. *L'Ateneu Enciclopèdic Popular*, que «a la darrera de desembre del 1904 l'Ateneu [Enciclopèdic Popular] ja va traslladar-se al carrer del Carme de Barcelona i ocupà el segon pis del número 64. Però no fou fins a la primeria de juny del 1906 [...] que] es va instal·lar al pis principal del número 30 del carrer esmentat, domicili que ja no abandonà» (Solà, 1978: 98-99). I afegeix: «No conec cap relat detallat de la vida del centre durant aquests anys inicials.» (Solà, 1978: 99). Tanmateix, a partir del 1906, «la projecció cívica de l'Ateneu –ja anunciada al programa del curs 1906-1907– no para de créixer; val a dir que el clima polític i social de la ciutat hi ajudava.» (Solà, 1978: 101).

⁶⁸³ Una brevíssima nota a *La Vanguardia* (19-XII-1906) informa d'aquest acte: «En el Ateneo Enciclopédico Popular, [...] hoy, a las nueve y media de la noche, don Plácido Vidal dará lectura de su poema inédito “L'amor artista”» (Anònim, 1906: 3).

⁶⁸⁴ Es tracta d'un extens poema, *Les edats*, i una col·lecció de poesies inspirades en la més bella estació de l'any, *Somni de primavera*.» (Vidal, 1934: 234). Segons relata el memorialista, «*Les edats* era l'obra meua de més pretensió i ens havia fet sofrir decepcions en llegir-la particularment a alguns amics. [...] Em va costar moltíssim d'enllestir-la, i Joan Puig i Ferrer m'ho comentava amb una frase enginyosa: “Aquestes *Edats* et faran perdre l'edat”. Ròmul Salleres i Rocamora [...] em digué estrictament que d'aquell poema sols se'n podia aprofitar la primera part, la qual

Josep Maria de Sucre va redactar i féu imprimir uns fulls posant-hi uns preats mots parlant de mi i de les meves obres.» (Vidal, 1934: 234). Aquests “preats mots” són, probablement, els que consten a l’articlet, ben encomiàstic, publicat a *Lo Geronés* (29-XII-1906), amb el títol “Plàcid Vidal”; en comptes de signatura, hi consta «(Seccions de l’”Ateneu Enciclopèdic Popular”, de Barcelona)»⁶⁸⁵:

«Oient amic: Vens per passar l’estona o bé pera trasbalçar-te d’amor als altres homes? Si lo primer, vesten, perquè t podrà trencar el són l’angoixa del poeta; ara, si lo segon t’ha mogut, i a més has llegit *Les Grans Accions*, den Vidal, queda-t: el teu cor estarà en vibració tota la vetlla. Veurás quin camí ha fet d’aquell llibre ençà; tot alló que tu temies esdevingués declamatori, ara ho veurás triomfant d’emoció, de sustancia universal. Fixa-t com en *L’Amor-Artista* ha conseguit l’equilibri de Goethe; onserva com en *Somni de Primavera* i *Les Edats* arriba a recordar els verbs de les passions humanes, Shakespeare, Balzac, i l’home del *Brand*, l’Ibsen: se pot dir que té molt de la potencia intelectual d’aquest i bon troç de l’escalfor humana d’aquells dos. No t’espantin els pessimismes que t mostrarà: ells són fills del gran amor den Vidal a la vida lliure, armònica, desitjada avui per tots els generosos, efectiva demà en l’explosió conscient, emotiva, de la humanitat que tots duem dintre. El món camina sempre en consciencia. Tot lo que t dirà en Plàcid tu ho sents també quan sofriries, quan vius intensament, lo que es que no n trobes sovint la expressió. Vet-aquí doncs, el poeta que sorgeix, i, en relligió de la paraula, te dona, bategant, regalant vivesa, aquella turbulencia interior que’ns governa en certs moments de la vida, un no sap si fatal o filla de l’apassionament en la espectació del món... Així, si has vingut en plena sinceritat de cor, oient amich, deurás felicitar-te de la intervenció directa en l’acte de consagrar en públic al que a casa nostra ha cantat més fortament la voluptuositat del dolor.» (Anònim, 1906: 2).

Tanmateix, «[...] a la lectura del meu poema sols comparegueren oients de bona voluntat, gairebé tots coneguts nostres.» (Vidal, 1934: 234). Una carta⁶⁸⁶ de Plàcid

---

era inspirada cantant els temps heroics de l’antiguitat.» (Vidal, 1934: 236). Que *Les Edats* era un projecte prou avançat, en deixa constància la referència que hi fa Rómulo S. Rocamora en la ressenya de *Les grans accions*: «[...] la publicación de las *Edats*, obra de más empeño, ya concluída, según noticias que nos merecen crédito y tenemos por ciertas.» (Rocamora, 1904: 3). Però, explica Vidal que, una vegada –era l’any 1911– que es va posar molt malalt, «va ferir-me el pressentiment que jo, llavors, moriria, i em sabia greu de deixar escrites algunes coses inèdites que hauria volgut esmenar. [...] i vaig] estripar l’original del meu poema *Les edats* i diverses poesies. En *La cançó dels heroics* hi havia el passatge de la nit de nuvis de Jordi i Adriana expressada entre tocs d’ideal i realitat de manera extremadament efectista, i també volia destruir aquell fragment de la novel·la; [...] aquells fulls] foren esmicolats per les meves mans nervioses.» (Vidal, 1934: 304-305). Aquesta és, doncs, la fi que van tenir alguns textos inèdits de l’escriptor alcoverenc. Quant a *Les edats*, cf. infra, p. 564.

⁶⁸⁵ Amb totes les dades indicades, podríem apuntar que aquest text és atribuïble a Josep M. de Sucre.

⁶⁸⁶ Sense data; possiblement dels primers mesos de 1906 (Fons Borràs, BC).

Vidal a Josep M. de Sucre dóna fe del que relata el memorialista alcoverenc a *LAV* i de les expectatives que tenia dipositades en aquestes sessions:

«[...] podeu confiar en mí per tot lo que vulgueu, mentres pugui correspondre, per les sessions literaries del Ateneu Enciclopedich, creyent que aquesta associació deu contar ab un publich si no intelectual seriós y de respecte, que es lo millor que podem desitjar.

Jo penso correspondre, y a veure si s'accepta, de la següent manera: donant a coneixe tres poemes, en tres sessions. 1a L'Amor artista; 2a Somni de Primavera, y 3a Les Edats. D'aquesta manera faré un favor al Ateneu y al mateix temps ell me'l farà a mí, que mostraré en tres nits tot lo millor que jo pugui haver fet de molt temps ensà, (si comprenen que'l publich no s'hagi de fastiguejar de tanta literatura). Aquest es lo meu pensament.

Crech que'l poeta està en lo dever de fer coneixe a tothom lo que ell ha creat y hi confia ab tota la seva ànima. Al mateix temps, compliré ab molts amichs que m'ho demanen, y aquesta es la millor ocasió.

[...] Si per cas, que's cuydin de que s'anuncihi algun poch pels periòdichs, a fi de que hi vingui gent en totes tres sessions, que's poden fer en les nits que's vulgui. ¿Si fossin tres, seguides?...»

A *ESA*⁶⁸⁷, l'alcoverenc explica què va impel·lir-lo a escriure *L'Amor artista*:

«Una vegada vam enamorar-nos idealment d'una bella artista de teatre-concert, que ara ja fóra per demés nomenar-la, i ella era la nostra fe i la nostra il·lusió, sobretot la nostra il·lusió, que no hi havia dia que no acudíssim a admirar les seves rítmiques danses i les seves cançons, sempre gracioses en desgranar-les amb exquisida gentilitat. // Havíem de consagrar aquell encís, i vam prometre que recordaríem la nostra venerada en una obra. El meu company [Puig i Ferrer] deia: –Així com Alfred de Musset cantava a la Malibran, nosaltres cantarem a aquesta dona.

D'aquell ideal va florir-ne *L'Amor Artista*, que Puig va agermanar-s'hi escrivint-hi una presentació.» (Vidal, 1925: 36).

Durant la conversa mantinguda per Cavallé, Girona i Sunyer (CEA) amb M. Eugènia Vidal (MEV), es va plantejar el tema de la frivolitat⁶⁸⁸ en les obres del seu pare –un

---

⁶⁸⁷ I també a *LAV*; veg. Vidal (1934: 203). Per això, Joan Cavallé i Magí Sunyer apunten que l'escriptor alcoverenc, «fins que no es casà, fou bon sovintejadador de cabarets i enamoradís d'actrius. Els noms d'Itàlia Vitalini, la Bella Chelito, Eleonore Duse, Tina di Lorenzo o Mme. Réjane no manquen a les seves obres. Una d'elles, precisament, serà la inspiradora de *L'Amor artista*, que [... Puig i Ferrer] va prologar.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 19).

⁶⁸⁸ Cf. infra, p. 559.

tema que, ni que sigui esbiaixadament, Vidal no deixa de tractar–, i un dels títols esmentats com a exemple és aquest que ara ens ocupa:

«**CEA** –Respecte a [...] la vida frívola, ell en parla bastant a la seva obra i memòries. Però jo diria que aquest és un tema que el tracta molt, que l'obsessiona i, fins i tot, que filosofa com en aquell “Al·legoria de com s'ofereix la dona a l'home”. Quines eren les idees respecte a aquest tema?

MEV –Em sembla que té un fons de sexualitat bastant acusada, bastant forta. Això no transcendia a la llar perquè era un bon pare i un bon espòs, però he observat en els seus escrits (aquest conte, *L'Estalviema*, és fortament eròtic) que tenia un sentit de la sexualitat bastant acusat.

CEA –En la seva obra hi ha una primera part que és aquesta atracció sexual i després n'hi ha una segona que és l'assentament en una família, en trobar la persona que estima... Tot això ho diu a *L'Amor artista*, on primer sent veritable atracció per una d'aquestes artistes, però després diu que tota aquesta sexualitat la va centrar cap al matrimoni.

MEV –Sí, això no vol dir que abans no hagués tingut altres amors, i crec que els va tenir, sí, sí... fins i tot amb alguna artista d'aquestes, em penso.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 8).

Pel que fa al gènere d'aquesta obreta, Vidal deixa clar que

«m'agradava molt el teatre, el sentia intensament, però després de la meva fal·lera d'aquells temps passats a Alcover i a Reus entre aficionats, ja no vaig intentar fer cap obra destinada a ésser representada⁶⁸⁹. *L'Amor artista*, amb tot i ésser una producció dialogada i dividida en escenes, sols fou escrita com a poema per a ésser llegit; i encara aquella obra la considero com a cas excepcional que no se m'ha ofert mai més ni crec que torni a oferir-se'm en tota la meua vida literària. Jo, llavors, tenia goig de dedicar-me a la composició dramàtica narrativa, en vers» (Vidal, 1934: 205).

L'Amor Artista consta que fou acabat la tardor de 1904⁶⁹⁰ i és classificat com a “poema dramàtic”; veg. Vidal (1909: 74 i 77). El text –estructurat en set escenes, amb diàlegs i

---

⁶⁸⁹ La peça inèdita *A casa del curandero. Gatada còmica* va ser escrita l'any 1898. Cf. supra, p. 209; cf. infra, p. 564.

⁶⁹⁰ A *ESA*, Plàcid Vidal explica que, vers l'any 1908, ell i uns companys –a partir de la iniciativa del jove poeta berguedà Antoni Calderer Morales– valoraren la possibilitat de «fundar una biblioteca per a publicar les nostres obres per subscripció.» (Vidal, 1925: 140); sembla ser que la «primera obra que es publicaria fóra el meu poema *L'Amor Artista*, que s'havia anunciat» (Vidal, 1925: 142), si bé, finalment, i superats una sèrie d'entrebancs, el llibre va sortir després de la col·lecció de poesies *Dones i Roses*, de Calderer Morales; veg. Vidal (1925: 143). També, veg. Vidal (1934: 256-257).

A *La Escena Catalana* (26-VI-1909) s'anuncia «Obra nova: *L'Amor Artista*, Poema dialogat, per Plàcid Vidal» (Anònim, 1909: 8).

acotacions— és escrit en decasíl·labs blancs, i s’hi percep la traça de l’autor a l’hora de repartir el vers entre dos personatges:

«Jordà: Què’t sembla, amiguèt meu?

Therenci: Vostè pot dir-ho...» (Vidal, 1909: 15).

A tall de prefaci, hi ha un poema de Joan Puig i Ferrer: “Naixença de *L’Amor Artista*”, format per decasíl·labs amb rima consonant. Comença així: «El Poeta triomfa de l’oblit / ab els seus personatges dolorosos / que lluytaren com ell, ab cor hardit, / pera sentirse lliures y ditxosos. / Un nou halè d’amor cova en son pit / y’ls dies se li tornen lluminosos.» (Puig i Ferrer, dins Vidal, 1909: 5). I els versos finals semblen voler destacar l’harmonia existent entre els dos amics, també pel que fa a la producció literària⁶⁹¹: «El recort d’aquell temps, fou una aubada / que, refermant el llaç de l’amistat, / deixà la seva vida aquietada / y obrí sos ulls a més serenitat. / Y quan “La Dama alegre” fou creada / també “L’Amor Artista” fou creat.» (Puig i Ferrer, dins Vidal, 1909: 6).

El protagonista és Miquel Jordà: «Jove poeta, fill del Camp, qui ha viscut durant molt temps a ciutat, lluny de sa família.» (Vidal, 1909: 7), i té un bon amic, confident, Pere Camps; ambdós presenten característiques identificables en el seu autor, que es deixa entreveure en diversos personatges. Maria, la veïna de Jordà, «ab qui ha obtingut franquesa durant l’estada d’aquell a ciutat. Es del seu temps o poch menys.» (Vidal, 1909: 7), i la Bella Rosó, «artista de Cafè Concert, qui ha alcançat gran renom; encara en plena joventut.» (Vidal, 1909: 7), seduiran el poeta del Camp —cadascuna amb els seus personals atractius.

La “Introducció”, un monòleg, dóna veu al protagonista, que es troba a la seva cambra d’estudi, ubicada en un pis dels afores de la ciutat:

«Me plau la solitud de casa meva. / Quan l’hora de la vetlla es arribada, / [...] M’hi sento tant placent aquí a ma cambra, / que en mí la nova fè esvaeix el dupte / y ab cor amorosit me dono al somni. / Recorts, tendres recorts de ma infantesa: / veniu per altra volta a revifarme. / [...] Oh vila de mos somnis, que

---

⁶⁹¹ *L’Amor Artista* data del mateix any en què va ser estrenada l’obra teatral *La Dama alegre*, el 1904; i Plàcid Vidal va escriure un poema per a l’ocasió. Cf. supra, p. 42.

t'aixequés, / de temps antich, al peu de la montanya, / [...] Quan penso en tu, mon cor se reanima / y fins mos ulls, de joia, llagrimegen, / sentintme infant que sent l'amor de mare / per sobre tot amor que ell atresora.» (Vidal, 1909: 9).

Després d'un sèrie de referències al record de la infantesa i de la primera joventut, a la il·lusió i a la innocència d'aleshores, Jordà manifesta el desig “que ma ilusió d'infant floreixi encara, / guiant avuy mos somnis de poeta, / y aquell encant d'amor indefinible / que per als meus germans el temps sepulta / podrà reviure, en part, en la meva obra.” (Vidal, 1909: 10). I dóna pas a l'escena primera, que s'inicia amb un diàleg entre Jordà i Therenci: aquest, havent-li retret Jordà que fa dies que no el visita, li explica que ara va a col·legi, cosa que alegra l'interlocutor. Parlen de la mare de Therenci i de la seva germana, Maria; les dues dones estan agraïdes a Jordà perquè ha aconseguit que el noiet agafés el camí encertat –el pare va morir quan Therenci era quasi un nadó i trobaven a faltar aquesta figura que, en certa manera, discretament, assumeix el jove veí. Maria diu: «Més tart, vostè vingué a n'aquesta casa; / afalagà al noyet, amorosintlo, / y ara ell que ho reconeix, creyent, l'escolta / tal com creuria al pare qui vam perdre. / Així ens hem franquejat, com de família...» (Vidal, 1909: 15). El fet que Jordà dediqui moltes hores a la lectura i a l'estudi, en solitud, causa l'admiració de Maria; amb més motiu quan ell manifesta que «s'està bé a soles, / mentres la soletat no's fa coneixe. / No sempre'm sé complaure en la lectura, / que l'ideal també m'anima a escriure.» (Vidal, 1909: 15). Sens dubte, aquests trets caracterials del protagonista volen reproduir el tarannà del mateix Vidal.

La segona escena és una conversa entre Jordà i el seu company Pere Camps, que aviat deriva en un seguit de confidències sobre les relacions amb les dones. Camps s'interessa per la noia –la Maria– que acaba de veure sortir de la cambra del seu amic. Aquest li jura «que encara may per res he fet promesa, / sentintme corllogat per una dona. / jo a totes les venero y les estimo.” (Vidal, 1909: 18). Al seu torn, Camps confessa:

«Donchs jo, parlant formal, ab tota l'ànima, / una vegada'm vaig cegar per una; / mes ella pera mí fou tant traydora / que, al veure ja guanyat el meu afecte, / llavors, indiferenta, se'n va enriure. [...] Pensava en oblidar, però era inútil; / sentia'l desengany a totes hores, / que'm feya insoportable l'existència. / Així va passar temps, fins que ma vida / ab nova voluntat se desvetllava, / mes sempre ab el recort, com feble núvol / devant del raig de sol, extenent l'ombra.» (Vidal, 1909: 18-19).

Finalment, Camps convida Jordà a viure amb ell «intenses emocions» (Vidal, 1909: 20) i a cantar-les. Aquest no es fa pregar, potser és el que esperava per sortir de la seva reclusió, perquè, tancat a la cambra, desconeix el que és «la vida abrupta, / la vida bategant, de goigs y penes, / que ab frisadores ansies ens inspira.» (Vidal, 1909: 24).

Van a una taverna per on desfilen diferents arquetips, com ara el Borratxo –i el mosso que el manté a ratlla–, Juli de Ferrer –de família distingida vinguda a menys–, i Valerius, que abans havia freqüentat les cases dels rics i ara s’adapta a la seva dissort, tot mantenint, però, la dignitat i el bon criteri; ell és qui diu al Borratxo: «Passeu el temps bevent... Quant més valdria / que a l’instrucció us donessiu, llegint forsa! / Llegiu! Llegiu! Els llibres us convenen! / sols ells pel bon camí poden guiarvos!» (Vidal, 1909: 25). Per la seva banda, Juli se sorprèn de trobar en Jordà a la taverna: «m’extranya / trobarvos en tal lloch, quan no s’us veyia / sinó per l’Atheneu o pel Casino...» (Vidal, 1909: 27). De mica en mica, la taula de Camps i Jordà es veu envoltada de poetes, d’amants de la filosofia i dels llibres... com Pau Rovira, que ha escrit «una obra triomfal, de gran volada.» (Vidal, 1909: 29). Rovira, humil i prudent, acaba parlant: «Es veritat, senyors, jo soch poeta; / poeta en embrió, més bé diria. / Jo visch de mon treball; vaig naixe pobre, / com tota ma familia ja hi va naixe. / [...] Jo visch enamorat: la Poesía / la sento en el meu cor ab tanta força, / que en hores e grat somni va inspirantme / cançons que dolcifiquen mes angunies, / fentme oblidar del corch de la miseria...» (Vidal, 1909: 30). Observem que aquest és un altre personatge que, com Jordà i Camps, presenta trets de Plàcid Vidal: en aquest cas, els orígens humils, a més de la devoció per la poesia que també manifesten els anteriors; i, com a anècdota, cal apuntar que el poema que ha escrit i que tant li elogien es titula *La Joya de la Vida* (Vidal, 1909: 30) –avançant, tal vegada, els epígrafs sobre la vida que l’alcoverenc escolliria com a títols de les seves futures obres.

De fet, els dos amics han estat més espectadors que no pas actors de l’escena –la tercera–: pel seu davant han desfilat persones amb preocupacions, amb interessos particulars, amb diferents maneres d’entendre la vida, gent com ells...

A l’escena següent, Camps i Jordà van passejant entre la gentada d’un concorregut raval de la ciutat. Quan Camps li comunica que se’n va a viure amb un oncle que ha esdevingut el seu protector, Jordà confessa a l’amic que si ell es queda a la ciutat, en comptes de tornar-se’n al poble amb els seus pares, és perquè «un sentiment d’amor me

reté en ella. [...] Me tempta la Rosó. Vaig admirarla, / y tant la sento viure a la memoria, / que fins ma voluntat ella domina / y may del seu recort me puch sustreure.» (Vidal, 1909: 39-40). I Camps replica: «Igual m'ha atret a mí; però coneixo / com son aquests amors que acaben frívols. / Val més la passió de la donzella / que's dona a l'estimat, ilusionada, / formant una unió per una gloria. / No es franca l'amistat de dona altiva, / que solzament pot viure esclava d'ella.» (Vidal, 1909: 40).

Mentrestant, troben el poeta Pau Rovira, que els diu que ja no fa versos: «Jo no podia serho de poeta, / veyentme cabaler d'una familia / que viu esperançant la setmanada... / No hi val la voluntat, quan un es pobre. / M'hauria valgut més no saber lletra [...].» (Vidal, 1909: 42). Amb aquesta reacció de Rovira, Plàcid Vidal transmet, de manera subjacent, el missatge que, quan les circumstàncies econòmiques són adverses, es fa molt difícil lluitar pel que hom desitja, però, també, que cal resistir, com sempre ha fet ell.

L'atzar afavoreix que, un dia, en un parc dels afores de la ciutat, Jordà tingui l'oportunitat de parlar amb la Rosó, amb l'excusa de tornar-li un anell que li ha caigut sense que se n'adonés. Ella, que un principi es mostra reticent, ja que ningú no respecta els seus moments de privacitat, acaba acceptant la conversa amb el jove poeta: «El vostre esguart y'l modo d'expressarvos, / demostren la franquesa de l'artista.» (Vidal, 1909: 49). I Jordà ho aprofita per declarar-li el seu amor: «per tot hont heu mostrat vostres arts belles, / en dances y cançons, devant del públich, / vos heu sigut la meva inspiradora / y ab goig he venerat les vostres gracies. / [...] Jo veig en vos ma dona preferida, / perque heu sigut l'imatge més perfecta / que anava imaginant en els meus somnis. / [...] Aquest anell, Rosó... podria unirnos / per una eternitat, fentvos ma esposa.» (Vidal, 1909: 49-51). Ell intenta besar-la però ella el defuig; tanmateix, no es dóna per vençut i insisteix, apassionat: «Rosó, us ho dich de cor: les nostres vides, / unides aniran per ara y sempre. / De temps que formeu part en la meva obra; / fins vostre nom en ella s'hi declara!» (Vidal, 1909: 53). La Rosó reitera que li té afecte, però no mostra cap interès per anar més enllà en la relació que Jordà li demana.

L'escena sisena ressitua Jordà a la seva cambra, trist i abatut. Entra Maria, amb l'excusa de parlar del seu germà, i ell dissimula el seu decaïment; poc a poc, Jordà fa derivar la conversa cap al moment en què ells dos es van conèixer i van sincerant-se fins que s'insinuen un enamorament mutu; aleshores, Jordà revela que «jo havia sospirat per

altra dona, / per una altra dona!... L'estimava!... / Ella'm donava afany, me feu poeta, / y quan la vaig tractar va corferirme!...» (Vidal, 1909: 60). Comprensiva, Maria diu: «Ara ja m'ets fidel!» (Vidal, 1909: 60), però el que rebla l'escena és el gest que indica l'acotació: «(Se besen els llavis, ab petó pur y franch que esclata en el moment que abdós se senten abraçats.)» (Vidal, 1909: 60). I Jordà «(amanyagantla, tendrement): [...] havies de ser tu la destinada / l'amiga de mon goig y de mes penes. / Nostra missió es l'amor; y, per mes gloria, / viurem lluny de ciutat, prop de mos pares, / allà en la placitut de nostra hisenda.» (Vidal, 1909: 60-61).

L'acotació inicial de la setena escena situa l'acció en el camp, en una masia prop del poble. Jordà parla amb Rita, la seva mare, que els ha anat a visitar –se sobreentén, per la conversa, que Jordà i Maria fa ja un quant temps que són casats, i Rita manifesta que no acaba d'entendre com la noia ha pogut allunyar-se de la seva mare i venir a viure a la masia, incògnita que comparteixen les fadrines del poble proper. Jordà ho intenta aclarir amb aquesta resposta: «Perque vivim al camp, estranyen elles? / No més ho sap compendre ma companya, / que hi troba son explay, y salta y corra / pels prats y les arbredes, atrevida.» (Vidal, 1909: 66). Tanmateix, després pregunta a la seva esposa: «comprench que pera mí tu sacrificques / l'amor de ta familia apreciada... / No't sents anyoradiça alguna volta?» (Vidal, 1909: 70). Ella el tranquil·litza recordant-li que el germa, Therenci, viu amb la mare, i que hi ha unes parentes que li fan companyia. Una altra acotació mostra l'enamorament i la tendresa que Jordà sent per Maria: «(Després de molt besarla, complaventse ab el goig de descaragolarli'l cabell)» (Vidal, 1909: 70), i li diu que recordarà sempre com el va ajudar en els seus moments d'angoixa i solitud: «y avuy ja tinch escrit el gran poema / dels meus afanys d'amor, per enlayrarte.» (Vidal, 1909: 74). El poema a què es refereix Jordà, i que tanca *L'Amor Artista*, és “Visió d'altre temps”⁶⁹²; compost per cinc quartets decasíl·labs, recorda l'atracció –aleshores ja perduda– per l'actriu del cafè-concert, de la qual ara el «rostre somrisent ja's mostra trist / [...] i té un] posat de reyna decayguda.» (Vidal, 1909: 75).

Recepció de l'obra:

El memorialista no dóna notícia de cap ressenya a la premsa sobre *L'Amor Artista*, però transcriu una postal i una carta en què l'en feliciten. El remitent de la postal era Joan

---

⁶⁹² Amb la nota: «Quatre anys després d'haver escrit *L'Amor Artista*» (Vidal, 1909: 71). Al final del poema dramàtic s'indica que fou acabat d'escriure a Barcelona, la tardor de l'any 1904; veg. Vidal (1909: 70).

Maragall: «[...] el seu *Amor Artista* és una obra noble i serena, i me n'ha plagut sobretot el bell ritme del vers, que és un do que vostè té com pocs el tinguen. Ara només li cal anar enfondint en el sentiment de la vida i covar-ne llargament l'expressió emocionada. Encara és jove. Avant!» (Vidal, 1934: 262). La carta la signava Claudi Mas i Jornet: «amic Plàcid, sou un temperament, sou un poeta, destinat a conquerir la glòria. La inspiració vos acompanya i de vostra ploma només en surt poesia. *L'Amor Artista* retrata bé la lluita dels moments crítics del poeta jove, i el desvetllament, la revelació per l'amor. Cregueu que és sincera la meua enhorabona.» (Vidal, 1934: 263).

1911: *Somni de Primavera*⁶⁹³

Plàcid Vidal explica que Francesc Recasens i Ricard Ballester li van demanar una obra seva inèdita per a la revista literària reusenca *Foc Nou*⁶⁹⁴: «els vaig donar el poema cíclic *Somni de primavera*, per ésser la producció meua més breu i, per tant, més apropiada per a aquella revista de pocs mitjans econòmics.» (Vidal, 1934: 284-285).

El llibret, doncs, surt publicat com a fulletó –en números successius, del 16 al 22⁶⁹⁵, excepte el 17– dins la Biblioteca *Foc Nou*, vinculada a la revista quinzenal *Foc Nou*⁶⁹⁶. A l'última pàgina del número 16 (8-II-1911), a la columna “Gazetilles. Nostres millores”, hom podia llegir: «Com podran veure, el folletí va solt, ab paper *verjurat*, un xic més allargat á fi de millorar la presentació de les obres que's publiquen. [...] L'obra que comensém á publicar, com ja dèiem en el nombre passat, es *Somni de primavera* d'En Plàcid Vidal. La firma de l'autor es ja una garantia suficient, i, per lo tant, sobren

---

⁶⁹³ A la relació d'obres de Plàcid Vidal que hi ha a *La cançó dels hèroes* és definit com a «simfonia poemàtica» (Vidal, 1914: [2]).

⁶⁹⁴ Cf. supra, p. 258.

⁶⁹⁵ Del 8-II-1911 al 10-V-1911. A la columna “Gazetilles”, del núm. 25 (28-V-1911), llegim: «En aquest nombre repartim, joiuosos d'oferir una obra d'art, pulcre i refinada, les cobertes de *Somni de Primavera* dibuixades pel conegut artista Joaquim Biosca, quines completarán d'una manera magistral l'hermosíssim poema d'en Plàcid Vidal que tants elogis ens ha valgut.» (Anònim, 1911: 170). Segons es desprèn de la datació que es troba al final dels versos, el recull ja estava enllestit el 1906; veg. Vidal (1911: 50).

⁶⁹⁶ Cf. supra, p. 258.

los elogis.» (Anònim, 1911: 98). Tanmateix, és interessant reproduir la nota dedicada a l'escriptor alcoverenc en el número anterior, el 15 (21-I-1911), amb la qual queda constància que, aleshores –i, si més no, a Reus–, Vidal era valorat i gaudia d'un prestigi; era, doncs, “una garantia suficient”:

«L'obra que comensarem á publicar en el nombre pròxim, creyem que sorprendrà als nostres llegidors. Se tracta de un poema inédit den Plácid Vidal, que durá per títol *Somni de primavera*. Estem goijosos de poguer oferir una obra inédita d'aquest vibrant poeta, que honra la literatura catalana ab les seves inimitables produccions *L'amor artista* y *Les promeses amigues*. Prou conegut de tothom es el nom d'En Plácid Vidal, pera que nosaltres intentem fer un elogi dels seus mérits. Pera nosaltres, en Plácid Vidal es un dels poetes que posa més ánima en les seves obres. Y es per aixó que creyém que la seva nova producció será rebuda amb entusiasme pels nostres favoreixedors, puig además de que el nom del poeta es una bona garantia de lo que el seu talent pot produir, *Somni de primavera* es un poema ont la poesia traibolla [sic], essent además d'una forta y ardent inspiració. Se tracta, doncs, d'una obra de gran valúa, per lo que'ns felicitem nosaltres y als nostres favoreixedors.» (Anònim, 1911: 6).

És un poema dividit en diverses parts que conflueixen al voltant de l'esclat de la primavera a la ciutat, amb els tòpics vinculats a aquesta estació: les flors, la llum i les ganes de viure, de jugar, d'estimar, de recomençar... uns sentiments als quals es contraposen, en alguns casos, la nostàlgia i l'enyor de la joventut i de l'amor –el jo poètic es revela, sovint, com l'*alter ego* de l'autor. Cal destacar-ne la gran variació de metre i de rima, cosa que denota l'evolució de Plàcid Vidal en la tècnica de la versificació –ja perceptible en la “Dedicatòria” que obre el llibre, amb l'estructura d'un quintet heptasil·lab consonat: «Per tot quant mon cor sentia; / per tot quant en mí cantava / d'un nou món que m'inspirava / pera fermen armonía, / vibri aquesta simfonía.» (Vidal, 1911).

Heus aquí, en síntesi, les diverses parts –d'extensió irregular– que conformen *Somni de primavera*:

- “Primavera a ciutat”, un poema amb un missatge d'optimisme davant l'inici de la nova estació: «He sentit l'alenada generosa / de la vida que esclata novament.» (Vidal, 1911: 7); ja s'hi troba el leitmotiv de la primavera, la flaire de les flors i l'esclat d'alegria, que acompanyarà la majoria de composicions.

- “Vora la porta d’una Iglesia” presenta el tema de l’amor pur –amb un substrat religiós força evident, materialitzat en la figura del sacerdot–: «L’amor, sempre que es pur, es oració.» (Vidal, 1911: 8); un tema que es troba en altres poemes del recull.

- “A casa’l Sacerdot”, la majordona rep les flors que una veïna ha collit al jardí; en veure-les, el sacerdot exclama: «Amiga, ma jova amiga / que ara la joia us somriu: / pur sempre’l vostre amor siga, / com eixes flors queoferiu. / Com eixes flors estimades, / que avuy recort m’han sigut / d’altres alegres diades / del temps de ma joventut.» (Vidal, 1911: 13).

- “Somni del sacerdot” focalitza el lirisme en l’evocació dels anys de joventesa del capellà: «Va recordar la seva joventut, / marcida abans del temps de la vellesa, / sentint aquell moment la solitud, / quan plora l’esperit el goig perdut, / girant cap al passat, ab llanguidesa.» (Vidal, 1911: 14), i no hi manca la presència femenina: «Perquè’ns dol tant lo que hem abandonat? / Com les sentí reviure’l capellà / les hores del passat, tant allunyades!... / Ab aquell ram de flors, com recordà / la dona frisadora que l’aymà, / quan ell sols creia en coses somniades!...» (Vidal, 1911: 15). Els versos reflecteixen el record d’una amiga que va intentar seduir el jove quan ell ja havia optat per abraçar el camí del sacerdoci –per això, volia salvar-la del mal camí que portava: l’amiga anava oferint els seus amors als joves–; ella, quan s’acomiadaren, li havia ofert un ram de flors, i ara, aquest de la veïna, el retorna al passat: «era un sagrat recort de meravella, / se li mostrà de nou la mala estrella / de l’amiga estimada.» (Vidal, 1911: 16).

- “Els Infants” aporta una altra escena quotidiana davant l’eufòria primaveral: uns xiquets demanen amb insistència a la mare permís per sortir al carrer a jugar; quan aquesta finalment cedeix, els fa esment del pare, que està treballant, per tal que es captuin com cal. El poeta estableix una analogia entre l’alegria dels infants i l’estació que comença: «Beneixo’ls teus encants, / Primavera amorosida. / Tu despertes els infants, / com poncelles esclatants / expandintse en sa florida.» (Vidal, 1911: 18).

- “Una Monja”⁶⁹⁷ és un poema paral·lel, quant a temàtica, amb “Somni del sacerdot”: també els rams de flors de la primavera acosten la religiosa als records de joventut, quan “Ell” venia a trobar-la i... es va excedir en el seu arravatament –ella, donzella respectable, aspirava a un amor pur. Per això el rebutjà i ell, dolgut, li va jurar que no es tornarien a veure; ara la monja es plany: «Reclosa aquí al convent, aní plorant / el desengany de ma il·lusió primera; / y avuy que'l Maig esclata ab nou encant, / encara faig memoria de l'aimant, / sentintlo en la meva ànima sincera.» (Vidal, 1911: 20).

- “Un Pres” evoca, penedit, com ha arribat a cometre el crim que ara el té privat de llibertat; un crim instigat per la seva germana, actriu, que rivalitzava amb una altra per agradar al públic: «Van treurel una volta, acompanyat / d'uns altres que el seu cor no coneixia. / Va veure'l sol brillant y la ciutat / refentse ab l'il·lusió del naixent dia, / y al sê a la nova celda, en soletat, / d'afligiment moria.» (Vidal, 1911: 21).

- “Una Nena, a la seva Nina” és un soliloqui en què una nena –que se sent esclava perquè ha d'obeir els grans– s'acomia de la nina en anar-se'n cap a l'escola: «No creguis que't deixés ni un moment sola, / si jo podia viure en llibertat!... [...] / sempre admirant per tot la Primavera, / sens que ningú privés nostre camí.» (Vidal, 1911: 24).

- “La Corona nupcial” és un poema dialogat: l'Enamorat ofereix una corona amb flors de lliri a l'Enamorada, però aquesta li respon que és més important una abraçada sincera: «Ab flors de lliri vols gornirme? / No es gran ofrena pera mí. / Altra corona deus teixirme, / que altra corona vull cenyî. / La meva testa, entre'ls teus braços / reviurà més que entre les flôs. / Ells formaràn els sagrats llaços, / unint l'esposa ab son espòs.» (Vidal, 1911: 26).

- “Els Vells” van a passejar fora de la ciutat i recorden la seva primera abraçada: «sento encara bategant / el teu pit, sedent de joia.– / –Tu, eres jove, y ta passió / despertava ma il·lusió...– / somrient, / ha dit la vella. Y s'han fet un llarch petó, / mentre un jove, ab emoció, / contemplava la parella.» (Vidal, 1911: 29).

---

⁶⁹⁷ Publicat a l'*Almanach de L'Esquella de la Torratxa per a 1910*. Cf. supra, p. 289.

- “Els Cegos” exposa, compadint-los, la situació dels invidents: «vivint sens veure pera benehir” (Vidal, 1911: 30), tot i que, amb la força de la Natura primaveral, «batega ab més força vostre cor amant, / y entre les tenebres, a l’alè de l’ayre, / coneixeu les flors per sa rica flayra / y’ls aucells jolius per son tendre cant.» (Vidal, 1911: 30).
- “Devant de la casa del Poeta” presenta tres muses que expliquen les respectives vivències per tal d’inspirar la gent. Una, a la taverna, on uns homes cantaven «les passions que esforcen l’home / [...] que són les més grans notes per un himne / d’eterna vibració en l’humana lluyta!» (Vidal, 1911: 33); la segona, en un palau, on un jove, enamorat de la Duquessa, «avuy li ha escrit un vers. Quina cadencia! / l’alexandrí francès, poques vegades / s’haurà enllaçat tant bé en les poesies / dels meus afavorits: perfecció en obra.» (Vidal, 1911: 34). La tercera, diu: «Jo, us contaré l’historia d’un poeta / que viu en soletat, de tant que estima.» (Vidal, 1911: 34), cosa que provoca el rebuig de les altres dues, perquè no entenen que, estant trist el poeta a causa del seu infortuni amorós, sigui incapaç d’escriure amb encert: «Pobre ambicions! Fa versos incorrectes. / [...] Les penes heuen gracia en bones rimes.» (Vidal, 1911: 35-36). Finalment, la tercera musa torna a la cambra del poeta malaurat per convèncer-lo que escrigui, com es veu en el poema següent.
- “Somni del Poeta”: la Musa intenta, debades, animar el Poeta; ell es lamenta, desolat, «pensant en el destí tant miserable / que ha dirigit mon pas sobre la terra. / Mos cants no’m donaràn ni un jorn de gloria, / quan jo hagi defallit; ni una guspira / renaixerà de vida en mon sepulcre.» (Vidal, 1911: 39). La veu del jo líric transmet, amb un cert to hiperbòlic, els sentiments de Plàcid Vidal envers la sort que pugui tenir la seva producció literària: «[...] que la meva obra / se pot ben dir l’historia de ma vida. / Sempre he cantat els esperits que pugnen / esclavisats, sofrint per ses idees, / [...] pensar que may ningú ho sabrà compendre, / que no m’estimaràn el sacrifici!... / [...] Mes obres se perdràn una per una.» (Vidal, 1911: 40).

Aleshores, la Musa, amb la intenció de renovar-li els ànims, fent-lo partícip de la nova primavera, li diu: «Poeta, mon amich: la Primavera / no ha revelat avuy a la teva ànima / la gran renovació de la Natura?» (Vidal, 1911: 41). Aquest,

encara capficat i trist, respon, establint un paral·lelisme amb l'experiència vital de l'autor: «Amigues ha estimat, sens tu, el poeta, / mes cap m'ha correspost com mereixia. / [...] Y en tots els meus amichs, perdut domini, / fallida l'amistat en la caiguda. / Avuy ja'm deixen sol. Tant que'm vetllaven / durant el primer temps de mes empreses, / que al món me revelà un moment de gloria!...» (Vidal, 1911: 42). Tanmateix, la insistència de la Musa acaba donant el seu fruit i el Poeta revifa i recupera l'esperança: «Tu ets l'ideal angèlich de ma vida. / Voldria ser mon cor com Primavera / que eternament florís. Les meves ansies / seràn en el destí triomfadores?...» (Vidal, 1911: 43).

La Musa va desapareixent, mentre li diu: «La primavera esclata, lluminosa, / omplint de nou el món de flors y flayres. / Obra ton cor a l'hora, mon poeta, / que en l'alcançat oblit podràs reviure!» (Vidal, 1911: 44). I ell, que es desperta del somni, va repetint-se: «Jo soch el sacrifici d'una idea / que avança més enllà del meu cadavre. / –L'he vista, ens hem comprès y's diu ma esposa... / Esperit meu, envòlat a obtenir-la!» (Vidal, 1911: 44).

Cal subratllar que en aquest poema i en el que el segueix s'aglutinen molts dels termes propis de l'imaginari poètic de les estètiques modernistes –glòria, sacrifici, cadàver, ideal, esposa, esperit–, així com el concepte sagrat –sublimat– de la creació artística.

- “La Sed del Caminant” esdevé la síntesi dels versos anteriors, refermada en les estrofes finals: «Vaig seguint ardidament, / ab la febre del sedent, / vers el cim que'l cor somnia. / Quan al cim arribaré, / a la font m'abeuraré / de la Santa Poesia. / Y ab gran cor que alenarà / per altra obra més divina, / giraré l'esguart al plà; / y allavors tothom veurà / l'ideal que m'encamina.» (Vidal, 1911: 45-46)
- “Comentari” actua a tall de cloenda, són uns versos dialogats entre L'Autor, El Llibre i diferents personatges que han aparegut en els poemes anteriors: les Muses, una Amiga, un Amich, els Cegos... L'Autor exclama: «Fill meu, fes de mes penes l'alegría!...», i El Llibre respon: «Soch un petit infant per estimar.» (Vidal, 1911: 49). L'últim vers, amb una forta càrrega simbòlica, correspon als Cegos: «Gloria a la llum del nostre sentiment!» (Vidal, 1911: 50).

En aquest llibre, com en bona part de l'obra de ficció, tant en vers com en prosa, de Plàcid Vidal, queda palesa la tendència de l'autor a plantejar amors impossibles –ja sigui entre germans, ja sigui un sacerdot o una monja que enyoren els amors de joventut, etc.–, tot incidint en el patiment de qui els experimenta, com procurant assolir una mena de catarsi de les angoixes de si mateix.

Recepció de l'obra:

A *LAV*, Plàcid Vidal reproduïx l'elogi que li dedica Joan Maragall:

«Estimat amic: d'una tirada he llegit l'exemplar que tan amorosament m'ha dedicat del seu *Somni de primavera*. És una gran inspiració aquesta de vostè de mostrar la primavera actuant en tants esperits diferents. Em sembla que en aquesta obra hi ha el ver camí del seu esperit amorós i del seu verb commogut davant la vida. Aquells primers diàlegs, sobretot, tenen flaire de poesia vera. Avant!» (Vidal, 1934: 296).

A *La Escena Catalana* (8-VII-1911), hi ha una nota: «De son autor en Placit Vidal, hem rebut el llibre *Somni de primavera*, que es una colecció de poesies les quals llegirém ab calma y en dirém quelcóm en la secció de Bibliografia.» (Anònim, 1912: 7). Per ara, no he localitzat la ressenya anunciada, si és que es va fer, ni cap altra relacionada amb *Somni de primavera*.

1924: *L'Anhel Cantaire*

Malgrat que porta data de 1924, el llibre no va sortir a la llum fins al 1925. N'és una prova la carta que Vidal envia a Josep M. de Sucre, datada a Barcelona, el 28-III-1925⁶⁹⁸, on li explica que «[...] El meu llibre de poesies En Tobella l'ha entretingut molt, però ara a primers d'abril sortirà a llum. Com sabeu, hi va una poesia dedicada a vós. És la meva bona voluntat...». El poema a què es refereix –format per quatre quartets decasíl·labs de rima consonant encadenada– es titula “Cançons de la vella

---

⁶⁹⁸ Fons Borràs (BC).

Uns mesos abans (21-X-1924), l'alcoverenc escrivia en una carta a Josep Martorell Òdena –Museu d'Alcover–: «De seguida que surti el meu llibre *L'Anhel Cantaire* us enviaré el vostre corresponent exemplar. Ara serà aviat.».

Espanya”⁶⁹⁹ i és el que Schneeberger li va publicar a l’*Anthologie...* –veg. Schneeberger (1922: 211-212)⁷⁰⁰–; dedicant-li aquest poema, sembla que Vidal vulgui atenuar el greuge que Sucre no consti en aquest llibre del catalanòfil. També a *ECV* es confirma l’any de publicació: «Encetàvem l’any 1925. Abans que aquella edició d’*Els singulars anecdòtics*, havia de publicar-se *L’Anhel cantaire*.» (Vidal, 1972: 117).

El llibre es divideix en tres parts: “Modulacions”⁷⁰¹, “Figures i ànimes” i “L’anhel profètic”, precedides pel poema “A Amèlia Güell” –amb què Plàcid Vidal la va obsequiar el dia del seu casament⁷⁰².

Pràcticament la meitat dels poemes que s’hi apleguen ja havien estat publicats en revistes i diaris –entre 1902 i 1921. També n’hi ha alguns que surten en publicacions posteriors a 1924. A propòsit d’uns comentaris de Joan Maragall i de Sebastià Sánchez-Juan, respectivament, Vidal justifica a *ECV*⁷⁰³ el fet d’haver rescatat poemes escrits més d’una dècada enrere; aquests, segons l’ordre en què es troben en el llibre, són els següents:

“Mon viatge”, a *Germanor* (1904) i, amb el títol “Mon somni”, a *Almanach de l’Esquella de la Torratxa* (1908) i al *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs* (1979)⁷⁰⁴.

“Nova oda a la Fortuna”, a *Ars* (1906) i a *Revista del Centre de Lectura* (1925)⁷⁰⁵.

“A la meua ombra”, a *Revista del Centre de Lectura* (1921) i a *Les cent millors poesies antigues i modernes de la llengua catalana* ([192-])⁷⁰⁶.

“Homenatges”, a *La Veu del Camp* (1920)⁷⁰⁷.

---

⁶⁹⁹ Veg. Vidal (1924: 44).

⁷⁰⁰ Cf. supra, p. 291.

⁷⁰¹ Del poema que obre aquesta part, “A l’Aspiració”, se’n conserva una còpia manuscrita a la Col·lecció d’autògrafs J. Martorell Òdena (CdL) –cf. supra, p. 82.

⁷⁰² Cf. supra, p. 67.

⁷⁰³ Veg. Vidal (1972: 119 i 120-121).

⁷⁰⁴ Cf. supra, p. 238 i 288.

⁷⁰⁵ Cf. supra, p. 246 i 273.

⁷⁰⁶ Cf. supra, p. 273 i 294.

“Convalescència”, a *La Novel·la Nova* (1917) –precedint “El noi Aranyó”– i a *El Muntanyenc* (1925)⁷⁰⁸.

“El teu coll”, a *Ressorgiment* (1919)⁷⁰⁹.

“Cançons de moda”, a *Foc Nou* (1910)⁷¹⁰.

“Cançons de la vella Espanya”, a *Occitània* (1905) i a *Anthologie des poètes catalans contemporains* (1922)⁷¹¹.

“El poeta camperol a ciutat”, a *Almanach de l'Esquella de la Torratxa* (1906)⁷¹².

“A un poeta màrtir”, a *L'Idea* (1920)⁷¹³.

“Nou amor”, a *Catalònia* (1906)⁷¹⁴.

“Anhels primaverals”, a *Pàtria* (1902)⁷¹⁵.

“El misteri dels pins”, a *Pàtria* (1903) i a *Pàtria Nova* (1905)⁷¹⁶.

“L'orgull de l'abella”, a *Germinal* (1905)⁷¹⁷.

“La fi de Sanxo Panza”, a *Germanor* (1905) i a *El Poble Català* (1913)⁷¹⁸.

“Faust”, a *Occitània* (1905)⁷¹⁹.

---

⁷⁰⁷ Cf. supra, p. 269.

⁷⁰⁸ Cf. supra, p. 276. Cf. infra, p. 410.

⁷⁰⁹ Cf. supra, p. 267.

⁷¹⁰ Cf. supra, p. 259.

⁷¹¹ Cf. supra, p. 241 i 292.

⁷¹² Amb el títol “El poeta a ciutat”. Cf. supra, p. 288.

⁷¹³ Cf. supra, p. 271.

⁷¹⁴ Cf. supra, p. 247.

⁷¹⁵ Cf. supra, p. 233.

⁷¹⁶ Cf. supra, p. 236 i 243.

⁷¹⁷ Cf. supra, p. 245.

⁷¹⁸ Cf. supra, p. 238 i 256.

⁷¹⁹ Cf. supra, p. 241.

“Rollà”, a *Occitània* (1905)⁷²⁰.

“Brand”, a *Catalunya Artística* (1905) i a *Occitània* (1905)⁷²¹.

“La Dama Alegre”, a *Las Circunstancias* (1905) i a *Catalunya Artística* (1905)⁷²².

“La joia de l’obrer”, a *Germanor* (1905)⁷²³.

“La via santa”, a *Estil* (1907)⁷²⁴.

“Somni pagà”, a *L’Idea* (1921)⁷²⁵.

El recull és qualitativament desigual: al costat de poemes amb analogies tòpiques i de versificació fàcil –com és el cas de “Nou amor”, “A la meva ombra”, “Homenatges”, “Cant de redempció”... –, hi ha composicions ben reeixides –entre les quals “Nova oda a la Fortuna”, “Visió de record”, “Toledo” o “L’orgull de Roma”. Altrament, no és forassenyat pensar que la publicació d’aquest recull no ajudà al reconeixement de Plàcid Vidal com a escriptor, i, encara menys, com a poeta; ni el domini dels recursos mètrics ni un vocabulari ric i variat no són garantia –o no són mèrits suficients– per assolir el to peculiar que demana la lírica. Hi ha poemes en què Vidal exhibeix, amb una certa filigrana elegant, el seu bagatge cultural –amb referències a la Roma clàssica, a Horaci, a Faust i a Mefistòfil... –, però que, tanmateix, no acaben de desempallegar-se d’una mena de rigidesa que els priva d’un resultat harmònic.

Recepció de l’obra:

Segons el seu autor, la recepció del públic i de la crítica no fou gaire gratificant, ans al contrari: «El meu llibre de versos honorà tristament la Societat Catalana d’Edicions. [... *L’Esquella de la Torratxa*] ja va aparèixer dient que ells no podien felicitar la Societat per la publicació d’aquella obra.» (Vidal, 1972: 117-118); concretament, el 23-VII-

---

⁷²⁰ Cf. supra, p. 241.

⁷²¹ Cf. supra, p. 237 i 241.

⁷²² Cf. supra, p. 237 i 239.

⁷²³ Cf. supra, p. 239.

⁷²⁴ Cf. supra, p. 254.

⁷²⁵ Cf. supra, p. 271.

1925, aquest setmanari satíric va dedicar al recull de poemes de Vidal uns comentaris – dins la secció “Paperam”, signada per Alfa⁷²⁶– que el ridiculitzaven:

«La mateixa “Societat Catalana d’Edicions”, en canvi, no ha estat tan afortunada⁷²⁷] en publicar *L’anhel cantaire*, d’en Plàcid Vidal. *L’anhel cantaire* conté, diu l’autor, “modulacions, figures i ànimes i l’anhel profètic”. És, dit en poques paraules, un llibre pretensions, cursi, ampulós, poc viscut i una pila de coses més. Valgui una mostra del llibre: “Com el novell profeta que s’inspira / [...] llurs obres m’han mostrat amb llurs creències.” En teniu prou, senyors? S’han fet prou càrrec del que és *L’anhel cantaire*, d’en Plàcid Vidal? Desitgem que no li duri gaire aquest anhel de cantar.» (Alfa, 1925: 483).

A més, continua, amb to dolgut, el memorialista: «no fou solament un crític anònim d’aquell periòdic a conferir-me el to de menyspreu, sinó també Domènec Guansé, a la *Revista de Catalunya*, i Regina Opisso, a *El Diluvio*; i fins el meu benvolgut Manuel de Montoliu, en la seva secció de *La Veu de Catalunya*⁷²⁸], afirmava que jo no tenia condicions de poeta líric.» (Vidal, 1972: 118).

La ressenya de Guansé⁷²⁹ –octubre 1925– és breu: «*L’anhel cantaire* de Plàcid Vidal, llibre on l’anhel viu de cantar, topa amb el dur esforç del poeta, feixuc en la construcció del vers.» (Guansé, 1925: 419). Quant a l’opinió de Regina Opisso⁷³⁰ sobre el recull de poemes, tampoc no era ni de bon tros favorable:

«Hoy, siéntome desconcertada, pues sobre mi mesa de trabajo tres volúmenes de versos parecen esperar que mi mano pecadora desflores us páginas para, luego de leerlas, opinar sobre su rima. *L’amor de les tres taronges i altres poemes*, de Guillermo Colom; *L’anhel cantaire*, de Plácido Vidal, y *A l’ombra del camí*, de Emilio Saleta, son mis tres visitantes; de ellos podría decirse cuanto dicho dejo sobre ese afán de notoriedad de la poesía moderna; repitamos: verso que no se adentre en el alma, verso que no nos deje la tentación de repetir su lectura, verso que no llegue a nosotros con claridad, con sencillez; [...] caerá en el olvido, en la

---

⁷²⁶ Pseudònim no consignat a Manent-Poca.

⁷²⁷ Unes línies més amunt, en la mateixa secció, feliciten la “Societat Catalana d’Edicions” per la publicació de la novel·la *Herències*, de Maria Domènech de Canyellas; veg. Alfa (1925: 483).

⁷²⁸ Vidal es refereix a la secció “Breviari crític”; l’article que Montoliu dedica a *L’anhel cantaire* surt el 10-X-1925. Cf. infra, p. 324.

⁷²⁹ Sobre aquest escriptor, veg. l’estudi *Domènec Guansé, crític i novel·lista: entre l’exili i el retorn*, de Montserrat Corretger (2011).

⁷³⁰ Regina Opisso de Llorens escrivia a la secció “Vida literaria”, de *El Diluvio*; aquesta crítica és del 8-VII-1925.

indiferencia, y si sus autores sólo persiguen la originalidad del momento, ¡menguada finalidad la suya! [...]

En *L'anhel cantaire*, de Plácido Vidal, hallamos alguna poesía hondamente sugestiva; pero ello no basta para considerarlo estimable. Los siguientes versos, que tienen cadencia y expresión de “aleluya”, de “auca de redolí”, a buen seguro no dejarán en el alma de los lectores ningún reguero de luz. Se nos antoja que no hallaríamos ningún rapsoda que aprendiéralo para recitarlo como se recitan y se recitarán las poesías de los autores que ya dejo nombrados. Juzgad vosotros mismos de la composición poética de Plácido Vidal:

“Va neixe una nit d’hivern, / sota un portal. I nevava... / Cansat de l’amor matern, / prompte nou goig desitjava. / Corrent per ací i allà, / traçava sa via lliure. / La dona, el joc i el robà / eren sos medis de viure.

II –M’estimarás sols a mi?- / va dir-li una mossa un dia. / Ell va respondre que sí. / Sempre, abraçant, prometia. / Mes quan havia robat / o feia jugada bona, / sense pensá en el passat, / ja coneixia altra dona.”

Y así continúa el señor Vidal con unas estrofas más ese verso de tan ingenua infantilidad. [...] opinamos que para versificar ha de tenerse, ante todo, una sinceridad y fuerza de voluntad grandes, muy grandes, lo suficientemente grandes para abandonar la lira cuando de ella no brote poesía que haya de ser perdurable.» (Opisso, 1925: 18).

En la mateixa línia, l’article de Manuel de Montoliu a *La Veu de Catalunya* (10-X-1925) –del qual Plàcid Vidal reproduceix una bona part a *ECV*⁷³¹ i que aquí transcrivim íntegrament– deixa clara, com ja reconeix l’alcoverenc, la seva manca de traça a confegir versos d’una certa qualitat:

«Hi ha vegades que el títol d’un llibre cospa tota l’essència del seu contingut; és com si l’autor hagués expressat en una breu fórmula inspirada l’íntim sentit de la seva obra. Aquest és el cas del llibre de versos que Plàcid Vidal acaba de publicar sota el títol d’*Anhel cantaire*. Car, ben mirat, és un anheli de cantar, més que el cant mateix, ço que ens fa sentir aquestes rimes; un anheli líric que no ha passat encara del seu estat d’anheli i no ha arribat a la condició plena i perfecta del cant líric. Coneixia de temps l’obra novel·lística de Plàcid Vidal, interessant des de més d’un punt d’albir. Plàcid Vidal ha estat entre nosaltres un excel·lent representant de l’idealisme romàntic que dominà en el camp de les nostres lletres ara fa uns quinze anys. I no és estrany que un idealisme tan fogós i espontani com el seu hagi cercat una nova expressió en la música del ritme i de la rima. Crec, però, que aquest assaig de poesia que ara ens ofereix Plàcid Vidal l’haurà convençut a ell mateix que no posseeix pas el sentit de la poesia ritmada.

⁷³¹ Veg. Vidal (1972: 118-119).

L'expressió peca, generalment, de desmaiada i prosaica. No aconsegueix gairebé mai encertar una vera arrencada lírica. I certament no es deu això a manca d'emoció ni a manca d'idees poètiques. Ço que li manca sempre és el que els alemanys anomenen "Stimmung", l'estat d'ànima essencialment líric que té la secreta virtut de transfigurar en música tot el joc de sensacions, intuïcions i idees del poeta. La massa de les seves emocions no arriba mai a cristal·litzar en "la forma interna" de la poesia; i així en els seus versos no sentim realitzada la fusió d'aquesta forma interna amb la matèria dels sons rítmics i musicals, fusió on rau tot el secret de l'artista-poeta. Això no vol dir que manquin en el llibre de Plàcid Vidal moments feliços. Hi ha poesies com "Amors muts" i "Les filadores", en les quals ens sentim prop d'aquella ideal fusió. Una de les qualitats innegables de l'art del nostre escriptor és la més honrada sinceritat. Aquesta, però, és una virtut que, portada al grau extrem amb què ell la conrea, és tan recomanable en la prosa, com perillosa en la poesia. Quan sinceritat vol dir manca de domini en la tècnica del llenguatge poètic, el poeta divaga constantment sense encertar l'expressió única i perfecta. Això és el que passa a Plàcid Vidal; la seva lírica, el seu cant, no és cant, és "anhel de cantar", com diu el títol del seu llibre, fruit d'un sinceríssim amor a la poesia. La poesia és una divina donzella que enamora a molts, però que no es deixa posseir sinó per molt pocs elegits. Sigui com sigui, Plàcid Vidal ha revelat en el seu darrer llibre que segueix en possessió del seu antic tresor de romàntica idealitat; i no dubto que aquesta acabarà per trobar una fórmula d'expressió en algun llibre de prosa esdevenidor.» (Montoliu, 1925: 5).

Però Vidal té, si més no, una objecció per fer a Montoliu: «sols em cal replicar que el títol *L'Anhel cantaire* (no *Anhel cantaire*, com posà, per dues vegades, el crític) s'usà en el llibre de versos en sentit de contenir una col·lecció de poesies o poemes d'anhel, i no volent demostrar en to general i únic que l'autor tenia anhel de cantar.» (Vidal, 1972: 119).

Aquestes asseveracions tan poc favorables, que qüestionen la vàlua de Plàcid Vidal com a poeta, provoquen que aquest es mostri dubitatiu envers la sinceritat d'unes anteriors paraules elogioses que li havia adreçat Maragall: «Joan Maragall devia pecar excessivament de pròdig en creure'm a mi ben dotat com a poeta líric, quan judicà aquelles obres meves en vers que dataven d'abans de les meves novel·les!» (Vidal, 1972: 119); així, de retruc, Plàcid Vidal reconeix, amb subtileza, que hi ha poemes a *LAC* que foren escrits uns quants anys abans. Com també ho reconeix quan Sebastià Sánchez-Juan li diu que en el recull «hi ha poemes que estan bé, però hi teniu composicions com, per exemple, "El repòs", que no les hi havíeu de posar. [...] És un tema que peca de gastat.» (Vidal, 1972: 120-121); ja que el memorialista li respon: «— Cabalment, aquella composició és una de les que considero més inspirades! [...] Ja feia

anys que la tenia publicada; i de segur que devia agradar, perquè va ésser reproduïda en diversos periòdics.» (Vidal, 1972: 120-121)⁷³².

Argus⁷³³, el signant de la nota apareguda a *La Vanguardia*⁷³⁴ (6-X-1925), no és del mateix parer que Sànchez-Juan pel que fa a l'interès del poema "El repòs": «El tono general de *L'Anhel cantaire* es de distinción espiritual. Y si bien el poeta no se arrebatava en momentos de original exaltación, muestra, en cambio, una técnica docta y una inspiración legítima en composiciones como la titulada "Dintre el desert" y en la parte descriptiva de muchas páginas, como la de "El repòs".» (Argus, 1925: 22).

Sobre el poemari, també hi digué la seva Jaume Aiguader i Miró⁷³⁵ –sota el pseudònim Cot de Reddis– a *Justícia Social* (29-VIII-1925): «[*L'Anhel cantaire*] és un llibre de joventut, ple d'incorreccions, de trossos que un astut hauria menyspreuat; però de trossos on la grapa de l'home, que no té astúcia de sacrificar el que és mediocre, té, però, l'audàcia de tenir moments genials –"Les filadores".» (Cot de Reddis, 1925: 3). Plàcid Vidal es queixa que, malgrat el títol –"Entorn d'un llibre"– i l'extensió de l'article –tota una digressió al voltant dels records de joventut i de l'excés de poetes–, «de l'objecte central sols se n'ocupés esmentant-lo, i encara carregant-hi el perjudici o l'opinió equívoca.» (Vidal, 1972: 125). A més, Jaume Aiguader lloa un poema, "Les filadores", que no és pas el que li ha estat dedicat per l'autor: "Convalescència"⁷³⁶; veg. Vidal (1972: 125).

Però abans, havia sortit a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* (1-VIII-1925), a la secció "Impressions de lectures" que signava A. Martí Baiges, el text que segueix –i que el memorialista no esmenta en absolut–:

«Quan la figura de l'autor d'un llibre ens és coneguda, podríem dir que està present en cada pàgina que anem llegint. I la ment no pot estar-se d'establir un

---

⁷³² Malgrat el que diu l'escriptor alcoverenc, no he aconseguit localitzar aquest poema en cap diari ni revista. En canvi, forma part de l'*Almanac de la poesia* de l'any 1926; cf. supra, p. 289. "El repòs" vol ser un cant al món rural, a la vida enmig de la natura, amb ressonàncies del *beatius ille*: «Amb la il·lusió de l'home que reviu / en l'obtingut oblit a l'aire lliure, / sense ambicions, sense llegir ni escriure.» (Vidal, 1924: 13).

⁷³³ El pseudònim Argus correspondria al periodista Juan Gutiérrez Gili; veg. Vidal (1972: 122). Tanmateix, segons Manent-Poca, Argus és el pseudònim de Vázquez Ocaña; veg. Manent-Poca (2013: 55).

⁷³⁴ A la secció "Libros y revistas" (6-X-1925). Plàcid Vidal reproduceix íntegrament el text; veg. Vidal (1972: 122).

⁷³⁵ Plàcid Vidal reproduceix l'article sencer a *ECV*; veg. Vidal (1972: 123-125).

⁷³⁶ Pel que fa al poema en qüestió, veg. Vidal (1925: 34-35).

paral·lel entre l'autor i la seva creació artística. Generalment, l'obra correspon a l'home. En ella hi anem recordant els trets psicològics observats en la conversa, en el tracte, en la part de vida que li coneixem. Hi ha, també, contradiccions formidables, que ens deixen dominats per una absoluta perplexitat.

En una de les més recents lectures, una d'aquestes contradiccions s'ha presentat d'una manera agudíssima. Plàcid Vidal ha tingut la galanteria d'oferir-nos un exemplar del seu darrer llibre *L'anhel cantaire*, del qual reproduïem en el número anterior de la *Revista* una de les poesies més reeixides⁷³⁷. Era, aquesta, la més elemental de les atencions que la *Revista* podia tenir amb En Plàcid, car no solament tos els que ajuntem el nostre modest esforç en aquestes planes sentim per ell una sincera amistat, sinó que ell mateix ha col·laborat a la *Revista* i li dedicà, durant el període que convisqueu amb nosaltres, les més afectuoses sol·licituds.

La poesia de Plàcid Vidal no respon ni remotament a la seva figura. Qualsevol que el vegi per primera volta i li diguin que està davant d'un poeta, pensarà de seguida que tota la producció poètica d'aquell home serà consagrada a una verge de la seva més gran devoció, que compondrà idil·lis angèlics, s'enternirà davant del piular dels ocells o es descompondrà amb complantes a la lluna.

Obriu, però, el darrer llibre d'En Plàcid, i no hi trobareu cap tendresa sentimental. En lloc de temes seràfics, les composicions estan plenes d'al·lusions a Grècia, a Roma, al paganisme, a totes les grans concepcions de la vida antiga i moderna. Potser sí que per a la poesia pura, aquesta manca de tendresa és un mal. Però les coses que s'escriuen surten de dins i cada u té formades les fibres a la seva manera. Plàcid Vidal, que té tota l'aparença d'un místic, que sembla que la seva poesia hauria d'ésser un pur barboteig, orfe de tota idea profunda, cantant només sentiments d'humilitat, de candor, d'ignocència, ofereix sempre composicions poètiques d'un vigor extraordinari, i en cada composició flota, per damunt de la mateixa poesia, l'amor constant del poeta a la Idea, al pensament creador. Per damunt de la forma, i malgrat la perfecció de la forma amb què el poeta s'expressa, el cant està sempre dominat per la substància, el que constitueix l'ànima del cant.

Plàcid Vidal ens diu sempre només allò que ha pres vida en el seu pensament, i ho diu d'una manera vigorosa, despullada de tota imatgeria. Les composicions li queden d'una màxima claredat, com si perseguís, més que provocar la sensibilitat amb el joc combinat de les paraules, aconseguir que el nostre pensament i la nostra reflexió participin del pensament i la reflexió del poeta, convertint-nos a la seva fe, fent-nos adeptes a la seva idea.

---

⁷³⁷ Martí Baiges es refereix a "Nova Oda a la Fortuna". Cf. supra, p. 273.

L'anhel cantaire és un recull de composicions disperses agrupades sota aquests tres títols: “Modulacions”, “Figures i ànimes” i “L’anhel profètic”. La nostra preferència se l’emporta les composicions que formen el títol de “Figures i ànimes”, totes d’una concisió, claredat i espontaneïtat admirables.

Tot el llibre, però, representa un nou timbre de glòria a la fama poètica d’En Plàcid Vidal, el cantor de *Les grans accions*.» (Martí Baiges, 1925: 178).

També, a la revista literària *Alfar*⁷³⁸, de La Corunya, es va publicar un article tractant de *L’Anhel cantaire* dins el conjunt de l’obra poètica del seu autor. Signat per Josep M. de Sucre i amb un retrat que Biosca⁷³⁹ havia fet a Plàcid Vidal, era, de fet, un encàrrec de la mateixa revista, que sol·licità a Vidal una nota bibliogràfica –havent rebut un exemplar del llibre que l’escriptor els havia enviat⁷⁴⁰. L’article –un contrapunt a la mala acollida del poemari– està reproduït (sembla que sencer) a *ECV*, i mostra la traça de Sucre per no caure ni en l’elogi gratuït ni en el blasme innecessari; en criden especialment l’atenció les últimes ratlles:

«Plácido Vidal es siempre el mismo: [...] el explorador del vestuario de almas que es el mundo. Sus mejores aciertos los encontrará el avisado lector en los poemas en que menos se afane por la lírica de la palabra o por la emoción del paisaje. // Pudiéramos establecer, para distinguir de una manera concreta el sentido de la labor de Plácido Vidal, el situarlo en el mundo de la catolicidad. Con Marquina llegaríamos al Santo de Asís, o a Raimundo Lulio. Con Plácido Vidal, indudablemente, al Kempis. Trayectorias laudables las dos, que no por ser distintas dejan de conducir al mismo ideal de sensibilidad perdurable.» (Vidal, 1972: 128-129).

---

⁷³⁸ La revista *Alfar* es va editar a La Corunya entre els anys 1923 i 1928 –de 1929 a 1951, a Montevideo–, i fou un referent de l’avantguarda cultural; veg. http://elpais.com/diario/1983/07/10/cultura/426636010_850215.html [en línia: 14-IX-2015].

⁷³⁹ Xavier Benguerel evoca a les seves memòries que, quan l’editor li demana un retrat, «al carbó o a la mina de plom» (Benguerel, 1971: 209), per a un dels seus primers llibres, Ramon Sastre li suggereix que l’encarregui a Joaquim Biosca, el qual Benguerel descriu així: «Entre els comptats xambers que als anys vint encara circulaven pels carrers de Barcelona, el que realment causava sensació, el que, al seu pas, obligava a girar el cap als transeünts, era el del pintor Biosca, gran amic de l’Isidre Nonell. Xamberg preciós, d’aparador, d’escaparata. Devia costar un gavadal [...]. Sota aquell xamberg monumental convivia el cap i el cos del pintor. Del cap, allò que a primer cop d’ull en ressaltava poderosament eren les sumptuoses patilles de gitano adinerat: flonges, harmoniosament vinsades amb pèls blancs i negres trenats a estil xurrigueresc. [...] Li havien escaigut una densa humanitat i unes generoses glàndules sudorípares. [...] gastava exquisits modals, maneres respectuoses, polides.» (Benguerel, 1971: 209-211).

⁷⁴⁰ Veg. Vidal (1972: 127).

Síntesi valorativa

La presència de Plàcid Vidal en diversos volums col·lectius com ara almanacs, antologies i llibres d'homenatge –més d'una dotzena, entre 1906 i 1929–, porta a interpretar que l'escriptor era prou conegut com perquè se'l convidés a participar en aquestes publicacions; tot i que cal exceptuar d'aquesta consideració els llibres d'homenatge, dels quals l'alcoverenc solia ser un dels impulsors.

Quant als quatre llibres de poesia, es poden classificar en dos grups; per un costat, els que recullen una sèrie de poemes independents –*Les Grans Accions & Les Soletats* i *L'anhel cantaire*– i, per un altre, els que conformen una unitat temàtica i seqüencial: *L'Amor Artista* (poema dramàtic) i *Somni de primavera*.

Els poemes de Plàcid Vidal reflecteixen la majoria de trets comuns que presentava la poesia dels membres del grup Modernista de Reus –influències del realisme de Bartrina, del romanticisme de Verdaguer i de Guimerà, del decadentisme, del sentiment maragallià–; així mateix, és inegable que Vidal va anar adquirint traça en el domini de les regles de versificació i dels recursos lírics –cosa que no determina necessàriament un resultat òptim.

El 1904, havent publicat ja un bon nombre de textos en diferents periòdics, l'alcoverenc veu editat el seu primer volum de poemes: *Les Grans Accions & Les Soletats*, amb clares influències del romanticisme, excessivament retòrics i grandiloqüents⁷⁴¹. Cinc anys després, el 1909, surt *L'Amor Artista*, classificat pel seu autor com a “poema dramàtic”; es tracta d'un text versificat en decasíl·labs blancs –i estructurat en set escenes, amb diàlegs i acotacions. *Somni de primavera* (1911) és un extens poema que conté diverses veus –una monja, un pres, una parella d'enamorats, un cec...–, totes les quals conflueixen al voltant de l'esclat de la primavera a la ciutat, amb els tòpics vinculats a aquesta estació: les flors, la llum i les ganes de viure, d'estimar... En aquest llibre, i en *L'Amor Artista*, el jo poètic es revela, sovint, com l'*alter ego* de l'autor.

L'anhel cantaire (1924) és el darrer llibre de Vidal pertanyent al gènere poètic i, també, el menys encertat. El recull –gairebé la meitat dels poemes que el conformen ja havien estat publicats en revistes i diaris, entre 1902 i 1921⁷⁴²– és qualitativament desigual: al

---

⁷⁴¹ Cf. supra, p. 298.

⁷⁴² Cf. supra, p. 321-322.

costat de poemes amb analogies tòpiques i de versificació fàcil –com, per exemple, “Nou amor” i “Cant de redempció”–, hi ha composicions ben aconseguides –entre les quals “Nova oda a la Fortuna” i “L’orgull de Roma”. D’acord amb la recepció de què fou objecte⁷⁴³, és evident que la publicació d’aquest poemari no ajudà gens al reconeixement de Plàcid Vidal com a escriptor, i, encara menys, com a poeta.

En definitiva, ni el domini dels recursos mètrics ni un vocabulari ric i variat no foren per a Vidal mèrits suficients per consolidar-se com a poeta⁷⁴⁴, perquè, entre altres motius, no acabava de deslliurar els versos d’una rigidesa que els restava harmonia i en diluïa el to personal.

---

⁷⁴³ Cf. supra, p. 323-325.

⁷⁴⁴ Ho sustenta l’opinió de Guillem-Jordi Graells, que valora Plàcid Vidal com a memorialista, però el considera «poeta i novel·lista menor de difícil recuperació avui.» (Graells, 1973: 62).

Novel·les: la trilogia de Jordi Saura

El 1910 surt editada la primera novel·la de Plàcid Vidal, *Les promeses amigues. Romanç d'una passió*, que enceta la trilogia *El romanç de Jordi Saura*, la qual completaran *La cançó dels héroes* (1915) i *Infinit* (1917). En aquestes novel·les, l'escriptor recorre a l'autoficció –com bé explicita a *L'assaig de la vida*:

«Va temptar-me la novel·la, especialment la de caràcter biogràfic, i vaig posar-me a escriure la narració de la vida d'un jove poeta apassionat que feia objecte de la seva il·lusió totes les dones joves que s'hi relacionaven i que s'inspirava en la llegenda de Don Joan per ennoblir-la amb la seva fe d'amor, però sense poder trobar mai, l'enamorat, l'amiga somiada corresponent-li realment per a enlairar el seu personatge imaginari per sobre tots els herois. [...] La narració féu referència al poble nadiu i a la ciutat vers on es dirigí el poeta.» (Vidal, 1934: 244).

Quant a l'elecció del nom per al poeta, personatge principal, anota Vidal: «Per tal de poder identificar-me millor jo mateix amb el protagonista, com a autor, vaig anomenar-lo, el jove, Jordi Saura, conjuminació del nom del sant del dia en el qual jo vaig néixer i del motiu de la torre d'aquell portal d'Alcover on van començar a imprimir-se versos meus.»⁷⁴⁵ (Vidal, 1934: 244).

La valoració d'aquests llibres per part dels estudiosos de la literatura catalana no és gens positiva, especialment la d'Alan Yates, el qual argumenta amb contundència els motius per considerar-los d'escassa qualitat:

«l'agonia romàntica té un subproducte curiós en les novel·les de Plàcid Vidal. L'onanisme fantàstic de la trilogia *Romanç d'una passió* és una mena de *reductio ad absurdum* inconscient, escrita amb la bona fe més candorosa, de l'esteticisme neoromàntic. Compendia, gairebé caricaturescament, algunes de les contradiccions i atzucacs principals del darrer Modernisme i de la seva visió

---

⁷⁴⁵ En efecte, Plàcid Vidal va néixer el 23 d'abril, diada de sant Jordi; i Saura és el topònim de l'espai d'Alcover –la Torre de la Saura– on hi havia la impremta del seu germà. Al volum *Els pseudònims usats a Catalunya. (Recull de 3.800)* (1951), de Josep Rodergas i Calmell, llegim: «SAURA, Jordi. Signava així escrits literaris, en publicacions de la comarca reusenca, Plàcid Vidal i Rossich [sic], germà de “Josep Aladern” i company de les seves angúnies i de les seves il·lusions. El pseudònim recordava la torre de Saura del seu poble d'Alcover, avui ja desapareguda, on tenien ells dos la modesta impremta retolada també “La Saura”.» (Rodergas i Calmell, 1951: 300). També, el *Diccionari de pseudònims...* de Manent i Poca informa que Plàcid Vidal utilitzava el pseudònim Jordi Saura «en escrits literaris a publicacions de la comarca reusenca.» (Manent i Poca, 2013: 245); informació que no és exacta: Plàcid Vidal només va utilitzar el nom Jordi Saura per al protagonista de les seves novel·les, no com a pseudònim en publicacions.

cultural.[...] El conjunt és un somni extravagant, escrit en un llenguatge plumbós, d'un pobre home atabalat i frustrat per delusions de grandesa modernistes. Les fantasies de l'autor són projectades en la persona de Jordi Saura [...] que és el centre d'una increïble orgia d'autoidealització. Vista aïlladament, l'obra és grotesca: en el seu context cultural és ben patètica.» (Yates, 1975: 74-75).

Tanmateix, Yates entén, tal vegada com a atenuant del poc encertat –segons ell– exercici narratiu de Plàcid Vidal, que «la situació crítica de la novel·la modernista [...] explica d'antuvi l'índole estranya de la ficció de Vidal» (Yates, 1975: 74).

Tampoc no són gaire afalagadores les crítiques que Jordi Castellanos fa, a la *HLC*, d'aquesta trilogia novel·lesca, si bé en reconeix la vàlua documental⁷⁴⁶:

«El model narratiu de ressos simbolistes i dannunzians que havia adaptat Alfons Maseras, té el seu més extremat representant en Plàcid Vidal, autor d'una trilogia [...]. La pretensió, gens assolida, és la de fer una novel·la poètica; [... però és] el resultat de l'extrema idealització d'un inadaptat, incapaç d'entendre el món en què es mou i les teories en les quals se sosté, que acaben, a les seves mans, reduïdes a la ineficàcia. I té un considerable interès, no com a obra literària sinó com a document històric, resultat d'un fenomen global d'inadequació: punt de vista, llenguatge, imatges, idees, etc., tots i cadascun dels elements de l'obra cooperen a la seva pròpia destrucció. Del seguiment minuciós de cada moviment, de cada imatge, de cada motiu de la narració i de la seva subsegüent interpretació en relació a l'abast subjectiu, psicològic o simbòlic que té per al protagonista, en surt una narració afectada, farcida de pretensions, que, justament, perd eficàcia i sentit per la càrrega significativa que se li vol donar. L'obra, òbviament, no pertany al decadentisme. Al contrari: la idealització – autoidealització– de Jordi Saura, el protagonista, obeeix un objectiu vitalista, messiànic, que ve a resumir en caricatura el sentit ideal del progrés humà.» (Castellanos, 1986: 546, 8).

Per il·lustrar aquesta afirmació, Castellanos cita una frase de la primera novel·la de la trilogia, *Les promeses amigues*: «Era com un somni devenint realitat, i a l'ensem la realitat volent ésser somni.» (Vidal, 1910: 155)⁷⁴⁷; veg. Castellanos (1986: 546, 8).

Guillem-Jordi Graells tracta el tema de manera tangencial, en l'anàlisi d'*El pelegrí apassionat* de Joan Puig i Ferrer com a novel·la cíclica: es planteja quins antecedents

---

⁷⁴⁶ Joan Cavallé, al núm. 43 del *BCEA*, opina que «és encertada la visió que el mateix autor [Castellanos] fa de la trilogia novel·lesca de Plàcid Vidal.» (Cavallé, 1988: 43).

⁷⁴⁷ Cf. infra, p. 402.

n'hi pot haver en la literatura catalana i conclou que «de fet, només trobem algunes trilogies centrades la majoria en un protagonista únic. Així, la trilogia de Josep Pin i Soler, sense títol general, [...] (1887-1899), *El romanç de Jordi Saura*, de Plàcid Vidal (1910-1917)⁷⁴⁸. [...] Tots aquests casos corresponen a concepcions menys ambiciosos que la de Puig i Ferrer, i la seva possible influència damunt el cicle pel que fa a l'estructura narrativa és, doncs, irrellevant.» (Graells, 1977: 408).

Altrament, la descripció que Plàcid Vidal fa de la trilogia a uns amics resulta ben senzilla:

«Una festa vaig trobar Ramon Vinyes, Alfons Maseres, Pere Prat i Gaballí, Vicenç Soler de Sojo i Pere Bohigues i Tarragó passejant-se en companyia. [...] Aquest] m'interrogà sobre la meua novel·la de Jordi Saura. [...] Estimulat per aquell interès, vaig anar fent esment d'algunes coses de la meua obra, entusiasmant-m'hi, i, com a comentari general de la relació, diguí amb tota la bona fe: –La primera part de la trilogia no es diferencia gaire del gènere de la novel·la costumista, però la segona part i la tercera són completament ideals i estan escrites en forma de poema.» (Vidal, 1934: 250).

1910: *Les Promeses Amigues. Romanç d'una passió*

En una carta⁷⁴⁹ al seu amic Josep M. de Sucre, Plàcid Vidal li parlava amb entusiasme i amb tota mena de detalls –sobretot quant al contingut– de la seva primera novel·la:

«Dintre una mesada, o poch més, tindrè'l gust de poguervos fer coneixere una altra obra meua, en quina vinch treballant de molt temps ençà. Es l'obra que m'inspira més confiança y amor, y al ensems serà un cas únich entre totes les meves obres, no sols les que tinch fetes sinó també en les que pugui fer en l'avenir. Aquesta es una novela (o al menos ne té la forma) titulada Les promeses amigues, hont s'hi conten tots los recorts, afanys i esperances d'un poeta enamorat, fent reviure lo que hi ha d'amistat entre l'home y la dona, la

---

⁷⁴⁸ L'enumeració que aporta Graells continua amb «*Les dites i facècies de l'estrenu filantrop en Tomàs de Bajalta*, de Pere Coromines (1925-1934), les inconcluses *Memòries del Doctor Verdós*, de Joan Santamaria (1925-1927) i *Entre la terra i els núvols* (1931-1948) de Prudenci Bertrana.» (Graells, 1977: 408).

⁷⁴⁹ Carta sense datar; possiblement escrita a mitjan 1907, tenint en compte la data de redacció que consta al final de la novel·la de què parla: «1 de Janer – 25 de Juliol de 1907», (Fons Borràs, BC).

comunió de sentiments y d'ideals amorosos que's trenquen com per encant en lo moment en que ell y ella's fan càrrech del dever material que'ls subjecta brutalment al jou de la seva vida. Serà una de les obres que hi brillaràn més caràcters de dona, y totes humanes, realment humanes, y a través de tota la narració bategarà'l divinal esperit de Don Joan, vivint en l'ànima del poeta, un jove que sent y canta ab tota la força de les passions d'aquell hèroe y no té atreviment pera llençarse a l'obra del seu desig. Veureu!

Serà llarga, molt llarga, y s'hi trobaràn moltes coses interessants. Sobretot pera vós y demás companys que les poden coneixe.»

A *L'assaig de la vida*, l'escriptor relata que havia quedat a casa del seu amic Joan Puig i Ferrer per llegir-li *Les promeses amigues* –aleshores sense editor en perspectiva– i que, en arribar-hi, es va trobar també amb Jaume Aiguader i Miró; ambdós companys li van fer entendre que s'estimaven més aprofitar la tarda per passejar i que anirien al vespre a casa seva per tal que dugués a terme la lectura de la novel·la: «a la vetlla Joan i Jaume s'afanyaren a complir la prometença. Aquella nit sols vaig poder llegir-los la meitat de l'obra. La narració *Les promeses amigues* agradava a tots dos oients i em feren comentaris amb emoció cordialíssima.» (Vidal, 1934: 245). El memorialista afegeix que «en ocasions properes vaig llegir *Les promeses amigues* a Joaquim Biosca, Jaume Pahissa, Agustí Verdura i Lluís Benages, i la lectura sempre causà bona impressió.» (Vidal, 1934: 246).

Si tenim en compte que, al final del llibre, hi anota que «Fou escrit y dedicat en la ciutat de Barcelona, 1 de Janer – 25 de Juliol de 1907» (Vidal, 1910: 225), constatem que va invertir encara no set mesos en la redacció i que, per contra, es va passar més de dos anys cercant, debades, qui es volgués encarregar de publicar-lo. Al capdavall, recorda l'escriptor, «jo dubtava que hi hagués cap editor que volgués les meves obres inèdites i vaig tenir una editora. La meva mare va cobrar uns diners d'arrendament de la nostra casa d'Alcover i va destinar-los a editar [el 1909], en la nostra impremta⁷⁵⁰, la primera part de la trilogia de Jordi Saura, *Les promeses amigues*.» (Vidal, 1934: 263). De manera que, a principis de l'any 1910,

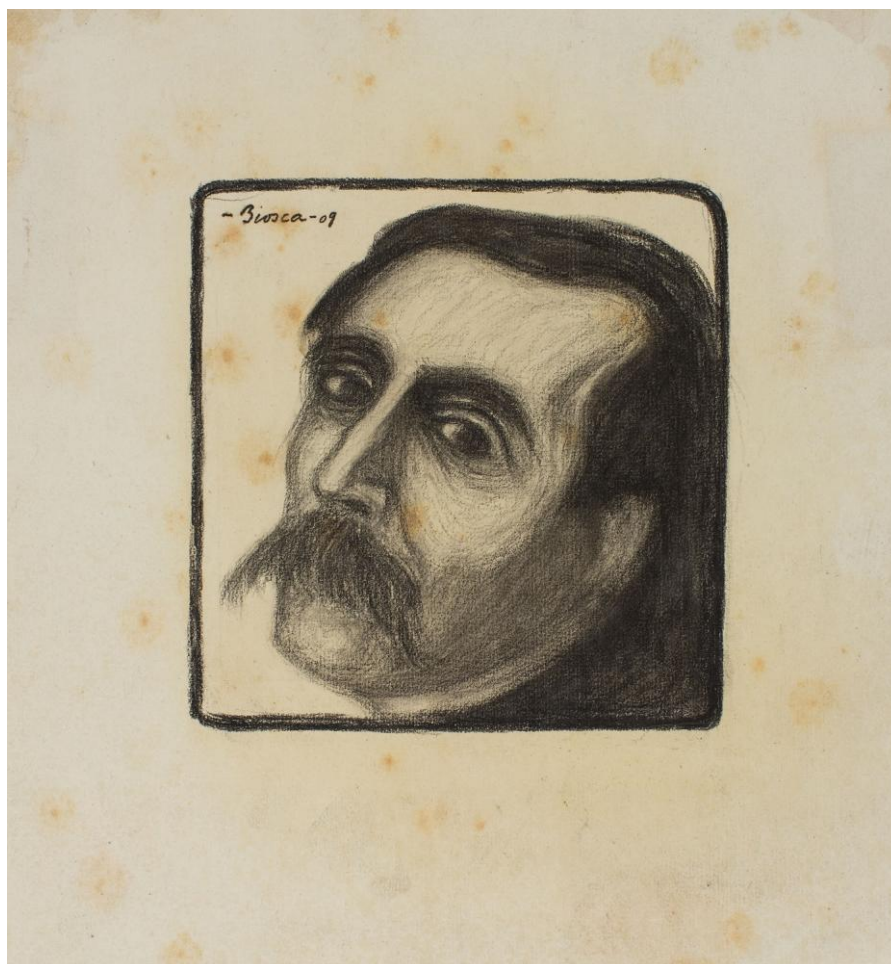
«la meva família em portà impresa la novel·la *Les promeses amigues*. Es publicà tal com jo la tenia escrita, ja, de primer antuvi, amb remarcada inexperiència d'acció i molts defectes de forma, però contenint aquell caràcter personal de

---

⁷⁵⁰ *Les promeses amigues* (1910). Impremta Aladern, Carrer d'en Llovera, 58, Reus.

l'autor i aquell fons d'intimitat que havia estat celebrat per tants amics meus. No constava enlloc que fos la primera part d'una trilogia. Hi vaig posar el subtítol *Romanç d'una passió*, i, com a apèndix, hi presentava el poema *Don Joan*, esmentat en aquell curs de la narració de la vida del poeta Jordi Saura. A la coberta del llibre hi ha un retrat meu, un altre retrat d'època, dibuixat per Joaquim Biosca. [...] L'ex-libris és dibuixat per Marcel Riera, esmaltador de vidres.» (Vidal, 1934: 265)⁷⁵¹.

El dibuix que esmenta Vidal es conserva al MNAC⁷⁵²:

⁷⁵¹ A l'exemplar que en tinc –i que respon fidelment a la minuciosa descripció de Vidal– hi ha una dedicatòria manuscrita: «Al Sr. Director de “Democràcia”. De son amich afm. Plàcit Vidal».

J. B. Culla i Clarà dona aquestes dades a propòsit de la revista *Democràcia*: «(Badalona). “Quincenal Republicano Radical”, publicat per la Juventud Republicana Radical Instructiva, el director fou Francesc Casamitjana i Germà (“Paquito”). Havent manifestat certes vel·leïtats autònomes i esquerranistes des del núm. 1 (15 octubre de 1910), arran de les municipals de novembre del 1911, l'entitat que el sostenia trencà amb el PRR, i el periòdic desaparegué el 8 de gener del 1912.» (Culla i Clarà, 1986: 445).

⁷⁵² Consta que és donació dels familiars de l'artista (1968): <http://www.museunacional.cat/ca/colleccio/retrat-de-placid-vidal/joaquim-biosca/107276-d> [en línia: 6-V-2016].

La novel·la conté una sèrie de trets vinculats directament amb el regeneracionisme i la tradició romàntica, i algun toc decadentista: el vocabulari –heroi, heroïna, ideal, il·lusió, sacrifici, apòstols, glòria: «No es el llorer de la gloria, lo que'l poeta ha d'ansiar, sinó'l goig de la vida, l'ilusió serena en l'esperit!» (Vidal, 1910: 209)–, algunes referències als cementiris i als sepulcres, l'enamorament de la noia abans de conèixer-la, només pel que n'ha sentit explicar, i que esdevé per al protagonista «la Deesa dels seus amors» (Vidal, 1910: 91)... Un enamorament que, tanmateix, és impossible perquè ella és cinc anys més gran que ell i «per efectuar un bon matrimoni, l'home deu tindre més temps que la dona, per rahó de l'experiència...» (Vidal, 1910: 100) –argument aquest que Jordi Saura rebut amb contundència: «No crech que uns quants anys de més o de menos siguin motiu prou poderós per oposarse a la nostra felicitat.» (Vidal, 1910: 100)⁷⁵³. La sublimació de l'estimada és reflectida amb expressions ben edulcorades; n'és un exemple el fet que el jove Saura, al cementiri, durant el sepeli d'un amic de la família, va pensar que «ell no havia de morir, perquè la seva vida's realçava ab l'ilusió del amor que l'eternisaria: en sa florida joventut estimava y era estimat per la dona que ab sa virginal bellesa de noya y ab el seu franch somrís el feya creure plenament en la grandesa del goig desitjat.» (Vidal, 1910: 84); i, un altre, quan «ell, encara creyent sentir el frech dels seus llavis, sobre sa galta y la xardor de sa alenada pura, clogué els ulls santament, com un infant que s'ensomnia ab les gracies maternals.» (Vidal, 1910: 103).

La novel·la, que tracta de la dona –l'amor idealitzat, l'amistat impossible– i de la creació literària, s'estructura en dotze capítols, precedits d'una “Dedicatoria” en vers: catorze decasíl·labs de rima consonant agrupats en tres estrofes de cinc, quatre i cinc versos respectivament. La trama s'estructura de tal manera que la narració comença – primer capítol o “Prolech”– amb el mateix missatge que el poema precedent: «Esperit meu, ànima meva: feuvos expressió vibrant, pera cantar els afanys d'un jove, d'un poeta que visqué esperançant la gloria somniada per un ideal d'amor aventurat en les seves amigues.» (Vidal, 1910: 7); aquest capítol presenta la situació de Jordi Saura després d'haver passat per tres experiències amoroses, breus però intenses, cosa que no deixa de

---

⁷⁵³ Jaume Massó i Torrents també tracta el tema d'una parella en què la dona té més edat a *Desillusió: novela* (1904).

Plàcid Vidal explica a *LAV* que va conèixer Massó i Torrents quan intentava que la Biblioteca Popular de L'Avenç li publicqués una col·lecció de contes –veg. Vidal (1934: 206)–; «ningú no volia dir-me si es publicaria o no el meu llibre en prosa. [...] solament aquest mestre [Massó i Torrents] em va saber indicar que retirés, també, aquells originals literaris meus.» (Vidal, 1934: 206).

ser un truc literari per captar l'atenció del lector, perquè del segon capítol, "Remembrances", fins al novè, "Conhort per oblit", hi ha una retrospecció o analepsi⁷⁵⁴ dels fets esdevinguts anteriorment –de manera que el temps de la història es veu alterat pel temps de la trama–; el desè capítol, "La Cort d'en Guillem Joley", reprèn el temps cronològic del primer i avança, amb un altre enamorament, fins al desenllaç, al capítol dotzè: "Després del goig possehit".

L'escenari inicial remet a una nit de juliol i a «un arraval de la ciutat bulliciosa» (Vidal, 1910: 8), on el narrador omniscient situa el protagonista, Jordi Saura⁷⁵⁵ –el nom del qual apareix per primera vegada a la p. 10 (veg. Vidal, 1910):

«alguns dels seus amichs [...] no podien comprendre l'idea que encaminava al novell poeta vers aquells llocs de baixa condició, hont el vici renaixia agermanantse amb la miseria, y encara menys quan ell ab son etern silenci d'ànima resignada y ab sa virtut que era la més pura y lliure entre tot perill, els oferia una obra filla d'enlayrats sentiments que ja l'havia distingit en ses primeres revelacions.» (Vidal, 1910: 8).

Vidal subratlla, amb les descripcions d'ambient, la bondat de la gent de condició humil –els "obriers esclaus"– i la seva necessitat d'esplaiar-se: «Y entre tot aquesta enlluernadora ostentació, vibraven als ayres els crits y'ls mormols de la gran gentada, l'amorosit anhel d'un poble obrer que per un moment se sentia lliurat de l'esclavitud, confonentse ab el desafinat sò dels orguens [...]» (Vidal, 1910: 9). «A la fi, el nostre home, tornava a trobarse sol entre la maror de la gentada. Mes, devades volgué distreures admirant per altra volta'l variat espectacle que's mostrava als seus ulls.» (Vidal, 1910: 14-15).

A partir del segon capítol, "Remembrances", hi ha un retrocés cronològic per explicar els orígens del protagonista i les circumstàncies que l'aniran conduint a la seva situació actual: «En Jordi Saura, havia nascut en una antiga vila del camp, lluny de ciutat, hont va criarse fins que'n fugí al haver complert vint anys. El seu pare, l'Oleguer Saura, en sa joventut havia sigut soldat de mar, y serví per llarch temps al govern, navegant en un

---

⁷⁵⁴ Concretament, es tracta d'una analepsi externa, ja que els esdeveniments evocats se situen en un temps anterior al del principi de la trama; veg. Sullà, dins Abellan, Ballart, Sullà (1997: 159-162).

⁷⁵⁵ Quan una amiga li pregunta l'edat, Jordi Saura respon: «Pel meu sant, vaig fer vint anys [...]. A últims del mes d'Abril.» (Vidal, 1910: 99); Plàcid Vidal també havia nascut un 23 d'abril.

barco de guerra que donà la volta al món.» (Vidal, 1910: 27). La família, menestral, era propietària d'una adrogueria, on s'aplegava cada vespre una tertúlia constituïda per «lo bò y millor de les famílies del poble [...]» (Vidal, 1910: 28); una tertúlia en la qual destacava el Doctor Vergès, «que en sa primera joventut havia sentit grans aficions per les arts y les lletres, y que encara allavors s'interessava un xich pel moviment literari de la ciutat.» (Vidal, 1910: 29), i que apadrinà, amb la seva muller, el naixement de Jordi. El matrimoni Vergés no havia tingut fills, motiu pel qual es va entusiasmar amb el fillol; el doctor es considerava, tot lamentant-se, «com arbre rebordonit que floreix y no fructifica, glatint pera mereixe la major gracia de la natura que a tots ens ha creat.» (Vidal, 1910: 155).

El noi mostra ben aviat una sensibilitat poètica que el padrí s'ofereix a estimular. Aquest també li parla amb entusiasme d'una neboda, Lluïsa, cinc anys més gran que l'afillat, que viu a Vilalta i que vol venir a passar una temporada amb els seus oncles; així, Jordi Saura esdevé l'«enamorat jove que, misteriosament, ja estimava la noya avants de coneixèla, com estimava les heroïnes de les obres que llegia!» (Vidal, 1910: 41). Tan bon punt ha baixat del tren, la Lluïsa ja és descrita amb força detalls, tots afavoridors: «era una noya primeta, no molt alta, y per son rostre de fines línees [...] aparentava cinch o sis anys menos dels vinticinch que ja tenía. Sos ulls eren vius y penetrants, mes brillaven serenament [...]. La seva veu era fresca y alegre [...], y aquella donzella tenía'l màgich poder d'atraure'ls cors somniosos que viuen ansiosament anyorant el sol d'amor.» (Vidal, 1910: 46-47).

En conjunt, la descripció prosopogràfica del protagonista és fragmentada i escassa: en sabem uns «ulls penetrants que brillaven sota un floch del seu cabell despentinat que li arribava fins al front.» (Vidal, 1910: 39), i, més endavant, el narrador el mostra «lluhint sa gentil figura de jove enamorat». En canvi, el seu tarannà és esmentat ara i adés, de vegades a través de la Lluïsa, com en aquella ocasió que li retreu «la seva feblesa de caràcter» (Vidal, 1910: 89), o en una altra en què, manifestant-se dolguda perquè el Jordi no li ha deixat veure el que escrivia, ell «lluny de refermarse ab valentia enlayrant l'ideal, hauria volgut fondres instantàniament per no haver de mostrar sa torbació y excusarse.» (Vidal, 1910: 93). També té «una ànima capaça de sofrirho tot en silenci, fins al més amarch desconsol.» (Vidal, 1910: 101). Quan s'acomiaden, la Lluïsa li

demana que la vagi a veure a Vilalta i que «sobretot, sigues home, Jordi, sigues home!...» (Vidal, 1910: 110).

Totes aquestes dades referents al protagonista permeten confirmar que està inspirat en l'autor: en el caràcter i en el tarannà, sens dubte, però també en altres aspectes, com ara el fet que marxa a la ciutat, treballa de caixista, escriu poesia... Els orígens rurals i un pare amb un passat aventurer no fan més que corroborar aquestes traces d'obra viscuda, la diferència més evident amb la qual és que Jordi Saura és fill únic; aleshores, la figura de protector i de mentor literari que en la realitat havia exercit el germà gran, Cosme, es traspasa al vell i respectat Doctor Vergès, que li és padrí.

S'aprecien, enmig de la *fabula*⁷⁵⁶, fragments evocatius d'accentuat lirisme que n'alenteixen el ritme, ja pausat, i que cerquen de crear l'atmosfera adequada al moment, sobretot mitjançant figures d'analogia, ja siguin comparacions: «dies y més dies, com lleugers aucells que passessin en vol, arràn de ses testes, ab amorosa canturia.» (Vidal, 1910: 35), «la Lluïsa [...], com una estrella llunyana que'ls ulls del fidel creyent veuen brillar, com una estrella indefinida.» (Vidal, 1910: 35), «sentintse en aquell moment [...] com un rey elevat sobre'l poder del seu imperi.» (Vidal, 1910: 196); ja siguin imatges i metàfores: «la mar eternament brodada d'ones» (Vidal, 1910: 196), «gran magestat del sol estival» (Vidal, 1910: 195). També, amb una adjectivació notablement connotativa: «franca amistat y falagadores promeses» (Vidal, 1910: 35), «la feconda halenada del vinent Estiu» (Vidal, 1910: 37), «hermosos fruyts daurats» (Vidal, 1910: 37), «fresch petó del ayre» (Vidal, 1910: 195), «dolça frisança de joya íntima» (Vidal, 1910: 196), «joganeres corrents d'aygua [...] en playenta canturia» (Vidal, 1910: 196).

A més de les descripcions, també s'observa l'esplai del narrador en determinades escenes, com aquella en què explica una excursió per anar a pescar al riu proper al poble —en el decurs de la qual el jove Jordi confirma que s'està enamorant de la Lluïsa. Són uns paràgrafs que contenen un precís vocabulari sobre l'art i les tècniques de la pesca:

---

⁷⁵⁶ En el present estudi, el terme *fabula* és emprat en el sentit que els formalistes russos van donar a aquest mot llatí. Victor Erlich explicita a *El formalismo ruso* (1974): «los formalistas diferenciaron entre 'fábula' (*fabula*) y 'argumento' (*sjuzet*). En el vocabulario de *Opojaz*, 'fábula' significaba el material básico de la historia, la suma de acaecimientos que había que relatar en la obra de ficción; en una palabra, el "material de la construcción narrativa". Por su parte, 'argumento' significaba la historia tal como efectivamente estaba contada, o la manera como se entrelazaban los acaecimientos. Para llegar a formar parte de la estructura estética la materia primera de la 'fábula' tenía que construirse en 'argumento'.» (Erlich, 1974: 344).

«Sort que portem la fitora, per si's presenta alguna anguila! // Y al haver dit això, deslliga'l farsell que duya, hont hi havia el tramany y aquella eyna que acabava en cinch puntes afilades. Prengué la xarxa, se'n pujà al cim d'una gran roca que avançava fent panxa vora la fondaria del gorch, y ab una revolada la va estendre de banda a banda, [...] agafa'l cordill de la punta del tramany y'l va deixar entortolligat en una pedra perque no se l'emportés la força de la corrent.» (Vidal, 1910: 63).

Al final del capítol "Sacrifici", el protagonista s'acaba d'acomiar de la Lluïsa i, després de plorar per la separació, pren un determini:

«Aniria a ciutat! Sols allí, coneixent y sentint a tota hora'l gran desig del poble algere y frisador, tal com ell havia llegit y somniava, alcançaria'l bé d'una nova existencia. Jamay podia conhortarse a que's marcís la flor de la seva joventut en aquell desert, rosegantlo eternalment la recordança d'un mal amor. // Havia de ser home; havia d'atrevirse sense temor, com li deya la Lluïsa. Mes, perquè anar a Vilalta, a renovar el dolor ab noves falagueries y desenganys? La paraula, fins a aquell punt, sols havia sigut una promesa. Ah! hi ha tantes coses que, per poca experiencia y poca reflexió del home, no arriben a ser més que promeses!...» (Vidal, 1910: 112-113).

De manera indirecta, el narrador ha fet al·lusió al significat del títol⁷⁵⁷ de la novel·la, com farà en altres ocasions: «entre aquestes converses de franca amiatat y falagadores promeses» (Vidal, 1910: 35), «Oh, si jo fos la teva promesa! [...] Te voldria sempre ab mi, ben segur al meu costat, perque no te n'anessis ab una altra dona.» (Vidal, 1910: 136).

En comunicar als seus pares la intenció de marxar a la ciutat, tot afegint que hi anirà a aprendre l'ofici de caixista d'impremta, el seu progenitor li respon: «Als vint anys volguerse enredar en una cosa tant poch coneguda!...» (Vidal, 1910: 116). I la mare dóna la culpa d'aquesta dèria a la Lluïsa i el seu oncle, el padrí del Jordi: «Ell y la seva nevoda'n tenen la culpa!... D'ençà que va vindre al poble aquest diable de xicota,

---

⁷⁵⁷ *Les promeses amigues* és un títol ambigu, de doble interpretació –també és el cas d'*Els singulars anecdòtics* (1920 i 1925); cf. infra, p. 441. Tenint en compte que les dues paraules que en conformen el nucli sintagmàtic poden categoritzar-se, tant l'una com l'altra, com a substantiu i com a adjectiu, i que, a més, "promeses" té una doble accepció: «persona que s'ha promès o ha donat paraula de casament» i «prometença, paraula donada de fer alguna cosa», l'amfibologia és evident. Si bé en els exemples aportats la paraula "promeses" representa, respectivament i per aquest ordre, la segona i la primera accepció –aquí en singular–, per raons de contextualització sembla més adequat interpretar que el títol es referiria a l'accepció primera, amb la categoria de substantiu, mentre que "amigues" hi aportaria, en tant que adjectiu, la qualitat i la condició. Sigui com sigui, és evident que la intenció de Vidal és jugar amb aquesta ambigüitat; com també és evident que l'escriptor es preocupa per dotar de títols atractius i suggestius les seves obres.

sembla que tu hakis perdut el cap! [...] No podies comprendre que la Lluïsa no havia de ser pera tu, ni per l'edat ni per son caràcter lleuger?» (Vidal, 1910: 116-117). Un cop a la impremta –i contràriament a la dissort que acompanyava l'autor de la novel·la a l'hora de reeixir en l'ofici– el noi es revela com un aprenent llest i destre: «sempre fou el treballador més estimat del principal: per l'atesa recomanació del seu padrí, per la destresa en les coses del treball, y sobretot per l'afany d'aquell ideal que'l mostrava tant intelligent als ulls del bon home.» (Vidal, 1910: 124). Aviat coneix l'Engracia, que treballa de planxadora –així el narrador ens comença a explicar qui és aquella Gràcia que en el primer capítol, previ a la retrospectiva, el Jordi troba vagarejant de nit; veg. Vidal (1910: 18-25)– i que és «una xicoteta bruna, d'uns vint anys, un poch més alta y revinguda de pit que la Lluïsa; pero [...] no tenia l'ayre gentil ni la discreció d'aquella que ja l'havia seduït al primer esguart.» (Vidal, 1910: 134). Jordi no tarda a demostrar-li la passió que sent: «lligantla ab sos braços, decidit, va besarla als ulls y a la boca. No eren petons d'agrahiment, com el que ell havia rebut dels llavis de l'esperitua Lluïsa, sinó esclats de la passió mal represa que al fi's desbordava lliure en son pit.» (Vidal, 1910: 141). Però la setmana següent, malgrat la cita pactada, la noia no va presentar-s'hi. I el Jordi, cercant debades la Gràcia, troba la Victorina, «en sos divuyt anys, ab el seu tendre somris a flor de llavi y ab el vestit negre que encara la feya més bella!» (Vidal, 1910: 149-150).

Tanmateix, la conclusió a què arriba el jove poc després és que «totes les dones són lleugeres...» (Vidal, 1910: 150); i així, l'aventura, brevíssima, amb la Gràcia, fóra «un altre episodi de la seva vida d'amor que's realçava a la llum, per l'ideal de nova gloria.» (Vidal, 1910: 150-151). L'escriptor, mitjançant el seu protagonista –*alter ego*– sublima el sentiment de l'amor amb tots els tòpics de l'exaltació modernista; i, com que Jordi Saura també té vel·leïtats literàries, «al arribar a la seva cambra d'estudi, revelà ab un cant l'emoció que li havia despertat l'amorosa Victorina, un cant breu, en forma de balada, hont semblava reviure-hi tota la dolcesa que li feren sentir les tres dones ab les quals ell s'havia relacionat.» (Vidal, 1910: 150), tal vegada com un revulsiu per apaivagar els neguits que les coneixences femenines despertaven ben aviat en el seu ànim, però també perquè «ell devia crear l'obra que començava a germinar en els seus somnis de poeta.» (Vidal, 1910: 151).

Un dia, per sorpresa, rep la visita del padrí, i Jordi li mostra el «primer poema d'una colecció que anava escrivint en ses hores d'íntim esplay, publicat de poch en una revista d'aquella ciutat que l'inspirava.» (Vidal, 1910: 155). Però les portes se li obren quan l'encarregat de la impremta, li diu, «al haverli llegit la colecció de poemes que ja podia oferir als seus germans, com a bé de l'idea redemptora. –Jo vull ser l'editor del vostre primer llibre. Y que'l públich us sàpiga apreciar com mereixeu.» (Vidal, 1910: 156). És, al capdavant, el que Plàcid Vidal hauria volgut, i hauria agraït, que li passés a ell en realitat. Ara bé, l'exercici metaliterari que realitza l'escriptor alcoverenc és encomiable: el llibre de Jordi Saura tracta sobre Don Joan i, precisament, l'extens poema incorporat al final de *Les promeses amigues* es titula *Don Joan*; el narrador s'hi refereix amb aquestes paraules, plenes d'ampul·losa retòrica:

«Y eixí a llum l'obra hont se cantaven les passions humanes, sempre ardentes y atrevides, començant el poeta pel llegendari Don Joan y remontantse fins a la vida real del nostre temps [...]. Era un fill del camp consagrantse a la ciutat, ab tota la robustesa de la natura lliure que al imposarse per instint de domini en aquell caracter de noy, exclatava en vibracions fortes que arrencaven els mals refrenats desitjos d'un home sedent del goig d'amor, fense ressò de les queixes de la gran matrona incitadora en ses eternes ansies. Desde aquella hora'l nom d'en Jordi Saura fou conegut de tots els seus poetes, entreveyent en aquell jove humil un misteri que poch d'ells se saberen explicar. Era tant quiet y reservat, el nostre hèroe, ab l'afany que'l guiava per l'ideal de gloria!...» (Vidal, 1910: 156-157).

També, el capteniment «tant quiet y reservat» d'«el nostre hèroe» coincideix amb el de Plàcid Vidal; un recurs, doncs, per justificar tant les peripècies del protagonista com les situacions amb què es trobava realment Vidal: «Per aquest motiu [el fet de ser quiet i reservat], no pogué avenirse gayre ab els companys que al descobrirlo s'hi franquejaren, dientse apòstols de l'amiçtat, y a l'últim va veures obligat a anar sol, mostrant en els llavis un somrís de resignada tristesa.» (Vidal, 1910: 157). Més endavant, el narrador destaca el «caràcter humil y encongít» (Vidal, 1910: 186) de Jordi Saura, i un company el descriu com a «més feréstech que una guilla» (Vidal, 1910:

163); és el mateix company⁷⁵⁸ que li etziba: «a vos s'us escaparà la sort d'entre mans, com si ja ho vegés! Sou massa retret, massa temorós, y sempre us deixaràn al darrera de tot, com la z a les abeceroles. No sabeu que'l món es d'aquells que ab bons modos saben abandonar-se a totes les temptacions dels set pecats capitals?» (Vidal, 1910: 213), com si ho etzibés a l'autor de la novel·la.

En el decurs d'una conversa que manté amb Helena Ferrà, una dona distingida i culta, Jordi Saura li aclareix els motius d'anar sempre sol, tot al·legant que

«Els són els qui m'han abandonat a mí! [...] si jo us pogués explicar tot lo que he lluytat y he sofert pera mantenir ferm el llaç d'unió ab tots els qui s'han dit amichs meus! sobretot ab aquells qui ara vos heu vingut a retreurem!... Prou els he volgut y estimat ab el ver amor de la meva ànima, perque al fi sempre obrem per un ideal de germanor; però al reclamarlos ab més afany, sempre he hagut de trobar-me sol [...]. molt poch han sigut els qui han tingut fè en mi, sacrificant-se per la meva voluntat, com devien. [...] soch un soperbiós en l'ideal de l'amiçtat, quan se'm falta, però també l'home més amorosit y constant quan me corresponen.» (Vidal, 1910: 181-182).

Jordi Saura –com Plàcid Vidal– té un elevat, gairebé sagrat, concepte de l'amistat –cosa que li provoca disgustos i desenganys: «una veritable amiçtat, may pot extendres fins a una tercera persona.» (Vidal, 1910: 223). Ell reclama el sacrifici dels amics i s'adona que aquests no estan disposats a determinades actuacions o compromisos: «si voleu provar fins allà hont arriba la noblesa d'un amich, exigiuli'l sacrifici: aquell que s'hi negui, senyal que no us vol bé. Anar en companyia d'un, sense tenirhi absoluta confiança, no disasant-se a aventurar per ell fins la vida en un moment de perill, es la més gran hipocresia.» (Vidal, 1910: 182). A més, la bondat que l'aureola és la causa que tingui remordiments per haver estat amb una dona, la Gràcia, que ha acabat prostituint-se, però

«jamay, jamay devia penedir-se del seu passat! Tots els seus fets no havien pogut ser d'altra manera, volent trencar les seves naturals inclinacions [...]. Donchs, perquè enquimerarse sense motiu, portant apesaradament la creu del martiri,

---

⁷⁵⁸ Tot apunta que el narrador transmet, per boca d'aquests nois que es presenten com a amics de Jordi Saura, les pròpies impressions de l'autor de la novel·la quant a l'actitud que cal tenir per aconseguir el reconeixement de literat de prestigi: «Ara ray que soch amich d'en Valldoria, y només caldrà demanarli pera que admetin la meva col·laboració a la *Revista Independent!* Ja sabeu que ell allí tot ho mana y disposa al seu gust, y'l nostre públich venera com a cosa sagrada les obres dels escriptors que hi publiquen. No es un medi prou honrós, certament; però, què se n'entreu de no servirsen, quan no n'hi ha altre millor?» (Vidal, 1910: 214).

quan en el fons del cor sentia bategar ab l'emoció un esperit d'ignoscencia? En Jordi Saura anava complint la seva missió de poeta, sempre ennoblida, y la dolorosa visió de la passada nit s'eternisaria en l'expandiment de l'obra creada, mentres que ell, ab silenci y ab resignació, s'emportaria al sepulcre el secret d'aquella infortunada aventura de amor, com tantes altres ja se n'hi emportava en el renaixement de sa florida joventut» (Vidal, 1910:159).

En el capítol desè, “La Cort d'en Guillem Joley”, el temps de la narració enllaça amb el del final del primer capítol. Els amics que havia trobat la nit anterior, en Viver i en Blanch, el van a buscar perquè els acompanyi a visitar el dramaturg Guillem Joley⁷⁵⁹, el qual, li expliquen, «sempre ha volgut que l'acompanyessim per tot; y, com té diners de sobres pera mostrarse esplèndit, es molt natural que al seu costat tothom s'hi aprofiti bonament» (Vidal, 1910: 12). Entusiasmats, relaten a Saura que Joley els ha llegit el drama que acaba d'escriure: «Se titula *Nuvols de rosa* y simbolisa l'ideal del jove artista que lluyta sentintse esclavissat per les miseries humanes. [...] Diu que l'home pera ser feliç ha de lliurarse de la baixa ambició de la moneda, deixantla pera'ls esperits meçquins que s'arroceguen miserablement [...] y que'l poeta ha de realçarse en núvols de rosa de les seves ilusions.» (Vidal, 1910: 161).

En Joley presenta Jordi Saura als seus contertulians com «el novell poeta que val més d'entre tots els moderns poetes de la nostra ciutat; l'home que ha cantat les passions humanes ab tota la fermesa d'un home» (Vidal, 1910: 163-164). En aquest punt de la *fabula*, el narrador es permet opinar⁷⁶⁰, en primera persona: «Jo no sé lo molt que tenia d'original y interessant el caràcter d'en Guillem Joley. Era home ja un poch revellit, a causa d'estragsaments de llibertinatge [...]; però sabia expressar tant intencionadament tot quant ell volia fer viure en la conversa, que sugestionava a tothom qui'l veyia y ohia, mostrantse com a nova encarnació d'hèroe historich.» (Vidal, 1910: 164-165).

A can Joley, Saura, «l'autor del *Don Joan*, del atrevit poema» (Vidal, 1910: 165), és tractat amb tots els honors i reconeixements; però un dels moments més sublimes de la vetllada es produeix quan coneix la senyora Helena Ferrà: «l'afalagadora atenció

---

⁷⁵⁹ En una conversa amb la seva amiga Helena Ferrà, Jordi Saura confessa que «en les aficions de la meva infantesa, jo vaig llegir algunes de les seves obres inspirades en el més idealisat romanticisme, y'm van plaure tant en aquella època, que encara avuy el venero en recort del passat.» (Vidal, 1910: 185).

⁷⁶⁰ Cosa que fa en alguna altra ocasió, com aquesta en què parla dels porters d'immobles de gent benestant: «els porters són dels pochos que llegeixen diaris de la tarda; però es a expenses dels suscriptors que viuen en un pis, casi tots ells militars retirats y demés gent de la classe passiva.» (Vidal, 1910: 178).

d'aquella dona ja va ser prou per acabar de retenir l'ànima del nostre home enamoradiç. May li havia semblat alcançar tanta gloria y esplendor com en aquell moment que tots el festejaven.» (Vidal, 1910: 166); la mateixa senyora que, en acomiadar-se el jove poeta, li oferí «una petita targeta rosada que va mostrarse a la vista de tots els malpensats y'ls gelosos o esclaus de l'enveja.» (Vidal, 1910: 173). Ell no es fa pregar i ben aviat sol·licita ser rebut per l'elegant senyora; la conversa entre ambdós recorre diversos temes, com ara la importància de l'amistat, la decrepitud d'en Joley i les característiques de la poesia de Jordi Saura, a propòsit de la qual observa Helena Ferrà:

«Si ell [Joley] representa l'idealitzat romanticisme, com heu dit, vos en cambi representeu la punyenta realitat de la vida, cantant la frisança del poble obrer. Oh! Com les feu sentir les ansies y angoixes dels desvalguts! D'ençà que lleigeixo'ls vostres poemes que coneix les miseries del món. Jo que sempre he viscut entre'l luxu y la riquesa!... Sols me pesa una cosa: que no sigueu més creyent ab el vostre anhel de redempció.» (Vidal, 1910: 185-186).

Aquest diàleg és un recurs que l'autor utilitza per descriure la intencionalitat de la seva obra, ja que, per boca del jove poeta, afegeix: «—La meva confiança, es imposar la realitat del present ab l'obra. [...] Crech en el poble que m'ha inspirat en mes hores d'afany creador. Hi crech, perque estich fermament convençut de que no's pot ser gran si no s'es popular. No vull dir popular sols per la paraula [...], rebaixantse a servirse del llenguatge groller, sinó per l'ànima bategant, per la vida d'ansia dolorosa!» (Vidal, 1910: 186). També li serveix per comentar la gènesi i el procés de redacció de *La Cançó dels Hèroes*, així com la imatge que hi vol transmetre del personatge de Don Joan:

«Es una vergonya que fins avuy no hi hagi hagut ningú capaç de fer prevaldre'ls drets de Don Joan, condemnat indignament! Del noble Don Joan, heralt del amor y la gentilesa! Entre la regió infernal y la terra, com si diguessim entre'l sofriment y'l goig de viure, l'hèroe's troba ab totes les dones que ha estimat, y les enalteix per haver sigut elles el bé real de les seves passades aventures; y vagant de l'ombra a la llum, distingeix a tots els poetes que l'han cantat en la seva obra.»⁷⁶¹ (Vidal, 1910: 187).

La seducció que Jordi Saura, expressant-se amb passió i vehemència, exerceix en Helena Ferrà, queda reflectida en el paràgraf on llegim: «L'Helena'l vey a fort y altiu, tal com l'havia desitjat en el seu somni de dona enamorada: ab el gest arrogant y la paraula

---

⁷⁶¹ L'explicació continua encara amb moltes més dades referents a la concepció que el poeta té de la noblesa de Don Joan; veg. Vidal (1910: 187-188).

viva y lluminosa.» (Vidal, 1910: 187). Ella, contagiada de l'entusiasme del jove, gosa demanar-li que li permeti llegir l'original del poema que està escrivint, però Saura argumenta que

«en el nostre temps, les obres inèdites no son apreciades sinó del propi autor. Vos podreu ser una escepció en aquesta idea; però la majoria del públich y aquells que's diuen ilustrats, que volen resumirho tot ab el seu docte judici, les solen pendre com a cosa que encara no ha sigut creada, y no comencen a fixarshi fins al dia en que s'acaben d'estampar. Ab l'invent de l'impremta, s'ha arribat a perdre l'interès dels manuscrits.» (Vidal, 1910: 189).

Mitjançant Helena Ferrà, s'insinua un desdoblament del personatge de Jordi Saura –i, de retruc, del seu autor, Plàcid Vidal–; el jove es projecta a través de Don Joan, de la mateixa manera que Plàcid Vidal ho fa a través de Jordi Saura. És una concatenació que parteix de la realitat i va adquirint, amb la ficció, traces de magnificència i d'enaltiment: Plàcid Vidal fa viure a Jordi Saura èxits i plaers que ell, malgrat desitjar-ho, possiblement, no ha experimentat; al seu torn, Saura, mitjançant la figura de Don Joan, eleva al màxim l'atractiu i la noblesa que ell, inhibit, no s'atreveix a exercir –cosa que la dona li retreu, amb amabilitat i afecte:

«Es cert que feu sentir l'ànima de Don Joan; però vos no responeu a la vostra obra... [...] no sou atrevit per imposarvos vivint ab la passió que us inspira. [...] Jo havia cregut que en Jordi Saura era un home altiu y arrogant, com us vaig veure en aquella primera vegada; que si s'havia vist obligat a anar sol, era perquè ningú podia agermanarshi, per orgull, tal com deyen alguns dels seus companys que se'n separaven. Però [...] ab tot y voler presumir de ser un soperbiós en l'ideal de l'amicitat, us presenteu als ulls de qui us coneix, com una criatura que ni gosa a dir “aquesta boca es meva”.» (Vidal, 1910: 190-191).

Aleshores, Jordi Saura es lamenta de no poder dedicar tot el seu temps a la creació literària; Helena se'n sorprèn, i ho manifesta amb unes paraules que reflecteixen, de ben segur, el que pensa Plàcid Vidal de la seva pròpia situació:

«no us podeu dedicar ab tota llibertat a l'obra somniada? Sou un de tants obrers d'aquells que treballen del matí al vespre, sense repós, pera defensar un miserable jornal que may pot lliurarlos de ser pobres? [...] Un fill del camp, que sol haverse criat lliure y expansiu, en plena natura, fer el conhort de passar un dia y altre dia sempre tancat en un taller, sotmès a les ordres dels altres!... Això és horrible!...» (Vidal, 1910: 191-192).

Per això, Helena Ferrà –de la qual, mitjançant un diàleg entre el jove Saura i un conegut seu, en Blanch, ens assabentem que «no li agradava gayre presentarse com a viuda, quan encara no ha arribat als trenta anys!» (Vidal, 1910: 212)– proposa a l'escriptor de fer-se càrrec ella de les seves despeses, de manera que aquest es pugui dedicar exclusivament a aconseguir «l'ideal de glòria» (Vidal, 1910: 193); ell, però, no ho veu clar i recela de les reaccions dels malpensats. La dama –com si fos la veu interior de l'autor, que clama perquè no es deixi atuir per la xerrameca dels altres– és ferma i convincent: «Ella's redreçà altiva, ab magestat soberana: –Quan poch esperit teniu, amich meu, pera desafiar ab serenitat lo que's desvaneix com flonja boyrina! Si jo hagués volgut seguir punt per punt els concells dels altres, segurament fora la dona més esclava de la terra. [...] Oh Jordi, penseushi bé! Don Joan ha de realçarse victoriós per sobre tots els hèroes!» (Vidal, 1910: 193-194). Finalment, Jordi Saura, retut a la seducció de la dona i a les seves suggestives paraules, exclama: «–Helena!... Soch vostre!» (Vidal, 1910: 201).

Aquestes paraules del narrador palesen, un cop més, la sublimació de l'amor i, alhora, el compromís adquirit amb Helena per part del poeta:

«era una dona qui li demanava! Una dona jova, hermosa y rica, que l'havia captivat en la frisança de la passió, y no tingué més remey que decidirse a acomplir, imposant per sobre tota feblesa y encongiment son desig de poeta ab la seva constancia d'home. Calia abandonar-se al sacrifici com ja s'havia abandonat a n'aquells braços oberts, pera refermar ab gratitut el renaixent amor que'ls unia en lliure y estreta abraçada.» (Vidal, 1910: 203-204).

A l'ensem que subratlla l'exaltació dels sentiments, també recorda tot allò de bo que li ha aportat la vida de submissió que és a punt d'abandonar, focalitzada en la impremta, el lloc on tan amicalment l'havien acollit i format, on li havien publicat el llibre de poemes, «perque'ls humils fins arriben a posar amor a la cadena que'ls lliga, com els desconsolats ne posen a les seves llàgrimes y'ls miserables a la espellifada roba del seu vestit.» (Vidal, 1910: 204). Al capdavant, no és tan senzill oblidar l'origen de cadascú, insinua el narrador.

Amor i devoció el subjuguen de tal manera que els reptes literaris –els quals ara, havent estat Saura alliberat de l'esclavitud del treball a la impremta, no tenen cap excusa per no ser assolits– se'n ressenten:

«[Jordi Saura] ja podia dedicar-se liurement a la sagrada missió de la seva obra de poeta; però al recordar a l'amiga [...] se li feya endevades la voluntat y l'esforç: el noble Don Joan que ell veyia en somnis no lograva realçarse victoriós per sobre tots els hèroes, y'l gran poema que tant el feya sofrir, seguia incomplet com en el jorn de la primera lectura. Sols pensava en poguer veure a n'ella que l'havia lligat y engelosit, y no passava dia en que no anés a casa seva ab renaixent anhel de passió.» (Vidal, 1910: 205).

Tot amb tot, quan, en un arravatament de gelosia per l'amistat d'Helena amb Guillem Joley, el poeta li demana que es casin, «pera viure tots dos sempre units per una gloria» (Vidal, 1910: 223), ella reacciona impetuosa, apel·lant al seu tarannà independent, lliure de lligams i compromisos: «ningú m'ha pogut imposar un sol dever, d'ençà de la mort del meu marit!... Qui's resigna de nou a les obligacions d'esposa, y tal volta a les de mare, que'm fora la més pesada creu!» (Vidal, 1910: 223). Aquesta escena representa la fi de la relació entre l'idealista poeta i la dama protectora –i, innegablement, seductora⁷⁶²–; ell, resolut i intransigent, li diu: «No puch admetre res de qui no té prou virtut pera correspondre al sacrifici. [...] Ens saludarem com a coneguts; però may més tornarà a reviure entre nosaltres la confiança de dos amichs que s'estimen.» (Vidal, 1910: 224). I en abandonar Saura, digne en els seus principis, la senyorial residència d'Helena Ferrà, llegim: «Al ser al carrer va sacudir-se la pols de les sabates, com Firdusi⁷⁶³ al abandonar la ciutat que no'l comprenia.» (Vidal, 1910: 224); amb aquesta semblança entre Saura i Firdusi s'evidencia que l'autor pretén mostrar un coneixement cultural ampli –com fa en altres ocasions.

El capteniment del jove poeta el fa desconfiar de qualsevol persona que li demostrï un afecte massa espontani, no accepta les debilitats i les contradiccions humanes; però, curiosament, es penedeix d'haver anat deixant pel camí algunes persones, sobretot la Lluïsa; quan, mitjançant una carta del seu padrí, s'assabenta que la dona ha estat mare d'un nen a qui l'ancià doctor ha apadrinat i ha batejat amb el nom de Jordi, els records se li amunteguen a la ment i descabdella un reguitzell de sentiments i de desitjos amagats:

---

⁷⁶² Helena Ferrà té algunes traces de *femme fatale*; cf. supra, p. 187.

⁷⁶³ Firdawsī (≈940 – 1020). Poeta èpic persa. Havia començat un poema èpic sobre la història de l'Iran, però, a causa de les desavinences amb el seu mecenes, s'exilià.

«La Lluisa era mare! Oh poderosa revelació que influïres com per encant en tots els antich recorts y en totes les ilusions y esperances avenirades d'en Jordi [...]. Què era l'obra de poeta pera la qual ell s'havia sacrificat, en comparança del gran amor que en aquell moment el posseïa? Què significava'l gran renom y la gloria d'escriptor que li donaven els mateixos amichs informals, sense compendrel? [...] Tot ho hauria donat pera'l dolç afecte de la familia; pera ser pare d'aquell tendre infant que la seva estimada amiga havia dur en les seves entranyes y alletava en el seu pit. Ja no hi era a temps; ja li havien desflorat el millor goig de la vida, lo que més desitjava, per haver sigut covart ab la seva poca reflexió!» (Vidal, 1910: 218-219).

El penúltim paràgraf de la novel·la conté un enfilall de preguntes retòriques sobre quin camí hauria d'agafar el poeta Jordi Saura després d'haver renunciat, per un seguit de divergències, a la dona que s'havia ofert a ajudar-lo en la seva carrera com a escriptor i de la qual s'havia enamorat apassionadament⁷⁶⁴. El final és obert, amb un epifonema que remet a l'esperança en la consecució de l'ideal –recupera el record sublimat de la Lluisa i reitera el valor de Don Joan com a personatge–:

«Tantsols una ilusió –ilusió al fi!– l'animava en son afligiment: la d'aquella noya de cabell rossejat, ja feta dona, que, santificada per l'amor de la familia y amanyagant el fill, alguna volta'l recordaria ab íntima emoció, mentres ell, separat per un immens desert, sospiraria'l bé real que li mancava per alcançar son goig de deslliurança, com a Don Joan la suprema idealitat per realçar-se victoriosos per sobre tots els hèroes.» (Vidal, 1910: 225).

Don Joan, el poema líric amb ressons èpics que hi ha a continuació de la novel·la, es divideix en cinc parts:

I: quartetes heptasíl·labes amb rima assonant als parells; són la introducció a la vida del personatge, des del naixement fins que abandona la seva mare, orgullós dels seus dots de seductor i decidit a conèixer món: «Mare meva, no ploreu, // o sinó porque'm creaveu. // Més que a vos me dech a mí, que la vida'm vessa l'ánima.» (Vidal, 1910: 229). Una de les últimes estrofes és la que recita Helena Ferrà a Jordi Saura quan es troben sols per primera vegada⁷⁶⁵: «Per extendre'l meu desig, // no'n tinch prou ab tota

---

⁷⁶⁴ En la silueta que dedica a Xavier Dachs, diu Vidal que el va trobar «que tot just havia acabat de llegir aquest llibre, i, [...] meditatiu, va parlar així: “Sí, el nostre anhel és tenir una dona que ens compregui i ens estimi; i allà on més creiem trobar-la, més aviat ens fereix el desengany”.» (Vidal, 1925: 102).

⁷⁶⁵ Veg. Vidal (1910: 186-187).

Espanya. // Jo he nascut per ésser gran, // més que'ls duchs y que'ls monarques.» (Vidal, 1910: 229).

II: les estrofes són també quartetes heptasíl·labes, amb rima consonant encadenada. Presenta un diàleg entre Don Joan i una Dama, en un joc de seducció per part del galant: «Perquè't mostres tan avara, // si l'amor beneheix Deu?» (Vidal, 1910: 231).

III: continua el diàleg iniciat anteriorment, amb decasíl·labs de rima consonant. La Dama ha cedit als desitjos del seductor i ara ja s'està fent de dia: «Oh, Don Joan, el dia que desperta, // en nostres cors l'amor farà florir.» (Vidal, 1910: 232). Don Joan, però, satisfet del plaer aconseguit, s'acomiada de la Dama enamorada: «La nova enamorada ja m'espera, // com vos m'heu esperat, ab igual fé. // Adeu siau, senyora; en ma carrera, // per sobre tot poder soch el volê.» (Vidal, 1910: 233).

IV: quintets formats per decasíl·labs, excepte alguns versos hexasíl·labs o tetrasíl·labs, rima assonat. Diàleg entre Don Joan i una Dama –la Comtessa, casada amb un Comte ancià– que sospira per l'amor de Don Joan: «Oh, Don Joan! Quan penso en el vell Comte, // sentintme esclavisada, us tinch enveja. // [...] Qui es ell, oh Don Joan, pera privarme // de corre a vostres braços per estrenyens?» (Vidal, 1910: 234-235). Però quan ella li proposa de matar el Comte i ocupar el seu lloc, Don Joan s'hi nega: «que'l noble Don Joan no mata a un home, // si avants no s'ha oposat a ses empreses. // Ton Comte es generós, m'ha obert les portes // y en llibertat me deix a casa seva.» (Vidal, 1910: 236).

V: és la part més breu, amb alternança de decasíl·labs assonants i blancs. Segons la llegenda, Don Joan ja és mort: «El seductô ha perdut el seu domini. // Germans devots, ploreu els seus pecats.» (Vidal, 1910: 237). Tanmateix, Plàcid Vidal acaba el poema amb la sublimació de la força de l'amor i la seducció –representada per la figura de Don Joan–, mitjançant la joventut enamorada: «[...] Don Joan no ha mort! –diu el Poeta, // creyent en el poder del Ideal.- // Ell es un esperit que anima als pobles. // ¡Salut, jovens fadrins enamorats! // Vosaltres l'anireu eternisant.» (Vidal, 1910: 237).

Les promeses amigues pot ser classificada, sens dubte –i malgrat la dificultat de concreció i d'especificitat entre gèneres–, com a novel·la autobiogràfica⁷⁶⁶: la personalitat de l'autor hi és dibuixada partint de dades reals que són maquillades i distorsionades segons convé a l'evolució del protagonista⁷⁶⁷. Aquesta evolució, però, s'entrebanca en dos àmbits: en les relacions de Jordi Saura amb les dones, principal *leitmotiv* de la novel·la –i això ja justifica l'entrebanc–, i en la fluïdesa narrativa, que es ressent –aquí sense justificació– de les reiterades digressions al voltant del conflicte amb l'entorn que té el mateix personatge.

Plàcid Vidal explica que va rebre diverses cartes en què els respectius remitents l'assabentaven de la impressió que els havia causat la novel·la⁷⁶⁸, i en transcriu un parell; la de Joan Maragall: «L'he trobada una novel·la sentimental, un somni de poeta [...], més que no pas obra d'un novel·lista; per a ésser tal li mancaria més cos i un altre estil. Però [...] és ben interessant per la delicadesa del seu sentiment i noble ideal de vida que revela. I està ben coronada per aquell airós poemeta de *Don Joan* que ja li coneixia, en part almenys.» (Vidal, 1934: 265-266), i la de Francesc Pujols, qui esquivava amb traça l'haver de manifestar-se a favor o en contra del producte literari de Vidal:

«en conjunt, el seu estrany i original llibre m'ha interessat enterament. Potser és un llibre que té massa mèrits. Aquest és per mi –si de cas–, el defecte de l'obra. Sembla que vostè, plenament dotat, no hagi sapigut escollir entre els seus dons. En el llibre s'hi sent i s'hi endevina joventut. Si vostè creu que la joventut és una qualitat, en el llibre n'hi ha. Si vostè creu que la joventut és un defecte, el llibre té un defecte. [...] En conjunt, la impressió ha estat estranya, misteriosa, nova [...]. Espero amb ànsia la continuació. En el sentit elevat hi ha, en la manera de ser de l'obra de vostè, una ànsia de saber on anirà a parar. Interessa. Seria llarg de parlar-ne. Quan jo tingui el gust de veure'l a vostè i enraonar-hi potser podré precisar la impressió vaga.» (Vidal, 1934: 266).

---

⁷⁶⁶ És, en aquest sentit, ben profitosa l'aportació que sobre els gèneres novel·lístics fa Josep Murgades a l'article "Sobre *El misantrop* de Llorenç Villalonga" (1997).

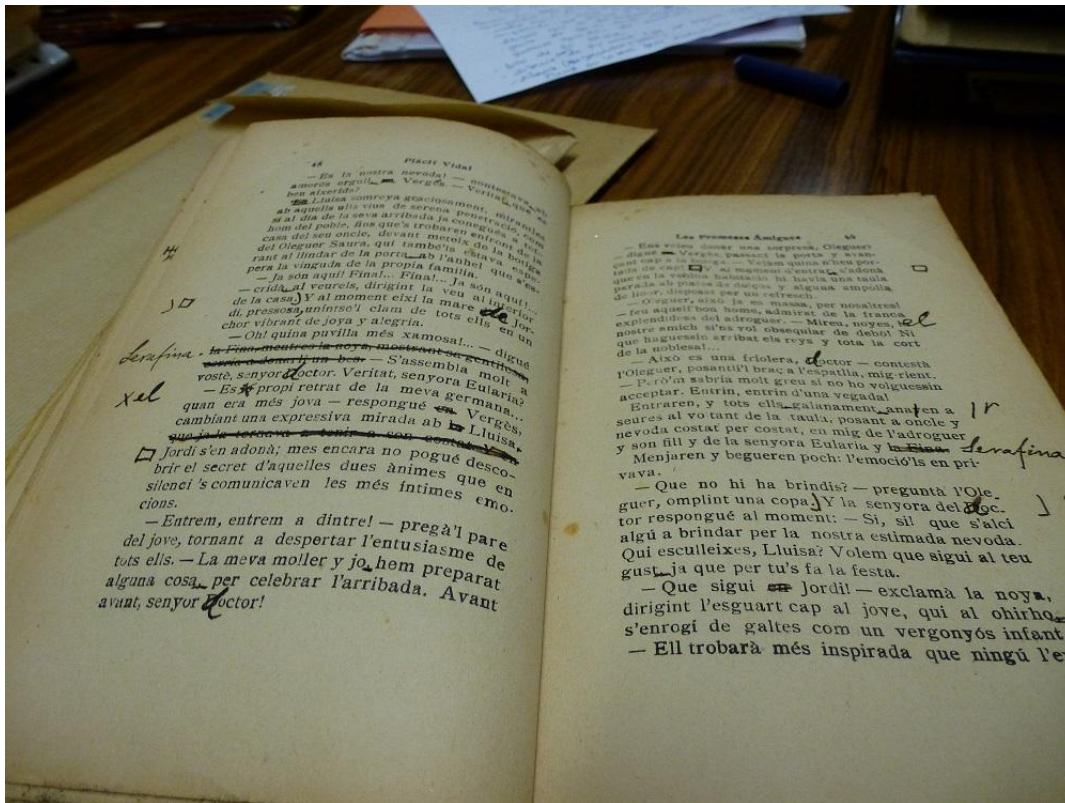
⁷⁶⁷ El memorialista explica una anècdota que corrobora aquesta observació: «Jo havia portat a Francesc Mas i Abril un exemplar de la meua novel·la *Les promeses amigues*, i aquell home, [...] em deia: "Jordi Saura, el protagonista, amb tot i ésser, segurament, el personatge que us hauran criticat més, jo és el que trobo més natural, més ben dibuixat. ¡Si en ocasions, durant la lectura, m'ha semblat, fins, veure'l!"» (Vidal, 1934: 278).

⁷⁶⁸ Veg. Vidal (1934: 267).

I pel que fa a crítiques aparegudes a la premsa, Vidal només esmenta que «Joan Malagarriga em dedicà un entusiàstic article en una revista juvenívola de l'època.» (Vidal, 1934: 267).

Al CEA es conserva un exemplar de *Les promeses amigues* amb esmenes manuscrites del seu autor, entre les quals s'aprecien la supressió dels articles personals, el canvi de l'article masculí singular *lo* per *el*, la correcció de connectors –especialment de les comes–, l'eliminació d'algunes frases supèrflues, la indicació de punt i a part en diversos paràgrafs, la substitució de la forma verbal *anaven* per *anaren*, la rectificació de l'hipocorístic Fina pel nom de fonts sencer Serafina –que apareix poques vegades en el text imprès–, i el canvi de majúscula per minúscula en la paraula Doctor. Tenint en compte que Plàcid Vidal no hi indica altres correccions –sobretot de caràcter ortogràfic i morfològic, com ara el canvi de la grafia *y* de la conjunció per *i*, o la regularització dels pronoms febles–, cal suposar que foren fetes abans de la publicació de la normativa fabriana. Possiblement, l'escriptor féu aquestes esmenes en previsió d'una altra edició de la novel·la, conscient que aquesta mostra una «remarcada inexperiència d'acció i molts defectes de forma.» (Vidal, 1934: 265).

Pàgines 48 i 49 de la novel·la, amb les esmenes efectuades per l'autor. Llegat M. Eugènia Vidal, CEA (Fotografia: F. Masdeu).

1915: *La Cançó dels Hèroes. Romanç d'una passió.*

Plàcid Vidal va escriure aquesta novel·la poc després d'haver enllestit *Les promeses amigues*; més ben dit, va acabar la trilogia d'una tirada:

«La febre d'ideal em dominava més que mai i em féu continuar la narració de la vida de Jordi Saura, decidint-me a crear-li la dona que li calia. [...] La fantasia se m'emportava somrient a la realitat, i vaig escriure altres dues novel·les, formant una trilogia de la vida del jove frisós [...]. Durant aquella temporada, jo, no vivia per a res més que per als meus personatges imaginaris que veia i sentia idealment. [...] Escrivint cada dia, en el broll de la inspiració, dins de l'any 1908 vaig tenir, també, formades la segona part de la trilogia, *La cançó dels herois*, i la tercera etapa, *Infinít*.» (Vidal, 1934: 247-248)⁷⁶⁹.

⁷⁶⁹ A l'"Apèndix" que segueix la novel·la, l'autor diu: «La present obra fou escrita en son origen durant l'any 1909, siguent entregada en tal època a la impremta amb l'intent d'ésser editada a continuació de *Les Promeses Amigues*.» (Vidal, 1915: 397).

El memorialista no amaga que les impressions que li transmet Puig i Ferrerter sobre la novel·la, havent-ne llegit solament uns quants capítols, el disgusten: «Hi ha alguna cosa ben descrita, com allò que explica el regent de la impremta, en el primer capítol, però està argumentant en fals. En tots els passatges que porto llegits de l'obra hi manca fonament de veritat. Principalment s'hi nota un gran desconeixement de la dona. La dona hi és la contínua preocupació i la dona s'hi desconeix per complet.» (Vidal, 1934: 363). Per això, li retreu que faci el contrari de molts altres amics, que l'havien estimulat a tirar endavant l'edició. La resposta de Puig és crua i punyent: «Et manifesto la meua opinió sincerament. Potser m'equivoco. De tota manera, no facis gaire cas dels elogis que et prodiguin certs individus [...] perquè, en general, tothom, quan dóna compte d'un llibre al seu autor, de paraula o en carta, sempre està disposat a ésser pròdig. Això que aquests amics teus et diuen en particular, si ells són gent d'autoritat, no t'ho diran en públic, en la premsa.» (Vidal, 1934: 363). I afegeix Puig: «jo, si m'hagués proposat escriure una obra així, en la narració hi hauria fet constar el nom propi del poble, Alcover, i el de la ciutat, Barcelona, i potser també el propi nom dels intel·lectuals que s'hi volen al·ludir. Una obra d'aquest sistema, personal, de tu mateix, ha d'ésser anomenant-s'hi les persones i els llocs directament.»⁷⁷⁰ (Vidal, 1934: 364). Al cap d'unes setmanes, Joan Puig i Ferrerter va dir a Plàcid Vidal: «Avui he acabat de llegir la teua novel·la *La cançó dels herois*. Hi ha coses molt boniques, molt íntimes i sentides. Com que ahir i avui m'he hagut d'estar a casa, he aprofitat el temps llegint tot el que em mancava d'aquesta obra teua.» (Vidal, 1934: 369); el memorialista insinua que no eren més que unes paraules cordials, no del tot sinceres.

A l'”Apèndix” que es troba al final de la novel·la, el seu autor explica que, «trobant-se sempre en impossibilitat d'editar aquesta obra en llibre, i resistint-se al conhort d'haver de deixar-la en oblit, va determinar publicar-ne fragments en periòdics i revistes, donant-se'n a conèixer alguns en les planes d'*El Poble Català*^[771], *El Teatre Català*^[772], *Renaixement*^[773] i *Eneida*^[774].» (Vidal, 1915: 397). En torna a parlar en

---

Observem que a LAV l'autor ha normativitzat el títol de la novel·la, canviant “hèroes” per “herois”. L'ús d'una forma o altra en el cos de l'estudi depèn de com consti en el text de referència.

⁷⁷⁰ No deixa de ser curiós aquest consell, procedint de Puig i Ferrerter: ell, en els seus llibres, no sol emprar els noms reals, sinó que recorre als criptònims, tant per a les persones com, ocasionalment, per als llocs –sobretot quan es refereix al seu poble d'origen, la Selva del Camp.

⁷⁷¹ Cf. supra, p. 256.

⁷⁷² En els números que per ara n'he pogut consultar, no hi he localitzat cap fragment de la novel·la.

diverses pàgines de *L'assaig de la vida*; per exemple, l'extensió n'era un bon obstacle, com constata en aquest fragment: «Hi havia l'inconvenient que aquella novel·la meva era molt extensa, que segurament no cabria en un sol volum de la biblioteca⁷⁷⁵], i potser tampoc ni en dos [...]. [Massó i Ventós] em deia, estrictament, que per a donar cabuda a aquella obra meva no haurien estat prou ni tres volums de la biblioteca compostos en lletra del cos sis.» (Vidal, 1934: 316-317). Quan, el 1913, en va publicar una bona part del primer capítol a *El Poble Català*, Prudenci Bertrana ja li aconsellà que «esperés a poder publicar-la tota en llibre. [...] i] donant-me el seu parer sobre la meva manera d'escriure novel·les, aquell confrare, em digué que jo usava massa del diàleg. Segons Prudenci Bertrana, el novel·lista havia de construir la seva obra a base de narració, no es devia valer del diàleg sinó en situacions molt precises, i encara adoptant-lo breument.» (Vidal, 1934: 340).

Montserrat Corretger, en la monografia que dedica a Alfons Maseras, explica que

«des de París, l'escriptor [A. Maseras], continuà també pendent de les problemàtiques dels companys de lletres que havien restat a Catalunya. L'any 1913 inicià amb Joan Pérez-Jorba una subscripció col·lectiva per a recol·lectar diners per a imprimir *La cançó dels herois*, novel·la de Plàcid Vidal, que, descoratjat per la impossibilitat de veure-la editada, havia escrit una carta a Pérez-Jorba demanant-li suport. Ambdós amics trameteren des de França les primeres quantitats a Barcelona.»⁷⁷⁶ (Corretger, 1995: 68).

---

⁷⁷³ Plàcid Vidal publica un fragment de *La cançó dels hèroes* en un número de l'any 1914. Cf. supra, p. 265.

⁷⁷⁴ *Eneida* «és una altra creació de l'infatigable promotor [...] Antoni Calderer i Morales. Era polilingüe. [...] El primer número va sortir pel març de 1914, [...] en total] en sortiren deu [números].» (Torrent i Tasis, 1966: 511, I).

Només he localitzat el fascicle I d'*Eneida*. *Revista literària novollatina* (març 1914). A la pàgina inicial, hi ha la "Llista de redactors i protectors": Plàcid Vidal hi consta en cinquè lloc, d'un total de vint-i-vuit –entre els quals Joaquim Biosca, Caterina Albert i Emili Pòlit. Al final de la revista, una nota avisa que «per manca d'espai no hem pogut publicar els treballs literaris dels senyors Plàcid Vidal, Pere de Tera [...]. Oportunament procurarem complaure a dits autors.» (Anònim, 1914: 16). Segons explica l'escriptor alcoverenc, *Eneida* procedeix de la "Biblioteca Amor i Lletres" –en què ell col·laborava i havia publicat *L'Amor Artista*–: «Al cap d'una temporada que la biblioteca "Amor i Lletres" estava abandonada, Calderer Morales va determinar emprendre-se-la pel seu compte, que en va fer sortir alguns altres volums, fins que va transformar-la en una revista nomenada *Eneida*.» (Vidal, 1925: 144).

⁷⁷⁵ Plàcid Vidal es refereix a la biblioteca popular de "L'Avenç", dirigida per Josep Massó i Ventós (1934: 316).

⁷⁷⁶ Corretger remet a *L'assaig de la vida*; veg. Corretger (1995: 68, nota 47). A l'"Apèndix" de *La cançó dels hèroes*, l'autor escriu: «interessats uns companys de l'autor per al fi d'editar-la en complet, obriren una pública sotscripció per a aconseguir els medis deguts per a portar-ho a terme.» (Vidal, 1915: 397-398); i tot seguit hi ha la relació per ordre alfabètic de totes les persones –unes cent deu– que s'adheriren a la crida; veg. Vidal (1915: 398-399).

Aquest gest de Maseras i Pérez-Jorba animà els companys barcelonins de Vidal a continuar en la recapta econòmica per a l'edició: «Francesc Susanna va redactar una circular per a trametre particularment a diverses personalitats, sol·licitant llur concurs, i Joan Tomàs i Rosich i Francesc Mas i Abril curaren de fer publicar gasetilles al·lusives en els diaris i periòdics catalans. Emili Pòlit⁷⁷⁷ era el principal organitzador i fou consignat dipositari dels diners que es rebessin.» (Vidal, 1934: 343). A més, seguint les consignes per fer més divulgació de l'obra i, en concret, de la novel·la de l'alcoverenc, Susanna va publicar a *El Poble Català* la silueta “El poeta En Plàcid Vidal” (7-XII-1913), que es troba reproduïda íntegrament a *LAV* –veg. Vidal (1934: 344-347).

També Francesc Rosell «va fer un bonic article, en el periòdic *Pàtria*, de Valls. Recordava d'anys endarrera, de quan aquell jove venia al nostre taller d'impremta. I ressenyava, amb to apologètic, les obres que jo tenia publicades, tot avaluant la que llavors esperàvem editar.» (Vidal, 1934: 347). Aquest article (10-I-1914), que l'escriptor alcoverenc resumeix succintament, diu, entre altres coses:

«Com ermità dins de l'ermita, [Vidal] sols surt de tard en tard, i des de la porta diu la santa paraula enardidora de les multituds, ja en vers o prosa, i cada dia més pulcrament, més armònicament, amb major bellesa i mes alt concepte civilista. // Per això cada nova obra és un nou triomf; [...] *L'amor artista* fou la revelació del poeta, en ella deixà sentat fermament son valer artístic. [...] Ah! aquell romanç d'una passió, com en Vidal subqualifica la seva novel·la [*Les promeses amigues*], quina emoció més viva, quanta penetració en les cavitats obscures del cor humà [...].

Fins avui, qui com en Plàcid Vidal ha descrit més bellament aquella via tan cosmopolita, l'artèria principal d'un dels arrabals més populars de Barcelona, el Paral·lel? // Al 1911 [...] publicà] *Somni de primavera*, petit escull de poesies totes elles acabadíssimes i algunes de les quals són rics joiells de la literatura pàtria.

Actualment està a punt de publicar un nou volum, la novel·la *La cançó dels héroes*. Alguns literats i amics d'En Plàcid Vidal, coneixedors d'aquesta nova obra, li han ofert llur apoi material, i tot fa esperar per l'entusiasme regnant, que dintre poc tindrem el goig d'assaborir la bellesa que segons referències conté *La*

---

⁷⁷⁷ L'escriptor Emili Pòlit havia establert amistat amb Plàcid Vidal arran de col·laborar a la revista *Panteisme*; veg. Vidal (1934: 313). Va morir prematurament, el 20-III-1915, motiu pel qual la família «es determinava a editar les poesies d'Emili, i també tenia il·lusió de publicar el llibre per subscripció, com a homenatge pòstum.» (Vidal, 1934: 367). La idea es fa efectiva el mateix 1915, quan surt a la llum el llibre *Vers i prosa*, que aplega tots els treballs literaris del jove escriptor; entre els organitzadors de l'empresa consta Plàcid Vidal; veg. Pòlit (1915: colofó).

cançó dels héroes, a l'ensem que el de veure enriquida la Literatura Catalana amb una obra ferma i acabada.» (Rosell, 1914: 1).

A la columna “Ecos” d’*El Poble Català* (3-V-1914), en portada, i sense signar, hom podia llegir aquest text⁷⁷⁸ que incideix, amb ironia, en la manca d’interès de la gent envers els llibres i, sobretot, envers aquells que no tenen l’atractiu de la raresa, o de la provocació, en les relacions personals:

«Un poeta ens anuncia la publicació d’un seu llibre. I, com és natural, ningú ha sentit el diví espasme de l’emoció, ningú ha llençat al vol les campanes de la seva torre interior. El poeta és En Plàcid Vidal. El llibre és *La cançó dels Héroes*. D’ell, del poeta, recordem uns versos dignes d’una possible Antologia, una novel·la, *Les promeses amigues*, que ha passat desapercebuda per tothom, un magne poema: “Càntic de Primavera”. Ara aquesta novel·la ha de publicar-la per subscripció. Uns amics del poeta han escrit eixa lletra a distingides personalitats de la política, de les arts. La lletra diu: “Les subscripcions poden enviar-se a En Emili Pòlit, Comerç, 26, d’aquesta ciutat”. Però la ciutat omple els cines, les places de braus, però no compra llibres. Pobres poetes! Tan malament com es viu, fent versos!// El llibre d’En Plàcid Vidal es publicarà, però els llibreters diran: No es ven, no es ven... I és que *La cançó dels Héroes* no és cap novel·la de morbosismes sensuals i extravagants.» (Anònim⁷⁷⁹, 1914: 1).

Finalment, la novel·la *La cançó dels héroes*, segona part de la trilogia *El romanç de Jordi Saura*, veu la llum el 1915⁷⁸⁰. En aquest llibre, cal considerar, amb força probabilitat, la influència, si més no en el títol, de l’obra *On heroes and hero-worship*,

---

⁷⁷⁸ La reproducció és íntegra.

⁷⁷⁹ Tanmateix, si tenim en compte les dades que aporten, respectivament, Jaume Passarell, Lluís Capdevila i el mateix Plàcid Vidal, el text seria atribuïble a Màrius Aguilar; escriu Passarell: «[...] a Barcelona] va venir a establir-se per a formar part d’*El Poble Català*. En aquest diari publicà uns quants articles que un altre redactor li traduïa a la nostra llengua. També hi publicà una secció diària d’*Ecos* que va tenir molt d’èxit. El gènere, aquí, aleshores encara no era conegut. Això féu que la reputació periodística de l’Aguilar s’afermés ràpidament. Hom li atorgà de seguida el títol llampant d’“ecoista subtil i mordaç”.» (Passarell, 1968: 32). I Capdevila, a les seves memòries: «A *El Poble Català* recollires [vers el 1916] una herència difícil: la de Màrius Aguilar, que hi havia redactat uns *Ecos* plens d’agudeses, de gràcia, d’espiritualitat, que no sabries, ni de bon tros, igualar.» (Capdevila, 1975: 202). Per la seva banda, Plàcid Vidal parla unes quantes vegades d’uns “Ecos” que relaciona amb l’esmentat periodista: «Jo vaig redactar i imprimir una circular en el nostre taller, anunciant la revista amb el títol *Panteisme* [...]. Màrius Aguilar, en els seus ecos d’*El Poble Català*, va comentar la tal circular.» (Vidal, 1934: 297); «El periodista encarregat de la secció dels ecos d’*El Poble Català* no complia el seu oferiment d’injectar a la nostra revista el sentit de la política i de la polèmica, i vam inserir una nota oferint les nostres pàgines a Màrius Aguilar, invitant-lo a parlar, amb tota llibertat, dels encerts i desencerts que, al seu judici, contingués la publicació *Panteisme*.» (Vidal, 1934: 304).

⁷⁸⁰ A l’“Apèndix”, l’autor exposa les vicissituds per què va passar la novel·la abans de poder veure la llum i, també, fa al·lusió al fet que surti en ple conflicte bèl·lic i, doncs, al risc de les males interpretacions que se’n puguin derivar... –veg. Vidal (1915: 399). Cf. supra, p. 153.

de l'historiador i assagista escocès Carlyle, sobre el qual José M. Valverde explica que obtingué la fama

«con su personalísima *Historia de la revolución francesa* (*History of French revolution*, 1837), basada en esbozos de vidas y pinturas de episodios. [...] en 1841 publica, en un registro muy diverso, *Sobre los héroes y el culto a los héroes* (*On heroes and hero-worship*), en que alinea varias grandes figuras, tales como Dante, Mahoma y Cromwell [...]. El sentir de ese libro es que hay grandes hombres que entran en comunión con la “vida”, esa sublime fuerza ocultada por los ropajes del pensamiento abstracto de los profesores y del materialismo de los burgueses. Esos grandes hombres estarían destinados a llevar a los pueblos al contacto con la verdadera realidad, que ellos habrían alcanzado por su genio personal.» (Valverde, 1985: 355-356, vol. 7).

Una influència que corroboren les paraules de Puig i Ferrer a *Camins de França*: «La nostra Bíblia era [...] *Els herois*, de Carlyle, i agafàvem les coses pel costat heroic. Volíem donar tota la nostra mesura, no estalviar-nos gens, lliurar-nos en cos i ànima al nostre ideal, a risc de la salut, del benestar. No ens espantava la pobresa, i ho hem demostrat.» (Puig i Ferrer, 1976: 218-219). Marfany argumenta: «Els modernistes es veien ells mateixos com herois carlylians. [...] L'epidèmia d'heroisme afectava tothom. El pobre Plàcid Vidal –ironia del nom!– escrivia *La cançó dels herois* –tot identificant-se amb l'heroic protagonista, és clar.» (Marfany, 1980: 225-226). I, també, Joan Cavallé i Magí Sunyer: «El paper de l'heroi, una altra característica modernista, batejava en el jove Plàcid. La seva obra [...] es guarniria de títols fent-ne referència: *Les grans accions*, *La cançó dels herois*, entre altres.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 19).

La cançó dels hèroes, ja ens ho diu l'autor, fou objecte de constants canvis i revisions mentre esperava poder ser editada: «havia anat fent-hi correccions en grans esmenes, guanyant en perfeccionament de llenguatge i en precisió de concepte. Durant temps i més temps els episodis que formen aquest romanç feren l'obsessió d'una vida.» (Vidal, 1915: 397). I el resultat és una novel·la complexa malgrat l'aparent simplicitat: el tema principal, que és, com a *LPA*, l'assoliment de l'ideal en l'amor i en la creació literària, en aquest segon llibre de la trilogia assoleix elevadíssimes cotes de sublimació en què s'entremescla sovint l'ingredient metaliterari –i, de rerefons, dues classes socials molt diferenciades. També el registre lingüístic emprat hi ajuda: estrictament formal, retòric,

ple de cultismes, ampul·lós –de vegades, amb excés–⁷⁸¹, excepte quan l’acció es desplaça a un espai rural –aleshores, les expressions col·loquials i populars agafen protagonisme⁷⁸².

El llibre s’estructura en onze capítols cronològicament successius, amb algunes retrospeccions que expliquen el passat dels personatges principals. En aquest aspecte, cal observar que els diversos episodis que de la seva vida explica el protagonista, Jordi Saura, ja havien estat narrats a *LPA*. El lector és informat amb detall de l’origen i de la trajectòria dels personatges que formen la distingida i aristocràtica família de Ferrer-von Wolsner, al costat de la qual el jove poeta anirà traçant el seu futur més immediat, com a escriptor i com a persona. És per això que les referències literàries hi seran ben presents, mitjançant un joc en què els poemes de Plàcid Vidal –sense anomenar-lo en cap moment– esdevindran poemes de Jordi Saura.

---

⁷⁸¹ Amb l’eufemisme del desig: «Adriana davallava del seu llit de soltera respirant complaguda d’haver començat a aclarir el misteri que preocupa les donzelles en via d’èsser esposades, al pensar que han de tributar son cos virginal a l’home espòs, en consagració d’amor, per al goig de vida.» (Vidal, 1915: 211).

Sobre els lligams del matrimoni: «El casament quedava confirmat per tota llei, fent-se ell esclau imperant en el poder de l’amor i reelegint-se ella senyora esclava de la il·lusió en el seu domini.» (Vidal, 1915: 235).

La descripció d’Adriana vestida de núvia: «[Adriana] ricament lluída amb la roba negra i encoberta per un gran vel, semblava l’aparició de la Llegenda sorgint gloriosa per ideal de bellesa, o la més perfecta imatge creada enlairant els somnis de tots els amors de l’artista, prenent vida per gràcia dels mateixos amors, essent en realitat una verge que anava a ésser dona, i que es podia morir per ella vivint per ella al lograr-la, rendint-s’hi en l’abraçada del goig consagrat en la nostra existència, que és sols un batec de l’ànima eternal alenat a través dels segles, nota desgranant-se d’un himne per on en el seu dia han passat i passaran tots els hòeres, essent-ne esperit i vibració.» (Vidal, 1915: 231).

O manifestant els pares d’Adriana com se senten orgullosos de la parella; diuen de la filla: «quin gest d’arrogància!... Té tota la majestat dels Wolsner.» (Vidal, 1915: 333), i del gendre: «Com ell la [majestat] dels antics èpics. L’ideal de Jordi Saura expressat en la seva obra és tan gran com l’orgull d’aquesta privilegiada filla.» (Vidal, 1915: 333).

Les figures d’analogia hi són freqüents, valguin com a exemple: «sigues mar que rep les aigües de tots els rius» (Vidal, 1915: 15-16), «va deixar caure els braços pesants com dues barres de ferro» (Vidal, 1915: 27), «Maria Eugènia, esclava entre cadenes de roses» (Vidal, 1915: 62), «si aquest món és un gra d’arena rodolant en l’espai, deixeu-me a mi ésser dona estimada en el meu gra d’arena.» (Vidal, 1915: 156), «amb la mirada fixa al paper, verge de la paraula transcrita, com l’amiga ho era de la possessió corporal en què les dones se fan mares.» (Vidal, 1915: 189).

⁷⁸² «I sempre hi estaré. No me’n traurien ni amb fum de sabatots. ¿No saps que aquí al poble, fora del teu pare, a qui sempre he respectat, ni hi ha ningú sinó jo que tingui ulls a la cara?» (Vidal, 1915: 299).

«Aquí s’hi viu millor que allà qui sap a on. Aquí un hom fa lo que vol, i hi està tranquil; allà tot són angúnies i misèries, encara que siguis ric i considerat. Una vegada, de jove, també em va grillar al cap la ceba d’anar-hi.» (Vidal, 1915: 322).

La *fabula* reprèn la història de Jordi Saura⁷⁸³ un cop ha reaccionat als desenganys patits a *LPA* a causa de la seva apassionada i ideal relació amb les dones. Torna a la impremta on havia deixat de treballar per esdevenir el protegit d'Helena Ferrà, decidit que «d'allavors en avant, la seva vida es desbordaria com riu furiós que escampa el ressò de la tempesta» (Vidal, 1915: 7), i confessa al gerent, Francesc, quins havien estat els autèntics motius d'haver renunciat a la feina; al seu torn, aquest confia al jove Jordi la seva primera experiència amb una dona, que el trasbalsà totalment i per qui va abandonar els estudis. Al capdavall, però, reconeix que «va dominar la serenitat... Vaig trobar una altra dona més digna de la meva estimació i vaig casar-m'hi. És clar que alguna volta m'he penedit del meu desviament, però al fi també he pogut viure en santa pau i amb salut; i aquí em tens ara, al cap i a mes velleses, guiant-te amb l'experiència del meu temps passat.» (Vidal, 1915: 18). La lliçó que Francesc vol transmetre a Saura és que tothom acaba trobant el seu espai en el món, de la qual cosa el jove poeta no té cap dubte, tot i que ell continua aspirant a l'assoliment de l'ideal, en què hi ha d'haver cabuda per a la dona; el narrador omniscient descabdella un seguit de reflexions sobre els sentiments de Jordi: «prompte va sentir batre el cor enamoradís al veure escaients figures de dones joves i elegants que passaven redreçant son cos esvelt i sa hermosa testa de cabell reguinxolat [...]. Per què [les dones] tant l'havien d'atraure en sa via d'alliberació? ¡A saber on era la designada per a ser-li fidel companya de goigs i penes, tal com ell la reclamava amb viu anhel!» (Vidal, 1915: 21).

En el seu deambular solitari per la ciutat, troba Juli de Ferrer, «l'hereu disbauxador, l'intel·lectual presumit, lluint el seu elegant trajo de moda i la seva crescuda i ben cuidada cabellera, davant d'un doble de cervesa, amb la pipa a la boca i entretenint-se fent giravoltar entre ses mans el bastó de puny platejat.» (Vidal, 1915: 23)⁷⁸⁴. Ferrer, que acaba de tornar d'Alemanya no gaire satisfet, de seguida s'interessa per l'obra que el poeta, segons ha llegit a la *Revista Independent*, està enllestint: *La Resurrecció de Don Joan*; després, li parla d'un certamen literari que té en projecte i demana a Saura que hi col·labori acceptant la concessió del premi més important. El poeta s'hi mostra en contra fins que el company l'acaba convencent: «jo us ho puc adjudicar com a

---

⁷⁸³ De segon cognom sabrem que es diu Vallmar –veg. Vidal, 1915: 235).

⁷⁸⁴ Aquest personatge és un dels secundaris que apareixen al poema dramàtic *L'Amor Artista* –cf. supra, p. 310. També, més endavant, surten altres personatges de *L'Amor Artista*, concretament de l'escena tercera: Valerius, Mascaró... –veg. Vidal (1915: 26 i pàssim).

president del jurat, i sempre serà més de llei que el preferit sigueu vós que qualsevolga altre poeta de recurs...» (Vidal, 1915: 28); l'única condició imposada per Saura és que la dama que hagi de ser designada com a Reina de la Festa «no sigui Helena Ferrà, o mare o filla de la família Joley. Fóra inútil que em proposéssiu alguna d'aquestes tres, perquè cap d'elles me simpatitza. La franquesa abans que tot, entre nosaltres.» (Vidal, 1916: 29). Però Juli ja havia escollit una cosina seva, Adriana de Ferrer: «¿No l'heu sentida nomenar entre la nostra classe distingida de ciutat? És una damisel·la d'una bellesa i una intel·ligència com cap altra. No us ho dic perquè em sigui parenta, sinó per just apreci i reconeixement.» (Vidal, 1915: 29). L'atzar acabava de posar en el camí de Jordi Saura la dona que anhelava.

Adriana «és un poc orgullosa. De massa que sempre els seus pares l'han atesa i contemplada. [...] vol fer-se valer i pregar, [...] però] en el fons és un viu sentiment de bondat i noblesa, com tota la seva família; l'ideal de la dona hermosa, instruïda i aimadora, en espera de consagrar-se al seu mereixedor...» (Vidal, 1915: 29-30). Les descripcions d'Adriana són abundants, tant en la prosopografia com en l'etopeia, i sempre l'afavoreixen –sense esquerdes en el físic, malgrat el fort temperament i la infrangible rectitud de principis en l'etopeia–:

«Adriana de Ferrer von Wolsner, que llavors complia vint-i-cinc anys, era una noia ja amb tot l'aspecte d'una dona, alta i molt ben formada en tota sa figura, de rostre un poc emmorenit [...]. Era una flor del nord assolejada pel migdia, que l'havia enrobustida fins en la fermesa de voluntat. Sa cabellera es renomnava entre les més esplèndides i abundoses, [...] sempre vestia de negre, en remembrança dels seus difunts avis, que n'havia heretat la tristesa amb la magnitud d'esperit. Quan no estava brodant o llegint [...] l'hauríeu vista passejant preocupada pels viaranys del jardí.» (Vidal, 1915: 49-50).

Adriana té una germana petita, Maria Eugènia, amb qui es porta set anys. Segons el cosí, aquesta és «falaguera i sempre somriu en l'esclat de la il·lusió» (Vidal, 1915: 29), «molt semblant de figura a Adriana, però més joveneta i airosa, de paraula més viva i de gest lliure i desimbolt. [...] l'alegria naixent, la rialla aurificadora en l'augusta seriositat de la llar, i en alguns moments, com a companya franca i graciosa, era la distracció i la dolcesa per al cor enyoradís de la germana.» (Vidal, 1915: 51).

Les noies són d'origen alemany per part de mare⁷⁸⁵, la qual és l'hereva de Wolsner, «l'única filla d'una antiga família de Colònia que havia sigut molt influent, i ara, ja morts els seus pares, se la reconeix legítima possessora de totes les seves propietats, descomptant el castell on vivien, que va ésser llegat a Adriana per voluntat dels seus avis-padrins.» (Vidal, 1915: 42). El pare, Aleix de Ferrer –oncle de Juli–, va anar a instruir-se a Berlín i, finalment, s'instal·là a Colònia, «a la vora del Rhin, d'aquell riu que eternament ha sigut niu de llegendes i balades.» (Vidal, 1915: 45), on va conèixer la qui seria la seva esposa.

Quan el matrimoni va decidir traslladar-se a Catalunya, deixà Adriana amb els avis-padrins; Maria Eugènia neix ja a la terra del seu pare. En morir els avis alemanys, «la somniosa Adriana, la jove filla del nord, vingué a viure a la nostra ciutat meridional, [...] i] s'havia tornat tan seria i respectuosa, que semblava enorgullir-se vivint tan sols del record del gloriós passat, i mai se la veia somriure ni s'esplaiava modulant cançons.» (Vidal, 1915: 49). La societat aristocràtica l'anomenava “l'Estrangera orgullosa” –veg. Vidal (1915: 49)–, i el seu cosí Juli anhelava casar-s'hi per recuperar, i millorar, la vida de luxe que havia portat fins feia poc. Per això volia que fos la Reina de la Festa i per això es mostrarà engelosit quan, el dia que presenta Jordi Saura als seus oncles i cosines, s'adoni que Adriana somriu per primer cop des de feia molt de temps...⁷⁸⁶ Però Adriana es nega a ser reina. Tot i així, Jordi Saura, que de seguida ha intuït la bona entesa i l'atracció que hi ha entre ell i la noia, s'ofereix a obsequiar la família amb l'obra que té publicada, cosa que li permetrà tornar a visitar-la.

En aquesta nova trobada, Adriana diu al poeta: «Expressi en sinceritat tot lo que per bon fi li dictin els seus sentiments. [...] els convençuts som els qui devem mostrar exemple de segura creença essent conseqüents en les nostres aspiracions.» (Vidal, 1915: 64). Jordi Saura, només arribar a casa, escriu el poema “Un somrís”⁷⁸⁷ i l'hi envia; així, comencen a anomenar-se amics i confidents i a parlar amb franquesa, motiu pel qual els

---

⁷⁸⁵ El mateix Plàcid Vidal adverteix, pel que fa a l'ambientació germànica de la novel·la: «Devot com jo era dels grans poetes alemanys de l'època tradicional, cantaires de llegendes, vaig inventar-me una pubilla rodejada de poders i esclava del seu orgull; [...] una hereva d'un antic castell de la Germània [...]» (Vidal, 1934: 247).

⁷⁸⁶ Quant a la llengua paterna, que Adriana no havia emprat mai abans, a Alemanya, al principi «s'havia trobat amb grans dificultats per a expressar-se en un llenguatge que no li era propi, amb tot i haver-lo estudiat fins arribar a fer-se-li comprès oïnt-lo; més al cap de tant temps de practicar-s'hi [...] lograva parlar-hi amb facilitat i correctament, sols diferenciant-se en el sentit original de la pronunciació.» (Vidal, 1915: 50).

⁷⁸⁷ No em consta que aquest poema hagi estat publicat en cap altre lloc.

pares d'ella no saben com actuar: «Com a senyors, haurien expulsat el galant fill del poble qui els vencia; com a pares, ja haurien volgut apropiat-se el poeta i l'home per qui somreia la seva hereva en gràcia d'ídol bategant o esfinx revelant-se.» (Vidal, 1915: 82), perquè consideren que «la nostra Adriana no pot sentir il·lusió d'enamorada per aquest fill de la classe humil del poble, com tampoc n'ha sentit pels més influents hereus que han vingut reclamant-la.» (Vidal, 1915: 61); d'altra banda, aquest canvi d'actitud els dona un punt d'esperança, atès que trobaven exagerat el capteniment orgullós i reservat de la seva filla gran —«per ella ens hem retret a casa» (Vidal, 1915: 62)—, fins al punt que havien arribat a témer que s'enyorava, o que l'envoltava algun misteri...

L'autor assumeix un cert risc en el desenvolupament de la *fabula*: no es conforma que Jordi Saura trobi la companya ideal, hi ha d'haver algun obstacle que creï interès i expectació al lector. Per això, la notable diferència d'estatus social entre ambdós enamorats, els quals també hauran de lluitar contra la rumorologia que circula per la ciutat sobre el passat de Jordi Saura amb les dones. Si se'n surten, serà el triomf absolut de l'amor, que traspasa barreres socials i de tota mena. «El meu cor mai ha bategat sota cap bandera. [...] jo ara, sincer com sempre m'he demostrat, li asseguraré que allà on hi ha qui m'estima allí hi ha la meva pàtria.» (Vidal, 1915: 82), declara, resolut, Jordi Saura.

El tercer capítol es titula intencionadament “La idea. Les promeses amigues”⁷⁸⁸, ja que Jordi Saura opta, tenint en compte les veus que malparlen d'ell, per explicar a Adriana la seva vida d'ençà que va conèixer la Lluïsa, continuant amb la decisió de traslladar-se a viure a la ciutat, on es relaciona amb l'Engràcia, fins que entra a casa de Guillem Joley i Helena Ferrà el fa el seu protegit —i, també, el seu amant—: és, doncs, una síntesi, molt concisa, de *LPA*, primera novel·la de la trilogia. La noia, després d'haver escoltat amb atenció tots els detalls de les vicissituds de l'amic, es mostra comprensiva, entén el trasbals que la confessió ha significat per al poeta i li diu: «per lo molt que t'estimo i m'estimes, vull que siguis tu el meu marit. [...] Confia en mi, que em tens decidida.»

---

⁷⁸⁸ Vidal continuarà amb el joc de paraules referit a aquest títol en algunes altres pàgines, per exemple: «va besar-la per dues voltes i a pler, amanyagant sa frondosa cabellera. Mai el poeta havia sentit tant la magnitud d'una ànima amorosa, comparant, per més estimació i valer, aquella flor de bellesa i serenitat al record de les seves antigues promeses amigues. [...] ¡Oh, la meva promesa esposa!» (Vidal, 1915: 187).

(Vidal, 1915: 114). Les pàgines que segueixen aquesta declaració contenen una dosi de novel·la sentimental que no fa altra cosa que reflectir els estereotips que es donaven a la vida real en les relacions de nuviatge: «volent-ho tots dos, tenint-ne intenció tots dos, s'abstingueren del goig de besar-se» (Vidal, 1915: 115), «avançant els aimants en amable aparellament de dos amics fidels (abstenint-se en la voluntat d'oferir-se i enllaçar-se el braç) i parlant-se en veu baixa.» (Vidal, 1915: 116), «¿No es pertanyien ja l'un a l'altre en l'espiritual unió d'espòs i esposa? Estaven enllaçats per un mateix ideal i sospiraven per un mateix sentiment, i encara no havien lograt ni el goig de poder-se besar.» (Vidal, 1915: 138).

Adriana es mostra sagaç i astuta en el procediment per assabentar els seus pares del compromís que acaben d'adquirir, ella i Jordi: «Els diré que jo m'he declarat agermanada al teu ideal, donant-te esperances que a mi em seria molt grat de poder arribar a realitzar-les [...]. me faran reflexions i advertències [...] però jo sempre em defensaré en la nostra idea, assegurant que per res he de dubtar de tu.» (Vidal, 1915: 117-119). I ell, disposat a tot i preveient una possible negativa dels progenitors: «Encara que es neguessin a protegir-te per desobedient, no hauríem d'espantar-nos; jo miraria de valdre'm en alguna cosa més dintre el meu ofici, i, ajudat per la meva família i pel regent del taller on fins ara he vingut treballant, establiríem una impremta que prou ens donaria guany per a mantenir-nos mentre ens sabéssim retenir en modest passament.» (Vidal, 1915: 117); talment experimentant Plàcid Vidal una mena de premonició del que seria la seva vida futura, al costat d'Amèlia Güell –reduint, és clar, la distància entre els respectius estatus socials.

Els pares no se'n saben avenir, preocupats pels comentaris de la gent: «Una filla nostra rebaixar-se com una simple minyona de servei!... [...] escoltant les paraules d'un home qualsevol, d'un trist poeta que no té més béns ni dignitat que un nom i una glòria discutibles per uns i altres, com els fets de la seva vida aventurera que mai ningú logra aclarir!» (Vidal, 1915: 128-129). Però la noia, ferma i convençuda, els demana que escoltin els arguments que dóna a favor del poeta i que deixen entreveure els que de ben segur Plàcid Vidal esgrimiria a favor de si mateix, exageracions incloses:

«Jordi Saura és un senzill infant que necessita ésser molt estimat per arribar a sentir l'esperit del gran home, i de vegades també cal saber dirigir-lo i fins reptar-lo, però sempre amb amor. Per això s'ha trobat amb tants prejudicis i misèries, i ha hagut de lluitar desesperadament per a decaure en la més trista

soledat. [...] ¡Ell, que tant s'ha distingit en aquesta ciutat on hi ha tants que s'interessen o volen interessar-se pel poeta que s'ha sentit cantaire de les seves passions, avui ja no tenia ni un amic fidel a qui pogués confiar el clam de les penes!» (Vidal, 1915: 131);

I el jove poeta l'ha trobada a ella, que exposa als pares el seu determini irrevocable: «És tant lo que reconec la bondat i la distinció de Jordi Saura, que si ara per desgràcia ell morís o no ens poguéssim veure ja mai més per a parlar-nos i demostrar-li que persisteixo en la constància de defensar la jura de promesa esposa, jo el tindria present en tots els actes de la meua vida i consagraria al record la meua viudetat, que fóra el sacrifici d'una donzella.» (Vidal, 1915: 139), perquè «en cas d'ésser desatesa la meua aspiració, ja mai més pensaré en casar-me.» (Vidal, 1915: 143). I els pares d'Adriana, convençuts per l'eloqüència i el determini de la seva filla, finalment, accedeixen als seus desitjos de contraure matrimoni amb Jordi Saura, d'origen rural i de família menestral, amb recursos però senzilla⁷⁸⁹; perquè a ell, ultra l'amor —«res ens pot ésser obstacle per a formar un bon matrimoni havent-hi en nosaltres l'amor i la comprensió que ja ens té units amigablement» (Vidal, 1915: 185)—, li serà permès accedir a un rang social superior, escollit, gràcies a la distinció que li atorga la seva condició de poeta dotat d'altres qualitats artístiques.

Cada cop, doncs, es fa més palès que en aquesta *fabula* hi ha dues classes socials molt diferenciades: l'aristòcrata —família de Ferrer-von Wolsner— i l'obrero —Jordi Saura, la gent del servei—; els qui pertanyen a la classe treballadora es mostren més disposats a servir l'aristocràcia que no pas a compartir la seva vida amb un altre igual... i reconeixen, i acaten, la superioritat en tot dels rics. Així, Úrsula, la minyona que mereix més confiança per part d'Adriana, respon, quan aquesta li parla de casar-se: «Ni hi vull pensar. ¿Per què m'aventuraria a trobar un home que em fes ésser un escarràs de treball i que em reganyés, podent estar a les ordres d'uns amos que mai se queixen, deixant al

---

⁷⁸⁹ «No és en general que els pares acomodats s'oposin que les seves filles es casin amb joves mancats de lo que es diu posició social; [...] és clar que de primer moment havíem volgut imposar dificultats, per motiu de certa lleugeresa amb què ella ens havia obrat abans de declarar-nos vostè la seva intenció sol·licitant-nos-ho; però... en fi, ja no cal esperar dir-li que el rebem de bon grat: caseu-vos.» (Vidal, 1915: 179-180), diu Aleix de Ferrer.

Quan arriben els pares de Jordi Saura a casa dels Ferrer-Wolsner, queden astorats amb les precipitades novetats, i encara més en comprovar la categoria aristocràtica de la família. Els Saura, doncs, procuren actuar conforme a la bona acollida de què són objecte, malgrat el desconcert interior: «rebut i complimentats els pares del promès amb amor de família, van anar atenant-se en tot humilment a la llei i a les disposicions que els imposaren.» (Vidal, 1915: 225).

servei que compleixi sols pel seu natural costum de complir?» (Vidal, 1915: 150). En un altre moment, Jordi Saura proclama: «Més val ésser serventa d'aquesta casa que esposa d'obrer essent d'ell servida.» (Vidal, 1915: 206); ell mateix, a punt d'ascendir en el seu estatus, «va anar-se'n a guaitar al jardí, oint-se ressonar al lluny la sirena d'una fàbrica, que cridava els obrers esclaus del treball.» (Vidal, 1915: 211). Un cop acordat el nou matrimoni, aquest viuria en un palau «defensat per un brau guardià qui ja de molt temps enrere hi vivia i hi cuidava junt amb la seva esposa, súbdits qui sols esperaven rebre ordres dels seus senyors, com les tres serventes qui, essent noies manyoses i suaves de caràcter, cap d'elles hauria volgut reconquerir la tributada independència per anar a conèixer perillosos afanys rebutjant tan complaent vassallania.» (Vidal, 1915: 243). Adriana té molt clar com cal comportar-se: «¡No vull que, sense haver faltat per res, tractis així a les nostres serventes! [...] Després, entre elles, diran que ets un malhumorat i que no tens consciència que, ni que ens siguin inferiors, pensen i senten humanament, i que ens cuiden i ens contemplen perquè nosaltres puguem dedicar-nos a més alta missió amb majors contemplacions en la nostra superioritat de medis.» (Vidal, 1915: 376).

Un cop acceptada la relació, els promesos, alegres, es desinhibiren i «es compartiren el menjar i begueren en una mateixa copa. La felicitat era un himne en expandiment.» (Vidal, 1915: 193). I, desitjosos de poder compartir també els espais més íntims, proposen de fer la cerimònia com més aviat millor: en un arravatament amorós ell anomena Adriana «l'esposa meva!... la dona meva» (Vidal, 1915: 210), i ella respon: «Sí... i no encara... ¿Vols que ens casin ja demà mateix?» (Vidal, 1915: 210)⁷⁹⁰.

L'endemà de l'arribada dels pares del poeta va celebrar-se el casament, amb només dos convidats, que actuaven de padrins, Francesc –el gerent de la impremta on havia treballat Jordi– i Don Pasqual –l'amic confident dels pares d'Adriana. La núvia «volgué engalanar-se amb trajo negre i sense ròssec. [...] i] al nuvi també el vestiren de gran senyor, que s'hi trobà tot encordat, ell que sempre s'havia habillat senzillament i amb aquell cert aire de descuit, que ja alguns li retreien.» (Vidal, 1915: 227). La mare de Jordi li dóna, en privat, alguns consells: «tu procura no contrariar-la mai, Jordi. ¡És hereva!... Pensa que és hereva!... De vegades les il·lusions, per més fermes que siguin, decauen... Si ara la tens enamorada amb tanta fal·lera, podria ésser que algun dia, per la

---

⁷⁹⁰ El fragment comprès entre les p. 206 i 211 fou publicat a *Renaixement* (1914), sota l'epígraf "Si i no encara" –cf. supra, p. 265.

més petita falta, arribéssiu a disputar, i aleshores... ¡qui sap si gosaria retreure't que ella és senyora i mestressa de tot, fins del vestit que portes!» (Vidal, 1915: 229). Aquell mateix vespre, després de l'àpat de celebració, el nou matrimoni es traslladà a la nova mansió on viurien, a la part alta de la ciutat. El comiat de la família s'esdevé entre al·lusions a la cultura alemanya, sobretot a Wagner i a la seva obra *Els mestres cantaires de Nuremberg*⁷⁹¹ –veg. Vidal (1915: 242).

Quan es queden sols, conversen a la balconada i entre promeses d'amor etern, parlen de l'obra del poeta, la qual, a partir d'ara, Adriana vol ser la primera a llegir; ell respon:

«Elogia'm o censura'm, lo que tu creguis convenient. Mai t'abstinguis de manifestar-me el teu parer, favorablement o en contra. [...] Llegeix tot lo que tinc creat, com llegiràs tot lo que vagi creant en les meves idees i els meus afectes, [... però] haig d'avisar-te que entre els meus manuscrits hi trobaràs una col·lecció de poesies inspirades en el record de les meves primeres companyes, esparses on jo he esplaiat els meus sentiments de goig i de pena.» (Vidal, 1915: 249).

Plàcid Vidal explica a *LAV* que «en *La cançó dels herois* hi havia el passatge de la nit de nuvis de Jordi i Adriana expressat entre tocs d'ideal i realitat de manera extremadament efectista, i també volia destruir aquell fragment de la novel·la; [...] vaig agafar uns d'aquells fulls que ja coneixia d'esma, de tant d'haver-los revisat, i foren esmicolats per les meves mans nervioses.» (Vidal, 1934: 304-305). Això succeïa el 1911. La nit de noces definitiva s'allargassa entre digressions i inacabables converses de la parella, fins que

«ella, silenciosa i honestament, va anar despullant-se [...] i li va somriure entre ruborositat de noia i satisfacció de dona. [...] Jordi] va descobrir-li el pit, el si virginal dels pits, i va fer-li dos petons, pressentint i endevinant l'esposa que els hi besava per il·lusió d'adorar les futures fonts d'on en el seu temps podria nodrir-se el fill de sa hermosa i robusta vida, [...] ubriagant-los en son estat de consciència i en sa comunicació de sentiments l'espume del plaer encara no desfogant el desig. [...] Ja complimentats en el triomf de la possessió, encara la major glòria els va ésser el goig de poder-se trobar per primera vegada tots dos recollits en un mateix niu, abraçats i prodigant-se petons [...].» (Vidal, 1915: 268-270).

---

⁷⁹¹ Plàcid Vidal havia publicat l'article "Sobre *Els Mestres Cantaires de Nuremberg*" a les revistes *Estil* (1907) –cf. supra, p. 253– i *Foc Nou* (1911) –cf. supra, p. 259.

Si semblava que la parella ja havia superat tots els obstacles, apareix l'ombra d'Helena Ferrà, en forma d'una llarga carta en què la dona expressa tot el que se li acut sobre Jordi Saura i sobre Adriana. Amb una correcció carregada d'ironia i d'hipocresia, analitza el caràcter capritxós i vulnerable del poeta i fa el mateix amb les coincidències i les dissemblances que hi ha entre Adriana i ella –veg. Vidal (1915: 257-258). El poeta es mostra desesperat i Adriana li torna a fer una declaració d'amor incondicional –i submís–: «Jo podré més que Helena en el teu cor ferit. ¡Jo sóc la teva muller, la teva dona per tota llei, i tinc dret a compartir amb tu totes les teves penes [...] ¡Fes de mi lo que vulguis, que tot ho sofriré amb goig, perquè ets l'home que més estimo!» (Vidal, 1915: 259). Però el poeta continua rabejant-se en el lament i ella, per distreure'l, li demana que li expliqui com va arribar a concebre «aquesta idea tan original de *La Resurrecció de Don Joan*.» (Vidal, 1915: 261). I ell no es fa pregar; sens dubte el complau en gran mesura parlar de si mateix, bé sigui per queixar-se de com el tracten els altres, bé sigui per manifestar-se distint dels qui l'envolten...: «jo crec que aquest ideal ja va néixer amb la meua vida, perquè d'inconscient infant ja m'abstreia en encants i en misteris que em feien diferent de tots els altres nois. [...] després], quan jo eixia al camp junt amb els meus companys, imposava la meua superioritat entre tots ells cantant, rient, atrevint-me en l'esforç i parlant-los amb la intuïció del noi que ja es considera home.» (Vidal, 1915: 261); també el complau insinuar que amb la seva obra ha de mostrar l'autèntica naturalesa de Don Joan o, si més no, que ha de canviar-ne la llegenda que el fa embrutit i pecador: «el vull ennoblit i poderós, no sols en el domini de la mortal bellesa, sinó també en la gràcia de la virtut i en la majestat del saber, deslliurant-lo de la regió infernal purificat dels vicis que el condemnaven, i realçant-lo amb l'arrogància del pensament glorificat per sobre tots els hèroes.» (Vidal, 1915: 263). I, per descomptat, reitera la seva concepció de la dona com a companya en la vida: «abans de l'ideal de l'escriptor hi ha la necessitat de viure amb la satisfacció de poder trobar una dona que ens compregui i ens estimi, consagrant-se a l'home que dignament l'ha merescuda. [...] aquesta complementació real ets tu amb tota la teva intel·ligència, amb tota la teva bondat i en el domini de la riquesa, que et fa més poderosa per a imposar la teua lliure voluntat.» (Vidal, 1915: 263).

El vuitè capítol es titula “Cel somrient. Don Joan per sobre tots els hèroes”; amb la hipòl·lage “cel somrient”, l'autor expressa la felicitat del nou matrimoni. L'epifonema

que la segueix vol incidir en la idea de Jordi Saura de capgirar la imatge llegendària de Don Joan⁷⁹².

Hi ha uns versos inserits en la narració corresponents al poema *Don Joan*, que es troba al final de *LPA*: «Ha mort la nit. Per la finestra oberta / [...] mostren a la nova auba sa florida» (Vidal, 1915: 272)⁷⁹³. És a partir d'aquest moment que s'incrementa la presència de la funció metaliterària⁷⁹⁴.

Amb l'eufòria i el plaer, Jordi Saura se sent preparat per acabar *La Resurrecció de Don Joan*, que el narrador descriu amb grans elogis –adreçats, sobretot, a l'autor del poema–, com si es tractés d'un encomiàstic article d'opinió:

«Ja tots els hèroes reals i ideals se mostraven amb tota la seva grandesa al pas de Don Joan, la força de la passió que se sublimava realçant-se fins al cim de la glòria; ja el Poeta davallava de les altures cantant la seva Cançó al poble que ell s'hi sentia germà d'ansies; i en lloc de morir incomprès i abandonat en la solitud, com abans Jordi Saura ideava expressar en el seu fi, llavors el gentil renovador de la Llegenda^[795] trobava a la dona somniada, la princesa dels seus amors, qui

---

⁷⁹² «Jo en sóc el renovador [de la llegenda de Don Joan], purificant l'hèroe.» (Vidal, 1915: 41).

⁷⁹³ També, veg. Vidal (1910: 232).

⁷⁹⁴ A les primeres pàgines, a propòsit d'un llibre que Jordi Saura acaba de publicar, *Poemes passionals*, s'inclou amb total versemblança una ressenya signada per Cecili Valldòria: «Jordi Saura avui ja no és el poeta del poble obrer, el trobairer sentimental que cantava les baixes passions dels esclaus del vici i la misèria: s'ha fet en ell una sagrada transformació per al refluoriment de l'ideal, i va portant a terme un meravellós poema, una concepció digna filla del nostre temps d'enlairades ambicions, [...] *La Resurrecció de Don Joan*. [...] Sols li manca escriure l'última part en la realització de tan magna empresa, la més difícil en la seva tendra edat, quan encara no està prou dotat de la segura experiència necessària en l'home.» (Vidal, 1915: 37). El joc entre realitat i ficció és absolut, perquè Plàcid Vidal tenia un recull de poemes titulat *Poemes passionals*, que mai no es va arribar a publicar –però sí alguns dels poemes que contenia–; en parla a *LAV* –veg. Vidal (1934: 205-206).

Al llarg de la novel·la es fan moltes referències a altres aspectes relacionats amb el món de la literatura. Aquests fragments en són exemple: «prou tothom sap que entre gent de lletres és allà on més solen arrelar enveges i exageracions.» (Vidal, 1915: 42); Jordi Saura critica, amb ironia, l'organització dels premis literaris –veg Vidal (1915: 25-28)– i, com Plàcid Vidal, «va excusar-se dient que ell mai havia aspirat a ésser premiat en concursos.» (Vidal, 1915: 26).

⁷⁹⁵ A *LPA*, Jordi Saura explica a Helena Ferrà la seva voluntat de revalorar el personatge de Don Joan, perquè «és una vergonya que fins avuy no hi hagi hagut ningú capaç de fer prevaldre'ls drets de Don Joan, condemnat indignament! Del noble Don Joan, heralt del amor y la gentilesa» (Vidal, 1910: 187), i li relata com es desenvolupa el poema *La Resurrecció de Don Joan*, que ja té ben avançat –veg. Vidal (1910: 187-190)–; de fet, «sols li mancava la part dels Hèroes per arribar a la fi.» (Vidal, 1910: 190).

En una ocasió que Jordi Saura aclareix que *La Resurrecció de Don Joan* vol ser una revisió del *Don Joan* que ja té escrit –és publicat a *LPA*; veg. Vidal (1910: 227-237)–, un amic dels Ferrer li qüestiona: «¿ja és una idea prou segura, voler realçar el seu hèroe preferit entre tots els hèroes, quan el llibertinatge i el desordre en tots els seus intents i en totes les seves accions el condemnen amb justícia?» (Vidal, 1915: 58); el poeta respon: «Sí, senyor: és una idea més que segura, eterna. Jo mateix sóc qui condemno i sepulto el Tenorio, però amb tota la força de la meua ànima cridaré sempre: “Visca Don Joan!”» (Vidal, 1915: 59).

el rebia coronant-lo amb abraçades i petons de reconeixement. *La Resurrecció de Don Joan* era un poema tan original com atrevit de concepció, i comptant amb l'excel·lent avantatge que els passatges i situacions més complicables l'autor els tractava i resolía amb tanta facilitat com les formes més difícils del vers hi brollaven semblant a deu espontània en la riquesa d'inspiració creadora, segurament fóra una obra sentida i admirada de tots els grans fervents en lliure creença i atesa en conjunta unió de totes les escoles literàries.» (Vidal, 1915: 276-277).

Adriana manifesta la seva intenció de traduir el poema, un cop enllestit, a l'alemany, «però serà en prosa: de l'única manera que puc aventurar-m'hi. [...] juro que també ha d'ésser el meu únic intent d'escriptora, per molt que demostrés tenir-hi avantatge i per moltes altres bones obres que el meu poeta creï.» (Vidal, 1915: 279). Aquest fet té concordances amb la narració *El bell i trist exemple* (1919), en què una jove francesa tradueix una obra del protagonista, un cèlebre i discret escriptor⁷⁹⁶.

Al cap d'uns dies, la parella farà una visita als pares de Jordi, al poble, per anunciar-los que van a Colònia, a presentar el poeta als cuidadors del castell d'Adriana —que els avis alemanys li havien deixat en herència. De manera que, per tal de veure de prop la distingida esposa del poeta, «aquella vetlla hi va haver nombrosa concurrència a la tertúlia de ca l'Oleguer Saura» (Vidal, 1915: 304). Després, Jordi exclama: «¡Ja era hora que se n'anessin! [...] Descomptant en Marçal i l'Assumpta, cap d'ells me mereix respecte ni atenció. ¡Si jo hagués retornat sol, poc temps enrere, quan a ciutat me trobava sense l'amiga germana en l'ideal, tots haurien fet burla de mi, insultant-me amb les seves grosseries!» (Vidal, 1915: 307).

L'endemà, Jordi Saura porta Adriana a fer una excursió pel camp: «havent arribat a un punt on hi havia una clariana encatifada de flonja verdor, [Jordi] prompte va llevar-se l'americana i el capell, ajeient-se sobre l'herba. [...] i cridant] —la Natura sempre purifica [...]. ¡Natura, mare Natura: a tu retorno, lliure d'esperit! Rep el teu fill amb l'amor que tant enyorava!» (Vidal, 1915: 311). Adriana, que no acaba de compartir l'eufòria del marit i no té ni pensaments de rebotar-se per terra, li diu que s'inspiri en aquest ambient de serenitat; ell respon: «Sóc un poeta passional i res més. Per a cantar el camp s'ha de tenir un do que és privilegi entre tots els dons. Avui, per a complaure el teu anhel, puc fer-te oir per la meua veu la paraula d'un altre que en sabia més que jo.

---

⁷⁹⁶ Cf. infra, p. 413.

Escolta, i després prega per un gran poeta oblidat.» (Vidal, 1915: 312-313), i li recita de memòria “La pageseta” –veg. Vidal (1915: 313-314); en acabar, li explica que aquest cant «era d’un jove poeta que es deia Anton Isern. Era un fill del camp, de família pagesa [...]» (Vidal, 1915: 315) i fa una síntesi de la seva curta vida –veg. Vidal (1915: 315-316).

Havent retornat el matrimoni a la ciutat, el sogre reconeix a Jordi Saura que no podia haver trobat millor esposa que la seva filla: «en ella has trobat la companya fidel i intel·ligent que et sap correspondre tant en sentiments com en idees [...]. Tan sols podia acompanyar-te una dona despresa i temperada a la teva reflexió, i encara essent filla d’una família independent.» (Vidal, 1915: 329). Però la satisfacció d’Aleix de Ferrer també és motivada per la vàlua literària que el poeta demostra:

«mai hauria cregut que poguessis arribar a tan alta realització de conjunt en la bona harmonia de la teva obra per la idea. [...] Em felicito d’haver lograt aparellar aquesta nostra joia amb un home que, a més de merèixer-la per la seva bondat expressada a nosaltres, desvaneixent tota calúmnia dels seus difamadors, és per son talent el designat hereu dels grans poetes clàssics portant infós l’esperit de renovació que anima la poesia moderna. Per això estic tan content d’haver-te casat amb la nostra Adriana.» (Vidal, 1915: 330).

Tanmateix, conscient l’autor que la novel·la ha d’avançar amb algun entrebanc que posi a prova els feliços protagonistes, fa que la malvolença envejosa dels altres s’hi interfereixi amb un anònim mecanografiat: «”Jordi Saura: vigileu la vostra dona. Us avisa un amic que us vol bé”.» (Vidal, 1915: 335). I el primer nom del remitent amagat que se li acut a Adriana és el d’Helena Ferrà, tot i que Jordi opina que ben bé podria ser algú altre... Sigui com sigui, una cosa porta a l’altra i el poeta extreu de sobte un plec de poemes que li han inspirat les dones que ha conegut –o, simplement, que ha vist passar– abans d’Adriana; ella proposa de publicar-les, abans de marxar a Colònia, amb el títol *Cançons oblidades*, com a prova de l’evolució amatòria de Jordi Saura, que ha trobat, definitivament, la dona ideal; encara més, vol encapçalar el recull amb aquesta nota: «Les publica la seva esposa Adriana de Ferrer von Wolsner.» (Vidal, 1915: 343). Un dels poemes que en formaran part, “Uns ulls”⁷⁹⁷, és considerat per Aleix de Ferrer «una cantada molt sentida i de gentilesa [...]. Vers sempre just i espontani en rima lliure...» (Vidal, 1915: 345); tot i que, seguint amb l’anàlisi de l’obra del poeta, es permet

---

⁷⁹⁷ Aquest poema va ser publicat en el primer número de *Panteisme* (1911); cf. supra, p. 261.

d'advertir: «No obstant, Jordi Saura resulta més gran poeta generalitzant lo que ell sent com íntim ideal per poder de la fantasia i valent-se de la forma clàssica. L'únic defecte que li noto és el pecat que a voltes s'empenya en voler ésser ironista... la ironia, fills meus, és un medi i no una qualitat, i rares vegades revela el geni, perquè sol ésser do propi de les mitjanies i fins de gent vulgar i estúpida.» (Vidal, 1915: 345).

El llibre, confegit a la impremta de l'amic Francesc, no va trigar a veure la llum i fou objecte d'una càlida recepció generalitzada, excepte per part de

«la *Revista Independent*, que va dedicar-li un número extraordinari, ocupant-se, més que del llibre, de la vida de l'autor, fent llargues relacions, ja certes, ja imaginades, de temps enrere, [... i deien] que Jordi Saura havia tingut amors amb diverses amigues per a abandonar-les, com Don Joan, i que l'hèroe de la seva obra ja no es realçaria victoriós per sobre tots els hèroes, perquè el galant seductor a l'últim s'havia fet esclau d'una dona que l'eixalava.» (Vidal, 1915: 346-347).

Arran de la publicació de *Cançons oblidades*, Saura rep diverses propostes de caràcter literari i l'editor Pere Bru li demana de poder fer-se càrrec de l'edició de *La Resurrecció de Don Joan*, cosa que el poeta rebutja, perquè se'n vol ocupar ell mateix.

Finalment, marxen cap al castell de Wolsner que, per a Jordi Saura, «fou més com una visió de somni que com un fet real [...]. [Adriana] va anar mostrant-li moltes altres propietats [...]. I veié Colònia vora el Rhin, aquell riu que ell s'havia idealitzat fruint-ne llegendes i balades; i anava evocant en la realitat de la visió aquells cants d'amor dels immortals poetes.» (Vidal, 1915: 355). Mentrestant, Adriana anava traduint diligentment el poema del seu marit i, quan la tasca fou enllestida i revisada, «l'obra es va estampar en la mateixa ciutat de Colònia, curant que fos un veritable aconteixement fins per la presentació. La família Ferrer-Wolsner hi va esmerçar un capital i tots ells molt contents de poder esmerçar-l'hi.» (Vidal, 1915: 357). Un cop més, tot els venia de cara, perquè

«*La Resurrecció de Don Joan* despertà creixent interès en el soli de la Germània, i a la terra de l'autor, malgrat les censures d'alguns esperits fanatitzats, que es prengueren la publicació de l'obra com a manifestació antipatriòtica, obtingué en general una de les més bones acollides que en aquells centres literaris s'haguessin pogut veure. [...] a la fi es feia brillar clarament la vida espiritual de Jordi Saura i d'Adriana de Ferrer von Wolsner, reconeixent els crítics en aquella unió l'exemple d'amor i majestat renovant la llegenda de l'hèroe que es realçava divinitzant-se.» (Vidal, 1915: 357-358).

Amb aquestes paraules del narrador, l'autor de *LCH* expressa el que, de ben segur, voldria per a si mateix: el triomf indiscutible de la seva obra, més enllà de les fronteres; però, a més un triomf que desitjava poder compartir, algun dia, amb la companya d'ideal que encara cercava⁷⁹⁸. Era l'heroi de Carlyle que prenia cos en el personatge de Jordi Saura⁷⁹⁹ i, al seu torn, Don Joan esdevenia, ell també, un heroi gràcies als versos del poeta que el ressuscitava i arraconava la llegenda que l'havia criminalitzat.

Quan, al cap d'uns mesos, tornen de Colònia, Jordi Saura ja és «l'ídol de la família» (Vidal, 1915: 358); però comença a preocupar-los –al matrimoni i als pares– un altre tema que, en produir-se, hauria d'arrodonir el triomf assolit: encara no hi havia indicis que Adriana estigués gestant un fill, per això, «de vegades entre marit i muller també hi havia un vel de tristesa, com d'un secret pensament que, amb tot i la seva íntima compenetració, no arribaven a saber o a voler comunicar-se.» (Vidal, 1915: 359), perquè «ara som al maig. Ja fa vuit mesos que vam casar-nos...» (Vidal, 1915: 365).

En l'endemig, Jordi Saura ha de lluitar amb la seva pròpia naturalesa, i és que no pot evitar sentir-se atret per les altres dones joves que freqüenten la casa: la seva cunyada Maria Eugènia, la minyona Rufina... les acarona en alguna ocasió i es fan besos d'amistat; després se'n penedeix, ho explica a la seva esposa i ella se'n fa càrrec. És la personalitat d'un seductor *malgré lui*, que ha de lluitar per refrenar els seus impulsos –talment un Don Joan ressuscitat.

Tampoc no hi manquen els admiradors incondicionals: «va comparèixer un minyó d'uns divuit anys, alt, esgrogueït de cara, i, avançant decidit cap al poeta, se li va agenollar als peus, tremolant d'emoció. [...] Jordi, llagimejant, va fer-lo alçar dient-li que ell encara no es considerava mereixedor d'aquell atribut [de mestre], perquè sols era un soldat que lluitava voluntariós.» (Vidal, 1915: 383). El jove, que es presenta com a Tomàs Garriga, reitera l'admiració per Jordi Saura i la satisfacció per haver estat rebut, ja que els seus companys l'havien advertit que l'home era un orgullós i que no voldria tenir-hi cap tracte: «Jo he llegit i rellegit totes les vostres obres publicades, i encara les estimo més al rebre la distinció de la vostra amistat. [...] només cal dir-vos que m'he après de

---

⁷⁹⁸ Aquesta idea també és tractada, de manera més sintètica, a la narració *El bell i trist exemple* (1919). Cf. infra, p. 413.

⁷⁹⁹ «En l'ideal del jove voluntariós hi ha el poder de l'hèroe resguardant a l'home que sempre perilla essent fràgil criatura en les lluites del món.» (Vidal, 1915: 187-188).

memòria tot el vostre poema. ¿Voleu que us reciti “La Cançó dels Hèroes”⁸⁰⁰], de quan el poeta, deixant enlairar sol el seu alliberat, davalla a la terra enyorant la companya dels seus amors?» (Vidal, 1915: 383). No cal ni dir que això omple de goig Jordi i, també, Adriana. En acomiadar-lo, el poeta li diu: «Si us he de donar un consell per al vostre camí designat, la sabiduria més gran que de mi podeu rebre, ¡oh mon espontani amic!, us prego que no fieu gaire en el companyerisme i que sempre partiu de vós mateix per anar directament vers els altres.» (Vidal, 1915: 386). Una vegada més, Plàcid Vidal ha parlat a través del seu *alter ego*⁸⁰¹.

---

⁸⁰⁰ Fent una filigrana metaliterària, l'autor titula “La Cançó dels Hèroes” un dels cants de *La Resurrecció de Don Joan* –veg. Vidal (1915: 384).

Abans, Jordi Saura havia explicat que «per arribar a la fi de la meua empresa encara havia de portar a terme en l'obra [*La Resurrecció de Don Joan*] aquella part divina, la coronadora, que deu nomenar-se “La Cançó dels Hèroes”.» (Vidal, 1915: 112).

⁸⁰¹ Jordi Saura és retratat amb moltes semblances amb el seu autor, sobretot en els capteniments i en els criteris, també en alguns trets físics; la principal diferència és que, tard o d'hora, aconsegueix l'èxit en totes les seves empreses –tant en l'aspecte personal com en el literari.

Aquest fragment indueix a interpretar que Vidal fa l'exercici de descriure's –a través de Jordi Saura– com creu que el veuen els altres, és a dir, des d'una òptica aliena. Això, ho escrivia quan tenia uns vint-i-cinc anys –la mateixa edat que Jordi Saura–: «La primera vegada que vam veure Jordi Saura, [...] el sorprenguérem alacaiut i vergonyós en una reunió de gent distingida, vers on havia sigut portat –quasi diríem empès– per dos joves amics seus que sempre s'han desvetllat orientant-lo pel bon camí de la vida social, ja que ell per pròpia inclinació sempre tendeix a l'isolament o a confondre's en la massa del baix poble que anorrea l'esperit de les grans ànimes. [...] té un vergonyós defecte que el priva de viure feliç i d'ésser estimat de la gent que el tracti: és un home poc franc, un caràcter esquerp, i no pot tenir amics perquè abriga el mal pressentiment de creure que conspiren contra ell i la seva obra. // Jordi Saura ha sigut molt apreciat per nobles cors que francament l'admiren, i ell [...] els ha rebutjat amb despit, per culpa d'aquella miserable obcecació que l'obliga a anar sempre sol i avorrit [...]. Si alguna vegada, per atzar, us trobeu amb un home d'uns vint-i-cinc anys, de rostre esgrogueït i de mirada somniosa, que vesteix amb cert descuit i que al caminar avança pressós, penseu que aquell jove és Jordi Saura, l'afortunat autor de *La Resurrecció de Don Joan*.» (Vidal, 1915: 38).

Jordi Saura es plany d'«aquesta difamació de la meua vida, que és infinitament superior a la meua obra de poeta. [...] Ara ja no sols me preocupa l'ideal de la meua obra, sinó també el de la meua vida, que van difamant. ¿Quins medis obtindré per a destruir aquesta llegenda que ja pesa sobre mi, de voler-me senyalar com a mal home, amb l'avantatge de saber-me guanyar la glòria d'escriptor? ¡Maleeixo tots els meus poemes i els voldria cremar amb l'ardència de la meua sang, si no puc lograr conèixer en el món els sentiments de l'amistat i l'amor dels cors generosos!» (Vidal, 1915: 40-41). I opina que «potser jo sóc diferent dels altres homes, que sempre m'han passat estranyeses que mai me les he sabudes explicar. Sembla que en mi hi hagi alguna cosa de déu i de diable a la vegada, obligant-me a recórrer tan aviat al bé com al mal, no podent dirigir les meves pròpies accions amb la fermesa i rectitud que voldria.» (Vidal, 1915: 177).

L'autoficció també remet a la formació intel·lectual; diu Saura: «¡Quant me pesa no saber alemany! [...] Dintre els meus pocs medis d'estudi he arribat a conèixer totes les llengües novollatines i un poc de l'anglesa que va aprendre el meu pare viatjant en un vaixell de guerra que va donar la volta al món; però l'idioma germànic quasi m'és del tot desconegut.» (Vidal, 1915: 206).

Segons Aleix de Ferrer, pare d'Adriana, Jordi Saura «té idees que de vegades el mostren, més que atrevit, desimbolt, i és convençut i fins interessant en la seva decidida manera de defensar-les. [...] Això fa creure que tot és obra de bona fe, somnis d'artista anhelós de glòria... [...] Se presenta com persona ben educada, i encara que es retreguin a discutir les seves fantasies i il·lusions, mai deixa per res d'ésser correcte i prudent en la conversa, fent-se considerable per la seva amabilitat, que sap distingir-lo.» (Vidal, 1915: 60).

A les últimes pàgines, es produeixen dos esdeveniments gairebé simultanis: Adriana dona a Jordi la notícia de la mort del seu padrí, i ell reacciona amb crits i laments, tot culpant la dona de no haver-lo deixat anar a veure el vell malalt; ella accepta les increpacions i, de sobte, pateix un esvaniment: el poeta s'esvera, crida les minyones i fa que avisin els pares d'Adriana i el metge. Es disculpa pel seu comportament, però ella, fent cas omís de les excuses, li confessa que darrerament s'havia sentit amargada perquè temia que no podria tenir descendència... i exclama: «¡Seràs pare, estimat meu, seràs pare!» (Vidal, 1915: 392). Les expressions d'alegria, d'emoció i de felicitat arriben fins a les últimes frases, quan Jordi Saura promet que estimarà el fill «més que la meva obra d'escriptor, perquè l'he creat amb tu i grana i brotarà de tu, que ets la millor realitat de les meves esperances. [... i] més que a mi mateix, perquè ha d'ésser el teu goig i la teva ventura.» (Vidal, 1915: 395). I la novel·la, amb un final clarament obert –i força previsible–, acaba amb aquesta decisió d'Adriana: «vull que l'apadrini Lluïsa.» (Vidal, 1915: 395)⁸⁰².

Tot i l'extensió de la història, les descripcions d'espais locals no hi són abundants⁸⁰³. A les pàgines inicials hi ha el retrat detallat d'una masia que, «situada en un dels millors punts de la costa, era un veritable paradís, una regió d'encants i delectances [...], se veia estendre la mar fins a perdre's de vista en la ratlla de l'horitzó, i al voltant de la casa, que era d'aspecte senyorial, reverdejava el camp poblat d'ufanoses arbredes i hortalisses que s'engalanaven en abundor de flors i fruites. Tot convidava a l'adoració i al goig de la natura.» (Vidal, 1915: 13). Es tracta d'un paisatge que, d'acord amb l'estètica modernista, influeix en l'ànim del personatge, Francesc, i àdhuc s'estableix una certa simbiosi:

---

⁸⁰² En el decurs de l'intercanvi de correspondència sobre l'estat de salut del padrí de Jordi Saura, Lluïsa es mostra afable amb el nou matrimoni i els manifesta l'interès per conèixer Adriana, de manera que aquesta entén que poden arribar a ser amigues. Lluïsa és l'única dona, de les qui ha estat enamorat, que el poeta deixa bé –veg. Vidal (1915: 359 i pàssim).

⁸⁰³ De manera puntual, es fa referència a altres espais, però sense descriure'ls, només destacant-ne l'element humà; és el cas del món del *music-hall*, quan Juli ensenya a Saura un munt de fotografies dedicades per artistes de cafè concert: «Mireu, home, mireu!... Liane de Trouville, Margarete Storm, Bianca Guarini, Alice Laurent, [...] Claudine Dalmont, la reina del cuplet i de la dansa. Tots aquests retrats porten dedicatòria. Totes aquestes belleses m'han pertenescut, i les obtindré novament, sempre que vulgui.» (Vidal, 1915: 92); i de l'Ateneu, on «prompte el poeta fou presentat a Pere Bru [editor], qui era un home petit i magre, semblant a un noi revellit.» (Vidal, 1915: 31), i parlen de Robert Mascaró, de Cecili Valldòria, del filòsof Valerius... –veg. Vidal (1915: 30-31), tots els quals apareixen a la tercera escena de *L'Amor Artista* (1909). Cf. supra, p. 305.

«Per tot el voltant de la casa regnava quietud. Era deliciós contemplar la vaguetat del paisatge aclarit per la lluna, com una visió de somni, i escoltar al lluny el cant dels grills i la remor de la mar, que arribava fins a mi confosament entre el gran vel de la nit serena. Mai havia arribat a pensar que aquell suau encant hagués pogut captivar-me amb tanta dolcesa i beatitud. Poc a poc semblava que jo devenia tot esperit, sentint-me ànima vivent de la natura adormida.» (Vidal, 1915: 16).

Tampoc no hi falta el barri de gent treballadora, un dels llocs que l'autor fa aparèixer de manera recurrent, però discreta, en les seves narracions: «En l'alegria del barri obrer un piano de manubri enviava a l'aire el so d'una cançó de moda que algun vianant taral·lejava al passar, i en la memòria del nostre jove despertaven remembrances d'antigues festes i de ses passejades per l'arrabal bulliciós, que tant s'hi havia distret; i [...] com a visió atraient i a l'ensem acusadora, li semblava veure l'ombra de les seves amigues [...].» (Vidal, 1915: 20-21).

I el poble de Jordi Saura és evocat en diverses ocasions, amb una òptica poetitzada: «Les antigues muralles i els portals, els estrets carrers empedrats de còdols i les places que ens guarden tants records de noi.» (Vidal, 1915: 164). «Per les vores del camí es veien alguns pagesos que estaven veremant els ceps guarnits d'hermosos raïms i omplint portadores del suculent fruit que més tard havia de convertir-se en vi, com si la Natura oferís la seva sang a l'home en recompensa dels seus afanys i de les seves ànsies.» (Vidal, 1915: 310). En aquesta, amb minuciositat:

«I el tren anava avançant, sempre avançant entre la verdor de l'arbreda i les vinyes, despertant el silenci de la tarda asserenada, i el jove tot ho anava reconeixent amb més amor familiar: els solitaris camins que havia resseguit junt amb els seus amics d'infantesa; les blanques masies que havia visitat anant a cercar nius d'aucells⁸⁰⁴ o en companyia del seu pare o del seu padrí doctor; les altives muntanyes guarnides de boscos allà en el fons, i el puig del Calvari darrere mateix del poble [...]; el cementiri amb els seus xiprers, vetllant el repòs de tanta gent coneguda que ell havia vist morir en el transcurs dels passats dies: tot, tot ho trobava igual [...]. ¡Ohè, terra on hem viscut els primers anys de la nostra vida! Sols a tu l'home et sap reconèixer com a pàtria.» (Vidal, 1915: 297).

Així com la llar del nou matrimoni, amb la precisió del luxe que la caracteritzava:

«Aquell casal que torrejava en la part més alta de la ciutat, a l'entrada d'un extens jardí [...]. En una de les habitacions que donaven enfront de la muntanya

---

⁸⁰⁴ Com també fa el noi Aranyó. Cf. *infra*, p. 410..

poblada de xalets amb els seus parcs enriquits de flors i arbreries hi havia instal·lada la taula d'estudi [...]. En altres bellament moblades habitacions de la banda oposada a la muntanya hi havia finestres i balconades obrint-se de cara a la ciutat, des d'on se contemplava la gran estesa de caserius amb sos campanars i torres i la mar immensa en el fons, resplendint al sol en els matins de serena calma i blavejant a la tarda com un horitzó infinit. I entre aquests dos sublimes panorames, en la millor cambra del casal, hi havia l'estança destinada al recolliment del jove matrimoni amb el seu esplèndid llit guarnit de sedes i brodats.» (Vidal, 1915: 240-241).

Pot resultar escaient aquí la reproducció d'un paràgraf de les últimes pàgines de *LAV*; poc després del casament d'Amèlia i Plàcid, Eduard Toda convida els seus parents a passar uns quants dies al castell d'Escornalbou; el memorialista, que dona tota mena de detalls sobre la mansió i el seu entorn, així com del capteniment del seu propietari, evoca també els personatges d'aquesta novel·la:

«Escornalbou ens semblava una creació imaginària, més que la figurada per mi en els somnis literaris de la meva primera joventut, parlant d'aquell castell de Germània. Sols mancaven una hereva com Adriana de Ferrer von Wolsner i un poeta com Jordi Saura. Nosaltres, amb tot i sentir-nos tan elevats d'esperit com aquells personatges, realment no arribàvem a ésser ells; i el nostre cosí, ni que fos home de diversos coneixements, reconstructor i pròcer inestimable, no era element assimilable als de l'origen de l'heroïna de la meva novel·la.» (Vidal, 1934: 498-499).

Aquesta reflexió, feta quan el memorialista ja rondava la cinquantena, és molt més mesurada que les escenes de *LCH* escrites quan en tenia vint-i-cinc anys, i Plàcid Vidal se'n mostra ben conscient⁸⁰⁵.

Recepció de la novel·la:

El 7-VI-1915, a la secció "Ideari" d'*El Poble Català*, després d'uns breus "Epigrames. XIII", escriu L'AMIC⁸⁰⁶: «Hem rebut un exemplar amable de la novel·la darrera d'en Plàcid Vidal *La Cançó dels Herois*. Porta una coberta truculenta on dos amants se besen bojament, i està ben editat i amb poques errades. En son temps consignarem la

---

⁸⁰⁵ Potser, si hagués tingut ocasió de llegir-les, hauria estat d'acord amb aquestes paraules de Lluís Capdevila: «Dorjo de Gadex, el més complicat i estrofolari dels bohemis [madrilenyis], que, com Plàcid Vidal, tenia l'obsessió d'escriure novel·les d'ambient aristocràtic» (Capdevila, 1975: 44).

⁸⁰⁶ «El primer crític que es va ocupar d'aquella novel·la meua [*La Cançó dels Herois*], en la premsa, fou Josep Massó i Ventós, que va parlar-ne a *El Poble Català* en la seva secció "Ideari de L'Amic".» (Vidal, 1934: 365).

importància de l'obra present en algun full del llibre d'aquest Ideari.» (L'Amic, 1915: 2). El columnista compleix la seva promesa i fa la crítica de *La Cançó dels Herois*, unes quantes setmanes més tard, el 14-VII-1915; després de fer notar que és l'única novel·la de la pila de llibres per ressenyar que té damunt la taula, diu que l'obra en qüestió «acusa un excel·lent prosista i que per això, malgrat tots els defectes, es deu mirar amb el respecte degut. [... perquè] s'ha d'ésser molt indulgent amb la prosa, i, sobretot, amb la novel·la, tan poc cultivada aquí.» (L'Amic, 1915: 1). El crític recorda les queixes de Plàcid Vidal sobre l'oblit en què van caure les seves novel·les anteriors i dedueix que aquest autor no deu pertànyer «al grupet literari dels grans bombejaments, del primer poeta, del primer prosista, del primer pedagog, del primer filòsof.» (L'Amic, 1915: 1). A continuació, observa com a primer defecte de la novel·la que el fil de la narració es perdi entre massa detalls; lamenta que la protagonista, ben retratada, porti sang alemanya a les venes⁸⁰⁷, i remarca que hi ha incoherències, fruit del desconeixement de l'ambient de gent rica que Vidal vol retratar. Tanmateix, reconeix que s'hi troben algunes pàgines delicioses i en destaca l'encert d'alguns personatges secundaris. Acaba dient l'articulista que la novel·la és «un assaig únic en la nostra literatura de “roman de mœurs litteraires”, molt digne de tenir-se en compte.» (L'Amic, 1915: 1). La crítica, doncs, equilibra amb traça els aspectes negatius i positius de la novel·la, si bé es decanta, sensiblement, envers aquests darrers.

L'Esquella de la Torratxa (18-VI-1915) també dedica un espai a la novel·la, a la secció “Paperam”; la ressenya en comenta els aspectes positius i negatius, i acaba fent un retret de caire polític –relacionat amb la Gran Guerra– al seu autor⁸⁰⁸:

«És la novel·la d'un poeta, pensada i escrita per un autor que, sia com sia, té més de poeta que de novel·lista. És la història d'uns grans amors tristos que acaben per triomfar de les petiteses miserioses que els envolten. En les planes de *La cançó dels héroes* hi ha molta sinceritat i bastant emoció; la bella història dels protagonistes, descrita en capítols, alguns d'ells potser massa deixatats, interessa progressivament al llegidor; i en el seu fons d'idealitat i d'independència s'hi descobreix el cor noble i el ferm temperament de l'autor. El conflicte hi és intens i clar; i agrada més per la placidesa del seu desenllaç, que és un himne a la vida,

---

⁸⁰⁷ El 1915, en plena Gran Guerra, els posicionaments dels intel·lectuals catalans com a francòfils (aliadòfils) o com a germanòfils eren causa de grans controvèrsies.

⁸⁰⁸ Cosa que Vidal ja es temia, com bé apunta a l'“Apèndix” –veg. Vidal (1915: 399).

que per la seva originalitat o novetat a la que no pretén subjectar-se mai el veritable artista.

Nosaltres creiem, no obstant, que un tal idil·li ens hauria complagut molt més en vers. A la prosa d'en Plàcid Vidal, amb tot i ésser molt ben tractada i de mèrits suficientment literaris, hi trobem a faltar certa *souplesse* que no s'adquireix sinó per natural o per substitució d'aquest mitjançant l'estil. En les descripcions no es nota aquest defecte tant com en els diàlegs, perquè en aquelles la literatura i l'abundància de lèxic quan se saben manejar com sap fer-ho el senyor Vidal no hi fan mai mal paper, però els diàlegs, encara que no s'apartin de l'enlairament poètic, necessiten una major naturalitat i concisió.

La cançó dels héroes, finalment, té avui un altre interès: és un cant a l'enllaçament d'ideal llatí-germànic, i per consegüent a la Unitat Moral d'Europa⁸⁰⁹]. Potser a l'escriure el llibre l'autor no havia atinat en aqueixa transcendència, però és així. I en aquest punt sí que no podem felicitar-lo» (Anònim, 1915: 8).

A *La Vanguardia* del 4-XI-1915, Manuel de Montoliu dedicava aquesta extensa ressenya⁸¹⁰ a *La Cançó dels héroes*; el crític, després de confessar que desconeix la primera part de la trilogia –de la qual, apunta, encara no s'ha publicat l'epíleg–, diu:

«El autor se ha propuesto construir una obra de acción sumamente simple y cuyo interés radique exclusivamente en el humanitarismo trascendental ó simbólico de su asunto. // El poeta Jordi Saura, hijo de padres humildes, arrastra por la ciudad una existencia tan pobre de recursos como rica de ideales. Hombre seductor por sus cualidades físicas y morales, su presencia produce una impresión fulminante en el alma de una rica y hermosa muchacha, heredera de una gran familia aristócrata, de procedencia alemana por part de su madre, a la que él ha conocido por un azar de la vida. La diferencia de clases social y de educación, los

---

⁸⁰⁹ Eugeni d'Ors, Miquel dels Sants Oliver i Alfons Maseras foren uns dels principals impulsors del "Manifest dels Amics de la Unitat Moral Europea" –redactat per Ors a l'Ateneu Barcelonès, el 27-XI-1914–, amb l'objectiu de denunciar el conflicte bèl·lic que s'havia iniciat a Europa; en ser signat tant per germanòfils com per aliadòfils i per neutrals, el Manifest originà polèmiques ben disperses. Per ara, no puc afirmar que Plàcid Vidal el subscribís.

Veg. Maximiliano Fuentes Codera: *El campo de fuerzas europeo en Cataluña. Eugenio d'Ors en los primeros años de la Gran Guerra* (2009); i, encara, més en concret, dins *ibíd.*, p. 163-170.

⁸¹⁰ El memorialista en parla, tot i que no en transcriu cap fragment: «extensa i brillant crítica [...]. Ell [Montoliu] trobava símbol i bellesa transcendental en la meua obra [...]. Solament censurava la negligència del meu estil literari [...]. Amb tot, cal tenir present que Manuel de Montoliu era un esperit enamorat dels grans poetes alemanys i de la cultura tradicional germànica, i s'afanyava a distingir tals virtuts en l'enterboliment de la tràgica actualitat. [...] Podia ésser que l'apologia del poeta Jordi Saura i de la seva companya Adriana de Ferrer von Wolsner induís l'ànima de Manuel de Montoliu a mostrar-se pròdiga. Aquella important crítica no va ésser celebrada per ningú dels meus coneguts que no hagués llegit, ja abans, amb goig el meu llibre.» (Vidal, 1934: 372-373). Plàcid Vidal va conèixer posteriorment Manuel de Montoliu, que treballava a l'Institut d'Estudis Catalans: «em demostrà molta simpatia, i vam parlar una bona estona referent a la trilogia de Jordi Saura i altres coses literàries meves. També enraonarem del meu germà [...]. Em va ésser una conversa reconfortant.» (Vidal, 1934: 403-404).

prejuicios de casta, la estrechez con que vive el poeta que ejerce el oficio de tipógrafo, son circunstancias que no arredran a la rubia Adriana en su resolución de hacer de Jordi Saura su esposo. Como por obra de magia, todos los obstáculos que podrían oponerse a la realización de los deseos de ambos se allanan rápidamente y los padres de la encantadora Adriana [...] acceden gustosos a la suspirada unión. [...] Saura, el poeta, tiene altos ideales dentro de su arte. Una de sus más levantadas ambiciones es dignificar y sublimar la leyenda de “Don Juan”, y en efecto compone un magno poema, en que su héroe resucita transfigurado en un símbolo glorioso e inmortalizado por encima de los demás héroes de la humanidad.» (Montoliu, 1915: 10)

Montoliu continua resumint la història –que torna a qualificar de “simple”– i, després, procedeix a la crítica de l’obra, en què destaca la filigrana que fa el seu autor en identificar el protagonista amb el llegendari Don Juan:

«Es un asunto para las manos de un gran poeta. Pero esta simplicidad está en los hechos que desfilan en el retrato del autor. Si atendemos, sin embargo a [...] “la cualidad” del personaje, desaparece esta simplicidad y nos hallamos ante un problema estético sumamente complejo y lleno de interés. El poeta que canta a “Don Juan” es el mismo “Don Juan”. El poeta y el héroe se confunden así en una sola y misma persona⁸¹¹]. Las consecuencias que para la estética resultan de esta ecuación ideada por el autor de la novela son trascendentales. Nos hallamos ante una confesión audaz de arte “vitalista”: el poeta no es el que crea una obra contemplando la vida, sino el que vuelve a crear la vida *viviéndola* en toda su intensidad; el héroe que quiere cantar el poeta llega a la plenitud de existencia solamente en caso de infundir toda su vida ideal en la vida real de su cantor. [...]

En la novela de Plácido Vidal late, como se ve, una gran ambición. Sólo el diseño de su plan denota una grande y consciente audacia, sobre todo en nuestros días en que los principios de la estética clásica y parnasiana están en nuestra ciudad en gran predicamento. [...] el libro de Plácido Vidal está intensamente influído de germanismo. Corre por sus páginas un hálito de trascendencia mística, a pesar de que su finalidad propiamente no tenga nada de mística. [...] La influencia del idealismo germánico es profunda en *La Cançó dels héroes*, obra que, según propia declaración del autor, quiere “celebrar un maridaje de ideal germánico-latino”.

---

⁸¹¹ Arnold Hauser afirma que «*Don Juan* [de Byron] con su nueva cadencia, se convirtió no sólo en modelo de la poesía ingeniosa del momento, petulante y satírica, sino en origen al mismo tiempo, de todo el moderno folletínismo. [...] El héroe de Byron estaba concebido de tal manera que todo muchacho desilusionado en sus esperanzas, o toda muchacha disgustada en su amor, podían identificarse con él. [...] Con el estrechamiento de las relaciones entre el lector y el héroe se acrecienta también el interés por la persona del autor.» (Hauser, 1980: 398-399, 2).

Hasta ahora hemos hablado del plan, del propósito de la obra; pero nada hemos dicho de su realización, de su ejecución. [...] Mas para juzgar del valor de esta obra es necesario conocer las restantes partes de la trilogía cuyo centro nos ocupa. Me faltan datos para hacerme cargo cabal de la psicología del héroe que ya debe hallarse esbozada en la primera parte que no me ha sido dado leer, y no puedo juzgar sobre el desarrollo de los caracteres y de la acción porque ésta se interrumpe bruscamente en el punto más interesante de la evolución del carácter del héroe. [...] Sólo quisiera advertir al joven autor que pusiese más esmero en el lenguaje. Su expresión resulta generalmente confusa, indecisa y pobre de matices cuando no descuidada e incorrecta. ¡Cuántos momentos de belleza en las situaciones de esta obra quedan oscurecidos por esta constante nebulosidad del lenguaje! La mayoría de los hombres tienen derecho a “balbucir” mientras se les entienda; pero el “balbuceo” es el más grave pecado, ¿qué digo?, es la negación del poeta, que es por excelencia “aquel que habla”.» (Montoliu, 1915: 10).

No és la primera vegada que Montoliu adverteix l'escriptor alcoverenc de la manca de rigor i de correcció en l'expressió lingüística, ja ho havia fet a propòsit de *L'Anhel cantaire*⁸¹² i hi tornarà amb la segona sèrie d'*Els singulars anecdòtics*⁸¹³.

Per la carta⁸¹⁴ que escriu a Josep M. de Sucre, el 17 d'agost de 1917, tot sembla indicar que, efectivament, Plàcid Vidal està dolgut perquè aquesta novel·la no ha estat ben valorada... si més no, per un sector de les seves amistats; per contra, ha suscitat el reconeixement de persones alienes al seus cercles que ara li donen la mà:

«[...] us agraeixo fonament que hàgiu pensat en mi en aquestes tristes circumstàncies, parlant-me amb tanta lloança, i tan espontàniament, de les meves obres. [...] *La Cançó dels Hèroes*, aquesta meva producció que m'ha causat l'estranyesa de no satisfer gens a molts que hi tenien gran confiança abans de publicar-la, només per lo que se'n venia parlant a propòsit de la subscripció, que fins he tingut per ella la desgràcia de perdre o separar-me d'alguns amics d'anys, i –oh Déu! – de complaure en tot a gent que no ens coneixíem i ara em brinden la seva amistat.»

En la mateixa missiva, després d'acomiar-se i signar, Vidal afegeix: «Aviat rebreu *Infinit*.»

---

⁸¹² Cf. supra, p. 325.

⁸¹³ Cf. infra, p. 476.

⁸¹⁴ És un text llarg, amb cal·ligrafia atapeïda, paraules ratllades i correccions; per això, de difícil lectura. (Fons Borràs, BC).

Uns mesos més tard, concretament per Nadal, l'escriptor alcoverenc explicava al seu amic Sucre que «ahir [...] vaig passar per la llibreria Verdaguer i vaig cobrar el valor de tres exemplars de *La Cançó dels Hèroes*, que havien venut aquests dies. Valga'm la sort! Encara hi ha qui compra obres meves a 3.50 pessetes!»⁸¹⁵, amb la qual cosa confirmava el que li deia en la carta anterior: la novel·la havia suscitat més interès entre el públic anònim que no pas entre els seus amics i coneguts.

1917: *Infinit. Romanç d'una passió* (2 volums).

Plàcid Vidal explica que l'impressor Ramon Tobella, amb qui tenia bona relació, «emprengué pel seu compte la publicació de llibres de la “Societat Catalana d'Edicions” i va demanar-me si jo tenia alguna obra inèdita per a destinar-hi. Vaig parlar-li de la meva novel·la *Infinit*, fent-li avinent el doble inconvenient d'ésser obra de considerable extensió –unes quatre-centes pàgines– i de representar solament com una part del romanç de Jordi Saura.» (Vidal, 1934: 386). Tobella va decidir publicar l'obra en dos volums i posar-hi el subtítol, com en les dues novel·les anteriors de la trilogia, *Romanç d'una passió*. «A més a més, l'impressor i editor es comprometia a donar els dos volums alhora i dins d'aquell mateix any.» (Vidal, 1934: 387)⁸¹⁶.

L'original d'aquesta novel·la havia estat revisat diverses vegades, com *LCH* –cf. supra, p. 307–: «Jo havia retocat, més que en cap altra de les parts trilògiques, el text d'*Infinit*, procurant que l'estil fos més gramatical i expressiu, i, encara, Ramon Tobella faria revisar aquell original per Emili Guanyavents [...]. *Infinit* es publicaria, ja, adoptant-s'hi les normes ortogràfiques oficials de l'Institut d'Estudis Catalans.» (Vidal, 1934: 387). I el seu autor se sent, com poques vegades, satisfet –per ell i pel seu *alter ego*–: «Gràcies a Ramon Tobella i a Emili Guanyavents, jo, estava de sort, i, junt amb mi, també hi

---

⁸¹⁵ Carta a Josep M. de Sucre, datada el Nadal de 1917 (Fons Borràs, BC).

⁸¹⁶ Tanmateix, l'observació d'Alan Yates aporta un altre punt de vista a les circumstàncies de la publicació d'aquesta novel·la: «Quan, cap al 1917, la Societat Catalana d'Edicions vol publicar una novel·la inèdita, topa amb la carestia i ha d'accontentar-se, ben a desgrat, d'*Infinit* de Plàcid Vidal... que feia gairebé deu anys que esperava un editor condescendent.» (Yates, 1975: 149).

«Escrivint cada dia [...], dins de l'any 1908 vaig tenir, també, formades la segona part de la trilogia, *La cançó dels herois*, i la tercera etapa, *Infinit*.» (Vidal, 1934: 248).

estaria l'afortunat Jordi Saura.» (Vidal, 1934: 387). «Ramon Tobella em va donar bellament editats els dos volums de la meua obra *Infinit*. Per fi, amb diferència d'època i encara més de forma literària, ja estava tota publicada la trilogia del romanç de Jordi Saura» (Vidal, 1934: 399).

Al final del segon volum, hi ha unes “Notes” que, a més de ser tota una declaració de principis de Plàcid Vidal, donen les pautes d'interpretació de la novel·la –i, sobretot, del seu protagonista–:

«Anhelant que ningú pogués interpretar malament aquesta obra, l'autor adverteix que, no havent-se proposat traçar una novel·la de costums o de les que s'avenen en tot exactament a les regles de la vida pràctica, no ignora cap dels arbitrarismes que conté. [...] no ha creat cap personatge que no tingui totes les probabilitats d'existir en el món de la realitat, i que tots els episodis que constitueixen el present romanç se desenrotllen dins els límits de lo possible. A l'ensem fa constar que en tot ço que aquí resta escrit no hi ha res que pretengui influir com a partidisme germanòfil en l'actual guerra [⁸¹⁷]. [... l'autor], amb tot i el caràcter que aquest romanç té d'autobiografia idealitzada, sols ha intentat reunir amb la personificació de Jordi Saura un conjunt de grans qualitats i defectes que solen germinar i expandir-se en certs joves artistes quan se concentren amb poder en el fort subjectivisme estimulants la passió tant com el talent.» (Vidal, 1917: 198, II).

Són asseveracions que, en algun punt, resulten qüestionables –sobretot pel que fa a situacions i a comportaments exagerats, magnificats, més que no pas inversemblants; ja ho anirem veient– però que confirmen la intenció de viure, a través de Jordi Saura, el que Plàcid Vidal voldria aconseguir en la realitat, i que té sublimat: la glòria de l'escriptor al costat de la companya en l'ideal. Ja ho avança en el poema “Dedicatòria” – que precedeix la novel·la⁸¹⁸ –, a través del jo líric: «Jo no he sigut aquell que somniava / l'infant en la seva ànsia de proeses.» (Vidal, 1917: 6, I).

Amb *Infinit*, que tanca la trilogia, assistim, doncs, a l'ascens imparable de Jordi Saura, com a poeta i com a home. La novel·la consta de dos volums –el primer amb vuit capítols, el segon amb set– i reprèn la història del poeta uns sis o set mesos després que Adriana li hagués anunciat que serien pares –veg. Vidal, 1915: 392. Comença amb una

---

⁸¹⁷ Ja ho advertia a *LCH* –cf. supra, p. 362.

⁸¹⁸ Les novel·les *LPA* i *LCH* també estan precedides d'una “Dedicatòria”, de contingut diferent en cada cas.

frase breu que vol ser determinant: «No va ésser fill, sinó filla.» (Vidal, 1917: 7, I)⁸¹⁹; l'embaràs havia estat complicat i el part difícil: «la vida de l'hereva de Wolsner va córrer greu perill d'ésser segada per la dalla de la Mort, que es veié amenaçada com flor dessota el vol de la tempesta.» (Vidal, 1917: 7, I). Poc a poc, Adriana es refà i pot alletar la nena⁸²⁰, el nom de la qual es discuteix en una conversa familiar: Jordi proposa que el triï la seva padrina, Lluïsa, però Maria Eugènia no s'està de dir que «a mi m'agradaria que es digués Olga, o Frika, o Brunnhilda [...]. Algun nom que recordés el país del nord, la pàtria de la seva mare.» (Vidal, 1917: 13, I). La padrina decidirà anomenar-la com ella, cosa que els pares aplaudeixen: «Sí! sí! que el teu nom acompanyi sempre els nostres cognoms!» (Vidal, 1917: 45, I).

Les referències a l'obra del poeta Saura no es fan esperar: com a *LCH* –i també a *LPA*– la funció metaliterària hi té un paper important. El seu sogre li porta uns periòdics que parlen amb elogis de *La Resurrecció de Don Joan* –també de la traducció realitzada per Adriana– i en els quals, a més, «se'l considerava el més gran poeta nacional del seu temps.» (Vidal, 1917: 14, I)⁸²¹. Aquest èxit no priva que Jordi es recordi del passat, dels companys que «m'havien traït, no corresponent-me al sacrifici. Hi va haver un temps en què tot el meu goig era poder sacrificar-me pels amics, creient que em foren fidels en les seves promences; però a l'haver-se ja marcit els meus primers llores de glòria, tots

---

⁸¹⁹ Al final del primer capítol d'*Infinit*, Jordi Saura confessa a la seva sogra: «Tots dos pensàvem que aquest nostre fruit de successió hauria estat un fill, i com a tal l'esmentàvem en totes les nostres revelacions; però ara, la veritat, estem tan joiosos del resultat obtingut, que beneïm la Providència, semblant-nos que sempre havíem vingut vivint esperançant una filla.» (Vidal, 1917: 25, I).

Uns quants anys després, quan neix la seva filla Maria Eugènia, el memorialista escriu: «El nostre nou infant no va ésser fill, sinó filla, com en el cas de successió de Jordi i Adriana, el matrimoni format pels protagonistes de la novel·la escrita per mi fantasiant en l'esclat de la meva joventut.» (Vidal, 1972: 71).

⁸²⁰ Un dia, Jordi dona a Adriana un poema titulat "A la meva filla": «Filla de l'esperit: / jo et sentia reviure en l'Infinit, donant-me nou afany en la jornada; / [...] Oh filla del meu cor, la dels ulls vius, / poncella de l'amor sens pariona; / [...] la que has unit la voluntat del nord / amb la passió esforçada del migdia. / [...] Realça l'esperança i la il·lusió / de la dona ideal que jo he fet mare.» (Vidal, 1917: 30-32, I). Adriana diu al marit: «Aquesta poesia em pertany sols a mi. No vull que la publiquis.» (Vidal, 1917: 32, I). No em consta que estigui publicada en cap altre lloc, a banda d'*Infinit*.

⁸²¹ Lluïsa explicarà a Jordi que el seu difunt padrí, el doctor Vergés, s'havia mostrat molt satisfet de la trajectòria de la seva obra: «La que li agradava més era *La Resurrecció de Don Joan*. [...] La judicava un poema immens, semblant-li impossible que hagués arribat a concebre'l un jove de tan pocs anys... [...] quan fullejava el llibre fins plorava d'emoció.» (Vidal, 1917: 48, I). També li transmet la reacció del mestre de Vilalta –«sap fets de la vida de poetes i savis de totes les edats, principalment dels grecs i dels romans.» (Vidal, 1917: 48-49, I)–, que va llegir el poema seguint el consell del seu amic Vergés: «el seu fillol és un poeta de geni. [...] la idea de ressuscitar Don Joan i enlairar-lo per sobre tots els hèroes recorda la redempció del Faust de Goethe.» (Vidal, 1917: 48-49, I).

van anar deixant-me i fent burla de mi, ja considerant-me com a vençut en la lluita del món.» (Vidal, 1917: 21, I).

La trama és lineal: els dies –les pàgines– se succeeixen entre al·lusions al passat – penediments i disculpes per gestos i paraules equívocs que es produïren temps enrere– i una quotidianitat present focalitzada en la recuperació i en la felicitat d’Adriana i en el vulnerable estat d’ànim de Jordi –amb les entrades i sortides dels pares i de la germana d’Adriana, de les minyones, i d’algunes visites que reben per conèixer la nena petita–, tot esperant l’arribada de Lluïsa, «aquella amiga que, al cap de quatre anys, se li presentava acompanyada de l’espòs i del fruit que li havia apadrinat el doctor Vergés [...], una jove senyora endolada i amb vel, junt amb un senyor d’uns trenta-cinc anys, de bell aspecte, i un infant ros.» (Vidal, 1917: 40, I). La primera trobada entre Lluïsa i Adriana va estar envoltada de cerimònia, fins que «s’abraçaren i es besaren ambdues, reconeixent-se en un esclat de sentiments que féu llagrimejar l’endolada.» (Vidal, 1917: 43-44; I).

La festa del bateig, amb una llista de convidats elaborada tot «rumiant i escollint entre les moltes coneixences que la família Ferrer-Wolsner tenia a la ciutat.» (Vidal, 1917: 55, I)⁸²², se celebrà una tarda de novembre, amb tot el luxe corresponent a la categoria dels amfitrions: «en aquell vivent quadro de goig i ostentació hi predominava la bellesa i l’elegància de les dames. En presentar-se el nostre matrimoni ressonà un clam d’entusiasme i tots els esguards s’hi fixaren» (Vidal, 1917: 72-73, I). Els convidats van intervenint amb comentaris plens de complaença i, en un moment determinat, Maria Eugènia demana a Don Pasqual –l’amic íntim del matrimoni Ferrer-Wolsner– que els expliqui un conte –un recurs narratiu que, en aquest cas, serveix per allargassar l’escena del banquet tot trencant-ne una mica el ritme lent i monòton. El conte inserit es titula “Llegenda d’una reina destronada” –veg. Vidal (1917: 76-83, I)– i transcorre «en un país molt lluny d’aquest» (Vidal, 1917: 76, I)⁸²³; més que el contingut en si, allò que

---

⁸²² Però a la festa, es lamenta Jordi a la seva esposa, «hi falten els meus pares i el meu amic Francesc.» (Vidal, 1917: 74, I). L’amic no hi havia pogut assistir per motius de salut, els pares de Jordi, segons diu ell mateix, «per culpa de la negligència de l’un i de l’extrema humilitat de l’altra... Jo prou hi lluito i hi sofreixo, però no hi puc avantatjar res... [...] i] no és que deixin d’estimar-nos, i d’estar molt contents de la meva sort.» (Vidal, 1917: 130, I).

⁸²³ La reina, molt bella però també molt sàvia i prudent, aviat va ser víctima de les enveges, destronada pels seus consellers i abandonada pels seus súbdits, per tothom, menys per «les dames que havia tingut com a serventes en la cort, i els trobaires amorosits, que, per voluntat d’ella, li foren companys en aquell exili.» (Vidal, 1917: 78, I). El temps de l’exili va anar passant, amb l’enyorança del regne perdut, fins que un dia la dama va veure arribar un missatger, el qual li portava la notícia que el seu captiveri havia acabat: «el poble ha aconseguit imposar-se, destronant els seus dictadors, que l’emmenaven per mala via, i avui vos reclama amb tot el seu amor, que reviu per

interessa és la valoració que, un cop acomiadats els convidats, en fa Jordi Saura, mitjançant un enginyós joc metaliterari: «Jo crec que se l'ha imaginada ell [la llegenda]. Ves si havia de sentir-la contar a un mariner de Bretanya!... Això són recursos de què solen valer-se els narradors per obtenir crèdit... És una llegenda i res més: es contradiu i està mancada del sentit real de la vida, com totes les llegendes. No obstant, ha sabut donar-li atractiu amb brillantesa d'expressió.» (Vidal, 1917: 84, I).

Després, arriben les confidències entre Adriana i Lluïsa: Jordi n'és el tema central. Lluïsa diu: «[Jordi i jo] ens estimem com poden estimar-se germà i germana. Em va saber greu haver-li despertat la primera il·lusió d'enamorat en un temps en què ell encara era un noi sense experiència i trobant-me jo que, a més d'avantatjar-lo de cinc anys, sabia que els meus pares ja tenien intenció de casar-me amb en Feliu.» (Vidal, 1917: 89-90, I). La conversa deriva cap als respectius fills i, de sobte, Adriana té una idea: «—Hem de casar la meva filla amb el teu fill! Hem de casar-los, quan sigui hora! Com nosaltres sempre ens relacionarem amb la voluntat i la franquesa d'ara, ells també s'estimaran.» (Vidal, 1917: 91, I), de manera que, quan Lluïsa i la seva família se'n tornen cap a Vilalta, el seu fill, com diu el narrador, era «ja promès per voluntat de les dues mares agràides i enamorades dels seus infants.» (Vidal, 1917: 92, I)⁸²⁴. Aquesta idea d'Adriana i el banquet del bateig són exemples de les situacions desmesurades, hiperbolitzades, que s'han apuntat més amunt —i n'hi haurà molts més.

Un dia, Adriana, entusiasmada, anuncia a Jordi la visita de Tomàs Garriga, «aquell jovenet que una vegada va venir a veure't per conèixer-te, dient-se deixeble teu, i que va recitar-nos de memòria “La Cançó dels Hèroes”.» (Vidal, 1917: 103, I)⁸²⁵; casualment, poc després arriba a la casa don Pasqual, i «el vell i l'adolescent van saludar-se i

---

veure brillar l'estel d'antiga i respectable senyoria [...]» (Vidal, 1917: 80, I). Però l'alegria va durar poc, perquè l'endemà va arribar un segon missatger, trist, que li deia tot el contrari: «Si estimeu la vostra vida, [...] no aneu a voler prendre possessió de l'estat que un dia, obrant injustament, va destronar-vos. [...] El poble, que de primer moment es mostrava favorable a la nostra causa, ara ja s'ha revoltat en contra, disputant-se ell el poder, i ha regat el terror de la pàtria amb sang que els més atrevits han vessat en lluita fratricida.» (Vidal, 1917: 82, I). El reina es resigna a la seva dissort, amb el consol de veure's acompanyada dels seus fidels servents, i tanca la llegenda amb aquest parlament: «Quan jo ja sigui morta, no porteu el meu cadàver a la terra que em va veure néixer: enfonseu-me en el si del mar. Abans que els vinents puguin profanar els meus ossos, prefereixo tenir el llit de l'etern repòs sota el bressoleig de les ones, que dia i nit aniran a contar-ho a la platja, entonant-me un cant en el gran temple de la Natura.» (Vidal, 1917: 83, I).

⁸²⁴ Després, quan Jordi i Adriana van a visitar Lluïsa i la seva família a Vilalta, només arribar Adriana acosta «les dues criatures fins a tocar-se els llavions: —Vaja, beseu-vos. Aquest serà el vostre primer petó de promesos. I vull que es digui que us l'heu fet davant nostre!» (Vidal, 1917: 8, II).

⁸²⁵ Cf. supra, p. 373.

s'estrenyeren la mà afectuosament.» (Vidal, 1917: 105, I). La conversa que entaulen gira al voltant de l'Ateneu i de l'opinió que tenen de Jordi Saura alguns dels seus socis; Tomàs es refereix en concret a Robert Mascaró⁸²⁶: «no és pas que en digués mal o que volgués satiritzar l'autor de *La Resurrecció de Don Joan*, perquè el respecta i també l'admira. [...] però] opina que Jordi Saura és el nostre últim romàntic⁸²⁷], i que, per tant, no pot tenir deixebles. Jo mai permetré que es vulgui fer creure aquesta mentida, perquè vós sou el poeta etern, cantaire de la passió, i la joventut sempre us seguirà.» (Vidal, 1917: 106, I). Cal plantejar la hipòtesi⁸²⁸ que Tomàs Garriga sigui un personatge inspirat en els joves companys reusencs de Ricard Ballester, els quals Plàcid Vidal coneix l'agost de 1913, arran de l'homenatge a Hortensi Güell –veg. Vidal (1934: 334 i pàssim).

Com a *LCH*, en el decurs de la *fabula*, el narrador es refereix a la sort de les persones que estan al servei d'ambdues famílies –«en aquella casa les serventes devien trobar-s'hi millor que les dames d'honor en les corts reials.» (Vidal, 1917: 51-52, I). Però una minyona, Rufina –que ja havia demostrat una especial simpatia per Jordi⁸²⁹–, pot ser l'esca d'un conflicte: per un costat, Maria Eugènia declara estar enfadada perquè la confonen amb ella: «he hagut de saber que no ha mancat qui ha pensat que ella era jo. No sé per què han de fixar-se tant en aquesta simple minyona, i li volen trobar tantes gràcies, i en tal extrem, que tot ha d'ésser-li festes i elogis. Ella n'està tan envanida que només cal veure-la!» (Vidal, 1917: 52, I); per un altre, l'endemà del bateig, Rufina es presenta silenciosa a la cambra d'estudi del poeta i li acarona els cabells: l'irrefrenable atractiu que les dones desperten en ell torna a posar-se en evidència, perquè ambdós acaben besant-se furtivament –veg. Vidal (1917: 97-101, I)–, situació que el narrador aprofita per adreçar-se al lector –fent, doncs, un incís en el desenvolupament de la història– i descriure amb tota mena de detalls la minyona:

---

⁸²⁶ Cf. supra, p. 375.

⁸²⁷ Adriana repeteix la frase, rumiant: «Romàntic... “l'últim romàntic...” Ni ell mateix deu saber què vol dir. [...] Tindrà deixebles, encara que ho negui Robert Mascaró.» (Vidal, 1917: 108, I).

⁸²⁸ Plausible, si tenim en compte que Vidal coneix aquests joves l'estiu de 1913 –abans, doncs, que *LCH* (1915) i *Infinit* (1917) fossin publicades– i que aquestes novel·les, fins que no van veure la llum, van ser objecte d'esmenes i de revisions –veg. Vidal (1915: 397). Una altra possibilitat és que el personatge sigui del tot casual i, tanmateix, anticipi la realitat.

⁸²⁹ Cf. supra, p. 373.

«deixeu-nos explicar amb tota justesa i claredat qui era Rufina [...]. ¿No us heu trobat alguna volta amb una noia d'uns ben complerts vint anys, de cintura prima i esvelta tota ella, de cabellera declaradament rossa, d'un ros daurat, que brilla al sol; de cara ovalada i de certa semblança a un col·legial o a la figura d'un antic patge per un rastre de fina bellasa baronívola que reuneix en ses condicions de dona jove? És un conjunt d'obrer i de senyoreta. És bonica i sap que ho és, [...] té la gràcia d'un somrís per a tots els que l'admiren, no havent-hi home enamoradís a qui no arrabassi l'ànima amb l'esguard [...]. Cap pretendent li és de mèrit; i, atraient i rebutjant, sol succeir que a la fi es captiva de qui ja s'ha ensenyorit i a l'ensems s'ha fet esclau d'una altra molt diferent [...].» (Vidal, 1917: 101-102, I).

Al capdavall, Rufina no embolica les coses i, amb una excusa creïble, abandona la feina, tot comproment-se a cercar qui la substitueixi: «Rufina va presentar-los a coneixença la cosina que ella decidia deixar al seu lloc de servei de seguida que se li permetés tornar-se'n a casa seva. També era rossa (també havia d'ésser rossa!), i ambdues tenien alguns punts de semblança de figura.» (Vidal, 1917: 130, I).

Després d'una sèrie d'escenes quotidianes i convencionals, la *fabula* retorna a la metaliteratura. Maria Eugènia explica al seu cunyat que havia conegut «una senyoreta molt il·lustrada, que també sap l'alemany i que ha llegit *Wilhelm Meister* i *Enric d'Ofterdingen*... [...] i t'he] de transmetre un encomanament seu. Diu que també coneix les teves poesies i els teus poemes... i opina que ets un poeta de gran inspiració (així mateix). Com que ella està afectada a les novel·les, celebraria molt que tu n'escriguessis una.» (Vidal, 1917: 133, I). Jordi Saura, que no aconsegueix que Maria Eugènia li reveli la identitat de la senyoreta⁸³⁰ en qüestió, contesta: «Anuncia-li que he començat a escriure una col·lecció de contes que em sembla que també li plauran.» (Vidal, 1917: 134, I). I Adriana afegeix, resoluta i fent un repàs de la trajectòria literària del marit:

«Jordi Saura sols escriurà lo que ell senti, i tal com ho senti, sense que l'hagin de regir influències d'admiradors ni admiradores, perquè els preceptors a qui s'ha degut ja són morts [...]. És lliure i independent, com així ja ho havia aconseguit quan, després d'haver complert la seva missió d'obrer en el taller de la impremta, esplaiava les seves emocions escrivint els *Poemes passionals*, les *Cançons oblidades* i quasi tota *La Resurrecció de Don Joan*.» (Vidal, 1917: 136, I).

---

⁸³⁰ Però sí que ho fa, involuntàriament, la mare de Maria Eugènia i d'Adriana: «Ahir vam anar a visitar donya Laura Engels i allí vam tenir ocasió de conèixer la filla dels senyors d'Almenar, [Clemència].» (Vidal, 1917: 135, I).

L'*alter ego* de Plàcid Vidal és ara, sens dubte, més lliure que el seu autor –perquè aquest, quan escriu això, encara compleix “la seva missió d’obrer en el taller de la impremta”.

L’esmentada col·lecció de «narracions en prosa, que ella [Adriana] esperava veure expandir com altra flor d’aquell verger en plena vida,» (Vidal, 1917: 137, I) anava avançant: «¿Com vols que el tituli, aquest llibre de narracions? [...] // –Si haguessis de creure’m a mi, aquesta la titularies *Inquietuds* –va respondre la muller–. ¿No hi fas sentir les ànsies i els dolors dels esclaus que lluiten per obtenir la deslliurança i imposar-se? Doncs em sembla que aquest nom expressaria amb justesa el significat.»⁸³¹ (Vidal: 1917: 139, I).

No és només la fortuna literària que somriu al jove Saura, sinó també l’econòmica: els sogres volen que consti com a hereu, al costat de les seves filles; ell es resisteix a acceptar-ho, «perquè vostès ja van fer per mi tot lo que jo volia, complaent el meu amor, i no permetent que em dediqués a altres aspiracions que les de l’escriptor, [...] tampoc ambiciono més riquesa que consagrar la gràcia espiritual conservant la pau de l'ànima.» (Vidal, 1917: 141, I). Finalment, van a cal notari i s’estableix la voluntat del matrimoni Ferrer-Wolsner –veg. Vidal (1917: 143-144, I).

Jordi Saura i Adriana han estat convidats pel cònsol d’Alemanya i la seva esposa a assistir a l’Òpera, a una representació d’*Els Mestres Cantaires de Nuremberg*⁸³². Acabat el segon acte, un home demana per parlar amb Jordi Saura: era «el director d’una revista teatral de molta ressonància en aquella època, i va manifestar que en nom d’ella acudia al poeta per poder fer pública la seva opinió sobre el teatre i la dramaturgia. [...] // –Jo crec que vostè és un dels poetes més indicats per a donar parer sobre això, perquè en les seves obres sempre ha intencionat temperament de dramaturg.» (Vidal, 1917: 151-152, I). I el poeta, en una llarga argumentació, reconeix que havia estat temptat de dedicar-s’hi, però que va saber veure a temps que «els mèrits de l’autor d’obres escèniques són

---

⁸³¹ Aquesta opinió d’Adriana reflecteix l’atenció que Plàcid Vidal posava en el significat dels títols de les seves obres –cf. *infra*, p. 419.

⁸³² En alçar-se el teló, Jordi s’emociona «com en altra volta que ja havia vist i oït tanta grandesa de santetat i amor. [...] Jo mai havia admirat tant la virtut del geni creador. [...] Escoltem Wagner i que Walther triomfi en companyia d’Eva Pogner, realçats per amor i sacrifici de Sachs, la flor dels vells!» (Vidal, 1917: 149-150, I).

Vidal és autor de l’article “Sobre *Els Mestres Cantaires de Nuremberg*”, publicat a les revistes *Estil* (1907) –cf. *supra*, p. 253– i *Foc Nou* (1911) –cf. *supra*, p. 253 i 259..

molt relatius, en lo que pertany a les condicions del seu talent, perquè tant es deuen al seu treball com al del còmic, que va preparant la trama per poder lluir-se als ulls del públic [...]: d'aquí ve que ell triomfi amb més facilitat i preponderància que el narrador i el senzill poeta líric.» (Vidal, 1917: 153, I). Tanmateix, afirma que creu en la missió del teatre: «Hi crec per a l'expansió del poble, i, sobretot, per a la representació del drama musical.» (Vidal, 1917: 153, I). Tenint en compte que la primera publicació de Plàcid Vidal va ser un monòleg teatral, que *L'Amor Artista* és un poema dramàtic i que va escriure alguna altra peça teatral –inèdita–, és lògic que el seu *alter ego* no es mostri del tot contrari a aquest gènere literari.

Ben aviat es publica *Inquietuds*, «que, si no van guanyar tanta anomenada com el poema del Don Joan, no per això deixaren d'obtenir bella acceptació, mostrant-se una vegada més, amb aquella col·lecció de narracions, que sols s'escriu bé en prosa quan es domina la ciència del vers i s'és poeta.» (Vidal, 1917: 157, I), afirma ben convençut el narrador⁸³³.

A l'estiu, la parella i la seva filla van a visitar els avis paterns i la padrina de Vilalta. La mare de Jordi, només veure'ls, es lamenta: «Jo ja hauria vingut a la festa del bateig, com desitjàveu, si el vostre pare m'hagués volgut acompanyar. [...] després d'haver viatjat tant en la seva joventut, ara sembla que hagi posat arrels en aquest poble!» (Vidal, 1917: 160, I). Al cap d'uns dies, marxen cap a Vilalta; el cotxer del carruatge amb què viatjaven els diu que els seus amfitrions «són una família molt rica. [...] Ningú no en té res que dir sinó bé. La caritat que fan als pobres tothom la sap agrair.» (Vidal, 1917: 185, I). I, efectivament, «per l'aspecte del casal i per lo ben dispost i ordenat que tot es veia en les habitacions, els arribats de nou de seguida van comprendre que [...] es trobaven en una llar de família rica de poble.» (Vidal, 1917: 6, II).

Aviat el poeta, l'escriptor, repren el protagonisme; amb diversos episodis que obren el segon volum d'*Infinit*:

En el primer d'aquests, Lluïsa els porta a l'estança on hi ha la biblioteca que havia pertangut al padrí de Jordi i els mostra un exemplar del Quixot: «[Jordi], ¿saps què hi ha en aquest llibre tan celebrat? [...] la teva primera poesia! Tu devies deixar-l'hi, com a

---

⁸³³ Quan, a l'estiu, Jordi i Adriana s'instal·len a Santa Fe, Aleix de Ferrer els envia «revistes que parlaven en elogi del llibre *Inquietuds*.» (Vidal, 1917: 34: II).

record, i jo vaig trobar-la. Mai he volgut que la'n separessin. Vas posar-la en bon lloc. Es comprèn que en aquell temps ja tenies idea d'arribar a ésser autor de molta anomenada.» (Vidal, 1917: 11, II). La reacció de Jordi Saura és brusca –i sorprèn les dones, però ho dissimulen–: agafa el manuscrit i l'estripa: «Són uns mals versos que parlen del carro del Sol i del plor de la rosada.» (Vidal, 1917: 12, II).

Tot seguit, en un passeig per Vilalta, Lluïsa els presenta el senyor Massana, amic del difunt doctor Vergés, el qual li havia deixat llegir *La Resurrecció de Don Joan*; Massana pregunta al poeta si creu que l'obra és superior a l'home i l'*alter ego* de Plàcid Vidal respon: «Jo diria que l'home és l'esperit etern, essent el creador. [...] Per aquest motiu procurem infondre en l'obra el sentit de la vida, [...] la bondat, l'amor, el sacrifici... tot lo que renova l'afany del que lluita amb fe.» (Vidal, 1917: 16-17, II); també debaten sobre l'amistat i la rectitud en el comportament, i diu Jordi Saura: «a l'últim arribo a creure que, més que insinceritat, és malaltia de la voluntat lo que fa mal veure en la manera d'obrar entre el companyerisme. [...] Jo admiro l'home per l'enteresa i la constància en voler expandir una fixa creença, lluitant contra lo que s'oposa al seu triomf, encara que de primer moment sembli que vagi equivocacat en els seus propòsits.» (Vidal, 1917: 19-20, II). L'autor traspua en el personatge.

Aquella mateixa nit, Jordi confessa a Adriana que està massa distret i que no pot dedicar-se

«a la meua obra amb tota l'atenció que deuria. [...] He concebut la idea d'un nou poema, d'un gran poema, superior a *La Resurrecció de Don Joan*, i pressento que em mancarà temps i medi apropiat perquè tu el puguis veure brillar. [...] Així com he renovat la llegenda de Don Joan, vull inferir en evocació dels temps de l'antiguitat fins als segles medievals i l'època moderna [⁸³⁴], demostrant que els humans sempre ens hem degut a les mateixes passions, que són les del present en la nostra vida.» (Vidal, 1917: 26-27, II).

En una excursió a la vall de Santa Fe –«situada a una mitja hora lluny de Vilalta.» (Vidal, 1917: 29, II), els esperava «una masia blanca, d'aspecte senyorial, situada al començament d'una hisenda també enriquida d'arbres fruiters i plantes de regadiu. [... al

---

⁸³⁴ Jordi Saura es refereix al poema que es titularà «*Les Edats*, que et dedicarem [a tu, Lluïsa,] per eternitzar la teva memòria, si ell s'eternitza.» (Vidal, 1917: 51, II). I fa una reflexió sobre les dedicatòries: «les obres no poden dedicar-se sinó a aquelles persones amb les quals ja se sap certament que mai s'ha de renyir, perquè lo escrit sempre resta escrit, tant si ha estat fet per expressió d'amistat com per mera conveniència.» (Vidal, 1917: 51, II).

Pel que fa a *Les Edats*, que Plàcid Vidal no va poder publicar, cf. supra, p. 304 i cf. infra, p. 564.

fons de la qual] s'alçava la carcassa del monestir, com una mòmia d'altre temps, amb alguns trossos de volta caiguts i amb les parets clapejades d'herba que brotava de les juntures de les roques.» (Vidal, 1917: 31, II). Tot això pertany a la Lluïsa i al seu marit. Jordi intueix que és el lloc idoni per dedicar-se a la seva nova obra: «Si voleu tenir-nos durant tot l'estiu, poseu una taula en un racó dels claustres, davant dels tarongers, i, al costat de la companya de ma vida, escriuré un poema que ella ja frisa per veure'l brillar com *La Resurrecció de Don Joan*.» (Vidal, 1917: 32, II)⁸³⁵. L'estiu i els preparatius de l'obra transcorren paral·lelament, però Jordi troba a faltar alguna cosa: «si no podem recórrer els països on ha de realçar-se el meu esperit, sols mostraré una miserable paròdia de l'ideal projectat!» (Vidal, 1917: 45, II). Adriana li promet que aniran arreu on convingui.

Mentrestant, en un subtil paral·lelisme amb Don Joan —el ressuscitat, no el maleït—, Jordi, conscient de la seducció que exerceix, continua deixant-se portar pel seu deliri envers les dones, en escenes que s'entrellacen amb l'evolució de la història: «comprenia que tenia el cor guanyat a totes dues, i en el fons de l'ideal se sentia afavorit d'una i altra a l'ensems, no sabent, a la vista, si li era més agradable l'amiga de cabellera rossa [Lluïsa] o la muller morena. No obstant, atresorava la certesa que la dona que cooperava a la seva glorificació de poeta i li havia encarnat la filla era la més valuosa.» (Vidal, 1917: 42-43, II). També Rufina, Maria Eugènia... i una famosa actriu alemanya: «ah! la seva paraula i el seu gest!... [...] fou ço que reanimà l'encís a l'esguard de l'home i del poeta.» (Vidal, 1917: 151, II), i «son cor de jove enamoradís alenava per a la gràcia de l'amiga que se li franquejava, [...] va endolcir-lo un frisament d'amor.» (Vidal, 1917: 156-157, II), fins que ella «li va fer un petó a frec de llavi. [...] i ell] va agafar-li la testa, decidit, i va besar-la i més besar-la, abocant-se a aquella font de goig, fins que la dama se li va escapar, retirant-se alguns passos vinclant el cos i rient.» (Vidal, 1917: 158-159, II). Lluïsa altra vegada: «En aquest moment sols et parla el meu cor, que mai t'ha pogut oblidar, encara que no el volguessis atendre... T'estimo, t'estimo i t'estimaré sempre, malgrat totes les lleis i conveniències socials que intentin privar-me'n.» (Vidal, 1917: 179, II), «i se li ofegaren les últimes paraules en la confessió, sentint els llavis de l'amic tocant els seus llavis, corresponent-se ambdós amb un llarg petó que els uní per un

---

⁸³⁵ A fi que l'obra obtingués els resultats previstos, «es feren enviar les obres d'història i viatges dels principals autors, en primer lloc les dels grecs i dels romans, traduïdes a les llengües neolatines, i les dels germànics, que Adriana llegiria al seu poeta traduint-les amb tanta facilitat.» (Vidal, 1917: 35, II).

mateix afecte.» (Vidal, 1917: 182, II). Jordi Saura acaba conclouent: «no he arribat a ésser un pervers, però tampoc em vull considerar net de culpa. [...] jo tant com poeta sóc home, i sempre m'han turmentat les passions de la vida, distraient-me una cosa de l'altra en el meu esperit assedegat. ¿Saps quin ha estat, el meu gran pecat, Lluïsa? Haver realçat a Don Joan: voler agermanar el bé ideal amb el goig real dels sentits. [...] He estimat massa els afalacs i els petons de totes les dones que m'heu tingut amor prodigant la franquesa d'amigues» (Vidal, 1917: 187, II). També en aquest aspecte, i tal com fa en l'èxit literari, Plàcid Vidal atribueix a Saura l'atractiu que ell no tenia.

A la tardor, «s'embarcaven per dirigir-se a Alexandria» (Vidal, 1917: 63, II), tot iniciant el viatge que havia d'afavorir els bons resultats del nou poema de Jordi Saura. «I d'Egipte es dirigiren cap a Grècia, seguint el llur viatge en plena ventura de realitzables anhels. [...] Tot refermava la idea del poeta, guiant-lo en l'aspiració.» (Vidal, 1917: 66, II); i de Grècia a Itàlia: «visitaren [Roma], Pisa, Florença [sic], Venècia, i, com més anaven viatjant, més se'ls feia poder d'ambició la temptadora idea de perllongar llur lliure i venturós pelegrinatge.» (Vidal, 1917: 76, II)⁸³⁶.

Aquesta voluntat de visitar diferents països de la Mediterrània a fi de consolidar una obra de creació és un reflex dels viatges que realitzaren, a partir del segle XVIII, joves aristòcrates procedents, sobretot, del nord d'Europa, els quals consideraven Grècia i Itàlia uns llocs imprescindibles per tal de completar la seva formació cultural i intel·lectual⁸³⁷. Plàcid Vidal no va poder viatjar, però això no priva que ho faci el seu *alter ego*, Jordi Saura, que, com aquells joves aristòcrates, és també jove, ha passat a formar part –per matrimoni– de l'aristocràcia i es considera un romàntic⁸³⁸.

Van transcórrer dos anys fins que els viatgers no van tornar a la llar. Com si es tractés d'un arravatament de lucidesa per part de l'autor, el narrador puntualitza que «a la família Ferrer-Wolsner li va costar cara la festa.» (Vidal, 1917: 68, II). Però el viatge no havia estat solament l'expansió del plaer i del gaudi, sinó que Jordi i Adriana havien

---

⁸³⁶ Fins i tot s'aventuren a visitar Londres, convidats per uns amics que havien fet durant l'estada a Egipte –veg. Vidal (1917: 67-68, II).

⁸³⁷ A *Peregrinos de la belleza. Viajeros por Italia y Grecia*, María Belmonte (2015) recull les experiències d'Axel Munthe, D. H. Lawrence, Henry Miller, entre d'altres. «En el siglo XVIII dio comienzo esa tradición cultural conocida como el Gran Tour, según la cual la educación de un joven aristócrata no se consideraba completa sin la visita a los lugares de la Antigüedad para contemplar *in situ* la belleza del legado grecolatino. Italia se convirtió en lugar de culto y peregrinación de los nórdicos gracias a libros como *Viaje a Italia* de Goethe.» (Belmonte, 2015: 7-8).

⁸³⁸ Cf. *infra*, p. 483.

canviat: «en ell, l'home d'estudi i observació s'havia imposat sobre el seu caràcter de noi juganer, donant-li l'aire d'un jove catedràtic, parlant pausadament i amb reconcentració, mesurant, en perfecta harmonia amb l'actitud, la traça del gest. Ella havia guanyat en exuberància, remarcant-se amb més plenitud la seva presencial figura.» (Vidal, 1917: 68-69, II). I Jordi ha d'escriure, ara ja sí, el poema definitiu, per això, després d'haver visitat els seus pares al poble, s'instal·la de nou amb Adriana a Santa Fe, en els claustres del monestir: «va trobar tan pobres els preparatius que havia esbossat dos anys enrere, que va començar plantejant l'obra de cap i de nou [...]; la seva obra no devia ésser d'un sol país, ni podia cantar-s'hi una sola edat, perquè el poeta era esperit universal en les seves ànsies, bategant amb l'ànima de tots els temps.» (Vidal, 1917: 72, II). L'experiència adquirida pel poeta li feia refrenar «el deler de la fantasia, propensa a la facilitat, meditant i construint els versos amb la lentitud d'un vell escultor cisellant la roca dura, i amb el poder d'un antic pagà escrivint per sobreviure al domini dels seus déus.» (Vidal, 1917: 72, II).

«Al seu dia l'obra de *Les Edats* arribava a terme amb tota la magnitud de la concepció desenrotllada, fruit de la serena reflexió, més que *La Resurrecció de Don Joan*, on el poeta s'havia distingit per l'entusiasme flamejant del seu cor ardent.» (Vidal, 1917: 74, II). I Adriana no pot resistir la temptació de traduir el nou poema de Jordi Saura: «trenco la jura, i ningú me n'ha de culpar.» (Vidal, 1917: 74, II); a més, en respecta la versificació, per demostrar la seva capacitat i per mantenir l'elevada categoria de l'obra –veg.Vidal (1917: 74, II). Acabada la complexa tasca empresa per Adriana, «el nou poema va ésser imprès en la mateixa forma de *La Resurrecció de Don Joan*, en edició luxosa que honorava a un ric taller d'impremta.» (Vidal, 1917: 79, II). Feia més de quatre anys que Jordi Saura «no havia publicat ni una poesia, ni un sol article o treball de compromís en periòdic; però els seus comentaristes prou sabien que ja de molt temps ençà estava preparant un nou poema, [...] al costat de la seva muller col·laboradora en ideal realitzat, i el cant va vibrar majestuós, sublimant la profecia.» (Vidal, 1917: 79-80, II), i «la glòria de Jordi Saura i la seva traductora es pregonava interessant la intel·lectualitat.» (Vidal, 1917: 86-87, II). Plàcid Vidal compensa amb l'autoficció els esforços que ell, en la seva quotidianitat, ha de fer per no ser oblidat com a escriptor, i

aquesta compensació implica que sublimi ara i adés tant la companya en l'ideal com l'èxit de l'obra literària⁸³⁹ –les seves dues fites encara no aconseguides.

En el capítol “Guspíres”, que aporta un pretendent per a Maria Eugènia –el marquès Arnau de Torrents, que temps enrere havia proposat, sense èxit, matrimoni a Adriana–, es consolida l'èxit i la supremacia del poeta Jordi Saura. Li ho confirma el seu deixeble, Tomàs Garriga⁸⁴⁰, anunciant-li que l'Acadèmia Literària havia pres l'acord de concedir-li el premi a l'autor de la millor obra publicada –veg. Vidal (1917: 93, II)–; però Jordi Saura té una reacció que reflecteix la maduresa adquirida en la seva trajectòria com a escriptor –però, sobretot, reflecteix el que opina Plàcid Vidal–:

«¿és a dir que si el meu poema no hagués estat aclamat pel públic no s'hauria pensat en mi per saber si era digne de recompensa? Doncs ¿i alguns autors, d'innegable talent, que no poden editar les seves obres? ¿I aquells que, podent editar-les i arribant a tenir l'ànima del poble en la seva major grandesa, no aconseguixen fer-se reconèixer per ell en el triomf? No tot esperit de superioritat guanya ressonància, ni tot lo que és popular es popularitza. Encara que fos cert això que ara vós m'anuncieu, jo no aspiro a encaçar condecoracions.» (Vidal, 1917: 93, II).

Aviat la família s'assabenta, per altres informants, de la concessió del premi al poeta, que no n'havia fet esment a ningú, perquè continua opinant que «jo no [el] puc acceptar, quan hi deu haver tants altres poetes que se'n judiquen més mereixedors que jo i amb molt més dret d'aprofitar-se de la paga que el gendre de don Aleix de Ferrer!» (Vidal, 1917: 99, II). Davant les insistències dels familiars i dels amics, Jordi Saura acaba manifestant el ressentiment que encara té envers els qui ara volen premiar-lo; i ho fa a consciència:

---

⁸³⁹ Tomàs Garriga exclama: «Sou tot un home, i us heu fet mereixedor de la sort que heu aconseguit! La millor part de la ciutat està en vostre poder, i entre els nostres intel·lectuals no es parla de ningú amb tant d'interès com de vós. [...] Fins els qui abans es deien els vostres enemics ara ja us reconeixen el nostre més gran poeta!» (Vidal, 1917: 90, II).

⁸⁴⁰ Aquest també fa saber al seu admirat mestre que voldria deixar-li llegir uns versos que ha escrit; Jordi Saura l'abraça amb emoció: «Oh, amic meu! Als vint-i-dos anys!... la mateixa edat en què jo publicava la meva primera obra. Sí, veniu a llegir-nos les vostres poesies, que us escoltarem amb la meva Adriana en tribut de fe i agraïment!» (Vidal, 1917: 98, II).

Plàcid Vidal explica que «per allà el febrer o el març de 1904 va sortir a la llum el meu llibre *Les grans accions & les soletats*» (Vidal, 1934: 176), que considera el seu primer llibre –malgrat que el 1898 havia sortit a la llum el monòleg teatral *L'escala del crim*, mai no el fa constar en la relació de les seves obres. I, efectivament, Vidal –i, doncs, Jordi Saura– tenia vint-i-dos anys aleshores, perquè no compliria els vint-i-tres fins a l'abril.

«Entrin al meu cor! Considerin tot lo que jo he sofert en el passat, amb les burles i els enganys d'aquests que ara vénen afalagant-me, i comprendran si tinc raó de mantenir-me fort per defensar els meus drets amb la dignitat d'home i de poeta! ¿No endevinen per què aquesta gent ha trobat en mi el seu preferit? Si no hagués estat Adriana, que va oferir-me la mà d'amiga i de muller per voluntat de vostès, avui Jordi Saura, per voler conservar la seva honradesa, encara estaria lluitant contra la roca que priva a tants desventurats; i m'haurien deixat morir en l'oblit després de condemnar-me amb mil injúries, encara que hagués arribat a crear el poema *Les Edats* i tots els meus possibles poemes! [...] Alguns d'aquests que ara desitgen reconquerir la meva franquesa fins s'havien mofat de mi perquè no podia anar tan ben vestit com ells. [...] deien que jo era un maniàtic, un descuidat, i que no podia presentar-me enlloc per fer prevaler els meus ideals. Si vostès poguessin saber lo molt que van amarguejar la meva solitud entre uns i altres!» (Vidal, 1917: 101-102, II).

Amb aquestes paraules, Jordi Saura sembla que es posa, incondicionalment, al costat de Plàcid Vidal. La denúncia dels interessos que mouen els cenacles culturals i que fomenten els consegüents prestigis literaris és força evident, i, també, gens imparcial⁸⁴¹.

El pare d'Adriana demana al gendre que reflexioni, que actuï amb consideració i prescindint de l'orgull propi, i esgrimeix aquests arguments: «No crec que entre els senyors acadèmics es trobi cap d'aquests a qui tu vols referir-te, perquè tots ells són més vells que tu [...]. I encara que pogués haver-n'hi algun que t'hagués dit tot lo que creguis de mal en l'antiga ofensa, tu no hauries de mostrar-te venjatiu: sempre val més perdonar que ésser perdonat.» (Vidal, 1917: 104, II). Finalment, vista la inflexibilitat de Jordi, es mostra taxatiu: «És necessari que obeeixis, Jordi [...]. La societat et demana i et deus a l'atenció. Has d'esvair l'engany que, retraient-te, fa creure que no pots tenir amics!» (Vidal, 1917: 107-108, II). L'escena va esdevenint tensa, perquè Jordi es posa a sanglotar, el sogre li retreu la covardia i Adriana intenta mostrar-se conciliadora: «No hi ha res tan dolorós com haver-se de violentar en lluita amb el propi caràcter... A mi em pesaria que accedís, no havent d'ésser de bon grat.» (Vidal, 1917: 109, II). Plàcid Vidal trasllada a Jordi Saura tot el seu capteniment, però aquest té el suport amb què l'home real no compta: la dona que el comprèn.

---

⁸⁴¹ La llista de motius per negar-se a acceptar el premi és encara molt més extensa, entre altres, hi ha aquest: «em veuria obligat a acudir per tot allà on em reclamessin, com a poeta oficial, imprescindible en festes i reunions, renovant falses amistats que ja he donat per mortes, i conquerint-ne de noves que potser arribarien a pertorbar la pau de la nostra família!...» (Vidal, 1917; 106, II).

La visita de Tomàs Garriga posa el contrapunt als neguits i al disgust; el deixeble li demana que apadrini la seva primera obra amb un pròleg i ell hi accedeix de bon grat: «Em feu el més gran favor [...]. Vos hi escriuré l'*Elogi de l'Amistat*.» (Vidal, 1917: 110-111, II). Després, Garriga gosa dir a Saura que obra malament en rebutjar la distinció, per aquestes raons:

«per la ciutat i la joventut. Ah, Jordi Saura! Jo, amb els meus afanys, no sé si podré enlairar-me fins a la vostra altura; però si algun temps arribés a ésser tant com vós, [...] encara que hagués hagut de guanyar-m'ho pujant el calvari sedejant i ple de ferides dels meus saions, des del cim tindria goig de girar l'esguard al pla que s'estendria als meus peus, i obriria els braços per rebre els molts germans que van avançant, l'un darrera l'altre, pel camí sembrat de punxes. Cregueu, no és sols una corporació, que us veu gloriós i us vol abraçar: és la joventut que us aclama en nom de la ciutat que representa. Si vós persistiu en rebutjar el seu tribut de germanor, [...] vindrem tots els joves sacerdots de l'ideal a fer-vos comprendre que us estimem per lo molt que heu sabut honorar-vos.» (Vidal, 1917: 112, II).

I això ja es ficció, és somni esperant que esdevingui realitat⁸⁴². Plàcid Vidal entén que Jordi Saura mereix ser reconegut –com voldria ser-ho ell–, només li cal un bon motiu per acceptar, un motiu que no es contradigui amb els seus escrúpols. I l'hi proporciona, a través de Tomàs Garriga, que, al·ludint la joventut, reflecteix l'ideari modernista més vitalista.

Ja no hi havia aturador. Havent acceptat la distinció oficial⁸⁴³, «va començar el seguit de festes i recepcions, [...] l'havien fet popular, i de tothom rebia elogis. [...] A la compariona i traductora també per tot se l'encensava al costat de l'hèroe [...]. Tots els principals periòdics i revistes li sol·licitaven la col·laboració, i les seves obres anaven reimprimint-se, convenint el poeta en fer-ne una edició popular que una associació d'obers intel·lectuals li reclamava.» (Vidal, 1917: 125-127, II).

---

⁸⁴² D'acord amb el lema de la trilogia: «Era com el somni devenint realitat y al ensemps la realitat volent ser somni.» (Vidal, 1910: 155).

Després de parlar amb Garriga, Jordi té una conversa amb Maria Eugènia, que li demana també que accepti el premi: «digues que sí, i em donaré per molt ben pagada de tot quan jo hagi pogut fer per tu. Accepta, accepta per ma germana, que en tindrà gran alegria!» (Vidal, 1917: 118, II).

⁸⁴³ La dotació econòmica que comportava el premi la va donar, seguint el suggeriment d'Adriana, «a un asil d'infants desemparats, que és allà on més ho necessiten, tenint menys protectors.» (Vidal, 1917: 124, II).

La *fabula* va avançant sense entrebancs, enmig d'escenes familiars, del casament de Maria Eugènia, de visites ocasionals⁸⁴⁴ i de les obligacions derivades del guardó literari. Encara, «aprofitant espais de temps lliures de càrrecs i complimentacions, ell va dedicar-se a escriure l'*Elogi de l'Amistat*, promès a Tomàs Garriga, i ella va pensar traduir els *Poemes passionals*, les *Cançons oblidades* i les *Inquietuds*.» (Vidal, 1917: 130-131, II). També, Jordi insinua a Adriana que podrien intentar tenir un altre fill, tot i que ella observa que «les nostres nissagues no han estat gaire fecundes [...]. Però no perdem encara l'esperança de tenir un altre successor, perquè per alguna cosa ens ha d'estimular el saber que fins al cap de set anys d'haver nascut jo no va ésser infantada Maria Eugènia. [...] el meu anhel és de poder tornar a fer-me mare.» (Vidal, 1917: 170, II).

Fins que el poeta rep «una carta de la seva mare innovant-li que el seu pare havia empitjorat tant en el mal que es veia obligat a quedar-se al llit.» (Vidal, 1917: 146, II); sense perdre temps, ell i Adriana, amb la nena, es traslladen al poble i s'hi instal·len tot esperant una millora en la salut del malalt, que no es produeix, sinó que mor al cap d'uns dies d'agonia –veg. Vidal (1917: 170-171, II). Lluïsa es desplaça al poble per assistir als funerals i Jordi, instigat per Adriana, l'acompanya en el camí de retorn a Vilalta: una bona ocasió per a les confidències, per recordar l'enamorament entre ambdós i perquè Jordi faci, altra vegada, repàs de la seva vida abans de conèixer Adriana: «la flor de la meva virginitat de donzell va ésser esfullada en violent seducció per la segona de les tals dones. [...] em vaig veure obligat a abandonar-la. Era una viuda jove, rica i capriciosa en extrem.» (Vidal, 1917: 185, II); explica fil per randa a Lluïsa la seva aventura amb Helena Ferrà i li assegura que Adriana està assabentada de tot.

Amb un breu capítol final, “Ecolí”, s’acaba la trilogia i, doncs, el romanç de Jordi Saura: mentre el tren avança cap a la ciutat –el poeta retorna al lloc que li correspon–, fa aquesta reflexió per a si mateix:

---

⁸⁴⁴ Una d'aquestes la protagonitza Rufina, l'antiga minyona, que ve a demanar-los un lloc de treball per al seu promès: «ja fa dos anys que ens coneixem, d'abans d'acabar la carrera [...]. Els seus pares s'oposaven que es casés amb mi perquè jo no tinc més dot que la meva bondat i les meves mans de treballadora; però ell em vol, i a l'últim han hagut de consentir-hi.» (Vidal, 1917: 132-133, II).

Una altra, «un professor de retòrica i poètica [... que] demanava a Jordi Saura que autoritzés incloure uns seus versos per model en una esticologia.» (Vidal, 1917: 134, II). A LAV, Vidal recorda: «[l'any 1907] coneguérem mossèn Lluís Viladot, a qui imprimírem una *Esticologia catalana* i unes obres dramàtiques seves.» (Vidal, 1917: 241, II). Hi ha una *Esticologia catalana: art de versificar*, publicada el 1908, l'autor de la qual és Lluís Viladot.

«—Infinit!... Infinit!... Tot és infinit, eternitzant-se. Saura, Vergés i Wolsner, tots reviu en mi i s'uneixen per un sol voler, podent més que les lleis de l'home la llei de la Natura. Jo també acabaré. ¿Qui dubta que també acabaré? Però en el meu terme vindrà un altre a prosseguir la meua obra. [...] fins que tot acabi en el no-res infinit o recomenci per via de la Glòria infinita.» (Vidal, 1917: 196-197, II).

I queda del tot justificat el títol de la novel·la⁸⁴⁵, al qual ja s'ha anat fent al·lusió en diverses pàgines: «en el món tot va perdent-se per a donar lloc a la infinitat de coses que han d'existir en el seu dia.» (Vidal, 1917: 85, I); «com l'obra que t'atreia en l'Infinit, / també un desig batega en el meu pit / quan ta abraçada em lliga.» (Vidal, 1917, 32, II); «com el caminant que avança a pas ferm i segur, imposa tu la idea aplomant-la amb esparses robustes, que al teu davant s'estén la via de l'Infinit.» (Vidal, 1917: 72, II); «escorrent-se el temps que la muller havia profetitzat a l'espòs com a bé infinit, ideant i construint sense apressament ni esforç de lluita dolorosa.» (Vidal, 1917: 74, II); «el temps li era infinit i havia de triomfar.» (Vidal, 1917: 74, II).

Con en les altres dues novel·les, el to retòric —expressat sobretot a través de l'analogia i de la hipèrbole— es pot apreciar en força ocasions: «No crec que en tot el món es trobi un matrimoni més glorificat.» (Vidal, 1917: 34, I); «va cercar una flor, que la devastadora tardor no va poder negar-li, i la collí. Quan la tingué collida va saber-li greu d'haver segat aquella humil existència que prest veuria mustigar, i restà mirant-la amb tristesa.» (Vidal, 1917: 37, I); «el temps els era una manyaguera d'amor.» (Vidal, 1917:

---

⁸⁴⁵ Eugeni d'Ors parla en diverses gloses sobre els conceptes "infinit" i "límit". A "Libació a Hermes" (8-IV-1912): «Cada mot pot tenir una ressonància infinita: però l'excel·lent escriptor és el que sap renunciar-hi sovint. Els grecs no se'n valgueren mai. [...] El culte dels límits és l'essència de l'esperit clàssic.» (Ors, 2005: 124-125). A "Sobre l'infinit" (17-VII-1912): «En un article de fons, i sobre una banal qüestió política, he llegit tres vegades el mot "infinit". Els moderns solem abusar d'aquest mot, com de tantes altres coses. Tot és infinit, per a nosaltres [...]. Aicò ens dispensa de definir, això ens dispensa d'explicar.» (Ors, 2005: 215). A "De la limitació" (1-III-1913): «La prova per al caràcter d'un home està en veure de quina manera suporta la limitació. És en la consciència dels propis límits que la virilitat se fa coneixedora. [...] Qui, lluny d'això, sent a cada possibilitat una temptació nova, restarà sempre un gran infant.» (Ors, 2005: 472). A "L'Amic dels Límits" (8-VI-1914): «"L'Amic dels Límits" gusta de circumscriure mentalment tota cosa abans de donar-se'n a la contemplació. Ell no creu "entendre" una cosa fins que l'ha "compresa". [...] en un Museu o una Exposició de pintura] marxa fins a topar-se amb la paret del fons de tot. Recula aleshores i fa les seves estacions i les seves devocions amb calma, ja tranquil sobre que la teoria de les sales no es perllonga en l'infinit.» (Ors, 2005: 839-840).

També és interessant aquesta observació de Hinterhäuser: «El odio frenético de Villiers por su época [...] ha sido documentado también por sus coetáneos y enjuiciado por los críticos; lo mismo puede decirse de la extrema miseria en que vivió y de la que trató de evadirse refugiándose a veces en la idea del suicidio, pero sobre todo mediante un exaltado idealismo que consideraba el mundo como mera apariencia y veía la liberación en el "infini" (palabra que Villiers pronunciaba, según dicen, con acento inimitable).» (Hinterhäuser, 1980: 130).

40, I); «va allisar-se els cabells, que se li havien escampat en rulls com flames eixint de la testa.» (Vidal, 1917: 107, I); «entre la remor de les fulles seques, que es removien en planyívola dansa.» (Vidal, 1917: 125, I); «ja ho deia jo que us encantaríeu d'amor en aquesta vall tan fresca i gemada!» (Vidal, 1917: 39, II). Però el capítol “En el treball i en l'esplai” mostra, a més, un subtil toc d'ironia: «I altra vegada arribava el maig, el maig que ara cantaríem, celebrant la seva esplendidesa, si no se l'hagués adulat ja tant i, per a decorar aquesta plana, no n'hi hagués prou amb dir que la nostra parella va acostar-se, encisada, a guaitar el jardí, sentint refilar un rossinyol.» (Vidal, 1917: 158, I).

Per contra, les descripcions d'espais locals no són gaire freqüents i es focalitzen bé en indrets de la ciutat: «el carruatge emprengué marxa via avall, vorejant els jardins, que ja s'havien esgrogueït al bes de la tardor, i les torres senyorials, que es mostraven a una i altra banda del camí [...]. El sol estenia raigs pàl·lids en la natura malalta.» (Vidal, 1917: 16, I); «anaven seguint per una carretera plena de pols negrenca, vora la mar encrespada, que rebatia les ones sobre el rocam, fins que, en trobar-se ja en l'avinguda del raval [...], aviat se n'entraren a la gran urbs, emprant un dels carrers de la barriada antiga, on es veien dones pintades de galtes, amb faldilla curta i flors al cap, guaitant reclinades al brancal de les portes [...], volent incitar amb mirades de foc i amb moviments lascius els vianants.» (Vidal, 1917: 123, I); o bé en paisatges rurals: «lluny de la població, entre una gran extensió de camp sembrat de blat, que rossejava enviant una forta olor de palla que penetrava en els sentits, com una alenada sensual, despresa de l'oneig de les espigues.» (Vidal, 1917: 181, I); «el camí començava a vorejar la muntanya, i, anant fent via endins pel fons d'una vall, l'extensió d'aquell camp que formava l'encontrada d'on era fill Jordi aviat va quedar tancada per un alt serrat que obria una altra encontrada, un poc més abrupta, plena d'arbres gegantins que estenienllurs gran brancatges entre terrenys engalanats de verdor i de sumptuoses masies que es mostraven als ulls dels vianants com una visió de somni prenent forma real per a la nova il·lusió de l'esperit realçant-se.» (Vidal, 1917: 185, I); «el comboi en marxa, rodant el poble de cases roges sota l'esvelt campanar de l'església. Al lluny es veia el puig del calvari, i també es veien els xiprers del cementiri, sobresortint entre la verdor del camp, eternals vetlladors.» (Vidal, 1917: 196, II).

Quant a la recepció de l'obra, Plàcid Vidal en dóna aquestes dades: «Joan Pérez-Jorba, al diari reusenc *Foment*^[846] parlà, en un mateix número, de Josep Maria Vidal i Pallejà i de mi, breument, però en sentit entusiàstic. De mi digué, el crític, que ell creia que *Infinit* era la meua millor novel·la.» (Vidal, 1934: 400). Jaume Aiguader i Miró, alhora el metge i l'amic, quan l'alcoverenc li porta els dos volums de la novel·la, profereix: «Hauries de fer llibres de versos! ¡Tant que ens van agradar *Les grans accions & les soletats!*...» (Vidal, 1934: 401). En canvi, l'opinió de Lluís Capdevila, segons recull el memorialista, fou: «*Infinit* m'ha agradat més que *La cançó dels herois*.[...] Aquells senyors que presentàveu en *La cançó dels herois* m'embafaven, amb tota franquesa.» (Vidal, 1934: 408).

Una referència més tardana a aquesta novel·la es troba en un article que Joan Oller i Rabassa escriu amb motiu de la publicació de *LAV*: «*Infinit*, novel·la singularíssima dintre les nostres lletres on la realitat i el somni apareixen bellament fosos dins d'un marc de possibilitats.» (Oller i Rabassa, 1934: 10). Ja uns mesos abans, Octavi Saltor, parlant també de *LAV*, s'havia referit a Vidal com «l'autor memorable d'*Infinit*.» (Saltor, 1933: 8).

Maria-Eugènia Vidal, en el relat autobiogràfic "Ariadna i Maria-Eugènia" (1978), explica que el seu pare, Plàcid, li deia, tot jugant amb els antropònims de les germanes Ferrer-Wolsner: «—Que Adriana que m'has sortit, jo que et volia Maria-Eugènia! [...] Adriana, múrria!...» (Vidal Güell, 1978: 10), i a continuació reflexiona:

«El seu to era mig de rialla i mig de disgust i reny. ¿Què tenia de dolent, tanmateix, la intrèpida protagonista de la trilogia del pare? ^[847] Adriana era una dona ferma, decidida, segura de si mateixa, que atacava els seus objectius sense vacil·lar. Però el pare s'estimava més la germana petita que li havia ideat, la Maria-Eugènia dolça i elegíaca, que vivia a redós d'aquella brillant capdavantera. M'havia posat el seu nom perquè fos com ella i jo li havia sortit esquerpa com un gat feréstec.

Bo i criatura, per les manifestacions d'ell jo intuïa el caràcter de les dues figures i no em sentia ni volia ser ni l'una ni l'altra. La forta Adriana em repel·lia pel seu orgull, i la Maria-Eugènia també perquè era tan tendra i tan aturada! I passava que, situada com era entre totes dues, per raó del nom de l'una i els

---

⁸⁴⁶ Per ara, no he pogut localitzar aquest article.

⁸⁴⁷ En el primer llibre de la trilogia, *LPA*, no hi ha cap Adriana ni cap Maria Eugènia.

atributs suposats de l'altra, veia obrir-se davant meu un panorama de crisi d'identitat desconcertant.» (Vidal Güell, 1978: 10).

Finalment, cal valorar la reflexió que, des de la perspectiva de la trilogia publicada uns quants anys enrere, fa el mateix autor:

«[La trilogia] és el romanç d'una passió en el qual es revelen les il·lusions i els afanys d'un jove poeta lluitant amb els encisos i les temptacions de la vida. Aquesta obra hom, ara, ha de judicar-la, principalment, pel tema i les situacions, i, per damunt de tot, cal tenir en compte la seva frase primordial: “Era com el somni esdevenint realitat i, ensems, la realitat volent ésser somni”⁸⁴⁸. Si la trilogia, en si, s'ho val, sempre hi haurà lingüistes i gramàtics catalans per a poder esmenar-hi tots els defectes de llenguatge i d'estil, mereixent presentar-la brillant en una reedició.» (Vidal, 1934: 399).

Una reflexió que és també una mena de desig de bons auguris: l'autor, apel·lant al bon criteri dels entesos en cas d'una futura reedició, vol demostrar, per una banda, una actitud humil com a escriptor i, per l'altra, una confiança en la qualitat de la seva obra. Però el crític Alan Yates no comparteix el punt de vista de l'autor Plàcid Vidal:

«La vida fabulosa de Jordi Saura ofereix un contrast dolorós amb la realitat on s'originà tal ideal, com la va descriure el mateix Vidal a la seva autobiografia, *L'assaig de la vida*. Entre l'al·lucinació exagerada del *Romanç* [...] i la frustració narrada a *L'assaig de la vida*, hi ha un abisme que representa l'antinòmia art-societat o art-vida sota la pressió de la qual es desfà el darrer Modernisme.» (Yates, 1975: 75).

Quant a la frase que Plàcid Vidal considera primordial per a la comprensió i la bona valoració de la trilogia –per això també en fa el lema que obre *La cançó dels hèroes* (1915) i ambdós volums d'*Infinít* (1917)–, es troba a la novel·la *Les promeses amigues*, en un comentari del narrador a l'exclamació feta pel padrí de Jordi Saura quan veu el primer poema d'aquest publicat en una revista: «—Afortunadament, ha sigut certa la meva profecia!... —exclamà'l vell, tornant a abraçar-lo, ab la vehemència d'un jove fort y ardit. Era com el somni devenint realitat y al ensemps la realitat volent ser somni.» (Vidal, 1910: 155)⁸⁴⁹.

---

⁸⁴⁸ Jordi Castellanos la cita per exemplificar la seva opinió sobre la trilogia; cf. supra, p. 183.

⁸⁴⁹ Aquesta frase, que es troba a *LCH*, hi té força relació: «l'esperit del poeta, somni i realitat, anava refent-se en l'eterna seducció, tan fantàstica com certa.» (Vidal, 1915: 43).

El somni, per a Plàcid Vidal, era l'assoliment de l'ideal –de la glòria, de la companya–, i la realitat era allò de què, en força ocasions, hauria volgut evadir-se. A la trilogia, el somni és Jordi Saura: autoficció de la realitat de l'escriptor alcoverenc⁸⁵⁰.

Relats: a «La Novel·la Nova» i a «La Novel·la d'Ara»

Plàcid Vidal té quatre narracions a la col·lecció de «La Novel·la Nova» (1917-1923) i una a la de «La Novel·la d'Ara» (1923-1927)⁸⁵¹, dues publicacions barcelonines la gestació i l'evolució de les quals són analitzades per Alan Yates, especialment la primera:

«Es llança “La Novel·la Nova” el 3 de maig de 1917, amb l'ambició palesa d'emular els èxits d'aventures semblants en castellà. En una cultura novel·lística normal, tal fenomen seria relativament insignificant, un mer satèl·lit de la producció culturalment important. Però en el context de la novel·la catalana del 1917, “La Novel·la Nova” cobra una importància que desmenteix les aparences. [...] Actuant als marges del Noucentisme, lliure de les sancions oficials, “La Novel·la Nova” pot afrontar (ha d'afrontar) problemes arraconats per la cultura oficial. La seva funció històrica és d'haver subratllat les contradiccions del Noucentisme i d'haver reconegut alguns dels obstacles més grans en el camí vers la normalització de la novel·la.» (Yates, 1975: 152).

D'acord amb Yates, cal reconèixer altres mèrits indiscutibles a «La Novel·la Nova»: el fet que «comença si més no a reconstituir l'equilibri triangular entre autor, públic i editor, que és la condició *sine qua non* de la producció novel·lística normal.» (Yates, 1975: 153), i el «gran pas endavant conformant-se a l'ortografia de l'Institut d'Estudis Catalans.» (Yates, 1975: 153). Tanmateix, l'investigador constata la manca de productes narratius nous, inèdits, motiu pel qual la col·lecció «s'ha de satisfer amb reeditar obres d'autors “marginats” com Bertrana, Víctor Català, Oller, [... però també] a cercar encara més endarrera i a ocupar llargues sèries de fascicles amb obres clàssiques de la Renaixença.» (Yates, 1975: 153-154); encara que també hi ha lloc per a «molts

---

⁸⁵⁰ En un dels moments en què es pregunta què li reserva l'avenir, Vidal s'adona d'una curiosa coincidència: «Em trobava en un cas semblant al del meu ideat personatge Jordi Saura: fins tenia una filla, com ell.» (Vidal, 1972: 77).

⁸⁵¹ Quan tenia en procés d'edició les dues últimes, el memorialista va pensar: «Algun temps ja publicaré totes les meves novel·les breus reunides en un llibre i degudament esmenades.» (Vidal, 1972: 61).

escriptors menors i aficionats de tercera o quarta categoria: veg. els comentaris de Vidal, a *L'assaig de la vida*, pàgs. 387-97.» (Yates, 1975: 240, nota 17).

La trajectòria d'aquestes publicacions és així mateix resseguida per Torrent i Tasis a *Història de la premsa catalana*:

«L'exemple de *Lectura Popular* i d'algunes publicacions literàries madrilenyes encoratjava a provar fortuna publicant novel·les breus en català, en els números successius d'una revista setmanal. Aquesta fou *La Novela Catalana*, subtitulada “revista de literatura”, que començava d'ésser publicada el 31 de març de 1917. [...] No va tenir gaire durada. // Però va ésser prou per inspirar a Rossend Ràfols, que n'havia estat l'impressor, la idea de publicar una revista similar. La que ell edita es diu *La Novel·la Nova* [...]. Imitava d'una manera descarada la presentació [...] de la madrilenya *Novela Corta*. [...] va publicar originals de J. Pous i Pagès, Víctor Català, [...] Plàcid Vidal [...]. *La Novel·la Nova* tingué la virtut de suscitar un gènere poc practicat a Catalunya, la novel·la breu, i va tenir un èxit considerable fins al 1919, en què cessà la seva publicació. El primer número havia sortit el 3 de maig de 1917. Era setmanal.» (Torrent i Tasis, 1966, 513, I).

Tanmateix, *La Novel·la Nova* es va tornar a editar; el mateix Plàcid Vidal explica que «Rossend Ràfols tenia intenció de reprendre *La Novel·la Nova* i feia poc que jo li havia lliurat un original meu, *La gentil perversa*.» (Vidal, 1972: 60)⁸⁵². Això succeïa a l'entorn de l'any 1923: «El directori militar [de Primo de Rivera] anava fent la seva via. [...] Rossend Ràfols, a Barcelona, havia emprès altra vegada *La Novel·la Nova* i donava als seus lectors dues narracions d'Antoni Fuster i Valldeperes.» (Vidal, 1972: 86-87).

Quant a «*La Novel·la d'Ara*», en certa manera successora de l'anterior –però no del tot, si tenim en compte que se'n reinicià el tiratge–, té una evolució positiva: «Semblant a *La Novel·la Nova* [...], el 23 de juny de 1923 va començar de sortir *La Novel·la d'Ara* [...]. Cada número [...] contenia una novel·leta sencera d'un autor català.» (Torrent i Tasis, 1966: 519, I). La llista d'autors que s'hi compten és extensa: Víctor Català, Prudenci Bertrana, Narcís Oller, Plàcid Vidal... Per la seva banda, Yates observa que «[el 1925] segueixen prosperant, a més a més, les col·leccions “de butxaca” com “*La Novel·la d'Ara*” i la “*Biblioteca Nova*”, que ja han exercit una funció importantíssima

---

⁸⁵² «No tingueu quimera, que aviat reprendré la meua publicació! –anà dient-me aquell amic [Ràfols].» (Vidal, 1972: 61).

en el manteniment de la tradició novel·lística i en la protecció d'autors com Bertrana i Puig i Ferrerter.» (Yates, 1975: 188-189).

Un altre investigador, Just Arévalo, opina –possiblement seguint Alan Yates– que aquestes publicacions barcelonines

«no són més que trasplantaments al mercat literari de províncies de les col·leccions madrilenyes [...]. Amb l'excusa sempre a punt del patriotisme per tal d'assolir un major nombre de lectors, les col·leccions barcelonines van promoure la divulgació d'un gran nombre d'escriptors del país, entre els quals, [...] alguns dels personatges que ens interessin, veritables proletaris de l'art de la ploma mercès, a part de la seva dedicació a altres disciplines, al conreu de productes d'aquesta mena.» (Arévalo, 2002: 21-22).

– «La Novel·la Nova»:

1917: *Pluja en el desert*

«El dia 7 de juny sortí a la llum el sisè número de la publicació [*La Novel·la Nova*], contenint la novel·la *Pluja en el desert*. Rossend Ràfols em lliurà un cert nombre d'exemplars i deu pessetes⁸⁵³. Jo, en rebre aquells diners, els primers que cobrava de la meua labor de literat, sentia una emoció que em semblava posseir una riquesa.» (Vidal, 1934: 391). El memorialista relata el recorregut que fa des de la impremta fins arribar a casa, ple de goig i de nervis alhora⁸⁵⁴, i l'emoció indescriptible que sent quan un xicot venedor de premsa crida: «–*La Novel·la Nova*, que porta una novel·la del celebrat escriptor Plàcid Vidal!» (Vidal, 1934: 391).

Aquesta narració té un bon reclam en el títol, totalment metafòric. Tanmateix, l'autor la subtitula “Estudi de passió”⁸⁵⁵, amb la intenció que se sàpiga de bon començament quin

---

⁸⁵³ Més tard, Rossend Ràfols encara li donà unes altres quinze pessetes; veg. Vidal (1934: 392). Ho explica així, en una carta (Nadal de 1917, sense cap altra dada) a Josep M. de Sucre: «Qui havia de dir-m'ho que en aquest estat aclaparador encara havia d'heure algun recurs de la meua ploma, cobrant quelcom de *La Novel·la Nova*!» (Fons Borràs, BC). També, veg. Vidal (1972: 60).

El 16-VI-1917, la revista *El Ripollès* publica aquesta nota: «NOVEL·LA NOVA. Ha sigut ben acollida en nostra vila la publicació *Novel·la Nova*, en quins quaderns hi figuren escriptors de fama recomanable, i són: Santiago Rusiñol, Pous i Pagès, Víctor Català, Ignasi Iglésias, Prudenci Bertrana, Plàcid Vidal, i Narcís Oller, que són els set noms que s'han publicat i que els trobareu al preu de 10 cèntims a la Tipografia Ripollesa.» (Anònim, 1917: 6).

⁸⁵⁴ Veg. Vidal (1934: 391-392).

⁸⁵⁵ També va subtitular de manera similar la trilogia novel·lística de Jordi Saura: “Romanç d'una passió”.

és el tema que s'hi desenvoluparà. La figura d'analogia és aclarida per Llorenç, el protagonista, quan comença el desenllaç:

«Som dues flors que ens marcim tristament malgrat el nostre afany de vida, perquè som dues llavors que hem grifollat⁸⁵⁶] mal situades. [...] En els grans deserts quasi mai hi plou. Quan, per raresa de la natura, van els núvols a esparramar-hi aigua, grifollen les llavors que de diversos punts de la terra ha anat portant-hi el vent [...], se converteixen en plantes i arriben a florir, però moren sense poder fructificar perquè no tenen bon terreny. Vet aquí el símbol de la nostra existència. [...] nosaltres, per més que ens animin bones persones, premiant els nostres mèrits, per més que puguem canviar de lloc i ens sembli millorar de situació, en el nostre fons sempre haurem de reconèixer que som gèrmens esclavitzats en un desert. Hem grifollat, hem florit i ens perdrem sense deixar descendència.» (Vidal, 1917: 29-30).

La causa d'aquesta eixorquia es troba en el fet que la parella d'enamorats no pot contreure matrimoni i, doncs, consumir-lo per concebre un fill perquè ell, Llorenç, és casat amb una altra dona –«una dona fàcil [...] que va trair-me i abandonar-me per a llençar-se a la mala vida» (Vidal, 1917: 7)–, i ella, Sixtina, es declara cristiana fervent –«faltar al sisè manament que ha imposat Déu m'espanta.» (Vidal, 1917: 21)–; de manera que la situació esdevé complexa: només poden esperar o que l'esposa de Llorenç li concedeixi el divorci, en cas que l'arribin a localitzar, o que ell, per un atzar, enviudi. Mentrestant, opten per viure junts –ell és bord i ella acaba de perdre l'únic familiar que li quedava, el seu germà– i intenten trobar la manera d'explicar als altres la seva condició com a parella: s'estimen molt, però no són promesos, no són casats, no es volen fer passar per germans...

«Amics? [...] Home i dona que es diuen amics i viuen sols en llibertat de comunicació no inspiren gaire confiança a la gent que els rodeja, perquè saben que són en rara excepció els qui existeixen preservant-se en tractament espiritual, i, la veritat, me sabia greu que haguessin de judicar-te la meva amant essent tan sols i íntimament la meva estimada! I si diguéssim que som germans? No som pas molt diferents de figura... I, a més, ens comprenem tant i ens veuran sempre tan ben harmonitzats, que no hi hauria ningú que hi negués creença.

–Per alguna cosa vindríem a fer pressentir que no som d'una mateixa sang –va dir ella. Dos germans prudents, per molt que s'estimin, el seu amor mai s'extrema en passió, si no és per a elogiar-se. [...]

---

⁸⁵⁶ En el poema "Amor imperial" –dins *Les Grans Accions*–, uns versos diuen: "Tu ets com el gra de blat dintre l'arena, / que, transmovent-se sempre, mai grifolla." (Vidal, 1904: 48), amb una analogia similar a l'emprada aquí.

–Vols que ens diguem amb tota la clara sinceritat de la franquesa amics... promesos? ¿sí? No, no tinguem la preocupació de voler que ens creguin germans...; més valdrà que sempre ens vegint tractar de manera que puguin dir que ho semblam.» (Vidal, 1917: 13-14).

Convençuts, no dubten a manifestar-se l'amor: «prompte ambdós se van trobar abraçats i besant-se» (Vidal, 1917: 14), «s'abraçaven i es besaven generosament» (Vidal, 1917: 17), i també, de tant en tant, dormien junts, però d'una manera ben peculiar: «[Llorenç] va despullar-se sols de lo més imprescindible, va apagar el llum i, suau i prudentment, va tornar a valdre's de l'extralimitada gràcia, prenent estatge vora la cristiana damisel·la, damunt les robes amb què ella havia estat abrigada i de banda oposada a la concessora.» (Vidal, 1917: 28). A més, explica el narrador, «la vida dels dos castament amistançats per gratitud i amor era digna d'enveja per a molts i molts matrimonis. Se compartien el menjar i el beure i mai discutien ni es disgustaven en res.» (Vidal, 1917: 17).

Però l'ombra amenaçadora de la tisi –que havia estat la causa de la mort dels pares i del germà de Sixtina– es fa present en la jove amb uns quants avisos en forma de feblesa fisiològica i de punxades al cor, símptomes que algun metge interpreta, erròniament, com una necessitat imperiosa de maternitat: «així que es casin, que ella pugui desenrotllar la seva naturalesa fent-se mare, no hi haurà doma més sana i robusta.» (Vidal, 1917: 25). Tanmateix, a punt de morir, la dona confessa a Llorenç: «tal vegada estava destinada a ésser infecunda, perquè jo, encara que m'hagi sentit tan humana com tu, encara que s'hagi commós així la meva naturalesa, te confesso sincerament que mai he conegut per res en mi el desig de la carn... [...] no moro sinó per afecció de cor, trobant-me faltada de vigorositat en l'organisme.» (Vidal, 1917: 31).

Llorenç adopta una actitud resignada davant l'inevitable desenllaç, i insinua que es dedicarà a viure evocant el passat: «m'allotjaré en tot i per tot a la fonda, i aquest pis estarà reservat per a mi sol com a museu dels meus íntims records.» (Vidal, 1917: 33). Així, el final de la història és, com la pluja en el desert del títol, d'una fredor glacial, per transmetre en el lector la desolació que incapacita en Llorenç per a qualsevol exteriorització de sentiments, en un procés d'assumpció del seu destí eixorc.

En una trama que avança linealment –excepte breus retrospeccions que expliquen com es van conèixer els dos enamorats i, també, diverses dades de cadascú–, amb Barcelona i Madrid com a escenaris locals, els trets decadentistes –la primera esposa que esdevé

bagassa, les freqüents al·lusions a la mort– i els romàntics –un amor que lluita per superar els impediments, els orígens desconeguts del protagonista, la tisi– es mesclen amb un intent d’introspecció psicològica a l’entorn de la figura femenina i, més en concret, del desig sexual i del maternal –tenint de rerefons el pes de la religió.

Recepció de l’obra:

N. C. signa, al setmanari *Pàtria* de Valls (30-VI-1917), un article en què elogia la iniciativa de treure a la llum “La Novel·la Nova”:

«Era cosa que escruixia saber el gran nombre d’exemplars que en nostra ciutat se venien de “La Novela Corta” i ultra això més revoltant era que mantes vegades se’n veiessin exemplars en mans de noiets de catorze i quinze anys que àvidament xarrupaven el veneno d’aquelles pàgines, resultant que molts d’ells certament que abans de conèixer el misteri de la vida ne sabien les llurs aberracions i anormalitats. // Aquesta acció anorreadora i dissolvent, per greu dissort no venia contrarestada per cap publicació catalana que, en donant a conèixer al públic català les belles mostres de nostra literatura fresca i sanitària, lliure de tot decadentisme, l’alliberés alhora de la servitud espiritual que sense consciència havia acceptat. La gran tasca a realitzar era, doncs, eminentment patriòtica i humana. Sortosament, podem ara gaudir-nos de l’aparició de “La Novel·la Nova” i del gran èxit editorial que ha tingut.» (N. C., 1917: 1).

i fa una breu anàlisi de cadascuna de les narracions que fins aleshores s’hi han publicat; quan és el torn de *Pluja en el desert*, diu:

«*Pluja en desert* [sic] d’en Plàcid Vidal és un estudi acuradíssim d’una passió plena de nobilitat. És el conflicte paorós en que es veuen abocats dos sers posseïts d’amor, que la fatalitat ha separat cruelment i que es resignen dignament ambdós a no franquejar l’abim distanciador, en honor de la seva amistat i d’un jurament que han pactat solemnement. Són dues plantes que han crescut en el desert de la vida, però que no han arribat a grifollar. La mort implacable soluciona tràgicament el conflicte, morint sense esclatar la flor en l’aridesa d’un desert sense aigua.» (N. C., 1917: 1).

Joan Oller i Rabassa, en un article a *La Publicitat* a propòsit de LAV, qualifica *Pluja en el desert* de «punyent novel·leta» –veg. Oller i Rabassa (1934: 10). I Josep Faulí inclou, en el seu *Diccionari de catalans de ficció* (1995), la protagonista de *Pluja en el desert*, Sixtina, sobre la qual escriu:

«Catalana nascuda a finals del segle XIX. Tant els pares com el germà moren a causa de la tisi i no li quedà cap més companyia que la de Llorenç, un amic del

germà mort. S'enamoren, però visqueren com a germans, tot i habitar sota un mateix sostre, perquè, encara que ell feia temps que no veia la muller, que havia fugit de casa, estava casat. Per evitar situacions enutjoses es feien passar per germans, especialment a Madrid, on es traslladaren a causa dels afers professionals d'ell. Un premi de la loteria els permeté de fer un viatge per Europa, però aviat ella sucumbí a la malaltia que havia afectat a tota la família.» (Faulí, 1995: 152).

Faulí adverteix que aquest «tast de diccionari de la ficció catalana [és] una mostra alfabètica de personatges que la nostra literatura ha creat des de l'Edat Mitjana fins ara mateix. Un tast amb més de 400 personatges, unes 350 obres i prop de 200 autors.» (Faulí, 1995: 8). Que hi inclogui una narració de Plàcid Vidal és, doncs, una deferència que sens dubte satisfaria l'escriptor alcoverenc –i encara més pel fet que les seves obres de ficció no solen ser tingudes en compte en gairebé cap context–; com el devia satisfer la carta de Jesús Sanz⁸⁵⁷ –deixeble de Miquel Ventura, exercia de professor a l'Escola Normal de Mestres, de Lleida; veg. Vidal (1972: 156)– en què, agraint-li la tramesa d'un exemplar d'*Els singulars anecdòtics* (1925), li diu:

«Fa uns anys que el vostre nom, com a autor de *Pluja en el desert*, va cridar-me poderosament l'atenció. Aquella novel·la va produir-me una impressió molt fonda. Malgrat la modèstia de la publicació en què sortí a llum, vaig adonar-me que m'havia trobat amb un novel·lista de fibra. I amb aqueixa convicció, i portat pel desig que he tingut sempre de popularitzar les valors substantives de la nostra literatura, no vaig vacil·lar a incloure el vostre nom dintre les lliçons del meu programa. Em plau moltíssim enviar-vos-en un exemplar, perquè vegeu com és veritat ço que us dic.» (Vidal, 1972: 156).

1917: *El noi Aranyó*

Havent ja editat *Infinit*, Plàcid Vidal deixa constància que «bons favors em va fer, llavors, Rossend Ràfols, el qual va voler reproduir, en un quadern de *La Novel·la Nova*, tres contes meus, donant-me vint-i-cinc pessetes, i m'encomanà que li revisés alguns originals destinats a la seva publicació, pagant-me la feina com millor podia confiar-hi.» (Vidal, 1934: 407)⁸⁵⁸. I continua, una mica després: «El quadern de contes meus va anar

---

⁸⁵⁷ Cf. infra, p. 485.

⁸⁵⁸ Aquesta col·laboració professional de Vidal amb Ràfols, que s'havia iniciat amb la publicació de *Pluja en el desert* –cf. supra, p. 405–, queda palesa amb el fet que explica J. M. Francés: «Entretanto [1918] yo sigo perneando como chiquillo que no camina en mis propósitos de convertirme en escritor, en lugar de tenedor de libros. Plácido

encapçalat amb el títol de la narració *El noi Aranyó*.» (Vidal, 1934: 408)⁸⁵⁹. Els altres títols que completen l'exemplar són “El llaç de la família”⁸⁶⁰, “La reapareguda”, el poema “Convalescència”⁸⁶¹ i l'article d'opinió “Les anècdotes”.

Quan fou publicada el 1907, la narració *El noi Aranyó* portava el subtítol “Record del Camp de Tarragona”; el 1917, Vidal el va canviar per “Record d'un fill de poble”, potser amb la voluntat que l'origen rural tingués més abast i la història no se cenyís a una delimitació comarcal. Sigui com sigui, el concepte “record” és el que preval, ja que és ben probable que el memorialista hagués estat testimoni d'aquest fet que recrea en el relat –«Pobre Aranyó! [...] Ell em recorda lo més plaent i lo més dolorós de la meva infantesa.» (Vidal, 1917: [3])–, o, si més no, que n'hagués sentit parlar amb detall⁸⁶².

Un narrador homodiegètic evoca un company seu, entremaliat com cap altre, «un xicotet ros, d'onze anys, [...] espitregat i brut de cara.» (Vidal, 1917: [3]). Com que se les sabia totes, a l'escola el professor no el tenia en gens bona consideració, cap xiquet no gosava portar-li la contrària i acabaven odiant-lo per les trampes que feia; en canvi, el narrador l'admirava: l'Aranyó representava la valentia que a ell li mancava, perquè «jo sols era un nen humil, que em resignava a tots els precés i exigències del professor» (Vidal, 1917: [5]). Com observen Joan Cavallé i Magí Sunyer, «a *El noi Aranyó*, [Vidal] s'identifica físicament amb el personatge feble de la novel·la tot i admirar idealment el xicot salvatgí.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 19).

En una ocasió que el castiguen per haver faltat més d'una setmana a escola, l'Aranyó jura que abans que tornar-hi es morirà –un avís carregat de mals presagis–; aquella

---

Vidal me conecta con el impresor Ráfols, de la Puertaferriosa, quien ha dado en la idea de remedar en catalán “La Novela Corta”, que sigue saliendo y proliferando otras análogas. La de Ráfols se titula “La Novel·la Nova”, con formato y presentación idénticos a la revista madrileña. En una de sus portadas ha aparecido ya la efigie melancólica de mi amigo Plácido, con su cráneo enorme, su pelo lacio y unos ojos entornados, de largas pestañas.» (Francés, 1962: 408-409). Les portades a què es refereix Francés poden ser tant la de *Pluja en el desert* com la d'*El noi Aranyó* –en ambdues hi ha el mateix retrat de Vidal, que es torna a reproduir a la portada d'*El bell i trist exemple*.

⁸⁵⁹ Aquesta narració havia estat publicada, el 1907, a la revista *Lletres* de Girona, amb el títol “L'Aranyó” –cf. supra p. 257. El 1978 fou reeditada al *BCEA* –cf. infra, p. 557.

⁸⁶⁰ Publicat uns anys abans a la revista *Renaixement* (1913) –cf. supra, p. 265.

⁸⁶¹ Aplegat a *L'anhel cantaire* (1924) –cf. supra, p. 301–, fou publicat després a la revista *El Muntanyenc* (1925) –cf. supra, p. 276.

⁸⁶² En un article sobre *LAV*, S. Mateu i Pla considerava *El noi Aranyó*, junt amb *ESA*, un bon exemple de literatura anecdòtica –veg. Mateu i Pla (1934: 4).

mateixa tarda, el narrador no va a estudi i acompanya l'amic a caçar nius al pont de Reus, que «era alt, molt alt, i s'alçava sobre un riu sec, on ressortien punxegudes llosanques» (Vidal, 1917: [7]). La narració va agafant un aire dramàtic de manera progressiva, tot dosificant la tensió: «Va anar baixant poc a poc, d'esquena al buit, agafant-se amb mans segures al caire de l'encercat que vorejava el cim [...]. Jo, que l'estava observant, [...] vaig sentir una gran tremolor per tots els meus nervis, una frisança excitadora que no podia retenir. No sé si era enveja o temor lo que em dominava llavors. [...] Quan hi penso em sembla un somni talment.» (Vidal, 1917: [8]). L'Aranyó agafa el niu i continua presumint de la seva valentia: «Estic tan segur de tot lo que faig, que fóra capaç de córrer per la barana tapat d'ulls, sense pensar-m'hi gens.» (Vidal, 1917: [9]), motiu pel qual el narrador l'anima a demostrar-li-ho i li dóna el mocador que porta a la butxaca. El valent recorre la barana dues vegades i, a la tercera, «com rei altiu sobre el trono del seu imperi, jugant amb el perill, [...] se li escapà el peu al buit. Va llençar un xiscle d'esgarrifança, i [...] s'estimbà al fons, a les punxegudes roques.» (Vidal, 1917: [10]). El poble va entendre que l'Aranyó havia trobat la sort que s'havia buscat... i el narrador va emmalaltir de l'ensurt; però els xiquets, necessitant una venjança tàcita, quan va tornar, ja recuperat, a l'escola, li preguntaven: «És veritat que tu vas tirar l'Aranyó de dalt a baix del pont de Reus?» (Vidal, 1917: [11]). I l'endemà, «al lloc de l'Aranyó ja hi havia un altre estudiant, un noi sense idea ni caràcter.» (Vidal, 1917: [12]), cosa que devia disgustar el narrador, el qual acaba la història amb aquesta reflexió sobre la condició efímera dels bons moments: «Tu eres digne de millor sort i de més gloriosa recordança. Si és cert que hi ha persones que vénen al món sols per a patir, també es pot assegurar que neixen estels lluminosos per a brillar un moment amb tot el seu poder i desaparèixer en l'ombra del misteri, com l'atrevit Aranyó.» (Vidal, 1917: [12]).

A *Les promeses amigues* (1910), el Jordi Saura també exhibeix el seu atreviment, en aquest cas davant la Lluïsa, saltant entre les roques del riu i enfilant-se als arbres: «ja casi arribava al cim del brancatge hont hi havia'l niu, [...] arrencà'l niu buyt de la branca, s'escorregué soca avall, encara ab més lleugeresa de la que havia mostrat pujant [...]» (Vidal, 1910: 67). Sembla, doncs, que Vidal aprofità l'anècdota de "L'Aranyó" per donar una imatge valenta i decidida del protagonista de la novel·la, l'*alter ego* del memorialista dotat de molts més atributs físics –aquí ostenta la gosadia de l'Aranyó, no pas la pusil·lanimitat de Plàcid Vidal.

La narració “El llaç de la família” es desenvolupa mitjançant el diàleg; en el decurs d’una conversa en què intervenen els quatre membres de la família Rogent –pare, mare, fill i filla–, el lector s’assabenta que la Matilde, la filla, s’ha promès amb l’hereu d’una de les cases més riques del poble, els Vilena, que també tenen una noia, Renata, per merèixer. De sobte, el Marcel, el fill, que s’ha mostrat satisfet amb el futur matrimoni de la seva germana, sent que l’interpel·len: «T’agradaria alcançar a la Renata per esposa? [...] jo sé que si tu li tens voluntat serà teva.» (Vidal, 1917: [14]), i reacciona amb sensatesa, argüint que no pot casar-se per interès i que, a més, ha d’acabar els estudis de medicina. Però els pares i la Matilde, amb bones paraules, van vencent les reticències inicials de l’estudiant que, finalment, cedeix a la possibilitat «de formar sols una casa i un patrimoni amb la família Rogent i la d’en Vilena.» (Vidal, 1917: [17]). La rebel·lia inicial del Marcel ha quedat diluïda amb les perspectives d’una vida acomodada, dins del més evident convencionalisme.

“La reapareguda” és un relat curt, focalitzat en una vella que surt de casa després de molt de temps d’haver estat enllitada, motiu pel qual tothom la donava ja per morta. La seva aparença és lamentable –«sembles una calavera que s’hagi aixecat de la sepultura.» (Vidal, 1917: [16])–, tant, que un xiquet, en veure-la, es posa a plorar espantat. La necessitat de la dona de no sentir-se abandonada l’havia portat a prendre el fatídic determini d’eixir al carrer, on acaba morint en caure a terra «com una massa de plom.» (Vidal, 1917: [17]). Per la brevetat, l’ambientació rural –«en una raconada del pati de l’església hi havia unes veïnes que estaven assegudes al recer del sol, cosint,» (Vidal, 1917: [16])– i els diàlegs de marcat caràcter col·loquial –«Valga’m Déu! [...] Sí, filla; té, seu...» (Vidal, 1917: [16])–, el text apuntaria a un quadre costumista, si bé les abundants referències a la mort –pàl·lida, reapareguda, difunts, morta, calavera, sepultura, cadàver...– li atorguen un to de reminiscències decadentistes.

El contingut de l’article “Les anècdotes” és comentat en diverses pàgines d’aquest estudi, relacionades, respectivament, amb l’autobiografia de l’autor –cf. supra, p. 58– i amb el conreu de la literatura del jo –cf. infra, p. 588.

1919: *El bell i trist exemple*⁸⁶³

És un relat que porta a pensar que Plàcid Vidal, en escriure'l, féu l'exercici d'imaginar-se ell mateix a la vellesa a través del personatge de Josep Sicart⁸⁶⁴, un reconegut escriptor, cèlebre en molts països, que havia volgut mantenir-se al marge de qualsevol ostentació i vivia sol –tot i que solia rebre la visita dels molts admiradors que tenia–, «conservant el fadrinatge, no sabent-se ni suposant-se que mai hagués tingut tracte carnal amb dona.» (Vidal, 1919: 3). Per establir aquest paral·lelisme, cal recordar que, aleshores, el memorialista encara no havia trobat la qui seria la seva muller –no li acabava de fer el pes cap dona, com a companya d'ideal– i, altrament, ja tenia uns quants llibres editats, cosa que el podia induir a fantasiar sobre la seva trajectòria vital i literària.

Un bon dia, Josep Sicart –cinquanta anys– rep la visita d'una atractiva parisenca –rossa i jove–, que li explica que ha traduït al francès una obra seva, *Flor de joventut*, i li demana el vistiplau per editar-la; ell s'avé a revisar el manuscrit de la traducció i ella, en anar-se'n, gosa preguntar-li com és possible que amb la seva categoria visqui en un cau tan rònc. «M'abstinc de negociar amb les meves produccions [...], i ja estic content podent complir en pau la meva missió. Prou hi ha hagut qui ha demostrat que la felicitat no sempre s'obté amb la riquesa!» (Vidal, 1919: 7), contesta el literat.

La *fabula* agafa un caire interessant quan el narrador insinua que Sicart se sentia més atret per la dama francesa que no pas per la deferència del text traduït, «bategant-li el cor al goig de saber que aquella dona gentil i intel·ligent s'havia preocupat amb tanta fe per ell, [...] i no va trigar a remetre una diligència a casa dels parents de la traductora.» (Vidal, 1919: 10). En retrobar-se, ell li fa lloança del treball realitzat i li proposa de prologar-lo; aconsegueix que la jove el convidi a dinar a casa dels parents on s'hostatja i, encara, la besa a frec de llavis en acomiadar-se'n; «ella, en marxar, va deixar-se

---

⁸⁶³ Tot i que el volumet no porta data, podem fixar-la en el 1919, atès que a l'última pàgina hi ha un anunci que diu: «Per a commemorar el segon any de la sortida de *La Novel·la Nova* [...], i aquesta publicació s'inicià el maig de 1917 –cf. supra, p. 403-404.

A partir del títol d'aquesta narració, Joan Cavallé i Magí Sunyer van confegir el que encapçala l'aproximació a la biobibliografia de l'escriptor alcoverenc, publicada al *BCEA* (1981): “El bell i trist exemple de Plàcid Vidal” –veg. Cavallé i Sunyer (1981: 14-28)– i, posteriorment, a *Modernistes i contemporanis. Estudis de literatura*: Sunyer (2004).

⁸⁶⁴ Tal vegada sigui una casualitat, però les inicials de Josep Sicart es corresponen amb les de Jordi Saura –*alter ego* de Plàcid Vidal.

enllaçar pel mestre, venerant-lo la deixeble enlairant la il·lusió de noia franca.» (Vidal, 1919: 11).

En el decurs del dinar, que transcorre satisfactòriament, l'escriptor és invitat a desplaçar-se a París per assistir a la presentació –quan s'escaigui– de la versió francesa de la seva novel·la. Però, quan torna al seu pis, humil i solitari, cada cop l'aclapara més la sensació «que a ell sols li era possible ésser benaurat i adquirir força d'esperit com a home i poeta tenint seva a Denisa, sempre a la seva disposició, complaent-lo en l'amor, rejuvenint-lo i engojant-lo amb les seves qualitats de fembra bella i graciosa i d'artista.» (Vidal, 1919: 12-13). Fins que ella, amb l'excusa de reclamar-li el pròleg, va a trobar-lo, i Sicart s'ho fa venir bé perquè l'acompanyi a passejar pels afores de la ciutat; mentrestant, reconduint una conversa en què es lamentava de doblar-li l'edat, confessa: «t'estimo com mai ningú hagi arribat a estimar-te.» (Vidal, 1919: 14). La francesa replica que el considera com un pare, i rebutja la proposta d'ell que, embalat, vol fer-la la seva muller i també li demana un fill; acaba confessant-li que a París l'espera el seu promès. Aleshores, Sicart, ofès, es desdiu de fer el pròleg i s'allunya de la dona, que es posa a plorar en arribar a casa dels seus parents.

La història té un desenllaç inesperat: el cèlebre i solitari escriptor envia al cap d'un temps una carta a Denisa, animant-la a publicar la traducció i a ser feliç amb el seu amor; ella s'assabenta que Sicart està malalt i corre a trobar-lo: «–Mestre, jo us vaig enganyar! Jo encara no he volgut prometre'm a ningú! [...] Si ha d'ésser per a lliurar-vos de la mort, per admiració que us tinc, faré el sacrifici que m'obtingueu per muller. Compteu amb la vostra dona!» (Vidal, 1919: 17). Vet aquí “el bell exemple” del títol: la dona que se sacrificarà a l'amor d'aquell qui admira. Però falta el segon adjectiu, “i trist”, que troba el seu significat a la frase final –la qual perd impacte a causa de la construcció incorrecta amb els gerundis–: «I se li va abraçar al coll, segellant-ho amb un petó matant-lo.» (Vidal, 1919: 17).

1923: *La gentil perversa*

El títol és molt característic de Plàcid Vidal: dues paraules que, categòricament, són adjectius, també poden actuar, l'una i l'altra, com a noms; i, a més, en aquesta ocasió

aporten, amb un oxímoron, un suggestiu refinament conceptual –gentil i perversa: afectuosa i malèfica.

A *ECV*, el seu autor defineix la narració com un «episodi novel·lesc de la vida d'una faceciosa artista de cafè-concert, la qual cosa em semblava molt apropiada per a la majoria de compradors d'aquells quaderns [*La Novel·la Nova*].» (Vidal, 1972: 60). I, unes pàgines més endavant, matisa: «jo allí exposava l'exemple d'una temerària artista de cafè-concert, ressenyant un episodi del viure d'aquella dona que ocasionava el seu desastre.» (Vidal, 1972: 87).

Hi tracta la història de Lina, una «bella i cèlebre artista de teatre» (Vidal, 1923: 2)⁸⁶⁵, una «dona jove i bonica en tot el format del seu cos com de porcellana i amb el seu rostre propi de gran nena, insinuant-s'hi sempre un somris picaresc que un poder diabòlic feia esclatar en fascinadora flor.» (Vidal, 1923: 3). Tan atractiva i inevitablement provocativa, tan coneguda per això, que «la va extralimitar l'escàndol, i en el perill de la seductora aviat les mares van témer pels seus fills, les mullers pels seus marits i les promeses pels seus promesos.» (Vidal, 1923: 3-4); es podia permetre els amants que desitjava i es movia entre grans quantitats de diner que pagaven els homes per tenir-la: «resultava cara, però, ah!, no li mancaven mai sol·licitadors, perquè ella prou tenia distinció per agradar i traça per imposar-se.» (Vidal, 1923: 4). En conjunt, la descripció de l'artista esdevé hiperbòlica en extrem, per la bellesa i pels estralls que causa: tothom l'enveja, tothom la desitja, ni que sigui en secret, sense manifestar-ho; fins i tot «entre les burgeses de més alta condició no mancaven mai mullers ni filles que no els rosegués el corc de l'odi i l'enveja per aquella dona que totes elles s'haurien donat vergonya de voler considerar-la la seva rival i que en aquell moment sofrien de no poder obtenir el do que a la reconeguda la feia celebrada.» (Vidal, 1923: 5).

El narrador, testimoni en primera persona, actua com a cronista dels fets i hi aporta alguna reflexió: «Van pujar a l'automòbil. (Per què no es podria anotar que llavors també trobaren l'automòbil preparat?)» (Vidal, 1923: 31), però se centra en un que li va cridar especialment l'atenció:

«Jo no puc assegurar si alguna vegada Lina havia celebrat en teatre o en *music-hall* espectacles declaradament immorals, [...] però sí que sé que en un cafè-

---

⁸⁶⁵ Com fa a *L'Amor artista* –amb un altre enfocament del personatge, en aquest cas anomenat Rosó. Cf. supra, p. 308.

concert de la capital que era el centre de la seva renomada, [...] el caprici la va empènyer fins al despreniment de voler rifar-se entre els seus admiradors que romanien en aquella alta hora en el *foyer*, per a poder afavorir amb tota generositat de dona un d'aquells tals apassionats que desitjaven anar amb ella.» (Vidal, 1923: 7).

I la dona va repartint números per al peculiar sorteig, amb un «somrís de diable en figura i expressió d'àngel» (Vidal, 1923: 9), entre els homes que es troben a la sala. Vidal, amb aquest episodi, torna a tractar un tema que ja havia estat eix del monòleg teatral *L'escala del crim* (1898): el joc d'atzar –cf. supra, p. 206. Aquesta vegada, de forma més subtil, però també amb conseqüències adverses per a la impulsora de la juguesca, de la qual, amb aquesta acció, ha volgut mostrar el caire pervers.

En diverses ocasions, el narrador també esdevé omniscient, com ara quan explica la decepció de l'artista en veure que no apareix qui té el número premiat: «Lina va sofrir, en secret, un disgust com no havia sentit mai en la seva vida, i no l'havia preocupat cap home tant com aquell misteri [...]. Tan bonica i graciosa que era, que fins ella mateixa estava enamorada de veure's, de saber-se, de trobar-se en si i de sentir-se elogiar amb tant entusiasme, i en aquella ocasió el misteri, com a terrible enemic de la dona, la rebutjava!» (Vidal, 1923: 10). Lina comença a sospitar que l'afortunat devia ser un client que havia hagut de anar-se'n abans de concloure el sorteig, perquè s'havia marejat de tant beure xampany; potser l'home s'havia endut la fitxa amb ell o potser algú, amb el desconcert momentani que causà en desplomar-se, se n'havia apropiat.

No havent pogut dur el seu joc fins al final, Lina se'n va cap a casa, on hi ha la seva mare, que es preocupa en veure-la tan alterada. La noia, oferint ara el seu aspecte gentil i delicat, es posa a resar davant una «imatge de Mare-de-Déu guarnida amb flors dins d'una escaparata. [...] –Verge Santa, féu que Déu me concedeixi el perdó d'haver intentat rebre un amant oferint-me jo com a premi en sorteig! [...] Verge de Misericòrdia, aquí em teniu de cap a terra!» (Vidal, 1923: 12-13).

L'endemà, rep un sobre lacrat que contenia la fitxa extraviada; «Lina va fer una extremitud d'odi, però es reprimí, sabent-se dominar; i va esqueixar la fitxa i el paper, llançant-ho amb simulada indiferència en una escopidora que va trobar en un racó de l'escala.» (Vidal, 1923: 15). Aquell mateix dia, en el decurs d'una excursió amb la seva mare, trasbalsada encara pel fracàs de la juguesca, pateix un atac que la deixa sense sentits i, quan en revé, es troba al dispensari del metge del poble on havia succeït

l'incident. «Se sent apesurada i cruixida de nervis, veritat? Reposi. [...] // –I no se'm presentarà més l'atac, senyor doctor? // -Vostè ha de procurar evitar-ho senyoreta. Resti tranquil·la.» (Vidal, 1923: 19). El metge⁸⁶⁶ li recomana que s'estigui unes hores estirada al llit del dispensari. És interessant l'intent d'introspecció psicològica que l'autor du a terme a continuació, tot i que no es desprèn de la tercera persona:

«Monòleg mental de Lina, que no podia rendir-se a la son. // Vint-i-vuit anys! Sí, els tenia ben complerts. [...] Per a una dona soltera, i més per a una artista de *music-hall*, ja haver passat el temps de la seva vida correspost de la segona a la tercera desena, és cosa molt desagradable, encara que es conservi l'esperit propi de la jovencella, la figura tendra i l'aire de gentilitat. [...] Lina va anar recordant el seu passat, via de goig amargat per dos adversos esdeveniments conspiradors de la seva glòria. [...] ai!, que no havia pecat mai amb idea de dolenteria, sinó per instint de llibertat de noia afavorida, capritxosa i desitjada, com si per a ella la vida hagués estat un joc. [...] la nostra artista de cafè-concert, la gentil, la cèlebre, la... perversa Lina no era una catòlica contrita, sinó una supersticiosa que en la seva creença del cel, com en la de la terra, es considerava una excepció.» (Vidal, 1923: 21-22).

En definitiva, que la noia vol i dol: se sent segura dels seus atractius però tem un càstig exemplar –vingut de qui sap on– per haver fet ús dels seus encants i, tal vegada, per haver pecat. Tem que el càstig es manifesti amb una sèrie d'esvaniments com el que acabava de sofrir, si bé, volent tranquil·litzar-se, pensa que «l'atac del mal no hauria estat tant com suposava aquell metge. Certament que se sentia un poc apesurada, més que cruixida de nervis, punyida de cor; però amb el seu bon ànim i consultant a ciutat un especialista, tornaria a l'estat d'abans, i ja no es presentaria res més contra la seva salut.» (Vidal, 1923: 22).

Mentrestant, Lina va pensant en el que li ha passat en les darreres hores: «[Era] la criatura més gentil i l'artista més celebrada [...] i havia de persistir essent-ho, ni que li hagués esdevingut una contrarietat en l'atzar del joc i altra en aquell poble on ella havia arribat per casualitat d'una excursió.» (Vidal, 1923: 27). A més, per un seguit de casualitats, la notícia de l'atac ja havia arribat a la ciutat: «vora el passeig, va travessar un noi, corrent, amb un paquet de diaris sota l'aixella, pregonant noves de darrera hora. [...] una veu cridava el succés de Lina.» (Vidal, 1923: 27). Aquí s'entreveu la pròpia experiència de l'autor: els atacs que el deixaven temporalment sense capacitat de

---

⁸⁶⁶ De cognom, Vallmar, com el segon del personatge Jordi Saura. Cf. supra, p. 360.

reacció i amb el consegüent temor que no es repetissin, i el que li va succeir en el primer que va tenir a Reus, després del casament, que fou ràpidament objecte de comentari entre els habitants de la localitat... –cf. supra, p. 68.

Per no alimentar cap dubte sobre la seva bona salut, la dona es mostra decidida a actuar aquella mateixa nit. I encara amb més determini quan un dels seus admiradors, un vellet amable i educat, li explica que una companya seva, també artista i envejosa del seu èxit, malparlava d'ella i era qui s'havia apropiat de la fitxa de la rifa –veg. Vidal (1923: 30).

L'expressió *sic transit gloria mundi* serveix de síntesi al desenllaç, molt ràpid: Lina arriba a la sala d'espectacles i, enganxat damunt d'un dels cartells amb el seu retrat, veu

«un paper manuscrit, que l'heroïna, així que va adonar-se'n en saltar de l'automòbil, va arrencar en una esgarrapada, i després va obrir la porta en un revolt [...] no trobant ningú que sortís a rebre-la, ni poder pressentir que s'estigués esperant-la. [...] començava el concert, i l'orquestra escampava l'harmonia acompanyant el cant d'una coblejadora: una cançó que en aquella casa se n'havia volgut fer respectar l'exclusiva la privilegiada artista [...]. Lina va sentir una fiblada al cor, se li van desvanèixer la vista i el pensament en una revoltosa mar de tenebres i va caure estesa, pegant de cap a terra i esclafant-se la cara en sang.» (Vidal 1923: 31-32).

El narrador ha relatat l'ascensió i la caiguda de l'artista celebrada, tot volent demostrar que la glòria que aporten els aduldors és efímera. I, com en altres de les seves narracions –siguin extenses o siguin breus–, Plàcid Vidal no pot eludir un cert moralisme subjacent: d'alguna manera, qui la fa, la paga –és el preu per haver-se apartat del camí correcte...

Com a contrapunt, no hi manca alguna nota de lirisme en les descripcions de paisatge: «Era un capvespre de primavera, d'aquells capvespres suaus que anuncien una nit serena estenent un mantell transparent damunt dels camps verdejants i harmonitzats per cants de rossinyols. [...] Al lluny, en gran estesa, puntejaven les llums de la populosa ciutat niu de glòries de Lina.» (Vidal, 1923: 27).

En la carta a Josep M. de Sucre, datada a Reus, 27-X-1923⁸⁶⁷, sembla com si el memorialista es volgués desentendre d'aquesta narració o, si més no, com si per a ell només hagués estat un divertiment:

---

⁸⁶⁷ Fons Borràs (BC).

«Sobre lo que em dieu de la meua obreta *La gentil perversa*, agraint els elogis que em feu, responc que no espero ampliar-la, perquè tal com està ja n'hi ha prou per lo que pensava fer. No és un assumpte gaire de la meua índole, i tinc en projecte altres coses que íntimament m'influeixen molt més. Allò solament ho vaig escriure per a remarcar en la meua obra una nota realista de la vida mundana, com n'he remarcat una de la vida rural en una novel·leta que tinc inèdita⁸⁶⁸]. Guardo altres coses inèdites que un dia o altre ja les veureu.»

Quant a la recepció de què fou objecte més enllà dels seu cercle d'amistats, Vidal es limita a apuntar que, «aquella narració en si, davant del nostre món intel·lectual, ni desastre va representar. Fóra tractar-me a mi mateix d'ignorant si jo arribava a pensar que aquesta expressió no serà compresa.» (Vidal, 1972: 87).

– «La Novel·la d'Ara»:

1923: *La Singular Amiga*⁸⁶⁹

Aquest és un altre exemple dels jocs lingüístics que emprà Plàcid Vidal per aconseguir que els títols de les seves obres siguin atractius –com *Les promeses amigues*, com *Els singulars anecdòtics*, com *La gentil perversa*, com *L'assaig de la vida...*–; en aquest cas, el construeix amb dues paraules molt recurrents en el conjunt de la seva producció literària: l'adjectiu “singular” precedeix el nom “amiga” per atorgar-li un significat explícit que sintetitza tot el relat.

L'origen del relat es troba en el fet que, segons explica el narrador –autodiegètic–, «el record d'una amiga meua, que ja és morta, persisteix en mi intensament, i voldria remarcar-lo en la meua obra, fent-ne una figura literària amb la seva humanitat de dona.» (Vidal, 1923: 3). Aquesta amiga, del seu mateix poble, havia escrit uns poemes que va deixar llegir a «una coneguda dama escriptora, compatriícia meua» (Vidal, 1923: 3) i aquesta, al seu torn, les ensenya al narrador, que les troba reeixides i decideix, pel seu compte, publicar-ne una en la revista que editen uns amics –veg. Vidal (1923: 4-5). Quan la noia se n'assabenta, li escriu una carta d'agraïment en què, a més, elogia l'obra

---

⁸⁶⁸ Probablement, Vidal es refereix a *L'Estalviema*; però el CEA n'indica com a data de redacció l'any 1925. Cf. infra, p. 564.

⁸⁶⁹ Cf. supra, p. 46.

i la persona de l'amable convilatà –ara resident a la ciutat–, el qual li demana permís per fer-li una visita. El protagonista arriba

«en un bell capaltard de juliol [... i] quan vaig entrar a la botiga, sobtadament, se'm va aparèixer una noia alta i ja amb tot l'aspecte d'una dona, ben formada i robusta, de cap gros, que encara l'en feia semblar més la seva gran i entofada cabellera⁸⁷⁰]; d'ulls també grossos, però emboirats en cert misteri, que el seu esguard tenia poder enigmàtic; i en tot el conjunt de la cara resultava bella, amb tot i ésser lleugerament granejada.» (1923: 7).

Vet aquí el retrat de la noia, que feia anys que no havia vist: «No us recordo sinó de quan éreu xiqueta. Verament, ara, us trobo tan avantatjada, que, davant vostre, admirat de la vostra presència, em sembla impossible que hagueu estat aquella nena esllanguida que jo retenia en la meua memòria.» (Vidal, 1923: 9-10). Les paraules d'admiració i de reconeixement són recíproques, si bé el narrador es mostra generós en escriure: «aviat vaig tornar a avençar-me a festejar les gràcies de la qui veia al meu costat en familiar complaença, espiritual amiga comprensora, comentant amb il·lusió els seus versos, estimulante-la a continuar a escriure en la seva afició, que m'havia causat tan agradable sorpresa, [...] fet que havia motivat la grandesa de l'amistat esdevinguda.» (Vidal, 1923: 11). Però l'eufòria inicial deriva en un context més dramàtic quan la noia declara que no escriurà més; es resisteix a explicar-ne els motius a l'amic i, finalment, són els seus pares qui els hi aclareixen: no és fàcil ignorar els prejudicis d'uns convilatans «arrelats a la incultura i instigadors, lluint amb la duresa de caràcter la falta d'educació.» (Vidal, 1923: 13)⁸⁷¹; i posen l'exemple d'«un jove poeta compatrici nostre, que s'havia vist en extrem menyspreuat dels vilatans [...], que van causar que marxés amarguejat per tota la seva vida, sacrificada, a no trigar, en suïcidi, per a deplorar després el poble la tragèdia que, tal volta, hauria pogut evitar.» (Vidal, 1923: 13) –una claríssima al·lusió al poeta alcoverenc Antoni Isern.

---

⁸⁷⁰ El narrador s'hi tornarà a referir; en aquest primer exemple, de manera ben peculiar quant a l'analogia utilitzada: «la cabellera ben arranjada en l'entofament, dibuix de testa decorativa plena de vida i parlant.» (Vidal, 1923: 19). I cap al final del relat: «[l'amiga] prenia un aspecte més atraient que mai, amb la seva figura ben formada i movent la testa d'ulls grossos i entofada cabellera, confonent-se-li tots els lleugers defectes que hagués pogut tenir en el rostre com criatura humana.» (Vidal, 1923: 55).

⁸⁷¹ Segons el protagonista pot saber després, la negativa de la noia a continuar escrivint estava més que fonamentada, perquè «certa gent la condemnava amb qualificatiu desfavorable al seny.» (Vidal, 1923: 14). Ella li confessa: «poc sabeu la maror que es va moure per aquella poesia meua que es va publicar! Hi va haver qui va cuidar-se d'assabentar-ne els nostres parents i algunes famílies distingides del poble, i de seguida va mormolar-se entre les mares i les filles que jo escrivia versos immorals!» (Vidal, 1923: 28).

Les trobades es van succeir, entre paraules d'afecte i d'elogi i demostrant la noia que se sabia de cor els versos del poeta, motiu pel qual aquest confessa que «tornava a sentir el plaer espiritual en l'encís de semblar-me que la veu íntima del meu cor havia pres vida real en forma de dona i amiga.» (Vidal, 1923: 17), i li ofereix l'original d'una novel·la seva⁸⁷² –de nou entra en joc la funció metaliterària–, perquè el llegeixi i li faci les reflexions convenientes «sobre el caràcter i els sentiments de la protagonista, judicant-ho amb la vostra idea i la vostra condició de dona.» (Vidal, 1923: 21). I l'amiga alcoverenca es compara amb la protagonista, «no per la formosor, ni per la intel·ligència, i menys per la riquesa, sinó pel caràcter insociable, que em mostra estranya a molta gent, i jo encara la trobo més estranya a ella!» (Vidal, 1923: 30). La resposta del narrador és vehement: «aquesta honor que em feu com a poeta, jo el considero amb el meu amor [...]. La protagonista de la meua obra no es pot enorgullir d'ésser més bella ni tenir més nobles ideals que vós, i amb tot i la duresa de caràcter, quan troba l'home d'ànima heroica [...], en els seus béns de fortuna reuneix el tresor dels seus sentiments i es complau com a dona estimant.» (Vidal, 1923: 30).

En un moment determinat, i amb la clara intenció de subratllar les virtuts de l'amiga, el protagonista fa una referència –no exempta d'un cert to despectiu– a una veïna que era «una fadrina rossa, no molt escaienta de figura, ni de llenguatge gaire polit, essent una individua desnerida i vulgar, com se'n troben moltes entre la classe treballadora; però es comprenia que tenia natural astúcia.» (Vidal, 1923: 31). Així mateix, sovintegen les digressions al voltant de la vàlua de la noia i les consegüents il·lusions que sobre ella es feia el narrador, en fragments com ara aquests: «veient somriure la meua ofrenadora i sentint-la parlar-me amb to que ja no hauria estat més agradable el de la muller, [...] comptant allí l'autor amb l'amiga i la damisel·la amb una completa demostració de dona espiritualment confiada a l'home, per virtut del poeta, com si en aquella ideal possessió ja s'hi hagués conegut el bé real de saber què era el goig de poder-hi cooperar.» (Vidal, 1923: 33). «L'amiga que canto comptava amb totes les proporcions per ésser una completació [...]. Jo, espiritualment, l'havia tinguda tota confiada a mi, i el meu amor, en la flor de l'amistat i de la joventut, augurava la dona; però en la moral possessió encara no l'havia demanada per muller, ni m'havia atrevit a delectar-me

---

⁸⁷² «Aquella novel·la on s'exposava el caràcter d'una dona jove, bella, rica i orgullosa en la seva excepció d'intel·ligent entre les tals qualitats.» (Vidal, 1923: 22). Amb aquestes dades, sens dubte, es refereix a *LCH* i a la seva protagonista femenina, Adriana.

començant a sadollar la set de l'enamorat.» (Vidal, 1923: 38-39). Tanmateix, la relació es veu molt condicionada pel recel dels pares de la noia –i el temor del què diran pel poble–, però també per la prudència d'ambdós; i així arriba el dia que ell ha de prendre el determini de tornar a la capital: «vaig estar meditant la meva situació material, i em rosegava l'odi no podent comptar amb fortuna corresponent a les meves valors ideals per compartir la vida amb aquella dona tal com ella ambicionava i es mereixia [...]. Sempre presentia contrarietats en el món intern de les meves secretes proposicions, i, a l'ensem, sempre se'm feia més valuosa i desitjada l'amiga en el record.» (Vidal, 1923: 41).

Ara la relació esdevindrà epistolar; el narrador reproduceix una carta molt extensa que va rebre de l'amiga, i reflexiona: «aquella missiva remesa d'una fadrina a un fadrí, demés de la intimitat d'una amiga confiada, revelava el temperament d'una dona intel·ligent i forta, semblant-me capaç de saber comprendre'm en tots els sentiments i en totes les aspiracions, i, per major goig, de poder cooperar-hi.» (Vidal, 1923: 45)⁸⁷³. Continua debatent-se en el dubte de demanar-la per muller, atesa la seva situació econòmica, però, al capdavall, es decideix a escriure-li per proposar-li el matrimoni, «que jo en la vida pràctica podia comptar amb el recurs d'ésser un treballador aprofitat, que sempre ens lliuraríem de patir de misèria; i que la meva mare no era tan pobra que no pogués fer quelcom per a nosaltres.» (Vidal, 1923: 51). La resposta d'ella el deixà astorat: «l'expressió de la fadrina contestant-me que estava formalment promesa a un que no era jo, es va clavar en la meva vida amb tota la força del mot “formalment”. [...] que totes les seves relacions amb mi sols les havia tingudes amb intenció d'amiga, no d'ésser la meva muller; que si volgués retrobar en ella l'amiga, que hi tornés a veure-la, però que si hi pretengués altra cosa em desenganyaria.» (Vidal, 1923: 51). Quan reacciona, arriba a la conclusió que, «en lloc de voler ella desenganyar-me, m'enganyava.» (Vidal, 1923: 53). El narrador va al poble per parlar amb l'amiga, i acaba deduint que darrere d'aquell suposat engany hi ha la negativa dels pares a acceptar-lo com a gendre⁸⁷⁴; però també

---

⁸⁷³ Aquesta reflexió deriva en uns raonaments esbiaixats per una sintaxi retòrica: «[la carta de l'amiga] se'm feia salutació genial i com un sagrament transcendent de l'espiritualitat d'una verge immaculada comunicant-se amb mi sense entelar la relació en dubte de la paraula evidenciadora de considerar un home bo i advocant-li la felicitat de l'existència.» (Vidal, 1923: 45).

⁸⁷⁴ Segons insinua una convilatana al protagonista, per a obtenir els vistiplau dels pares de l'amiga, hauria de procurar «esmenar-se dels deixaments que li noten en el costum de vestir i assegurar-se el pervindre estudiant una carrera pràctica (que a un jove de les seves condicions no li costarà saber lluir-s'hi), i veurà com aquest guany completarà el convenciment que vostè només pot ésser de qui en l'íntima amistat li ha despertat l'amor.» (Vidal, 1923: 60).

entreveu alguna cosa certa en el prometatge de la noia, atès que acaba assabentant-se que una dona del poble tenia un fill a Amèrica, el qual, havent decidit tornar, havia demanat a la seva mare que li busqués una bona esposa... tot amb tot, no acaba d'aclarir quin és el grau de compromís per part de la noia en aquest tracte.

El temps passa i la parella no es torna a veure: cadascú segueix el seu camí. A la capital, «junt amb uns companys de lletres, jo publicava una revista literària, on vaig iniciar una sèrie de biografies de joves autors coneguts meus^[875]» (Vidal, 1923: 64), explica el narrador, el qual ha de fer repòs una temporada a causa d'una malaltia, s'assabenta que l'hipotètic pretendent de l'amiga s'ha casat a Amèrica... i, també, que «aquella filla d'industrials [...] s'havia posat a estudiar per a mestra d'escola.» (Vidal, 1923: 62). No gaire després d'haver obtingut el títol la noia va morir. Els tres últims paràgrafs són un panegíric que el protagonista –l'autor– dedica a l'amiga quan ja ha trobat la dona que «ha fet tota la felicitat que tu haguessis pogut obrar per al teu millor amic.» (Vidal, 1923: 64):

«Anima misteriosa, singular amiga: bé ets digna que et dediqui un record per mèrit de les nostres relacions, per influència que vas tenir en la meua vida íntima. [...] unes pàgines escrites sincerament i amb pura emoció, [...] per sobre el regne de l'oblit, on brillaràs com a figura literària, ja que en la vida real no vas poder ésser un fruit humà, amb tot i haver estat una providència humana. [...] Ara ja serà com si solament haguessis existit per a mi, antiga companya; perquè el poeta que volia trobar en tu la seva dona ha hagut de celebrar-te com a creació intel·lectual, mentre l'home enamorat escrivia aquesta història comptant amb la seva enamorada promesa, que en explicar-li l'escoltava compenetrant l'ànima del promès ^[876].» (Vidal, 1923: 63-64).

“Sincerament”, “contra l'oblit”, “figura literària”, “creació intel·lectual”... tot és u: realitat i ficció. Vidal explica això mateix a *LAV*, de manera més concisa –sense concessions a la retòrica–, però amb noms i cognoms: les compatriícies són l'escriptora Maria Domènech de Canyelles i la jove Anna Girona i Tomàs⁸⁷⁷ –veg. Vidal (1934: 263)–, amb la qual sembla que, efectivament, el memorialista va intentar un festeig que

---

⁸⁷⁵ Es refereix a la revista *Panteisme* (1911). Cf. supra, p. 259.

⁸⁷⁶ Segons aquesta referència, la data de redacció del relat se situaria entre l'agost de 1920 i el gener de 1921 –el temps que dura el festeig amb Amèlia Güell, “la seva enamorada promesa”; cf. supra, p. 65–, però tampoc no és una dada determinant tenint en compte el rerefons de ficció.

⁸⁷⁷ «Que ja és morta» (Vidal, 1934: 263), aclareix el memorialista.

no va prosperar⁸⁷⁸. També, en el relat l'amiga té un germà que viu, com el narrador, a la ciutat –arriba al poble fugint dels aldarulls de la Setmana Tràgica i es relaciona força amb el protagonista–; Plàcid Vidal esmenta en dues ocasions el personatge real –Joan Girona⁸⁷⁹– a *LAV*, arran de l'homenatge que Alcover va retre al poeta Antoni Isern –veg. Vidal (1934: 378 i 381).

L'espai temporal narratiu se situa a finals de juliol de 1909, durant la Setmana Tràgica⁸⁸⁰ –veg. Vidal, 1934: 263-264– i, tenint en compte la referència a *Panteisme*, s'allargassa un parell o tres d'anys. Quants a les descripcions locals, trobem el mateix escenari de l'excursió de Jordi Saura i Lluïsa a *LPA*, i del passeig de Jordi i Adriana a *LCH*: «vaig dirigir-me al camp, a fer una excursió per la vora d'un petit riu que passa prop del poble. Seguint ribera avall, me va plaure recórrer els punts on, en un temps, anàvem amb el meu pare a pescar.» (Vidal, 1923: 25); també l'amiga explica les sensacions que li provoca la contemplació del paisatge: «Oh, que em sentia ditxosa allí en plena natura, esguardant aquelles grans roques, aquells alts pins que l'heura els enrotllava el tronc! Que bonic era en aquella hora del matí veure un tros de camp, al lluny, pel mig de dues muntanyes separades, majestuoses!» (Vidal, 1923: 44).

No em consta cap ressenya sobre aquesta novel·leta, però, en canvi, se'n poden resseguir les peripècies de publicació: el seu autor considera que és el cas

«més extraordinari d'entre tots els que em van esdevenir durant aquell temps. // Vaig rebre, a Reus, una carta d'un tal Francesc Esteve, amb la capçalera d'una societat comercial⁸⁸¹ instal·lada en una casa de la Rambla de les Flors, de Barcelona. [...] es disposaven a emprendre una publicació setmanal de novel·les breus, en català, i em sol·licitava una obra meua, inèdita [...]. Per què una

---

⁸⁷⁸ Cf. supra, p. 46-47.

⁸⁷⁹ «Un altre jove alcoverenc entusiasta que jo els havia fet conèixer, Joan Girona i Tomàs –germà d'Anna.» (Vidal, 1934: 378).

⁸⁸⁰ En un moment determinat, comenten «la revolta de la capital [...], arborant-se les multituds al saqueig i a l'incendi.» (Vidal, 1923: 24). I, més endavant, «lo que aquells dies sentíem explicar dels successos de la capital, anunciant-se que els revoltosos havien cremat esglésies i convents, i que la força militar, llançada per la població, acometia tant a la gent culpable com a la innocent.» (Vidal, 1923: 36).

El narrador també es permet fer una figura de contrast entre la seva situació de felicitat i els greus incidents que es produïen a la ciutat: «amb la companyia i la conversa en comunió íntima [amb l'amiga] n'hi va haver prou per ocasionar-se'm una setmana gloriosa, mentre en la capital, amb la discòrda i la revolta, es feia tràgica.» (Vidal, 1923: 39).

⁸⁸¹ La segona carta que rep de Francesc Esteve ja porta la capçalera de *La Novel·la d'ara*; veg. Vidal (1972: 60).

societat comercial, vivint jo retirat a Reus i –si no inconegut– oblidat del gran públic i fins negligit de molts dels antics companys meus, tot fent revisió dels nostres escriptors, s’havia enamorat de mi, suposant-me literat de prestigi per a contribuir a assegurar una publicació de certs fins comercials?» (Vidal, 1972: 59).

Finalment, Vidal recordà que a l’obrador de Rossend Ràfols, quan sortia *La Novel·la Nova*, hi treballava d’escrivent un noi que s’anomenava Esteve, i va deduir «que el Francesc Esteve d’aquella carta seria el susdit jovenet, que ja tindria uns cinc anys més d’edat. Ja no em semblà tan extraordinari l’esdeveniment de la sol·licitud.» (Vidal, 1972: 59). Però, «cal declarar que també em seduïa la il·lusió de tornar a valer-me d’un element popular» (Vidal, 1972:61), i l’escriptor va acceptar d’aportar-hi l’original que li havien demanat:

«Jo guardava, inèdita⁸⁸²], una narració de caràcter íntim, *La singular amiga*. Hi tractava, en relació amb mi, d’una instruïda i preocupada noia filla de poble, flor d’ideal i de misteri, malaurada en el seu destí per morir en plena joventut. [Però] em sabia greu haver de publicar aquesta obra [...]: pressentia que a molts lectors no els agradaria, pel difícil interès del tema i també perquè, tot revisant-la, m’adonava que estava escrita malament de forma gramatical i fins de llenguatge. Hi mancaven els principals mèrits literaris, els majors recursos que em calien per a poder reeixir en una narració tan especial com aquella, que arribava a tenir la particularitat de no constar-hi cap personatge amb nom propi.» (Vidal, 1972: 60).

Quan entrega la novel·la a Esteve, l’avisava de l’extensió i, aleshores, l’editor no hi posa cap objecció; tanmateix, la novel·la no va poder sortir en la data indicada:

«vaig rebre les proves de composició del meu text i se m’avisava que calien suprimir dues-centes línies, perquè no hi hauria hagut lloc per encabir-hi els gravats, i els dibuixos hi eren imprescindibles. [...] vaig extreure de la narració tot el que em va permetre el meu sentit, abreujant les descripcions, i em dirigia a l’empresa reclamant que se’m tingués consideració, ni que s’hagués de retirar un dels gravats. La meva narració es va publicar amb tres dibuixos d’un tal E. Serra, i en el text, a més de les supressions fetes per mi, hi mancaven dos paràgrafs fonamentals. Sortí l’obra mutilada.» (Vidal, 1972: 63)⁸⁸³.

---

⁸⁸² A LAV, explica el memorialista: «Jo, durant l’any 1919, havia escrit una novel·la ideològica, *Ideal i realitat de la paraula*, i una narració de caràcter autobiogràfic, *La singular amiga*.» (Vidal, 1934: 446).

⁸⁸³ A continuació, el memorialista transcriu la carta que li va enviar Francesc Esteve, amb les explicacions corresponents a la supressió dels paràgrafs; veg. Vidal (1972: 63).

La carta a Josep M. de Sucre, datada a Reus, 4-VIII-1923⁸⁸⁴, explica també aquests entrebancs:

«[...] Celebro que us hagi agradat la meva obra *La Singular Amiga*. Els de “La Novel·la d’Ara” me l’han presentada molt malament. Jo no volia que hi possessin dibuixos, per haver d’ésser tan mal fets, i, [...] vaig trobar que m’havien mutilat la relació per a fer-n’hi cabre dos. Ara, quan m’he queixat, se m’ha respost que la publicació no podia anar sense il·lustracions [sic], que la seva norma era posar-n’hi vuit a dins i una a la coberta, i que la meva obra no s’havia venut tant com les altres perquè no portava tants dibuixos. Així mateix, amic! En canvi, jo he rebut moltes protestes d’indignació per haver deixat posar aquells ninots [...]. Si jo hagués viscut a Barcelona no m’hauria passat això. Veus-aquí un altre inconvenient, i el compromís que pot portar! // [...] Suposo que l’amic Bros ja haurà rebut *La Singular Amiga*.»

I per si tot això no havia estat suficient:

«Encara no acabà la dissort, pacient lector (si tu existeixes i tal com ets qualificat, si ho ignoraves). La fatalitat va voler que un aspirant a déu de mestres tingués la temptació d’adquirir el meu quadern per a traïr el temps llegint-me i haver de pagar el pecat servant una mala impressió durant anys en la seva prominència de literat i de crític. No obstant, em cal dir que la mala impressió causada per mi al tal lector de *La singular amiga* va privar que la meva obra publicada a *La Novel·la d’ara* resultés una pluja en el desert en el seu veritable sentit.» (Vidal, 1972: 63-64)⁸⁸⁵.

Potser sí que aquesta narració havia començat amb un mal peu que ja no l’abandonaria, perquè al *Diccionari de pseudònims...* de Manent i Poca hi ha una entrada que es presta a interpretacions errònies, ja que s’indica Plàcid Vidal com a pseudònim: «PLÀCID VIDAL. Emili Vallès i Vidal (1878 -1950) a la novel·la *La singular amiga* (Barcelona: L’Avenç Gràfic, 1923). Hi havia un autor lleidatà amb aquest nom i això provocà confusions sobre l’autoria i l’obra.» (Manent i Poca, 2013: 371). Cap altra font consultada no fa referència a aquesta confusió que apunten Manent i Poca; altrament,

---

Possiblement, no es conservà l’original sencer de la novel·la, el qual permetria fer-ne una valoració adequada i contrastar-lo amb el text que va ser editat.

⁸⁸⁴ Fons Borràs (BC).

⁸⁸⁵ L’escriptor fa un joc de paraules amb el títol d’una altra narració seva, *Pluja en el desert* (1917); a més, en el moment de lliurar l’original de *La singular amiga* a F. Esteve, aquest havia exclamat: «–Vejam si resultarà una nova *Pluja en el desert!*» (Vidal, 1972: 61). Segons Vidal, quan li van publicar aquest títol a *La Novel·la Nova*, Esteve en parlava entusiasmada i remarcant-ne l’èxit de venda –veg. Vidal (1972: 59).

No he pogut identificar a qui es refereix Vidal com a “déu de mestres”.

Emili Vallès i Vidal era d'Igualada i la seva obra se centra sobretot en aspectes lingüístics.

Síntesi valorativa

La incursió de Plàcid Vidal en el gènere narratiu es va produir de manera progressiva: el 1899 publica alguns textos breus en prosa, a cavall entre la reflexió i el relat –a partir de la impressió d'un instant, d'un fet concret: una comitiva fúnebre, una dona refugiant-se d'una nevada... Però no serà fins a mitjan de la primera dècada de 1900 que començarà a publicar contes *stricto sensu*, la majoria dels quals amb un cert caràcter autobiogràfic –línia que enceta “El Noi Aranyó” (1907)–, si bé també experimentarà en altres terrenys temàtics: “La tercera pregunta”(1906) que ell mateix subtitula “conte fantàstic”, n'és un exemple. Mentre aquests relats veien la llum en diverses publicacions periòdiques, Vidal anava redactant el que volia que fos la seva gran obra novel·lística: la trilogia del romanç de Jordi Saura, que va escriure gairebé d'una tirada, entre 1907 i 1908, encara que no va aconseguir la mateixa celeritat a l'hora de l'edició, que es produí en tres fases: el 1910 –*Les promeses amigues*–, el 1915 –*La cançó dels herois*– i el 1917 –*Infinit*. I entre 1917 i 1923 publicarà cinc narracions, quatre a “La Novel·la Nova” i una a “La Novel·la d'Ara” –un dels volumets, que reeditava “El noi Aranyó”, anirà acompanyat de quatre textos més⁸⁸⁶, dos dels quals relats breus.

En definitiva, i tenint en compte les dades que ell mateix aporta al respecte, l'escriptor alcoverenc es dedica al gènere narratiu –sense haver abandonat el conreu de la poesia i havent començat paral·lelament els primers temptejos en la literatura del jo– en un període d'uns quinze anys que podríem acotar de manera força aproximada entre 1907 i 1923. Precisament en uns anys en què es manifesta una escassetat de producció narrativa en la literatura catalana.

De les novel·les que conformen la trilogia, la més reeixida en conjunt és la primera, *LPA*, perquè conjumina amb més equilibri la distribució de les escenes, amb una trama ben treballada, i no cau gaire sovint en els excessos retòrics ni en les digressions. Les

---

⁸⁸⁶ “El llaç de la família”, “La reapareguda”, el poema “Convalescència” i l'article d'opinió “Les anècdotes”.

altres dues, lineals en la trama, reiteratives en el contingut, més pretensives en la retòrica del llenguatge, esdevenen feixugues i, doncs, poc atractives. Jordi Saura, el protagonista del romanç –i *alter ego* de l'autor–, és un bon revulsiu per a Plàcid Vidal, perquè arriba allà on ell no pot fer-ho, assoleix totes les fites –supera tots els entrebancs– i és feliç, és estimat i és admirat. L'autoficció depassa la realitat i la compensa.

Tant en les novel·les –novel·les de formació, però també autobiogràfiques– com en les narracions –excepte en “El noi Aranyó”–, les dones juguen un paper principal: són el paradigma de la dona atractiva i seductora, però també el de l'amiga i confident –i, en el cas d'Adriana, exerceix el rol d'esposa, i de mare, a la perfecció. Aquesta amiga és la que ajuda el protagonista a assolir la glòria com a artista –perquè, segons el seu autor, l'artista, sense la dona, la companya d'ideal, no ho és del tot–; per això el tema esdevé recurrent, no només en les novel·les sinó també a “La singular amiga”, a “El bell i trist exemple” i, en certa manera, a “Pluja en el desert”.

Les narracions solen perdre qualitat al final, en el desenllaç, perquè Vidal o bé no les acaba de saber resoldre o bé es deixa portar per uns principis morals que no fan altra cosa que restar impacte al desenllaç d'una història ben plantejada inicialment. Tanmateix, “El noi Aranyó” és la més equilibrada en el resultat, seguida de “La singular amiga” –curiosament, les dues en què s'aprecien més trets autobiogràfics–; “El bell i trist exemple” i “Pluja en el desert” flauegen al final i “La gentil perversa” és la que acusa més els prejudicis de l'autor.

Principalment, les històries es gesten a partir de dades extretes de l'experiència personal de l'autor –obra viscuda–, que la ficció i la retòrica poleixen i recreen. Així, s'entén que l'origen social sigui un dels temes secundaris omnipresents: Plàcid Vidal era conscient de la seva procedència –de classe treballadora, rural– i de l'esforç que li representava aconseguir un estatus que li procurés un reconeixement social –i intel·lectual. Malgrat tot, a les novel·les –no a les narracions– la classe treballadora és retratada amb un comportament submís –conscient de la seva inferioritat–, com si el mateix autor reconegués que la polidesa i l'elegància només es poden aconseguir a la ciutat i que, a més, són patrimoni acotat; dóna la sensació que Vidal, mitjançant Jordi Saura, es distancia dels seus orígens –no en renega, però se n'allunya–, cosa que no farà a les memòries, on en parlarà obertament. Sobre aquest punt cal considerar els anys en què

escriu narrativa –i, òbviament, les llicències que aquest gènere li permet– i el moment en què opta definitivament per la literatura del jo: Plàcid Vidal haurà passat de la joventut a la maduresa, de l’optimisme en la consecució dels ideals a l’evidència dels fets consumats.

En el terreny estrictament lingüístic, és innegable que Plàcid Vidal es preocupava pel rigor expressiu i semàntic, si bé no podia evitar caure, de tant en tant, en construccions enrevessades i incorrectes des del punt de vista normatiu, com, per exemple, els gerundis de posterioritat; a *Infinit*, escriu: «la nostra parella va acostar-se, encisada, a guaitar el jardí, sentint refilar un rossinyol.» (Vidal, 1917: 158, I), i en aquest fragment de *La gentil perversa*, a més de l’inadequat ús dels gerundis en el vessant morfosintàctic, s’observa el barbarisme “desvanèixer” en el lèxic: «després va obrir la porta en un revolt [...] no trobant ningú que sortís a rebre-la, ni poder pressentir que s’estigués esperant-la [...]. Lina va sentir una fiblada al cor, se li van desvanèixer la vista i el pensament en una revoltosa mar de tenebres i va caure estesa, pegant de cap a terra i esclafant-se la cara en sang.» (Vidal 1923: 31-32).

Literatura del jo

És el moment de fer un repàs a la trajectòria seguida per Plàcid Vidal des de les primeres temptatives en el gènere memorialístic fins que s’hi dedica de manera gairebé exclusiva. Cal assenyalar-ne uns precedents, entre els anys 1905 i 1906, dels quals segurament l’escriptor no fou conscient –o no els considerava com a tals–; el primer és l’article publicat a la revista *Pàtria Nova*, evocant la coneixença de Güell i Mercader, i els altres, a *Catalònia*, dedicats, respectivament, a “Giuseppe Parodi”, a “Anton Isern” i a “Jaume Pahissa”⁸⁸⁷. Vidal, a partir de l’experiència d’haver-los tractat –hi utilitza la primera persona del singular i del plural–, n’aporta uns esbossos de retrat etopeic. Després, el projecte començaria a agafar forma amb la iniciativa de publicar unes siluetes a *Panteisme*⁸⁸⁸. En aquest punt, cal tenir en consideració la referència que Plàcid Vidal fa a la sèrie de retrats escrits per Francesc Gras i Elias⁸⁸⁹:

«quan li vaig ensenyar l’article amb el qual, jo, inaugurava la secció de biografies *Els singulars anecdòtics*, exclamà: —Molt bé, amic Plàcid. Veig que vostè es proposa fer història dels seus companys intel·lectuals, com jo en faig dels nostres avantpassats i d’alguns contemporanis. // La biblioteca popular “L’Avenç” va publicar quatre volums contenint sengles sèries de *Siluetes d’escriptors catalans del segle XIX*, degudes a la ploma de Francesc Gras i Elies. La darrera de les tals sèries la reuní la direcció de la biblioteca després de la mort de l’autor de les siluetes. Aquell fill de Reus va fer molts més articles tractant de la vida i de l’obra d’intel·lectuals catalans de la centúria proppassada, però aquests altres escrits gairebé tots van ésser fets en castellà i es troben inserits en diverses publicacions periodístiques, dispersament i oblidats. Francesc Gras i Elies, sempre que em parlava de les nombroses siluetes que ell havia escrit i de les que encara escrivia, exclamava: —¡Jo, que m’he preocupat de tanta gent, quan sigui mort ningú no es preocuparà de mi!» (Vidal, 1934: 299).

L’alcoverenc acaba les ratlles que dedica a Gras i Elias remarcant que la publicació de les *Siluetes...* «resultà molt en bé de la literatura biogràfica catalana.» (Vidal, 1934: 299); però només torna a parlar d’aquest escriptor una altra vegada, a *ECV*, a propòsit d’uns articles sobre llibres de memòries publicats per Josep Maria Prous i Vila⁸⁹⁰ a *La*

---

⁸⁸⁷ Cf. supra, p. 248-249.

⁸⁸⁸ Cf. supra, p. 261.

⁸⁸⁹ Francesc Gras i Elias (Reus, 1850 – Barcelona, 1912), autor –en castellà i en català– de novel·les, poesies i estudis diversos, entre els quals *El periodismo en Reus: desde 1813 hasta nuestros días* (1904) i *Bartrina, records íntims* (1911). Les *Siluetes d’escriptors catalans del segle XIX* van ser publicades entre 1909 i 1913.

⁸⁹⁰ Cf. infra p. 493-494.

Publicitat: «em faig venir a la memòria un autor català, i precisament també reusenc, que va escriure i publicar llibres de siluetes personals en la nostra llengua ja abans que s’hi dedicués l’historiador d’*Els singulars anecdòtics*. Francesc Gras i Elies tampoc no va ésser pas, a l’època moderna, el primer a fer literatura biogràfica en llengua catalana.» (Vidal, 1972: 224). No he localitzat enlloc que el memorialista reconeguï cap tipus de mestratge ni d’influència –ni de Gras i Elies⁸⁹¹ ni d’altres autors⁸⁹²– en la decisió de dedicar-se al gènere que ens ocupa.

---

⁸⁹¹ En realitat, els retrats de Plàcid Vidal no mostren gaires punts en comú amb les *Siluetes de escriptors catalans del segle XIX* de Gras i Elies (1909-1913); aquest comença amb la biografia, continua amb la relació de l’obra i, al final, en sol reproduir algun fragment; Vidal no és tan metòdic en el procediment, i acostuma a tancar la silueta amb algun comentari personal. A més, Gras fa una semblança més completa –amb força dades cronològiques–, mentre que Vidal se centra en detalls més concrets: en l’anècdota. Uns altres possibles referents reusencs de Plàcid Vidal, tot i que ell tampoc no en deixa constància, podrien haver estat Josep Güell i Mercader –autor d’unes memòries costumistes, *Coses de Reus. (Records d’un jove que ja no ho és)* (1900; 1965, reedició)– i Antoni de Bofarull i de Brocà –que, influenciat pel romanticisme, promovia la recuperació del passat a *Costums que es perden i records que fugen (Reus de 1820 a 1840)* (1880; 1982, facsímil).

⁸⁹² És possible, però no deixa de ser una hipòtesi, que Plàcid Vidal hagués llegit els retrats d’artistes i d’altres personalitats fets per Rubén Darío –cf. supra, p. 52–, Gómez de la Serna, Saint-Simon o Sainte-Beuve. Si més no, a la silueta que dedica a Joan Pérez-Jorba, Plàcid Vidal explica que, quan es van veure per primer cop, l’any 1900, van parlar «dels grans poetes francesos i belgues moderns i [...] de l’italià Gabriel d’Annunzio [...] del nicaraguà [sic] Rubén Darío; i del portuguès Eugenio de Castro.» (Vidal, 1925: 196-197).

Quant a Sainte-Beuve, hi ha un article –sense signar, publicat a la secció “Ecos” d’*El Día Gráfico* (8-VI-1920), i reproduït sencer a *LAV*; veg. Vidal (1934: 461-462)– que, tot referint-se a *ESA*, diu: «*Els singulars anecdòtics* inicien una literatura episòdica que nadie cultiva en Cataluña, tal vez porque nuestras letras son demasiado jóvenes. Con las memorias y los diarios se podría componer toda la historia de Francia, donde un Sainte-Beuve hizo con las anécdotas crítica categórica.» (Anònim, 1920: 4) / (Vidal, 1934: 462). L’autor de l’article és, segons la dada que segueix, Màrius Aguilar: «Joan Puig i Ferrer, [que] en aquell temps, era redactor d’*El Día Gráfico*, [...] passant per davant de casa nostra, va dir-me: –Ja deus haver vist el comentari que et dedica Màrius Aguilar, veritat? Màrius Aguilar, tal com ha escrit, ha declarat que el teu llibre és imperfecte, però que és interessant. D’imperfecte l’hi troba per les raons manifestades en l’*eco*.» (Vidal, 1934: 462).

Suposant que Plàcid Vidal hagués llegit Sainte-Beuve, no és d’estranyar que fes especial incís en la “sinceritat” literària, si tenim en compte els matisos que el crític i escriptor francès va anar establint sobre aquest aspecte i que René Wellek s’ocupa de subratllar: «Pero Sainte-Beuve [...], por más que le veamos atento, y de verdad, a lo biográfico, a la psicología del escritor y al problema moral de la sinceridad, sabía muy bien lo diferentes que son arte y vida, el lugar aparte reservado al reino de la fantasía, las oblicuas relaciones que se dan entre obra y hombre. [...] en 1863 defiende el crítico que “el arte es también un mundo”, que de la lucha entre la vida sentimental y la facultad inventiva y creadora sale malparado el poeta que se deje llevar en exceso por sus afectos naturales. [...] sabe que arte y vida no son la misma cosa, que la vida de la fantasía no es la del sentimiento, que a veces la finura personal y la delicadeza ética más suponen un lastre que una ayuda en las grandes obras imaginativas.» (Wellek, 1972: 68-69, III). De fet, es pot establir un cert paral·lelisme entre Vidal i Sainte-Beuve, en el sentit que aquest –com després succeiria amb l’alcoverenc– «consideraba injusta la pobre acogida dispensada a sus poesías y novelas, y no le faltaba razón al creerse, en lo intelectual, por encima de muchos contemporáneos que habían merecido mejor atención del público. Puede pensarse que estaba envidioso de los ídolos y semidioses de su época, pero no olvidemos por eso su solícita atención, tan sincera, a los callados méritos de muchas obras humildes [...] o normales y corrientes.» (Wellek, 1972: 70, III); tanmateix, Wellek matisa que Sainte-Beuve es movia a l’ensens en una altra direcció, més objectiva, que prenía la ciència com a model –veg. Wellek (1972: 76-77, III)–, tret que no és dóna en Plàcid Vidal.

Sembla que la iniciativa triga a consolidar-se –o, potser, a trobar consens i editor⁸⁹³–, perquè des de la publicació dels tres “singulars anecdòtics” –Alfons Maseras, Joan Puig i Ferrer i Anton Isern– a *Panteisme* fins a l’edició del primer volum de siluetes, el 1920, transcorren nou anys, en el decurs dels quals no consta que hagués sortit a la llum cap altre retrat escrit per l’alcoverenc, exceptuant el d’Hortensi Güell que, el 1913, s’inclou en el volum d’homenatge que Reus dedica a la memòria d’aquest artista⁸⁹⁴. Però si hem de fer cas del memorialista, el motiu és que no s’animà a reprendre el gènere fins al 1919, quan, «tot revisant els números de la suspesa revista *Panteisme*, se’m despertà un fort anhel de continuar la col·lecció de siluetes d’*Els singulars anecdòtics*.» (Vidal, 1934: 446).

Ara bé, no hem d’obviar que, paral·lelament, Vidal havia anat publicant narracions i novel·les que, com ja s’ha dit i demostrat, estan inspirades –més que menys– en trets autobiogràfics; recordem, a més de l’*alter ego* Jordi Saura de la trilogia novel·lística, els relats “El noi Aranyó”⁸⁹⁵, “El convalescent”⁸⁹⁶ i la novel·la breu *La singular amiga*⁸⁹⁷.

Hi ha un text de Vidal, “Les anècdotes”, que es troba dins el volumet “El noi Aranyó” –*La Novel·la Nova* (1917)– i que és tota una declaració d’intencions sobre el conreu del gènere memorialístic; l’escriptor alcoverenc hi explica que va iniciar la secció “Els singulars anecdòtics” a la revista *Panteisme*:

«En la tal secció tenia el propòsit d’anotar-hi tot lo interessant que jo recordava dels meus companys d’estudiantatge [...]. Com era molt natural, entre les anècdotes d’aquests amics escriptors també s’hi feia referència en quelcom a mi,

---

L’escriptor Domènec Guansé sí que va ser un constant seguidor de les teories de Sainte-Beuve –veg. Corretger (2011: 17). En canvi, Marcel Proust, a l’assaig *Contre Sainte-Beuve* –editat pòstumament el 1954– va rebatre el dogmatisme materialista que preconitzava aquest autor.

⁸⁹³ Precisament a *ESA*, el memorialista deixa constància que «a Catalunya, l’escriptor, no en té prou amb el treball de la creació de l’obra, sinó que després deu lluitar amb la dificultat de poder editar-la.» (Vidal, 1925: 140).

⁸⁹⁴ *Tribut d’homenatge a la memòria de l’artista Hortensi Güell* –cf. supra, p. 49.

⁸⁹⁵ S. Mateu i Pla posa aquest relat com a exemple de literatura anecdòtica, al costat d’*ESA* –cf. infra, p. 526-527.

⁸⁹⁶ Cf. supra, p. 271.

⁸⁹⁷ En aquesta novel·leta Plàcid Vidal es refereix, sense dir-ne el títol, a la revista *Panteisme* i, també, a la seva delicada salut: «Junt amb uns companys de lletres, jo publicava una revista literària, on vaig iniciar una sèrie de biografies de joves autors coneguts meus i tractats per mi en la intimitat, esmentant il·lusions i fets de la seva vida: retrats psicològics d’amics aspirants i frisosos en els seus somnis de glòria, que s’agermanaven amb els meus, consagrant, en la missió de revelar-los, tota la meua voluntat i fins la meua salut, decaiguda per molts dies de treball excessiu i per moltes nits sacrificant hores de repòs [...].» (Vidal, 1923: 61).

i anant complint aquella agradable tasca hauria tingut amor d'incloure-hi tot lo que hauria pogut esmentar de la meua vida considerant-ho digne d'interès. Per dissort, aquella revista no va poder allargar més que fins al quart número, [...] i confesso que em fóra una magna satisfacció poder arribar a completar-la, deixant escrit un llibre de memòries íntimes referents als meus amics i a mi.

Dels meus antics companys d'estudiantatge⁸⁹⁸, que van ésser en gran nombre, recordo fets i ocurrencies que relacionar-ho, a més de representar obra típica i pintoresca, per altra part, en son cartàcter històric, evidenciaria piament estimables propòsits i afanys de joves lluitadors ja morts o decaiguts, i contribuiria a l'estudi de la psicologia dels triomfants, i en lo que pertany a mi, per més que no confiï en el ressò de l'èxit per a brillantar-se a la vista del públic els meus detalls personals, ni sols pugui conhortar-me l'esperança que en la nostra pàtria s'arribi a considerar-me un gran vençut, també asseguro que en la meua existència hi ha hagut moments dignes de tenir més representació que en la meua pensa remembradora.» (Vidal, 1917: [19]).

La publicació, el 1920, d'*Els singulars anecdòtics* evidencia que Plàcid Vidal havia reprès la redacció dels seus records, i, a l'ensem, la bona recepció del llibre afavoreix que, del 1921 al 1924, vagi escrivint i publicant noves siluetes –que després engruixiran la segona edició d'*ESA* (1925)– a la *Revista del Centre de Lectura de Reus*. El procés ja no s'atura: malgrat els retrets de què és objecte per aquesta altra sèrie, Vidal continua amb el gènere i escriu les memòries que s'aplegaran en els títols *L'assaig de la vida* i *El convencionalisme de la vida*. En definitiva, ha confegit una obra viscuda que, cada cop més, es vol desempallegar de la ficció per arrelar en el terreny del testimoniatge, sense abandonar, per això, la condició de literària.

Sens dubte, les millors justificacions d'haver optat per aquest gènere, les aporta el mateix autor; per exemple, entre molts d'altres, al “Resum” de la primera edició d'*ESA*: «La nostra literatura està mancada d'obres biogràfiques [...]. Jo no vull ésser un de tants escriptors que juguen el seu paper en l'espectacle de la vida sense preocupar-se de deixar esment dels seus records personals en comunió amb els companys d'idealitat.»

---

⁸⁹⁸ La paraula “estudiantatge” no consta al *DIEC* ni al *DCVB* i tampoc no la recull Coromines. L'escriptor d'Alcover gosa, en alguna ocasió, emprar paraules que, si no són localismes, són fruit de la seva invenció, com ara els adjectius “eixerbollada” (Vidal, 1925: 22) i “reguinjolada” (Vidal, 1925: 19), no registrats ni al *DIEC*, ni al *DCVB* ni al *Diccionari Aguiló*.

(Vidal, 1920: 153)⁸⁹⁹; i a la segona edició, com a complement al retrat que fa d'Emili Pòlit:

«En les obres biogràfiques no sols és necessari parlar dels homes extraordinaris que resten, sinó també dels interessants que se'n van, fins d'aquells destinats a perdre's i que no ha de conservar-se d'ells més que un petit record de la seva obra o una ressenya de la seva vida com a treball literari. Per això es remarquen tant les novel·les que tenen forma de biografia, així com hi ha biografies que, per la falta de força real en el caràcter estudiat, la grandesa ideal arriba a donar-los valor de novel·la.

En totes les èpoques i en totes les legions que fan via dirigint l'ànima per sobre el nivell de la gent vulgar, passen individus interessants, molt interessants, que no poden alçar el palau dels seus ideals ni deixar en el món una senyal definitiva de geni. [...] moltes figures literàries [...] ens atrauen l'atenció perquè el talent de l'escriptor o de l'intèrpret ha sabut fer valdre la virtut d'aquella persona, engrandint la força moral que ella posseïa en el món.» (Vidal, 1925: 277).

Unes observacions, aquestes, carregades de significat i, per tant, susceptibles de reflexió: ¿es tracta d'un missatge subliminal en què el memorialista, a més de subratllar, amb voluntat informativa –i reivindicativa–, la tasca de divulgació de figures literàries que du a terme –ell seria “l'escriptor que ha sabut fer valdre la virtut d'aquella persona”–, està reclamant que algú faci el mateix amb ell? Tenint en compte les paraules amb què continua l'argumentació, és ben possible pensar que la resposta és afirmativa, i que, efectivament, Plàcid Vidal voldria que “algun escriptor o intèrpret” fes valdre el seu mèrit i en destaqués la força moral:

«[...] sempre que reviso alguna història d'arts o de ciències, enterant-me dels fets dels homes extraordinaris que hi brillen, restant en vida espiritual, penso en els individus interessants que en aquella època han passat per a perdre's sense poder deixar d'ells més que un humil record.

La reduïda esfera de la intel·lectualitat catalana i el poc esperit d'estimulació que hi existeix, fan que a la nostra terra es trobin molts exemples de lluitador dissortat, i jo he tingut voluntat d'assenyalar algunes honorables víctimes, fixant la memòria en el regne íntim de les emocions que m'han creat els companys.» (Vidal, 1925: 277-278).

Els llibres pertanyents al gènere memorialístic, també anomenats de la literatura del jo, són objecte avui dia d'una atenció notòria i minuciosa, en tant que s'ha revalorat

---

⁸⁹⁹ Aquest paràgraf se suprimit a l'edició de 1925.

considerablement l'interès del testimoniatge que poden aportar. Les opinions favorables que rep el gènere són múltiples i variades, i corroboren la important tasca dels autors que s'hi han dedicat al llarg del temps⁹⁰⁰. També, aquest progressiu reconeixement del gènere comporta que les precisions sobre les diferents formes en què es manifesta, i com es manifesta, siguin cada cop més necessàries.

Karl J. Weintraub, a l'article "Autobiografía y conciencia histórica" –dins *Anthropos* (1991)– fa notar que «en las "memorias", el hecho externo se traduce en experiencia consciente, la mirada del escritor se dirige más hacia el ámbito de los hechos externos que al de los interiores. Así, el interés del escritor de memorias se sitúa en el mundo de los acontecimientos externos y busca dejar constancia de los recuerdos más significativos.» (Weintraub, 1991: 19). Una observació, aquesta, que, si es complementa amb la que fa Jordi Casassas Ymbert –a "La memòria i la identitat", dins *Cercles: revista d'història cultural* (2006)–, defineix la literatura del jo elaborada per Plàcid Vidal: «les memòries individuals poden variar molt depenent del moment en què han estat pensades i escrites.» (Casassas Ymbert, 2006: 40). Perquè l'escriptor alcoverenc fa memòria, en efecte, dels successos externs de què ha estat partícip –sovint protagonista– i de la repercussió que aquests successos han tingut en ell, com a individu, culturalment

---

⁹⁰⁰ En el meu Treball Final de Màster (UAB-UB, curs 2012-2013) "Els singulars anecdòtics de Plàcid Vidal: plurals i categòrics" –tutoritzat pel Dr. Josep Murgades–, hi ha un capítol dedicat a resseguir les aportacions teòriques sobre aquest gènere; veg. Masdéu (2013: 19-32).

Veg. també Ángel G. Loureiro: "Bibliografía selecta sobre teoría de la autobiografía" i "Bibliografía general sobre la autobiografía española", dins *La autobiografía y sus problemas teóricos* –*Anthropos* (1991).

Llorenç Soldevila: *Un temps, un país (1888-1939). Antologia de textos memorialístics* (1993), i "Un primer inventari de la memorialística catalana contemporània" –dins *Llengua & Literatura* (2004). En aquest inventari, Soldevila aporta unes gràfiques prou explícites que mostren l'evolució del gènere, quantitativament parlant: entre 1880 i 1929 no se n'arriben a comptabilitzar més de quinze títols; i entre 1930 i 1960 tampoc no se n'assoleix una mitjana de vint títols per dècada; és, doncs, a partir de la dècada de 1960, i sobretot de la de 1970, que la producció augmenta considerablement –veg. Soldevila (2004: 468).

I l'article de Francesc Espinet i Burunat "Cataluña 1888-1936 a través de las autobiografías" –dins *Anthropos* (octubre 1991)–, en què vol «desmentir de una vez por todas las reiteradas afirmaciones jeremías sobre la pobreza de la "literatura del yo" catalana.» (Espinet, 1991: 65), motiu pel qual explica: «tengo cinco estanterías de mi librería llenas de ejemplares de autobiografías, memorias, confesiones, recuerdos... referidos a la Cataluña del periodo 1888-1939; se trata de 160 volúmenes [...]. Otros tres [estantes] contienen más de 120 obras de carácter memorialístico, referentes al mismo espacio y tiempo, pero de tipo subsidiario [...]. Así, en mi fichero bibliográfico personal –que no es ni mucho menos exhaustivo–, en el apartado "memorias y dietarios" catalanes de la época señalada aparecen 397 fichas.» (Espinet, 1991: 65). Espinet anomena Josep Pla, M. Manent, Gaziél, Puig i Ferreter, Esclasans, José M. Francés, Tísner i encara molts altres autors, però no Plàcid Vidal –cosa que no vol dir que no consti en alguna de les quasi quatre-cents fitxes que té sobre el gènere–, i matisa: «Las fuentes de que disponemos abarcan textos memorialísticos de una gama tan amplia como variada es la sociedad de la época [...]. Territorialmente abarca todo el ámbito de los Países Catalanes, incluida la Cataluña Norte [...]; puede decirse que se cubre una amplia representación de las diversas comarcas [de Cataluña], con una ligera preponderancia de las gerundenses.» (Espinet, 1991: 70).

i anímicament; però també hi intervé, en aquest procés evocatiu, el factor temporal: quan es disposa a deixar constància dels records.

Entre molts altres exemples que es poden aportar per argumentar aquest preàmbul, hi ha el pròleg que Isabel Graña escriu per a l'edició d'*Entre la vida i els llibres* (1996), de Joan Estelrich; Graña, que reclamava un estudi aprofundit⁹⁰¹ sobre aquest productiu editor i escriptor, no exempt de polèmica, trencava alhora una llança a favor dels memorialistes que l'havien esmentat en les seves obres:

«la seva actuació [d'Estelrich] durant el conflicte civil de 1936-39 i la seva col·laboració amb el règim franquista van provocar les sàtires i els comentaris de tota mena per part d'alguns dels seus antics amics, i un llarg silenci dels investigadors que esdevé cada dia més una considerable manca de rigor històric. El resultat directe és que al marge d'un parell de pròlegs a reedicions de caràcter divulgatiu, no tenim cap estudi específic sobre Joan Estelrich, llevat de dos retrats fets per dos amics seus, i les anècdotes que es multipliquen al llarg dels nombrosos llibres de memòries, on gairebé mai no falta un comentari sobre Joan Estelrich.» (Graña, 1996: VI-VII).

A continuació, Graña afegeix una explícita nota al peu, enumerant els autors dels llibres a què al·ludeix: «Cal destacar els d'Eugeni Xammar, Plàcid Vidal, Cambó, Tomàs Roig i Llop⁹⁰²], Guillem Colom, Sebastià Juan Arbó, etc.» (Graña, 1996: VII, nota 9). Demés, canviant el context ideològic –o prescindint-ne–, bona part dels arguments que esgrimeix Isabel Graña reivindicant Estelrich són vàlids per a d'altres autors injustament arraconats, oblidats, entre els quals hem d'incloure el mateix Plàcid Vidal.

El 1937, a *La literatura catalana moderna*, Rafael Tasis escrivia: «Difícil de classificar, l'obra de Plàcid Vidal és representada sobretot per *L'Assaig de la Vida*, memòries que són a la vegada un capítol de la història literària catalana.»⁹⁰³ (Tasis, 1937: 62). I,

---

⁹⁰¹ Les reivindicacions de Graña van donar el seu fruit; l'article de Damià Pons "Els *Dietaris* de Joan Estelrich" (2014) recull una completa relació dels estudis sobre la vida i l'obra de Joan Estelrich efectuats en els darrers vint anys. Els *Dietaris* de Joan Estelrich van ser editats per Manuel Jorba (2012).

⁹⁰² Tomàs Roig i Llop, en l'obra *Del meu viatge per la vida. Memòries 1931-1939*, opina que Vidal és «autor d'un bon llibre intítulat *Els singulars anecdòtics*.» (Roig i Llop, 1978: 144).

⁹⁰³ En aquest estudi, breu i divulgatiu, Tasis dedicava el capítol VI a "La crítica i l'assaig": «L'assaig és un dels gèneres literaris que més fretura d'un clima propici i d'una tradició rica de cultura. El retrobament de la Universitat de Catalunya permetrà que les tesis doctorals, font original de gairebé tots els assaigs que es publiquen als països europeus, puguin nodrir aquesta branca negligida de la literatura catalana. Tanmateix, diversos noms acuden a la ploma, l'oblit dels quals fóra inexcusable. Perquè representava amb la seva obra truncada allò que és l'assaig modern, tant com pel valor intrínsec del que deixà en morir, el nom de Joan Crexells, traductor de Plató, ha d'encapçalar la llista.» (Tasis, 1937: 60-61). L'autor lamenta també la pèrdua de Joaquim Folguera i procedeix a relacionar

gairebé trenta anys després, matisava sensiblement la seva opinió: «com a memorialista de la seva època, el seu testimoni és interessant, però ha de prendre's sempre a benefici d'inventari. Era sincer, potser massa i tot, però allò que no sabia s'ho imaginava.» (Tasis, 1965: 32). D'aquesta manera tan concisa, Tasis estableix les característiques – gens obviades, ans al contrari– de la literatura del jo produïda per l'escriptor alcoverenc: el valor testimonial, malgrat que hi objecta la impressió que es tracta d'oferir una llista de noms com més extensa millor; la sinceritat, la qual no deixa de ser un recurs retòric; i la inventiva, que reforça la faceta literària del gènere. Unes característiques, doncs, que s'amotllen a les descrites com a pròpies del gènere memorialístic –i que confirmen que Plàcid Vidal tenia noció del terreny en què es movia, literàriament parlant. Tanmateix, Tasis no s'està de manifestar els seus recels⁹⁰⁴ sobre el futur de la part de les memòries que encara romanien inèdites quan escrivia això.

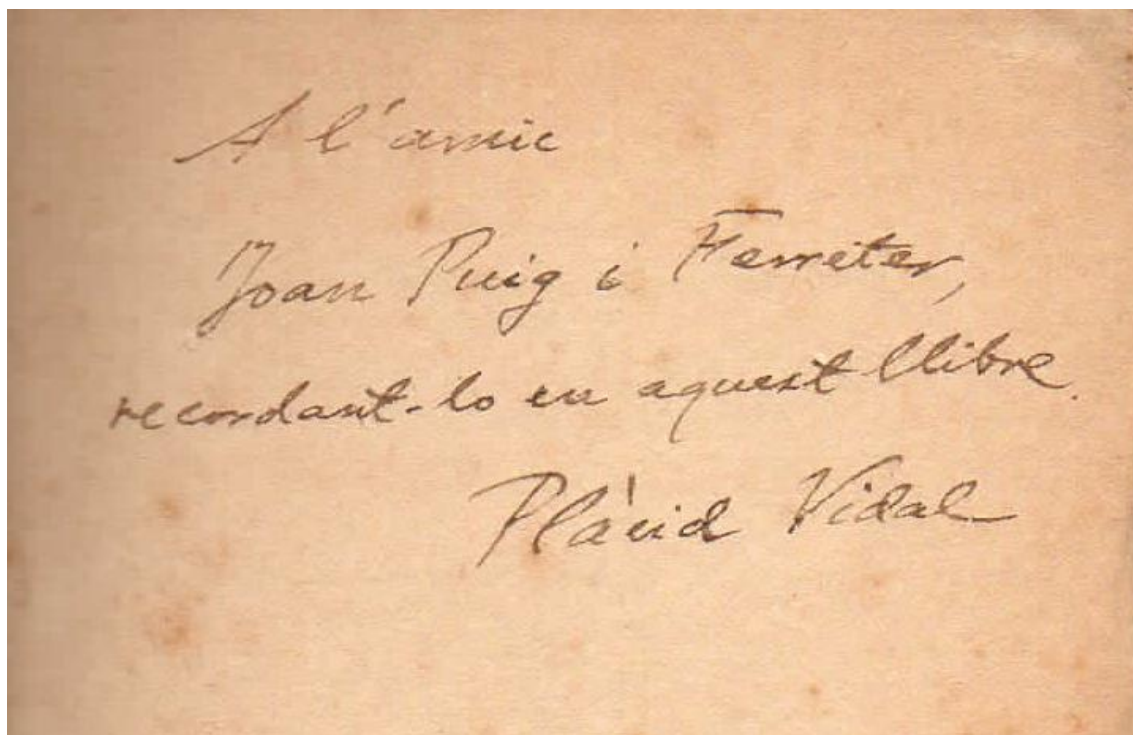
En els títols que segueixen, Vidal recorre a la intertextualitat, sobretot en els dos darrers, *LAV* i *ECV*: reproduceix, de forma total o fragmentada, però amb precisió⁹⁰⁵, cartes i articles relacionats amb la seva obra. La inclusió d'aquest material és el testimoni objectiu en què l'escriptor recolza les seves observacions i amb el qual justifica la seva actitud en el tracte amb els altres.

---

succintament els qui considera que cal tenir en compte com a assagistes contemporanis; entre aquests, destaca com a representants de l'assaig de tendència social i cívica Pere Coromines, Cristòfor de Domènec i Plàcid Vidal. Els altres noms que aporta són capdavanters de l'assaig polític, filosòfic i històric –veg. Tasis (1937: 61-63).

⁹⁰⁴ Cf. infra, p. 538.

⁹⁰⁵ Cosa que he pogut corroborar quan he localitzat el text original, tant si es tracta d'una carta com d'un article; valguin com a exemples la ressenya de C. A. Jordana, “El plàcid assaig” –*L'Opinió* (6-VIII-1934)–, que Vidal reproduceix a *ECV* (1984: 19-20), i la carta que li envia Joan Estelrich (30-IX-1925) –se'n conserva còpia a la BC–, transcrita també en la seva totalitat –veg. Vidal (1972: 159).

**Dedicatòria a Joan Puig i Ferrer en un exemplar de la primera edició d'*Els singulars anecdòtics*.
(Fotografia: Joaquim Masdeu)⁹⁰⁶.**

Si, com explica el memorialista, va decidir reprendre la redacció de siluetes l'any 1919 –veg. Vidal (1934: 446); cf. supra, p. 432–, i partint del supòsit que només tenia escrites les tres que ja havia publicat, el 1911, a *Panteisme*⁹⁰⁷ –la d'Alfons Maseras, la de Joan Puig i Ferrer i la d'Anton Isern–, a més de la d'Hortensi Güell –que, en teoria, havia d'haver sortit al quart número de *Panteisme*⁹⁰⁸–, cal concloure que Vidal devia posar-se a escriure a raig per tal d'aconseguir tenir enllestits en poc temps els altres retrats que conformen el llibre. Perquè *Els singulars anecdòtics* va sortir a mitjan 1920, després de Pasqua Granada –veg. Vidal (1934: 448-449)– i abans de l'estiu –el primers articles localitzats que parlen de la publicació tenen les dates 8-VI-1920 i 10-VI-1920,

⁹⁰⁶ Agraïixo a Joaquim M. Masdeu Guitert, històric dinamitzador cultural de la Selva del Camp, que em proporcionés la imatge d'aquesta dedicatòria, que es troba en l'exemplar d'*ESA* (1920) que va adquirir en un llibreter de vell.

⁹⁰⁷ Cf. supra, p. 261-263.

⁹⁰⁸ Segons confessa a *LAV*, «al tercer número de *Panteisme* [...] ja anunciava la [silueta] d'Hortensi Güell, però encara no la tenia escrita. Ja feia dies que jo no reposava ni un moment [...] i caigui malalt.» (Vidal, 1934: 304). En tot cas, sí que la tenia enllestida el 1913, perquè és un dels textos que conformen el *Tribut d'homenatge a la memòria de l'artista Hortensi Güell* –cf. supra, p. 287.

respectivament; cf. infra, p. 448. Plàcid Vidal recorda el moment en què va tenir-ne el primer exemplar a les mans i la consegüent reflexió que la circumstància li va produir:

«el taller de Joaquim Horta, llavors, era prop del despatx on jo treballava. Oh! Un migdia, jo i el meu nebot Ignasi vam precipitar-nos a plegar, amb la intenció d'anar a recollir el primer exemplar d'*Els singulars anecdòtics* enquadernat. [...] aquella obra, malgrat m'hagués precipitat a escriure-la i a publicar-la sense tenir en compte la condició de l'estil en el text [...], havia de llegir-se i comentar-se molt més que cap altra ofrena literària meva, i era el llibre més personal i poderós per a influir en l'orientació de la vida que vaig assajant en el meu pas pel món.» (Vidal, 1934: 452-453).

Hi ha tres documents que ens permeten resseguir els mesos previs a l'aparició d'*ESA*; el primer és la carta breu –Barcelona, 10-X-1919⁹⁰⁹– que Plàcid Vidal adreça al seu amic Josep M. de Sucre, en la qual es percep, a més de l'entusiasme de l'escriptor en el projecte que està duent a terme, l'interès per comptar amb el vistiplau de qui era objecte d'una de les seves siluetes:

«Estic acabant la vostra biografia per a *Els singulars anecdòtics*, i el vostre Plutarc us prega que en llegir-vos-la li feu avinent si s'ha deixat res interessant de la vostra personalitat per a transmetre-ho a la posteritat (!). Ja tinc l'obra molt avançada, i aviat se podrà publicar. D'una manera o altra hem de defensar-nos. En Biosca i en Maseras hi tenen molt interès. Ja veureu, ja!»

Precisament, en el retrat que dedica a Sucre, hi ha un dels molts exemples de la retòrica emprada pel memorialista per glossar el concepte d'ideal: «Un dels primers devots d'aquell sant de la moderna religió fou el deixeble Sucre, que anava a rebre-li la comunió per a escampar la llavor de l'espiritualisme del geni, transmetent-lo en l'apostolat.» (Vidal, 1925: 90). El “sant” a qui es refereix Vidal és Ernest Vendrell⁹¹⁰ –mort de tuberculosi el 1907–, considerat un dels ideòlegs del modernisme incipient⁹¹¹.

---

⁹⁰⁹ Fons Borràs (BC).

⁹¹⁰ Ernest Vendrell (Barcelona, 1873 – 1907), assagista d'ideologia radical, publicà els seus articles a *Catalònia* i a *El Diluvió*. Fou un dels fundadors de l'Ateneu Enciclopèdic Popular; veg. Enric Jardí, *Quatre escriptors marginats* (1985: 127-146).

⁹¹¹ «[Vendrell] moria consagrant el vivent tribut de la seva paraula als comptats amics que anàvem a veure'l, animant-nos, i, la veritat, jo mai més ja no he sentit parlar amb l'excel·lència d'aquell esperit i amb una veu i un to com sabia donar a les idees i als sentiments, fins en les darreries de la seva existència. [...] davall els seus peus s'estenia la renaixenta Barcelona, la ciutat que ell veia en somnis com una de les primeres metròpolis del món, i d'on ascendíem nosaltres vers el visionari.» (Vidal, 1925: 90).

Els altres dos documents es troben a la premsa –en sengles publicacions de Reus, cosa que vindria a confirmar la consideració de què, aleshores, gaudia Plàcid Vidal entre un sector de joves intel·lectuals reusencs⁹¹². A *LAV*, el memorialista explica que «Antoni Fuster i Valldeperes començava a fer propaganda per al meu pròxim llibre de siluetes en tots els periòdics de Reus, principalment en el diari *Foment*[⁹¹³], on ell inseria un glossari, signant amb el pseudònim Lluc[⁹¹⁴].» (Vidal, 1934: 448-449). La primera referència a *Els singulars anecdòtics* en l'esmentat glossari, “Moments”, és del 8-IV-1920, quan encara, doncs, el llibre no havia estat posat a la venda:

«Plàcid Vidal, l'admirat poeta i fraternal amic, publicarà molt en breu, el seu llibre *Els singulars anecdòtics*. Tots els que sabíem la valor d'aquest llibre, únic en la literatura catalana, anhelàvem la seva publicació; i ara que, com una alba esplendorosa, eixirà a llum, en el cel blau de les nostres lletres, el rebrem devotament, i ens delectarem llegint les seves pàgines daurades, plenes de poesia i idealitat. Aquest ric tresor que, ufanós, ha florit de la ploma del poeta –el donzell de la poesia catalana–, tota la joventut el recollirà i estimarà, fent tremar d'emoció la seva ànima, les vides, meravellosament explicades, d'homes ahir obscurs, i avui ja gloriosos. Esperem amb devoció l'adveniment del llibre singular de Plàcid Vidal, el poeta estimat, el poeta exquisit.» (Lluch, 1920: 3).

Però abans ja n'havia donat notícia Josep-Maria Prous i Vila, a la secció “Nótul·les” de la revista *Llaç* (febrer 1920):

«Cal esmentar la pròxima aparició de la nova obra de Plàcid Vidal, *Els singulars anecdòtics*. Dèiem un dia que ço que és més interessant i curiós per el renaixement, podríem dir també per la plenitud d'una literatura, com és la nostra, són les anècdotes i biografies, doncs bé, *Els singulars anecdòtics* de Plàcid Vidal és una obra curiosíssima com poques n'han sortit a Catalunya, la qual constarà de biografies de Nonell, Biosca, Puig i Ferrer, Maseras, Sucre, Anton Isern, el malaurat poeta camperol, i d'altres figures del nostre floreixement literari. // Cal remarcar l'activitat d'en Plàcid Vidal i dir que *Els singulars anecdòtics* cauran com una gran joia entre les millors de les obres dels prosistes catalans de l'actual època.» (J.-M. P. V., 1920: 80).

---

⁹¹² Cf. supra, p. 49.

⁹¹³ L'historiador Joan Navais em facilità la localització d'alguns d'aquests articles a *Foment*, cosa que li agraeixo.

⁹¹⁴ «En Lluch, o sigui nostre volgut company de redacció En Fuster Valldeperas, molt abans d'entrar a formar part d'aquesta Redacció inaugura la seva col·laboració assídua amb els seus bells “Moments”.» (Camps Pascual, 1920: 2). Plàcid Vidal aplica la normativa ortogràfica al pseudònim, per això escriu Lluc.

Tot s'ha de dir: per tal de sufragar la publicació d'*ESA*, Plàcid Vidal i els seus amics –sobretot Joaquim Biosca i Francesc Mas i Abril– havien buscat col·laboracions econòmiques entre els mateixos biografiats i entre els possibles interessats en general⁹¹⁵; les reaccions van ser variades perquè, segons explica l'alcoverenc amb subtil ironia, «un remarcad confrare meu [...], per ajudar-me a pagar l'edició de l'obra, va voler fer-me guanyar dos premis de cinquanta pessetes, que hauran estat les dues úniques compensacions que hauré tingut en concursos.» (Vidal, 1934: 447). El llibre va ser un èxit: es va exhaurir en pocs mesos.

La gènesi i les característiques d'*Els singulars anecdòtics* –un títol atractiu, focalitzat en el contingut mitjançant l'al·lusió intratextual: *singulars* i *anecdòtics*, en qualssevol de les seves flexions i de les seves categoritzacions, són termes freqüents en aquest recull de retrats⁹¹⁶–, les explica Plàcid Vidal en el mateix llibre⁹¹⁷ i en altres obres seves; per exemple, a *La singular amiga*⁹¹⁸ i a *LAV*:

«Jo, durant l'any 1919, havia escrit [...] una narració de caràcter autobiogràfic, *La singular amiga*. Tot revisant els números de la suspesa revista *Panteisme* se'm despertà un fort anhel de continuar la col·lecció de siluetes d'*Els singulars anecdòtics*. [...] ja tenia feta la d'Hortensi Güell i vaig pensar, també, en aquells altres malaurats que es digueren Francesc Llach i Xavier Dachs, i fins em va plaure recordar-hi Narcís Gili i Gay [...]. Se'm va ocórrer fixar l'època dels meus singulars anecdòtics començant dels darrers anys del segle dinou fins a la Setmana Tràgica, i només em semblava bé incloure-hi els companys de la meua edat, poc més o menys, figurant-hi, per excepció d'íntim homenatge, Hortensi Güell. El meu germà ja s'hi presentia en tot el llibre. [...] vaig encapçalar-lo amb uns versos de fantasia, cantant les paradoxes de la meua vida, a tall d'autobiografia lírica.» (Vidal, 1934: 446).

Tal com diu el memorialista, el primer retrat és el seu: “Autobiografia” –poema en quartets alexandrins consonants–, una presentació de valor predominantment estètic en la qual s'entreveu la intenció de Vidal de causar un impacte emotiu en el lector, de

---

⁹¹⁵ «Josep Martorell i Òdena anava apuntant-me noms de reusencs coneguts nostres que esperaven adquirir aquella obra meua.» (Vidal, 1934: 449).

⁹¹⁶ Fins i tot per designar qui no n'és gaire, d'anecdòtic: «Pere Prat Gaballí, Gabal·lí, Jaballí o Jabal·lí (que de tota manera ho pronunciàvem), per a mi era dels menys anecdòtics del nostre estol.» (Vidal, 1925: 57).

⁹¹⁷ Concretament, en el “Resum”; veg. Vidal (1920: 147-153).

També, sobre el títol i la gènesi d'*ESA*, veg. Masdéu (2013: 15-18 i 32-40).

⁹¹⁸ Cf. supra, p. 419.

persuadir-lo a favor del que trobarà en les pàgines successives: «La meua vida és somni real en la visió, / i sóc una ombra clara, siguent llum d'il·lusió. / M'emmena l'impossible, i avenço, sens camí, / per via infranquejable que comença en la fi.» (Vidal, 1920: [7]).

Altrament, de les circumstàncies que el van portar a escriure aquestes siluetes, també en parla a *ECV*:

«Tots els intel·lectuals d'*Els singulars anecdòtics* han estat amics meus [...]. Aquesta obra va ésser concebuda amb els fins determinats de retre un tribut a l'amistat amb la biografia i de conrear l'anècdota a la nostra terra; no pas l'anècdota vulgar i banal, com s'acostuma a entendre. Jo tinc en concepte més noble aquest gènere de literatura en el qual la majoria de gent cerca el fet equívoc o xiroi, que provoca la hilaritat. Una anècdota pot immortalitzar un home. I jo estimo l'home en preferència a l'obra. De les figures que consten en el meu llibre, les unes representen l'heroisme triomfant; altres, van tenir ocasions de glòria efímera; altres, van fracassar o les va sorprendre la mort prematurament; i fins hi ha antics legionaris retirats de la lluita a plena voluntat, renunciant als ideals. Considero mil vegades més dignes d'estima els lluitadors fracassats o morts que els falsos aspirants, traïdors de llurs il·lusions.» (Vidal, 1972: 142).

L'autor justifica per què hi ha els noms que hi ha –en total, vint-i-un retrats⁹¹⁹, a més de dos capítols autobiogràfics⁹²⁰– i per què alguns dels que haurien de ser-hi no hi són, en una clara mostra de la seva voluntat de ser fidel a allò que ell entenia per la sinceritat: «Com és de comprendre, hi ha molts sacerdots de l'ideal [⁹²¹] que entren de ple en els límits del temps senyalat des de l'any 1898 fins al 1909, dels quals individus se'n referirien coses interessantíssimes, i a mi no m'ha estat permès incloure'ls en la meua

---

⁹¹⁹ Per aquest ordre: Hortensi Güell, Anton Isern, Joan Puig i Ferrer, Alfons Maseras –aquests quatre són els que ja havia publicat anteriorment; observem que en capgira l'ordre, ja que el primer que va veure la llum va ser el d'Alfons Maseras, seguit del de Puig i Ferrer i del d'Anton Isern, i, uns anys després, el d'Hortensi Güell–, Joaquim Biosca, Pere Prat Gaballí, “D'una vegada que vaig veure mossèn Jacint Verdager”, Narcís Gili Gay, Francesc Llach, Xavier Viura, Joan Oller i Rabassa, Pompeu Crehuet, Josep Maria de Sucre, Isidre Nonell, Xavier Dachs, Ramon Tor, Dídac Ruiz, Jaume Pahissa Jo, Avel·lí Artís, Josep Farran i Mayoral i Ramon Vinyes.

⁹²⁰ Que són els primers: “Autobiografia” i “El meu camí de Barcelona” –veg. Vidal (1920: [7]-12).

⁹²¹ «Xavier Viura tenia la Poesia com un sacerdot, i es guardava en tot de mancar a la seva llei, i ni podia sofrir en cap acte o ocasió de l'existència que els altres la profanessin o que els seus companys poguessin oblidar-se'n.» (Vidal, 1925: 70). «El vell Jaume Pahissa [...] us explica satisfactòriament els detalls íntims d'aquells sacerdots de l'ideal [...]» (Vidal, 1925: 115).

Sobre aquest concepte, veg. Fina Masdeu: “Plàcid Vidal i *Els singulars anecdòtics*: en record dels ‘sacerdots de l'ideal’”, dins *La biografia a examen* (2015); comunicació presentada al VII Simposi Internacional de Literatura Autobiogràfica (Universitat d'Alacant, novembre 2013).

col·lecció, per causa de no poder jo certificar els fets, mancant-me haver tractat els seus autors personalment en l'ocasió deguda.» (Vidal: 1920, 147). Així doncs, si no havia tractat suficientment un personatge per conèixer-lo amb una certa fiabilitat, no en feia el retrat; per aquesta mateixa raó, s'entén que l'extensió de les siluetes variï segons qui n'és objecte, en funció de les vivències compartides amb l'autor –i, també, del grau d'amistat–, per exemple, la d'Hortensi Güell ocupa nou pàgines –veg. Vidal (1925: 15-23)– i la de Narcís Gili Gay, dues –veg. Vidal (1925: 63-64).

En la silueta de Joaquim Biosca, el memorialista reconeix que «llavors, a principis del nostre segle, sols me preocupava amb ver interès dels joves com jo que escrivien, i, essent-me presentat [...], dient-me que era dibuixant i pintor, no vaig fixar-hi l'atenció deguda.» (Vidal, 1925: 47); però, a poc a poc, el seu cercle d'amistats i de coneixences s'amplià, i a més dels aspirants a literats, també s'hi comptaven els que volien ser reconeguts com a artistes en altres disciplines, de manera que, en el llibre, tot i que predominen els singulars anecdòtics que són escriptors⁹²² –quinze–, hi ha també quatre pintors i dibuixants, un músic i un actor⁹²³. Cal advertir que, en més d'una silueta, n'hi ha inserida una altra, més breu, d'algun personatge que té, alhora i de manera puntual, una relació amb el retratat i amb l'autor; és el cas, per exemple, d'Ernest Vendrell –amic de Josep M. de Sucre; veg. Vidal (1925: 90)–, de l'actriu Anna Pahissa –germana de Jaume Pahissa; veg. Vidal (1925: 118-119)–, o del pianista Agustí Verdura –veg. Vidal (1925: 117-118)–, entre d'altres.

I, conscient Plàcid Vidal que potser algun dels retratats no entendrà per què en recull anècdotes de temps enrere, ho justifica amb raonaments com aquest, que es troba en el retrat de Pere Prat Gaballí:

«Potser ara a l'amic Prat Gaballí li sabrà greu que jo retregui aquestes seves senyals del passat, volent-hi donar menys importància de la que realment té en la vida de la gent que, malgrat tot avençament d'anys i canvi de posició i variació d'època, sempre serà la mateixa que batega amb anhel de realçar-se per sobre la massa vulgar, de la qual legió hem vingut a ésser nosaltres, vençuts i triomfadors.» (Vidal, 1925: 58-59).

---

⁹²² Escriptors que conreenen sobretot la poesia, però no exclusivament, perquè alguns també escrivien peces teatrals, assajos, narracions...

⁹²³ Els pintors i dibuixants: Joaquim Biosca, Francesc Llach, Isidre Nonell i Xavier Dachs; el músic: Jaume Pahissa Jo; l'actor: Ramon Tor.

Els records que desgrana en aquestes siluetes –en què sol entremesclar la prosopografia i l'etopeia⁹²⁴– comencen en el moment que es produeix la coneixença del biografat, i continuen amb el tracte que mantenen –de vegades intermitent–, i amb els neguits i les il·lusions que comparteixen; a més, en els darrers paràgrafs de cada capítol, sol aportar una reflexió personal, un judici de valor, al voltant de la importància de l'amistat o del fet creatiu i del ressò que aquest té en els altres: així, en el que dedica a Alfons Maseras, l'alcoverenc es mostra convençut que «encara tots ens podríem abraçar tal com ens abracàrem nosaltres dos en conèixer-nos; perquè tots els panteistes o religiosos en l'ideal de l'art i la vida venim a ésser uns.» (Vidal, 1925: 45); i, acabant la de Xavier Viura, manifesta que «jo sempre he considerat el poeta en la grandesa que sols sabem apreuar els qui jutgem sincerament i lliures de preocupacions; al qui no se'l pot condemnar en una mania o ambició equivocada, i que reïx de tota ferida per ins piració dels seus nobles sentiments.» (Vidal, 1925: 72).

El context que envolta el retratat és, habitualment, un paisatge urbà –ja sigui en un espai tancat: una casa, un estudi, un bar⁹²⁵; o en un d'obert: el carrer⁹²⁶–, encara que, de vegades, els personatges fan passejades i excursions pels afores de la població on es troben: Reus, Alcover o Barcelona⁹²⁷; en algunes pàgines, l'escriptor dóna detalls d'un

---

⁹²⁴ «Josep Farran i Mayoral devia comptar uns vint-i-quatre anys, però amb la seva figura refeta i portant llavors barba crescuda, semblava tenir molta més edat. Pel seu caràcter de jove instruït i apassionat en les seves idees, sempre estava propens a discutir, imposant tendències.» (Vidal, 1925: 134).

Xavier Dachs «era geperut, i, enmig d'uns joves alts i ben plantats, [...] el designat ostentava la seva figura estafeta i de constitució delicada. Però els ideals de Xavier Dachs sobrepujaven tots aquells artistes que el rodejaven, els quals se podia considerar com a deixebles seus, perquè tots ells el tenien com a mestre en l'aspiració. [...] era un veritable esperit aristòcrata.» (Vidal, 1925: 99-100).

En la silueta de Mas i Abril, que es troba a l'edició de 1925, el memorialista parla de «retrat moral», no d'etopeia; veg. Vidal (1925: 259).

⁹²⁵ En la silueta de Xavier Dachs, llegim: «Una vegada vaig anar a casa Xavier Dachs, i allí en una habitació composta de dormitori i taller, moblada pobrament i amb uns quants llibres damunt d'una taula plena de papers, hi havia, enganxat en el cavallet de fusta, el retrat d'una damisel·la que el meu amic acabava de dibuixar.» (Vidal, 1925: 100). I en la de Ramon Tor: «[anaven] cap a la cerveseria Moritz, i m'invitaren a mi a anar amb ells [...]; allí vam romandre fins a altra hora de la nit.» (Vidal, 1925: 105).

⁹²⁶ Vidal explica que, sortint del taller de Joaquim Biosca, es van dirigir «tots a una cap a la Rambla, conversant expansivament [...]. Passant pel carrer de la Boqueria [...] vam arribar a la Rambla de les Flors.» (Vidal, 1925: 54).

⁹²⁷ Havent passat el matí a Reus, amb Anton Isern i Joan Puig i Ferrer, «marxem a peu cap als nostres pobles. Som en el ple de l'estiu i se sent una gran cantadissa de cigales. Fa un sol que blaeix. Ens aturem a seure a l'ombra d'un arbre de vora el camí.» (Vidal, 1925: 35). «Em va aparellar l'atzar en la nit de sant Joan [amb Avel·lí Artís], recorrent les fogueres, i ens en vam anar, passejant, cap al barri d'Hostafrancs, on ens vam asseure al voltant d'una taula d'un bar, a l'acera del carrer i entre el típic moviment del poble.» (Vidal, 1925: 126).

espectacle teatral o musical⁹²⁸, o d'una conferència⁹²⁹, i hi són freqüents les referències a l'ideal i al compromís intel·lectual i cultural⁹³⁰ –la vàlua artística– dels seus biografiats, i del mateix autor. Perquè, en parlar dels altres, Plàcid Vidal parla d'ell: la silueta sempre es construeix, com ja s'ha dit, a partir de la relació del personatge amb l'autor, i aquest, quan ho considera adient, no s'està ni de manifestar les seves opinions –«abans de marxar del banquet de la vida alçaré la copa a major glòria d'aquells qui, havent-me abraçat o rendit la mà, siguin els destinats a sobreviure, resignant-me pensant que a la tomba no s'hi deu sentir el fred ni l'oblit.» (Vidal, 1925: 23)–, ni d'explicar fets personals –«el primer dia que jo entrava a treballar a l'Audiència plovia.» (Vidal, 1925: 92), «també vaig plorar jo [...], en saber la nova de la seva mort [d'Isidre Nonell].» (Vidal, 1925: 97).

Així, el valor documental d'*ESA* es ratifica ja que també és, en certa manera, un retrat autobiogràfic, i, a més a més, una bona font per obtenir dades sobre Josep Aladern⁹³¹, tenint en compte que bastants d'aquestes vivències de l'autor són compartides amb el seu germà –«el meu germà ja s'hi pressentia en tot el llibre.» (Vidal, 1934: 446)–; Aladern, sense adquirir protagonisme, és esmentat ara i adés⁹³², sovint amb el plural en primera persona: «nosaltres ens havíem trobat obligats a plegar *Occitània*» (Vidal, 1925: 109), «el cas del meu germà, que [... en] constar com a Josep Aladern en el negoci industrial de la nostra impremta, d'haver alguns pensat que nosaltres dos érem germanastres, i ells d'estranyar-se quan el cridàvem pel nom de Cosme.» (Vidal, 1925:

---

⁹²⁸ Veg. Vidal (1925: 50-51 i 77-79).

⁹²⁹ En el retrat de Josep Farran i Mayoral: «Josep Parodi era un intel·lectual italià, d'uns trenta-cinc anys d'edat, que havia aparegut misteriosament a Barcelona, donant en l'Ateneu Barceloní una conferència sobre escriptors moderns, i diverses en l'Ateneu Enciclopèdic comentant els clàssics de la seva terra, les quals, per cert, van ésser molt estimables.» (Vidal, 1925: 135).

⁹³⁰ El memorialista explica que, amb Francesc Llach, «proposàvem marxar cap a París (el somni dels idealistes de tot temps).» (Vidal, 1925: 65-66). Sobre Pompeu Crehuet: «per demostrar la voluntat de no ressagar-se en la glòria de l'antic triomf [...], s'ha alçat a renovar l'epopeia, fent relluir per altra volta les armes, recomençant amb una comèdia escrita en col·laboració, en la qual s'ha iniciat en el teatre el jove literat Carles Soldevila.» (Vidal, 1925: 84).

⁹³¹ Tot i que la informació sobre Josep Aladern és molt més àmplia a *LAV*, on, abans de l'índex onomàstic, llegim: «En aquest llibre de la biografia de Plàcid Vidal i el seu germà [...].» (Vidal, 1934: 501).

⁹³² «L'Aladern, havent-se dedicat a estudis àcrates, ell, personalment, era domenyable i de constitució i veu febles.» (Vidal, 1925: 58), «quan el setmanari *La Veu de Catalunya* va transformar-se en diari, en l'any 1899, el meu germà va entrar-hi en càrrec de redactor i corrector de proves.» (Vidal, 1925: 75), «[...] una publicació anomenada "Biblioteca Clàssica Catalana", que també l'havia fundada el meu germà.» (Vidal, 1925: 110).

82), «en l'any 1906, quan amb el meu germà publicàvem la revista *Catalònia* [...]» (Vidal, 1925: 133).

Plàcid Vidal delimita l'espai temporal d'ESA: «els límits del temps senyalat des de l'any 1898 fins al 1909.» (Vidal, 1920: 147). Onze anys a cavall entre el final del segle XIX i els primers anys del segle XX. El 1898 té una explicació concreta: l'autor coneix, a “La Regional” de Reus, i quan encara no havia complert els disset anys, els qui seran els seus companys de periple literari i vital –veg. Vidal (1925: 15)–; al cap d'un any i pocs mesos, el maig de 1899, aprofitant que el seu germà es trasllada a viure a Barcelona, se n'hi va amb ell: continuarà la relació amb la majoria dels companys reusencs –alguns dels quals també acabaran instal·lant-se a la capital– i farà noves coneixences; es percep, doncs, una línia cronològica en l'ordre de les siluetes, en l'última de les quals, dedicada a Ramon Vinyes, diu el memorialista: «Aquest va ésser el qui vaig conèixer darrerament dels de la meva colla, i, per lo tant, deu constituir el darrer de la sèrie. [...] Això era l'any 1908, i en el següent, el company Antoni Calderer Morales [...] va proposar-nos fundar una biblioteca per a publicar les nostres obres per subscripció.» (Vidal, 1925: 140). El 1909 ve marcat pels avalots de «la nostra designada Setmana Tràgica.» (Vidal, 1925: 147), però, sobretot i en termes personals, per una definitiva presa de consciència que, «a Catalunya, l'escriptor no en té prou amb el treball de la creació de l'obra, sinó que després deu lluitar amb la dificultat de poder editar-la.» (Vidal, 1925: 140). Plàcid Vidal ens presenta, doncs, a ESA, una etapa crucial de la seva vida: aquella en què la literatura se li revela com a vocació única i absoluta, però també aquella en què anirà descobrint les dificultats que aquesta vocació, empeltada d'ideals en el seu cas, comporta.

Aquesta precisió temporal, tanmateix, no és obstacle perquè el memorialista faci al·lusió a anys posteriors al 1909, per tal d'arrodonir alguna dada relacionada amb el retratat: la mort de Nonell, el 1911 –veg. Vidal (1925: 97)–; la mort de Xavier Dachs –«va finir a principis de l'any 1918» (Vidal, 1925: 102)–; la referència a «una revista anomenada *Panteisme*, que, en l'any 1911, vam fundar.» (Vidal, 1925: 91); o la retrobada amb Farran i Mayoral, el juny de 1918, a l'Ateneu Barceloní –veg. Vidal, 1925: 137).

Pel que fa a la contextualització històrica, Vidal no sol parlar dels fets de caire politicosocial que transcorren més o menys paral·lels al seu devenir personal; potser una

de les referències més extenses en aquest aspecte és la de l'atemptat contra Alfonso XIII, l'any 1906 –veg. Vidal (1925: 126).

Tal com l'escriptor alcoverenc suggereix amb el títol d'aquest recull de retrats, l'anècdota singularitza qui la protagonitza, però també col·labora a dotar de valor testimonial l'obra en si mateixa –«no es pot negar que Ramon Tor és una figura representativa d'una època. S'entrellaça amb una infinitat de records meus i dels meus amics.» (Vidal, 1925: 103)–; per això, una especial manera de fer –«en aquell temps que tu firmaves Alfons amb *ph*» (Vidal, 1925: 41)–, un detall en el vestir –la barretina vermella d'Anton Isern i la boina de Puig i Ferrer; veg. Vidal (1925: 32), «Xavier de Zengotita (que havia anat a París, presentant-se cenyint una gran boina [...]).» (Vidal, 1925: 58)–, algunes fílies –«acabem de gastar-nos el cabal [una pesseta] adquirint un exemplar del *Don Quixot*. [...] Puig se posa a llegir-nos aventures del cavaller de la Manxa [...], i pensem que Don Quixot no era tan boig com alguns creuen.» (Vidal, 1925: 35), «si ara existís Goethe, jo aniria a agenollar-me als seus peus. Goethe! Gue-te, com pronuncia en Pérez Jorba.» (Vidal, 1925: 36)–, un esdeveniment concret –«permetent-me el gust de no voler deixar passar en oblit una anècdota [...], perquè comenta amb punyenta intenció els prejudicis⁹³³ de l'època.» (Vidal, 1925: 53)– esdevenen les bases indispensables per teixir el món d'aquests personatges que desitgen amb anhel que el seu nom d'artista formi part de la història.

Clouen el llibre unes observacions –suprimides a l'edició de 1925– en què Plàcid Vidal exposa els seus criteris literaris:

«El geni sobreviu en el poble més per les seves valors personals que per les laborades, ja que l'obra sols és un reflex de la llum de l'esperit, sense la força d'ell en la significació de l'existència. Sempre influirà més una frase parlada que escrita; i per això el públic té predilecció per al teatre i per a les lectures d'història i de biografia, inclòs els homes de representativa individualitat. Tinguem present el magne servei que ve exercint el treball que ens llegà Plutarc. Sé que Gabriel d'Annunzio, en ocasió d'ésser consultat quines tres obres ell preferia d'entre les que considerava com a millors, junt amb dos poemes narratius en vers, va designar les *Memòries* de Benvenuto Cellini, que tots els joves d'aspiracions les haurien de llegir.»⁹³⁴ (Vidal, 1920: 153).

---

⁹³³ Tot i que Vidal escriu “prejudicis”, cal entendre-hi, més aviat, “prejudicis”.

⁹³⁴ Més de setanta anys després, Llorenç Soldevila escrivia a *Un temps, un país (1888-1939). Antologia de textos memorialístics* (1993): «Fou Plutarc qui [...] posà les bases del gènere biogràfic tal i com l'hem entès després. Hi

Recepció d'ESA:

És, lògicament, a *LAV* on Vidal relata la recepció de què fou objecte aquest llibre de siluetes i reproduïx les cartes que li van trametre, felicitant-lo per la publicació, alguns dels amics biografiats: Avel·lí Artís, Alfons Maseras, Joan Oller i Rabassa, Pere Prat i Gaballí, Josep Maria de Sucre i Xavier de Viura⁹³⁵ –veg. Vidal (1934: 453- 459). També es mostra satisfet perquè el llibre ha estat objecte d'anàlisi per part d'un reconegut catalanòfil i crític literari francès:

«Joaquim Biosca [...], animat, ens mostrà *La Revue de l'Époque*, de París, que Alfons Maseras li havia fet a mans per tal que me la donés a mi. En aquella publicació Albert Schneeberger comentava així *Els singulars anecdòtics*:

“Voici un livre qui met à jour tout le côté pittoresque de la période ardente dont nous avons parlé si souvent, celle du renouveau catalan, celle de la renaissance littéraire, sociale et aussi politique. Placid Vidal, qui a fréquenté les milieux artistiques de l'époque, nous donne toute une série de portraits d'une frappe très personnelle où l'émotion et une ironie délicate se mêlent pour le plaisir des connaisseurs et des lettrés. C'est un volume qui se lit avec un intérêt croissant et qui, sous sa forme d'essais, nous révèle un psychologue du plus fin esprit.”» (Vidal, 1934: 470)⁹³⁶.

A banda de la ressenya d'Schneeberger, i en un intent de seguiment cronològic del ressò que se'n va fer la premsa, el primer text que parla d'ESA seria el que publica *El Día Gráfico* (8-VI-1920), d'autor anònim⁹³⁷ –veg. Vidal (1934: 461-462)–; dos dies després

---

supedità d'una manera conscient i intencionada, categòricament, els esdeveniments històrics a les actuacions i a l'empremta d'homes excepcionals. Plutarc tingué una gran influència sobre alguns autors del Renaixement italià (Benvenuto Cellini, segle XIV) i de la Il·lustració francesa (Saint-Simon, segle XVIII).» (Soldevila, 1993: 11). Altrament, en el capítol “Aproximació a una bibliografia de la literatura memorialística catalana” –on Soldevila ja adverteix que «donem una llista de títols memorialístics sense la pretensió de ser exhaustius. Els hem organitzat per subgèneres [...]» (Soldevila, 1993: 27)–, i dins l'apartat corresponent als segles XIX i XX, hi ha *LAV* i *ECV* de Plàcid Vidal (1993:35), però no *ESA* –veg. Soldevila (1993: 35); i a l'“Antologia de textos”, que constitueix el gruix del llibre, no consta cap títol de l'alcoverenc.

⁹³⁵ Que fa una rectificació a l'autor en referència a la silueta que li ha dedicat –veg. Vidal (1934: 459).

⁹³⁶ He considerat interessant la reproducció sencera del text de Schneeberger que Plàcid Vidal transcriu i que, pel que explica el memorialista, s'hauria publicat entre maig i juny de 1920 –per ara, malgrat diverses consultes, no he pogut localitzar l'exemplar original del número de l'esmentada revista que conté la ressenya en qüestió.

A l'*Anthologie des poètes catalans contemporains*, diu Schneeberger que Vidal «[...] il a donné dans son livre en prose: *Les singuliers écrivains*, un reflet curieux, varié, de cette époque si touffue, d'un intérêt captivant. Placid Vidal a d'ailleurs écrit presque toutes ses oeuvres en prose: le roman de Jordi Saura, ses nouvelles, des études biographiques.» (Schneeberger, 1922: 211).

⁹³⁷ Cf. supra, p. 438.

(10-VI-1920), en el periòdic reusenc *Foment*, apareix “Plàcid Vidal i *Els singulars anecdòtics*”, signat per A. Fuster Valldeperes, un article elogiós en gran mesura, amb fragments plens de retòrica; altrament, l’extens paràgraf final argumenta favorablement el valor testimonial del llibre:

«L’home és superior a la seva obra –ens deia un dia l’il·lustre autor de *Infinít*, en amorosa plática. Una tarda daurada i alegre dels començos de la joiosa primavera, en la pintoresca ermita de la Maredeu del Remei [...]. I aquest seu pensament l’ha impulsat a crear aquesta obra meravellosa que s’anomena *Els Singulars Anecdòtics*. Catalunya encara no havia tingut cap escriptor que hagués fet un recull, una selecció dels seus artistes, i, acuradament, ens hagués explicat la seva vida. Però, no escrivint una senzilla biografia, sinó donant a la seva obra una forta intensitat psicològica. I veus aquí com el llibre de Plàcid Vidal, l’hem rebut amb l’emoció d’una cosa estimada. Quelcom semblant a l’intensa emoció sentida en l’èxtasi de l’esguardament de la dona adorable; amb una bategant emoció que ha fet brollar sospirs del fons del nostre pit [...]. perquè les pàgines daurades d’aquest llibre guarden l’encant, i la flaire santa i puríssima de noms venerats; d’homes braus i heroics que, en la seva agitada joventut, han lliurat sagnants batalles, que més tard devien escriure’s amb lletres d’or que glorifiquessin la sublimitat de la seva gesta. D’or són les lletres d’aquest llibre que está escrit amb gran amor i sinceritat, guiada la ploma destra per la ma serena que executa lo que sent el cor, i pensa el cervell. Hi ha els vostres noms, Hortensi Güell i Anton Isern, poetes malaurats que sempre plorarà Catalunya, en ells ulls blaus i somniosos de la seva joventut. També hi sou vosaltres, amics entranables, Joan Puig i Ferrer, Joaquim Biosca, Alfons Maseras, Josep Maria de Sucre. I també Xavier Viura, Joan Oller i Rabassa, pompeu Crehuet, Jaume Pahissa Jò, Avelí Artís, Narcís Gili Gay, Francesc Llac, Isidre Nonell, Xavier Dachs, Didac Ruiz, Ramon Vinyes, Josep Ferran i Mayoral. Ramon Tor. I després, un gran Resum, amb curtes biografies de poetes, només coneguts de pas, i la visió idolatrada d’aquell màrtir, poeta sublim, encarnació eterna dels ideals que creixen en la nostra terra humida de sang, mossèn Jacint Verdager.

Plàcid Vidal, esperit subtilíssim i exquisit –el més subtil i exquisit de tots els novel·listes catalans- només ha biografiat, extensament, als poetes i pintors que s’ha franquejat amb més intimitat. Quantes obres prodigioses podrien escriure’s, escoltant l’espontània conversa dels poetes que obren els braços del seu esperit als seus germans d’ideal! I ell, agud psicòleg, ha penetrat en l’esperit dels seus biografiats, i els hi ha arrencat i explicat tots els secrets del seu temperament. Així és com deurien escriure’s les vides dels homes il·lustres, i no solament ressenyant les dates dels seus fets, i dels seus triomfs. Si Goethe i Shakespeare haguessin tingut un biògraf de la válua i la subtilitat de Plàcid Vidal, veuríem com el *Faust* i el *Hamlet*, només són una gran espurna de la gran foguera del seu geni.

Delecta la prosa ingenua i acurada del miracle d'aquest llibre, *Els Singulars Anecdòtics*. I encisa per l'alta idealitat que enclou. No ens estranyaria que, aquest llibre que representa, eloqüentment, tota una època de la literatura catalana –potser la més gloriosa per ésser el desvetllament de les dormides sensibilitats- no trigués gaire en merèixer els honors de la traducció. Passarán anys i anys, i tots els que en l'esdevenidor voldrán saber quelcom del més fort dramaturg de Catalunya, Puig i Ferrer, i del seu poderós visionari, Isidre Nonell, haurán de consultar l'obra de Plàcid Vidal. Mireu-la ben clara, diàfana i lluminosa, la sana intenció del poeta. Dir a l'esdevenidor, als afortunats que gaudiran la plenitud de la nostra literatura que haurá conseguit la màxima perfecció, com eren els joves intel·lectuals catalans de començos del segle vint. Com era la nostra literatura escollida –la del llegidor- i el nostre teatre. Com era la nostra pintura ardida que havia de rompre les trabes amb que la subjectaven el mal gust de l'època, i la decadència dels nostres amanerats i obrers pintors, que no lográ extingir la depuració aristocràtica de la delicada obra de Fortuny, saturada de vigoroses lluminositats, i de línies encisadores. Quin era el fuet que açotava les espatlles nues dels somniadors, i quina era la pedra que havien de remoure per a fer trontollar i enderrocar el palau dels cenobites, que creaven, amb les ales de la seva fantasia, tallades per les esmolades estisores de la burgesia. I així l'obra del pulcre poeta catalá, esdevindrà immortal. Representará tota una època. És el més noble orgull que pot tenir, i a lo més elevat que pot aspirar el poeta.» (Fuster Valldeperes, 1920: 3).

En una postal datada a Barcelona el 15 de juny 1920⁹³⁸, Vidal agraeix a Carles Rahola els «elogis que fa de la meva obra *Els singulars anecdòtics*»⁹³⁹ i, també, «l'interès que té en incloure la meva biografia en l'Enciclopèdia Espasa⁹⁴⁰].» Per això, afegeix: «Totes les dates i tots els detalls que necessiti de mi, digui-m'ho, que li enviaré per escrit, quan sigui l'hora.» A les últimes ratlles, Vidal explica a Rahola que «el llibre

---

⁹³⁸ Fons Carles Rahola: SGDAP de l'Ajuntament de Girona.

⁹³⁹ Però no precisa on es troben aquests elogis –i, per ara, no els he pogut localitzar. Fou per indicació de Rahola que Vidal va trametre «un exemplar d'*Els singulars anecdòtics*, dedicat, a Didac Ruiz, que aleshores vivia a Mòdena, i no vaig rebre contesta.» (Vidal, 1934: 476).

⁹⁴⁰ La biografia de Plàcid Vidal a l'*Enciclopedia Espasa* es troba en el volum 68 (1929: 767); en el volum “Suplemento 1936-1939. Primera parte”, hi ha una nota indicant la data de la seva mort (1966: 573).

Carles Rahola col·laborà a l'Enciclopedia Espasa des del 1916, i, sobretot, en l'“Apèndice” en 10 vols. (1930-1933). Philippe Castellano, a *Enciclopedia Espasa. Historia de una aventura editorial* (2000), l'anomena dues vegades, una com a col·laborador i l'altra com a redactor de l'Espasa –veg. Castellano (2000: 278 i 324). Sembla que, a partir del 1920, Joan Estelrich l'assessorà en els noms de les personalitats que hi havia d'incloure; veg. Narcís-Jordi Aragó i Josep Clara (1998): *Els epistolaris de Carles Rahola. Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)* –p. 353-357– i, també, Lluís Quintana Trias (1999): “Ressenyes”, *Llengua & Literatura*, 10.

En *Els epistolaris de Carles Rahola...*, i en concret a l'apartat “Els corresponents de Rahola”, consta «Vidal Rosich, Plàcid» com a remitent de tres cartes entre 1911 i 1920 –veg. Aragó i Clara (1998: 613). En realitat, es tracta de dues postals i una carta –cf. supra, p. 48.

d'homenatge al meu germà encara no s'ha publicat. Compto que serà dintre poc temps. Se va rebre el treball de vostè, i amb molt goig i honor la comissió l'adjuntà en l'obra, on se trobaran prop d'un centenar de firmes de gent coneguda. No li faltarà l'exemplar corresponent.»

L'èxit del llibre fou celebrat amb dos homenatges, un a Barcelona⁹⁴¹ i un altre a Alcover⁹⁴². L'acte de Barcelona tingué lloc l'11 de juliol; a *Foment* (14-VII-1920) en publicaren una crònica ben extensa –“En honor de Plàcid Vidal”–, sense signar:

«Fou un veritable èxit l'àpet amb el qual s'obsequià a aquest il·lustre escriptor per l'èxit obtingut amb la publicació del seu llibre *Els Singulars Anecdòtics*. [...] Entre els que hi assistiren recordem als escriptors Alfons Maseras, Puig i Ferrer, Joan Malagarriga, Fuster Valldeperas, Josep Francés, Francesc Recasens, Mas i Abril, Costa Pomés, l'actor Ramon Tort, el pintor Joaquim Biosca, el doctor Miró, i els senyors Serveto, Rossell, Martorell, Pau J. Bartulí, Sarjós, Canyelles, en representació de la senyora Maria Doménech de Canyelles, i molts altres quins noms sentim no recordar. Durant l'àpet, acudí a saludar a l'homenatjat, l'escriptor Sardá Ferrán.

Arribada l'hora dels brindis, feu ús de la paraula [...] el gran amic del poeta, el vigorós dramaturg Puig i Ferrer, qui va retre, amb paraula sincera i forta, el seu

---

⁹⁴¹ El diari *Foment* va anar donant notícia de l'organització d'aquest acte, a la secció “Informació”; així, el 22-VI-1920, anunciava: «S'ha fixat el dia 11 del mes vinent la celebració de l'àpet [sic], en honor de l'autor de *Els Singulars Anecdòtics* Plàcid Vidal. A dit acte hi assistiran nombrosos amics del il·lustre poeta.» (Anònim, 1920: 5). El 2-VII-1920: «Hem rebut una tarja de convidat al sopar que se celebrarà en l'Hotel Moritz de Barcelona, en honor del poeta Plàcid Vidal, amb motiu de la publicació del seu llibre *Els Singulars Anecdòtics*. Aquest àpet [sic] es verificarà el diumenge, dia 11 del present, i el preu del “ticket” és de 12 pessetes. Prometem assistir-hi.» (Anònim, 1920: 5). I, finalment, el diumenge 11-VII-1920: «Avui, aquesta nit, com ja veníem anunciant, [...] se celebrarà l'àpet en honor del pulcre poeta català Plàcid Vidal, fill d'Alcover, el poble antic i bellíssim de la plana tarragonina. [...] són molts els amics del poeta i literats que s'hi han inscrit. [...] entre ells s'hi compten els nostre company Fuster Valldeperas, que hi anirà en representació d'aquest diari i de la *Revista del Centre de Lectura* i el nostre amic Martorell i Òdena, en la del nostre confrare local *La Veu del Camp* i *Heraldo de Cataluña*. // En un dels nombres vinent en parlarem, puix nosaltres coralmment ens associem a l'homenatge que dediquen els intel·lectuals de Catalunya, a l'il·lustre i exquisit poeta, quasi paisà nostre, Plàcid Vidal.» (Anònim, 1920: 5).

També *La Vanguardia* (3-VII-1920) avisava de la celebració de l'homenatge: «El día 17 del actual será obsequiado con un banquete don Plácido Vidal, com motivo de la publicación de la obra *Els singulars anecdòtics*. Las inscripciones: en la librería Doménech, sucesor de Verdaguer, y en el restorán Moritz.» (Anònim, 1920: 4)

⁹⁴² Com amb l'acte de Barcelona, *Foment* també es féu ressò de la convocatòria de l'homenatge a Alcover; el 28-VII-1920, deia: «Hi ha molt d'entusiasme entre els elements intel·lectuals d'aquesta ciutat, per a assistir a l'àpet [sic] que, en honor del poeta Plàcid Vidal, l'il·lustre autor de *Els Singulars Anecdòtics*, se celebrarà el proper diumenge, en l'Ermida del Remei d'Alcover. No cal dir que per tractar-se d'aquest poeta, *Foment* hi enviarà la seva representació.» (Anònim, 1920: 4); i l'endemà, 29-VII-1920: «Continuen inscrivint-se nous amics del poeta Plàcid Vidal, a l'àpet que en el seu honor se celebrarà el proper diumenge en l'Ermida del Remei d'Alcover. Aquest àpet tindrà un gran valor puix amb la figura del poeta alcoverenc, s'evocarà la d'aquell altre gran amic seu, i poeta altíssim, el malaurat Anton Isern, fill també de la xamosa vila de la planúria tarragonina. Esperem que assolirà un èxit esclatant, puix remarcarà la puixança que porta a la literatura de Catalunya, aquest gloriós estol de poetes tarragonins.» (Anònim, 1920: 4).

tribut d'admiració a Plàcid Vidal [...]. Alfons Maseras, l'exquisit i pulcre poeta i novel·lista, saludà a Plàcid Vidal, fent un gran elogi del romanticisme, qual doctrina o ideal encarna el dolç poeta d'Alcover. Després, nostre estimat company de Redacció, Fuster Valldeperas, llegí unes sentides quartel·les, que publicarem en un dels nombres propers⁹⁴³. [...] Mas i Abril va anunciar l'homenatge, que pel dia primer d'agost, prepara el poble d'Alcover al seu fill predilecte, qual nova fou acollida amb vives mostres de simpatia i entusiasme. Es feren constar les adhesions [...]. I va cloure l'acte la paraula emocionada de l'admirat poeta Plàcid Vidal, siguent rebuda amb esclatants aplaudiments. Va dir que sentia, del fons de l'ànima, que en aquest àpet hi manquessin els seus grans amics Anton Isern i Hortensi Güell, quins, si no haguessin mort, potser també participarien de l'emoció que a tots nosaltres ens saturava. I el seu germà Josep Aladern, a qui ja havien recordat alguns oradors [...]. Va acabar la festa amb unes composicions musicals [...]. En fi; una festa simpatiquíssima, plena d'una sòlida importància, puix senyala l'hora que Catalunya comença a donar-se compte del renaixement de la seva literatura, i amb Plàcid Vidal ha saludat a un dels escriptors més purs i admirables que ha vist néixer la nostra terra.» (Anònim, 1920: 2-3).

Entre una i altra celebració, *La Revista* dedica una extensa ressenya d'ESA (16-VII-1920), signada per J. Ll., inicials que corresponen a Josep Lleonart, segons explica Vidal a *LAV*: «Ventura Gassol em va presentar a Josep Lleonart, el qual, de seguida que encaixà amb mi, em digué: –Si m'ho permeteu, parlaré, en *La Revista*, del llibre vostre que ha sortit ara.» (Vidal, 1934: 466)⁹⁴⁴. Però l'articulista no se centra específicament en *ESA*, sinó que més aviat lloa aquestes iniciatives literàries amb valor testimonial de manera molt àmplia –excepte un comentari que fa del fragment en què Vidal explica com es van conèixer Puig i Ferrer i Anton Isern–:

---

⁹⁴³ Les “sentides quartel·les” sortien a *Foment* l'endemà mateix (15-VII-1920): “Discurs” «llegit pel seu autor, en l'àpet celebrat en honor del poeta Plàcid Vidal, en l'Hotel Moritz de Barcelona, el dia XI de Juliol de MCMXX, amb motiu de la publicació del seu llibre *Els singulars anecdòtics*.» (Fuster Valldeperas, 1920: 3). El text d'aquest discurs és molt similar a dos altres articles que el mateix autor dedica a Vidal: “Plàcid Vidal i *Els singulars anecdòtics*” (10-VI-1920) –cf. supra, p. 449– i “A Plàcid Vidal en el seu dia de glòria” (1-VIII-1920) –cf. infra, p. 453–, motiu pel qual no és reproduït aquí.

⁹⁴⁴ El memorialista es mostra satisfet amb el contingut del text que li dedica Lleonart, però no en transcriu cap línia; en canvi, sí que evoca un fet que l'havia colpit i que tenia relació amb *La Revista*, la qual, «de rebot i anònimament, havia al·ludit [1-VII-1920] la meua obra per a ocupar-se d'un dels meus biografiats. Començava dient: “Suara, en un llibre mig buit del Plàcid Vidal, acaba d'ésser evocada la figura anecdòtica de Diego Ruiz”. [...] Vaig retreure allò a Josep Lleonart, remarcant l'expressió que allí se m'havia dedicat gratuïtament, i ell em respongué que no ho havia llegit ni solament se n'havia adonat.» (Vidal, 1934: 467). La resposta de Lleonart intentava tranquil·litzar l'escriptor: «–Deixeu-ho estar! Això haurà estat una nota editorial precipitada que ha pecat de sentit particularista. Jo tinc encomanada la secció bibliogràfica d'allí i m'hi ocuparé de la vostra obra com és degut –decidí.» (Vidal, 1934: 467).

Aquesta nota que molestà Plàcid Vidal es troba en el núm. 115 de la publicació, a la secció “Les Revistes”; veg. Anònim (1920: 14).

«Els començaments, sobretot d'homes de lletres [...], acompanyats de sacrifici i revolta, en aquella nostra fase ibseniana, bohèmia, de l'art per l'art, amb les orgulloses esquerperies de l'incomprens, amb les dèries d'amor *universal*, potser massa per a ésser tangible i profitós..., tornen, en aquest llibre, a arborar-se, clamar i gesticular, baldament l'autor hi posi una mena de vels del seu esperit tènue i ascètic. El camp [sic] de Tarragona d'on sortiren alguns d'aquells artistes, tots coneguts d'En Vidal, el cenacle reusenc, la masia agomboladora d'un geni malmenat o la cruïlla d'on partiren els rodamons... i el taller, la redacció, el cenacle o el teatre barcelonins, amb el gest o la frase que retraten un home, hi prenen un aspecte tot càlid d'història. Insistim en la vàlua d'aquestes obres biogràfiques, com a fondo, com a matèria primera, d'insospitades creacions esdevenidores. Agafem una sola anècdota del llibre, la d'aquells dos adolescents, l'un d'ells mort massa d'hora, l'altre, avui gloriós.

[... penso] que els nostres herois actuals, que les nostres epopeies contemporànies locals, lligades amb una indústria, amb la història d'una vila, amb el mar i les seves naus, amb tot el nostre viure, belluguen ara, s'estan fent en aquest moment que jo escric, de cap a cap de Catalunya. Viuen, però podrien esvair-se si no s'assegura la seva durabilitat en unes cròniques fetes de calent en calent. [...] En Plàcid Vidal ho ha fet amb la d'una fase de la nostra vida literària i artística, no llunyana.» (J. Ll., 1920: 10).

L'homenatge d'Alcover es reflectia també a les pàgines de *Foment* amb dos textos: un, ple d'elogis i lirisme, signat per A. Fuster Valldeperes⁹⁴⁵, i un altre, que pretenia ser més objectiu, sense signatura. El primer, "A Plàcid Vidal en el seu dia de glòria"⁹⁴⁶ (1-VIII-1920), diu així:

«Obrim els braços i tanquem-los en una forta abraçada. [...] Una abraçada forta, lligada amb els braços de l'esperit, que la facin eternal. Ens redimirà de totes les nostres dolors, de totes les humiliacions sofrertes, i aliviades per l'amorosa mare nostra Poesia. Avui, dia de gloria, tot un estol d'admiradors vostres, de la meva ciutat amada, acudeix a Alcover, el vostre bressol daurat, a saludar-vos. Ell us porta tot l'encís de la seva admiració i de la seva amor. Perqué vós, admirat poeta, sou el fad [⁹⁴⁷] que calma el neguit de l'agitada adolescència. Sou el seu dolç i bondadós guaiador, i, eternament, l'adolescència de totes les generacions,

⁹⁴⁵ Els elogis de Fuster Valldeperes no tenen res a veure amb l'actitud que aquest mostra, uns quants mesos després, envers Plàcid Vidal, quan aquest s'instal·la a Reus i freqüenta el Centre de Lectura; cf. supra, p. 75.

⁹⁴⁶ Publicat el mateix dia que se celebrava l'homenatge, sembla que fou el text que llegí A. Fuster Valldeperes després de l'àpat, en el torn d'intervencions per festejar l'èxit de Plàcid Vidal. «Antoni Fuster i Valldeperes em posà al davant un número de *Foment* que portava una extensa salutació d'aquell jove escriptor reusenc, el títol de la qual, en lletres grosses, deia. "A Plàcid Vidal en el seu dia de glòria".» (Vidal, 1934: 478).

⁹⁴⁷ Segons es desprèn del context, Fuster Valldeperes es refereix al fat –en la primera accepció del *DIEC*–, procedent del llatí *fatum*.

us tindrà per Mestre. Esgardeu-los amb amor, als meus companys de la meua ciutat amada. En les seves ànimes, ufanós hi esclata tot l'entusiasme que nia en els seus ensomnis i en les seves il·lusions. Ells seran els homes, els poetes de demà. Els homes forts, els poetes braus que honraran a aquesta nostra immensa, blava i somniosa planúria, que junts ens ha vist néixer. Avui [...] l'aigua que rellisca pels rocams dels rierals i les muntanyes que rodegen la plàcida Ermita del Remei, serà més clara i cristallina; i en la flor divinal dels llavis de les donzelles s'hi esbadellarà un alegre somrís que ubriagarà de dolcesa les nostres ànimes. Totes les Fades que viuen abscondides, entre les gasses diàfanos i esfumides que velen l'encant de la nostra planúria, volaran a l'Ermita del Remei per a acaronar-vos, i cantaran una tendra cançó que vibrarà en el nostre esperit extasiat. [...] La campana de l'Ermita, al tocar, avui, en l'hora solemnia que l'alba neix, ha tocat més alegrement, i plorant de joia, ha deixat oir per tota l'encontrada l'harmonia del seu cant melodiós. La mateixa campana que devia anunciar, noble poeta, l'hora ditxosa del vostre baptisme. La mateixa campana que, tristament, haurà plorat la mort de la vostra santa mare. La mateixa campana que, quan agonitzi el sol vermell i ple de melangia, en el llit blau d'una muntanya llunyana, i les ombres morades s'estenguin i s'adormin en la vastíssima quietud de la planúria tarragonina, en l'hora dolorosa del vostre enterrament, plorarà la mort d'un gran poeta de Catalunya, i saludarà la vostra ascensió, majestuosa i lenta, al paradís meravellós de les Fades.» (Fuster Valldeperes, 1920: 3).

L'altre article publicat a *Foment*, “Homenatge a Plàcid Vidal” (3-VIII-1920)⁹⁴⁸, ofereix una detallada crònica de l'acte:

«Fou un dia de gloria, el passat diumenge, que, sots la diafanitat d'un cel lluminós, es reuniren en l'Ermita del Remei d'Alcover, nombrosíssims amics i admiradors de l'il·lustre poeta Plàcid Vidal, per a rendir-li tribut d'homenatge per la publicació del seu llibre *Els Singulars Anecdòtics*.

En l'ápet celebrat en el seu honor hi assistiren uns cinquanta comensals, i entre ells recordem a la senyora vidua de l'il·lustre reusenc Güell i Mercader, i la seva filla Amelia; la senyora de Biosca, regidors i secretari de l'Ajuntament d'Alcover en representació del mateix, al pintor Joaquim Biosca, Mas i Abril, Solá, Serra Pamies, Pólit, Calaf, Iglesias, Martorell i Òdena, Fuster Valldeperas, Ballesté, Martí Bages, Ferraté, Segarra, Prous i Vila, Sardá Farrán, France

---

⁹⁴⁸ És molt probable que l'autor en sigui Josep M. Prous i Vila. Joan Navais explica que J. M. Prous i Vila, «que ja estava fent el servei militar a Barcelona, no va faltar-hi [a la festa d'Alcover]. De fet, pocs mesos abans, ja havia glossat l'aparició d'*Els singulars anecdòtics* a les planes de *Llaç*.» (Navais, 2005: 68). En nota al peu, Navais relaciona diversos articles –sense precisar-ne l'autoria– sobre l'homenatge a Plàcid Vidal: «*Foment*, 3-VIII-1920. *La Veu del Camp*, 15-VIII-1920. [...] “Nòtules” a *Llaç*, núm. X, febrer de 1920.» (Navais, 2005: 68, n. 98). Quant a les “Nòtules”, cf. supra, p. 440.

[Francés?], el fill de Maria Domenech, i molts altres, que per ésser nombrosíssims, sentim no recordar.

L'ápet va transcórrer imperant-hi la més franca alegria i entusiasme; i arribada l'hora dels brindis, feu ús de la paraula el primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament d'Alcover, i després el seu secretari, qui en nom de tota la vila abraçà al poeta Plàcid Vidal, en mig de forts aplaudiments. Martorell i Òdena va llegir unes entusiastes quartel·les, seguint-lo En Ballesté, que pronuncià un breu parlament. I triomfalment, entrà en l'estança on se celebrava l'ápet, saludada per xardorosos i esclatants aplaudiments, fent bracet amb Fuster Valldeperas, i portant un gran pomell de flors, la bellíssima senyoreta Josefina Simó, seguida d'una bella cort formada per les gentils damisel·les d'Alcover i Barcelona, Maria Cañellas, Pilar Graell, Mercé Paris, Carme Simó, Rosa Graell, Francesca Grau, Adela Tudores, Teresa Balsells i Carme Graell. I la bellíssima Josefina Simó, oferí el gran pomell al poeta Plàcid Vidal, llegint amb veu dolça i emocionada, un "Moment" de Lluch que publicarem en una de les properes edicions⁹⁴⁹]. Grans aplaudiments saludaren a Josefina Simó i a les seves acompanyantes, amb agraïment a la finesa que havien tingut amb el poeta alcoverenc, essent felicitadíssimes i obsequiades. Seguidament Fuster Valldeperas feu una sentida i emocionada peroració. Després feren ús de la paraula, Martí Baiges que llegí unes inspirades quartel·les, Joan Ferraté, Sardá Ferrán, i nostre company en la premsa Serra Pamies, que en aquells moments representava la primera joventut, feu un brillant parlament, que fou acollit amb grans aplaudiments. Josep Iglesias llegí nombroses adhesions de poetes que no pogueren assistir a l'acte, i d'amics entre les quals recordem la del batlle d'aquesta ciutat Jaume Simó, i de multitud de diaris i revistes.

I amb veu emocionadíssima, el poeta homenatjat, va resar el seu agraïment. I va dir que *qui puja al Remei una Salve li deu*. I que quan ell era petitet, això va ensenyar-li una tia seva⁹⁵⁰], que fou una gran dona, a l'acompanyar-lo a l'Ermita. I l'ha resat sempre aquella Salve, que és la Salve dels seus ideals; l'eximia Salve de la seva obra; la Salve meravellosa que tots els peregrins de Bellesa devem resar. I entre frenètics aplaudiments, i de braços emocionats que acudien a abraçar-lo, va finir el seu parlament.

---

⁹⁴⁹ El "Moment" llegit per Josefina Simó (*Foment*, 4-VIII-1920) diu així: «Rebeu, noble poeta, amb aquest pomell de flors, prova palesa de la nostra admiració, i de l'amor que per vós sent la xamosa vila d'Alcover, el vostre bressol, i el de tants poetes il·lustres. Les hem collides amorosament, en els jardins de la terra ditxosa que us ha vist néixer, mentre, dolçament, cantàvem la melodia dolcíssima dels vostres versos harmoniosos. Rebeu-lo amb amor, aquest pomell. Amb la nostra veu us l'ofereix el vostre poble, que esclata de joia en aquest dia solemniat que s'escriu una pàgina gloriosa en la història de la literatura de Catalunya. La tendra flaire d'aquestes flors, es confondrà amb la flaire puríssima i santa que brolla de l'encís dels vostres llibres. I restarà eternal, com la meravella de la vostra obra. Rebeu-lo amb amor, noble poeta, aquest pomell de flors flairoses...» (Lluch, 1920: 3).

⁹⁵⁰ Cf. supra, p. 23.

I en la plàcida quietud de l'Ermita, acompanyada de l'armonium, lent i melangiós, la gentil Josefina Simó va cantar-la, en un devot recolliment, aquella salve que havia evocat el poeta. I en tots els rostres hi resplandia la dolcesa de la més tendra emoció, palesant lo molt sentit, entusiasta i amorós, que havia sigut l'homenatge amb el qual s'havia obsequiat a l'il·lustre autor de *Infinit*. Un dia memorable, que restarà escrit amb lletres d'or en les pàgines de la historia de la literatura catalana.» (Anònim, 1920: 3-4).

Per la seva banda, *Las Circunstancias* publica "En honor de un poeta" (7-VIII-1920), on es relata, de forma minuciosa i encomiàstica –guarnida amb abundància de símils–, el desenvolupament de l'homenatge celebrat al poble nadiu de Plàcid Vidal; l'autor del text manté l'anonimat signant Y.:

«En la villa de Alcover el próximo pasado domingo tuvo lugar el banquete dedicado al ilustre vate Plácido Vidal, celebrando la publicación de su admirable libro *Els singulars anecdòtics*, que tan unánimemente ha sido elogiado por la prensa. Tan hermosa y simpática fiesta tuvo efecto en la Ermita del Remei, lugar lleno de encantos geórgicos, todo él soberbia, exaltación de vida ubérrima, lozana, vibrante, y saturado de penetrantes aromas resinosos de los pinares [...]. // Asistieron al mismo, además de una nutrida representación del Ayuntamiento de Alcover y muchos de sus vecinos, amigos y admiradores del homenajeado. // De Barcelona recordamos al distinguido dibujante y pintor de gran talento, Joaquín Biosca, quien nos insinuó una próxima exposición en el Centro de Lectura, que no dudamos será un acontecimiento artístico y que de veras deseamos sea pronto. Los escritores José María Francés, Mas y Abril, Solá, Serra y Pamies, Fuster Valldeperas, Martorell Òdena, Iglesias, Segarra, Ballester, Martí Baiges, Ferraté, Sardá y Ferran, Prous y Vila, etc. // En la mesa nos sentamos unos cuarenta. Aquello era un conjunto de almas impregnadas de veneración hacia el escritor exquisito, el poeta excelso que tantos deleites espirituales nos ha ofrendado con su poesía saturada de un hondo calor humano que la hace digna merecedora de adoración sublime. // Al descorcharse el champagne, distintos comensales hicieron uso de la palabra, glosando cada uno de ellos los variados matices que ofrece la producción literaria del egregio poeta alcoverense. // En primer término, el primer teniente de alcalde del Ayuntamiento de Alcover habló en representación del señor alcalde, que ofrece el banquete. // El secretario del Ayuntamiento, señor Biosca, dice que el señor alcalde no asistía al acto, a pesar de sus buenos deseos, por estar ligeramente indispuerto. Expresó en breves y atinadas palabras el regocijo que sentía todo el pueblo al ver ensalzado a uno de sus hijos más preclaros y queridos. Terminó diciendo que ellos no le olvidarían nunca y que se sentían orgullosos de sus resonantes triunfos artísticos que, además del vivo placer que sobre su corazón podían derramar pródigamente, enaltecían el nombre sagrado de la patria que todos sus hijos amamos entrañablemente. // El señor J. Martorell Òdena, en

nombre de la Comisión organizadora, ofreció el banquete al inspirado autor del “Romanç de Jordi Saura”, y dedicóle muy bellas y sentidas frases apologéticas. // Después recitó unos hermosos y musicales versos alusivos al acto, su autor señor Mas y Abril. El señor Martí Baiges hizo un himno vibrante, loando la excelsa misión de los poetas y tributó una amorosa salutación al que en aquel momento solemne encarnaba el símbolo del más caro ideal del linaje humano, es decir, de la poetización de la vida como medio para hacer penetrar en los hogares un rayo de felicidad y bienestar, ahuyentando así del mismo las penumbras escalofrantes del envilecimiento y la vulgaridad.

Habló luego don Ricardo Ballester, quien manifestó cuan grato le era el alzar la copa para honrar a uno de los más grandes poetas trágicos de nuestra tierra, y para afirmarse en lo dicho, recuerda “Roc fort i Regnissinda”^[951], poema de gigantesca intensidad, cuya lectura, verificada poco después, arrancó una gran ovación. Añade que su pequeña villa natal palpitaba gozosa al inclinarse reverentemente ante él, porque veía en su persona un nuevo motivo de honrarse y la esperanza de una futura grandeza [...].

Vivamente emocionado, el Sr. Fuster Valdeperas dedica un cálido y efusivo brindis al maestro, y añade que siente muchísimo que la fría materialidad de los vocablos no puedan traducir fielmente sus sentimientos. Sigue don Juan Ferraté, elogiando con tonos vivos y vibrantes la actuación literaria del homenajeado, felicitándole por la publicación de su última obra. Con protestas de cordial afecto y veneración brindó también el señor Sardá y Ferrán.

Era una de esas horas expansivas que todo parece rebullir en oceánicas convulsiones pasionales. [...] La alegría flotaba en el ambiente como las resonancias chillonas y vibrátiles de un manojito de cascabeles bruscamente sacudido en el espacio confinado del salón.

Y después el entusiasta joven en la prensa, Serra Pamies, que en aquellos momentos representaba la juventud, hizo un brillante parlamento, que fue escuchado religiosamente y premiado con una grande ovación.

De entre un enjambre de graciosas muchachitas se destacó la linda señorita Pepita Simó que se acercó al héroe de aquella solemnidad y con palabras halagadoras y galantes, que eran más bien trinos de ruiseñores, entregole un precioso ramo de flores. Inmediatamente Plácido Vidal se levanta. Hay una sensación de curiosidad, de obsesión inquiridora. Todos estamos suspensos para escuchar la palabra luminosa del poeta de la sinceridad. Principia éste dando las gracias a la angélica mensajera de aquellas flores, pues ellas, dice, pasarán a ser recuerdo oloroso de estos floridos instantes de mi vida que yo quisiera eternizar. Da las gracias a todos los que le han honrado con su presencia, con léxico

---

⁹⁵¹ Aquest poema es troba a *Les Grans Accions & Les Soletats* (1904), p. 29-34.

emocionante y nos conmueve hondamente. Esas flores son mi corazón, tomadlas vosotras mis bondadosas compatriotas que así, entre todas, guardaréis esa víscera que os pertenece. –¡Estoy contento, muy contento! ¡Mi agradecimiento será eterno, imperecedero!– exclamaba con ostensible júbilo retenido, pero que a borbotones emergía de sus ojos iluminados febrilmente. Y terminó asegurándonos que no abandonaría la senda emprendida a pesar de los sinsabores, pues éstos, con su aliento, también hacen germinar las semillas del espíritu cuando éstas no carecen del poder vital que ha de transformarlas en plantas prodigalmente fecundas de frutos jugosos y sugestivos. Atardece. Llega el regreso.

He aquí un diseño mal hilvanado de una gran fiesta que ninguno de los concurrentes verá borrar de su memoria y que el pueblo de Alcover no podrá olvidar nunca, nunca!

Nuestras felicitaciones a todos, muy singularmente al poeta Plácido Vidal por su abnegación y entusiasmo demostrados en el cultivo de las letras catalanas.» (Y., 1920: 1-2).

A *La Veu del Camp* (15-VIII-1920)⁹⁵², també surt una crònica de l'«Homenatge a un fill il·lustre: Plàcid Vidal», signada amb la inicial S.⁹⁵³:

«Com oportunament anunciàrem, i amb l'entusiasme que era d'esperar, el primer diumenge del mes corrent, tingué lloc en la pintoresca ermita de la Verge del Remei, de la veïna vila d'Alcover, l'àpat d'homenatge que llurs compatriotis, amics i admiradors, dedicaren al celebrat poeta i prosista català En Plàcid Vidal, amb motiu de l'èxit aconseguït per la seva última obra, *Els Singulars Anecdòtics*.

A l'arribar tan distingit escriptor a Alcover, sa pàtria nadiua, trobà un gran nombre d'amics i compatriotis que el saludaren afectuosament, i es convertiren en sos inseparables acompanyants. Aplegats recorregueren els carrers de la vila, tot admirant quantes coses de mèrit posseïx.

Poc temps després d'aplegats en l'ermita del Remei, i en una espaiosa sala de la mateixa, tingué lloc l'àpat d'homenatge, el qual fou ofert al poeta, en nom del poble d'Alcover, pel representant de l'Alcalde d'aquell Ajuntament.

Van assistir-hi uns cinquanta comensals, entre els quals recordem a la senyora vídua de l'il·lustre reusenc Güell i Mercadé, acompanyada de la seva filla

---

⁹⁵² En el mateix exemplar, a la secció «Noticiari»: «Havem tingut el gust de poder llegir el pròleg que, pel llibre *Moments* de l'escriptor reusenc «Lluc», ha escrit el poeta alcoverenc En Plàcid Vidal; el qual resulta molt interessant i honra en gran manera al seu autor.» (Anònim, 1920: 3). A propòsit de l'esmentat pròleg, veg. Vidal (1934: 478-479).

⁹⁵³ L'historiador Joan Navais em suggereix la possibilitat que aquesta inicial sigui atribuïble a l'escriptor Joaquim Santasusagna i Vallès (Reus, 1899 – 1982).

Amèlia; a la senyora de Biosca; varis regidors i secretari de l'Ajuntament d'Alcover, al llorejat pintor Joaquim Biosca, als simpàtics fills de l'escriptora Na Maria Domènech de Cañellas, i als escriptors Mas i Abril, Sola, Pòlit, Calaf, Martorell i Òdena, Iglésias, Fuster i Valldeperas, Ballesté, Martí Baiges, Ferraté, Segarra, Prous i Vila, Sardà Ferran, Francés, Serra i Pàmies, i altres quins noms sentim no recordar.

Un formós estol de distingides damisel·les de la colònia estiuenca i del mateix Alcover, obsequiaren al poeta amb un magnífic pomell de flors, que li fou entregat per l'encantadora senyoreta Pepeta Simó, la qual donà lectura amb molt de sentiment a una ben escrita i galana ofrena, a l'ensem que l'homenatjat les rebia commogut, entre una salve d'aplaudiments.

Seguidament parlaren en Fuster Valldeperas, Ballester, Mas i Abril, Sardà Ferran, Ferraté, Francés, i Serra Pàmies; llegint unes inspirades quartel·les en Martorell i Òdena⁹⁵⁴], i en Martí Baiges.

Després parlà En Plàcid Vidal, agraint l'homenatge i fent un parlament saturat d'un gran sentimentalisme, que mereixé una delirant ovació. // Finalment, s'entonà una Salve en llaor de la Verge del Remei. // La nostra redacció s'identifica en tan merescut homenatge, i trasmet la més entusiasta felicitació al poeta Plàcid Vidal, desitjant-li nous i senyalats triomfs.» (S., 1920: 3).

La Vanguardia publica (10-IX-1920) una breu ressenya d'Alfredo Opisso, dins la seva columna "De re literaria", en què fa una anàlisi ben realista de la situació que envoltava els personatges retratats per Vidal –cria l'atenció que l'articulista l'anomena "distinguido publicista"– i, en conjunt, destaca l'interès documental de l'obra:

«Con el título de *Els Singulars Anecdòtics*, ha visto recientemente la luz una colección de semblanzas de jóvenes escritores catalanes, trazadas por el distinguido publicista y notable poeta Plácido Vidal, que da perfecta noticia de todo, sin ocultar lo que tal vez hubiera valido más no saber. // Duéleme, como paisano del autor, hijo del Campo de Tarragona, ver la mala suerte que ha acompañado a algunos de nuestros conterráneos, en mal hora metidos en este berengenal de las letras. [...] Recorriendo la larga serie recogida por Plácido Vidal, apena el ver cuán pocos han sido los triunfadores y cuán crecido el número de los olvidados y vencidos; cuán dura fué la vida para muchos; cuántas las envidias, las intrigas, las falsas amistades entre aquellos *intelectuales*; cuán raquítico el mundillo en que se movían tantas *colles*; cuán numerosos los

---

⁹⁵⁴ El discurs de Josep Martorell Òdena a què es refereixen aquest article i els dos anteriors –*Foment* (3-VIII-1920) i *Las Circunstancias* (7-VIII-1920)– és reproduït íntegrament a l'Annex III.

desengaños; cuán efímera la gloria de los que por un momento pudieron creerse llegados a la cumbre.

De ahí que *Els Singulars Anecdòtics* no contribuya en nada al esplendor de nuestro Parnaso regional, ante el desfile de tantos fracasados, ante las fieras acometidas de que había de ser objeto el mismo Maragall por parte de uno de sus protegidos; ante el espectáculo de tantas pequeñeces y murmuraciones, de tal suerte, que lo que cualquiera podía suponer era una Arcadia, resultaba ser un avispero. De lo dicho se viene, pues, en conocimiento de la vida íntima de una generación, que habrán de tener presente los futuros historiadores, pues no por abundar tanto las anécdotas, deja de tener el libro de Plácido Vidal mucho valor como documento.» (Opisso, 1920: 8).

Amb motiu de la publicació de *LAV*, Mercè Rodoreda escriu a *Clarisme* (26-V-1934)⁹⁵⁵: «[*Els singulars anecdòtics*] en forma de llibre feren la seva aparició l'any 20 i aconseguiren un èxit esclatant. Fou homenatjat l'autor i afalagat. Però els rondinaires rondinaren. Que si *Els singulars anecdòtics* havien estat escrits amb intent d'exalçar uns quants amics, i que si això els llevava mèrit... Tot i això, l'edició fou exhaurida.» (Rodoreda, 1934: 1).

El testimoni de J. M. Francés a les seves *Memorias de un cero a la izquierda* aporta un punt de vista diferent als anteriors, malgrat que situa aquests esdeveniments l'any 1921 i es confon en el títol del llibre que és motiu d'homenatge i en algunes altres dades⁹⁵⁶; també cal fer notar la seva actitud entre afectuosa i condescendent envers l'escriptor alcoverenc:

«El escritor Plácido Vidal, hombre un tanto retraído, misántropo, poco amigo del boato, ha sido objeto de dos homenajes casi sucesivos. Uno en el salón grande del Restaurant Moritz reúne a un centenar de amigos leales y otros que no lo son tanto. Para Plácido constituye un problema enojoso prescindir por una noche de su típica garibaldina de punto y vestir un traje decente. Con todo, lo hace. Entre los adictos al homenajeado figuramos Pere Riba y yo, Mas y Abril y un poeta rural de excepcional bondad personal y literaria, José Costa y Pomés, al que todavía no se ha hecho la justicia que merece su obra. Del otro lado, descuella por encima de todos Juan Puig y Ferrater, el cual, perteneciendo como Vidal a la pléyade de escritores que produjo por aquel entonces el campo de Tarragona, no

---

⁹⁵⁵ Cf. infra, p. 518.

⁹⁵⁶ Si bé la concepció del projecte de redacció d'unes memòries datava del 1929, el 1936 es van perdre les cent quartilles que tenia esbossades –veg. Francés (1962: 915)–; «a fines de 1958, se rehicieron las cuartillas perdidas y se prosiguió el relato, casi todo él de memoria. [...] En 1º de mayo de 1961 fue escrita la última cuartilla.» (Francés, 1962: 915). Aquestes circumstàncies justificarien els lapsus observats.

simpatizó nunca con su émulo. Así se pudo ver en el discurso que pronunció a la hora de los brindis, que si bien fue largo como todos los suyos, fue muy breve en el elogio a su colega. Hace de esto algún tiempo. Ahora, creo recordar que en celebración de su trilogía *El romanç de Jordi Saura*, se ha invitado a los amigos de Plácido a concurrir a Alcover, su pueblo natal –que lo es de mi esposa, Antinea, y de mi amigo Ferrer Puey–, con objeto de sentarnos a la mesa con él en una antigua ermita histórica llamada *El remei* [sic]. Los expedicionarios somos bastante numerosos. [...] Llenamos casi un amplio vagón de segunda en el Apeadero del paseo de Gracia. Plácido ha extremado su pulcritud. Viene rasurado en forma, con traje negro y cuello y camisa almidonados, de blancura impecable. Inclusive ha disciplinado su pelo, tan escaso como rebelde. Pero se le ve torpón, vacilante, nervioso.» (Francés, 1962: 471-472).

A continuació, explica l'anècdota que, tot fent un brindis amb vi negre del Priorat que algú de la comitiva ha portat, el vagó fa un sotrac i Vidal es taca la pitrera...: «Contenemos la risa y bebemos todos a la salud del poeta triunfante que no lo es menos por una mancha intrascendente. En la vida de Plácido Vidal no recuerdo otra mancha que ésta. No podría decir lo mismo de otros poetas y prosistas.» (Francés, 1962: 472). Un cop arribats a Alcover, en el trajecte cap al Remei, «se ha agregado a la comitiva una linda joven que resulta ser la hermana de Hortensio Güell, poeta de la pléyade tarraconense que murió a edad temprana, acompañada de su madre. Plácido no deja a ambas ni a sol ni a sombra. Comienzo a adivinar el secreto de su atildamiento en el vestido y peinado...» (Francés, 1962: 472). I conclou: «Aquel día de campo sí fue fructuoso para mi amigo Plácido, quien al cabo de poco tiempo se casó con su linda compañera de mesa. Ella acertó a hacerle feliz y a imprimir a su atuendo personal una pulcritud antes desconocida.» (Francés, 1962: 473).

1925: *Els singulars anecdòtics*. Segona edició, ampliada⁹⁵⁷.

La nova edició d'*Els singulars anecdòtics* compta amb vint-i-quatre retrats més, que se sumaren als vint-i-un del volum precedent; el primer retrat és, significativament, el

---

⁹⁵⁷ Aquesta obra consta a la bibliografia del *Diccionari de la Literatura Catalana* (2008: 1205), cosa que indica que ha estat útil per proporcionar dades sobre alguns dels autors que hi són consignats.

titulat “El meu germà i la nostra família”⁹⁵⁸ –cf. supra, p. 287. La majoria de les noves siluetes que passaran a formar part d’aquesta segona sèrie, ja havien estat publicades, entre els anys 1920 i 1924, a la *Revista del Centre de Lectura de Reus*⁹⁵⁹.

Hi ha alguna curiositat –alguna anècdota– al voltant de la redacció o de la publicació d’aquests retrats, com és el cas del de Pere Cavallé, que fou el primer de la nova sèrie que Plàcid Vidal redactà però que no va sortir fins que Cavallé va deixar la presidència del Centre de Lectura de Reus: «somrient, sols objectà que no estaria bé publicar aquella silueta a la *Revista* del Centre mentre ell fos president de l’entitat. Em demanà que m’ocupés d’altres amics [...]. –Això meu no vull pas que surti, perquè aquestes coses són com una mena de *bombos mutus* i no m’agraden, em digué.» (Vidal, 1972: 17). A més, aquesta silueta té una interessant introducció; Vidal hi confessa que, «com a escriptor, no he gaudit mai tant com en la confecció d’aquestes biografies i, a l’ensem, no he patit mai tant» (Vidal, 1925: 183), i justifica el gaudi amb el fet que «vaig formant una col·lecció de memòries íntimes dels meus amics i de mi, que de tota la labor meva serà la cosa que podrà tenir més interès per als joves aspirants que ens vagin succeint a nosaltres, i per als que vulguin documentar-se en fets o detalls personals de la vida dels intel·lectuals de la nostra època, en aquest país que es té tan descuidada la literatura biogràfica.» (Vidal, 1925: 183), mentre que el patiment ve motivat perquè, «per a parlar dels meus confreres artistes, en molts he hagut de recordar tantes desventures explicant la seva dolorosa lluita entre el seu ideal i el món real.» (Vidal, 1925: 183). En canvi, la que tenia projectada sobre Ventura Gassol no arribà ni a ser redactada, ja que, explica Vidal, «vaig demanar que em donés les seves obres editades, perquè desitjava escriure la silueta del poeta d’*Àmfora* i *La Nau*. Ell, com en tot, va prometre complaure’m.» (Vidal, 1972: 51), li ho torna a recordar en una altra ocasió –veg. Vidal (1972: 62)–, però Gassol, per la causa que sigui, no va complir la seva promesa.

Com en la primera edició, també trobem breus siluetes d’altres personatges inserides en les dels noms escollits, per exemple, la de Martí Alegre en el capítol dedicat a Francesc

---

⁹⁵⁸ Els altres vint-i-tres són, per aquest ordre: Miquel Ventura Balaña, Pere Cavallé, Pau Gargallo, Joan Pérez-Jorba, Ignasi Iglésias, Jaume Aguadé Miró, “L’autor de *Mar i cel*”, Felip Cortiella, Francesc de P. Curet, “La generositat de Maragall”, Mestre Emili Guanyabéns, Joan Malagarriga, Josep Subirana, “La vellesa d’Isclè Soler”, Juli Vallmitjana, Francesc Mas i Abril, “La vellesa de Mercè Abella”, “Pere Salom i la ciutat de Terrassa”, Felip Pólvora, Emili Pòlit, Antoni Fuster Valldeperes, Josep M. Prous i Vila i Cristòfor de Domènec. Totes les siluetes corresponen a escriptors, excepte la de Gargallo –escultor– i les d’I. Soler i M. Abella –actors.

⁹⁵⁹ Cf. supra, p. 272.

Mas i Abril –veg. Vidal, (1925: 257)–; en aquest cas, la referència havia afavorit «entre amics companys del malaurat terrassenc, que se li organitzés un homenatge pòstum. [...] En Mas [i Abril] era qui m’havia fet conèixer en Martí Alegre, en aquells temps que foren de tanta amistat per a nosaltres.» (Vidal, 1972: 177).

Sembla que Joaquim Biosca engrescava el seu amic alcoverenc perquè acompanyés les siluetes amb «els corresponents retrats en dibuix o en fotografia. Ell [Biosca] es comprometia a ajudar-me en les despeses. Francesc Mas i Abril també deia que pagaria el seu clixé.[...] Tot allò fóra d’interès tant artístic com documental.» (Vidal, 1972: 111-112). Però el projecte es va tòrcer quan Biosca va patir un entrebanc econòmic i «va haver de dedicar els seus anhels a la preocupació de poder ben situar el seu món, més que el dels ideals, el de les necessitats.» (Vidal, 1972: 112). Així, doncs, «la col·lecció d’*Els singulars anecdòtics* es publicaria sense cap més retrat que el meu, fet per Joaquim Biosca⁹⁶⁰, i el del meu germà, dibuixat pel meu nebot Ignasi⁹⁶¹.» (Vidal, 1972: 132).

També cal apuntar que Plàcid Vidal va dedicar el llibre a Eduard Toda⁹⁶², amb la voluntat d’afalagar el parent, però sembla que aquest no demostrà cap alegria per la deferència. El memorialista explica que «pensava dedicar el llibre a Eduard Toda, per tal de veure si aquell home es mostrava content de mi.» (Vidal, 1972: 109), i així li ho fa saber un dia que es troben a Barcelona, en una parada de llibres vells; Toda va objectar: «–No dediquis res a ningú si no vols renyir-hi!» (Vidal, 1972: 109), però el memorialista va insistir que ho faria, tot argumentant que ells dos no tenien cap motiu per renyir. Tanmateix, poc o molt se’n devia penedir, perquè Toda no va manifestar cap mena de satisfacció en veure la dedicatòria impresa, i Vidal se’n lamenta a Joaquim Biosca en una ocasió que aquest li explica a qui ha dedicat Joan Puig i Ferrer els seus

---

⁹⁶⁰ Plàcid Vidal explica en una carta a Josep Martorell Òdena (21-X-1924) –Museu d’Alcover– que «ara Biosca fa el meu retrat a l’oli, que li surt molt bé. I per enviar-lo a Arús, a l’exposició que ell hi ha de celebrar, junt amb altres quadros.»

⁹⁶¹ El dibuix de Josep Aladern es troba a la p. 161 d’*ESA* (1925).

⁹⁶² El text de la dedicatòria, “A Eduard Toda i Güell”, diu: «Benvolgut cosí meu: Aquí us trameto *Els Singulars Anecdòtics*, editats per segona vegada i seguits d’una nova sèrie. // Rebeu aquest llibre en el vostre castell d’Escornalbou com a herald d’una legió on va formar-se la meva joventut i el meu món d’intel·lectualitat. // En el cim de la vostra vida heroica, d’ideals i realitats en gesta glorificada per l’estudi i l’experiència, que bategui el vostre cor generós llegint aquesta obra inspirada per l’emoció, evocant anhels i afanys que en hores supremes hem sentit tots els somniadors de grandeses de l’esperit; i beneint la virtut del record i la noble lluita que ens ve animant l’esperança de poder ésser recordats, fem memòria del vostre oncle Josep Güell i Mercader, el publicista que fou tan estimador de la joventut intel·lectual, i l’home que havia d’ésser el meu segon pare.» (Vidal, 1925: [7]).

llibres: «–Desitjo que l'autor hagi encertat millor aquestes dedicatòries que jo el meu tribut fet a Eduard Toda...!» (Vidal, 1972: 154).

Com es desprèn d'alguns intercanvis epistolars entre Vidal i diversos corresponents, el procés de realització d'aquest projecte literari s'allargà més que no pretenia el seu autor. En la carta a Josep M. de Sucre, datada a Reus el 16-VII-1921⁹⁶³, Vidal li explica que «ara estic escrivint una segona sèrie de *Singulars Anecdòtics* [sic], que ja n'he publicat dues biografies en la *Revista del Centre de Lectura*.». I li ho torna a comentar set mesos després⁹⁶⁴. Les dues biografies a què es refereix Vidal són les de Felip Pólvora i Miquel Ventura –cf. supra, p. 273.

El 16-II-1923, Vidal escriu⁹⁶⁵ a Joan Estelrich i, entre altres qüestions literàries, li explica les obres que té en procés d'escriptura, com ara la segona sèrie d'*Els singulars anecdòtics*:

«Distingit amic meu Joan Estelrich: me plau remetre-li *Els singulars anecdòtics* dedicats [...]. Si en guarda algun altre exemplar, doni'l a qualsevol individu que el pugui interessar i sempre em farà honor. No li puc oferir cap altra obra meva de les publicades perquè d'elles ja solament me'n resta l'exemplar que em reservo per a mi. [...] Actualment, com li vaig dir, preparo la segona sèrie de biografies anecdòtiques, dues novel·les i una col·lecció de contes. En aquest meu viatge a Barcelona he anat a veure al senyor Tobella, impressor i editor de la “Societat Catalana d'Edicions”, i em va fer a saber que altra vegada es disposa a emprendre la biblioteca i aviat publicarà el meu llibre de poesies.»

A finals de novembre de 1923, el memorialista rep de Felip Cortiella⁹⁶⁶, arran de la silueta que li ha dedicat a la *Revista del Centre de Lectura*⁹⁶⁷, unes paraules plenes d'afabilitat, d'agraïment i d'entesa intel·lectual; Cortiella, però, no passa per alt el dolor que sent pel menyspreu de què és objecte entre la societat barcelonina:

---

⁹⁶³ Fons Borràs (BC).

⁹⁶⁴ Carta a Josep M. de Sucre; Reus, 4-II-1922. Fons Borràs (BC).

⁹⁶⁵ Carta a Joan Estelrich. Fons Estelrich (BC).

⁹⁶⁶ L'esborrany d'aquesta carta –datat a Barcelona, el 28 de novembre de 1923–, la qual Vidal reproduïx íntegrament a *LAV* (1972: 92-93), es conserva al Fons Felip Cortiella (BC). Les diferències entre ambdós textos són irrelevantes; cf. supra, p. 80.

⁹⁶⁷ El mateix novembre de 1923; cf. supra, p. 273.

«Apreciat amic Vidal: ahir varen fer-me a mans la revista en la qual amb tan bona ànima i força de sinceritat, i per a mi preuadíssima consideració, m'haveu vós volgut honorar dedicant-me un recordatori amarat de benevolença i de santes exhortacions a la humana solidaritat, que m'ha fet sentir intensament aquella joia tan dolça i confortadora, i ordinàriament tan rara i esquerpa, que és el fruit un eco pur de veritable germanor. Grans mercès, Plàcid, grans mercès! [...] L'altruista acció vostra em refà força de l'oblit i el sistemàtic silenci miseriosos, quan no he estat víctima de befes i altres cruels injustícies a què sembla voler-me sotmetre la generalitat de la bestiesa humana imperant, [...] l'excels sols pot ésser comprès i degudament estimat per un altre excels.» (Vidal, 1972: 92).

La resposta⁹⁶⁸ de Plàcid Vidal –des de Reus (1-XII-1923)– amb un to cordial i satisfet, no es fa esperar; també hi aporta dades quant a la possible edició del llibre en projecte:

«Benvolgut amic Felip Cortiella: ahir, en el Centre de Lectura, van donar-me la carta que vós m'heu escrit en regreïment de l'article que us he dedicat com a biografia vostra en *Els singulars anecdòtics*, i us dic certament que m'heu causat una de les més grans satisfaccions que he tingut en la meua Vida d'escriptor, en trobar que el meu treball, sincer i humà en tots els sentiments i en totes les expressions, ha estat tan ben comprès i estimat per vós, per la vostra digna persona, a la qual jo sempre he benvolgut i he considerat en els seus ideals i en els seus afanys, demostrant-ho una vegada més en aquesta expressada ocasió, no obstant, planyent-me de no poder encara fer-vos tot el bé que mereixeríeu en la vostra actual dissort, per tal de retornar-vos fort i animat a la lluita.

No us havia oblidat mai, amic Cortiella. No us havia inclòs en la primera sèrie d'*Els singulars anecdòtics* perquè en aquella sols hi havia destinat els meus companys de joventut, de la meua edat, no deixant, per això, d'esmentar-vos-hi a vós; i en aquesta segona sèrie, més pensada, més respectuosa i completadora de les meves principals amistats i deures, al costat del meu germà, de Guanyabéns i de Pérez-Jorba, ja heu vist com hi teniu el merescut lloc⁹⁶⁹. Espero editar el llibre desseguida que pugui, segurament el propvenent any i a Barcelona, i podreu disposar dels exemplars que necessiteu.»

---

⁹⁶⁸ Fons Felip Cortiella (BC).

⁹⁶⁹ La silueta dedicada a Cortiella comença amb aquestes paraules: «Tinc el deure i l'amor de destinar un lloc entre els meus singulars anecdòtics a aquest home de marcat caràcter, que en la meua època tant ha lluitat i ha sofert en revelació de les idees.» (Vidal, 1925: 218). A *ECV*, el memorialista explica que «tot fent la nova sèrie d'*Els singulars anecdòtics* pensava en Felip Cortiella: l'escriptor obrer que, a començaments del nostre segle, organitzà l'"Agrupació Avenir", constituïda, en majoria, per joves proletaris que frisaven, com ell, amb les tendències de redempció social i que en solidaritat, qualificada d'anàrquica, fundaren un periòdic literari català i portaren a terme unes funcions teatrals que tingueren remarcada transcendència. Felip Cortiella havia estat un home de significació en la meua primera època i jo també volia fer-lo entrar a la col·lecció de siluetes [...], presentant-lo tal com l'havia vist i tractat, encara que ell és molestés! Aquell individu, malgrat [...] el seu temperament, era un home interessant i a Catalunya havia estat representatiu en una època.» (Vidal, 1972: 90-91). Per a l'Agrupació Avenir, cf. supra, p. 147.

A mitjan 1924, la publicació del nou volum de siluetes encara no s'ha dut a terme; Vidal escriu, en una postal⁹⁷⁰ (28-V-1924) adreçada a Cortiella: «Penso publicar aquest any *Els singulars anecdòtics*, primera i segona sèrie, tot en un volum, amb retrats i tot, i, per lo tant, necessitaré el vostre. Prepareu-me'l. Si fos un dibuix, millor, i millor també si ja estés gravat, encara que ja hagués servit.» I, uns mesos després (21-X-1924), explicava en una carta a Martorell Òdena⁹⁷¹: «Estem preparant la nova edició de la nova sèrie d'*Els Singulars Anecdòtics*, que em sembla que el mes entrant podré donar a la impremta.»

Finalment, en la carta a Josep M. de Sucre, datada a Barcelona el 28-III-1925⁹⁷², Plàcid Vidal manifesta l'entusiasme per l'obra que té en procés d'edició, tot lloant els mèrits del gènere literari a què correspon:

«[...] a casa l'Horta estan acabant de compondre la segona edició d'*Els Singulars Anecdòtics*, junt amb una segona sèrie. Serà un llibre d'unes tres-centes pàgines, estimulador, únic, en son gènere, en la nostra literatura, tan faltada de sentit biogràfic, i tan apassionada i insincera.»

És remarcable el fet que consideri que el volum és “únic, en son gènere, en la nostra literatura”, la qual cosa dóna a entendre que l'alcoverenc estava molt convençut de la seva vàlua, i encara ho és més si tenim en compte el que, uns anys més tard, escrivia a *ECV*, tot demostrant que sempre ha tingut present l'evolució de la literatura del jo:

«Quan va sortir a llum la primera sèrie [d'*ESA*] hi va haver un comentarista (de molt respecte meu com a escriptor i temperament consagrat a l'estudi) que va disposar-se a parlar de mi començant dient que a Catalunya no era tan abundant la literatura biogràfica perquè es pogués prescindir de considerar la importància del meu llibre⁹⁷³. Des de l'any 1920 al 1925, només en aquell espai de temps, a la nostra terra s'havia avançat qui-sap-lo en la publicació del més personal i responsable dels gèneres literaris.» (Vidal, 1972: 134).

---

⁹⁷⁰ Fons Felip Cortiella (BC).

⁹⁷¹ Carta conservada al Museu d'Alcover.

⁹⁷² Fons Borràs (BC).

⁹⁷³ És possible que Vidal es refereixi a l'article que A. Fuster Valldeperes li dedica el 10-VI-1920 –cf. supra, p. 449.

El 8-VI-1925⁹⁷⁴, Vidal escriu de nou a Estelrich. És una carta llarga, de cal·ligrafia atapeïda, en la qual tracta diversos aspectes relacionats amb la publicació i la recepció de les seves obres:

«Benvolgut amic Joan Estelrich: us agraeixo molt la vostra contesta. [...] espero que em donin uns quants exemplars del meu llibre de poesies per a poder portar-vos-en un a vós dedicat. [...].

No reclamava que se'm fes cap crítica a *La Veu de Catalunya*, sinó solament una senzilla nova en la secció "Vida Literària", com veig que ho fan a tothom, quan saben que està a punt de sortir un llibre català. *Els singulars anecdòtics*, editats per segona vegada i seguits d'una nova sèrie, crec que sortiran a llum aquest mes de Juny.

[...] Espero que quan jo vindré em fareu una tarja de recomanació per anar a recollir aquell meu treball, si me'l voleu donar, o si podeu. No és el primer desengany que rebo del "D'Ací i d'Allà". Quan Ignasi Folch i Torres dirigia aquella publicació li vaig demanar si volia publicar-m'hi un conte i em va dir que sí. Li vaig enviar el conte, i al cap de moltíssim temps, veient que no es pensava en mi, vaig demanar a Folch i Torres si volia tornar-me'l. Era una cosa innocent (pel sentit d'aquella revista). Va tornar-me'l, excusant-se que estava ple de contes per a publicar. Vaig trametre'l a *La Publicidad* [sic], sense haver-ne parlat a ningú, i al cap de pocs dies es publicava. Quan vaig presentar-m'hi a cobrar, el director em va encarregar que n'hi escrigués un altre. D'això ja fa uns quatre anys⁹⁷⁵].

Dispenseu el meu esplai, amic Estelrich. Repeteixo que vós teniu prou talent i experiència per a saber comprendre'm.

Aviat ens veurem, i us portaré el meu llibre de poesies.

Us abraça confraternalment aquest home sincer.»

Finalment, tot indica que la queixa de Plàcid Vidal ha fet el seu efecte –amb un considerable retard– perquè, el 29-IX-1925, a la secció "Vida Literària" de *LVC*, apareix la nota anunciant la publicació del llibre: "*Els singulars anecdòtics* editats per segona vegada i seguits d'una nova sèrie". El redactor es limita a comunicar que «aquest llibre de Plàcid Vidal, *Els singulars anecdòtics*, conté biografies i siluetes dels següents artistes catalans: Mercè Abella, J. Aguadé Miró, Josep Aladern, [...] Ramon Vinyes i records de molts altres intel·lectuals.» (Anònim, 1925: 7).

---

⁹⁷⁴ Fons Estelrich (BC).

⁹⁷⁵ Ho explica a *ECV*; veg. Vidal (1972: 60).

Per les cartes i pels articles a la premsa, podem deduir que el llibre devia sortir a principis d'estiu, però Vidal no ho concreta, només diu que es va publicar després del recull de poemes *L'Anhel cantaire* –veg. Vidal (1972: 117)–, que veu la llum en els primers mesos de 1925.

Recepció de l'obra:

El 7-XI-1925 surt, a *Justícia Social*, un article signat amb el pseudònim Praxis⁹⁷⁶ que celebra aquesta novà sèrie de siluetes però que, a la vegada, aporta una etopeia del seu autor que, volent ser afalagadora, el presenta com un ingenu absolut; també critica l'actitud d'una bona part de la intel·lectualitat catalana, que qualifica d'excessivament selectiva i, doncs, de poc receptiva:

«Plàcid Vidal és la mateixa bona fe personificada. Té idees sobre l'ideal, tan anecdòticament singulars, tan heroiques, tan tendres, que se li poden envejar sense temença i sense avergonyir-se, malgrat, a estones, semblar gairebé infantívols. // Les imaginacions que aquest poeta, excel·lent home i cor puríssim, té sobre la poesia i el vol del poeta, arriben a commoure. La realitat pren en la seva imaginació una bella sèrie de formes, quasi sublimes que, dissortadament, sofrint, no coincideixen en la coneguda, familiar i quotidiana realitat de cadascun dels homes. Aquest home bo, a part, sensible, bon amic, escriptor de vocació, després de sengles volums de versos i prosa, prou coneguts, reedita, afegint-hi una nova sèrie, la seva curiosa obra *Els singulars anecdòtics*. Són quasi una cinquantena d'intel·lectuals que tingueren i tenen una més dilatada, breu, profunda o clara relació amb ell, el poeta Plàcid Vidal. No fa molt ha publicat un llibre de versos: *L'anhel cantaire*.

Els singulars anecdòtics omplen un buit en la literatura catalana. Els nostres intel·lectuals són la gents menys efusiva, més eixarreïda i més particularment tancada del món. Això, o bé s'allisten en el regiment dels *bandarrables* i no hi ha per on elegantment i sense molèsties agafar-los. La veritable cultura en pateix d'aquest caràcter retret i digne del petit seny, de la majoria dels nostres intel·lectuals, que encara, en general, amen de constituir-se en infranquejables barrades psicològiques, com petites cledes arbitràries i bon xic intransigents. // Posar-los en circulació humanament, sense ironies, sense mossegades, sense omissions, però tal com dels fets apareixen –amb una simpatia i un *amore* impagable, aquesta *opera magna* ha estat la tasca de Plàcid Vidal. Un exercici

---

⁹⁷⁶ El mateix Plàcid Vidal indica que el pseudònim Praxis –no consignat a Manent-Poca (2013)– correspon a Cristòfor de Domènech; veg. Vidal (1972: 138). El memorialista reproduceix fragments d'aquest article tot intercalant-hi comentaris; veg. Vidal (1972: 138-139).

així, calia: de la mateixa manera que cal, com ha temps insinuava Carles Riba, la publicació de l'epistolari dels nostres homes de lletres –l'epistolari i les memòries, si en deixen d'escrites.

Els singulars anecdòtics fan un llibre curiós per diversíssims conceptes, que qualsevol dia l'escaient oportunitat posarà en evidència.» (Praxis, 1925: 4).

A les seves memòries, Plàcid Vidal explica que, de tant en tant, necessitava refermar la convicció que havia fet bé en dedicar-se a la literatura del jo, i que hi tenia traça: «Bé havia de creure novament en aquella virtut meva, quan el propi Joan Estelrich em tenia fitxat amb motiu de la publicació d'*Els singulars anecdòtics*, i quan Manuel de Montoliu m'esperonava invitant-me a continuar la literatura biogràfica.» (Vidal, 1972: 160). Montoliu havia escrit un article que, a més d'aixecar els ànims de Vidal com a escriptor, serví per calmar les discussions que l'aparició d'aquesta segona edició d'*ESA* generà a Reus:

«El meu nou llibre no es venia, però cal anotar que a Reus hi havia gent que s'entestava a sostenir polèmica sobre aquella obra i el seu autor, per tal d'augmentar la celebritat de què ells ja gaudien, a llur manera, entre els elements relacionats amb l'organització d'antics homenatges. Antoni Fuster i Valldeperes objectava i el meu defensor era Josep Serra i Pàmies [...]. La polèmica anà omplint qui-sap-les columnes de diaris reusencs, emetent-se conceptes apassionats, tant els afins com els discrepants. Amb tot, la principal maror no la van moure els escatidors amb la palestra pública, sinó els fantàstics ressentiments de factors secrets que frisaven vorejant el terme de la temeritat. Sols arribaren a predisposar-se. Tot ho apaivagà la recensió que Manuel de Montoliu va fer d'*Els singulars anecdòtics* a *La Veu de Catalunya*.» (Vidal, 1972: 145).

Havent resseguit la premsa reusenca de 1925 i de 1926, és possible focalitzar aquesta polèmica al voltant d'*ESA* en el diari *Reus* –i, concretament, al llarg del mes de desembre de 1925–; abans, a la *Revista del Centre de Lectura*⁹⁷⁷, en sortí una ressenya (15-X-1925) anònima, a la secció “De la vida del Centre”⁹⁷⁸, que no contenia cap crítica

---

⁹⁷⁷ En el número de la primera quinzena d'abril de 1926, a la secció “Intermezzo” –sense signar–, hi ha una al·lusió a l'escriptor alcoverenc que desprèn una molt subtil ironia: «En la mort, suara esdevinguda, del nostre gran pintor Josep Llimona, hom ha fet, com és de rigor, les degudes necrologies [...], però ha bandejat l'anècdota. Al nostre país –oh, Plàcid Vidal!– se li té una mena d'aversion o, millor dit, de menyspreu. No se'n fa el cas que deuria fer-se'n.» (Anònim, 1926: 104).

⁹⁷⁸ Segons Pere Anguera, aquesta secció comptava amb diversos col·laboradors: «[...] i el noticiari “De la vida del Centre”, precedit per les crítiques bibliogràfiques, més atentes a les afeccions dels redactors que no pas a la producció editorial catalana.» (Anguera, 1977: 195).

adversa stricto sensu ni del llibre ni del seu autor, i que tampoc no fou objecte de cap rèplica en números posteriors de l'esmentada revista:

«Plàcid Vidal ha estampat novament el seu llibre *Els singulars anecdòtics*, seguit d'una nova sèrie, de la que en formen part les biografies dels nostres estimats companys Pere Cavallé, A. Fuster Valldeperas, Josep M. Prous i Vila, Francesc Mas-Abril, tots benivolguts entre nosaltres.

És d'estimar l'esforç d'En Plàcid Vidal per enriquir la nostra literatura amb una nova modalitat, per cert interessantíssima, com és la de les biografies. No cal dir que el llibre resulta digne de la ploma del nostre estimat col·laborador. El nostre desig, però, era que aquesta literatura, més que limitar-se a les memòries de l'autor en relació amb els seus biografiats, fossin unes biografies completes, i possessin de relleu, si més no, la rica vena anecdòtica que corre a través de les vides dels nostres homes més preclars. No obstant, creiem que l'esforç de l'amic Plàcid farà escola, puix ja sorgeixen manifestacions orientades en el sentit d'ampliar els seus estimables assaigs.» (Anònim, 1925: 240).

El 22-X-1925, *Reus* publica l'article editorial titulat "A recés de l'ombra blava", en què es fa referència del memorialista per manifestar la necessitat, en el món literari local, d'una figura representativa com Josep Aladern i, de retruc, per argumentar les causes de la poca implicació de la joventut en aquest àmbit:

«Ara que la nostra joventut roman tan distanciada –materialment més que moralment–, i que no forma un petit ramat que el guii el bon pastor [...], ens arriba a les mans el llibre de Plàcid Vidal *Els Singulars Anecdòtics* en el qual hem llegit una extensa biografia de Josep Aladern, aquell bon home que uns dies fou la figura de més relleu de la intel·lectualitat reusenca, a l'ombra de la qual –com roure cepat i frondós–, s'arrecerava la joventut d'aquell temps, que ja ha florit per honorança de les lletres catalanes. // No sabem de cap altra ciutat de Catalunya tan important com la nostra, que al cor de la joventut s'hi congrii tant recel, odi i enveja. [...]

Tal vegada, però, la joventut cerqui l'ombra blava del roure cepat i frondós a recés de la qual guariria de sos pecats. [...] El bon Josep Aladern no ha tingut successor en la ciutat nostra; no ha vingut encara un altre hom redimit d'egoismes íntims, i que sapigués plasmar en l'obra pròpia l'engrandiment de la ciutat; [...] els reusencs no hem sabut mai situar-nos en un punt d'albir prou alt per a entendre de categories. Aquí a tothom es posa a un mateix pla [...].» (Anònim, 1925: p. 1).

Aquest editorial sí que generà controvèrsia, però no al voltant de Plàcid Vidal i la seva obra, sinó sobre els entrebancs i les mancances amb què es trobava aleshores l'activitat cultural reusenca⁹⁷⁹.

La polèmica, en realitat, i tal com diu Plàcid Vidal, s'enceta –potser involuntàriament– a partir d'aquesta ressenya de Josep Serra i Pàmies (6-XII-1925):

«Plàcid Vidal ha publicat una segona edició del seu llibre *Els singulars anecdòtics*. L'obra, però, aquesta vegada, conté una nova sèrie que, per a nosaltres, els reusencs, encara la fa més agradosa i d'interès. En el recull de cròniques biogràfiques que, amb el mateix nom d'ESA, va publicar per primera vegada l'any 1920, tant en “El meu camí de Barcelona” (autobiografia) com en “Hortensi Güell” i en parlar de certs artistes i literats, ja va oferir-nos sorprenents pinzellades de color reusenc. I en la segona edició que acaba d'arribar a mans nostres, presenta els escriptors reusencs Pere Cavallé, Antoni Fuster i Valldeperas, Josep Maria Prous i Vila, Miquel Ventura Balañà i Jaume Aguadé Miró. Demés, ens dóna el goig de veure-la dedicada a un reusenc tan il·lustre com N'Eduard Toda i Güell, tot fent memòria –com diu l'autor– d'En Josep Güell i Mercader, no menys il·lustre compatrici nostre.

Recollint satisfets l'aspecte reusenc del llibre, ens decidim a publicar-ne un comentari. I no dubtem que serà ben acceptat, perquè hi ha en nosaltres el record que en publicar-se la primera sèrie –llavors que l'obra no era tan reusenca com ho és ara-, pel sol fet que el seu autor hagués merescut l'admiració i afecte de bon nombre de companys que figuraven en bons llocs de la intel·lectualitat barcelonina i que van dedicar-li un àpat d'homenatge, també es celebrà a la vila d'Alcover, d'on és fill Plàcid Vidal, un segon àpat, convingut i organitzat a Reus, que reuní a redós de la taula bon nombre d'escriptors de la ciutat nostra. // Descomptant les sempre molt breus biografies de poetes i prosistes catalans, valencians i mallorquins, publicades per En Mateu a “Lectura Popular”, Plàcid Vidal, a l'any 1920, va començar a ocupar-se de l'anècdota. I si les biografies de la desapareguda “Lectura popular” eren escrites amb l'objecte precís de citar les dades de naixement o de mort d'un autor i la producció literària que d'ell es coneixia, tenim de convenir que, demés de concretar-se als literats, no tenien res d'anecdòtiques. Ara com ara, no és ell sol, a Catalunya, qui es dedica a l'anècdota. Havem vist un “llibre groc”, uns “quaderns blaus”, i fins per a la mainada han aparegut “Els Homes d'En Patufet”.

---

⁹⁷⁹ N'és un exemple, entre d'altres, l'article signat per Geroni Prat, “La nostra joventut” (*Reus*, 25-X-1925): «[...] l'agut i excel·lent editorialista de *Reus* preconitza l'acoblament dels nostres intel·lectuals al redós d'un pontífex. Suposem, per tant, que ja deuen començar de circular les convocatòries per aplegar-los a l'entorn d'aquesta tribuna, inaugurada adés, i que tan necessària era. // Qualsevol cosa que es faci, però, per salvar la nostra joventut del trist perill en què està submergida –la seva desaparició, diríem– mereixerà les lloances dels espertits amants del nostre poble. En un sentit –ardidament– estimulador hem agafat la ploma, la qual cosa, per vistents defectes i insuficiències paleses constitueix per a nosaltres un esforç considerable.» (Prat, 1925: 1).

L'obra de Plàcid Vidal té un molt personal aspecte. Sempre esmenta coses vistes, però vistes de veritat. Defuig de tota fantasia i parla de companys i amics amb els quals ha conviscut, agermanant-s'hi en moments de lluita per un ideal i un anhel de confraternitat. Aquestes dues expressions: ideal i confraternitat, gairebé les trobareu en totes les fulles del seu llibre.

La seva prosa, en tot moment acuradament tractada, mostra molta naturalitat d'expressió. *Els singulars anecdòtics* tenen un interès evocatiu per a aquells intel·lectes conscients que no volen oblidar els dies viscuts. Nosaltres creiem que és llàstima que Plàcid Vidal no pugui parlar-nos de les figures més preeminents en el camp de les nostres lletres, i més que preeminents volem dir actualment més conegudes. Però això és demanar un impossible a un escriptor tan conscient i que sempre ha volgut viure apartat dels convencionalismes i enrenous de les penyes literàries. La seva obra és gairebé una autobiografia, car només descriu ço que ha vist i amb la mateixa emoció que ens conta les coses pròpies.

Tornant amb l'aspecte reusenc del llibre, és de força veritat això que diu que Reus és la població provinciana que té més publicacions suspeses. I durant la seva estada entre nosaltres, bé prou devia veure com a la nostra ciutat cadascú va pel seu compte i que, entre els joves, qualsevolga que escrigui es creu superior a un altre que també ho faci. Demés, també devia veure com es considera a tothom per igual.

És llàstima que no es vulgui comprendre que només tenim un comediògraf que es diu Pere Cavallé, un poeta que es diu Prous i Vila i l'autor d'algunes belles proses que es diu Fuster i Valdeperas. Això, a jutjar per la producció coneguda. Els demés no passen d'aficionats. I que se'ns perdoni la nostra opinió, si és que no és encertada. // Finalment, el llibre és avalorat amb un retrat de l'autor, obra del mestre Joaquim Biosca. D'aquest originalíssim pintor català que, per la serenitat impressionable del seu art, ha aconseguit un nom a l'estranger que és envejat per molts altres artistes celebrats a casa nostra. Tanmateix conté un retrat de l'Aladern, degut al jove dibuixant n'Ignasi Vidal, que tan bon nom està aconseguint amb els seus acurats dibuixos d'il·lustració.» (Serra i Pàmies, 1925: 1).

Encara, el 12-XII-1925, el mateix articulista publica una nota d'aclariment del text anterior⁹⁸⁰:

«Plàcid Vidal, que és home extraordinàriament observador i sensitiu —el seu sensitivisme encara avalua més ço que anem a explicar— sabem que s'ha trobat en el cas de rebre un tracte d'indiferència i àdhuc de menyspreu per part de certs

---

⁹⁸⁰ Amb aquesta nota al peu: «Addició a l'article que amb el mateix títol es publicà darrerament a *Reus*, número 46, publicada ara a prec de l'autor, perquè involuntàriament deixà de fer-se.» (Serra i Pàmies, 1925: 1).

amics que abans l'havien distingit amb elogis i afalacs. Prescindint de si li correspon o no la raó, perquè cal creure que és molt difícil d'opinar sobre coses que personalment no ens afecten, direm que en *Els singulars anecdòtics* parla amb elogi i el degut respecte d'aquells certs amics que havem esmentat.

És de creure que les cròniques que els dedica, de temps que les devia tenir preparades. No obstant, però, segurament que a Catalunya no trobaríem un altre escriptor que obrés com ell. I cal tenir en compte que vivim en el gran temps de les grans rebentades. Això és una molt honrada anècdota –potser una paradoxa, si acceptem com a llei els convencionalismes d'avui dia– que parla molt eloqüentment de la consciència de Plàcid Vidal com a home i escriptor. I si la contem, és per a demostrar que en *Els singulars anecdòtics* no solament parla dels seus amics, sinó d'aquelles persones amb les quals ha conviscut i coneix.» (Serra i Pàmies, 1925: 1-2).

La rèplica arriba el 16-XII-1925, quan Antoni Fuster Vallderes signa “En defensa de certs amics”:

«En l'article publicat en aquest diari, [...] i signat pel meu bon amic J. Serra Pàmies, com amic que sóc del poeta d'Alcover, em crec obligat a dir-ne quatre mots. Abans que tot dec dir al company Serra Pàmies, que ço que motiva l'escriure els presents quatre mots, junt amb el deure que hi tinc és el pertànyer en el cos de redacció d'aquest diari, i el figurar la meva biografia –nomenem-ho així– en les pàgines d'*Els singulars anecdòtics*.

Precisament vaig interessar-me en gran manera que es publicués l'article del benvolgut Serra Pàmies, per la consideració que li tinc, i a l'ensem, també, perquè em proporcionava un medi –el qual ara poso de manifest en les presents ratlles– per a remarcar la publicació del llibre de Plàcid Vidal del qual, pel fet de figurar-hi la meva biografia –com ja he esmentat suara– me'n veia privat de parlar-ne.

Crec que Serra Pàmies no ho ha encertat en remarcar que “certs” amics de Plàcid Vidal tracten a aquest amb indiferència i àdhuc amb menyspreu. Penso que em perdonarà l'amic Serra si li dic sincerament que en aquell concepte apar una comare, i que no posa el nom de Plàcid Vidal en molt bon lloc, com si el poeta d'Alcover necessités del comentari i l'elogi perquè guanyés en mèrit la seva obra, i no en fes cas omís. Demés sembla que vulgui exigir l'elogi forçat per l'obra d'En Plàcid, com si el poeta no fos infal·lible i l'opinió voluble; i més ho exigeix per aquells qui abans han parlat en el seu elogi com si haguessin contret el compromís d'haver-ne de parlar bé sempre malgrat l'obra no els hagi satisfet. I en quant açò que fa referència a “certs amics”, demano a l'amic Serra Pàmies – i en això m'avenço en defensa dels amics de Plàcid Vidal, doncs tots ells són amics meus– com pot comprovar la indiferència i menyspreu que diu?... Crec

que no es referirà pas a una indiferència i menyspreu privats, doncs si així fos, hem de dir-li que no valia la pena que els remarqués en el seu article.

L'amic Serra Pàmies no ignora els actes que hem celebrat en honor de Plàcid Vidal els seus amics; i no fa pas tant de temps perquè es puguin notar –cas que existeixin– tan a bastament aquella indiferència i menyspreu, això si no creu que aquell “tracte” s'esfumi amb uns quants àpats. // I si el bon amic Serra Pàmies es refereix a una indiferència i menyspreu públics d'això en surten lliurats els amics del poeta alcoverenc, doncs no sabem que cap amic d'ell tingui la missió de fer la crítica de llibres en un diari, i això més que als amics del bon Plàcid deu atribuir-ho a la premsa en general, si no es donés el cas insòlit que cada redactor de cada diari fos amic de l'autor d'*Els singulars anecdòtics*.

Tot ço que podíem fer els amics de Plàcid Vidal –i crec interpretar el desig de cada u i si no és així ja ho diran– ja ho hem fet, i repetir ço mateix no fóra gaire bonic i no romandria del tot bé. No obstant, si el benvolgut amic Serra Pàmies veu ço contrari, sé que ni Joaquim Biosca, ni Mas i Abril, ni tots quants organitzàrem la primera festa en motiu de la primera edició d'*Els singulars anecdòtics* renunciéssim d'organitzar-ne una segona, si així poguéssim allunyar la *indiferència i menyspreu* de què es veu aureolada l'obra de Plàcid Vidal, la qual cosa crec que, més que fer-ne responsables a “certs” amics –hauria estat més sincer de nomenar-los per llur propi nom, ja que d'aquella faisó ha caigut, també, en el pecat de la xafarderia– tindria de culpar-ne a la intel·lectualitat de Catalunya. I que em perdoni l'amic Serra Pàmies –qui té ja proves de la meva amistat més pregona– aquesta aclaració.” (Fuster Valldeperes, 1925: 1).

Pocs dies després, el 20-XII-1925, J. Serra i Pàmies rebut l'escrit de Fuster Valldeperes amb “Una resposta obligada”:

«Amb poques paraules voldríem contestar l'article “En defensa de certs amics”, que el company Fuster Valldeperas ha publicat al *Reus*. Quatre paraules per a posar en clar alguns conceptes. Així evitarem que algú pugui interpretar diferentment de com desitjàvem el nostre article “Plàcid Vidal. *Els singulars anecdòtics*”, que el cronista del *Reus* ha al·ludit per a emprar contra de nosaltres un llenguatge incorrecte entre amic i amic, si “l'amistat més pregona” que esmenta i sembla que ratifica, junt amb la consideració que diu que li mereixem, no són fredes expressions de formulisme que han combinat les lletres de motllo. En prescindirem.

Cal reconèixer que el company Fuster Valldeperas tenia tots els drets, com tindria tothom, de demanar una aclaració al respecte d'aquelles nostres paraules que cregués que personalment l'afectessin. Valia la pena, però, que abans d'escriure el seu article medités ço que ens volia dir i sense adulterar l'esperit i arguments del nostre comentari. D'haver-ho fet com apuntem, probablement no hauríem tingut ocasió de llegir el seu escrit aparegut al *Reus*.

Sintetitzant i defugint de tractar l'assumpte dintre d'un aspecte que no sigui el més breu i amicalment explícit, direm al bon company Fuster Valldeperas: que en l'anècdota explicada –apareguda en el *Reus* uns dies després de l'article– solament referíem un fet característic de Plàcid Vidal. No podíem ni volíem molestar a ningú i, com a conveniència aclaratòria, per això esmentàvem: “prescindint de si li correspon o no la raó, perquè cal creure que és molt difícil d'opinar sobre coses que personalment no ens afecten”. El cas era evidenciar el caràcter de l'autor d'*Els singulars anecdòtics*, i, perxò, dèiem, també, que el poeta fill d'Alcover era extraordinàriament sensitiu i remarcàvem que el seu sensitivisme avaluava encara més ço que d'ell volíem contar. I que recordi aquestes nostres paraules el company Fuster Valldeperas. Aquesta seria únicament la nostra aclaració o resposta, si se'ns hagués parlat més discretament. Ara com ara, sentim veure'ns obligats de puntualitzar alguna cosa més. I per això caldrà afegir: que estem convençuts de no haver posat ningú en un mal lloc, a no ésser que aquell redactor d'un desaparegut periòdic local que amb tanta constància i apassionament escrivia articles d'elogi hagi trobat massa conscient i desinteressat el nostre comentari. Cal reconèixer la diferència.

Que tot sentint que el nostre escrit hagi donat motiu a fer interessades manifestacions que precisament no es refereixen a nosaltres, hem d'esmentar que no creiem que per una simple opinió personal guanyi o perdi el nom d'un autor, perquè tant l'intel·lecte com tota persona honorable està per damunt dels personalismes, i “l'opinió és voluble”. Que res tenim de veure en si es fa o no l'elogi d'un escriptor, encara que ens sigui amic, perquè tothom té el dret d'opinar com li sembli. I que no hi cap l'elogi que es vol fer creure que havem demanat, perquè es tracta de la segona edició d'una obra que no conté ni més defectes ni més mèrits amb les noves cròniques biogràfiques que l'autor l'ha ampliada. Demés, la crítica i els amics oportunament es manifestaren. Consti que nosaltres vàrem parlar-ne, com dèiem en el comentari, per a recollir l'aspecte reusenc.

Que li agraïm el seu interès perquè es donés acollida al nostre article en el periòdic *Reus* i que, segons va dir a un nostre amic de Barcelona, estigués disposat a fer-nos entrar a la redacció del periòdic esmentat. Però sàpiga el bon company Fuster Valldeperas que molt abans que fos redactor del *Reus* –i d'això en tenim completa certesa– ja havíem estat nosaltres convidats de paraula i, després, per lletra ben afectuosa de qui, molt dignament, tenia i té les més àmplies facultats per a fer-ho.

I no direm res més, perquè de vegades els plats trencats cauen al cap de qui no hi té cap culpa, i per a correspondre –una vegada fetes les nostres obligades aclaracions– a totes aquelles proves “d'amistat tan pregona” que, veritablement, tenim rebudes del bon company Fuster Valldeperas i que per ell mateix ens han estat recordades.» (Serra i Pàmies, 1925: 1-2).

Quant a la recensió de Montoliu, que segons Plàcid Vidal va acabar amb les picabaralles dels reusencs a l'entorn d'ESA –i, de fet, sembla que va ser així, perquè no he localitzat més escrits al·lusius al tema⁹⁸¹–, en fa un resum i només en transcriu les ratlles finals: «Manuel de Montoliu evocava amb serenitat l'època i les persones historiades per mi. Considerava honorable el meu acte –d'abnegació, segons el crític–, i desitjava que l'èxit d'aquella publicació em fos estímul per a donar a conèixer altres produccions meves d'aquell gènere. També es distingia prevenint: “Sols li pregaria [...] manca d'estil.”» (Vidal, 1972: 145). Però és interessant llegir-ne el text íntegre –malgrat que té un cert to reiteratiu–, aparegut a la secció “Breviari crític” (29-XII-1925):

«Un bon servei ha fet a la literatura catalana En Plàcid Vidal, amb la publicació d'aquest llibre. No fa gaire temps jo em planyia, a propòsit de la publicació de l'Epistolari d'En Costa i Llobera, de la manca en la nostra literatura de llibres de memòries, epistolaris i altres publicacions d'aquest gènere íntim i anecdòtic, que tant ajuden a aclarir la vida individual i col·lectiva de les generacions intel·lectuals. Una de les qualitats que han distingit sempre a Plàcid Vidal, ha estat sempre la ingenuïtat; ingenuïtat que en un home de lletres, o en un artista no vol dir més que sinceritat absoluta i fe heroica en l'ideal. Aquesta ingenuïtat brilla constantment en la recitació de les anècdotes que conté el llibre, al través de les quals veiem fidelment retratades les ànimes dels seus amics i definits els ideals que guiaven un cenacle d'intel·lectuals que exerciren una considerable influència en l'ambient de l'espiritualitat catalana, en el període de transició del segle passat al present.. En Plàcid Vidal havia publicat ja la primera sèrie d'aquests morals, i ara l'ha reeditada seguida d'una nova col·lecció. En la primera sèrie es destaquen les figures de l'Hortensi Güell, de l'Anton Isern i de Joan Puig i Ferrer, coterranis de l'autor i els més lligats amb ell pels llaços de l'amistat. Un ideal de redempció col·lectiva i d'emancipació individual, guiava aquell cenacle de joves escriptors, que tingué diverses ramificacions durant dues o tres generacions literàries. El moviment ideològic d'aquest grup d'escriptors, culminà en el manifest en què fou proposada l'erecció a Barcelona d'un monument al famós dramaturg noruec Enric Ibsen. Aquest manifest provocà una interessant polèmica, en la qual vaig prendre part des de les columnes d'*El Poble Català*. En Plàcid Vidal rememora en el seu llibre aquest i altres interessants capítols de la vida intel·lectual barcelonina en aquells temps feliços, en què encara no m'havien sortit els primers cabells blancs. El llibre de Plàcid Vidal, són les memòries íntimes d'una ànima modesta i silenciosa que ha après llargament l'abnegació de restar a l'ombra dels èxits i dels triomfs dels amics i dels companys, mantenint, però, sempre encesa la flama de l'ideal dintre del seu cor sempre jove. Aquest llibre mateix és un bell acte d'abnegació; l'autor hi

---

⁹⁸¹ Cosa que porta a pensar que tal vegada Plàcid Vidal va magnificar el fet, en el moment d'evocar-lo.

glorifica el talent i la personalitat dels seus companys d'ideals, mentre ell mateix hi passa com un humil herald de les glòries de la seva generació. Ànima exquisida, afinada pel sofriment silenciós d'una aspiració no acabada mai d'assolir, Plàcid Vidal mereix el tribut d'agraïment de la intel·lectualitat catalana per l'amor amb què li ha revelat les intimitats d'un capítol ben interessant de la seva història. Jo desitjo que l'èxit d'aquesta publicació li sigui un estímul per donar-nos a conèixer les produccions dels seu talent. Sols li pregaria que l'encisadora ingenuïtat del seu esperit no es trasplantés al seu llenguatge i al seu estil, com ara passa; perquè en aquest camp, ingenuïtat vol dir incorrecció de llenguatge i manca d'estil.» (Montoliu, 1925: 5).

A la seva secció “Cròniques catalanes” –*Revista de Catalunya*, desembre 1925–, Domènec Guansé dedica un breu comentari al llibre⁹⁸²:

«Plàcid Vidal ha publicat un segon volum –dens i nodrit– d'*Els singulars anecdòtics*. El propòsit –no del tot reeixit– de fer reviure en les pàgines d'un llibre idees i anècdotes dels nostres artistes i escriptors no mereix altra cosa sinó lloances. I hi ha alguna pàgina ben interessant [...]. Però té poca ponderació en la tria de les anècdotes i dels homes. Tanmateix el pitjor és la prosa emprada, gens exemplar, sobretot, per ésser teixida a base de gerundis.» (Guansé, 1925: 617-618)⁹⁸³.

---

⁹⁸² Vidal es queixa que, tot i que Guansé «tornava a ocupar-se d'una obra meua sense haver-li estat tramesa, trobava, per segona volta, defectuosa la meua labor.» (Vidal, 1972: 143).

⁹⁸³ Aquesta prosa “teixida a base de gerundis” que Domènec Guansé observa en *ESA*, podria exemplificar-se amb fragments com ara aquest que es troba en la silueta de Fuster Valldeperes: «Temps a venir, quan nosaltres ja siguem morts, totes aquelles notes que en formin una, passant el record a la història, explicant qui érem aquests idealistes en la nostra existència personal, i endevinant-se amb aquelles expressions tot quant hem lluitat i sofert passant pel món animant els sentits per sobre el nivell de la vulgaritat.» (Vidal, 1925: 287).

Però Guansé no és l'únic crític que retreu a Plàcid Vidal l'ús abusiu –i sovint incorrecte– dels gerundis en els seus textos, ho fan també Pere Mialet, a propòsit d'*ESA* –cf. infra, p. 480–, i Just d'Esvern, referint-se a *LAV* –cf. infra, p. 531. Altres articulistes no especifiquen aquest defecte de l'alcoverenc i es limiten a assenyalar-ne un estil mediocre: «les obres en prosa de Plàcid Vidal ens semblen una mica menys de mitjanes.» (A. R. V., 1926: 234) –cf. infra, p. 479–, o bé, com fa un comentarista anònim a *L'Esquella de la Torratxa* (18-VI-1915), opinen que «els diàlegs, encara que no s'apartin de l'enlairament poètic, necessiten una major naturalitat i concisió.» –cf. supra, p. 378.

Per contra, hi ha qui parla de «pulida y apretada prosa» –en una ressenya anònima a *La Vanguardia* 6-VI-1934); cf. infra, p. 521–; i qui no n'estalvia els elogis, com A. Fuster Valldeperes (10-VI-1920): «D'or són les lletres d'aquest llibre [...], guiada la ploma destra per la mà serena que executa lo que sent el cor, i pensa el cervell.» –cf. supra, p. 449.

Sigui com sigui, cal puntualitzar que Plàcid Vidal no era l'únic escriptor que abusava dels gerundis, segons es desprèn de l'article d'A. Rovira i Virgili, “El correu literari: qüestions lingüístiques” (1929), en què fa una extensa anàlisi de l'ús de la llengua catalana i, sota l'epígraf “El gerundi viciós”, remarca: «Entre les diverses aplicacions del gerundi, en espanyol hi ha la de fer-lo servir per lligar proposicions. Podríem dir que el castellà té un gerundi copulatiu. [...] Aquest ús del gerundi en la llengua espanyola no és massa recomanable. Fixeu-vos que els bons escriptors l'eviten tant com poden. I [...] en llengua catalana és rebutjable en una forma del tot aspra i severa. Gosem a dir que és fusellable. // Pompeu Fabra, en la seva transcendental obra de depuració lingüística, ha denunciat repetidament aquest mal ús que [...] fa caure en pecat els escriptors adotzenats, i hi fa caure també, més o menys

Una elogiosa crítica de Julià Gual al *Diari de Mataró* (21-I-1926)⁹⁸⁴ motivà involuntàriament un profund disgust en l'ànim del memorialista, ja que l'article fou objecte d'una rèplica contundent per part d'A. R. V. a la *Revista de Catalunya* (febrer 1926). Vidal interpreta que «les lletres que signaren aquella nota inserida a la *Revista de Catalunya* coincideixen amb les inicials del nom d'Antoni Rovira i Virgili, i he de creure que eren les seves.»⁹⁸⁵ (Vidal, 1972: 149).

Plàcid Vidal dedica el capítol XLIII d'*ECV* a parlar-ne, tant de la satisfacció que li causà el primer escrit, com del desconcert originat pel segon; reproduïx, a més, el cos central del text de Gual i, gairebé sencer, el d'A. R. V., però obvia el fragment de Julià Gual que és el detonant de la polèmica:

«Podríem comptar amb els dits, les vegades que en tancar un llibre nou, que ens arriba després de mil tocadetes estridents d'anunci, tenim l'impressió d'haver llegit l'obra d'un literat, en estat completament de normalitat. Normalitat ascendent, normalitat en plenitud, normalitat en repòs; tot això és el que manca a la literatura i als literats o pseudo-literats de Catalunya. [...] Aquest defecte de

---

sovint, quasi tots els escriptors eminents. // [...] Les incorreccions i els abusos que representen una comoditat per als escriptors són els més temibles. I el gerundi impropri és còmode. Sovint, en gramàtica i en altres coses, cal reaccionar contra la comoditat. Una manera d'aconseguir prosèlits en la croada contra el gerundi és el fer notar que els seus copisós ús inadequat constitueix un senyal d'espesseïment de l'estil, de vegades d'espesseïment intel·lectual. [...] // L'abús del gerundi és una incorrecció que pertany, exclusivament, al català escrit, al mal català sortit de la barreja del propi idioma estrefat i les abundants infiltracions exòtiques. // [...] L'ús freqüent del gerundi, encara que fos sempre ben emprat, és ja un vici. La multiplicació de gerundis dona a la prosa una mena d'inflament congestiu. Un seguit de frases unides a base de gerundis fan la prosa enfarfegada, embotornada i embutllada. El recurs freqüent a la construcció de gerundi és un mal senyal, perquè és una de les característiques dels escriptors entortolligats.» (Rovira i Virgili, 1929: 384-387). Finalment, passa a donar «quatre receptes per a combatre'l. Són quatre remeis contra un mal.» (Rovira i Virgili, 1929: 387).

Pompeu Fabra, a la conversa filològica 627 (24-I-1925), adverteix: «Una frase formada amb un gerundi *bo*, constituint una determinació circumstancial, pot anar davant o darrera del verb principal: *El trobaràs anant-hi a les nou* o *Anant-hi a les nou, el trobaràs*. Però una frase formada amb un gerundi *dolent*, enunciant un fet que segueix a l'expressat pel verb principal (no una circumstància d'aquest fet), va necessàriament darrera el verb principal: *Vàrem anar a casa seva, trobant-lo al llit*; però no *Troband-lo al llit, vàrem anar a casa seva*. Quan al final d'una proposició se'ns ocorre d'escriure una frase de gerundi, potser el millor mitjà de conèixer si és bo o dolent és de veure si podem anteposar-lo al verb principal: si això és possible, el gerundi és bo; si no és possible, el gerundi és dolent, i cal reemplaçar la frase de gerundi per una proposició coordinada amb la primera o donar qualsevol altre tomb al període.» (Fabra, 2010: 641, VII). Veg. també a Fabra (2010: pàssim, VII) altres converses filològiques sobre l'ús abusiu, defectuós, o incorrecte, del gerundi.

⁹⁸⁴ Arxiu Comarcal del Maresme.

⁹⁸⁵ Josep M. Figueres planteja la mateixa hipòtesi que Plàcid Vidal: «A. R. V. (A. Rovira i Virgili?) Veg. Rovira» (Figueres, 2014: 628); «ROVIRA i VIRGILI, Antoni (1916-1922, 1929)» (Figueres, 2014: 649). Felip Calvet i Teresa Rovira, a la *Bibliografia d'Antoni Rovira i Virgili*, expliquen que en van identificar molts pseudònims, «a més de tots aquests articles no signats i dels signats únicament amb les inicials A. R. V. i R.» (Calvet i Rovira, 2010: 39). També, el *Diccionari de pseudònims...* informa que les inicials A. R. V. corresponen a «Antoni Rovira i Virgili en crítiques de teatre a *El Poble Català* 1905 i ss., i *La Veu de Catalunya*.» (Manent-Poca, 2013: 27).

diletantisme fonamental que es troba en la major part dels llibres, nosaltres el cercaríem, i creiem que el trobaríem, en la concepció massa pregonament lírica que ha distingit el nostre problema racial durant molts anys; els nostres literats – parlem en general– han fet de llur obra un instrument per tal d’arribar a ésser racials; és a dir, han estat per l’obra, “istes” de tota mena, quan el seu esperit havia d’ésser, no per esforç, sinó com a fonament i per normalitat, “ana”. L’obra de molts escriptors de llengua catalana [...] és purament catalanista, sense ésser essencialment catalana. [...]

Quan el públic català està situat en un moment de tanta anormalitat, el llibre de Plàcid Vidal cal situar-lo bellament. No és pas el producte d’una enganyosa genialitat; és un to de noblesa, precisament el to de noblesa que ens manca. Normalitat absoluta. [...] Vidal ha anat reproduint, gairebé íntimament, tota una sèrie de records de la seva vida, els quals van lligats a altres figures de la nostra intel·lectualitat. La vida dels escriptors relatada abans d’entrar al gran món literari, té innegablement un interès vivíssim. Més quan, tal com passa en aquest llibre, les evocacions són fetes amb sinceritat i noblesa.» (Gual, 1926: 3).

El cas és que les paraules d’A. R. V. el trasbalsen i el porten a pensar que, tal vegada, s’havia errat en la seva persistència com a literat; l’emoció i el neguit encara l’afecten en el moment d’evocar el cas: «(Ànima meva, no et precipitis! Escriu procurant calcular els perills de les actualitats i sabent valer-te de totes les proporcions dels records!)» (Vidal, 1972: 149). A. R. V. qüestiona la qualitat d’*Els singulars anecdòtics* i, especialment, la vàlua de Plàcid Vidal com a escriptor: «no creiem, com Gual creu, que les qualitats de sinceritat i honradesa d’aquest autor justifiquin normalment el to infantil d’ingenuïtat que manifesta tot al llarg dels seus llibres. Les obres en prosa de Plàcid Vidal ens semblen una mica menys de mitjanes.» (A. R. V., 1926: 234). I Vidal raona:

«Jo no havia pogut ofendre per res Antoni Rovira i Virgili sinó cometent el pecat d’escriure negligint les regles de la gramàtica i les condicions del llenguatge. [...] El director de la *Revista de Catalunya* podia molt ben comentar les raons de Julià Gual sense caldre anomenar l’autor del llibre que les ocasionava. [...] amb la seva sentència, per als seus adeptes, sabent llegir amb pròpia intenció, tota la meua virtut d’escriptor quedava anul·lada per complet. [...] Amb la sentència exposada per Antoni Rovira i Virgili, tractant de mi, no sols es condemnava al no-res la meua virtut d’escriptor, sinó també els meus anys de lluita literària i social, d’espiritualitat humana. El judici d’ell, [...] havia d’influir més que el de cap altre publicista donant el seu parer sobre un llibre de siluetes o biografies de gent que en gran majoria li era o havia estat coneguda i tractada personalment.» (Vidal, 1972: 149-150).

Ara bé, segons explicita A. R. V. després de referir-se a Vidal, l'objectiu del seu escrit era, sobretot, opinar sobre la situació en què es trobava aleshores la literatura catalana – cosa que no exigeix el memorialista d'haver estat posat en entredit per una autoritat en la matèria–:

«En els transcrits paràgrafs hi ha la indicació clarivident d'algunes de les tares de la nostra literatura, cròniques les unes, recents i meteòriques les altres: diletantisme, preocupació proselitista, grossa proporció de mediocritats, propagandisme cridaner d'última hora. [...] La moderna literatura catalana, a despit dels seus alts valors individuals, s'ha mostrat, en conjunt, una mica descentrada. Ara que ha entrat en un període de difusió, cal vigilar els defectes, tant com cal afavorir el desplegament de les qualitats.» (A. R. V., 1926: 234-235).

La revista *Acció Comarcal* de Valls li dedica un extens article (23-I-1926), que se centra primer a destacar la bonhomia de l'escriptor per continuar amb una aprofundida anàlisi d'*ESA*, en la qual l'articulista, P. M., subratlla el valor testimonial del llibre –però també crida l'atenció que el compara amb el de retrats de Josep Pla. Vidal explica a *LAV* la seva versió de la coneixença amb l'autor del text⁹⁸⁶ –força coincident amb el que aquest escriu–, i acaba insinuant un cert disgust pels paràgrafs finals que dedica a la seva obra⁹⁸⁷:

«Parlar de Plàcid Vidal i parlar dels seu llibre *Els singulars anecdòtics* és una mateixa cosa. [...] A través de la suavitat de les seves paraules, pausades i serenes, vàrem poder transportar-nos a l'època romàntica, de començament de nostre segle, a aquell temps de la bohèmia militant i de l'entusiasme juvenívols dels que avui són consagrats per nostre públic.

Aquest llibre, malgrat el seu estil planer i fàcil, és més propi pels intel·lectuals que pel gran públic. Aquest hi trobarà un motiu de curiositat; els primers, una font d'informació. I és per això que té dues grans valors, una literària i una altra, pràctica en grau tan eminent que, qui vulgui confeccionar una història completa de nostra literatura i del nostre art en general, no podrà prescindir-ne. Té tot el

---

⁹⁸⁶ Es tracta de Pere Mialet; veg. Vidal (1972: 141-142). El memorialista comenta l'article en qüestió, però no en reproduïx cap fragment.

⁹⁸⁷ «Al final de la informació, Pere Mialet afirmava que, per raó del meu noble i honrat intent, no era cas d'anunciar el meu excés de gerundis i construccions sintàctiques no del gust de tothom. Segons l'articulista, valia més que els lectors, com a bons catalans, celebressin l'adveniment de la segona edició, augmentada, d'*Els singulars anecdòtics* i reconeguessin en el que es mereixia la seva valor d'alt i fervent patriotisme. Pere Mialet [...] havia tirat un gra massa a la balança de la propaganda. Jo sóc qui més reconeix, ara, les incorreccions gramaticals –i fins lingüístiques– d'aquell llibre, com seré, demà, el lector que notarà més els defectes de la narració que ara estic escrivint, i mai no aconsellaria que una obra d'aquestes fos celebrada per patriotisme.» (Vidal, 1972: 142-143).

caràcter d'una de les millors fonts d'informació, perquè tot el que en ell conta és cosa vista i viscuda.

Potser algú trobarà exagerat el que ara direm, però *Els singulars anecdòtics* poden ésser considerats en un pla paral·lel als “Retrats” que en *Coses vistes* [1925] ens mostrà Josep Pla. Ambdós tenen, abans que tot, una valor documental. [...] els seus retrats [de Pla] entren en la concepció que Vidal té de l'anècdota. [...] però] una diferència fonamental hi ha entre els retrats d'En Pla i el llibre d'En Vidal. Mentre el primer ens mostra els caràcters dels seus biografiats d'una manera definitiva i reveladora de tot un home que es mou entre el sublim i el grotesc de la vida, el segon només ens mostra allò que significa passió i inquietud espiritual, el millor, dels seus amics. No se'ns mostra un psicòleg agut, però sí un observador que sap aprofitar els més purs moments de l'espontaneïtat.

[...] Res hem de retreure a Plàcid Vidal en la seva obra per raó del seu noble i honrat intent. No és cas d'anunciar ara l'excés de gerundis i construccions sintàctiques que no són del gust de tothom. // Val més que com a catalans celebre l'adveniment de la segona edició [...] i reconeguem, en el que es mereix, la seva valor d'alt i fervent patriotisme.» (P. M., 1926: 2).

Josep M. Junoy havia publicat un article a *La Veu de Catalunya*⁹⁸⁸ sobre el qual el memorialista constata que «Junoy, com Octavi Saltor, tampoc no es podia estar d'establir un paral·lel tractant, ensems, dels “Quaderns Blaus”^[989] i de la meua col·lecció de siluetes.» (Vidal, 1972: 160). El text de Junoy que insereix Vidal comença remarcant que «“la publicació dels “Quaderns Blaus” i el seu gran èxit de públic posen una vegada encara el problema de la literatura biogràfica i anecdòtica a casa nostra. Convé que el públic tingui una idea humanitzada dels homes que ell aprecia o admira”.» (Vidal, 1972: 160-161). I, tot seguit, desgrana un seguit de reflexions en unes frases breus i espaiades, per acabar concloent, amb un to amable:

«“tota la publicació que tingui per base la biografia, i fins i tot l'anècdota pintoresca, té un valor positiu de complement. // [...] Aquestes reflexions m'han estat suggerides, avui, per la lectura [...] d'*Els singulars anecdòtics*, que entra de

---

⁹⁸⁸ Article que, per ara, no he localitzat.

A la llista de col·laboradors de *LVC*, Josep M. Figueres indica: «JUNOY, Josep M. (1919, 1922-25, 1927, 1931).» (Figueres, 2014: 640).

⁹⁸⁹ Unes pàgines abans, el memorialista havia escrit: «ja començaren a publicar-se a Barcelona, amb caràcter oficiós, els *Quaderns Blaus*, biogràfics.» (Vidal, 1972: 134).

Els “Quaderns Blaus”, dirigits per Màrius Aguilar i Carles Soldevila, eren biografies de personatges destacats de les lletres catalanes.

ple en el gènere biogràfic i anecdòtic la necessitat del qual acabem de proclamar. // És un llibre, sota tots conceptes, excel·lent. // Tot ell fa un noble soroll d'encaixades de mans...» (Vidal, 1972: 161).

Vidal acaba la referència a Junoy amb una elegant ironia: «Vaig agrair l'article a Josep Maria Junoy, i sento que avui dia encara no hagi tingut ocasió d'estrènyer la mà de qui va dir que aquell llibre meu tot ell fa un noble soroll d'encaixades de mans.» (Vidal, 1972: 161). Altrament, el 1926, Junoy va publicar *El gris i el cadmi*⁹⁹⁰, on, a l'apartat que encapçala l'epígraf "Del llibre de l'amistat i de la mort", fa el retrat de gairebé una trentena de noms⁹⁹¹, catalans i francesos: pintors, dibuixants, músics, escriptors, algun advocat... tots vinculats amb l'art i les lletres. I tots morts. És com un petit homenatge que l'amic els ret: en les siluetes, breus –la majoria oscil·len entre les dues i tres pàgines d'extensió–, s'hi reflecteixen amb precisió els trets caracterials i físics més rellevants del personatge i, de tant en tant, hi ha una descripció del paisatge cerdà⁹⁹². Els textos recorden el traç dels quadres impressionistes, amb frases curtes de sintaxi clara i amb mots oportuns i llunts. La influència que *ESA* hagi pogut exercir en aquest volum es percep, doncs, més en el conreu del gènere del retrat –cosa que Junoy celebrava en l'article suara esmentat– que no pas en els aspectes conceptual i formal.

---

⁹⁹⁰ A *LVC* (16-IV-1926), s'anuncia la recent aparició del llibre. Plàcid Vidal esmenta aquest títol en una ocasió, que aprofita per criticar l'actitud dels caragirats del sector lletraferit: «L'autor de "Les idees i les imatges" editaria el seu llibre *El gris i el cadmi*. Un literat, un crític i un propulsor com Josep Maria Junoy, seria qualificat públicament d'escriptor incorrecte i petulant per alguns dels seus col·legues (per aquells que a mi ni es dignaren blasmar-me), i la cosa més xocant fóra que després els tals elements s'afanyarien a fer ressaltar les qualitats d'aquest home, quan ell remouria la societat intel·lectual catalana ja així que anunciaria la fundació de *La Nova Revista*.» (Vidal, 1972: 161).

⁹⁹¹ Pocs dels quals coincideixen amb els que retrata Plàcid Vidal a *Els singulars anecdòtics* (1925): Isidre Nonell, Joan Maragall... Segons Junoy, el pintor Nonell era «petit, gras i oliós. Sota l'ample feltre brillaven un parell d'ulls summament intel·ligents i bondadosos, que contrastaven amb la duresa ampla dels queixos i el nas enèrgic aquilí. La seva conversa era, però, gairebé sempre, d'una cínica i obsessionant pornografia.» (Junoy, 1926: 159). Segons Plàcid Vidal, el pintor «pretenia semblar-se, de cara, al cèlebre guerrer [Napoleó Buonaparte], essent veritat que en ella hi havia alguna cosa de comparable. [...] Nonell estava amargat, i, per a experiència, va expressar que d'ell només havia trobat periòdics que en deien mal o en feien burla; [...] passejava amunt i avall per davant dels companys, fent petar el bastó a terra, nerviosament, i aviat tornava a passar la porta, prenent de nou al carrer el seu posat d'home inflexible, caminant calmós.» (Vidal, 1925: 93-94). El 22-IV-1926, una nota a la part inferior dreta de la portada de *LVC* diu que «la secció del llibre titulada de l'Amistat i de la Mort, fa reviu records de gent catalana, de tots nosaltres estimada, i que les paraules de l'autor del llibre fan extraordinàriament emocionants.» (Anònim, 1926: 1).

⁹⁹² «Les meves originàries terres cerdanes estan ara abundantment recobertes, en tota llur extensió, d'un mantell cotonós. Les altes carenes i la vasta plana ondulen sota una blancor idèntica. Els prats verds, els rostolls grocs, les negres deveses són una mateixa tofa immaculada.» (Junoy, 1926: 169). L'autor va passar la infantesa a la Cerdanya, on establí algunes de les amistats que esmenta en el llibre.

El 18-V-1926 el memorialista escriu a Ferran Canyameres⁹⁹³ i li avança els seus projectes literaris:

«[...]Aquí tinc preparat el llibre *Els singulars anecdòtics* per a enviar-vos. No sé si avui podré anar a Correus, perquè estic tan enfeinat a la impremta que hi ha dies que no surto de casa, fora d'un moment al matí. [...] Llegiu aquest llibre, *Els singulars anecdòtics*, que hi trobareu molts records, i em sembla que us interessaran essent fets viscuts. Més que novel·la és una obra que m'ha ocasionat moltes satisfaccions i molts disgustos, com totes les obres personals. Després d'això, em preparo per a escriure unes memòries, però allò que se'n diu memòries, i en aquesta altra obra parlaré molt més de vós que en *Els singulars anecdòtics*. Prou tinc motiu! Ara, sols em manca temps oportú per a escriure.»

L'estiu de 1927, Ramon Xuriguera parla, a la revista *Lleida*⁹⁹⁴, de la segona edició d'*Els singulars anecdòtics* en un article, "Suggestions"⁹⁹⁵, en el qual, de manera subtil i altament retòrica, però ferma, es posiciona al costat dels escriptors empeltats de romanticisme, com Vidal –que elogia amb escreix–, i critica les actituds noucentistes:

«Quant de bé no ha fet al nostre esplendor intel·lectual l'esperit inflammat de les joventuts de començament de segle! // Rellegint *Els singulars anecdòtics*, que la gentilesa de son autor, el conegut prosista Plàcid Vidal, ens ha fet arribar a la mà, hem evocat un seguit de noms amb la mateixa emoció que si recomptéssim els soldats d'una legió gloriosa percaçant la difusió i el predomini de totes les inquietuds anímiques en aquella no massa llunyana alborada del desvetllament espiritual de la nostra Catalunya. // El llibre de Plàcid Vidal aplega, sota el signe d'una amistat sincera, que ultra aquest valor té el de l'interès anecdòtic tant o més estimable, tots aquells homes que mostraren llurs inquietuds en el temps de la seva juvenesa i amb els quals hagué tracte d'intimitat o purament d'afinitat de tasca. // Nosaltres ens hem sentit atrets ben tost per aquest enfilall de noms, cada un dels quals ha portat un branquilló de llenya al fogar de la nostra espiritualitat. // Aquella santa hora de l'entusiasme, que fou al començament de segle i que avui ens apar una mica ingenu, [...] és, certament d'un heroisme que no podem oblidar els que a l'hora de seure'ns a la taula trobem el plat de les lletres a punt per gustar una bona menja. // Caiguts i vencedors, els oblidat pel pas prematur de la mort o pel pas amb sordina per la vida, tots hi són evocats amorosament en el

---

⁹⁹³ Fons F. Canyameres (AHT).

⁹⁹⁴ La ressenya es troba a *Lleida* núm. 53 (10-VIII-1927).

⁹⁹⁵ Plàcid Vidal només es refereix a Ramon Xuriguera en un parell de pàgines d'*ECV* (1972: 189-190) i, encara, de manera tangencial a l'article en qüestió: «[Xuriguera] va ocupar-se d'*Els singulars anecdòtics* [...]. L'article i la carta de Ramon Xuriguera van causar una gran sensació a certs amics meus que ho llegiren a l'obrador de Joaquim Biosca, exalçats per aquell home impressionable que sovint es valia dels meus documents per a fer-los servir de bandera en palestres que s'armaven al seu voltant entre els mateixos companys nostres.» (Vidal, 1972: 189).

llibre de Plàcid Vidal. Les joventuts poden peixar-hi, si més no, les qualitats de constància, de sacrifici i d'abrandament espiritual d'aquella generació romàntica. // Potser avui que la fredor de certes disciplines o l'afany d'abastar dictats de classicisme han produït una negligència de les valors afectives, no fóra massa desencaminat de restituir un xic de consideració a l'ecola romàntica, massa combatuda aquests darrers temps! // Ara ja no es forgen cors; hi ha la sola preocupació de dir les coses amb la ment. L'espillet de l'hel·lenisme tempta tanta gent, que molta d'aquesta posa barreres a les emocions per tal que no traixin l'ésser meridional que hi ha, a despit de tots els fenyiments, al fons de la raça nostra. // [...] Gorki, diríem que ja no té prosèlits. La seva escola d'experiència s'avenia totalment a l'ànima inquieta d'aquells minyons que ha perpetuat el llibre de Plàcid Vidal. Ibsen els hi descobria un món d'idees noves⁹⁹⁶, enderrocava prejudicis que únicament les ànimes joves poden entendre, car no ha tingut temps d'embrutir-les la migradesa humana; i amb l'exemple de Gorki eixien a fer bagatge d'experiències i d'emocions que després es traduïen en dolors o en joies, però on no hi mancava mai la sinceritat. // [...] Ara que la fredor i la contenció calculada de ploma semblen assolir un alt prestigi d'elegància, ens ha encès una flameta al cor el llibre de Plàcid Vidal presentant aquella joventu inquieta, somniadora, rebel i assedegada de tots els horitzons, que fou la de començaments de segle.» (Xuriguera, 1927: 4-5).

Tot seguit, Plàcid Vidal li envia una carta⁹⁹⁷ –datada el 26-VIII-1927– en la qual, a banda de manifestar el seu agraïment, desgrana la seva concepció de la literatura memorialística i aporta dades sobre la redacció de *L'assaig de la vida*:

«Benvolgut senyor i amic: amb molt de goig he llegit el vostre article “Suggestions” i em sento íntimament honorat en veure que el meu llibre, *Els singulars anecdòtics*, us ha donat lloc a expressar tan nobles i encertats conceptes discernint sobre la missió de la intel·lectualitat catalana. [...] Aquesta obra de records es completarà amb un altre llibre que estic escrivint, la història espiritual de la meva vida, on es farà esment i personal revisió de tota la gent interessant que jo he tractat, de tot quant s'ha relacionat amb mi influïent els meus sentiments i revelant les meves aspiracions. Ha d'ésser una extensa i seguida narració que hi passarà una infinitat d'individus, herois anònims i intel·lectuals que han brillat o brillen en la seva esfera, formant el món de les arts i de les lletres catalanes, i explicant diversos fets d'ells, que jo n'he estat testimoni o que s'entrellacen amb els que hi he tingut intervenció directa. No sé quan acabaré

---

⁹⁹⁶ En l'estudi ja esmentat –cf. supra, p. 285–, José Deleito y Piñuela observa que «la dramaturgia lóbrega de Ibsen agita y populariza en cierto modo (hasta donde la popularidad es posible en escritor tan noblemente aristocrático y desdeñoso de las masas) los más graves problemas éticos, sociales, psíquicos y aun biológicos, que conturbaron el alma moderna en las postrimerías del siglo anterior. Nadie como él plasmó –con el relieve y la intensa visión propios de la obra dramática– toda la angustia y el dolor de las tristezas finiseculares.» (Deleito y Piñuela, 1922: 276).

⁹⁹⁷ Cf. supra, p. 85.

aquesta obra ni si la podré acabar, perquè encara que em manquin qui-sap-los anys per arribar a la vellesa, trobant-me en l'edat en la qual molts escriptors i artistes han creat el seu millor tresor, tinc poc temps disponible per a consagrar a la meva missió de literat [...]. M'interessa moltíssim la literatura biogràfica i, crec fermament, que ella és i serà la de més segura eficàcia en la de poesia o de novel·la que –literàriament– és molt millor que *Els singulars anecdòtics* i ha quedat gairebé oblidada, mentre que aquesta col·lecció de biografies o siluetes, sovint es va esmentant i, d'entre totes les meves obres, és la que ha influït més en tendència, i, a l'ensem, és la que m'ha ocasionat més grans disgustos i més intenses satisfaccions».

Amb aquestes paraules, Vidal deixa constància del moment en què es troba com a escriptor: és conscient que té l'edat –quaranta anys i escaig– en la qual molts escriptors ja s'han fet un nom en el món literari, però ell encara no, i ho atribueix al fet que no pot dedicar-s'hi tant com voldria. D'altra banda, entén que la literatura biogràfica li pot aportar més reconeixement que no pas la novel·la i la poesia, malgrat que ell considera que són millors les seves obres pertanyents a aquests gèneres que no pas l'única que, per ara, ha dedicat al gènere biogràfic i que, com explica, no ha passat gens desapercibuda. A les últimes ratlles, Vidal manifesta les ganes que es coneguin personalment⁹⁹⁸ i, doncs, convida Xuriguera que passi a veure'l quan vingui a Barcelona. La resposta a aquesta carta es troba parcialment reproduïda a *El convencionalisme de la vida*: «Jo vaig intentar d'exterioritzar l'efecte que m'havia produït la lectura del vostre llibre. De bell antuvi va semblar-me interessant. Acomplia un aspecte no pas massa acurat entre la nostra gent de lletres. En un poble com el nostre, poc aimant de fer memòries, ocorre que, passats uns anys de la desaparició d'un home, a penes no es troba res referent a la seva vida» (Vidal, 1972: 189), fa notar, amb encert, Xuriguera, i afegeix: «l'anècdota, per si, o com a complement de la biografia, és una de les poques coses sòlides de totes les literatures. Els estils estan subjectes a modes i els gèneres a corrents. L'anècdota s'aguanta i ho ultrapassa tot perquè recolza en ella mateixa.» (Vidal, 1972: 189).

---

⁹⁹⁸ De fet, és Jesús Sanz, antic deixeble de Miquel Ventura i Balanyà, qui posa en contacte –de manera indirecta– els dos escriptors; seguint les indicacions de Ventura, l'alcoverenc havia enviat a Sanz un exemplar d'*Els singulars anecdòtics*, i aquest el mostrà a «uns joves que fundaren una “revista d'informacions i estudis”, a la qual van posar per títol el mateix nom de llur població. Constaven com a principals redactors els germans Ramon i Baptista Xuriguera. [...] això esdevenia l'any 1927.» (Vidal, 1972: 189).

Al número 62 de *Lleida*⁹⁹⁹, Xuriguera publica el retrat de Miquel Ventura i Balanyà que es troba a *Els singulars anecdòtics*, motiu pel qual Plàcid Vidal li torna a escriure —el 9-I-1928¹⁰⁰⁰—, regraciant-lo: «he rebut el número de la revista *Lleida* que heu tingut a bé trametre'm, i m'ha emocionat trobar-hi el retrat de Michel Ventura Balanyà i dos sonets del llibre d'aquest autor, una de les tals composicions la que va dedicar a la memòria del meu germà. Gràcies per això, i per l'esment que es fa d'*Els singulars anecdòtics*, en la publicació del retrat del meu confrare.»; també l'avisava que «d'aquí a pocs dies us enviaré quelcom¹⁰⁰¹] per a la vostra revista. Com us vaig dir, aprofito tot el temps que puc per escriure aquell nou llibre de records, que em convé molt enllestir-lo [...]. No obstant, ja procuraré arreglar alguna cosa de les que tinc embastades, i, si us serveix, podreu publicar-ho. Sols la meua voluntat és gran».

Encara, l'1-XI-1927, la revista *La Riuada* de Móra d'Ebre publica una breu ressenya sobre *ESA*:

«Aquest llibre que ben gentilment per cert ens ha arribat a les mans, és un llibre bo. I no diem “un llibre bo” per sortir del pas afirmant quelcom. Ho hem recalcat expressivament així perquè el nostre qualificatiu neix d'una convicció sentida i fonament sincera. Més emotius que pensadors cerquem en els llibres, en lloc preferent, la bellesa sentimental. Quan aquesta hi és, i llur emoció ens desperta una idea de bondat, com aquest llibre, és natural que diguem que és bo. *Els Singulars Anecdòtics* tindrà una predilecció en les nostres lectures car és dels llibres saborosos que deixen bon gust, i que es tornen a llegir delitosa-ment. Algun dia tornarem a parlar del llibre i llur autor, com una humil expressió més de l'afecte que ens inspiren.» (X., 1927: 6).

Les referències que segueixen són una mostra evident que aquest llibre de siluetes va adquirint importància testimonial amb el pas del temps. Així, el desembre de 1963, *Serra d'Or* va dedicar un número a la commemoració del 50è aniversari de les Normes ortogràfiques; hi ha un article d'Eduard Artells sobre Emili Guanyavents¹⁰⁰² —que va

---

⁹⁹⁹ *Lleida*, núm. 62 (25-XII-1927), p. 5.

¹⁰⁰⁰ Cf. supra, p. 85.

¹⁰⁰¹ Josep Camps m'informa que es tracta de l'article “Dos capítols d'un nou llibre de records”, que apareixerà a *Lleida*, núm. 64 (25-I-1928), p. 6-7, i que formarà part de *L'assaig de la vida*. Cf. supra, p. 278.

¹⁰⁰² El mateix Artells aclareix el canvi en la grafia que l'expert corrector va aplicar al seu cognom: «ja en la maduresa, tot regirant papers familiars s'havia adonat que no es deia Guanyabéns, sinó Guanyavents, ambdós mots essent homòfons» (Artells, 1963: 58). Plàcid Vidal va respectar aquest canvi, com es pot comprovar a *L'assaig de la vida* i a *El convencionalisme de la vida*, on, tant en un llibre com en l'altre, fa força referències a aquest personatge: «També ens agradaven molt Emili Guanyavents amb les seves *Alades*» (Vidal, 1934: 77), «Emili Guanyavents m'indicà que els escriptors, dels quals ell revisà originals o proves impreses per a l'edició d'alguna obra llur, tots

treballar a l'Oficina de correcció d'originals de l'Institut d'Estudis Catalans, «com a revisor general» (Artells, 1963: 58)–, en el qual cita tres fragments¹⁰⁰³, un d'ells força extens, de la segona edició d'*Els singulars anecdòtics* (1925) de Plàcid Vidal –veg. Artells (1963: 58-59).

Per la seva banda, Rafael Tasis els defineix com a «estudis biogràfics d'amics i coneguts que, amb *L'assaig de la vida*[¹⁰⁰⁴], constitueixen la seva producció més duradora. *Els singulars anecdòtics*, com així es diuen, contenen retrats més o menys fidels dels seus amics i companys en literatura. Són uns retrats que, en general, molestaven els retratats.» (Tasis, 1965: 31-32).

Jaume Passarell, a les seves memòries, opina que *Els singulars anecdòtics*¹⁰⁰⁵ és «un llibre molt gruixut en el qual es passa revista a tots els literats, artistes i periodistes, grans, mitjans i petits, de casa nostra, i s'hi contenen anècdotes, autèntiques o no, de cadascun d'ells. Un llibre del qual va dir-se que era un document important sobre la vida literària i artística de la Barcelona de primers de segle. Potser sí...» (Passarell, 1968: 250). L'expressió dubitativa amb què clou el comentari traspua un cert escepticisme sobre el valor testimonial del llibre en qüestió.

Així mateix, Enric Jardí recorre a les memòries¹⁰⁰⁶ de l'alcoverenc –a *Quatre escriptors marginats* (1985), en referir-se a Diego Ruiz i les seves tempestuoses relacions amb la

---

haviem escoltat les observacions que s'havia permès fer-los en consulta i que tots l'atengueren, amb més o menys afecte, descomptant –excepció memorable– la persona de Jacint Verdager.» (Vidal, 1972: 222).

¹⁰⁰³ A la primera citació, Vidal explica com Pérez-Jorba li recomanava: «preneu per model a Guanyabéns, fixeu-vos en les seves poesies, que és el poeta perfecte d'expressió en el fons i en la forma» (Vidal, 1925: 228). La segona citació, la més llarga, és, alhora que una lloança de la professionalitat de Guanyabéns, una precisa descripció de la difícil tasca de corrector; veg. Vidal (1925: 229).

El 1934, en el decurs de l'entrevista que Mercè Rodoreda realitza a Plàcid Vidal per a *Clarisme*, aquest opina que Emili Guanyabéns «és un poeta d'una gran finor. Senzill, modest, no ha aconseguit potser ésser prou conegut. La seva modèstia ha relegat la seva personalitat. Un home que, com ell, domina el català, que el coneix a fons i al qual, més d'un cop, Pompeu Fabra ha demanat parer sobre algun embús filològic...» (Rodoreda, 1934: 1).

¹⁰⁰⁴ Tasis considera *LAV* «la seva obra més important», (Tasis, 1965: 31).

¹⁰⁰⁵ Passarell no especifica a quina de les dues edicions es refereix, si bé, fent com fa al·lusió al gruix del volum, és possible que parli de la segona.

¹⁰⁰⁶ Jardí té un lapsus en anotar l'any 1923 com a data de la segona edició d'*Els singulars anecdòtics*; veg. Jardí (1985: 106, n. 55).

Lurdes Malgrat també remet a *ESA* (1925), en nota al peu, en el pròleg als contes de Dídac Ruiz –veg. Malgrat (2009: 9).

gent que coneixia—: «Plàcid Vidal en el llibre *Els singulars anecdòtics*, tan farcit de dades curioses sobre personatges de la nostra vida literària de començos de segle, explica que ell, que havia conegut Diego Ruiz pels volts del 1905 a la redacció de l'efímera revista *Occitània*, que Josep Aladern, el seu germà, editava [...], recollí les confidències que li féu el metge filòsof malagueny.» (Jardí, 1985: 105). En el mateix llibre, ara ocupant-se de la figura de Cristòfor de Domènech, Jardí escriu: «Quan Plàcid Vidal, escriptor modest, idealista i temorenc, envià a Cristòfor de Domènech un exemplar del seu llibre inconsistent, però ric d'informació, intitulat *Els singulars anecdòtics*, que aparegué el 1920, l'altre li ho agrai amb una lletra cordialíssima que l'autor va incloure en la segona edició de l'obra. [... Domènech] li recomanava no cedir, no deixar de combatre amb el seu esforç continuat.» (Jardí, 1985: 153)¹⁰⁰⁷. Tenint en compte l'adjectivació que utilitza Jardí per qualificar l'escriptor alcoverenc i la seva obra, sembla que estava força influenciat per les devaluacions d'aquests escriptors de segona i tercera fila, inadaptats, coetanis de Plàcid Vidal; aquestes devaluacions foren abonades —sobretot entre les dècades de 1960 i 1980— pels qui es van ocupar d'estudiar la història de la literatura catalana de les primeres dècades del segle XX. Ara bé, Jardí tampoc no és l'únic a reconèixer que el llibre de Vidal, malgrat els defectes remarcats, aporta dades interessants; o dit d'una altra manera: en reconeix succintament el valor testimonial.

El contingut de la carta tramesa per Cristòfor de Domènech es troba a *ESA* (1925: 294-295), dins la silueta —breu i última de la col·lecció— que Vidal li dedica; però també és reproduïda, íntegrament, a *ECV*. Entre moltes altres expressions afables, Domènech li diu: «a mon entendre [...], el més singular dels anecdòtics de Catalunya sou vós. La singularitat de la gran anècdota de vostra vida —que dolorosament traspua en tot el llibre, model de lleialtat— és d'una riquesa superior a tots els triomfs i tragèdies de la majoria de vostres anecdotitzats.» (Vidal, 1972: 25). I, com indica Jardí, l'anima «que torneu amb més braor que mai a l'obra i a l'art. I això no solament en nom de l'art, sinó en nom dels sagrats interessos de nostra amada Catalunya, futura mestressa de civilització, per a joia de vostres veritables amics, que bellament teniu» (Vidal, 1972: 25).

---

¹⁰⁰⁷ Jardí confon altra vegada la data de la segona edició d'*ESA*; veg. Jardí (1985: 153).

Magí Sunyer, a l'article "*L'ardenta cavalcada*, de Ramon Vinyes: un repertori de perversitats" (2008), cita un parell de vegades aquesta segona edició d'*Els singulars anecdòtics*¹⁰⁰⁸; la primera, per explicar com es va dur a terme la distribució del llibre de Vinyes¹⁰⁰⁹, i, la segona, per argumentar l'evolució de l'estil d'aquest autor:

«A Plàcid Vidal, li faltava perspectiva quan afirmava de Vinyes que “va imposar una corrent en el moviment literari de Catalunya”, [...] però quan concretava una mica més i observava que “aviat va anar remarcant la tendència vers la literatura complicada, ja arqueològica, ja exòtica [...]”, feia una descripció prou aproximada de l'estil del Vinyes jove, el de les poesies i el de les proses poètiques de *L'ardenta cavalcada*.» (Sunyer, 2008: 131).

Hi ha d'altres articles d'aquestes últimes dècades que es refereixen a *ESA*, d'entre els quals caldria destacar “Un retaule d'extravagants”, de Ponç Puigdevall (2002)¹⁰¹⁰, i el pròleg, titulat oportunitament “Els rars”, que Enric Sòria escriu per al recull d'articles *Els convidats de pedra*, del mateix P. Puigdevall (2008)¹⁰¹¹, pròleg on podem llegir una sèrie d'arguments a favor de la revaloració d'aquells autors dels darrers anys del segle XIX i, sobretot, dels trenta primers del XX, que han estat poc, o gens, considerats dins la literatura catalana:

«És sabut que una de les funcions més nobles de la crítica és la de recuperar, vindicar i si pot ser reactivar –assenyalant-ne els atractius al lector actual– les obres del passat que han estat immerescudament negligides. És un exercici imprescindible en qualsevol literatura, [...] però encara encara ho és més en aquelles literatures que, per les causes que siga, han patit discontinuïtats severes en la transmissió dels valors lletrats. [...] La literatura catalana del primer terç del segle XX, presa en conjunt, és un revelador molt ingrati de les insuficiències del nostre present. La gent que l'escrivia portava dècades maldant per convertir la catalana en una literatura europea digna de ser atesa, i en bona mesura ho havia aconseguit. [...] cal dir que en els últims anys s'ha fet un encomiable esforç per recuperar-ne els títols més importants, i també alguns dels simplement curiosos [... però] encara queden llacunes massa ostensibles i molt de treball per fer.

---

¹⁰⁰⁸ Concretament, les pàgines 144 i 140, per aquest ordre –veg. Sunyer (2008: 130-131).

¹⁰⁰⁹ Dada que Sunyer corrobora remetent també a *L'assaig de la vida* (1934: 258); veg. Sunyer (2008: 130).

¹⁰¹⁰ Cf. supra, p. 55.

¹⁰¹¹ Cf. infra, p. 594.

Puigdevall sap que una tradició literària operativa descansa, com a mínim, sobre dos pilars essencials: l'excel·lència i la diversitat, perquè tan nefasta com la ineptitud és la monotonia. Per això, al llarg d'aquestes planes compareixen, per descomptat, els grans mestres ineludibles [...], però sobretot el pobla una fauna pintoresca on sobreabunden els pintorescos amb talent, aquella inclassificable estirp d'escriptors que, precisament perquè no sabem com etiquetar-los, acostumem a denominar *els rars*. Vol dir que en aquest llibre ens hi podem trobar de tot, la dèria aventurera de Sinibald de Mas i d'Aurora Bertrana; [...] el futurista Gabriel Alomar; Ramon Vinyes –entre sambes i bananes–; el Gaziell més amargat, i una pila de gent més, entre els quals, i no en últim lloc, aquell brot tardà del Modernisme més primari i volenterós que era Plàcid Vidal, un home que, quan les seues il·lusions literàries ja s'havien esvanit, tingué l'encert de compondre una inestimable galeria de retrats de la seua generació amb el títol, parcialment exacte, d'*Els singulars anecdòtics* (singulars ho eren, sens dubte; *anecdòtics*, en canvi, és un adjectiu que, per definir-ne alguns, para molt curt.» (Sòria, 2015: 5-10).

Si els articles a la premsa donen una idea de les diferents opinions sobre el gènere memorialístic i, més en concret, sobre com el conrea Plàcid Vidal, en la silueta d'Emili Pòlit és l'autor qui aporta el seu punt de vista i fa una profunda reivindicació del gènere:

«En les obres biogràfiques no sols és necessari parlar dels homes extraordinaris que resten, sinó també dels interessants que se'n van, fins d'aquells destinats a perdre's i que no ha de conservar-se d'ells més que un petit record de la seva obra o una ressenya de la seva vida com a treball literari. Per això es remarquen tant les novel·les que tenen forma de biografia, així com hi ha biografies que, per la falta de força real en el caràcter estudiat, la grandesa ideal arriba a donar-los valor de novel·la. // [...] moltes figures literàries [...] ens atrauen l'atenció perquè el talent de l'escriptor o de l'interpret ha sabut fer valdre la virtut d'aquella persona, engrandint la força moral que ella posseïa en el món.» (Vidal, 1925: 277).

Tal vegada, les últimes línies contenen un missatge subliminal que cal interpretar en una doble lectura; per una banda, l'autor ens està dient: jo faig això –o ho intento–, jo faig valdre la virtut de les persones que he retratat; i, per una altra, sembla que reclami: qui ho farà per mi? qui farà valdre la meua virtut?, tothora que critica la manera d'actuar en l'àmbit cultural català: «la reduïda esfera de la intel·lectualitat catalana i el poc esperit d'estimulació que hi existeix, fan que a la nostra terra es trobin molts exemples de lluitador dissortat, i jo he tingut voluntat d'assenyalar algunes honorables víctimes, fixant la memòria en el regne íntim de les emocions que m'han creat els companys.» (Vidal, 1925: 278).

1934: *L'assaig de la vida*

Explica Plàcid Vidal que Josep Maria López-Picó va demanar-li uns fragments de les memòries que estava escrivint –i, doncs, encara inèdites– per publicar-los a *La Revista*¹⁰¹²; Vidal li proporcionà dos capítols de la primera part i el XXXIV de la segona, que acabava amb una nota explícita i aclaridora sobre el títol de l'obra:

«En haver acabat d'escriure dos volums d'aquesta narració, enamorat que sempre he estat del títol, *L'assaig de la vida*, m'he assabentat que existeix una obra de Paul Ruat, traduïda i publicada en català per Albert Aldrich, intitulada *Aprenentatge de la vida*. (No conec, encara, el títol d'origen, en provençal^[1013]). En la literatura hi ha moltes i molt respectables obres sense originalitat de títol. En el meu cas, m'interessa establir certa diferència de sentit entre les paraules “aprenentatge” i “assaig”; però també m'afanyo a posar aquesta nota de reconeixement en degut homenatge a Paul Ruat, bon amic de Catalunya.- P. V.» (Vidal, 1933: 70).

També fa una directa al·lusió al títol del llibre en una de les seves pàgines, al final del capítol LII de la segona part: «En aquell temps, nosaltres, assajàvem la vida, i actualment encara anem assajant-la, per voluntat de poder arribar a una perfecta actuació, triomfant en l'existència de l'esperit com a sublimació d'humans.» (Vidal, 1934: 251). Un títol que, com ja hem apuntat en altres obres de l'alcoverenc, esdevé atractiu per al lector, en aquest cas no tant pel joc de paraules sinó per la semàntica del lèxic. Oller i Rabassa escriu al respecte:

«Fixem-nos en l'original profunditat del títol. [...] D'aquesta autobiografia ell en diu *L'assaig de la vida*. Sou pregats de meditar un instant i veureu com tots nosaltres davant les fallides, les marrades i els entrebancs de la nostra existència hem sentit la impressió que assajàvem quelcom que no hem assolit. [...] Sota un lema així, tan original com suggestiu, en el pòrtic, entrem al museu que és aquest espès volum de cin-cents pàgines.» (Oller i Rabassa, 1934: 10).

El mateix Oller i Rabassa comenta a Vidal l'anècdota de Josep Maria López-Picó, el qual, recordant les incidències de l'obra fins que no va veure la llum, féu aquest joc de paraules: «—López-Picó opina que la vostra autobiografia no hauria d'haver-se intitulat

---

¹⁰¹² *La Revista* (gener-juny 1933), p. 67-70. Cf. supra, p. 283.

¹⁰¹³ El títol en provençal és *Apprentissage de la vida* (1910 i 1931). https://fr.wikipedia.org/wiki/Paul_Ruat i http://data.bnf.fr/12026310/paul_ruat/#allmanifs [en línia: 17-VI-2015].

L'assaig de la vida, sinó *El purgatori de la vida*, perquè vós heu sofert un veritable purgatori!» (Vidal, 1972: 332)¹⁰¹⁴.

Sembla que l'alcoverenc va invertir set anys en l'elaboració de *LAV*, segons confessa a Jaume Aiguader i Miró en una carta que reproduïx a la segona part de les memòries: «he passat set anys, dia per dia, consagrant els meus anhels a construir-la!» (Vidal, 1984: 23); també ho diu a Mercè Rodoreda en l'entrevista a *Clarisme*¹⁰¹⁵.

La carta a Ferran Canyameres –datada el 27-VI-1926¹⁰¹⁶–, en què Vidal s'interessa per l'obra del terrassenc, és una prova que la redacció de les memòries ja estava endegada de feia un quant de temps:

«Vaig rebre aquells dos periòdics que hi ha allò vostre, bategant-hi la vostra vida, i espero que em donareu a llegir tot quant hagueu publicat referent a vós. M'interessen aquestes publicacions, però –amb tota sinceritat– m'interessen molt més aquella carta que em vau trametre i aquelles altres revelacions que em vau fer de paraula com a memòries íntimes, i desitjaria que escriguéssiu una obra personal basant-vos amb això, que amb lo molt que heu sentit i heu viscut, prou teniu matèria per a poder fer-la. Penseu que aquestes obres personals són les que important més en el moviment literari, i que són les que transcendeixen a través de totes les èpoques, sobretot si s'escriu fent una manifestació del record que sigui una confessió sincera.

[...] Estic escrivint aquell llibre de memòries de la meva vida, tal com us vaig dir, i tota la meva voluntat d'escriptor està concentrada en això, aprofitant els moments que puc, que no són gaires, car el treball material de la impremta i altres, consemblants afers omplen la major part del temps de la meva existència.»

Pel que explica en la correspondència amb Ramon Xuriguera¹⁰¹⁷, el 1927 i el 1928 hi continuava treballant. I si, com diu a Ferran Canyameres, en dues postals datades el

---

¹⁰¹⁴ En el seu *Dietari*, López-Picó anota (2-V-1934): «Regraciat a Plàcid Vidal el llibre de memòries *L'assaig de la vida* (per què no la purificació de la vida a la manera d'un fris del purgatori dantesco?) amb el qual dona exemples estimuladors de fidelitat i de continuïtat, l'eficàcia dels quals ha d'ésser utilíssima a la història de la nostra vida espiritual. Fa molts anys que predico l'interès dels epistolaris, records biogràfics, etc. per tal de normalitzar l'evolució de la literatura catalana.» (López-Picó, 1999: 77).

¹⁰¹⁵ Cf. infra, p. 518.

¹⁰¹⁶ Fons F. Canyameres (AHT).

¹⁰¹⁷ Es tracta de dues cartes datades, respectivament, el 26 d'agost de 1927 i el 9 de gener de 1928. Cf. supra, p. 85.

En les tres missives adreçades a Xuriguera que he pogut consultar, es constata l'evolució en el tracte envers aquest escriptor per part de Plàcid Vidal: la primera, l'encapçala amb l'expressió «Benvolgut senyor i amic»; a la segona ja

setembre i l'octubre de 1931¹⁰¹⁸, respectivament, aleshores ja havia començat a escriure el segon llibre de memòries, hem de concloure que la redacció de *LAV* es produí, aproximadament, entre 1924 i 1931.

A *ECV* llegim que, des de finals de l'any 1928, Josep Maria Prous i Vila «fou autoritzat per a fer al diari *La Publicitat* uns articles tractant de “Llibres de memòries”^[1019]. Començà amb sentit general, sobre escriptors estrangers, antics i moderns, de renom universal, i de seguida assenyala casos particulars d'autors catalans actuals.» (Vidal, 1972: 224). Prous i Vila¹⁰²⁰ s'esplaiava lloant el cas de Puig i Ferrer, esmentava Pere Coromines i afegia: «Hi ha un altre cas entre nosaltres, que és el de Plàcid Vidal, del qual podríem dir que ens ha mogut a escriure aquests escrits des de fa molt de temps, encara que d'ell pensem parlar-ne en un article a part, per tal com és, per dir-ho amb justícia, el precursor i divulgador, a casa nostra, d'aquesta mena de literatura.» (Prous i Vila, 1928: 6). L'articulista considerava la novetat del gènere memorialístic a Catalunya

---

empra una fórmula més propera: «Benvolgut amic Ramon Xuriguera»; i, la tercera (28-V-1934), comença encara de manera més amical: «Estimat amic Ramon Xuriguera».

¹⁰¹⁸ Cf. infra, p. 535.

¹⁰¹⁹ Tanmateix, unes mesos abans, el març de 1928, Joan Puig i Ferrer ja havia escrit per a *La Publicitat* uns articles referint-se al gènere memorialístic: “Les memòries” (4-III-1928) i “Els llibres de memòries” (10-III-1928); no hi anomena Plàcid Vidal en cap dels dos, però sembla com si el primer li fos adreçat personalment: hi fa una clara distinció entre les novel·les autobiogràfiques –tal vegada pensant en la seva, *Camins de França*– i les memòries –que sap que l'alcoverenc està redactant. Puig i Ferrer parteix de la notícia que tant Narcís Oller com Pin i Soler escriuen les seves, de memòries, i en subratlla l'interès humà per damunt de l'històric; però adverteix: «És perillós escriure llibres de memòries. Cal ésser coratjós per a fer-ho. Cal tenir en compte que a la posteritat no se l'enganya. [...] no hi ha memòries falses, sinó homes falsos.» (Puig i Ferrer, 1928: 1); aleshores és quan estableix la diferència entre les novel·les autobiogràfiques –a les quals, diu, és permesa la imaginació i la fantasia– i les memòries: «[en aquelles] l'autor, quan bé li sembla, s'allunya de la realitat, combina els elements, compon, crea, embelleix. [...] Ara, quan un home té el coratge de decidir-se a escriure les seves memòries, li demanaríem de conformar-se a la realitat estricta. Si vol, que no ens digui tota la veritat, però que no posi la invenció al lloc d'ella.» (Puig i Ferrer, 1928: 1). Aporta els exemples de Rousseau, Goethe, Cellini... que van escriure llibres de memòries valuosos perquè eren «grans personalitats.» (Puig i Ferrer, 1928: 1). I acaba de forma prou explícita: «la personalitat borrosa de l'autor, o la tímida, la incompleta o pàl·lida projecció del seu jo, la manca de coratgia en els judicis, la polidesa i la contenció substituïnt l'ardent passió de la sinceritat, de la veritat, ens els fan deixar amb desmenjament. En els llibres de memòries, més que nul·loc, ens volem trobar davant d'un home i no davant d'un titella. Si l'home s'amaga, es dissimula, escamoteja la seva personalitat sota un devesall d'anècdotes, o és que no té personalitat, el seu llibre ens podrà distreure, divertir, instruir, però no ens apassionarà [...]. La importància d'aquesta mena de llibres no ve, doncs, del carrer, de la funció, de la posició del seu autor, sinó de la vàlua seva com a home.» (Puig i Ferrer, 1928: 1). En el segon article, Puig i Ferrer es refereix exclusivament a les memòries escrites per polítics i militars, als quals reclama més imparcialitat i menys justificació en les seves evocacions.

Cal tenir en compte que aquests articles de Puig i Ferrer i de Prous i Vila coincideixen amb el moment en què el primer va agafar les regnes de la nova Editorial Proa, i ja tenia *in mente* de publicar-hi obres del gènere memorialístic; va insinuar a Plàcid Vidal que li publicaria el llibre de memòries que estava escrivint i, després, es féu enrere; les vicissituds d'aquest tema es poden anar resseguint a *ECV*; veg. Vidal (1972: 224-311).

¹⁰²⁰ “Llibres de memòries”, *La Publicitat* (27-XII-1928).

en contrast amb la tradició amb què ja comptava en la literatura estrangera; i acabava dient: «Entre nosaltres, aquesta mena de llibres poden fer-se molt interessants, sobretot quan descriguin una època o una promoció digna d'esmentar i de recordar. Si els nostres avantpassats ens haguessin llegat llibres d'aquesta índole, avui potser trobaríem la nostra literatura del vuitcents més enriquida o, almenys, més interessant en part.» (Prous i Vila, 1928: 6).

Efectivament, unes setmanes després (15-II-1929), el reusenc Prous i Vila va dedicar a Plàcid Vidal el segon article de la sèrie –en el qual deixa testimoni que la redacció de les memòries continua en procés, segons notícia del mateix autor. Prous i Vila, tot i que reiteratiu en alguns fragments, valora la importància del gènere memorialístic, traça una etopeia ben completa de Vidal i gosa aventurar la fortuna del llibre encara inacabat:

«Havíem dit en el nostre primer article sobre aquesta mateixa matèria que pensàvem parlar d'un sol autor –potser una mica massa oblidat dins el nostre món literari– en un article a part. Aquest autor al qual ens referim es diu Plàcid Vidal, idealista pur que es confon en l'oblit, el qual s'ha vingut dedicant de molts anys ençà, apassionadament i per propi instint, a la biografia i llibres de memòries. Potser ens caldria donar una idea de la personalitat obscura de Plàcid Vidal. Vegeu-la:

Hi ha una dita entre nosaltres que diu que *el nom no fa la cosa*. De Plàcid Vidal podríem dir, al revés, que el nom fa l'home, ço és: un home plàcidament bon home. El podríem nomenar sense exageració el poeta de l'Amistat, per tal com sempre es dol de les seves fallides. Poeta i novel·lista, és un ploraner constant, però molt humà a la vegada. Tomàs Roig i Llop digué d'ell, en un dels seus retrats epigramàtics¹⁰²¹: *Nasqué a la lluna i ara passeja per la terra la seva infinita desesma de trasplantat*. Potser que tingui raó Tomàs Roig i Llop, perquè, realment, Plàcid Vidal és un home tan malencònic i anecdòtic i té un aspecte tan trobadoresc que fa que un hom el cregui un missatger de la lluna o d'un país misteriós. // Plàcid Vidal –ara que s'ha parlat tant de les sagetes literàries– no pot sofrir de cap de les maneres una conversa amb el més lleu sentit de la ironia. Creu que el pitjor mal que es pot fer a un artista o a un intel·lectual, és l'oblit i la indiferència. Prefereix, a què es parli malament d'ell i de les seves obres, que no se'n parli –veritable i tràgica queixa de molts catalans. És un enamorat i un místic de totes les nostres coses. Per parlar sincerament d'ell com a escriptor i com a home podríem dir que és la bona fe en persona. I aquesta bona fe i bonhomia que traspuja per tot ell, fa que molts l'hagin pres per un home inofensiu.

---

¹⁰²¹ Cf. supra, p. 116.

Plàcid Vidal és un home recte com un raig de llum –que diríem emprant una de les seves frases–, un home que no ha marrat ni un sol pas a la dreta o l'esquerra en el camí que s'ha traçat ell mateix; un home del qual podríem dir que el seu veritable sentiment –i no volem pas dir mania ni preocupació– ha estat el de considerar, amb el judici i respecte que es mereix, als altres seus consemblants, per tal com aquests traguessin consideració i respecte amb ell. Inicià de jove cap a les darreries del vuit-cents, juntament amb altres, la seva vida intel·lectual, constituint tots junts una època de molt relleu que ha donat homes que avui són glòria i orgull de les lletres catalanes.

Doncs bé. Plàcid Vidal escriu actualment un llibre de memòries personals relacionades amb la seva època, els seus amics i els seus homes i amb ells de les joves promocions que ha conegut més o menys. Així és que parla tant de la relaxió amb els altres com d'ell mateix. Ens cal remarcar, amb tot elogi, que és home de molta memòria, i per tant recorda amb els més petits detalls les hores viscudes amb els seus amics, la seva època i els seus homes. És home molt observador i pot dir-ne molt de mal o molt de bé; per això és fidel a la seva memòria i a la seva plàcida sinceritat; no agafa mai el rave per les fulles i és incapaç de dir una cosa per altra. Però, molt al contrari del que feia Molière amb els seus adversaris, ridiculitzant-los en les seves comèdies, Plàcid Vidal té l'inconvenient de fer-ho massa seriosament, massa de cor, i per tant no els lleva ni honor ni glòria, ans al contrari els en dóna tanta com pot per tal com no creguem que es tracta d'un llibre de venjança.

Si hom hagués d'escriure un llibre per parlar únicament de les fallides de l'amistat –que és el punt flac de Plàcid Vidal– creiem que el millor atac fóra parlar-ne irònicament, perquè els nostres dies i la nostra època ho reclamen. Ara que, al nostre entendre, segons com són tractades aquestes coses, tenen interès o no, [...] i no poden interessar a ningú si no estan amanides amb aquella mica de sal i pebre de la ironia. [...] Però, Plàcid Vidal ho fa pastat amb el seu mateix dolor i amb la seva miqueta de joia que li pervé de tant en tant dels records de joventut, i pot ésser que el seu llibre tingui un regust de solitari amargat però d'home conscient i fidel a ell mateix que anomena les coses i els homes pel seu propi nom.

L'hem trobat diverses vegades, en el tren de Barcelona a Reus i de Reus a Barcelona, i ens ha parlat, entre altres coses, del llibre de memòries que està escrivint. Diu, és clar, coses molt interessants de tots aquells temps, de les seves amistats, tots homes de lletra o artistes, que visqueren amb ell una mateixa època amb els mateixos anhels, que sofriren els mateixos desenganys o s'esplaiaren amb la mateixa joia. Sembla, però, que els seu intent no és el de perjudicar ningú, i no solament es justifica en recordar la seva joventut sinó que fa un veritable estudi de tot el que hem esmentat amb una sèrie d'observacions de tots els coneixements i esdeveniments de la seva vida i de la seva època. Val a dir que té un fons molt humà i un cor no menys susceptible; és justicier en tot i té molta consciència i un concepte molt clar de les coes i els fets. És una mena de

Pangloss de Voltaire, amb un fons més revolucionari però, que sap analitzar les causes i els efectes en la balança de la raó i la justícia, i és, per tant, enemic de les mitges tintes [...]. Hem dit abans que tenia el punt flac de l'amistat, perquè és un veritable amic dels seus amics; ell us vindrà a veure si sou a la presó o esteu al llit malalt i sofrirà la vostra pena o s'enjoiarà de la contra joia.

Plàcid Vidal, doncs, escriu el seu llibre de memòries amb tota consciència i fidelitat, sense pretensions, fent-hi traspuar tota la seva bona fe i el seu verí d'home amargat que porta dins. No sabríem acabar sense fer constar la seva independència i la seva vida d'escriptor solitari, car no se'l veu mai enlloc i escriu només en els lleures que li deixa el seu treball quotidià en una impremta que hi ha a les darreres cases del carrer de Casanoves, més amunt de l'Hospital Clínic. Això fa que quan baixa a ciutat tingui aquell aire de trasplantat, que deia Roig i Llop.

El llibre de Plàcid Vidal, i no creiem que es tracti de realitzar cap venjança, ans al contrari, més aviat serà una pròpia reivindicació, explicant fets personals i coses que poden fer-se interessants i que ben segur romandrien en l'oblit. De vegades les obres d'aquests homes poden fer-nos una gran revelació, per tal com són observadors de mena, estudiosos i susceptibles en tot i diuen les coses pel seu propi nom amb la mateixa senzillesa i sinceritat que fan un esternut. Avui, però, les obres massa clares i serioses no plauen gaire al nostre públic. Si Plàcid Vidal escrivís les seves memòries i records personals amb un xic d'ironia, com faria el nostre Josep Carner, per exemple, seria un home extraordinàriament temible.» (Prous i Vila, 1929: 4).

Però Plàcid Vidal no reproduïx ni un fragment de l'article; es limita a fer-ne aquest comentari, que deixa entreveure una certa discrepància amb alguns aspectes del seu contingut:

«Per a formar aquell document d'informació comentada, Josep Maria Prous i Vila es valgué d'alguns materials que hauria ben pogut estalviar-se, però també n'hi havia d'altres que eren molt necessaris. Resultava bé de conjunt, i va fer bon efecte, encara més del que esperàvem. El bon efecte va fer-lo, sobretot, perquè s'avançava a parlar del meu futur llibre de memòries, exposant raonables arguments. No obstant, acabava dient que si jo escrivia les meves memòries i records personals amb un xic d'ironia, com faria Josep Carner¹⁰²², el Plàcid – valgui el sentit directe del mot – fóra un home extraordinàriament temible. Sobre la ironia, hi ha parers tan importants com contradictoris.» (Vidal, 1972: 225).

---

¹⁰²² Veg. Marcel Ortín: *La prosa literària de Josep Carner* (1996).

Si hem de fer cas del testimoni que aporta Ferran Canyameres, ell va intercedir perquè Vidal retoqués algunes pàgines de *LAV*, més concretament les que podien afectar negativament la imatge de Puig i Ferrerter i, també, la de la mare d'aquest:

«L'obra que aquest místic estava escrivint, i que havia de titular *L'assaig de la vida*, intranquil·litzava molt Puig i Ferrerter, i més en explicar-li jo per alt els capítols que li eren consagrats. M'abstenia, però, d'insistir sobre aquells en els quals hi apareixia sota un aspecte poc favorable, especialment els relatius al seu origen, punt de partença totes les lluites morals que li han agrit el caràcter des de petit. Considerava una indelicadesa remoure records que li feien angúnia, que ferien la seva bona mare, víctima de les seves bretolades. És per ella precisament que vaig valer-me de l'ascendent que exercia damunt l'autor per decidir-lo a extirpar, de la seva autobiografia, els passatges que poguessin mortificar, més que el seu antic company, la mare que prou havia sofert per l'infortuni que mai no li havia perdonat el mateix fruit del seu pecat, del qual ell es valgué per a escriure el drama *La dolça Agnès*.

Va costar-me molt aconseguir que Plàcid Vidal refés alguns capítols, dels quals sols havia donat lectura al novel·lista Joan Oller i Rabassa i a mi. Fou tasca dura vèncer la resistència, car, com més anava, més descontent estava ell d'aquell amic que en resultava la part més afectada.» (Canyameres, 1977: 24).

Tot fa pensar que Joan Puig i Ferrerter hauria insinuat a Plàcid Vidal –en un període en què ambdós s'havien tornat a apropar, entre el 1928 i el 1930– que li publicaria aquest llibre de memòries a *Proa*¹⁰²³, en una nova secció:

«l'editorial “Proa” s'ampliaria amb una secció d'obres biogràfiques i jo podria destinar-hi la meva crònica. La secció, segons ell, fóra inaugurada amb *Camins de França*, i, acte seguit, s'hi publicaria *L'assaig de la vida*. El propositador no demostrava cap dificultat davant d'advertiments personals que jo li feia, referent a l'exhumació dels nostres records. Assegurava que ell de tota manera quedaria content de mi, com jo ho estaria d'ell [...]. Jo insistia prevenint-lo. Deia que em disposaria a esmenar totes les incorreccions lingüístiques i gramaticals que se m'anotessin en el meu escrit, però que em resistiria a canviar fets i detalls sense comprovar-se'm que no eren certs. [... Puig i Ferrerter] s'oferia a procurar, si jo volia, que se'm bestreguessin diners. No em semblà bé acceptar cap quantitat per endavant.» (Vidal, 1972: 243).

---

¹⁰²³ Albert Manent, a *50 anys d'Edicions Proa (1928-1978)* (1978), escriu: «Sembla que [Marcel·lí] Antich [fundador, amb Josep Queralt, d'Edicions Proa] fou qui tingué també la pensada d'encomanar [el 1928] la direcció literària d'“Edicions Proa” a Joan Puig i Ferrerter, el qual es dedicà sobretot a la col·lecció de novel·la que duia com emblema un veler amb la inscripció “Navego a tot vent”.» (Manent, 1978: [14]).

Finalment, l'escriptor selvatà se'n desdium, cosa que torna a obrir la bretxa que ell i el memorialista d'Alcover havien intentat superar debades. Plàcid Vidal no explica amb gaire concreció què va passar, només fa referència a una nota de premsa –posterior a les converses mantingudes amb Puig i Ferrerter sobre la nova col·lecció– que deia: «"La col·lecció serà inaugurada molt aviat amb *Camins de França* (dos volums), de Joan Puig i Ferrerter. Publicarà, també, algunes memòries inèdites, interessantíssimes, d'altres escriptors catalans."» (Vidal, 1972: 250). I el memorialista, en evocar aital decepció, afegeix aquesta reflexió empeltada d'ironia: «Una secció d'obres biogràfiques era d'un valor tan especial [...] que entre tots els escriptors de prestigi de la nostra pàtria no n'hi va haver cap per a poder avançar junt amb el que dirigia la publicació.» (Vidal, 1972: 250). Tot i que seria probable que el fet de conèixer a l'avançada, a través de Ferran Canyameres, alguns detalls sobre el contingut de *LAV*, acabés de convèncer Puig i Ferrerter de no implicar-se en la seva publicació, les paraules de Canyameres no avalen aquesta hipòtesi: «Puig i Ferrerter se li oferí per editar-li el llibre a la col·lecció que dirigia, sota promesa de no treure ni un mot, però a Plàcid Vidal això el va fer botar, interpretant a la seva manera un tal oferiment. No se'n fiava.» (Canyameres, 1977: 24).

Després que Vidal entén que no pot confiar en les paraules de Puig i Ferrerter, visita diverses cases editorials, començant per les que considera més favorables en tant que hi té gent coneguda: en primer lloc, la casa Altès, on hi havia al capdavant Josep Maria López-Picó; després, l'editorial Barcino –Josep Maria Batista i Roca, que es relacionava amb Eduard Toda, n'era accionista–, Catalònia, Joventut, La Políglota... Ningú no s'hi volia implicar¹⁰²⁴. I Vidal confessa que «jo frisava per poder publicar aquell llibre de memòries dins del terme de l'any del centenari de la Renaixença catalana.» (Vidal, 1972: 311); per acabar-ho d'adobar, i d'augmentar-li el neguit, «els diaris catalans anunciaven, amb nous repics de campanes, que l'editorial "Proa" tenia en premsa *Camins de França*. Joan Puig i Ferrerter no m'havia comunicat res més.» (Vidal, 1972: 311). El memorialista decideix proposar a Joan Estelrich que se'n faci càrrec ell; Estelrich es va fer pregar, però al final va accedir-hi¹⁰²⁵ amb la condició que Vidal li

---

¹⁰²⁴ Excepte el seu nebot Pompeu, el qual, diu Vidal, «es comprometia a fer una edició senzilla del meu llibre per tres mil pessetes, i li semblava que, treballant molt ell i un altre operari també determinat, podria enllestir-la per allà a finals d'aquell any. La susdita quantitat me l'hauria posada de seguida a disposició Miquel Saperes, si aquest home, justament llavors, no s'hagués trobat que havia acabat d'esmerçar els seus estalvis en un viatge.» (Vidal, 1972: 310).

¹⁰²⁵ Aleshores, Estelrich, «fora de la direcció de la Fundació Bernat Metge, ja no formava part de cap empresa editorial catalana. No obstant, tractant-se d'un llibre de memòries, va prometre ajudar-me.» (Vidal, 1972: 311).

oferís alguna garantia a compte dels diners que calia invertir en l'edició. La penyora havia de consistir en «una petita aquarel·la de Marià Fortuny [...] i dos dibuixos de Pau Ruiz Picasso» (Vidal, 1972: 311), que Estelrich sabia que eren propietat de Plàcid Vidal¹⁰²⁶. Al capdavant, però, el tracte no va quallar perquè un tècnic en obres d'art només va atribuir un valor sentimental als dibuixos de Picasso. El sentiment de desolació de l'escriptor alcoverenc, en veure que totes les seves il·lusions se n'anaven en orris, queda palès en aquestes paraules: quan va sortir al carrer amb els quadres sota el braç, queia un aiguat tan fort que «jo procurava un resguard entre la munió tot maleint la meua vida i la meua obra.» (Vidal, 1972: 312).

Per fortuna per al memorialista, llavors entrà en joc Octavi Saltor: «[Saltor] sempre havia estat un ferm estimulador dels meus propòsits literaris, i el jove crític va conjurar-se assegurant que ell faria editar el meu llibre a Joan Estelrich.» (Vidal, 1972: 312). Així, la primera actuació fou publicar, a *La Veu de Catalunya* (18-X-1933), l'article "Cinquanta anys d'intel·lectualisme"¹⁰²⁷, que dedica, en bona part, a Plàcid Vidal – aquest el reproduïx, sencer, a *ECV*. Saltor hi fa un breu repàs de la trajectòria de la Renaixença per anar enfocant el tema que l'interessa: la revaloració del gènere memorialístic i, més concretament, de l'obra de Plàcid Vidal que s'hi inscriu –tant la que té en procés de redacció, *LAV*, com la que ja ha publicat, *ESA*:

«[...] La limitació de la vida humana ens impedeix la troballa de cap supervivent del primer renaixement, que ens pugui referir coses autenticades per la seva experiència personal.

En canvi, les memòries del darrer mig segle són més accessibles. Concretament, sabem d'un manuscrit inèdit inacabat, perquè en manca la terça part, és a dir, la relativa gairebé als contemporanis, que ve a resoldre aquest buit des de la darrera dècada del vuitcents ençà. N'és autor el poeta i novel·lista Plàcid Vidal. [...] literat altament representatiu [...] que] ha professat sempre més intensament la seva vocació literària amb un desig de servir la col·lectivitat i valorar humanament, en tant que li fossin conegudes, les aportacions individuals i solidàries dels seus companys de ruta o de professió, va escriure, anys enrera, un volum, *Els singulars anecdòtics*, que ja

---

¹⁰²⁶ Cf. supra, p. 103.

¹⁰²⁷ Fons Estelrich (BC).

De fet, Saltor ja havia apuntat l'existència, en procés de redacció, d'aquestes memòries de Vidal en un article (1-VIII-1930) que escriu arran de la mort de Narcís Oller: «Caldria [...] que fossin ben tost publicades les seves memòries [d'Oller], reflex expressiu i tresor preciós de la seva existència dintre un món nostre ja extingit. Com Plàcid Vidal féu en les seves edicions d'*Els singulars anecdòtics* i reprèn ara amb més delit en unes altres memòries de pròxima publicació, xopes de records cordials i de dades biogràfiques estimables i inèdites.» (Saltor, 1930: 1).

resultava una miscel·lània de referències personals i que assolí un èxit considerable.[...] L'autor memorable d'*Infinít*, el company d'Ignasi Iglésias i de Puig i Ferrater, no hauria cregut rendir cívicament i artísticament el seu esforç d'una manera digna sense haver-se esmerçat a redactar i estampar la totalitat de les innumerables evocacions per ell conservades penosament en el seu record, relíquies psicològiques d'un interès extraordinari per a formar-nos en un sol llibre una idea aproximada de l'ambient intel·lectual del darrer mig segle. I d'ací els dos volums ja escrits de la seva obra *L'assaig de la vida*, que podran ésser [...] un dels escassos i millors monuments que hagin pogut ésser construïts a honor del nostre moviment literari modern i principalment d'aquest instant tan bigarradament suggestiu i tan dens d'eufòria sensitiva i mental com les extremituds modernistes i simbolistes que presagiaren el noucents.

El llibre de Plàcid Vidal, així té, en certa manera, la forma d'unes memòries. L'autor hi parla de la seva pròpia eclosió literària i de la de Josep Aladern en llur vila nadiua d'Alcover. Però el seu personalisme no és, sinó, ultra el toc d'emoció subjectiva [...], el punt de partida per explicar verídicament la seva coneixença dels intel·lectuals i patriotes nostres, de Verdaguer a Prat de la Riba¹⁰²⁸, de Joan Maragall a Josep Carner, i sobretot dels nuclis creadors [...]. [Vidal] no ha cercat una glòria original, sinó explicar tota la immensa i variada veritat d'una època, en desinteressat, però just, benefici de tots els altres que amb ell l'ompliren i li donaren eficàcia.» (Saltor, 1933: 8).

Sembla que l'article d'Octavi Saltor produeix l'efecte que el seu autor s'havia proposat i desencalla la incògnita sobre el futur tan incert de les memòries de Vidal; després d'algunes entrevistes i negociacions –veg. Vidal (1972: 314-317)–, Joan Estelrich es decideix a publicar *L'assaig de la vida*. És significativa aquesta carta de Plàcid Vidal (Barcelona, 20-X-1933)¹⁰²⁹ adreçada al crític Manuel de Montoliu:

«Distingit amic senyor Manuel de Montoliu: li agraeixo molt la publicació de l'article d'Octavi Saltor que dona compte de la meua obra inèdita *L'assaig de la vida*. Vostè, en ocupar-se d'*Els singulars anecdòtics*, va animar-me a seguir cultivant la literatura biogràfica. Recorda? Degut a vostè, que va saber ben interpretar un fervent ideal que ja d'anys ençà germina en mi, vaig decidir-me a escriure una crònica de la meua vida en relació amb la meua família i els meus amics, remarcant principalment el sentit de la intel·lectualitat, sentit ja iniciat, en nosaltres, pel meu pare i refermat pel meu germà i per mi. Com que el text que ja tinc enllestit –fins a l'any 1920– pot publicar-se per si sol, em plau assabentar a vostè que ja és a la impremta el manuscrit del primer llibre de les meves

---

¹⁰²⁸ En realitat, Plàcid Vidal només esmenta una vegada Prat de la Riba a *LAV*, arran de la seva detenció com a director de *LVC*; veg. Vidal (1934: 137).

¹⁰²⁹ Fons Manuel de Montoliu (BC).

memòries i que sortirà editat en un extens volum, dirigit pel nostre il·lustre amic Joan Estelrich. // El saluda afectuosament el seu admirador,»

I també la nota, convencional, que, el 19 de novembre de 1933¹⁰³⁰, Plàcid Vidal redacta preocupant-se per l'estat de salut de l'editor, Estelrich, arran d'un accident que ha patit; i ho aprofita per manifestar-li l'agraïment que sent pel fet que s'hagi interessat per *L'assaig de la vida*: «per *La Veu de Catalunya* d'avui m'he assabentat que heu sofert un accident d'automòbil. [...] Esperant veure-us aviat restablert del tot i en triomf, us abraça de pensament el vostre afectíssim que ara més que mai us recorda, agraït d'haver-vos interessat en bé de la seva obra.»

Uns dies abans (14-XI-1933), Cecili Gasòliba publicava l'article-ressenya, titulat "S'edita un llibre de Plàcid Vidal. Pre-salutació"¹⁰³¹, que va aparèixer a *La Humanitat*. Vidal en parla, amb no gaire entusiasme, tot fent-ne un resum i reproduint-ne alguns fragments: «Hi havia un extens preàmbul tractant d'història, sociologia, memòries i anècdotes, tot en sentit general. Després, en altres paràgrafs, també bon xic generalitzats, afirmava que servia d'exemple i d'emulació als editors catalans la iniciativa particular d'un dinàmic doctor en lletres [Joan Estelrich].» (Vidal, 1972: 320). I té raó, perquè Cecili Gasòliba fa una llarga introducció retòrica abans de focalitzar el tema en el gènere memorialístic i, finalment, en l'autor de *L'assaig de la vida*:

«[...] Malauradament, fins ara, la nostra història ha pogut disposar ben poques vegades de l'íntim convivent amb l'home extraordinari que, per veneració, per enemistat o per enveja, hagi escrit un pamflet o unes memòries de la seva vida anecdotària.

Aquest gènere tan abundós en les literatures alienes a Catalunya, malgrat alguns assaigs ben estimables, es pot dir que ens manca, sens dubte per la juvenesa dels primers estrats formalment culturals de la nostra renaixença.

[...] Joan Estelrich ha patrocinat una edició a tot rumb de *L'assaig de la vida*, de Plàcid Vidal, obra que dintre el gènere de memòries anecdòtiques és quelcom de cabdal, i, literàriament, és un bell maridatge de la percepció del novel·lista amb la sensibilitat del poeta.

[...] *L'assaig de la vida* és l'arca d'aquests documents humans que Plàcid Vidal ha anat compilant any darrera any amb la cura i la paciència d'un benedictí il·luminant les miniatures d'un missal, és a dir, donant color, relleu i vida als dibuixos estampats en el pergamí; dibuixos que, en el cas aplicat, representen les anècdotes originals,

---

¹⁰³⁰ Fons Estelrich (BC).

¹⁰³¹ Després de signar-lo, Gasòliba hi consigna una data, 2 de novembre del 1933, que deu ser la de redacció. Fons Estelrich (BC).

car Plàcid Vidal fa història, però els materials captats per a fer-la, [...] han esdevingut preciosos documents literaris que, reunits sota l'ègida del títol *L'assaig de la vida*, constitueixen una justificada i merescuda edició d'homenatge al saber, a la virtut i a l'austeritat del seu autor, el qual, però, ens atrevirem a blasmar, si en la darrera plana del seu llibre hi ha posat la paraula "Fi" en lloc de la "Prosseguirà".» (Gasòliba, 1933)¹⁰³².

Seguint cronològicament l'article de Gasòliba, Panical¹⁰³³ signa "Història d'abans-d'ahir" –(1-XII-1933) *L'Esquella de la Torratxa*–, on, a continuació d'un preàmbul sobre l'allunyament que cal per a jutjar fets històrics, acaba reconeixent que «ens és necessari d'enfondir i de fer llum en la nostra història contemporània d'abans d'ahir, i a Catalunya sobretot en què s'oblida massa de pressa, per desconeixement o desviació òptica [...]» (Panical, 1933: 6), i passa a referir-se a la propera obra del memorialista, de la qual fa una valoració ben positiva:

«Era urgent i indispensable la valoració completa de l'esforç col·lectiu català per al retrobament i creació de la seva personalitat, i gràcies a la labor abnegada i intel·ligent d'un home que ha viscut intensament la vida literària i artística del nostre *abans-d'ahir*, en Plàcid Vidal, del qual diríem que és un intel·lectual de puresa autèntica si el mot intel·lectual no ens fes basarda, podrem ben aviat llegir un llibre dens, substancios i interessantíssim en tots aspectes, en el qual s'evoca d'una manera precisa la generació de la darrera dècada del segle dinovè i els primers vint anys de la centúria actual.

L'afinada i refinada sensibilitat de Plàcid Vidal, que ha copsat i retingut fidelment i amb una sorprenent minuciositat homes, fets i coses, ens oferirà amb el seu llibre, imminent, el panorama suggestiu i emocionant del nostre *abans-d'ahir*, que en molts aspectes és *avui* encara. Gràcies a ell, es farà claror en els inicis de l'obra de moltes figures preeminentes i es redimiran de l'oblit i de l'espessa capa d'indiferència que els amagava, una munió de singulars anecdòtics, d'homes que tingueren la fugissera resplendor d'un aeròlit, que es desviaren malauradament del camí emprès, vençuts o febles, i d'altres colpits per la mort quan tot just començaven a brostar i a treure florida. // Bell llibre de records, de rehabilitació i de revisió de valors el que ens promet l'inefable i generós Plàcid Vidal.» (Panical, 1933: 6).

---

¹⁰³² Aquest últim paràgraf també el reproduceix Vidal (1972: 320).

¹⁰³³ Pseudònim de Francesc Curet a *L'Esquella de la Torratxa* –veg. Manent-Poca (2013: 353).

Tot i que sense datar, una carta¹⁰³⁴ a Ferran Canyameres permet tenir notícia dels últims retocs i esmenes del llibre abans de la impressió definitiva:

«Aquests dies he d'enllestir la revisió de les segones proves de les pàgines de l'obra i després encara haig de fer un nomenclàtor d'intel·lectuals citats, que això per si ja em porta una gran feina, i tot m'ho haig d'arreglar jo sol. Estic emocionat escrivint una infinitat de records de la meua vida atzarosa, em poso nerviós i perilla que em torni a agafar un atac de nervis.

Més que res, per ara, em convindria una temporada de repòs i no sé pas com la tindrè. [...] La meua vida encara és un assaig, com ja dic en la meua obra, disposada a sortir aviat.»

Encara, un altre article d'Octavi Saltor, en aquesta ocasió al *Diario de Gerona* (24-II-1934), precedeix l'aparició de les memòries de Vidal:

«Dies enrera anunciàvem en aquestes columnes la publicació de dos llibres que recullen dos aspectes interessants de la nostra renaixença. El de Joan Estelrich [...]; i el de Plàcid Vidal, relació viscuda dels dos darrers quarts de segle a través de persones, d'ambients, d'institucions. [...] Vidal exhaurix, dintre les fonts nodridíssimes del seu record, els recolzes d'unes èpoques que s'haurien endut, sense sobreviure-les, una colla de detalls suggestius i de clarícies precioses, tot salvant, com diu un escriptor, la petita història que és la que integra la gran.» (Saltor, 1934: 1).

El 23 d'abril de 1934, «el dia que feia cinquanta-tres anys de la meua naixença va sortir a llum, oficialment, *L'assaig de la vida*.» (Vidal, 1972: 329).

En el primer paràgraf del llibre, l'autor vol deixar clares les seves intencions:

«Jo, ara, en anar a escriure el meu assaig de la vida, trobant-me perillat en una època malejada per la passió i plena de confusions, desitjo que durant el curs d'aquesta narració personal no em manqui mai la serenitat, perquè sols ella em pot fer triomfar en l'empresa, i ja estic segur que l'amiga i mestra d'imponderable valor sempre m'ajudarà a resistir la censura si tot fent memòria decaic en alguna possible inexactitud. Aspiro a la virtut d'exposar un bell nombre de documents comprovats o comprovables, però no pretenc esdevenir autor de la primera crònica completament exacta.» (Vidal, 1934: 9).

Ara, a diferència d'ESA, el protagonista dels records, de la "narració personal", és ell, Plàcid Vidal, i les confidències al voltant d'il·lusions i de neguits poden fluir de manera

---

¹⁰³⁴ Barcelona [1934]. Fons F. Canyameres (AHT).

molt més directa –per això apel·la a “la serenitat” i, també, al suport de “l’amiga i mestra”, la seva muller. Sap que la memòria no és infal·lible en els detalls ni objectiva en la percepció dels fets i ho compensarà –quan així ho consideri necessari– amb els “documents comprovats o comprovables” –cartes, retalls de premsa–, si bé, amb raó, matisa que no vol ser autor d’una “crònica completament exacta”, perquè, aleshores, ja s’apartaria del gènere de la literatura del jo i entraria, sense pretendre-ho ni voler-ho, en el terreny de la historiografia.

En altres pàgines, torna a referir-se als motius que el guien pel camí de la memorialística; així, en aquest fragment, l’autor incideix de manera clara i quasi indiscutible en el valor documental de *LAV*, tot fent constar que el record de les vivències personals també és una font d’informació que pot ajudar a contextualitzar –i a entendre– un determinat període literari:

«Ja sé que això que ara retrec podia estalviar-m’ho. Permeteu! La literatura catalana i la història de la nostra intel·lectualitat també s’haurien ben passat sense que jo hagués escrit el meu assaig de la vida, i, no obstant, el meu amor i la meva consciència no em deixen dubtar que, llegant aquesta relació de documents humans, faig un noble servei d’estímul als legionaris de l’ideal, i en la meua labor sempre hi haurà, en un sentit o altre, algun detall imprescindible per a tothom qui vulgui i sàpiga documentar-se estudiant la continuació de la renaixença literària iniciada per Bonaventura Carles Aribau.» (Vidal, 1934: 269).

De fet, el llibre es troba citat –com *ESA* i com *ECV*– en moltes pàgines d’aquest estudi, bé en qualitat de font d’informació principal o bé exemplificant, complementant o contrastant unes dades. En aquest aspecte, cal observar que, en alguns capítols, l’autor aprofita fragments d’*ESA*, gairebé de manera literal –per exemple, quan parla de la visita de Maragall a casa seva; cf. supra, p. 297–, tot i que poden estar ampliat¹⁰³⁵ o, de vegades, reduïts¹⁰³⁶. Altrament, alguns dels personatges que havien estat objecte d’una

---

¹⁰³⁵ És lògic que a *LAV* dediqui més espai a l’evocació de les últimes hores compartides amb Antoni Isern –veg. Vidal (1934: 223-226) i (1925: 27-28)–, tenint en compte que no ha de cenyir-se a una extensió determinada com sí que havia de fer amb les siluetes.

¹⁰³⁶ «La nostra taverna gaudia de molt bon nom, i la gent que hi concorria, en general, era pacífica, però això sí, gent característica, com ja tinc anotat en *Els singulars anecdòtics*, en la part dedicada al meu germà i la meua família.» (Vidal, 1934: 19).

silueta a *ESA*, gairebé no són esmentats a *LAV* –és el cas de Francesc Curet¹⁰³⁷, que en aquest volum de memòries només apareix dues vegades.

LAV es divideix en tres parts¹⁰³⁸: la primera, de setanta capítols, s'inicia parlant dels orígens familiars de l'autor –el qual ja agafa protagonisme a partir del tercer capítol¹⁰³⁹–, continua amb l'amistat que Vidal estableix amb els joves que freqüenten la llibreria de l'Aladern, a Reus, i acaba el desembre de 1900, poc després d'haver-se instal·lat a Barcelona; la segona, de seixanta-un capítols, abasta del 1901 al 1910¹⁰⁴⁰ –són els moments de neguit per assolir la glòria com a artista, i d'aprenentatge en les diferents situacions quotidianes. I la tercera, amb setanta-sis capítols, comprèn des del mateix 1910 –l'escriptor comença a tocar de peus a terra, li costa trobar una bona ocupació i s'adona que les seves il·lusions no són fàcils d'assolir, tant en el terreny literari com en l'amorós– i fins unes setmanes després del casament amb Amèlia Güell, que tingué lloc el gener de 1921.

En els primers capítols, el memorialista ens parla de la seva família –«aquella noia [Montserrat] compartí la il·lusió d'amor amb el seu oncle Josep, jove gairebé d'igual edat. [...] Ells foren els meus pares.» (Vidal, 1934: 12)–, sobretot del germà, Josep Aladern –«el meu germà, a Alcover, era delegat del “Centre Excursionista de Catalunya”, de Barcelona.» (Vidal, 1934: 32), «Josep Aladern, el meu germà Cosme,

---

¹⁰³⁷ A *ECV* (1972), Curet hi consta només una vegada; i a *ECV* (1984), Vidal en reproduïx el text que va llegir en el decurs de l'homenatge per la publicació de *LAV*; veg. Vidal (1984: 15.17).

¹⁰³⁸ A “Plàcid Vidal assaja la vida”, Josep M. Girona i Compte fa una extensa i interessant ressenya de *LAV*, tot incidint en la relació entre Plàcid Vidal i Puig i Ferrer: «cadascuna de les tres parts té una entitat pròpia i una homogeneïtat que les fan ser iguals quant a la forma, però diferents pel que fa al contingut. [...] cada part explica l'evolució de les persones, els poetes i els escriptors que envolten el nostre Plàcid, amb els canvis que signifiquen les diverses decoracions de fons, que no especifica l'autor però que es deixen entreveure. Els personatges de *L'assaig de la vida* no tan sols no són aliens als esdeveniments històrics i polítics que succeeixen al seu entorn, sinó que en participen. [...] em sembla interessant de ressenyar el paral·lelisme que s'observa entre l'amistat del selvatà [Puig i Ferrer] i Plàcid i els capítols que configuren *L'assaig de la vida*. Aquesta obra és com un termòmetre que medeix la interrelació entre ambdós personatges. A la primera part de l'obra es produeix la trobada, a la segona l'amistat puja fins als cims més elevats i a la darrera, la diferent sort dels dos escriptors [...] fa que, lluny de trencar el lligam que els uneix, tinguin una mena de recel i reserva mutus, a vegades molt forts.» (Girona i Compte, 1981: 10).

¹⁰³⁹ «Jo, cada diumenge, anava a oir missa amb la meva tia, acompanyant-se el noi amb la vella de sagrada devoció.» (Vidal, 1934: 12).

¹⁰⁴⁰ Girona i Compte opina que és significatiu l'any, 1910, que serveix al memorialista per cloure la segona part i encetar la tercera: «1910 és l'any en què es trenca per tots els cantons “Solidaritat Catalana”, una coalició de partits catalans que intentava defensar el naixent nacionalisme de Catalunya; un any després mor Joan Maragall i els escriptors catalans queden orfes, tant espiritualment com econòmic. [...] Plàcid i els seus companys passen per veritables dificultats econòmiques, no tenen cap feina segura i les seves vel·leïtats literàries no es veuen recompensades.» (Girona i Compte, 1981: 13).

amb tot i haver format part de les empreses de companyies d'aficionats que havien actuat al nostre poble, [...] no sentia com jo tan viva il·lusió pel teatre.» (Vidal, 1934: 37)–, però també ens ofereix un anecdotari d'Alcover¹⁰⁴¹ pel qual desfilen un bon nombre de personatges ben dibuixats, com ara: «un pagès molt garlaire, conegut amb el sobrenom Biel del Xen.» (Vidal, 1934: 20), «el Beco, mentre romania allí apositat vora del carrer, anava satiritzant la gent que passava.» (Vidal, 1934: 21), «Joan del Bord era un subjecte que en la seva joventut havia fet parlar molt d'ell per treball i que fins se li havien atribuït robatoris.» (Vidal, 1934: 22); són siluetes breus de personatges anònims, irrellevants, que Plàcid Vidal salva de l'oblit absolut, i així demostra que tothom qui ha conegut, forma part, poc o molt, de la seva experiència, de la seva memòria.

Els espais locals en què es desenvolupa aquesta primera part de *LAV* són, a més d'Alcover¹⁰⁴², Reus –especialment la llibreria “La Regional”, «en una casa del carrer de Jesús, on anà a establir-se Josep Aladern per allà a mitjan any 1897.» (Vidal, 1934: 57)–, i, a mesura que avança en el temps, Barcelona –«l'any 1890, en la meua infància, hi havia anat amb els meus pares i el meu germà; més ben dit, hi havia viscut amb ells. [...] Al cap de nou anys, jo tornava a Barcelona.» (Vidal, 1934: 88).

La segona part, en què l'escenari principal és Barcelona, representa el període d'aprenentatge de Plàcid Vidal com a escriptor i la progressiva presa de consciència de les dificultats amb què anirà topant. Fa moltes coneixences i es barregen il·lusions i decepcions –«a Pius Anfres li agradà tant la meua amistat que aviat va voler donar-me a llegir un drama que ell acabava d'escriure.» (Vidal, 1934: 160). Són uns anys molt productius, literàriament parlant: l'alcoverenc escriu sempre que pot, quan plega de la feina –si en té– i quan la mala salut no l'en priva. Té textos en un bon nombre de publicacions periòdiques –ell es preocupa d'anar-les esmentant¹⁰⁴³–, edita dos llibres de

---

¹⁰⁴¹ Només he localitzat un article, signat per S. Mateu i Pla (4-VIII-1934), que subratlli la importància d'aquests retrats rurals; cf. *infra*, p. 526.

¹⁰⁴² En els anys de l'adolescència del memorialista, Alcover es preocupava per «la política antimonàrquica i anticlerical. Van haver-hi alguns joves que tractaren de sortir d'aquells sistemes, provant de guiar l'aspiració del poble iniciant-lo per la via de l'art del teatre, prenent exemple de moltes viles de Catalunya, [...] però] aviat els personalismes tiraren a terra les empreses.» (Vidal, 1934: 35).

¹⁰⁴³ Cosa que facilita, en certa manera, la recerca, si es conserven tots els números de la publicació en qüestió. Però també cal advertir que Vidal no parla –o no ho he sabut localitzar– de la seva col·laboració en algunes capçaleres, com és el cas de *Lo Teatro Regional* –cf. *supra*, p. 225– o de *Joventut* –cf. *supra*, p. 233.

poemes¹⁰⁴⁴ i té a punt la trilogia novel·lística del romanç Jordi Saura. Només li cal trobar un editor que cregui en ell i que la recepció de la crítica li sigui favorable.

La tercera, que acaba just després d'haver contret matrimoni amb Amèlia Güell, transcorre sobretot a Barcelona, però cap al final es va desplaçant a Reus. Malgrat que deixa en evidència les peripècies, ja no per triomfar, sinó per fer-se un lloc en el món de la literatura, és el període en què Vidal publica més llibres¹⁰⁴⁵ i en què assoleix les dues fites que s'havia marcat: l'èxit literari –tot i que fràgil i efímer– i l'amor d'una dona. I, tot s'ha de dir, és precisament aquest èxit puntual amb *ESA* que el porta a trobar la qui serà la seva esposa.

Els noms que passen per les pàgines de *LAV* arriben ben bé al mig miler; no tots, és clar, corresponen a personatges amb qui Vidal es relacionà –esmenta també Rabelais, Homer, Giordano Bruno, Napoleó Bonaparte, Beethoven...–, però són molts els qui consten com a amics i, encara més, els qui consten com a coneguts. Plàcid Vidal els va fent desfilar, ara l'un, ara l'altre, de vegades un munt alhora –en una tertúlia, en una reunió–, i en reproduceix petites converses, comentaris que l'han satisfet i opinions que li han desagradat, en detalla gestos i expressions –sovint amb minuciositat–, o n'obvia matisos que prefereix deixar de banda. I intenta aportar una data, un episodi, un tret determinat que els contextualitzi per tal que la memòria –subjectiva i manipulable, malgrat la voluntat de reproduir-la amb fidelitat– tingui el valor testimonial que el gènere reclama; cosa que no significa, ni implica, que tot els records que l'escriptor alcoverenc evoca, i relata, no tinguin ni un bri de ficció, perquè des del moment que decideix de qui parla i com en parla, ja ha fet una opció personal i l'ha passat pel sedàs de la pròpia perspectiva, per oferir-ne una imatge o bé favorable o bé adversa. Tot plegat, a través d'una veu narrativa, prou fluida, que alterna la relació de fets –tot inserint-hi diàlegs, en estil directe i indirecte– amb la reflexió i amb la descripció.

Quant a la recepció i la difusió de l'obra, el material documental és força abundant:

L'article de Joan Oller i Rabassa –*La Publicitat* (22 d'abril de 1934)¹⁰⁴⁶–, transcrit sencer a *ECV* –«que ara reproduceixo tremolant» (Vidal, 1972: 328)–, ofereix una anàlisi

---

¹⁰⁴⁴ *Les Grans Accions & Les Soledats i L'Amor Artista*.

¹⁰⁴⁵ La trilogia novel·lística, diverses narracions, el poema *Somni de primavera* i *Els singulars anecdòtics*.

¹⁰⁴⁶ Fons Estelrich (BC).

exhaustiva de *L'assaig de la vida*; comença amb un breu però eloqüent retrat de l'escriptor alcoverenc¹⁰⁴⁷ i va aprofundint en el conjunt de la seva obra, per acabar centrant-se en el títol, que és motiu d'aquest generós text:

«L'autor d'*Els singulars anecdòtics* ara ens presenta una època de la seva pròpia vida, que va des de la infantesa fins a l'any vint de la present centúria, amb totes les persones interessants que ha vist i conegut, ambient que ha respirat i hores bones i dolentes que ha viscut. [...] A remarcar l'estil senzill i sincer. No ens trobem davant de cap *machine*, de cap empolainament, efectisme o exageració. L'autor ens dona la mà i ens presenta la seva casa, els seus familiars, la seva infantesa i el seu germà, l'Aladern, a Alcover. [...] amb el caràcter, la vida i la força que la ploma de Plàcid Vidal sap donar-los. [...] L'anècdota precisa i significativa guspireja constantment a cada pàgina, fent coneixença amb els amics de joventut de Plàcid Vidal [...]. No cal citar noms. El llibre porta, ja, un nomenclàtor, on es compten prop de sis-cents intel·lectuals o artistes i un gran nombre de personatges que no per ésser lliures d'aquests atributs són menys interessants. Crec que n'hi ha prou amb aquesta dada per a donar una idea de la magnitud documental de l'obra.

Però seguim... I si l'estil és senzill i planer, l'anècdota guspireja, el caràcter es dibuixa i el verisme resplendeix, també hem de remarcar que l'autor s'absté de qualificar les persones que tracta, ja que solament exposa i fixa, sense gairebé comentar els fets, ni les paraules. Tot plegat va donant-nos la sensació d'una obra escrita amb l'ànima oberta. [...] amb aquella passió que Plàcid Vidal sent per les lluites i les contrarietats dels homes que persegueixen un ideal.» (Oller i Rabassa, 1934: 10).

Oller i Rabassa ofereix una lectura absolutament positiva de *LAV*, tal vegada influïda per la bona relació que existeix entre ambdós escriptors però, també, fruit de la lúcida observació del panorama en què es troba la literatura catalana en la tercera dècada del segle XX; ho evidencien els paràgrafs en què destaca l'encert de Vidal en optar per dedicar-se al gènere memorialístic, la tria del qual l'articulista aplaudeix doblement: pel fet que era gairebé absent de la literatura produïda a Catalunya fins aleshores i, sobretot, pel valor documental que conté –tret que subratlla mitjançant una prolepsis del tot encertada:

«I ara ens trobem, doncs, amb què Plàcid Vidal, bo i fent anècdota, caràcter, vida i novel·la –perquè *L'assaig de la vida* gairebé és biografia novel·lada–, fa història, història viva i suggestiva, que serà, forçosament, font de consulta per als qui vulguin estudiar aquelles èpoques de la literatura i les arts de Catalunya,

---

¹⁰⁴⁷ Cf. supra, p. 118.

quan els escriptors i poetes, molts d'ells improvisats, amb fugisseres vocacions d'arribista, ho envaïen tot, com una allau irresistible i destructora. [...]

Plàcid Vidal ha encetat, amb aquest llibre, un gènere inèdit a Catalunya que calia instaurar per a bé i ensenyament de propis i d'estrany. Ha fet art, tot donant història, crítica i poesia, i fins novel·la d'alta qualitat emotiva en passatges de la seva vida íntima, que són pàgines inoblidables.[...] Benvingut sigui aquest llibre que, gràcies a Joan Estelrich, apareix al camp de les lletres catalanes per a restar-hi clavat com una fita!» (Oller i Rabassa, 1934: 10).

A les pàgines d'*ECV* que van romandre inèdites fins al 1984, Plàcid Vidal deixa constància de la recepció de què fou objecte, el mateix dia de sant Jordi, el seu llibre de memòries: «D'entre molts altres coneguts meus que en la Diada del Llibre van venir a trobar-me allí en aquell quiosc, anotaré aquests que el tractat de la crònica reclama.» (Vidal, 1984: 9), i anomena el catedràtic Josep Savé, Miquel Poal-Aregall, Francesc Recasens, Lluís Capdevila... –veg. Vidal (1984: 9). A posta, deixa per al final Didac Ruiz, que «va passar-se bona part de la nit al quiosc revisant les meves memòries, i va traçar-me aquesta missiva que adjuntaré ací com a document mereixedor d'ésser exposat.» (Vidal, 1984: 9); i té raó, Vidal, perquè Ruiz hi fa comentaris tan punyents com aquest: «La secció de memòries –i sinceres memòries–, aquesta secció està totalment, íntegrament desterrada de la (per paradoxa!) “literatura catalana”. Vós, Plàcid Vidal, veniu a omplir aquest buit. No dic que la vostra obra sigui perfecta (quin horror!), ni dic que el vostre *llibre* –malauradament, un llibre– m'agradi. Dic que era necessari. Sí, necessari, i que vós, únicament vós, ho podíeu dictar, escriure...» (Vidal, 1984: 10). O provocadors com aquest altre: «La vostra obra ha de *quedar*. De totes façons, vós sou de la generació dels cesarians (Picasso, Ors, Pahissa, Diego Ruiz), contra l'estúpida tribu dels pompeians (Menofabra Pompeucartró, Nicolaus i la resta dels mariconistes). No cregueu pas que no m'adono del vostre *socarronisme*: vós sou un humilista que no enteneu pas ésser humiliat.» (Vidal, 1984: 10).

El 27-IV-1934, Ramon Vinyes publicava l'article titulat “Plàcid Vidal”, a *L'Esquella de la Torratxa*¹⁰⁴⁸; Vinyes hi fa més una etopeia del memorialista que no pas una recensió de *LAV*, obra sobre la qual escriu força digressions:

---

¹⁰⁴⁸ Dos anys abans, a la secció “Fitxes” de *L'Esquella de la Torratxa* (20-V-1932), Vinyes dedicava unes breus notes a Carme Montoriol Puig i a Felip Cortiella; la d'aquest començava així: «Me'l recorda una rellegida que faig d'*Els singulars anecdòtics*, de Plàcid Vidal. (Caldrà que un dia parlem de l'obra de Plàcid Vidal). [...]» (Vinyes, 1932: 9).

«Nosaltres diríem: “Plàcid Vidal o el fervor ingenu”. Plàcid Vidal camina trontollant, gairebé amb un equivalent al pas de barca: les barques, en el seu balanceig, segueixen sempre una ratlla dreta. La fita de Plàcid Vidal és un horitzó, un horitzó apoteòsic amb molta llum i una silueta de castell com el de Montsalvat. Plàcid Vidal és de sempre perquè no és d’ara. En els temps mitjvals [sic] hauria estat trobair, una mena de trobair com el clergue Conrad, compilador ansiós d’una “Crònica Imperial”. En els temps romàntics hauria estat un cercador perfidiós de “la flor blava” [...]. En els temps actuals, Plàcid Vidal és un cor que passa desballestat pels carrers, amb un xic de por de sentir la terra. Quan tothom té la pretensió de galopar damunt la vida, Plàcid Vidal l’assaja i l’assaja –centre de records ell–, fent-se acompanyar dels amics en un desig fraternal de comunió.

En el primer número d’una revista dels temps passats, que inspirà Plàcid Vidal i que va titular-se *Panteisme* –reminiscència germànica– s’hi inserí una traducció de Hölderlin¹⁰⁴⁹. Encara avui en *L’assaig de la vida* –el llibre que Plàcid Vidal acaba de publicar–, s’hi percep un equivalent de les enyorances hölderlianes. El que en Hölderlin és el Neckar, els seus prats i els salzes que es despentin en les ribes del riu que banya la universitària Heidelberg, en Plàcid Vidal és enyorança d’una societat d’idealistes, amics tots, que tinguessin de la Vida un concepte de perfecció contra el concepte de trepig. Plàcid Vidal ens exigeix més de Parsifal que de Gauvain... Mals temps els nostres per semblants brúixoles!

Plàcid Vidal ho sent i ho porta com un pes damunt les espatlles. Els ulls enfonsats cap a dintre, es veu en el que veu i en el que toca. Parla de tothom per contacte; dibuixa a qui dibuixa –en el concepte pirandellià–, per pròpia contemplació. Plàcid Vidal puja una muntanya que ja té una altura de solitud. L’albirem dalt i li tenim un xic d’enveja. Després de la seva ascensió, té dret a tornar-nos amb els lavis florits de paràboles com Zaratustra i descobert de la seva humilitat. El fervor ingenu de Plàcid Vidal ha arribat a la cima heroica on es confonen la terra i el cel. Klein –Germània encara!– en *El Príncep d’Hamburg* sembla haver fet, avançant-se, un retrat de Plàcid Vidal. –“Déu no ha creat un ésser més dolç que ell: és barbre a força d’ésser sublim”.

Elogi immens sobretot pels nostres temps que fan ballar a la punta d’un punxó la paradoxa!» (Vinyes, 1934: 290).

En una breu nota, a *La Veu de Catalunya* s’anunciava (6-V-1934) que «Plàcid Vidal, prou conegut en el món literari, publica *L’Assaig d’una Vida* [sic], llibre que, segons l’autor, serveix per a fer públic l’assaig de la seva vida. En aquesta obra surten les nostres personalitats polítiques i literàries.» (Anònim, 1934: 9).

---

¹⁰⁴⁹ Ramon Vinyes es refereix a “De l’*Hyperion* de Hölderlin”, uns fragments traduïts per Josep M. de Sucre. *Panteisme*, núm. 1 (15-X-1911), p. 13-14.

En el decurs del vermut –que tingué lloc al restaurant del Parc de la Ciutadella, un diumenge de la primera quinzena de maig de 1934– per homenatjar¹⁰⁵⁰ la publicació de *LAV*, se succeïren nombrosos, i heterogenis, parlaments que el memorialista té cura de resumir o, en algun cas, de transcriure literalment. Esdevenen, doncs, una bona mostra – malgrat la predisposició a la lloança que, d’habitud, sol mostrar aquesta tipologia textual–, per ajudar a calibrar la impressió que causà el llibre de memòries de l’alcoverenc; per exemple, diu Vidal:

«Alfons Maseres desenrotllà un enginyós tema de caràcter apreciatu, i va remarcar-se amb cop d’afecte [¹⁰⁵¹] dient que jo, entre bastidors, havia vist la comèdia de la vida i que de vegades havia observat que la funció no anava prou bé. [...] Maria del Carme Nicolau –que es presentà a l’acte espontàniament, acompanyada de Manuel Serrat i Puig– parlà de la meva col·lecció de memòries donant-la per benvinguda a la literatura i en l’ideal de Catalunya.» (Vidal, 1984: 15).

En arribar el torn de Francesc Curet, l’escriptor en reproduïx tot el discurs –ple de retòrica–, que comença remarcant que el llibre té, «per damunt i més enllà del seu positiu mèrit literari i biogràfic, el d’evocar fidelment, amb una emocionat fidelitat, un dels períodes més interessants, suggestius i turmentats de la vida intel·lectual catalana.» (Vidal, 1984: 15); Curet prossegueix: «hem d’agrair a Plàcid Vidal que hagi fixat d’una manera tan precisa i completa, i amb una perfecta honestedat, el procés psicològic i anecdòtic de la nostra època.» (Vidal, 1984: 16) i, a continuació evoca, sense estalviar cap detall –tal vegada intentant aportar un to distès–, com va conèixer el memorialista, un dia de pluja intensa: «regalimant aigua, amb el barret alcaigut i el bigoti xop. Només li mancava un gran bacallà a l’espatlla per a tenir una exacta semblança amb l’home de l’Emulsió Scott, i que em perdoni l’amic la comparació, en gràcia al bon record. [...] encetàrem de seguida una animada conversa sobre temes de literatura i art.» (Vidal, 1984: 17). El crític teatral clou les seves paraules elogiant la personalitat del memorialista: «amb Plàcid Vidal és impossible de renyir-hi o sentir-s’hi indiferent, perquè la seva vàlua moral realça i embauma la seva valor literària. [...] per damunt de l’obra mateixa de Plàcid Vidal, amb tot i ésser tan estimable i meritòria, hi ha la seva incorruptible probitat, el seu sentit cavalleresc de la dignitat i el culte sempre latent i fervorós de l’amistat.» (Vidal, 1984: 17).

---

¹⁰⁵⁰ Cf. supra, p. 95.

¹⁰⁵¹ D’acord amb el context, Vidal devia voler escriure “efecte”.

El memorialista esmenta, resumidament, altres intervencions: de Joan Malagarriga, de Josep Maria Rigol –que «parlà molt directament [...] en representació de la joventut patriòtica catalana separatista» (Vidal, 1984: 17), de Jaume Terrades. I arriba el moment de referir-se a Joan Estelrich, l’editor del llibre, que era reticent a fer cap discurs, però que finalment, explica Vidal,

«s’erigí ardit al mig de tothom, movent els braços amb gest impetuós, i alçà la veu [...]. [...] Digué que jo, mentres’efectuava l’edició d’aquesta nova obra meva, m’havia dedicat amb tant afany i persistència a procurar l’evolució de les meves qualitats fent esmenes al text que, si no se m’haguessin donat presses per a enllestir, [...] no hauria acabat mai de corregir les proves de composició.» (Vidal, 1984: 17-18)¹⁰⁵².

A més, Plàcid Vidal, explica que Rafael Tasis i Marca, assistent a l’acte, «ja havia publicat, al *Mirador*, la seva crítica del meu llibre, en la qual inclogué la meva caricatura feta per Salvador Mestres.» (Vidal, 1984: 14), però, sorprenentment –i tenint en compte que l’article li és ben favorable–, no en transcriu ni una frase. En el núm. 273 de *Mirador* (26-IV-1934), a la secció “Les Lletres”, hi ha l’article de Tasis “Un malalt crònic: el llibre”, on, després de fer un repàs dels motius de la crisi per què passen els llibres¹⁰⁵³, afirma que «la Diada del llibre d’enguany s’ha caracteritzat per l’aparició de bons llibres catalans. Pocs anys havien sortit tantes edicions noves en català. Novel·les d’interès, [...] obres interessants d’història o d’anècdota, editades amb un bon gust impressionant, com *L’assaig de la vida*, de Plàcid Vidal [...]» (Tasis, 1934: 6). Però la crítica a què es refereix l’alcoverenc es troba –caricatura inclosa– en el núm. 275 (10-V-1934), a la mateixa secció; es tracta d’una anàlisi completíssima que Tasis titula “Autobiografia i anècdota. *L’assaig de la vida*, per Plàcid Vidal”:

«El nom de l’autor d’*Els singulars anecdòtics*, intel·lectual de vocació gairebé heroica i home d’una memòria extraordinària, no és gaire conegut, avui, del gran públic. El germà petit de Josep Aladern, [...] no ha volgut crear-se, per a les seves activitats literàries, la màscara d’un pseudònim que, en el cas de Cosme Vidal, havia absorbit tota la glòria fugissera i gens profitosa d’intel·lectual i havia deixat en canvi l’home en aquella posició anguniosa i sovint desesperada

---

¹⁰⁵² Enmig d’aquest parlament, Estelrich fa una interessant etopeia de Plàcid Vidal. Cf. supra, p. 143.

¹⁰⁵³ «A Catalunya el fenomen amb el qual comptaven els editors, que creien que amb l’autonomia, l’escola catalana i l’oficialitat del català llurs obres obtindrien una demanadissa remuneradora, s’ha produït ben a la inversa. [...] Els llibres passen desapercibuts [...]. Els escriptors catalans tenen el deure d’escriure bons llibres, els editors d’editar-los bé i els lectors de llegir-los, i de moment, tothom ha d’oblidar que publicar volums pugui ésser en alguna banda una activitat comercial profitosa.» (Tasis, 1934: 6).

d'inseguretats econòmiques que l'havien de fer refugiar [...] en les planes dels diaris lerrouxistes de Barcelona. Aquest drama constant de la vida del germà de l'autor, que és de les coses que més impressionen en aquest llibre dens de lletra i de contingut [...], és el símbol dolorós de tota una generació intel·lectual catalana, dels creadors ardits d'una literatura i d'un periodisme en un país on tot estava per fer, en aquest aspecte, i en el qual les primeres temptatives per a la normalització d'una vida intel·lectual que fins aleshores (darrers anys de segle, amb l'aparició de les grans figures de Maragall, de Guimerà i de Rossinyol) havia pecat de caòtica i casolana, toparien per força amb tants contratemps i amb una tal incomprensió del públic, que hom comprèn que en aquells estols juvenívols de poetes, de novel·listes i de dramaturgs abundessin les crisis de desesperances, les desercions i àdhuc els suïcidis.» (Tasis, 1934: 6).

Fins aquí, la contextualització de l'entorn de l'escriptor que, en certa manera, podríem interpretar com una justificació del seu capteniment; seguint la línia traçada per Tasis, Plàcid Vidal hauria de ser vist com un supervivent en aquest marasme: sí que en alguns moments es va desesperar¹⁰⁵⁴ –no va arribar a insinuar el suïcidi, però temia pel seu estat mental–, però no va desertar: no va deixar d'escriure. Continua Rafael Tasis, ara fent un repàs al que en el seu llibre relata el memorialista:

«Plàcid Vidal ha escrit una minuciosa autobiografia que s'atura a l'any 1921, data del matrimoni de l'autor, que ve a cloure així una primera etapa de l'assaig de la vida que ell es complau a imaginar-se que forja. Veiem el minyó d'Alcover, voltat de gent camperola, de la qual en traça uns croquis simplicíssims, però d'una gran força d'evocació, i assistim al seu desvetllament a la literatura, pel reflex del precoç prestigi del seu germà [...]. Vénen els anys de Reus, i les amistats primícies que la sort i les circumstàncies hauran de dispersar, de trencar o de fer més íntimes. Tot el llibre de Vidal, més que una estricta autobiografia, és una invocació a l'amistat, una desfilada impressionant de noms famosos o obscurs de treballadors intel·lectuals de Catalunya.» (Tasis, 1934: 6).

En aquest punt, Tasis sembla sorprès, admirat, de la vasta relació de personatges que Vidal fa aparèixer al llarg del llibre i s'esplaia fent-ne comentaris o posant-los epítets:

«El nomenclàtor del final del volum ja dona idea del valor anecdòtic i d'història interior de la vida literària catalana dels primers vint anys de segle que té aquesta obra tan original. Allà hi trobeu els lluitadors decebuts, que es retien a l'adversitat, com els poetes suïcides Antoni Isern i Hortensi Güell, les figures pintoresques i enlluernadores dels homes brillants que aspiraven a genis i s'ho arribaven a creure, com el gran Peius Gener (del qual hi ha uns capítols molt

---

¹⁰⁵⁴ Cf. supra, p. 112 (carta a Josep M. de Sucre).

saborosos), el pontífex Xènius i l'original doctor Diego Ruiz. Desfila tota la corrua d'amics i companys de juvenesa i d'ambicions de Plàcid Vidal, figures inquietes com les de Puig i Ferrer i Alfons Maseres, triomfadors com Pau Ruiz Picasso [...]» (Tasis, 1934: 6).

També en valora l'aspecte lingüístic i en subratlla l'afany de l'escriptor per transmetre el neguit cultural, que sobreviu a les peripècies quotidianes:

«En aquelles planes escrites sense cap èmfasi, en un estil molt llis, que molt rares vegades agafa una forma incorrecta o impròpia o bé s'infla amb un punt de barroquisme, Plàcid Vidal, l'incorregible idealista i home bondadós, ens presenta el seu drama personal i el del seu germà, transportant contínuament llur petit taller d'impremta i havent de fer de caixista per poder subsistir. La literatura catalana era la flama sagrada que encenia més viva, cada cop que vacil·lava, la fe d'aquells germans devots de la poesia. Però, al mateix temps, en aquest llibre se'ns revela amb tota la seva realitat la situació precària de la intel·lectualitat catalana en aquells anys de predomini lerrouxista, les revistes que neixien i morien en el primer número, els llibres editats per subscripció entre amics de l'autor, les col·leccions cent vegades projectades i mai dutes a bon terme, i els apassionaments abandonats i fugaços d'aquells minyons que volien escriure obres genials i que molt sovint abandonaven ben d'hora la palestra literària per a cercar activitats més ben retribuïdes.» (Tasis, 1934: 6).

Els últims paràgrafs són tot un reconeixement a la tasca realitzada per Plàcid Vidal, com a memorialista en concret i com a escriptor en tot l'abast del terme; al capdavall les paraules de Tasis confirmen que sí, que Plàcid Vidal era un supervivent en el difícil món de la literatura i, sobretot, insinuen que ha encertat el camí, és a dir, el gènere:

«Hora d'anarquia lingüística, en la qual cada escriptor tenia una ortografia particular, en la qual hom es proposava models com Ibsen i totes les pensades literàries neixien sota el signe de la desmesura. El discurs presidencial de Pompeu Fabra, en els Jocs Florals de diumenge, en remarcar la importància simbòlica de la rendició del darrer reducte de la y grega, em feia pensar en la influència que la unificació gramatical tingué damunt aquell moment de primers de segle de la nostra literatura. Es produí una depuració natural, una tria automàtica de vocacions i de talents. Vingué una època una mica grisa, de silenci que només la veu de molts poetes interrompia. Aquelles anyades eren fecundes, però, dels moments de relativa plenitud que darrerament hem conegut. La nostra literatura, que havia estat sempre patrimoni dels autodidactes, rebia una influència redreçadora que li donava un to i una responsabilitat. El llibre de Plàcid Vidal, ultra el seu gran interès literari i humà, té aquest gran valor, el de permetre diagnosticar les tares d'aquell moment de la nostra literatura, i de fer més admirables els esforços sostinguts i dolorosos de Josep Aladern, del seu

germà, i de tots aquells homes que s'empregueren la tasca feixuga i la continuaren sense vacil·lacions, preparant la normalitat actual, encara ben relativa per a les nostres ambicions, però que acusa, evidentment, un progrés en el conjunt [...]. // *L'assaig de la vida* ens duu el preciós testimoni d'un obrer infadigable i destacat de la nostra literatura, i entre les seves planes formiguejants d'homes i de fets, suren lliçons ben exemplars que fan de bon meditar per als intel·lectuals catalans, sobretot en aquests moments que tot fa creure que tots voldran col·laborar a la feina a emprendre per a bastir el casal definitiu de la nostra cultura nacional.» (Tasis, 1934: 6).

Les expectatives de Tasis podrien haver estat ben encertades si no fos perquè la història va seguir altres rumbos. I qui sap si Plàcid Vidal no hauria aconseguit que les seves memòries esdevinguessin un referent per al conreu del gènere de la literatura del jo a Catalunya.

Un altre dels assistents a l'homenatge fou l'escriptor lleidatà Ramon Xuriguera, el qual «des de la proclamació de la República que era a Barcelona, i ja de cert temps que es relacionava amb Ramon Sastre i Xavier Benguerel, i aprofità l'avinentsa d'aquella festa d'homenatge per a fer la coneixença personal amb mi per mitjà d'aquests amics.» (Vidal, 1984: 14). El 28 de maig de 1934, Vidal li envia una breu carta: «vaig agrair molt la vostra assistència a la festa celebrada al restaurant del Parc de la Ciutadella¹⁰⁵⁵. [...] Penso escriure un segon llibre de *L'assaig de la vida* i tractaré de tot el que recordi de nosaltres¹⁰⁵⁶».

Continuant amb la recepció de *LAV* per part de la premsa, el 12-V-1934 surt, al *Diari de Girona: d'avisos i notícies*, un nou article d'Octavi Saltor parlant del llibre de l'alcoverenc; el titula “Llibres de records i de combat” perquè també es refereix a un llibret de Domènec Guansé¹⁰⁵⁷. Quant a *LAV*, Saltor segueix en la seva habitual línia encomiàstica, subratllant-ne l'interès documental i, també, emotiu, tot i que adverteix que, com el de Guansé, no agradarà a tothom

«perquè, l'autor, amb una sinceritat, honradesa i bona fe que ningú no posarà en dubte, escomet l'evocació dels ambients que ens recorda i de les siluetes que ens

---

¹⁰⁵⁵ L'escriptor alcoverenc li demana també de refermar la coneixença entre ambdós –cosa que ja feia a la primera carta, escrita set anys enrere.

¹⁰⁵⁶ Plàcid Vidal va complir: hi ha tres referències a Ramon Xuriguera a *El convencionalisme de la vida* (1972: 188, 189, 190), i una quarta a les memòries inèdites; veg. Vidal (1984: 14).

¹⁰⁵⁷ Saltor en diu que «*Fer Catalunya! Contra una antologia escolar* [és] un pamflet vibrant [...]» (Saltor, 1934: 1).

restaura, tal com resulten dels actes que ell els veié i de les obres que realitzaren. El subjectivisme que reflecteixi aquesta visió no serà mai tendenciós, sinó rigorosament objectiu, i així la imatge que Vidal ens en dongui, podrà possiblement ésser completada per altres contemporanis o reports documentals, però no ésser condradita en els plans que l'autor d'*Els singulars anecdòtics* ens n'ofereix. Al contrari; tothom haurà de cercar en *L'assaig de la vida* la pedra de toc i ben sovint el camí primicer de les investigacions literàries que comportarà l'estudiar les tres últimes etapes del nostre pensament col·lectiu, tant literari i artístic, com polític i social.» (Saltor, 1934: 1).

Al *Diari de Vic* (16-V-1934), el crític Manuel Valldeperes es mostra gratament sorprès pel llibre —el preu de venda del qual, segons ell mateix fa constar, era de 9 pessetes—:

«Confessem que hem quedat profundament impressionats de la lectura de *L'assaig de la vida*. Quanta exemplar humanitat hi ha en les pàgines d'aquest llibre pel qual passen cinquanta anys de la vida literària i artística de Catalunya! // Plàcid Vidal ha recopilat en *L'assaig de la vida* les seves memòries. I aquestes memòries són, no res menys, que una vida intensa comptada amb humilitat; però no amb la humilitat del vençut, sinó de l'home que veu amb recança com arreu deixa, del seu pas, un reguer d'indiferència. La mateixa indiferència, però, que han deixat tots els homes, que deixaran tots els homes. Amb dir que són cinquanta anys de la vida literària catalana el que es recull en aquest volum de 500 espesses pàgines haurem donat una idea de la seva importància; però augmenta aquesta importància la seva forma narrativa, clara, tendra, viva, violent, segons l'emoció que en cada record ha hagut de posar l'autor. En un moment, precisament, en que comença a sentir-se la manca de la literatura catalana biogràfica, *L'assaig de la vida* ens arriba com un bàlsam. I ho és més encara per la sinceritat absoluta que trobem en totes les seves pàgines i per l'autenticitat dels fets i dels homes que hi desfilen. // L'estil planer, reflex fidel de cada moment i la sobrietat amb què són contades les anècdotes respectives, destaquen, encara més, la valor d'aquesta vida novel·lada en la qual Plàcid Vidal apareix retratat humilment. Precisament aquesta humilitat és el que ens ha emocionat més d'aquest tresor inapreciable de records que és *L'assaig de la vida*.» (Valldeperes, 1934: 1).

Una altra versió de l'homenatge, des d'una òptica distesa i subtilment irònica, és la que ofereix *L'Esquella de la Torratxa* (18-V-1934), “Del vermut d'honor a Plàcid Vidal”; l'autor hi classifica tres tipus d'assistents:

«Són molts els que diumenge passat vermutejaren a major honra i glòria de Plàcid Vidal [...]: La concurrència al vermut era bigarrada: pintors, dibuixants, intel·lectuals i polítics de tres generacions. // L'una era la generació anàrquica. Aquesta generació desconeix tot el que la precedeix. Així s'explica que en anunciar el nostre company Francesc Curet anunciessin “El senyor Pompeu

Crehuet prendrà la paraula”. Aquesta generació, malgrat el seu revolucionarisme, pogué comprovar-se que anunciava amb gran respecte els Diputats: “El senyor Diputat Estelric! El senyor Diputat Puig i Ferrer”.

L'altra generació era la dels qui tenen el nom en el llibre de Plàcid Vidal. No cal dir que els joves anàrquics esperen trobar el seu nom en un futur llibre de l'homenatjat. // El senyor Diputat Puig i Ferrer comina Plàcid Vidal de no seguir essent humil. “Us creieu postergat. No. Encara publiquen llibres. No heu d'ésser humil ni poruc: un dia o altre triomfareu! A fora la humilitat!” // El senyor Diputat Estelric: “Plàcid Vidal és un gran orgullós. No conta la vida dels altres. Fa servir els altres per contar la vida seva. Me'n ric de la humilitat de Plàcid Vidal.”¹⁰⁵⁸ // Un assistent (i amb veu baixa): “Era molt natural que Puig i Ferrer i l'Estelric no coincidissin. La Lliga i l'Esquerra prenen sempre posicions diferents.”

La tercera generació la feien els devots, els sempre amadors de la literatura per la literatura. Han arribat gairebé a terme de la seva tasca i creuen encara amb una Catalunya espiritual. Els d'aquesta generació bevien el vermut de la glòria a petits xarrups. I miraven un xic desconcertat tant els senyors Diputats de Dreta i Esquerra com els joves anàrquics. // El parc de la Ciutadella, aquest diumenge, i qui sap si en honor de Plàcid Vidal, s'havia vestit com mai de primavera.» (Anònim, 1934: 5).

Un dels intel·lectuals espanyols de renom que ben aviat va donar la seva opinió sobre *L'assaig de la vida* fou Miguel de Unamuno; en una carta enviada des de Salamanca (25-V-1934) a Pere Coromines¹⁰⁵⁹, li parla dels records que li aporta la lectura d'aquesta obra: «Estoy leyendo *L'assaig de la vida* de Plàcid Vidal. Y ¡qué de cosas me sugiere! Recuerdo mi visita a esa Barcelona en octubre de 1906, y el aplec de la protesta y la poesía que me inspiró aquel acto.» (Coromines, 1975: 141-142). A més, Unamuno torna a parlar de *LAV* en un article datat el 31-V-1934¹⁰⁶⁰:

«Y ahora tengo que traer aquí a cuento una magnífica expresión de mosén Jacinto Verdager que acabo de leer en un extraordinario libro catalán: *L'assaig de la vida*, de Plácido Vidal, libro al que tengo que volver despacio, y en que se narra cómo el gran poeta y el gran cristiano le dijo a José Aladern –hermano del

---

¹⁰⁵⁸ Cf. supra, p. 143.

¹⁰⁵⁹ Coromines la reproduïx al tercer volum dels seus *Diaris i records. III: La República i la Guerra civil* (1975).

¹⁰⁶⁰ Publicat a *Ahora*, Madrid, amb el títol “Renovación (Respuesta a un pésame)”. Es troba a les *OC VIII* de Miguel de Unamuno (1970).

autor del libro y amigo mío que fué— esto: “¡Quina llàstima! Vosté, si cregués en Deu, fora un cristià perfecte.» (Unamuno, 1970: 1209)¹⁰⁶¹.

Possiblement, aquest és l'article a què es refereix l'alcoverenc en la carta que envia a Estelrich, en un paràgraf de la qual li pregunta si Unamuno ha tornat a escriure sobre LAV¹⁰⁶². Tanmateix, és ben probable que no arribés a tenir notícia de la carta que Unamuno va adreçar a Coromines¹⁰⁶³.

El 26-V-1934, hom podia llegir a la primera plana de *Clarisme*¹⁰⁶⁴ una entrevista de Mercè Rodoreda¹⁰⁶⁵ a Plàcid Vidal arran de la publicació de *L'assaig de la vida*. Rodoreda els presenta, autor i llibre, amb aquestes paraules elogioses:

«Plàcid Vidal i *L'assaig de la vida*, conjuntament, formen un tema molt interessant a tractar. Plàcid Vidal ha lliurat a Catalunya un llibre dens, atapeït de lletra menuda, per les pàgines del qual desfila mitja humanitat d'escriptors i literats catalans [...]. *L'assaig de la vida* és, per al jovent d'avui que s'interessa per la gent de ploma a la mà, un document vivíssim i interessant en alt grau.» (Rodoreda, 1934: 1).

---

¹⁰⁶¹ Aquest és el fragment de LAV a què fa al·lusió Unamuno: «En una altra carta, admirant el gran entusiasme de Josep Aladern i deplorant alguns comentaris que feia el defensor enlairant el poeta sacerdot i negant la doctrina catòlica, l'autor de *Jesús Infant* [Jacint Verdaguer] exclamava: “Quina llàstima! Vostè, si cregués en Déu, fóra un cristià perfecte”» (Vidal, 1934: 41).

¹⁰⁶² Cf. infra, p. 528-529.

¹⁰⁶³ Josep Iglésies, que la fa servir d'introducció a les “Paraules prèvies” a *ECV*, remet a «Joan Coromines, *Correspondance entre Miguel de Unamuno et Pere Coromines*. Bulletin Hispanique. Tome XII, n° I, janvier-mars 1960, plan. 64. Annales de la Faculté de Letres de Bordeaux.»; veg. Iglésies (1972: [5]).

¹⁰⁶⁴ “Parlant amb Plàcid Vidal”, *Clarisme*, 26 maig 1934, núm. 32.

¹⁰⁶⁵ Mercè Rodoreda (Barcelona, 1908 – Girona. 1983), «entre octubre del 1933 i juny del 1934, treballà a *Clarisme*. *Periòdic de Joventut, Art i Literatura*, editat per Delfí Dalmau, on feia entrevistes a escriptors i dibuixants com ara Cèsar August Jordana, Sebastià J. Arbó, Agustí Esclasans, [...] Plàcid Vidal.»; veg. Cuéllar, Juli: “Apunt biogràfic. Mercè Rodoreda”, dins *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)* (2005: 118). També s'hi refereix Roser Porta, a *Mercè Rodoreda i l'humor* (2007): «I Rodoreda torna als escriptors en la següent [entrevista] (26 maig 1934), que titula simplement “Parlant amb Plàcid Vidal” i que fa a l'autor de *L'assaig de la vida*, unes memòries recent publicades on apareixen els principals intel·lectuals i escriptors del moment.» (Porta, 2007: 61).

Teresa Muñoz Lloret va aplegar, en edició crítica, les entrevistes fetes —entre 1933 i 1934— per Rodoreda a *Clarisme*: «Els personatges han estat triats a partir, lògicament, d'algun tema o notícia d'actualitat, però la tria resulta significativa d'una actitud individualista tendent a no vincular-se a fons amb cap grup o estètica literària que Rodoreda mantindrà al llarg de la seva vida d'escriptora. Així [...] Plàcid Vidal, controvertit autor dels *Singulars anecdòtics*, [és entrevistat perquè] acaba de publicar el també controvertit volum de memòries *L'assaig de la vida* que dona una gran quantitat d'informació d'uns anys determinats del món cultural català.» (Muñoz Lloret, 1992-1993: 498-499). Per la seva banda, Neus Real Mercadal fa notar que Mercè Rodoreda «havia verbalitzat la voluntat de donar a conèixer els autors catalans al públic.» (Real Mercadal, 2005: 192), de la qual cosa queda constància, per exemple, en l'entrevista que Rodoreda fa a S. Juan Arbó: «cal que els coneguim; que la gent s'interessi més per ells que ara no s'interessa. El nostre desig és que els noms dels escriptors siguin més coneguts [...]» (Rodoreda, 1933: 2).

Sens dubte, Vidal havia d'estar satisfet d'una valoració tan positiva i gens mancada de raó, perquè *L'assaig de la vida* és, com afirma l'entrevistadora, un testimoni indiscutible –i gens prescindible– d'un període cultural. A més a més, continuant amb les virtuts de l'obra, escriu Rodoreda: «totes les coneixences de joventut de Plàcid Vidal desfilen per les pàgines del seu llibre, escaientment descrites i mostrades: Puig i Ferrer, Alfons Maseras [...], etc., etc., fins a formar una llista de més de cinc-cents cinquanta noms [...]. *L'assaig de la vida* és, en resum, el resum d'una bona part de la vida de Plàcid Vidal, extensiu a tots els qui el voltaven.» (Rodoreda, 1934: 1). Acompanyant el text, hi ha un dibuix del bust de l'autor, realitzat per Santsalvador, amb una nota manuscrita de Plàcid Vidal –a l'extrem inferior esquerre, per al lector–: «Al meu estimat amic D. Santsalvador, content d'haver-me fet aquest retrat, en el qual em reconec perfectament. Plàcid Vidal.» (Vidal, dins Rodoreda, 1934: 1).

El memorialista –que de ben segur se sentia còmode amb la seva interlocutora i amb ganes d'esplaiar-se en detalls sobre la redacció de *L'assaig de la vida*– explica a Rodoreda que

«encara hauria pogut estendre'm més sobre fets reals de la vida de cadascú, però crec que tot ha de tenir un límit, i que segons quines coses, val més callar-les. S'ha arribat a dir, mentre jo escrivia *L'assaig de la vida*, que feia una obra de venjança vulgar, perquè, potser, em veia un xic arraconat. Res menys cert. Jo sé que, segons què hauria dit, el meu llibre hauria produït una revolució, mes sempre he cregut que la irreflexió cau de ple, com un càstig damunt l'autor. Ara tots han vist que el meu llibre és el llibre d'una bona persona...» (Rodoreda, 1934: 1).

Amb aquestes argumentacions, Vidal dóna a entendre que era ben conscient del que estava escrivint i de com ho havia d'escriure per transmetre una imatge conciliadora, gens venjativa ni rancuniosa –no debades, persistia en la construcció del jo i, per això, li calia evitar malentesos. Tot conversant amb Rodoreda, va aportant dades sobre el llibre, la seva gestació i les intencionalitats literàries i lingüístiques: «Montoliu –diu Plàcid Vidal, que se'ns torna expressiu i garlaire– em va estimular a continuar la literatura biogràfica¹⁰⁶⁶. [...] i l'any vint-i-cinc va aparèixer la segona edició i segona sèrie de *Singulars anecdòtics*. Fou un fracàs absolut. [...] Però la decepció em fou un estímul i, en comptes d'abaltir-me i fer-me enrera, vaig continuar la tasca i començà a néixer

---

¹⁰⁶⁶ Plàcid Vidal es refereix a l'article que Montoliu publicà a *La Veu de Catalunya*, el 29-XII-1925. Cf. supra, p. 476.

L'assaig de la vida.» (Rodoreda, 1934: 1). «He estat set anys^[1067] per escriure'l. Set anys, dia darrera dia, fent, refent i corregint. He esquinçat capítols, he canviat proposicions sempre amb l'anhel d'aconseguir la màxima naturalitat en la forma descriptiva. Fer una prosa llisa, sense preciosismes, com escau a tot llibre anecdòtic o biogràfic.» (Rodoreda, 1934: 1). També, Vidal opina sobre la solitud de l'acte d'escriure i sobre l'actitud dels qui el podrien haver ajudat i no ho han fet: «Escric als matins. Em llevo nou i el cap clar..., és l'hora en què faig més feina, i remarqueu, també, que ningú no m'ha ajudat en la tasca. He demanat als amics que cito que, d'ésser possible, em parlessin dels seus records, però en va..., he estat ben sol a fer memòria, i ara mols d'ells es sorprenien de casos i anècdotes que retrec i que havien oblidat en absolut...» (Rodoreda, 1934: 1).

Rodoreda fa notar que, en el decurs de l'entrevista –tot insinuant que l'escriptor es mostra comunicatiu¹⁰⁶⁸– «parlem de tot [...]. Cal no oblidar que, tot i el llibre, el document més viu de records és el propi autor.» (Rodoreda, 1934: 1). Aquesta consideració de Mercè Rodoreda és digna de subratllar, perquè, a banda de l'actitud a favor del memorialista que se'n pugui desprendre –a causa de la cordialitat que sembla que s'ha establert entre ella i Vidal¹⁰⁶⁹–, és també una dada a favor de la importància de la memòria, de l'evocació de les vivències, per reconstruir moments col·lectius i personals. En termes literaris, Vidal argumenta que

«s'ha cultivat poc, aquí, la biografia. [...] crec, i no en dubto, que si Aribau hagués deixat un llibre de memòries, hauria fet molt més per al redreçament nacional que la seva *Oda a la pàtria*. Com si l'haguessin fet Piferrer, Milà i Fontanals... López-Picó té, o tenim d'ell, *A mig aire del temps*, llibre interessant

---

¹⁰⁶⁷ Ho explica també en una carta a Jaume Aiguader i Miró; veg. supra, p. 492.

¹⁰⁶⁸ L'entrevista va durar dues hores: «A dos quarts de vuit truquem a la porta d'on viu Plàcid Vidal. [...] A dos quarts de deu ens acomiadem de Plàcid Vidal.» (Rodoreda, 1934:1).

¹⁰⁶⁹ En aquest sentit, és paradigmàtic el paràgraf en què Mercè Rodoreda escriu: «Parlem del món dels artistes. D'aquella gran dolçor que els amara i els fa ésser tan blancs de cor i d'esperit; desconixedors en absolut del mot "crítica" i de sentiment derrotista; éssers seràfics dignes de lloança...» (Rodoreda, 1934: 1); un paràgraf del qual es desprèn l'admiració que una insòlita loquacitat de Plàcid Vidal ha despertat en la jove periodista –Rodoreda, en acomiadar-se'n, confessa al memorialista que l'havien advertit que «no enraonàveu pas gaire» (Rodoreda, 1934: 1). Tanmateix, com observa Teresa Muñoz Lloret, no s'ha d'obviar «l'interès que li desperten les memòries de Plàcid Vidal pel que fa a la quantitat d'informació que aporta sobre un món, el de la literatura catalana, al qual [Rodoreda] vol entrar de ple.» (Muñoz Lloret, 1992-1993: 500).

per molts conceptes en el qual figuren les memòries de Narcís Oller¹⁰⁷⁰], aparegut no fa gaire.» (Rodoreda, 1934: 1)

També manifesta, potser en un enèsim intent de recuperar l'amic de joventut: «confio molt en *Els camins de França*, de Puig i Ferrer. Recordo que els havia començats a publicar a la primera *Revista de Catalunya*, però fugint del to autobiogràfic, en forma de novel·la, i ara m'ha sorprès de veure que havia agafat el camí de la narració viscuda.» (Rodoreda, 1934: 1).

Quan Rodoreda, cap al final de la conversa, li pregunta pels projectes que té, l'escriptor respon: «Continuar *L'assaig de la vida*. Emplenar un altre llibre de records, de fets, de vicissituds... Hi serà esmentat extensament Papasseit. Un xicot que valia moltíssim. Interessant en gran manera. Espero enllestir el llibre en tres o quatre anys...» (Rodoreda, 1934: 1). El cas és que, en aquest altre llibre de records que anuncia Plàcid Vidal, referint-se sens dubte a *El convencionalisme de la vida*, no hi consta cap Papasseit –ni Salvat-Papasseit¹⁰⁷¹; ja que, amb escàs marge d'error, tot apunta que Vidal es referia a aquest poeta mort, prematurament, el 1924.

Les lloances a l'obra continuen; el 6-VI-1934, una ressenya a *La Vanguardia* –secció “Libros y Revistas”–, sense signar, que considera l'obra un

«libro autobiográfico, pero no sólo de un hombre –el autor–, sino de toda una época. En él, este conocido literato catalán resucita, a través de quinientas páginas de pulida y apretada prosa, los hombres, los dichos y los hechos de una época ardiente y fecunda de la literatura catalana. En un modo de Dietario cordial de las letras, van asomando a las páginas del libro rostros de figuras gloriosas, que ya para siempre desaparecieron; otros, aun juveniles en la evocación, que hoy se nos aparecen como venerables; muchos expresando los primeros anhelos del artista, hoy plenamente cumplidos; otros, en fin –como Hortensi Güell–, marcados por destino trágico. La vida rezuma de cada página, de cada párrafo, de cada línea; ello hace que del libro se desprenda, ante todo y sobre todo, un vivo calor de cosa humana...»

---

¹⁰⁷⁰ Les *Memòries literàries* de Narcís Oller van ser publicades, pòstumament, el 1962; així doncs, es tracta d'una confusió, atribuïble tant a Plàcid Vidal –un lapsus– com a Mercè Rodoreda –en el moment de transcriure l'entrevista. A les pàgines censurades d'*El convencionalisme de la vida*, Vidal anota: «Cal remarcar en l'esmentada conversa com a una mala interpretació la dada que en el llibre *A mig aire del temps* consten les memòries de Narcís Oller.» (Vidal, 1984: 20 i 25). Per la seva banda, Teresa Muñoz Lloret opina que «s'ha de tractar forçosament d'un error i es deu referir al capítol *Notes per a la biografia de Joaquim Folguera* dins Josep Maria López-Picó, *A mig aire del temps* (Barcelona, Publicacions de la revista, 1933).» (Muñoz Lloret, 1992-1993: 561, nota 119).

¹⁰⁷¹ Tampoc no es troba cap Papasseit, ni Salvat-Papasseit, a les pàgines d'*El convencionalisme de la vida* que havien restat inèdites i que Joan Cavallé recuperà i edità al *Butlletí del CEA* el 1984.

Poesía, novela, teatro, política, son los temas de las diarias anotaciones de Plácido Vidal. Una delicada sensibilidad de artista recoge cuantos acontecimientos se van sucediendo desde el 1890, aproximadamente, en la vida espiritual catalana. Es la “Renaixença” ya granada; el 1900; el modernismo; los “Quatre Gats”; los primeros tranvías eléctricos; la arquitectura de Gaudí y las primeras traducciones de Ibsen. Luego, los ordenadores; la evolución hacia una actitud más serena... Todo ésto se lee o se adivina. *L’assaig de la vida* es un buen índice literario: tanto por lo que cuenta como por lo que sugiere.» (Anònim, 1934: 20).

Crida l’atenció que l’anònim comentarista compari el llibre amb un dietari –hi torna, en parlar de “diarias anotaciones”– així com que en doni alguna dada inexacta –per exemple, Gaudí només és anomenat una vegada a *LAV*, i a propòsit d’una anècdota relacionada amb l’escultor Carles Mani; veg. Vidal (1934: 106). Tot plegat porta a concloure que, probablement, va escriure la ressenya havent fet una lectura en diagonal del llibre.

El 8 de juliol de 1934, és O.S. (inicials d’Octavi Saltor) qui en parla, aquesta vegada a *La Veu de Catalunya*¹⁰⁷² :

«Un volum de més de 500 pàgines, d’una extraordinària densitat i d’una enorme multiplicitat de referències, és aquest llibre de Plàcid Vidal, superació autobiogràfica d’aquell recull d’*Els singulars anecdòtics* que va donar-nos anys enrera aquest poeta i novel·lista d’Alcover. Ara, en aquest volum, ens revela tota la projecció eficient de la seva vida a partir dels records íntims de la seva vila nadiua, xopes de tendresa evocadora i de bellesa narrativa, fins a l’any 1921, data de les seves noces. Una segona part complement de les tres que integren aquesta publicació d’ara, marcarà el solc d’aquestes darreres dècades noucentistes i dels personatges que s’hi mouen, en l’existència de l’autor.

Tot un món de recordances actives poblen la vibració subjectiva d’aquests records de Plàcid Vidal, acorruats després d’una estrofa inicial d’horaciana i profunda serenitat vital. [...].

Fóra impossible extractar aquí les raons plurals de l’interès d’aquest llibre, ni referir els esments que a centenars, quasi a milers (resumits en un oportú nomenclàtor final), apareixen en aquestes planes. [...] des dels literats fins als artistes, als polítics, als homes de ciència i simplement als bohemis, és tota una teoria humana del teixit de la qual estan formats aquests cinquanta anys de renaixença literària, la que passa per l’evocació del nostre artista, sempre a través de l’objectivitat de llurs accions, però també amb l’àcida gota de vivacitat subjectiva amb què l’autor les visqué i que és ço que ens dóna encís i amenitat a les mateixes remembrances del protagonista,

---

¹⁰⁷² Fons Estelrich (BC).

l'actuació literària del qual ens és el pretext que centra harmònicament i sense immodèstia tot aquest conjunt d'éssers i de fets que formen la visió integral del llibre. Si el *Fènix* de l'Estelrich constitueix la salvació definitiva de la idea renaixentista [...], el volum de Plàcid Vidal (que precisament la comprensió del mateix Estelrich ha permès d'editar dignament) és també, no sols com a índex documental pobladíssim, sinó com a creació artística del seu autor, la salvació anecdòtica i concreta de tot l'esforç innumerable que ha fet la continuïtat de la nostra mateixa renaixença, [... i] ens empalma lícitament (quasi per primera vegada en aquest gènere) amb tantes d'altres temptatives europees, dins literatures menys madures que la nostra, però que la nostra exigia ja en aquest any del seu jubileu centenari.» (O. S., 1934).

Al *Diari de Girona* (10-VII-1934), Alfred Gallard escriu una ressenya amb el títol “L'assaig de la vida”, que comença amb una reflexió al voltant de la vida en analogia amb un paisatge, una reflexió que li ha suggerit la lectura de *LAV* –tot i que, apunta Gallard, pot ser que el seu autor no comparteixi aquest punt de vista–: «així com un paisatge és obra de la Naturalesa i està subjecte a les modificacions de detall que pot introduir-hi la mà de l'obra, una vida humana [...] pot ésser una obra de treball constant, de renovació, de superació. [...] la vida d'un home, tant en els aspectes morals com materials, [...] és una tasca infinita, no superada mai.» (Gallard, 1934: 1). L'articulista subratlla tres aspectes del llibre «al servei d'un ideal: el sentiment de Pàtria lligat amb l'entusiasme per les lletres i amb el culte devot a l'amistat, [...] que] són la clau de tota la construcció que representa *L'assaig d'una vida*.» (Gallard, 1934: 1). I encara en remarca un altre mèrit, que li serveix per arrodonir la valoració positiva que en fa:

«La importància d'una observació lúcida, serena i desapassionada. De passada que ens descriu la seva vida, ens parla de totes les influències i de tots els factors que hi han aportat un reflex més o menys intens. I en corrua feta apareixen en les planes del llibre els homes més representatius de tota una generació. // A Catalunya no abunden les obres autobiogràfiques ni les memòries, materials indispensables per historiar les èpoques i les generacions. *L'assaig d'una vida* en aquest sentit omplena una llacuna i ens ofereix un document vivíssim de tota una època i de tota una generació, és clar que incompleta, però no per això menys estimable. [...] només en obres d'aquesta mena hom copsa l'evolució constant que s'opera en les creences dels homes. Plàcid Vidal ens parla dels inicis i de la joventut d'un seguit de gent que, actualment, han assolit posar-se en primer terme de l'actualitat político-social del país. // És indispensable conèixer aquests antecedents per explicar-nos determinades actuacions i determinades conductes i comprendre la força tràgica que el factor “circumstància” sol tenir en les idees i en la moral dels homes.» (Gallard, 1934: 1).

En el “Breviari crític” que Manuel de Montoliu –a *La Veu de Catalunya* (20-VII-1934)– dedica al llibre, també en fa una valoració favorable¹⁰⁷³ en conjunt i, a més, incideix en la importància del grup literari a què el memorialista pertany i que aglutina un bon nombre de personatges de procedència no barcelonina; Montoliu l’anomena “Cenacle del Camp” i en defineix els principals trets que el singularitzen:

«[...] Aquest llibre és un recull de memòries escrites amb una simplicitat que és el millor testimoni de la veracitat absoluta del seu autor. Plàcid Vidal, autor de novel·les i poemes molt discutits, ànima noble i concentrada, home lluitador a qui la vida ha ensenyat que l’actitud més escaient a l’escriptor és la humilitat, tota la humilitat compatible amb la confiança amb si mateix, ha volgut sacrificar moltes hores del seu treball de poeta creador per a escriure “la història dels altres”, la història del moviment literari presenciada i viscuda per ell en l’espai de vint-i-cinc anys. Un avantatge –que en opinió d’altres potser serà un inconvenient– té Plàcid Vidal com a autor d’un llibre de memòries. Ell és i ha estat sempre membre actiu d’un cenacle literari que ha tingut una considerable àrea d’influència en el moviment intel·lectual de Catalunya; i un cenacle sempre és un lloc immillorable d’observació en el panorama de les lletres. Un escriptor solitari difícilment podrà fer-se càrrec de l’estructura i de la composició d’aquest panorama, el qual sols pot adquirir sentit i significació si és contemplat des de l’angle de visió d’un credo estètic de grup o d’escola, car les línies divisòries que separen aquesta de les altres ajuda indiscutiblement a descobrir i traçar les fronteres de totes les restants escoles en què es divideix el camp d’una literatura nacional en un moment determinat.

*L’assaig de ma vida*¹⁰⁷⁴ és un riquíssim arsenal d’anècdotes de la vida literària de Catalunya, en el qual destaca amb fort relleu la línia autobiogràfica que freqüents interrupcions fan desaparèixer de la narració per tornar sempre a emergir a la superfície. L’autor, sense el més petit escarafall de vanitat, ens conta la seva dramàtica vida de lluita des de la seva infantesa fins al seu casament. Al voltant d’aquesta línia s’entortolliguen en complicades garlandes tots els fets i totes les anècdotes de la nostra vida literària recollides per l’autor directament durant la seva vida. Podríem dir que per les pàgines d’aquest llibre desfilen tots els escriptors grans i petits, i tots els aspirants a escriptor, de la generació dels qui començaren la carrera de les lletres els primers anys del segle XX i que al present han arribat ja a la cinquantena o estan a frec a frec d’arribar-hi. Juntament

---

¹⁰⁷³ En una targeta de visita (sense data, si bé pel contingut del text ha de ser d’abril-maig de 1934), Plàcid Vidal escriu: «Estimat amic senyor Montoliu: tindrà a gran honor que vostè m’expressi la seva opinió sobre el meu llibre de memòries. Mentrestant, podria fer-me una senzilla nota en la pàgina del diari donant compte de la sortida del llibre? Gràcies.» Fons Manuel de Montoliu (BC). És possible que la nota que apareix, sense signar, a *LVC* (6-V-1934) sigui fruit d’aquesta breu missiva. Cf. supra, p. 510.

¹⁰⁷⁴ Les tres vegades que, en el present article, Montoliu es refereix a l’obra de Vidal, ho fa amb aquest títol erroni; veg. Montoliu (1934: 8).

amb aquestes personalitats, Plàcid Vidal traça també les siluetes dels més destacats escriptors de la generació anterior: Ignasi Iglésies, Rossinyol, Raimon Caselles, Maragall, Aladern, Verdaguer, Apel·les Mestres, etc.

El llibre de Plàcid Vidal, al costat del calor que sempre té un ben documentat llibre de memòries, escrit amb les màximes garanties de sinceritat, en posseeix un altre, en ma opinió, superior. *L'assaig de ma vida* ens fa conèixer per peces menudes la vida interna d'un dels cenacles més vius i més dinàmics de la nostra literatura en el primer quart de segle: el que podríem anomenar "Cenacle del Camp". Aquest cenacle era integrat per una colla de joves del Camp de Tarragona (La Selva, Alcover, Valls, Reus, Maspujols, Montblanc, etc.) en el centre del qual comença a brillar el talent de Joan Puig i Ferrer [...]. Els trets que caracteritzaven el grup tarragoní de la nostra intel·lectualitat són dos principalment: l'actitud francament romàntica davant la vida (tots els seus afiliats tendeixen a conformar la vida a l'ideal que se n'han forjat; i d'ací la inquietud, el desequilibri i la frisança de llur existència), i el pessimisme nihilista al qual tendeixen invenciblement els principals escriptors del grup, com a fatal conseqüència del desencís al qual els ha dut el contacte amb la realitat. [...] és típica en aquest cenacle, format al voltant del nucli de Reus, la marcada tendència àcrata i llibertària dels seus adherits. És sensible en ells la influència de la doctrina anarquista, tant en voga en aquell període; i tots aquells joves, qui més qui menys, són anarquistoides. I és curiós observar com aquest acratisme, dominant en la mentalitat d'aquest cenacle, té la significació d'una herència tramesa pels cenacles anteriors barcelonins en els quals les doctrines de la filosofia anarquista eren més o menys cultivades: l'Escola Moderna, L'Avenç, el grup d'Emili Vendrell, etc., amb els quals van tenir contacte alguns elements del cenacle tarragoní. [...]

Plàcid Vidal, ànima angelical i cor vessant de bonesa, [...] conta les joies i les penes, les il·lusions i els desenganys, les esperances i les tragèdies dels seus germans d'ideal amb un accent en aparença tranquil però que traeix la modulació inequívoca d'una simpatia profunda envers aquells homes que passen i traspassen en els primers anys de llur vida pel seu mateix camí i entren a formar part de la mateixa comunitat d'ideals. En aquest llibre hi ha potser les pàgines més esborronadores de la història del nostre moviment intel·lectual de principis de segle, la història d'un romanticisme exasperat que sols podia finir amb la mort.» (Montoliu, 1934: 8).

L'autor anònim de la ressenya, breu, publicada al *Diario de Barcelona* (26-VII-1934)¹⁰⁷⁵, dóna la sensació que no ha passat de les primeres cinquanta pàgines del llibre, si ens fixem en la valoració que en fa:

---

¹⁰⁷⁵ Fons Estelrich (BC).

«La biografía es también historia; y la autobiografía de un literato es, en el fondo, historia literaria. La literatura catalana háse visto favorecida, en estos últimos tiempos, de diversos libros de memorias y uno de los más curiosos es, sin duda, el de Plácido Vidal, intitulado *Assaig de la vida*. Esta obra forma un copioso volumen donde su autor, que ya se había ensayado en el género con sus dos series de *Els Singulars anecdòtics*, reúne sus recuerdos de treinta años de vida literaria, como los recogiera Alfonso Daudet en su célebre obra sobre sus primeros treinta años parisienses. Y así como lo más interesante del libro de Daudet es quizás su descubrimiento de París cuando llega a la capital francesa llamado por su hermano mayor, Ernesto, así hallamos en *Assaig de la vida* unos capítulos más interesantes que los otros, cuando Plácido Vidal cuenta su descubrimiento de Barcelona siguiendo las huellas de su hermano Cosme, conocido en el mundo literario con el pseudónimo de “Aladern”. Con este libro sentimental, emotivo, subjetivo y sugeridor, Plácido Vidal ha escrito una página de historia literaria que forzosamente consultará el futuro historiador de nuestra literatura vernácula.» (Anònim, 1934).

A *Acció* (4-VIII-1934), setmanari d'Esquerra Republicana i portaveu del Centre Republicà Català a Badalona, hi ha una crítica força extensa i altament positiva sobre *LAV*, signada per S. Mateu i Pla¹⁰⁷⁶, el qual en valora especialment l'anecdòticari de caràcter comarcal que el memorialista d'Alcover hi aporta i, també, l'elevat valor de l'amistat que manifesta. Mateu subratlla, a més, la importància de la literatura testimonial com a gènere: «és cosa inoïda en el nostre petit món literari aquest assaig concienciós, de literatura anecdòtica i documental; aquí a casa nostra, on literària i artísticament es produeix d'esma i la manca de control dóna ribets de personalitat a qualsevol baliga-balaga amb pretensions d'escriptor.» (Mateu i Pla, 1934: 4). Així, els elogis que dedica a Vidal i al seu llibre són abundants: l'autor és «escriptor de ploma fàcil i galana, [...] sa i verídica.» (Mateu i Pla, 1934: 4), la lectura esdevé «suggestiva i amena, que hom s'empassa com a bresques.» (Mateu i Pla, 1934: 4), i el text és «d'un inestimable valor comarcal» (Mateu i Pla, 1934: 4). També, per la fermesa argumental amb què són redactats, alguns paràgrafs resulten ineludibles:

«Totes les figures destacades de la intel·lectualitat catalana, del primer quart de segle, desfilen en forma episòdica i anecdòtica al llarg de les pàgines del llibre i la descripció verídica i objectiva dels homes i les coses, assoleix en aquestes pàgines, breus i suggestives, sentides i viscudes, tot el transcendentalisme de les

---

¹⁰⁷⁶ Santiago Mateu i Pla (1891-1935), pintor i crític d'art. <http://sibhilla.uab.cat/> [en línia: 26-V-2015]. Aquest mateix article fou publicat a *L'Autonomista (Diari federalista republicà i d'avisos i notícies)* (10-VIII-1934).

pàgines de la història. Plàcid Vidal, a desgrat del seu estil llis i planer, enriqueix i avalora la seva prosa amb el suport cenyit de la seva objectivitat i la poleix amb l'humanisme real i profund dels seus personatges; alhora, l'esmalta un seguit de conseqüències filosòfiques que l'assaig de la vida li suggereix i que es complau en destriar [...]. En els capítols que fan referència a la infantesa i adolescència de l'autor, de més a més de la descripció justa de l'ambient pobletà hi desfilen un seguici de figures molt interessants i d'una psicologia densa i curiosa; aquestes figures, esbossades solament i a grans traços, s'acusen i es perfilen en un fons d'humanitat [...]. Tal volta sense proposar-s'ho, [Vidal] ens ha reportat un nucli considerable de figures de poble i del camp.» (Mateu i Pla, 1934: 4).

La valoració d'aquest món rural, que la majoria de crítiques obvien, aporta una lectura distinta de *LAV*, perquè el mostra com un llibre més complex, més ple de matisos i d'informació que no se li sol reconèixer. Mateu i Pla subratlla, en les memòries de Vidal, aspectes que no han estat considerats o que, fins i tot, han estat menystinguts:

«per nosaltres, que ens interessem vivament per les valors literàries i artístiques de les contrades catalanes, aquesta literatura documental i anecdòtica, on hi desfilen en siluetes precises i acusades les més destacades figures intel·lectuals del camp de Tarragona, de la ciutat de Reus i pobles dels contorns, ens ha impressionat, i ens ha refermat l'estimable concepte que tenim nosaltres, de les figures que vegeten silenciosament en la pau dels vilatges i de les petites ciutats. Per això, interessant-nos molt tot el contingut del llibre [...], preferim la sèrie de capítols que fan referència als antecedents de la família de l'autor, a les figures dels seus convilatans i les nombroses referències que ens dona de l'Antoni Isern, Hortensi Güell i de Joan Puig i Ferrer.» (Mateu i Pla, 1934: 4).

L'article "Les lletres. *L'assaig de la vida*, per Plàcid Vidal", signat J.D., va sortir a *El Dia*, de Terrassa, el 27 de setembre de 1934¹⁰⁷⁷. Mostra un estil àgil i precís i tot fa pensar que el seu autor coneix l'escriptor ressenyat:

«És ben cert que el futur historiador que vulgui ben documentar-se sobre l'ambient del primer quart d'aquest segle no podrà de cap manera prescindir d'aquest llibre de l'inquiet Plàcid Vidal. I és que aquest llibre no resta ben encaixat dintre la simple literatura. No és una novel·la. Certament tot ell és format per un enfilall d'anècdotes de petits fets que podrien constituir una bona novel·la; però és que aquests fets i aquestes anècdotes són història. Estan relligats els uns amb les altres amb fils vitals, diríem amb nervis candents, de l'autor. És tota una vida que quietament passa per aquells fulls; una vida sensible i sempre atenta a tota vibració de l'aire en què està embolcallat l'autor. És clar que fora d'aquest aire, fora del cercle on Plàcid Vidal viu, els homes es mouen i

---

¹⁰⁷⁷ Fons Estelrich (BC).

s'agiten per motius que l'autor de *L'assaig de la vida* no imaginarà mai. Però això, tant se val. Per aquestes activitats humanes ja hi haurà, potser, algun escriptor que estarà alerta. Plàcid Vidal fa l'efecte que considera a segon terme tota altra cosa que no sigui l'esperit literari, la vida de l'art i els homes que s'hi belluguen, i, enamorat cavaller d'aquest ideal (tan negligit en aquestes hores a Catalunya), va observant i anotant pensaments, fets i paraules. // L'obra és escrita en un estil planer, net d'impureses i sempre amarat d'una rara suavitat.» (J. D., 1934).

Una altra carta de Vidal a Joan Estelrich, del 20 de novembre de 1934¹⁰⁷⁸, proporciona informació de primera mà sobre la qualitat de l'edició, sobre la distribució i la recepció de *L'assaig de la vida*, i, també, sobre el procés de redacció de la segona part d'aquestes memòries:

«[...] vaig demanar a la “Catalònia” cinc exemplars més de la meua obra i em foren donats. Són vint-i-cinc exemplars els que tinc rebuts de l'administració. Tingueu-ho en compte.

Procuro escriure el segon llibre de *L'assaig de la vida*. No sé quan el tindrè llest, perquè he de fer-ho molt lentament. Hi constarà tot el que jo recordo de la meua relació amb vós^[1079]. Algunes coses són molt interessants. Tot serà tractat amb tota franquesa.

Encara que el primer llibre sigui escrit per un home massa bon home (com vós va dir-me), ja haureu vist que ha estat ben rebut per la crítica en general. L'únic periodista que l'ha censurat, millor dit, que s'ha permès fer-hi brometa [sic], ha estat Cèssar August Jordana. Aquest home no el conec personalment, però per a tractar-lo en la meua obra ja en tinc prou amb la nota que va dedicar-me. M'ha vingut de primera per a fer un capítol molt bonic^[1080].

¿No heu vist si l'Unamuno^[1081] ha tornat a ocupar-se del meu llibre? Ell, en aquell esment, ho prometia.¿I Rafael Ramis Togores^[1082], de Palma de Mallorca?

---

¹⁰⁷⁸ Fons Estelrich (BC).

¹⁰⁷⁹ Les referències a Joan Estelrich que fa Plàcid Vidal en *El convencionalisme de la vida* són força abundants i ajuden a entendre la relació, amb alguns moments tensos, que hi hagué entre ambdós. Cosa que confirmen les cartes consultades del Fons Estelrich.

¹⁰⁸⁰ Plàcid Vidal no fa referència a C. A. Jordana en cap dels seus llibres, però sí en les pàgines censurades d'*El convencionalisme de la vida*, que Joan Cavallé rescatà i publicà al *Butlletí del CEA* (1984); el capítol a què es refereix el memorialista és el CXIX (1984: 18-22) i el dedica de manera gairebé exclusiva a Jordana: primer, posa el lector en antecedents, grosso modo, de la recepció favorable, per part de la intel·lectualitat, de *L'assaig de la vida*, i va preparant el terreny per focalitzar-lo en el text de C.A. Jordana –que transcriu literalment; veg. Vidal (1984: 19-20)– i rebate-li després l'argumentació de manera àmplia i contundent –veg. Vidal (1984: 20-22).

¹⁰⁸¹ Cf. supra, p. 518.

Jo tinc una munió de crítiques recollides i, quan vulgueu, us les portaré. M'agradarà que les reviseu^[1083].

Sento que l'obra no hagi tingut més èxit de venda. No obstant, cal pensar que encara aniran despatxant-se exemplars. Exigiu a l'administració que no tinguin aquest llibre en descuit.

Jo considero i agraeixo molt la magna edició que va fer-me, presentant l'obra luxosament; però ja sabeu que, com a autor, m'hauria avingut a editar el llibre en paper més senzill i fins sense aquella relligadura que va costar tant. Hauríem estalviat qui-sap-les pessetes.»

Quant a l'article de Jordana al·ludit en aquesta carta, té, en efecte, el to de brometa que assenyala Plàcid Vidal i, també, correspon a la precisa descripció que en fa Maria Campillo¹⁰⁸⁴: «L'article de Jordana sobre *L'assaig de la vida* és troba a la secció "Les lletres" del diari *L'Opinió*, número 936 (6 de juny de 1934), i es diu "El plàcid assaig". Tinc ressenyat que no el deixa massa bé i que transcriu un fragment del llibre perquè el "pacient lector" tingui una idea de la qualitat de l'obra.» (Maria Campillo: correu electrònic, 11-II-2015); la reproducció és íntegra, per facilitar la contextualització de l'incident i de la reacció que va generar en el memorialista –i també en Just d'Esvern–:

«Fa set o vuit anys vaig llegir un conte de Plàcid Vidal on el protagonista deia (si és que la memòria no em falla) en un moment intensament dramàtic: “La meva xicota havia sortit a l'hort a collir vegetals”^[1085]. Confesso que aquests “vegetals” de l'hort del protagonista del conte de Plàcid Vidal van tenir encara prou força per fer-me arrufar el nas quan vaig rebre la darrera obra d'aquest

---

¹⁰⁸² Rafael Ramis Togores (Palma, 1893- 1973) col·laborà a *La Almudaina* i a *El Día*. No consta en cap de les obres memorialístiques de Plàcid Vidal.

¹⁰⁸³ El Fons Joan Estelrich conté un dossier amb sis retalls de premsa sobre *L'assaig de la vida*; possiblement són els que Plàcid Vidal ofería a l'editor en aquesta carta. De les crítiques aplegades, una no té autoria (cf. supra, p. 521), i les altres són signades per Cecili Gasòliba (cf. supra, p. 501), Joan Oller i Rabassa (cf. supra, p. 508), J.D. (cf. supra, p. 527) i Octavi Saltor, respectivament; de Saltor hi ha un parell d'articles, ambdós publicats a *La Veu de Catalunya*: “Cinquanta anys d'intel·lectualisme” (18-X-1933) (cf. supra, p. 499), i un altre (8-VII-1934), signat amb les inicials O.S. (cf. supra, p. 522), que segurament és el que anuncia Plàcid Vidal al final del penúltim capítol d'*El convencionalisme de la vida*: «Octavi Saltor, d'acord amb Manuel de Montoliu, faria a *La Veu de Catalunya* una nota de la publicació de les meves memòries, abans que el crític oficial d'aquell quotidià hi dediqués el seu article a la secció del Breviari.» (Vidal, 1972: 331).

¹⁰⁸⁴ Agraeixo a Maria Campillo (UAB) les dades que m'han permès consultar l'article original de C. A. Jordana.

¹⁰⁸⁵ El conte a què es refereix Jordana en les primeres línies de l'article és *La singular amiga*, com anota el mateix Plàcid Vidal (1984: 25). En concret, s'hi llegeix: «[...] i notant que la meva relacionada procurava esquivar les indiscrecions, la veïna va marxar pressosa, augurant que encara tindria temps per arribar-se a l'hort a collir vegetals per al sopar.» (Vidal, 1923: 31).

escriptor; però a les primeres pàgines de *L'assaig de la vida* (Edicions Estel, Barcelona) se'm va desarrufar del tot.

L'assaig de la vida és un assaig plàcid per l'autor, el to i les intencions. La nit de nuvis de l'autor i la seva muller, que n'és el coronament, n'és també el compendi que podem donar, condensat, perquè el pacient lector tingui una idea de l'especial qualitat d'aquesta obra. “Ja avançada la nit, els novells esposos vam encaminar-nos cap a l'habitació destinada, jo seguint els passos de la meva companya, la qual encara ostentava la testa engarlandada de flors. Quan fórem dalt al pis i ja entrats a la cambra nupcial, Amèlia va tancar la porta. La meva muller, oferint-me el somrís, va inclinar-se vers mi, i en veu baixa i emocionada em demanà: Lleva'm la corona...” No és estrany que, amb aquests antecedents, la nit de nuvis de Plàcid i Amèlia fos “el més gran poema que el geni humà podia escriure”.

Però abans d'arribar al seu gran poema, Plàcid Vidal ens explica, a més de la seva vida literària, una pila de coses interessants. Les seves relacions amb els seus amics lletraferits no ho són sempre, encara que sempre ho resulti l'encisera simplicitat de l'autor. Resulta molt curiós de veure Jaume Aiguader, Joan Puig i Ferrer, Alfons Maseres i altres personalitats de la política i de les lletres a través dels plàcids ulls de l'autor. Hi ha també en aquesta obra algunes escenes artístiques i literàries gairebé tan entretingudes com la nit de nuvis. I sobretot teniu, tot fullejant aquest plàcid assaig, la refrigerant sensació que el món és més jove, anterior almenys al rei Herodes i la gran degollada.» (Jordana, 1934: 15).

El 16-VI-1934, a *Clarisme*, Mercè Rodoreda –sota el pseudònim Just d'Esvern¹⁰⁸⁶–, replica l'article de Jordana¹⁰⁸⁷, tot continuant amb el mateix joc de paraules al qual aquest ha recorregut ja des del títol:

---

¹⁰⁸⁶ Neus Real Mercadal (2005) argumenta que «es pot atribuir a Mercè Rodoreda un volum considerable de material [a *Clarisme*]: les ressenyes de Just d'Esvern, que presenten connexions diàfanies de contingut amb col·laboracions signades per l'autora i uns girs estilístics inconfusibles.» (Real Mercadal: 2005: 138). També confirma que «Just d'Esvern fou el responsable de quinze recensions publicades entre l'1 d'octubre de 1933 i el 16 de juny de 1934 al setmanari, l'objecte de les quals van ser, en aquest ordre, els productes següents: *Madrid*, de Josep Pla; [...] *L'assaig de la vida*, de Plàcid Vidal [...]» (Real Mercadal: 2005: 169), i afegeix: «Les claus reals del descobriment de la identitat de Just d'Esvern [...] són essencialment tres: les concomitàncies temàtiques i estilístiques entre textos, la selecció representada pel conjunt malgrat els previsible atzars i les valoracions implícites i explícites contingudes. [...] La coincidència objectiva entre, d'una banda, la recensió d'*Una altra mena d'amor*, les ressenyes de les obres de Roig i Llop, Vernet, Vidal i Llor i la de *Revista de Catalunya*, i, de l'altra, *Polèmica*, les entrevistes als quatre autors i l'article sobre la publicació, efectivament signats per Rodoreda, no pot passar desapercebuda. [...] La idiosincràsia del pseudònim podria acabar de confirmar el que ja hauria d'haver quedat provat: que Mercè Rodoreda era Just d'Esvern. Relacionar la consciència lingüística de l'escriptora amb la tria de l'àlies específic resulta temptador, perquè, afinant el sentit dels mots i tensant-lo al màxim, Just d'Esvern contindria una picada d'ullet sobre la figura del crític-jutge-just-injust i sobre la seva activitat.» (Real Mercadal, 2005: 169-170 i 174). Per a més dades sobre la identificació de Just d'Esvern amb Mercè Rodoreda, veg. Real Mercadal (2005: 169-193). El *Diccionari...* de Manent i Poca no documenta aquest pseudònim.

¹⁰⁸⁷ Per a més dades sobre la resposta de Mercè Rodoreda a l'article de Jordana i sobre l'admiració que sentia envers aquest escriptor, veg. Neus Real Mercadal: *Mercè Rodoreda: l'obra de preguerra* (2005: 190-193).

«Si en parlar d'aquest gruixut llibre no ens recordàvem de Cèsar August Jordana, voldria dir que no el llegim. I això, mai! El fet de retreure en les seves “Excursions literàries” [...] la nit de nuvis que Plàcid Vidal ens explica en el seu llibre ja ens diu tot el que, si no ens l'hagués mostrada, C. A. Jordana n'hauria pogut comentar. S'ha deixat el millor després d'aquell entendridor “lleva'm la corona”... és clar, però això no compta, ací. El comentari excursionista és deliciós i, tot sol, basta.

Plàcid Vidal és la seva obra i la seva obra és Plàcid Vidal. Trifulgues, angúnies, tristors, esperances... Tota la vida de Plàcid Vidal fins al seu matrimoni, junt amb tota mena d'anècdotes d'amics i coneguts hi és descrita prolixament. Passa pel llibre una ventada tan plàcida que hom no cospa prou fins al fons l'amarguesa que la narració enclou. Esperit essencialment bo el de l'autor, es trasllueix en el llibre en bondat i, en aquest cas, aquesta, és un doldre. Una mica de malícia hi hauria anat tan bé... Però com demanar aquest producte a Plàcid Vidal? D'on el trauria?

Val a dir, però, que l'obra és un document per als qui vulguin assabentar-se del viure sense miracles d'escriptors i literats nostrats, bandejats alguns per la ventada poc plàcida de la vida que no perdona els qui no són molt i molt forts d'esperit.

Ultra altres falles de llenguatge, ens dol que l'autor s'hagi deixat enamorar per l'abús de gerundis incorrectes.» (Just d'Esvern, 1934: 2).

Sens dubte, Plàcid Vidal desconeix la identitat de Just d'Esvern, amb el qual, a més, no comparteix el punt de vista que manifesta sobre la seva persona i sobre el seu llibre, ja que deixa palès el disgust que li causa el fet que, havent-lo volgut defensar, l'acabi de posar en evidència:

«En el cas del llibre *L'assaig de la vida* (descomptant el comentari d'un fantàstic redactor del periòdic *Clarisme* que, parlant de mi, a causa de divergències particulars entre ells, es posà a combatre el crític oficial del diari *L'Opinió* i, amb el pretext de voler defensar-me, no sols va convenir a deixar-me penjat l'escapulari de beneit, sinó que, en una nota de forma incongruent, va obligar-se, també, a haver-se de plànyer que jo fos escriptor equivocadís de lèxic, i antigramatical; llevat d'aquell mal advocat meu, que amb petulant pseudònim empeltat de l'element popular se'm convertí en acusador, en una publicació que havia recollit la meua paraula homenatjant-la mitjançant la signatura de Mercè Rodoreda), C. A. Jordana, davant el món [...] s'avança a definir amb exactitud el que és, socialment, la meua persona.» (Vidal, 1984: 20).

Certament, el memorialista es mostra contundent en aquest capítol¹⁰⁸⁸ inspirat per la crítica de C. A. Jordana, tant, que en alguns fragments fins i tot recorre al sarcasme; per exemple, quan rebut l'expressió «prou força per fer-me arrufar el nas quan vaig rebre la darrera obra d'aquest escriptor», que escriu Jordana al primer paràgraf del seu article¹⁰⁸⁹:

«No sé si a C. A. Jordana, llegint això, se li haurà arrufat o desarrufat el nas, el seu bon nas especialitzat a esmerçar-lo en les seves “excursions literàries” i que el seu possessor sembla voler fer pressentir que li exerceix a tall de baròmetre espiritual, assenyalant l'efecte de les obres que se li presenten en la seva cursa d'observació a través del temps vers la posteritat del geni; aquest nas que s'arrufa i es desarrufa de manera que C. A. Jordana dóna lloc a confondre amb el nas, en nom simulat, el membre distintiu del sexe. (Jo també tinc dret a caçar la carrincloneria i l'equívoc!). Espero que no hauré molestat el meu presumpte amic C. A. Jordana. Un home que ha escrit la novel·la *Una mena d'amor* i que ha pretès despullar en públic un pobre literat com jo, no ha de saber-li gens de greu el que pugui dir-li l'innocent autor d'”el plàcid assaig”.» (Vidal, 1984: 20).

Encara, el 23-VI-1935, *LAV* és objecte d'un article encomiàstic escrit per un jove Josep Cusidó i Piñol al diari catòlic tarragoní *La Cruz* –suplement “Art i lletres”–; les frases plenes d'admiració, retòriques, hi són abundants:

«Res més difícil i a l'ensem de tan manifesta temeritat per a un jove en el camp de les lletres que el parlar d'un llibre excel·lent i al qual autor, els no iniciats, només l'hauríem d'al·ludir per a fer-ne esment de la seva gran obra elaborada en el transcurs inaturable del temps i pel que significa en la nostra Literatura, o bé al qui ens hauríem d'adreçar solament per a sol·licitar el seu valuós mestratge. [...] hom, rublert d'entusiasme i goig espiritual sent una veritable frisança per a comunicar o fer conèixer aquell tresor als altres que [...] només esperen avinenteses de creació com aquestes per abeurar-se amb tot plaer i amb deixesa absoluta de contenció.

[...] Justificarà potser aquest atreviment meu, també, el fet de que, segons tinc jo entès, ningú a Tarragona ha tractat encara del llibre esmentat, ço que té per escenari i protagonistes, gairebé en la seva totalitat, a pobles i personatges del nostre Camp. [...] procuraré fer una exposició el més sincera i sintètica possible,

---

¹⁰⁸⁸ De ben segur que també hi va influir, en aital contundència, el fet que, segons explica Vidal, «l'exemplar de la meua crònica tramès a C. A. Jordana, després vaig comprar-lo en un mercat de llibres ventureros. Suposo que C. A. Jordana va donar *L'assaig de la vida* al paperaire, com a cosa inútil, i que aquell subjecte especulador se'l va vendre per uns quants cèntims que se n'hi oferiren. Això sí, el llibre va tornar a mi sense el full de la dedicatòria; és a dir, mancat de la pàgina on jo havia saludat el col·lega C. A. Jordana avançant-li la meua abraçada.» (Vidal, 1984: 21).

¹⁰⁸⁹ Cf. supra, p. 529.

de les impressions i suggerències que la seva lectura en mi ha determinat. // Jo no coneixia Plàcid Vidal, fins ara. [...] tot d'una En Plàcid Vidal se m'ha mostrat amb una magnificència i grandesa de personalitat literària que no pot pas excusar-se en la meua ingenuïtat joveçana. I és que *L'assaig de la vida*, llibre en el que l'autobiografia de l'autor és el nucli de totes les narracions construïdes, segons pròpia expressió, "per gràcia del record", i amb una intimitat sentida, és una obra que pels que ens iniciem en les lletres, per força ens ha de suggestionar i entusiasmar.

L'estil amb què està escrita, com correspon al gènere, és planer, senzill, bonic, íntim, ben nostre. En la lectura, hom s'hi descansa, tot i fruit a l'ensens l'intel·lecte [...]. L'interès mai no decau, combinant amb gran encert el que és de rigorisme històric amb boniques anècdotes, sempre ben trobades, i que acaben d'arrodonir amb èxit la idea que l'autor es proposa donar. També és un encert el sentit de mesura: mai no diu l'autor el que no cal que es digui, i sap eixir amb gran dignitat literària de tot obstacle o terreny perillós. [...]

Però no és aquest, el valor literari, el que al meu entendre fa definitiva aquesta obra. És el valor autobiogràfic, el que l'autor ens explica, les coneixences que Plàcid Vidal va fent, en fi: el seu "assaig de la vida" (jo no sé si em mou tant a l'entusiasme pel fet de que siguem fills de pobles veïns [...]). *L'assaig de la vida* és un documental de valor primeríssim i absolutament necessari pels que vulguin estudiar els autors del nostre Camp, que han coadjuvat amb gran entusiasme i influència a l'esplendor de la Renaixença catalana. És un llibre necessari per a tots els aimants i conreadors dels bells plaers de l'esperit. [...] En Plàcid Vidal, agafant-nos de la mà, ens va descobrint tot el que ens cal saber, amb profusió de detalls que no pot trobar-se mai en cap llibre d'estudi. [... amb aquest llibre] s'augmenta la cultura, s'agafa experiència, se sent el goig de les lletres, se'ls hi agafa amor amb nova força i il·lusió. Voleu més coses encara?

I per l'autor, acollint-me a les seves darreres paraules, li demanaria que el seu "assaig de la vida" continuï. Hi ha vides que tenen valor universal, i junt amb elles, hom va assajant la pròpia i fa economies. Res més, doncs, que esperar amb confiança la continuació de *L'assaig de la vida* de Plàcid Vidal.» (Cusidó i Piñol, 1935: 3-4).

El silenci que envoltà Plàcid Vidal i la seva obra, des de finals de la dècada de 1930 – mort de l'escriptor, Guerra Civil i postguerra–, s'aprecia en el buit que hi ha entre els escrits assenyalats fins aquí i els que vénen a continuació: una trentena d'anys¹⁰⁹⁰.

---

¹⁰⁹⁰ Dedico un apartat específic a la "Recepció de l'obra literària de Plàcid Vidal després de la seva mort i fins a l'actualitat"; cf. infra, p. 571.

A les seves *Memorias*, Josep M. de Sucre opina que *L'assaig de la vida* –la lectura del qual recomana– «es como una constancia notarial del clima de los más soñadores barceloneses de la época.» (Sucre, 1963: 58, I). Per la seva banda, José M. Francés, a *Memorias de un cero a la izquierda* –publicades un anys abans que les de Sucre–, diu¹⁰⁹¹: «Plácido Vidal lanzó un grueso volumen titulado *L'assaig de la vida*, en que recoge sus recuerdos personales del trato tenido con centenares de sujetos afamados e interesantes. Me hace el honor de incluirme en la lista, aunque brevemente, y se lo agradezco. No así Puig y Ferrater, al que encoleriza verse retratado al crayón en ciertos aspectos y va por ahí vomitando horrores contra Plácido.» (Francés, 1962: 612).

Rafael Tasis planteja, en una mena de prolepsis: «¿Qui sap si, anys a venir, hom redescobrirà *L'assaig de la vida* i, prescindint de la real existència dels homes que hi són retratats, hom hi trobarà una evocació ben suggestiva del que fou la fauna literària catalana en el primer quart de segle! [sic; deliberat?]

» (Tasis, 1965: 34). A *Història de la premsa catalana*, Torrent i Tasis qualifiquen Plàcid Vidal de «memorialista no sempre just» (Torrent i Tasis, 1966: 175, I), si bé en una altra pàgina el consideren «un testimoni d'excepció» (Torrent i Tasis, 1966: 389, I). Al capdavall, sembla que decanten la balança cap a aquesta segona valoració, ja que *LAV* els és útil per aportar informació sobre diverses revistes del Baix Camp –*Foc Nou*, *La Nova Catalunya*...– i unes quantes de barcelonines –per exemple *Occitània*; veg. Torrent i Tasis (1966: 389-390, I).

Col·laborant amb la revaloració de l'autor que impulsa el Centre d'Estudis Alcoverencs, Josep M. Girona i Compte subratlla que «el paper primordial de Plàcid Vidal a *L'assaig de la vida* és el de ser testimoni d'excepció d'uns fets i d'una realitat que ell palpava com ningú. [...] utilitza les tècniques periodístiques amb bastant d'encert. És fred i calculador [...]; és crític amb ell mateix i amb els altres, tot i que li costa un xic d'acceptar les crítiques.» (Girona i Compte, 1981: 13).

Vinyet Panyella, a l'estudi monogràfic *Santiago Rusiñol, el caminant de la terra* (2003), cita quatre vegades Plàcid Vidal, fent al·lusió de manera genèrica a les seves memòries o als seus records –com a exemple, veg. Panyella (2003: 222 i 350)–; només en una

---

¹⁰⁹¹ I torna a tenir un lapsus cronològic –cf. supra, p. 460– perquè parla d'aquest llibre tot referint-se al fet que el «ambiente literario, periodístico y editorial de Barcelona en las proximidades de la Exposición [Internacional, 1929] es muy movido e interesante.» (Francés, 1962: 612).

dóna la font del text: quan l'utilitza com a lema del capítol "Convalescent"¹⁰⁹²; veg. Panyella (2003: 337). Tanmateix, sembla que en tots els casos el llibre consultat ha estat *LAV*.

Les altres referències a la recepció de què *LAV* –i el conjunt de l'obra de Plàcid Vidal– ha estat objecte en les últimes dècades es troben en un apartat posterior¹⁰⁹³.

1972: *El convencionalisme de la vida*.

1984: *El convencionalisme de la vida* (part inèdita).

En sengles postals¹⁰⁹⁴ enviades a Ferran Canyameres, des de Barcelona –el 22-IX-1931 i el 18-X-1931, respectivament–, Vidal li diu: «[...] Estic avançant el segon llibre de les Memòries.» i «[...] Hem de parlar de moltes coses interessants, i també desitjaria llegir-vos alguns fragments del meu segon llibre de memòries que estic escrivint». Quasi quatre anys després, en la carta que remet a Tomàs Roig i Llop¹⁰⁹⁵ (9-V-1935), l'alcoverenc li explica que «vaig escrivint el segon llibre de *L'assaig de la vida*. Hi tinc una feinada enorme i compto amb molt pocs al·licients».

Queda gairebé confirmat, doncs, que quan Vidal ja ha enllestit *LAV*, el 1931, continua amb la redacció del que serà el segon llibre de memòries, *ECV*. Quant a la finalització d'aquestes, les dades són més imprecises¹⁰⁹⁶, tot i que la hipòtesi més vàlida és que, quan va morir, encara les estava escrivint, cosa que vindria justificada per la manera com acaben: amb una carta de Jaume Aiguader i Miró i sense l'habitual comentari subsegüent de l'autor –veg. Vidal (1984: 25)–; res a veure amb el paràgraf que clou *LAV* –veg. Vidal (1934: 500). El testimoni de la seva filla, Maria-Eugènia Vidal, fa

---

¹⁰⁹² Es tracta d'aquest fragment de *LAV*: «Oh, si llavors hagués mort Santiago Rusiñol! Oh, si haguéssim perdut el nostre pontífex de l'època!» (Vidal, 1934: 91).

¹⁰⁹³ Cf. infra, p. 571.

¹⁰⁹⁴ Fons Borràs (BC).

¹⁰⁹⁵ Fons Tomàs Roig i Llop (ANC).

¹⁰⁹⁶ Segons consta al final de llibre, Plàcid Vidal l'hauria enllestit el 1934 –veg. Vidal (1972: 333)–, si bé amb les dades de què disposem cal entendre que aquesta data no respon a la realitat –l'haurien posat els editors– però sí que coincideix amb l'últim any que evoca.

vàlida aquesta interpretació, ja que explica que quan Plàcid Vidal va traspassar estava escrivint «la segona part de les seves memòries, que deixaria inacabades.» (Vidal Güell, 1978: 11).

Tanmateix, hi ha un anunci a l'última pàgina de l'opuscle *La necessitat d'escriure* (Vidal, 1936):

«Obra de Plàcid Vidal pròxima a publicar-se: *El convencionalisme de la vida*, crònica biogràfica. Logotip i text: Impremta Albert Benages, Joan Massana, 3, Muralles Romanes, 17. Telef 10739 – Barcelona.»

que fa plantejar la possibilitat que *El convencionalisme de la vida* estigués en curs d'impressió –o ben a punt d'entrar-hi– l'any 1936; motiu pel qual hom pot deduir que, si no arriba a esclatar la guerra, Plàcid Vidal hauria publicat *El convencionalisme de la vida* el 1936 i, de ben segur, sense escapar-ne –censurar-ne– cap ratlla. L'interrogant és, si s'hagués produït aquesta edició, fins on haurien arribat els records.

Però l'article que F. S. Forner signa a *La Publicitat* (29-VI-1938)¹⁰⁹⁷ desmentiria aquesta hipòtesi suara exposada:

«Sabem que Plàcid Vidal, l'autor d'*Els singulars anecdòtics*, té gairebé enllestit el segon volum de *L'assaig de la vida*. Sota la prosa que endevinem feta a base de dolor i de tortura intel·lectual i psíquica –que obeeix ben sovint a raons temperamentals–, el germà de l'Aladern continua descobrint-nos facècies i matisos, no gens negligibles pel que són de reveladors, d'autors contemporanis i moderns que ha conegut i ha tractat. Sense establir valoracions literàries inoportunes, entenem que Plàcid Vidal ha cercat, certament, una de les disciplines més difícils per a reeixir: el gènere biogràfic. I encara més, quan els seus llibres, si parlen dels altres, tenen un to marcadament a autoretrat. L'autor reacciona davant dels fets i de les paraules d'una manera tan personal i pròpia que haveu d'arribar a convenir que el títol *Assaig de la vida* és, precisament, el que més escau a obres com la seva. Aquesta excel·lència de la realitat crua, quotidiana i temporal, per damunt de l'especulació teòrica i de la literatura pura és el que dona a l'obra intel·lectual, al llarg del temps i fora de l'època en què fou concebuda i donada a conèixer, un sentit de permanència i, de vegades,

---

¹⁰⁹⁷ Article del qual l'alcoverenc dona notícia en una carta a Ferran Canyameres, sense especificar-ne l'autor. Cf. supra, p. 104.

A *ECV* esmenta una vegada aquest articulista: «Anaven desertant de la tertúlia [de l'Hostal del Sol] alguns individus de trenta a trenta-cinc anys d'edat i s'hi incorporaven certs elements de la primera joventut. Entre aquests darrerament indicats cal esmentar els següents escriptors: Josep Maria Boix i Selva, Manuel Serrat i Puig, Francesc Forner [...]» (Vidal, 1972: 322).

d'immortalitat. Plàcid Vidal, per tant, podrà ésser injust o massa noble, mesquí o comprensiu, estilísticament clar o nebulós, però allò indubtable és que a través de la seva prosa us dona una visió del panorama literari català que, encara que fragmentària, estableix un principi perquè enceteu les vostres possibilitats de recerca i investigació psicològica i esdevingueu, alhora, un estudiós no exempt de sagacitat. Emprant el seu mateix mètode deductiu, podríem dir de Plàcid Vidal que la seva obra és un reflex fidel de l'home, el qual, en la coneixença personal, us apar torturat sempre per reduir al no res la boira i, a prova del mateix assaig de la vida, trobar l'esperada claror.» (Forner, 1938: 3).

Desmentiment que la carta que el memorialista adreça a Pere Calders –el 30-VII-1938¹⁰⁹⁸– col·labora a reforçar:

«Ja vaig dir al vostre pare que vaig portant a terme el segon llibre de les memòries i que tindrè molt de goig de parlar-hi de la nostra relació¹⁰⁹⁹]. M'honoraré fent constar que jo en vosaltres he tingut la sort de poder trobar uns amics que heu sabut molt ben interpretar els meus sentiments. [...] espero enllestir aquest nou llibre per allà a finals de l'any corrent. Serà un volum encara més extens que el primer. S'hi evocarà un gran nombre de fets, i estarà tractat de manera molt despreocupada.»

Tal vegada, havent-se frustrat la publicació del volum el 1936, Plàcid Vidal decideix continuar redactant-ne més pàgines; també pot ser que en parli en aquests termes –com si encara no l'hagués acabada– per anar recordant als amics i coneguts l'existència d'aquesta obra, pendent d'edició. Sigui com sigui, la mort del memorialista i la implantació de la dictadura franquista van acabar d'obstaculitzar, durant força temps, qualsevol possibilitat que l'obra sortís a la llum; cosa que no significa que tothom se n'hagués oblidat, perquè, a mitjan dècada de 1960, Rafael Tasis en fa aquest comentari:

«Al segon volum, que ha restat inèdit –i que no és fàcil, a mesura que passi el temps, que trobi un editor prou arriscat per publicar-lo– feia constar totes les desatencions reals o imaginàries de què era víctima, les injustes glòries dels amics i les maldats dels enemics. [...] Tanmateix, la lectura d'aquest copíus manuscrit donaria, segurament, moltes sorpreses, no pas totes agradables, com

---

¹⁰⁹⁸ Fons Pere Calders (UAB).

¹⁰⁹⁹ Vidal no esmenta Pere Calders en cap dels seus llibres –tampoc en les pàgines d'*ECV* que havien restat inèdites i que Joan Cavallé publicà al *Butlletí del CEA* el 1984–, però sí que es refereix en dues ocasions al seu progenitor; una, a *LAV*: «Vingueren, també, a casa nostra Pere Bohigues i Tarragó i Vicenç Calders i Arús, els quals, llavors [1905-1906], publicaven o havien publicat el periòdic *Talia*.» (Vidal, 1934: 229); i, l'altra, a *ECV*, però aquí ho fa a través de tercers –en la reproducció, gairebé íntegra, de la carta que Joan Sallarès envia al memorialista–: «sóc [Joan Sallarès] bon amic d'En Vicenç Calders i Arús, que va viure a casa seva [d'En Calderer Morales] prop d'un any, a Barcelona» (Vidal, 1972: 83).

va donar-les a la major part dels personatges que intervenien a *L'assaig de la vida*.» (Tasis, 1965: 33).

Pocs anys després, el 1969, Josep Iglésies escriu, per a la *Revista del Centre de Lectura de Reus*, l'article "La part inèdita de les memòries de Plàcid Vidal"¹¹⁰⁰, on reivindica la publicació d'aquesta segona part de *L'assaig de la vida* tot al·legant que, «ensems que constituiria un servei a les nostres lletres, representaria l'homenatge que el seu autor més hauria apreciat.» (Iglésies, 1969: 724).

Quan *El convencionalisme de la vida* fou publicat, el 1972, gràcies a l'impuls del mateix Josep Iglésies i Fort i d'Eufemià Fort i Cogul –al CEA hi ha un escrit mecanografiat de la filla de Plàcid Vidal deixant-ne constància¹¹⁰¹–, no havia acabat, tanmateix, la seva peripècia editorial: les memòries van sortir censurades i escurçades. M. Eugènia Vidal explica que, havent-li suggerit Ferran Canyameres –en algun moment de la dècada de 1950– que fes còpia del material inèdit del seu pare, «vaig treure els paràgrafs que no haurien passat amb la censura de l'Antic Règim, i l'any 71 ens va venir a veure Josep Iglésies amb la bona notícia que la fundació Casajuana pensava editar-ho. [...]. La feina va ser corregir-ho tot, i l'any 72 ja apareixia el volum sense aquesta petita part que va quedar amagada. En tot cas, ara s'ha trobat, i podran ser publicats pel *Butlletí del CEA*.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 6).

Per la seva banda, Joan Cavallé opina que,

«donades les circumstàncies polítiques, [...] hom considerarà oportú de manllevar-li alguns fragments. Els autors de la subtil supressió temien l'acció destrallera de la censura oficial. I passaren tinta blanca per sobre de passatges compromesos [...]. L'autoria de les modificacions sembla confusa. La filla de l'autor, Maria Eugènia Vidal, dipositària del llibre, recorda haver-hi participat, juntament amb Josep Iglésies, prologuista de l'obra, però no ha pogut assegurar-nos si el grup editor hi tingué res a veure.» (Cavallé, 1984: 5).

Aquestes puntualitzacions de Cavallé vénen a tomb perquè, l'any 1984 –i coincidint amb el cinquantè aniversari de la publicació de *L'assaig de la vida*–, el CEA torna a dedicar un monogràfic a Plàcid Vidal; aquest cop per recuperar els fragments inèdits

---

¹¹⁰⁰ Article que servirà de base per a la redacció de les "Paraules prèvies" a *ECV* –veg. Iglésies (1972: 5-10). Cf. supra, p. 130.

¹¹⁰¹ Llegat M. Eugènia Vidal (CEA).

d'*El convencionalisme de la vida*. Sota l'epígraf "L'assaig inacabat", el *Butlletí del CEA* fa constar les següents dades:

«L'original mecanoscrit consta de 794 quartilles en tinta lila. Els responsables de l'edició [de 1972] hi feren 16 alteracions que van del simple canvi d'una paraula a la supressió d'una plana. Es tracta, en general, de referències polítiques que proclamen una tendència republicana i catalanista [... i que] constitueixen el més clar autoretrat ideològic de P. Vidal [...]. Les supressions, però, no foren l'única mancança del llibre editat. Incomprensiblement, les trenta-sis darreres quartilles no veieren la llum.» (CEA, 1984: 4).

Joan Cavallé deixa constància de la censura aplicada a l'edició de 1972, com, per exemple, «la supressió de diversos paral·lelismes entre Generalitat i República, tot eliminant la referència a la primera.» (Cavallé, 1984: 6). Altres retocs i esmenes van consistir en «qualificatius suprimits o suavitzats. Així, aquella "actualitat opressora", referida a la Dictadura, es convertí en "aquella avinentesa" (p. 231). Alhora, s'intentaren amagar les adhesions explícites de Plàcid Vidal o alguns dels seus coneguts envers la República o la Generalitat.» (Cavallé, 1984: 6). Però subratlla que les modificacions

«més substancials consisteixen en la supressió de fragments més llargs, a voltes d'una pàgina sencera, referits a activitats antidictatorials, explicacions ideològiques o opinions sobre el règim republicà. // El primer fragment extens suprimit refereix la voluntat d'E. Toda de no visitar l'exposició de Barcelona "que no hagi caigut el govern de la dictadura" i l'opinió de Vidal que aquesta "durava més temps que el que de primer antuvi havia sembla haver d'aguantar-se". Un recurs, aleshores, del govern contra els contestataris catalans consistia a exiliar-los península endins. I Plàcid Vidal refereix, a propòsit, el cas de Salvador Torrell i Eulàlia, a qui encara avui coneixem com el "Torrell de Reus", llibreter, impressor i gogista eminent, que fou origen i causa d'aquell rodolí que deia: "L'envien cap a Terol / perquè aprengui l'espanyol" (p. 231).» (Cavallé, 1984: 6-7).

Aporta, Cavallé, altres referències a fragments suprimits: el que parla dels actes de protesta que generà la detenció dels acusats de planejar l'atemptat del Garraf¹¹⁰², i els que fan esment a la proclamació de la República¹¹⁰³.

---

¹¹⁰² Cf. supra, p. 147.

¹¹⁰³ «A aquest episodi històric pertany, precisament, la major part de fragmenst suprimits, bàsicament descripcions de l'ambient barceloní, expressions entusiastes, opinions desfavorables al canvi de la República espanyola en catalana, relat del plebiscit autonòmic, etc. Tanmateix, la rellevància d'aquestes modificacions és mínima. Atenyen més a opinions i impressions de l'autor que a la narració de fets i aportació de dades noves.» (Cavallé, 1984: 8).

Finalment, hem de fixar-nos en un altre aspecte, també relacionat amb la part d'ECV que restà inèdita el 1972. Montserrat Bech i Camps aporta, l'any 1974¹¹⁰⁴, aquesta informació «[rebuda de la Sra. Vidal]: –Al final d'*El convencionalisme de la vida* hi havia de sortir un resum d'*Ideal i realitat de la paraula*, que havia fet el seu autor, Plàcid Vidal. La seva filla i/o l'editor, Sr. Canyameres, varen decidir de suprimir-lo perquè l'obra no fos excessivament llarga. El resum [...] encara és inèdit i el guarda la seva filla en uns fulls escrits a màquina i numerats.» (Bech i Camps, 1974: 12). Avui, aquestes pàgines corresponents a l'extens resum de la novel·la inèdita *Ideal i realitat de la paraula*¹¹⁰⁵ es conserven al CEA¹¹⁰⁶; però no anirien al final, com apunta Bech a través de M. Eugènia Vidal, sinó inserides en els capítols XLVIII i XLIX, si hem de fer cas de la numeració que tenen¹¹⁰⁷.

Encara, en tota aquesta història també té protagonisme una carta breu, concisa i explícita, que Amèlia Güell –vídua de feia pocs mesos–, féu arribar a Tomàs Roig i Llop¹¹⁰⁸:

«Barcelona, 1-39

Senyor Tomàs Roig i Llop.

Molt distingit senyor:

altament sorpresa del contingut de la seva carta, en el que es refereix a voler conèixer la darrera obra del meu marit que e. p. d., dec dir-li que em sembla impossible que essent vostè escriptor i sabent que jo vaig ésser filla i esposa d'escriptors pugui pensar que jo pugui deixar llegir a ningú aquesta obra que, inclús, ni a la impremta anirà, perquè la imprimirà quan ho creguem convenient el seu nebot Pompeu, que és impressor a Vilaboi¹¹⁰⁹], precisament per evitar que la llegeixi ningú abans de donar-la a la llum.

---

¹¹⁰⁴ En el seu treball *Contribució a la bibliografia de Plàcid Vidal*.

¹¹⁰⁵ En canvi, no he pogut localitzar l'original de la novel·la en qüestió.

¹¹⁰⁶ Llegat M. Eugènia Vidal (CEA).

¹¹⁰⁷ La resta de dades relacionades amb aquesta obra es troben a l'apartat "Obra suposadament inèdita" del present estudi –cf. infra, p. 564.

¹¹⁰⁸ Fons Tomàs Roig i Llop (ANC). La carta –en una quartilla amb rivet de dol– va ser escrita, amb cal·ligrafia pulcra, per la filla, Maria Eugènia Vidal.

¹¹⁰⁹ Vilaboi fou el nom que, des del 13-X-1936 i fins al final de la guerra, es donà a Sant Boi de Llobregat. <http://museuantboi.blogspot.com.es/2008/05/memorlia-vilaboi-un-nom-de-guerra.html> [en línia: 25-V-2015].

Agraïdes del seu sentit condol, queden de vostè bones amigues,
Amèlia Güell Vda. Vidal i Maria Eugènia Vidal»

Tenint en compte, doncs, que l'edició de 1984 –que tingué poc ressò més enllà de la circumscripció del Camp– no fa més que complementar la de 1972, hem optat per aplegar en aquest apartat les referències a ambdues, tot interpretant la intenció de Plàcid Vidal que constituïssin un cos únic.

El títol, de connotacions iròniques, posa en evidència el comportament de la societat i, més en concret, del sector intel·lectual i cultural¹¹¹⁰; com si el memorialista, després d'”assajar la vida”, hagués constatat que aquesta és plena de convencionalismes, fa desfilar per les pàgines d'aquestes memòries personatges que delaten la hipocresia en les relacions humanes i la prevalença dels interessos particulars, però, també, en lògica compensació, gent que actua amb sinceritat i altruisme¹¹¹¹: «Crònica meva, dels meus comportaments no n'has de ser responsable tu, sinó jo! [...] Me'n vaig cap a la fossa, no puc evitar-ho; però tot llegant els meus records de l'assaig o el convencionalisme de la vida, fent història dels meus tractes amb la societat (història que, a desgrat de tots els seus possibles defectes i de tots els entrebancs que trobi, ha d'avançar més enllà del meu cadàver) [...]» (Vidal, 1972; 126-127).

És interessant el pròleg que precedeix aquestes memòries, un avís clar i explícit del que contenen: Vidal s'hi expressa dolgut, altament crític –amb tot i amb tothom–, algunes vegades descarnat, com qui ha arribat als límits de les seves pretensions i de la seva resistència; també s'exculpa a priori de responsabilitats extremes:

---

¹¹¹⁰ A l'estudi preliminar de *Crónicas de la bohemia* de Sawa (2008), Iris M. Zavala escriu: «El artista se siente aún más inadaptado, con una conciencia de culpabilidad que al mismo tiempo lo impulsa a buscar la forma anticonvencional de la vida. Expresa su rebelión con la forma institucional burguesa a través de distintas actitudes frente al amor, al matrimonio, los sentimientos, la política.» (Zavala, IX-X); una anàlisi vàlida per aplicar a la percepció que el memorialista tenia dels ambients en què es movia.

¹¹¹¹ La llista de noms és tant o més llarga que la de LAV. Els editors, a més de l'índex onomàstic, n'ofereixen un de toponímic i un altre d'obres i publicacions, cosa que facilita la consulta en el vessant estrictament documental.

«Si jo fos un literat expressament de l'època en què ara escric, de llibres com aquest que em preocupa, estiragassant els episodis tot inflant-los amb el meu buf intel·lectual, en podria presentar un de nou cada any, i, amb escreix, enllestiria, anyalment, una novel·la o una col·lecció de composicions en vers, i, tal vegada, també, un parell d'articles cda dia, [...] donaria conferències exposant teories i resolent problemes; exerciria un important i ben remunerat càrrec oficial, tindria les meves relacions quotidianes de societat [...]. O si no em semblés prou estètic presumir de tal manera, adoptaria el sistema de parlar de mi i de la meua obra exhibint la modèstia, encara que m'hagués de sentir en extrem ferit a la més lleu objecció que se'm fes o quan se'm deixés en negligència. No em caldria recórrer al testimoni documental de reproduir cartes particulars d'amics meus ni de descriure homenatges que se m'han tributat públicament per a passar com a visions de somni. [...]

Lector meu [...], revisa amb tot rigor el meu escrit: analitza bé els paràgrafs; assenyala a tot arreu les incorreccions d'estil i les falles de llenguatge, [...] jo ja hauré fet prou expressant-me de la millor manera que m'haurà estat possible, havent d'explotar sempre les meves qualitats intuïtives i comptant només amb l'estudi proporcionat per a mi mateix, trobant-me condemnat a assajar la vida essent un trist comparsa que a vegades ha arribat a representar el paper de protagonista [...]. Si la societat, ni en els meus moments culminants, no m'ha considerat adaptable a les seves regles definidores de l'heroisme, seria absurd que aquest pobre home torturat per excés de lluita interior augmentés les seves preocupacions culpant-se de no haver pogut adaptar-se com a mestre lingüista que oficiés en perfecte domini de la filologia i de les normes gramaticals.» (Vidal, 1972: 11-13).

ECV repren el moment en què acaba *LAV*, quan Plàcid Vidal i Amèlia Güell havien estat convidats pel cosí, Eduard Toda, a fer una estada d'un parell de dies a Escornalbou –veg. Vidal (1934: 496-500)–; el primer capítol d'*ECV* comença amb aquestes paraules: «Haviem tornat, amb la meua muller, de la nostra anada al castell d'Escornalbou i definitivament ens quedàvem a viure a Reus, vora de la nostra mare, revifant tot un món de records en aquella petita casa del Passeig de Mata.» (Vidal, 1972: 15). L'alcoverenc ens situa, doncs, a principis de l'any 1921 i va desgranant els records fins a la publicació de *LAV*, l'any 1934; concretament, fins poc després de l'homenatge que li oferiren per aquest llibre. Però cal puntualitzar que l'edició de 1972, que consta de cent catorze capítols, s'acaba el mateix dia de sant Jordi, quan *LAV* surt a la venda, amb una conversa entre l'autor i Domènec Guansé –veg. Vidal, 1972: 333–; i la de 1984, que continua la conversa esmentada i recull la recepció de *LAV* fins a mitjan estiu –«Ja érem

a l'estiu [...]» (Vidal, 1984: 22)–, es clou en el capítol CXX¹¹¹², amb una carta de Jaume Aiguader i Miró –veg. Vidal (1984: 25).

És ben significatiu –però casual, si, tal com hem determinat, aquestes memòries no estaven del tot acabades– que Plàcid Vidal dediqui les últimes pàgines a parlar de dos amics de joventut: Jaume Aiguader i Miró i Joan Puig i Ferrerter, de manera que es tanca simbòlicament un cercle, el de l'amistat, que fluctua al llarg de tots aquests records. La relació amb Jaume Aiguader i Miró va ser important: de joves van compartir il·lusions, ell va ser el metge que més va tractar els atacs de l'alcoverenc, i, a més, un dels que li proporcionaren una feina remunerada¹¹¹³. Però amb Joan Puig i Ferrerter la relació, a més d'important, va ser especial, plena de daltabaixos, de retrets i de reconciliacions¹¹¹⁴; en aquestes últimes pàgines el nom de l'escriptor selvatà està vinculat a l'obra que acaba de publicar, *Camins de França*, i a la dedicatòria que hi consta impresa: «Enric Iborra va afanyar-se a agafar el volum dels *Camins de França* i me l'obrí en la pàgina on se'm mostrà la dedicatòria, impresa, a nom de Jaume Aiguader i Miró i Plàcid Vidal.» (Vidal, 1984: 22). El memorialista exposa la seva opinió sobre les referències a la seva persona que Puig i Ferrerter inclou en aquest llibre i es pregunta: «¿Potser Joan Puig i Ferrerter no recordava les seves afirmacions de la targeta i de la festa del parc¹¹¹⁵], o en prescindia, jutjant-ho solament com a estímul de la nostra relació particular?» (Vidal, 1984: 23); però reconeix que, malgrat el desconcert que li causava l'actitud del selvatà, «la voluntat em va fer passar per damunt de tot i vaig anar a casa d'aquell amic amb intent de donar gràcies. Ell no hi era [...]» (Vidal, 1984: 23).

---

¹¹¹² Aquesta edició de 1984 conté quatre capítols i mig. El mig correspon a la continuació del que havia quedat inconclús a l'edició de 1972 i, doncs, encara seria el CXIV –no s'hi especifica aquesta dada; veg. Vidal (1984: 9)–; però el capítol següent ja és el CXVII i els altres continuen correlativament fins al CXX. Això s'explica perquè no es va corregir la numeració de l'original, que incloïa els dos capítols del resum d'*Ideal i realitat de la paraula*.

¹¹¹³ La carta, precisament, tracta, entre altres temes, d'aquest; Vidal li havia plantejat abans: «aquest pobre home que ha escrit *L'assaig de la vida*, amb tot i haver de resignar-se a sofrir diverses necessitats materials, ¿encara ha de comptar-se com a empleat provisional?... ¿No mereix res segur del municipi de Barcelona?» (Vidal, 1984: 24); i Aiguader li respon: «Procuraré fer tot el possible per a afavorir-te en el teu càrrec, encara que ho veig molt difícil, aconseguir gran cosa. Ho procuraré, però.» (Vidal, 1984: 25).

Pel que fa a la situació laboral de Plàcid Vidal entre 1934 i 1938, cf. supra, p. 99-105.

¹¹¹⁴ Com es pot comprovar al llarg d'aquest estudi.

¹¹¹⁵ Veg. Vidal (1984: 15).

Els primers anys d'*ECV* transcorren a Reus¹¹¹⁶ –des de 1921 a principis de 1924–, amb diversos viatges a Barcelona, i a partir de 1924 ja és Barcelona l’escenari principal – amb alguns desplaçaments a Reus i a Alcover.

A Reus, experimenta la decepció en adonar-se que no compta amb el suport que els joves companys reusencs li havien promès: «els diaris locals havien anunciat l’acte [una conferència de Joan Creixells], però a mi va passar-me desapercebut, i tampoc no hi hagué ningú que s’interessés a avisar-me personalment.» (Vidal, 1972: 21-22); en una altra ocasió, havent-lo convidat a pronunciar una conferència, acaba assabentant-se que l’han vetat i «aquell organitzador [...] va sentir tant, en silenci, haver-me de sacrificar com a conferenciant, que també es ressentí que jo el culpés. De llavors endavant no venia mai a veure’m.» (Vidal, 1972: 44). Poc a poc, Vidal va assumint que el millor que pot fer és tornar-se’n a la capital, que a Reus no hi té cap mena de futur –ni estrictament laboral ni literari–, però no és fins al cap de tres anys que té l’oportunitat d’instal·lar-se de nou a Barcelona, amb la seva dona i la filla petita –el primer fill havia mort quan tenia mig any; veg. Vidal (1972: 28-29).

Tot i que la tècnica discursiva que empra és la mateixa que a *LAV*, hi ha un aspecte que pren relleu a *ECV*: quan es refereix a si mateix, recorre a la tercera persona amb més fequència que a les primeres memòries –«el modern autor d’*Els singulars anecdòtics*» (Vidal, 1972: 133), «el vell escriptor» (Vidal, 1972: 133), «l’autor» (Vidal, 1972: 157), «l’historiador» (Vidal, 1972: 224). També cal subratllar que aquí els records de l’alcoverenc es mostren vius i plens de detalls; l’escriptor ha adquirit fluïdesa expressiva i el discurs avança amb contundència –i, de vegades, amb una subtil picardia–:

«Dolors Sadurní, en una de les nostres converses de franca amistat, trobant-se ella congeniant amb mi en tractar dels ideals que guiaven el nostre pas pel món,

---

¹¹¹⁶ Poc propens a la descripció de paisatges, en aquest fragment Plàcid Vidal encerta el to per transmetre, de manera proequilibrada, l’estat anímic en què es troba i l’indret –als afores de Reus– que l’acull, el qual li aporta benestar i, alhora, li desperta un sentiment ancestral de pertinença i d’identificació: «Jo estava preocupat i vaig sortir de casa per tal d’anar a distreure’m passejant cap al veí poble de Castellvell i l’ermita de Santa Anna. Era una excursió que solia fer alguns matins de bon temps. Vaig travessar el poble, seguint amunt, i, en ésser dalt del pla de l’ermita, vaig asseure’m damunt d’una roca, posant-me a esguardar amb vera delectació aquella vista parcial del Camp de Tarragona. Oh, que era formós aquell paisatge estès davant meu des de la muntanya fins a la mar!: que era bonic i no a l’hora declinant de capaltard, sinó en la plenitud del dia, ric de llum i de resplendors! D’allí estant no podia veure Alcover, però prou em vaig sentir fill d’aquella contrada! Me’n vaig sentir fill i me’n calia fer el degut càrrec. Jo encara portava en mi alguna cosa d’aquella primitiva gent del Camp de Tarragona, de caràcter ferm i recte, que no desistia ni es torçava mai.» (Vidal, 1972: 91).

s'havia permès la indiscreció de dir-me, tot movent la testa i estirant-se la cabellera: “Nosaltres ens hem conegut massa tard!” [...] El que es podia assegurar, sense gens de perill d'enganyar-se, era que Dolors Sadurní no hauria pogut servir per a bona mestressa de casa.» (Vidal, 1972: 67).

Sens dubte, a més de l'experiència adquirida en l'aspecte estrictament literari, el fet que el temps que evoca li sigui més proper ajuda a aquest resultat.

Recepció de l'obra:

Octavi Saltor comenta el llibre a “La vida como ensayo”, *Diario de Barcelona* (16-V-1972), en una anàlisi detallada no exempta de lloances per l'enfocament de l'obra i, també, per la seva complexitat:

«Hace pocos meses comentamos en *Diario de Barcelona* la aparición del volumen conmemorativo del recuerdo literario de Cosme Vidal (“Josep Aladern”) configurado por el perfil de sus hijos artistas Ignasi y Lluís Vidal Molné, entre otros ilustradores, y por la porfía filial y tipogràfica de su otro hijo Pompeu. Ahora ha sido la munificencia bibliogràfica de la Fundación Salvador Vives Casajuana, capitaneada por Antoni Bergós y pilotada por Josep Iglésies, la que nos ha ofrecido la segunda parte, inédita, de *L'assaig de la vida*, de Plàcid Vidal (hermano de “Aladern”), fallecido, a los 57 años, prematuramente envejecido, en 1938. // “Plàcid de nom i d'esperit”, le define, al comienzo de un soneto descriptivo perfecto, el “mestre” en esta forma estrófica, tanto como en el “gai saber” oficial, Joan Arús. Y Tomàs Roig i Llop, en la “silueta epigramàtica” que le dedicó, y en la que originalmente estiliza su languidez física (“com si sempre estés dictant les seves últimes voluntats”), apostilla su quehacer literario preferente.

Y, efectivamente, los recuerdos tejieron su vida. Hasta el punto de que puede decirse que casi no vivió, ni escribió, para otra cosa. Sin que tampoco sea justo atribuir esa dedicación monotemàtica a egocentrismo cerrado ni a egolatría subjetiva. Porque esos recuerdos, por él tan fielmente transcritos, a lo largo de *L'assaig de la vida*, en vida del autor, y de *El convencionalisme de la vida*, como volumen póstumo, constituyen, y constituyeron, su anhelo específico de inmortalidad, pero en función de los demás.

Una manera, pues, muy personal, de autobiografía; y un modo, muy singular, y acaso único, de memorias literarias y humanas. De ahí que la relación de nombres (índice onomástico), con la toponímica y la bibliografía, establecidas con amoroso esmero por Josep Iglésies, corrector también indudable del estilo narrativo del autor, y prologuista autorizado de la edición, resulta casi

multitudinaria, y que en ella figuremos todos cuantos fuimos generoso objeto del trato efusivo, y agradecido, de Plàcid Vidal.

Le visitábamos con frecuencia en el taller donde, junto a su citado sobrino Pompeu, componían a mano la enjundiosa obra *Bibliografia espanyola d'Itàlia*¹¹¹⁷, del patricio, asimismo reusense, Eduard Toda, “el senyor d'Escornalbou”, primo de la esposa de Plàcid Vidal. Con aire decaído, con voz lastimera, pero con un trémolo vivo de ansia de comunicación humana y literaria, y de fe en su ansia de perpetuar esas secuencias vitales en las que insertaba a sus amigos (y a sus enemigos), las confidencias del apasionado memorialista de cada una de sus circunstancias, resultaban inacabables, en cada entrevista.

Era una lucha entre el tiempo y el personaje. El tiempo que le imponía, con la existencia cotidiana y su exigencia, una labor material de cajista, y el personaje, que se rebelaba con el ímpetu interno de dar vida, real e ideal, por el arte de su pluma y la tenacidad de su memoria, a la innumerable antología de seres que habían desfilado junto a él, junto al espectador, siquiera en un momento fugaz, a menudo olvidado por el interlocutor mismo, a lo largo del ensayo y de su vida. Un ensayo que dura tanto como la vida misma, pero que la muerte detiene, y fija, en y como ensayo. La representación definitiva, la vivencia temporal reiterada son ya imposibles. Por ello “l'assaig de la vida” [sic, en minúscula], de Plàcid Vidal, en sus dos vertientes, nos parece como una gran lección meditativa, tejida minuciosamente sobre un presente amplísimo, pero contemplada en función del pasado; de un pasado que sólo sobrevive por la virtud paciente y porfiada de ese cronista insólito que, con sus menciones detallistas, pero tibias de auténtico calor cordial fidedigno, nos traslada, indeleblemente a la eternidad del autor.» (Saltor, 1972: 4).

El suplement “Mirador literario” del *Diario de Barcelona* publica l'article, sense autoria, “Plàcid Vidal. La segunda parte de sus recuerdos más de 30 años después de su muerte” (8-VII-1972). Es tracta d'una ressenya que pretén valorar en justa mesura l'aportació memorialística de l'alcoverenc:

«Actualizado recientemente el nombre de Cosme Vidal, escritor más conocido con el seudónimo de “Josep Aladern”, le ha tocado ahora el turno, felizmente, a su hermano Plàcid, literato también. A destacar que si la edición dedicada a Cosme, pese a la loable intención que la movió, resultó plenamente defasada en relación con nuestro tiempo¹¹¹⁸, la dedicada a Plàcid es digna de toda suerte de elogios.

---

¹¹¹⁷ *Bibliografia espanyola d'Itàlia: dels orígens de la impremta fins a l'any 1900*. (Impremta Vidal-Güell, 1927-1931). Consta de cinc volums.

¹¹¹⁸ L'autor es refereix, sens dubte, al volum *Centenari de Josep Aladern (1869-1918)*, publicat el 1970.

Plàcid Vidal i Rosich nació en Alcover en 1881. Cultivó la poesía y la prosa y llevó una vida literariamente activa a través de varias publicaciones. Con *L'assaig de la vida*, libro publicado en 1934, es decir, cuatro años antes de su muerte, alcanzó su éxito más pleno: es un libro de memoria singular, cuya continuación es la obra publicada ahora en una nueva y valiosa aportación de la “Fundación Salvador Vives i Casajuana”. // *El convencionalisme de la vida* es, de acuerdo con lo que su mismo autor explica, una “sincera crónica”, en la que los recuerdos alcanzan una forma literaria digna y ajustada, enormemente eficiente a causa de su misma sencillez. A través de ellos, Plàcid Vidal reseña con garbo su “pas pel món tot assajant la vida entre el convencionalisme de la sociedad”. // La obra, muy extensa, pero de lectura amena, destaca e interesa en una triple dimensión:

Se trata de la realización de un escritor auténtico, y en sus páginas, pese a que por su dedicación se prescinde en principio del oropel literario, hay sabrosas descripciones, chispeantes diálogos y destellos de la mejor literatura, precisamente, quizá, porque no alardea de ello ni busca exageradamente este efecto.

Cosme y Plàcid Vidal son dos escritores olvidados, pese a que periódicamente – como decía Francesc Recasens, por ejemplo, a menudo –, son aludidos pero no son dos escritores despreciables. En lo que respecta al segundo –y, en parte, también al primero– el libro y el que le precedió son los documentos que mejor nos acercan a su conocimiento.

Hay, por fin, otro valor no desdeñable, que radica en la gran cantidad de información que sobre nuestra vida literaria aporta. Por ello hay que valorar y agradecer los índices que, con tanto cuidado, han sido incluidos en la magnífica edición póstuma de la obra.» (Anònim, 1972: 4).

El 17-VIII-1972, surt una altra ressenya del llibre a *La Vanguardia Española*, signada per J. V. –inicials corresponents a Joaquim Ventalló–, a la columna “Libro catalán”; sense fer-ne elogis desmesurats, també en destaca el mèrit testimonial:

«La Fundació Salvador Vives Casajuana ha publicado *El convencionalisme de la vida*, segunda parte del *Assaig de la vida* que Plàcid Vidal, ese escritor de Alcover, compuso. Memorias en las que el autor, autodidacta comarcal –como hacer observar el prologuista de este tomo, Josep Iglesias–, escritor que se sintió toda su vida menospreciado, pero a pesar de ello “incapaç de fer mal a ningú i un lleial company”. En estas sus memorias, el autor de *Els singulars anecdòtics* hace historia de las tertulias de “can Ramon Sastre”, del taller del pintor Biosca, de la tienda de Ramon Vilaró, de las “peñas” del Hostal del Sol y del Hotel Colón, y así desfilan por las páginas del libro los que llegaron y los que no llegaron, en el mundo literario, tal cómo eran en la vida y cómo se producían en aquellos años de 1920 a 1935. No hay duda que a medida que los años pasan “el

seu interès documental ha de ser sobrepujat”, como observa Iglesias, pero ya ahora las trescientos cincuenta páginas de esta obra son cosa viva como descripción, por las personas que aparecen y desaparecen en los ciento catorce capítulos del libro. Plàcid Vidal dejó esta segunda parte de su *Assaig de la vida* inédita y ha hecho muy bien la Fundació Vives Casajuana en editarla, como aportación a la historia de nuestra cultura y de sus hombres.» (J.V., 1972: 37).

La carta que Joan Iborra¹¹¹⁹ remet –el 27 d’agost de 1972– a M. Eugènia Vidal, després de la lectura d’*El convencionalisme de la vida*, és prou explícita en una sèrie d’apreciacions que suggereixen, si més no, altres vies d’interpretació als criteris preestablerts sobre l’obra de Vidal, en tant que atribueix les confusions i les contradiccions que hi ha a l’obra a llacunes i distorsions de la memòria –com sol passar, de fet, en els gèneres que empren el record com a recurs. També reclama Iborra que es faci un estudi més rigorós i, doncs, objectiu, de l’escriptor d’Alcover, ahora que en celebra el testimoni que aporta sobre un determinat període:

«Més d’una part de l’obra es desenrotlla en un temps de vida agitadaíssima i confusa per la qual cosa hom ha de perdonar a l’autor certes interpretacions equivocades, almenys d’íntimes opinions contràries a les seves les quals mai es poden encertar si no és a base d’un profund estudi o confessió pròpia de l’interessat. Hi ha judicis que amb el temps es contradueixen i encara es contradiran més perquè han estat jutjats temeràriament i en circumstàncies difícils. Plàcid tampoc va saber alliberar-se d’aquesta pèrdua de memòria o d’incertitud en jutjar el pròxim. Però a part algunes poques anomalies tots celebrem la paciència seva d’haver escrit aquest anecdotari, perquè a més a més d’haver estat una satisfacció espiritual d’ell no deia de ser un aproximatiu testimoniatge de la vida popular d’aquella Catalunya agitada i esperançadora, ahora, [...].»

Altrament, potser també cal entreveure-hi, en aquestes paraules, la preocupació del mateix Iborra per la impressió que pugui causar en el lector la imatge que d’ell dona Plàcid Vidal en les seves memòries...

«Tinc un document escrit per ell en plena tragèdia que diu que acaba d’escriure de quan ens vam conèixer¹¹²⁰] i que és apressat a editar *El convencionalisme de*

---

¹¹¹⁹ Llegat M. Eugènia Vidal Güell (CEA).

M. Eugènia Vidal va rebre cartes d’altres corresponents –als quals havia fet arribar un exemplar d’*ECV*– elogiant la publicació del llibre: M. Saperas, Mn. Baldelló, I. Vidal, R. Calaf i L. Amigó.

¹¹²⁰ Plàcid Vidal evoca així la coneixença amb Joan Iborra: «vingué a posar-se davant meu un xicot d’uns vint-i-cinc anys, esprimatxat, d’aspecte franc, i vestit de menestral. [...] Manifestà que s’anomenava Joan Iborra i que era germà de l’Iborra trobat per mi a Reus en l’ocasió de la meua visita a Josep Maria Prous i Vila i els seus companys

la vida. Això vol dir que en el poc temps que jo havia deixat de viure a Barcelona, Plàcid ja s'havia alliberat de la por i que havia pres consciència dels meus humils consells de decidir-se a ser (decidit) [sic] –com ell diu que jo era. Llàstima, però, que darrerament no m'hagués consultat o renovat les poques coses que va escriure parlant de la meua persona, doncs tot el que va escriure s'hauria ajustat més a la realitat.»¹¹²¹

I acaba la carta felicitant la iniciativa i la generositat de la Fundació Salvador Vives i Casajuana pel fet d'haver-se decidit a publicar *El convencionalisme de la vida*.

Un altre receptor del llibre, Artur Bladé i Desumvila, escrivia en els seus *Dietaris...*:

«Dilluns, 15 de maig [1972]. Rebo *El convencionalisme de la vida* enviat per Josep Iglésies i prologat per aquest mateix. El pròleg és boníssim i una excel·lent introducció al llibre de Plàcid Vidal, [...] un escriptor que, segons el parer de Josep Iglésies, no va tenir sort. Era poc simpàtic, potser en raó del seu rostre adust, gairebé tenebrós, i de la seva indumentària fosca de bohemí tronat. (Però això no ho diu l'Iglésies; ho dedueixo jo a la vista d'un retrat que li va fer el pintor Biosca¹¹²²), influït, potser per en Nonell [...]. A mi, en canvi, Plàcid Vidal sempre em va caure bé, impressionat, de segur, per la lectura d'uns fragments d'una obra seva, *Els singulars anecdòtics*, publicats a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* [...]. Jo devia tenir quinze o setze anys. Era la primera vegada que llegia “històries” en català de gent de la nostra terra. Les anècdotes a mi, aleshores m'encantaven. Aleshores i ara.» (Bladé, 2012: 45-46).

---

emprisonats. El nou xicot montblanquí que em saludava no feia gaire temps que vivia a Barcelona. [...] era un fill d'una família coneguda per tota la Conca de Barberà pels seus ideals catalanistes de tendència revolucionària. [...] Tots ells estaven adherits al cabdill Francesc Macià.» (Vidal, 1972: 252). El fet es produeix a casa de Narcís Oller, on, arran de la mort de l'escriptor –26-VII-1930–, s'apleguen parents i amics. L'amistat va anar quallant, perquè, el 1932, la família Vidal fou convidada a visitar els Iborra a Montblanc: «Érem els dies de la festa de Pasqua Granada. Ens vam arribar a Poblet entre verdors i cants de rossinyols. Veiérem que ja estava avançada la reconstrucció del monestir, dirigides les obres per Eduard Toda.» (Vidal, 1972: 290). Precisament, a l'àlbum de records de M. Eugènia Vidal (del llegat dipositat al CEA), hi ha una foto dels Vidal amb els Iborra: «Amb els amics Iborra, en un viatge per la Conca de Barberà», hi va anotar M. Eugènia –ella, que també hi surt fotografiada, aleshores devia tenir 9 anys. Es conserva, així mateix, una postal, amb una vista de Montblanc, que Plàcid Vidal envia des de Barcelona a Ferran Canyameres –sense data; al mata-segells es llegeix mes i any: maig de 1932, però no el dia–, on li explica: «vam anar a passar les festes de la segona Pasqua a Montblanc i a Poblet i en tornar a casa nostra trobàrem la vostra targeta sota la porta.» (Fons Borràs, BC).

¹¹²¹ Joan Iborra, amb tota probabilitat, es refereix a la circumstància que Plàcid Vidal relata així: «Joan Iborra anà dedicant-me franqueta tot improvisant confiança. [...] Un vespre, [...] va ficar-me a la butxaca un plec de diversos papers que demostraven haver estat molt manulejats. [...] El plec era una sèrie d'apuntes filosòfiques incoherents, escrites de vegades amb tinta i altres amb llapis i aprofitant el dors de prospectes i circulars.» (Vidal, 1972: 252). L'escriptor d'Alcover es va atabalar en haver de responsabilitzar-se d'uns escrits que intuïa compromesos i el cas és que, inexplicablement, els va extraviar. Quan Iborra els hi va reclamar, Vidal explica que li respongué: «[...] no obligueu mai a ningú a fer-se responsable de documents particulars, que truquen a la nostra consciència amb el deure de saber avaluar-los moralment, i fins els més ben certificats perillan d'esser perduts!» (Vidal, 1972: 253).

¹¹²² Aquest retrat precedeix els textos d'*ECV* –pròlegs i memòries.

I, pocs dies després, hi tornava, amb comentaris pretesament espontanis i directes:

«Avui [22 de maig de 1972] a Tarragona ha plogut tota la tarda. L’he passada llegint *El convencionalisme de la vida* [...]. Certament, l’autor era un cas. Quin ull per al petit detall, per a la insignificant vanitat ferida, per a la més primfilada susceptibilitat! [...] I amb tot, fa pena –pena i respecte a la vegada– perquè es tracta no solament d’un home dolorós, sinó d’un “dolorista”. I un grafòman, d’afegitó, no sé si per a mal o per a bé. Així encerta a donar –diríem que per banda– una idea del que era el món (el petit món també) literari català dels anys 20. De vegades, Plàcid Vidal escriu d’una manera sibil·lina per dir poca cosa. Per exemple: “Els homes són per a les ocasions i les ocasions no poden deixar d’ésser per als homes, que estiguin ells com vulguin, i que els emprenguin ells de la manera que convingui.” (p. 130). Però a mi em sembla, amb la deguda modèstia de lletraferit, que és un model de com no s’ha d’escriure. Potser és per això, entre altres raons, que molts confreres del seu temps el tenien en mal concepte, com a escriptor, i pesat com a home. L’evitaven o se’n burlaven. I probablement també n’hi havia que el planyien (amb una simpàtica compassió, que és, justament, el que a mi em passa ara, a més de mig segle de distància). [...] A mi que m’agraden les anècdotes, no és estrany que m’interessi aquesta obra [*ECV*] on n’hi ha tantes. I tantes ingenuïtats mesclades, de vegades, amb observacions afuades que no semblen sorgides de la mateixa ploma. [...] tenia una percepció especial per les frases i les anècdotes que li semblaven dignes de ser recollides. Li servien també per a exposar el seu parer, particularment sobre el caràcter i la vanitat de la gent de lletres. Era un exemple més d’allò que diuen que cap geperut no es veu el gep. I a través seu es veu ben clar que els escriptors, com els còmics, no obliden mai cap desatenció, cap blasme, ni un sol mot lleugerament feridor. Es veu també que cada generació literària es creu superior a l’anterior i destinada a brillar eternament. [...] (Bladé, 2012: 48-49).

Guillem-Jordi Graells mostrava a *Serra d’Or* –octubre 1973– la seva satisfacció per la publicació d’*ECV*, tot subratllant la importància del conjunt de l’obra memorialística de Plàcid Vidal:

«[De] Plàcid Vidal, germà d’Aladern, ha estat publicada recentment per la Fundació Salvador Vives Casajuana la segona part de les seves memòries, *El convencionalisme de la vida*, que ve a completar aquell utilíssim *L’assaig de la vida*, aparegut el 1934. Plàcid Vidal, poeta i novel·lista menor de difícil recuperació avui, posseïa, en canvi, una fal·lera que ens resulta utilíssima: la de memorialista i cronista d’un món i una gent. Els seus dos volums de records, com també *Els singulars anecdòtics*, són obres de consulta obligada, detallades i fidedignes, per a informar-se dels ambients literaris i culturals catalans, especialment el reusenc i el barceloní, des dels darrers anys del segle passat fins a la meitat de la dècada dels trentes. Tant per a una visió global com per a monografies d’alguns autors, el caramull de dades que conté resulta una

aportació considerable, ahora que forneix àmplies indicacions sobre possibles camps de recerca i d'investigació.» (Graells, 1973: 62).

També fa recepció d'aquesta obra l'*Enciclopedia Espasa*, al *Suplemento 71-72*, on, sota l'epígraf "Literatura catalana. Año 1972. Narrativa no imaginativa", llegim: «Sigue el auge de las memorias y dietarios, de entre los que destacaron [...]. Pero debemos consignar también otros títulos como las memorias de dos escritores modernistas – *Girona i jo*, de Miquel de Palol y *El convencionalisme de la vida*, última parte de las de Plàcid Vidal– [...]» (B.[asilio] L.[osada], 1978: 915).

Ricard Vinyes, a l'article ja esmentat sobre "Els marxistes en la cultura nacional", remet en diverses ocasions a *El convencionalisme de la vida*, i cal no obviar els comentaris que hi aporta –veg. Vinyes (1983: 152). Així, en parlar de Cristòfor de Domènec com a representant de la intel·lectualitat socialista, cita el fragment en què Vidal en fa una encertada etopeia¹¹²³, precedint-la amb aquestes paraules: «La realitat de l'apòstol – paradigma magnífic del sector redemptorista de la bohèmia urbana– és molt més divertida i frívola, un intel·lectual cul de cafè, ateneïsta estrofolari, un aristòcrata sense calés.» (Vinyes, 1983: 151-152); tanmateix, el que en realitat ajuda al present estudi –en la recerca de valoracions de l'obra de Vidal– és el que escriu Vinyes en la corresponent nota al peu:

«aquestes memòries, acabades de redactar el 1934 i publicades per la Fundació S. Vives i Casajoana el 1972, són d'un valor inapreciable per observar les vinculacions dels personatges del món literari català amb els moviments de caire polític i social i per refer la silueta de personatges coneguts tan sols per la signatura al peu d'un article. La primera part de les memòries de P. Vidal aparegué el 1934: [...]» (Vinyes, 1983: 152, nota 26).

Després de referir-se a Cristòfor de Domènec, Vinyes dedica a Joan Sallarès un extens paràgraf en què una bona part de les dades tornen a tenir com a font aquestes memòries

---

¹¹²³ «De qui parlaven amb extraordinària admiració, [...] era de Cristòfor de Domènec, d'aquell home tan especial, aristòcrata i bohemí anacrònic; un ciutadà que no treballava ni pensava treballar mai, si no fos llegir i escriure, i encara a la seva manera singular; persona que gairebé tampoc no menjava, perquè solia passar-se dies sencers a l'Ateneu Barcelonès resolent el problema social de pensament i de paraula, estimulant el seu mecanisme corporal només amb una copa de conyac.» (Vidal, 1972: 97). Josep Pla inclou en els *Retrats de passaport* el que féu de Cristòfor de Domènec l'any 1922: «Cristòfor de Domènec és un bohemí de tarda. És el tipus de l'intel·lectual de la generació anterior, que ha anat a mal borràs i ha acabat en la bohèmia més delirant. És un home difús, oratori, caòtic i desordenat. [...] En arribar, havent dinat, es col·loca en un lloc estratègic de la biblioteca [de l'Ateneu del carrer de la Canuda] –és a dir, en un lloc de pas– i demana cafè. De seguida que passa algú susceptible d'enganxar-se-li, li salta a sobre a grans gambades. [...] Domènec és un energumen molt bon home. Sovint, perquè algun amic s'ha quedat sense sopar.» (Pla, 1982: 91 i 94).

pòstumes de Plàcid Vidal –com bé indica oportunament (Vinyes, 1983: 152, nota 28)–, cosa que en corrobora i en referma la validesa testimonial; fet i fet, Vinyes ha trobat per a l'escriptor alcoverenc l'aposió que el defineix i que li atorga la categoria que ell ja pretenia en vida: «Plàcid Vidal, cronista d'aquest món¹¹²⁴» (Vinyes, 1983: 152).

Xavier Fort i Bufill, dins la completa *Introducció* a la segona edició de *La farsa i la quimera*¹¹²⁵, de Joan Puig i Ferrer, fa una citació d'*El convencionalisme de la vida* –concretament, de la pàgina 176– amb una elogiosa al·lusió prèvia al seu autor: «Per tal de no enfarfegar més el lector amb retalls de diari, deixaré que ho digui Plàcid Vidal, l'excel·lent memorialista i amic íntim de Puig i Ferrer mateix: “Antoni Martí i Bages, Josep Iglésies, [...]. S'indicà aquella subscripció per adquirir aquella obra, que de llavors endavant, segons els manifestants, ja tenia títol: *La farsa i la quimera*” [...].» (Fort i Bufill, 1995: 19-20).

Més recentment, *ECV* és la font més destacada, i alhora ben valorada, de l'article que Marçal Subiràs i Pugibet dedica a “Ramon Sastre, arquitecte, o Ramon de Curell, poeta” (2007):

«Plàcid Vidal ha donat molts i valuósíssims detalls de les trobades que es realitzaren a finals dels anys vint [al taller de Sastre]. [...] Pel que fa als actes directament relacionats amb la literatura, Plàcid Vidal ens parla de la lectura que Tomàs Roig i Llop va fer de la seva obra [...]. També esmenta les lectures de Carme Montoriol, de Maria Perpinyà [...] i de Vidal mateix.» (Subiràs, 2007: 107 i 108).

Síntesi valorativa

El mèrit de les obres de Plàcid Vidal pertanyents al gènere de la literatura del jo és evident –i quasi podríem dir que indiscutible– en el contingut, com a valor testimonial, però també ho és pel seu vessant literari –ja que la voluntat de ser sincer que l'autor esgrimeix no deixa de ser una *captatio benevolentiae*, un recurs narratiu que confirma

---

¹¹²⁴ Amb l'expressió «aquest món», Vinyes es refereix a «aquell àmbit en què les preocupacions socials es vinculaven amb l'activitat literària.» (Vinyes, 1983: 152).

¹¹²⁵ La primera edició data del 1936. La segona, feta a instàncies de l'Ajuntament de La Selva del Camp, del 1995.

aquest aspecte literari del producte. Tasis diu que Vidal s'inventava el que no recordava: «era sincer, potser massa i tot, però allò que no sabia s'ho imaginava.» (Tasis, 1965: 32); si és així, no fa més que reflectir dues característiques del gènere que ens ocupa: ús de la ficció i subjectivitat en els fets evocats.

Hi ha una altra consideració al respecte: els llibres memorialístics de Vidal responen al moment en què han estat redactats. Els dos volums d'*ESA* (1920 i 1925), en què retrata els altres –i aquesta és l'excusa per parlar d'ell–, són escrits en un període força productiu, quantitativament parlant, i representen un aprenentatge –i un tempteig– pel que fa a la incursió en el gènere. A *LAV* i a *ECV* l'autor parla directament de si mateix en relació amb els altres; l'actitud narrativa del memorialista ha canviat: aquí és ell el nucli del relat, mentre que a *ESA* ho eren els altres; a més a més, ha entès el valor documental que pot aportar i sap que és una manera de deixar constància del seu pas per la vida i, sobretot, per la literatura. Així, els llibres memorialístics de Plàcid Vidal són una font imprescindible per traçar la seva biografia i per resseguir la seva producció literària; amb més raó si tenim en compte la poca documentació personal que es conserva de l'escriptor alcoverenc¹¹²⁶: les dades que aporta sobre si mateix són un bon punt de partida per anar obtenint, en general, resultats positius –tot i que, de vegades, la cerca ha resultat infructuosa, per motius diversos. Podem afirmar, doncs, que la literatura del jo escrita per Plàcid Vidal s'explica *per se* a través de les pàgines d'aquest estudi: sense *ESA* i, sobretot, sense *LAV* ni *ECV*, la investigació sobre aquest autor hauria resultat encara més complexa i, sens dubte, més incompleta.

Plàcid Vidal es mostra convençut que ha fet una bona opció en dedicar-se a la literatura memorialística; opina, per exemple, que la segona edició d'*ESA* «serà un llibre [...] estimulador, únic, en son gènere, en la nostra literatura, tan faltada de sentit biogràfic, i tan apassionada i insincera.»¹¹²⁷, i, quant a *LAV* i *ECV*, són significatives les paraules que escriu en començar el primer volum, tot deixant constància que coneix el terreny literari en què s'ha endinsat: «aspiro a la virtut d'exposar un bell nombre de documents comprovats o comprovables, però no pretenc esdevenir autor de la primera crònica completament exacta.» (Vidal, 1934: 9). A més, agraeix els estímuls que rep d'alguns crítics: «Bé havia de creure novament en aquella virtut meva, quan el propi Joan

---

¹¹²⁶ El llegat de M. Eugènia Vidal (CEA) i correspondència esparsa en diversos fons personals.

¹¹²⁷ Carta a Josep M. de Sucre –Barcelona (28-III-1925). Fons Borràs (BC).

Estelrich em tenia fitxat amb motiu de la publicació d'*Els singulars anecdòtics*, i quan Manuel de Montoliu m'esperonava invitant-me a continuar la literatura biogràfica.» (Vidal, 1972: 160).

En la silueta que dedica a Emili Pòlit¹¹²⁸, Vidal fa una subtil reivindicació de si mateix en al·ludir als que anomena homes interessants: homes discrets i incansables –malgrat els entrebancs i les decepcions– la tasca literària dels quals ha consistit a subratllar –i, d'alguna manera, doncs, immortalitzar– els mèrits d'aquells artistes que haurien caigut en l'oblit. Ell insinua que també necessita qui divulgui i valori *a posteriori* la seva obra, més enllà de la ressenya immediata a la publicació.

La frase que es troba a *ESA*: «La millor sort ens fóra poder fer de l'obra la vida» (Vidal, 1925: 50) sintetitza la idea que va guiar Plàcid Vidal pel camí de la literatura; primer, ho va intentar amb el teatre i amb la poesia, després es va endinsar en l'autoficció narrativa i, finalment, va intuir –i encertar– que seria la literatura del jo el gènere que li permetria entremesclar obra i vida i que, a més, podria aportar-li un reconeixement en la història de la literatura. Des de mitjan dècada de 1960 i fins a l'actualitat, els seus llibres de siluetes i de memòries són referits bibliogràficament en molts articles i estudis sobre literatura catalana que tenen com a context els últims anys del segle XIX i les primeres dècades del segle XX¹¹²⁹ –fins abans de l'esclat de la Guerra Civil.

---

¹¹²⁸ «En les obres biogràfiques no sols és necessari parlar dels homes extraordinaris que resten, sinó també dels interessants que se'n van, fins d'aquells destinats a perdre's i que no ha de conservar-se d'ells més que un petit record de la seva obra o una ressenya de la seva vida com a treball literari. // [...] moltes figures literàries [...] ens atrauen l'atenció perquè el talent de l'escriptor o de l'intèrpret ha sabut fer valdre la virtut d'aquella persona, engrandint la força moral que ella posseïa en el món.» (Vidal, 1925: 277).

¹¹²⁹ Veg. l'apartat "Recepció de l'obra literària de Plàcid Vidal després de la seva mort i fins a l'actualitat"; cf. infra, p. 571.

Les altres obres (les pòstumes i les inèdites)

En aquest apartat es recullen les dades sobre els textos de Plàcid Vidal que foren publicats pòstumament i sobre els que encara romanen inèdits.

Pel que fa a les publicacions pòstumes, també s'hi inclourien les edicions d'*ECV* (1972 i 1984), si bé tota la informació al respecte ha estat incorporada, per motius obvis, a l'apartat de la literatura del jo.

Cal puntualitzar, encara, que *LAV* no és l'última publicació en vida de l'autor; el 1936, va veure la llum l'opuscle *La necessitat d'escriure* –com a «Homenatge de la Biblioteca [Sociològica Contemporània] als seus lectors, celebrant la festa del Llibre»¹¹³⁰.

-La necessitat d'escriure (1936):

Conté dos textos argumentatius breus; el primer, que dóna nom al llibret, havia estat publicat el 1930 al *Diario de Reus*¹¹³¹, i l'altre, “Celebritat i heroisme”, el 1928, a la revista *Ciutat, ideari d'art i cultura*¹¹³² de Manresa.

Ambdós articles contenen reflexions ben lúcides, en la línia habitual del seu autor, i evidencien el ressentiment –exposat de manera elegant i discreta– de Plàcid Vidal per la poca recepció positiva de què ha estat objecte com a escriptor. De la mateixa manera, les hipòtesis sobre el que s'esdevindrà en un futur en el món de la literatura són prou encertades i cal convenir que l'autor planteja la seva experiència d'una manera tal que pot reflectir situacions d'avui dia. *La necessitat d'escriure* acaba amb aquestes paraules:

«Els literats d'ara, principalment els professionals, necessiten que contínuament els repiquin campanes a tota festa i celebrin en públic llurs mèrits. Necessiten que la premsa i els crítics els esbombolin pel sistema de l'adulació, tot declarant-los els millors escriptors. Així els tals autors són voluntariosos, més que voluntariosos, prolífics. Per a conservar el prestigi en la lluita dels rivalismes produeixen contínuament, i també contínuament es pregona que ells escriuen les millors obres. Poguéssim aixecar el cap d'aquí a cent anys!... Llavors igualment

---

¹¹³⁰ L'exemplar consultat té una tapa o coberta de cartolina posada *a posteriori*. Sembla que l'original –un quadernet de sis fulls, com tres quartilles doblegades– no tenia tapa dura.

¹¹³¹ Cf. *supra*, p. 282.

¹¹³² Cf. *supra*, p. 279.

hi haurà premsa i crítics que tindran interès i major interès!, de fer per a llurs amics i preferits la mateixa cantarella que hom fa ara per als nostres contemporanis. El món serà ple de literatura, i de literatura recomanada! Al regne de la glòria ja no hi haurà lloc per a tantes celebritats oficials. Els devots de bona fe es trobaran sepultats per una allau de llibres oficialment imprescindibles. Si amb tota una vida hom no té prou temps per a poder llegir totes les obres mestres, avancem-nos a creure que sempre hi haurà qui tindrà en compte allò que hàgim escrit sincerament per a la nostra revelació espiritual.» (Vidal, 1936).

I *Celebritat i heroisme*:

«Els que som artistes amb vocació extra a tot intent d'ofici, els que som intel·lectuals sols per la pura necessitat de pensar i sentir, i ens sacrificuem en el món, havent de lluitar contínuament amb adversaris i prejudicis, per arribar a crear una obra que pugui servir d'exemple i estímul als nostres semblants, tant si ens afalaga la celebritat com si els recensors públics i els crítics ens neguen o ens obliden, si la societat hagués de recompensar-nos materialment la nostra representació moral com a fills directes de l'esperit, no hi hauria prou diner per a pagar-nos. Encara que el nostre treball, tal volta, es senti de manca d'habilitat, d'artífex; i ni que, per excés d'humanitat, tinguem la pretensió de llegar el nostre nom i la nostra efígie als lluitadors que ens sobreviuran.» (Vidal, 1936).

-Obra editada pòstumament:

Exceptuant l'edició d'*El convencionalisme de la vida* (1972), de la qual s'ocupà la Fundació Vives Casajuana, cal subratllar que el Centre d'Estudis Alcoverencs¹¹³³ –i, en concret, el filòleg Joan Cavallé– ha estat el màxim responsable de la publicació, amb caràcter pòstum, d'una bona part dels textos de Plàcid Vidal que havien romàs inèdits o dispersos en publicacions pràcticament il·localitzables. En aquest sentit, la trajectòria del CEA comença el 1978, quan, amb motiu de complir-se quaranta anys de la mort de l'escriptor, li va dedicar unes pàgines del *Butlletí* número 4, «amb un article de la seva

---

¹¹³³ El CEA es crea l'any 1977 i el primer *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverenc* data de l'any 1978: <http://antropologia.urv.cat/revista/index.php/aec/article/viewArticle/98> [en línia: 14-II-2016]. Albert Manent va escriure un article en què feia al·lusió al 25è aniversari del CEA, "La cultura a Alcover, Constantí i Vila-rodona" (22-VI-2002), i també hi parlava dels germans Vidal i de Joan Cavallé: «A Alcover, ara amb tres mil habitants, des de final de segle XIX hi ha hagut un pòsit important de cultura, gràcies als germans Plàcid i Cosme Vidal i al poeta Isern. Formaven part d'un grup modernista, vinculat a Reus i a Puig i Ferrer, i van fer força publicacions literàries o d'investigació. // Ara fa vint-i-cinc anys es va crear el Centre d'Estudis Alcoverencs, en el qual van participar joves investigadors o entusiastes de la cultura [...]. Cal destacar-ne els treballs de Joan Cavallé.» (Manent, 2002: 20).

filla¹¹³⁴] i la reproducció d'un dels contes més importants de l'autor, "El noi Aranyó"¹¹³⁵].» (Girona i Compte, 1978: 1). L'any següent, en el número 8, hi sortia publicat el poema "Mon somni"¹¹³⁶.

Després, el 1981, per commemorar el centenari del naixement de Plàcid Vidal, el CEA impulsa un *Butlletí* monogràfic de l'escriptor –el núm. 14¹¹³⁷–, en què s'aporta tota la informació obtinguda, en una tasca encomiable, sobre la seva vida i la seva obra. A més a més, conté quatre textos en prosa que, aleshores, sempre segons les dades de què hom disposava, es van considerar inèdits¹¹³⁸: "El descuit tràgic", "Temor de la mort", "Al·legoria de com s'ofereix la dona a l'home" i "Lemes i emblemes". Tanmateix, convé fer un incís en aquesta relació per tal de rectificar i d'actualitzar les dades sobre l'obra dispersa del memorialista alcoverenc: dels quatre títols publicats en el monogràfic, sí que podem aventurar, per ara i tant, que havien romàs inèdits "El descuit tràgic"¹¹³⁹ i un dels dos assaigs breus, "Al·legoria de com s'ofereix la dona a l'home";

---

¹¹³⁴ Maria-Eugènia Vidal Güell: "Adriana i Maria-Eugènia"; veg. Vidal Güell (1978: 10-11).

¹¹³⁵ Cf. supra, p. 409.

¹¹³⁶ Aquest poema havia estat editat el 1904 a *Germanor* –amb el títol "Mon viatge"– i el 1908 a *Almanac de L'Esquella de la Torratxa*. Cf. supra, p. 238.

¹¹³⁷ Josep Iglésies i Alan Yates van enviar a M. Eugènia Vidal sengles cartes d'agraïment per la tramesa d'aquest monogràfic –es conserven al Llegat M. Eugènia Vidal (CEA). Iglésies escriu (24-VIII-1981): «[...] acabo d'arribar de vacances i trobo la monografia sobre el teu pare [...]. El volum queda molt bé i diu molt a favor dels alcoverencs que l'han realitzat.». Per la seva banda, Alan Yates (9-XI-1981) reconeix que, en el monogràfic, «hi he descobert informació biogràfica i bibliogràfica molt interessant, que tindrè en compte per a treballs futurs.»

¹¹³⁸ En el "Pòrtic" del *Butlletí* hi ha aquesta explicació: «A l'hora de seleccionar alguns textos per tal de donar una idea d'allò que escrivia el germà de l'Aladern, hem preferit fer-ho, bàsicament, amb treballs inèdits. [...] un conte, "El descuit tràgic", bona mostra de la seva narrativa, fins ara inèdit, però que havia estat llegit a la ràdio. En l'àmbit de l'assaig hem volgut editar-ne dos de breus i inèdits que, pensem, ens donen la mesura de la seva ideologia en dos temes fonamentals del Modernisme: la dona i la mort. Per últim, un gènere insòlit en Plàcid Vidal. Es tracta d'una sèrie de pensaments, idees i frases ["Lemes i emblemes"], a l'estil de les glosses d'Eugeni d'Ors o les "greguerías" de Gómez de la Serna, a través dels quals Plàcid intenta donar a conèixer el seu ideari. Alguns d'aquests textos havien estat publicats [...]; la major part, però, es conservaven inèdits en retalls de paper, reversos de cartes, etc.» (CEA, 1981: 1).

¹¹³⁹ El 1997, Joan Cavallé va fer aquestes precisions: «El conte "El descuit tràgic", que ja havia estat recitat per Àngel Pons i Guitart per Ràdio Barcelona devers 1932, va ser publicat al *BCEA* núm. 14 l'any 1981, i reeditat a l'*Avui* l'any 1988.» (Cavallé, 1997: 6). Concretament, a l'*Avui* 25/26-XII-1988. En el text mecanografiat que forma part del llegat de M. Eugènia Vidal (CEA), a la part superior de la primera pàgina, hi consta aquesta anotació: «Recital Àngel Pons i Guitart (1932 ?). Conte escrit expressament per a Ràdio Barcelona.»

A *L'Esquella de la Torratxa* (11-XI-1932), escriu Ramon Vinyes: «El poeta Àngel Pons i Guinart, cada dimecres, a dos quarts de quatre de la tarda, diu versos a Ràdio Barcelona. Lloem-li la iniciativa i, per damunt de tot, lloem-li la intenció de la selecció. Àngel Pons i Guinart no escull els versos de poetes declarats bons per la penya oficial pontificadora. Els escull segons el seu criteri i el seu gust personal. Així, per la ràdio, hem pogut oir noms de poetes de repic constant i noms de poetes injustament deixats a l'ombra. Josep Maria de Sagarra ha fet companyia a Plàcid Vidal; Carles Soldevila l'ha fet a Miquel de Palol i a Gimeno Navarro.» (Vinyes, 1932: 7).

però l'altre assaig, "Temor de la mort", havia sortit a l'*Almanac de Catalunya* de 1926¹¹⁴⁰, i, pel que fa a la sèrie de pensaments, "Lemes i emblemes", Vidal ja n'havia publicat una bona part amb el títol "Vida intel·lectual comentada"¹¹⁴¹ –a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* (1927) i a l'*Almanac de Catalunya* (1929).

El 1984, continuant amb la divulgació de l'obra inèdita de Vidal, el CEA dona a conèixer les pàgines d'*El convencionalisme de la vida* que no havien aparegut l'any 1972¹¹⁴²; i el 1988 publica la narració *L'Estalviema*. Encara, el 1997, Joan Cavallé té cura de l'edició del conte "La tercera pregunta"¹¹⁴³, aquesta vegada a la *Revista del Centre de Lectura de Reus*.

"El descuit tràgic" (1981):

En aquest relat, que parteix d'un oblit imperdonable envers la figura d'un dels fundadors d'un setmanari que celebra el miler de números publicats, Plàcid Vidal torna a l'autoficció a través de la figura del caricaturista Joan Groll: «No s'havia pensat a incloure al número mil·lenari el retrat de Joan Groll [...]. Descuit terrible, que sols es podia explicar sabent que Groll, de molt de temps, no podia anar a la redacció [trobant-se orb i malalt en la vellesa] a refermar l'amistat amb els seus antics companys, [...] i la humilitat i la modèstia també el privaven de reclamar que no l'oblidessin en la dissort.» (Vidal, 1981: 34). L'oblit del qual fa temps que es lamenta el memorialista aquí és plasmat amb un to hipèrbolic i confronta els dos personatges que hi intervenen en una situació quasi esperpèntica, sobretot en el desenllaç: «L'acusat [de l'oblit] volia contestar, però sols pogué exhalar un gemec, i, vençut per l'excitació, va caure a terra en un atac de nervis. [...] El vell orb s'entrebancà amb el cos de l'amic i va caure-hi

---

L'única referència de Plàcid Vidal a Àngel Pons i Guitart es troba a les pàgines que havien romàs inèdites d'*ECV*: «Àngel Pons i Guitart, cada setmana, feia una lectura de composicions literàries en la Ràdio Barcelona, i [el 1934] va llegir-hi uns capítols de la primera part del meu nou llibre. Va córrer a assabentar-me que una antiga dependenta dels magatzems "El Siglo", decaiguda en la tuberculosi i la misèria, havia telefonat sol·licitant *L'assaig de la vida*.» (Vidal, 1984: 11), però no hi fa cap al·lusió concreta a la radiació del conte "El descuit tràgic".

¹¹⁴⁰ Cf. supra, p. 289.

¹¹⁴¹ Cf. supra, p. 273.

¹¹⁴² Cf. supra, p. 535.

¹¹⁴³ Que no era inèdit: Magí Sunyer el referencia com a publicat a *Pàtria Nova* (11-II-1906) –veg. Sunyer (1984: 204)–; i, efectivament, es troba en el núm. 41 d'aquesta revista. Cf. supra, p. 243.

damunt eixancarrat. L'antic dibuixant cavalcava llastimosament en l'editor com una caricatura tràgica.» (Vidal, 1981: 37).

“Al·legoria de com s'ofereix la dona a l'home” (1981):

És un text breu en què l'escriptor ofereix un ventall del que, segons ell, són els diferents tipus de dona: «la vulgar prostituta», «l'amant o amistançada», «les verges tímides» i «les bones filles, [...] les conscients i les heroiques» –veg. Vidal (1981: 38-39). En l'entrevista que els membres del CEA van fer a M. Eugènia Vidal, comentaven: «Respecte a [...] la vida frívola, [...] jo diria que aquest és un tema que el tracta molt, que l'obsessiona i, fins i tot, que filosofa com en aquell “Al·legoria de com s'ofereix la dona a l'home”.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 8). En tot cas, Vidal fa gala de conèixer com actuen les dones segons les circumstàncies en què es troben, segons el seu tarannà i, també, segons els seus interessos i desitjos.

Així, diu de la prostituta: «podreu arribar a conèixer el goig de tenir una fembra sotmesa a la vostra necessitat sexual, els qui us trobeu en la dissort d'ésser lletjos o estrafets, o bé els qui, essent pobres de cabals, no reünii prou qualitats per a conquerir una dona estimada.» (Vidal, 1981: 38). I de l'amistançada: «Aquesta reina de la gràcia apresada, aquesta gran comedianta de l'amor, és la millor dona per al plaer, perquè és la que afalaga els sentits; i no us podreu alliberar de la seva influència els qui passeu per aquest món emportats per la força d'un cor ardent en via d'una ment fantasiadora.» (Vidal, 1981: 38). Per contra, «les verges tímides no s'ofereixen mai; sempre són violades. [...] en la nit de núpcies] s'espanten, ploren i fins es rebel·len, defensant-se, com si haguessin estat sorpreses per un lladre de l'honor; [...] la sensació del goig real poques vegades les arriba a correspondre en el seu ideal d'amor.» (Vidal, 1981: 38). Finalment, les bones filles, «tant per estimació com per enardiment d'esperit es reconeixen i es consideren en tot el que són i representen per al seu mereixedor, amb els mateixos sentiments d'humanitat ajuntant-se. Aquelles es lliuren voluntàriament, perquè saben que elles, en la unió, han d'ésser la digna companya de l'home que també obtenen consagrat en complement de goig i fe.» (Vidal, 1981: 39).

L'Estalviema (1988):

Aquesta narració, escrita el 1925¹¹⁴⁴, fou publicada en el núm. 43 del *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs* (1988), amb una concisa presentació:

«*L'Estalviema* és una breu narració de tipus rural fàcilment relacionable amb obres anteriors com *L'escanyapobres*, de Narcís Oller, o el conte *Moneda enterrada*, de Josep Aladern¹¹⁴⁵. El seu interès literari és petit –i de fet l'autor ni tan sols en parla en les seves memòries– però en canvi té un cert interès costumista [...] i local, en la mesura que el lloc on s'esdevé la història podria fàcilment ubicar-se a l'antic Hort de Batistó.» (CEA, 1988: 23).

El títol fa al·lusió al malnom de la protagonista i representa que és una paraula encunyada per la veu popular, a partir de la forma verbal “estalviem”. Ho explica el mateix narrador: «La mestressa d'aquell hort, sense deixar d'ésser amable, era molt avariciosa, i [...] sempre es queixava que els temps eren molt dolents, que calia estalviar per a no exposar-se a patir misèria. Exclamava a tothom: –Estalviem! Estalviem! [...] i] tothom els criticava dient-los “els Estalviems”.» (Vidal, 1988: 24).

És una història previsible que vol incidir en el costat fosc i impulsiu de les persones: els instints sexuals irrefrenables, l'enveja i l'afany de diner, la venjança... Per això, l'evolució del conflicte posa la protagonista entre l'espasa i la paret i, víctima de les reaccions irracionals dels altres personatges que l'envolten, és abocada a un final desgraciat. L'aspecte més atractiu d'aquest text es troba, doncs, en la intencionalitat per part de l'autor de subratllar un determinat comportament humà que no s'avé a raons i en què agafa un paper primordial l'ambició pel diner i la pulsó dels desitjos sexuals. Sobre el segon aspecte, Maria Eugènia Vidal deia, parlant de l'obra del seu pare, que havia «observat en els seus escrits [...] que tenia un sentit de la sexualitat bastant acusat [...] (aquest conte, *L'Estalviema*, és fortament eròtic).» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 8).

En efecte, les referències eròtiques –força suggestives, si no del tot explícites– esquitxen tot el relat. El marit de l'avariciosa mestressa –que no gastava en res, ni en una necessitat bàsica com l'alimentació– patia el fet que aquella «miserable fembra [...]

---

¹¹⁴⁴ Cf. infra, p. 564.

Segons unes còpies del text, que formen part del llegat de M. Eugènia Vidal, sembla que aquesta «presentà [*L'Estalviema*] al Premi Joan Santamaria 1975 amb el lema “Agre de Cobejances”.» (CEA, 1981: 33).

¹¹⁴⁵ “Moneda enterrada” forma part del recull de narracions *La gent del llamp* (1903).

acabava ni servint, ja, al mascle per a matar els desitjos carnals que, instintivament, reviscolaven en les seves privacions de persona i de bèstia.» (Vidal, 1988: 24), motiu pel qual, l'home, de quaranta-cinc anys, no pot evitar de fixar-se en la filla d'una família de Caldafont que els visitava sovint i amb qui mantenien un tracte ben cordial. Aquesta noia, «que tenia uns vint-i-sis anys, era una fadrina grassa i robusta, ni formosa ni lletja, però tota ella donava a comprendre, com a dona, que hauria pogut satisfer a pler les necessitats de l'home més corpulent. El desitjós hortolà [...] un dia la veié que en saltar del carro se li descobrí una cuixa [...], i no es podia treure del pensament la seductora visió.» (Vidal, 1988: 25). En un aparent cop de sort per al marit, la dona –que es deia Tuies, com la muller de l'escanyapobres de Narcís Oller–, mor ben aviat, just després del plantejament de la història. L'Andreu, el vidu, no triga a casar-se amb la Cinta, la jove de Caldafont, i s'instal·len al mas que abans havia compartit amb la dona gasiva:

«El nuvi ja estava despullat. No podent aguantar-se més en la impaciència, va agafar la núvia, i, amb estiragassades, en un moment la va enir nua i a punt al llit. [...] I aquelles dues naturaleses lliures i instintives van complaure's a desbordar la impetuositat dels seus desitjos rebent a pler mútuament el mitjà pel qual s'eren a la vida, en el mateix llit on, pocs dies abans, la Tuies havia mort.» (Vidal, 1988: 28).

El narrador incideix en la passió que la nova muller desperta en l'Estalviem: «Va durar una temporada que hi tributà tot el seu esforç amb l'apassionament, sadollant-se cada nit els desitjos en la fembra que no arribava mai a rendir.» (Vidal, 1988: 29). «Amb tota pressa, aquella nit, l'home volgué usar de la seva dona. Ella, rebent-lo amb anhel, va apagar el llum i fruï intensament de la possessió, embriagant-se el seu pensament i el seu cor en un món de belleses sensuais, amb esperit de dona exuberant i franca.» (Vidal, 1988: 33).

Però entra en escena el jove Peret, de quinze anys, fill de la Quitèria, veïna dels Estalviems, la qual havia patit la decepció de no haver estat l'escollida per substituir la Tuies com a nova esposa de l'Andreu. Entre la Cinta i el xicot de seguida sorgeix una potent atracció: «La rústica Cinta [...], espiritualment, se sentia posseir per aquell minyó gentil que era el galant precursor, el que agradava més a ella.» (Vidal, 1988: 33). En Peret, «enarborat en la seva passió, va desfrenar-se, forcejant la fembra, la qual se'l va arrencar de si amb un despreniment de fera negant-se al mascle. Ell insistí, amb prec i rareses, com a foll. Ella, imposant-se en el venciment de si mateixa, es redreçà [...]» (Vidal, 1988: 36).

Les trobades fortuïtes entre la Cinta i el Peret es van succeir –entre la ignorància de l’Andreu i la complicitat de la Quitèria– fins que la Quitèria fa xantatge a la Cinta: «Si no em dones els cent duros que necessito, descobriré que et fas amb el meu fill, que has seduït un menor d’edat, i et castigaran! [...] Si em dones els diners enviaré el meu fill a Barcelona, i quedarà en secret i oblidat tot el que hagi pogut haver-hi entre tu i ell (perquè sé cert que hi ha hagut), i si ets revessa, avui mateix el teu home ja sabrà que li has faltat!...» (Vidal, 1988: 37).

Tanmateix, la jove, a qui «per un moment la temptà la idea del suïcidi i no tingué valor per a matar-se, [...] va incorporar-se novament, guanyant-la el dret a la lluita i desafiant el perill en tot el que pogués presentar-se. Prou era valenta per a rebutjar l’amenaça i per a fer prevaler el seu honor!» (Vidal, 1988: 37). El que no podia imaginar-se la dona era que tot se li giraria en contra, perquè ningú no s’atendria a raons i, com un inevitable fat, la desconfiança seria l’esca del tràgic desenllaç. La Cinta i l’Andreu, els Estalviems, a causa dels trets que aquest havia disparat primer a la muller i després contra si mateix, cauen agonitzant «damunt de la bossa plena [de diners], l’ànima de la Tuies, la conlloga substituïda i profanada que havia compromès tot el seu antic poder per a venjar-se.» (Vidal, 1988: 39).

La semblança de *L’Estalviema*¹¹⁴⁶ amb “Moneda enterrada” es dona per l’estalvi avariciós de diner –però no pel tema eròtic ni pel desenllaç–, encara que Aladern hi va voler donar una lliçó moral en positiu i enfoca la història narrativa envers el productiu aprofitament del diner que havia romàs enterrat una pila d’anys; ho demostren les paraules que el gendre, pagès treballador, diu al seu gasiu sogre: «Vós tenieu la moneda enterrada a l’estable, ignorada de tot-hom, i us la van pendre; jo l’he enterrada aquí, davant de tots els ulls, i ningú la pendrà. Mentres la vareu tenir allí, res vareu treure-n, i d’aquí en traureu una riquesa cada any. Ja veureu quin bé de Déu de verema n sortirà. El diner s’ha d’enterrar, però s’ha d’enterrar aixís, en plena naturalesa, que resuciti.» (Aladern, 1903: 62).

---

¹¹⁴⁶ La novel·la *Al cor de la muntanya* (1937), de l’escriptor Josep Cornudella i Cabré (Vilaplana, 1900 – Mèxic, 1998), mostra alguns trets coincidents amb *L’Estalviema*: ruralisme, costumisme i erotisme desenfrenat. Cornudella, a partir de la dècada de 1920, va freqüentar els ambients intel·lectuals i polítics reusencs –es relacionava amb Ventura Gassol i Salvador Torrell i Eulàlia, entre d’altres– i col·laborava a *Foment* i a *L’Esquella de la Torratxa*; és possible, doncs, que coincidís en alguna ocasió amb Plàcid Vidal –o, si més no, que en tingués notícia. L’any 2012 es va fer una edició facsímil d’aquesta novel·la, amb estudis introductoris de Pere Anguera, Joan Navais i Fina Masdeu.

Sens dubte, com ja apunten les paraules prèvies redactades pel CEA, l'ambientació local està inspirada en algun espai real prou conegut per l'autor; una ambientació que s'afavoreix amb referències costumistes, tals com «un rentador que servia les dones del veïnat, pagant, les rentadores, un tant per cove de roba.» (Vidal, 1988: 24); la primera nit, en què “fan noces” als nuvis: «(Entre la gent de poble, fer noces s'entén fer soroll en el casament d'un vidu o d'una vídua) [... amb] fustes, esquelles i llaunes.» (Vidal, 1988: 27); la presència del «sereno, que anava acostant-se amb la llanterna sorda i el bastó.» (Vidal, 1988: 28), o el fet que la Cinta, la nova muller de l'Estalviem, també rebés el malnom de l'Estalviema –veg. Vidal (1988: 29).

“La tercera pregunta” (1997):

El relat és precedit per aquesta breu introducció: «“La tercera pregunta” és un dels contes inèdits de Plàcid Vidal que Joan Cavallé, autor de l'informe de les pàgines anteriors, ha escollit perquè vegi per primer cop la llum en aquesta revista. La tria l'ha realitzat a partir del llegat que Maria Eugènia Vidal va lliurar al Centre d'Estudis Alcoverencs, que, a més d'aquest conte, inclou altres textos encara inèdits.» (Anònim, 1997: 8)¹¹⁴⁷.

Es tracta d'una narració molt curta que, focalitzada en els últims minuts de vida d'un reu que serà executat públicament, vol induir a una reflexió moral al voltant de la figura del botxí; aquest, després d'haver donat mort al condemnat, no pot alliberar-se de la terrible sospita que era el seu propi fill –del qual, insinua el narrador, s'hauria desentès de ben petit–: «L'executor [...] volgué romandre en soledat, cercant el repòs per a l'ànima inquieta, [...] a la fi, vençut pel pressentiment d'haver donat mort a son fill, va tornar-se boig.» (Vidal, 1997: 8). També posa en evidència el plaer morbós que desperta entre les masses el fet de presenciar una execució: «El poble esperava ansiosament al voltant del cadafalc. [...] sedents de goig brutal, [...] cridant amb afany mal retingut. L'executor ofegà la veu del sentiment, i, passant al darrere del condemnat, va empènyer l'argolla. Un gran crit de satisfacció va escampar-se per la gran plaça.» (Vidal, 1997: 8).

---

¹¹⁴⁷ El conte “La tercera pregunta” havia estat publicat a *Pàtria Nova* (1906) –cf. supra, p. 243.

-Obra suposadament inèdita:

En el monogràfic del *BCEA* (1981) esmentat anteriorment, hi ha un epígraf dedicat a l'“Obra inèdita de Plàcid Vidal”, és a dir, a la que continuava sense edició –en teoria– havent seleccionat prèviament quatre textos¹¹⁴⁸ per publicar-los en aquest mateix monogràfic:

«En aquest apartat cal destacar-hi dos llibres que es conserven sense publicar. Es tracta de la “gatada còmica” *A casa del curandero* (escrita el 1897)^[1149] i de la novel·la *L'Estalviema* (escrita el 1925 [...]). Evidentment, va escriure altres llibres que no arribaren a veure la llum (*Poemes passionals*, *Les Edats*, etc.), però que avui no es conserven. Conservem, en canvi, alguns poemes solts, contes i obres breus en general.

Ultra els escrits que publiquem en el present butlletí, es mantenen inèdits diversos fragments de *El convencionalisme de la vida*, [...] alguns poemes solts (“La Missió del Campaner”, “Primavera humana”, “A Jaume Simó en la festa del seu homenatge”, “A Prudenci Bertrana”, etc.) algunes narracions breus (“El drama *Terra Baixa* en la realitat”, “Caritat forçosa i caritat obligada”, etc.) i els assaigs “Fecunditat” i “Vida intel·lectual comentada”.» (CEA, 1981: 33).

Aquestes dades, avui, són parcialment obsoletes, en bona part gràcies al mateix CEA – com ja hem constatat–; és el cas de *L'Estalviema*¹¹⁵⁰ i dels fragments d'*El convencionalisme de la vida*¹¹⁵¹. D'altra banda, s'han localitzat el poema “La Missió del Campaner” –a la revista *Ars* (30-IV-1906)¹¹⁵²–, l'assaig “Fecunditat” –a *Llaç* (15-XI-1919)¹¹⁵³–, i els textos de “Vida intel·lectual comentada” –en diverses revistes¹¹⁵⁴.

Pel que fa als *Poemes passionals*¹¹⁵⁵, una de les composicions que en formava part, el poema narratiu “La Via Santa”, va sortir a la revista *Estil*¹¹⁵⁶; per això, cal preguntar-se

---

¹¹⁴⁸ “El descuit tràgic”, “Temor de la mort”, “Al·legoria de com s'ofereix la dona a l'home” i “Lemes i emblemes”.

¹¹⁴⁹ Hi ha una confusió en la data: a l'original consta que l'obra va ser escrita l'any 1898.

¹¹⁵⁰ Cf. supra, p. 560.

¹¹⁵¹ Cf. supra, p. 538.

¹¹⁵² Veg. Sunyer (1984: 295). Cf. supra, p. 246.

¹¹⁵³ Cf. supra, p. 268.

¹¹⁵⁴ Cf. supra, p. 273 i 290.

¹¹⁵⁵ Vidal explica que «jo, llavors [1905], tenia goig de dedicar-me a la composició dramàtica narrativa, en vers. Vaig reunir una col·lecció d'aquelles narracions, encapçalant-les amb una composició, la més lírica, inspirada en la llegenda de Don Joan, i em va escaure denominar aquell conjunt amb el títol *Poemes passionals*. Tan bon punt fou

si algunes de les poesies que conformaven l'hipotètic llibre *Les Edats* foren també publicades a la premsa de manera dispersa i/o recollides en altres volums, abans de ser destruïdes com explica el seu autor¹¹⁵⁷.

El 1997, en un article sobre el llegat de Plàcid i Maria-Eugènia Vidal, Joan Cavallé diu, amb reserves del tot lògiques, que encara

«hi ha [inèdits] alguns poemes manuscrits [...], "Dedicatòria" i "A Prudenci Bertrana"¹¹⁵⁸], i diversos textos mecanoscrits [...]. Però, sens dubte, el que té més interès és una carpeta inèdita que conté diverses narracions i que, probablement, l'autor devia voler que constituïssin un llibre. [...], els titulats "El convalescent", "El pobre afortunat" i "Tres companys" resten, pel que sabem, inèdits (llevat que hagin estat publicats solts en alguna revista).» (Cavallé, 1997: 6).

En l'actualitat, tenim notícia que el relat "El convalescent" va ser publicat, el 1920, a la revista *L'Idèa*¹¹⁵⁹ i, el 1921, a la *Revista del Centre de Lectura de Reus*¹¹⁶⁰. Quant al poema "Dedicatòria", Maria Eugènia Vidal va aconseguir que sortís publicat –d'una manera indirecta– a l'*Avui*: el va inserir en una carta que ella adreçava a la secció "Bústia" (5-XI-1977)¹¹⁶¹.

Per tant, segons la informació obtinguda fins ara i d'acord amb els textos de Plàcid Vidal que es conserven al CEA, podem considerar inèdits els següents: *A casa del*

---

preparada la col·lecció vaig preguntar, per carta, a Ignasi Iglesias si procuraria fer-me editar aquella obra en un volum de la Biblioteca Popular de "L'Avenç". Em delia per poder publicar-hi [...]. Durant llarg temps vaig tenir allí a la casa editorial l'original del meu llibre i l'obra meua no era anunciada entre els volums en preparació, ni ningú no m'avisava per res.» (Vidal, 1934: 205-206). Al cap d'un temps, des de l'editorial van avisar l'alcoverenc que passés a retirar l'original que hi havia deixat –veg. Vidal (1934: 206)–, cosa que devia provocar que, posteriorment, intentés publicar per separat el material que conformava el recull *Poemes passionals*.

A *LCH* (1915), Jordi Saura té publicat un llibre de poemes titulat *Poemes passionals*; cf. supra, p. 369. També en parla a *Infinit* (1917); cf. supra, p. 388 i 398.

¹¹⁵⁶ Cf. supra, p. 254.

¹¹⁵⁷ Cf. supra, p. 304.

¹¹⁵⁸ Aquest poema podria haver estat escrit amb motiu de l'homenatge a l'escriptor gironí. Cf. supra, p. 90.

¹¹⁵⁹ Cf. supra, p. 271.

¹¹⁶⁰ Cf. supra, p. 273.

¹¹⁶¹ Cf. infra, p. 575.

Plàcid Vidal obre el llibre de poemes *Somni de Primavera* i les novel·les *LPA*, *LCH* i *Infinit* amb sengles poemes titulats "Dedicatòria", distints entre ells i distints d'aquest.

«*curandero*». *Gatada còmica* (1898)¹¹⁶² –la peça, d'un sol acte, té quatre personatges i transcorre en un poblet del Camp de Tarragona–; els poemes “A Prudenci Bertrana”, “Primavera humana” i “A Jaume Simó en la festa del seu homenatge”; i les narracions “El pobre afortunat”, “Tres companys”, “El drama *Terra Baixa* en la realitat” i “Caritat forçosa i caritat obligada”. L'estat de conservació és desigual tot i que, en general, tant els manuscrits com els mecanoscrits són llegibles –excepte els mecanoscrits fotocopiats d’“El drama *Terra Baixa* en la realitat” i de “Caritat forçosa i caritat obligada”, que tenen alguns fragments quasi esborrats.

A més a més, cal afegir a la relació d'inèdits les quartilles mecanografiades –originals– corresponents al resum de la novel·la *Ideal i realitat de la paraula*, i un plec de folis mecanografiats amb anotacions i fragments manuscrits, sense títol, que tenen tota la traça de voler ser una peça de teatre musical –no del tot acabada.

El resum de la novel·la *Ideal i realitat de la paraula*¹¹⁶³ devia ser redactat quan Plàcid Vidal escrivia *LAV*. Per ara i tant, podem considerar extraviat l'original d'aquesta novel·la, escrita el 1919 –veg. Vidal (1934: 446)–, i a propòsit de la qual el memorialista explica que, l'any 1925, en una conversa amb Joan Estelrich, aquest s'interessà per un títol que s'anunciava a la segona edició d'*ESA*: «Què ha d'esser aquesta obra que anuncieu aquí? // –Una novel·la ideològica –em va semblar dir [...]. Joan Estelrich va demostrar-me que desitjava llegir l'esmentada obra meva inèdita, per tal de veure si es podia publicar a la Bibioteca Literària fundada per la mateixa empresa de *La Veu de Catalunya*.» (Vidal, 1972: 134).

Els tractes van anar així: en resposta al missatge breu que Estelrich remet a Vidal, «envieu-me la novel·la que teniu inèdita. Només la retindré un parell de dies. L'única cosa que hi he de veure és si reuneix les condicions perquè pugui entrar a la Biblioteca Literària de l'Editorial Catalana.[...]» (Vidal, 1972: 157), l'alcoverenc li respon de manera ben extensa, el 8-VI-1925¹¹⁶⁴; s'hi percep un Plàcid Vidal enfadat i decebut, tot i que no deixa de mostrar una certa servitud –que deu intuir, d'alguna manera, necessària:

---

¹¹⁶² Joan Cavallé i Magí Sunyer van localitzar el text a l'Institut del Teatre –al CEA hi ha la fotocòpia del manuscrit.

¹¹⁶³ Cf. supra, p. 201, i cf. infra, p. 568.

¹¹⁶⁴ Fons Estelrich (BC). Hi ha, a la segona meitat de la segona pàgina, tres expressions ratllades i alguna paraula corregida ortogràficament. Es nota que està escrita a rajaplooma.

«[...] Em fa molt goig que vós us interesseu per aquesta novel·la que tinc escrita, i m'és honor. Però jo us la portaria si sabés que agradant-vos a vós aquesta meva obra inèdita ja fos prou per a concedir-se-li una plaça en la Biblioteca Literària de l'"Editorial Catalana" o d'allà on se la volgués destinar. Em temo, i estic quasi segur, que passaria igualment com m'ha passat amb aquell treball que us vaig fer a mans destinat a "D'Ací i d'Allà". Demés, crec que hi ha altres coses...No és que desconfiï de la meva obra, no; al contrari, me l'estimo molt, perquè em costa molts sacrificis, i fins la salut. Dispenseu el meu caràcter. Sóc incapaç de portar una obra meva a concurs, i fins de posar-la a prova. (S'entén una obra com la referida, no un article o una poesia. Vós ja em compreheu, amic Estelrich, vós que heu llegit tant i heu escrit moltes coses de remarcada experiència.) No fóra aquesta la primera novel·la que publicaria. A l'any 1910 en vaig publicar una per compte meu i al 1915 se me'n va editar una de quatre-centes pàgines, per subscripció feta entre amics. Sabent això, el Sr. Tobella, editor de la "Societat Catalana d'Edicions", em va dir que li donés una novel·la meva per a publicar, i al cap de tres mesos, o quatre, aquella biblioteca editava una obra meva en dos volums, sense haver hagut de passar per cap revisió. L'estímul millor que em va ésser fet per part de la crítica, em va venir, espontàniament, del Sr. Manuel de Montoliu. Després, a "La Novel·la Nova" vaig publicar-hi quatre vegades. Una de les tals obretes, *Pluja en el desert*, va ésser una de les que van tenir més èxit de totes les que van sortir en aquella publicació, perquè se'n van vendre uns nou mil exemplars (10 cèntims). No obstant i això, ara, en fer-se revisió dels novel·listes i contistes catalans, ningú s'ha recordat de mi. Se'm té completament oblidat.

Si vós em poguéssiu assegurar la publicació d'aquesta novel·la, jo, sincerament, estaria disposat a esmenar totes les incorreccions que féssiu notar-m'hi, i a canviar les paraules que no hi convinguessin ésser tal com ara hi són. Faria tot lo que vós em manéssiu. Si no pot ésser tal com us indico, la meva novel·la, per ara, la deixaré entre les meves altres obres inèdites (que de novel·les no en tinc solament una esperant hora de publicació).»

Plàcid Vidal acabà portant la novel·la en qüestió al seu possible editor, però deixa constància dels recels que ell mateix tenia, tant d'índole literària com personal. Són simptomàtiques les paraules amb què inicia el capítol en què en parla, el XLVIII: «Ara enllestiré un assumpte de molt de compromís, que ja feia estona que anava escapolint-se'm i no vull convenir a prescindir-ne en la crònica.» (Vidal, 1972: 157). Una mica més endavant, reconeix que l'obra estava escrita amb negligència¹¹⁶⁵ i que «tot en si resultava primitivament convencional, i el convencionalisme modern, si voleu

---

¹¹⁶⁵ En l'acte d'homenatge que li van dedicar arran de la publicació de *LAV*, Joan Estelrich, en el seu parlament, «va retreure l'antic i descuartat escriptor d'*Ideal i realitat de la paraula*, tot per a comparar, en contrast, l'autor de la crònica que estàvem celebrant.» (Vidal, 1984: 18).

disfressar-lo, ja no consent que el vestiu a la manera primitiva.» (Vidal, 1972: 158). I confessa que

«em feia pensar, Joan Estelrich, que demostrava interessar-se per mi com a editor sols perquè en aquella empresa no s'havia tingut en compte la meva necessitat de col·locar-me a treballar. I també temia que, si em negava, l'amic d'Eduard Toda podria donar motiu al meu cosí de tirar-me en cara que jo rebutjava les bones proposicions. Ho temia, malgrat que el senyor d'Escornalbou sempre se'm mantingués en una completa indiferència referent a la meva vocació de literat.» (Vidal, 1972: 158).

De la carta de Joan Estelrich, rebutjant d'editar la novel·la –i que Plàcid Vidal reproduïx íntegrament i literalment a *El convencionalisme de la vida* (Vidal, 1972: 159)–, se'n conserva, a la Biblioteca de Catalunya¹¹⁶⁶, una còpia, datada el 30 de setembre de 1925, mecanografiada i sense signar. Aquest és el contingut de la carta:

«Sr. Plàcid Vidal

Mon car amic:

He llegit amb l'atenció i l'interès que us vaig prometre, el vostre manuscrit. Faig una religió de la sinceritat i us he de dir que no hi he trobat el que m'illusionava de trobar-hi. És inferior, creieu-ho, a la vostra sensibilitat, a les altres coses com *Els singulars anecdòtics* que teniu publicades i fins del punt de mira del llenguatge i de l'estil al vostre nom d'escriptor.

No és que l'assumpte sigui sols arbitrari: és que, en la forma de contar-lo abunden excessivament les puerilitats i les imprecisions. Aquella apel·lació constant a l'Ideal no es concreta mai.

En fi, jo veig en vós un temperament per essència líric i meditatiu a qui no escauen les obres de tesi i de combat. Conteu-nos les coses del món directament tal com fereixen la vostra sensibilitat, i segurament ens interessaríeu.

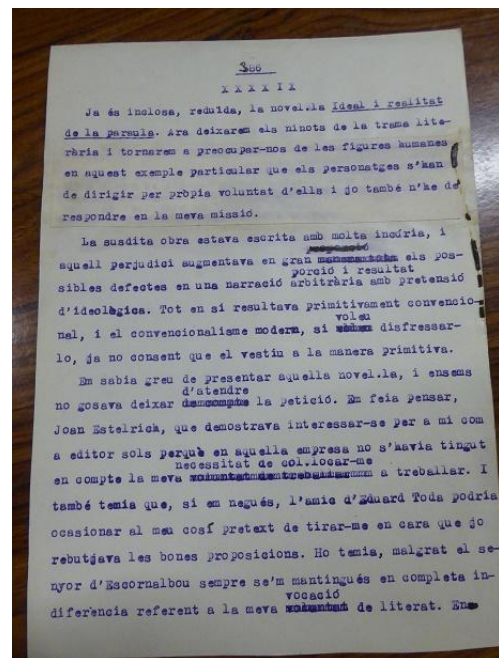
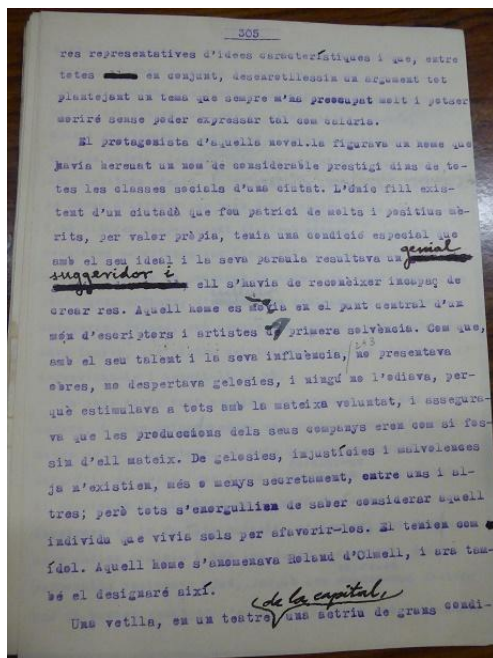
Ningú no sabrà res del vostre original ni d'aquesta lletra. La meva estima personal envers vós és idèntica a la d'abans i sóc sempre vostre devotíssim amic i S.»

De tot plegat, podem concloure que, amb la intenció que aquesta novel·la inèdita no caigués del tot en l'oblit, el seu autor n'havia volgut incloure un abundant resum en *El convencionalisme de la vida*, que va ser suprimit pels editors. Aquest resum –un mecanoscrit numerat, 304-386, que segueix la paginació de l'original del qual formava

---

¹¹⁶⁶ Fons Estelrich (BC).

part¹¹⁶⁷ – correspondria al capítol XLVIII i estaria inserit a la pàgina 158 del llibre, entre el paràgraf que acaba amb les paraules «[...] incapaç de crear res.» i el que comença amb «La susdita obra estava [...]» (Vidal, 1972: 158); però abans d'aquest es llegia: «Ja és inclosa, reduïda, la novel·la *Ideal i realitat de la paraula*. Ara deixarem els ninots de la trama literària i tornarem a preocupar-nos de les figures humanes en aquest exemple particular que els personatges s'han de dirigir per pròpia voluntat d'ells i jo també n'he de respondre en la meva missió.» (Vidal, 19???: 386).

Primera i última pàgines del resum de la novel·la *Ideal i realitat de la paraula*. Llegat M. Eugènia Vidal, CEA (Fotografies: F. Masdén).

Sobre la suposada peça de teatre musical, que no està datada, hauria de ser objecte puntual d'estudi per tal de calibrar-ne la importància. Tanmateix, cal tenir en consideració l'intent de Plàcid Vidal per aproximar-se al gènere del musical –cosa que no és d'estranyar si, com ja s'ha vist, ell va freqüentar aquests espectacles. El primer acte se situa en una «sala de pis del carrer de Tantarantana. Pertany a un cafè i està arrendada al senyor Bastart per a acadèmia cinematogràfica.» (Vidal, 19??). Teòricament, l'obra acabaria amb aquesta cançó: «Oh Hollywood! ets il·lusió / dels

¹¹⁶⁷ S'hi aprecien les correccions, els afegits i les retallades –amb llapis, amb ploma, amb tires de paper mecanografiades enganxades...

artistes ideal [...] / Jo se una noia que vol lograr / ser una estrella de magnitud [...].» (Vidal, 19??). Per la primera impressió del text en conjunt, podríem considerar-la una obra de joventut –escrita a finals del segle XIX o en els primers anys de la dècada de 1900¹¹⁶⁸– que Vidal mai no va decidir-se a donar per enllestida.

---

¹¹⁶⁸ Cal tenir en compte la informació que Plàcid Vidal aporta a *LAV*: «m'agradava molt el teatre, el sentia intensament, però després de la meua fallera d'aquells temps passats a Alcover i a Reus entre aficionats, ja no vaig intentar fer cap obra destinada a ésser representada.» (Vidal, 1934: 205).

Recepció de l'obra de Plàcid Vidal després de la seva mort i fins a l'actualitat

Les referències a Plàcid Vidal i a la seva obra de què tinc notícia, des de la seva defunció el 1938 i fins a la dècada de 1970, són ben escasses: exceptuant Rafael Tasis, que és pràcticament l'únic que en parla, poc, en els seus estudis sobre literatura catalana, només uns quants articles en record de les penyes literàries i uns quants llibres de la literatura del jo –de Saperas, de Francés, de Cabañas Guevara¹¹⁶⁹...–, el fan sortir en algunes pàgines¹¹⁷⁰; i Joaquim Santasusagna, a *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900* (1949), li dedica quatre ratlles. Un cas a banda són les novel·les –autobiografies novel·lades– de Joan Puig i Ferrer. Tot plegat, una prova evident del silenci que envoltà l'escriptor alcoverenc durant una trentena d'anys, fins que no es va fer l'edició de la segona part de les seves memòries, *El convencionalisme de la vida* (1972). A partir d'aquesta data, augmenten moderadament les referències a l'autor: els seus llibres de la literatura del jo van essent apuntats com a font de consulta, i, en altres casos, és anomenat de passada pel fet d'haver conegut el personatge que és objecte d'interès per a l'articulista de torn; ara bé, en comptades ocasions Plàcid Vidal és l'objecte *per se* d'un article o d'un estudi. En aquest sentit, podríem establir tres moments destacables pel que fa al rescat pòstum del memorialista alcoverenc:

El primer s'esdevindria entre l'any 1969 i els primers anys de la dècada de 1970. Josep Iglésies publica a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* l'article "La part inèdita de

---

¹¹⁶⁹ Tanmateix, Luis Cabañas Guevara –pseudònim de M. Aguilar–, en parlar dels escriptors barcelonins que han fet obra memorialística, no esmenta Plàcid Vidal: «¿Cómo explicar [...] la ausencia de anecdotarios barceloneses y la falta de memorias nuestras, personales o anónimas? [...] Algunos barceloneses, han hecho ensayos memorialistas, Apeles Mestres, Conrado Roure, Sanromá, Coroleu, Masriera, Puig y Alfonso y Feliu y Codina, entre otros; pero nadie irá a buscar en sus narraciones, esclarecimientos.» (Cabañas Guevara, 1944: 5-6). I, obviant l'obra de l'alcoverenc, acaba: «Una eficacia, tendrán estas páginas, que no llegan más que hasta el año 1930, [...] al hallar, aquí, tantos tipos lunáticos y desarticulados [...]. Podríamos escribir anécdotas barcelonesas hasta el fin de nuestra vida, que esperamos será larga todavía para poder terminar este desfile de mil personajes [Pompeyo Gener, Santiago Rusiñol, Jaime Brossa...] que estaban a la espera de un autor.» (Cabañas Guevara, 1944 : 7-8).

¹¹⁷⁰ Un cas distint, a tenir en compte, el constitueix l'article de J. M. Guix Sugranyes a *La Vanguardia* (25-V-1966): "Alcover: El VIII centenario de la villa". Després de fer-hi un divulgatiu repàs històric d'Alcover des dels seus orígens, n'encapçala un apartat amb l'epígraf "Recuerdo de Josep Aladern", en què posa de manifest una lectura prèvia de les memòries de Plàcid Vidal: «Y todavía conserva Alcover la casa solariega de los Vidal. Magnífico edificio renacentista [...]. En él nació Cosme Vidal Rosich [...]. Plàcid Vidal, hermano del anterior, escritor también e impresor, recuerda en su libro *L'assaig de la vida* un momento de intensidad artística de Alcover, centrado en esa noble casa. Sería interesante hallar un manuscrito con notas de viaje, de su padre, José Vidal [...].» (Guix Sugranyes, 1966: 51). Guix parla també de la impremta a la Torre de la Saura, de la relació d'Aladern amb Verdaguer i de la Gent del Llamp.

les memòries de Plàcid Vidal” (1969). És un pas important; després vindrien els comentaris –previs i posteriors– relacionats amb la publicació d’*El convencionalisme de la vida*, els signants més habituals dels quals serien el mateix Iglésies i Octavi Saltor. Possiblement, una conseqüència directa d’aquesta edició de les memòries és l’estudi aproximatiu a la bibliografia de Plàcid Vidal, dut a terme per M. Montserrat Bech i Camps (1974), i, sens dubte, també ho és el fet que comença a ser citat en monografies i en estudis relacionats amb el període cultural de les primeres dècades del segle XX –és el cas de Pere Anguera i de Guillem-Jordi Graells; el primer en la seva tasca per donar a conèixer la història de Reus dels segles XIX i XX, i el segon per contextualitzar la biografia i l’obra de Joan Puig i Ferrer. Altrament, Maria-Eugènia Vidal i Güell és una baula destacada en aquest intent de reubicar en les lletres catalanes la figura del seu pare.

El segon període, molt proper a l’anterior, se situa a finals dels anys 70 i hi té un paper primordial el Centre d’Estudis Alcoverencs i, sobretot, tres dels seus membres: els actualment filòlegs Joan Cavallé i Magí Sunyer i el periodista Josep M. Girona. Des del 1978 i fins al 1981, es van fer càrrec de classificar el material sobre la vida i l’obra de Plàcid Vidal que van poder anar aplegant –gràcies, en bona mesura, al fet de contactar amb Maria-Eugènia Vidal– i de divulgar-lo. A més, Joan Cavallé va tenir cura de l’edició de textos dispersos o inèdits de l’autor.

Tot i que, des de mitjan dècada de 1970, proliferen cada cop més els estudis sobre la història de la literatura catalana contemporània, Plàcid Vidal hi apareix en poques línies, i moltes vegades tangencialment: la valoració que es fa de la seva obra no és gaire positiva, ja que més aviat se’l té per un escriptor mediocre i fracassat; se’n salven *Els singulars anecdòtics* i *L’assaig de la vida* –encara no es parla gaire d’*El convencionalisme de la vida*– pel valor testimonial que aporten, tot i que se’n qüestiona la qualitat literària. Així, Marfany, Yates, Triadú, Fuster i, després, Castellanos i Aulet fan que el nom de Plàcid Vidal consti, ni que sigui escadusserament, en els manuals de literatura, no només com a memorialista sinó també com a novel·lista. En conjunt, però, qui li dedica més atenció és Magí Sunyer, a *Els marginats socials en la literatura del grup modernista de Reus* (Sunyer, 1984: pàssim).

El tercer moment coincideix amb la progressiva valoració de la literatura del jo i amb la proliferació del conreu del gènere, dels anys 1980 cap a l’actualitat. Ja a mitjan 70, Murgades havia fet les seves aportacions per tal d’establir-ne, en la literatura catalana,

les característiques essencials, unes aportacions a les quals se sumen Bou, Manent, Soldevila, Espinet... En paral·lel, els estudis monogràfics –Ginebra, Corretger... – també van en augment i, cada cop més, recorren, per completar informació, al testimoni dels autors que han relatat les seves vivències en el context que interessa. En el segle XXI, el bon estat de salut del gènere memorialístic es fa evident, i, quant a Plàcid Vidal en particular, s’insinuen algunes propostes de reedició d’*ESA* i de *LAV* com també d’aprofundir en l’estudi de la seva trajectòria literària. La llista d’investigadors i d’articulistes que el referencien és considerable –Escandell, Ferré Trill, Lladó, Navais, Massó, Puigdevall, Camps i Arbós, X. Güell...– i, a mesura que van quedant en segon terme les reserves sobre el seu estil, es deixa constància de com és d’important el testimoni que Plàcid Vidal¹¹⁷¹ aporta sobre l’ambient literari dels últims anys del segle XIX i de les primeres dècades del XX.

Revaloració, doncs, de l’escriptor memorialista; en canvi, per ara i tant, he localitzat pocs articles i estudis en què es comenti, o s’esmenti, un altre títol seu, ja sigui de narrativa, de poesia, o de teatre. L’exemple més destacat, potser, és l’estudi de Joaquim Capdevila, *Temptats per l’atzar. La narrativa del joc a la Catalunya de la Restauració* (2013), que analitza, en diversos apartats, la primera obra publicada de Plàcid Vidal, el monòleg *L’escala del crim. Monòleg tràgic* (1898). Cal observar que aquesta peça també consta al catàleg de l’exposició *Reus 1900. Segona ciutat de Catalunya* (1998)¹¹⁷², concretament a l’apartat “Cronologia 1890-1909”, en el qual Elena Aparicio i Albert Arnavat indiquen com a dada cultural de l’any 1898 –entre altres set dades més– que «Plàcid Vidal publica *L’escala del crim*.»¹¹⁷³ (Aparicio i Arnavat, 1998: 289). A *Lo Mirall de Reus* (2002) es recull el poema “Negació” (abril 1903)¹¹⁷⁴, i Irene Gras Valero cita tres versos del poema “Ressurrecció” (novembre 1902) a la seva tesi doctoral (2009)¹¹⁷⁵. I possiblement poca cosa més hi deu haver.

---

¹¹⁷¹ Fina Masdéu: “*Els singulars anecdòtics* de Plàcid Vidal: plurals i categòrics” –TFM (UAB-UB, 2013)–, “Plàcid Vidal i *Els singulars anecdòtics*: en record dels «sacerdots de l’ideal»” –dins *La biografia a examen* (2015)– i “Plàcid Vidal: catalogador dels llibres de la Biblioteca del Centre de Lectura entre 1921 i 1924” –*Revista del Centre de Lectura de Reus* (maig 2015).

¹¹⁷² L’exposició tingué lloc al Museu Comarcal Salvador Vilaseca de Reus, del 23-X-1998 al 17-I-1999.

¹¹⁷³ L’exemplar consta relacionat, com a peça exposada, amb les dades «(21 x 26 cm, Centre de Lectura de Reus)». (Catàleg..., 1998: 320).

¹¹⁷⁴ Cf. supra, p. 233.

¹¹⁷⁵ Cf. supra, p. 187.

Pel que fa a les novel·les i narracions, sorprèn en certa manera que Rafael Tasis no esmenti l'escriptor alcoverenc ni a *Una visió de conjunt de la novel·la catalana* (1935) ni a *La novel·la catalana* (1954), dos estudis de la trajectòria d'aquest gènere a Catalunya des de la Renaixença i fins als anys de publicació indicats. Tasis, que freqüentava com Plàcid Vidal la tertúlia de l'Hostal del Sol¹¹⁷⁶, per força havia de tenir notícia de les seves obres i, doncs, de les seves incursions en la novel·la; aleshores, i tenint en compte la llarga relació de noms que es troben a les pàgines dels volums esmentats –alguns dels quals tan sols signen un títol–, és interpretable que no en va parlar perquè les considerava mancades de qualitat. Per contra, Tasis sí que valora, tot i que mesuradament, l'obra memorialística de Vidal¹¹⁷⁷.

Els textos localitzats a la premsa que ajuden a exemplificar els tres períodes establerts poden consultar-se a l'Annex IV, sobretot els referents als dos últims –exceptuant, lògicament, els que se citen al llarg d'aquest estudi–, ja que els del primer es troben a l'apartat dedicat a la recepció d'ECV¹¹⁷⁸. Aquí en consten els autors, amb les dates de les referències bibliogràfiques respectives, per ordre cronològic¹¹⁷⁹: Octavi Saltor (*Diario de Barcelona*, 21-XII-1971), Joan Triadú (*Avui*, 3-X-1976), Joan Triadú (*Avui*, 14-XI-1976), Xavier Fort i Bufill (*Avui*, 4-IX-1976), Xavier Fàbregas (*Avui*, 14-I-1977), Josep Faulí (*Destino*, abril 1979), Josep Maria Figueres (*El Punt*, 26-III-1980), Xavier Valls i Carbonell (*Avui*, 25-X-1980), A. M. (*Avui*, 30-XI-1980), Leandre Amigó (*Avui*, 12-V-1981), Anònim (*Avui*, 7-VII-1981), Leandre Amigó (*Avui*, 15-VIII-1984), Leandre Amigó (*Avui*, 7-XI-1988), Joan Triadú (*Avui*, 29-I-1989), Joan Triadú (*Avui*, 17-XI-1990), Abel Figueres (*Avui*, 2-V-1993), Josep Faulí (*Avui*, 23-II-1997), Sempronio (*Avui*, 15-VIII-1997), Albert Manent (*Avui*, 17-VI-1998), Albert Manent (*Avui*, 19-VIII-1998), Carles Hac Mor (*Avui*, 30-XI-2000), Ponç Puigdevall (*El Punt*, 17-XI-2001), Francesc Foguet (*Avui*, 10-I-2002), Xavier Cortadellas (*Presència*, 12 a 18-XII-2003), David Castillo (*Avui*, 29-I-2004), Xavier Cortadellas (*Presència*, 10 a 16-IX-2004), Pere Guixà (*Avui*, 11-XI-2004), Roger Costa-Pau (*Avui*, 13-I-2005), Anònim (*El Punt Avui*, 27-XI-2014).

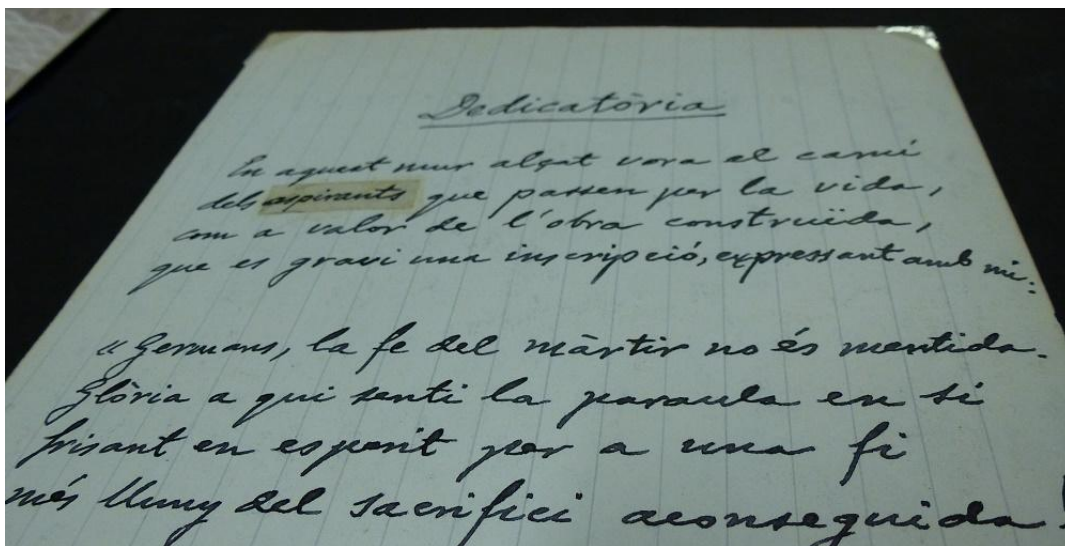
¹¹⁷⁶ Cf. supra, p. 89.

¹¹⁷⁷ Cf. supra p. 436.

¹¹⁷⁸ Cf. supra, p. 545.

¹¹⁷⁹ Per evitar repeticions, no relaciono aquells que ja han estat reproduïts, sencers o parcialment, en el cos del treball. També cal observar que, de tots els articles, solament cinc se centren en el memorialista.

A més a més, cal comptabilitzar aquí dues cartes de Maria-Eugènia Vidal a la secció “Bústia” de l’*Avui*, en què fa directes al·lusions al seu pare, en la seva voluntat per mantenir-ne viu el record; la primera localitzada va sortir el 5-XI-1977: «El dia 15 d’octubre, vora la tomba del president afusellat, vaig recordar uns versos del meu pare escriptor, les despulles del qual, embolcallades amb la bandera catalana, reposen també en aquell cementiri de la muntanya dreçada vora el mar [...] vull transcriure aquí aquells versos de Plàcid Vidal [...] com una humil ofrena d’homenatge als nostres germans dissortats.» (Vidal i Güell, 1977: 4). El poema que reproduïx és “Dedicatòria”, suposadament inèdit¹¹⁸⁰.

Original manuscrit del poema “Dedicatòria”. Llegat M. Eugènia Vidal, CEA (Fotografia: F. Masdéu).

L’altra carta (19-XII-1985), “Figures del Primer Congrés”, parla de l’amistat entre el sard Antoni Ciuffo –de pseudònim Ramon Clavellet– i Josep Aladern, nascuda el 1906, arran del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, al qual Aladern no fou convidat. M. Eugènia Vidal cita el seu pare –LAV (Vidal, 1934: 233-234)– per explicar la situació i acaba dient que «m’he apuntat a aquest II Congrés Internacional de vuitanta anys després, que bon forat faci al nostre país i a l’exterior.» (Vidal i Güell, 1985: 11)¹¹⁸¹.

¹¹⁸⁰ Cf. supra, p. 564.

¹¹⁸¹ M. Eugènia Vidal va morir a mitjan febrer de 1997. Uns dies després, Josep Faulí li dedicava l’article “Nissaga amb Vidals, Güells i Todes” (23-II-1997): «Maria Eugènia, l’amiga, col·laboradora i ciutadana, [...] va viure lliurada

CONCLUSIONS: Plàcid Vidal és, efectivament, un memorialista singular d'obra viscuda.

Lluitador, orgullós, persistent i tenaç, però, tanmateix, amb una extrema sensibilitat, vulnerable –delicat¹¹⁸². Aquests són els qualificatius que descriuen de manera més aproximada la complexa personalitat de Plàcid Vidal.

Plàcid Vidal i Rosich (Alcover, 1881 – Barcelona, 1938) fou, per damunt de tot, una persona aferrada a un ideal –la glòria com a artista– i, a l'ensem, ben conscient de la dificultat d'assolir-lo. Convençut des de ben jove que era un escollit per a la noble tasca de la creació literària, mai no va abandonar el seu propòsit: esdevenir un escriptor de renom. Per això, va voler viure per escriure, malgrat que en algunes ocasions se sentí defallir en la comesa a causa dels obstacles de diversa índole amb què s'anava trobant.

Com alimentà Vidal aquest objectiu? Per una banda, encara infant, hi influí la benvolença i la protecció familiar: d'una tia –germana del pare– i, sobretot, del germà, Cosme; la tia li oferí la companyia i el redós que Plàcid no trobava a l'escola, i el germà, atesa la diferència d'edat, li era com un segon pare. Cosme Vidal (Josep Aladern) era un idealista, un combatent incansable en el terreny ideològic, un escriptor àvid i ple d'inquietuds en molts àmbits –cultura, llengua, pàtria, excursionisme, classe social–, que, amb una expressió eloqüent i carregada d'arguments, encomanava la seva il·lusió als qui l'escoltaven. Així, Plàcid admirà alhora el germà i l'escriptor, l'home que coneixia tantes coses i sabia aprendre'n de noves, l'home que fou no solament el seu protector sinó també el seu mentor. Plàcid Vidal va créixer, doncs, a l'ombra del seu

---

a tres dedicacions supremes: la seva fe, el seu pare i el seu diari. [...] convertí la figura i l'obra del pare en substància de la seva vida. [...] El 1976, des del primer moment, entra a treballar a l'*Avui*, on arribà a ser una institució: de treball, de servei, d'ordre, d'eficiència. Pacient en els neguits, més intel·ligent del que aparentava, sempre a punt. [...] era filla, neboda i néta de gent de les lletres i de l'art: tots estaven vinculats, a més, a la forta brotada modernista que va tenir l'epicentre a Reus. [...] a petició dels editors, Maria Eugènia esporgà [*ECV*] dels fragments que podien convertir-se en un obstacle per a la publicació 34 anys després de la mort de l'autor, però viu encara el dictador. Fou un altre, però no pas l'últim acte d'amor filial.» (Faulí, 1997: 22).

¹¹⁸² Cf. supra, p. 181.

En un discurs d'homenatge (1-VII-1920), Fuster Valldeperes s'adreça a Vidal amb aquestes paraules: «Perqué vós, admirat poeta, sou el fad que calma el neguit de l'agitada adolescència. Sou el seu dolç i bondadós guidor.» (Fuster Valldeperes, 1920: 3) –cf. supra, p. 453.

Una crònica a *Foment* (14-VII-1920), sense signar, coincideix a subratllar la sensibilitat de l'alcoverenc –tot i que és possible que l'autor torni a ser Fuster Valldeperes–: «[...] Alfons Maseras, l'exquisit i pulcre poeta i novel·lista, saludà a Plàcid Vidal, fent un gran elogi del romanticisme, qual doctrina o ideal encarna el dolç poeta d'Alcover.» (Anònim, 1920: 2-3) –cf. supra, p. 452.

germà, tant en el sentit positiu com en el negatiu¹¹⁸³. En el positiu, perquè amb ell va aprendre i va conèixer; en el negatiu, perquè mai no va poder desvincular-se del tot de la seva personalitat: si Cosme era intrèpid i agosarat, Plàcid era prudent i reservat. Plàcid Vidal sempre va ser conegut com “el germà de Josep Aladern” –i encara ben sovint ho és, com es pot comprovar en els articles d’enciclopèdia i en els manuals de literatura¹¹⁸⁴.

Aquesta protecció, tant per part de la tia com del germà gran, s’accentuà quan Plàcid va patir alguns conflictes amb els companys de l’escola, motiu pel qual deixaria d’assistir a les classes i, des d’aleshores, el seu aprenentatge esdevindria exclusivament autodidacte. Si aquesta circumstància incidí en el seu caràcter retret i introvertit, és una hipòtesi que cal tenir en consideració. Sigui com sigui, Plàcid Vidal va trobar ben aviat en l’escriptura un refugi i un canal d’expressió, perquè era escrivint –també llegint– que el seu món s’eixamplava i ell se sentia convençut del que feia. Les lloances que rebien els seus textos el refermaven en la idea que anava pel camí que li corresponia. El moment d’eclosió es donà en el breu període –poc més d’un any, entre 1897 i 1898– en què Cosme, ja conegut en els sectors lletraferits com a Josep Aladern, obrí la llibreria-impremta “La Regional” a Reus. L’habitual presència, en aquell espai, d’escriptors, de lectors insaciabls, de seguidors del mateix ideal artístic, fou per a Plàcid Vidal la confirmació que no podia fer altra cosa en la vida que dedicar-se en cos i ànima a la literatura. El moment també era propici: les idees de la bohèmia modernista

---

¹¹⁸³ Entre d’altres exemples, el fet que, en morir el seu pare, la revista *Lo Teatro Regional* –en la qual tots dos germans havien col·laborat; Plàcid Vidal en diverses ocasions els anys 1898 i 1899– publicués la següent nota de condol, ratifica la importància que es donava a Cosme (Josep Aladern) en detriment de Plàcid: «Ha mort en Alcover, després de llarga malaltia, el pare de nostre amich, el distingit escriptor Cosme Vidal (J. Aladern). Acompanyem ab el sentiment al volgut company y á sa atribulada familia.» (4-VIII-1900).

¹¹⁸⁴ Al *Diccionari Biogràfic Albertí* llegim: «Escriptor, germà de l’anterior [VIDAL i ROSICH, Cosme], n. a Alcover en 1881 i m. en 1938. La seva producció, menys important que la de Cosme, és tanmateix remarcable [...]» (Albertí, 1970: 451, IV). A la *Gran Enciclopèdia Catalana*, l’article, signat per Joaquim Molas (1980: 432), és idèntic al que hi ha a *Enciclopèdia.cat* i, també, al de la segona edició del *Diccionari de la Literatura Catalana* (2008: 1060); aquests dos últims, sense signar.

Plàcid Vidal no consta a les principals pàgines web de literatura catalana: www.escriptors.cat [consulta 24-08-2016] (Associació d’Escriptors en Llengua Catalana), i www.lletra.com [consulta 24-08-2016] (Lletra. La literatura catalana a internet). Des del maig de 2015 té entrada pròpia a la Viquipèdia –també n’hi ha una per al Grup Modernista de Reus en la qual s’esmenta diverses vegades el nom de Plàcid Vidal–, amb una introducció que ignora la seva faceta de memorialista: «va ser un poeta i novel·lista català, germà de Cosme Vidal i Rosich, *Josep Aladern*.» [consulta 24-08-2016].

De tot plegat, n’aporto més exemples al TFM “*Els singulars anecdòtics de Plàcid Vidal: plurals i categòrics*” (UAB-UB, 2014), en l’apartat “Estat de la qüestió: marc teòric” –veg. Masdèu (2013: 7-13).

regeneracionista eren l'estendard de la colla de l'Aladern, i l'exaltació de l'artista i de la seva noble funció envers la societat¹¹⁸⁵ tot un repte —el vocabulari empeltat de conceptes del món religiós, entès com a cosa sublim, era propi d'aquests joves que es deixaven seduir per paraules com “sacerdot” i “apòstol”, noms amb què designaven el paper per al qual se sentien elegits. També el catalanisme, la terra, la llengua, el país, la germanor amb Occitània —Josep Aladern n'era un gran difusor i promotor¹¹⁸⁶—, s'agombolaven en l'esperit abrandat de Plàcid i dels seus companys. És un període farcit de lectures i de descobertes artístiques, i caracteritzat per un elevat sentit de l'amistat. Plàcid Vidal s'amara d'aquestes vivències i se les creu, tant, que l'acompanyaran la resta de la seva vida. Ell sempre tindrà al plat de la balança que pesa més el valor suprem de la literatura, la importància de l'amistat, la catalanitat sense condicions, i el paper insubstituïble de la dona que l'ha d'acompanyar en aquest camí cap a la glòria.

Però hi ha un factor que el jove alcoverenc no té en compte —o que no considera un handicap aleshores—: la seva condició social. Uns orígens humils, de família treballadora —taverners—, no eren bons companys de viatge per a determinades comeses; almenys, en els paràmetres socials, no ho havien estat fins aleshores. El primer modernisme, el més radical amb la burgesia i que pretenia culturitzar —amb consignes anarquistes i socialistes— les masses perquè es rebel·lessin contra l'explotació dels amos i dels rics, va convèncer Plàcid Vidal que el seu somni era possible. Ells, els regeneracionistes, eren, de fet, si no els pioners sí dels primers escriptors que pertanyien a unes classes socials baixes —encara que cal puntualitzar que no tots els integrants de la colla de l'Aladern procedien del mateix estatus i, doncs, les condicions econòmiques, segons l'entorn familiar, eren qualitativament diferents. La família Vidal-Rosich, amb esforços, va poder ajudar els fills a endegar el negoci de la impremta i, en una ocasió, la

---

¹¹⁸⁵ Joan-Lluís Marfany subratlla que «el jove artista burgès denunciava el groller materialisme de la seva classe i es presentava a si mateix com al desinteressat, soferit i menyspreat amant de l'Ideal; [... i] anatemitzava l'art que es doblegava a les exigències de la demanda, “prostituint-se”, és a dir, abaratint-se.» (Marfany, 1986: 91, 8). Però és que, a més, Plàcid Vidal —com altres companys seus— no pertanyia a la burgesia i, en aquestes circumstàncies, la seva lluita per l'ideal significava encara ser més plena de sentit.

¹¹⁸⁶ August Rafanell, en el seu estudi *La il·lusió occitana* (2006), en parla a bastament i, en diverses ocasions, cita Plàcid Vidal, «les memòries del qual ens són tan útils per introduir-nos en el món del seu germà Cosme —o sigui, Josep Aladern—» (Rafanell, 2006: 289). La informació que aporta Rafanell serveix per constatar que Plàcid Vidal, seguint el seu germà, manifestava interès pel tema occitanista: «un mes llarg després que [l'escriptor gascó Paul] Rejin hagués rubricat els seus *Ninarèls*, els Vidal ja en posseïen un exemplar. Aquest opuscle porta la dedicatòria autògrafa següent: “A Plasid Vidal, del cal la cansón es tant del auèi elegant inspirada, per cel auèi libertadièr l'inspire, al mens autant. Amitozament. Paul Rejin. 5 septembre 1904”.» (Rafanell, 2006: 305).

mare pagà l'edició d'un llibre de Plàcid, *Les promeses amigues*¹¹⁸⁷; però això és tot. No hi ha un coixí econòmic que els permeti una vida si no còmoda, almenys tranquil·la. No hi ha diners per pagar uns estudis superiors –cosa, d'altra banda, bastant inusual aleshores en els ambients rurals. I, sobretot, no hi ha diners per garantir un temps dedicat exclusivament a escriure. A més, al contrari que Josep Aladern, que s'anava defensant i anava trobant feines aquí i allà i, de vegades, era reclamat per dirigir alguna publicació –amb poques garanties de solvència, tot s'ha de dir–, Plàcid Vidal no sabia espavilar-se en el terreny laboral; o, si en sabia, no se'n sortia –i potser també hi influïa la voluntat de mantenir-se fidel a l'escriptura estrictament literària. Ell havia après les tècniques tipogràfiques al costat del germà, a la impremta, i podia fer de corrector de proves, però el cas és que hi havia algun factor que li obstaculitzava el rendiment laboral; les feines li duraven molt poc temps, i sempre li retreien que no era prou ràpid o que no era prou eficient, o que li faltava energia, o que no era destre...

També, hi ha el fet que la salut de Plàcid Vidal era delicada i que ell tendia a la hipocondria –a les seves memòries insisteix que la feina de tipògraf li era perjudicial–, ara i adés preocupat perquè no se li reproduïssin els atacs –de nervis, els definia ell, però que, segons tots els indicis, eren d'epilèpsia¹¹⁸⁸– que li provocaven una mena de desmai del qual trigava unes quantes hores a recuperar-se. Aquests atacs, que patia des de ben jove, van esdevenir crònics i, en certa manera, repercutiren en la dificultat de portar una vida sense daltabaixos.

Amb tot aquest bagatge, i seguint el germà impulsiu i idealista, Plàcid Vidal arribà a Barcelona, el 1899, cercant un món que no existia. La ingenuïtat li va fer creure que a la capital el rebrien amb els braços oberts, com una indiscutible jove promesa literària de primera categoria. Però no va ser tan fàcil, tot i que sí que hi hagué un moment en què, en les reunions i tertúlies en què es va anar introduint, va tenir un cert predicament, una certa ascendència, que recolzava en la seva rectitud humana i en les seves immarcescibles i vehements conviccions en la tasca literària. Això era un punt a favor. Però a la contra hi jugava la seva susceptibilitat extrema, que molt poques vegades admetia una broma o un comentari que ell considerés impropriadament envers la seva obra.

---

¹¹⁸⁷ Veg. Vidal (1934: 263).

¹¹⁸⁸ Cf. infra, Annex V.

Plàcid Vidal es queixa d'un progressiu arraconament que, en efecte, no es pot obviar i que té una doble causa: per una banda, la seva inadaptació personal, com a individu, amb l'entorn, i, per l'altra, la seva inadaptació com a escriptor amb els canvis culturals que es produïen. Molts dels que s'havien iniciat amb el modernisme s'adcriviren aviat a les files noucentistes –no cal més que esmentar Fabra i Ors–, i d'altres s'hi anaren apropant mentre aprofitaven l'ocasió de treure rendiment de la seva traça d'escriptors col·laborant en periòdics i revistes¹¹⁸⁹. Plàcid Vidal no. Ell es va voler mantenir incòlume, fidel al seu ideal i conseqüent amb la seva actitud primigènica. I això li va fer mal, com a persona i com a escriptor. Perquè molts dels seus companys i col·legues tampoc no van voler entendre, ja no diguem acceptar, aquesta seva posició que devien considerar improcedent. És cert que Vidal, mantenint-se ferm en els seus principis –en coherència amb si mateix–, no va fer altra cosa que demostrar poca capacitat d'adaptació, poca volubilitat, poca predisposició als canvis i a les evolucions; és a dir, no va saber desprendre's dels «tòpics maragallians (sinceritat, messianisme, sentiment)» (Murgades, 1996: 117), en favor d'uns criteris més en consonància amb el nou corrent cultural –i polític– noucentista. El noucentisme no era per als romàntics; doncs, no era per a Plàcid Vidal.

En aquestes circumstàncies, l'escriptor alcoverenc no va reaccionar com ho va fer el seu company de joventut Pere Cavallé –que havia format part també de la colla de l'Aladern–, el qual, de Reus estant, va saber veure que calia adaptar-se als nous temps, que no havia de tancar-s'hi en banda, sinó mostrar-s'hi receptiu¹¹⁹⁰. L'actitud de Plàcid Vidal envers el Noucentisme s'assembla més, amb matisos i diferències, a la de Joan Salvat-Papasseit, qui, en realitat, segons demostra Murgades,

«del Noucentisme, [...] se'n delia *malgré lui* [...]. Salvat, víctima de les contradiccions derivades d'una defectuosament assumida consciència de classe, es complau a emetre exabruptes anarquistosos i vagament proletaritzants en la mateixa mesura en què se sap exclòs del parnàs de l'alta cultura, a què ell aspira.

---

¹¹⁸⁹ Maria Campillo (1983) argumenta que «molts escriptors d'aquesta època [...] resoldran la qüestió professional per vies afins a la literatura, com el periodisme o els encàrrecs editorials. Tot i les limitacions que comporta el fet de formar part d'una cultura d'àmbit minoritari, l'escriptor s'adona que la seva professionalització l'obliga a cercar d'ampliar i servir un mercat que, alhora, li imposa un seguit de subjeccions. Ha de plantejar-se, per tant, el seu lloc en relació amb les formes industrials, de consum, de la literatura i, també, plantejar-se el "com" i el "per què" d'un servei que pot condicionar la qualitat i el sentit dels seus productes.» (Campillo, 1983: 18).

¹¹⁹⁰ «Pere Cavallé Llagostera pot representar l'osmosi entre modernisme i noucentisme de la qual fou reflex el Foment Republicà Nacionalista dels anys trenta.» (Ferré Trill, 2009: 209).

És quan el noucentisme, en ple apogeu encara, desvetlla tot de secretes enveges i admiracions, fins i tot entre els qui no en formen part.» (Murgades, 1978: 116-117).

Plàcid Vidal, com Salvat-Papasseit, també es delia per accedir al parnàs de l'alta cultura, perquè a això aspirava: a estar a l'elit; però a diferència de l'actitud de Salvat, els seus retrets es manifestaven d'altres maneres més derrotistes: amb queixes i laments que no es recolzaven en la qüestió social, sinó en la manca de reconeixement intel·lectual –altrament, també s'ha de tenir en compte que l'accés als sectors culturals que emanaven de la universitat i de grups afins no era fàcil per a persones que no hi tinguessin algun tipus de vincle directe, ja fos per estudis o per activitat docent. És possible que aquesta actitud de Vidal, menys bel·ligerant que la de Salvat, sigui deguda al fet que entén, en sintonia amb Murgades, que «és intel·lectual noucentista no pas el d'extracció social burgesa, sinó el qui, d'una manera o altra, integra la seva activitat cultural i crítica dins la pràctica de classe desenvolupada per la burgesia catalana en l'àmbit ideològic-artístic durant els dos primers decennis de segle.» (Murgades, 1978: 116). I, malgrat entendre-ho, l'escriptor d'Alcover no va ser capaç –o més aviat no va voler ser-ho– de dur a terme aquesta integració al corrent ideològic i cultural que rellevava el modernisme, motiu pel qual es va anar recloent cada cop més en aquell seu món anquilosat en un ideal obsolet. Si no va ser capaç d'integrar-se, la causa podia explicar-se per la seva tendència, gairebé congènita, a la inadaptació; però si no va voler fer-ho, tal vegada la causa era que Plàcid Vidal tenia prejudicis, és a dir, que no confiava en aquesta nova manera d'ordenar la seva societat, el seu món, ni tampoc no confiava en els seus impulsors¹¹⁹¹. N'és un exemple el fet que no va prosperar el tracte que havia iniciat, tot just el 1906, amb Josep Carner –de qui mai va qüestionar la categoria com a poeta–, arran d'haver coincidit un breu període de temps en la mateixa tasca de traducció¹¹⁹². És clar que potser va ser la resposta recíproca a l'actitud distant que aquest li demostrava.

---

¹¹⁹¹ De fet, aquesta actitud de Vidal estaria en la línia del raonament de Marfany: «És innegable que la problemàtica cultural de començos de segle gira a l'entorn d'unes certes contradiccions molt concretes: civilisme contra ruralisme, cosmopolitisme contra regionalisme, modernisme contra tradicionalisme, arbitrarisme contra espontaneïtat. Però aquestes contradiccions no poden ser reduïdes a l'oposició Noucentisme-Modernisme, sinó que s'hi interfereixen. Poques històries: les diferències entre modernistes i noucentistes no eren estètiques, eren ideològiques. Més concretament: eren polítiques.» (Marfany, 1980: 78).

¹¹⁹² Cf. supra, p. 214.

Plàcid Vidal es va anar creant, ell mateix, la seva imatge: més retret, més introvertit, més insegur –més desorientat– amb el pas del temps. Era fidel als qui li oferien confiança, era respectuós i agraït, però també un xic suspicax i recelós; i, a poc a poc, s’anava sentint decebut d’algunes amistats i coneixences –en aquest aspecte, el dolor més intens fou causat per l’actitud de Joan Puig i Ferrer–, i abandonat, sobretot per aquells que avançaven en l’àmbit artístic i professional més de pressa que no pas ell. Això, s’hi afegia el nombre ingent de vegades que es va haver d’empassar l’orgull implorant una feina, o demanant que li publicuessin un llibre. El seu capteniment i el seu aspecte malaltís no l’ajudaven gens, més aviat atiaven la reacció dels altres que, a mesura que el coneixien, solien defugir-ne la companyia. Vidal, incapaç d’avenir-se amb l’entorn si aquest no era prou seriós i solemne –sense concessions quan es tractava del tema literari–, es percebia com un inadaplat, i l’obstinació en el reconeixement de la seva tasca literària esdevenia un reactiu a la contra, perquè convertia en insistència allò que senzillament calia interpretar com una mostra de tenacitat. Tot amb tot, l’escriptor no va deixar de comptar amb gent que li feia costat i amb qui mantenia bon tracte – Josep M. de Sucre, Joan Iborra, Ferran Canyameres¹¹⁹³, Leandre Amigó... –, amics que l’ajudaven en la mesura que els era possible. Fins que la guerra ho va devastar tot.

En el terreny ideològic, Plàcid Vidal sempre es manifestà com un acèrrim catalanista i republicà, si bé mai no es va adscriure a cap partit polític. En la primera joventut va mostrar algunes actituds àcrates que evolucionaren cap a tendències socialistes – segurament influenciat pels companys d’aleshores, amb alguns dels quals impulsà la revista *Panteisme* (1911). Es lamentà de la dictadura primoriverista, celebrà efusivament la proclamació de la república, i, també, signà alguns manifestos: a favor de la nació sèrbia –durant la Gran Guerra–, contra els bombardejos a la població civil – el 1937– per part de l’exèrcit revoltat... I l’estiu de 1936 s’adherí a l’Agrupació d’Escriptors Catalans¹¹⁹⁴.

Hi ha, però, un punt d’inflexió en la seva trajectòria vital, que es produeix quan, l’estiu de 1920, es retroba amb la mare i la germana d’Hortensi Güell, el mitificat amic de

---

¹¹⁹³ M. Eugènia Vidal explica que «Ferran Canyameres, quan va tornar de l’exili als anys 50, va venir a casa nostra a demanar que li deixéssim els originals inèdits [del segon llibre de memòries]. Ens els va tornar molt emocionat i em va demanar a mi que ho copiés tot de nou en folis per tenir-ho preparat si algun dia es pogués fer alguna cosa.» (Cavallé, Girona, Sunyer, 1981: 6).

¹¹⁹⁴ Cf. supra, p. 162-163.

joventut; sembla que l'enamorament entre Amèlia i Plàcid és immediat i recíproc i, amb pocs mesos de festeig, es casen i l'escriptor emparenta així amb una família reusenca de prestigi¹¹⁹⁵. Amèlia Güell el comprèn, l'ajuda i li fa costat: Plàcid Vidal, que frega els quaranta anys d'edat, ha trobat finalment la companya d'ideal que tant anhelava –no debades havia passat per diversos intents fallits de nuviatge– i, a través d'ella, s'ha tornat a acostar a l'espai de l'amic desaparegut prematurament. La inflexió, positiva d'antuvi, comporta un retorn al lloc d'origen, al lloc d'aprenentatge, i aquesta és la contrapartida a la satisfacció d'haver avançat un esglauó en la seva cerca d'ideal: té la companya, la fita anímica i sentimental, però ha hagut de deixar Barcelona, la fita artística. Les perspectives de retrobar-se a Reus amb antics companys i amb joves que temps enrere l'havien tingut de referent, fracassen aviat i, doncs, cal concloure que aquests tres anys que Plàcid Vidal passa a Reus no li són prou favorables per a les seves expectatives literàries. Per una banda s'ha hagut d'allunyar –poc o molt– dels companys de tertúlies i dels ambients culturals barcelonins i, per l'altra, no troba l'acollida que esperava entre els reusencs lletraferits –no la troba o considera que no la hi troba, perquè no li fan el cas que ell voldria. Vidal acaba convencent-se que els costums d'una ciutat petita, on es coneix gairebé tothom, no li plauen ni li convenen i es refugia cada cop més a la llar familiar, d'on pràcticament només surt per complir amb la mitja jornada laboral que li han proporcionat al Centre de Lectura o bé per passejar pels carrers en hores en què ja són buits. És possible que també influeixi en la decisió de tornar-se'n a Barcelona el desig de distanciar-se –tot i que no ho explicita en cap dels seus escrits– d'Eduard Toda, el prohoms de tanta reputació¹¹⁹⁶ i de personalitat tan abassegadora que vetllava, d'ençà de la mort del seu oncle Josep Güell i Mercader, pel benestar de la vídua i la filla d'aquest. Atès el caràcter introvertit del memorialista i la seva fràgil situació laboral i professional, tot fa pensar –i Vidal ho deixa entreveure a les seves memòries– que no hi devia haver gaire cordialitat ni fluïdesa en la relació entre ambdós parents polítics.

---

¹¹⁹⁵ Amèlia i Hortensi eren fills de Josep Güell i Mercader; a la mort d'aquest, la funció de protector i d'assessor de la vídua i la filla recau en el seu nebot i cosí respectivament, el diplomàtic i erudit Eduard Toda.

¹¹⁹⁶ Jordina Gort Oliver (2015) ho corrobora en el seu estudi monogràfic sobre el bagatge cultural d'Eduard Toda: «Pere Cavallé, en aquell moment president del Centre de Lectura de Reus, contribueix, el 1920, a consolidar davant del públic la imatge del personatge que Toda ja havia construït. Cavallé l'engrandia i augmentava [... encara que] ja feia temps que havia esdevingut un personatge reconegut. Toda ja tenia 65 anys, havia retornat a Catalunya i, darrere de la seva laboriositat incessant, només l'esperaven més reconeixements i elogis per part de les institucions del país. Però tota aquesta carrera que l'havia portat a ser Eduard Toda, l'erudit, l'heroi, l'aventurer, l'investigador, l'il·lustre Eduard Toda, havia començat quaranta anys enrere.» (Gort Oliver, 2015: 121).

Finalment, l'escriptor va poder tornar a Barcelona, amb la muller i la filla ben petita, gràcies a un nebot –un dels fills de Josep Aladern–, que també es dedicava al negoci de la impremta i que li va proposar de treballar plegats. Les ganes de marxar de Reus van poder més que el fet de tornar a ocupar-se en una tasca laboral que no l'acabava de satisfer. Però, a canvi, sap que podrà anar recuperant el contacte amb amics i coneguts i reprendre les tertúlies; tanmateix, Vidal comença a adonar-se de manera febaent que els seus interessos i les seves ambicions literàries van per camins distints als de la majoria d'escriptors i intel·lectuals que proliferen per la capital catalana. Tot amb tot, confiava, sense perdre l'esperança, que algun dia es faria justícia i es reconeixeria la vàlua d'aquells que, com ell, havien persistit en la tasca literària sense fer cap mena d'escarafalls, amb una dedicació fidel i constant. Perquè Plàcid Vidal no tenia complex d'inferioritat, tenia complex d'incompès.

Els últims quatre anys de la seva vida són difícils de resseguir: les seves memòries acaben el 1934. Hi ha notícia que, almenys el 1936, freqüentava la tertúlia de la “penya de l'Oasi”¹¹⁹⁷, i que, en el terreny laboral, des del 23-VII-1937 treballava a Ca l'Ardiaca –havent estat anteriorment adscrit a l'IME¹¹⁹⁸.

Les circumstàncies de la seva mort tenen un caire desolador, motivat pel sentiment d'abandó que l'envoltava de feia temps i reblat pel moment en què es produí –l'any 1938, en una Barcelona devastada per la guerra.

***

La primera obra que publica Plàcid Vidal, el 1898, és un monòleg teatral, breu i amb un caràcter moralista. Josep Aladern el va animar a mostrar-lo a la llum pública i Vidal en quedà prou satisfet; era molt jove –disset anys– i estava ple d'il·lusions quant a la seva vida com a literat. Dos anys abans, havien començat les col·laboracions, algunes esporàdiques, d'altres amb una certa periodicitat, en diaris i revistes –primer locals, després d'un abast més ampli–; hi publica poemes i, de tant en tant, textos breus en prosa –relats més descriptius i reflexius que no pas imaginatius i narratius–; també escriu cròniques teatrals –les primeres daten del 1898– i articles sobre literatura.

---

¹¹⁹⁷ Cf. supra, p. 101.

¹¹⁹⁸ Cf. supra, p. 105.

L'última aportació de Plàcid Vidal a la premsa data, d'acord amb la cerca efectuada, del 1933. I el cas és que alguns d'aquests textos es desvien fins a cert punt –ni que siguin articles d'opinió– de les intencions de Vidal de mantenir-se al marge de la tasca de redactor periodístic, actitud que argumentava a partir del criteri que no era el mateix fer de periodista que escriure literatura, no pas perquè considerés que no tenia capacitat per fer de redactor. O això volia fer entendre. Perquè la qüestió, per ara sense resposta ferma, és si Plàcid Vidal va tenir l'oportunitat de treballar com a periodista, i s'hi va negar, o si mai no se li va oferir l'oportunitat de fer-ho –i, doncs, no s'hi va poder negar però, en contrapartida, es va refugiar en la seva actitud d'escriptor literari sense concessions–, o si ho va fer emparant-se en l'anonimat, amb algun pseudònim¹¹⁹⁹. Altrament, Vidal sí que s'avingué a efectuar almenys un parell de traduccions, del castellà al català –el 1906, per a la Biblioteca Clàssica Catalana, segons consta a LAV–, l'autoria de les quals restaran en l'anonimat.

Després del text dramàtic, els dos llibres que segueixen són de poesia –el primer data del 1904–: versos abrandats, de ressò romàntic, en molts dels quals exalta l'amor de la dona i la fidelitat a la pàtria i en d'altres lamenta l'infortuni d'un jove incomprès pel món. És ja entrada la dècada de 1910 que comença a publicar narrativa: d'antuvi, les novel·les que formen part de la trilogia de Jordi Saura, més pretensives que no pas encertades, malgrat el treball de redacció que s'hi entreveu; la qualitat literària hi és desigual i el tractament dels temes, sovint inspirats en la pròpia vida de l'autor –o en el que hauria volgut que fos la seva vida–, és recurrent: al voltant d'un jove ple de qualitats i d'ideals. En acabat vindran les novel·les curtes i els contes, en els quals l'esforç de síntesi que requereixen és un factor a favor per a l'anàlisi de l'estil narratiu de Vidal.

---

¹¹⁹⁹ Josep Murgades, en l'article en què reclama «un estudi seriós sobre un diari de la significació que va tenir en els seus dies *La Publicidad – La Publicitat*» (Murgades, 1994: 92), argumenta: «Allò que diferencia l'estudi de la història contemporània de la de l'Antic Règim i de totes les precedents és el fet que, per a la seva comprensió, cal enfrontar-se amb una documentació inexistent abans de la revolució industrial: la que, de manera genèrica, solem denominar premsa. [...] ni disposem encara d'un nombre de monografies suficient sobre la més que considerable quantitat de publicacions generades pel país [...], ni encara menys unes tals publicacions no han estat degudament aprofitades tant en llur dimensió testimonial com en la no menor de mina des d'on procedir a una constant regeneració cultural del present. Així, es possible que, talment com l'historiador d'èpoques remotes, el qui es dedica a la contemporània de Catalunya topi amb problemes propis d'aquell. Com ara el d'ignorar l'autoria de textos anònims o no signats. I de fer-ne, en conseqüència, atribucions errònies. Si això és ben habitual quan es tracta de documents manuscrits, [...] pot també ser-ho a propòsit d'articles apareguts en premsa d'aquest segle.» (Murgades, 1994: 91-92). Així, queda manifesta la dificultat que hi ha, massa sovint, d'identificar l'autoria dels textos que apareixen a la premsa amb pseudònims i, encara més, la dels que no estan signats.

Paral·lelament als textos narratius i als poemes, Plàcid Vidal enceta una incursió, lenta però progressiva, en un terreny literari poc conreat a Catalunya: la literatura del jo. És un repte que s'ha anat forjant en les llargues converses amb els seus companys d'inquietuds literàries: ells volen deixar l'empremta del seu pas pel món de les lletres, convençuts que hi tenen un protagonisme, i, per això, a més de l'obra estrictament creativa cal oferir el testimoni de la vida viscuda. Vidal, doncs, redacta les siluetes dels que seran els primers "singulars anecdòtics", les quals sortiran publicades a la revista *Panteisme* (1911).

Cal remarcar que, entre el 1906 i el 1923, la producció literària de Plàcid Vidal comprèn uns deu llibres –gairebé la meitat del seu corpus literari–, dos dels quals són reculls de poemes, un altre és la seva primera publicació dins el gènere memorialístic, i els altres set pertanyen a la narrativa –precisament en el període en què es fa ostensible la minva de producció de novel·la: una dada més que confirma aquest individualisme literari de Vidal; ell té una fita i hi vol arribar, no s'hi valen condicionants ni estètiques.

Tant els volums de poesia com els de narrativa es van beneficiar d'un cert *succès d'estime*, atès que van ser objecte d'una recepció més amable –també desigual– per part de la crítica¹²⁰⁰ que no pas per part del públic; tot i que cal exceptuar alguna de les novel·letes que sí que es vengué bé, perquè era un tipus de publicació molt acceptat pels lectors de les capes populars: breu i assequible a la butxaca. Però el llibre que té més èxit és, sens dubte, la primera edició d'*Els singulars anecdòtics* –la col·lecció de retrats on aplega amics i companys de joventut amb qui ha compartit els ideals de l'artista–; surt el 1920 i s'exhaureix aviat.

Modernista ressagat, ni l'enfocament temàtic ni la tècnica emprada en les seves obres responen als cànons noucentistes¹²⁰¹, ni les hi vol reconduir ni adequar. De fet, a mesura que passen els anys, és constatable que Plàcid Vidal opta per anar cada cop més a la seva: conservant allò que li interessa del corrent estètic en què es va formar i

---

¹²⁰⁰ L'article que Joan Oller i Rabassa escriu per elogiar LAV n'és un exemple: «Molts no creuran que l'autor d'*Infinít*, novel·la singularíssima [...], de *L'Amor artista*, *Les promeses amigues*, *La canço dels herois*, i de la punyent novel·leta *Pluja en el desert* superi l'ombrívola figura d'aquells que passen pel món com una queixa, o una nota alta.» (Oller i Rabassa, 1934: 10).

¹²⁰¹ El Noucentisme «rebutja, doncs, el parnassianisme i l'art per l'art, car el fer poètic tenia una transcendència d'abast infinitament més ampli que la d'un virtuosisme vagament narcisista i gratuït, una transcendència que es desitjava pragmàtica i efectiva a curt termini. I s'oposa òbviament també a una poesia espontaneïsta i amarada de sentiment, dictada per arravataments d'efusió i misticisme.» (Murgades, 1976: 52).

desempallegant-se de cotilles que entén anacròniques, adoptant incondicionalment la normativa fabriana, però evitant caure en l'artifici noucentista. No és tan senzill, tanmateix; en el fons, hi ha el ressentiment constant per la manca de suport dels cercles literaris de prestigi, d'una banda i, de l'altra, la dificultat per corregir i polir alguns tics lingüístics que restaven fluïdesa expressiva al conjunt de l'obra –uns tics que li havien retret en força ocasions¹²⁰² i dels quals ell era conscient¹²⁰³–, com és el cas d'unes construccions sintàcticament forçades –«m'alçava per provar si em guaria distraient-me passejant-me una mica.» (Vidal, 1934: 400)– i un ocasional excés de retòrica en l'expressió: «I encara vingué [un company, a l'homenatge] perquè llavors ell treballava al meu costat, i amb motiu que jo vaig entestar-me procurant, amb necessitat, que en la consagració d'un moment culminat de la meva vocació espiritual hi hagués, convingut amb mi, un d'aquells semblants meus que sabien honorar-se, com jo, complint amb el deure quotidià.» (Vidal, 1984: 13).

Quant a l'obra memorialística, Vidal esgrimeix una pretesa sinceritat com a arma literària que, essent primigèniament un recurs discursiu, de vegades se li gira en contra per la reiteració amb què hi remet; tanmateix, i en paral·lel, aquesta sinceritat és una característica lloada per altres comentaristes de la seva obra –com és el cas de Rafael Tasis¹²⁰⁴ i d'Octavi Saltor¹²⁰⁵.

La recepció favorable de la primera edició d'*Els singulars anècdòtics* no podia fer pressuposar la reacció recelosa d'una bona part dels companys lletraferits de Plàcid Vidal en manifestar aquest la intenció d'escriure una nova sèrie de retrats, que afegiria als anteriors. Tot sembla indicar que hi havia qui no veia amb bons ulls que es

---

¹²⁰² N'és una bona mostra la ressenya de Just d'Esvern [Mercè Rodoreda], arran de la publicació de *L'assaig de la vida*; cf. supra, p. 530.

¹²⁰³ El mateix Plàcid Vidal deixa constància dels seus punts febles com a escriptor amb observacions com aquesta, referida a la trilogia de Jordi Saura: «Si la trilogia, en si, s'ho val, sempre hi haurà lingüistes i gramàtics catalans per a poder esmenar-hi tots els defectes de llenguatge i d'estil, mereixent presentar-la brillant en una reedició.» (Vidal, 1934: 399).

¹²⁰⁴ A l'article "Autobiografia i anècdota. *L'assaig de la vida*, per Plàcid Vidal", Tasis fa una exhaustiva anàlisi d'aquesta obra de l'alcoverenc –cf. supra, p. 512– i argumenta: «en aquest llibre se'ns revela amb tota la seva realitat la situació precària de la intel·lectualitat catalana en aquells anys de predomini lerrouxista [...]. El llibre de Plàcid Vidal, ultra el seu gran interès literari i humà, té aquest gran valor, el de permetre diagnosticar les tares d'aquell moment de la nostra literatura, [...] ens duu el preciós testimoni d'un obrer infadigable i destacat de la nostra literatura.» (Tasis, 1934: 6).

¹²⁰⁵ Escriu Saltor: «[...] Plàcid Vidal], amb una sinceritat, honradesa i bona fe que ningú no posarà en dubte, escomet l'evocació [...]» (Saltor, 1934: 1) –cf. supra, p. 587.

recordessin les seves vel·leïtats artísticoliteràries de joventut –i, sobretot, que les recordés un altre–, i que el rebuig més evident fou instigat per Joan Puig i Ferrer i els seus acòlits. Però el memorialista continuarà ferm en el seu propòsit, perquè no percep que la disparitat de criteris pugui convertir-se en reaccions necessàriament adverses i, sobretot, perquè està convençut del camí escollit. Ja feia temps que Vidal preparava el terreny per validar el gènere que pensava que l’havia de consolidar com a literat, amb arguments com els d’aquest article –titulat “Les anècdotes” – incorporat al final de les narracions que conformen *El noi Aranyó* (1917)¹²⁰⁶:

«Confesso sincerament que les lectures que més m’atrauen són les biografies, les entrevistes i les anècdotes. A l’estranger, principalment a França, aquesta classe de literatura és molt cultivada: allí tot s’historia, s’esbrina i anota entre la gent que en quelcom sobresurt de la vulgaritat, i això interessa en gran manera, sobretot als joves de fe que lluiten per a desenrotllar els seus ideals i imposar-los. Aquí a la nostra pàtria, malauradament, aquest exemple sols es propaga per als polítics, els torejadors i els artistes de music-hall, cabalment per a les celebritats que menys han de recordar-se després de la seva època, i que menys han d’ensenyar als joves sacerdots de l’ideal, conhortant-los en les seves adversitats i estimulants-los en els seus anhels, a no ésser que el periodista tingui la magna percepció del psicòleg i el generós sentiment del poeta.

Dels nostres literats, dels nostres músics, dels nostres pintors, dibuixants i escultors, rarament se n’escriuen biografies reveladores de la seva vida íntima, i encara més rarament anècdotes [...]. Els literats catalans no tenen ànsia d’historiar als seus contemporanis, anotant, tant com la vàlua de l’obra, l’existència de l’home, l’esperit que passa esparramant-se entre els goigs i els desenganys de la vida del moment; i en la persona d’ideals es perden una infinitat de precedents i detalls interessantíssims [...]. Encara més: els nostres literats, obcecats per l’estudi de l’obra, descuiden la coneixença de l’home, no considerant la importància del seu viure i fins alguns arriben a avorrir l’anècdota.»¹²⁰⁷ (Vidal, 1917: [18]).

---

¹²⁰⁶ La Novel·la Nova, núm. 31 (Barcelona, 7 desembre 1917).

¹²⁰⁷ La reflexió de Josep Pla sobre l’anècdota fa favor –casualment– als criteris de Plàcid Vidal, si bé aquest de ben segur que no combregaria amb les asseveracions finals: «És absolutament sorprenent que fos Eugeni d’Ors, afrancesat fins al moll dels ossos, literalment format en el XVIII francès, que defensés i popularitzés la superioritat (en literatura) de la categoria sobre l’anècdota. El que tenen de fascinant la literatura i la historiografia franceses és l’anècdota. La història sense anècdota és un magma indescriptible –inintel·ligible. La literatura sense anècdota no és res. ¿Què vol dir la categoria en literatura? Ho voldria saber. [...] Txèkhov visqué dominat per l’anècdota, per les converses del seu voltant, pel respecte dels fets. [...] La tendència antianecdòtica d’Eugeni d’Ors i el seu noucentisme fou una desgràcia per a la literatura catalana. Una desgràcia immensa. Aquesta desgràcia encara dura. Des del triomf del noucentisme no s’escriuí, en català, ni una novel·la ni un conte. Encara és difícil avui (1936) de trobar un escriptor català que sàpiga contar una anècdota. És per aquesta raó que la literatura que s’escriu té purament un interès esporàdic i limitat a alguns autors, poquíssims.» (Pla, 1982: 275).

Observem la referència que fa als conceptes “sacerdots de l’ideal” i “persona d’ideals”, de clara filiació modernista, i que, a més de defensar l’anècdota com a tema literari, insisteix en la necessitat de no valorar exclusivament l’obra de l’escriptor, sinó també la vida que hi dedica. És com si alligonés els hipotètics lectors del text per si algun entenia que això que reclamava per als “nostres literats” ho reclamava, de fet, per a ell.

Entre el 1924 i el 1936, a més de dos llibres de la literatura del jo i un parell d’assajos breus –on reflexiona sobre l’ofici d’escriure i la volubilitat de la fama–, publica un recull de poemes i una novel·la curta. L’acollida de la segona edició d’*Els singulars anècdòtics* (1925) va anar en consonància amb les actituds reticents que en van acompanyar el procés de gestació, motiu pel qual la quantia de vendes fou més aviat minsa. En aquestes circumstàncies, l’escriptor era ben conscient que el temps corria i que encara no havia refermat o, potser més ben dit, consolidat, la seva missió com a escriptor.

Quant a *L’assaig de la vida* (1934), va passar per diverses negatives editorials abans d’aconseguir veure la llum: el 1930, Joan Puig i Ferrer havia insinuat a Plàcid Vidal que ell s’ocuparia de publicar les seves memòries en una nova col·lecció de l’Editorial Proa, però, sense cap argument, es va desentendre del projecte¹²⁰⁸. Tampoc no se’n van voler fer càrrec unes quantes altres editorials –almenys cinc¹²⁰⁹– a les quals Vidal va acudir amb el plec original. I sort en va tenir, dels escriptors i intel·lectuals postnoucentistes catòlics –Octavi Saltor, sobretot, però també Leandre Amigó i Manuel de Montoliu –, que intercediren perquè Joan Estelrich acceptés de publicar el volum; veg. Vidal (1972: 310-317).

Precisament, la segona part de les seves memòries, *El convencionalisme de la vida* (1972), d’edició pòstuma, es clou coincidint amb el mateix dia que *L’assaig de la vida* es distribueix a les llibreries, el 23 d’abril:

---

¹²⁰⁸ Cf. supra, p. 497.

¹²⁰⁹ «A la primera empresa editorial que vaig oferir-lo va ésser [...] la casa Altès, [...] per donar una demostració de perfecta confiança i preferència a Josep Maria López-Picó. [...] després] vaig anar a trobar Josep Maria Batista i Roca, secretari de “Palestra” i accionista de la “Barcino”. [...] Antoni López-Llausàs, de “Catalònia”, i l’“Editorial Joventut”, no en van voler saber res. El director de “La Políglota”, Manegat, hi demostrà interès pel seu compte particular per raó d’haver-li agradat el fragment llegit a *La Revista*; però de seguida ja m’avançà que no creia que la casa decidís exposar-hi diners.» (Vidal, 1972: 310).

«El dia que feia cinquanta-tres anys de la meva naixença va sortir a llum, oficialment, *L'assaig de la vida*. Jo no sé de cert si la meva crònica arribarà a remarcar-se en la història de la renaixença catalana, però estic segur que totes les pedres del carrer Aribau, de Barcelona –que les he trepitjades totes, anant i venint cada dia de casa meva al meu treball extraliterari, atenent les meves necessitats econòmiques i complint els meus deures de proletari servicial–, [...] si sentissin, estarien contentes d’haver-me sostingut el pas. Catalunya ja em reconeixerà com a bon fill que no s’ha servit mai d’ella per favoritisme, i em sabrà tenir en la dignitat de qui no l’ha abandonada en les hores d’angoixa i de perill que hem sofert i venim sofrint.» (Vidal, 1972: 327-328).

En aquesta reflexió, Vidal es mostra confiat que ha fet un pas decisiu i que s’ha guanyat el lloc que fa temps que cerca com a escriptor. I subratlla que, almenys, ningú no li podrà discutir dues coses: la fidelitat al país i el tarannà humil de què ha fet gala tota la seva vida. També crida l’atenció que s’autoanomena “proletari”, un concepte que no sol utilitzar en els seus textos.

El convencionalisme de la vida va patir, sens dubte, el desgavell de la Guerra Civil; hi ha una dada¹²¹⁰ que permet suposar que el llibre estava en premsa en el moment que esclata el conflicte bèl·lic i, doncs, cal pensar que s’aturà el procés, i l’obra, finalment, restà inèdita fins que el 1972 Josep Iglésies en va promoure la publicació. Aquestes memòries van sortir incompletes, censurades prèviament per la família més directa de Plàcid Vidal i, tal vegada, amb el vistiplau del mateix Iglésies. En van suprimir els fragments que consideraven susceptibles de perjudicar la bona imatge –sobretot en el terreny ideològic– del memorialista; i potser cal entendre-ho en el sentit que, si es tractava de recuperar la veu de l’escriptor d’Alcover, ja prou blasmat anys enrere, no calia atiar el foc del recel d’antuvi.

Quedaven, llavors, havent-se iniciat la tasca de recuperar la memòria de l’escriptor, encara inèdits alguns contes i una obra teatral. La tasca duta a terme des del Centre d’Estudis Alcoverencs (CEA), amb el filòleg Joan Cavallé al capdavant, va permetre que el nom de Plàcid Vidal sortís de l’oblit, almenys per als seus conterrànies. Diversos monogràfics en la revista d’aquesta entitat, dedicats a l’escriptor, en són la prova fefaent: hi ha una aprofundida i completa aproximació biogràfica i, també, una bona

---

¹²¹⁰ A la contraportada de *La necessitat d’escriure* (1936) s’anuncia: «Obra de Plàcid Vidal pròxima a publicar-se: *El convencionalisme de la vida*.»

part dels textos que no havien vist la llum, entre els quals les pàgines suprimides d'*El convencionalisme de la vida*.

El llegat de la família Vidal-Güell, minso en proporció al que hauria pogut haver estat, fou dipositat en el Centre d'Estudis Alcoverencs. Conté alguns textos literaris de Vidal manuscrits i altres de mecanoscrits, unes quantes fotografies i uns dibuixos, retalls de premsa, llibres –de Plàcid Vidal i d'altres autors, alguns dedicats– i cartes dels qui havien estat companys de l'escriptor –adreçades a la filla, M. Eugènia Vidal, amb motiu de la publicació d'*El convencionalisme de la vida* o arran de la mort de la vídua¹²¹¹ del memorialista. Però hi manquen els documents que haurien ajudat a recuperar de manera més completa la figura de Plàcid Vidal: notes personals i correspondència rebuda. Tot això va ser destruït quan va acabar la guerra¹²¹², per evitar possibles represàlies. I és de doldre, perquè tot sembla indicar que Plàcid Vidal va ser prolífic en la redacció epistolar, com es dedueix per les cartes enviades per ell que encara es conserven en llegats d'altri. Sense presumir que totes les cartes que enviava havien de rebre resposta, de ben segur que majoritàriament succeïa així.

Al capdavant, Plàcid Vidal va enfocar bé el camí de la seva obra: esdevenir memorialista, un memorialista singular, per la seva idiosincràsia, i d'obra viscuda, perquè és indiscutible que va lligar tant la seva vida a la seva trajectòria com a escriptor que són inextricables l'una de l'altra –tanmateix, a *ECV* puntualitza: «La realitat sovint m'ha confós en personatge de novel·la i no sempre a gust meu.» (Vidal, 1972: 255). Aquesta “obra viscuda” de Plàcid Vidal no només és evident –com ja pertoca– en els seus llibres de la literatura del jo, amb trets autobiogràfics, sinó també en les novel·les i els relats, amb trets d'autoficció –en són exemples irrefutables el protagonista de la trilogia novel·lística: Jordi Saura, el de la novel·la breu *La singular amiga*, i els dels contes “Les dues esteles” i “El convalescent”. L'escriptor tocava de peus a terra quant a la seva situació com a individu dins l'engranatge social –havia de treballar per guanyar-se la vida–, però també és cert que no acabava d'afinar la perspectiva de la realitat cultural, la qual analitzava des d'una posició desenfocada, una posició motivada pel seu capteniment i per la pròpia situació personal –amb la salut fràgil i amb una feina

---

¹²¹¹ Amèlia Güell i Güell va morir el 7-VII-1974.

¹²¹² Cf. *supra*, p. 11.

inestable. Plàcid Vidal volia construir-se un jo, i aquest jo passava, inevitablement i conscientment, per l'evolució de la seva obra literària.

Quan l'autor explica, en diverses ocasions, que escriu la seva obra memorialística perquè sap que aporta un testimoni interessant, i aprofitable, de l'època que transcorre entre els últims anys del segle XIX i les quatre primeres dècades del segle XX, també sap que aquesta és una manera de ser recordat, o, si més no, de no ser oblidat del tot: sempre hi haurà algú que recorrerà als seus llibres de memòries per obtenir-ne dades, per acabar de bastir els anys o els personatges que hi evoca. En aquest aspecte, Plàcid Vidal no actua –ni ho pretén– d'analista objectiu, però sí que pretén, en tant que testimoni, formar part de la història d'una època literària. Una història de la qual ja s'ocuparan els historiadors de la literatura –aquests, sí, analistes objectius. No endebades, Joan Lluís Marfany ha deixat escrit que «la millor font d'informació sobre tota aquesta fauna (composta de subliterats, fonamentalment, però també per algunes importants personalitats com Puig i Ferrer, Alfons Maseres, etc.) és *L'assaig de la vida*, de Plàcid Vidal (Barcelona, 1934) i també les dues sèries d'*Els singulars anecdòtics*, del mateix autor (Barcelona, 1920 i 1925).» (Marfany, 1980: 30); i, com ell, hi ha altres crítics i estudiosos de la literatura¹²¹³ que reconeixen la importància

---

¹²¹³ Com és el cas d'August Rafanell, ja esmentat (cf. supra p. 578), el qual manifesta que els records de Plàcid Vidal li han estat de gran utilitat per recaptar dades sobre Josep Aladern: «De la resurrecció occitanista d'Aladern en sabem ben poca cosa, i tota la que sabem l'hem de sostreure de la memòria del seu germà Plàcid Vidal.» (Rafanell, 2006: 418). També, les anècdotes aportades per Vidal sobre els «Quatre Gats» i Picasso han ajudat Josep Palau i Fabre a traçar la biografia de la joventut del pintor; cf. supra, p. 280.

Pilar Garcia Sedas, a l'article «Joan Pérez-Jorba: «un modernista convertit en banquer a París»» (2004), afirma que, «a hores d'ara, de tot el memorialisme català de començament de segle, són els tres llibres autobiogràfics de Plàcid Vidal: *Els singulars anecdòtics* (1925), *L'assaig de la vida* (1934) i *El convencionalisme de la vida* (1972) els que millor palesen les activitats literàries d'aquest escriptor català [Joan Pérez-Jorba], que trià França com a segona pàtria [...] i que] mereix, sense cap mena de dubte, un espai en la història de la cultura catalana contemporània [...]» (Garcia, 2004: 93-94). Unes pàgines més endavant, llegim: «Torno a recuperar novament la memòria de Plàcid Vidal.» (Garcia, 2004:100), i cita un breu capítol d'*ECV* que el memorialista dedica a parlar de Pérez-Jorba –veg. Vidal (1972: 218-219).

No he trobat, però, que s'hi refereixi un dels grans memorialistes de la literatura catalana, Maurici Serrahima. Tampoc, al Fons Serrahima (ANC) no he vist cap rastre de correspondència entre aquest autor i Plàcid Vidal. Tot i que l'alcoverenc no anomena Serrahima en els seus llibres de memòries, això no implica necessàriament que Serrahima en desconegués l'obra, perquè «Serrahima no va ser tan sols un creador directe del gènere memorialístic, sinó que fou un apassionat lector de les memòries d'altri, i fins i tot es plantejà, amb certa profunditat, alguns aspectes més teòrics dels diaris i les memòries com a gènere literari, sempre relacionats amb la memòria històrica, amb el temps i el record.» (Giró i París, 2004: 221). A més, no s'ha de passar per alt el punt de confluència de les intencions de Plàcid Vidal i de Maurici Serrahima en les respectives obres memorialístiques; si el primer intueix el valor de deixar testimoni d'una època i d'una gent, «al final de la seva trajectòria com a escriptor, Serrahima se'n va adonar que la seva gran obra, aquella per la qual seria recordat, no seria una obra concreta de ficció, ni un assaig, sinó el conjunt de les seves memòries.» (Giró i París, 2004: 218).

testimonial d'aquests seus llibres de memòries –una importància que, l'any de la publicació de *L'assaig de la vida*, ja va apuntar Mercè Rodoreda, a *Clarisme*; la van ratificar Manuel de Montoliu¹²¹⁴ a *La Veu de Catalunya* –«Si en l'esdevenidor algú vol escriure o estudiar la història interna de la cultura intel·lectual de Catalunya del primer quart del segle present, un llibre recentment publicat li serà un document preciós i indispensable per al coneixement exacte d'aquest període.» (Montoliu, 1934: 8)– i S. Mateu i Pla¹²¹⁵ a *Acció*, i en va deixar constància Miguel de Unamuno¹²¹⁶ en una carta a Pere Coromines i també en un article periodístic. Molts altres estudiosos de la literatura –però també lingüistes, escriptors...– no dubten a subratllar-ne l'interès i, doncs, a reclamar-ne una necessària revaloració¹²¹⁷: Rafael Tasis¹²¹⁸, Ricard Vinyes¹²¹⁹, Artur Bladé i Desumvila¹²²⁰, Guillem-Jordi Graells¹²²¹, Jordi Ginebra i Serrabou¹²²², Josep

---

¹²¹⁴ Cf. supra, p. 525.

¹²¹⁵ «En les lletres catalanes del nostre temps ha escassejat tant la literatura anecdòtica, que pot ben dir-se que Plàcid Vidal ha estat el campió avençat en la seva introducció: cal recordar les dues sèries de *Singulars Anecdòtics* i la novel·la breu *El Noi Aranyó*, que certifiquen aquesta apreciació nostra. En el cas de *L'assaig de la vida*, l'anecdolari constitueix un enfilall de perles; [...] la galania, la veracitat, la ponderació i la prolixitat de detalls que hi addiciona i que donen amenitat a la lectura sense trencar-ne el ritme joliu i ponderat, transformen aquella prosa en una deu d'emoció fresca i regalada. [...] la seva prosa exultant marca una fita remarcable en la literatura catalana de nostres dies. Plàcid Vidal és ja, avui, al nostre veure, una valor positiva, però, completament isolada; un estel solitari que beslluma amb color propi i original, en el firmament literari de la nostra pàtria; com Salvador Albert i altres solitaris, ascetes de l'ideal, homes enfevorits de noble passió, el seu record perdura entre nosaltres i els rellegim amb la devoció que inspira un místic breviari.» (Mateu i Pla, 1934: 4-5). Sobre Salvador Albert i Pey: http://www.civtat.cat/albert_salvador.html.

¹²¹⁶ Cf. supra, p. 517.

¹²¹⁷ En aquest sentit, agafa un caire premonitori l'article d'Octavi Saltor, "Les revaloritzacions literàries" (23-VI-1934): «Una revisió, baldament superficial, de tot el nostre patrimoni modern, principalment del darrer quart de segle, ens fa adonar de com moltes vegades la publicació d'una obra no ha respost momentàniament al fet de la seva consagració posterior [...] i al revés: autors que tingueren una personalitat rellevant en un altre moment de la nostra renaixença literària avui semblen completament oblidats del poble i àdhuc dels mateixos intel·lectuals i "connaisseurs". // Aquest fet es desprèn, entre tantes d'altres ensenyances utilíssimes, literàriament i psicològicament, de *L'assaig de la vida*, de Plàcid Vidal. Llegint-la, ens adonem de la jerarquia veritable que escaigué merescudament a homes d'una personalitat humana, culta i patriòtica tan forta com Emili Guanyavents, bastant desconegut, i ben injustament de les noves promocions, o a elements d'inquietuds tan documentadament fermentades com J. Pérez-Jorba [...]. Reedicions, revisions, retorns de l'autor sobre la pròpia obra, retorns del poble i el públic sobre autors menyspreats injustament o predilectes, tot plegat ajuda enormement a fer justícia definitiva i a historiar per a les noves generacions monjoies pretèrites que els romandrien oblidades.» (Saltor, 1934: 2).

¹²¹⁸ Cf. supra, p. 436.

¹²¹⁹ Cf. supra, p. 551.

¹²²⁰ Cf. supra, p. 549.

¹²²¹ «Plàcid Vidal, poeta i novel·lista menor de difícil recuperació avui, posseïa, en canvi, una fal·lera que ens resulta utilíssima: la de memorialista i cronista d'un món i una gent. Els seus dos volums de records, com també *Els*

Iglésies¹²²³ –que, amb el pas dels anys, rectificà la seva opinió desfavorable envers l’obra de Vidal–, Marisa Siguan¹²²⁴, David Castillo¹²²⁵, Ponç Puigdevall¹²²⁶, Pere Guixà –el qual, més agosarat, opina que caldria reeditar *Els singulars anecdòtics*¹²²⁷; opinió

---

singulars anecdòtics, són obres de consulta obligada, detallades i fidedignes, per a informar-se dels ambients literaris i culturals catalans, especialment el reusenc i el barceloní, des dels darrers anys del segle passat fins a la meitat de la dècada dels trenta. Tant per a una visió global com per a monografies d’alguns autors, el caramull de dades que conté resulta una aportació considerable, alhora que forneix àmplies indicacions sobre possibles camps de recerca i d’investigació.» (Graells, 1973: 62).

¹²²² En el seu estudi sobre l’ús de la llengua catalana en el Grup Modernista de Reus, adverteix que «Josep Aladern i els seus joves amics –excepció feta de Puig i Ferrer– no han estat mai tractats amb benevolència per la crítica.» (Ginebra, 1994: 14).

¹²²³ En un article al diari *Avui*, Josep Iglésies escrivia: «Plàcid Vidal es preguntava, si una vegada mort, ell, que havia biografat tants amics, rebria d’algun dels que el sobrevisquessin la seva etopeia. Se li podria contestar que, la tal biografia, tenia bona cura de fer-se-la ell mateix en els seus llibres. Però, això a part, la seva mort l’any 1938, en plena guerra civil, [...] no permeté de fer-li un mínim de justícia, ni personal, ni literària des de la premsa.» (Iglésies, 1981).

¹²²⁴ «Plàcid Vidal [...]. Representante de la bohemia modernista no dorada, practicamente lumpen-proletaria, pasa toda su vida en precarias condiciones económicas. Poeta y novelista, forma parte del grupo de jóvenes escritores formado en Reus, alrededor de su hermano Cosme (pseud: J. Aladern). Su obra *Els singulars anecdòtics* (1920 y 1925) y su autobiografía *L’assaig de la vida* (1934) son un interesante documento de la vida cultural marginal y no triunfante de la época.» (Siguan, 1990: 167, n. 1).

¹²²⁵ «Vallmitjana i altres oblidats de la llarga llista, com Plàcid Vidal –que el va evocar magistralment a *Els singulars anecdòtics*– i Pere Coromines, pertanyen a una generació que cal revisar amb atenció.» (Castillo, 2004: 78).

¹²²⁶ En un article a *El País* titulat, precisament, “Els singulars anecdòtics”, Puigdevall fa una llista ben exhaustiva dels que considera escriptors excèntrics de la literatura catalana, o, en paraules seves: «col·lecció d’escriptors amb conductes quotidianes anòmales» (Puigdevall, 2007); hi esmenta, entre d’altres, Lluís, Turmeda, el Rector de Vallfogona, el Baró de Maldà, Verdaguer, Zanné, i diu: «no té cap pèrdua l’enumeració de casos peculiars que Plàcid Vidal esmenta a les seves memòries sobre els escriptors menors del seu temps: els poetes Antoni Isern i Antoni Samarra, per exemple, van triar per suïcidar-se el mateix castell de Burriac, i Xavier Dachs [...], Diego Ruiz, el modernista mitòman [...]. Plàcid Vidal, l’autor que recorda aquestes vides bohèmiques, va ser l’únic habitant de Barcelona que es va morir literalment de gana durant la Guerra Civil.» (Puigdevall, 2007). La conclusió és que «és fàcil localitzar en la literatura catalana una tendència a la raresa, a l’excèntricitat, a la vida misteriosa. Potser perquè la literatura l’escriu gent de carn i ossos. O perquè l’única manera d’escriure és ser un singular anecdòtic.» (Puigdevall, 2007) [en línia: 30-XI-2015].

Ponç Puigdevall va aplegar un extens recull d’articles –publicats anteriorment a la premsa– amb el títol *Els convidats de pedra* (2015), en alguns dels quals es refereix a Plàcid Vidal. Havent aconseguit contactar amb ell, per tal d’arrodonir la seva opinió sobre el memorialista, Puigdevall, entre altres observacions, diu: «Pel que conec de la seva narrativa –*Infinít* i una novel·la curta que ara no recordo com es titula–, no em sembla especialment memorable, però sí la seva vida, les seves amistats i l’ambient de bohèmia negra que descriu. [...] has buscat un personatge i una època i unes circumstàncies que em semblen molt atractives.» (Puigdevall, correu electrònic: 22-I-2016).

¹²²⁷ Pere Guixà, a la seva columna del diari *Avui* –titulada, precisament, “Retrat”, i dedicada en aquesta ocasió a Pompeu Gener–, escriu: «Home pintoresc i enginyós, [...Gener] és un dels protagonistes[*] de la sèrie de petits retrats *Els singulars anecdòtics* –llibre insòlitàment mai reeditat, escrit per Plàcid Vidal el 1925–, autèntica mina per conèixer la personalitat d’escriptors i d’altres artistes catalans de la cruïlla dels segles XIX i XX, entre els quals els més valuosos i integrats que hi veiem són Jacint Verdaguer, Juli Vallmitjana i Joan Puig i Ferrer.» (Guixà, 2009: 56).

compartida per Magí Sunyer, segons el seu comentari posterior a la lectura del meu TFM¹²²⁸.

Plàcid Vidal no va ser considerat un escriptor canònic¹²²⁹, i possiblement, en el conjunt de la seva obra, no ho era –no ho és. Però això no hauria d’haver privat que se’l valorés com un puntal, un suport per als que arribaven al capdamunt –un suport com ho foren, i ho són, altres escriptors l’obra dels quals no assoleix el crèdit intel·lectual, o el vistiplau dels sectors literaris establerts¹²³⁰. Però és que Plàcid Vidal, exclusivament com a

---

*Pompeu Gener no és retratat en cap de les dues edicions d’*ESA*, però és esmentat en força ocasions a *LAV* –veg. Vidal (1934: 37-40, pàssim). Possiblement, Pere Guixà es confon amb Pompeu Crehuet, que ja surt a l’edició de 1920.

¹²²⁸ Fina Masdeu Abril: “*Els singulars anecdòtics* de Plàcid Vidal: plurals i categòrics” (UAB-UB, 2014). Al respecte, Magí Sunyer diu: «Ara que tenim la persona que l’ha estudiat, seria oportú de publicar *Els singulars anecdòtics* amb un estudi teu.» (Sunyer, correu electrònic: 6-VIII-2014).

¹²²⁹ Quant al cànon establert en la literatura catalana, és prou il·lustrativa aquesta explicació de Josep Murgades: «Si tot en aquest món existeix per a desembocar en un llibre –Mallarmé *dixit*–, majorment encara en el de la filologia catalana. Importa fornir de llibres, doncs, en aquella conjuntura en principi favorable dels anys vuitanta, un públic emergent potencialment àvid de lectura en llengua pròpia. Molas, des de l’entramat publicista d’Edicions 62, basteix el que després se n’ha dit un cànon. Com l’ha teoritzat Harold Bloom (1994). I, com molt abans, l’havia prescrit Carles Soldevila, des del títol menys emfàtic, però molt més expressiu de, simplement, *Què cal llegir?* (1928). // Amb el precedent d’una col·lecció de peremptòria urgència com havia estat “*Antologia Catalana*” (1965-1984), Molas fixa, doncs, els cent títols de les M[illors] O[bres] de la L[iteratura] C[atalana] (1978-1983). [...] Amb un resultat més que plausible; operatiu, en definitiva. I, així mateix, amb reaccions previsiblement contràries. No havia estat Carles Riba qui, en la seva nota preliminar a l’*Antologia poètica* de Joan Maragall (1954) havia sentenciat que “és destí de tota antologia fer escàndol?”» (Murgades, 2015: 34).

En l’entrevista que Manuel Llanas i Josep M. Muñoz fan a Joaquim Molas, a *L’Avenç*, aquest explica, a propòsit de la fixació del cànon de la literatura catalana dels segles XIX i XX: «posem-nos abans d’acord sobre què és un cànon. El cànon, que jo he intentat d’establir amb moltes provatures i rectificacions, no és més que un marc general de referències, amb uns intocables, uns altres que ho són menys i uns altres que són uns complements, que les altres literatures han fet al llarg dels anys i que aquí, per raons històriques, pràcticament no existia. És, per tant, una simple proposta. [...] Dins d’aquests cànons, cada generació i cada individu pot “canonitzar” els autors que troba més pròxims i amb els quals s’identifica. Però si no disposes d’un marc general, no saps què has de triar.» (Llanas i Muñoz, 2000: 64). Després, a la pregunta sobre qui considera els grans escriptors del segle XX, Molas respon: «Quan parlem de cànon, parlem d’aquells autors que han produït un canvi: abans d’ells s’escrivia d’una manera i després, d’una altra. Aquest és el cas de Proust, de Joyce i de Kafka. I és el cas de les avantguardes [...]. Pel que fa als escriptors catalans, diria que són: Josep Carner, Carles Riba, J. V. Foix, Salvador Espriu, Josep Pla, Mercè Rodoreda i, si vols, Llorenç Villalonga (encara que només fos per una novel·la com *Bearn*). També hi hauria pogut posar Guerau de Liost, Pere Quart, Víctor Català, Maria Mercè Marçal o Pere Calders..., però aquests són escriptors que en principi no modifiquen com modifiquen els altres. En el fons, per a mi, els escriptors canònics són aquells escriptors que, a més de ser grans escriptors, tenen també una visió nova del món.» (Llanas i Muñoz, 2000: 66).

¹²³⁰ És il·lustrativa, en aquest sentit, la reflexió de Jordi Castellanos quan diu, en l’article “Joan Malagarriga, un dels oblidats” (2001): «El gruix d’una cultura necessita gent com Riba, com Rubió i Balaguer o com Mercè Rodoreda, però també necessita Malagarrigues. I molts.» (Castellanos, 2001: 23). El text ve motivat per l’aparició d’una antologia de traductors de poesia italiana en què, opina Castellanos, Malagarriga podria haver constatat, «però no. Hi és citat al pròleg per justificar que no hi sigui seleccionat. La seva absència no és, per tant, una mancança sinó una qüestió de criteri, un criteri que comparteixo plenament. Una vegada més, doncs, i de manera justificada, Joan Malagarriga és deixat de banda. Potser és inevitable. Ho és quan apliquem uns criteris no estrictament sociològics. Però a mi la figura de Joan Malagarriga m’interessa per tot allò que va ser i per tot el que la societat catalana li deu a ell i a centenars d’altres lletraferits (com Vicenç Caldés, per exemple; o Josep Subirana, el dibuixant Joaquim Biosca,

memorialista, depassa la consideració d'escriptor no canònic i constitueix una baula imprescindible en la trajectòria de la literatura catalana¹²³¹. Com bé observa Jordi Castellanos, «ultra els valors històrics i la il·luminació de fases poc ateses de la nostra història cultural, [... hi ha els] estrictament literaris que una cultura normal no només no pot ignorar, sinó que ha de conèixer i assumir com a part del patrimoni cultural irrenunciable.» (Castellanos, 1986: 189, 8).

El que sí que és inqüestionable és que les bases per bastir tot aquest entramat de vida i obra les va assentar, i amb plena consciència i coneixement de causa, el mateix Plàcid Vidal. Ell fou alhora l'artífex i el protagonista, l'autor i el personatge. I, així, m'ha estat un bon guia. Que l'adversitat, i també l'atzar, el temps, portessin a la destrucció d'una quantitat ingent del material que ell havia recaptat, documentat i arxivat, era un factor impredecible, un factor que va provocar que les bases previstes s'haguessin de reforçar i de completar, de vegades amb minses però significatives troballes –en comptes d'un bon feix de documents a l'abast.

Finalment, podem arriscar-nos a dir que, per al memorialista, escriure va acabar essent un deure? No pas un deure en el sentit moral stricto sensu, sinó un deure professional, artístic: ja que ell era un dels escollits, un dels tocats per la dèria literària... havia de complir, orgullós i compromès fins al final, amb la noble tasca per a la qual havia estat distingit. Un deure d'acord amb la segona accepció que Joan Coromines dóna de l'antic infinitiu *dever*, el qual «apareix substantivat ja en època ben antiga, si bé de vegades no expressa el mateix que avui, “deute moral (subjectiu)” sinó “obligació objectiva que té

Alfons Maseras o Plàcid Vidal, per citar-ne uns quants d'entre els seus amics), millors o pitjors que ell, que hem esborrat de la nostra memòria col·lectiva. Qui era Joan Malagarriga? [...] Plàcid Vidal, als *Singulars anecdòtics* i a l'*Assaig de la vida*, aquells dos llibres que donen compte dels grups marginals de la cultura dels primers anys de segle, ens en va donar testimoni.» (Castellanos, 2001: 23).

En aquest sentit, és interessant i oportuna l'observació de René Wellek: «la falta de correspondencia entre los valores humanos, en sentido social, y los logros artísticos [es] un hecho demostrado por la historia.» (Wellek, 1972: 70, III).

¹²³¹ En el llibre d'Albert Manent, d'edició pòstuma, *Història, literatura i església a la Catalunya contemporània* (2015) –on es recullen pròlegs i articles d'aquest prolífic autor–, hi ha dos textos en què es refereix al memorialista en aquestes termes: «El 1920 Plàcid Vidal, del grup modernista de Reus, però fill d'Alcover, va immortalitzar a *Els singulars anecdòtics* una trentena de personatges, [...] petites figures amades de l'estètica i sobretot dels somnis romàntics del Modernisme.» (Manent, 2015: 61) i «El 1920 Plàcid Vidal [...] es convertia en el cronista de la vida d'aquells modernistes [...] dels quals parlaria, anys més tard, a les seves memòries, *L'assaig de la vida* (1934) i *El convencionalisme de la vida* (1972).» (Manent, 2015: 255); el segon fragment correspon a un article, “Reivindicació de la memòria històrica: de la biografia al retrat literari”, que havia restat inèdit.

hom envers algú”.»¹²³² (Coromines, 1982: 115, III). I que aporta, al capdavant i malgrat tot, satisfacció, gaudi: jausir.

A *Camins de França*, Joan Puig i Ferrerter escriu, a propòsit de qui havia estat inseparable amic seu de joventut: «Jo espero sempre que un dia la literatura catalana tindrà la sorpresa, la joia d’una obra seva tan personal com forta.» (Puig i Ferrerter, 1976: 216). Deixant de banda si aquestes paraules del selvatà formaven part de la ficció o eren realment sentides, són oportunes per cloure aquest estudi; indiscutiblement, l’obra de Plàcid Vidal és personal –i si entenem aquí l’adjectiu “personal” com a equivalent de “singular”, podem afegir que cada cop se’n féu més– i és forta, perquè ha passat el moment en què fou creada i ha aconseguit resistir els embats del descrèdit, per significar-se com un corpus literari digne de consulta, d’estudi¹²³³, i, el que és més important com a tal: de lectura¹²³⁴, per pur plaer.

---

¹²³² L’exemple de Ramon Llull, amb què Coromines il·lustra aquest significat, és prou evident: «ma ànima creix son joiós / remembrament, e son albir, / e son voler / en Déus, qui.m fai tots jorns jausir / en son *dever*.» (Coromines, 1982: 115, III).

¹²³³ Plàcid Vidal «es guanyà la dignitat de ser estudiat.» (Cavallé i Sunyer, 1981: 27).

¹²³⁴ N’és il·lustrativa l’anècdota que explica Joan –sense cognom*– en un article dedicat a la memòria de Lluís Vayreda, al *Diari de Vilanova* (11-V-1974): «[Lluís Vayreda], olotí afincat a Vilanova de molt abans de la nostra guerra civil [...], personalment el vaig conèixer a Vilanova i la Geltrú d’una manera molt singular. M’arribà un paper mecanografiat, amb uns noms. Encapçalava la llista, Lluís Vayreda. Era qüestió de regalar-li un llibre, eliminar-lo de la llista, fer unes còpies més i al final dels noms que restaven afegir-hi el teu... esperant que també t’arribés el torn de rebre l’obsequi, quan haguessis arribat a primera fila. Vaig complir molt satisfet. I a l’amic Vayreda, que solament coneixia per referències, bo i evocant-li, amb quatre paraules l’Olot dels seus avantpassats, li vaig fer a mans un exemplar de *L’Assaig de la Vida* de Plàcid Vidal. Un llibre deliciosament evocador de l’època de la Renaixença, tan bellament viscuda, d’Olot estant, pels seus familiars artistes i literats. El llibre és poc conegut. No el tenia. // Lluís Vayreda, esperit finíssim, acusà el cop i em vingué a veure i vàrem fer-nos amics, molt amics. [...]» (Joan, 1974: 15).

*Joan Rius i Vila (Igualada, 1912 – Vilanova i la Geltrú, 1986), arriba a Vilanova el curs 1941-1942 per exercir com a mestre i, de mica en mica, es va incorporant a la vida cultural de la ciutat, on obre una llibreria el 1945. Des del 1972, col·labora regularment en el setmanari *Villanueva y Geltrú* (més tard transformat en *Diari de Vilanova*, on manté la secció “Miscel·lània vilanovina”, signada Joan) i en la revista *Foment* –veg. Rosa Rius i Monrós: http://www.vilanova.cat/doc/doc_29896157_1.pdf [en línia: 1-VI-2016].

CENTRES DE DOCUMENTACIÓ

- Ajuntament de Girona, Servei de Gestió Documental, Arxiu i Publicacions [en línia]:

Fons Carles Rahola

- Arxiu Comarcal del Baix Camp:

Fons Josep Güell i Mercader

- Arxiu Comarcal del Maresme (i Museu Arxiu Sta. Maria de Mataró)

- Arxiu Històric Ciutat de Barcelona

- Arxiu Històric de Terrassa - Arxiu Comarcal del Vallès Occidental:

Fons Ferran Canyameres

- Arxiu Nacional de Catalunya¹²³⁵:

Fons Tomàs Roig i Llop

- Arxiu de Revistes Catalanes Antiques (ARCA)

- Ateneu Barcelonès

- Biblioteca de Catalunya¹²³⁶:

Fons Lola Anglada

Fons Ramon Borràs

Fons Felip Cortiella

---

¹²³⁵ Segons m'informen de l'ANC (15 juliol de 2016):

Fons Ventura Gassol: no hi ha cap document relacionat amb Plàcid Vidal.

Fons Josep Iglésies: no hi ha cap document relacionat amb Plàcid Vidal.

Fons Octavi Saltor: no hi ha cap document relacionat amb Plàcid Vidal.

Fons Miquel Saperas: no hi ha cap document relacionat amb Plàcid Vidal.

¹²³⁶ Segons m'informen de la BC (19 maig de 2016):

Fons Puig i Ferrer (1938-1956): no hi ha correspondència amb Plàcid Vidal.

Col·lecció d'autògrafs Segura: no hi ha cap document relacionat amb Plàcid Vidal.

Fons Joan Estelrich

Fons Joan Maragall i Gorina [en línia]

Fons Manuel de Montoliu

Fons David Santsalvador [en línia]

Correspondència de Jacint Verdaguer [en línia]

- Biblioteca Central Xavier Amorós, Reus
- Biblioteca Pere Anguera, Reus
- Biblioteca Pública de Tarragona
- Biblioteca Universitat de Barcelona
- Biblioteca Virtual de Prensa Histórica (BVPH)
- Centre d'Estudis Alcoverencs:

Llegat Maria Eugènia Vidal

- Centre de Lectura de Reus:

Col·lecció d'autògrafs Josep Martorell Òdena

- GALLICA: Biblioteca digital de la Bibliothèque National de France
- Hemeroteca de Tarragona [en línia]
- Hemeroteca *La Vanguardia* [en línia]
- Museu d'Alcover:

Correspondència de Plàcid Vidal a Josep Martorell Òdena

- Museu Nacional d'Art de Catalunya:

Donació dels familiars de Joaquim Biosca [en línia]

- Museu Salvador Vilaseca, Reus

- Reial Acadèmia de Bones Lletres¹²³⁷
- Revistes Catalanes amb Accés Obert (RACO)
- Universitat Autònoma de Barcelona, Biblioteca d'Humanitats [en línia]:

Fons Pere Calders

- Universitat de Girona: Repositori digital
- Universitat de Lleida: Repositori obert
- Universitat de Vic:

Epistolari Jacint Verdaguer [en línia]

- XACPREMSA: Premsa digitalitzada, Generalitat de Catalunya

Premsa (hemeroteques i pàgines web):

Ars. Revista del Centre de Lectura, CdL

Auba, ARCA

La Autonomia, BCRXA

L'Avençada, AHCB (col. incompleta)

L'Avi Muné, XACPREMSA

Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs, RACO

Lo Camp de Tarragona, Hemeroteca Tarragona

Catalònia, ARCA

Catalunya Artística, ARCA

---

¹²³⁷ Segons m'informen de la RABL (24 maig-1 juny de 2016):

Fons Manuel de Montoliu: no hi ha cap document relacionat amb Plàcid Vidal.

Ceretània, BVPH

Las Circunstancias, BCRXA, CdL

Ciutat. Ideari d'art i cultura <http://www.civtat.cat/facsimils.html>

La Crónica de Valls, XACPREMSA

Diario de Reus, BVPH

El Diluvio, AHCB.

Eneida. Revista literària novollatina, AHCB (només fascicle I, març 1914)

La Escena Catalana, ARCA

L'Esquella de la Torratxa, ARCA

Estil, AHCB

Foc Nou: literatura, CdL

Foment, BCRXA, CdL

Full oficial del dilluns de Barcelona, BVPH

Garba, ARCA

Gent Jove, BC

Gent Nova, ARCA

Germanor, AHCB (col. incompleta)

Germinal, BCRXA, CdL (col. incompleta)

La Gralla, XACPREMSA

L'Idea, UAB

Joia, ARCA

Joventut, ARCA

Llaç, BC, BCRXA

Lleida, UdL

Lletres, BVPH

Lo Lliri, BCRXA

Mirador, UAB

El Muntanyenc, XACPREMSA

La Nova Catalunya / La Nova Cathalunya, BC, AHCB

Occitània, ARCA

La Palma, CdL, BCRXA (col. incompleta)

Pan: revue libre, GALLICA

Panteisme, ARCA

La Paraula Cristiana, ARCA

Pàtria, AHCB

Pàtria Nova, CdL

El Poble Català, AHCB i ARCA

Renaixement, AHCB

Renovació, XACPREMSA

Ressorgiment, ARCA

Reus, CdL

Reus Tranquil, BCRXA

La Revista, ARCA

Revista Catalana, Museu Salvador Vilaseca de Reus

Revista del Centre de Lectura, CdL, BCRXA, RACO

Revista del Centro de Lectura, CdL, BCRXA, RACO

La Riuada, XACPREMSA

Lo Somatent, ARCA

El Teatre Català, ARCA

Lo Teatro Regional, AHCB

La Vanguardia, Hemeroteca *La Vanguardia*

Lo Ventall, BCRXA (col. incompleta)

La Veu de Catalunya, AHCB i ARCA

La Veu del Camp, CdL

BIBLIOGRAFIA

- Bibliografia general

ABELLAN, Joan; BALLART, Pere i SULLÀ, Enric (1997). *Introducció a la Teoria de la Literatura*. Manresa: Angle Editorial.

ALADERN, Josep (1897). “La Literatura gallega. VIII”. *Lo Somatent* (17-IX-1897), pp. 1-2.

— (1903). *La gent del llamp*. Barcelona: Llibreria “L’Avenç.

— (1906). “En Joseph Subirana (un poeta ignorat)”. *Catalonia*, núm. 16 (10-XI-1906), pp. 3-4.

ALBERT, Emili (1926). “Recordant una faula...”. *L’Avi Muné* (16-X-1926), p. 2.

ALBERTÍ I ORIOL, Jordi (2006). “*Revista Catalana* (1909-1910). Una onada noucentista (i II)”. *Revista de Catalunya*, núm. 222 (novembre 2006), pp. 97-114.

Almanac de la Poesia (1925). Barcelona: Impremta Altès.

AMIGÓ I ANGLÈS, Ramon (1988). “Influència de la política en la denominació de les vies urbanes reusenques”; dins MANENT, Albert i VENY, Joan (cur.) (1988).

AMORÓS, Xavier (2002). “Els noucentistes reusencs que he conegut”, dins *El Noucentisme a Reus. Ideologia i literatura*.

—; Josep MURGADES [et al.] (2002). *El Noucentisme a Reus. Ideologia i literatura*. Reus: Edicions del Centre de Lectura.

ANGUERA, Pere (1997). “Miquel Ventura, el fons donat al Centre i la feina feta fins ara”, *Revista del Centre de Lectura*, núm. 35 (maig 1997) pp. 4-6.

ANÒNIM (1897). Secció “Moviment regionalista”. *La Veu de Catalunya* (1-VIII-1897), p. 257.

— (1928). Secció “Cursos, Conferències, Cultura”. *La Veu de Catalunya* (13-VIII-1928), p. 2.

- (1928). Secció “Cursos, Conferències, Cultura”. *La Veu de Catalunya* (15-VIII-1928), pp. 1-2.
- ARQUÉS, Rossend (1991). “Leopardi a la literatura catalana. (Panorama general i nota sobre les traduccions de Josep Carner)”. *L’Aiguadolç. Revista de literatura*. Núm. 15 (tardor 1991), pp. 23-40.
- A. R. I V. (1925). “L’antinoucentisme a Catalunya”. *Revista de Catalunya*. Any II, núm. 15 (setembre 1925), pp. 334-335.
- La autobiografía en la España contemporánea. Anthropos*, núm. 125 (octubre 1991).
- BASTONS, Carles (1994). “Set cartes de Josep Aladern a Miguel de Unamuno”, dins ANGUERA, Pere [et al.] (1994).
- BECH, Sebastià i BORRELL, Josep (1988). *Com es comenta un text literari*. Barcelona: Barcanova.
- BELMONTE, María (2015). *Peregrinos de la belleza. Viajeros por Italia y Grecia*. Barcelona: Acantilado.
- BENET, Josep (1999). *Carles Rahola, afusellat*. Barcelona: Empúries.
- BERNAT I DURAN, J. (1905). “La dama alegre”. *Las Circunstancias* (15-I-1905), p.1.
- BOFARULL I DE BROCA, Antoni de (1880/1982, facsímil). *Costums que’s perden y recorts que fugen (Reus de 1820 á 1840)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura.
- (1906-1910). *Història crítica, civil i eclesiàstica de Catalunya*. Barcelona: Biblioteca Clàssica Catalana.
- BROSSA, Jaume (1969). *Regeneracionisme i modernisme*. Barcelona: Edicions 62.
- CALINESCU, Matei (2003). *Cinco caras de la modernidad. Modernismo, vanguardia, decadencia, kitsch, postmodernismo*. Madrid: Alianza Editorial.
- CALVET, Felip i ROVIRA, Teresa (2010). *Bibliografia d’Antoni Rovira i Virgili*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- CAMPILLO, Maria (1983) (cur.). *El conte de 1911 a 1939*. Barcelona: Edicions 62.

- CAMPS PASCUAL, P. (1920). “Els «Moments» de Lluch”. *Foment* (29-V-1920), pp. 2-3.
- CANSADO GONZÁLEZ, Eugenio (1939). *Diario de la Guerra (17 Julio 1936 – 1º Abril 1939)*. Barcelona: Imprenta Rubí (edició de l'autor).
- CANSINOS ASSÉNS, Rafael (1995). *La novela de un literato (1882-1936)*, 3 vols. Madrid: Alianza Editorial.
- CANYAMERES, Ferran (1994). *Obra completa IV*. Barcelona: Columna.
- (1996). *Obra completa VI: Epistolari 1939-1951*. Barcelona: Columna.
- CAPDEVILA, Maria Dolors i MASGRAU, Roser (1979). *La Justícia Social: òrgan de la Federació Catalana del PSOE. 1910-1916*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Història Contemporània. La Gaya Ciència.
- CASARES MOURIÑO, Carlos (coord.) (2003). *Catálogo de obras literarias en lingua galega traducidas a outros idiomas. Unha primeira achega* [en línia: 21-III-2016] http://culturagalega.gal/especiais/aviles/catalogo_traducidas.pdf
- CASASSAS YMBERT, Jordi (2006). “La memòria i la identitat. Unes reflexions sobre la història cultural”. *Cercles: revista d'història cultural*, núm. 9 (2006), pp. 30-43.
- CASSANY, Enric (2009) (cur.). *Gènere i modernitat a la literatura catalana contemporània*. Lleida: Punctum; [Barcelona]: GELCC.
- CASTELLANO, Philippe (2000). *Enciclopedia Espasa. Historia de una aventura editorial*. Madrid: Editorial Espasa Calpe, S. A.
- CASTELLANOS, Jordi (1986). “La narrativa curta en el Modernisme”, dins VENY, Joan i PUJALS, Joan M. (cur). (1986).
- CERDÀ I SURROCA, Maria Àngela (1981). *Els pre-rafaelites a Catalunya*. Barcelona: Curial.
- (1986). “Modernisme i paradisiisme (Notes sobre el Modernisme literari a Catalunya)”, dins VENY, Joan i PUJALS, Joan M. (cur). (1986).
- COMADRAN ORPÍ, Marc (2013). “«Destruïxi la lletra una volta llegida»: l'epistolari de Joan Arús”; dins LARIOS, Jordi (ed.) (2013).

- COMAS, Montserrat i OLIVA, Víctor (coord.) (2011). *Llum entre ombres. 6 biblioteques singulars a la Catalunya contemporània*. Vilanova i la Geltrú: Organisme Autònom de Patrimoni Víctor Balaguer.
- CÒNSUL, Isidor (1995). “1895, Tres llibres en dansa: *Flors del Calvari, Sant Francesc, En defensa propia*”. *Anuari Verdaguer*, núm. 9 (1995-1996), pp. 75-87.
- CORNUDELLA, Josep (2012). *Al cor de la muntanya*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, Arola Editors. (Edició facsímil).
- CORREA RAMÓN, Amelina (2008). *Alejandro Sawa, luces de bohemia*. Sevilla: Fundación José Manuel Lara.
- CORRETER, Montserrat (1997). “L’obra poètica d’Alfons Maseras”. *Llengua & Literatura*, núm. 8 (1997), pp. 149-169.
- (2011). *Domènec Guansé, crític i novel·lista: entre l’exili i el retorn*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- CORTADE, E. (1969). *Catalunya i la gran guerra*. Barcelona. Rafael Dalmau, Editor.
- CREXELL I PLAYÀ, Joan (1988). *El complot de Garraf*. Barcelona: PAM.
- CULLA I CLARÀ, Joan B. (1986). *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curial.
- CURET, Francisco ([1917]). *El arte dramático en el resurgir de Cataluña*. Barcelona: Minerva.
- DALMAU SABATER, Joan (1931). “El ruc del vidrié. Faula”. *Renovació* (22-XI-1931), p. 4.
- DELEITO Y PIÑUELA, José [1922?]. *El sentimiento de tristeza en la literatura contemporánea*. Barcelona: Minerva.
- Diccionari Aguiló* (1988-1989, edició facsímil) (Pompeu FABRA i Manuel de MONTOLIU, cur.). Barcelona: Alta Fulla.
- Diccionari català-valencià-balear* (1980). Palma de Mallorca: Editorial Moll.

- Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (per Joan COROMINES) (1980-2001). Barcelona: Curial i Caixa de Pensions “la Caixa”.
- Diccionari de la llengua catalana* (2007). Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.
- 200 anys de premsa diària a Catalunya (1792-1992)* (1995). (Josep Maria HUERTAS, dir.) Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya.
- El Ventall del Poeta* (1926). Barcelona: Tobella.
- El Ventall del Poeta* (1927). Barcelona: Segimon Rovira.
- El Ventall del Poeta* (1928). Barcelona: Segimon Rovira.
- El Ventall del Poeta* (1929). Barcelona: Antoni López.
- El Ventall del Poeta* (1930). Barcelona: La Renaixença.
- ERLICH, Victor (1974). *El formalismo ruso*. Barcelona: Seix Barral.
- EROLE, Emili (1971). *Memòries d’un llibre vell (Cent anys de la vida d’un llibre)*. Barcelona: Pòrtic.
- ESCANDELL, Dari (2007). “La paraula com a eina de reinstauració d’una imatge pública: Joan Puig i Ferrer, escriptor difamat”, dins PANYELLA, Ramon (cur.) (2007). *La projecció social de l’escriptor en la literatura catalana contemporània*. Lleida: Punctum & GELCC.
- ESPINET I BURUNAT, Francesc (1991). “Cataluña 1888-1936 a través de las autobiografías”. *Anthropos*, núm. 125 (octubre 1991), pp. 65-71.
- ESPINÓS, Joaquim [et al.] (eds.) (2011). *Autobiografies, memòries, autoficcions*. Catarroja – Barcelona: Editorial Afers.
- ESTELRICH, Joan (2012). *Dietaris* (edició i epíleg de Manuel JORBA). Barcelona: Quaderns Crema.
- FARNÉS, Sebastià (1996). *Paremiologia catalana comparada*, volum 5. Barcelona: Columna.

- FERRÉ TRILL, Xavier (2011). “La Biblioteca del Centre de Lectura de Reus”, dins COMAS, Montserrat i OLIVA, Víctor (coord.) (2011), pp. 19-41.
- (2013). *Ramon Amigó i Anglès, pedagog del territori (1925-2011)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- FOIX, Pere (1976). *Apòstols i mercaders*. Barcelona: Editorial Nova Terra.
- FUENTES CODERA, Maximiliano (2009). *El campo de fuerzas europeo en Cataluña. Eugenio d’Ors en los primeros años de la Gran Guerra*. Lleida: Pagès Editors.
- GILI Y GAYA, Samuel. *Prólogo y notas a Moncada* (1941).
- GINEBRA I SERRABOU, Jordi (2006). *Ideòlegs, gramàtics i escriptors*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus.
- GIRÓ I PARÍS, Jordi (2004). *Els homes són i les coses passen. Maurici Serrahima i Bofill (1902-1979), un filòsof-literat del segle XX*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- GRAS I ELIAS, F. (1909-1913). *Siluetes de escriptors catalans del segle XIX*. Barcelona: Biblioteca popular de “L’Avenç”.
- GÜELL I MERCADER, Josep (1965). *Coses de Reus (Records d’un jove que ja no ho és)*. Text revisat per Josep Miquel i Pàmies. Reus: Edicions Rosa de Reus.
- HAUSER, Arnold (1980). *Historia social de la literatura y del arte*. Barcelona: Labor.
- HINTERHÄUSER, Hans (1980). *Fin de siglo. Figuras y mitos*. Madrid: Taurus.
- ISERN, Anton (1898). *Sentiments: poesies íntimes*. [Alcover]: [s.n.].
- (1903). *Esplets d’ànima jove*. Barcelona: Imprempta Catalana.
- JANÉS I NADAL, Alfonsina (1983). *L’obra de Richard Wagner a Barcelona*. Barcelona: Fundació S. Vives Casajuana i Ajuntament de Barcelona.
- J. F. G. “Memoràndum de l’any 1906” (1907). *L’Esquella de la Torratxa* (4-I-1907), p. 6.
- JUNOY, Josep M. (1926). *El gris i el cadmi*. Barcelona: Llibreria Catalònia.

KHARITONOVA, Natàlia (2007). “Escriptors compromesos? Sobre el moviment d’escriptors revolucionaris catalans”, dins PANYELLA, Ramon (cur.) (2007).

La autobiografía y sus problemas teóricos (1991). *Anthropos*, núm. 29.

LAFONT, Robert (2006). *Epíleg* a RAFANELL, August (2006).

LAMUELA, Xavier i MURGADES, Josep (1984). *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. Barcelona: Quaderns Crema.

LARIOS, Jordi (ed.) (2013). *La cara fosca de la cultura catalana. La col·laboració amb el feixisme i la dictadura franquista*. Palma: Lleonard Muntaner Ed.

LEJEUNE, Philippe (1984). “Autobiografía i història literària”. *Els Marges*, núm. 32 (1984), pp. 3-23.

L’Esquella de la Torratxa (1915). “La Guerra Europea. Manifest dels catalans”, núm. 1891 (26-III-1915), p. 194.

LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel (1988). *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.

LLANAS, Manuel i MUÑOZ, Josep M. (2000). “Joaquim Molas o la construcció d’una nova tradició literària”. *L’Avenç*, núm. 250 (setembre 2000), pp. 56-66.

LLOMBART I HUESCA, Maria (2002). “Premsa cultural catalana a França. Els primers vint anys d’exili republicà. Alguns exemples”. *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*. Volum 13 (2002). Barcelona: IEC. Pp.119-134.

LLUCH, Carles (2000). *La novel·la catòlica a Catalunya*. Barcelona: Cruïlla.

LOUREIRO, Ángel G. (1991). “Bibliografía selecta sobre teoria de la autobiografía”, dins *La autobiografía y sus problemas teóricos* (1991). *Anthropos*, núm. 29, pp. 137-142.

—(1991). “Bibliografía general sobre la autobiografía española”, dins *La autobiografía y sus problemas teóricos* (1991). *Anthropos*, núm. 29, pp. 142-143.

- MALET, Gerard (2009). *Els Jocs Florals de Lleida (1895-1923)*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- MANENT, Albert (1978). *50 anys d'Edicions Proa (1928-1978)*. Barcelona: Proa.
- (1993). “El manresà Ignasi Armengou i Edicions Diana”. *Serra d’Or*, núm. 403-404, juliol-agost 1993, pp. 41-42.
- (2009). “Ramon Vilaró i «El ventall del poeta (1926-1932)» per ajudar els presos polítics de la dictadura”. *Els Marges*, núm. 87 (hivern 2009), pp. 19-22.
- i VENY, Joan (cur.) (1988). *Miscel·lània d’homenatge a Enric Moreu-Rey*. Vol. I, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- MARFANY, Joan-Lluís (1969). *Pròleg a BROSSA, Jaume (1969)*.
- (1995). *La cultura del catalanisme*. Barcelona: Empúries.
- MARTÍNEZ FIOL, David (1988) (cur.). *El catalanisme i la Gran Guerra (1914-1918)*. *Antologia*. Barcelona. Edicions de la Magrana.
- MARX, Karl (1971). *El 18 Brumario de Luis Bonaparte*. Barcelona: Ariel.
- ; ENGELS, Friedrich (1987). *La ideologia alemanya* (2 volums). Barcelona: Laia.
- ; ENGELS, Friedrich (2012). *El manifiesto comunista*. Madrid: Nórdica Libros.
- MASSÓ I TORRENTS, Jaume (1904). *Desillusió: novel·la*. Barcelona: Tip. L’Avenç.
- MIALET, Pere (1926). *La germana*. Valls: C. Castells.
- MONCADA, Francisco de [Per En Francesch de Moncada, Comte d’Osona] (1906). *Los Almogàvers ó siga expedició de catalans y Aragonesos contra Turchs y Grechs*. Barcelona: Biblioteca Clásica Catalana.
- (1941). *Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos*. Prólogo y notas de Samuel GILI Y GAYA. Madrid: Espasa-Calpe.
- MORETA, Ignasi (2008). *El pensament religiós de Joan Maragall*. Tesi doctoral (UPF, 2008).

- MUÑIZ MUÑIZ, María de las Nieves (2012). *L'immagine riflessa. Percezione nazionale e trame intertestuali fra Italia e Spagna*. Firenze: Franco Cesati Editore.
- MURGADES, Josep (1976). “Assaig de revisió del noucentisme”. *Els Marges*, núm. 7, juny 1976, pp. 35-53.
- (1978). “Ressenya de Joan Fuster: *Contra el Noucentisme*. Barcelona: Editorial Crítica, 1977. (Col·lecció Sarrià, núm.1), 193 ps.”. *Els Marges*, núm.14 (1978), pp. 115-118.
- (1994). “Rovira i Virgili, editorialista de *La Publicitat*”. *Revista de Catalunya*, núm. 81 (gener 1994), pp. 91-99.
- (1995). “Constants històriques de l'antinoucentisme”. *L'Avenç*. Núm. 194, juliol-agost 1995, pp. 52-55.
- (1996). “Sinopsi de l'antinoucentisme històric”. *Llengua & Literatura*. Núm. 7, 1996.
- (1997). “Sobre *El misantrop* de Llorenç Villalonga”. Dins *Llorenç Villalonga. Camins creuats IV. Homenatge a Víctor Siurana*. Àngels Santa (ed.). Lleida: Pagès Editors i Universitat de Lleida.
- (2013). “Apunt sobre ortografia i ortografistes”. *Lo Floc*, núm. 206 (octubre-desembre 2013), pp. 22-25.
- (2015). “Joaquim Molas: personatge fundacional i referencial”. *Serra d'Or*, núm. 666 (juny 2015), pp. 31-35.
- MURGER, Henri (1899). *Escenas de la vida bohemia*. Barcelona: Casa Editorial Maucci.
- Nou testament grec-llatí-català*. (1995). Barcelona: Associació Bíblica de Catalunya, Editorial Claret, Societats Bíbliques Unides.
- OLLER, Narcís (1962). *Memòries literàries*. Barcelona: Aedos.
- ORS, Eugeni d' (1994). *Papers anteriors al Glosari*. (Edició de Jordi Castellanos). Barcelona: Quaderns Crema.

- (1996). *Glosari (1906-1907)*. (Edició de Xavier Pla). Barcelona: Quaderns Crema.
- (2001). *Glosari (1908-1909)*. (Edició de Xavier Pla). Barcelona: Quaderns Crema.
- (2005). *Glosari (1912-1913-1914)*. (Edició de Xavier Pla). Barcelona: Quaderns Crema.
- ORTÍN, Marcel (1996). *La prosa literària de Josep Carner*. Barcelona: Quaderns Crema.
- OTEO SANS, Ramón (1996). *Cansinos-Asséns: entre el modernismo y la vanguardia*. Alacant: Aguaclara.
- PALAU I FABRE, Josep (2006). *Picasso i els seus amics catalans*. Barcelona: Galàxia Gutenberg, Cercle de Lectors.
- PANYELLA, Ramon (cur.) (2007). *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània*. Lleida: Punctum & GELCC.
- PASSARELL, Jaume (1930). *Cent ninots i una mica de literatura*. Barcelona: Antoni López, editor.
- (1974). *Homes i coses de la Barcelona d'abans (segona part)*. Barcelona: Pòrtic.
- PLA, Josep (1981). *Notes disperses. Obra Completa, XII*. Barcelona: Destino.
- (1982). *Retrats de passaport. Obra completa, XVII*. Barcelona: Destino.
- PONS, Damià (2014). “Els *Dietaris* de Joan Estelrich” [en línia: 30-09-2014] <http://paisvalenciaseglexxi.com/2014/07/26/els-dietaris-de-joan-estelrich/>
- PRAT, Geroni (1925). “La nostra joventut”. *Reus* 25-X-1925), p. 1.
- PRAT SERRA, Montserrat (2008). “Montserrat Bech Camps i el món bibliotecri català”. *Estudis Romànics*, vol. 30 (2008), pp. 295-300.
- PROUST, Marcel (2005). *Contra Sainte-Beuve: records d'una matinada*. Barcelona: Tusquets.
- PUIG I FERRETER, Joan (1928). “Les memòries”. *La Publicitat* (4-III-1928), p. 1.

- (1928). “Els llibres de memòries”. *La Publicitat* (10-III-1928), p. 1.
- (1995). *La farsa i la quimera*. Ajuntament de La Selva del Camp. Edició a cura d’Olga ESCODA ROSICH.
- PUIG PÉREZ, Marta (2001). “L’opció social d’El Matí (1929-1936)”. *Periodística: revista acadèmica*, núm 10 (2001), pp. 51-57.
- QUINTANA TRIAS, Lluís (1999). “Ressenya [a Aragó, Narcís-Jordi i Clara, Josep (1998)].” *Llengua & Literatura* 10 (1999), pp. 485-488.
- RAHOLA, Carles (1975). *La pena de mort a Girona*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- RIBA, Carles (1965). *Llengua i literatura*. Barcelona: Edicions 62.
- RIUS I MONRÓS, Rosa: “Joan Rius i Vila” http://www.vilanova.cat/doc/doc_2989615 [en línia: 1-VI-2016].
- RODOREDA, Mercè (1934). “Parlant amb Alfons Maseras”. *Clarisme*. Any 2, núm. 35 (16-VI-1934), p. 1.
- ROMEVA, Pau (1935). “La invasió”. *La Paraula Cristiana*, núm. 126 (juny 1935), pp. 491-492.
- ROSSELLÓ, Joan ([1903]). *Manyoch de fruyta mallorquina*. Barcelona: J. Cunill (Col·lecció Catalunya).
- ROSSINYOL, Santiago (1893). “Els caminants de la terra”. *L’Avenç*, any V, núm. 19 (15-X-1893), p. 289-290.
- (1893). “Suggerió del paisatge”. *L’Avenç*, any V, núm. 22 (30-XI-1893), p. 337-339.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni (1925); veg. A. R. i V. (1925).
- (1929). “El correu literari: qüestions lingüístiques”. *Revista de Catalunya*, núm. 60 (novembre-desembre 1929), pp. 377-400.
- RUBÉN DARÍO (1920). *Los raros*. Madrid: Editorial Mundo Latino.

- RUIZ, Diego (2009). *Contes d'un filòsof. Contes de glòria i d'infern*. Valls: Cossetània Edicions.
- SABATER, Jordi (1986). *Anarquisme i catalanisme. La CNT i el fet nacional català durant la Guerra Civil*. Barcelona: Edicions 62.
- SANTANACH I SUÑOL, Joan (2012). “Les edicions d’Els Nostres Clàssics i els criteris d’edició. Aportació a la història de la col·lecció”. *Anuari Verdaguer*. Núm. 20, 2012.
- SAWA, Alejandro (2008). *Crónicas de la bohemia*. Madrid: Veintisiete Letras.
- SERRA PÀMIES, Josep (1925). “Actualitats”. *Diario de Reus* (29-VII-1925), pp. 1-2.
- SERRAHIMA, Maurici (1934). *Assaigs sobre la novel·la*. Barcelona. Publicacions de “La Revista”.
- SINGLA, Carles (2006). “*Mirador*” (1929-1937). *Un model de periòdic al servei d’una idea de país*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.
- SOLÀ, Pere (1978). *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939)*. *L’Ateneu Enciclopèdic Popular*. Barcelona: La Magrana.
- SOLÉ SABATÉ, Josep M. i VILLARROYA, Joan (cur.) (2005). *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 4. Barcelona: Edicions 62.
- SUCRE, Josep Maria de (1911). “De l’*Hyperion* de Hölderlin”. *Panteisme*, núm. 1 (15-X-1911), p. 13-14.
- SUNYER, Magí (2002). “La narrativa de Josep Iglésies: els senyals de la terra”, dins *El Noucentisme a Reus. Ideologia i literatura*.
- TASIS, Rafael (1935). *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*. Barcelona: Publicacions de “La Revista”.
- (1938). “Sis poetes de l’Oasi”. *Revista de Catalunya*, Any X, núm. 88 (juliol 1938), pp. 473-478.
- (1954). *La novel·la catalana*. Barcelona: Dalmau i Jover editors.

- (1959). “Un procés literari a la Barcelona vuitcentista”. *Serra d’Or*, Any I, núm. 1 (octubre 1959), pp. 2-5.
- T. C. [Teresa Cabré Monné] (1972). “Sobre la biblioteca *Foc Nou*”. *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 239 (octubre 1972), pp. 3-4.
- TODA, Agnès (2013). “*Llaç*, la revista noucentista de Reus (1919-1920)”. (5-X-2013) <http://www.centrelectura.cat/revistadigital/?p=294> [en línia: 4-III-2016].
- TODA I GÜELL, Eduard (1927-1931). *Bibliografia espanyola d’Itàlia: dels orígens de la impremta fins a l’any 1900*. Castell de St. Miquel d’Escornalbou: [Impremta Vidal-Güell].
- TOUS, Jordi (1987). *La formació del catalanisme polític a Reus: “Lo Somatent” (1886-1903)*. Reus: Edicions Rosa de Reus.
- UNAMUNO, Miquel d’ (1911). “Temple de carn”. *Panteisme*, núm. 4 (1-XII-1911), p. 10.
- VALENTÍ, Eduard (1973). *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos*. Barcelona: Ariel.
- VALVERDE, José María (1985). *Historia de la Literatura Universal. Volumen 7: Romanticismo y Realismo*. Barcelona: Planeta.
- VENY, Joan i PUJALS, Joan M. (cur.). (1986). *Actes del setè Col·loqui Internacional de llengua i Literatura Catalanes (Tarragona-Salou, 1-5 octubre 1985)*. Barcelona: Associació internacional de Llengua i Literatura Catalanes – Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- VERDAGUER, Jacint (2001) (Isidor CÒNSUL, cur.). *Sant Francesc: poema*. Vic: Eumo, Societat Verdaguer.
- VIDAL, Francesc (2000). “GMR: nostàlgia utòpica”. *Revista del Centre de Lectura de Reus* (desembre 2000), p. 16.
- VIDAL, Màrius (1925). “L’antinoucentisme”. *Justícia Social*. Núm. 94 (15-VIII-1925), p. 3.

VILADOT, Lluís (1908). *Esticologia catalana: art de versificar*. Barcelona: Llibreria Baguñà.

WELLEK, René (1972). *Historia de la crítica moderna* (Vol. 3). Madrid: Gredos.

—(1973). *Historia de la crítica moderna* (Vol. 2). Madrid: Gredos.

WEINTRAUB, Karl J. (1991). “Autobiografía y conciencia histórica”, dins *La autobiografía y sus problemas teóricos* (1991). *Anthropos*, núm. 29 (p. 18-33).

ZAVALA, Iris M. (2008). “Estudio preliminar” a SAWA, Alejandro (2008).

- Bibliografia concernent Plàcid Vidal¹²³⁸

AIMÀ, Jaume (1939). “Francesc Matheu”. *Meridià* (7-I-1939), p. 6.

ALBERTÍ I ORIOL, Jordi (2006). “Les revistes de Josep Aladern. *Catalònia*, 1906 (I)”. *Revista de Catalunya*, 216 (abril 2006).

—(2006). “Les revistes de Josep Aladern. *Catalònia*, 1906 (i II)”. *Revista de Catalunya*, 217 (maig 2006).

ALEGRE I LLABERIA, Pere (2010). *Els carrers de Reus, 1700-2010*. Reus: Migdia Serveis Culturals.

ALFA (1925). Secció “Paperam”. *L'Esquella de la Torratxa* (23-VII-1925), p. 483.

Almanac de la Poesia (1926). Barcelona: Impremta Altès.

A. M. [Albert Manent] (1980). “El Centre d'Estudis Alcoverencs”. *Avui* (30-XI-1980), p. 29.

AMIGÓ, Leandre (1981). “Plàcid Vidal en el record”. *Avui* (12-V-1981), p. 4.

—(1984). “Josep Aladern (Cosme Vidal i Rosich)”. *Avui* (15-VIII-1984), p. 23.

---

¹²³⁸ Per “concernent” s'entén aquí tant la bibliografia que es limita a citar Plàcid Vidal com la que s'hi refereix de manera més extensa.

- (1988). “Plàcid Vidal, escriptor infatigable”. *Avui* (7-XI-1988), p. 13.
- ANGLADA, Lola (2015). *Memòries 1892-1984*. Barcelona: Diputació de Barcelona. (Edició a cura de Núria Rius Vernet i Teresa Sanz Coll).
- ANGUERA, Pere (1977). *El Centre de Lectura de Reus. Una institució ciutadana*. Barcelona: Edicions 62.
- (1978). “Presentació pòstuma i apressada de Josep M. Prous i Vila”. *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 308-316 (juliol-març 1978), p. 12-15.
- (1978). “La Colla de Ca l’Aladern”. *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 3 (juliol-setembre 1978), p. 2-7.
- (1994). “L’ideari polític de Josep Aladern”, dins Anguera, Pere et al. (1994).
- (dir.) (2003). *Història general de Reus*. Reus: Ajuntament de Reus.
- (2010). *Els segadors. Com es crea un himne*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.
- i CABRÉ, Rosa (1979). *Ideologia i història dels diaris reusencs en català*. Reus: Edicions del Centre de Lectura.
- ; ARNAVAT, Albert i AMORÓS, Xavier (1986-1987). *Història gràfica del Reus contemporani (1803-1979)*. Reus: Ajuntament de Reus.
- ; BASTONS, Carles [et al.] (1994). *Josep Aladern (1868-1918)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura i Centre d’estudis Alcoverencs.
- ANÒNIM (1902). “Notes”. *Lo Camp de Tarragona* (7-IX-1902), p. 3.
- (1903). “Centros y Sociedades”. *La Vanguardia* (14-XI-1903), p. 3.
- (1904). “Llibres”. *L’Esquella de la Torratxa* (18-III-1904), núm. 1315, p. 182.
- (1906). “Ecos”. *El Poble Català* (5-VI-1906), p. 1.
- [atribuïble a Sucre] (1906). “Plàcid Vidal”. *Lo Geronés* (29-XII-1906), p. 2.
- (1908). “Societats recreatives”. *La Escena Catalana*, núm. 94 (18-VII-1908), p. 3.

- (1914). “Ecos”. *El Poble Català* (3-V-1914), p. 1.
- (1915). “Paperam. *La cançó dels héroes*, de Plàcid Vidal”. *L’Esquella de la Torratxa* (18-VI-1915), p. 8.
- (1915). “Foment del Teatre Català”. *El Teatre català*, núm. 192 (30-X-1915), p. 714.
- (1916). “Homenatge Anton Isern”. *Foment* (5-X-1916), p. 3.
- (1916). “Informació”. *Pàtria* (7-X-1916), p. 2.
- (1916). “Homenatge a l’Anton Isern Arnau”. *Renovació* (8-X-1916), p. 2.
- (1916). “L’Homenatge a l’Anton Isern Arnau”. *Renovació* (22-X-1916), pp. 1-2.
- (1916). “Informació”. *Pàtria* (16-XII-1916), p. 3.
- (1917). “Informació”. *Foment* (27-II-1917), p. 2.
- (1917). “Noves”. *El Ripollès* (16-VI-1917), p. 6.
- (1920). “Ecos”. *El Día Gráfico* (8-VI-1920), p. 4.
- (1920). “Les Revistes”. *La Revista*, núm. 115 (1-VII-1920), pp. 14-15.
- (1920). “En honor de Plàcid Vidal”. *Foment* (14-VII-1920), p. 2-3.
- (1920). “Homenatge a Plàcid Vidal”. *Foment* (3-VIII-1920), pp. 3-4.
- (1925). “De la vida del Centre”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 138 (15-X-1925), p. 240.
- (1925). “A recés de l’ombra blava”. *Reus* (22-X-1925), p. 1.
- (1925). “Vida Literària. *Els singulars anecdòtics* editats per segona vegada i seguits d’una nova sèrie”. *La Veu de Catalunya* (29-IX-1925), p. 7.
- (1925). “La pietat de la nostra premsa”. *Reus* (5-XII-1925), p. 1.
- (1926). “La literatura catalana a França. *Conteurs catalans*”. *Reus* (13-II-1926), pp. 1-2.

- (1926). “Intermezzo”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 149-150 (1-15 abril 1926), p. 104.
- (1930). “Nostre número extraordinari”. *Diario de Reus* (27-VI-1930), p. 1.
- (1931). “Amadeu Aragay a Valls”. *Lluita* (16-V-1931), p. 4.
- (1932). “Noticiari”. *L’Avi Muné* (9-I-1932), p. 3.
- (1932). “La Festa del Ventall del Poeta”. *Full oficial del dilluns de Barcelona* (30-V-1932), p. 3.
- (1932). “L’actual premsa reusenca”. *Les Circumstàncies* (21-VI-1930), p. 1.
- (1934). “Notes breus”. *La Veu de Catalunya* (6-V-1934), p. 9.
- (1934). “Vermut Plàcid Vidal”. *La Publicitat* (16-V-1934), p. 2.
- (1934). “Del vermut d’honor a Plàcid Vidal”. *L’Esquella de la Torratxa* (18-V-1934), p. 5.
- (1934). “Libros y Revistas. L’assaig de la vida”. *La Vanguardia* (6-VI-1934), p. 20.
- (1934). Sense títol. *Diario de Barcelona* (26-VII-1934).
- (1937). “Homenatge a la memòria de Felip Cortiella”. *Full oficial del dilluns de Barcelona* (20-IX-1937), p. 2.
- (1937). “A la memòria de Felip Cortiella”. *Full oficial del dilluns de Barcelona* (27-IX-1937), p. 4.
- (1938). “Obituari. Plàcid Vidal”. *La Publicitat* (10-XI-1938), p. 3.
- (1938). “L’enterrament de Plàcid Vidal”. *La Publicitat* (11-XI-1938), p. 2.
- (1938). “Ha fallecido el poeta catalán Plácido Vidal”. *La Vanguardia* (11-XI-1938), p. 4.
- (1972). “Centenari de Josep Aladern”. *La Hoja del Lunes* (31-I-1972), p. 18.

- (1972). “Plàcid Vidal. La segunda parte de sus recuerdos más de 30 años después de su muerte”. *Diario de Barcelona* (8-VII-1972) [dins suplement “Mirador literario”, núm. 12], p. 4.
- (1981). “La vila d’Alcover homenatjà Plàcid Vidal. Una avinguda amb el nom de l’autor”. *Avui* (7-VII-1981), p. 28.
- (1997). “La donació Maria Eugènia Vidal”. *Informatiu Museu* (març 1997), p. 11.
- (2014). “Agenda”. *El Punt Avui* (27-XI-2014), p. 59.

Antologia de poetes catalans d’avui (1913). Barcelona: Biblioteca Popular L’Avenç.

APARICIO, Elena i ARNAVAT, Albert (1998). Dins [Catàleg de l’exposició] *Reus 1900. Segona ciutat de Catalunya*.

ARAGÓ, Narcís-Jordi, i CLARA, Josep (1998). *Els epistolaris de Carles Rahola. Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.

ARAN, Josep M.; BOQUERA, Pura i PALLARÈS, Teresa (2002). *Lo Mirall de Reus. Un tomb per la ciutat a començaments del segle XX*. Reus: Patronat Municipal de Turisme i Comerç de Reus.

ARÉVALO CORTÈS, Just (2002). *La cultura de masses a la Barcelona del nou-cents*. Barcelona: Curial Edicions i Publicacions de l’Abadia de Montserrat.

ARGUS (1925). “Libros y revistas”. *La Vanguardia* (6-X-1925), p. 22 .

ARITZETA I ABAD, Margarida (1988). *Obra crítica de Manuel de Montoliu*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona.

A. R. I V. (1926). “Per la normalitat de la nostra literatura”. *Revista de Catalunya*. Any III, núm. 20 (febrer 1926), pp. 234-235.

ARTELLS, Eduard (1963). “Fabra i l’oficina de correcció d’originals. D’Emili Guanyabéns a Emili Guanyavents”. *Serra d’Or* (desembre 1963), Any V, núm. 12; pp. 58-59.

- ARXIVER (1904). Notes, dins *Catalunya Artística*. Núm. 1, 2a època (14-VII-1904), p. 15.
- AULET, Jaume (1984). “La revista *Catalunya* (1903-05) i la formació del Noucentisme”. *Els Marges*, núm. 30 (gener 1984), pp. 29-53.
- (1992). *Josep Carner i els orígens del noucentisme*. Barcelona: Curial Edicions catalanes i Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- BARBARÀ I CAMAFORT, Andreu i CAVALLÉ I BUSQUETS, Joan (1982). *Guia d’Alcover*. Tarragona: Institut d’Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV.
- BARGALLÓ I BADIA, Josep (2005). *Balls i danses de les comarques de Tarragona. V: Alt Camp i Conca de Barberà*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- BARNILS, A. (2003). “Es reedita *La xava*, novel·la sobre els gitanos de Barcelona”. *El Punt* (29-XII-2003), p. 41.
- BAS GICH, Joaquim (1932). “Els Trenta-tres. Per Daniel Masgoumiery”. *La Gralla* (1-V-1932), p. 7.
- BECH CAMPS, M. Montserrat (1974). *Contribució a la bibliografia de Plàcid Vidal*. Treball presentat a Literatura catalana moderna i contemporània (B-171). Barcelona: [s.n.] 1974. Mecanoscrit.
- BENQUEREL, Xavier (1971). *Memòries (1905-1940)*. Madrid-Barcelona: Alfaguara.
- BERTRAN I PIJOAN, Lluís (1935). “Els llibres de l’any 1934”. *La Paraula Cristiana*, núm. 126 (juny 1935), pp. 491-518.
- BLACK GIPSY (1937). “Llambregada. Felip Cortiella i Plàcid Vidal”. *Catalunya* (21-IX-1937).
- BLADÉ I DESUMVILA, A. (2012). *Cicle dels Dietaris (II). Obra Completa*. Volum 12. Valls: Cossetània.
- BORDES, Jordi (2013). “Premi d’Honor pel teatre”. *El Punt Avui* (12-VI-2013), p. 30.
- BOSCH I VIOLA, Enric (1928). “Centenari d’Henrik Ibsen”. *L’Avi Muné* (24-III-1928), p. 1.

- Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*. “Monogràfic Plàcid Vidal”, núm. 14 (abril-juny 1981).
- CABAÑAS GUEVARA, Luis (1944). *Cuarenta años de Barcelona (1890-1930)*. Barcelona: Ediciones Memphis.
- CABRÉ, Rosa (1976). “Diaris en català (IV). *Lo Somatent*”. *Avui* (23-V-1976), p. 24.
- CAMPILLO, Maria (1994). *Escriptors catalans i compromís antifeixista*. Barcelona: Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CAMPS I ARBÓS, Josep (2001). “Ramon Xuriguera (1901-1966): el centenari d'un escriptor oblidat”. *Revista de Catalunya*, núm. 164 (juliol-agost 2001), p. 104-115.
- (2007). *Ramon Xuriguera (1901-1966): biografia, activitat cultural i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CANYAMERES, Ferran (1938). “Plàcid Vidal”. *Meridià*, núm. 48 (10-XII-1938), pp. 3 i 5.
- (1977). *El gran sapastre (Vida exterior d'un escriptor. Etopeia)*. Barcelona: Agut Editor.
- CAPDEVILA, Lluís (1975). *De la Rambla a la presó*. Barcelona: Edicions La Paraula Viva.
- CAPDEVILA I CAPDEVILA, Joaquim (2013). *Temptats per l'atzar. La narrativa del joc a la Catalunya de la Restauració*. Tarragona: Arola Editors – URV.
- CASTELLANOS, Jordi (1983). *Raimon Casellas i el Modernisme*. Barcelona: Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2001). “Joan Malagarriga, un dels oblidats”. *Avui* (10-VI-01), p. 23.
- CASTILLO, David (2004). “Final de la marginació”. *Avui* (29-I-2004), p. 78.
- CAVALLÉ, Joan (1983). “L'Isern: record i oblit”. *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 22 (abril-juny 1983), pp. 6-14.

- (1984). “Convencionalisme”. *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 27 (juliol-setembre 1984), pp. 5-8.
- (1988). “Aladern, Vidal, Isern...”, *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 43 (juliol-setembre 1988), pp. 42-43.
- (1994). “Els Vidal: una família d’escriptors”, dins ANGUERA, Pere [et al.] (1994).
- (1997). “El llegat de Plàcid i Maria Eugènia Vidal”. *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 36 (juny 1997), pp. 4-7.
- (2002). “Vidal”. *El Punt* (17-III-2002), p. 28.
- i SUNYER, Magí (1981). “El bell i trist exemple de Plàcid Vidal”. *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 14 (abril-juny 1981), pp. 14-28.
- ; GIRONA, Josep M. i SUNYER, Magí (1981). “Entrevista amb M. Eugènia Vidal”. *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 14 (abril-juny 1981), pp. 4-9.

150 autògrafs (2010). Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus.

Centenari de Josep Aladern (Cosme Vidal i Rosich, 1869-1918). Selecció literària. (1970). Barcelona: Edicions Picazo.

Centro de Lectura Reus, 1er centenario 1859-1959, diciembre 1960 [sense cap altra dada. La majoria dels textos que conté són en català i sense signatura].

COROMINES, Pere (1975). *Diaris i records. III: La República i la Guerra Civil.* Barcelona: Curial.

CORRETGER, Montserrat (1995). *Alfons Maseras: intel·lectual d’acció i literat.* Barcelona: Curial.

— (1996). *L’obra narrativa d’Alfons Maseras.* Barcelona: Curial.

— (1998) (cur.). *La terra del llamp.* Barcelona: Edicions de la Magrana.

— (2012). *Al marge: escriptors catalans del segle XIX.* Benicarló: Onada.

- CORTADELLAS, Xavier (2003). “La fusta al moll”. *Presència* (12 a 18-XII-2003), p. 26.
- (2004). “Les veritats impossibles”, *Presència* (10 a 16-IX-2004), p. 33.
- COSTA-PAU, Roger (2005). “Juli Vallmitjana: recuperant l’escriptor”. *Avui* (13-I-2005), p. 79.
- COT DE REDDIS (1925). “Entorn d’un llibre”. *Justícia Social* (29-VIII-1925), p. 3.
- CUBELLS I FLORENTÍ, Francesc (1911). “Panteisme”. *Las Circunstancias* (20-X-1911), p. 2.
- CUÉLLAR, Juli (2005). “Apunt biogràfic. Mercè Rodoreda”. Dins SOLÉ SABATÉ, Josep M. i VILLARROYA, Joan (cur.) (2005).
- CUSIDÓ I PIÑOL, Josep (1935). “Un gran llibre: *L’assaig de la vida*, per Plàcid Vidal. *La Cruz* (23-VI-1935), pp. 3-4.
- Diccionari Biogràfic* (1966-1970). Barcelona: Albertí, Editor.
- Diccionari de la Literatura Catalana* (2008). Àlex BROCH (dir.) Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- DOMÈNEC, Cristòfor de (vegeu PRAXIS).
- DOMÈNECH, Joan de Déu (2012). *La batalla de l’ou. De quan passàvem gana (1936-1939)*. Barcelona: Pòrtic.
- ESCANDELL, Dari (2008). “El pes de la literatura russa en l’obra de Joan Puig i Ferrer: el cas de *Camins de França*”. UA: <http://hdl.handle.net/10045/4895> [en línia: 4-III-2015].
- ESTELRICH, Joan (1996). *Entre la vida i els llibres*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- FÀBREGAS, Xavier (1977). “J. Vallmitjana: Catalunya tridimensional”. *Avui* (14-I-1977), p. 27.
- FARRÉ I VILALTA, Imma (2015). “*Joventut (1900-1906) i el darrer modernisme*”. Tesi doctoral, UB (2015).

- FAULÍ, Josep (1979). “Veus i lletres de Catalunya. Record de Plàcid Vidal”. *Destino*, núm. 2167 (abril 1979), p. 41.
- (1995). *Diccionari de catalans de ficció*. Barcelona: La Campana.
- (1997). “Nissaga amb Vidals, Güells i Todes”. *Avui* (23-II-1997), p. 22.
- FERRÉ TRILL, Xavier (2009). *Pere Cavallé, ciutadania republicana*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus.
- FIGUERES, Abel (1993). “Antològica d’Hortensi Güell”. *Avui* (2-V-1993), p. 42.
- FIGUERES, Josep Maria (1980). “Un Bertrana de butxaca”, *El Punt* (26-III-1980), p. 13.
- (2014). *La Veu de Catalunya (1899-1937)*. Barcelona: Editorial Base.
- FOGUET, Francesc (2002). “Un mirall de les passions eternes: el primer teatre de Joan Puig i Ferrer”. *Avui* (10-I-2002), pp. 72-73.
- i MESTRES, Albert (2004). “Estudi introductori” a Vallmitjana, Juli (2004).
- FORNER, F. S. (1938). “Les Idees i les Lletres: *L’assaig de la vida*”. *La Publicitat* (29-VI-1938), p. 3.
- FORT I BUFILL, Xavier (1976). “Puig i Ferrer: la recuperació d’un novel·lista”. *Avui* (4-IX-1976), p. 9.
- (1995). *Introducció a La farsa i la quimera*, dins PUIG I FERRETER, Joan (1995).
- FRANCÉS, José María (1962). *Memorias de un cero a la izquierda*. México: Editorial Olimpo.
- FUSTER, Joan (1976). *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial.
- FUSTER VALLDEPERES, A. (1920). “Plàcid Vidal i *Els singulars anecdòtics*”. *Foment* (10-VI-1920), p. 3.
- (1920). “Discurs”. *Foment* (15-VII-1920), pp. 3-4.
- (1920). “A Plàcid Vidal en el seu dia de glòria”. *Foment* (1-VIII-1920), p. 3.
- (1921). “Brindis”. *La Veu del Camp* (1-II-1921), p. 2.

- (1925). “En defensa de certs amics”. *Reus* (16-XII-1925), p. 1.
- GALÍ, Alexandre (1984). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936. Llibre XI, Biblioteques Populars i moviment literari*. Barcelona: Fundació A. G.
- GALLARD, Alfred (1934). “L’assaig de la vida”. *Diari de Girona: d’avisos i notícies* (10-VII-1934), p.1.
- GALLÉN, Enric (1986). “El teatre. La vida teatral fins a la Primera Guerra Mundial”, dins *Història de la Literatura catalana* (1986).
- GARCIA SEDAS, Pilar (2004). “Joan Pérez-Jorba: «un modernista convertit en banquer a París»”. *Revista de Catalunya*, núm. 195 (maig 2004), pp. 93-109.
- GASÒLIBA, Cecili (1933). “S’edita un llibre de Plàcid Vidal. Pre-salutació”. *La Humanitat* (14-XI-1933).
- GAY, Ferran (1917). “Una col·lecció d’autògrafs interessant”. *Foment* (15-XI-1917), p. 2.
- GINEBRA I SERRABOU, Jordi (1988). *Antoni de Bofarull i la Renaixença*. Reus: Edicions Rosa de Reus.
- (1994). “Josep Aladern, lluitador per l’idioma”, dins ANGUERA, Pere [et al.] (1994).
- (1994). *El Grup Modernista de Reus i la llengua catalana*. Reus: Edicions Rosa de Reus.
- GIRONA I COMPTE, Josep M. (1978). “Pòrtic”. *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 4 (octubre-desembre 1978), p. 1.
- (1981). “Plàcid Vidal assaja la vida”. *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 14 (abril-juny 1981), pp. 10-13.
- GIVANEL MAS, J. (1931-1937). *Bibliografia catalana: premsa*. Barcelona: Institució Patxot.

— i PLAZA ESCUDERO, L. M. *Catálogo de la Colección Cervantina. Volumen IV. Años 1891-1915*. Diputación Provincial de Barcelona. Biblioteca Central <http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/catalogo-de-la-coleccion-cervantina-volumen-iv-anos-1891-1915/> [en línia: 5-IV-2015].

GORT OLIVER, Jordina (2015). *Eduard Toda i Güell. La passió per la cultura*. Reus: Edicions Rosa de Reus.

GRAELLS, Guillem-Jordi (1973). “La recuperació de dos noms: Josep Aladern i Plàcid Vidal”. *Serra d’Or*, núm. 169 (15-X-1973), p. 62.

— (1977). Epíleg a PUIG I FERRETER (1977).

— (1982). *Pròleg* a PUIG I FERRETER (1982).

— (1982). “Puig i Ferrer. Alcover i alguns alcoverencs.” *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 20 (octubre-desembre 1982), p. 20-27.

Gran Enciclopèdia Catalana (1969 – 1983). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

GRAÑA, Isabel (1996). *Pròleg* a ESTELRICH, Joan (1996).

GRAS I ELIAS, Francesc ([1904] 1973). *El periodismo en Reus, desde 1813 hasta nuestros días (1904)*. Reus: Publicacions de la “Revista del Centre de Lectura” (edició facsímil).

GRAS VALERO, Irene (2009). “El decadentisme a Catalunya: interrelacions entre art i literatura”, (UB, 2009): <http://www.tdx.cat/handle/10803/2029> [en línia: 24-VIII-2015].

GUAL, Julià (1926). “*Els singulars anecdòtics de Plàcid Vidal*”. *Diari de Mataró* (21-I-1926), p. 3.

GUANSÉ, Domènec (1925). “Cròniques catalanes”. *Revista de Catalunya*. Any II, núm. 16 (octubre 1925), p. 419.

— (1925). “Cròniques catalanes”. *Revista de Catalunya*. Any II, núm. 18 (desembre 1925) pp. 617-618.

GÜELL, Xavier (2014). “Plàcid Vidal amb el ball de Pastorets el 1894 i 1895”, (17-III-2014): <https://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/2014/03/17/placid-vidal-amb-el-ball-de-pastorets-el-1894-i-1895/> [en línia: 24-I-2016].

GUIX SUGRANYES, J. M. (1966). “Alcover: El VIII centenario de la villa”. *La Vanguardia* (25-V-1966), p. 25.

GUIXÀ, Pere (2004). “Robert Walser, un singular anecdòtic”. *Avui* (11-XI-2004), p. 93.

— (2009). “Retrat: Pompeu Gener”. *Avui* (9-V-2009), p. 56.

HAC MOR, Carles (2000). “Una obra al carrer de Francesc Vidal”. *Avui* (30-XI-2000), p. 76.

HEVIA, Elena (2013). “Estimem tant el *Papitu*”. *El Periódico* (12-VI-2013): <http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/oci-i-cultura/estimem-tant-papitu-2415450> [en línia: 16-VI-2013].

Història de la Literatura Catalana (1986). Volum 8. Barcelona: Ariel.

Història de la Literatura Universal (1984-1986). Barcelona: Planeta.

Homenatge a la memòria d'en Cosme Vidal (Josep Aladern) (1921). Barcelona: [s.n.].

Homenatge dels catalans a Enrich Ibsen (1906). Barcelona: Tip. Catalana.

IBORRA, Joan (1931). “Lletres per la nostra història”. *Renovació* (22-XI-1931), p. 4.

IGLÉSIES, Josep (1969). “La part inèdita de les memòries de Plàcid Vidal”. *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 203 (juliol 1969), p. 722-724.

— (1972). *Paraules prèvies*, dins VIDAL, Plàcid (1972): *El convencionalisme de la vida*.

— (1981). “Els llibres de memòries de Plàcid Vidal”. *Avui* (8-V-1981), p. 26.

ISERN, Anton (1917). *Esplets d'ànima jove*. Reus: Imprempta J. Vila Sagrañes.

ISERN, Anton (1984). *Obra literària*. Alcover: Centre d'Estudis Alcoverencs. (Edició a cura de Joan Cavallé i Magí Sunyer).

- JARDÍ, Enric (1985). *Quatre escriptors marginats. Jaume Brossa, Diego Ruiz, Ernest Vendrell, i Cristòfor de Domènech*. Barcelona: Curial.
- J.D. (1934). “Les lletres. *L’assaig de la vida*, per Plàcid Vidal”. *El Dia* (27-IX-1934).
- J. Ll. (1920). “Els llibres”. *La Revista*, núm. 116 (16-VII-1920), pp. 9-11.
- J.-M. P. V. (1920). “Nótul·les”. *Llaç*, núm. 10 (febrer 1920), p. 80.
- JOAN [Joan Rius i Vila] (1974). “Miscel·lània vilanovina. In memoriam: Lluís Vayreda i Aulet”. *Diari de Vilanova* (11-V-1974), p. 15.
- JORDANA, C. A. (1934). “El plàcid assaig”. *L’Opinió*, núm. 936 (6-VI-1934), p. 15.
- J. P. (1926). “Bibliografia”. *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 153-154 (1-15 juny 1926), pp. 170-171.
- JULIÀ, Santos (2014). *Nosotros, los abajo firmantes. Una historia de España a través de manifiestos y protestas (1896-2013)*. Barcelona: Galaxia Gutenberg, Círculo de Lectores.
- JUST D’ESVERN [Mercè Rodoreda] (1934). “*L’assaig de la vida*”. *Clarisme*. Any 2, núm. 35 (16-VI-1934), p. 2.
- J.V. [Joaquim Ventalló i Vergés] (1972). “*El convencionalisme de la vida*, de Plàcid Vidal”. *La Vanguardia Española*. (17-VIII-1972), p. 37.
- La biografia a examen* (J. ESPINÓS, A. MAESTRE, I. MARCILLAS, ed.) (2015). Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- La Guerra de España, 1936-1939* (1986). Edward MALEFAKIS (dir.). Madrid: *El País*.
- L’AMIC (1915). “Ideari. Epigrames. XIII”. *El Poble Català* (7-VI-1915), p. 2.
- (1915). “Ideari. *La Cançó dels herois*”. *El Poble Català* (14-VII-1915), p. 1.
- Les cent millors poesies antigues i modernes de la llengua catalana* ([192-]). Barcelona: Impremta Ràfols.
- LLADÓ I VILASECA, Jordi (2002). “Ramon Vinyes i el teatre (1904-1939)”. Tesi doctoral, UAB (2002).

- LLAURADOR ANGLÈS, Marc (2013). “Estudi i índex de la revista *Pàtria*” (URV, TFG, 2012-2013, pdf) [http://www.tinet.cat/portal/sheet-show./](http://www.tinet.cat/portal/sheet-show/) Diputació de Tarragona [en línia: 22-V-2014].
- LLUCH (1920). “Moments. XXVI: Plàcid Vidal”. *Foment* (8-IV-1920), p.3.
- (1920). “Joaquim Biosca”. *La Veu del Camp* (1-IX-1920), p. 2.
- (1920). “Moments”. *Foment* (4-VIII-1920), p.3.
- LÓPEZ-PICÓ, Josep M. (1999). *Dietari 1929-1959*. Barcelona: Curial Edicions catalanes i Publicacions de l’Abadia de Montserrat. Edició a cura de Joan de Déu Domènech.
- MALAGARRIGA, Joan (1921). “En les noces d’En Plàcid Vidal, poeta”. *La Veu del Camp* (15-II-1921), p. 2.
- MALGRAT, Lurdes (2009). *Diego Ruiz, un personatge singular*. Pròleg a Ruiz, Diego (2009).
- MANENT, Albert (1990). “El grup literari Oasi durant la guerra”. *Serra d’Or*, núm. 371 (novembre 1990), pp. 31-33.
- (1998). “Converses literàries”. *Avui* (17-VI-1998), p. 19.
- (1998). “Reus, la cultura i el llamp”. *Avui* (19-VIII-1998), p. 16.
- (2002). “La cultura a Alcover, Constantí i Vila-rodona”. *Avui* (22-VI-2002), p. 20-21.
- (2015). *Història, literatura i església a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- i POCA, Josep (2013). *Diccionari de pseudònims usats a Catalunya i a l’emigració*. Lleida: Pagès editors.
- MARFANY, Joan Lluís (1980). *Aspectes del Modernisme*. Barcelona: Curial.
- MARTÍ BAIGES, A. (1925). “Impressions de lectures”. *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 133 (1-VIII-1925), p.178.

- MARTORELL ÒDENA, J. (1921). *Discurs llegit en la festa d'homenatge a Plàcid Vidal, en l'ermita del Remei, d'Alcover, el dia 1r d'agost de 1920*. Reus: Tip. Catalonia.
- MAS MORILLAS, M. Carme (2009). “Dolors Monserdà i les dones escriptores”, dins *Gènere i modernitat a la literatura catalana contemporània* (2009).
- MASDÉU, Fina (2013). “*Els singulars anecdòtics* de Plàcid Vidal: plurals i categòrics”. (TFM UB-UAB, 2013) RECERCAT: <http://hdl.handle.net/2072/221968>.
- (2015). “Plàcid Vidal i *Els singulars anecdòtics*: en record dels «sacerdots de l'ideal»”, dins *La biografia a examen* (2015).
- (2015). “Plàcid Vidal: catalogador dels llibres de la Biblioteca del Centre de Lectura entre 1921 i 1924”. (9-V-2015) <http://www.centrelectura.cat/revistadigital/>
- MASERAS, Alfons (1911). “An En Plàcid Vidal”. *Panteisme*, núm. 2 (1-XI-1911), pp. 12-15.
- MASSÓ CARBALLIDO, Jaume (2004). “Notes sobre la “festa druídica” del Grup Modernista de Reus”. *Revista del Centre de Lectura de Reus*. Núm. 9, 7a època, 4t trimestre (2004). Pàg. 33-38.
- MATEU I PLA, S. (1934). “*L'Assaig de la Vida*. Plàcid Vidal”. *Acció*, núm. 688, any XVI (4-VIII-1934), pp. 4-5.
- (1934). “*L'Assaig de la Vida*. Plàcid Vidal”. *L'Autonomista* (10-VIII-1934) pp. 1-2.
- “Missatge a la Nació Sèrbia” (1916). *Renaixement: Revista de la Joventut Nacionalista de Catalunya* (29-I-1916), pp. 77-78.
- MONTOLIU, Manuel de (1915). “*La Cançó dels héroes*, por Plácido Vidal”. *La Vanguardia* (4-XI-1915), p. 10.
- (1925). “Plàcid Vidal, *L'anhel cantaire*”, *La Veu de Catalunya* (10-X-1925), p. 5.
- (1925). “Breviari crític: Plàcid Vidal. *Els singulars anecdòtics*”. *La Veu de Catalunya* (29-XII-1925), p. 5.

- (1934). “Breviari crític: Un llibre de memòries.”. *La Veu de Catalunya* (20-VII-1934), p. 8.
- (1926-1933). *Breviari crític*. (Volums I-IV). Barcelona: Llibreria Catalònia.
- (1979-1988). *Breviari crític*. (Volums V-VII). Tarragona: Institut d’Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV.
- MUÑOZ LLORET, Teresa (1992-1993). “Entrevistes de Mercè Rodoreda a *Clarisme* (1933-1934)”, *Llengua & Literatura*, 5 (1992-1993), pp. 495-573.
- NAVAIS I ICART, Joan (2005). *Josep Maria Prous i Vila. Poemes d’amor i de guerra. Volum I: 1899-1931*. Reus: Edicions del Centre de Lectura i Prous Science S.A.
- N. C. (1917). “La Novel·la Nova”. *Pàtria* (30-VI-1917), p. 1.
- NEGRE, Leopold (1904). “*Las Grans Accions & Las Soletats*, per en Plàcid Vidal”. *Catalunya Artística*, núm 5, 2a època (11-VIII-1904), p. 86.
- OLESTI TRILLES, Josep (1991-1992). *Diccionari Biogràfic de Reusencs*. 2 volums. Reus: Ajuntament de Reus.
- OLLER I RABASSA, Joan (1934). “*L’assaig de la vida*, per Plàcid Vidal”. *La Publicitat* (22-IV-1934), p. 10.
- (1970). “Els meus records de l’Aladern”. Dins *Centenari de Josep Aladern (Cosme Vidal i Rosich, 1869-1918)*. *Selecció literària*.
- OPISSO, Alfredo (1920). “De re literaria. Bibliografia”. *La Vanguardia* (10-IX-1920), p. 8.
- OPISSO DE LLORENS, Regina (1925). “Vida literaria. Poesía a granel”. *El Diluvio* (8-VII-1925), p. 18.
- O. S. (1934). “Plàcid Vidal. *L’assaig de la vida*”. *La Veu de Catalunya* (8-VII-1934).
- PADULLÉS, Xavier (2006). “Felip Cortiella. Dramaturg anarquista fundador del teatre polític català del segle XX”. *Assaig de teatre: revista de l’Associació d’Investigació i Experimentació Teatral*, núm. 50-51 (2006), pp. 167-192.

- PALAU Y DULCET, Antonio (1948-1977). *Manual del librero hispano-americano: inventario bibliográfico de la producción científica y literaria de España y de la América Latina desde la invención de la imprenta hasta nuestros días, con el valor comercial de todos los artículos descritos*. Barcelona: Librería Palau.
- PALAU I FABRE, Josep (1980). *Picasso vivent (1881-1907). Infantesa i primera joventut d'un demiürg*. Barcelona: Edicions Polígrafa.
- PANICAL (1933). "Història d'abans-d'ahir". *L'Esquella de la Torratxa* (1-XII-1933), p. 6.
- PANYELLA, Vinyet (2003). *Santiago Rusiñol, el caminant de la terra*. Barcelona: Edicions 62.
- PASSARELL, Jaume (1968). *Homes i coses de la Barcelona d'abans*. Barcelona: Pòrtic.
- PEREA, M. Pilar (1999). "Cartes de Ramon Clavellet, Joan Palomba i Joan Pais a Antoni M. Alcover". *Revista de l'Alguer*, núm. 10 (1999), pp. 119-167.
- PLA I ARXÉ, Ramon (1986). "Quatre modernistes marginals". *Avui* (9-III-1986), p. 6.
- PLANA, Alejandro (1935). "Exposición de Primavera". *La Vanguardia* (7-VI-1935), p. 9.
- (1936). "Sala Busquets: José M. Marqués-Puig y José Rovira". *La Vanguardia* (31-I-1936), p. 9.
- P. M. [Pere Mialet] (1926). "Plàcid Vidal i els Singulars Anecdòtics". *Acció Comarcal* (23-I-1926), p. 2.
- PÒLIT, Emili (1915). *Vers i prosa*. Barcelona: R. Tobella, impressor.
- PORTA, Roser (2007). *Mercè Rodoreda i l'humor (1931-1936. Les primeres novel·les, el periodisme i «Polèmica»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- POUS I PAGÈS, J. (1969). *Pere Coromines i el seu temps*. Barcelona: Edicions 62.
- PRAXIS [Cristòfor de Domènech] (1925). "Els singulars anecdòtics". *Justícia Social* (7-XI-1925), p. 4.
- PROUS I VILA, J. M. (1928). "Llibres de memòries". *La Publicitat* (27-XII-1928), p. 6.

- (1929). “Llibres de memòries. II: Plàcid Vidal”. *La Publicitat* (15-II-1929), p. 4.
- PUIG I FERRETER, Joan (1909). “Naixença de *L’Amor Artista*”, prefaci a *L’Amor Artista*.
- (1952-1977). *El pelegrí apassionat*. Perpinyà-Barcelona: Proa. Epíleg de Guillem-Jordi Graells (vol. 12, 1977).
- (1976). *Camins de França*. Barcelona: Proa.
- (1981). *Memòries polítiques*. Barcelona: Proa.
- PUIGDEVALL, Ponç (2001). “Un escriptor europeu”. *El Punt* (17-XI-2001), p. 20.
- (2002). “Fum al castell de Burriac”. *El Punt* (9-II-2002), p.20.
- (2002). “Un retaule d’extravagants”. *El Punt* (2-III-2002), p. 20.
- (2007). “Els singulars anecdòtics”. *El País* (27-IX-2007) [en línia: 30-XI-2015].
- (2015). *Els convidats de pedra*. Girona: Edicions El llop ferotge.
- RAFANELL, August (2006). *La il·lusió occitana*. Barcelona: Quaderns Crema.
- REAL MERCADAL, Neus (2005). *Mercè Rodoreda: l’obra de preguerra*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- RECASENS, Francesc (1927). “Poemes”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 175 (novembre 1927), pp. 262-265.
- REIG TAPIA, Alberto (1986). “Represión y esfuerzos humanitarios”, dins *La Guerra de España 1936-1939*. Madrid: El País.
- [Catàleg de l’exposició] *Reus 1900. Segona ciutat de Catalunya*. (1998), Reus: Ajuntament de Reus i Fundació “la Caixa”. Direcció científica: Albert Arnavat.
- RIBÉ, Maria Carme (1983). “*La Revista*” (1915-1936). *La seva estructura, el seu contingut*. Barcelona: Editorial Barcino.
- RIUS VERNET, Núria i SANZ COLL, Teresa (2015). Dins ANGLADA, Lola (2015).
- ROCAMORA, Rómulo (1904). “Crónica literaria. *Las grans accions y Las soletats*. Un tomo de poesías”. *La Vanguardia* (2-VII-1904), pp. 2-3.

- RODERGAS I CALMELL, Josep (1951). *Els pseudònims usats a Catalunya. (Recull de 3.800)*. Barcelona: Editorial Millà.
- RODOREDA, Mercè (1934). “Parlant amb Plàcid Vidal”. *Clarisme*. Any 2, núm. 32 (26-V-1934), p. 1.
- ROIG I LLOP, Tomàs (1975). *Del meu viatge per la vida. Memòries 1902-1931*. Barcelona: Pòrtic.
- (1978). *Del meu viatge per la vida. Memòries 1931-1939*. Barcelona: Pòrtic.
- i MESTRES, Salvador (1933). *Siluetes epigramàtiques*. Barcelona: Llibreria Verdaguer.
- ROSELL, Francesc (1914). “Poetes catalans d’ara. En Plàcid Vidal”. *Patria* (10-I-1914), p. 1.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni (1926); veg. A. R. i V. (1926).
- S. (1920). “Homenatge a un fill il·lustre: Plàcid Vidal”. *La Veu del Camp* (15-VIII-1920), p. 3.
- SALTOR, Octavi (1927). “Vindicta”. *La Riuada* (25-VIII-1927), p. 16.
- (1930). “Evocacions del segle XIX”. *Diario de Gerona: de avisos y noticias* (1-VIII-1930), p. 1.
- (1933). “L’amistat de Joaquim Biosca”. *La Gralla* (1-1-1933), p. 89.
- (1933). “Cinquanta anys d’intel·lectualisme”. *La Veu de Catalunya* (18-X-1933), p. 8.
- (1934). “Els estudis sobre la Renaixença”. *Diari de Girona: d’avisos i notícies* (24-II-1934), p. 1.
- (1934). “Llibres de records i de combat”. *Diari de Girona: d’avisos i notícies* (12-V-1934), p. 1.
- (1934). “Les revaloritzacions literàries”. *Diari de Girona: d’avisos i notícies* (23-VI-1934), p. 2.

- (1971). “Los hermanos Vidal”. *Diario de Barcelona* (21-XII-1971), p. 4.
- (1972). “La vida como ensayo”. *Diario de Barcelona* (16-V-1972), p. 4.
- SANROMÀ I BARBERÀ, Rosa M. (1998). “El llegat de M. Eugènia Vidal”. *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 83 (juliol-setembre 1998), pp. 12-14.
- SANTASUSAGNA, Joaquim (1982). *Reus i els reusencs en el renaixement de Catalunya fins al 1900*. Reus: Edicions Rosa de Reus.
- SAPERAS, Miquel (1962). *El meu llibre de l’Orfeó Català*. Barcelona: Editorial Altés.
- (1967). “La peña del Oasis”. *La Vanguardia Española* (15-IV-1967), p. 13.
- SARDÀ I FARRAN, Jaume (1913). “De l’homenatge a l’Hortensi Güell”. *Las Circunstancias* (21-VIII-1913), pp. 1-2.
- SCHNEEBERGER, A.-R. (1912). “Lettres catalanes”. *Pan: revue libre*, núm. 5 (mai-juin 1912), pp. 452-457.
- (1922). *Anthologie des poètes catalans contemporains depuis 1854*. Paris: Povolozky Éditeurs.
- (1926). *Conteurs catalans*. Paris: Librairie Académique Perrin & Cie.
- SEMPRONIO (1997). “Vinyes, el sabio catalán”. *Avui* (15-VIII-1997), pp. 16-17.
- SERRA I PÀMIÉS, Josep (1925). “Plàcid Vidal. *Els singulars anecdòtics*”. *Reus* (6-XII-1925), p. 1.
- (1925). “Plàcid Vidal. *Els singulars anecdòtics* (1)”. *Reus* (12-XII-1925), p. 1-2.
- (1925). “Una resposta obligada”. *Reus* (20-XII-1925), pp. 1-2.
- SIGUAN, Marisa (1990). *La recepción de Ibsen y Hauptmann en el modernismo catalán*. Barcelona: PPU.
- SOLDEVILA, Llorenç (1993). *Un temps, un país (1888-1939). Antologia de textos memorialístics*. Barcelona: Edicions 62.
- (2004). “Un primer inventari de la memorialística catalana contemporània”. *Llengua & Literatura*, núm. 15 (2004), p. 427-468.

- SÒRIA, Enric (2015). “Els rars”, pròleg a PUIGDEVALL, Ponç (2015).
- SUBIRÀS I PUGIBET, Marçal (1997). “La revista *Joia* (1928)”. *Revista de Catalunya*, núm.114 (gener 1997), p. 122-125.
- (2007). “Ramon Sastre, arquitecte, o Ramon de Curell, poeta”. *Revista de Catalunya*, núm. 227 (abril 2007), pp. 102-115.
- SUCRE, Josep M. de (1904). “A n’en Plàcid Vidal Rosich”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 67 (febrer 1904), p. 27-28.
- (1963). *Memorias I. Del Romanticismo al Modernismo*. Barcelona: Editorial Barna.
- (1963). *Memorias II. Los primeros pasos del 1900*. Barcelona: Editorial Barna.
- SUNYER, Magí (1984). *Els marginats socials en la literatura del grup Modernista de Reus*. Reus: Edicions Rosa de Reus.
- (1994). “Vigència literària de Josep Aladern”, dins ANGUERA, Pere [et al.] (1994).
- (2003), dins *Història general de Reus*.
- (2004). *Modernistes i contemporanis. Estudis de literatura*. Reus: Edicions del Centre de Lectura.
- (2008). “*L’ardenta cavalcada*, de Ramon Vinyes: un repertori de perversitats”. *Llengua & Literatura*, núm. 19 (2008), pp. 129-142.
- (2014). “Hortensi Güell, mite del Grup Modernista de Reus”. *Revista del Centre de Lectura (revista digital d’opinió i pensament)*, <http://www.centrelectura.cat/revistadigital/> (15-II-2014).
- SUSANNA, F. (1913). “Siluetes. El poeta En Plàcid Vidal”. *El Poble Català* (7-XII-1913), p. 3.
- TASIS, Rafael (1934). “Un malalt crònic: el llibre”. *Mirador*, núm. 273 (26-IV-1934), p. 6.

- (1934). “Autobiografia i anècdota. *L’assaig de la vida*, per Plàcid Vidal”. *Mirador*, núm. 275 (10-V-1934), p. 6.
- (1937). *La literatura catalana moderna*. Barcelona: Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya.
- (1955). “En la mort d’un poeta: J. Gimeno-Navarro (1900-1955)”. *Pont Blau*, núm. 29 (març 1955).
- (1965). *Història d’una penya literària (Penya de l’Hostal del Sol)*. Barcelona: Edició de l’autor.

THARRATS, Joan-Josep (1992). “Vicenç Riera Llorca. Darreres ratlles a Pineda”. *Diari de Girona* (16-II-1992), p. 14.

TORRENT, Joan i TESIS, Rafael (1966). *Història de la premsa catalana* (2 volums). Barcelona: Bruguera.

TRIADÚ, Joan (1969). *Pròleg a Pous i Pagès, J.* (1969).

- (1976). “Vallmitjana. Una «altra» literatura”. *Avui* (3-X-1976), p. 22.
- (1976). “El modernisme, vist ara”. *Avui* (14-XI-1976), p. 24.
- (1989). “Felícia Fuster i la poesia japonesa contemporània”. *Avui* (29-I-1989), p. 31.
- (1990). “Evocacions per lluitar contra l’oblit”. *Avui* (17-XI-1990), p. 49.

Tribut d’homenatge a la memòria de l’artista Hortensi Güell (1913). Reus: Tip. Carreras y Vila.

TRICAZ, Enric (2010). *Homes i dones pels carrers de Reus*. Valls: Cossetània.

UN AFICIONAT (1898). “Teatros”. *Lo Ventall*, núm. 12 (15-X-1898), p. 6.

UNAMUNO, Miguel de (1970). *Obras completas. VIII: Autobiografía y recuerdos personales*. Madrid: Escelicer.

VALLDEPERES, Manuel (1934). “Llibres i Revistes”. *Diari de Vic* (16-V-1934), p. 1.

- VALLMITJANA, Juli (2004). *Sota Montjuïc. Criminalitat típica local*. Tarragona: Arola Editors i Edicions de 1984. (Estudi introductor de Francesc Foguet i Albert Mestres).
- VALLS I CARBONELL, Xavier (1980). “La «classe» intel·lectual, prop dels fogons”. *Avui* (25-X-1980), p. 24.
- VENTURA, Michel (1920). “Remembrances (de vints anys arrera). I. La coyla de cal Aladern.” *Revista del Centre de Lectura de Reus*. Núm. 4, 3a època (març 1920), pp. 58-59.
- (1920). “Remembrances (de vints anys arrera). II. La coyla de cal Aladern.” *Revista del Centre de Lectura de Reus*. Núm. 8, 3a època (maig 1920), pp. 130-131.
- (1920). “Remembrances (de vints anys arrera). III. La coyla de cal Aladern.” *Revista del Centre de Lectura de Reus*. Núm. 9, 3a època (juny 1920), pp. 142-143.
- VERDAGUER, Mario (1957). *Medio siglo de vida [íntima] barcelonesa*. Barcelona: Editorial Barna.
- VIDAL GÜELL, Maria-Eugènia (1977). “Bústia. «Dedicatòria»”. *Avui* (5-XI-1977), p. 4.
- (1978). “Adriana i Maria-Eugènia”. *Butlletí del Centre d’Estudis Alcoverencs*, núm. 4 (octubre-desembre 1978), pp. 10-11.
- (1985). “Bústia. Figures del Primer Congrés”. *Avui* (19-XII-1985), p. 11.
- VILADEMANY, Arnaldo de (1967). “Mi amigo Prudencio Bertrana”. *Los Sitios* (21-XI-1967), p. 5.
- VINYES, Ramon (1932). “Fitxes”. *L’Esquella de la Torratxa* (20-V-1932), pp. 9-10.
- (1932). “Fitxes. Audicions de ràdio”. *L’Esquella de la Torratxa* (11-XI-1932), p. 7.
- (1934). “Plàcid Vidal”. *L’Esquella de la Torratxa*, núm. 2860 (27-IV-1934), p. 290.

VINYES, Ricard (1983). “Els marxistes en la cultura nacional”. *Recerques: història, economia, cultura*. 1983, núm. 14, pp. 139-164.

— (1989). *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)*. Barcelona: Edicions 62.

X. (1927). “Els singulars anecdòtics. Plàcid Vidal”. *La Riuada* (1-XI-1927), p. 6.

XURIGUERA, Ramon (1927). “Suggestions”. *Lleida*, núm. 53 (10-VIII-1927), pp. 4-5.

Y. (1920). “En honor de un poeta”. *Las Circunstancias* (7-VIII-1920), pp. 1-2.

YATES, Alan (1975). *Una generació sense novel·la?* Barcelona: Edicions 62.

-Bibliografia de Plàcid Vidal¹²³⁹

VIDAL, Plácido (1896). “Tempesta”. *La Nova Catalunya*, núm. 3 (11-VII-1896), p. 12.*

VIDAL Y ROSICH, P. (1896). “Al poeta Verdaguer”. *La Nova Catalunya*, núm. 9 (11-X-1896), p. 66.*

VIDAL ROSICH, Plàcid (1897). “La parla catalana”. *Lo Somatent* (1-VIII-1897), p. 1.**

— (1897). “Las canciones populares y *L’Avenç*”. *Lo Somatent* (5-VIII-1897), p. 1.**

— (1897). “Cant catalá”. *Lo Somatent* (15-X-1897), p. 2.*

P. V. (1897). “Hivern”. *Reus Tranquil*, núm. 1 (30-X-1897), p. 3.*

VIDAL ROSICH, Plàcid (1897). “Mort y vida”. *Lo Somatent* (1-XI-1897), p. 1.*

P.V. (o V., o P.V.R.) (1898). Secció “Servey de fora”. *Lo Teatro Regional*: núm. 313 (12-III-1898), núm. 319 (19-III-1898), núm. 322 (9-IV-1898), núm. 323 (16-IV-

---

¹²³⁹ Respecto les diferents variants en el nom de ploma (inicials incloses) que Plàcid Vidal va utilitzar.

En la bibliografia de textos publicats en diaris, revistes i almanacs –excepte les siluetes d’“Els singulars anecdòtics” i els fragments de novel·les i de memòries– hi ha una de les següents indicacions amb asterisc, segons correspongui:

*poesia   **article   ***prosa poètica o relat

1898), núm. 327 (14-V-1898), núm. 330 (4-VI-1898), núm. 332 (16-VI-1898),
núm. 338 (30-VII-1898), núm. 349 (15-X-1898), núm. 352 (5-XI-1898)¹²⁴⁰.

VIDAL, Plácit (1898). *L'escala del crim. Monòleg tràgic*. Reus: Imp. "La Regional".

VIDAL ROSICH, Plácit (1898). "Matinada". *La Nova Cathalunya*, núm. 6 (8-V-1898), p.
9.*

— (1898). "A una morta". *Lo Ventall*, núm. 3 (13-VIII-1898), p. 5.*

— (1898). "Nota de novembre. Dia dels morts". *Lo Ventall*, núm. 7 (10-IX-1898),
pp. 3-4.***

— (1898). "Amor". *Lo Ventall*, núm. 10 (1-X-1898), p. 4.***

— (1898). "A la mort del amic Mario Ferré (F. Mario)". *Lo Ventall*, núm. 11 (8-X-
1898), p. 6.*

— (1898). "Lo Roser y el Pensament". *Lo Teatro Regional*, núm. 354 (19-XI-
1898), p. 372.*

— (1898). "La darrera flor". *La Autonomía* (18-XII-1898), p. 2.*

— (1899). "Fentse fosch". *Lo Somatent* (12-II-1899), p. 1-2.*

— (1899). "La nevada". *La Autonomía* (28-IV-1899), p. 3.***

— (1899). "Tristesia dolça". *La Autonomía* (5-V-1899), p. 3.*

— (1899). "Íntima". *La Autonomía* (19-V-1899), p. 3.*

— (1899). "Mitx Día". *Lo Teatro Regional*, núm. 380 (20-V-1899), p. 203-204.*

— (1899). "Desitj". *La Autonomía* (26-V-1899), p. 3.*

— (1899). "Vora'l mar". *Lo Teatro Regional*, núm. 381 (27-V-1899), p. 212.*

— (1899). "Satira-Epígrama". *La Autonomía* (9-VI-1899), p. 3.*

— (1899). "La corona". *Lo Teatro Regional*, núm. 383 (10-VI-1899), p. 244.*

---

¹²⁴⁰ Són notes breus –cf. supra, p. 225.

- (1899). “Torment”. *Lo Somatent* (30-VII-1899), p. 1.*
- (1899). “Sempre”. *Lo Somatent* (13-VIII-1899), p. 2.*
- (1899). “Nota de ciutat”. *Lo Teatro Regional*, núm. 393 (19-VIII-1899), p. 381.***
- (1899). “El meu dol”. *Lo Somatent* (27-VIII-1899), p. 1-2.**
- (1899). “Somni febrós”. *Lo Somatent* (17-IX-1899), p. 2.*
- (1899). “Torment” i “Amor de claustre”, *Lo Teatro Regional*, núm. 398 (23-IX-1899), p. 455-456 i 457.*
- (1899). “Impresions: L’Endolada. Vetllant”. *Lo Somatent* (24-IX-1899), p. 1.*
- (1899). “Sarcasme”. *Lo Teatro Regional*, núm. 399 (30-IX-1899), p. 467-468.*
- (1899). “Contestacions”. *Lo Somatent* (13-X-1899), p. 2.**
- (1899). “Trossos”. *Lo Teatro Regional*, núm. 401 (15-X-1899), p. 499.*
- (1899). “Octubre”. *Lo Somatent* (22-X-1899), p. 1.*
- (1899). “Eternal”. *Lo Teatro Regional*, núm. 403 (28-X-1899), p. 523.*
- (1899). “Al fossar”. *La Palma*, núm. 7 (1-XI-1899), pp. 3-4.***
- (1899). “Nota de dol”. *La Veu de Catalunya*, núm. 307 (4-XI-1899), p. 1.***
- (1899). “De las notas d’un malalt”. *Lo Somatent* (19-XI-1899), p. 1.*
- (1899). “Instantania”. *La Palma*, núm. 9 (1-XII-1899), p. 5.***
- (1899). “Misteri”. *Lo Somatent* (10-XII-1899), p. 2.*
- (1899). “De la vida (d’en Giacomo Leopardi)”. *La Palma*, núm. 10 (15-XII-1899), p. 5.*
- (1900). “Any jove”. *La Palma*, núm. 11 (1-I-1900), p. 6.*
- (1900). “Íntimes”. *La Palma*, núm. 13 (1-II-1900), p. 6.*
- (1900). “Camp enllà”. *Lo Somatent* (20-V-1900), p. 1.*

- (1900). “El contrast de la vida”. *La Palma*, núm. 21 (1-VI-1900), pp. 5-6.*
- (1900). “Escoltem á les flors, com pregunen”. *Lo Somatent* (10-VI-1900), p. 1.*
- (1900). “Els destins”. *La Autonomía* (14-VI-1900), p. 3.*
- (1900). “La pietat”. *La Palma*, núm. 29 (1-X-1900), p. 6.*
- (1900). “¡Morta! Amor romántich”. *La Autonomía* (28-XII-1900), p. 3.*
- (1901). “Balada”. *La Autonomía* (4-I-1901), p. 3.*
- (1901). “Idili primaveral”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 2 (març 1901), p. 12.*
- (1901). “Epígrames”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 4 (abril 1901), p. 29.*
- (1901). “El pas per la vida”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 7 (juny 1901), p. 55.*
- (1901). “Llibertat selvatge”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 13 (setembre 1901), p. 104.*
- (1901). “La copa del mal plaher”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 16 (octubre 1901), p. 129.*
- (1901). “Als companys”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 18 (novembre 1901), p. 149.*
- (1901). “Hivernal”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 20 (desembre 1901), p. 164.*
- (1902). “Passa'l tren”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 23 (febrer 1902), p. 35.*
- (1902). “Terra Mater”. *Auba*, núm. 5-6 (març-abril 1902), p. 78.*
- (1902). “L'expiació”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 26 (març 1902), p. 57.*
- (1902). “La veu dels esclaus”. *Joventut*, núm. 135 (11-IX-1902), p. 596.*

- (1902). “La Pietat”. *Pàtria*, núm. 9 (23-IX-1902), p. 99.*
- (1902). “La còmica al còmich”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 39 (octubre 1902), p. 166.*
- (1902). “Bíblica”. *Pàtria*, núm. 10 (23-X-1902), p. 112.*
- (1902). “Cant redemptor”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 41 (novembre 1902), p. 182.*
- (1902). “Ressurrecció”. *Catalunya Artística*, núm. 125 (6-XI-1902), p. 720.*
- (1902). “Comiat”. *Lo Somatent* (11-XI-1902), p. 2.*
- (1902). “Sentiment burgés”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 44 (desembre 1902), p. 205.***
- (1902). “Anhels Primaverales”. *Pàtria*, núm. 12 (25-XII-1902), p. 141.*
- (1903). “La creu del moliner”. *Catalunya Artística*, núm. 136 (22-I-1903), pp. 61-62.*
- (1903). “Renaixement”. *Pàtria*, núm. 15 (març 1903), p. 30.*
- (1903). “Vida que fuig”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 48 (març 1903), p. 36.*
- (1903). “Negació”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 49 (abril 1903), p. 44.*
- (1903). “El Teatre”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 49 (abril 1903), pp. 55-56.**
- (1903). “Cansó dels presos”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 54 (juny 1903), p. 87.*
- (1903). “Natura”. *Pàtria*, núm. 18 (juny 1903), p. 63.*
- (1903). “Comiat”. *Pàtria*, núm. 20 (agost 1903), p. 93.*
- (1903). “Triomf de la Sàtira”. *Pàtria*, núm. 21 (setembre 1903), p. 101.*

- (1903). “Agrahiment”. *Revista del Centro de Lectura*, núm. 59 (setembre 1903), p. 124.*
- (1903). “Cants selváticos. El misteri dels pins”. *Pàtria*, núm. 23 (novembre 1903), p. 128.*
- (1903). “Cants selváticos. Amors”. *Pàtria*, núm. 24 (desembre 1903), p. 142.*
- (1903). “El camí de la fera. Cants selváticos.” *Revista del Centro de Lectura*, núm. 65 (desembre 1903), p. 167.*

VIDAL, Plàcit (1904). *Las Grans Accions & Las Soletats*. Barcelona: Impremta Catalana.

- (1904). “Mon viatge”. *Germanor*, núm. 2 (25-XII-1904), p. 11.*
- (1905). “El món ideal: Brand. La Dama Alegre”. *Catalunya Artística*, núm. 24 (5-I-1905), p.12.*
- (1905). “La Dama Alegre”. *Las Circunstancias* (15-I-1905), p.1.*
- (1905). “Cançons de la vella Espanya”. *Occitània*, núm. 1 (gener 1905), p. 12.*
- (1905). “Chor d’atrebits”. *Patria Nova*, núm. 3 (21-I-1905), p. 23.*
- (1905). “Santa fé”. *Patria Nova*, núm. 7 (1-III-1905), p. 52.*
- (1905). “Vull ser bohemí”. *Patria Nova*, núm. 9 (21-III-1905), p. 70.*
- (1905). “Lo món ideal: Macbeth. Rollà”. *Occitània*, núm. 4 (abril 1905), p. 4.*
- (1905). “Moviment catalanista”. *Occitània*, núm. 5 (maig 1905), p. 14.**
- (1905). “Cants selváticos: El niu malehit. El misteri dels pins”. *Patria Nova*, núm. 13 (1-V-1905), p. 102.*
- (1905). “La fi de Sancho Panza”. *Germanor*, núm. 4 (juny 1905), p. 3.*
- (1905). “Terra mater. Conspiració”. *Patria Nova*, núm. 18 (21-VI-1905), p. 139.*

- (1905). “Lo món ideal: Faust. Don Quixot. Brand”. *Occitània*, núm. 7-8 (juliol-agost 1905), p. 24.*
- (1905). “Mestre Fritz”. *Germinal*, núm. 1 (1-VIII-1905), pp. 6-7.*
- (1905). “El poeta del dolor. L’orgull de l’abella. La dansa dels botiguers”. *Germinal*, núm. 2 (16-VIII-1905), pp. 18-19.*
- (1905). “Polç y ombra”. *Occitània*, núm. 9-10 (setembre-octubre 1905), p. 27.*
- (1905). “Cansons: Madrid. El temps va passant”. *Patria Nova*, núm. 25 (1-IX-1905), p. 198.*
- (1905). “Lo plor dels ídols”. *Germinal*, núm. 4 (16-IX-1905), p. 62.*
- (1905). “Sobre la mort d’en Güell i Mercader”. *Patria Nova*, núm. 28 (1-X-1905), p. 223.**
- (1905). “La vella mare”. *Germinal*, núm. 6 (16-X-1905), p. 85.*
- (1905). “L’ideal etern”. *Patria Nova*, núm. 30 (21-X-1905), p. 240.*
- (1905). “La joia de l’obrer”. *Germanor*, núm. 9 (27-XI-1905), p. 6.*
- (1905). “Don Juan”. *Germinal*, núm. 9 (1-XII-1905), p. 6.*
- (1906). “Després”. *Germinal*, núm. 11 (1-I-1906), pp. 170-171.*
- (1906). “Tragi-Comedia”. *Patria Nova*, núm. 37 (1-I-1906), pp. 295-296.*
- (1906). “Arrel de fe. La cega”. *Germinal*, núm. 12 (16-I-1906), p. 189.*
- (1906). “L’afillada”. *Garba*, núm. 10 (27-I-1906), p. 3.*
- (1906). “La tercera pregunta (conte fantastich)”. *Patria Nova*, núm. 41 (11-II-1906), pp. 1-2.***
- (1906). “Primavera a ciutat”. *Patria Nova*, núm. 45 (21-III-1906), p. 2.*
- (1906). “La missió del campaner” i “Nova Oda a la Fortuna”. *Ars*, núm. 3 (30-IV-1906), pp. 40-41.*

— (1906). “Dintre’l desert. Al amor del temps passat”. *Patria Nova*, núm. 53 (11-VI-1906), p. 2.*

VIDAL, Plàcid; ARTÍS BALAGUER, A.; ISERN, A. i PUIG I FERRETER, J. (1906). “Tornant a lo de l’Ibsen... (I)”. *El Poble Català* (13-VI-1906), p. 3.**

VIDAL, Plàcid; ARTÍS BALAGUER, A.; ISERN, A. i PUIG I FERRETER, J. (1906). “Tornant a lo de l’Ibsen... (II)”. *El Poble Català* (14-VI-1906), pp. 1 i 2.**

VIDAL, Plàcid (1906). “Les dones d’Ibsen”. Dins *Homenatge dels catalans a Enrich Ibsen*.**

— (1906). “Nou amor”. *Catalonia*, núm. 1 (28-VII-1906), p. 4.*

— (1906). “Bibliografia. *La Posta dels Déus y Rienzi*”. *Catalonia*, núm. 1 (28-VII-1906), p. 6.**

— (1906). “Egoisme triomfant”. *Catalonia*, núm. 3 (11-VIII-1906), p. 5.*

— (1906). “Giuseppe Parodi”. *Catalonia*, núm. 4 (18-VIII-1906), p. 4.**

— (1906). “Los homes de fé”. *Catalonia*, núm. 7 (8-IX-1906), p. 3.*

— (1906). “Antón Isern”. *Catalonia*, núm. 10 (29-IX-1906), p. 3-4.**

— (1906). “Jaume Pahissa”. *Catalonia*, núm. 17 (18-XI-1906), p. 1-2.**

— (1906). “Joseph Burgas”. *Catalonia*, núm. 20 (9-XII-1906), p. 1.**

— (1906). “Frederich Soler”. *Estil*, núm. 1 (22-XII-1906), p. 11-12.**

— (1906). “El Poeta a Ciutat”. *Almanach de L’Esquella de la Torratxa per a 1907*, pp. 169-170. Barcelona: Antoni López Ed.*

— (1907). “Sobre *Els Mestres Cantaires de Nuremberg*”. *Estil*, núm. 3 (31-I-1907), pp. 18-19.**

— (1907). “La Via Santa (parts I, II, III)”. *Estil*, núm. 10 (31-V-1907), pp. 112-113.*

— (1907). “La Via Santa (parts IV, V)”. *Estil*, núm. 11 (15-VI-1907), pp. 126-127.*

- (1907). “La meva cansó”, “Un petit héroe” i “Comens d’història”. *Lletres*, núm. 4 (1-VII-1907), p. 76.*
- (1907). “L’Aranyó (Recort del Camp de Tarragona)”. *Lletres*, núm. 6 (setembre 1907), pp. 109-114.***
- (1907). “Entre germans. (Esbós de novel·la)”. *Lletres*, núm. 9 (desembre 1907), p. 172-173.***
- (1908). “Mon Somni”. *Almanach de L’Esquella de la Torratxa per a 1909*, p. 104-105. Barcelona: Antoni López Ed.*
- (1909). “Una Monja”. *Almanach de L’Esquella de la Torratxa per a 1910*, p. 101-102. Barcelona: Antoni López Ed.*
- (1909). *L’Amor Artista*. BCN: Imp. Vda. Domingo Casanovas, Biblioteca “Amor y Lletres”.
- (1910). *Les promeses amigues*. Reus: Impremta Aladern.
- (1910). “Cançons de moda”. *Foc Nou*, núm. 10 (15-X-1910), p. 59.*
- (1911). *Somni de primavera*. Reus: Biblioteca Foc Nou.
- (1911). “El comiat d’Anton Isern”. *Foc Nou*, núm. 21 (26-IV-1911), p. 133.**
- (1911). “Entre germans (esbós de novel·la)”. *Foc Nou*, núm. 24 (21-VI-1911), p. 156.***
- (1911). “Sobre *Els mestres cantaires de Nuremberg*”. *Foc Nou*, núm. 25 (28-VI-1911), p. 163-164.**
- (1911). “Els singulars anecdòtics. I: Alfons Maseras”. *Panteisme*, núm. 1 (15-X-1911), pp. 1-4.
- (1911). “Uns ulls”. *Panteisme*, núm. 1 (15-X-1911), p. 15-16.*
- (1911). “Els singulars anecdòtics. II: Joan Puig i Ferrer”. *Panteisme*, núm. 2 (1-XI-1911), p. 3-8.

— (1911). “Els singulars anecdòtics. III: Antón Isern”. *Panteisme*, núm. 3 (15-XI-1911), p. 3-6.

P. V. (1911). “El Teatre”. *Panteisme*, núm. 3 (15-XI-1911), p. 15-16.**

VIDAL, Plàcid (1913). “Hortensi Güell”, dins *Tribut d’homenatge a la memòria de l’artista Hortensi Güell*. Reus: Tip. Carreras y Vila.

— (1913). “La set del caminant”. *Antologia de poetes catalans d’avui*, Barcelona: Biblioteca Popular L’Avenç.

— (1913). “El llaç de la família”. *Renaixement*, núm. 115 (23-I-1913), pp. 43-44.***

— (1913). “El llaç de la família (acabament)”. *Renaixement*, núm. 116 (30-I-1913), p. 55.***

— (1913). “La fi de Sanxo Panza”. *El Poble Català* (28-IX-1913), p. 3.*

— (1913). “Fragments de *La cançó dels hèroes*”. *El Poble Català* (12-X-1913, 26-X-1913, 2-XI-1913, 9-XI-1913, 23-XI-1913).

— (1914). “Sí i no encara”. *Renaixement*, núm. 161 (1-I-1914), pp. 9-10.

— (1915). *La cançó dels hèroes*. Barcelona: Fidel Giró, impressor.

— (1917). *Infinit. Romanç d’una passió*. Barcelona: Societat Catalana d’Edicions.

— (1917). “Tribut”. *Gent Nova*, núm. 813 (30-VI-1917), p. 11.*

— (1917). *Pluja en el desert*. Barcelona: La Novel·la Nova. núm. 6 (7-VI-1917).

— (1917). “El noi Aranyó”, “El llaç de la família”, “La reapareguda”, “Les anècdotes”, “Convalescència”. Barcelona: La Novel·la Nova, núm. 31 (7-XII-1917).

— (1917). “Anton Isern”, dins *Isern, Anton* (1917).

— ([1919]). *El bell i trist exemple*. Barcelona: La Novel·la Nova, núm. 98.

— (1919). “El teu coll”. *Ressorgiment*, núm. 31 (febrer 1919), p. 498.*

- (1919). “Fecunditat”. *Llaç*, núm. 7 (15-XI-1919), pp. 49-50.**
- (1920). *Els Singulars Anecdòtics*. Barcelona: J. Horta, impressor.
- (1920). “A un poeta màrtir”. *L’Idea*, núm. 1 (1-IX-1920), p. 3.*
- (1920). “Homenatges”. *La Veu del Camp* (1-IX-1920), p. 2.*
- (1920). “Hortensi Güell. Fragment del llibre *Els singulars anecdòtics*”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 20 (novembre 1920), pp. 362-363.
- (1921). “Somni pagà. Símbol de la mitologia”. *L’Idea*, núm. 5-6 (1-I-1921), pp. 82-84.*
- (1921). “A la meva ombra”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 26 (febrer 1921), p. 74.*
- (1921). “Les dues esteles”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 28 (març 1921), p. 105-107.***
- (1921). “D’un llibre de notes i records. El lladre fa l’ocasió” i “El convalescent”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 30 (abril 1921), p. 139.***
- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Felip Pólvora”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 32 (maig 1921), pp. 165-166.
- (1921). “El convalescent”. *L’Idea*, núm. 9-10 (maig-juny 1921), pp. 163-164.***
- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Miquel Ventura Balañà”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 35 (juliol 1921), pp. 219-221.
- (1921). “El gran desconeixement de la dona”. *La Veu del Camp* (15-VII-1921), p. 3.**
- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Antoni Fuster Valldeperas”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 37 (agost 1921), pp. 252-254.
- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). L’autor de *Mar i cel*”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 38 (agost 1921), pp. 269-270.

- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). La generositat de Maragall”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 38 (agost 1921), pp. 270-271.
- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Pere Salom i la ciutat de Terrassa”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 40 (setembre 1921), pp. 303-304.
- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Juli Vallmitjana”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 44 (novembre 1921), pp. 373-376.
- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Pau Gargallo”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 45 (desembre 1921), pp. 383-385.
- (1921). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). La vellesa d’Iscler Soler. La vellesa de Mercè Abella”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 46 (desembre 1921), pp. 416-418.
- (1921). “El meu germà i la nostra família”. Dins *Homenatge a la memòria d’en Cosme Vidal (Josep Aladern)*.
- ([1922]). *La gentil perversa*. Barcelona: La Novel·la Nova, núm. 264.
- (1922). “Cançons de la vella Espanya”, dins Schneeberger, A. (1922). *Anthologie des poètes catalans contemporains depuis 1854*.
- (1922). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Joan Malagarriga”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 47 (gener 1922), pp. 10-11.
- (1922). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Francesc Mas i Abril”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 48 (gener 1922), pp. 19-21.
- (1922). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Mestre Emili Guanyabéns”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 49 (febrer 1922), pp. 31-32.
- (1922). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Francesc de P. Curet”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 52 (març 1922), pp. 70-72.
- (1922). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Joan Pérez-Jorba”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 56 (maig 1922), pp. 113-115.

- (1922). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Emili Pòlit”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 57 (juny 1922), pp. 132-133.
- (1922). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Pere Cavallé”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 58 (juny 1922), pp. 143-145.
- ([192-]). “A la meva ombra”, dins *Les cent millors poesies antigues i modernes de la llengua catalana*.
- (1923). “La preocupació de la confiança. Memòries íntimes d’una muller”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 90 (octubre 1923), pp. 258-261.***
- (1923). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Felip Cortiella”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 92 (novembre 1923), p. 284-285.
- (1923). *La singular amiga*. Barcelona: La Novel·la d’Ara (L’Avenç).
- (1924). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Josep Subirana”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 95 (gener 1924), pp. 9-10.
- (1924). *L’anhel cantaire*. Barcelona: Societat Catalana d’Edicions.
- (1925). *Els singulars anecdòtics. Editats per segona vegada i seguits d’una nova sèrie*. Barcelona: Joaquim Horta.
- (1925). “Edat Mitjana”. *Ceretània* (25-I-1925), p. 4.*
- (1925). “Nova oda a la Fortuna”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 132 (juliol 1925), pp. 160-161.*
- (1925). “Els singulars anecdòtics (nova sèrie). Ignasi Iglesias”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 136 (setembre 1925), pp. 212-214.
- (1925). “Convalescència”. *El Muntanyenc* (22-XI-1925), p. 3.*
- (1926). “Temor de la mort”. *Almanac de Catalunya* (1926). Barcelona: Editorial Popular, p. 56.**
- (1926). “El repòs”. *Almanac de la Poesia* (1926). Barcelona: Impremta Altès.
- (1926). “Em cal de donar gràcies”. *L’Avi Muné* (30-X-1926), p. 1.**

- (1927). “Crítiques de *La Germana*”. *La Crónica de Valls* (26-III-1927), p. 1.**
- (1927). “Un capítol d’un nou llibre de records”. *Ciutat*, núm. 12, any II (abril-maig 1927), pp. 13-14.
- (1927). “Vida intel·lectual comentada”. *Revista del Centre de Lectura*, núm. 174 (octubre 1927), pp. 237-238.**
- (1927). “Miquel Ventura”. *Lleida*, núm. 62 (25-XII-1927), p. 5.
- (1928). “Dos capítols d’un nou llibre de records”. *Lleida*, núm. 64 (25-I-1928), pp. 6-7.
- (1928). “Celebritat i heroisme”. *Ciutat*, núm. 18, any III (febrer 1928), pp. 25-26.**
- (1928). “Pau Ruiz Picasso i Hortensi Güell”. *Joia*, núm. 5, any 1 (juliol 1928), pp. 93-95.**
- (1928). “La gent del Camp de Tarragona. (Fragment d’una obra en preparació)”. *La Riuada* (1-VII-1928), p. 14.
- (1928). “En la mort d’Ignasi Iglésies”. *La Gralla* (14-X-1928), p. 5.**
- (1929). “Vida intel·lectual comentada”. *Almanac de Catalunya*. Barcelona: Impremta Ràfols; p. 80.**
- (1929). “A Granollers”. *La Gralla* (15-IX-1929), p. 7.**
- ([193-?]). “A la meva ombra”. *Les cent millors poesies de la llengua catalana*, vol. IV. Barcelona: A. López.
- (1930). “La necessitat d’escriure”. *Diario de Reus* (29-VI-1930), p. 13.**
- (1931). “Lletres per la nostra història”. *Renovació* (22-XI-1931), p. 4.**
- (1932). “Fragment d’un llibre encara inèdit (en memòria de Joaquim Biosca)”. *La Gralla* (9-10-1932), p. 8.
- (1933). “L’assaig de la vida”, *La Revista*, any 19 (gener-juny 1933), pp. 67-70.
- (1934). *L’assaig de la vida*. Barcelona: Edicions Estel.

- (1936). *La necessitat d'escriure* [seguit de *Celebritat i heroisme*]. Barcelona: Editorial Norma (6 f.).
- (1970). “El meu germà i la nostra família”. Dins *Centenari de Josep Aladern (Cosme Vidal i Rosich, 1869-1918). Selecció literària*.
- (1972). *El convencionalisme de la vida*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- (1978). “El noi Aranyó”. *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 4 (octubre-desembre 1978), pp. 12-18.***
- (1979). “Mon Somni”. *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 8 (octubre-desembre 1979), p. 33.*
- (1981) (Joan CAVALLÉ, cur.). “Selecció de textos: «El descuit tràgic», «Temor de la mort», «Al·legoria de com s'ofereix la dona a l'home», «Lemes i emblemes»”. *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 14 (abril-juny 1981), pp. 34-42.
- (1984) (Joan CAVALLÉ, cur.). *El convencionalisme de la vida* (part inèdita). *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 27 (juliol-setembre 1984).
- (1988) (Joan CAVALLÉ, cur.). “L'Estalviema”. *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, núm. 43 (juliol-setembre, 1988), pp. 23-39.
- (1988) (M. Eugènia VIDAL, cur.). “El descuit tràgic”. *Avui* (25/26-XII-1988), p. 32.***
- (1997) (Joan CAVALLÉ, cur.). “Un conte inèdit: «La tercera pregunta»”, *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 36 (juny 1997), p. 8.

ANNEXOS:

ANNEX I. CORRESPONDÈNCIA:

I.a. Relació per ordre alfabètic –i, dins d'aquest, cronològic- de correspondència enviada i rebuda per Plàcid Vidal.

- A Pere Calders (Fons Pere Calders, Biblioteca d'Humanitats UAB):

Barcelona, 30-VII-1938: carta (enviada a Vicenç Caldés amb el prec que la fes arribar al seu fill Pere).

- A Ferran Canyameres (Fons Ferran Canyameres, AHT, i *Fons Ramon Borràs, BC):

Reus, 27-X-1922: carta.

Reus, 16-VI-1923: carta.

Barcelona, 7-VI-1926: carta.

Barcelona, 27-VI-1926: carta.

Barcelona, 21-XII-1926: carta.

Barcelona, 20-XII-1928: carta.

Barcelona, 22-IX-1931: postal*.

Barcelona, 18-X-1931: postal*.

[Barcelona, 1934?]: carta.

Barcelona, 16-VI-1934: carta.

Barcelona, 3-I-1935: carta.

Barcelona, 3-V-1938: carta.

Barcelona, 29-V-1938: carta.

Barcelona, 1-VII-1938: carta.

-De Ferran Canyameres (Fons Ferran Canyameres, AHT)

Terrassa, 30-XII-1934: carta.

Terrassa, 29-IV-1938: carta.

- A Felip Cortiella (Fons Felip Cortiella, BC):

[Barcelona, juliol 1908?]: carta.

Reus, 1-XII-1923: carta.

Barcelona, 28-V-1924: postal.

-De Felip Cortiella (Fons Felip Cortiella, BC):

Barcelona, 28-XI-1923: carta.

- A Joan Estelrich (Fons Joan Estelrich, BC):

Reus, 16-II-1923: carta.

Reus, 2-IV-1923: carta.

Reus, 4-X-1923: carta.

Barcelona. 8-VI-1925: carta.

Barcelona, 20-XI-1934: carta.

-De Joan Estelrich (Fons Joan Estelrich, BC):

Barcelona, 30-IX-1925: carta.

- A Josep Güell i Mercader (Fons Güell i Mercader, ACBC):

Alcover, 10-VI-1900: carta.

Alcover, 6-VIII-1900: carta.

- A Josep Martorell Òdena (Museu d'Alcover):

Barcelona, 21-X-1924: carta.

Barcelona, 17-XI-1924: carta.

- A Carles Rahola (Fons Carles Rahola, SGDAP Ajuntament de Girona):

[Barcelona, febrer o març 1910?]: postal.

Barcelona, 12-IX-1911: carta.

Barcelona, 15-VI-1920: postal.

- A Tomàs Roig i Llop (Fons Tomàs Roig i Llop, ANC):

Reus, 16-X-1927: postal.

Reus, 23-XII-1928: postal.

Reus, 10-VIII-1929: postal.

Barcelona, 9-V-1935: carta.

-A Josep Maria de Sucre (Fons Ramon Borràs, BC):

[Barcelona, mitjan 1907?]: carta.

Barcelona, 22-XI-1917: postal.

[Barcelona, 25-XII?] Nadal, 1917: carta.

Barcelona, 10-X-1919: carta.

[Barcelona?, finals 1920?]: carta.

Reus, 16-VII-1921: carta.

Reus, 4-II-1922: carta.

Reus, 4-III-1923: carta.

Barcelona, 28-III-1925: carta.

-A Ramon Xuriguera (Josep Camps i Arbós):

Barcelona, 26-VIII-1927: carta.

Barcelona, 9-I-1928: carta.

Barcelona, 28-V-1934: carta.

I.b. Relació per ordre alfabètic –i, dins d'aquest, cronològic- de correspondència enviada i rebuda per M. Eugènia Vidal en relació al seu pare.

- A Tomàs Roig i Llop (Fons Tomàs Roig i Llop, ANC):

Barcelona, gener 1939: carta (signada per Amèlia Güell i M. Eugènia Vidal).

- De Joan Iborra (CEA): Barcelona, 27-VIII-1972: carta.

- D'Ignasi Vidal (CEA): Montecarlo, 1-VI-1972: carta.

ANNEX II. PLÀCID VIDAL, INTERLOCUTOR DEL NOSTRE AVUI:

Aquest és un conjunt de fragments de l'obra de Plàcid Vidal –una aproximació antològica–: textos en què hi ha observacions, pensaments, remarques, etc., susceptibles d'interpel·lar-nos encara, d'una manera o altra, com a lectors actuals.

1.- De l'article "Les dones d'Ibsen", dins l'opuscle *Homenatge dels catalans a Enrich Ibsen* (1906):

«Tots los homes genials han creat grans caràcters de dona en ses obres. Los que més s'hi ha distingit entre ells, han sigut Shakespeare, Goethe, Wagner y Ibsen. // Si'l celebrat escriptor francès en Pau de Saint-Victor va escriure'l llibre *Dones de Goethe*, estudiant una a una totes les belles dames ideades per l'autor del *Faust*, també fora molt curiós que un altre s'emprenqués la tasca de reunir, estudiar y comparar totes les dones de l'Ibsen en una obra ben ordenada. Ja sé que es un trevall que reclama gran energia y comprensió, quan aquells caràcters són de tanta transcendencia y están tant arrelats a l'idea fonamental de l'obra, més tots són tant simpátichs ab los seus sentiments altruistes que ab prou amor y voluntat un podria eixirne bastant ayrós.

Los sentiments altruistes fins al sacrifici: heus-aquí lo que més revela'l caràcter de les dones creades per l'Ibsen. Si'ls seus homes són toçuts, impertinents y a voltes egoistes, no respectant res més que lo que pertany a la seva idea, elles casi sempre són les que sofreixen ignocentment y's resignen pagant les seves culpes. Se poden citar exemples com Nora en *Casa de Nina*, Hilda en *Solness lo Constructor*, Hojoeldis en *Los Guerrers a Helgelant*, Elida, *La Dama del Mar*, y alguna altra que poguem haver oblidat, però la major part d'elles, en les obres més interessants, ens poden donar la rahó sobre això [...].» (Vidal, 1906).

2.- De l'article sobre Giuseppe Parodi, *Catalònia* (18-VIII-1906):

«Quan varem coneixe a en Parodi ja feya dies que ell se trobava a Barcelona: fou poch després d'haver donat sa primera conferencia al *Ateneu Barceloní*, sobre tres grans escriptors extrangers del nostre temps. Confessarem francament que de primer moment no'ns va cridar la atenció, saber que un ens venia a parlar de literatura, encara que aquest fós un escriptor italià: sabiem que cada dia a la nostra terra se discuteixen inutilment celebritats reconegudes per tot l'univers y això ens feya duptar; però quan tinguérem la bona ocasió de poguer parlar ab

aquell home que havia vingut a Catalunya a interessarse en bé de la nostra cultura y'l vam pogué coneixe a fons, compreguerem ab claretat que tal pensament sols havia sigut un engany fill del nostre caràcter previngut, que en aquest ambient de falsa il·lustració y vanitat a voltes ens fa desconfiar de tot.» (Vidal, 1906: 4).

3.- De “Les anècdotes”, dins *El noi Aranyó* (1917):

«Dels nostres literats, dels nostres músics, dels nostres pintors, dibuixants i escultors, rarament se n'escriuen biografies reveladores de la seva vida íntima, i encara més rarament anècdotes [...]. Els literats catalans no tenen ànsia d'historiar als seus contemporanis, anotant, tant com la vàlua de l'obra, l'existència de l'home, l'esperit que passa esparramant-se entre els goigs i els desenganys de la vida del moment; i en la persona d'ideals es perden una infinitat de precedents i detalls interessantíssims [...]. Encara més: els nostres literats, obcecats per l'estudi de l'obra, descuiden la coneixença de l'home, no considerant la importància del seu viure i fins alguns arriben a avorrir l'anècdota.

[...] Dels meus antics companys d'estudiantatge, que van ésser en gran nombre, recordo fets i ocurrences que relacionar-ho, amés de representar obra típica i pintoresca, per altra part, en son caràcter històric, evidenciaria piament estimables propòsits i afanys de joves lluitadors ja morts o decaiguts, i contribuiria a l'estudi de la psicologia dels triomfants; i en lo que pertany a mi, per més que no confii en el ressò de l'èxit per a brillantar-se a la vista del públic els meus detalls personals, ni sols pugui conhortar-me l'esperança que en la nostra pàtria s'arribi a considerar-me un gran vençut, també asseguro que en la meua existència hi ha hagut moments dignes de tenir més representació que en la meua pensa remembradora.» (Vidal, 1917: 18-19).

4.- De la novel·la *Infinit* –reflexió de Jordi Saura–:

«¿és a dir que si el meu poema no hagués estat aclamat pel públic no s'hauria pensat en mi per saber si era digne de recompensa? Doncs ¿i alguns autors, d'innegable talent, que no poden editar les seves obres? ¿I aquells que, podent editar-les i arribant a tenir l'ànima del poble en la seva major grandesa, no aconsegueixen fer-se reconèixer per ell en el triomf? No tot esperit de superioritat guanya ressonància, ni tot lo que és popular es popularitza.» (Vidal, 1917: 93, II).

5.- De l'article "Fecunditat", *Llaç* (15-XI-1919):

«No és necessari escriure gaire per a produir molt. Heus aquí la veritat defensant-se en una paradoxa. // Com més se va avançant en la vida i més se coneix, hom se pren major interès per aquells autors que han passat o passen pel món creant poques obres, perquè solen ésser els qui revelen més personalitat, concentrant l'esperit.

L'home que judica lliura de deliris i preocupacions va castigant amb la indiferència els autors prolífics que no remarquen el geni, i, en veure repetir sovint un nom en portades de llibres o al peu de composicions en periòdics, si no s'assegura aviat la personalitat en la producció, esdevé que ja no llegeix lo que li va oferint aquella firma. I no vulgueu res més trist que haver-se de fer conegut un escriptor per la continuïtat en publicar i no ésser llegit dels intel·lectuals, i per lo tant, ni sols considerat, encara que de vegades, amb el seu afany i la seva traça, arribi a produir quelcom magistral. Un crític de reconeguda vàlua s'empenyava en formar una antologia del més bon gust literari en el sentit d'humanitat i estètica seleccionant passatges d'obres dels dos Dumas, de Xavier de Montepin, de Carolina Invernizio i altres consemblants autors de baixa categoria. I així com se faria això amb els de fama universal, els grans conqueridors de públic en nombre, també es podrien triar composicions o fragments molt notables d'escriptors que no logren atreure l'atenció per més que es prodiguin. I és que, després de saber que les obres no s'apressen pel nombre, sinó per la qualitat, convé tenir present que la qualitat la perjudica el nombre, i que de vegades l'esperit del geni es fa nul, amb tot i la seva virtuositat, perquè no és constant; i hem de celebrar que la mare Natura ho hagi disposat d'aquesta manera, per millor estímul de l'autor que pensa, sent i es revela sabent-se lliurar tant de la dalera del prolífic com dels vicis de les èpoques i dels capricis de les modes.» (Vidal, 1919: 49-50).

6.- D'*Els singulars anecdòtics*:

«I així com és vergonyós deixar-nos influir per l'antipatia d'adversaris, també hem de procurar sobreposar-nos a la regla de voler limitar la cosa bona al terme de l'excel·lència d'allò que a nosaltres particularment ens plau. En l'ideal (permeteu-me la comparació!) passa com en la materialitat del menjar i el beure, que tots tenim rareses en el bon gust. A mi no m'agrada el xampany, i, per més que en fes menyspreu, ell no deixaria d'ésser una beguda exquisida. La Sonata a Kreutzer, de Beethoven, continua essent tan magnífica com abans d'escriure-hi Tolstoi una novel·la en contra.» (Vidal, 1925: 146).

7.- D'Elles singulars anecdòtics:

«En les obres biogràfiques no sols és necessari parlar dels homes extraordinaris que resten, sinó també dels interessants que se'n van, fins d'aquells destinats a perdre's i que no ha de conservar-se d'ells més que un petit record de la seva obra o una ressenya de la seva vida com a treball literari. Per això es remarquen tant les novel·les que tenen forma de biografia, així com hi ha biografies que, per la falta de força real en el caràcter estudiat, la grandesa ideal arriba a donar-los valor de novel·la.

En totes les èpoques i en totes les legions que fan via dirigint l'ànima per sobre el nivell de la gent vulgar, passen individus interessants, molt interessants, que no poden alçar el palau dels seus ideals ni deixar en el món una senyal definitiva de geni. [...] moltes figures literàries [...] ens atrauen l'atenció perquè el talent de l'escriptor o de l'interpret ha sabut fer valdre la virtut d'aquella persona, engrandint la força moral que ella posseïa en el món.

[...] sempre que reviso alguna història d'arts o de ciències, enterant-me dels fets dels homes extraordinaris que hi brillen, restant en vida espiritual, penso en els individus interessants que en aquella època han passat per a perdre's sense poder deixar d'ells més que un humil record.

La reduïda esfera de la intel·lectualitat catalana i el poc esperit d'estimulació que hi existeix, fan que a la nostra terra es trobin molts exemples de lluitador dissortat, i jo he tingut voluntat d'assenyalar algunes honorables víctimes, fixant la memòria en el regne íntim de les emocions que m'han creat els companys.» (Vidal, 1925: 277-278).

8.- Fragment d'una carta que Plàcid Vidal envia a Ramon Xuriguera (B., 26-VIII-1927):

« [...] un altre llibre que estic escrivint, la història espiritual de la meua vida, on es farà esment i personal revisió de tota la gent interessant que jo he tractat, de tot quant s'ha relacionat amb mi influint els meus sentiments i revelant les meves aspiracions. Ha d'ésser una extensa i seguida narració que hi passarà una infinitat d'individus, herois anònims i intel·lectuals que han brillat o brillen en la seva esfera, formant el món de les arts i de les lletres catalanes, i explicant diversos fets d'ells, que jo n'he estat testimoni o que s'entrellacen amb els que hi he tingut intervenció directa. No sé quan acabaré aquesta obra ni si la podré acabar, perquè encara que em manquin qui-sap-los anys per arribar a la vellesa, trobant-me en l'edat en la qual molts escriptors i artistes han creat el seu millor tresor, tinc poc temps disponible per a consagrar a la meua missió de literat i, encara més dissortadament, en el destí de la meua vida m'he de defensar, tot i cuidant d'un treball que la voluntat de completar l'obra. M'interessa moltíssim

la literatura biogràfica i, crec fermament, que ella és i serà la de més segura eficàcia en la de poesia o de novel·la que –literàriament– és molt millor que *Els singulars anecdòtics* i ha quedat gairebé oblidada, mentre que aquesta col·lecció de biografies o siluetes, sovint es va esmentant i, d'entre totes les meves obres, és la que ha influït més en tendència, i, a l'ensem, és la que m'ha ocasionat més grans disgustos i més intenses satisfaccions».

9.- Article “Vida intel·lectual comentada” (reproducció íntegra), *Revista del Centre de Lectura* (octubre de 1927):

«Sol posar en situació ridícula a grans homes el voler tenir autoritat de crític.

Hi ha intel·lectuals que desempenyen un magnífic paper, creant en la seva art, i la pretensió d'ostentar-se judicant l'obra d'altri els desprestigia, perquè són parcialistes o apassionats, o pel perjudici de pensar en sentit variable.

I és que el crític, el digne crític, no té dret a imposar el seu parer particular, sinó que ha de procurar distingir en raó general, preant el mèrit en totes manifestacions, essent-li cada una d'elles preferent per tot quant ve a representar. Si no procedeix així, sempre es trobarà que persones de talent com pugui tenir ell, naturalment, li estaran en controvèrsia. Qui sàpiga apreciar les coses pels seus respectius mereixements, exercirà de bon crític. Aquell que, volent assenyalar una excepció entre les obres notables, digui: “Sols això està bé”, no farà més que mostrar al públic la mesura del seu gust en classe predilecta.

* * *

En crítica no s'ha d'admetre perdó de jutge ni elogi de commiseració: quan no es pot rebre distinció d'honor s'ha de voler ésser sentenciat.

* * *

S'ha de tenir molt de compte quan s'elogia, més compte que en menysprear. Els blames, les crítiques negatives, quasi sempre estimulen els esperits forts; en canvi, els elogis, si es prodiguen, solen atemptar contra l'orgull i el caràcter, que –en bon sentit– són les més grans qualitats que pot tenir la persona de talent. Els elogis, si no se saben dedicar i no se saben rebre, es converteixen en factors de l'adulació i de la vanitat, els mals de què més es ressent la societat intel·lectual, i que arriben a influir tant en els esperits mediocres com en alguns genis. Les hostilitats no fan altra cosa que deixondir l'amor propi, aquesta poderosa virtut que benaurat qui se la sent renàixer per a venjar-se escorcollant els seus tresors personals!

Es demana que els crítics siguin de cada dia més exigents; sí, sí, que ho siguin!, però no solament exigents en judicar-nos a nosaltres, els que escrivim descurant –sensiblement– les regles de la gramàtica, sinó també combatent l’habilitat dels autors fàcils, d’aquells autors que fan córrer la ploma induïts per l’enginy com a mestres d’ofici, sense conèixer el dolor de l’esforç i el goig de la persistència sacrificant-nos per a un millorable fi, perquè aquests perfectes artesans són els que més directament inclinen l’individu vers la decadència espiritual. D’ells influeixen tots els passatemps de moda, tota la fraseologia d’imitació i tots els ressorts del mercantilisme literari.

S’ha arribat a dir que el tema de l’obra no importa, sinó la manera de saber expressar-lo; que de cada dia s’avança més perquè de cada dia s’escriu més gramaticalment, i que tota obra mal escrita és una obra immoral. Aquestes afirmacions són sofismes o prejudicis que han anat fent sort en la fira de les lletres. Convé sospesar i aclarir els conceptes, tenint en compte que al món hi ha una infinitat de literats correctes i prolífics que produeixen contínuament omplint columnes de diari i de revista, com també augmentant la publicació de llibres, i que –salvant rares excepcions– tots aquests destres fabricants intel·lectuals no aconsegueixen altra cosa que fer extensiva una perfecta mediocritat.

Catalunya és al món. Hem de tenir caràcter; hem d’ésser orgullosos; hem de demanar obres de concepció genial, encara que no estiguin escrites amb pulcritud. Si convé millorar-les gramaticalment, bé prou hi haurà bons oficials correctors que podran curar-ne. Encara no s’ha elogiat com es mereix el servei del corrector d’originals o de proves d’impresca. Jo conec més d’un d’aquests grans benemèrits que s’han passat bona part de la vida sacrificant-se sota la glòria de molts autors catalans cèlebres. Si l’obra és de concepció genial, el corrector sempre se sacrificarà amb goig per tot quant pugui fer en bé d’ella, perquè així com de les obres anodines sols en respon el seu autor, les significatives, les que representem, ens pertanyen a tots els que les sabem comprendre i estimar, i més importants seran com més resisteixin les variants de llenguatge i de costums. La Crònica del Rei Jaume I és tan intensa i viva que sempre se la podrà posar a l’ordre del dia, triomfant dels seus antics pergamins i dels seus arcaïsmes. Nosaltres admirem molt el *Don Quijote de la Mancha* i no ens preocupen gens els cervantistes que s’empenyen en fer relluir l’obra com a valor d’època i de lèxic. És que, per a nosaltres, les obres privilegiades deixen d’ésser època i llenguatge, i fins deixen d’ésser llibre, esdevenint un símbol en la humanitat.

Les obres sempre seran més significatives i representatives com més valor d’humanitat condensin. Quan llegim obres d’autors estrangers, generalment, no és per a saber qui d’ells escriu millor el seu idioma sinó per a trobar qui

fundament ens faci pensar i sentir, i les traduïm mentalment, en essència, si hi congenia el nostre esperit. Reconeixem el mèrit de Racine, però vivim amb Molière. Un amic meu, que va traduir una obra de Shakespeare del francès al català em deia: “Shakespeare és tan important, en sentit general, que aquest autor, ni que sigui relacionant-s’hi a través de dues traduccions, sempre interessa”. Ara que a Catalunya tant i tant en bé es parla de novel·listes russos, quants intel·lectuals catalans hi ha que entenguin l’idioma eslau? Ben pocs deuen ésser aquests coneixedors, quan ací quasi tothom llegeix els autors russos traduïts. Fins traduïts els trobem interessants; i això que sovint sentim repetir que el gran Dostoiewski, en el seu llenguatge original, és dur i incorrecte! Ibsen ha arribat a ésser-nos familiar i no ens hem preocupat d’estudiar-lo en noruec.

Els virtuosistes del llenguatge –diguem-ho així– solen ésser els que més perden en la traducció. En bona hora que tots procurem realçar el nostre idioma, que tots nosaltres hi tenim deure; però tampoc no hem d’oblidar que, a Catalunya i a tot arreu del món, sempre seran els més importants escriptors aquells que fins traduint-los puguin conservar la grandesa d’esperit, el segell de la personalitat.» (Vidal, 1927: 237-238).

10.- De l’article “Celebritat i heroisme”, *Ciutat, ideari d’art i cultura* (1928):

«Si el vostre nom no dringa, si no representeu un paper reeixit en la comèdia social, ja podeu tenir talent i bons sentiments, fins arribar a ésser herois en condició humana, que en demostrar la vostra voluntat assistint a un acte de germanor o reconeixement, si es fa referència pública dels individus que s’hi trobaren i vosaltres no sou simpàtics als recensors, ells sempre sentiran no poder recordar-vos. Més aviat anirà inclòs a la llista el nom d’algun personatge cèlebre que vosaltres no el vau veure assistir –i segurament que tampoc no el veié ningú dels vostres companys–, perquè tothom sap o tothom considera que aquell individu no podia mancar a l’acte. Si va mancar-hi és clar que fou cosa greu, però deixant posar ell el seu nom en el recompte ja ha subsanat [sic] la falta, actuant d’afavoridor, mentre a vosaltres, qualificant-vos de personalitat gratuïtament, us confondran amb la multitud anònima i a la vista del món semblareu els passius, els indigents i els que haureu descuidat de complir el deure moral.

[...] Els que som artistes amb vocació extra a tot intent d’ofici, els que som intel·lectuals sols per la pura necessitat de pensar i sentir, i ens sacrificuem en el món, havent de lluitar contínuament amb adversaris i prejudicis, per arribar a crear una obra que pugui servir d’exemple i estímul als nostres semblants, tant si ens afalaga la celebritat com si els recensors públics i els crítics ens neguen o ens obliden, si la societat hagués de recompensar-nos materialment la nostra

representació moral com a fills directes de l'esperit, no hi hauria prou diner per a pagar-nos. Encara que el nostre treball, tal volta, es ressenti de manca d'habilitat, d'artífex; i ni que, per excés d'humanitat, tinguem la pretensió de llegar el nostre nom i la nostra efígie als lluitadors que ens sobreviuran.» (Vidal, 1928: 25-26).

11.- D'una altra sèrie de "Vida intel·lectual comentada", *Almanac de Catalunya* (1929):

«Qui escriu per a donar gust a una època perilla de morir amb ella. Encara que una època pugui fer un escriptor, més val que un escriptor faci una època.

***

Les obres, en arribar a la condició de bones, augmenten d'importància davant del públic segons l'interès, el talent i l'habilitat del crític en judicar-les.

Totes les obres en prosa es podrien posar en vers, però hi ha moltes obres en vers que no es poden posar en poesia.

***

Feu vida entre gent que parli malament i acabareu no sabent ni parlar. Tracteu persones insípides i vosaltres anireu descendint a la categoria d'elles. Els que porteu en vosaltres aspiració heroica, sols entre els grans acostumareu a sentir-vos importants.

***

És terrible petulància que un escriptor consagrat, per a elogiar l'obra d'un principiant, digui: "Jo la signaria".

***

En una població on la coneixença vulgar, sentint parlar la gent pel carrer, us faci comprendre de qui es tracta, ai de la coneixença espiritual!

***

Mon esperit és un conjunt de forces

que frisen per la seva llibertat.» (Vidal, 1929: 80)

12.- "La necessitat d'escriure", *Diario de Reus* (1930):

«Els literats d'ara, principalment els professionals, necessiten que contínuament els repiquin campanes a tota festa i celebrin en públic llurs mèrits. Necessiten

que la premsa i els crítics els esbombolin pel sistema de l'adulació, tot declarant-los els millors escriptors. Així els tals autors són voluntariosos, més que voluntariosos, prolífics. Per a conservar el prestigi en la lluita dels rivalismes produeixen contínuament, i també contínuament es pregona que ells escriuen les millors obres. Poguéssim aixecar el cap d'aquí a cent anys!... Llavors igualment hi haurà premsa i crítics que tindran interès i major interès!, de fer per a llurs amics i preferits la mateixa cantarella que hom fa ara per als nostres contemporanis. El món serà ple de literatura, i de literatura recomanada! Al regne de la glòria ja no hi haurà lloc per a tantes celebritats oficials. Els devots de bona fe es trobaran sepultats per una allau de llibres oficialment imprescindibles. Si amb tota una vida hom no té prou temps per a poder llegir totes les obres mestres, avancem-nos a creure que sempre hi haurà qui tindrà en compte allò que hàgim escrit sincerament per a la nostra revelació espiritual.» (Vidal, 1930: 13).

13.- El capítol XXXIV de *L'assaig de la vida*, publicat a *La Revista* (1933), acaba amb aquesta nota:

«En haver acabat d'escriure dos volums d'aquesta narració, enamorat que sempre he estat del títol, *L'assaig de la vida*, m'he assabentat que existeix una obra de Paul Ruat, traduïda i publicada en català per Albert Aldrich, intitolada *Aprenentatge de la vida*. (No conec, encara, el títol d'origen, en provençal). En la literatura hi ha moltes i molt respectables obres sense originalitat de títol. En el meu cas, m'interessa establir certa diferència de sentit entre les paraules "aprenentatge" i "assaig"; però també m'afanyo a posar aquesta nota de reconeixement en degut homenatge a Paul Ruat, bon amic de catalunya.- P. V.» (Vidal, 1933: 70).

14.- De *L'assaig de la vida*:

«a Josep Aladern li oferien el sou per tal que el legionari intel·lectual anés més que mai a la campanya, que el seu fort havia d'ésser el taller d'impremta de *La Veu de Catalunya*, corregint originals i proves de treballs destinats al nou diari. Prou sabem amb quina deixadesa s'escrivia, llavors, en general, el català, i no mancaven improvisats periodistes en la redacció del quotidià que, a darreries del segle passat, començava a veure la llum escrit en el nostre idioma; periodistes més improvisats que el mateix corrector, el qual, a la seva manera, ja tenia tradició i pràctica, i solament per aquelles qualitats intuïtives hom l'havia col·locat, afavorint-lo amb un càrrec que els literats o gramàtics millors que Josep Aladern, tal volta, no haurien pogut acceptar, per motiu de privar-los-en la política dels personalismes o les afanyoses obligacions que imposava tarda i nit

la campanya de defensar els trenta duros oferts per paga cada mes.» (Vidal, 1934: 75-76).

15.- De *L'assaig de la vida*:

«Permeteu! La literatura catalana i la història de la nostra intel·lectualitat també s'haurien ben passat sense que jo hagués escrit el meu assaig de la vida, i, no obstant, el meu amor i la meva consciència no em deixen dubtar que, llegint aquesta relació de documents humans, faig un noble servei d'estímul als legionaris de l'ideal, i en la meva labor sempre hi haurà, en un sentit o altre, algun detall imprescindible per a tothom qui vulgui i sàpiga documentar-se estudiant la continuació de la renaixença literària iniciada per Bonaventura Carles Aribau.» (Vidal, 1934: 269).

16.- D'*El convencionalisme de la vida*:

«Aviat vaig reflexionar que a mi m'era impossible de triar les cent millors poesies de la llengua catalana, i no crec que hi hagi ningú capaç de poder certificar amb tota la força de la veritat quines són les cent millors poesies escrites en la nostra llengua o en alguna altra. És tan difícil com a un savi astrònom voler assenyalar els cent estels que brillen més. Nosaltres, els idealistes i somniadors, sempre alçàriem l'esguard, resseguint l'estelada i trobaríem brillants superiors a molts que el científic hi hauria comptat. // [...] vaig contestar que si ell volia jo li faria una recollida de cent poesies catalanes seleccionades, tenint en compte els autors, però que hauríem de prescindir del tòpic que s'acostuma a exhibir en la portada del llibre com a títol. L'editor no volgué avenir-s'hi.

Rosend Ràfols, temps després, havia de publicar unes preteses cent millors poesies de la llengua catalana. Foren prologades per Tomàs Garcés. S'hi va incloure una composició meva, per interès de l'editor, el qual me la féu triar a mi mateix. Tinc la feblesa o la virtut de pensar que aquells versos meus són dels més expressius i personals que existeixen en la llengua que els meus pares van ensenyar-me a parlar; però, qui em pot assegurar que aquella composició meva, distingida allí oficialment com una de les cent millors joies del tresor líric català, és una de les cent millors poesies de la llengua catalana?» (Vidal, 1972: 64).

17.- D'*El convencionalisme de la vida*:

«A vegades han sortit notes crítiques negant en absolut les condicions de la meua obra o mofant-se tant d'ella com de mi i jo ho he sabut rebre amb la reflexió de la serena dignitat amb què ens cal reconèixer els favors maleïts.» (Vidal, 1972: 91).

18.- D'*El convencionalisme de la vida*:

«Crònica meua, dels meus comportaments no n'has de ser responsable tu, sinó jo! [...] Me'n vaig cap a la fossa, no puc evitar-ho; però tot llegant els meus records de l'assaig o el convencionalisme de la vida, fent història dels meus tractes amb la societat (història que, a desgrat de tots els seus possibles defectes i de tots els entrebancs que trobi, ha d'avançar més enllà del meu cadàver), crònica meua, prou sabré guardar-me de tirar-te a sobre un pes semblant al tret llançat contra mi.» (Vidal, 1972: 126-127).

19.- D'*El convencionalisme de la vida* (1984):

«Nosaltres, els literats, no ens volem convèncer, no ens convencerem mai que tots els nostres llibres, tots els nostres escrits amb pretensions d'intel·lectual són ridículs! ¿Què presentarem al món, imbècils de nosaltres!, que pugui comparar-se amb tanta cosa com expressa i és l'obra de la natura en si? Sempre que em poso a escriure o que tracto de fixar l'atenció en unes pàgines que ostenten lletres em costa molt de dominar el record de la trista impressió que em causa passar per damunt de les lloses de velles tombes, on hi ha una inscripció que sol començar dient: "Ací jau..."» (Vidal, 1984: 18-19).

ANNEX III. TEXTOS DEDICATS A PLÀCID VIDAL EN ACTES D'HOMENATGE:

- Discurs de Josep Martorell Òdena:

Martorell Òdena, J. (1921). *Discurs llegit en la festa d'homenatge a Plàcid Vidal, en l'ermita del Remei, d'Alcover, el dia 1r d'agost de 1920*. Reus: Tip. Catalonia.

«Il·lustríssim Sr. Alcalde, Senyors, Senyores, i vós, excels poeta, germà espiritual, accepteu les meves modestes paraules, que brollen fervoroses del fons de la meva ànima.

Emocionat per la germanor que regna en aquest acte, que és festa d'amor i d'amistat que els vostres admiradors vos dediquem per a celebrar la victòria de la vostra obra *Els singulars anecdòtics*, no sé com trobar les paraules justes i lluminoses que serveixen de missatgeres per a fer vibrar el sentiment que voldria expressar-vos, traduint l'íntima devoció que m'inspireu.

Accepteu amb tota l'ànima aquest acte que l'il·lustríssim senyor batlle del poble que us ha vist néixer i ha sigut el bressol de vostra infantesa vos ha fet ofrena; accepteu-lo i guardeu-lo en el fons de vostre cor, que jamai s'esborrarà una demostració tan ferma, tan gran, que marcarà una estela lluminosa en vostres records, fent-vos veure en el pensament cada dia el vostre poble, que per la seva història i per les valors intel·lectuals que ha donat a Catalunya mereix l'apreci de tots els catalans.

A vós, Plàcid, el poble vostre no podia deixar de dedicar-vos aquest modest homenatge, després de la vostra darrera publicació, que ha merescut l'aplaudiment de tots els admiradors que segueixen pas a pas la vostra literatura, amb la qual de cada dia aneu marcant un camí en l'escola literària, d'aquesta Catalunya que nosaltres la volem ben floreixenta, deslliurada de les cadenes despòtiques que l'oprimeixen.

No podia fer-hi buit, no, després d'aquesta demostració que acabeu de rebre de la Ciutat cap i casal de Catalunya, d'aquella Barcelona que tant us venera; no podíem fer-hi buit, perquè el vostre poble i els amics de Reus ens sentíem gelosos de que fossin els altres els qui us homenatjaven sense el nostre concurs directe.

Avui mireu a l'entorn vostre les cares rialleres dels que se us agermanen; en tots els cors hi batega un mateix anhel, una mateixa frisança, una alegria que vibra esplendint en el rostre de tots. Fixeu-vos bé que els ulls pregonen l'amor més pur, i amb les seves mirades van teixint una garlanda de flors, que, d'una a una, les anem recollint per a fer-vos-en ofrena, per a posar-la al front del poeta fill del poble d'Alcover, en Plàcid Vidal.

Amic, amic meu, germà espiritual, no és sols l'amic que us parla és el cor que vibra de l'emoció de tot un poble que us venera; així se us acaba de demostrar en aquest acte, on hi ha congregada la intel·lectualitat d'aquesta encontrada.

Quina llàstima que en la festa d'avui no hi sigui el vostre amic Hortensi Güell! Ell no hi és, però la seva representació més pura, que és la seva mare amb la seva germana, li tenim present. Siguem-hi grats, amic Plàcid.

També hi trobem en falta l'autor de "La Pageseta", l'Anton Isern, el poeta del camp, que visqué per a la poesia i morí als seus braços, com la papallona entorn de la llum. Emperò al representació d'ell la porten els seus germans, que són presents a l'acte.

I ara, per acabar, deixeu que aixequi la copa riallera del xampany, que ens porta la saba dels ceps, per a desitjar-vos que les muses continuïn protegint-vos amb la seva inspiració vigorosa, per tal que pugueu cantar les dolceses del vostre poble, que és la característica de la vostra obra, profundament literària, en la qual les sabeu fer sentir tan inefablement. He dit.» (Martorell, 1921: 5-10)

-“Brindis. Llegit pel seu autor en l'àpat de noces del poeta Plàcid Vidal i Amèlia Güell”, d'Antoni Fuster Valldeperes; publicat a *La Veu del Camp* (1-II-1921):

«Deixeu oir la meua veu en aquest vostre dia de glòria. El més gran dia de la vostra vida. L'amor de la donzella cantada en tota la vostra obra, la gaudiu avui. Perquè vós ja la pressentíeu, com la pressentim tots els que anem fent via pel camí florit de l'Ideal. Sou el bard romàntic i passional que ha trobat la seva princeseta. Sou el joglar dolcíssim que posa l'harmonios llaut –que mai heu deixat de polsar– als peus de la dona somniada, perquè calli i escolti la melodia del vostre idil·li eternal.

Il·lustres esposos que lligueu la vostra vida amb els dolços llaços de la vostra amor! Camineu pel camí que us guia el vostre anhel, que les fades el cobreixin amb flors que perfumaran les vostres plantes. Les plantes sagrades del poeta que han punxat tantes espines cruels! Esguardeu l'apoteosi de la vostra solitud. De la dolor i el turment de gran sentimental. Oh, l'encís de la dona ideal! De la vostra dona, amic Plàcid, que avui pugeu en la gropa del vostre cavall blanc, que us envolarà, a ambdós, vers els paradisos meravellosos. Canteu-la, a les oïdes de la dona amada, aquella cançó. Aquella cançó dels vostres ideals. Canteu-la mentre sangloti la campana de l'ermita; mentre el ventijol bressoli l'arbreda; mentre refilem els ocells i en l'horitzó s'enlairi el clar de lluna.

Poeta ditxós!... Si és veritat que hi ha un més *enllà*, jo veig l'ombra blava de la vostra santa mare, que, sigilosament, s'apropa a vosaltres –els seus fills amats– i les seves mans bondadoses ajunten els vostres rostres perquè els llavis s'uneixin amb el bes suprem de la infinita ventura.» (Fuster Valldeperes, 1921: 2).

ANNEX IV. ARTICLES CONCERNENTS PLÀCID VIDAL, DES DE 1970 I FINS A L'ACTUALITAT, QUE NO ESTAN REPRODUÏTS EN EL COS DE LA TESI:

- Octavi Saltor, a l'article "Los hermanos Vidal", *Diario de Barcelona* (21-XII-1971), reclama el record que mereixen ambdós germans per la seva tasca literària:

«En 1969 se produjo un centenario que hasta ahora no había podido ser recordado, por lo menos bibliográficamente: el del nacimiento del escritor Cosme Vidal, nacido en Alcover, literariamente criado en Reus, donde acreditó el seudónimo de "Josep Aladern". Bajo este seudónimo inundó de versos y de prosas las publicaciones periódicas de su tiempo, en diversas latitudes geográficas renacentistas catalanas y dió a conocer la más destacada de sus producciones, *La gent del llamp*. [...]

Cosme Vidal tuvo un hermano, jamás olvidado por nosotros, ni por sus amigos: Plàcid Vidal, también poeta, pero, sobre todo, cronista. Su inclinación biográfica descolló con su obra *Els singulars anecdòtics*, seguida de su generosamente ambiciosa producció *L'assaig de la vida*. Con esmero en el recuerdo, con deleite sentimental amistoso, pasamos por aquellas páginas generaciones enteras sucesivas de "lletraferits" que tuvimos contacto humano con aquel hombre tímido, de ovalado rostro, que se erguía, sin embargo, ante la admiración o frente a la injusticia.

"Josep Aladern" dejó varios hijos que han velado su memoria [...] y han construido, con atractiva perfección tipográfica, un extenso volumen antológico que cobija selectivamente el legado literario de Cosme Vidal. En él, unas páginas revividas de Plàcid Vidal nos trasladan al ambiente familiar del homenajeado. Y otras, inéditas y póstumas, de Joan Oller y Rabassa, nos aportan el testimonio personal del colega narrativo.

De este modo, la dinastía Vidal reaparece entre nosotros, de manera respetable, en la intención y en la ejecución. Los nombres de Güell, Martí Folguera, Toda, Font de Rubinat, se enlazan con los contemporáneos que les han honrado eruditamente, como el editor Torrell o el geógrafo Iglésies. [...]

Siempre resulta ejemplar que los familiares y contertulios de unos hombres de letras fenecidos soplen sobre sus rescoldos hasta trocarlos en "llama de amor viva". En el caso de los hermanos Vidal, y al nivel de sus vocaciones respectivas, tanto Cosme como Plàcid han vuelto a dar la medida de lo que para ellos fue su mensaje a la colectividad. El primero con un lenguaje vibrante, con destellos socialmente vindicativos, por no decir revulsivos, a veces [...]. El segundo con aquel suyo melancólico matiz de ternura, que, incluso en el calco

de la veritat y en el relato de efemérides testimoniales, pecó más de bondadosos que de rígido.

[...] en la historiografía de nuestra cultura, principalmente a través de la discriminación y emulación de las comarcas, importa mucho dar cuño de permanencia, en libros como el que comentamos, a aquellos autores que, en una etapa de la evolución artística del país, empujaron su ascensión totalizadora y su consolidación lingüística y estética.

Los hermanos Vidal pertenecieron a ese escuadrón esforzado que no cosechó galones, ni acaso glorias estables, pero que, con ceño adusto o con sonrisa oficiosa, sirvieron a una generación e incluso se constituyeron de hecho en sus representantes, desde horizontes heterogéneos, acaso desiguales, pero con colores de arco iris que todavía se reflejan en el tránsito celeste de las terrenas comunicaciones sucesivas, como un ocaso relativo de tibias supervivencias cordiales.» (Saltor, 1971: 4).

- Xavier Fort i Bufill només anomena una vegada l'escriptor alcoverenc a "Puig i Ferrer: la recuperació d'un novel·lista", *Avui* (4-IX-1976): «A Reus [Puig i Ferrer] conegué Josep Aladern i ingressà en la seva pintoresca colla: Plàcid Vidal, Hortensi Güell i Antoni Isern esdevingueren els primers amics de lletres.» (Fort i Bufill, 1976: 9).

- Joan Triadú, en dos articles de l'any 1976 al diari *Avui*, esmenta Plàcid Vidal molt breument i sense especificar la font de la citació; en el que titula "Vallmitjana. Una «altra» literatura" (3-X-1976), diu: «[Vallmitjana], com precisa Plàcid Vidal, "desitjava presentar l'obra (una de les primeres) adoptant l'ortografia anomenada de L'Avenç".» (Triadú, 1976: 22). I en l'altre, "El modernisme, vist ara" (14-XI-1976): «cap de les personalitats literàries de fi de segle i del modernisme, llevat potser d'Ignasi Iglésies, no serà reconeguda com un "sant" sinó com un dirigent inspirat –Maragall– o com un "singular anecdòtic", per a dir-ho amb Plàcid Vidal –cosa que en el fons esdevingué la figura de Russinyol.» (Triadú, 1976: 24).

- Xavier Fàbregas, "J. Vallmitjana: Catalunya tridimensional", *Avui* (14-I-1977): «Plàcid Vidal, a *Els singulars anecdòtics*, ens informa que Juli Vallmitjana s'interessà el 1906 per l'esperitisme i el teosofisme –que arribà a ésser la religió d'àmplies zones

populars— i que el seu amic Josep Plana i Dorca l'introduí en aquests cercles.» (Fàbregas, 1977: 27)¹²⁴¹.

- Josep Faulí, “Veus i lletres de Catalunya. Record de Plàcid Vidal”, *Destino* (abril 1979):

«L'escriptor Plàcid Vidal (1881-1938) va néixer a Alcover, per la qual cosa el butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs (núm. 4, octubre-desembre 1978) ha dedicat unes quantes pàgines a commemorar el quarantè aniversari de la seva mort: hi publica el seu conte “El noi Aranyó” i un bell escrit de la filla de l'autor recordat, Maria-Eugènia Vidal, la qual escriu, sota el títol d’”Adriana i Maria-Eugènia”, una evocació familiar i literària a la vegada. Adriana i Maria-Eugènia són les filles [sic] de Jordi Saura, protagonista de la trilogia novel·lística [...], protagonista que és un trasllat literari del mateix escriptor.

Aquest record és humil però just, ja que sobre la figura de Plàcid Vidal, mort poc abans d'acabar-se la guerra, quaranta anys de dictadura significaren gairebé quaranta anys d'oblit i de silenci. L'excepció, notable i oportuna, fou la publicació per la Fundació Vives i Casajuana del volum *El convencionalisme de la vida* (1972) [...].» (Faulí, 1979: 41).

- Josep Maria Figueres, “Un Bertrana de butxaca”, *El Punt* (26-III-1980): «Plàcid Vidal, dins *Els singulars anecdòtics*, fa un retrat del metge objecte de la novel·la de Bertrana que ho “dissimula” tot dient que ha estat l'atzar el qui ha posat a les seves mans les memòries del malagueny iconoclasta. Vidal dóna una visió molt real d'en Ruiz [...].» (Figueres, 1980: 13).

- Xavier Valls i Carbonell, a “La «classe» intel·lectual, prop dels fogons” –*Avui* (25-X-1980)—, proposa «un breu recorregut pels racons de Barcelona per a fer-nos una idea

---

¹²⁴¹ Concretament, Vidal explica que «[l'any 1906] Plana i Dorca ens va exaltar en gran manera les condicions de Vallmitjana com a escriptor, amb la vehemència i entusiasme que aquell franc home sempre s'afanyava a fer relluir les qualitats dels seus col·legues, i ens va innovar que ells dos [...] congeniaven com els millors companys [...] anaven participant els dos a ensems de les mateixes idees; i Vallmitjana s'influïa espiritualment de les creences del seu company religiós, i [...] tenia especial interès en estudiar compenetrant les teories [teosofistes] d'aquell al qual ell considerava com a mestre.» (Vidal, 1925: 249-250).

més clara de la importància de les “tertúlies”. És clau l'establiment Els Quatre Gats [...]. Al carrer Mallorca cantonada amb passeig de Gràcia hi havia l'Hostal del Sol, el qual era freqüentat per Antoni Rosich i Catalan, Cecili Gasòliba, Prudenci Bertrana, Plàcid Vidal [...].» (Valls i Carbonell, 1980: 24).

- A. M. [Albert Manent?], a l'article “El Centre d'Estudis Alcoverencs” –*Avui* (30-XI-1980)–, elogia i divulga la tasca d'aquesta entitat, després de fer una introducció en record de dos alcoverencs il·lustres –amb alguna confusió en les dades–:

«L'esment d'aquest poble de l'Alt Camp, entre la Selva i la Riba, amb bells portals medievals, ens duu automàticament a la memòria les figures dels germans Josep [sic] i Plàcid Vidal i Rosich, que hi van néixer. Tots dos formaren part de la colla modernista que tenia com a centre Reus i com a mentor Joan Puig i Ferrer. [...] amb la col·laboració d'un grup molt entusiasta de joves – alguns que resideixen fora vila–, han pogut endegar més projectes i així ha nascut el Centre d'Estudis Alcoverencs, que té com a expressió un anomenat “Butlletí de divulgació” del qual acaba d'aparèixer el número 11. [...] Entre els col·laboradors més assidus del butlletí cal recordar Andreu Barbarà, Dídac Bertran i Joan Cavallé. Josep Maria Girona ha signat una bona part dels pòrtics de cada número.» (A.M., 1980: 29).

- Leandre Amigó escriu “Plàcid Vidal en el record” a l'*Avui* (12-V-1981), per commemorar el centenari del seu naixement:

«Fa poc que Josep Iglésies, en un estudi consciencios, ens recordava que enguany és el centenari de la naixença del poeta, narrador i cronista Plàcid Vidal. L'autor dels *Singulars anecdòtics*, *L'assaig de la vida i El convencionalisme de la vida* –per mi els seus millors llibres–, va ser íntim amic de Puig i Ferrer. Aquest, en la seva novel·la *Demà*, d'*El pelegrí apassionat*, ens diu que Benigne –nom que amagava el del seu amic– era un home de cor, i se l'imaginava que devia fruir “descabdellant els seus records i fixant-los amb un absolut escrúpol de veritat”. Sí, tots els qui vam conèixer Plàcid Vidal creiem que fou un escriptor verídic. Els seus llibres de memòries són història. Ho són perquè ens fan conèixer la plèiade d'escriptors i artistes de l'època que descriu. I ens els mostra d'una manera anecdòtica, però esquitxada d'un verisme justicier i cordial. Són, encara, llibres de cultura, car ens exposen, a grans trets, l'evolució de les nostres lletres. Principalment la cultura literària del Camp de Tarragona.

Recordo Plàcid Vidal amb el seu somriure d'àcida melangia, el posat acollidor i el mirar abstret i vigilant alhora. Ell consignà, sobretot en *L'assaig de la vida*, les il·lusions de la seva joventesa i les angoixes dels moments fatídics de la seva existència. I ens narra les inquietuds que passaven aquells literats romàntics, perseguïdors d'un ideal moltes vegades inassolible. Època generadora de personatges il·luminats, extravagants; però, tanmateix, plens d'humanitat. Home de tremp enèrgic, a despit de la seva figura minsa, sempre situà, per damunt de totes les coses, la supremacia de l'esperit. No oblidem que les seves memòries li costaren un enorme treball, superat per una dosi de fe i optimisme al servei d'un ideal: el sentiment de pàtria lligat amb entusiasme per les lletres i amb el culte a l'amistat.

Qui sàpiga llegir les seves memòries, descobrirà les buidors, les claudicacions i els arribismes dels escriptors que va conèixer. Ens trobem, doncs, davant una obra inspirada tota ella en el sentit de continuïtat. Això ens manca a casa nostra, ara que volem reconstruir un poble, una ànima col·lectiva. Pensem que la història es filtra fins a les més petites accions.

Plàcid Vidal, de bona estatura, caminava encorçat. Dins la seva testa, de front espaiós, acumulava records que després escrivia amb una cal·ligrafia clara. I tot ho consignava sense rancor, mentre assajava la vida. La vida com un poema de l'atzar o història indefinida "que s'ha de definir si pot tenir la sort de distreure la mort". Expirà a la darrerria de la nostra guerra civil, quan només tenia cinquanta-set anys. I cal dir-ho: en la més crua indigència. Si bé en vida no fou considerat com mereixia, ell creia, tanmateix, que les generacions catalanes futures li agrairien la tasca de cronista dels ambients on va concórrer.» (Amigó, 1981: 4).

- Crònica sense signar, "La vila d'Alcover homenatjà Plàcid Vidal. Una avinguda amb el nom de l'autor", *Avui* (7-VII-1981):

«Organitzada per l'Ajuntament de la vila, el Centre d'Estudis Alcoverencs i el Museu Municipal, diumenge passat, dia 5, se celebrà a la vila d'Alcover (Alt Camp) una diada d'homenatge al poeta i escriptor fill d'aquesta, Plàcid Vidal i Rosich (1881 – 1938), amb motiu d'escaure's enguany el seu centenari. Centenari del qual ja es fa ressò l'*Avui* a través dels escriptors Josep Iglésies i Leandre Amigó.

[...] es donà lectura de l'acord pres per l'Ajuntament en sessió plenària de donar el nom de l'escriptor fill de la vila a la nova avinguda oberta en l'eixamplament de la població. Tot seguit, la filla de Plàcid Vidal descobrí la làpida, de ceràmica artística, amb el nom, i pronuncià uns mots de regreïment en nom del seu pare, que per a ella, digué, és vivent, i en nom propi. [...].

Els assistents es traslladaren després a la sala parroquial d'Alcover, on tingué lloc de primer un parlament a càrrec del president del Centre d'Estudis Alcoverencs, Joan Cavallé, en què demostrà com havia aprofundit en l'estudi i l'anàlisi de la personalitat de Plàcid Vidal i la seva obra, cosa que es reflecteix també a bastament en els treballs de diferents joves components del Centre d'Estudis que integren el número 14 del Butlletí Monogràfic del CEA, del tot dedicat a Plàcid Vidal i Rosich, número que fou presentat en aquest acte a la sala parroquial.

S'hi donà lectura, després, a uns poemes del poeta homenatjat i a uns fragments d'un conte i del seu primer llibre de cròniques [...]. Finalment es procedí a la inauguració de dues noves estances al Museu Municipal, instal·lat a l'antiga casa Batistó [...]. Una d'aquestes estances es destina a cripta d'alcoverencs il·lustres i hi fou descoberta també una làpida amb la inscripció de "Plàcid Vidal i Rosich, poeta i cronista (1881 – 1938)".» (Anònim, 1981: 28).

- Leandre Amigó, escriu "Josep Aladern (Cosme Vidal i Rosich)", *Avui* (15-VIII-1984), amb motiu de complir-se seixanta-cinc anys de la seva mort:

«Nat a Alcover, era germà de Plàcid Vidal, l'admirable autor, entre altres obres, d'*Els singulars anecdòtics*. [...] Segons conta Plàcid Vidal –sempre fidel i verídic–, un dels primers treballs que va publicar el seu germà Cosme, devia ser l'any 1888 [...]. Plàcid Vidal ens diu, també, que el seu germà Cosme va adoptar el pseudònim Josep Aladern, per tal com aladern és el nom d'un arbre de fusta molt forta i el jove escriptor tenia ambició de representar, en la moderna literatura, un ideal robust en la seva inspiració. [...] Joan Oller ens diu que [Aladern] amb el seu germà Plàcid sostenien que les persones, per humils que siguin, mentre viuen fan història. Ambdós germans van tenir sempre present aquesta idea. I Plàcid, més que no pas l'altre, tot ho enregistrava a la memòria, per si demà podia ser història. I així copsava les dites i els fets dels seus amics. [...] la Renaixença literària catalana no pot fer abstracció dels qui van ser, com l'Aladern, *Gent del Camp, gent del llamp*, protagonistes d'un amor constant a les lletres catalanes i al nostre poble.» (Amigó, 1984: 23).

- Leandre Amigó, “Plàcid Vidal, escriptor infatigable”, *Avui* (7-XI-1988)¹²⁴²:

«L'historiador Josep Iglésies va escriure que Miguel de Unamuno confessava a Pere Coromines la fruïció amb què llegia l'*Assaig de la vida*, de Plàcid Vidal. Aquest any jo crec que s'ha d'esmentar la seva obra global amb motiu de complir-se els cinquanta de la seva mort. Pensem que quan va morir –8 de novembre de 1938–, el nostre país es debatia en un dels drames més horripilants de la nostra història. I Plàcid Vidal en sofrí les conseqüències, ja que va ser un home resignat i no gens intrèpid per fer front a les circumstàncies, en aquell temps, d'un poble famolenc.

Totes les obres literàries de Plàcid Vidal –poeta i narrador modernista– són estimables dins l'època en què les va escriure. Però els llibres en els quals ens parla de les grans i no tan grans figures literàries del seu temps són interessantíssims. Sobretot: *Els singulars anecdòtics*, *L'assaig de la vida* i *El convencionalisme de la vida*. Plàcid Vidal va ser un esperit sensible i un veritable amic dels amics. Les persones que es preocupen de la nostra història literària han de conèixer i alhora apreciar la seva labor intrínseca. Són llibres que exposen, a grans trets, l'evolució de les nostres lletres, de les publicacions i de les editorials. I, principalment, la cultura literària del Camp de Tarragona.

Plàcid Vidal, amb el seu somriure d'àcida melangia, amb el seu mirar abstret i observador alhora, va anar consignat en les seves memòries les il·lusions de la seva joventut, les angoixes, les alegries i desgràcies de la família, la vida del seu germà Cosme (Josep Aladern), home d'una vasta cultura. Vidal narra la seva existència amb un estil lent, sense petulància ni tergiversar els fets, les idees i les actituds. Una vida poques vegades riallera i pròdiga i, molt sovint, trista. Ell, però, a desgrat dels tràngols que havia passat, es mantenia serè, coratjós i treballador per tal de prosseguir la seva obra i, lentament, anava consignat en les memòries la seva existència i la dels altres. I això ho feia a la quieta, en moments en què tot se li esfondrava, en circumstàncies en les quals amb prou feines podia mantenir-se. Aquesta actitud de treballador tenaç, infatigable, és molt digna.

A través de tots els seus escrits podem veure les vicissituds que passaven aquells literats romàntics. Època, la que ens conta Plàcid Vidal, creadora de personatges il·luminats, extravagants; però, tanmateix plens d'humanitat. Humanitat que arrencava d'aquella amistat incondicional i sincera que feia que els amics –els bons amics– editessin l'obra del company, autor necessitat. Vidal sentia una afecció inalterable pels seus companys. Mai la passió eclipsava el judici. L'uni

---

¹²⁴² Aquest article presenta algunes similituds amb el que va titular “Plàcid Vidal en el record”, *Avui* (12-V-1981). Cf. supra, p. 676.

una ferma amistat amb el poeta rural Antoni Isern, que va extingir-se tràgicament. No oblidem que només quan un home és mort, i encara molts anys després, comencem a entreveure el que hi ha de perdurable en la seva obra. Plàcid Vidal solia concórrer, els dissabtes a la tarda, a la tertúlia que hi havia a l'Hostal del Sol, molts escriptors de la qual figuren en les seves memòries. Parlava poc i observava amb una actitud estàtica.

En la novel·la *El pelegrí apassionat*, de Puig i Ferrer, ens diu que Benigne – nom que amagava el de Plàcid Vidal – era un home que escrivia les seves memòries i deia dels seus amics allò que pensava, sense atenuacions, per molt que la veritat els pogués coure. No se'l podia imaginar cruel. Creia, també, que posseïa una memòria prodigiosa. I una noblesa de cor. “Moriria de tristor, d'enyorança de la glòria; però no escrivint en ploma de fel, aquest escriure que és una mala cosa”^[1243].

Llibres de memòries com els de Plàcid Vidal són necessaris per a l'estudi del nostre moviment literari.. Ell hauria pogut enderrocar falsos prestigis, literats ambiciosos. No ho va fer mai. Es deturà, sempre, en el moment precís. Home d'un temperament fort a despit de la seva cara groguenca i esbarrellada, situà, per damunt de totes les coses, la supremacia de l'esperit. Un gran amic seu, el recordat i admirat novel·lista de *Quan mataven pels carrers*, Joan Oller i Rabassa, un dia va dir-me que mai no havia sentit vibrar en cap passatge, en cap anècdota de les memòries de Plàcid Vidal, la sageta de la venjança.» (Amigó, 1988: 13).

- Joan Triadú, a “Felícia Fuster i la poesia japonesa contemporània”, *Avui* (29-I-1989), acaba així aquest article dedicat a la poeta valenciana: «La guerra i el buit de la vida en la pau, el “convencionalisme de la vida”, per dir-ho amb el nostre Plàcid Vidal, porten al combat més terrible del poema i de la paraula.» (Triadú, 1989: 31).

- Joan Triadú, “Evocacions per lluitar contra l'oblit”, *Avui* (17-XI-1990):

«l'aparició de llibres de *semblances* com els de Leandre Amigó i Albert Manent, don fe que, almenys en alguns casos, aquella passió per tot el que és humà i aquell amor per l'home en si conviuen entre nosaltres. De precedents n'hi ha hagut [...]. Jo en voldria esmentar només dos, que són dels més acostats als llibres que motiven aquest comentari (perquè els autors no els aprofitaven per

---

¹²⁴³ El fragment, extret del volum sisè d'*El pelegrí apassionat*, diu literalment: «Moriria d'oblit, de tristor, d'enyorança de la glòria, però no escrivint amb ploma de fel, aquest escriure que és una mala acció.» (Puig i Ferrer, 1957: 43, VI).

parlar-hi d'ells mateixos): *Els singulars anecdòtics*, de Plàcid Vidal, i els *Retrats literaris* –a la versió posterior i definitiva, *Abans d'ara*, de Domènec Guansé. [...] L'expandiment i la consolidació d'aquest fet [la crònica i la biografia] són indicis de maduració d'una cultura, amb identitat pròpia, i de la seva inserció profunda en una societat moderna i en procés de recuperació dels seus valors genuïns.» (Triadú, 1990: 49).

- Abel Figueres, “Antològica d'Hortensi Güell”, *Avui* (2-V-1993):

«[Hortensi Güell] a la seva ciutat natal participava en les tertúlies de la colla de ca l'Aladern –formada per Jaume Aiguadé, Josep Aladern, [...] Plàcid Vidal, Miquel Ventura, etc.– també anomenat Grup Modernista de Reus. // [...] l'exposició actual ens permet gaudir també de peces de diverses col·leccions particulars de més difícil accés com ara els *Paisatges*, de la col·lecció de la vídua de Pompeu Vidal de Barcelona, [...] i de M. Eugènia Vidal i Güell, de Barcelona, entre altres.» (Figueres, 1993: 42).

- Josep Faulí, “Nissaga amb Vidals, Güells i Todes”, *Avui* (23-II-1997): «Plàcid Vidal, en la millor de les seves facetes d'escriptor, la de cronista, subministra materials abundants sobre aquests fets [de la colla de l'Aladern] i sobre les relacions literàries en general. Cal cercar-les a *Els singulars anecdòtics* (1925), *L'assaig de la vida* (1934) i *El convencionalisme de la vida* (1972).» (Faulí, 1997: 22).

- Sempronio, “Vinyes, el sabio catalán”, *Avui* (15-VIII-1997):

«La fama pòstuma, la glorificació després de la mort, és allò més semblant a una rifa. Hi ha qui treu la grossa, mentre a una infinitat de gent no els tornen ni els quartos. Qui es recorda, a Catalunya i per exemple, de l'escriptor Ramon Vinyes? [...] Vinyes tingué la dissort de no pertànyer a la penya dels exquisits, que emmurallada a l'Ateneu, feia i desfeia en la literatura catalana. Ell i els seus amics –Bertrana, Plàcid Vidal, Ambròs Carrion, Bertran i Pijoan, Roig i Llop, etc.– solien reunir-se a la botiga d'una tenda de paraigües i ventalls del carrer Ferran, que els penyistes de l'Ateneu, despectivament i humorista, batejaren *penya del paraigüero* al·ludint a l'amo del negoci, el senyor Vilaró. Que era un sant baró ensems que un provat patriota.» (Sempronio, 1997: 16-17).

- Albert Manent, “Converses literàries”, *Avui* (17-VI-1998):

«Dins la literatura els gèneres es subdivideixen en allò que anomenaríem subgèneres o variants d'un mateix gènere. Joaquim Molas ja va definir com a literatura narrativa no imaginativa una mena de calaix de sastre on trobem la prosa poètica, els llibres de viatge, els assaigs no erudits, el retrat literari, etc. I és evident que les entrevistes fetes amb voluntat literària pertanyen en aquest apartat heterogeni. [...] Cal no barrejar les entrevistes amb els retrats. En aquest camp hi han excel·lit, entre d'altres, Plàcid Vidal, Josep Pla, Domènec Guansé i Lluís Nicolau d'Olwer.» (Manent, 1998: 19).

- Albert Manent, “Reus, la cultura i el llamp”, *Avui* (19-VIII-1998):

«Dins una línia bibliogràfica de recuperació de la història i de la literatura cal subratllar l'obra de Montserrat Corretger, *La terra del llamp*, que és una antologia, ben elaborada i variada, de trenta-set escriptors que han parlat d'algun aspecte de Reus i del Baix Camp. Hom hi descobrirà des dels patriarques de la Renaixença [...]. Al costat de memorialistes com Plàcid Vidal o de *regeneracionistes* com el polifacètic Josep Iglésies i el perseverant Joaquim Santasusagna, que tanta llavor de deixebles va deixar a Reus.» (Manent, 1998: 16).

- Carles Hac Mor, “Una obra al carrer de Francesc Vidal”, *Avui* (30-XI-2000): «L'obra de Vidal instal·lada a Reus –o sigui, les estrelles– té per títol *L'alçament d'una partida*, i aquest escamot alçurat és el Grup Modernista de Reus, la data emblemàtica del qual és l'any 1898. En foren components Josep Aladern, Màrius Ferré, [...] Plàcid Vidal.» (Hac Mor, 2000: 76).

- Ponç Puigdevall, “Un escriptor europeu”, *El Punt* (17-XI-2001): «L'únic que sembla prendre-se'l seriosament [Pompeu Gener] és Plàcid Vidal, tot i que la figura que en mostra a *L'assaig de la vida* s'acosta al patetisme: “De Pompeu Gener ja sols hi havia la carcassa, ambulat, volent retenir el seu esperit, que fugia enllà de la història i la llegenda”.» (Puigdevall, 2001: 20).

- Francesc Foguet: “Un mirall de les passions eternes: el primer teatre de Joan Puig i Ferrer”, *Avui* (10-I-2002):

«De ben jove, [Puig i Ferrer] va pertànyer a la mítica colla modernista de Reus [...] en què compartí somnis i aspiracions amb Plàcid Vidal. [...] Com recull Plàcid Vidal a *L'assaig de la vida* (1934), Puig i Ferrer va fugir, l'estiu de 1903, a França en companyia d'una institutriu francesa amb qui mantingué unes relacions efímeres i conflictives. [...] després], el lligam sentimental amb Madame Thevenot li causà, segons confessava al seu amic Vidal, un “dolor fatal” pels entrebancs que impedièn de culminar la relació. [...] Al seu amic Vidal, en una lletra transcrita a *L'assaig de la vida*, li contava el trasbals emocional que havia suposat la intimitat viscuda amb Madame Thevenot.» (Foguet, 2002: 72).

- Ponç Puigdevall, “Fum al castell de Burriac”, *El Punt* (9-II-2002): «No és fàcil trobar els seus llibres [d'Anton Isern] i, deixant de banda els textos autobiogràfics del seu amic i protector Plàcid Vidal, més difícil encara és localitzar un lloc on algú el citi més enllà de l'anècdota de ser el company del viatge que Puig i Ferrer va emprendre pels camins de França.» (Puigdevall, 2002: 20).

- Xavier Cortadellas, “La fusta al moll”, *Presència* (12 a 18-XII-2003):

«Plàcid Vidal explica en *Els singulars anecdòtics* que l'any 1906 van proposar-li corregir una obra titulada *Coses vistes i coses imaginades*¹²⁴⁴ perquè l'autor havia indicat repetidament que volia que el seu llibre seguís el model de llengua “que diuen que ara s'estila”. El model era l'ortografia moderna que començaven a utilitzar els de *L'Avenç*. L'autor –que Plàcid Vidal no s'està d'indicar que “va començar escrivint molt malament de forma, però ja amb remarcats interès d'assumpte i d'intenció”– va resultar que era un argenter de Gràcia que, de jove, havia pintat i s'havia mogut entre els modernistes més arraïats, i que ara volia amagar-se amb el mig pseudònim Juli V. Colominas.»¹²⁴⁵ (Cortadellas, 2003: 26).

---

¹²⁴⁴ Aquesta frase de Cortadellas és motiu d'una interpretació errònia per part d'A. Barnils, el qual, en el seu article “Es reedita *La xava*, novel·la sobre els gitanos de Barcelona”, diu: «Xavier Cortadellas escrivia a *Presència* que Plàcid Vidal el cita a *Coses vistes i coses imaginades*. Poca cosa se'n sap.» (Barnils, 2003: 41).

¹²⁴⁵ Veg. Vidal (1925: 248-249).

- David Castillo, “Final de la marginació”, *Avui* (29-I-2004): «Vallmitjana i altres oblidats de la llarga llista, com Plàcid Vidal —que el va evocar magistralment a *Els singulars anecdòtics*— i Pere Coromines, pertanyen a una generació que cal revisar amb atenció, on podem descobrir una part fonamental de la nostra literatura bandejada, de la nostra ciutat enterrada.» (Castillo, 2004: 78).

- Xavier Cortadellas, “Les veritats impossibles”, *Presència* (10 a 16-IX-2004): «Per a Apel·les Mestres aquest poema [*Atila*] era una obsessió. Ho escriu Plàcid Vidal a *L’assaig de la vida*, que Edicions L’Estel va publicar l’any 1934. “En conversa amb periodistes partidaris dels elements aliats en la guerra, deia que *Atila* fóra la seva millor producció poètica”, hi lleigeixo. *Atila*, afegeix Vidal, és un poema inspirat “en la Guerra Europea... de propaganda aliadòfila”.»¹²⁴⁶ (Cortadellas, 2004: 33).

- Pere Guixà, “Robert Walser, un singular anecdòtic”, *Avui* (11-XI-2004): «El llibre sobre Walser, de Carl Seelig, [és] una biografia del gènere “singular anecdòtic”, si usem l’expressió de Plàcid Vidal.» (Guixà, 2004: 93).

- Roger Costa-Pau, “Juli Vallmitjana: recuperant l’escriptor”, *Avui* (13-I-2005): «[...] un nombre generós de treballs i articles de mans de Jordi Castellanos, d’Enric Gallén, de Julià Sanmartín, de Plàcid Vidal, entre altres estudiosos, dels quals s’indica notícia detallada en les pàgines preliminars d’estudi introductori que signen Francesc Foguet i Albert Mestres¹²⁴⁷.» (Costa-Pau, 2005: 79).

---

¹²⁴⁶ El text citat de *LAV* diu exactament: «Imprimírem el poema *Atila*, d’Apel·les Mestres, obra també circumstancial, inspirada en la Guerra Europea i de manera que resultava de propaganda aliadòfila. El seu autor hi estava tan obsessionat que, en conversa amb periodistes partidaris dels elements aliats en la guerra, deia que *Atila* fóra la seva millor producció poètica.» (Vidal, 1934: 379).

¹²⁴⁷ Costa-Pau es refereix a l’“Estudi introductori” que Francesc Foguet i Albert Mestres (2004) fan de la novel·la *Sota Montjuïc*, de Juli Vallmitjana, i en el qual citen *Els singulars anecdòtics* i *L’assaig de la vida*; veg. Foguet i Mestres (2004: 13, 19 i 31).

- “Agenda”, *El Punt Avui* (27-XI-2014):

«**Barcelona**. 19.00. Conferència: “Els invisibles. Intel·lectuals i polítics catalans recuperats de l’oblit”. El Museu d’Història de Catalunya comença avui un cicle de nou sessions [...] que vol perfilar un retrat de l’obra i la personalitat dels qui van tenir una tasca destacada en la configuració moderna del país, però que la pròpia voluntat, les circumstàncies o el tarannà han deixat desdibuixats avui. Seguint el referent escrit de Plàcid Vidal, Domènec Guansé i Albert Manent, *Els invisibles* recollirà la pluralitat territorial, ideològica, social i intel·lectual de les aportacions a la cultura [...].» (Anònim, 2014: 59).

ANNEX V. DIVERSOS:

- Aproximació a un diagnòstic sobre els atacs de nervis que patia Plàcid Vidal (Dr. A. Labad Alquézar) [correu electrònic rebut 28-III-2016]:

Pel que Plàcid Vidal i Rosich (PVR) refereix en diversos escrits, patia d'uns atacs de nervis cada quinze o vint dies, que apareixien sempre quan era al llit i ja anava a agafar el son.

Aquesta dada i els símptomes que descriu fan suposar que es tracta d'una epilèpsia frontal nocturna. Va ser descrita per primera vegada el 1994 (Scheffer et al.).

Per la descripció de PVR, ell se la veia venir, amb una simptomatologia pròpia d'una "aura", sense pèrdua de consciència, almenys total, que li permetia adonar-se del que li succeïa (ja que posteriorment ho relatava), encara que després quedava rendit amb un defalliment tan cruel que, quan despertava, li semblava haver estat bastonejat .

El fet que alguna vegada l'atac el tingués de dia no invalida l'hipotètic diagnòstic.

Aquest tipus d'epilèpsia, habitualment apareix en la infància, el que sembla ser que confirma la seva filla M. Eugènia Vidal, quan diu que "ell, de petit, havia tingut una sèrie d'atacs epilèptics". No descriu com eren aquests atacs, ni si es produïen de dia o a l'iniciar el son. No sabem si aquesta sèrie d'atacs epilèptics, que li succeïen en la infància segons la seva filla, és el mateix o diferent del que després ella mateixa descriu com que a vegades "tenia una absència mental, semblava com si el cervell se li aturés. Això li succeïa sota l'efecte d'alguna sorpresa o emoció. Ell d'això en deia «que se li anava el pensament» i en aquell moment no podia dir res i rascava la taula".

Aquesta descripció encaixa amb el que passa a les crisis d'absències típiques (o crisi de "Petit mal"), de naturalesa també epilèptica, que acostumen a aparèixer abans dels 20 anys, però que es poden seguir tenint posteriorment. Durant l'"absència", que pot durar uns quants segons (5-30), la persona interromp el que estava fent, queda amb la ment en blanc, la mirada fixa i acostuma a realitzar alguns moviments estereotipats, com el descrit per la seva filla: "rascar la taula".

Aquestes crisis d'"absències típiques" poden aparèixer conjuntament amb el quadre, descrit anteriorment, d'epilèpsia frontal nocturna.

Les manifestacions descrites pel propi Plàcid Vidal, la seva filla o altres autors, també poden donar-se en persones que pateixen l'epilèpsia frontal nocturna, per estar afectat el lòbul frontal cerebral i per tant poden tenir manifestacions de diversos tipus, depenent de la persona i de la localització concreta i les seves irradiacions: trastorns cognitius, confusionals, mnèsics, caigudes brusques, pèrdues de coneixement, somnolència, abatiment físic, apatia, símptomes pseudodepressius, indiferència, poca iniciativa i manifestació emocional, el que podria justificar un comportament social misantròpic, amb un cert aïllament o actitud evasiva cap a altres persones, i fins i tot pot arribar a certa aversió o crítica cap a les relacions humanes.

Tot això, tenint en compte que, en aquella època, els tractaments anticomicials actuals eren desconeguts ja que van ser descoberts i començats a utilitzar en la dècada dels noranta del segle passat. El tractament que probablement li va prescriure el Dr. Aiguader a Plàcid Vidal va ser el fenobarbital (luminal), que va ser el tractament més indicat, com a hipnòtico-sedant amb propietats antiepileptiques, fins a l'inici de la Guerra Civil.

Actualment es considera que moltes epilèpsies poden tenir un component hereditari i concretament en l'epilèpsia frontal nocturna hi ha una herència autosòmica dominant. Una penetrància del 60 %, que és tant com dir que el 30% dels familiars poden patir-la. En aquest sentit, és probable que les manifestacions que patia el seu pare ("és consumia, acovardit pel seu mal que li vencia els nervis, la memòria i el sentit de la paraula"), poguessin estar relacionats genèticament, tot i que no tenim dades per a tal asseveració. Cal no oblidar que, fins i tot en el supòsit d'haver-hi una transmissió hereditària, no tots els familiars afectats han de tenir els mateixos símptomes. També cal recordar que la penetrància hereditària pot disminuir en els familiars a causa de l'acció d'altres gens compensadors o per l'absència de factors ambientals desencadenants.

Dr. Antonio Labad Alquézar

Catedràtic de Psiquiatria (jubilat). Exdirector mèdic de l'Hospital Universitari Institut Pere Mata, Reus.

- Una conversa telefònica amb la filla de Ferran Canyameres (27-IV-2016):

Gràcies a la gestió de l'Arxiu Històric de Terrassa, el dijous 27 d'abril de 2016, vaig poder posar-me en contacte telefònic amb la senyora Montserrat Canyameres i Casals (Terrassa, 1934), escriptora i traductora, filla de l'escriptor Ferran Canyameres, la qual va acceptar amablement d'explicar-me el que recordava de la relació del seu pare amb Plàcid Vidal.

Si bé no té consciència d'haver tractat personalment el memorialista –ella era ben menuda quan aquest va morir–, sí que en va conèixer la vídua i la filla, tot i que mai no hi va establir cap relació especial: quan anaven de visita a casa dels seus pares, les saludava i poca cosa més. El cas és que la família Canyameres-Casals torna de l'exili a França l'any 1949 i s'estableix a Barcelona –a la Rambla de Catalunya, 68–; aleshores, Ferran Canyameres reprèn el contacte amb Amèlia Güell i amb Maria-Eugènia Vidal –Montserrat no em pot aclarir si durant l'exili hi havia hagut alguna comunicació amb elles–, possiblement instigat pel vincle amical que havien mantingut en vida de Plàcid. Durant els anys 50, doncs, dues dones baixetes, vestides de fosc, amb un aire trist, visitaven amb certa freqüència els Canyameres; Montserrat sentia comentar als seus pares que aquelles dones no passaven un bon moment econòmic i em dóna a entendre que el seu pare les va ajudar. Si més no, m'explica que M. Eugènia va col·laborar amb l'escriptor terrassenc a posar en ordre el seu arxiu i es va encarregar de fer la transcripció mecanoscrita de l'abundant epistolari que conservava, no només de Plàcid Vidal sinó també de tots els seus altres corresponents.

Per les referències que el seu pare feia de Vidal en les converses familiars, diu que es tractaren molt, sobretot quan aquell era periodista, i que s'apreciaven. L'escriptor alcoverenc era descrit com una persona apocada, retreta, introvertida, poca cosa...

Ferran Canyameres va morir l'any 1964, aleshores la relació amb les dues dones minvà, si bé Montserrat sabia que M. Eugènia havia entrat a treballar a l'*Avui*; i afegeix que “aquesta noia dominava molt bé el català”.

En un primer moment, l'Arxiu Ferran Canyameres fou dipositat a Montserrat, però la filla m'explica que, com que no es preocuparen de posar-lo a l'abast dels investigadors, se'l va emportar cap a casa, fins que, als anys 80, va decidir cedir-lo a l'Arxiu Històric de Terrassa, ja que “era un lloc segur”. També fou ella qui es va encarregar de l'edició

de les *Obres Completes* del seu pare i de la commemoració del centenari del seu naixement.

No posa cap objecció a la reproducció del material conservat en el Fons Canyameres: “sempre que en citeu les fonts”, em demana.

El mateix dia, més tard, em truca el fill, Enric Agut i Canyameres i em diu que té localitzada més correspondència entre Plàcid Vidal i Ferran Canyameres; però es tracta d’unes postals que formen part del Fons Borràs, de la BC, que ja tinc referenciades. M’informa, també, que fa set anys que treballa en una pàgina web dedicada al seu avi matern, la qual permetrà l’accés a la consulta digitalitzada de tota la documentació relacionada amb ell que ha pogut aconseguir –a més de la que ja tenia la família.

ANNEX VI. ÍNDEX ONOMÀSTIC:

Aquest índex té la intenció de facilitar la consulta dels noms de persones reals que esmento en el meu estudi: familiars i amics de Plàcid Vidal, escriptors, artistes diversos, polítics, etc.; no hi incloc els noms que es troben dins les citacions d'altres autors.

Atès que hi ha diversos casos en què una mateixa persona consta amb el nom autèntic i amb un pseudònim –Màrius Aguilar / Luis Cabañas Guevara, per exemple–, remeto sempre al nom original, tot indicant el corresponent pseudònim –n'hi ha, però, algun que no he pogut identificar , com ara Alfa, Black Gipsy... Només en el cas de Cosme Vidal / Josep Aladern indico les referències a les pàgines per separat, tenint en compte la freqüència amb què es fa al·lusió a aquest escriptor, germà de Plàcid Vidal.

A.[lbert] M.[anent]: 574.

A.[ntoni] R.[ovira] i V.[irgili]: 197, 478-480.

Abella, Mercè: 272-273, 462.

Abellan, Joan: 337.

Aguilar, Màrius (pseudònim: Luis Cabañas Guevara): 39, 54, 82, 256, 357, 431, 481, 571.

Agut, Joan: 179.

Agut Canyameres, Enric: 18.

Aiguader i Miró, Jaume (pseudònim: Cot de Reddis): 80, 92-93, 97, 113, 137, 156, 158, 175, 326, 334, 401, 462, 492, 520, 535, 543.

Aimà, Jaume: 172.

Ainaud, Manuel: 40.

Ainé i Rabell, Joaquim: 237.

Aladern, Josep (veg. també Cosme Vidal): 9-12, 15, 19, 25-26, 28, 30-32, 34-35, 38, 42, 48, 59, 61, 74, 95, 107, 123, 144-145, 149, 152-153, 172, 180, 183, 185, 190, 192, 206, 209, 214, 217, 220, 228-230, 239, 242, 247-248, 273, 288, 295-296, 445, 463, 470, 505, 562, 571, 575-580, 584, 592.

Albert, Caterina (pseudònim: Víctor Català): 94, 195, 355, 404.

Albert i Pey, Salvador: 593.

Albertí i Oriol, Jordi: 247, 257-258.

Alcover, Antoni M.: 109, 195.

Alcover, Joan: 194.

Alegre, Martí: 84, 462.

Alegre i Llaberia, Pere: 181.

Alemaný, Magda: 104.

Alfa (pseudònim?): 323.

Alfonso, Emmanuel: 234.

Alfonso XIII: 159, 447.

Almerich, Lluís: 82.

Alomar, Gabriel: 195.

Amich, Josep (pseudònim: Amichatis): 54.

Amichatis (veg. Josep Amich).

Amigó i Anglès, Ramon: 181.

Amigó, Leandre: 113, 203, 205, 548, 574, 582, 589.

Amorós, Xavier: 18, 74-75.

Anfres i Alsina, Pius: 67.

Anglada, Lola: 126-127.

Anguera, Pere: 17, 49, 69-70, 74-75, 152, 218, 272, 294, 469, 562, 572.

Annunzio, Gabriele d': 146.

Antònia (tia): 23, 108.

Aparicio, Elena: 573.

Aragay, Amadeu: 161.

Aragó, Narcís-Jordi: 93, 450.

Aran, Josep M.: 233.

Arévalo Cortès, Just: 51-52, 125, 405.

Argus (veg. J. Gutiérrez Gili i F. Vázquez Ocaña).

Aritzeta i Abad, Margarida: 203.

Armengou, Ignasi (pseudònim: Màrius Vidal i Gort): 156, 197-198.

Arnavat, Albert: 573.

Arqués, Rossend: 232.

Artells, Eduard: 486-487.

Artís Balaguer, Avel·lí: 256, 442, 448.

Arús, Joan: 113-115.

Arxiver (pseudònim?): 303.

Aulet, Jaume: 13, 186, 216, 572.

Ayné: 212.

B.[asilio] L.[osada]: 551.

Badia, Marcial: 258.

Bagunyà, Josep: 247.

Baiges, M.: 258.

Baixaries, Bartomeu: 48.

Balagué, Pere: 258.

Balañà, Josep M.: 18.

Baldelló: 548.

Balius, Jaume: 82.

Ballart, Pere: 337.

Ballester, Ricard: 49, 258, 313, 387.

Barbarà i Camafort, Andreu: 23.

Bargalló i Badia, Josep: 209.

Baró, Oriol: 18.

Barranco, Clotilde: 139.

Bartra, Agustí: 94.

Bartrina, Joaquim M.: 329.

Bas Gich, Joaquim: 91.

Bastons, Carles: 9.

Batista i Roca, J. M.: 204, 498.

Bech, Ramon: 94.

Bech Camps, M. Montserrat: 14-15, 217, 540, 572.

Beethoven, Ludwig van: 507.

Bella Chelito (nom artístic de Consuelo Portela): 39, 136.

Belmonte, María: 393.

Benaiges Vila, Lluís: 235.

Benavente, Jacinto: 155.

Benet, Josep: 48.

Benet, Rafael: 204.

Benet i Jornet, Josep M.: 123.

Benguereel, Xavier: 87, 199, 279, 328.

Bernat i Duran, J.: 42.

Bertran i Pijoan, Lluís: 204-205.

Bertrana, Prudenci: 90, 94, 355, 404.

Bilbeny, Marta: 94.

Biosca, Joaquim: 93, 112-113, 135, 139, 248, 328, 355, 441-444, 463.

Black Gipsy (pseudònim?): 128-129.

Bladé i Desumvila, Artur: 130, 195, 549-550, 593.

Bo i Singla, Ignasi: 108-109.

Bofarull, Mabel: 18.

Bofarull, Ramon: 87.

Bofarull i de Brocà, Antoni de: 214-215, 431.

Bonaparte, Napoleó: 507.

Boquera, Pura: 233.

Bordes, Jordi: 123.

Bosch Gelabert: 212.

Bosch i Viola, Enric: 285.

Bou, Enric: 573.

Brossa, Jaume: 52, 195.

Brunet i Bellet: 247.

Bruno, Giordano: 597.

Cabanes, Cèsar: 45.

Cabañas Guevara, Luis (veg. Màrius Aguilar).

Cabeça, Miquel: 247.

Cabré, Jaume: 82.

Cabré, Rosa: 220.

Calaf, Ramon: 548.

Calderer Morales, Antoni: 307.

Calders, Pere: 97, 104, 164, 537.

Caldés i Arús, Vicenç: 104.

Calinescu, Matei: 193.

Calvet, Felip: 478.

Campillo, Maria: 18, 162-163, 171, 529, 580.

Camps i Arbós, Josep: 18, 85, 278, 486, 573.

Camps Pascual, P.: 440.

Cansado González, Eugenio: 174.

Cansinos Asséns, Rafael: 52, 56, 174.

Canyameres, Ferran: 18, 22, 69, 72, 84, 96-98, 102-104, 107, 112-113, 136, 138, 141-144, 156-157, 167, 169-171, 174-175, 177-179, 483, 492, 497-498, 503, 535-536, 538, 549, 582.

Canyameres Casals, Montserrat: 18

Capdevila, Josep M.: 204.

Capdevila, Lluís: 51-54, 110-111, 116, 153, 357, 377, 401, 509.

Capdevila, Maria Dolors: 82-83.

Capdevila i Capdevila, Joaquim: 14, 210-213, 573.

Cardó, Carles: 204.

Carlyle, T.: 358, 373.

Carner, Josep: 214, 216, 581.

Carreras Candi: 195.

Carrion, Ambrosi: 94, 120.

Casacuberta, Josep M. de: 198.

Casares Mouriño, Carlos: 228.

Casassas Ymbert, Jordi: 435.

Casellas, Raimon: 34, 190, 229.

Castellano, Philippe: 450.

Castellanos, Jordi: 108-109, 123, 185-187, 190-192, 225, 241, 295-296, 332, 402, 572, 595-596.

Castillo, David: 574, 594.

Català, Víctor (veg. Caterina Albert).

Cavallé, Pere: 10, 26, 30-31, 70, 74-75, 180, 208, 223, 231, 258, 273, 462, 580.

Cavallé i Busquets, Joan: 5-6, 11, 13, 15, 17, 23, 26-27, 39, 41, 44, 56-57, 63, 69, 144-148, 154, 160, 164, 179, 194, 196, 202, 206, 209, 217, 243, 306-307, 332, 358, 410, 413, 521, 528, 537-539, 556-560, 563, 565-566, 572, 582, 590, 597.

Cellini, B.: 493.

Cerdà i Surroca, Maria Àngela: 190, 237.

Cerveto, Francesc: 66.

Chaguaceda, Ana: 9, 18.

Cifuentes, Lluís: 18.

Ciuffo, Antoni: 575.

Civera i Sormaní, Joaquim: 128.

Clara, Josep: 93, 450.

Claramunt, Montserrat: 18.

Co i de Triola, Josep M.: 128.

Coll, Jaume: 18, 216.

Comadran Orpí, Marc: 18, 113.

Comas, Antoni: 14, 18.

Comas Lamarca, Mercè: 18.

Cònsul, Isidor: 260.

Cornudella i Cabré, Josep: 562.

Coromines, Joan: 108, 433, 596.

Coromines, Pere: 157, 199, 437, 493, 517-518, 593.

Correa Ramón, Amelina: 52, 55, 174.

Corretger, Montserrat: 18, 232, 240, 243, 262, 323, 355, 432, 573.

Cortade, E.: 153.

Cortadellas, Xavier: 574.

Cortiella, Felip: 44-45, 73, 79-81, 87-88, 101, 113, 128, 147-148, 273, 462, 464-466, 509.

Cortines, Andreu: 120.

Costa i Llobera, Miquel: 194.

Costa-Pau, Roger: 574.

Cot de Reddis (veg. J. Aiguader Miró).

Crehuet, Pompeu: 247, 442, 445, 595.

Crexell i Playà, Joan: 159, 160.

Cruellas i Serra, M. Rosa: 18.

Cubells, Agustí: 207.

Cubells i Florentí, Francesc: 109, 258, 261.

Cuéllar, Juli: 518.

Culla i Clarà, Joan B.: 152, 266, 335.

Curet, Francesc (pseudònim: Panical): 95, 195, 240, 273, 462, 502, 505, 511.

Cusidó i Piñol, Josep: 532-533.

Cuyàs, Eulàlia: 111.

Dachs, Xavier: 349, 442-444, 446.

Dalmau Sabater, Joan: 283.

Deleito y Piñuela, José: 285, 484.

Domènech, Cristòfor de (pseudònim: Praxis): 52, 156-157, 181, 437, 462, 468-469, 488, 551.

Domènech, Joan de Déu: 174.

Domènech de Canyelles, Maria: 274, 323, 423.

Engels, Friedrich: 124.

Erlich, Victor: 339.

Eroles, Emili: 54.

Escandell, Dari: 13, 107, 573.

Esclasans, Agustí: 277, 283, 435.

Espinet i Burunat, Francesc: 435, 573.

Esplugues, Miquel d': 157, 204.

Espriu, Salvador: 199.

Estelrich, Joan: 76-79, 96, 118, 143, 147, 198, 203-204, 436-437, 450, 464, 467, 498-501, 507, 512, 518, 522, 525, 527-529, 566-568, 589.

Esteve, Francesc: 424-426.

Fabra, Pompeu: 101, 204, 478, 580.

Fàbregas, Xavier: 574.

Falp i Plana: 247.

Farnés, Sebastià: 109.

Farran i Mayoral, Josep: 231, 442, 445-446.

Farré, Josep M.: 18.

Farré Bella, J.: 161.

Farré i Vilalta, Imma: 234, 236.

Faulí, Josep: 140, 408-409, 574-576.

Feliu i Codina, Josep: 108.

Ferraté, Joan: 258.

Ferré, Màrius: 26-27, 32, 180, 224.

Ferré Trill, Xavier: 31, 70, 181, 573, 580.

Fígols Pujolà, Joan: 256.

Figueres, Abel: 574.

Figueres, Francesc: 214.

Figueres, Josep Maria: 229-230, 478, 481, 574.

Firdusi (Firdawsi): 348.

Foguet, Francesc: 574.

Foix, Pere: 147.

Folguera, Joaquim: 283, 436.

Font i Perxés, Francesc: 118.

Fontdevila, Manuel: 39, 54.

Fornells, Eugeni: 35.

Forner, F. S.: 102, 536-537.

Fornés, Lluís: 31.

Fort i Bufill, Xavier: 15, 552, 574.

Fort i Cogul, Eufemià: 538.

Francés, José María: 94, 116-117, 162, 172, 174, 198, 409-410, 435, 460-461, 534, 571.

Fuentes Codera, Maximiliano: 379.

Fuster, Joan: 195, 198, 572.

Fuster Valldeperes, A. (pseudònim: Lluch): 64, 68, 76, 110, 113, 184, 269-270, 273, 440, 449-450, 452-455, 462, 466, 473-474, 477, 576.

Galí, Alexandre: 117, 247.

Gallard, Alfred: 523.

Gallén, Enric: 149-150.

Gambús, Xavier: 10, 26, 32, 180, 258.

Garcés, Tomàs: 74.

Garcia Sedas, Pilar: 86, 187, 592.

Gargallo, Pau: 71, 273, 462.

Garolera, Narcís: 14, 18.

Gasòliba, Cecili: 141, 501-502, 529.

Gassol, Ventura: 76, 92, 203, 462, 562.

Gaudi, Antoni: 522.

Gay, Ferran: 82.

Gaziel (pseudònim d'Agustí Calvet): 435.

Gener, Pompeu: 233, 595.

Genís, Martí: 247.

Gili Gay, Narcís: 442-443.

Gili y Gaya, Samuel: 214-215.

Gimeno-Navarro, J.: 90.

Ginebra i Serrabou, Jordi: 14, 18-19, 31-32, 145-146, 152, 215-216, 573, 593-594.

Giró i París, Jordi: 204, 592.

Girona, Joan: 424.

Girona i Compte, Josep M.: 13, 15, 18, 39, 69, 144-145, 147-148, 152, 154, 164, 196, 199, 202, 206, 306-307, 505, 534, 538, 557, 559-560, 572, 582.

Girona i Tomàs, Anna: 423.

Givanel Mas, J.: 125, 218, 256, 266.

Goethe, J. W.: 493.

Gómez de la Serna, Ramon: 431.

Gort Oliver, Jordina: 66, 70, 583.

Graells, Guillem-Jordi: 15, 18, 22, 33, 131-133, 175, 177, 288, 330, 332-333, 550-551, 572, 593-594.

Graña, Isabel: 436.

Gras i Elias, Francesc: 218-220, 223-224, 430-431.

Gras Valero, Irene: 14, 187, 189, 192-193, 573.

Grau-Sala, Emili: 144.

Gual, Adrià: 233.

Gual, Julià: 478-479.

Guansé, Domènec: 199, 323, 432, 477, 515, 542.

Guanyavents, Emili: 273, 288, 462, 486-487.

Gudiol, Josep: 204.

Güell, Amèlia: 11, 61, 65, 69, 76, 103, 112, 140, 144, 177-178, 270, 364, 377, 423, 505, 507, 540, 542, 583, 591.

Güell, Hortensi: 11, 26, 28, 30, 32, 35-36, 49, 65, 103, 113, 133-134, 172, 180, 192, 217, 222-223, 226, 248, 263, 273, 280, 287, 387, 432, 438, 442-443, 582-583.

Güell, Xavier: 14, 209, 573.

Güell i Mercader, Josep: 35, 37-38, 66, 243, 430-431, 583.

Guimerà, Àngel: 272, 329.

Guitart, Miquel.: 88, 147-149.

Guix Sugranyes, J. M.: 571.

Guixà, Pere: 574, 594-595.

Gutiérrez Gili, Juan (pseudònim: Argus?): 326.

Hac Mor, Carles: 181, 574.

Hauser, Arnold: 27, 55, 188, 253, 380.

Hevia, Elena: 123.

Hinterhäuser, Hans: 188, 193, 399.

Homer: 507.

Horaci: 322.

Hurtado, Amadeu: 204.

Huysmans, J.-K.: 193.

Iborra, Joan: 11, 93, 113, 119-123, 283, 548-549, 582.

Ibsen, H.: 52, 146, 149, 285.

Ibsen, Sigurd: 152, 248.

Iglésies, Ignasi: 217, 226, 273, 462.

Iglésies, Josep: 5, 6, 74-75, 97, 130-131, 133, 173, 212, 518, 538, 557, 571-572, 590, 594.

Isern, Anton: 15, 24, 26, 32, 35-37, 40-41, 43, 45, 76, 113, 133, 136, 180, 186, 203, 247-248, 256, 288, 420, 424, 432, 438, 442, 444, 447, 452.

J. D.: 527-529.

J. F. G.: 43.

J.[osep] Ll.[eonart]: 452-453.

J.[eroni] P.[rat] (pseudònim de J. Santasusagna): 294.

J.-M. P.[rous] V.[ila]: 440.

J. [oaquim] V.[entalló i Vergés]: 547-548.

Janés i Nadal, Alfonsina: 248, 253.

Jardí, Enric: 149, 439, 487-488.

Jorba, Manuel: 18, 78, 436.

Jordana, C. A.: 199, 437, 528-530, 532.

Juan Arbó, Sebastià: 199, 518.

Juliá, Santos: 154, 164.

Junoy, Josep M.: 203-204, 481-482.

Just d'Esvern (veg. Mercè Rodoreda).

Kharitonova, Natàlia: 163.

Labad, Antoni: 18, 69, 107.

Lafont, Robert: 101, 152.

Lamarca, Dolors: 18.

Lamas Carvajal, Valentín: 228.

L'Amic (veg. J. Massó i Ventós).

Lamuela, Xavier: 101, 162.

Lawrence, D. H.: 393.

Leconte de Lisle: 52.

Lejeune, Philippe: 107.

Leopardi, G.: 231-232.

Llach, Francesc: 442-443, 445.

Lladó i Vilaseca, Jordi: 13, 93-94, 101, 191, 573.

Lladonosa i Vall-llebrera, Manuel: 57, 75, 153.

Llanas, Manuel: 595.

Llaurador Anglès, Marc: 234-235.

Lleonart, Josep: 452.

Llombart i Huesca, Maria: 120.

Llongueres, Joan: 271.

Llor, Miquel: 199.

Lluch (veg. A. Fuster Valdeperes).

Lluch, Carles: 203-205.

Llull, Ramon: 596.

López-Picó, Josep M.: 74, 94, 113, 171, 271, 283, 289, 491-492, 498.

Loureiro, Ángel G.: 435.

Magrané, Ramona: 18.

Magrinyà, Esther: 18.

Malagarriga, Joan: 68, 140, 272, 462, 512, 595.

Malet, Gerard: 223.

Malgrat, Lurdes: 247, 487.

Mallafrè, Joaquim: 18.

Manent, Albert: 39, 101, 126, 152, 197, 230, 323, 326, 331, 426, 478, 497, 502, 530, 556, 573-574, 596.

Manent, Marià: 74, 435.

Mani, Carles: 522.

Maragall, Joan: 9, 190, 192, 195, 233, 235, 247, 260, 272-273, 295, 297-298, 313, 319-320, 325, 351, 468, 482, 504.

Marfany, Joan-Lluís: 9, 12, 18, 63, 123, 146, 185, 190, 192, 255, 296-297, 358, 572, 578, 581, 592.

Martí Baiges, A.: 326-328.

Martí i Julià, Domènec: 157, 266.

Martí Torcal, T.: 258.

Martínez, Guillem: 18.

Martínez Ferrando, Ernest: 199.

Martínez Fiol, David: 153-154.

Martínez Rodríguez, M. Carme: 105.

Martorell, Maria: 70.

Martorell Òdena, J.: 64, 76, 82, 83, 113, 243, 258, 319-320, 459, 463, 466.

Marx, Karl: 124.

Mas i Abril, F.: 43, 66-67, 83, 139, 273, 441, 444, 462-463.

Mas i Jornet, Claudi: 313.

Mas Morillas, M. Carme: 13.

Masdéu, Fina: 14, 50, 353, 435, 441-442, 562, 569, 573, 575, 577, 595.

Masdeu Guitert, Joaquim M.: 18, 438.

Maseras, Alfons: 62, 94, 113, 156, 162, 232, 260-262, 355-356, 379, 432, 438, 442, 444, 448.

Masgomiery, Josep: 128.

Masgoumiery, Daniel: 91.

Masgrau, Roser: 82-83.

Masquef, Carme: 18.

Massó Carballido, Jaume: 17, 28-29, 35, 573.

Massó i Torrents, Jaume: 336.

Massó i Ventós, J. (pseudònim: L'Amic): 355, 377-378.

Mateu i Pla, S.: 121, 410, 432, 506, 526-527, 593.

Matheu, Francesc: 172, 195.

Menéndez Pelayo, M.: 247.

Mestre Fídias (veg. Ernest Vendrell).

Mestres, Apel·les: 195.

Mestres, Salvador: 115.

Mialet, Pere: 278, 477, 480.

Miller, Henry: 393.

Miquel i Planas, R.: 195.

Molas, Joaquim: 577, 595.

Molas, M. Rosa: 18, 70.

Moll, Francesc de B.: 109.

Moncada, Francisco de: 214-215.

Monserdà, Dolors: 212.

Montero, Joaquim: 82.

Montoliu, Manuel de: 148, 203, 247, 323-325, 379-381, 469, 476-477, 500, 519, 524-525, 589, 593.

Montoriol, Carme: 199, 509.

Morera, Enric: 221.

Moreta, Ignasi: 260.

Munthe, Axel: 393.

Muñiz Muñiz, María de las Nieves: 231.

Muñoz, Carles: 54.

Muñoz, Josep M.: 595.

Muñoz Lloret, Teresa: 518, 520-521.

Murgades, Josep: 14, 17, 26, 101, 162, 194-196, 198, 202-203, 234, 351, 435, 572, 580-581, 585-586, 595.

Murger, Henri: 55.

N. C.: 408.

Nadal, Hipòlit: 267.

Navais i Icart, Joan: 18, 153, 155, 222, 267, 440, 454, 458, 562, 573.

Navarro i Costabella: 156-157.

Negre, Leopold: 303-304.

Nogueres Oller, Rafael: 236.

Nonell, Isidre: 442-443, 446, 482.

Nuño Rodríguez, M. Inma: 105.

O.[ctavi] S.[altor]: 522-523, 529.

Olesti Trilles, Josep: 69, 82, 109.

Oliva, Víctor: 212.

Oliver, Miquel dels S.: 379.

Oller, Narcís: 212, 271, 404, 493, 499, 521, 549, 561.

Oller Domingo, Josep: 235.

Oller i Rabassa, Joan: 9, 90, 118-119, 199, 401, 408, 442, 448, 491, 507-509, 529, 586.

Opisso, Alfredo: 459-460.

Opisso de Llorens, Regina: 285, 323-324.

Ors, Eugeni d': 194, 241, 249, 379, 399, 580.

Ortega: 54.

Ortín, Marcel: 496.

Oteo Sans, Ramón: 56,

P.[ere] M.[ialet]: 480-481.

Padullés, Xavier: 87.

Pahissa, Anna: 443.

Pahissa, Jaume: 442-443.

Palau y Dulcet, Antonio: 10, 186, 215.

Palau i Fabre, Josep: 34, 280, 592.

Pallarès, Teresa: 233.

Panical (veg. Francesc Curet).

Panyella, Vinyet: 209, 534-535.

Par, Anfós: 195.

Parés, Manuel: 54.

Parodi, Giuseppe: 231, 248.

Passarell, Jaume: 47, 53-54, 116, 151, 357, 487.

Peig, Plató: 54.

Pena, J.: 248.

Perea, M. Pilar: 13.

Pérez-Jorba, Joan: 273, 288, 356, 431, 462, 487, 592.

Pi i Sunyer, Carles: 157.

Picasso: 34, 144, 280, 499, 592.

Pin i Soler, Josep: 149, 151, 195, 493.

Pla, Josep: 199, 205, 435, 551, 588.

Pla i Arxé, Ramon: 52.

Plana, Alexandre: 180, 198.

Plaza Escudero, L. M.: 256.

Poal-Aregall, Miquel: 203, 212, 509.

Poca, Josep: 39, 152, 197, 230, 323, 326, 331, 426, 468, 478, 502, 530.

Poe, Edgar A.: 52.

Pòlit, Emili: 273, 355-356, 434, 462, 490, 554.

Pólvora, Felip: 273, 462, 464.

Pons, Damià: 436.

Pons i Guitart, Àngel: 558.

Porta, Roser: 518.

Pous i Pagès, Josep: 149, 236.

Prat, Jeroni (veg. J. Santasusagna).

Prat Gaballí, Pere: 442-443, 448.

Prat de la Riba, Enric: 229, 500.

Prat Serra, Montserrat: 14.

Praxis (veg. Cristòfor de Domènech).

Prim i Seguí, Amali: 278.

Primo de Rivera, Míguel: 76, 147, 154, 155, 159, 198.

Prius, Alfred: 87.

Prous i Vila, J. M.: 74-75, 89, 113, 116, 155, 267, 430, 440, 454, 462, 493-494, 496.

Proust, Marcel: 432.

Puccini, Giacomo: 55.

Puig i Ferreter, Joan: 10, 15, 17, 19, 21-22, 26, 28-29, 32, 35, 41-42, 63, 92, 95, 113, 131-139, 140-143, 147, 151, 156, 159, 175-180, 199, 201, 203, 205, 226, 239, 256, 288, 298, 308, 332, 334, 354, 358, 435, 438, 442, 444, 447, 452, 463, 493, 497-498, 505, 543, 552, 571, 572, 582, 588-589, 596-597.

Puig Pérez, Marta: 204.

Puigdevall, Ponç: 18, 55-56, 173, 489, 573-574, 594.

Pujol, Josep M.: 18.

Pujol del Pozo, Andreu: 18.

Pujols, Francesc: 175, 351.

Quintana, Artur: 18.

Quintana Trias, Lluís: 450.

Rabelais, François: 507.

Rafanell, August: 100, 145, 149, 152, 162, 187, 239-240, 258, 578, 592.

Ràfols, Josep F.: 203-204.

Ràfols, Rossend: 293, 405, 409, 425.

Rahola, Carles: 47-48, 93, 113, 260, 450.

Ramis Togores, Rafael: 529.

Real Mercadal, Neus: 518, 530.

Recasens, Francesc: 54, 110, 258, 313, 509.

Recasens i Mercadé, Josep: 10, 258.

Reig Tapia, Alberto: 164.

Riba, Carles: 198, 200-201.

Ribé, Maria Carme: 283.

Riera i Bertran: 271.

Rigol, Josep M.: 512.

Riquer, Alexandre de: 190, 233.

Riquer i Plana, Josep M. de: 128.

Rius i Monrós, Rosa: 597.

Rius i Vila, Joan: 597.

Rius Vernet, Núria: 126.

Rocamora, Rómulo: 301-303, 305.

Rodergas i Calmell, Josep: 331.

Rodoreda, Mercè (pseudònim: Just d'Esvern): 101, 115, 119, 162, 165, 199, 242, 297, 460, 477, 487, 492, 518, 520-521, 529-531, 587, 593.

Rodrigo, Victòria: 18.

Roig i Llop, Tomàs: 69, 88-89, 91, 94, 97, 99, 108, 113, 115-116, 141, 173, 436, 535, 540.

Romeva, Pau: 205.

Rosell, Francesc: 109, 356-357.

Rosich, Montserrat: 59.

Rosquellas, J.: 90.

Rosselló, Joan: 186.

Rossinyol, Santiago (veg. Rusiñol).

Rousseau, J. J.: 493,

Rovira, Josep: 180,

Rovira, Teresa: 478,

Rovira i Virgili, Antoni: 157, 203, 205, 477.

Rubén Darío: 52, 431.

Rucabado, Ramon: 283.

Ruiz, Diego: 52, 94, 247, 442, 487, 509.

Rusiñol, Santiago: 9, 190, 195, 209, 226.

Ruyra, Joaquim: 194.

S.[antanusagna]: 458-459.

Sabater, Jordi: 128.

Sacs, Joan: 204.

Sadurní, Maria: 18, 127.

Sagarra, Josep M. de: 198-199.

Sainte-Beuve, Charles A.: 431-432.

Saint-Simon, Henri de: 431.

Sallarés. Joan: 76, 104, 156, 537, 551.

Salleres, Ròmul (veg. Rocamora, Rómulo): 26, 32, 180.

Salom, Francesc: 214.

Salom, Pere: 273.

Saltor, Octavi: 93, 113, 180, 203, 277, 401, 499-500, 503, 516, 522, 529, 545-546, 572, 574, 587, 589, 593.

Salvat-Papasseit, Joan: 521, 580-581.

Samblancat, Àngel: 54.

Sánchez-Juan, Sebastià: 320, 325-326.

Sanromà i Barberà, Rosa M.: 11, 18.

Santamaria, Joan: 90, 199.

Santanach i Suñol, Joan: 198.

Santassagna, Joaquim (pseudònim: Jeroni Prat): 74-75, 215, 294, 458, 471, 571.

Santos, Mateo: 54.

Santsalvador, David: 119, 519.

Sanz, Jesús: 409, 485.

Sanz Coll, Teresa: 126.

Saperas, Miquel: 101, 115, 271, 548, 571.

Sardà i Farran, Jaume: 50-51.

Sastre, Ramon: 85-87, 279, 328.

Savé, Josep: 509.

Sawa, Alejandro: 52, 174, 186, 541.

Sayós, Antoni: 240.

Schneeberger, A.-R.: 264-265, 291-292, 294, 320, 448.

Sempau i Barril, Ramon: 240-241.

Sempronio (pseudònim d'Andreu-Avel·lí Artís): 94, 574.

Serra Boldú, Valeri: 226.

Serra i Hunter, Jaume: 157.

Serra i Pàmies, Josep: 74, 471-475.

Serrahima, Maurici: 199, 592.

Siguan, Marisa: 150-151, 594.

Simó, Josefina: 455.

Singla, Carles: 204.

Solà, Pere: 304.

Soldevila, Carles: 199, 204, 481.

Soldevila, Llorenç: 18, 435, 447-448, 573.

Soler, Frederic: 250.

Soler, Iscle: 272-273, 462.

Sòria, Enric: 489-490.

Sotelo, Adolfo: 9, 18.

Subirana, Josep: 273, 462.

Subiràs i Pugibet, Marçal: 85, 87, 279, 552.

Sucre, Josep M. de: 12, 15, 44-45, 53, 58, 60-62, 65-66, 71, 73, 79, 83, 105-106, 108, 111-113, 159, 172, 205, 240, 264, 277, 288, 292, 304-306, 319-320, 328, 333, 381-382, 405, 418, 426, 439, 442-443, 448, 464, 466, 510, 513, 534, 553, 582.

Sullà, Enric: 337.

Sunyer, Magí: 9, 12-15, 17, 26-28, 30, 32, 39, 41, 63, 69, 73-75, 123-124, 144-145, 147-148, 154, 164, 184, 186, 194, 196, 202, 206, 209, 215, 217, 219-221, 244, 246, 258, 267, 272, 295-296, 306-307, 358, 410, 413, 489, 538, 558-560, 566, 572, 582, 595, 597.

Susanna, Francesc: 356.

T.[eres] C.[abré]: 258.

Tasis, Rafael: 43, 59, 76, 89-90, 101, 114, 125, 131, 157, 163-164, 173, 198-202, 204, 225, 228-229, 231-235, 237-238, 240, 242, 247, 250, 259, 265-266, 269, 271-272, 277-278, 281-283, 295-296, 355, 404, 436-437, 487, 512-515, 534, 537, 553, 571, 574, 587, 593.

Terrades, Jaume: 94, 512.

Terri, Jaume: 226.

Terruella: 54.

Tharrats, Joan-Josep: 267.

Thió, Francesc: 247.

Tísner (pseudònim d'Avel·lí Artís-Gener): 435.

Tobella, Ramon: 382.

Toda, Agnès: 267.

Toda i Güell, Eduard: 66, 69-70, 76, 83, 91, 377, 463, 498, 542, 583.

Tolstoi, L.: 107.

Tor, Ramon: 442-444.

Torra i Pujol, Ramon: 279.

Torrell i Eulàlia, Salvador: 76, 562.

Torrent, Joan: 76, 125, 225, 228-229, 231-235, 237-239, 240, 242, 247, 250, 259, 265-266, 269, 271-272, 277-278, 281-283, 355, 404, 534.

Tous, Jordi: 220.

Trabal, Francesc: 162.

Triadú, Joan: 236, 572, 574.

Tricaz, Enric: 181.

Un Aficionat (pseudònim?): 207.

Unamuno, Miguel de: 9, 26, 263, 517-518, 593.

Uson, Joan: 128.

Valentí, Eduard: 9, 12.

Vallès i Vidal, Emili: 427.

Vallespinosa, Bonaventura: 74-75, 267.

Valldeperes, Manuel: 516.

Vallmitjana, Juli: 273, 462.

Valls i Carbonell, Xavier: 574.

Valverde, José María: 358.

Vayreda, Lluís: 597.

Vázquez Ocaña (pseudònim: Argus?): 326.

Vendrell, Ernest (pseudònim: Mestre Fídias): 52, 149, 439, 443.

Ventalló, Joaquim: 547.

Ventura, Miquel: 11, 26, 28-31, 35-36, 45, 70, 76, 79, 180, 206, 218-219, 221, 273, 278, 409, 462, 464, 485-486.

Verdaguer, Jacint: 9, 260, 329, 571.

Verdaguer, Mario: 39.

Verdura, Agustí: 443.

Verlaine, Paul: 52.

Vernet, M. Teresa: 199.

Via, Lluís: 195, 233.

Vidal, Cosme (veg. també pseudònim: Josep Aladern): 9, 22, 24-26, 33, 81, 112, 117, 165, 180, 183, 185, 206, 229-230, 576-577.

Vidal, Francesc: 180.

Vidal, Ignasi: 95, 144, 171, 548.

Vidal, Màrius (veg. Ignasi Armengou).

Vidal, Pompeu: 9, 498.

Vidal Alcover, Jaume: 18.

Vidal Güell, David: 71.

Vidal Güell, Maria-Eugènia: 5, 11, 15, 39-41, 65, 67, 71, 73, 95, 104, 119-121, 136, 144-146, 164-165, 178, 180, 196, 202, 206, 253, 289, 293, 306, 353, 384, 401-402, 535-536, 538, 540, 548-549, 553, 557, 559-560, 565, 569, 572, 575, 582, 591.

Vidal-Rosich (matrimoni): 22-23, 40, 59, 578.

Vilà, Josep M.: 128.

Vila, Pau: 204.

Vilademany, Arnaldo de: 90.

Viladot, Lluís: 398.

Vilaró, Ramon: 126.

Villiers de l'Isle-Adam: 52.

Vinyes, Ramon: 90, 93-94, 442, 509-510, 557.

Vinyes, Ricard: 76, 155-159, 197, 551-552, 593.

Viura, Xavier: 247-248, 298, 442, 444, 448.

Wagner, Richard: 248, 253, 367.

Weintraub, Karl J.: 435.

Wellek, René: 107, 431, 596.

Wordsworth, W.: 107.

X.: 486.

Xuriguera, Baptista: 289.

Xuriguera, Ramon: 85, 101, 108, 113, 165, 184, 278, 483-486, 492, 515.

Y.: 456, 458.

Yates, Alan: 13, 194, 197-198, 201-202, 331-332, 382, 402-405, 557, 572.

Yxart, Josep: 212.

Zanné, Jeroni: 247.

Zavala, Iris M.: 186-187, 541.